

GÂNDIREA MILITARĂ ROMÂNEASCĂ

ERIH PLUS
EUROPEAN REFERENCE INDEX FOR THE
HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

INDEX COPERNICUS
INTERNATIONAL

DOAJ

EE
Central and Eastern European Online Library

MIAR
Matriz de Información para el
Análisis de Revistas

EBSCO ROAD
DIRECTORY OF OPEN ACCESS
SCHOLARLY
RESOURCES

LUCRĂRILE CONFERINȚEI ȘTIINȚIFICE INTERNAȚIONALE GÂNDIREA MILITARĂ ROMÂNEASCĂ

CONFERINȚĂ INTERNAȚIONALĂ DE STUDII DE SECURITATE ȘI ȘTIINȚĂ MILITARĂ,
ORGANIZATĂ DE STATUL MAJOR AL APĂRĂRII

NOIEMBRIE 2024
BUCUREȘTI

EDIȚIA A VI-A

EDITOR STATUL MAJOR AL APĂRĂRII

COMITETUL DE ORGANIZARE

Președinte:

general-locotenent Dragoș-Dumitru IACOB

Vicepreședinți:

general-locotenent Iulian BERDILĂ

general-maior Valentin BRÎNZEI

Membri:

general-maior Remus-Hadrian BONDOR

general-maior Liviu-Marian MAZILU

general-maior Valerică VRĂJESCU

general-maior dr. Eugen MAVRIȘ

general de brigadă

prof.univ. dr. ing. Ghiță BÂRSAN

general de flotilă aeriană

conf.univ. dr. Marius ȘERBESZKI

Secretariat:

colonel Mircea BARAC

Alina PAPOI

Iulia SINGER

Diana Cristiana LUPU

DTP

Adelaida-Mihaela DANDEȘ

ADRESA REDACȚIEI

București, str. Izvor nr. 110, sector 5

Cod poștal: 050564

Telefon: +4021.319.48.80/1005597; 1005596

Tel./fax: +4031.426.09.90

E-mail: gmr@mapn.ro

Web: gmr.mapn.ro

**ÎNALTUL DECRET REGAL NR. 3663
PRIN CARE „ROMÂNIA MILITARĂ”
DEVINE REVISTA OFICIALĂ
A MARELUI STAT MAJOR**

„Art. I - Se înființează la Marele Stat Major, cu începere de la 1 Ianuarie 1898, revistă oficială sub denumirea de „România Militară”, în care toți ofițerii din armată vor găsi studii militare, care să intereseze instrucțiunea lor.

Prin organul acestei reviste toți ofițerii, de toate armele, aflați în activitate de serviciu, își vor putea publica lucrările lor personale și cari interesează armata”.

Carol - Regele României

Dat în București la 8 decembrie 1897

Tiparul a fost executat
la Centrul tehnic-editorial al armatei
sub comanda ____/2024 B 1085/19.12.2024

**LUCRĂRILE CONFERINȚEI ȘTIINȚIFICE INTERNAȚIONALE
GÂNDIREA MILITARĂ ROMÂNEASCĂ**

**STRATEGII DE APĂRARE
ȘI COOPERARE MILITARĂ
PENTRU ASIGURAREA SECURITĂȚII
ÎN REGIUNEA MĂRII NEGRE**

EDIȚIA A VI-A

Print: ISSN 2668-7410, ISSN-L 2668-7410

Online: ISSN 2668-7623, ISSN-L 2668-7410

DOI: 10.55535/GMR.2024.4

Revista *Gândirea militară românească* este inclusă în bazele de date
ERIH PLUS, INDEX COPERNICUS INTERNATIONAL, DOAJ, CEEOL, MIAR, EBSCO și în
Catalogul ROAD

Responsabilitatea pentru conținutul materialelor publicate
revine în exclusivitate autorilor, în conformitate cu prevederile
Legii nr. 206 din 27.05.2004

*COPYRIGHT: sunt autorizate orice reproduceri, fără perceperea taxelor aferente,
cu condiția indicării precise a numărului și datei apariției publicației din care provin.*

CONFERINȚĂ INTERNAȚIONALĂ DE STUDII DE SECURITATE
ȘI ȘTIINȚĂ MILITARĂ, ORGANIZATĂ DE STATUL MAJOR AL APĂRĂRII

NOIEMBRIE 2024

COMITET ȘTIINȚIFIC INTERNAȚIONAL

Conf.univ.dr. Greg SIMONS,
Departamentul pentru Științele Comunicării,
Universitatea Turiba

Dr. Sergei KONOPLYOV,
Profesor invitat în politici publice,
Harvard Kennedy School of Government

Julian PAWLAK,
Cercetător asociat,
Universitatea Helmut Schmidt și Institutul
german pentru studii strategice și de apărare

Ioanna LEKEA,
Laboratorul de jocuri de război,
Academia Forțelor Aeriene Elene, Atena

Prof. univ. Plamen BOGDANOV,
Universitatea de Biblioteconomie
și Tehnologii Informaționale, Sofia, Bulgaria

Asist. univ. Vinko ŽNIDARŠIČ,
Universitatea de Apărare, Serbia

Robert SZABOLCSI,
Universitatea Obuda, Budapesta, Ungaria

Miroslaw SMOLAREK,
Academia Forțelor Terestre
„General Tadeusz Kosciuszko”,
Wroclaw, Polonia

Dariusz SKORUPKA,
Academia Forțelor Terestre
„General Tadeusz Kosciuszko”,
Wroclaw, Polonia

Karl PRONHAGL,
Academia Militară Tereziană,
Wiener Neustadt, Austria

Árpád POHL,
Facultatea de Științe Militare
și Pregătirea Ofițerilor, Budapesta, Ungaria

Conf.univ.dr. Harald GELL, președintele
Programului Erasmus militar al UE,
Academia Militară Tereziană, Austria
(expertiza: învățământ militar și instrucție)

Conf.univ.dr. Taner ALBAYRAK,
Universitatea Piri Reis, Istanbul, Turcia
(expertiza: securitate maritimă, strategie
și geopolitică la Marea Neagră)

Dr. Bonita JACOBS,
University of North Georgia, Atlanta, SUA

Prof.univ. Stefano GEUNA,
Universita Degli Studi di Torino, Torino,
Italia

Prof.univ.dr. Jaromir MARES,
Brno, Cehia

Prof.univ.dr. Pavel OTRISAL,
Brno, Cehia

Conf.univ.dipl.ing.dr. Jozef PUTTERA,
Academia Forțelor Terestre
„General Milan Rastislav Stefanik”,
Liptovsky Mikulas, Slovacia

Lect.univ.dr. Antonia COLIBĂȘANU,
Departamentul de Relații Internaționale
și Integrare Europeană, Școala Națională
de Studii Politice și Administrative, România

Conf.univ.dr. Larry WHITE,
Universitatea de Economie și Tehnologie,
Ankara, Turcia

Conf.univ.dr. Iulian CHIFU,
Facultatea de Securitate și Apărare,
Universitatea Națională de Apărare
„Carol I”, România

Dr. Florian CÎRCIUMARU,
director, Centrul de Studii Strategice
de Apărare și Securitate, Universitatea
Națională de Apărare „Carol I”, România

Dr. Dan-Lucian PETRESCU,
Centrul de Studii Strategice de Apărare și
Securitate, Universitatea Națională
de Apărare „Carol I”, România

Cercetător științific II
dr. Cristian BĂHNĂREANU,
Centrul de Studii Strategice de Apărare
și Securitate, Universitatea Națională
de Apărare „Carol I”, România

Cercetător științific II dr. Mirela ATANASIU,
Centrul de Studii Strategice de Apărare
și Securitate, Universitatea Națională
de Apărare „Carol I”, România

Cercetător științific III dr. Daniela LICĂ,
Centrul de Studii Strategice de Apărare
și Securitate, Universitatea Națională
de Apărare „Carol I”, România

Cercetător științific III
dr. Crăișor-Constantin IONIȚĂ,
Centrul de Studii Strategice de Apărare
și Securitate, Universitatea Națională
de Apărare „Carol I”, România

Prof.univ.dr. Cristian-Octavian STANCIU,
Facultatea de Comandă și Stat Major,
Universitatea Națională de Apărare
„Carol I”, România

Conf.univ.dr. Florentina-Loredana
DRAGOMIR,
Facultatea de Securitate și Apărare,
Universitatea Națională de Apărare
„Carol I”, România

Prof.univ.dr. Marilena MOROȘAN,
Facultatea de Comandă și Stat Major,
Universitatea Națională de Apărare
„Carol I”, România

Conf.univ.dr. Daniel ROMAN,
Facultatea de Comandă și Stat Major,
Universitatea Națională de Apărare
„Carol I”, România

Conf.univ.dr. Ștefan Antonio DAN-ȘUTEU,
Facultatea de Comandă și Stat Major,
Universitatea Națională de Apărare
„Carol I”, România

Prof.univ.dr.habil. Marinel-Adi MUSTAȚĂ,
Universitatea Națională de Apărare
„Carol I”, România

Prof.univ.dr. Lucian-Valeriu SCIPANOV,
Universitatea Națională de Apărare
„Carol I”, România

Conf.univ.dr. Cătălin CHIRIAC,
Facultatea de Comandă și Stat Major,
Universitatea Națională de Apărare
„Carol I”, România

Dr. Mădălina GHIBA,
șeful Centrului de Drept Internațional
Umanitar al Ministerului Apărării Naționale,
Universitatea Națională de Apărare
„Carol I”, România

Conf.univ.dr. Andi Mihail BĂNCILĂ,
Academia Tehnică Militară „Ferdinand I”,
România

Prof.univ.dr.ing. Ghiță BÂRSAN,
Academia Forțelor Terestre
„Nicolae Bălcescu”, România

Prof.univ.dr. Aurelian RAȚIU,
Academia Forțelor Terestre
„Nicolae Bălcescu”, România

Conf.univ.dr. Dumitru IANCU,
Academia Forțelor Terestre
„Nicolae Bălcescu”, România

Conf.univ.dr. Laviniu BOJOR,
Academia Forțelor Terestre
„Nicolae Bălcescu”, România

Prof.univ.dr.ing. Dorel BADEA,
Academia Forțelor Terestre „Nicolae
Bălcescu”, România

Prof.univ.dr. Paul TUDORACHE,
Academia Forțelor Terestre
„Nicolae Bălcescu”, România

Conf.univ.dr. Alexandru BABOȘ,
Academia Forțelor Terestre
„Nicolae Bălcescu”, România

Conf.univ.dr. George BUCĂȚA,
Academia Forțelor Terestre
„Nicolae Bălcescu”, România

Conf.univ.dr. Ionuț Alin CÎRDEI,
Academia Forțelor Terestre
„Nicolae Bălcescu”, România

Conf.univ.dr. Annamaria SÂRBU,
Academia Forțelor Terestre
„Nicolae Bălcescu”, România

Lect.univ.dr.ing. Tiberiu GIURGIU,
Academia Forțelor Terestre
„Nicolae Bălcescu”, România

Prof.univ.dr.ing. Dănuț MOȘTEANU,
Academia Forțelor Terestre
„Nicolae Bălcescu”, România

Prof.univ.dr. Sorin PÎNZARIU,
Academia Forțelor Terestre
„Nicolae Bălcescu”, România

Prof.univ.dr. Mihai-Marcel NEAG,
Academia Forțelor Terestre
„Nicolae Bălcescu”, România

Prof.univ.dr. Mircea VLADU,
Academia Forțelor Terestre
„Nicolae Bălcescu”, România

Prof.univ.dr. Gheorghe MINCULETE,
Academia Forțelor Terestre
„Nicolae Bălcescu”, România

Prof.univ.dr.ing. Toma PLEȘANU,
Academia Forțelor Terestre
„Nicolae Bălcescu”, România

Conf.univ.dr. Ioan-Gabriel POPA,
Academia Forțelor Terestre
„Nicolae Bălcescu”, România

Conf.univ.dr. Romana OANCEA,
Academia Forțelor Terestre
„Nicolae Bălcescu”, România

Conf.univ.dr. Diana RANF,
Academia Forțelor Terestre
„Nicolae Bălcescu”, România

Conf.univ.dr. Marius MILANDRU,
Academia Forțelor Terestre
„Nicolae Bălcescu”, România

Conf.univ.dr. Ștefania BUMBUC,
Academia Forțelor Terestre
„Nicolae Bălcescu”, România

Conf.univ.dr. Crenguța-Mihaela MACOVEI,
Academia Forțelor Terestre
„Nicolae Bălcescu”, România

Conf.univ.dr. Hortensia GORSKI,
Academia Forțelor Terestre
„Nicolae Bălcescu”, România

Conf.univ.dr. Anca Georgeta DINICU,
Academia Forțelor Terestre
„Nicolae Bălcescu”, România

Conf.univ.dr. Alina CIUHUREANU,
Academia Forțelor Terestre
„Nicolae Bălcescu”, România

Conf.univ.dr. Alexandru STOIAN,
Academia Forțelor Terestre
„Nicolae Bălcescu”, România

Conf.univ.dr. Gabriel MĂNESCU,
Academia Forțelor Terestre
„Nicolae Bălcescu”, România

Conf.univ.dr. Isabela DRAGOMIR,
Academia Forțelor Terestre
„Nicolae Bălcescu”, România

Conf.univ.dr. Sabin GUȚAN,
Academia Forțelor Terestre
„Nicolae Bălcescu”, România

Conf.univ.dr. Sebastian-Emanuel STAN,
Academia Forțelor Terestre
„Nicolae Bălcescu”, România

Conf.univ.dr. Constantin ANDREI,
Academia Forțelor Terestre
„Nicolae Bălcescu”, România

Conf.univ.dr. Brândușa NICULESCU,
Academia Forțelor Terestre
„Nicolae Bălcescu”, România

Conf.univ.dr. Georgel OPREAN,
Academia Forțelor Terestre
„Nicolae Bălcescu”, România

Conf.univ.dr. Leontin STANCIU,
Academia Forțelor Terestre
„Nicolae Bălcescu”, România

Lect.univ.dr. Daniel SOLESCU,
Academia Forțelor Terestre
„Nicolae Bălcescu”, România

Lect.univ.dr. Maria-Lucia RUSU,
Academia Forțelor Terestre
„Nicolae Bălcescu”, România

Dr. Florin Alexandru PAVEL,
Academia Forțelor Terestre
„Nicolae Bălcescu”, România

Prof.univ.dr.habil. Adrian LESENCIUC,
Academia Forțelor Aeriene „Henri Coandă”,
România

Conf.univ.dr. Rita PALAGHIA,
Academia Forțelor Aeriene „Henri Coandă”,
România

Prof.univ.dr. Ion CHIORCEA,
Academia Navală „Mircea cel Bătrân”,
România

Prof.univ.dr. Romeo BOȘNEAGU,
Academia Navală „Mircea cel Bătrân”,
România

Cercetător științific II
dr. Cristina BOGZEANU,
Academia Națională de Informații
Mihai Viteazul, România

Prof.univ.dr. Ioan BONDREA,
rector, Universitatea „Lucian Blaga”,
România

Prof.univ.dr. Claudiu-Vasile KIFOR,
prorector, Universitatea „Lucian Blaga”,
România

Prof.univ.dr. Lucian-Ionel CIOCA,
Universitatea „Lucian Blaga”, România

Prof.univ.dr. Adrian CURAJ,
UEFISCDI, România

Prof.univ.dr. Ion POPA,
Academia de Studii Economice, România

Prof.univ.dr. Cosmin DOBRIN,
Academia de Studii Economice, România

Prof.univ.dr. Florin Eduard GROSARU,
Departamentul Regional de Studii
pentru Managementul Resurselor
de Apărare, România

Prof. univ. dr. habil. Cezar VASILESCU,
Departamentul Regional de Studii
pentru Managementul Resurselor
de Apărare, România

Conf.univ.dr. Maria CONSTANTINESCU,
Departamentul Regional de Studii
pentru Managementul Resurselor
de Apărare, România

Conf.univ.dr. Aura CODREANU,
Departamentul Regional de Studii
pentru Managementul Resurselor
de Apărare, România

Conf.univ.dr. Vlad DUMITRACHE,
Departamentul Regional de Studii
pentru Managementul Resurselor
de Apărare, România

Lect.univ.dr. Brîndușa POPA,
Departamentul Regional de Studii
pentru Managementul Resurselor
de Apărare, România

Lect.univ.dr. Cristina ANTONOAI,
Departamentul Regional de Studii
pentru Managementul Resurselor
de Apărare, România

Dr. Teodora GIURGIU,
Arhivele Militare Naționale Române

Dr. Iulian BOȚOGHINĂ,
Depozitul Central de Arhivă, Arhivele
Militare Naționale Române

Lect.univ.dr. Sorina-Georgiana RUSU,
Universitatea de Arhitectură și Urbanism
„Ion Mincu”, România

Conf.univ.dr. Alexandru LUCINESCU,
Institutul pentru studii politice de apărare
și istorie militară, România.

CUPRINS

Mircea BARAC	9	Cuvânt-înainte
TEORIE ȘI ARTĂ MILITARĂ		
Florin NISTOR Lucian Valeriu SCIPANOV	10	Despre maturitatea artei operative în gândirea militară românească
George-Ion TOROI	26	Persistența eficienței țintelor false în operațiil Forțelor Terestre. Lecții din conflictul ruso-ucrainean
Ionuț-Iulian CĂLUGARU	52	Definirea mediului de operare actual și previzibil și rolul Armatei României pe latura de est a Alianței Nord-Atlantice
Ana-Maria MERLUȘCĂ Cristian-Octavian STANCIU	74	Neconcordanțe teoretico-practice ale sprijinului logistic în lupta pentru cucerirea Kievului
Claudiu Valer NISTORESCU	90	Operația Kursk – avantaje, riscuri și perspective de dezvoltare pentru forțele armate ucrainene
Cristian PANAIT	104	Importanța GEOINT în sprijinul acțiunilor militare din Ucraina
Valentin-Marian TOMA	114	Folosirea sistemelor fără pilot în spațiile maritime limitate
George-Ion TOROI	128	Integrarea sistemelor aeriene fără pilot de tip FPV (First Person View) în operațiile Forțelor Terestre Române
Florina Ghindescu COSTAȘ Roland Iosif MORARU Ioana-Raluca ADOCHIEI	154	Tehnologii emergente și provocări în operarea sistemelor aeriene fără pilot hibride în era metaversului
Alexandru-Lucian CUCINSCHI	172	Jocurile imaginative de evaluare – modalitate de analiză a viitoarelor capabilități
Iurii CIUBARA	184	Evoluția și rolul cooperării în organizarea și desfășurarea operațiilor militare
Iulia BORISOV	198	Maskirovka – arta înșelăciunii à la russe
INFORMAȚII ȘI SECURITATE		
Vasile-Dumitru RAȚIU	214	Adaptarea NATO la noile realități din flancul estic și sudic aliat
Violeta VASILEVA Veselina ALEKSANDROVA GAGAMOVA	226	Aplicarea modelelor NATO pentru constituirea infrastructurii informaționale în situații de criză
Marian-Valentin BÎNĂ	244	Războiul cibernetic – noul teatru de război și clarificările legislative ale acestuia
Claudiu-Cosmin RADU	252	Republica Populară Chineză și amenințările la adresa securității cibernetice a NATO

Claudia LASCATEU Mihai CONSTANTINESCU	276	Strategii de apărare cibernetică în sectorul sănătății: descurajare, reziliență și protecția infrastructurilor critice
Grudi ANGELOV	294	Doctrina și strategia națională – baza succesului națiunii
Romeo BOȘNEAGU	304	Războiul minelor din Marea Neagră: un conflict neterminat
Nehridzhan Arif MEHMED	318	Recrutarea și selecția resurselor umane în mediul dinamic actual – definiții, caracteristici și tendințe
Galina TODOROVA	330	Resursele umane și motivația acestora cu privire la alegerea unei profesii militare
Desislava MADZHAROVA	340	Eficacitatea monitorizării civile a sectorului de securitate prin comisiile parlamentare
Marinela-Luminița Emanuela ZLATEA Alexandra-Lavinia HOROBEȚ Eugen Constantin ROȘCA	350	Reziliența energetică în timpul conflictelor armate: reconsiderarea hidrogenului pentru securitatea energetică a Uniunii Europene
Petko DIMOV Georgi MARINOV	368	Alfabetizarea digitală și rezistența la dezinformare în cadrul personalului militar al NATO
Iulian DINULESCU	380	Mișcarea de rezistență nordică: o amenințare la adresa securității europene și internaționale
Ridvan Bari URCOSTA	398	Roșu și albastru: jocurile de război ale statului major general sovietic (1940)
Daniel Ionel Andrei NISTOR	424	Comunicarea strategică instituțională – un instrument esențial în sprijinul securității naționale din România în actualul context geopolitic
Carmen-Maria MOISE Irina TĂTARU	442	Riscurile de securitate între analiză și presupuneri
Ioan-Sebastian BUDUROI	462	Precedentul Kosovo – efecte similare asupra altor state. Studiu de caz: Georgia și Ucraina
Oana-Elena BRÂNDA	482	Turcia – între rolurile de actor incomod sau „balancer” regional
Adriana SAULIUC	494	Orientul Mjlociu în fața furtunii perfecte – Israel vs. Hezbollah și impactul la nivel regional
Romeo BOȘNEAGU	508	Războiul dronelor ruso-ucrainean: impact strategic, tactici și implicații. Dronele căzute în România pe timpul războiului ruso-ucrainean
Grudi ANGELOV	526	Strategia națională – legătura dintre idealul național și interesele naționale
MANAGEMENTUL RESURSELOR PENTRU APĂRARE		
Cezar VASILESCU Aura CODREANU	536	De la analiză la predicție. Dezvoltarea unui model predictiv integrat pentru evaluarea riscului de apariție a amenințărilor hibride
Dorel BADEA Diana Elena RANF Elisabeta-Emilia HALMAGHI	566	Utilizarea TTX ca instrument educațional în domeniul managementului integrat al resurselor pentru apărare

Gabriel MĂNESCU Dumitru IANCU	576	Relevanța strategică a industriei naționale de apărare în principalele documente de planificare a apărării: o abordare contextuală
Cătălin ANDRUȘ Ștefan SĂVULESCU Lucian IVAN	596	Analiza industriei de apărare a Federației Ruse. Impact la adresa securității naționale a României
Romică CERNAT	612	Armele cu energie direcționată – componentă a tehnologiei emergente perturbatoare cu implicații asupra stabilității strategice
Valentin-Marian IORDACHE Oana BORDIANU Iasmina Georgiana SAUCIUC	632	Importanța informațiilor pentru apărare în asigurarea securității aeronautice în cadrul sistemului de transport aerian
George BUCĂȚA Paul TUDORACHE	642	Efectele deglobalizării în formarea unei noi lumi regionalizate din perspectivă militară
Ecaterina HLIHOR	664	Diplomația publică în era inteligenței artificiale. Oportunități și provocări în promovarea securității în politica internațională
Theodor-Eugeniu MIHAI	680	Pregătirea populației civile pentru situații de criză și dezvoltarea culturii de securitate
Tiberiu GIURGIU Ioan VIRCA Gabriel NOJA	690	Mobilitatea militară în viziunea NATO și a Uniunii Europene
Adrian IURA	704	Arhitectura costurilor – provocări financiare în punerea în aplicare a politicilor și concepțiilor privind securitatea națională, a NATO și a UE
Silvia STANCIU	724	Mecanisme de schimbare – evaluarea comparativă a dinamicii de gen în cadrul NATO și al UE

ISTORIE MILITARĂ

Valeria BĂLESCU	740	România și URSS între spectrul războiului și diplomație la începutul anilor '30
Andi Mihail BĂNCILĂ	762	Colaborarea politică, economică și militară dintre România și statele succesoare ale fostei Rhodesii Britanice (Zambia și Zimbabwe) între anii 1970 și 1989
George UNGUREANU	776	Regrupări politico-diplomatice și implicații militare la Marea Neagră (februarie-octombrie 1939)
Daniela Florentina BORCAN	804	Nicolae Titulescu și implicațiile sale politice externe privind securitatea Mării Negre
Artur LEȘCU	810	Acțiunile armatei în asigurarea și restabilirea ordinii în timpul pogromurilor din Basarabia din anii 1903 și 1905
Ovidiu PĂDURARIU	820	Lecții învățate de Armata Română după Campania militară din anul 1916

CUVÂNT-ÎNAINTE

Colonel Mircea BARAC

În contextul provocărilor complexe ale secolului XXI, Regiunea Mării Negre rămâne o zonă strategică de maxim interes pentru securitatea globală și stabilitatea regională. Dinamica geopolitică, emergența noilor tipuri de amenințări, precum și necesitatea unei cooperări internaționale solide între statele riverane și partenerii lor subliniază importanța unui dialog permanent între specialiști, militari și decidenți politici.

Volumul de față reunește lucrările prezentate în cadrul **Conferinței Gândirea militară românească 2024**, având tema centrală „Strategii de apărare și cooperare militară pentru asigurarea securității în Regiunea Mării Negre”. Această conferință a fost concepută ca o platformă de dialog academic, profesional și strategic, având scopul de a aduce în prim-plan soluții și perspective inovatoare privind provocările complexe de securitate din această regiune de importanță geopolitică majoră. Prin modul de organizare într-un format dual – academic, bazat pe articole științifice, și dezbateri la nivel de experți –, evenimentul a oferit un mediu propice de reflecție, analiză și schimb de idei pe marginea celor mai stringente teme privind apărarea și cooperarea militară.

Conferința s-a desfășurat într-un moment marcat de multiple crize internaționale, care au pus în lumină importanța unui efort conjugat în vederea asigurării unui mediu de securitate stabil și previzibil. În cadrul dezbaterilor, au fost abordate teme esențiale, precum: adaptarea strategiilor de apărare la noile realități geopolitice, relevanța cooperării regionale în cadrul alianțelor și parteneriatelor strategice, modernizarea forțelor armate și integrarea tehnologiilor emergente în domeniul militar.

Regiunea Mării Negre a devenit, în ultimii ani, un spațiu de interacțiune intensă între interesele locale, regionale și globale, confruntându-se cu riscuri și amenințări asimetrice, conflicte înghețate și competiții strategice. În acest context, dezbaterile asupra strategiilor de apărare și cooperare militară reprezintă o prioritate pentru întărirea rezilienței și promovarea stabilității.

Contribuțiile din acest volum reflectă diversitatea perspectivelor și soluțiilor propuse de către experți din diverse domenii, reprezentanți ai instituțiilor naționale și internaționale, dar și practicieni cu experiență vastă în gestionarea problemelor de securitate. Prin calitatea ideilor exprimate, lucrarea de față se dorește a fi nu doar o sinteză a concluziilor conferinței, ci și un punct de plecare pentru viitoare cercetări și inițiative în domeniul securității și apărării.

Mulțumim tuturor participanților care, prin eforturile lor, au contribuit la succesul acestui eveniment și la realizarea acestui volum! Suntem conștienți că ideile și concluziile prezentate aici vor constitui un reper valoros pentru experții în domeniu și pentru toți cei interesați de problematica securității în Regiunea Mării Negre!

DESPRE MATURITATEA ARTEI OPERATIVE ÎN GÂNDIREA MILITARĂ ROMÂNEASCĂ

Conf. univ. dr. Florin NISTOR

Academia Navală „Mircea cel Bătrân”, Constanța, România

Prof. univ. dr. Lucian Valeriu SCIPANOV

Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, București, România

10.55535/GMR.2024.4.01

Going through the scientific military analyses of the ongoing Russian-Ukrainian and Middle Eastern wars, one can see their reference to a ubiquitous paradigm – the operational art. Within this approach, the authors intend to capture the philosophy of the concept of “operational art” through doctrinal introspection and the influence of the international schools on Romanian military thinking. It highlights the importance of operational art as a planning tool for a modern thinking school. The authors have traced the premises of the emergence, development, use, and doctrinal adaptation of the main characteristics of the concept related to the development of military art. This is also the purpose of this article, on the one hand, to promote and campaign for a deeper understanding of the concept, and on the other hand, to find a solution for the cognitive institutionalization of operational art (for example, a scientific centre). Thus, this paperwork does not aim for an exhaustive approach to the operational art but aims at briefly presenting the general progress of the operational art, as well as the evolution throughout Romanian military history. Interspersed with examples of how to apply it and of the effects it produces, the approach may arouse interest in paying more practical and theoretical attention to this important concept.

Keywords: military science; operational art – theory and practice; great tactics; minor tactics; operational art department;

INTRODUCERE

Arta operativă este un concept destul de cunoscut în mediile academice militare românești, pe de o parte, aceasta fiind o moștenire din istoria militară modernă a României, iar pe de altă parte, un instrument creativ de abordare a războiului modern, astăzi făcând parte din filozofia euroatlantică în ceea ce privește procesul de luare și punere în practică a deciziilor în cadrul acțiunilor militare.

Avantajul constă în faptul că, la nivel internațional, există bibliografie suficientă și, totodată, conceptul de artă operativă este abordat minuțios și științific în mediul universitar și în conferințele de profil. De asemenea, organizarea comandamentelor și procesul de luare a deciziei respectă cerințele, principiile și metodele specifice artei operative.

Cu toate că atât formatul manualelor de planificare, cât și doctrinele de specialitate promovează elemente de artă operativă, autorii consideră că este destul de probabil ca acest concept să nu fie pe deplin înțeles de toți participanții implicați în planificarea, execuția și evaluarea acțiunilor militare. Fără a face speculații, în cele mai bune circumstanțe, sunt diferențe de înțelegere între ofițerii de diferite categorii de forțe, genuri de arme, grade și, evident, personalul din mediul militar multinațional. Având o mare componentă de artă, arta aplicării principiilor teoretice prin prisma creativității comandanților și planificatorilor militari, există premisa că modul de înțelegere și aplicare a principiilor conceptului este diferit de la o generație la alta, de la o școală de gândire la alta, de la practician la teoretician, de la planificator la executant etc.

Pentru că prezenta lucrare este de factură teoretică, vom apela la exemple istorice pentru argumente autentice în procesul de analiză a conceptului „artă operativă”.

În acest context, lucrarea de față dorește să readucă în atenție importanța artei operative, acest liant indispensabil dintre strategie și tactică, s-o promoveze în speranța că personalul implicat direct și indirect în planificarea și executarea acțiunilor militare va aprofunda și va asimila mai multe cunoștințe despre acest concept foarte abstract, reducând reluctanța unor comandanți și personal de stat major în aplicarea unui proces care și-a dovedit valoarea în multe operații, inclusiv în Ucraina.

Prin intermediul acestui demers, se propune realizarea unei introspecții în cadrul filosofiei artei operative, prin surprinderea nevoii de apariție, dezvoltare, utilizare și adaptare doctrinară a principalelor caracteristici și principii ale acesteia. Pentru aceasta, se vor avea în vedere aspecte acționale care au prefigurat apariția, definirea și dezvoltarea conceptuală a conținutului doctrinar al artei militare și fundamentarea artei operative.

Primul obiectiv al acestei lucrări este prezentarea principalelor izvoare istorice care au intuit, previzionat, generat și dezvoltat elemente de artă operativă care, ulterior, au definit filosofia artei operative moderne. De asemenea, vor fi descrise anumite caracteristici specifice artei operative, care au fost aplicate în unele acțiuni militare. În acest context, se vor putea prezenta primele demersuri naționale de promovare și dezvoltare a artei operative, prin identificarea principalilor autori români care au susținut dezvoltarea artei militare, în general, și a artei operative, în particular.

Un alt obiectiv este o entuziastă încercare de a promova înțelegerea profundă a artei operative, folosirea limbajului adecvat, evident teoretic, conform manualelor și doctrinelor, la fel și practic, cât mai creativ în exerciții.

Rezultatul cercetării ar trebui să sprijine modul de înțelegere a acestui instrument de planificare de către toți specialiștii, promovarea artei operative moderne la nivelul decidenților militari, care ar putea susține acceptarea și dezvoltarea cunoașterii în domeniu, pe baza argumentelor prezentate în cadrul acestui articol, dar mai ales convingerea că este nevoie în sistemul militar de o structură de cercetare și valorificare a artei operative.

Viziunea autorilor constă în aplicarea constructivă a gândirii critice, evitarea dăunătoarelor biasuri în procesul de luare a deciziei pe fundamente științifice și argumentarea care să susțină promovarea artei operative în instituțiile de învățământ militar superior, la nivelul categoriilor de forțe și în comandamentele de nivel operativ. Astfel, arta operativă își va putea ocupa locul binemeritat în gândirea militară românească și va completa spectrul instrumentelor de planificare a operațiilor din domeniul artei și științei militare.

ARTA OPERATIVĂ – DE LA APARIȚIE LA DEZVOLTAREA CONCEPTULUI ÎN GÂNDIREA MILITARĂ INTERNAȚIONALĂ

În cadrul acestui capitol, vor fi prezentate unele izvoare istorice cu privire la apariția, locul și rolul, dezvoltarea artei operative, evidențiind faptul că această componentă a artei militare se alătură strategiei și tacticii ca instrument principal de planificare a acțiunilor militare de la nivel operativ (a operațiilor militare).

Autorii atrag atenția și insistă a se diferenția conceptele „artă operativă” și „nivel operativ”. Astfel, autorii menționează că arta operativă nu este un instrument dedicat strict comandamentelor întrunit, unii confundând nivelul întrunit cu nivelul operativ. În lumina celor prezentate, arta operativă poate fi folosită, în funcție de situație, la nivel tactic, precum și la nivel strategic.

Pentru a înțelege rolul și locul artei operative în gândirea militară, se vor prezenta relațiile de simbioză a principalelor concepte specifice științei militare. Astfel, *știința militară* reprezintă o sferă de activitate umană a cărei funcție este de a dobândi și sistematiza cunoștințele referitoare la legile și principiile luptei armate, la normele și formele de organizare, pregătire și întreținere a forțelor armate, la metodele și procedeele acțiunilor militare („*Probleme fundamentale ale științei militare*, 2004, p. 7).

Arta militară reprezintă un domeniu specializat al științei militare în ceea ce privește organizarea și conducerea luptei armate și cuprinde atât principiile, metodele, procedeele, tacticile și regulile pregătirii și ducerii acțiunilor militare, cât și abilitățile comandanților și trupelor pentru a obține succesul în acțiuni militare. Arta militară este definită de structura acesteia: *teoria artei militare* (tehnologia luptei armate) și *lupta armată* (desfășurarea acțiunilor militare).

Arta operativă este o componentă a artei militare și reprezintă arta aplicării cu abilitate a principiilor luptei armate în funcție de cunoașterea dobândită și experiența comandantului transpuse la condițiile desfășurării acțiunilor militare și alte variabile din teren.

Definirea cu exactitate a artei operative este clar dificilă. Spre exemplu, în literatura de specialitate americană, definiția conceptului a fost cuprinzător surprinsă de Milan Vego, care sublinia: „*Arta operativă este o componentă a artei militare care se ocupă cu teoria și practica în domeniul planificării, cu pregătirea, executarea și susținerea campaniilor și operațiilor majore, având ca scop îndeplinirea obiectivelor strategice sau operative într-un teatru de operații*” (Vego, 2009, p. I-4.). Modelul pe care Milan Vego îl prevede se bazează pe tripticul *mijloace-căi-finalități* (*means-ways-ends*).

De la început, trebuie menționat faptul că nici denumirea nu a fost aceeași, formulele vremii, utilizate în arta militară pentru a defini nivelurile acesteia, erau: *Tactica mare* (*grand tactics*) și *Tactica mică*.

❖ *Tactica mare* sau *Tactica generală* – concept care, astăzi, reprezintă o parte din *strategie* și o parte de *artă operativă* (formula utilizată pentru procesul de planificare a campaniilor – *nivelul strategic*); în *Tactica Mare* erau rezolvate probleme privind coordonarea acțiunilor forțelor participante, printr-o riguroasă

evaluare a doi factori esențiali: timpul și mișcarea (azi, manevra). Această problemă este abordată foarte eficient în acțiunile militare actuale prin design operațional, matricea de sincronizare și alte documente de planificare (targeting, logistică).

❖ *Tactica mică* sau *Tactica elementară* – un concept care, în zilele noastre, reprezintă *tactica* (formula aferentă, utilizată pentru procesul de planificare a bătăliilor, luptelor sau ciocnirilor, este *nivelul tactic*).

Plecând de la modelul lui Napoleon de abordare a bătăliilor, se poate sesiza o direcție de dezvoltare a unui nivel de planificare diferit de nivelul strategic (Tactica generalului). Napoleon a intuit un nivel intermediar de comandă și control al forțelor tactice pentru a-și atinge scopurile strategice (acesta previziona nivelul operativ așa cum este el cunoscut astăzi). Se poate observa, în acțiunile sale, că principiile specifice planificării de nivel tactic (forțe și mijloace, *căi și finalități/means-ways-ends*) existau: finalitatea era stabilită (*ends*), mijloacele stabilite (*means*, chiar dacă erau de nivel tactic), însă căile (*ways*) nu erau bine fundamentate. Geniul creator al generalului a identificat o cale prin care forțele tactice să fie angajate în acțiuni militare de amploare, prin respectarea unor principii ale luptei armate, precum mobilitatea, flexibilitatea, surprinderea, concentrarea efortului, dar și elemente de design operațional, precum centrul de greutate (COG), linia de operații (LO), vulnerabilități, condiții decisive (DC), puncte decisive (DP) etc. Chiar dacă nu toate dintre acestea erau numite explicit, ele se regăsesc totuși în concepțiile marelui Napoleon.

Faptul că Napoleon a folosit mai multe corpuri de armată l-a determinat să ia în considerare multe dintre principiile planificării de nivel întrunit din prisma unui gânditor strategic. Forțele erau puse sub o comandă locală, atribuită unui general aflat la locul acțiunii (se prefigura dezvoltarea conceptului *mission command*). Misiunile corpurilor de armată erau îndreptate spre același obiectiv pentru îndeplinirea stării finale stabilite chiar de Napoleon.

Pentru planificare, a previzionat și a utilizat coordonarea, sincronizarea, manevra și susținerea logistică. Acestea, la o asemenea amploare a acțiunilor militare desfășurate de forțe multiple, diverse în dotare și specializare, dovedesc nevoia de definire a unui nivel intermediar al aplicării artei militare, care să facă legătura dintre nivelul strategic al generalilor și nivelul tactic al comandanților executanți. Acest nivel este reprezentat de nivelul operativ al artei militare, iar maniera de aplicare a principiilor artei militare definea conceptul artă operativă, așa cum este cunoscut astăzi.

O astfel de abordare, în ceea ce privește manifestarea principiilor de artă militară la nivelul operativ, este dovada că, pentru comanda și controlul unor unități

tactice mari, de nivel corp de armată, care acționau individual în zone diferite, a fost necesară dezvoltarea unei gândiri de nivel operativ, aspecte care converg și demonstrează apariția și nevoia de dezvoltare a artei operative moderne.

Un alt pas important al apariției și recunoașterii locului nivelului operativ în arta militară a fost determinat de dezvoltarea căii ferate (Tylecote, 1992) și, odată cu aceasta, apariția telegrafului (Gray, 1892, pp. 639-659). Calea ferată a crescut exponențial mobilitatea trupelor (Crump, 2007). Telegraful a facilitat transmiterea ordinelor și instrucțiunilor în timp foarte scurt către orice comandament, la distanțe apreciabile.

Dezvoltarea artei operative a fost marcată, de asemenea, de prima revoluție industrială (sec. XVIII-XIX). Producția în serie a generat o adaptare a industriei de război la noile inovații, astfel că fabricile de armament au preluat tehnologiile, s-au adaptat la nevoia de aprovizionare în fluxuri de materiale și armamente, au conturat liniile de sprijin logistic prin poziționarea cât mai aproape de zonele de operații (Lynn, 1993, pp. 9-30), dar ferite de acțiunile inamicului, toate acestea influențând modul de percepție și înțelegere a modului de ducere a războiului după principii adaptate la aceste realități. Toate au generat dezvoltarea gândirii de ansamblu a problemelor de ducere a războiului, generând adaptarea la o nouă realitate, gândirea de nivel operativ, precursora principiilor specifice artei operative.

Un punct de cotitură semnificativ în dezvoltarea artei operative a fost reprezentat de apariția școlilor de gândire generate de constituirea statelor majore și a echipelor de planificare bazate, în principal, pe experiența câmpului de luptă, dar și pe viziunea strategiștilor și a strategiilor militare de a-și pune în aplicare viziunea de comandă și control în funcție de forțele avute la dispoziție, efectul scontat și reacția inamicului.

În continuare, sunt prezentate unele exemple cu privire la percepția realității câmpului de luptă de către personalități militare în apariția și evoluția artei operative moderne.

Gerhard von Scharnhorst (1755-1813) a fost însărcinat să reorganizeze armata prusacă și a înființat Marele Stat Major prusac. De asemenea, a dezvoltat un program complex de reformă, centrat pe înlocuirea armatei profesionale de lungă durată (mercenari) cu o armată permanentă, bazată pe serviciul universal (recruți).

Helmuth von Moltke (1800-1891), șef al Marelui Stat Major prusac (1857-1888), a realizat reforme majore în cadrul abordării doctrinare, structurale și acționale a artei militare, ale căror rezultate au generat: apariția armatelor de masă; extinderea constantă a câmpului de luptă; apariția teatrului de operații; reducerea domeniului de aplicare a strategiei militare; noi metode de angajare a forței de luptă; jocuri de război la nivel tactic și strategic, precum și execuția de exerciții și manevre de mare

amploare, măsuri care au produs efecte vizibile în evoluția artei militare (Roth, pp. 7-8).

Antoine-Henry de Jomini (1779-1869). Contribuția majoră la arta războiului a lui Jomini este reprezentată de aspectul aplicativ al principiilor luptei armate. În concepția sa, principiile fundamentale care definesc războiul au vizat manevra de forțe și mijloace, efortul principal, concentrarea efortului, punctele decisive, centrele de greutate, liniile de comunicații (de Jomini, 2012).

Carl von Clausewitz (1780-1831) folosește termenul de *plan de război*, sinonim cu *strategia militară*, pentru a se referi la un mecanism care leagă guvernul de comandant și forțele sale (<https://www.militarystrategymagazine.com/article/strategy-war-and-the-relevance-of-carl-von-clausewitz/>). În viziunea sa, un plan de război definește obiectivul utilizării forței militare și determină mijloacele adecvate pentru atingerea acesteia. În accepțiunea lui Clausewitz, termenul *război* descrie o stare care este inițial caracterizată printr-un duel. La nivel de luptă, este procesul interactiv de a-și impune voința adversarului, care, la rândul său, dorește să facă la fel. Ideile de bază ale războiului surprinse în opera sa sunt folosirea de mijloace adecvate, concordanța dintre scop, obiective și mijloace, probabilitatea, șansa, geniul comandantului și virtuțile militare ale armatei (Ib.)

Clausewitz propune câțiva pași pentru studierea factorilor (și a proprietăților lor) care afectează semnificativ caracterul și direcția războiului, precum: evaluarea situației strategice și identificarea căilor de a duce la îndeplinire voința politică; definirea scopurilor, a obiectivelor finale și a direcțiilor de acțiune; estimări ale probabilităților și oportunităților într-un război, discuții despre cursuri de acțiune și alternative adecvate; rezumatul rezultatelor unui plan de război (Ib.) Ca urmare a celor constatate, se poate menționa că opera lui Clausewitz este o premisă pentru renașterea gândirii și acțiunii strategice prin utilizarea unor principii de artă operativă – acesta fiind un exemplu de utilizare a artei operative la nivel strategic.

În concluzie, *Marea tactică* implica modul în care trupele ar fi angajate și desfășurate, *Tactica Mică* includea integrarea infanteriei, artileriei și cavaleriei pentru un atac combinat, iar ingineria se concentra pe atacul și apărarea fortificațiilor.

Apariția conceptului de *nivel operativ* și a celui de *artă operativă* a avut loc ulterior acestor abordări, ca urmare a conștientizării separării nivelului strategic în două componente ale artei militare, *nivelul strategic (nivel politico-militar)* și *nivelul operativ (nivel militar de planificare și conducere)*.

Mihail Tuhacevski (1893-1937) este unul dintre primii specialiști militari care a menționat elementele componente particulare artei operative, dar fără a menționa cu adevărat conceptul, fiind un act intuitiv, generat de observația directă asupra

evoluției fizionomiei războiului (<https://cersipamantromanesc.wordpress.com/tag/batalia-varsoviei/>). „Datorită faptului că este imposibil, cu asemenea fronturi extinse în epoca modernă, să distrugi inamicul dintr-o singură lovitură, suntem obligați să facem acest lucru gradual, prin operații care să-l coste pe inamic mai mult decât pe noi. Pe scurt, trebuie executate o serie de operații distructive bazate pe principii logice și planificate succesiv, cu obiective precise, pentru urmărirea distrugerii inamicului. Acest mod de acțiune poate lua locul unei bătălii decisive, care a fost forma de angajare a armatelor în trecut, care luptau pe fronturi reduse ca mărime”. (Tuhacevski). Este evident că Tuhacevski a influențat arta militară ulterioară, fiind cel care a sugerat existența nivelului operativ de planificare și conducere a trupelor.

Alexandr A. Svechin (1878-1938) a preluat gândirea lui Tuhacevski, fiind cel care a materializat conceptul *artă operativă (operativnoye iskusstvo/operational art)* (Nistor, 2017, p. 69, apud Durham, 1998, p. 3), prin dezvoltarea conceptelor *acțiuni/bătălii în adâncime (glubokiy boy/deep battle)* și *operații în adâncime (glubokaya operatsiya/deep operation)* (Glantz, 1989, pp. 31-43). Ulterior, URSS a dezvoltat aceste concepte, transformate și rafinate în regulamentele de luptă sovietice, care se realizau prin acțiuni de penetrare a frontului, încercuirea celei mai puternice grupări inamice (azi, denumit centru de greutate/COG) și anihilarea acesteia.

Conceptul prefigura, încă de la apariție, abordarea întrunită a războiului, teoria și practica de a pregăti și a executa acțiuni militare terestre, maritime și aeriene. Artă operativă se ocupă cu planificarea și executarea operațiilor întrinite și independente (acțiuni de luptă) la nivelul strategic-operativ, operativ și operativ-tactic (Kozlov, 1971).

Modul de aplicare a acestor principii se poate observa în acțiunile militare moderne care au urmat apariției și dezvoltării conceptului și care au validat importanța artei operative și adaptarea principiilor artei militare la noile condiții ale războiului. Exemplificăm unele dintre aceste evenimente pe care le recomandăm a fi studiate, precum: Gallipoli (Bătălia de la Gallipoli, 19 februarie 1915-9 ianuarie 1916); Bătălia Iutlandei (31 mai 1916-1 iunie 1916); Operația Weserubung (aprilie-iunie 1940) și lista poate continua.

În lumina celor prezentate, se pot menționa unele caracteristici ale principalelor domenii în care arta militară a fost structurată, iar artă operativă aplicată. Astfel, *strategia* determina *cum, de ce, cu cine, când și unde* să se utilizeze forța militară în acțiuni militare, *operativul* se ocupa cu punerea în practică a direcțiilor strategice în raport cu forțele la dispoziție care să producă efecte la nivel strategic, *tactica* se ocupa de execuția sarcinilor care să atingă obiectivele operative, iar *logistica* avea rolul de a asigura trupele pe front, aici fiind incluse toate funcțiunile logisticii.

ARTA OPERATIVĂ ÎN GÂNDIREA MILITARĂ ROMÂNEASCĂ

Primele elemente ale *marii tactici* (denumirea vremii a ceea ce astăzi recunoaștem ca artă operativă) s-ar putea spune că le recunoaștem la tânărul ofițer prusac Carol I, primul rege al României (1839, Sigmaringen – 1914, Sinaia). Deși regele nu a beneficiat de marile reforme ale lui von Motke, școala militară prusacă și experiența din al doilea război germano-danez din 1864 au sprijinit construcția noii armatei române și au influențat tactica Războiului de Independență. Participarea regelui la asaltul citadelor Fredericia și Dybbøl din Danemarca, în 1864, se pare că l-au inspirat la Plevna, aplicând o tactică foarte prudentă și inteligentă (<https://historia.ro/sectiune/general/razboiul-de-independenta-al-romaniei-in-scrisorile-637676.html>), moment în care, fără participarea Armatei Române, rușii ar fi fost înfrânți.

Astăzi, se poate afirma că cel mai reprezentativ teoretician și practician al vremii privind *marea tactică* a fost mareșalul Alexandru Averescu (3 aprilie 1859, Babele, Principatele Unite – 2 octombrie 1938, București, România). Venit de la studii din Italia, a scris trei volume de tactică valoroase. Deși acuzat de traducerea și preluarea unor texte din volume străine (Otu, 2019, p. 18), volumele au devenit bibliografia Școlii Superioare de Război, al cărei comandant a fost între anii 1864 și 1896. Tactica introdusă în învățământul militar de Alexandru Averescu va defini modul de luptă al Armatei Române în Primul Război Mondial. Amintim câteva acțiuni de luptă definite de Marea Tactică: atacul de la Rusciuc al Marinei Române, Manevra de la Flămânda (planificare excepțională a acțiunilor) (Scipanov, 2018, pp. 56-65), ofensiva de la Mărăști (cel mai rapid ritm ofensiv al războiului) etc.

O aplicare genială a Marii Tactici a fost realizată în războiul româno-ungar, unde generalul Gheorghe D. Mărdărescu¹ (4 august 1866, Iași, România – 5 septembrie 1938, Bad Nauheim, Germania), fost comandant al Școlii Superioare de Război, a înfrânt armata ungară bolșevică, ocupând Budapesta. Bătălia de la 24 și 25 iulie 1919 (Tisa/Szolnok) constituie una dintre cele mai strălucite victorii ale armatei române în Campania din Ungaria după Primul Război Mondial (<https://mvu.ro/razboiul-de-dupa-marele-razboi-campania-din-ungaria-din-1919/>; <https://www.aktual24.ro/batalia-de-pe-tisa-si-ocuparea-budapestei-victoria-asupra-ungariei-care-a-facut-romania-mare-singurul-razboi-castigat-de-romani-singuri-fara-ajutorul-altor-aliati/>). Gheorghe D. Mărdărescu menționa: „Când armata bolșevică ungurească trecuse Tisa..., în trufia sa oarbă, credea că i s-a deschis drumul spre Ardeal. Încercător în vitejia voastră încercată, v-am îndreptat ca să atacați armata inamică în flanc și în spate. Așa s-a și întâmplat! Ați executat ordinele mele

¹ General al Armatei Române/Generalul Ungariei (1919-1920), n.a.

într-un mod desăvârșit, învingând cu bărbăție și bravură toate piedicile ce v-au stat în cale. Prin vitejia voastră, ostași ai grupului de manevră, ați contribuit puternic la deschiderea drumului spre Budapesta !) (Furduiu, <https://horthymiklos.wordpress.com/gheorghe-d-mardarescu/>).

În capitolul al doilea al cărții *The Evolution of Operational Art: From Napoleon to the Present* (Olsen, van Crevelde, 2010), autorii surprind evoluția spectaculoasă a artei operative germane: „*The Recovery: From Sitz to Blitz*” (după cum se cunoaște, blitzkriegul era la acea vreme cea mai eficientă formă de aplicare a artei operative) (Showalter, pp. 35-63). Fiind aliată, România mai degrabă a participat la perdantul blitzkrieg din URSS decât să fi învățat să aplice tacticile moderne. Dar, punerea în practică a scrierilor lui Frunze², Tukashevski și Svekin, ofițerii din noua școală sovietică despre arta operativă, a făcut ca operația Uranus (bătăliile de la Cotul Donului/Stalingrad), condusă de mareșalul Jukov³, să întoarcă soarta celui de Al Doilea Război Mondial.

În perioada comunistă, am beneficiat de învățăturile sovietice privind arta operativă, cu dezideratul de a ataca la momentul și timpul decisiv, acolo unde inamicul se așteaptă mai puțin și în punctele lui critice. În acest context, impactul artei operative asupra școlii militare românești nu a fost surprinzător, aceste teorii se aplicau în Armata României, dar sub un alt limbaj și altă filozofie.

După aderarea la NATO, Armata României a preluat, firesc, conceptele aliate, printr-un proces care nu a fost întotdeauna facil și desfășurat cu ușurință, chiar NATO trecând printr-un proces de redefinire strategică și operativă. Spre exemplu, școala americană de gândire din 1961 nu era adepta acestui concept – „... *scopul acestei inovații (arta operativă) este neclar... în știința militară occidentală, arta operativă, ca și concept teoretic, este complet respins... Occidentul nu trebuie să adauge acest concept armoniei gândirii militare*” (gen. Walter Jacobs, comandant în U.S. Army, 1961).

Abia în 1982, în U.S. Army renăștea termenul german de *operație* și, în 1986, a fost adoptat de la ruși termenul de *artă operativă* (FM 100-5). După un deceniu, în doctrinele U.S. Navy și U.S. Marine Corps din 1994, a reapărut termenul *operație* și a fost adoptat nivelul operativ și arta operativă.

Termenul de *maneuverist approach* este tot o formă de manifestare a artei operative britanice. Spre exemplu, U.S. Marine Corps avea ca definiție a artei operative: „*distrugerea coeziunii inamicului printr-o varietate de metode rapide,*

² Mihail Vasilievici Frunze (1885, Pișpek, Imperiul Rus – 1925, Moscova, R.S.F.S. Rusă, URSS) a fost un lider bolșevic în timpul Revoluției Ruse din 1917, n.a.

³ Gheorghi Konstantinovici Jukov (1896, Imperiul Rus – 1974, Moscova, R.S.F.S. Rusă, URSS) a fost un militar și politician sovietic, n.a.

concentrate și surprinzătoare” (Vego, 2009, p. I-5). Exemplele pot continua cu forme de manifestare, precum Network Centric Operation, Effect Based Operation, NATO Effect Based Thinking etc., arta operativă fiind, astfel, un cadru de manifestare a genialității militare, sprijinit de repere, principii, procedee și procese, modele și lecții învățate acumulate de-a lungul deceniilor.

Doctrina aliată menționează că arta operativă este esențială în procesul de planificare a operației prin capacitatea, imaginația, creativitatea și intuiția în a planifica și a desfășura dislocarea și întrebuințarea forțelor, a capabilităților întrunite și a altor mijloace într-o serie de acțiuni militare derulate în timp și în spațiu, pentru îndeplinirea obiectivelor și realizarea stării finale dorite (COPD, Comprehensive Operations Planning Directive, NATO)

Doctrina națională preia filosofia conceptului aliat și subliniază în aceeași manieră: „*Arta operativă constă în angajarea cu abilitate a instrumentului militar în scopul realizării obiectivelor strategice și operative, prin designul, organizarea, integrarea și conducerea campaniilor, operațiilor.*” (Doctrina Armatei României, 2012, p. 76); „*Arta operativă are la bază abilitățile unui comandant de a rezolva probleme complexe și nestructurate și de a crea un cadru logic și clar, în unele cazuri intuitiv, care să faciliteze procesul de planificare și transmitere a ordinelor.*” (ib., p. 77).

În ceea ce privește adaptarea conceptului la acțiunile militare ale Marinei, acesta a fost inclus în abordările doctrinare ale Forțelor Navale: „*Conținutul artei operative maritime cuprinde teoria pregătirii și ducerii operațiilor maritime și a activităților pentru asigurarea zonei de acțiune a marinei militare.*” (Curs de artă militară, 1998). O abordare mai actuală poate fi regăsită aici: „*Arta operativă constă în angajarea cu abilitate în timp și spațiu, în cadrul unei campanii/operații, a instrumentului militar, pentru a transpune obiectivele strategice/operative primite în acțiuni executate la nivel tactic, pentru realizarea stării finale dorite.*”; „*Arta operativă poate fi descrisă ca aplicarea creativă a imaginației comandanților, sprijinită de abilitățile, cunoștințele și experiența acestora și a statelor majore, pentru a planifica campanii, operații majore și bătălii.*” (FN-2, 2018, p. III-30). „*Unul dintre principalele scopuri ale artei operative este să planifice bătălia în cei mai favorabili termeni posibili, astfel încât inamicul să fie în dezavantaj. O tactică genială rareori poate înlocui o artă operativă inadecvată.*” (Vego, p. I-11). În lumina celor prezentate, se poate rezuma că școala de gândire românească a adoptat conceptul, astfel că arta operativă aplicată creativ reprezintă cheia unei planificări comprehensive și eficiente pentru a obține într-o acțiune militară victoria în cel mai scurt timp posibil și cu pierderi minime.

Din punct de vedere al utilizării artei operative, se pot găsi numeroase astfel de exemple în analize privind războiul ruso-ucrainean și se pot aminti câteva, pe care

autorii le recomandă a fi lecturate. De pildă, generalul în retragere Ben Hodges, fostul comandant al United States Army Europe, analizează miracolul contraofensivei din Kharkiv Oblast prin prisma artei operative: „*...ca urmare a combinației de lucruri despre care am vorbit – inducere în eroare, disciplină, pregătire. Ceea ce am văzut până acum este artă operativă.*” (<https://kyivindependent.com/retired-us-general-if-russia-used-nuclear-weapon-in-ukraine-us-would-have-to-get-directly-involved/>).

În revista *Wavellroom*, Chris Hughes, în articolul *Operational Art Reborn*, analizează acțiunea Rusiei din punct de vedere al artei operative, astfel: „*Eșecul constant al Rusiei de a aplica cele mai stricte principii ale artei operative în timpul planificării și execuției operațiunilor militare speciale trebuie să fie printre cele mai importante explicații. Planificarea slabă a campaniei, eșecul de a lua în considerare situațiile neprevăzute și incapacitatea de a ordona și a focaliza în mod logic acțiunile care susțin un efort strategic principal clar au făcut ca aceasta să risipească orice oportunitate pe care ar fi avut-o de a impune un fapt împlinit în Ucraina.*” (<https://wavellroom.com/2024/01/12/operational-art-reborn-part-two/>).

În aceeași linie, la Academia West Point⁴ pot fi identificate lucrări precum *Back to the Future: Rediscovering Operational Art in an Era of Great Power Competition*, în care se pot găsi analize pertinente privind războiul prin prisma artei operative (<https://mwi.westpoint.edu/back-to-the-future-rediscovering-operational-art-in-an-era-of-great-power-competition/>).

Însăși școala japoneză, prin Yasuhiro Kawakami⁵, abordează războiul ruso-ucrainean în articolul „*Dissecting Russia’s Operational Art in Ukraine. How Disjointed Ends, Ways, and Means Have Shackled Moscow’s Operational Warfare*” (https://www.spf.org/iina/en/articles/kawakami_02.html) și exemplele pot continua prin simpla căutare pe internet.

În gândirea militară românească se remarcă studiul de specialitate: „*Convențional și hibrid în primul an al războiului Federației Ruse împotriva Ucrainei, concluzii și lecții desprinse din război*” (Ioniță, 2023), în care se regăsesc și unele lecții identificate de nivel operativ, studiu pe care autorii îl recomandă a fi parcurs.

În opinia autorilor, Ucraina a folosit, fără nicio îndoială, arta operativă în război, de fapt, a fost cheia rezilienței acestei țări în fața agresorului rus. Pregătirea informațională pentru luptă a fost corectă și anticipativă (Pregătirea întrunită a mediului operațional/JPOE/Joint Preparation of Environment – realizată corect,

⁴ United States Military Academy West Point.

⁵ Expert în securitate, specializat în strategie militară, mobilitate operațională, tactică, studii de apărare națională și politica de securitate japoneză, n.a.

element al artei operative/AO), a fost determinat corect centrul de greutate (esența AO) și forțele ucrainene l-au protejat pe timpul primei etape a invaziei (Protecția forței/Force Protection – realizată eficient, element al AO), au atras trupele mecanizate ruse în zonele urbane (ducerea în eroare/deception – element al AO), au folosit detașamente mobile, combinate pentru ambuscate (comanda misiunii/mission command – element al AO), au atacat liniile logistice ruse (abordare indirectă/indirect approach – element al AO). Când punctul culminant al operației speciale rusești a trecut, recunoscut din momentul în care forțele agresoare nu și-au îndeplinit obiectivele (determinarea punctului culminant – element al AO), forțele ucrainene au început cu succes contraofensiva pe direcții convergente (coordonare, sincronizare, sinergie – principii ale AO). Autorii opinează că, pe timpul continuării ofensivei, forțele ucrainene trebuiau să aplice continuu principiul surprinderii. Însuși generalul Ben Hodges a sugerat o aplicare a abordării indirecte (indirect approach) prin realizarea unui cap de pod în Crimeea (<https://www.dw.com/ro/ucraina-ar-putea-elibera-crimeea-p%C3%A2n%C4%83-la-sf%C3%A2r%C8%99itul-verii-afirm%C4%83-generalul-american-%C3%AE-n-retragere-ben-hodges/a-65279616>).

Întrebarea firească este: *De unde au învățat liderii militari ucraineni arta operativă?* Răspunsul este că o aveau, moștenirea rusă a fructificat-o într-un departament în cadrul Universității Naționale de Apărare din Kiev. Ulterior, beneficiind de deschiderea către Vest, arta operativă clasică rusă s-a îmbogățit cu cea occidentală, contribuind, se pare, decisiv la succesul în luptă al forțelor ucrainene. Încă un exemplu este logistica operativă, care reprezintă tot un pilon al AO, de aceea ucrainenii sunt în măsură să solicite exact ce echipamente și muniție și când exact au nevoie de ele.

CONCLUZII

Prin intermediul acestui articol se propune o promovare a acestui instrument de planificare și execuție a acțiunilor militare – arta operativă –, fără a se face o trecere exhaustivă prin teoria și practica artei militare, ci, mai degrabă, prin exemplificări punctuale care au marcat apariția și evoluția conceptului. Autorii au speranța ca fiecare ofițer, pe măsura evoluției în carieră, să cunoască în profunzime principiile artei operative și să o aplice creativ, conform trăsăturilor de caracter, particularităților naționale, tradițiilor și ingeniozității fiecăruia.

Arta operativă reprezintă un instrument valoros pentru comandant și statul său major de a găsi soluții privitor la incertitudinea și ambiguitatea din teatrul de operații, care este din ce în ce mai complex, volatil și imprevizibil.

Deși nu are o definiție clară, aceasta făcând-o flexibilă, AO reprezintă mai degrabă un cadru cognitiv în care se poate manifesta genialitatea gândirii militare, de aceea există atât de multe exemple practice sub umbrela unui singur concept. Astfel că rolul artei operative, ca instrument de planificare a acțiunilor militare, nu-ți oferă soluții infailibile, aceasta este mai degrabă un cadru de gândire critică și creativă care, sub resorturile unor repere direcționale și ale unor lecții învățate, ajută la creativitatea inter-arme, inter-categorii de forțe, inter-guvernamental și multinațional.

Arta operativă este singurul instrument de planificare care îmbină acțiunile tactice într-un design mai larg, pentru a contribui la realizarea obiectivelor strategice. Autorii menționează faptul că acțiunile tactice, chiar dacă sunt de succes, nu pot conduce la victorie dacă nu sunt integrate într-un concept operativ.

Una dintre concluziile rezultate ca urmare a locului și rolului artei operative în gândirea militară românească susține și justifică importanța studierii artei operative în universitățile militare, cu precădere în Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, în cadrul programelor de masterat și al cursurilor postuniversitare, alături de elemente de artă militară, pentru a realiza conexiunile necesare dezvoltării gândirii critice în raport cu principiile acestora, promovând, astfel, ubicuitatea artei operative.

În lumina celor prezentate, din experiența autorilor, se recomandă a se avea în vedere posibilitatea existenței unui centru de cercetare, departament sau centru de excelență care să se ocupe strict de problematica artei operative, pe modelul existent în principalele state aliate.

BIBLIOGRAFIE:

1. Crump, Th. (2007). *A Brief History of the Age of Steam: The Power that Drove the Industrial Revolution*. London: Robinson. ISBN 978-1-84529-553-0. OCLC 213605104.
2. *Curs de artă militară* (1998). București: Academia de Înalte Studii Militare.
3. *Curs „Probleme fundamentale ale științei militare”*. (2004). București: Editura U.N.Ap.
4. *Doctrina Armatei României* (2012). București, p. 76.
5. Durham, R.W. (1998). *Operational Art in the Conduct of Naval Operations*. Monograph in the U.S. Navy School of Advances Military Studies, Kansas, p. 3.
6. *FM 100-5*, U.S. Army Field Manual.
7. *FN-2, Manualul pentru organizarea de stat major și planificare a operațiilor în Forțele Navale* (2018). București, p. III-30.
8. Glantz, D.M., col. (dec. 1989). *Soviet Operational Maneuver in a Period of Reform*. În *Military Review*. Fort Leavenworth. Kansas, pp. 31-43.
9. Gray, Th. (1892). *The Inventors of the Telegraph and Telephone. Annual Report of the Board of Regents of the Smithsonian Institution*. 71:639-659, <http://books.google.com/?id=tnjfe4vEBGwC&pg=PA639>, accesat la 7 august 2009.

10. Ioniță, C.-C., gl.bg. (r.) dr. (2023). „Convențional și hibrid în primul an al războiului Federației Ruse împotriva Ucrainei, concluzii și lecții desprinse din război”. Centrul de Studii Strategice de Apărare și de Securitate. București: Universitatea Națională de Apărare „Carol I”.
11. De Jomini, A.-H. (2012). *Precis de l'Art de la Guerre. French edition*, <https://medium.com/@defstudy/jomini-art-of-war-559d340582b6>, accesat la 12 august 2024.
12. Kozlov, S.N. (1971). *Officer's Handbook*. Defense Technical Information Center, tradus din rusă în 1977, Washington, D.C.: Department of Defense, Department of the Air Force.
13. Lynn, J.A. (1993-b). *The History of Logistics and Supplying War*. În Lynn, J.A. (ed.). *Feeding Mars: Logistics in Western Warfare from the Middle Ages to the Present*. London and New York: Routledge, pp. 9-30.
14. Nistor, F. (2017). *Să redescoperim arta operativă maritimă*. București: Editura U.N.Ap. „Carol I”, p. 69.
15. Olsen, J.A. (ed.), van Creveld, M. (ed.) (2010). *The Evolution of Operational Art: From Napoleon to the Present*. Oxford University Press.
16. Otu, P. (2019). *Mareșalul Alexandru Averescu, militarul, omul politic, legenda*. București: Editura Militară, p. 18.
17. Roth, G. *Field Marshal von Moltke the Elder, His Importance Then and Now*, pp. 7-8, <https://www.jstor.org/stable/26302811?seq=1>, accesat la 12 august 2024.
18. Scipanov, L.V. (2018). *The contribution of the romanian sailors to military actions which imprinted the Romania's entry into First World War*. Bucharest: „Carol I” National Defence University Publishing House, nr. 4, pp. 56-65.
19. Showalter, D.E. *Prussian-German Operational Art, 1740-1943*, pp. 35–63, <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199599486.003.0003>, accesat la 10 august 2024.
20. Tylecote, R.F. (1992). *A History of Metallurgy*. Second Edition. London: Maney Publishing, for the Institute of Materials. ISBN 978-0901462886.
21. Vego, M. (2009). *Joint Operational Warfare – Theory and Practice*. U.S. Naval War College, Newport.
22. <https://cersipamantromanesc.wordpress.com/tag/batalia-varsoviei/>, accesat la 6 iulie 2024.
23. <https://historia.ro/sectiune/general/razboiul-de-independenta-al-romaniei-in-scrisorile-637676.html>, accesat la 8 iulie 2024.
24. Prof. Ilie Furduiu, <https://horthymiklos.wordpress.com/gheorghe-d-mardarescu>, accesat la 22 iulie 2024.
25. <https://kyvindependent.com/retired-us-general-if-russia-used-nuclear-weapon-in-ukraine-us-would-have-to-get-directly-involved/>, accesat la 4 iulie 2024.
26. <https://www.militarystrategymagazine.com/article/strategy-war-and-the-relevance-of-carl-von-clausewitz/>, accesat la 11 iulie 2024.
27. <https://mwi.westpoint.edu/back-to-the-future-rediscovering-operational-art-in-an-era-of-great-power-competition/>, accesat la 6 iulie 2024.
28. <https://mvu.ro/razboiul-de-dupa-marele-razboi-campania-din-ungaria-din-1919/>, accesat la 22 iulie 2024.
29. <https://www.dw.com/ro/ucraina-ar-putea-elibera-crimeea-p%C3%A2n%C4%83-la-sf%C3%A2r%C8%99itul-verii-afirm%C4%83-generalul-american-%C3%AEn-retragere-ben-hodges/a-65279616>, accesat la 22 iulie 2024.
30. <https://wavelroom.com/2024/01/12/operational-art-reborn-part-two/>, accesat la 22 iulie 2024.
31. https://www.spf.org/iina/en/articles/kawakami_02.html, accesat la 4 iulie 2024.

PERSISTENȚA EFICIENȚEI ȚINTELOR FALSE ÎN OPERAȚIILE FORȚELOR TERESTRE – LECȚII DIN CONFLICTUL RUȘO-UCRAINEAN –

Locotenent-colonel instructor avansat dr. George-Ion TOROI

Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, București, România
10.55535/GMR.2024.4.02

The ongoing war in Ukraine has changed the nature of armed conflict. Among other things, it has demonstrated that today's unprecedented technological developments have led to much greater risks to the protection of forces on the battlefield. The extensive use of unmanned aerial systems, both for fire control and especially for battle space reconnaissance, has made the battle environment extremely transparent. As a result, armed forces have had to find effective ways of protecting their own forces and operations. One of these measures has proven to be the use of decoys to mislead enemy forces and attack systems. The purpose of this article is to provide a comprehensive picture of the operational necessity of such methods and to offer recommendations based on the lessons learned in Ukraine, where both belligerents have made extensive use of such methods. I anticipate that these findings will contribute significantly to a deeper understanding of the implications of false targets in contemporary military operations.

Keywords: decoy; deception; operational advantage; protection; operating environment;

Motto:

„Seeing more on the battle field doesn't necessarily imply understanding what's truly unfolding”.

Mick Ryan

INTRODUCERE

Invazia Rusiei din Ucraina prin „operația militară specială” (UN, 2022) începută la 24 februarie 2022 a reprezentat un moment de cotitură în relațiile internaționale la nivel global. Lumea a intrat într-o eră a competitivității acerbe (Joint Doctrine Note 1-19 Competition Continuum, 2019, p. 1; Mazarr-1, 2018, p. 1; Mazarr-2, 2022, pp. 111-113; MCDP 1-4 Competing, 2020, pp. 1-3), majoritatea actorilor trecând la o înarmare accelerată. Operațiile militare de mare intensitate au revenit într-o Europă rămasă parcă nepregătită pentru asemenea evenimente, pe fondul unei lungi perioade de pace. Această schimbare a dat naștere unor noi provocări și amenințări pentru statele europene, inclusiv pentru România. Recalibrarea politicilor de securitate și apărare a devenit o prioritate în contextul actual. Totuși, modalitatea de implementare a lor rămâne încă neclară.

Trecând peste atrocitățile inerente oricărui conflict și suferința celor implicați în acesta, conflictul din Ucraina a reprezentat și continuă să fie o sursă inepuizabilă de lecții pentru adaptarea structurii forțelor armate și a modului de purtare a conflictelor. De la planificarea inexactă, bazată pe presupuneri eronate izvorâte din prejudecățile proprii, până la modul de utilizare și anihilare a unor sisteme de armament, conflictul ruso-ucrainean a relevat multiple aspecte semnificative adaptării forțelor militare la provocările curente. Acestea ar trebui să reprezinte cadrul de ajustare a politicilor de securitate și apărare ale statelor europene, inclusiv România.

Problema de cercetare

Războiul ruso-ucrainean oferă lecții valoroase privind caracterul conflictelor actuale. Una dintre lecții este că, într-un mediu extrem de transparent, coroborat cu dezvoltarea tehnologiilor de lovire mult mai în adâncimea teritoriului inamic și mult mai precis și a unui ciclu de lovire extrem de redus din momentul confirmării țintei, trebuie găsite soluții de protecție a forțelor. Acest context a scos în evidență importanța și eficiența tacticilor de momire (ținte false) în operațiile militare

moderne, ca și strategie de inducere în eroare, conflictul oferind o serie de lecții ce pot sprijini adaptarea forțelor militare. Este recunoscut faptul că „*reîntoarcerea la competiția între marile puteri împotriva unor adversari de același nivel cu capacități A2AD (Anti-Access/Area-Denial) avansate necesită o reorientare a atenției asupra utilizării inducerii în eroare*” (Hays, 2020, p. 56). Multitudinea exemplelor de momire din cadrul conflictului ruso-ucrainean aflat în desfășurare demonstrează eficiența și relevanța acestei tehnici de înșelare în actualul context de operare.

Totuși, majoritatea forțelor armate vestice, incluzându-le și pe cele ale României, par să fi renunțat la această abordare în favoarea înarmării acerbe cu sisteme moderne de luptă. Confortul operațional oferit de superioritatea aeriană și informațională deținută până la începutul acestui deceniu a făcut ca această artă să se piardă din repertoriul armatelor vestice. Un alt motiv care explică lipsa de interes pentru țințele false (momelile) în majoritatea armatelor occidentale este faptul că acestea sunt adesea considerate dispozitive inutile în mediul actual de operare, mijloacele de detecție extrem de avansate tehnologic creând impresia unei transparențe crescute a spațiului de confruntare. Dar, așa cum aprecia și generalul australian Mick Ryan, a vedea mai mult nu implică neapărat a înțelege mai mult (Ryan, 2024), modul în care ucrainenii au reușit să îi înșele pe ruși, care dețin astfel de senzori avansați de colectare a informațiilor, demonstrând acest lucru.

Așadar, problema de cercetare de la care am inițiat acest demers științific este reprezentată de lipsa de pregătire a forțelor militare occidentale, inclusiv ale României, în întrebuintarea eficientă a momelilor ca mijloc de realizare a protecției forțelor.

Obiectivele studiului

În concordanță cu problema de cercetare prezentată anterior, obiectivul principal al acestui studiu a fost de a desprinde anumite lecții identificate în conflictul din Ucraina care să poată fi implementate de Armata României în demersul de adaptare la provocările mediului curent de operare.

Astfel, studiul oferă o analiză aprofundată a persistenței eficienței momelilor în operațiile militare pe baza lecțiilor oferite de conflictul în desfășurare din Ucraina. Prin analizarea detaliată a modului în care acestea au fost utilizate în cadrul acestui conflict, studiul își propune, de asemenea, să ofere o perspectivă mai amplă asupra eficienței lor în cadrul operațiilor militare contemporane.

În funcție de acestea, am urmărit o serie de obiective secundare, astfel:

- identificarea beneficiilor operaționale ale întrebuintării țințelor false în cadrul operațiilor militare;

- evidențierea principalelor provocări și oportunități pe care mediul actual de operare le oferă pentru utilizarea țințelor false;
- interpretarea conceptului de țință falsă în contextul teoriei inducerii în eroare;
- identificarea și interpretarea instanțelor de întrebuintare a țințelor false în cadrul conflictului ruso-ucrainean.

Deși rezultatele studiului pot fi aplicate tuturor forțelor armate, ele se adresează în principal Armatei României. Aceasta reprezintă *ținta acestei cercetări*. Mai mult, doresc să evidențiez principala *limitare a cercetării*, aceea a utilizării doar a informațiilor vehiculate în spațiul public, limitare impusă în principal de măsurile de protecție a informațiilor luate de către cei doi beligeranți, dat fiind faptul că acest conflict este încă unul în desfășurare.

Metodologia cercetării

Studiul întreprins a fost unul calitativ, încercând să surprind întreg spectrul de implicații privind întrebuintarea momelilor în contextul curent de operare. Doresc să menționez că obiectivele propuse au fost cele care au ghidat această abordare aleasă. În consecință, studiul nu a urmărit testarea de ipoteze, întrebările de cercetare fiind cele care l-au direcționat spre îndeplinirea obiectivelor propuse. Acestea au fost următoarele:

- ❖ *Care sunt beneficiile operaționale ale întrebuintării țințelor false în cadrul operațiilor militare?*
- ❖ *Care sunt provocările și oportunitățile aduse de actualul mediu de operare în întrebuintarea țințelor false?*
- ❖ *Cum se integrează țințele false în teoria inducerii în eroare?*
- ❖ *Care sunt lecțiile identificate în conflictul ruso-ucrainean privind întrebuintarea țințelor false?*

Strategia de cercetare a fost cea a studiului de caz, pentru a putea identifica elementele cheie care au contribuit la eficiența momelilor în operațiile militare desfășurate în conflictul din Ucraina, datele utilizate fiind secundare, ca urmare a imposibilității accesării directe a acestora, una dintre provocările conflictelor militare aflate în desfășurare.

Structura lucrării

Lucrarea este împărțită în trei părți, în raport cu obiectivele și întrebările de cercetare. Astfel, în prima parte am analizat, din punct de vedere teoretic, conceptul de țință falsă, precum și beneficiile pe care aceasta le poate oferi în cadrul concepției operațiilor și oportunitățile și provocările oferite de actualul mediu de operare

în acest demers. Ulterior, am analizat, din punct de vedere al teoriei inducerii în eroare, modul de funcționare a momelii, pentru ca, în final, să examinez o serie de exemple desprinse din conflictul din Ucraina, în scopul identificării lecțiilor operaționale valoroase pentru ținta acestui studiu.

ȚINTA FALSĂ – CONCEPT, BENEFICII, PROVOCĂRI ȘI OPORTUNITĂȚI

Câmpul de luptă modern este caracterizat de o diversitate de amenințări și provocări la adresa forțelor armate. Suprasaturarea acestuia cu senzori și dispozitive tehnologice care permit monitorizarea constantă a mișcărilor trupelor și a echipamentelor militare a devenit o realitate în conflictele contemporane, impunând nevoia de adaptare și inovare constantă a strategiilor militare. În ziua de azi, a devenit tot mai dificil să îți ascunzi intențiile și acțiunile militare. În acest sens, un concept care și-a dovedit utilitatea de-a lungul timpului, cel al țințelor false, a revenit în atenția specialiștilor militari ca răspuns la aceste provocări, pentru asigurarea supraviețuirii și eficienței structurilor armate în noile condiții de luptă. Persistența eficienței momelilor în operațiile militare este un subiect de interes major în contextul actual al conflictului ruso-ucrainean, dar care, așa cum menționez și în problema de cercetare identificată, consider că este insuficient abordat de către forțele armate române.

Concept

În primul rând, apreciez că definiția și conceptele de bază legate de momeli sunt esențiale pentru înțelegerea rolului lor în strategiile militare. Din acest motiv, secțiunea curentă este dedicată unei analize teoretice privind importanța și utilizarea țințelor false în operațiile militare.

În contextul operațiilor militare, conceptul de țință falsă (momeală) se referă la „o imitație a unei persoane, a unui obiect sau a unui fenomen, menită să înșele sistemele de supraveghere sau de detectare ale inamicului, inducându-l pe acesta în eroare.” (FM 1-02.1 Operational Terms, 2024, p. 21; AAP-06, 2021, p. 39). Așadar, momelile tactice terestre reprezintă echipamente fictive destinate să înșele observatorii inamici prin simularea unui sau a mai multor vehicule, a pieselor de artilerie, radarelor, instalațiilor de luptă sau a altor elemente de interes pentru inamic, precum poduri, clădiri sau diferite căi de comunicație etc.

Țintele false au jucat întotdeauna un rol crucial în cadrul conflictelor armate. Sunt nenumărate exemple istorice de utilizare a acestora, cel mai cunoscut datând din cel de-Al Doilea Război Mondial, ca parte a operației aliate *Quicksilver* în sprijinul înșelării germanilor privind locația reală a debarcării din Normandia.

Aceasta a presupus crearea unei forțe fictive, 1st US Army Group, care să fie percepută de către inamic ca o amenințare reală. Locația acestei forțe fictive a fost stabilită în sud-estul Angliei, „pregătită” să invadeze Europa prin Pas-de-Calais, fiind cea mai logică opțiune, din perspectiva germanilor. Această forță fictivă a fost menționată inclusiv în documentele emise de nemți, demonstrând, astfel, viabilitatea acestei strategii. Utilizarea echipamentelor militare false, precum tancuri gonflabile sau avioane din lemn, a contribuit decisiv la modelarea percepției naziștilor privind locul debarcării forțelor aliate. Se poate observa, așadar, puterea influenței momelilor asupra desfășurării operațiilor militare.

Beneficii operaționale

Țintele false pot contribui semnificativ la **menținerea unui nivel ridicat al capacității operaționale** a forțelor militare prin distragerea atenției inamicului de la țințele de mare valoare. Un studiu al cercetătorilor chinezi arată că un raport de 1:1 între țințele reale și cele false poate reduce pierderile unităților militare cu până la 40%, iar în cazul a 3:1 în favoarea momelilor, cu 50% (Information warfare gives rise to a camouflage revolution, 2012). Se poate observa, așadar, rolul determinant al țințelor false în realizarea protecției forțelor, prin furnizarea unor ținte alternative pentru adversar, reducând, astfel, șansele acestuia de a le angaja pe cele reale.

În plus, utilizarea momelilor poate contribui la **sporirea incertitudinii adversarului** privind situația operațională, ceea ce poate conduce la erori decizionale ale acestuia. Astfel, momelile exploatează una dintre caracteristicile constante ale războaielor de-a lungul timpului – incertitudinea. Datorită acestui aspect specific al naturii conflictelor, țințele false au reprezentat și continuă să fie o modalitate practică și relativ ieftină de câștigare a avantajului tactic pe câmpul de luptă. Mai mult, folosirea acestora poate asigura inducerea în eroare a adversarului privind organizarea, puterea de luptă și intențiile forței. Prin crearea unei imagini numerice superioare a forțelor proprii, momelile pot contribui chiar la descurajarea anumitor acțiuni ale inamicului.

Țintele false pot fi utilizate și pentru atragerea atenției asupra anumitor zone sau obiective irelevante din punct de vedere operațional prin sporirea iluziei de importanță a acestora, facilitând, în acest fel, libertatea de mișcare a forțelor proprii în momente și în zone critice pentru succesul misiunii.

În plus, momelile pot fi utilizate pentru **atragerea atenției inamice și forțarea acestuia să își dezvăluie poziția și intențiile**. Strategia este una extrem de utilă pentru a crea vulnerabilități adversarului și a reuși distrugerea anumitor echipamente esențiale lui.

Reducerea capacității de luptă a adversarului prin determinarea acestuia să-și irosească resurse pentru a anihila obiective care, în realitate, sunt false reprezintă un beneficiu important al țințelor false și poate influența semnificativ desfășurarea operațiilor militare pe termen lung. Același studiu chinez arată că, în cazul raportului de 3:1 în favoarea momelilor, consumul inamicului poate fi crescut cu 70% (Ib.). Mai mult, menținerea unei confuzii a adversarului privind eficiența capacităților sale de lovire poate contribui la sporirea șanselor de realizare a surprinderii acestuia, întrucât poate să-l determine pe adversar să-și redistribuie resursele în mod ineficient, punându-l într-o poziție de vulnerabilitate operațională.

De asemenea, țințele false pot fi utilizate pentru a **asigura înlocuirea echipamentelor militare de la contact**, creând iluzia că forța militară respectivă se află încă pe poziții, când, în realitate, ea este pregătită să intervină într-o altă zonă. Acest aspect poate contribui la surprinderea adversarului, sporind, astfel, eficiența tactică a operațiilor militare.

Complementar, eficiența dovedită a momelilor poate avea **un impact pozitiv asupra moralului trupelor**, poate contribui la atingerea obiectivelor militare și poate, în egală măsură, să reprezinte **un factor destabilizator pentru adversar** prin crearea unui climat de nesiguranță și confuzie.

Într-o eră informațională cum este cea a zilelor noastre, în care informația a căpătat noi valențe, utilizarea țințelor false poate fi folosită și ca **strategie de dezinformare** a adversarului, asigurând o falsă percepție asupra intențiilor și capacităților forțelor proprii. Promovarea publică a succesului momelilor proprii pe câmpul de luptă va determina un impact psihologic puternic asupra inamicului prin înfririparea îndoielii asupra viitoarelor sale decizii.

Așa cum se poate observa, există o multitudine de beneficii operaționale pe care momelile le pot aduce în sprijinul îndeplinirii obiectivelor militare, cu condiția ca acestea să pară credibile pentru adversar. În acest sens, există doi **factori relevanți** în sporirea credibilității țințelor false: *fidelitatea acestora* și *sensul operațional al exploataării lor*.

Fidelitatea se referă la gradul de realism al ținței. O momeală cu un grad sporit de fidelitate trebuie să reproducă exact caracteristicile ținței pe care o imită, în întreg spațiul electromagnetic. Nu este de ajuns ca aceasta să arate similar ținței, ea trebuie să aibă și semnătura termică adecvată, emisiile acustice și electromagnetice ale ținței, pentru a fi eficientă în atragerea și manipularea inamicului. Sensul operațional al momelii ține de modul în care aceasta se încadrează în imaginea pe care înșelătorul dorește să o portretizeze pentru adversar. Cu cât aceasta respectă mai bine modul real de luptă, cu atât este mai eficientă. În acest sens, este important

să se țină cont de detaliile specifice construirii acestei imagini. Astfel, camuflarea țințelor false, locația de dispunere în dispozitivul propriu de operare specific acțiunii tactice desfășurate sau crearea unei iluzii realiste a mediului înconjurător reprezintă aspecte esențiale în eficientizarea utilizării momelilor în sprijinul operațiilor militare. Pentru a spori șansele de succes ale țințelor false, este crucial ca cele prezentate anterior să fie în concordanță cu nivelul de înțelegere situațională al adversarului.

Provocări și oportunități în mediul actual de operare

Există nenumărate exemple de folosire a momelilor de-a lungul istoriei. Indiferent de perioadă și dezvoltarea societală respectivă, au fost găsite soluții eficiente de dezvoltare a acestora în așa fel încât să-și poată dovedi eficiența operațională pe câmpul de luptă. Totuși, dezvoltarea tehnologică fără precedent a zilelor noastre pune o presiune suplimentară asupra întrebuințării acestora în cadrul operațiilor militare. Conflictul în desfășurare din Ucraina scoate în evidență amenințarea constantă din partea sistemelor de aeronave fără pilot (UAS), a focului indirect sau a războiului electronic (EW). Toate acestea constituie impedimente pentru eficientizarea întrebuințării momelilor în cadrul operațiilor militare. În același timp, transformarea conflictelor în mediul actual de operare oferă și o serie de oportunități privind folosirea țințelor false pentru a obține avantaje în lupta împotriva inamicului. Această secțiune prezintă pe scurt principalele provocări și oportunități privind rolul momelilor în contextul curent de operare.

Sistemele moderne de supraveghere, precum dronele, sateliții și radarele avansate, pot detecta mai ușor diferențele între momeli și echipamentele reale, ceea ce impune crearea de ținte false extrem de realiste, inclusiv simularea semnăturilor termice și a comunicațiilor radio specifice originalului. Odată cu dezvoltarea și răspândirea capacităților de război electronic, semnătura electromagnetică a unei momeli a devenit esențială. Acest lucru impune nevoia de câștigare a superiorității privind managementul semnăturii în funcție de adversar pentru a spori șansele de succes ale înșelării (Ryan, 2024). Țintele false multi-spectrale pot furniza, astfel, un răspuns eficient în fața provocărilor mediului actual de operare, oferind avantaje semnificative în ceea ce privește simularea țințelor și confuzia adversarului. În ziua de azi, eforturile ad-hoc de păcălire a adversarului, inclusiv prin folosirea momelilor, au devenit tot mai facil de descoperit și combătut, motiv pentru care importanța țințelor false multi-spectrale a crescut semnificativ. În acest sens, adaptabilitatea și inovația trebuie să reprezinte repere de bază pentru asigurarea succesului operațional. În plus, pentru sporirea credibilității momelilor, construirea unei narațiuni convingătoare pentru adversar este esențială pentru a obține rezultate favorabile în atragerea atenției și inducerea în eroare a acestuia.

Complementar, ritmul rapid de transformare a conflictelor curente în urma adaptabilității forțelor armate poate reprezenta o provocare majoră în demersul de întrebuițare eficientă a țințelor false. Conflictul din Ucraina a demonstrat succesul inițial al multor capabilități (UAS Bayraktar TB2, HIMARS etc.), care, ulterior, au fost contrate de contramăsuri adoptate de partea adversă ca parte a procesului de adaptare, eficiența acestora fiind redusă considerabil. Aceasta reprezintă o provocare și asupra întrebuițării momelilor care trebuie să țină pasul cu schimbările pe câmpul de luptă pentru a-și păstra relevanța. Acest fapt impune o adaptare continuă a procedurilor de operare, dar și a tehnologiilor folosite pentru a spori gradul de fidelitate al replicilor construite.

Totuși, același mediu de operare poate aduce și o serie de oportunități care trebuie exploatate prin întrebuițarea ingenioasă a țințelor false. În primul rând, dezvoltarea tehnologică poate contribui și la îmbunătățirea fiabilității țințelor false. De asemenea, ea poate asigura cadrul de apariție a unor noi modalități și mijloace de momire. Astfel, în viitor, *„ținele false vor avea capacitatea de a ascunde benzile de undă vizuale, termice și radar și vor fi o parte integrată a sistemelor defensive. Ar trebui să fie posibil, din punct de vedere tehnic, să existe structuri întregi de ținte false robotizate pentru operații de inducere în eroare, dar cele simple, menite să imite semnătura electromagnetică a punctelor de comandă a unităților de manevră, sunt mai probabil să fie dezvoltate pe termen scurt.”* (Science&Technology Trends 2020-2040 – Exploring the S&T Edge, 2020, p. 44). Dependența structurilor militare din domeniul cibernetice poate asigura cadrul de dezvoltare a unor ținte false cibernetice, cum este *„honeypot”* (borcanul cu miere), care pot fi utilizate pentru atragerea și identificarea atacatorilor.

Complementar, indiferent de dezvoltarea tehnologică a senzorilor de culegere de informații, principala țință a inducerii în eroare și, implicit, și a momelilor este reprezentată de mintea umană, care rămâne susceptibilă la înșelare (Bennett, 2007, p. 12). Astfel, construirea unei imagini care să corespundă credințelor anterioare ale adversarului poate asigura succesul întrebuițării țințelor false.

În plus, rapiditatea schimbărilor din câmpul tactic contemporan a pus o presiune suplimentară pe necesitatea angajării urgente a țințelor. Ca atare, reducerea ciclului de identificare-angajare se poate dovedi a fi un beneficiu în întrebuițarea modernă a momelilor, care, datorită timpului redus impus sistemelor de colectare pentru confirmarea țintei, pot păcăli mai ușor și eficient forțele ostile.

INTERPRETAREA ȚINTELOR FALSE ÎN CONTEXTUL TEORIEI INDUCERII ÎN EROARE

Conceptul de țință falsă (momeală) reprezintă parte integrantă a domeniului amplu al inducerii în eroare. Aceasta din urmă reprezintă totalitatea acțiunilor întreprinse în scopul de a înșela comandantul forțelor adverse prin manipularea percepției acestuia privind situația operațională și determinarea unei reacții comportamentale care să asigure un avantaj înșelătorului (AJP3.10.2, 2020, p. 4; FM 3-13.4, Army Support to Military Deception, 2019, pp. 1-1). Se poate observa, așadar, că momelile se încadrează perfect definiției inducerii în eroare. Ele sunt utilizate pentru a crea o iluzie a realității pentru adversar și pentru a-l determina să ia decizii incorecte, ceea ce poate duce la unul dintre multele beneficii operaționale prezentate anterior în această lucrare.

În termeni simpli, inducerea în eroare reprezintă un proces comunicațional între înșelător și țință. Portretizarea anumitor observabile pentru adversar, pe care acesta să le poată interpreta în așa fel încât să-și formeze percepția dorită de înșelător, pe baza căreia să aibă reacția scontată, reprezintă esența procesului inducerii în eroare. Doctrina americană face referire la acest proces în trei pași: *„see – think – do”* (identifică – analizează – acționează) (FM 3-13.4, pp. 2-5). În cadrul acestuia, instrumentele utilizate în crearea observabilelor pe care adversarul trebuie să le identifice sunt ceea ce teoria numește **mijloace ale inducerii în eroare**. Ele pot fi încadrate în trei arii ample: fizice, tehnice sau administrative. În ceea ce privește țințele false, raportându-ne la definirea acestora, oferită la începutul primei secțiuni a acestui articol, putem afirma că ele se încadrează în prima etapă a metodologiei americane, reprezentând mijloace ale inducerii în eroare. Pot fi folosite pentru a prezenta mesajul fals către adversar, pentru manipularea percepției acestuia în concordanță cu obiectivele propuse, spre a-i determina o reacție specifică, fie ea acțiune sau inacțiune. Astfel, utilizarea momelilor are ca scop fie să-l determine pe adversar să întreprindă o acțiune care îi este în fapt defavorabilă, fie să-l determine să nu întreprindă acțiuni care ar fi în avantajul său. În ambele cazuri, intenția este de a manipula comportamentul acestuia.

Țintele false sunt instrumente esențiale în cadrul operațiilor de înșelare, sprijinind manipularea percepțiilor inamicului și influențarea deciziilor acestuia pe timpul operațiilor militare. Aplicarea lor sprijină majoritatea principiilor inducerii în eroare, așa cum sunt definite de către un reputat cercetător al acestui domeniu, R.V. Jones (Jones, 2013, p. 24), astfel:

țințele false pot fi folosite pentru a-l determina pe inamic să creadă că forțele tale sunt amplasate într-o altă locație decât cea reală prin dispunerea lor în locația

falsă, astfel încât adversarul să cadă într-o capcană sau să fie distras de la obiectivele reale;

- Țintele false pot replica sisteme de armament care nu sunt în dotarea forțelor armate sau care există într-un număr limitat pentru a distorsiona percepția adversarului privind numărul de forțe și armament deținut;
- portretizarea Țintelor false într-un mod care să pară că protejează o anumită zonă sau că urmează să desfășoare anumite acțiuni amenințătoare pentru adversar poate să atragă atenția și resursele acestuia, când, în realitate, înșelătorul intenționează să întreprindă altceva;
- momelile pot crea, de asemenea, și falsa impresie privind locația și momentul viitoarelor acțiuni ale înșelătorului, atrăgând atenția adversarului către o zonă sau la un moment irelevante din punct de vedere operațional;
- utilizarea Țintelor false poate să-l determine pe adversar să interpreteze în mod eronat viitoarele tipuri de acțiuni tactice ce urmează a fi desfășurate de înșelător, făcându-l să se pregătească sau să reacționeze într-un mod neadecvat;
- momelile pot exploata credințele false ale adversarului privind gradul de cunoaștere al înșelătorului despre situația operațională, putând influența deciziile acestuia și determina modificarea planurilor sale;
- folosirea Țintelor false poate amplifica impresia de succes sau eșec a acțiunilor înșelătorului, făcându-l pe adversar să interpreteze eronat situația operațională și să reacționeze inadecvat.

Țintele false presupun, de asemenea, un grad ridicat de versatilitate din perspectiva conceptelor cu care operează inducerea în eroare. Astfel, în raport cu rolul lor operațional, momelile pot sprijini ambele **tipuri de inducere în eroare**, de *tip A – ambiguity producing deceptions* (inducere în eroare menită să sporească nivelul de ambiguitate) sau de *tip M – misleading deceptions* (inducere în eroare menită să descrească nivelul de ambiguitate) (Daniel, 1980, p. 8; FM 3-13.4, pp. 1-6; JP 3-13.4, Military Deception, 2017, pp. I-9; MCTP 3-32F Deception, 2024, pp. 2-9). Canalizarea adversarului către o anumită decizie prin portretizarea de indicatori falși reprezintă o strategie eficientă de utilizare a **Țintelor false** pentru descreșterea gradului de incertitudine al adversarului. Aceasta presupune exploatarea credințelor sale anterioare privind o anumită situație și încurajarea lor prin expunerea de momeli. Astfel, adversarul va fi înclinat să aleagă opțiunea care este, în fapt, avantajoasă pentru înșelător. **Țintele false** pot fi întrebuintate, în egală măsură, și pentru a spori gradul de confuzie al adversarului. Expunerea publică a succeselor

unor astfel de metode poate induce incertitudine și ezitare în viitoarele decizii ale adversarului, ceea ce poate sprijini eficientizarea acțiunilor înșelătorului. Se poate observa, **așadar**, că momelile pot fi considerate un instrument eficient în teoria inducerii în eroare, întrucât pot fi utilizate pentru a crea sau a elimina ambiguitatea, un element crucial în manipularea realității receptorului.

În plus, Țintele false constituind un element care se dorește a fi utilizat pentru a fi observabil și a atrage atenția, întrebuintarea lor poate să se realizeze în principal prin **metoda simulării**. Aceasta presupune crearea unor obiecte sau situații care să sugereze o anumită realitate, în scopul de a atrage atenția asupra lor și de a induce în eroare receptorul, chiar dacă, mai rar, ca urmare a complexității și riscului mult crescut, momelile pot fi întrebuintate și prin cealaltă metodă specifică inducerii în eroare – **disimularea**. Dacă, în cazul simulării, folosirea Țintelor false este evidentă, în cazul disimulării, lucrurile sunt mai complexe. Aceasta presupune influențarea în prealabil a percepției adversarului privind succesul întrebuintării momelilor, ca, pe acest fond, să modelezi echipamente reale, care să pară a fi false pentru acesta. Așa cum apreciam, aceasta implică un grad sporit de risc, dar poate fi o soluție de inducere în eroare întrebuintată în cazuri extreme.

Având în vedere natura lor, aceea de a atrage atenția, utilizarea Țintelor false se realizează, în principal, prin **portretizare (display) ca tactică specifică inducerii în eroare**. Aceasta presupune simularea unor echipamente sau acțiuni care să-l înșele pe adversar asupra dispunerii, mărimii sau intențiilor forțelor care au inițiat demersul înșelător. În acest sens, momelile pot fi folosite pentru a crea iluzia unei situații care necesită o anumită reacție a adversarului.

De asemenea, întrebuintarea Țintelor false poate contribui la sporirea eficienței acțiunilor de inducere în eroare întreprinse prin alte tactici particulare ei. Astfel, prin folosirea lor adecvată, se poate asigura credibilitatea unei campanii de dezinformare sau se poate, prin atragerea atenției adversarului în alte zone, asigura ascunderea și camuflarea forțelor și acțiunilor reale.

Se poate observa că analiza teoriei inducerii în eroare scoate în evidență versatilitatea conceptului de momeală în ceea ce privește utilizarea acestuia în diverse contexte operaționale. Țintele false pot juca, astfel, un rol determinant în sprijinul operațiilor de înșelare, contribuind la modelarea percepției inamicului asupra situației tactice (Friedman, 2017, p. 76) și, în consecință, la vulnerabilizarea acestuia.

LECȚII OPERAȚIONALE DESPRINSE DIN UTILIZAREA ȚINTELOR FALSE ÎN CONFLICTUL RUSO-UCRAINEAN

În actualul conflict ruso-ucrainean, utilizarea țăintelor false a constituit o tehnică semnificativă, ambele părți făcând uz de aceasta pentru a obține avantaje tactice. Înțelegerea nuanțelor în care momelile au fost folosite de către cei doi beligeranți poate oferi lecții operaționale valoroase privind dinamica și complexitatea războiului modern. Din acest motiv, prima parte a acestei secțiuni va explora cele mai semnificative exemple de utilizare a țăintelor false în conflictul ruso-ucrainean. Reamintesc că analiza se bazează exclusiv pe informații care au fost făcute public prin surse deschise, cele clasificate nefiind luate în considerare. Totuși, admit ca fiind normală această situație pentru un conflict în desfășurare, în care fiecare dintre părți a întreprins măsuri OPSEC (operational security) pentru a-și proteja tehnologiile și strategiile de utilizare a momelilor.

Exemple privind utilizarea țăintelor false în conflictul ruso-ucrainean

Întrebuințarea țăintelor false de către armata ucraineană

Un prim exemplu datează din bătălia pentru Khakov, din luna mai a anului 2022 (Ukraine Deploys Gun-Toting Mannequins to Drive Russians From Kharkiv, 2022). Folosirea manechinelor pentru crearea imaginii unei forțe ucrainene mai mari decât în realitate a avut rolul de a spori nivelul de amenințare pentru ruși. Chiar dacă acestea au fost relativ rudimentare, fiind echipate sumar și înarmate cu arme decorative, ele ar fi putut induce în eroare anumite drone de recunoaștere rusești, putând fi confundate, de la o anumită distanță, cu militari ucraineni reali. Este documentată eficiența manechinelor în cadrul acestui conflict, existând video-uri care sugerează atacuri ale artileriei rusești asupra unor poziții ucrainene ce păreau a fi apărate de astfel de momeli (Rivero, 2024). Aceste atacuri au demonstrat eficiența tacticilor de diversiune, folosind țintele false pentru a atrage focul inamicului și pentru a obține avantaj pe câmpul de luptă. Este important de remarcat faptul că aceste manechine au reprezentat rolul improvizației și nu au fost dotate cu echipamente special concepute pentru uz militar, fiind folosite în mod creativ pentru a spori eficiența tactică a forțelor ucrainene, așa cum se poate observa în *figura 1*.

Utilizarea țăintelor false pentru protecția sistemelor de mare valoare a reprezentat o altă modalitate de implementare a acestei tactici de către armata ucraineană. Replici gonflabile ale sistemelor HIMARS au reușit să contribuie substanțial la irosirea unor capacități scumpe ale rușilor pentru a le anihila. Un film din acest an de pe social-media ilustrează cum o rachetă de aproximativ 3 milioane de euro, de tip Iskander, angajează un astfel de sistem gonflabil (X, 2024). Este un exemplu

Figura 1: Manechine întrebuințate de armata ucraineană
(Ukraine Deploys Gun-Toting Mannequins to Drive Russians From Kharkiv, 2022)

concret al eficienței momelilor în operațiile desfășurate de armata ucraineană. Importanța și eficiența sistemelor HIMARS în operațiile militare din Ucraina este una care a fost deja dovedită în nenumărate situații. Datorită performanțelor lor remarcabile, aceste sisteme au devenit în mod inevitabil ținte de mare valoare pentru forțele ruse, care sunt conștiente de puterea și potențialul lor de distrugere. Această realitate a condus la o creștere semnificativă a necesității de protecției a lor. Exploatănd dorința rușilor de a angaja cât mai repede și cât mai multe astfel de sisteme, utilizarea unor replici gonflabile, cum sunt cele produse de firma cehă „Inflatech Decoy” (Inflatech Decoy, 2024), s-a dovedit a reprezenta un element determinant în protecția sistemelor HIMARS. Eficiența unor asemenea ținte false a fost dovedită și de faptul că rușii, la un moment dat, au publicat că au distrus mai multe sisteme decât promise Ucraina de la aliați (Fact Check: Did Russia Claim it Destroyed 44 HIMARS Launchers in Ukraine?, 2022).

În același timp, forțele ucrainene au plasat momeli pe întreaga adâncime a liniilor ucrainene din Kherson, Zaporizhzhya și Donbas, reprezentând replici ale mai multor tipuri de sisteme fie ele sovietice sau occidentale, precum obuziere M777, sisteme de artilerie D-20 sau D-30, ca și alte tancuri sau sisteme de apărare antiaeriană, toate reprezentând ținte de mare valoare pentru ruși (Rivero, ib.). Pentru a spori credibilitatea acestor ținte false, ele vin echipate cu semnături similare originalului atât optice, cât și radar sau infraroșu. Mai mult, tot din acest considerent, acestea sunt montate pe platforme tractabile, care asigură redislocarea acestora pentru a spori confuzia rușilor (Czech-made M270 MLRS inflatable decoy from Inflatech tricks Russian strike forces in Ukraine, 2024). *Figura 2* evidențiază o serie de astfel de momeli utilizate.

În plus, pe lângă asigurarea protecției, ucrainenii s-au folosit de asemenea replici gonflabile ale sistemelor de mare valoare pentru a spori nivelul de amenințare

pentru ruși. Mutarea unor asemenea „capabilități” aproape de contact s-a dovedit o strategie eficientă și fără riscuri în determinarea unor reacții din partea rușilor, cu scopul de a minimiza eventualele pierderi umane sau materiale.

Figura 2: Exemple de momeli întrebuințate de ucraineni, replici ale unor sisteme de mare valoare (compilația autorului)

Eficiența întrebuințării acestora este dovedită și de faptul că una dintre uzinele ucrainene și-a reorientat producția către astfel de momeli pentru armata ucraineană (Metinvest begins production of decoy military equipment that misleads the enemy, 2023). Eficiența produselor uzinei Metinvest este dovedită de faptul că mai mult de jumătate dintre produsele livrate către armata ucraineană au fost distruse deja de ruși (Ukraine's Armed Forces Employ Decoys to Locate the Source of Russian Artillery Fire, 2023). În plus, la începutul lunii martie au apărut pe platformele de social-media imagini ale unei replici a radarului antiaerian Sentinel, care a rămas în urma forțelor ucrainene după retragerea acestora din Avdivka. Gradul de fidelitate al acesteia, care se presupune că a fost construită la această uzină, era impresionant, cu greu putându-se deosebi de original (X, 2024).

Mai mult, timpul de reproducere a sistemelor nu este unul foarte îndelungat. De exemplu, pentru un obuzier M777, este nevoie de aproximativ două săptămâni, în timp ce, pentru un sistem de artilerie ucrainean D-20, de doar patru zile (Ukraine's Armed Forces Employ Decoys to Locate the Source of Russian Artillery Fire, ib.). Aceste replici sunt construite din materiale simple și ieftine, dar sunt suficient de detaliate pentru a păcăli trupele rusești și pentru a atrage atacurile asupra țintelor false. De exemplu, un aruncător este realizat dintr-o bucată de țeavă de canalizare montată pe o antenă parabolică veche. Totuși, aceste replici par destul de reale, așa cum se poate observa și în figura 3.

Figura 3: Replică a obuzierului M777
(Metinvest begins production of decoy military equipment that misleads the enemy, 2023)

În plus, construirea unor asemenea replici a fost întrebuințată de ucraineni ca operație informațională (INFOOPS) în lupta contra rușilor. Astfel, ei au permis unor echipe de jurnaliști vizita la o astfel de fabrică pentru a se documenta privind gradul de realism al produselor rezultate ('A psychological weapon': inside a Ukrainian factory making decoy kit, 2023). Această vizită și impresiile pozitive ale jurnaliștilor au avut rolul de a crea confuzie și indecizie în rândul decidenților ruși pe timpul viitoarelor acțiuni.

Întrebuințarea țintelor false de către armata rusă

Forțele ruse au o experiență extinsă privind întrebuințarea țintelor false în cadrul conflictelor armate, iar intervenția din Ucraina demonstrează acest lucru. Ei au folosit această metodă încă de la începutul conflictului. Un prim exemplu

este cel al dispozitivelor tip săgeată utilizate drept momeli pentru sistemele antiaeriene ucrainene pentru a proteja rachetele sale balistice, necunoscute inclusiv americanilor (Russia Deploys a Mystery Munition in Ukraine, 2022). Aceste dispozitive sunt lansate de rachetele Iskander-M atunci când semnalează că sunt interceptate sistemele antiaeriene ucrainene. Fiecare dispozitiv este dotat cu componente electronice și emite semnale radio pentru a interfera sau păcăli radarele inamice care încearcă să detecteze racheta Iskander-M. De asemenea, aparatul conține o sursă de căldură pentru a atrage eventualele proiectile care încearcă să distrugă racheta. *Figura 4 (a; b)* evidențiază aceste dispozitive folosite de ruși drept momeli.

Figura 4 a: Dispozitive momeli pentru protecția rachetelor Iskander-M (compilația autorului)

Atunci când ucrainenii au început să lovească aeroporturile militare ale Rusiei, aceasta a recurs la ținte false pentru a spori șansele de supraviețuire a propriilor capacități, dar și pentru a determina irosirea resurselor și așa reduse ale ucrainenilor (Africk, 2024). Un exemplu grăitor al unei asemenea practici rusești este imaginea care ilustrează un elicopter ce a aterizat pe un avion de luptă fals, desenat pe pistă (Epstein, 2024).

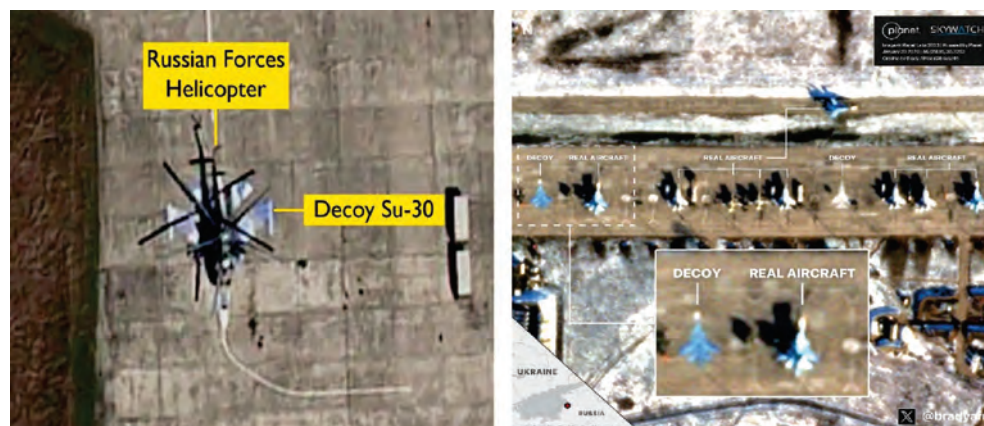

Figura 4 b: Avion de luptă fals, desenat pe pistă (Epstein, 2024; Africk, 2024)

Similar ucrainenilor, rușii au făcut uz de replicile gonflabile ale propriilor sisteme de armament, așa cum se poate remarca în *figura 5*. Totuși, scopul și modalitatea de întrebuințare au diferit. Aceștia plasau momelile în așa fel încât să fie descoperite de ucrainenii, ulterior, după câteva zile, le înlocuiau cu sisteme reale pentru a ambusca forțele adverse (Kazakova, 2023). Acest tip de tactică s-a demonstrat extrem de eficientă, cel puțin în fazele inițiale. Chiar și după descoperirea modului rusesc de întrebuințare a acestor replici false, utilitatea lor a continuat să fie una considerabilă, prin creșterea nivelului de ezitare și îngreunarea procesului de targeting al ucrainenilor. Mai mult, una dintre provocările conflictului din Ucraina, cea a protecției punctelor de comandă, este resimțită și de ruși. Din acest motiv, ei au folosit puncte de comandă gonflabile pentru a-i determina pe ucrainenii să-și irosească muniția (Rivero, ib.).

Figura 5: Machete gonflabile rusești (S-300 în stânga și T-80 în dreapta; Kazakova, 2023)

O altă instanță în care rușii au folosit țintele false a fost pe timpul contraofensivei ucrainene în zona Zaporijjea, din vara anului 2023 (Kofman, 2023). În cadrul acesteia, rușii, fiind în apărare, au folosit unele tranșee proprii drept momeală pentru ucrainenii. Ei au introdus dispozitive explozive în aceste tranșee, pe care le detonau de la distanță atunci când ucrainenii intrau să le curețe (Khurshudyan, 2023). De asemenea, tot în scopul irosirii resurselor ucrainene, rușii au folosit rachete inerte de tipul X-55 pentru a atrage atenția și focul sistemelor antiaeriene ucrainene (Lisnichuk, 2022). În plus, tot din această dorință, rușii au întrebuințat baloane care aveau triunghiuri simple din metal suspendate de ele pentru a apărea ca o rachetă sau dronă pe radarele ucrainene (Ukraine says it shot down 6 Russian balloons that appeared over Kyiv, 2023). Este de remarcat importanța acestor momeli, dat fiind faptul că unele rachete antiaeriene furnizate Ucrainei de aliații vestici pot costa până la 4 milioane de dolari fiecare (Sullivan, Bowman, 2022).

O ultimă instanță relevantă privind modul în care rușii au întrebuințat țintele false a avut menirea de sporire a protecției podurilor, elemente cruciale

pentru mobilitatea forțelor și a resurselor proprii (Helfrich, 2022). Aceștia au folosit reflectoare radar pentru a crea o semnătură similară podului, instalate lângă acesta, pentru a atrage rachetele ucrainene, așa cum se poate remarca în *figura 6*.

Figura 6: Podul fantomă al rușilor (Helfrich, 2022)

Lecții operaționale și recomandări

Exemplele prezentate anterior demonstrează viabilitatea conceptului de țintă falsă în cadrul operațiilor militare contemporane. În plus, acestea oferă lecții valoroase în demersul de adaptare a forțelor armate la cerințele mediului actual de operare, cele mai importante dintre ele putând fi considerate următoarele:

- ❖ Chiar și cele mai rudimentare momeli pot fi suficiente pentru a păcăli inamicul. Utilizarea manechinelor de către ucraineni pentru a încetini operațiile rușilor a demonstrat că acestea pot fi foarte eficiente în crearea diversunilor și a confuziei în rândul inamicului. Așadar, utilizarea imaginativă a tuturor resurselor disponibile în sprijinul operațiilor militare poate fi crucială pentru protecția forțelor și succesul misiunii.

- ❖ Totuși, pentru a spori șansele de succes, momelile trebuie să țină pasul cu dezvoltările tehnologice. Tehnologia a reprezentat și va continua să fie principalul factor care influențează adaptarea tacticilor de luptă (Piehler, 2013, p. 362). Este și cazul țăintelor false, care trebuie să evolueze tehnologic pentru a reuși să-și îndeplinească rolul operațional. Gradul de fidelitate al acestora trebuie să fie în corelație cu posibilitățile capabilităților de culegere a informațiilor adversarului.

Așadar, adaptarea țăintelor false la provocările specifice mediului de operare este crucială pentru succesul acestora. De aceea, este necesar ca momelile să relice nu doar semnătura vizuală, cât și pe cea termică sau radar a țăintelor, proprietățile acustice, dar și comportamentul acestora, pentru a maximiza eficiența lor.

- ❖ Pentru a spori gradul de confuzie al adversarului, momelile vor trebui să aibă încorporate și sisteme care să imite explozia țăintei false sau chiar să imite o posibilă reacție cu foc, făcând-o, astfel, mult mai credibilă pentru adversar. În acest fel, adversarul va fi tentat să considere că a lovit o țintă reală. Acest aspect va implica cel puțin două beneficii. În primul rând, va asigura o protecție crescută a forțelor înșelătoare, adversarul fiind predispus să nu caute mai departe adevăratele obiective, iar în al doilea rând, îi va crea o imagine deformată privind situația operațională, aspect care poate contribui la surprinderea ulterioară a acestuia.

- ❖ Apariția unor noi capabilități pe câmpul de luptă, cum sunt sistemele autonome de luptă (roboții), va trebui să implice o adaptare continuă a țăintelor false la aceste evoluții tehnologice. Este nevoie de o analiză serioasă atât din perspectiva păcălirii unor asemenea sisteme de către replicile construite, cât și din perspectiva modului în care roboții pot deveni eventuale momeli care să atragă atenția inamicului. Așadar, adaptarea continuă la provocările specifice caracterului conflictelor armate trebuie să reprezinte o cerință esențială a succesului lor în operațiile militare ale viitorului.

- ❖ Imaginea portretizată prin utilizarea țăintelor false trebuie să fie cât mai realistă și completă, dar și în concordanță cu așteptările inamicului privind situația operațională. Pentru a atinge acest obiectiv, momelile trebuie să fie plasate în zone care au sens operațional, iar dispunerea și modul de acțiune al lor trebuie să respecte procedurile de operare. O atenție deosebită trebuie acordată inclusiv modalității de camuflare a acestora, ea necesitând a fi adaptată mediului înconjurător, în așa fel încât să ofere o iluzie cât mai realistă a prezenței forțelor proprii.

- ❖ Ingeniozitatea în utilizarea țăintelor false poate asigura succesul operațional al acestora. Exemple precum folosirea replicilor false ale sistemelor HIMARS la contact pentru a-l determina pe adversar să-și retragă anumite capabilități importante sau să-și aloce resurse suplimentare pentru protecția lor, folosirea tranșeelor drept momeală în operațiile de apărare sau a dispozitivelor false care să atragă rachetele scumpe ale adversarului, reprezintă acțiuni dovedite de conflictul ruso-ucrainean.

- ❖ Momelile reprezintă un atu important în protecția capabilităților proprii de mare valoare. Distragerea inamicului și direcționarea atacurilor acestuia spre ținte false sunt strategii eficiente pentru a-l induce în eroare pe acesta și a proteja

resursele proprii. De exemplu, folosirea de ținte false este crucială pentru protecția punctelor de comandă proprii în contextul provocărilor conflictelor contemporane. Punctele de comandă au fost și vor rămâne una dintre principalele ținte ale inamicului pe câmpul de luptă. Distrugerea lor implică dezorganizarea conducerii forțelor adversarului, aspect echivalent cu neutralizarea capacității sale de a-și coordona acțiunile și de a reacționa eficient pe câmpul de luptă. Astfel, crearea unor poziții și structuri false, suplinite de sisteme care imită comunicațiile radio, amplasarea unor antene false, care să replice sistemul de comunicații al punctului de comandă, dar și a vehiculelor gonflabile, pot să inducă în eroare inamicul și să îl determine să atace aceste elemente deosebit de importante pentru el cu sisteme de lovire scumpe, făcându-l să-și irosească resurse proprii prețioase. Această situație va contribui complementar și la protecția adevăratelor sisteme de comandă și control ale înșelătorului.

❖ Irosirea resurselor inamicului constituie unul dintre rolurile operaționale principale ale întrebuintării momelii. Într-un conflict de uzură, cum este cel din Ucraina, sprijinul logistic poate fi capabilitatea decisivă în câștigarea sau pierderea războiului. Din acest motiv, sunt esențiale eficiența, dar și adaptabilitatea țințelor false utilizate de către forțele militare pentru a spori șansele de succes operațional.

❖ Într-o eră informațională în care principalul atribut al informației s-a transformat din a cunoaște în a influența, eficiența utilizării momelilor în acțiunile militare ale Forțelor Terestre poate fi folosită ca și operația informațională, sporind, astfel, gradul de indecizie al adversarului în viitoarele sale acțiuni.

❖ În final, este absolut necesară realizarea unei monitorizări a eficienței propriilor momeli și a unei evaluări a reacției inamicului la acestea, pentru a asigura adaptarea lor la situațiile operaționale existente. Este un truism că eficiența țințelor false este dată de rapiditatea cu care acestea sunt distruse de către inamic.

CONCLUZII

Procesul de adaptare este esențial pentru supraviețuirea oricărei organizații, implicit și cea militară. Din acest motiv, importanța identificării elementelor critice privind modul de operare al forțelor armate, dar și abilitatea de a reuși transformarea oportună a sistemului în raport cu acestea sunt cruciale. Pe măsură ce spațiul de confruntare devine din ce în ce mai transparent, este necesară o adaptare constantă a strategiilor de luptă și a tacticilor utilizate pentru a asigura protecția forței și securitatea misiunilor. Întrebuintarea țințelor false în operațiile militare reprezintă un aspect crucial în acest context, datorită multitudinii de beneficii operaționale

pe care le pot aduce, așa cum a demonstrat până acum și conflictul în desfășurare din Ucraina.

Studiul acesta a analizat modul în care au fost întrebuintate aceste momeli în cadrul conflictului mai sus-menționat și pot conclud că această artă este departe de a fi apus. Dimpotrivă, eficiența ei demonstrată arată cât de esențială este în cadrul operațiilor militare contemporane. Așadar, forțele armate, inclusiv cele române, ar trebui să considere acordarea unei atenții mult mai sporite țințelor false ca și componentă a operațiilor militare. Câteva dintre motive pot fi considerate următoarele:

- în primul rând, nu toți potențialii adversari dețin capabilități ISR avansate cu care să acopere întreg spațiul de confruntare;
- în al doilea rând, toate sistemele ISR au unele limitări. Multe dintre acestea pot procesa semnături în mai multe spectre, dar niciodată în tot spectrul electromagnetic simultan;
- în al treilea rând, ar putea fi nevoie de mai multe zile pentru a valida țintele, ceea ce ar putea oferi un avantaj în utilizarea țințelor false;
- în al patrulea rând, un singur element îndoielnic este suficient pentru a determina indecizia adversarului și a obține beneficii operaționale considerabile;
- în ultimul rând, munițiile de precizie sunt extrem de scumpe și stocurile sunt reduse, astfel momelile pot contribui serios la irosirea resurselor valoroase ale adversarului.
- În consecință, forțele armate române ar trebui, între altele, să desfășoare următoarele activități pentru a spori capabilitățile proprii privind întrebuintarea eficientă a țințelor false în cadrul operațiilor militare:
- dezvoltarea de doctrine și proceduri care să reglementeze modul de integrare a acestora pe timpul operațiilor specifice fiecărei arme și categorii de forțe;
- instruirea forțelor proprii privind modul de exploatare prin integrarea momelilor în cadrul exercițiilor militare;
- integrarea țințelor false în cadrul exercițiilor de simulare și al jocurilor de război;
- monitorizarea în permanență a dezvoltărilor tehnologice și adaptarea propriilor momeli și a procedurilor specifice de operare;
- experimentarea eficienței propriilor momeli;

- achiziția de momeli multi-spectrale prefabricate. Prețul lor este mult mai redus, în comparație cu orice echipament real;
- o modalitate de achiziție ar fi ca, atunci când se cumpără un anumit sistem de armament, să se aloce o cotă parte din preț, de exemplu 1%, pentru achiziția sau dezvoltarea prin cercetare a replicilor acestuia;
- analiza implementării unei structuri special destinate pentru acest aspect în Armata României. Rușii mențin, în continuare, Regimentul independent 45 de mascare, exploatarea momelilor fiind unul dintre rolurile acestuia.

În concluzie, apreciez că Armata României ar trebui să includă tot mai mult utilizarea țințelor false în cadrul operațiilor militare desfășurate, ca modalitate de protecție a propriilor forțe și acțiuni într-un mediu de operare tot mai transparent. De asemenea, este nevoie de exploatarea lecțiilor identificate din actualul conflict ruso-ucrainean, care reprezintă mediul perfect, lipsit de riscuri, pentru a învăța și a adapta noi tactici, tehnici și proceduri.

BIBLIOGRAFIE:

1. 'A psychological weapon': inside a Ukrainian factory making decoy kit (4 septembrie 2023), în *The Guardian*, <https://www.theguardian.com/world/2023/sep/04/a-psychological-weapon-inside-a-ukrainian-factory-making-decoy-kit>, accesat la 21 iunie 2024.
2. AAP-06. (2021). *AAP-06, NATO Glossary of terms and definitions (English and French)*. NATO Standardization Office.
3. Africk, B. (9 iunie 2024). *Russia adds decoys to air bases near Ukraine*, <https://read.bradyafrick.com/p/russia-adds-decoy-aircraft-to-air>, accesat la 22 iunie 2024.
4. AJP3.10.2. (2020). *Allied Joint Doctrine for operations security and deception, edition A, version 2*. NATO Standardization Office.
5. Bennett, M., Waltz, E. (2007). *Counterdeception Principles and Applications for National Security*. Londra: Artech House.
6. *Czech-made M270 MLRS inflatable decoy from Inflatech tricks Russian strike forces in Ukraine* (19 august 2024), *Army Recognition*, <https://armyrecognition.com/focus-analysis-conflicts/army/conflicts-in-the-world/russia-ukraine-war-2022/czech-made-m270-mlrs-inflatable-decoy-from-inflatech-tricks-russian-strike-forces-in-ukraine?highlight=WYJkZWNveSjd>, accesat la 12 iunie 2024.
7. Daniel, D.C. (1980). *Multidisciplinary Perspectives on Military Deception*. Monterey, California: U.S. Department of the Navy, United States Naval Postgraduate School.
8. Helfrich, E., Rogoway, T. (august 2022). *Russia is Building 'Ghost Bridges' with Radar Reflectors in Ukraine*, în *The Warzone*, <https://www.twz.com/russia-building-ghost-bridges-with-radar-reflectors-in-ukraine>, accesat la 12 mai 2024.
9. Epstein, J. (2 aprilie 2024). *Russia's helicopters are screwing up its attempt to fool Ukraine with decoys by landing on its fake painted fighter jets: intel*, în *Business Insider*, <https://www.businessinsider.com/russia-helicopters-land-fake-fighter-jets-undermining-decoy-tactic-ukraine-2024-4>, accesat la 23 mai 2024.
10. *Fact Check: Did Russia Claim it Destroyed 44 HIMARS Launchers in Ukraine?* (2 septembrie 2022), în *Newsweek*, <https://www.newsweek.com/did-russia-claim-destroy-44-himars-launchers-ukraine-1739314>, accesat la 13 mai 2024.
11. *FM 1-02.1 Operational Terms*. (2024). Washington D.C.: U.S. Department of the Army.
12. *FM 3-13.4, Army Support to Military Deception*. (2019). Washington D.C.: U.S. Department of the Army.
13. Friedman, B. (2017). *On Tactics. A theory of victory in battle*. Annapolis: Naval Institute Press.
14. *Future Leadership*. (2020). Multinational Capability Development Campaign.
15. Hays, M.G., Lt.-col. (2020). *Convergence of Military Deception in Support of Multi-Domain Operations*. În *Theater Army in Multi-Domain Operations Integrated Research Project*. US Army War College.
16. *Inflatech Decoy*. (2024), <https://www.inflatechdecoy.com/>, accesat la 23 mai 2024.
17. *Information warfare gives rise to a camouflage revolution* (10 august 2012), <https://news.sina.com.cn/o/2012-08-10/053924941796.shtml>, accesat la 22 mai 2024.
18. Khurshudyan, I., Maslov, S., Hrabchuk, K. (6 august 2023). *Ukraine's elite forces rely on technology to strike behind enemy lines*, în *The Washington Post*, <https://www.washingtonpost.com/world/2023/08/06/ukraine-special-forces-alpha-counteroffensive/>, accesat la 23 mai 2024.
19. JCN1/17. (2017). *Joint Concept Note (JCN) 1/17 Future Force Concept*. Marea Britanie: Ministerul Apărării.
20. *Joint Doctrine Note 1-19 Competition Continuum* (2019). U.S. Joint Chiefs of Staff.
21. Jones, R. (2013). *The 8 Principles of Security and the 8 Principles of Deception*. În Rothstein, H., Whaley, B. (2013). *The Art and Science of Military Deception* (pp. 23-24). Londra: Artech House.
22. *JP 3-13.4, Military Deception*. (2017). U.S. Joint Chiefs of Staff.
23. Kazakova, O. (4 octombrie 2023). *Fake howitzers and inflatable tanks: how else the Russian Armed Forces deceive the Ukrainian Armed Forces*, *News.ru*, <https://news.ru/cis/falshivye-gaubicy-i-naduvnye-tanki-kak-eshe-vs-rossii-obmanyvayut-vs/>, accesat la 23 mai 2024.
24. Lisnichuk, M. (27 noiembrie 2022). *Bait for air defense of Ukraine: the Russian army began to launch more often inert cruise missiles X-55*, *Oboz.ua*, <https://war.obozrevatel.com/primanka-dlya-pvo-ukrainyi-armiya-rf-nachala-chasche-zapuskat-inertnyie-krylatyie-raketyi-h-55.htm>, accesat la 12 mai 2024.
25. *MCDP 1-4 Competing*. (2020). U.S. Marine Corps.
26. *MCTP 3-32F Deception*. (2024). U.S. Marine Corps.
27. *Metinvest begins production of decoy military equipment that misleads the enemy* (25 august 2023), *Metinvest*, <https://metinvestholding.com/en/media/news/>

- metnvest-rozpochav-virobnictvo-maketv-vjsjkovo-tehnki-scho-vvodyatj-voroga-v-omanu, accesat la 12 mai 2024.
28. Mazarr, M.J. et al.-1 (2018). *Understanding the Emerging Era of International Competition. Theoretical and Historical Perspectives*. Santa Monica, California: RAND Corporation.
 29. Mazarr, M.J. et al.-2 (2022). *Understanding the Emerging Era of International Competition Through the Eyes of Others. Country Perspectives*. Santa Monica, California: RAND Corporation.
 30. Kofman, M., Lee, R. (4 septembrie 2023). *Perseverance and Adaptation: Ukraine's Counteroffensive at Three Months*, War on the Rocks, <https://warontherocks.com/2023/09/perseverance-and-adaptation-ukraines-counteroffensive-at-three-months/>, accesat la 23 mai 2024.
 31. Piehler, G.K. (2013). *Encyclopedia of Military Science*. Los Angeles: Sage Publications.
 32. Rivero, J.L. (aprilie 2024). *Decoy Warfare: Lessons and Implication from the War in Ukraine*, U.S. Naval Institute, <https://www.usni.org/magazines/proceedings/2024/april/decoy-warfare-lessons-and-implication-war-ukraine>, accesat la 22 mai 2024.
 33. *Russia Deploys a Mystery Munition in Ukraine* (14 martie 2022), în *The New York Times*, <https://www.nytimes.com/2022/03/14/us/russia-ukraine-weapons-decoy.html>, accesat la 13 mai 2024.
 34. Ryan, M. (2024), <https://mickryan.substack.com/p/the-quest-for-a-new-offensive-doctrine>, accesat la 12 iunie 2024.
 35. *Science & Technology Trends 2020-2040 – Exploring the S&T Edge* (2020). Bruxelles: NATO Science & Technology Organization.
 36. Sullivan, B., Bowman, T. (21 decembrie 2022). *The U.S. will send a Patriot air defense system to Ukraine. How will it help?*, <https://www.npr.org/2022/12/21/1144662505/us-ukraine-patriot-missile-system>, accesat la 17 iunie 2024.
 37. TC 7-102. (2014). *Training Circular No. 7-102 Operational Environment and Army learning*. Washington D.C.: Headquarters Department of the Army.
 38. *The Jerusalem Post*. (2023), <https://www.jpost.com/international/internationalrussia-ukraine-war/article-762030>, accesat la 12 mai 2024.
 39. *Ukraine Deploys Gun-Toting Mannequins to Drive Russians From Kharkiv* (22 mai 2022), în *Newsweek*, <https://www.newsweek.com/ukraine-deploys-gun-toting-mannequins-drive-russians-kharkiv-1706788>, accesat la 22 mai 2024.
 40. *Ukraine says it shot down 6 Russian balloons that appeared over Kyiv* (16 februarie 2023), <https://www.npr.org/2023/02/16/1157457205/ukraine-russia-balloons>, accesat la 22 mai 2024.
 41. *Ukraine's Armed Forces Employ Decoys to Locate the Source of Russian Artillery Fire* (3 octombrie 2023), în *Metinvest*, <https://metinvestholding.com/en/media/news/zsu-vikorisovuyutj-maketi-schob-tochno-viznachiti-zvdki-strlya-rosjsjka-artilyera-reportazh-the-wall-street-journal-z-virobnictva-modelej-tehnki-vd-metnvestu-dlya-zsu>, accesat la 23 mai 2024.
 42. United Nations/UN (2022), Russian Federation Announces 'Special Military Operation' in Ukraine as Security Council Meets in Eleventh-Hour Effort to Avoid Full-Scale Conflict, <https://press.un.org/en/2022/sc14803.doc.htm>, accesat la 22 iunie 2024.
 43. X. (2024), https://x.com/Tendar/status/1788964161575116871?ref_src=twsrc%5Etfw%7Ctwcamp%5Etweetembed%7Ctwterm%5E1788964161575116871%7Ctwgr%5E772fe80018a0b64b0ab2815e69d01adb7662ce0b%7Ctwcon%5Es1_&ref_url=https%3A%2F%2Fwww.digi24.ro%2Fstiri%2Fexterne%2Fcum-sa-irosest, accesat la 23 mai 2024.
 44. X. (2 martie 2024), https://x.com/bayraktar_1love/status/1763863165652070728, accesat la 22 mai 2024

DEFINIREA MEDIULUI DE OPERARE ACTUAL ȘI PREVIZIBIL ȘI ROLUL ARMATEI ROMÂNIEI PE LATURA DE EST A ALIANȚEI NORD-ATLANTICE

Căpitan Ionuț-Iulian CĂLUGĂRU

Student doctorand Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, București
10.55535/GMR.2024.4.03

The character of the battlefield is becoming more nuanced and even different as new emerging and disruptive technologies are discovered and developed. Defining the operating environment as an integrating term for all that is represented by armed combat has been and will remain a necessity, especially now that the international defence system and, by consequence, the military system is experiencing a flood of innovative concepts.

The operating environment cannot be sufficiently defined without reference to the actors that participate and generate its dynamics. In this regard, we consider it necessary to provide a new perspective on the main forms of threats to the security of the North Atlantic Treaty Organization, in which we will focus the attention of this study on the security environment on the eastern side of the North Atlantic Alliance, with specific focus on highlighting the place and role that Romania has in the NATO architectural framework, aiming at the geostrategic area already mentioned.

In order to meet the above-mentioned objective, we will resort to methods specific to military sciences, such as historical analysis, study of documents and comparative analysis, aiming to validate the working hypothesis that Romania is a member that contributes essentially to NATO's defence mission in the current security environment and the threats to it, at present and in the future.

Keywords: NATO; operating environment; Romanian Armed Forces; security environment; technological development;

INTRODUCERE

Conform *TRADOC Pamphlet 525-92*, Statele Unite ale Americii statuează că, la orizontul anului 2025, mediul de operații (Operating Environment/OE) se va confrunta cu două mari dileme sau, mai exact, vor exista doi factori importanți care vor determina forma acestuia. Cele două puncte cheie sunt determinate de schimbările rapide care au loc la nivel societal sub influența dezvoltării rapide a sferei tehnologice, unde arta războiului va fi sesizat modificări prin atenuarea diferențelor dintre aceasta și știința războiului (*TRADOC Pamphlet 525-92*, 2019, p. 10).

Având drept punct de plecare primul factor, conform aceleiași doctrine, putem adăuga faptul că mediul operațional va fi caracterizat de o serie de elemente, precum instabilitatea, cu urmări ce se vor vedea asupra geopoliticii, a intensificării naționalismului, a schimbărilor demografice sau a concurenței pentru resurse. De asemenea, în cadrul acestei enumerații, adăugăm că dezvoltarea tehnologică va avea un aport important la intensificarea acestora cu efect asupra interacțiunii umane și a vitezei de reacție a aspectelor enumerate, precum și a impactului lor asupra sferei economice și a celei sociale.

Al doilea factor determinat pentru viitorul mediu de operare va fi caracterizat de elemente precum operații multi-domeniu, desfășurarea operațiilor într-un teren mult mai complex (zone urbane), strategii hibride, arme de distrugere în masă și tehnologii avansate (emergente și disruptive).

În perspectiva NATO, fie că ne referim la documente strategice, precum *Doctrina NATO*, sau la *NATO 2030 – A Strategy for a New Era*, regăsim elemente comune, precum apărarea circulară (360°), apărarea laturii de est a Alianței sau dezvoltarea unor capacități menite pentru sprijinul mobilității, care să fie puternice și de lungă durată. În *Conceptul Strategic al NATO 2022*, se subliniază, de asemenea, faptul că amenințarea cea mai mare la adresa Alianței Nord-Atlantice este reprezentată de Federația Rusă și de unele acțiuni subversive ale acesteia la adresa spațiului euroatlantic. În aceeași ordine de idei, China este redată prin imaginea unui potențiator de amenințări diverse la stabilitatea securității spațiului euroatlantic, prin mecanisme asemănătoare celor regăsite în cadrul Rusiei.

Pentru a evidenția rolul de pol de putere regional asumat și prin strategiile naționale emise (*Strategia Națională de Apărare a Țării*, *Strategia Militară a României*), România a semnat memorandumul la care au luat parte Turcia

și Bulgaria și, totodată, și-a propus *o navigație sigură în Marea Neagră* (Tîlvăr, 2024), în luna ianuarie 2024. Acest memorandum, intitulat Memorandumul de Înțelegere privind constituirea grupului operativ pentru combaterea minelor marine în Marea Neagră – MCM Black Sea (Ministerul Apărării Naționale, 2024), urmărește, mai întâi de toate, „demonstrarea angajamentului [...] comun în contracararea amenințărilor minelor marine care plutesc în derivă în Marea Neagră.” (Ib.), prin concentrarea efortului comun al celor trei părți semnatare ale memorandumului.

Cadrul prezentat în introducerea acestui articol servește, totodată, pentru redarea unei imagini de ansamblu asupra contextului generat de prezentul și viitorul mediu de operare și a rolului pe care România îl asigură pe latura de est a NATO, precum și pentru prezentarea literaturii de specialitate care reprezintă fundamentul pentru întocmirea lucrării și care susține efortul nostru de cercetare pe parcursul acesteia. În completarea documentelor deja enumerate în paragrafele anterioare vor fi și alte lucrări, care cuprind dezvoltarea ideologiilor din zona apărării și a relațiilor internaționale, cu menirea de a ne ajuta în demersul nostru pentru a oferi o formă relevantă și completă studiului de cercetare deja stabilit.

Pornind de la ipoteza prezentată în abstractul articolului, potrivit căreia „*România este un membru care contribuie esențial la misiunea de apărare a NATO în contextul actual al mediului de securitate și al amenințărilor existente la adresa acestuia, în prezent și în viitor*”, vom structura lucrarea pe trei capitole. În cadrul primului capitol, atenția noastră va fi concentrată pe redarea stării actuale a mediului de operare, cel de-al doilea capitol va cuprinde o formă vizionară cu accent pe mediul operațional al viitorului, iar în cadrul celui de-al treilea capitol, vom integra ideile de bază discutate până la acel moment pentru a sublinia rolul României pe latura de est a NATO în încercarea de a valida ipoteza de la care am plecat.

În vederea realizării acestui obiectiv, vom utiliza metode de cercetare consacrate pentru domeniul științelor sociale, unde analiza istorică, analiza documentelor și analiza comparativă vor reprezenta punctele cheie pentru emiterea unor rezultate relevante în cadrul acestui domeniu de studiu, propunându-ne realizarea unei cercetări descriptive.

Unul dintre scopurile acestui articol este acela de contribui la îmbogățirea fluxului de informații prezent la acest moment în spațiul științific de specialitate, prin oferirea unor puncte de vedere valide cu privire la statutul de membru al NATO pe care România și-l asumă din perspectivă geopolitică și geostrategică, în cadrul celor două ipostaze ale mediului de operare (actual și de perspectivă), deja enunțate.

Aspectele care ne-au motivat în demararea acestui efort de cercetare sunt redate de dezvoltarea fără precedent a tehnologiilor, de amenințările diverse care apar la adresa securității spațiului euroatlantic și, de asemenea, de importanța care i se atribuie României pe latura de est a continentului european. În acest sens, considerăm că mediul de operare actual și previzibil necesită a fi definit tocmai din perspectiva acestor trei chestiuni identificate, reprezentând, la acest moment, o chestiune de interes atât pentru sfera militară, cât și pentru întreg spațiul științific.

Pornind de la stadiul cunoașterii în domeniu, așa cum l-am prezentat și în prima parte a introducerii, vom aprofunda cercetarea noastră pentru a reuși să oferim o serie de concluzii realiste și concise în corelare cu rezultatele pe care urmărim să le obținem.

MEDIUL DE OPERARE ACTUAL

În vederea redării unui cadru cât mai amplu cu privire la actualitatea mediului de operare, vom recurge la realizarea unei clasificări a principalilor factori care influențează dinamica acestuia. În acest sens, regăsim deopotrivă drept entități generatoare de influență asupra mediului de securitate atât marii actori statali, cât și tehnologiile avansate, emergente și disruptive care au potențial de a înclina balanța puterii.

Ne rezumăm la prezentarea celor doi *factori* menționați în cadrul paragrafului anterior, deoarece volatilitatea și dinamica acestora oferă, fie la momentul actual, fie în viitor, noi cursuri de acțiune, având capacitatea de a realiza schimbări continue și decisive asupra mediului de operare.

Influența actorilor statali asupra mediului de operare actual

Cel mai recent concept strategic al NATO (NATO Strategic Concept, 2022), dar și summiturile NATO care au survenit în urma acestui eveniment (Vilnius – 2023, Washington – 2024) redau, prin conținutul acestora, o ipostază solidă și contrară ideologiilor „*autocratice*” pe care le exprimă state precum Coreea de Nord, Iran și China și, nu în ultimul rând, Federația Rusă (NATO’s Washington Summit, 2024) și care generează amenințări constante și nefondate la adresa securității euroatlantice.

Rusia este considerată de către Alianța Nord-Atlantică, potrivit celor mai recente summituri, drept principalul actor statal care generează acțiuni ce sunt contrare viziunilor țărilor vestice. În acest context, aducem în atenție conflictul din Ucraina, unde s-au rediscutat, în cadrul unei recente întâlniri a statelor membre, noile acțiuni ce pot fi întreprinse pentru a sprijini Ucraina în fața agresiunii Federației Ruse (Smith, 2024). În acest cadru, se evidențiază rolul pe care Rusia îl deține la nivel internațional și cum poate aceasta să influențeze atât mediul de securitate,

cât și mediul de operare, prin faptul că o mare parte a tuturor capacităților și capabilităților statelor membre ale NATO sunt influențate de către conflictul armat din Ucraina. Astfel, aici putem sublinia că există efecte ce vor marca pentru o lungă perioadă de timp, pe de o parte, ramurile industriei, economiei și tehnologiei etc., iar pe de altă parte, întreaga societate din punct de vedere psihologic, cu precădere în rândurile populației actuale și chiar al noilor generații.

În ceea ce privește războiul dintre Rusia și Ucraina, un alt rol important este alocat Chinei care, așa cum se afirmă în textul summitului de la Washington, din iulie 2024, este unul dintre statele care „*ajută Rusia să-și ducă războiul pe continentul european*”. În sprijinul validării acestei afirmații, în luna mai 2024, secretarul de stat american Antony Blinken declara că „*Ceea ce nu se întâmplă este furnizarea de arme reale de către China Rusiei, pentru a fi utilizate în Ucraina.*”, însă ajută Rusia pentru realizarea tehnicii necesare ducerii războiului pornit pe teritoriul ucrainean (Kelly Ng, Yi Ma, 2024). De asemenea, este considerat faptul că exporturile Chinei către Rusia au crescut tot mai mult în ceea ce privește elementele ce pot fi folosite pentru construirea de armament (Sher, 2024).

Celor două state prezentate anterior li se alătură Iran și Coreea de Nord, conform celor discutate în cadrul summitului de la Washington, care, împărțind ideologii politice comune, generează efecte de natură să destabilizeze securitatea mediului de securitate euroatlantic, prin sprijinirea, în mod direct sau indirect, a conflictului ruso-ucrainean.

În prezent, amenințarea Federației Ruse la adresa securității Alianței Atlanticului de Nord este una ridicată, drept efect al acțiunilor ce produc efecte negative asupra statelor europene, în urma luptelor din Ucraina și a războiului hibrid desfășurat în mod continuu asupra statelor vestice (Bilal, 2024). Intensificarea instabilității este reprezentată, totodată, și prin declarațiile emise în spațiul public de către oficialii ruși cu privire la utilizarea armamentului nuclear, la care se adaugă și modificarea doctrinei nucleare a acesteia (Richardson, 2024). Privind în „*trecutul*” războiului din Ucraina, mai exact toamna anului 2022 (Picciotto, 2024), putem observa că această modalitate de a atrage atenția mediului internațional se repetă, chiar dacă este dificil de prezis modul în care Federația Rusă va continua să își urmărească interesele.

Mediul de operare actual este reprezentat și de mărirea numărului statelor membre ale Organizației Tratatului Atlanticului de Nord. Astfel, aderarea Finlandei (2023) și cea a Suediei (2024) deschid noi orizonturi pentru Alianța Nord-Atlantică. Extinderea teritorială reprezintă, dincolo de aspectele militare, un pas înainte

din punct de vedere geopolitic și geostrategic pentru NATO, facilitând, totodată, și accesul către zona arctică (Gosnell, Jensen, 2024), unde competiția asupra acestei arii este una vizibilă, față în față aflându-se, din nou, „*blocul*” puterilor vestice și estice.

În urma unui articol postat de publicația *Reuters* în anul 2022, interesul Rusiei și al Chinei pentru zona arctică este crescut, iar activitatea militară este una ridicată, prin bazele militare desfășurate în regiune și prin intermediul exercițiilor militare executate, chiar depășind-o pe cea a NATO (Gronholt-Pedersen, Fouche, 2022). O transpunere a acestui cadru la subiectul principal al acestui capitol ne sugerează faptul că, în ceea ce privește Oceanul Arctic, la momentul publicării articolului, NATO necesita să acționeze în consecință pentru a ține pasul cu cele două state implicate în această zonă. Alianța Nord-Atlantică, potrivit aceleiași publicații, „*ar avea nevoie de 10 ani pentru a egala prezența militară a Rusiei în Zona Arctică*”.

Atunci când ne referim la Zona Arctică, trebuie să aducem în atenție și interesele Republicii Populare Chineze (RPC) asupra acesteia. Cu toate că Statele Unite ale Americii nu recunosc statutul de „*Near Arctic State*” (Millard, Lackenbauer, 2021) al Chinei, faptul că aceasta din urmă desfășoară activități economice în această regiune și, chiar izolat, exerciții militare impune ca interesul NATO să devină unul sporit. De asemenea, inițiativa strategică a RPC – „*One belt, one Road*” (Department of Defense, 2019) conectează interesele Chinei cu Arctica și, în același timp, prezența acesteia în apele Oceanului Arctic.

Depășind sfera statelor individuale, putem observa faptul că, în actualul mediu de operare, așa cum a fost și în perioada Războiului Rece, „*individualismul statal*”, văzut aici drept capacitatea de a acționa singur în cadrul politicii interne și externe, este „*umbrit*” de noțiunile *alianță* și *parteneriat*. Chiar dacă destrămarea URSS, care a survenit în anul 1991, precedată de încetarea existenței pactului de la Varșovia, din primăvara aceluiași an (Jaitner et al., 2018, p. 17), a încheiat un capitol al istoriei omenirii, lăsând loc pentru noi schimbări pe scena politică internațională, actorii statali au continuat să găsească interese și ambiții comune pentru a genera alianțe sau parteneriate.

În continuare, având în vedere partea de est a Alianței, cu România în prim-plan, considerăm necesar să punctăm câteva dintre parteneriatele și alianțele care există la acest moment la nivel interstatal, Organizația Tratatului Atlanticului de Nord fiind considerată cea mai de succes alianță militară (NATO, 2024) care a continuat să își mărească forma structurală prin acceptarea altor state, inclusiv în cursul anului 2024, prin aderarea Suediei. De asemenea, apariția unor parteneriate

precum AUKUS (Australia, Marea Britanie și Statele Unite ale Americii) sau QUAD (The Quadrilateral Security Dialogue) (Panda, 2022, p. 1) denotă faptul că statele, în funcție de sfera lor de influență și aria de interes, creează comunități internaționale ce au drept fundament scopurile comune, economice sau politico-militare. Întregind cadrul antitetiv dintre Est și Vest, sunt evidențiate relații oficializate precum „*Tratatul de cooperare și bună vecinătate*” dintre China și Rusia sau „*Organizația pentru cooperare de la Shanghai*”, unde, la întâlnirea care a avut loc în Kazahstan, în luna iulie 2024, a participat și Belarus, fiind, de altfel, cel mai nou membru al acestei organizații.

Ultimul paragraf ne oferă o sinteză a celor mai importante relații interstatale care sunt existente la acest moment și care generează starea actualului mediu de securitate. Practic, confruntarea între state capătă noi valențe, iar în afară de interesele dictate de influența militară, sfera economică și cea politică creează noi poli de putere sub formă de organizații statale, așa cum au fost deja enumerate.

Din perspectivă statală, succint descris, actualul mediu de operare poate fi caracterizat de aceeași stare pe care și cadrul istoric de după cel de-Al Doilea Război Mondial ne-o oferă, unde polaritatea puterilor este prezentă, în fond generând mediul tocmai prezentat, și unde definiția însăși a acestuia poate fi redată de lupta pentru supremație.

Rolul tehnologiei în definirea actualului mediu de operare

În cartea editată de către Ausubel și Sladovich – „*Technology and environment*”, regăsim o perspectivă a redescoperirii tehnologice și a schimbărilor pe care aceasta le poate avea asupra mediului înconjurător. Practic, finalul anilor '80 reprezintă un moment crucial în abordarea tehnologizării pentru rezolvarea problemelor de mediu, fie că ne referim la instalațiile de curățare a cărbunelui sau despre utilizarea tot mai mult a gazului din postura de combustibil (Ausubel, Sladovich, 1989, p. 10). Atribuirea unui rol tot mai important tehnologiilor și tehnologizării a contribuit implicit la definirea ambientului societal, de unde a rezultat actualul mediu de securitate și, totodată, mediul de operare sub formă prezentă.

Un grup de autori, printre care se numără Elihu Zimet și Robert E. Armstrong, oferă, în cadrul unei publicații din anul 2003, o clasificare a impactului tehnologic cuprinzând cinci arii: informațional, material, putere și energie, performanța umană și biologie (Zimet et al., 2003, p. 2). Considerăm, raportându-ne la momentul actual și la ceea ce se regăsește pe plan internațional din punct de vedere economic, politic și militar, că aceste elemente se potrivesc pentru a descrie mediul de operare din punct de vedere al evoluției tehnologice și al impactului pe care aceasta îl are asupra spațiului de luptă.

O primă arie pe care autorii studiului descris anterior au considerat-o importantă este reprezentată de tehnologiile informaționale. Informația este vitală în cadrul luptei armate, ca în orice alt domeniu, iar în funcție de factori precum *timpul* și *veridicitatea*, se poate schimba cursul acțiunii la un moment dat. Institutul Național de Cercetare pentru Apărare a dezvoltat o metodologie conform căreia se dorește calitatea informației. În cadrul acestei lucrări, autorii specifică faptul că, prin capacitățile C4ISR (comandă, control, comunicații, calculatoare, informații, supraveghere, recunoaștere), informația va oferi supremația în cadrul operațiilor militare. În același timp, prin intermediul unui flux informațional rapid și de calitate, comanda și controlul (C2) vor fi revoluționate în bătăliile viitorului (Ib., p. XIII). Elementele cheie în acest context sunt reprezentate de sistemele de operare C4ISR pentru culegerea și prelucrarea datelor și a informațiilor în vederea actualizării continue a situației câmpului de luptă. Tehnologizarea masivă la care este supusă sfera militară și non-militară, în prezent, oferă pârgii mai avantajoase în ceea ce privește operaționalizarea conceptului *operații multi-domeniu*.

În vederea continuării ideii din finalul paragrafului anterior, dorim să supunem atenției strategia JADC2 (Joint All-Domain Command and Control) a Statelor Unite ale Americii (JADC2, 2022). Pentru ca această strategie să devină eficientă, capacitățile ISR (informații, supraveghere și recunoaștere) devin esențiale, deoarece se dorește accelerarea procesului de luare a deciziei, oferirea în timp real a situației de pe câmpul de luptă, precum și îmbunătățirea probabilității de succes a misiunii (C4ISR Through Next Generation Artificial Intelligence).

Tehnologiile materiale reprezintă cea de-a doua categorie tehnologică cu un impact deosebit asupra mediului de operare. Clasificarea realizată în studiul lui Elihu Zimet și Robert E. Armstrong despre importanța tehnologiilor se referă la două tipuri de tehnologii materiale: *funcționale* și *structurale*. Astfel, în categoria materialelor funcționale se regăsesc produsele electronice, tranzistorii, rezistorii etc., iar în categoria materialelor structurale întâlnim materiale cu proprietăți precum rezistența la coroziune, putere, densitate sau alte caracteristici mecanice (Biswas, Visell, 2019). Considerăm importantă redarea acestei categorii tehnologice în lucrarea de față, deoarece, în acest moment, se urmărește realizarea dispozitivelor cât mai fiabile pentru a fi folosite pe câmpul de luptă. În acest sens, putem expune faptul că dronele dezvoltate în prezent și folosite pe câmpul de luptă, în cadrul războiului din Ucraina, se încadrează în categoria tehnologiilor materiale. Pentru concretizare, în continuare, vom expune cele mai noi elemente de tehnică utilizate în războiul din Ucraina, fără „a ataca” în acest context rațiunea convenționalismului, și anume: „*dronele dragon*” (Al Jazeera Staff, 2024) și „*dronele terestre*” (land-based drones)

(Robertson, 2024). Pentru fabricarea acestor tehnologii, observăm importanța tehnologiilor materiale, precum și nivelul avansat pe care tehnologizarea îl deține în acest moment. Așadar, identificăm un mediu de operare „*volatil*” din punct de vedere al inovației și flexibilității mijloacelor de luptă. De asemenea, adaptarea la *teren* sau la *starea vremii* și, bineînțeles, raportate la inamic și la intenția și acțiunile acestuia, are loc aproximativ în timp real prin accesarea tehnologiilor emergente și cu un grad ridicat de performanță.

Cea de-a treia categorie care vine în completarea cadrului creat de rolul tehnologiei în modelarea mediului de operare actual este reprezentată de factorii *putere și energie* de care dispun mijloacele tehnice folosite de către ramura militară. În această categorie putem surprinde o serie de dispozitive ce pot fi folosite în situația unui conflict armat, prin îmbunătățirea sistemelor energetice actuale. Astfel, putem aduce în discuție capacitățile care utilizează *surse de energie compacte, ușoare, de lungă durată* (Zimet et al., p. 4). În acest sens, Organizația Tratatului Atlanticului de Nord a emis, în anul 2015, un document intitulat *NATO Smart Energy*, prin care se dorea îmbunătățirea eficacității structurii militare și care urmărea, în special, înlocuirea combustibililor fosili cu energie regenerabilă (NATO, 2015). Urmărind aceeași ordine de idei, de această dată, Centrul de Excelență NATO pentru Securitate Energetică a emis, în anul 2021, la Vilnius, o strategie privind *eficiența energiei și soluții pentru energia regenerabilă* prin care să asigure eficacitatea forțelor militare în acțiunile logistice întreprinse, unde dependența de energie (înțeleasă ca necesar de combustibil) este impusă de aria geografică, climă, intensitatea acțiunilor militare etc. (NATOESCE, 2021, p. 6). Așadar, putem observa că Alianța Nord-Atlantică adoptă măsuri pentru a se alinia, în primul rând, la interesele globale privind schimbările climatice, iar în al doilea rând, pentru a ține pasul, în materie de tehnologie, cu evoluția în spectrul surselor independente de energie.

În această categorie dorim să includem și *sistemele avansate de propulsie pentru aeronave, rachete și accesul către spațiu* (văzut ca unul dintre cele cinci domenii, acceptate, ale operațiilor militare). Pentru a obține eficiență și eficacitate prin folosirea acestor tipuri de capacități, se dorește obținerea propulsiilor hipersonice atât pentru aeronave, cât și pentru rachetele hipersonice. În vederea obținerii acestui deziderat, Statele Unite ale Americii au început construirea celui mai rapid avion din lume, *SR-72*, (Gladwell, 2021). Aspectele care trebuie aduse în atenție sunt reprezentate de viteza pe care această aeronavă o poate atinge ($Mach\ 6 = 6 \times$ viteza sunetului) (Moskvitch, 2010) și de utilizarea acestuia în spațiul de luptă, fără implicarea fizică a resursei umane, fiind controlat de la distanță.

Tema suplimentării și asigurării necesarului energetic pentru operațiile militare este analizată în cadrul mai multor cercetări științifice. Astfel, folosirea energiei fotovoltaice sau a sistemelor hibride care să utilizeze energia solară și eoliană în rândul statelor membre ale NATO sunt descrise într-o lucrare colectivă, realizată de Mariusz Fraczek, Krzysztof Górski și Leszek Wolaniuk (Fraczek et al., 2024). Aceștia subliniază importanța acestor tipuri de surse regenerabile de energie, regăsind state precum Grecia, Germania, SUA, Marea Britanie sau Olanda, care au început cercetarea intensivă urmărind programul *NATO Energie inteligentă*. Putem concluziona faptul că *energia* reprezintă unul dintre factorii critici ai acțiunilor militare, aspect demonstrat de conflictele trecute sau care se află încă în desfășurare (războiul din Ucraina). Prin urmare, utilizarea energiei regenerabile va modifica fizionomia spațiului de luptă, creând noi posibilități pentru părțile combatante.

Mediul de operare actual este definit prin grija celei mai importante „*componente*” a spațiului de luptă, *omul*, sau, conform clasificării pe care o detaliem în cadrul acestei lucrări, *resursa umană*. Performanțele resursei umane sunt complementate de asistența tehnologică, astfel, rata de succes a acțiunii omului la locul de muncă devine tot mai mare (Bondarouk et al., 2017). Cu alte cuvinte, având în vedere evoluția tehnologică, omul beneficiază de pregătire prin programe de *formare virtuală imersivă și învățământ distribuit la distanță*. Astfel, pentru personalul militar, *jocul de război* oferit prin intermediul tehnologiilor avansate, prin transpunerea realității fizice în realitate virtuală, ajută la obținerea unor experiențe menite să îmbunătățească *nivelul de învățare și/sau îmbunătățirea abilităților* (de conducere, luare a deciziei etc.) (Checa și Bustillo, 2019, p. 12.), în scopul folosirii ulterioare a acestora în situații reale. Totodată, acest lucru poate contribui și la moralul indivizilor implicați în procesul de învățare, demonstrându-se, în studiul citat și realizat de David Checa și Andres Bustillo, că învățarea folosind expunerea la realitate virtuală este mai eficientă decât învățarea prin metode tradiționale (ib., p. 14).

Un alt aspect care îl privește pe *om* din postura resursei umane este redat de îmbunătățirea performanței acesteia cu ajutorul tehnologiei. În acest scop, se dorește atât ridicarea nivelului de rezistență fizică la diferite situații, cât și îmbunătățirea abilităților psihice. Într-un studiu realizat de James C. Spohrer și Douglas C. Engelbart s-a realizat o analiză a influenței pe care tehnologiile o pot avea asupra performanței umane. Pentru îndeplinirea acestui deziderat, ei s-au concentrat asupra a două arii – *știință și afaceri* pentru ca, în final, să conchidă că, din punct de vedere științific, evoluția tehnologică dezvoltă influențe asupra a cinci sisteme: *fizic (atomi și molecule), biologic (DNA), cognitiv (creierul uman)*,

social (organizații) și tehnic (calculatoare) (Spohrer, Engelbart, 2004, p. 72). Raportat la sfera militară, metodele actuale de pregătire care sunt asistate într-o bună parte de tehnologie (GPS, realitate virtuală, UAS/UAV etc.), la care alăturăm disponibilitatea diverselor suplimente alimentare menite să îmbunătățească abilitățile omului, putem adăuga că tehnologia își găsește aplicabilitate pe cele cinci niveluri descrise de autorii mai înainte menționați. Un studiu mai amplu în acest sens poate fi tema unei viitoare lucrări în care să fie analizate performanțele umane strict din punct de vedere al evoluției tehnologice, pentru prezent și pentru viitor.

În finalul realizării descrierii mediului actual de operare, ne-am propus să corelăm cu ultimul element al clasificării lui Zimet și Armstrong – *biotehnologiile* –, un element decisiv pentru pregătirea și ducerea acțiunilor militare, mai exact, *medicina militară*. Probabil, medicina este și va rămâne principala pârgă de aplicare a biotehnologiilor în scopuri militare. Un exemplu concludent în acest sens poate fi tratarea rănilor folosind diode emițătoare de lumină (LED/light-emitting diode) cu reducerea până la 50% a timpului de refacere sau pentru dezinfectarea apei prin distrugerea bacteriilor ce pot deveni periculoase pentru organism, fapt demonstrat într-un studiu publicat în jurnalul *Water Research* (Song et al., 2016). Modul în care biotehnologia sprijină dezvoltarea abilităților soldaților, pe câmpul de luptă, prin noi sisteme de protecție și de armament, este regăsit în studiul lui Andrew Bickford, publicat în jurnalul *Current Anthropology*. Astfel, aici regăsim ideea utilizării biotehnologiilor pentru crearea echipamentelor de protecție capabile să transmită în timp real atât către individ, cât și către comandantul acestuia informații privind starea de sănătate a acestuia (Bickford, 2019). De altfel, aportul biotehnologiilor în sfera militară este mult mai mare, însă aspectul important ce ne este expus surprinde un mediu de operare actual dinamic și în continuă schimbare, fiind un rezultat al evoluției tehnologice care atinge noi maxime pe zi ce trece.

MEDIUL DE OPERARE PREVIZIBIL

În primul capitol al acestui articol am analizat, în funcție de o serie de factori pe care i-am considerat relevanți, fizionomia actualului mediu de operare. Astfel, am constatat că poziția geografică, actorii statali și implicațiile tehnologice dau curs mediului în care ne trăim viața de zi cu zi. Totuși, un rezultat al planificării este reprezentat de transpunerea acțiunilor omului în viitor, fie că vorbim de perioade de timp scurte, medii sau lungi. Pentru o mai bună explicare a acestui preambul, în continuare, vom supune analizei documente cu caracter științific, dar și de specialitate, care urmăresc definirea mediului de operare al viitorului și care se regăsesc în spațiul public.

Pentru a realiza o previzionare cu un grad ridicat de încredere este necesară raportarea la cele mai recente evenimente. Concludentă, în acest sens, regăsim emiterea unei noi perspective asupra perioadei de timp 2024-2030, realizată de *Comandamentul pentru Instruire și Doctrină al Armatei Statelor Unite ale Americii* (U.S. Army Training and Doctrine Command), sub titulatura *Mediul operațional 2024-2034* (The Operational Environment 2024-2034). Acest document reprezintă o reevaluare a documentului emis în anul 2021 – *Mediul operațional 2021-2030: Competiția, criza și conflictul dintre marile puteri* (The Operational Environment 2021-2030: Great Power Competition, Crisis, and Conflict), unde punctul central era prevăzut de competiția cu Federația Rusă și Republica Populară Chineză și modul în care putea fi gestionată pandemia creată de virusul COVID-19.

Schimbările care au avut loc asupra mediului de operare au condus la realizarea unei strategii ce are drept punct de plecare anul 2024. Aspectele importante care sunt evidențiate de către Statele Unite ale Americii sunt reprezentate de continuarea competiției cu Republica Populară Chineză, amenințările provenite din partea Rusiei prin campania militară condusă pe teritoriul Ucrainei, precum și celelalte state „ostile” și care reprezintă un pericol la adresa mediului de securitate – Iran, Coreea de Nord și grupările extremiste.

În urma observațiilor și a evaluărilor realizate de experți din cadrul TRADOC G-2, Statele Unite ale Americii au stabilit 12 condiții cu potențial în a influența modul de pregătire și operare în ducerea operațiilor de luptă la scară largă (LSCO) (OE 2024-2034, 2024), mai exact:

- *competiție și ducerea luptei în toate domeniile;*
- *comasare și precizie* – cu referire la faptul că, în actualele conflicte, s-a urmărit distrugerea în masă și nu lovirea unor ținte prestabilite;
- *proliferare și sisteme fără pilot;*
- *rezerve de muniție și armament;*
- *transparența câmpului de luptă* – datorată prezenței tehnologiilor avansate;
- *creșterea letalității* – datorată armamentului de mare precizie și de distrugere în masă;
- *strategia antiacces și de interdicție totală (A2/AD)* – concept care este detaliat în cadrul unui articol scris de comandorul (r.) Ion Chiorcea în revista *Gândirea militară românească* (Chiorcea, 2024);
- *logistica;*
- *apărarea teritoriului propriu;*

- *ducerea războiului în zone urbane aglomerate* – estimându-se faptul că, până în anul 2050, zonele urbane vor fi locuite de către 68% din populație (UN, 2018);
- *avantajul informațional*;
- *armele de distrugere în masă* – Statele Unite ale Americii și Ucraina susțin că Rusia a folosit arme cu agenți chimici în timpul acțiunilor militare duse pe teritoriul ucrainean (Murphy, 2024).

Aceste „*atribute*” vor ghida eventualele acțiuni militare pentru următorii zece ani, conform documentului publicat de Statele Unite ale Americii. Această viziune este general valabilă, fie că vorbim despre Armata SUA sau despre statele membre ale NATO. Ținând cont de toate aspectele enumerate, putem estima faptul că impactul asupra zonei militare va fi unul însemnat, cu modificări asupra a ceea ce înseamnă *arta și știința militară, anihilarea rapidă a adversarului și războiul de uzură, modificări asupra manevrei, focului și apărării* și, nu în ultimul rând, *resursa umană*, care va deveni tot mai pregătită pentru a lupta și pentru a conduce acțiunile militare.

Spre deosebire de SUA, Marea Britanie, prin *Programul privind tendințele strategice – Viitorul mediu de operare 2035*, caracterizează mediul operațional într-o notă ușor diferită, dar păstrând aceleași principii de bază, unde tehnologizarea, proliferarea, adaptarea, armele nucleare etc. sunt elemente ce vor avea un impact semnificativ asupra viitorului operațiilor militare.

De asemenea, dincolo de aceste considerații de natură preponderent militară, există și factori precum schimbările climatice, demografia, urbanizarea și lipsa resurselor și care vor fi definitorii pentru spațiul de luptă. De asemenea, balanța de putere reprezintă un alt punct cheie pentru viitor, cu toate că probabilitatea ca Statele Unite ale Americii să rămână cea mai mare forță militară până în 2035 (Ministry of Defence, 2015) este cât se poate de mare, iar Republica Populară Chineză se află într-o cursă a modernizării 2050 (Hu et al., 2021), cu potențial în a ocupa prima poziție din punct de vedere militar. Întreg cadrul descris poate fi caracterizat drept complex, dinamic și *nesigur*, deoarece putem aprecia că există o „*graniță îngustă*” care desparte superputerile în competiția pentru supremația economică sau politico-militară.

Prin expunerea celor două perspective redată de doi membri esențiali ai Organizației Tratatului Atlanticului de Nord dorim să creăm o idee generală asupra modului în care statele membre ale NATO prevăd următorii ani din punct de vedere al securității internaționale. În vederea întregirii cadrului deja generat cu privire

la starea de adaptabilitate și disponibilitate pe care actorii statali vor trebui să o arate în viitor, vom analiza perspectiva NATO pentru următoarea perioadă de timp. În această privință, vom fundamenta continuarea acestei lucrări prin expunerea noțiunilor pe care le considerăm esențiale în documentul *NATO 2030: United for a new era*.

Alianța Nord-Atlantică reiterează, prin intermediul acestui document, întărirea dialogului cu China și Rusia, precum și metodele de contracarare a eventualelor amenințări ce vin din partea acestora (NATO, 2022, p. 12). Ideea riscului pe care Rusia îl degajă la adresa securității euroatlantice este regăsită și în doctrina NATO (AJP-01). Practici precum campaniile de dezinformare, atacuri cibernetice sau interferențe în procesul de alegeri al anumitor state (AJP-01, 2022, p. 18) oferă motive aliaților pentru a-și ridica nivelul de protecție în fața unor astfel de situații. Cu toate că cele două superputeri enunțate prezintă potențial de amenințarea la adresa mediului de securitate și pot genera noi direcții în ceea ce privește fizionomia mediului de operare (decizii politico-militare, evenimente economice etc.), există și alți actori care au capacitatea de a oferi situații similare. Astfel, terorismul se menține în continuare drept unul dintre cei mai mari destabilizatori ai mediului de securitate, efectele acestuia nefiindu-i perimate în plaja de ani prevăzută de *NATO 2030: United for a new era*.

Conform experților Pál Dunay și Matthew Rhodes, *terorismul* este identificat ca fiind cea mai asimetrică amenințare la adresa securității cetățenilor și la adresa păcii și a prosperității internaționale (Dunay, Rhodes, 2022, p. 9). În consecință, amenințările atât în acest moment, cât și pentru anii ce vor urma sunt generate de două tipuri de actori: actori statali și actori non-statali. În această privință, este greu de afirmat care dintre cele două entități reprezintă un grad de pericol mai mare, deoarece depinde de forma de acțiune pe care o întreprind, însă se poate conchide că binele comunității internaționale este dat de măsuri de apărare împotriva unor situații periclitate la adresa siguranței și a securității.

În viziunea NATO cu privire la definirea mediului de operare al viitorului, se întâlnesc factori precum încălzirea globală, armele nucleare, coeziunea politică sau extinderea relațiilor la nivel internațional cu state sau organizații care se află la sud de Tropicul Racului. Aceste viitoare posibile demersuri denotă un nivel ridicat de ambiție din partea Alianței și a membrilor acesteia cu privire la sprijinirea entităților statale care susțin o ideologie comună, fie ea politică, militară sau economică.

Întinderea teritorială a Alianței Nord-Atlantice este „*limitată*” pe latura de est de către state precum Polonia, România, Bulgaria sau Turcia. Dat fiind faptul că cele

mai proeminente amenințări își regăsesc geneza dincolo de această graniță a Alianței, înspre est (Rusia, Iran, China etc.), practic, statele deja enumerate vor reprezenta pentru viitorul Alianței un centru de greutate din punct de vedere geostrategic și geopolitic. Validarea sau infirmarea acestei supoziții va fi redată în următorul, și ultimul, capitol al acestei lucrări, unde vom încerca, în baza documentelor prezente în plan național și internațional, să identificăm rolul României pe latura de est a NATO, din perspectiva contextului de securitate actual și viitor, în conformitate cu informațiile prezentate până la acest moment.

ROLUL ARMATEI ROMÂNIEI PE LATURA DE EST A ALIANȚEI NORD-ATLANTICE

Postura de stat membru al Organizației Tratatului Atlanticului de Nord pe care România o deține vine cu avantajul de a face parte din cea mai eficientă alianță din istorie (Dunay, Rhodes, 2022, p. 7), iar acest fapt se poate aprecia ca fiind un mare câștig, având în vedere interesele marilor actori internaționali. Totuși, dincolo de acest atu pe care România îl posedă, se află și reversul dictat, pe de o parte, de poziționarea geostrategică, iar pe de altă parte, de amenințările la adresa spațiului euroatlantic care survin dinspre partea de est a Alianței, statul român reprezentând prima zonă de contact pentru majoritatea dintre acestea.

Rolul pe care România și l-a asumat din poziția de stat membru al NATO va fi analizat, așa cum specificăm și în capitolul anterior, înspre finele acestui articol, conform documentelor prezente în mediul științific și de specialitate național și internațional. Astfel, vom încerca evidențierea elementelor cheie prin care să conturăm un cadru de interes pentru mediul academic.

Conform *Strategiei Militare a României – 2021*, România își asumă misiunea de a fi pol de securitate regional și pol de stabilitate regional (Ministerul Apărării Naționale, 2021, pp. 10-13), această poziție fiind reiterată în 2021 și raportată la caracteristicile mediului de securitate al respectivului moment. În continuare, această afirmație rămâne neschimbată, fiind întărită de demersurile realizate în plan politico-militar și economic prin achizițiile în materie de tehnică militară, conform programelor de achiziții (Tudosia, 2024).

Războiul din Ucraina pare să fi impulsionat interesul României pentru consolidarea poziției strategice în latura de est a Alianței Nord-Atlantice. În acest sens, achizițiile în rândul diferitelor elemente de tehnică militară precum bateriile PATRIOT (Allied Air Command, 2024), vehiculele blindate PIRANHA V (Heiming, 2020), conform contractului pentru achiziționarea de vehicule blindate PIRANHA V,

semnat pe 12 ianuarie 2018 (Ministry of National Defence, 2018), sau capacitățile HIMARS (Defense Security Cooperation Agency, 2017) întăresc, într-o mai mare măsură, această idee.

În același cadru, redat de poziționarea României pe latura de est a Alianței și inclusiv a Uniunii Europene, aceasta își asumă, potrivit Cartei Albe a Apărării emise în anul 2021, profilul de *pilon de securitate*. Demersurile în acest sens sunt întărite prin faptul că Armata României este angrenată într-un amplu proces de modernizare prin achiziționarea de tehnică și echipamente militare, așa cum este descris în paragrafele anterioare, care vor avea capacitatea de a fi operative în toate cele cinci medii operaționale. De asemenea, prezența comandamentelor multinaționale pe teritoriul României (Comandamentul Corpului Multinațional de Sud-Est/HQ MNC-SE, Comandamentul Diviziei Multinaționale de Sud-Est/HQ MND-SE, Comandamentul Brigăzii Multinaționale de Sud-Est/HQ MN BDE-SE, Unitatea de Integrare a Forțelor NATO/NFIU) oferă, încă o dată, o imagine care confirmă atitudinea descurajantă în fața posibilelor amenințări.

NATO își demonstrează fermitatea în fața amenințării venite din partea Rusiei prin „*battlegroup-urile*” (grupurile de luptă) dislocate în 8 dintre cele 32 de state membre, printre care enumerăm, alături de România, pe: Bulgaria, Estonia, Ungaria, Letonia, Lituania, Polonia și Slovacia. În scopul realizării unui management unitar al forțelor care să asigure promptitudine și eficacitate, România, prin Comandamentul Diviziei Multinaționale de Sud-Est (HQ MND-SE), asigură operativitatea celor 4 grupuri de luptă prezente în România, Ungaria, Bulgaria și Slovacia (NATO, 2024).

Summitul de la Madrid, din anul 2022, dincolo de evidențierea amenințărilor la adresa securității globale și euroatlantice, a oferit prilejul statelor membre de a aproba un nou Model de Forță al NATO (NATO Model Force) (NATO, 2022). Practic, acest sistem are menirea de a înlocui *NATO Response Force* (Forța de Răspuns NATO), fiind o variantă caracterizată de o eficiență mai mare prin oferirea unui răspuns la o scară mai mare și cu o intensitate mai crescută. Astfel, acest nou model, conform Colegiului de Apărare NATO (NDC), va cuprinde o Forță de Reacție Aliată NATO (Allied Force Reaction/ARF) (NDC, 2024) și va avea o structură pe trei niveluri. Nivelul 1 de forțe este menit să pregătească un număr de 100.000 de militari în termen de 0-10 zile, odată cu izbucnirea crizei, nivelul 2 de forțe va angrena, în termen de 10 la 30 de zile, un număr de 200.000 de militari, cu capacități mai complexe decât trupele din nivelul 1, inclusiv pentru operativitate multi-domeniu, iar al 3-lea nivel va cuprinde un număr de 500.000 de militari pregătiți în termen de 30 la 180 de zile. Sugestivă, în acest sens, este *figura 1*.

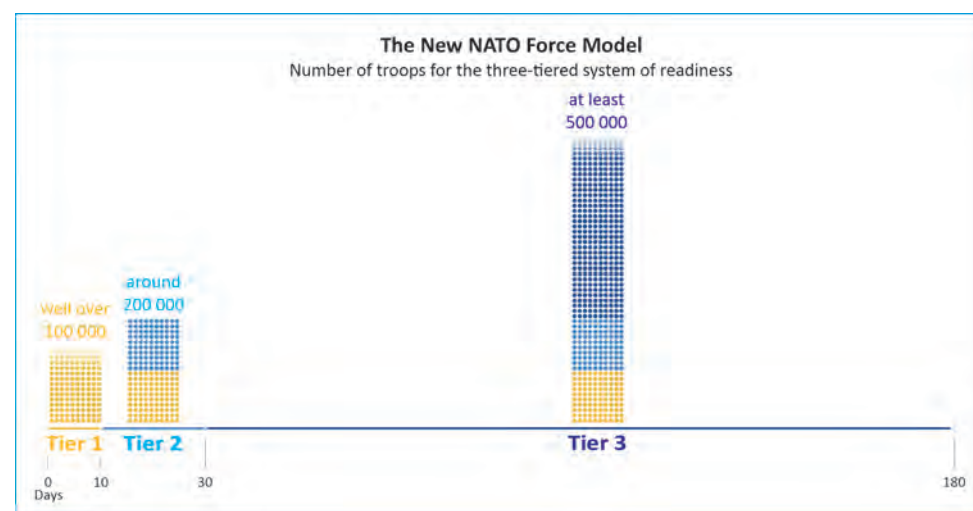

Figura 1: Noul Model de Forță al NATO (Deni, 2024, p. 3)

Principală amenințare fiind așteptată din partea Rusiei, considerăm că România își regăsește un rol foarte important, având în vedere și faptul că, pe teritoriul acesteia, se află unul dintre cele unsprezece corpuri de armată ce vor avea misiunea de a asigura operaționalizarea planurilor Alianței și conducerea diviziilor și brigăzilor aliate.

Așa cum am menționat și în partea introductivă a acestui articol, poziția României pe latura de Est a Alianței este întărită și de noul parteneriat semnat cu Turcia și Bulgaria, privind constituirea unei grupări navale la Marea Neagră (Mine Counter-Measures Task Group Black Sea/MCM BLACK SEA) (Președintele României, 2024, 2). Constituirea acestui grup este considerată ca fiind o premieră istorică pentru această regiune, având o importanță strategică la nivel regional și euroatlantic, concretizând responsabilitatea asumată de către România și Bulgaria, având în vedere nivelul redus al capabilităților de a lupta împotriva minelor marine, comparativ cu Turcia, care deține resurse superioare din acest punct de vedere.

Izbucnirea războiului din Ucraina a adus România în linia întâi prin activarea planurilor de apărare avansate și dislocarea pe teritoriul național a *Very High Readiness Joint Task Force* (VJTF) în cadrul *NATO Response Force*, urmată, așa cum a fost menționat anterior, de constituirea unui grup de luptă sub conducere franceză (Iacob, 2024, p. 12).

Perioada de timp acoperită de noile strategii, privind securitatea și apărarea, prezente la nivel național, își vor atinge limita spre finele acestui an. Acest aspect va presupune realizarea unor noi documente ce vor fi adaptate la fizionomia actualului

mediu de operare și care vor trebui să răspundă noilor amenințări la adresa securității naționale. Cel mai probabil, România își va urmări interesele din postura de membru al Alianței Nord-Atlantice, reiterând obiectivele și misiunile stabilite prin actualele strategii și, totodată, angrenându-se în îndeplinirea misiunilor de apărare a intereselor comune celor 32 de state membre ale NATO.

CONCLUZII

Dinamismul mediului de securitate impune actorilor statali să își asigure măsuri prin care să sporească gradul de siguranță împotriva posibilelor amenințări la adresa securității acestora. Trecerea de la bipolaritatea Războiului Rece la multipolaritatea prezentă astăzi reflectă atât dezvoltarea în plan militar și economic a unor state, cât și o luptă pentru supremație plină de imprevizibil.

Considerăm că, prin analiza asupra temelor pe care ni le-am impus la începutul acestui articol, am validat principala ipoteză, și anume cea conform căreia România reprezintă un membru esențial al Alianței Nord-Atlantice în partea de est a continentului european. Asumarea României drept pol de securitate și de putere regional este confirmată de achiziționarea de tehnică militară cu capacități ridicate de operativitate pentru mediul de operare actual și de perspectivă. De asemenea, încheierea unor noi parteneriate de nivel strategic cu aplicabilitate, în special, în regiunea Mării Negre și de est a Alianței întărește și mai mult ipoteza de la care am pornit.

În ceea ce privește abordarea pe care am avut-o cu privire la redarea unei perspective asupra mediului de operare viitor, ne permitem să o apreciem ca fiind una realistă, unde am încercat să urmărim punctele de vedere din perspectiva atât a unor actori esențiali ai mediului internațional de securitate, cât și a Alianței Nord-Atlantice. Concluzia asupra acestui aspect este redată de instabilitatea mediului de securitate, perspectiva fiind una care presupune un grad ridicat de nesiguranță, redată în principal de tehnologizarea masivă, precum și de schimbări oferite de cauze naturale (schimbări climatice, demografice etc.). În acest scop, cu siguranță, statele își vor lua măsurile necesare pentru a se pregăti, motiv pentru care dorința de a înlocui, pe cât posibil, resursa umană cu inteligența artificială reprezintă un punct de cotitură în războiul viitorului.

De asemenea, prin efortul de cercetare depus în cadrul lucrării de față ne-am propus să scoatem în evidență o parte dintre factorii care definesc mediul de operare actual. Astfel, în urma analizei documentelor de specialitate și a celor cu caracter științific, am ajuns la concluzia că marii actori statali, dar și evoluția fulminantă

a tehnologiilor cu calități emergente și disruptive sunt determinante pentru actuala structură a societății și, implicit, a spațiului de luptă.

Am considerat clasificarea factorilor tehnologici cu impact asupra sferei militare drept una general valabilă în raport cu axa temporară (trecut, prezent și viitor), iar rezultatele obținute în urma cercetării efectuate au întărit această supoziție, care, chiar dacă nu a surprins tot complexul de elemente definitorii, considerăm că sunt suficiente pentru a susține ideea de la care am plecat, deoarece, pentru anii care vor urma, tehnologizarea, cel mai probabil, se va dezvolta și mai mult, aducând sub spectrul ei o gamă largă de componente inovative.

În final, ne exprimăm aspirația conform căreia acest articol va aduce un plus de noutate mediului științific academic, fiind, astfel, cea mai de preț apreciere pe care cu modestie o așteptăm.

BIBLIOGRAFIE:

1. Allied Air Command (2024). *Romanian PATRIOT battery demonstrates readiness and operational capabilities*, 2024, <https://ac.nato.int/archive/2024/romanian-patriot-battery-demonstrates-readiness-and-operational-capabilities>, accesat la 15 septembrie 2024.
2. Al Jazeera Staff (2024). *What are 'dragon drones', Ukraine's latest weapon against Russia?*, <https://www.aljazeera.com/news/2024/9/9/what-are-dragon-drones-ukraines-latest-weapon-against-russia/>, accesat la 3 septembrie 2024.
3. Arsalan, B. (2024). *Russia's hybrid war against the West*, <https://www.nato.int/docu/review/articles/2024/04/26/russias-hybrid-war-against-the-west/index.html>, accesat la 31 august 2024.
4. Ausubel, J.H., Sladovich, H.E. (1989). *Technology and environment*. Washington D.C.: National Academy Press
5. Bickford, A. (2019). *"Kill-Proofing" the Soldier Environmental Threats, Anticipation, and US Military Biomedical Armor Programs*, in *Current Anthropology*, vol. 60.
6. Biswas, S., Visell, Y. (2019). *Emerging Material Technologies for Haptics*, în *Advanced materials technologies*, vol. 4, nr. 4, California.
7. Bondarouk, T., Parry, E., Furtmueller, E. (2016). *Electronic HRM: four decades of research on adoption and consequences*, în *The International Journal of Human Resource Management*.
8. Chiorcea, I. (2024). *Conceptul A2/AD (Anti Access/Area Denial) – între teorie și practică*, în *Gândirea militară românească*, nr. 1. București: Statul Major al Apărării.
9. Defense Security Cooperation Agency (2017). *Romania – High Mobility Artillery Rocket Systems (HIMARS) and Related Support and Equipment*, <https://www.dsca.mil/press-media/major-arms-sales/romania-high-mobility-artillery-rocket-systems-himars-and-related>, accesat la 15 septembrie 2024.
10. Department of Defense (2019). *Arctic Strategy*, Office of the Under Secretary of Defense for Policy.

11. Dunay, P., Rhodes, M. (2022). *The challenges ahead NATO prepares for the 2030s and beyond*, în *Concordiam Journal of European Security and Defense Issues*, vol. 12, nr. 2.
12. Foggo, J.G., Fritz, A. (2018). *NATO and the Challenge in the North Atlantic and the Arctic*, în *Whitehall Papers*. Routledge.
13. Gladwel, D. (2021). *SR-72 – The US Is Building the Fastest Aircraft in the World*, <https://sofrep.com/news/sr-72-the-u-s-is-building-the-fastest-aircraft-in-the-world/>, accesat la 5 septembrie 2024.
14. Gosnell, R., Jensen, B. (10 iulie 2024). *NATO and the Arctic*, <https://www.csis.org/analysis/nato-and-arctic>, accesat la 30 august 2024.
15. Gronholt-Pedersen, J., Fouche, G. (2022). *Dark Arctic – NATO allies wake up to Russian supremacy in the region*, <https://www.reuters.com/graphics/ARCTIC-SECURITY/zgvobmbmlrpd/>, accesat la 31 august 2024.
16. Hu, A., Yan, Y., Tang, X., Shenglong, L. (2021). *2050 China: Becoming a Great Modern Socialist Country*. Singapore: Editura Springer.
17. Iacob, D.D. (2024). *Romania and the Romanian Armed Forces: 20 years in NATO*, în *Romanian Military Thinking*, nr. 1. București: Statul Major al Apărării.
18. Jaitner, F., Olteanu, T., Spöri, T. (2018). *Crises in the Post-Soviet Space*, Routledge, Viena.
19. Kaushal, S., Byrne, J., Byrne, J., Pili, G. & Somerville, G. (2022). *The Balance of Power Between Russia and NATO*, în *The Arctic and High North*. Routledge, Philadelphia.
20. Ministerul Apărării Naționale (2021). *Strategia Militară a României – 2021*, București.
21. Ministerul Apărării Naționale (2024). *Memorandumul de Înțelegere privind constituirea grupului operativ pentru combaterea minelor marine în Marea Neagră – MCM Black Sea*.
22. Moskvitch, K. (2010). *Hypersonic jet Waverider eyes Mach 6*, <https://www.bbc.com/news/technology-19257769>, accesat la 5 septembrie 2024.
23. Murphy, M. (2024). *Russia using chemical choking agents in Ukraine*, <https://www.bbc.com/news/world-europe-68941220>, accesat la 8 septembrie 2024.
24. NATOESCE (2021). *Energy efficiency and renewable energy solutions in NATO and PfP countries' military operations*, Vilnius.
25. NATO (2022). *Allied Joint Doctrine*, F Edition, Version 1.
26. NATO (2022). *NATO 2030: United for a new era*.
27. NATO. *NATO at 75: A Legacy of Unity and Transformation*, <https://www.act.nato.int/article/nato-75-legacy-unity-transformation/>, accesat la 1 septembrie 2024.
28. NATO (2024). *NATO's military presence in the east of the Alliance*, https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_136388.htm, accesat la 16 septembrie 2024.
29. NATO (2015). *NATO Smart Energy Capable Logistician*, https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2017_08/20170808_Smart-Energy-Ex-Capable-Logisti.pdf, accesat la 5 septembrie 2024.
30. NATO (2022). *New NATO Model Force*, https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2022/6/pdf/220629-infographic-new-nato-force-model.pdf, accesat la 16 septembrie 2024.

31. NDC (2024). *The new NATO Force Model: ready for launch?*, <https://www.ndc.nato.int/news/news.php?icode=1937&lang=en>, accesat la 16 septembrie 2024.
32. Ng, K., Ma, Y. (2024). *How is China supporting Russia after it was sanctioned for Ukraine war?*, <https://www.bbc.com/news/60571253>, accesat la 30 august 2024.
33. Panda, J., Gunasekara-Rockwell, E. (2022), *Quad Plus and Indo-Pacific*, Routledge, Londra.
34. Picciotto, R. (2024). *CIA director saw 'genuine risk' of Russia using tactical nuclear weapons early in Ukraine war*, <https://www.cnn.com/2024/09/07/cia-director-russia-ukraine-war-nuclear-weapon-risk.html>, accesat la 1 septembrie 2024.
35. Richardson, J. (2024). *Is Russia's changing nuclear doctrine a significant concern – or just another empty threat?*, <https://theconversation.com/is-russias-changing-nuclear-doctrine-a-significant-concern-or-just-another-empty-threat-238078>, accesat la 1 septembrie 2024.
36. Robertson, N. (2024). *Ukraine industry chief sees bumper year for land-based drones*, <https://www.defensenews.com/global/europe/2024/07/09/ukraine-industry-chief-sees-bumper-year-for-land-based-drones/>, accesat la 3 septembrie 2024.
37. SambaNova, *C4ISR Through Next Generation Artificial Intelligence*, https://sambanova.ai/hubfs/23945802/downloads/Product%20Collateral/SambaNova_ISR-Solution-Brief_4-7-22.pdf, accesat la 3 septembrie 2024.
38. Sher, N. (2024). *Behind the Scenes: China's Increasing Role in Russia's Defense Industry*, <https://carnegieendowment.org/russia- Eurasia/politika/2024/05/behind-the-scenes-chinas-increasing-role-in-russias-defense-industry?lang=en>, accesat la 30 august 2024.
39. Smith, S. (2024), *NATO leaders advance Ukraine's cause at Washington summit*, <https://www.chathamhouse.org/2024/07/nato-leaders-advance-ukraines-cause-washington-summit>, accesat la 30 august 2024.
40. Song, K., Mohseni, M., Taghipour, F. (2016). *Application of ultraviolet lightemitting diodes (UV-LEDs) for water disinfection: A review*. Water Research, vol. 94.
41. Spohrer, J.C., Douglas, C.E. (2004). *Converging technologies for enhancing human – Science and business perspectives*, în *Coevolution of human potential and converging technologies*, vol. 1013. Los Angeles.
42. Tîlvăr, A., în Ministerul Apărării Naționale, 2024, sursa de la nr. 21.
43. TRADOC Pamphlet 525-92 (2019), Army.mil, <https://adminpubs.tradoc.army.mil/pamphlets>, pdf, accesat la 22 mai 2024.
44. TRADOC G-2 (2021). *The Operational Environment (2021-2030): Great Power Competition, Crisis and Conflict*.
45. TRADOC G-2 (30 iulie 2024). *Operational Environment 2024-2034: Large-Scale Combat Operations*.
46. *Treaty of Good-Neighborliness and Friendly Cooperation Between the People's Republic of China and the Russian Federation* (2001), <https://www.peaceagreements.org/viewmasterdocument/1735>, accesat la 2 septembrie 2024.
47. Tudosia, M. (2024). *Romanian acquisition programmes: a steady path to reindustrialisation*, <https://euro-sd.com/2024/05/articles/38168/romanian-acquisition-programmes-a-steady-path-to-reindustrialisation/>, accesat la 15 septembrie 2024.
48. United Nations (2018). *68% of the world population projected to live in urban areas by 2050*, <https://www.un.org/development/desa/en/news/population/2018-revision-of-world-urbanization-prospects.html>, accesat la 8 septembrie 2024.
49. Zimet, E., Armstrong, R.E., Donald, C.D., Mait, J.N. (2003). *Technology, Transformation, and New Operational Concepts*. Defense Horizons. Center for Technology and National Security Policy, National Defense University.

NECONCORDANȚE TEORETICO-PRACTICE ALE SPRIJINULUI LOGISTIC ÎN LUPTA PENTRU CUCERIREA KIEVULUI

Maior instructor superior drd. Ana-Maria MERLUȘCĂ

Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, București

Colonel prof. univ. dr. Cristian-Octavian STANCIU

Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, București

10.55535/GMR.2024.4.04

In the initial stage of the invasion of Ukraine, logistic support for Russian forces faced major difficulties. Although the Russian Armed Forces' logistic doctrine outlines a robust capacity to support forces, in practice, poor execution of logistic support led to operational failures. In this article, we will highlight the aspects that contributed to Russia's inability to logistically support its own forces in the fight for the conquest of Kiev. Thus, we will examine theoretical elements regarding the conception and organization of material-technical support structures and will detail practical aspects observed in the execution of logistic support for Russian troops. The purpose of the article is to highlight the discrepancies between the theoretical aspects and the execution of logistic support for the Russian forces that fought in the battle for Kiev. The authors aim to justify that planning and logistic estimates during the battle for Kiev did not adhere to relevant doctrinal directions, which contributed to military failures. As for the employed research method, we opted for content analysis of data extracted from military specialties books, doctrines, and publications in the field of military sciences, as well as from the NATO collection of lessons identified on the Russian-Ukrainian front.

Keywords: logistic support; Russian forces; battle for Kiev; doctrine; military science;

INTRODUCERE

În cadrul acestui demers, ne-am propus să evidențiem aspecte teoretice ale sprijinului logistic în operații ofensive, a cărui aplicare nereușită de către armata Rusiei a contribuit la eșecul bătăliei pentru Kiev, cu pierderi incalculabile chiar și la momentul acesta. Am plecat de la starea de fapt observată în spațiul teoretic al logisticii militare rusești, din care am putut determina că planificarea și estimările logistice pe timpul bătăliei pentru Kiev nu au respectat direcțiile doctrinare relevante.

Pentru a ne susține expunerea, am analizat elemente doctrinare ale concepției logistice din armata Federației Ruse și ne-am raportat la organizarea forțelor de sprijin logistic și activitățile specifice desfășurate, la concepția de asigurare cu materiale a forțelor și la sprijinul logistic pentru operații expediționare.

În practică, s-a demonstrat că actualul sistem logistic militar rus nu este organizat, antrenat sau echipat pentru a furniza logistica expediționară necesară pentru succesul operațional. Principalele dileme cu care s-a confruntat armata rusă au fost probleme logistice însemnate, inclusiv greutăți în aprovizionarea pe cale rutieră și feroviară. În timp ce unii autori (Martin et al., 2023) consideră că eșecul îndeplinirii obiectivului de a cuceri Kievul de către armata rusă a fost în mare măsură cauzat de o planificare defectuoasă a logisticienilor ruși pentru a susține operația, alți specialiști apreciază că insuccesul militar a condus la imposibilitatea realizării sprijinului logistic adecvat (Skoglund et al., 2022). Indiferent de poziția la care ne raportăm, un fapt e cert, și anume că execuția sprijinului logistic al trupelor rusești în bătălia pentru Kiev s-a realizat cu dificultăți incalculabile.

Urmările execuției planului de ocupare a Kievului, în 2022, au demonstrat aplicarea de către ruși a unei strategii deficitare, îndeosebi pentru realizarea sprijinului logistic. În etapa inițială a operației ofensive a Rusiei, repercusiunile au fost clare: convoaie militare au fost atacate prin ambuscadă, echipamente militare esențiale (precum tancurile de luptă) defectate ori au rămas fără combustibil, rațiile de luptă insuficiente, îmbolnăviri și degerături în rândul soldaților (Berkowitz, Galocha, 2022).

CONTEXTUL BĂTĂLIEI PENTRU KIEV DIN PERSPECTIVĂ LOGISTICĂ

În primăvara anului 2022, lumea întreagă a fost martoră la pierderile însemnate ale armatei Rusiei în bătălia pentru Kiev și la succesul, foarte greu de prevăzut în februarie 2022, al acțiunilor armatei Ucrainei. Ziua de 24 februarie 2022 a însemnat inițierea de către Federația Rusă a unei operații speciale în Ucraina, cu intenția de a ocupa rapid și decisiv capitala Kiev și de a schimba actuala guvernare. Trupele de uscat ale Federației Ruse au început atacul asupra Kievului pe două direcții. Prima direcție, cu o lungime de aproximativ 150 km, a fost axa Belarus-Kiev, pe care au fost dislocate forțe de mărimea a patru regimente, cu aproximativ 15.000-20.000 de militari în componere (Nistorescu, 2022, p. 133). A doua direcție de ofensivă a fost reprezentată de forțe de nivelul a două divizii, care au fost dislocate dinspre regiunile Chernihiv și Sumi către capitala Ucrainei (Vershinin, 2022).

Cel mai probabil, strategii ruși au planificat operația, pornind de la premisa că, în maxim trei zile, capitala Ucrainei ar fi cucerită. Contrar planurilor rusești, îndeplinirea obiectivului de ocupare a Kievului și de răsturnare a guvernării președintelui Zelenskia fost blocată de rezistența armatei Ucrainei. Numeroase analize și lecții extrase de specialiști militari abordează cauzele eșecului operațional al rușilor. Dintre cele mai enunțate argumente, cel al eșecului logistic este predominant.

Provocările s-au revelat odată cu identificarea nevoilor de aprovizionare a trupelor de asalt cu combustibil, muniții și piese de schimb pentru tehnica avariata. Forțele de sprijin logistic nu au reușit să asigure cu materiale trupele de asalt, în principal din cauza prelungirii căilor de comunicații și de lipsa accesului la infrastructura feroviară care este vitală pentru asigurarea aprovizionării cu materiale (Jones, 2022, p. 1). Mai mult decât atât, convoaie cu provizii ale trupelor rusești au intrat în ambuscade organizate de forțele ucrainene, deoarece nu a fost realizată siguranța zonei din spate a forțelor de asalt. Efortul asupra logisticii a fost suplimentat de nevoile de asigurare cu muniții de artilerie, deoarece sprijinul prin foc al operației nu s-a materializat cu ajutorul aviației decât într-o mică măsură.

Se poate afirma, aproape cu certitudine, că planificarea unei operații ofensive pe mai multe axe, de-a lungul unui front care se întinde peste o mie de kilometri, ar cauza în sine un stres semnificativ pentru forțele armate ale oricărei mari puteri actuale, chiar și numai în teorie. În practică, un atac pe direcții multiple a fost puternic afectat de incapacitatea sistemului logistic militar al Rusiei de a susține execuția operațională a planului ofensiv asupra Kievului. Eșecul în realizarea sprijinului logistic este evident, dovadă fiind blocajul rutier cu vehicule logistice.

Pe o lungime de 70 de km, coloane militare logistice au rămas împotmolite pe singurul drum de la nord de Kiev, trupele de asalt nemaiputând fi suplimentate cu alimente și echipamente esențiale.

Derularea neîntreruptă a lanțurilor de aprovizionare este fundamentală pentru logistica militară în domeniul militar sau civil. Asigurarea forțelor luptătoare cu bunuri precum muniții, combustibil, hrană, piese de schimb pentru tehnica deteriorată, în cel mai scurt timp posibil poate dicta finalitatea unei operații, așa cum opinează unii autori că s-a întâmplat în cazul forțelor rusești în bătălia pentru Kiev (Martin et al., 2023). Urmările disfuncționalității lanțurilor de aprovizionare sunt greu de măsurat, dar, cu certitudine, au un impact asupra modului în care operațiile militare sau chiar societatea civilă operează. De fapt, dacă putem trage o concluzie după pandemia COVID-19 și presiunea asupra lanțurilor de aprovizionare datorate acestei crize (Helper, Soltas, 2021) sau din lecțiile observate în conflictul ruso-ucrainean, am putea spune că funcționarea fără întreruperi a sistemelor logistice este esențială pentru eficiența societății de azi. Cu siguranță, aceste situații de criză au afectat modul în care factorii decizionali din cadrul guvernelor, armatelor și din domeniul industriilor se raportează la vulnerabilitățile de pe lanțurile de aprovizionare. Demonstrarea clară a importanței funcționalității lanțurilor de aprovizionare s-a produs chiar din primele luni ale războiului ruso-ucrainean (Cunningham, 2023, p. 2).

Conform analiștilor, armata rusă s-a confruntat cu provocări logistice considerabile, în principal din cauza pregătirii și planificării deficitare a logisticii, în sensul că estimările logistice au fost realizate eronat, cu toate că forțele Rusiei dispuneau atât de suportul doctrinar, cât și de capabilități tehnice.

TEORII ALE SPRIJINULUI LOGISTIC

Se poate presupune că obiectivele politice inițiale ale Rusiei în februarie 2022 au fost capturarea Kievului, prăbușirea actualei guvernări a Ucrainei și anexarea la Federația Rusă a unor teritorii ucrainene. Însă, strategia care ar fi trebuit să realizeze aceste obiective a fost nu doar lacunară, ci și defectuos pusă în aplicare. Vom face, în continuare, referire la aspecte teoretice semnificative pentru planificarea și estimarea nevoilor de sprijin logistic al forțelor armate în operații militare.

Unul dintre factorii carenți a fost executarea sprijinului logistic al armatei Rusiei, aceasta fiind absentă încă din faza inițială a conflictului și chiar pe parcursul derulării operației. Un aspect care pare că nu a fost luat în considerare îndeajuns este **principiul suficienței logistice**. Conform acestuia, nivelurile și distribuția resurselor logistice trebuie să fie suficiente pentru a atinge nivelurile necesare

pentru pregătirea, durabilitatea și mobilitatea forțelor. Mai mult decât atât, strategii militare ruși nu au apreciat corect cerințele la care trebuia să răspundă infrastructura de apărare națională, iar aceasta a fost copleșită nu numai de solicitările operaționale, ci și de urmările sancțiunilor economice impuse de țările Uniunii Europene. În plus, motivația ucrainenilor de a-și apăra propria existență ca stat și gradul înalt de reziliență demonstrat au fost factori care au luat prin surprindere planificatorii ruși, în special în domeniul logistic (Ti, Kinsey, 2023, p. 383).

Conform experților militari, forța armată a Rusiei a fost dimensionată pentru a manifesta o putere de luptă rapidă și copleșitoare. Cu toate acestea, este aparent că insuccesul operației, cel puțin în primele luni, s-a datorat slăbiciunilor din sistemul logistic rusesc. Putem afirma, aproape cu certitudine, că strategii militare ruși nu se așteptau la răspunsul dat de armata ucraineană, ci aveau mai curând în vedere o victorie rapidă și categorică. Directorul programului pentru studii despre Federația Rusă din cadrul Centrului pentru Analize Navale (CNA), din Virginia, SUA, Michael Kofman, opina, în martie 2022, că: *„Putem bănuî [că rușii] nu au organizat în mod corespunzător logistica necesară unui Plan B eficient, care urma să aibă o luptă reală și serioasă în ceea ce este cea mai mare țară din Europa în afara Rusiei.”* (Berkowitz, Galocha, 2022).

În această paradigmă, războiul din Ucraina poate fi calificat drept un „*conflict între forțe inegale și fără speranțe*” (conflict between the hopelessly unequal), după **modelul conflictului internațional** propus de Boulding (Boulding, 1988, p. 244). Economistul american clasifică potențialii participanți la un conflict în șase tipuri: 1) tribul 2) societatea feudală sau agricolă 3) societatea universal agricolă 4) puterea industrială 5) superputerea 6) statul mondial (global). El vizualizează trei categorii de conflict internațional în care pot fi angrenate puterile menționate anterior, respectiv: (A) conflictul între egali (B) conflictul între neegali și (C) conflict între forțe inegale și fără speranțe. Cu toate că războiul dintre Ucraina și Rusia pare a fi început sub auspiciile categoriei (C), acesta arată totuși o modificare a caracterului său, opusă raționamentului conflictelor internaționale convenționale. Ca să realizăm o analogie simplificată, putem enunța că Ucraina s-au încadra, în teoria lui Boulding, în tipul societății agricole. Acest stat s-a regăsit, din februarie 2022, implicat într-un conflict cu o superputere, Federația Rusă. Putem face, astfel, observația că natura conflictului ruso-ucrainean aderă la categoria celor dintre forțe inegale și fără speranțe. Condițiile inechitabile de desfășurate a ostilităților, în faza inițială a invaziei rusești, au fost echilibrate datorită unor factori pe care

intenționăm să îi detaliem în continuare. Primul factor se referă la posibilitățile de sprijin logistic pentru operații expediționare ale armatei ruse. Al doilea factor pe care îl vom aprofunda este cel cerinței de adaptare a doctrinei logistice a armatei ruse la operația ofensivă din Ucraina, cu accent pe bătălia pentru Kiev (Boulding, p. 245).

Organizarea structurilor de sprijin logistic al forțelor rusești

Pentru o înțelegere cât mai clară a acțiunilor de sprijin logistic al forțelor ruse, considerăm necesar să examinăm câteva elemente doctrinare ale **concepției logistice din armata Federației Ruse**. Vom face referire la organizarea forțelor de sprijin logistic și activitățile specifice desfășurate, la concepția de asigurare cu materiale a forțelor și la sprijinul logistic pentru operații expediționare.

Denumirea folosită pentru structura de execuție a sprijinului logistic în armata Rusiei este **structura de sprijin material-tehnic** (Materialno-tekhnicheskogoobespechenie), iar în continuare vom utiliza acronimul de MTO (Milevski, 2022, p. 3), pentru a ne referi la structurile organice de sprijin logistic. Logistica armatei ruse, în ciuda faptului că denumirea sa se diferențiază de noțiunea utilizată de armatele vestice, se conformează aceluiași principii logistice și îndeplinește aceleași funcțiuni specifice necesare punerii în mișcare a trupelor, asigurându-le cu toate materialele indispensabile ducerii acțiunilor militare. Din punct de vedere organizațional, eşaloanele subordonate unei brigăzi nu dețin structuri de sprijin material-tehnic independente, iar sprijinul de specialitate este asigurat prin structurile organice (pluton sau companie). Așadar, structurile luptătoare până la nivelul brigăzii sunt susținute de elemente aparținând organic unității sau primite în sprijin, pentru asigurarea trupelor cu provizii și pentru realizarea mentenanței tehnicii. Așa cum menționează Grau și Bartles, în cadrul forțelor terestre, regimentele sunt susținute logistic de o companie MTO, brigăzile de manevră au în organică un batalion sau o companie MTO (în funcție de tipul brigăzii), diviziile sunt susținute de un batalion MTO. La nivelul grupării de armată de arme întrunite (Combined Arms Army/CAA), funcționează o brigadă MTO care gestionează depozitele de aprovizionare (Grau, Bartles, 2016, p. 322).

Putem observa că **activitățile specifice structurilor de sprijin material-tehnic** (Ib.) au un anumit corespondent în logistica Armatei României:

- asigurarea forțelor armate cu armament și echipamente militare;
- aprovizionarea cu combustibil și materiale (uniforme, echipament, bunuri de inventar și întreținere etc.);
- hrănirea și echiparea personalului;

- asigurarea instalațiilor necesare pentru spălarea și repararea hainelor;
- repararea și repunerea în stare de funcționare a căilor rutiere și ferate;
- organizarea transportului de personal și materiale;
- recepția, gestionarea și distribuirea materialelor din depozite;
- organizarea mentenanței preventive și a reparării armamentului, a echipamentelor militare și a materialelor;
- asigurarea serviciilor de întreținere și reparare a clădirilor și utilităților publice din instalațiile militare;
- realizarea activităților de etalonare din domeniul metrologiei;
- instruirea militarilor de alte specializări cu privire la desfășurarea activităților specifice de sprijin material-tehnic;
- executarea controalelor pe linia hrănirii și a protecției împotriva incendiilor, în instalațiile militare (*Doctrina logistică întrunită a Armatei României*, 2023, p. 28).

Conform structurii organizatorice și de personal, forțele și instalațiile mobile și staționare sunt incluse în sistemul MTO al districtului militar din care fac parte. Baza componentei mobile este formată din echipe permanente de logistică cu nivel ridicat de răspuns, iar fundamentul componentei staționare o constituie bazele complexe de depozitare care conțin toate cantitățile necesare de stocuri de mijloace materiale și tehnice. Conform declarațiilor generalului-maior Andrey Bulyga, locțiitorul pentru logistică al comandantului Districtului Militar Central din 2015 (Vershinin, 2022), sarcina principală a MTO este de a menține pregătirea pentru luptă și capacitatea de luptă a trupelor prin utilizarea eficientă a organelor militare de comandă și control, a forțelor și mijloacelor MTO.

Concepția logistică a armatei Rusiei prevede că brigada MTO trimite proviziile de la depozite către batalioanele MTO care sprijină brigăzile de manevră ale grupării de armată și către grupările de artilerie ale brigăzii, după cum este reprezentat în figura 1.

Batalioanele MTO urmează a împinge materiale companiilor MTO și, după caz, bateriilor de aruncătoare. Companiile MTO din sprijinul batalioanelor de manevră vor reproviziona unitățile de luptă și punctele de aprovizionare luptă. Dacă structurile MTO nu ar avea capacitatea de a împinge înainte toate materialele și proviziile necesare, efortul său ar fi suplimentat de batalionul MTO (Martin et al., 2023, p. 3).

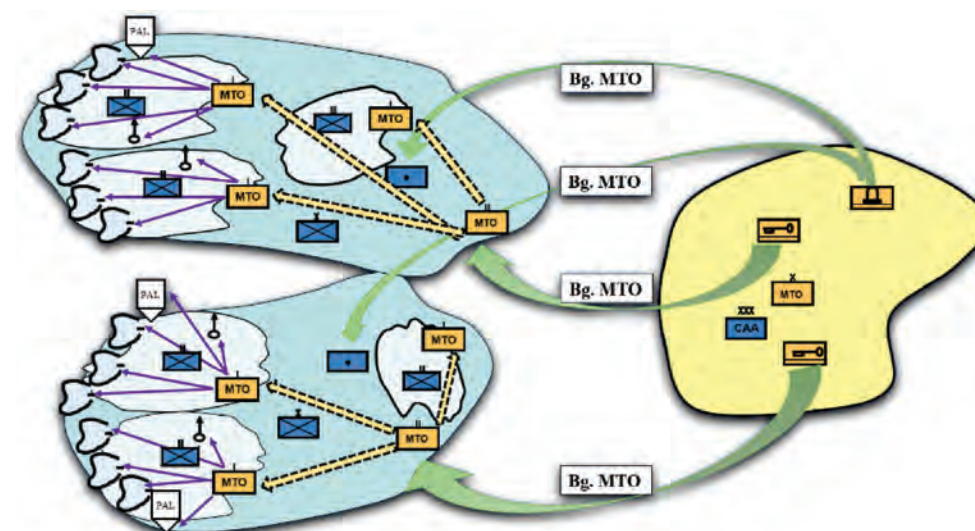

Figura 1: Fluxul de aprovizionare cu materiale a forțelor rusești (concepția autorilor)

Sprijinul logistic pentru operații expediționare

O definiție a operațiilor expediționare poate fi simplificată prin capacitatea de proiecție a puterii militare de-a lungul unor linii extinse de comunicații, într-o zonă operațională îndepărtată, cu scopul de a îndeplini un obiectiv clar specificat (*Joint Operations, Joint Publication 3-0*, 2017, p. 213). Evident că, prin natura lor, operațiile expediționare sunt ofensive, deoarece, în puține situații, se poate imagina o operație defensivă care să necesite dislocarea trupelor pe distanțe mari. În această paradigmă, invazia Ucrainei demonstrează un caz clasic de operație expediționară care necesită asigurarea unei capabilități logistice adecvate (Ti, Kinsey, p. 386), în special pentru aprovizionarea robustă a trupelor pe distanțe mari.

De fapt, lungimile căilor de aprovizionare, conform teoriei viabilității, constituie un factor critic pentru desfășurarea operațiilor militare expediționare. Boulding demonstrează că distanța față de garnizoană la care operează o forță armată este invers proporțională cu capacitatea de luptă a forței. Acest fapt determină ca mobilizarea forțelor pe distanțe extinse să manifeste efecte directe atât asupra capacității de reprovizionare, cât și asupra moralului trupelor extenuate. De asemenea, el arată că distanțele lungi de dislocare implică linii de aprovizionare extinse care necesită protecție suplimentară, iar capacitatea de luptă a trupelor este astfel consumată, ca urmare a satisfacerii nevoii de securitate a căilor de comunicație (Boulding, p. 230).

În plus, pentru a susține o operație de mare amploare pe o perioadă îndelungată, în special un conflict purtat pe teritoriul inamic, forțele ruse trebuie să se bazeze pe sistemul feroviar, conform propriei doctrinei. De fapt, în ceea ce privește proiecția forței, poate cea mai valoroasă capabilitate logistică din instrumentarul rusesc este vastul sistem feroviar național. Sistemul de transport civil și militar se bazează în mare măsură pe infrastructura feroviară, fiind și principalul mijloc de realizare a sprijinului logistic pentru majoritatea operațiilor militare. Datorită importanței feroviare pentru operațiile militare, Federația Rusă a înființat o filială separată, Trupele Feroviare, destinată protecției, deservirii și întreținerii serviciului feroviar pentru propriile forțe armate. Serviciul feroviar militar constă din zece brigăzi și mai multe batalioane independente dispersate pe întregul teritoriu al Rusiei, fiind atașate operațional districtelor militare respective. Aceste unități oferă suport logistic legat de transportul feroviar pentru operațiunile militare, inclusiv reparații, construirea de poduri și mascare (Grau, Bartles, p. 327).

Gradientul de pierdere a capacității de luptă (loss-of-strength gradient)

În conformitate cu teoria viabilității, Boulding descrie condițiile în care un stat (sau alt tip de actor în conflict) poate domina un alt stat. Teoria, cu origini în domeniul economiei, enunță condițiile în care o entitate are capacitatea și motivația de a domina sau controla o altă entitate (stat, forță militară, firmă comercială etc.).

Subsecvent acestei teorii, Boulding propune un **model al gradientului de pierdere a capacității de luptă** pentru două forțe oponente, cu proporții diferite ale capacității de luptă. Concret, modelul susține că o forță armată își reduce capacitatea de luptă pe măsură ce se îndepărtează de locația de bază, iar sfera de influență (zona în care forța este dominantă) se restrânge până în locul în care capacitatea de luptă este egală cu cea a oponentului (punctul D din figura 2). În plus, costurile referitoare la transportul trupelor și proviziilor vor crește exponențial cu distanța de dislocare.

În această situație, putem discuta despre două state (A și B) care au sediul central sau comandamentul general în punctele A, respectiv B. Distanța dintre cele două baze este reprezentată de segmentul AB. Figura 2 reflectă o reprezentare a modelului gradientului de pierdere a capacității de luptă și a sferelor de influență a forțelor armate, în concepția autorilor.

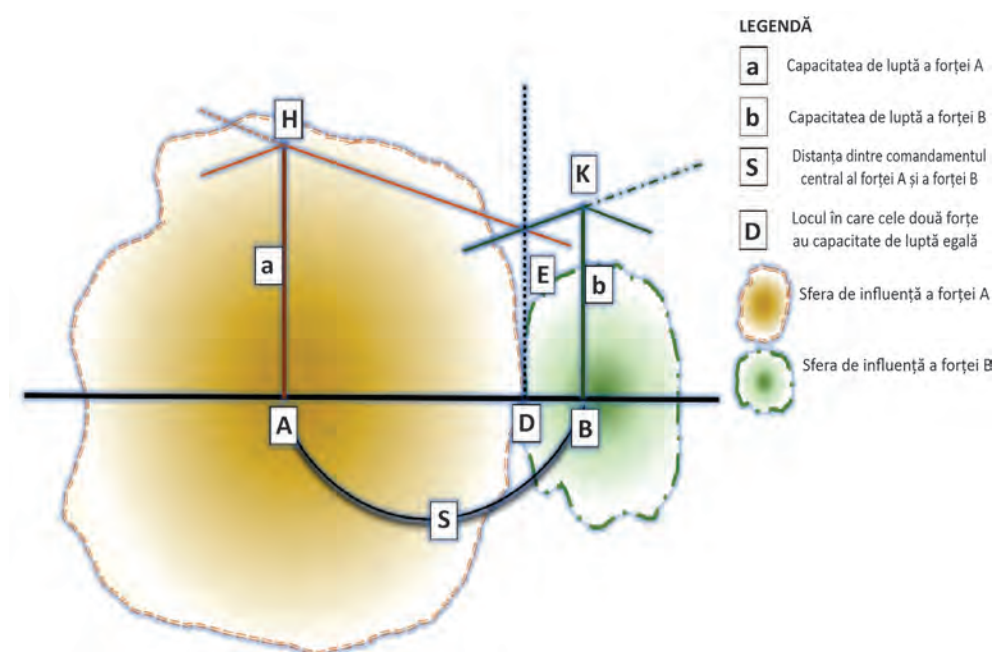

Figura 2: Sfere de influență și gradientul de pierdere a capacității de luptă (concepția autorilor)

În continuare, vom trata capacitatea de luptă a fiecărei forțe, apreciind că în garnizoana de bază se înregistrează un nivel maximal capacității de luptă ($AH=a$, $BK=b$). Pentru o înțelegere clară a termenului, definim capacitatea de luptă ca fiind „starea unei forțe la un moment dat, o combinație de aspecte morale, fizice și conceptuale [...], rezultatul procesului de generare a forței – doctrină, instruire și evaluare, echipare, moral și alți factori” (F.T.-1, *Doctrina operațiilor Forțelor Terestre*, 2017, p. III–12). Deoarece măsurarea acestei variabile este deosebit de dificilă, s-ar putea lua în calcul doar elemente cuantificabile, precum încadrarea cu personal, echipamentele și materialele din înzestrare.

Se poate observa că, pe măsură ce crește distanța dintre garnizoana de bază și punctul de dislocare al forțelor, au loc, concomitent, două fenomene. Primul fenomen se referă la scăderea capacității de luptă pe măsură ce distanța față de garnizoană crește, iar liniile de re aprovizionare se extind. Al doilea fenomen înregistrează o creștere a costurilor de transport, direct proporțională cu distanța de dislocare.

Referindu-ne la primul fenomen, teoria viabilității adresează gradientul de pierdere a capacității de luptă în raport cu distanța față de punctul de origine,

în cazul nostru comandamentul general al forțelor oponente. Raționamentul din spatele teoriei admite că o forță militară devine mai slăbită pe măsură ce se îndepărtează de garnizoana de origine din mai multe cauze, printre care extinderea căilor de reprovizionare și evacuare a răniților, scăderea eficienței sprijinului logistic și diminuarea moralului trupelor.

Pentru a rezuma aspecte teoretice menționate, putem sublinia că, în doctrina militară rusească, concepția logistică prevede capabilitățile necesare susținerii forțelor armate, teorii din domeniul economiei relevă importanța asigurării cu materiale pentru operații expediționare, iar sistemul de transport militar se bazează puternic pe rețeaua feroviară.

EXECUȚIA SPRIJINULUI LOGISTIC AL TRUPELOR RUSEȘTI

Dacă realizăm o analogie între teoriile lui Boulding cu invazia Ucrainei din 24 februarie 2022, putem observa că efectul distanței asupra eficienței în domeniul logisticii rămâne relevant. Așa cum am menționat anterior, operațiile expediționare necesită o logistică robustă, care să compenseze neajunsurile impuse de liniile de comunicație prelungite. Însă, în practică, s-a demonstrat că actualul sistem logistic militar rus nu este organizat, antrenat sau echipat pentru a furniza logistica expediționară necesară pentru succesul operațional.

O serie de erori au condus la ineficiența sprijinului logistic al trupelor rusești. La nivel operativ, planificatorii au considerat că un atac rapid, cu pierderi materiale reduse, va conduce la câștigarea de teritorii, fără a se impune necesitatea reprovizionării cu materiale. În plus, pentru realizarea efectului surprinderii, decidenții ruși au păstrat secret planul de dislocare a forțelor, inclusiv față de planificatorii pentru logistică. Potrivit studiilor publicate de institute de cercetare în domeniul militar, cel mai probabil Moscova se aștepta ca, în maxim trei zile, Kievul va capitula (Watling, Reynolds, 2022). Acesta a fost fundamentul deciziei ca forțele luptătoare să aibă asupra lor provizii pentru doar cinci zile de luptă, așa cum prevede doctrina logisticii armatei ruse. După cum se cunoaște, trupele rusești s-au retras din proximitatea Kievului, până la data de 2 aprilie 2022, cu pierderi enorme.

Diverse centre și institute de cercetare au studiat cauzele eșecului logisticii în bătălia pentru Kiev. Studiul privind „Eșecurile sprijinului logistic al Rusiei în conflictul din Ucraina” este relevant prin faptul că lămurește cauzele întreruperii sprijinului logistic al forțelor ruse în primele săptămâni ale operației duse în Ucraina (Martin, Barnett, McCarthy 2023). Convoaiele logistice încărcate cu materiale necesare

reprovizionării forțelor armate ruse au fost blocate de acțiunile armatei ucrainene.

Cauzele care au determinat disfuncționalități ale sprijinului logistic au fost numeroase: mărimea extinsă a căilor de comunicație, folosirea rețelelor de comunicații nesecurizate, distrugerea podurilor și a căii ferate, utilizarea sprijinului de artilerie în detrimentul celui de aviație.

Căile de comunicație s-au extins excesiv datorită tempoului crescut al forțelor de asalt. Forțele de atac ruse, care nu au întâmpinat o rezistență considerabilă din partea apărătorilor ucraineni, au reușit să exploateze cu succes efectele surprinderii. Aceste forțe au avansat până în apropierea Kiev-ului, astfel încât reprovizionarea cu muniții și combustibil a devenit principala problemă de adresat a planificatorilor logistici. Conform doctrinei armatei Federației Ruse, brigada de sprijin logistic (MTO este acronimul rusesc pentru această brigadă) nu deține suficientă tehnică de transport pentru a îndeplini cerințele logistice la distanțe mai mari de mai mult de 160 de kilometri față de sursele de aprovizionare pe cale ferată (Hugos, Salo, Kuhns, Hazen, 2022).

Liniile de comunicații utilizate pentru transmiterea ordinelor sau a solicitărilor de sprijin logistic nu erau securizate. Acest lucru a fost în avantajul forțelor ucrainene, care au reușit interceptarea convorbirilor și aflarea pozițiilor forțelor rusești, dar și a itinerarelor de deplasare a convoaielor. Convoaiele logistice au fost ținta atacurilor ucrainene, soldate cu pierderi umane și materiale. Astfel, au fost întrerupte liniile de reprovizionare rusești.

Un alt factor care a contribuit la nereușitele în plan logistic a fost utilizarea rețelelor de comunicații nesecurizate pentru transmiterea ordinelor logistice. Forțele de atac au acționat rapid, iar tempoul alert al operației ofensive a condus la imposibilitatea susținerii legăturilor radio. Astfel, comunicarea ordinelor s-a realizat prin dispozitive care au fost interceptate cu ușurință de către soldații ucraineni. Drept urmare, lanțul de aprovizionare al rușilor a fost întrerupt ca rezultat al atacurilor ucrainene asupra convoaielor logistice.

Distrugerea podurilor și a căii ferate (Ti, Kinsey, 2023) precum și inundarea selectivă a terenului au îngreunat realizarea transporturilor (Spencer, Collins, 2022). În acest caz, forțele ucrainene au aplicat o lecție învățată în a doua bătălie pentru Fallujah, din 2004 lb.). Atunci, trupele Statelor Unite ale Americii au fost surprinse de inundația produsă de un baraj distrus, iar comandantul forței a fost nevoit să schimbe sarcina esențială pentru reducerea inundației. În cazul Ucrainei, pentru succesul tacticii adoptate a fost esențială cunoașterea infrastructurii urbane.

Sprijinul prin foc a fost asigurat de artileria terestră mai mult decât focul aviației. Deoarece forțele armate ruse nu au avut capacitatea realizării superiorității aeriene și din cauza lipsei de antrenament a piloților de aviație, în timpul bătăliei pentru Kiev, sprijinul de foc cu ajutorul aviației a fost redus. Astfel, efortul principal pentru sprijinul prin foc a revenit artileriei terestre, fapt ce a încărcat suplimentar efortul pentru sprijinul logistic, în realizarea reprovizionării cu muniții de artilerie.

Unul dintre motivele performanței slabe a armatei ruse în timpul invaziei în Ucraina este aprovizionarea nesatisfăcătoare cu articole materiale și nivelul scăzut de sprijin logistic al trupelor ruse. În numeroase rânduri au avut loc întreruperi în funcționarea echipamentelor militare rusești din cauza lipsei de combustibil și muniție, iar personalul a rămas fără hrană și încălzire. Rezultatul unui astfel de sprijin logistic redus a fost moralul slab al soldaților și incapacitatea de a-și îndeplini sarcinile de luptă atribuite în timpul luptei cu forțele ucrainene.

Sintetizând, putem spune că forțele de sprijin logistic au fost subdimensionate pentru a susține efortul aprovizionării trupelor, de-a lungul unor căi de comunicații extinse și nesecurizate, iar trupele nu au avut asupra lor o cantitate suficientă de materiale pentru a-și îndeplini obiectivul militar.

CONCLUZII

Prin perspectiva celor prezentate, considerăm că aplicarea deficitară a doctrinei rusești în realizarea sprijinului logistic a avut o contribuție la eșecul operațional al forțelor de asalt rusești în lupta pentru cucerirea Kievului. Operația a fost planificată astfel încât forțele atacatoare să beneficieze de efectul surprinderii pentru a câștiga teren și a exploata inițiativa. Inițial, execuția planului a decurs conform așteptărilor, însă, ulterior, s-a dovedit că unele aspecte nu au fost planificate suficient de bine. Astfel, avansul rapid al forțelor armate ruse în teritoriul ucrainean a determinat o extindere inacceptabilă a liniilor de aprovizionare. În plus, pentru realizarea surprinderii, planul de atac a fost secretizat, iar planificatorii de logistică nu au avut suficiente informații pentru alocarea de provizii conform doctrinei ruse de sprijin logistic. Mai mult decât atât, tempoul alert al operației a avut ca urmare apariția deficiențelor în sistemele de comunicații. Astfel, mesajele transmise prin linii nesecurizate au fost interceptate de către forțele armate ale Ucrainei, care au atacat convoaiele de reprovizionare ale forțelor ruse.

În concluzia studiului, opinăm că următoarele aspecte teoretice nu au fost aplicate eficient pentru sprijinul logistic al trupelor de asalt:

- ❖ Conform doctrinei rusești, structurile de sprijin material-tehnic (MTO) au sarcina principală de a menține pregătirea pentru luptă și capacitatea de luptă a trupelor prin utilizarea eficientă a organelor militare de comandă și control, forțele și mijloacele MTO. În practică, planurile operaționale rusești au fost ținute secret față de majoritatea personalului de planificare, inclusiv logisticieni. Din acest motiv, estimările logistice s-au bazat pe ipoteze de planificare insuficiente, forțele luptătoare având asupra lor cantități reduse de provizii. Efortul asupra logisticii a fost suplimentat de nevoile de asigurare cu muniții de artilerie, deoarece sprijinul prin foc al operației nu s-a materializat cu ajutorul aviației, decât într-o mică măsură.

- ❖ Potrivit teoriei gradientului de pierdere a capacității de luptă, pe măsură ce crește distanța de dislocare a trupelor față de garnizoana de bază, va scădea capacitatea de luptă a forței respective. Distanțele mari de dislocare implică linii de aprovizionare extinse, care necesită protecție suplimentară. În cazul trupelor rusești, capacitatea de luptă a trupelor a fost diminuată din cauza nepregătirii prealabile a structurilor logistice pentru realizarea aprovizionării cu muniții și combustibil. Mai mult decât atât, convoaie cu provizii ale trupelor rusești au intrat în ambuscade organizate de forțele ucrainene, deoarece nu a fost realizată siguranța căilor de aprovizionare.

- ❖ Sistemul de transport militar al Federației Ruse se bazează puternic pe rețeaua feroviară, însă, pentru realizarea aprovizionării, logistica s-a concentrat doar pe rețeaua rutieră din interiorul teritoriului ucrainean. Rutele utilizate pentru a aproviziona aproximativ 15.000-20.000 militari au fost insuficiente și subdimensionate. În practică, forțele de sprijin logistic nu au reușit să asigure trupele cu materiale, în principal din cauza prelungirii căilor de comunicații și lipsa accesului la infrastructura feroviară, care este vitală pentru asigurarea aprovizionării cu materiale.

Putem face observația că evitarea erorilor în aplicarea doctrinei ar fi putut să aducă o altă finalitate luptei pentru cucerirea Kievului. Lecția, pe care considerăm important a fi reținută, constă în identificarea în timp util a cerințelor de sprijin și a estimărilor logistice realiste, îndeosebi prin conformarea la doctrinele și teoriile relevante domeniului logistic.

BIBLIOGRAFIE:

1. Berkowitz, B., Galocha, A. (2022). *Why the Russian military is bogged down by logistics in Ukraine*. *The Washington Post*, <https://www.washingtonpost.com/world/2022/03/30/russia-military-logistics-supply-chain/>, accesat la 22 mai 2024.
2. Boulding, K.E. (1988). *Conflict and defense: A general theory*. University Press of America.
3. Cunningham, A. (2023). *The Complexity of the Supply and Logistics System of the U.S. Army and the Need for Automation*.
4. *Doctrina logistică întrunită a Armatei României* (2023).
5. *F.T.-1, Doctrina operațiilor forțelor terestre* (2017).
6. Grau, L.W., Bartles, C.K. (2016). *The Russian Way of War: Force Structure, Tactics, and Modernization of the Russian Ground Forces*. Foreign Military Studies Office.
7. Helper, S., Soltas, E. (2021). *Why the Pandemic Has Disrupted Supply Chains*. The White House, <https://www.whitehouse.gov/cea/written-materials/2021/06/17/why-the-pandemic-has-disrupted-supply-chains/>, accesat la 22 iunie 2024.
8. Hugos, M., Salo, E., Kuhns, R., Hazen, B. (9 august 2022). Logistics Determine Your Destiny: What Russia's Invasion is (Re)Teaching us about Contested Logistics. *Modern War Institute*, <https://mwi.westpoint.edu/logistics-determine-your-destiny-what-russias-invasion-is-reteaching-us-about-contested-logistics/>, accesat la 31 august 2024.
9. *Joint Operations, Joint Publication 3-0*. (2017).
10. Jones, S.G. (2022). *Russia's ill-Fated Invasion of Ukraine*, <https://apo.org.au/node/318095>, accesat la 22 iunie 2024.
11. Martin, B., Barnett, D.S., McCarthy, D. (2023). *Russian Logistics and Sustainment Failures in the Ukraine Conflict: Status as of January 1, 2023*. RAND Corporation, <https://doi.org/10.7249/RRA2033-1>, accesat la 12 mai 2024.
12. Milevski, L. (2022). *Russian Logistics and Forward Urban Defense in the Baltic States*.
13. Nistorescu, C.V. (2022). *Bătălia Kievului – considerații privind desfășurarea operațiilor militare la nivel tactic*. În revista *Gândirea militară românească*, 4/2022, pp.130-155, <https://doi.org/10.55535/GMR.2022.4.07>, accesat la 22 august 2024.
14. Skoglund, P., Listou, T., Ekström, T. (2022). *Russian Logistics in the Ukrainian War: Can Operational Failures be Attributed to logistics?* *Scandinavian Journal of Military Studies*, 5(1), pp. 99-110, <https://doi.org/10.31374/sjms.158>, accesat la 22 iunie 2024.
15. Spencer, J., Collins, L. (1 iulie 2022). *Waterworld: How Ukraine Flooded Three Rivers to Help Save Kyiv*. *Modern War Institute*, <https://mwi.westpoint.edu/waterworld-how-ukraine-flooded-three-rivers-to-help-save-kyiv/>, accesat la 22 august 2024.
16. Ti, R., Kinsey, C. (2023). *Lessons from the Russo-Ukrainian conflict: The primacy of logistics over strategy*. *Defence Studies*, 23(3), pp. 381-398, <https://doi.org/10.1080/14702436.2023.2238613>, accesat la 21 august 2024.
17. Vershinin, A. (2022). *Lessons From the Battle for Kyiv*. *Russia Matters*, <https://www.russiamatters.org/analysis/lessons-battle-kyiv>, accesat la 22 iunie 2024.
18. Watling, J., Reynolds, N. (2022). *Operation Z: The Death Throes of an Imperial Delusion*.

OPERAȚIA KURSK – AVANTAJE, RISCURI ȘI PERSPECTIVE DE DEZVOLTARE PENTRU FORȚELE ARMATE UCRAINESE –

Locotenent-colonel instructor avansat dr. Claudiu Valer NISTORESCU

Facultatea de comandă și stat major,
Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, București, România
10.55535/GMR.2024.4.05

The war in Ukraine represents a significant geopolitical event, one that has the potential to reshape the European security landscape and generate a series of long-term global consequences. While the conflict is characterized by a range of troubling atrocities and destruction, it also offers insights into the creativity and adaptability of military strategies employed by the involved parties. Despite the increased transparency of the contemporary battlefield, armed combat remains an essentially human phenomenon. This is evidenced by Operation Kursk, conducted by the Ukrainian armed forces on the territory of the Russian Federation, which demonstrates that surprise, deception, operational security, and manoeuvre remain the cornerstones of land operations. These principles are creatively exploited by military commanders to gain tactical, operational, or strategic advantage.

In this context, the main objective of this study is to identify some initial lessons based on an empirical assessment of the conduct of operations. The data collection was carried out through a rigorous documentary analysis, which involved the examination of open-source information, including statements by Russian and Ukrainian officials, as well as Western analysis and studies. Furthermore, it is important to note that, in the context of an ongoing conflict, some pieces of information may be altered, incomplete, or unavailable for reasons related to information security or to the combatants' intentions to misinform and mislead, which could potentially impact the study's findings.

Keywords: operational advantages and risks; surprise; operational security; concentration of effort; Kursk;

INTRODUCERE

După retragerea forțelor rusești din zona Kievului, în urma eșecului suferit în ampla operație ofensivă executată pe direcția Belarus-Nord Kiev și înghețarea relativă a frontului în zonele de est și de sud ale Ucrainei, puțini au fost cei care au crezut într-o schimbare majoră în ceea ce privește desfășurarea operațiilor terestre. Războiul de uzură părea să avantajeze forțele rusești, acestea dispunând de o superioritate confortabilă sub raport cantitativ, în special în ceea ce privește sistemele și munițiile de artilerie (Martin, 2023). Capacitatea ridicată a leadershipului rusesc de a tolera deopotrivă un număr mare de victime în rândul forțelor proprii și pagube colaterale disproporționate constituia un alt avantaj față de ucrainenii. Totuși, la începutul toamnei anului 2022, forțele armate ucrainene (FAU) reușeau să-și surprindă inamicul desfășurând, prin surprindere, o operație ofensivă complexă în zona de operații Harkov din nord-estul țării. Succesul contraofensivei din Harkov a fost rezultatul unor ample acțiuni de inducere în eroare a decidenților militari ruși, aceștia transferând forțe importante din zona de operații Harkov în scopul contracarării unei potențiale încercări de a sparge frontul în zona de operații Herson (Kofman, Evans, 2022). Integrarea operațiilor de inducere în eroare la nivelul operațiilor ofensive a contribuit la crearea unui avantaj operațional care a facilitat eliberarea nord-estului Ucrainei (Toroi, 2023), acest fapt reprezentând lovitura inițială ce avea să clatine din temelii *operația militară specială* a Federației Ruse.

La scurt timp, în octombrie 2022, orașul Herson – singura capitală regională ocupată – era eliberat, forțele rusești evacuând în grabă malul drept al Niprului. Inițiativa trecuse de partea ucrainenilor. Totuși, așa-numita *mobilizare parțială* lansată de regimul de la Kremlin rezolva parțial problemele privind generarea forței, stabilind, totodată, premisele pentru ofensiva rușilor de la începutul anului 2023. Această nouă încercare de străpungere a liniilor de apărare ucrainene a adus câștiguri teritoriale minore pentru Federația Rusă, cel mai notabil succes fiind cucerirea orașului Bahmut de către forțele companiei militare private Wagner. În ciuda eforturilor comandanților ruși, aflați sub presiunea factorului politic, ofensiva avea să culmineze în primele luni ale primăverii. Inițiativa urma să treacă, din nou, de partea forțelor ucrainene, acestea lansând, la începutul lunii iunie a anului 2023, mult așteptata contraofensivă. Direcția principală a acesteia avea să se materializeze în sud-estul țării, cu scopul de a tăia coridorul terestru ce

lega Peninsula Crimeea de Rusia. Contraofensiva nu a avut rezultatele așteptate, bătăliile desfășurate exemplificând una dintre caracteristicile luptei armate – *voința ambilor combatanți de a interzice prin violență atingerea scopului de către oponent*. Lipsa surprizei a generat predictibilitate, iar insuficiența forțelor de manevră și ineficiența planificării și integrării interarme a operațiilor au contribuit, de asemenea, la eșuarea contraofensivei ucrainene (Watling, Danylyuk, Reynolds, 2024). Într-un final, președintele Zelensky a fost nevoit să recunoască eșecul, această realitate a războiului fiind un fenomen pe care combatanții îl experimentează sub diferite forme și la diferite niveluri în război (Ryan, 2024). Culminarea contraofensivei ucrainene coincidea cu pierderea inițiativei și preluarea acesteia de către forțele armate ale Federației Ruse. Urmând un algoritm de luptă centrat pe puterea de foc a artileriei, forțele rusești au reușit să cucerească mai multe localități în estul Ucrainei, cea mai importantă fiind Avdiivka, un orașel situat la nord de capitala provincială a districtului Doneț. În mai 2024, forțele armate ale Federației Ruse au surprins apărarea ucraineană, desfășurând operații ofensive dinspre Belgorod pe direcția Vovchansk-Harkov. Totuși, repetând aceleași greșeli în abordarea operațiilor întrunite și interarme, ca și în faza inițială a războiului, ofensiva rusească a fost oprită la scurt timp. Astfel, scopul respectivei operații – cucerirea Harkovului și crearea unei zone tampon la graniță – a fost parțial îndeplinit. În vara anului 2024, eforturile susținute ale forțelor armate ale Federației Ruse au început să dea rezultate pe întreaga linie a frontului, în ciuda pierderilor suferite. Superioritatea cantitativă, dublată de o adaptare tactică și tehnologică la noile cerințe ale câmpului, au compensat lipsa de creativitate a comandanților militari (Ryan, 2024). În același timp, problemele ucrainenilor în a genera suficientă forță armată după aproape doi ani de război, coroborate cu mai multe disfuncționalități sau întârzieri legate de livrarea de armament și muniții de către statele occidentale, au agravat și mai mult capacitatea de apărare a Ucrainei. Totuși, forțele armate ucrainene reușesc să-și surprindă din nou inamicul printr-o operație planificată și executată exemplar la nivel tactic-operativ, dar care, în același timp, poate duce la schimbarea coordonatelor strategice ale conflictului – *Operația Kursk*. Prin această operație, FAU reușesc să realizeze o asimetrie operațional-strategică, transpunând dimensiunea fizică a luptei armate pe teritoriul Federației Ruse și supunând factorul politic la o presiune nemaîntâlnită de la începutul războiului. În același timp, acțiunile desfășurate într-o abordare manevrieră de unitățile ucrainene dovedesc, încă o dată, faptul că manevra în ofensivă își păstrează actualitatea și importanța.

În acest context, marcat de desfășurarea unor operații de luptă de mare amploare pe teritoriul Federației Ruse, este interesant de aflat care sunt potențialele lecții

ale acestui episod al conflictului. Astfel, pentru îndeplinirea obiectivelor stabilite, analiza realizată își propune să ofere, în mod empiric, răspuns la următoarele întrebări de cercetare:

- Care sunt reperele principale în desfășurarea operației ofensive?
- Care sunt potențialele avantaje obținute de Ucraina în urma cuceririlor teritoriale în provincia rusească Kursk?
- Ce riscuri presupune o astfel de operație pentru FAU și care sunt perspectivele de dezvoltare a acesteia?
- Care sunt lecțiile învățate din perspectiva artei militare contemporane?

Pentru a oferi un răspuns acestor întrebări de cercetare, am realizat o analiză documentară sistematizată a resurselor de tip deschis, exploatând informațiile existente. Am luat în considerare îndeosebi studiile și analizele institutelor și centrelor de cercetare occidentale, dar și date și informații prezentate în mass-media, inclusiv declarațiile oficiale ale părților combatante sau imagini și înregistrări video ce surprind desfășurarea acțiunilor de luptă. Explorarea posibilităților privind dezvoltarea operației și identificarea avantajelor și riscurilor ei pentru FAU, dar și implicațiile pentru Federația Rusă și forțele sale armate au fost fundamentate prin transpunerea situației operaționale într-un cadru teoretic exprimat prin reperele artei militare. Nu în ultimul rând, subliniem faptul că, la momentul realizării acestui demers, acțiunile de luptă erau încă în desfășurare, analiza realizată acoperind perioada 6 august – 20 septembrie 2024. În consecință, previzionarea potențialelor direcții de evoluție a operației și a deznodământului acesteia a reprezentat o provocare. Subliniem, în acest sens, ideea că nu avem nicio certitudine privind materializarea unui anumit scenariu, având în vedere impredictibilitatea și incertitudinile luptei armate. De asemenea, trebuie menționat că aspecte ce țin de securitatea operațională limitează accesul la informații folosite realizării unui tablou complet al acestei operații. Totuși, apreciem că analiza, prin rezultatele sale, oferă decidenților politico-militari și publicului larg mai multe repere privind validitatea procesului operațional, la toate nivelurile sale.

REPERE PRIVIND DESFĂȘURAREA OPERAȚIEI OFENSIVE

În data de 6 august 2024, surse din media rusească avansau în spațiul public ideea că forțe ucrainene de valoare necunoscută executau un raid de amploare pe teritoriul Federației Ruse în provincia Kursk (Evans, Mappes, Gasparyan, Wolkov, Kagan, 2024). Aparent, nu ar fi existat motive deosebite de îngrijorare pentru regimul de la Kremlin, forțele ucrainene realizând în trecut mai multe acțiuni de acest fel, îndeosebi în provinciile Belgorod și Briansk. Date inițiale provenite

din surse deschise de informații vehiculau varianta înaintării forțelor ucrainene pe două direcții de ofensivă:

- granița de stat – orașul Sudzha (la nord-est de orașul ucrainean Sumy);
- Novenke – Nikolayevo Darino.

În ciuda faptului că oficialitățile rusești au minimalizat impactul acestor incursiuni ale FAU, atât din dorința de a nu genera panică în rândul populației, cât și din cauze ce țin de incapacitatea de a conștientiza și a înțelege gravitatea situației, noi informații apărute pe diferite canale media din Rusia făceau referire la o continuarea și amplificarea ofensivei ucrainene. Astfel, la câteva zile după declanșarea operației, calificată drept acțiune teroristă de către președintele Putin (Whitmore, 2024), forțele ucrainene au reușit să cucerească un teritoriu aproximativ de 1.000 km², acesta incluzând orașul Sudzha și alte câteva zeci de localități.

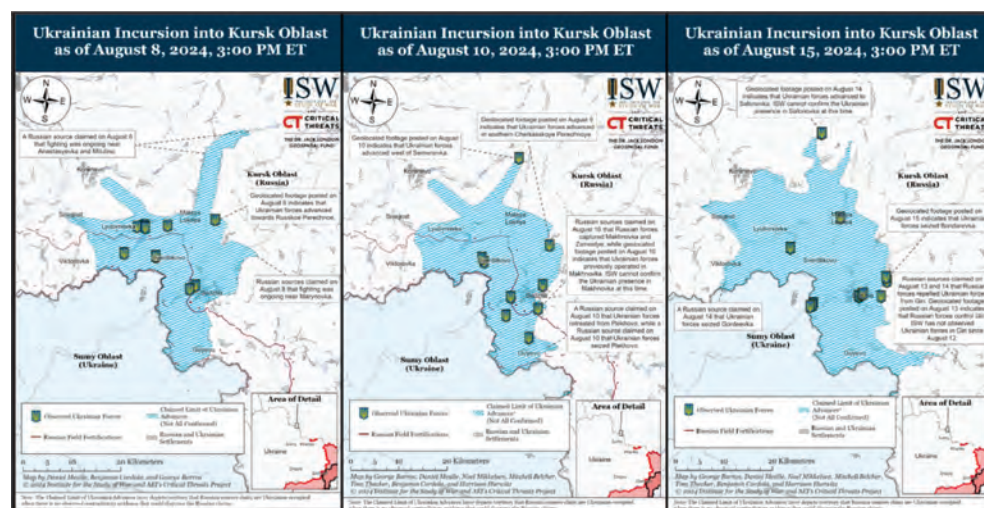

Figura 1: Faza inițială a operației și înaintarea FAU în perioada 6-15 august 2024 (<https://www.understandingwar.org/>)

În același timp, în primele zile ale operației, oficialitățile ucrainene au avut rețineri în a face declarații privind scopurile acesteia. Acest lucru venea în contextul în care FAU au depus eforturi susținute pentru realizarea securității operaționale, acest element constituind o condiție esențială pentru realizarea surprinderii și obținerea succesului inițial. Introducerea în luptă de noi forțe și extinderea teritoriului cucerit în scurt timp după declanșarea operației indica faptul că scopul acesteia nu este caracteristic acțiunilor de tip raid. Conform unor estimări inițiale, forțele ucrainene angajate în operația ofensivă din provincia Kursk au dislocat până la câteva mii de militari, cel mai probabil ei fiind organizați în grupuri de luptă

de nivel batalion. Ulterior cuceririi obiectivelor imediate din proximitatea graniței de stat, noi forțe ucrainene au fost introduse în luptă, numărul acestora ajungând la 15 mii – aproximativ 6 brigăzi de manevră și unități independente de nivel batalion (Axe, 2024). Operațiile acestor unități au fost în permanență susținute de unități de artilerie, arilerie și rachete antiaeriene, drone, război electronic și forțe destinate operațiilor speciale. Totodată, având în vedere că aceste unități erau extrase din zone fierbinți ale frontului din Donbas – Pokrovsk, Toretsk și Chasiv Yar, există argumente solide pentru a susține ideea pregătirii și desfășurării unei operații de amploare.

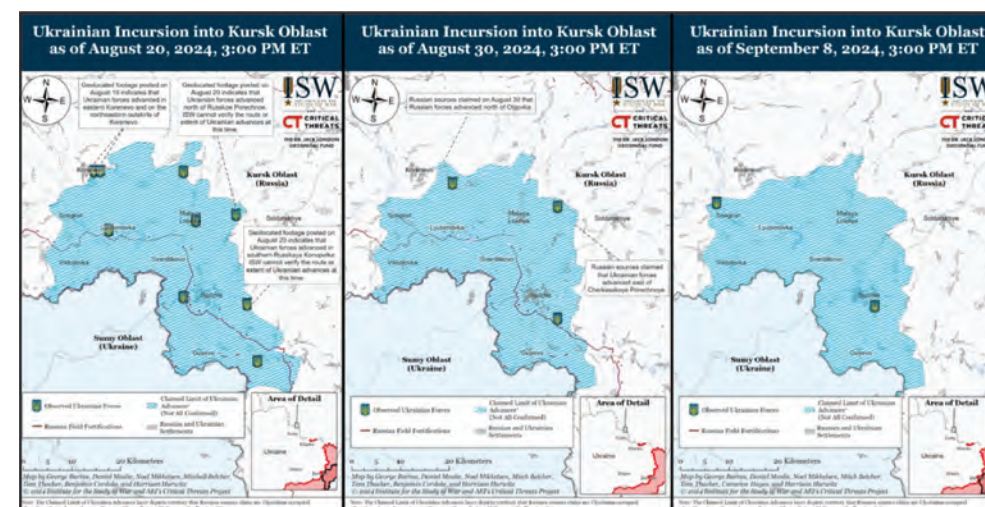

Figura 2: Exploatarea succesului și consolidarea obiectivelor cucerite de către FAU în perioada 20 august-8 septembrie 2024 (lb.)

Revenind la motivele ce au stat la planificarea acestei operații, analiza așa-numitelor „puncte fierbinți” existente pe frontul ruso-ucrainean permite înaintarea a două ipoteze privind scopurile principale ale acesteia:

- slăbirea capacității ofensive a forțelor rusești în zona de operații Donbas, pe direcția de ofensivă Pokrovsk, prin determinarea acestora de a transfera forțe pentru stoparea ofensivei ucrainene în Kursk;
- amenințarea flancului drept al forțelor rusești angajate în operația ofensivă declansată în mai 2024 pe direcția Belgorod – Harkov.

Mai mult de atât, comandantul forțelor ucrainene, generalul Oleksandr Syrskyi, într-unul din puținele interviuri acordate, subliniază faptul că forțele rusești aveau în plan declanșarea unei noi operații ofensive (după cea din zona de operații Harkov), urmând ca ea să fie lansată din provincia Kursk în direcția orașului Sumi.

Conform acestuia, operația ofensivă ucraineană nu numai că a slăbit capacitatea ofensivă a rușilor în alte sectoare ale frontului ci a și zădărnicit planurile unei noi lovituri de amploare (CNN, 2024).

Pătrunderea relativ facilă a FAU pe teritoriul Rusiei a fost urmată de o înaintare similară pe întreaga parcurșul lunii septembrie, conform mărturiilor soldaților ucraineni participanți la operație (Waterhouse, 2024). Mai multe obiective de valoare tactică, operativă sau chiar strategică au fost cucerite: orașul Sudzha – un important hub logistic în zonă, stația de distribuție a gazului deținută de Gazprom în proximitatea orașului Sudzha, poziții tactice de-a lungul punctelor tari din teren pentru a consolida câștigurile teritoriale. Mai mult de atât, pentru a reduce eficiența încercărilor forțelor rusești de a contraataca, aviația ucraineană a distrus podurile de pe râul Seym, aceste acțiuni având ca și obiectiv consolidarea pozițiilor cucerite la sud-vest de acesta (Axe, 2024).

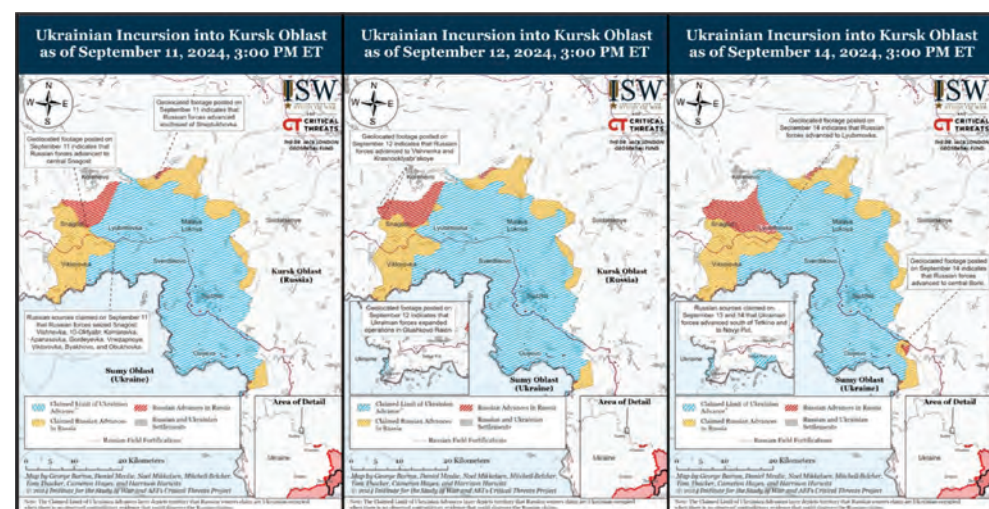

Figura 3: Contraofensiva forțelor armate ale Federației Ruse în perioada 11-14 septembrie 2024 (Ib.)

Rămâne de văzut măsura în care obiectivele operației ofensive ale FAU au fost îndeplinite, acestea suferind, în mod inerent, anumite transformări în funcție de evoluția evenimentelor. Cert este că, la începutul lunii septembrie, ritmul înaintării forțelor ucrainene a încetinit. Este greu de determinat, la acest moment, dacă operația ofensivă a culminat, cauze ale acestui fenomen fiind insuficiența forțelor și/ sau a logisticii sau concentrarea unei puteri de luptă superioare a inamicului. Totuși, succesul ucrainean în Kursk are limitele sale, conform specialistului militar Jack Watling din cadrul RUSI (Watling, 2024). Astfel, în a doua decadă a lunii septembrie,

Federația Rusă, acumulând suficiente forțe, aparent transferate din alte zone de operații (Strategies, 2024), a întreprins mai multe acțiuni ofensive cu scopul de a respinge forțele ucrainene de pe teritoriul național.

Cu toate că eforturile forțelor rusești au fost constante, acțiunile întreprinse au înregistrat succese minore. Apărarea activă a FAU, exploatând avantajul deținerii unor poziții favorabile în teren, coroborat cu executarea unor acțiuni constante de hărțuire și atacuri rapide, a fracturat și zădărnicit planurile comandanților ruși. Cel mai probabil, în ciuda concentrării unei cantități masive de forțe rusești – aproximativ 40 de mii de militari, înfrângerea decisivă a forțelor ucrainene din provincia Kursk va reprezenta un deziderat greu de atins pentru Federația Rusă până la sfârșitul lunii octombrie, așa cum și-a propus regimul de la Kremlin.

AVANTAJE ȘI RISCURI PENTRU FAU ȘI PERSPECTIVE DE DEZVOLTARE ALE OPERAȚIEI

Nu încapă îndoială că operația ofensivă executată de Ucraina în provincia rusească Kursk îi aduce acesteia mai multe avantaje, presupunând, totodată, și o serie de riscuri. În general, operațiile militare și, în special, cele de luptă, indiferent de natura și nivelul lor de manifestare, sunt generatoare de riscuri, ele trebuind asumate de factorul decizional în scopul atingerii obiectivelor propuse și al creării unor avantaje. Avantajele obținute de FAU în urma desfășurării operației ofensive pe teritoriul Federației Ruse, în provincia Kursk, se regăsesc atât la nivelul tactic și operativ al operațiilor militare, cât și la nivelul strategic al acestora, cu impact asupra dimensiunii politice a războiului. La fel este de adevărat și în ceea ce privește riscurile existente.

Din punct de vedere tactic, forțele ucrainene au realizat surprinderea forțelor rusești, securitatea operațiilor și redislocarea a mai multor unități de-a lungul frontului fiind realizate eficient. Operația ofensivă a dovedit, din nou, capacitatea forțelor ucrainene de a integra operații manevriere la nivel întrunit și interarme, exploatând noile tehnologii capabile să genereze efecte multidomeniu. Realizarea unui mix omogen și optim de forțe blindate și elemente de infanterie ușoară, sprijinite de elemente de artilerie și apărare antiaeriană, echipe UAS (sistem aerian fără echipaj) și de EW (război electronic) a reprezentat o altă realizare a FAU, creându-se, astfel, premisele pentru obținerea unor succese tactice rapide. Cucerirea și menținerea unor puncte tari din teren reprezintă, de asemenea, un avantaj tactic al ucrainenilor, acest fapt permițându-le acestora menținerea teritoriului cucerit sau cedarea controlată a acestuia, cauzând pierderi mari inamicului. Flexibilitatea unităților de manevră în a se redisloca rapid, în funcție de evoluția situației, aduce

o poziție de avantaj ucrainenilor, ea rezultând din lipsa necesității menținerii ferme a obiectivelor/zonelor de operații, ca și în cazul apărării teritoriului național. Acțiunile ofensive constante executate în scopul de a ocupa, de multe ori temporar, poziții tactice avantajoase, împiedică forțele rusești în a-și construi coerent sistemul de ripostă. Operația nu a fost lipsită de riscuri, ele persistând la momentul realizării acestui demers, cu atât mai mult, cu cât acțiunile rușilor dezvăluie intențiile acestora de a trece la contraofensivă.

Din perspectivă tactică, riscul cel mai mare înfruntat de către FAU este posibilitatea ca liniile de comunicații să fie întrerupte, unitățile dislocate rămânând în încercuire. Culminarea operației ofensive fără cucerirea și consolidarea unor alinamente puternice din teren reprezintă, de asemenea, un risc tactic. Disfuncționalitățile în rotirea forțelor combatante și ineficiența realizării sprijinului logistic reprezintă riscuri care pot avea un impact dezastruos asupra moralului și voinței de a lupta a militarilor ucraineni. Acceptând, în viitor, posibilitatea retragerii forțelor ucrainene, trebuie subliniat faptul că operațiile de retragere presupun coordonarea atentă a forțelor pentru realizarea trecerii către înapoi a acestora prin dispozitivul de luptă propriu (RPOL), precum și alocarea unor forțe suplimentare pentru asigurarea retragerii. Toate acestea vor conduce îndeosebi la aglomerări de forțe, expunerea acestora fiind inherentă la focul aviației și al artileriei inamice.

Referindu-ne la nivelul operativ, acțiunile ofensive întreprinse de către ucraineni în Kursk par să sprijine, în mod direct, îndeplinirea unor obiective strategice ale Ucrainei – ridicarea moralului populației și al forțelor armate proprii, convingerea partenerilor occidentali că Ucraina nu și-a pierdut determinarea și capacitatea de a lupta, obținerea unei poziții de avantaj în situația unor viitoare negocieri cu Federația Rusă. Totuși, pe termen scurt, operația a generat un real avantaj ucrainenilor prin preluarea presiunii de pe forțele aflate în apărare în zona de operații Donbas. Acest fapt nu a fost lipsit de riscuri, echilibrarea capabilităților rămase în apărare cu cele destinate ofensivei reprezentând o provocare pentru comandanții ucraineni. Edificatoare, în acest sens, este remarca generalului englez Rupert Smith, care, în lucrarea sa, *The Utility of Force*, sublinia că esența tuturor tacticilor și manevrelor și, în general, cea mai mare dilemă tactică este obținerea unui echilibru între cât de mult efort trebuie să aloci pentru lovirea inamicului în scopul obținerii obiectivelor ofensive și cât de mult efort trebuie concentrat pentru contracararea ripostelor acestuia (Smith, 2019, p. 14). La momentul realizării acestei analize, indicatorii operaționali scot în evidență faptul că ucrainenii au realizat un echilibru la nivelul liniilor de operații aferente acțiunilor defensive din Donbas și Harkov și a celor

ofensive din Kursk. Îndeplinirea scopurilor operației ofensive din Kursk sprijină crearea condițiilor decisive pentru îndeplinirea obiectivelor existente în cadrul operațiilor din alte zone ale frontului – reducerea ritmului ofensivei forțelor rusești și stoparea ulterioară a acestora. Acest lucru s-a realizat prin crearea unei dileme operaționale la nivelul factorilor de decizie politico-militară ruși, aceștia trebuind să își prioritizeze eforturile, neavând suficiente resurse pentru susținerea ritmului operațiilor ofensive și contracararea unei noi amenințări. Totuși, dilema creată la nivelul forțelor rusești a presupus anumite costuri, la rândul lor, generatoare de riscuri pentru FAU. Extinderea liniilor de comunicații a presupus pentru comandanții ucraineni redirecționarea de noi forțe pentru menținerea și securizarea lor. Integrarea în timp a operațiilor nu este în favoarea forțelor ucrainene, cu cât mai mult prelungindu-se dislocarea lor în Kursk, cu atât mai mult sporind erodarea puterii lor de luptă din cauza epuizării și a pierderilor de personal și tehnică de luptă. Deși, la acest moment, finalitatea eforturilor ucrainene din Kursk nu este clară, oficialități de rang înalt, inclusiv președintele Zelenski, au susținut că inițierea contraofensivei rusești a fost anticipată în cadrul planului de operații al FAU (Galouchka, Johnson, 2024). În acest sens, cel mai probabil, o serie de criterii de măsurare a succesului, de identificare a stării finale dorite și de realizare a tranziției au fost stabilite de către artizanii acestei operații. Indiferent de modul în care vor evolua operațiile, centrul de greutate al forțelor ucrainene va fi constituit, în continuare, de brigăzile de manevră, structurile rusești similare fiind singurele capabilități care pot să le înfrângă.

Nu în ultimul rând, trebuie subliniat faptul că ofensiva ucraineană în Kursk generează o serie de efecte la nivelul strategic al operațiilor militare și chiar în sfera politicului. Surprinderea tactică realizată de ucraineni scoate în evidență predispoziția comandanților ruși de a fi vulnerabili operațiilor de inducere în eroare, precum și eșecul structurilor de informații rusești. Ea este dublată de surprinderea strategică a Federației Ruse, decidenții de rang înalt ai acesteia, inclusiv președintele Putin, neavând niciun răspuns în zilele următoare declanșării incursiunii, acest lucru punând sub îndoielă capacitatea autorităților rusești de a gestiona o astfel de situație (Bauer, 2024). Transpunerea operațiilor de luptă pe teritoriul Rusiei pune și va continua să pună presiune pe factorul politic de la Kremlin. Continuarea nestingherită a operațiilor în Donbas și după 6 august a agravat și mai tare poziția regimului lui Putin, declarațiile de presă ale guvernatorului provinciei Kursk arătând fisurile sistemului politic de la Kremlin. Evacuarea populației locale din localitățile teritoriului ocupat, problemele umanitare inerente unui astfel de eveniment

și gestionarea ineficientă a situației de către autoritățile rusești au contribuit la scăderea încrederii populației în guvern. La toate acestea se adaugă și capturarea unui număr mare de soldați ruși, nivelul lor de profesionalism fiind un indicator al calității forțelor armate ale Federației Ruse. În același timp, pe plan intern, Ucraina a creat premisele pentru creșterea moralului forțelor sale, dar și a populației, demonstrând, în același timp, partenerilor occidentali păstrarea motivației și a voinței de a lupta.

Totuși, există și anumite riscuri generate de posibilitatea unui insucces tactic-operativ al operației, care ar putea culmina cu înfrângerea dezastruoasă a FAU în Kursk și chiar cu capturarea unui număr mare de militari de către forțele rusești. Acest lucru ar pune drastic la îndoială capacitatea leadershipului politico-militar ucrainean de a aduce victoria Ucrainei, în condițiile în care respectivele forțe întrebunțate în Kursk s-ar putea dovedi indispensabile în operațiile de apărare din Donbas. În acest context, moralul grav afectat al forțelor armate și al populației Ucrainei ar putea genera un colaps în mai multe sectoare a frontului.

În ceea ce privește perspectivele de dezvoltare ale operației, am identificat patru potențiale cursuri de acțiune:

1. *menținerea teritoriului cucerit pentru cât mai mult timp posibil în scopul de a polariza o cantitate tot mai mare de forțe rusești, slăbind, astfel, presiunea în alte sectoare ale frontului;*
2. *retragerea controlată a FAU din provincia Kursk, admitând că obiectivele operației ofensive au fost atinse;*
3. *înfrângerea FAU și retragerea necontrolată și cu pierderi mari a acestora;*
4. *introducerea de noi forțe în luptă de către FAU și extinderea teritoriului cucerit.*

Analiza celor patru cursuri de acțiune scoate în evidență conexiunea și interdependența primelor două, desfășurarea acțiunilor de luptă aferente lunii septembrie validând parțial acest lucru, ucrainenii cedând controlat terenul și câștigând, totodată, timp pentru forțele aflate în apărare pe teritoriul național. Referitor la al treilea scenariu, chiar dacă probabilitatea lui de materializare nu este mică, este de așteptat ca liderii ucraineni să evite atingerea acelui punct critic în care forțele dislocate în Kursk să nu mai poate excuta eficient operații defensive și să-și asigure condițiile necesare retragerii. Ultimul scenariu este puțin probabil, având în vedere existența unor probleme acute privind generarea forței la nivelul armatei ucrainene, dar și creșterea probabilității escaladării conflictului din perspectivă nucleară, centrala atomo-nucleară Kursk aflându-se la doar 60 de kilometri de graniță.

CONCLUZII

Reparafranzându-l pe Winston Churchill, putem extrage una dintre primele lecții ale acestui episod din conflictul ruso-ucrainean: nu ar fi război dacă fiecare parte combatantă nu ar avea și nu ar crede în șansa sa de a câștiga. Cu siguranță, cea mai mare incursiune a unei forțe militare pe teritoriul Federației Ruse (de după Al Doilea Război Mondial) și implicațiile ei vor constitui în viitor un subiect de interes pentru comunitatea academică internațională. De aceea, acest eveniment, cu un real potențial de „*game changer*” în conflictul ruso-ucrainean, merită atenția specialiștilor din domeniul apărării și securității, constituindu-se, totodată, într-o sursă de lecții pentru decidenții politici și cei militari.

Prin inițiativa lor, ucrainenii reușesc să realizeze o asimetrie în plan strategic, operațiile militare din provincia Kursk marcând o premieră în ceea ce privește desfășurarea unor lupte de mare amploare pe teritoriul Federației Ruse. Ineficiența răspunsului regimului de la Kremlin a generat un real disconfort politico-strategic, imaginea Federației Ruse fiind afectată, atât pe plan internațional, cât și internațional. Perspectiva operațională scoate în evidență persistența unor disfuncționalități la nivelul sistemului de decizie politico-militară al Federației Ruse: ineficiența contracarării operațiilor de inducere în eroare ale inamicului de către forțele armate, slaba capacitate de a furniza un răspuns prompt și coerent de către autoritățile locale și guvernamentale în situația apariției unei amenințări neașteptate, ignorarea problemelor umanitare, reacția întârziată a comandamentelor militare în ajustarea planurilor de operații și adaptarea la noua situație. Mai mult de atât, în viitorul apropiat, regimul de la Kremlin va trebui să își distribuie eforturile pentru a fi în măsură să contracareze amenințări similare și în alte zone de graniță. Acest fapt va conduce, în mod inerent, la o suprasolicitare a forțelor destinate operației militare speciale, o nouă mobilizare a populației nefiind exclusă.

În același timp, ucrainenii au reușit, cel puțin temporar, să crească moralul trupelor și al populației locale, acesta fiind semnificativ afectat din cauza insuficienței forțelor și munițiilor, posibilităților reduse de a realiza înlocuirea unităților pe front, constanta retragere pe principalele direcții de interzis și expunerea frecventă a populației la tirurile cu rachete și artilerie ale inamicului. Din punct de vedere operațional, la mai mult de o lună de la declanșarea operației, efectele dorite par să se manifeste – ritmul ofensivei rusești a scăzut considerabil în zona de operații Donbas, inclusiv pe direcția Pokrovsk, cauza fiind transferul unor forțe pentru a opri înaintarea forțelor ucrainene în Kursk. Succesul inițial al operației demonstrează nu numai capacitatea comandanților ucraineni de a planifica și executa, în mod creativ, operații ofensive de amploare, ci și determinarea și motivația soldaților ucraineni.

În acest mod, operația a contribuit semnificativ la asigurarea susținerii Ucrainei de către partenerii săi occidentali.

Ostilitățile desfășurate, indiferent de dimensiunea lor de manifestare, validează reperele esențiale ale procesului operațional, esență a luptei armate. Lupta armată este, prin excelență, un fenomen uman, iar omul, ca vector principal al acestuia, va încerca în permanență să își surprindă inamicul. În consecință, inducerea în eroare și surprinderea vor rămâne în permanență principii care vor potența operațiile ofensive, creând premise pentru obținerea succesului. Un alt principiu a cărei relevanță este validată de operația desfășurată de FAU este securitatea operațională. Aceasta este o condiție esențială pentru a satisface nevoia concentrării de forțe și mijloace în contextul unei accentuate transparențe a câmpului de luptă. Abordarea manevrieră a operațiilor, amplificată de comanda misiunii, a facilitat ucrainenilor o pătrundere relativ facilă în dispozitivul forțelor rusești, dezvoltarea operației, exploatarea succesului generând colapsul liniilor de apărare. Aceste fundamente ale operațiilor terestre rămân o condiție definitorie a procesului operațional. Realizarea unei suficiente puteri de luptă a avut la bază realizarea unui echilibru optim al funcțiilor manevră-foc-protecție, toate potențate de un sistem de comandă și control suplu și eficient al forțelor ucrainene. Nu în ultimul rând, anticiparea acțiunilor inamicului și exploatarea vulnerabilităților sale, de sistem și de mentalitate, au permis ucrainenilor o dezvoltare rapidă a operațiilor ofensive, aceștia cucerind în câteva săptămâni o suprafață echivalentă cu câștigurile rusești realizate pe întreg parcursul anului 2024.

La acest moment, este dificil de estimat care va fi finalitatea Operației Kursk, dar, cu siguranță, armatele occidentale pot conștientiza avantajele mutării ostilităților militare pe teritoriul inamicului, chiar și temporar sau limitat din punct de vedere spațial. În acest sens, în ceea ce privește dezvoltarea și calibrarea structurilor tactice de forțe, considerăm că elaborarea doctrinelor și a conceptelor de operare ar trebui să aibă în vedere realizarea unui echilibru optim al capabilităților defensive cu cele ofensive. În acest fel, va fi asigurată o capacitate militară de răspuns completă și versatilă, care va asigura forțelor armate superioritate în spațiu și în timp și în toate domeniile de operare.

BIBLIOGRAFIE:

1. Axe, D., „Ukraine Is Blowing Up Bridges In Kursk As Fast As Russia Can Build Them”, Forbes, accesat la 21 august 2024.
2. Biddle, S. „Ukraine and the Future of Offensive Maneuver”, 18 noiembrie 2022. War on the Rocks

3. Bradley, M., <https://www.rand.org/multimedia.html>; <https://www.rand.org/23.05.2023>; <https://www.rand.org/multimedia/video/2023/05/23/ukraine-is-running-out-of-ammo-the-West-doesnt-have-enough.html>, accesat la 9 august 2024.
4. CNN, <https://edition.cnn.com/2024/09/08/>; <https://edition.cnn.com/2024/09/08/europe/amanpour-general-oleksandr-syrskyi-interview-read-transcript-intl/index.html>, accesat la 20 septembrie 2024.
5. Evans, A., Mappes, G., Gasparyan, D., Wolkov, N., Kagan, F.W., <https://understandingwar.org/research>, 06.08.2024; <https://www.understandingwar.org/background/russian-offensive-campaign-assessment-august-6-2024>. accesat la 20 septembrie 2024.
6. Galouchka, A., Johnson, L. „Russian counteroffensive in Ukrainian-controlled Kursk begins says Zelensky”. Whashington Post 21 iulie 2024.
7. Kofman, M., Evans, R. „Ukraine’s Kharkiv Operation and the Russian Military’s Black Week”. War On The Rocks.
8. Lee, R., Kofman, M. „Not Built For Purpose: The Russian Military’s Ill-Fated Force Design”. War On The Rocks, 22 iunie 2022.
9. Ryan, M. „Russia’s Adaptation Advantage”. Foreign Affairs. – „The misfortunes of war”. The Engelsberg Ideas, 2 iulie 2024.
10. Smith, R. (2019). *The Utility of Force*. London: Penguin Random House.
11. Strategies, Centre for Defence, <https://cdsdailybrief>, 16 septembrie 2024, <https://cdsdailybrief.substack.com/p/russias-war-on-ukraine-160924>, accesat la 21 septembrie 2024.
12. Toroi, G-I., Stanciu, C-O (2023). *Aspecte privind planificarea acțiunilor de inducere în eroare la nivel operativ*. În *Gândirea militară românească*. București: Statul Major al Apărării, nr. 3, pp. 20-45.
13. *Two More Ukrainian Air Assault Brigades Have Joined The Invasion Of Russia*, Forbes, 14 august 2024.
14. Waterhouse, J., <https://www.bbc.com/news>, 13 august 2024; <https://www.bbc.com/news/articles/cze5pkg5jwlo>, accesat la 21 septembrie 2024).
15. Watling, J. „Ukraine’s extraordinary incursion into Kursk has changed the narrative of the war – but is a high-risk strategy”. The Guardian, 17 august 2024.
16. Watling, J., Danylyuk, O.V., Reynolds, N. (2024). *Preliminary Lessons from Ukraine’s Offensive Operations, 2022–23*. Research Report, Royal United Services Institute.
17. Whitmore, B., <https://www.atlanticcouncil.org/blogs>, 15 august 2024; <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/new-atlanticist/ukraines-kursk-offensive-marks-putins-third-major-humiliation-of-the-war/>, accesat la 20 septembrie 2024.
18. <https://www.understandingwar.org/>, accesat la 22 septembrie 2024.

IMPORTANȚA GEOINT ÎN SPRIJINUL ACȚIUNILOR MILITARE DIN UCRAINA

Locotenent-colonel dr. Cristian PANAIT

Academia Forțelor Aeriene „Henri Coandă”, Brașov
10.55535/GMR.2024.4.06

Geospatial Intelligence (GEOINT) has proven to be a crucial component in modern warfare, especially in the context of the conflict in Ukraine. This paper aims, through documentation, to evaluate and analyse the applications, impact, and strategic significance of GEOINT in creating and developing an accurate image of the area of operations for supporting military actions in Ukraine.

The Russo-Ukrainian conflict serves as a case study to determine how GEOINT contributes to data fusion and the necessary information for the targeting process, as well as the monitoring, assessment, and validation of military courses of action, particularly in the decision-making process. By analysing perspectives from various sources, this article underlines the importance of GEOINT in contemporary military strategy and its implications for future conflicts.

Keywords: GEOINT; Ukraine; modern warfare; data fusion; Big Data;

INTRODUCERE

Conflictul în curs de desfășurare din Ucraina a adus în prim-plan rolul în evoluție al Informațiilor Geospațiale (GEOINT) în cadrul operațiilor militare. GEOINT, ca disciplină de informații, utilizează date din diverse surse geospațiale, cum ar fi imagini satelitare, supravegherea cu drone și sistemele informaționale geografice (GIS) pentru a genera informații utile. Această formă de informații implică analizarea imaginilor și a datelor spațiale pentru a înțelege mișcările militare, structura peisajului și activitățile umane pe o scară geografică largă.

În conflictul din Ucraina, GEOINT a fost folosit pe scară largă pentru planificarea strategică a misiunilor, pentru monitorizare în timp real și, nu în ultimul rând, pentru evaluarea și analizarea acțiunilor militare. Prin intermediul fuziunii imaginilor satelitare comerciale, al supravegherii cu drone și al informațiilor din surse deschise (OSINT), câmpul de luptă a devenit mai transparent, permițând părților implicate să își adapteze strategiile și să reacționeze rapid la schimbările din teren. Această capacitate de adaptare și reacție rapidă este esențială în războiul modern, unde schimbările în dinamica câmpului de luptă pot fi foarte rapide și imprevizibile. Autori precum dr. Robert Clark (NDS Show, 2023), un expert cu o bogată experiență în domeniul informațiilor geospațiale, și Michael J. Ard și Jack O'Connor, de la Universitatea Johns Hopkins (2022), au analizat implicațiile și progresele GEOINT în conflictul din Ucraina, oferind perspective cruciale asupra schimbării naturii colectării informațiilor și a utilizării sale strategice în război. Prin aceste perspective, devine evidentă necesitatea ca armatele moderne să își îmbunătățească pe cât posibil capacitățile de analiză geospațială pentru a obține un avantaj strategic în conflictele viitoare.

Importanța GEOINT în crearea unei imagini aeriene (atât unice, cât și locale) precise pentru acțiunile militare în Ucraina, precum și detalierea modului în care integrarea GEOINT a influențat capacitatea armatei ucrainene de a se adapta la natura dinamică a războiului, fuziunea informațiilor și colaborarea dintre agențiile de informații geospațiale au reprezentat un sprijin esențial al eforturilor de apărare ale Ucrainei.

ROLUL GEOINT ÎN OPERAȚIILE MILITARE ALE UCRAINEI

Pentru a înțelege rolul GEOINT în operațiile militare ale Ucrainei trebuie să conștientizăm fundamentul pe care s-a construit GEOINT, plecând de la următoarea definiție: „*GEOINT este o disciplină de informații și o profesie care a evoluat prin integrarea imaginilor satelitare, informațiilor obținute prin exploatarea imaginilor (IMINT) și informațiilor geospațiale*” (National Geospatial-Intelligence Agency, 2006).

Analizând din această perspectivă conflictul din Ucraina, o confruntare ce servește drept studiu de caz pentru războiul modern, GEOINT joacă un rol vital în colectarea, procesarea și diseminarea datelor geospațiale pentru a sprijini acțiunile militare. Acest rol presupune furnizarea de imagini aeriene în timp real, analiza tiparelor de mișcare ale trupelor inamice, identificarea pozițiilor de artilerie și monitorizarea infrastructurii critice. Astfel, capacitatea GEOINT este extrem de eficientă în a oferi o imagine cuprinzătoare a câmpului de luptă și extrem de eficientă permițând forțelor ucrainene să ia decizii strategice adaptate perfect realităților câmpului de luptă.

Fuziunea informațiilor

Întrebuintarea „*produselor*” GEOINT în conflictul din Ucraina a fost condiționată și de implementarea și dezvoltarea capacităților de integrare a informațiilor din mai multe surse. Sistemele informatice, de comandă-control și de informații ale Ucrainei, menționate de USGIF (United States Geospatial Intelligence Foundation/USGIF), utilizează date de la sateliți comerciali, drone, smartphone-uri și platforme de social media pentru a crea o imagine aeriană precisă. Această fuziune a informațiilor include combinarea imaginilor satelitare de înaltă rezoluție cu datele de pe teren, colectate de civili și militari. Astfel, se creează un tablou detaliat al situației în timp real, care poate fi utilizat pentru a ghida deciziile tactice și strategice.

Totodată, GEOINT a permis forțelor ucrainene și aliaților lor să monitorizeze mișcările trupelor inamice, să identifice ținte strategice și să optimizeze operațiunile militare. Imaginile obținute cu ajutorul sateliților, împreună cu analizele geospațiale, au oferit informații în timp real despre schimbările din câmpul de luptă, identificând pozițiile adversarului și elemente ale infrastructurii critice. Aceste date au fost folosite pentru a ghida cu precizie acțiunile artileriei și rachetelor, pentru a coordona zborul și acțiunile dronelor, pentru a preveni atacurile surpriză și pentru a minimiza pierderile în rândurile civililor.

În cadrul procesului de colectare și integrare a datelor din surse multiple, sateliții comerciali joacă un rol esențial. Companii precum Maxar, ICEYE și Capella au furnizat imagini de înaltă rezoluție, care permit identificarea pozițiilor trupelor

rusești, a tehnicii militare și a infrastructurii critice. Datele colectate de aceste companii sunt, apoi, analizate în contextul altor surse de informații, cum ar fi imaginile din drone, rapoartele de pe teren și datele de la serviciile de comunicații. Această abordare integrativă permite forțelor ucrainene să obțină o perspectivă mai clară asupra situației, oferind un avantaj strategic în anticiparea și contracararea mișcărilor inamicului.

Importanța fuziunii informațiilor devine evidentă atunci când privim modul în care Ucraina a gestionat schimbul de date și coordonarea cu aliații săi. Conform USGIF, forțele armate ucrainene au folosit un sistem de comunicații care le permite să partajeze rapid informațiile de pe teren, atât cu structurile militare naționale, cât și cu partenerii internaționali. Această „*hyperconectivitate*” a facilităților de schimb de informații a dus la o colaborare eficientă între diferite niveluri de comandă și a asigurat o coordonare mai bună a operațiunilor. În plus, parteneriatele internaționale au jucat un rol vital în furnizarea de date geospațiale și în construirea capacităților de analiză a Ucrainei. Viceamiralul Robert Sharp (National Geospatial-Intelligence Agency-1) subliniază rolul Agenției Naționale de Informații Geospațiale (NGA) în facilitarea partajării informațiilor și în furnizarea de instruire și suport pentru utilizarea platformelor de informații geospațiale. Aceste parteneriate au consolidat poziția Ucrainei în fața agresiunii ruse și au oferit un model pentru viitoarele colaborări în conflicte similare.

Civilii au devenit, de asemenea, o sursă valoroasă de informații, contribuind la fuziunea datelor în sistemul GEOINT. Imaginile și videoclipurile realizate cu smartphone-uri, precum și rapoartele de la fața locului, au fost analizate pentru a valida și completa datele colectate prin alte mijloace. Această participare a civililor a adăugat un nivel suplimentar de cunoaștere a situației, care a fost dificil de contracarat de către forțele rusești. În plus, OSINT (Open Source Intelligence) a oferit acces la o gamă largă de informații, de la mișcările vehiculelor militare până la poziționarea echipamentelor de artilerie, contribuind, astfel, la un proces decizional mai bine informat.

Targeting și Big Data pe câmpul de luptă

GEOINT a devenit un instrument esențial pentru procesul de targeting în conflictul din Ucraina. Datele obținute de la sateliții SAR, cum ar fi cei furnizați de ICEYE și Capella, și de la sistemele de radio-frecvență, precum HawkEye 360, au permis trupelor ucrainene să localizeze și să atace țintele inamice cu precizie. Această capacitate de a obține informații exacte despre poziția și mișcările inamicului a fost esențială pentru succesul operațional al Ucrainei.

Un alt aspect important al utilizării GEOINT în Ucraina este colectarea și analiza „Big Data” de pe câmpul de luptă. Așa cum subliniază dr. Robert Clark (NDS Show, ib.), datele colectate de la drone, sateliți, smartphone-uri și alte surse sunt procesate cu ajutorul inteligenței artificiale pentru a accelera ciclul de luare a deciziilor. Astfel, ciclul „Observă-Orientează-Decide-Acționează” (OODA) este accelerat, permițându-le trupelor ucrainene să ia decizii mai rapid și mai informat decât adversarul lor.

Un rol critic în furnizarea de informații de pe teren l-au jucat și civilii, utilizând smartphone-urile pentru a colecta și a trimite date geospațiale și contribuind, astfel, la extinderea procesului de targeting al forțelor armate ucrainene. Această implicare a civililor nu doar că extinde acoperirea și precizia procesului de targeting, dar adaugă și un element de flexibilitate operațională, care este dificil de contracarat de către forțele inamice. Totuși, această abordare prezintă și riscuri, deoarece civilii pot deveni ținte dacă sunt identificați ca furnizori de informații.

Validarea și monitorizarea mișcărilor militare

GEOINT a avut un rol central în validarea și monitorizarea mișcărilor militare, oferind Ucrainei un instrument puternic pentru a anticipa și a contracara strategiile inamice. Această capacitate de monitorizare continuă a câmpului de luptă a oferit informații esențiale atât pentru operațiunile de apărare, cât și pentru atac.

Una dintre cele mai valoroase contribuții ale GEOINT în acest conflict a fost monitorizarea mișcărilor trupelor rusești și a echipamentelor militare. Jack O'Connor (Johns Hopkins University) subliniază faptul că, prin intermediul imaginilor satelitare și al datelor radar, forțele ucrainene au putut să observe concentrarea trupelor, desfășurarea echipamentelor grele și mișcările logistice ale inamicului. Aceste informații au fost folosite pentru a ajusta strategiile de apărare, pentru a pregăti ambuscade și pentru a coordona atacuri asupra punctelor slabe ale forțelor rusești. După fiecare atac, forțele ucrainene au folosit GEOINT pentru a evalua daunele cauzate și pentru a determina eficacitatea loviturilor. Imaginile satelitare furnizate de companii comerciale precum Maxar au fost analizate pentru a identifica vehiculele distruse, pozițiile fortificate și schimbările în structura terenului. Această evaluare a fost esențială pentru a determina dacă o țintă a fost nimicită sau dacă sunt necesare atacuri suplimentare. În plus, evaluarea efectelor la țintă a oferit informații critice pentru îmbunătățirea tactică a viitoarelor operațiuni.

GEOINT a servit, de asemenea, ca un instrument de validare pentru informațiile provenite din alte surse, cum ar fi OSINT și rapoartele de la sol. Într-un mediu operațional în care dezinformarea și războiul informațional sunt strategii utilizate pe scară largă, capacitatea de a verifica în mod independent rapoartele a fost vitală.

Imaginile satelitare și datele radar au fost folosite pentru a confirma sau a infirma afirmațiile legate de mișcările trupelor, de pozițiile inamice sau de amploarea daunelor. Această validare a îmbunătățit calitatea informațiilor disponibile pentru decidenții militari și politici, oferind o bază mai solidă pentru luarea deciziilor. În afară de monitorizarea mișcărilor militare, GEOINT a fost folosit pentru a supraveghea infrastructura critică, precum centralele nucleare, barajele, rețelele de transport și depozitele de combustibil. Această monitorizare a fost esențială pentru a detecta potențialele amenințări și pentru a asigura protecția acestor obiective. De asemenea, a permis autorităților ucrainene să planifice acțiuni de urgență în caz de atac asupra acestor infrastructuri, contribuind, astfel, la reziliența națională în fața agresiunii.

IMPLICAȚIILE STRATEGICE ȘI DE VIITOR ALE GEOINT

Succesul utilizării Informațiilor Geospațiale (GEOINT) în Ucraina are implicații extinse atât pentru operațiile militare actuale, cât și pentru conflictele viitoare. Conflictul din Ucraina a demonstrat că GEOINT nu este doar o tehnologie de sprijin, ci și un element fundamental, care poate schimba dinamica războiului. În cele ce urmează vom detalia implicațiile strategice ale GEOINT, inclusiv colaborările internaționale, integrarea tehnologică și necesitatea redefinirii strategiilor militare globale.

Colaborări și parteneriate

Una dintre cele mai semnificative lecții învățate din utilizarea GEOINT în Ucraina este importanța parteneriatelor și a colaborării internaționale. În contextul conflictului, colaborarea dintre Ucraina și aliații săi din NATO și alte organizații internaționale a permis o mobilizare rapidă a resurselor și a datelor geospațiale. Aceste colaborări au evidențiat faptul că nicio țară nu poate dezvolta sau exploata la maximum tehnologiile GEOINT în mod izolat. În schimb, succesul depinde de schimbul eficient de date și de expertiză între națiuni, agenții de informații și sectorul privat.

Viceamiralul Robert Sharp (National Geospatial-Intelligence Agency-2.) a subliniat faptul că aceste parteneriate sunt esențiale pentru furnizarea în timp real a unei imagini a situației din teren către comandanții militari și decidenții politici. Colaborările dintre NGA și partenerii internaționali au inclus schimbul de imagini satelitare, date radar și analize de imagine pentru a crea un tablou operațional complet al câmpului de luptă. Această partajare de informații a facilitat reacții mai rapide și mai bine informate la schimbările dinamice din teren, ceea ce s-a dovedit vital în cadrul conflictului din Ucraina.

Pe lângă parteneriatele guvernamentale, colaborarea cu sectorul privat a fost, de asemenea, esențială. Companii precum Maxar, ICEYE și HawkEye 360 au oferit acces la imagini satelitare comerciale și la date geospațiale esențiale pentru operațiunile militare. Maxar, de exemplu, a furnizat imagini de înaltă rezoluție, care au ajutat la identificarea pozițiilor militare rusești și la monitorizarea mișcărilor acestora. Aceste companii private au devenit actori-cheie în ecosistemul global GEOINT, furnizând tehnologii avansate, care completează și extind capabilitățile agențiilor guvernamentale.

O altă dimensiune importantă a colaborării a fost interacțiunea cu mediul academic. Universitățile și institutele de cercetare au furnizat expertiză și au dezvoltat noi metodologii de analiză a datelor geospațiale, pregătind, în același timp, următoarea generație de analiști GEOINT. În acest context, viceamiralul Sharp a lăudat rolul comunității academice, afirmând că educația și cercetarea de vârf sunt esențiale pentru îmbunătățirea capacităților GEOINT. Parteneriatele de cercetare au dus la dezvoltarea unor tehnologii avansate, cum ar fi inteligența artificială aplicată analizei imaginilor, ceea ce a permis interpretarea rapidă a volumelor mari de date colectate.

Integrarea și adaptarea tehnologică

Integrarea diverselor tehnologii geospațiale într-o singură structură operațională a fost esențială pentru succesul Ucrainei pe câmpul de luptă. Capacitatea de a aduna și a analiza date din surse multiple, inclusiv imagini satelitare, semnale radio, date radar și informații de la drone, a permis forțelor armate ucrainene să obțină o perspectivă cuprinzătoare asupra situației din teren.

Această integrare a cerut adaptarea rapidă a tehnologiilor existente și dezvoltarea unor noi instrumente analitice. Dr. Robert Clark subliniază, în acest sens, faptul că, în trecut, ciclul de inteligență era împărțit în etape distincte: *colectare, procesare, analiză și luarea deciziilor*. În contextul modern al conflictului din Ucraina, acest ciclu a devenit mult mai fluid, permițând colaborarea în timp real între colectori, analiști și decidenți. Această abordare colaborativă a dus la un proces mai eficient de colectare și interpretare a datelor geospațiale, accelerând, astfel, procesul de luare a deciziilor militare.

Un exemplu remarcabil al acestei integrări este utilizarea algoritmilor de inteligență artificială (AI) pentru procesarea și analiza imaginilor satelitare. AI a fost folosită pentru a detecta tiparele în mișcarea trupelor, a identifica țintele și a evalua efectele la ținte. Prin utilizarea AI, Ucraina a reușit să reducă semnificativ timpul necesar pentru analiza datelor, oferind comandanților militari informații într-un timp foarte scurt. Mai mult, modelele predictive bazate pe AI au permis

anticiparea mișcărilor inamicului, oferind, în acest fel, un avantaj strategic pe câmpul de luptă.

Integrarea tehnologiilor comerciale, precum dronele și platformele de comunicații civile, a contribuit, de asemenea, la succesul operațional. Ucraina a folosit drone pentru a colecta date în zone inaccesibile sau periculoase, iar rețelele de comunicații comerciale au fost utilizate pentru a transmite rapid aceste date către centrele de comandă. De exemplu, platforma Starlink, furnizată de SpaceX, a fost folosită pentru a asigura comunicații stabile și sigure în zone unde infrastructura tradițională a fost compromisă. Aceste tehnologii comerciale au fost integrate într-un sistem de comunicații militar în care informațiile puteau fi transmise rapid către trupele din teren.

Adaptarea tehnologică nu s-a limitat la integrarea noilor instrumente, ci a inclus și dezvoltarea de tactici inovatoare. De exemplu, utilizarea datelor geospațiale de către civili pentru a furniza informații despre pozițiile inamice a permis crearea unor efecte extinse, în care forțele armate pot folosi date obținute prin contribuții voluntare (crowdsourcing), în scopul identificării lovirii țintelor. Această abordare descentralizată a extins semnificativ capacitatea de monitorizare a forțelor ucrainene și a adăugat un nivel de adaptabilitate dificil de anticipat de către forțele rusești.

Implicații pentru strategia militară

Conflictul din Ucraina a evidențiat necesitatea ca forțele militare să își revizuiască și să își modernizeze strategiile pentru a integra mai bine informațiile geospațiale. În trecut, GEOINT era considerat un domeniu de nișă, folosit, în principal, pentru misiuni de recunoaștere și cartografiere. Cu toate acestea, conflictul din Ucraina a demonstrat că GEOINT poate schimba fundamental cursul unui război modern, oferind avantaje critice în timp real. Unul dintre aspectele-cheie ale acestei schimbări strategice este recunoașterea importanței superiorității informaționale. Informațiile geospațiale oferă un nivel de cunoaștere a situației care nu poate fi reprodus prin alte mijloace. Capacitatea de a monitoriza în timp real mișcările inamicului, de a evalua efectele la țintă și de a prevedea acțiunile viitoare oferă un avantaj strategic, care poate determina rezultatul unui conflict. Această superioritate informațională necesită însă investiții continue în tehnologii GEOINT și în instruirea personalului pentru a exploata eficient aceste resurse.

Integrarea GEOINT în strategia militară necesită, de asemenea, o schimbare în modul de organizare și de desfășurare a operațiilor militare. Tradițional, colectarea și analiza informațiilor geospațiale erau sarcini centralizate, gestionate de agențiile de informații naționale. Conflictul din Ucraina a demonstrat că aceste procese trebuie descentralizate pentru a răspunde rapid la schimbările din câmpul

de luptă. Acest lucru înseamnă că fiecare unitate militară, de la nivelul tactic la cel strategic, trebuie să aibă acces la date geospațiale relevante și să poată lua decizii în baza acestora.

În plus, utilizarea GEOINT în contextul conflictului din Ucraina a ridicat întrebări despre viitorul conflictelor în care actorii nonstatali, inclusiv companii private și civili, joacă un rol semnificativ în colectarea și diseminarea informațiilor. Forțele armate trebuie să dezvolte strategii pentru a coordona aceste resurse și pentru a asigura securitatea informațiilor într-un mediu din ce în ce mai interconectat. În acest sens, colaborarea cu sectorul privat și comunitatea academică devine esențială pentru a dezvolta tehnologiile și tacticile necesare în vederea exploataării complete a GEOINT.

CONCLUZII

Prin detalierea modului în care GEOINT a fost utilizat în fuziunea informațiilor, targeting și monitorizarea mișcărilor militare, devine clar că această disciplină a jucat un rol esențial în strategia de apărare a Ucrainei. Utilizarea integrată a tehnologiilor geospațiale a permis nu doar obținerea unui avantaj tactic pe câmpul de luptă, ci și dezvoltarea unor strategii adaptative, care au contribuit la reziliența și succesul operațional al Ucrainei.

Conflictul din Ucraina a schimbat paradigma în utilizarea GEOINT, demonstrând că este esențială pentru obținerea și menținerea superiorității informaționale în războiul modern. Prin integrarea datelor din surse multiple și prin colaborarea cu partenerii internaționali, Ucraina a reușit să creeze o imagine operațională detaliată a câmpului de luptă, facilitând reacții rapide și adaptative la schimbările din teren.

Nu în ultimul rând, trebuie menționat faptul că implicațiile pentru strategia militară globală sunt profunde, accentuându-se necesitatea de a investi în tehnologii geospațiale, de a dezvolta parteneriate și de a reevalua tacticile și structurile organizaționale pentru a răspunde provocărilor războiului modern.

BIBLIOGRAFIE:

1. AFCEA Signal (n.d.). *U.S. GEOINT Clear Driver in Ukrainian Defense*, <https://www.afcea.org/signal-media/intelligence/us-geoint-clear-driver-ukrainian-defense>, accesat la 15 septembrie 2024.
2. Barramou, F., El Brirchi, E.H., Mansouri, K., Dehbi, Y. (2022). *Geospatial Intelligence: Applications and Future Trends*. Springer.
3. C4ISRNET (25 aprilie 2022). *How One U.S. Intelligence Agency is Supporting Ukraine*, <https://www.c4isrnet.com/intel-geoint/2022/04/25/how-one-us-intelligence-agency-is-supporting-ukraine/>, accesat la 28 septembrie 2024.

4. DGI (n.d.). *Geospatial Intelligence Partnerships during the Russia-Ukraine War*, <https://dgi.wbresearch.com/blog/geospatial-intelligence-partnerships-during-russia-ukraine-war>, accesat la 28 septembrie 2024.
5. European Security&Defence (martie 2023). *Understanding the View: Imagery in Geospatial Intelligence*, <https://euro-sd.com/2023/03/articles/30037/understanding-the-view-imagery-in-geospatial-intelligence/>, accesat la 4 septembrie 2024.
6. GMFUS (n.d.). *Geospatial Technology's Role in the Conflict in Ukraine*. The German Marshall Fund of the United States, <https://www.gmfus.org/news/geospatial-technologys-role-conflict-ukraine>, accesat la 8 septembrie 2024.
7. Johns Hopkins University (14 martie 2022). *The Geospatial Intelligence Perspective on Ukraine*, <https://hub.jhu.edu/2022/03/14/michael-ard-john-oconnor-geospatial-intelligence/>, accesat la 28 septembrie 2024.
8. Information Resources Management Association (2018). *Geospatial Intelligence: Concepts, Methodologies, Tools, and Applications*. Engineering Science Reference.
9. National Geospatial-Intelligence Agency-1 (septembrie 2006). *Geospatial Intelligence (GEOINT) Basic Doctrine*. National Geospatial-Intelligence Agency.
10. National Geospatial-Intelligence Agency-2 (n.d.). *NGA Contributes to State Department's Effort to Document Conflict in Ukraine*, https://www.nga.mil/news/NGA_contributes_to_State_Departments_effort_to_doc.html, accesat la 28 septembrie 2024.
11. NDS Show (martie 2023). *The Impact of the Russia-Ukraine War on Geospatial Intelligence*, <https://www.ndsshow.com/the-impact-of-the-russia-ukraine-war-on-geospatial-intelligence/>, accesat la 28 septembrie 2024.
12. USGIF (n.d.). *GEOINT Lessons from the Russian-Ukrainian War*, <https://usgif.org/geoint-lessons-being-learned-from-the-russian-ukrainian-war/>, accesat la 28 septembrie 2024.

FOLOSIREA SISTEMELOR FĂRĂ PILOT ÎN SPAȚIILE MARITIME LIMITATE

Comandor Valentin-Marian TOMA

Comandantul Fregatei „Mărășești”, Constanța, România
10.55535/GMR.2024.4.07

Unmanned systems, commonly referred to as drones, are widely used for surveillance, research, protection of military and civilian targets, search and rescue, and are becoming an increasingly important part of the maritime domain as they are used to execute tactical combat actions in air, surface and sub-surface combat environments. The successful use of unmanned systems in tactical combat actions in the war in Ukraine is leading to the rapid innovations in this field, which also implies the adoption of new tactics and strategies for their use in combat. In this article we have analysed the use of drones in the conflicts in the Black Sea and the Red Sea in order to highlight the importance to be given to the development of this field, especially for the limited maritime spaces, where the relatively small distances between targets represent a good opportunity to operate unmanned systems. The use of unmanned systems in maritime confined spaces covers a wide range of missions with the advantage of using them over a long period of time, at relatively low cost, and without jeopardizing human resources.

Keywords: drone; combat environment; tactical combat actions; maritime space; lines of communication;

INTRODUCERE

Succesul înregistrat de folosirea sistemelor fără pilot în conflictul militar dintre Ucraina și Federația Rusă și în acțiunile rebelilor Houthi din Marea Roșie împotriva navelor comerciale a generat un interes crescut din partea categoriilor de forțe armate aparținând țărilor din proximitatea zonelor de conflict, dar și a țărilor care au înțeles că, în conflictele viitoare, creșterea eficienței loviturilor executate trebuie să se realizeze cu costuri cât mai mici și cu expunerea limitată a resursei umane. Capabilitățile sistemelor fără pilot se îmbunătățesc exponențial datorită progresului tehnologic și devin mai accesibile financiar, ceea ce înseamnă că mai mulți potențiali adversari au acces la această tehnologie, extinzând o plajă mai largă de asimetrie în acțiunile tactice purtate în mediile de luptă aerian, de suprafață și sub suprafața apei. Metodele de cercetare pe care le voi folosi în acest articol sunt predictive, deoarece acest domeniu al sistemelor fără pilot este într-o continuă dinamică, iar analiza de caz derivă din folosirea acestor sisteme fără pilot aeriene și navale în conflictele din Marea Neagră și Marea Roșie.

Strategia folosirii sistemelor fără pilot/dronelor în spații maritime limitate, cum ar fi mările închise sau semiînchise, diferă considerabil de utilizarea acestor sisteme în largul oceanului, factorul determinant fiind spațiul, un element ce trebuie analizat prin prisma încadrării geografice în raport cu spațiul maritim riveran, mărimea și configurația coastei, caracteristici hidrografice și oceanografice, gradul de industrializare a zonelor costiere și dimensiunea zonelor urbane costiere.

CARACTERISTICI SPECIFICE SPAȚIILOR MARITIME LIMITATE

În spațiile maritime limitate, pentru o națiune riverană, desfășurarea unei operații navale proprii reprezintă o provocare strategică. Spațiul de manevră depinde de lungimea granițelor maritime, mărimea și caracteristicile suprafeței de apă, acordurile internaționale și dimensiunea flotei. Puterea navală a unei țări în mările închise și semiînchise este influențată de configurația coastei, de numărul și caracteristicile porturilor, de posibilitățile de exploatare a resurselor naturale, dezvoltarea economică și progresul tehnologic. Prin sintagma *mare închisă* sau *semiînchisă* se înțelege „un golf, un bazin sau o mare, înconjurate de mai multe state și legate de o altă mare sau de ocean printr-un pasaj îngust sau format, în întregime sau în principal, de mările teritoriale și zonele economice exclusive ale mai multor state”. (UNCLOS, United Nations, p. 53).

Analiza, din punct de vedere militar, a spațiilor maritime limitate se poate face pe baza unor criterii de ordin spațial, acțional, temporal și informațional (Nistor, Scipanov, 2021, p. 27). Aceste criterii au fost stabilite în funcție de distanța față de obiective, de intensitatea acțiunilor militare, de timpii reduși de acțiune, de viteza de acțiune, precum și de realizarea în timp real a Imaginii Maritime Recunoscute/ Recognized Maritime Picture/RMP. Caracteristicile fizice ale zonei de litoral și spațiile libere dintre localități determină organizarea apărării litoralului prin poziționarea forțelor și mijloacelor. În acest context, profesorul Milan Vego de la U.S. Naval War College, Newport, Rhode Island, afirmă că: „viitoarele războaie pe mare se vor duce cu preponderență în apropierea litoralului”, ceea ce ne conduce la probabilitatea destul de mare ca aceste războaie să se desfășoare în spațiile maritime limitate, cum ar fi mările închise sau semiînchise (Vego, 2017, p. 14).

Spațiile maritime din zona costieră asigură, în mare măsură, condițiile necesare pentru folosirea navelor rapide de suprafață, a dronelor aeriene, a dronelor navale și a dronelor submarine, folosindu-se, în principal, *swarming tactics* – tactica roiului, atacuri din mai multe direcții în scopul obținerii controlului mării sau al interzicerii mării în spațiul maritim respectiv.

Spațiul maritim controlat de o putere navală devine un factor dinamic din momentul începerii acțiunilor tactice navale pe mare, acesta fiind lărgit prin acțiunile asupra inamicului, forțându-l să restrângă aria de operații, sau poate fi micșorat în cazul în care inamicul este superior calitativ și cantitativ.

Marea Neagră are acces la Oceanul Planetar prin strâmtorile turcești Bosfor și Dardanele (Istanbul și Çanakkale), fiind considerată o mare semiînchisă, cu o suprafață de 423.000 km², având lungimea maximă est – vest de 687 Mm (mile marine), de la țărmul golfului Burgas (Bulgaria) și gura râului Inguri din Georgia, iar lățimea minimă pe meridianul extremității de sud a peninsulei Crimeea (Capul Sarici) de 142 Mm. (Itinerarii pontice/Marea Neagră). Adâncimea maximă a Mării Negre este de 2.212 m, având o adâncime medie de 1.197 m (Vespremeanu, 2005, p. 29), comparativ cu Marea Baltică, aceasta având, pe aproximativ 60% din suprafață, o adâncime mai mică de 150 m, și Marea Nordului, cu o adâncime medie de 100 m. Pentru o imagine cât mai curinzătoare a dimensiunilor mărilor semiînchise, este de menționat că Marea Baltică are o lungime de 920 Mm și o lățime de 105 Mm, Marea Nordului are o lungime de 700 Mm și o lățime maximă de 420 Mm, Marea Mediterană fiind cea mai întinsă ca suprafață – 2.500 Mm și cu o lățime maximă de aproximativ 1.000 Mm (lb.).

Caracteristicile mărilor prezentate anterior ne conduc la concluzia că angajarea unor forțe considerabile în spațiile maritime limitate, cel mai probabil, nu asigură

realizarea surprinderii, dar folosirea aviației și a sistemelor fără pilot poate realiza surprinderea și obținerea controlului mării pentru o anumită perioadă de timp. Astfel, prin folosirea sistemelor fără pilot în spațiile maritime limitate se poate diminua și chiar interzice folosirea de către inamic a navelor mari, cum ar fi distrugătoarele sau fregatele, astfel crescând probabilitatea ducerii acțiunilor militare cât mai aproape de țărmul inamic.

În mările închise și semiînchise, adâncimea apei constituie principalul criteriu în folosirea submarinelor, deoarece transparența apei în anumite perioade de timp face posibilă descoperirea pe timp de zi, din aer, a unui submarin la adâncimi mai mari de 50 m. Pentru executarea supravegerii din aer a spațiilor maritime se pot folosi cu succes atât aviația, cât și aeronavele fără pilot/UAV (Unmanned Aerial Vehicle).

Transmiterea sunetului prin apă în mările puțin adânci este puternic influențată de caracteristicile reliefului submarin și de gradientii termici din straturile superficiale, de aceea este necesar a se cunoaște factorii climatologici (vânt, valuri, temperatura aerului, temperatura apei, perioada precipitațiilor, nebulozitate, ceață) pentru folosirea eficientă a senzorilor de suprafață și submarini de la bordul unei nave. Din analiza adâncimilor, salinității, transparenței apei, salinității și reliefului submarin se poate crea o imagine a forțelor și mijloacelor ce pot acționa într-un astfel de spațiu maritim.

Consider că, în spațiile maritime limitate, pentru obținerea, menținerea/ contestarea controlului mării se folosesc cu preponderență războiul electronic, acțiunile tactice navale limitate, vectori cu rază scurtă și medie de acțiune, angajarea pe medii de luptă a tuturor tipurilor de sisteme fără pilot. Sunt vizate, în principal, obiective economice și obiective militare de nivel tactic sau operativ, astfel încât atingerea acestor obiective să conducă la îndeplinirea obiectivului strategic.

Distanțele relativ mici dintre țările combatante riverane unui spațiu maritim limitat pot facilita anumite acțiuni tactice navale și aeriene surpriză din partea părții inferioare cantitativ împotriva unor obiective navale și terestre ale inamicului, cu o probabilitate de succes ridicată. Acțiunile forțelor speciale ale Ucrainei împotriva unor obiective terestre sau navale aparținând Federației Ruse, prin folosirea sistemelor aeriene sau navale fără pilot, validează ipoteza că dezvoltarea tehnologică și adaptarea rapidă a tacticilor de luptă la noile situații din teatrul de operații reprezintă o soluție viabilă în prezent, iar în viitorul apropiat, rolul sistemelor fără pilot va fi într-o continuă creștere.

Dintre marile puteri navale, cea mai nefavorabilă poziție o are Federația Rusă, afirmă Geoffrey Till în *A Guide for the Twenty-first Century*, deoarece ieșirile din Marea Neagră, Marea Baltică și Marea Japoniei sunt controlate de adversarii tradiționali, iar în acest sens îl citează pe amiralul rus Sergey Georgiyevich Gorshkov,

fost comandant al Marinei Uniunii Sovietice, care subliniază că: „*dificultatea pentru Rusia, ca putere maritimă, constă în poziția sa geografică, poziție ce solicită existența unei flote independente, capabilă să acționeze în toate cele patru posibile teatre de operații maritime.*” (Till, 2013, p. 114). În prezent, Federația Rusă are acces favorabil la Oceanul Planetar prin Marea Barent și Marea Kamchatka, locuri unde deține baze navale majore.

În susținerea afirmației că Federația Rusă nu are accesul liber la Oceanul Planetar prin Marea Neagră vine și decizia Turciei, din februarie 2022, de a interzice navelor de război aparținând Federației Ruse și Ucrainei tranzitul strâmtorilor turcești în baza prevederilor Convenției de la Montreux, ca urmare a conflictului armat dintre Federația Rusă și Ucraina. Convenția de la Montreux a conferit Turciei dreptul de a militariza zona strâmtorilor în situație de conflict armat (Moraru, 2011, p. 7).

Integrarea Finlandei și a Suediei în Alianța Nord-Atlantică/NATO a transformat Marea Baltică într-o mare înconjurată, în cea mai mare parte, de țări membre ale Alianței, astfel Federația Rusă rămânând numai cu enclava Kaliningrad și partea de est a Golfului Finlandei.

Marea Neagră este spațiul maritim înconjurat de țărmurile a trei state membre ale Alianței Nord-Atlantice (România, Bulgaria și Turcia), al unei țări aspirante la statutul de țară membră a NATO (Georgia) și de cele două țări aflate în conflict armat, Federația Rusă și Ucraina. Acest spațiu maritim asigură un coridor important în transportul de mărfuri din Uniunea Europeană către Asia, transportul de cereale din Ucraina către Africa și, posibil, asigurarea securității energetice pentru statele riverane sau, măcar, diminuarea dependenței energetice față de Federația Rusă (Cioroba, 2024).

Din cele prezentate anterior se poate concluziona că, în spațiile maritime limitate/mări închise sau semiînchise, sistemele fără pilot se pot folosi pentru a executa o gamă variată de misiuni în toate mediile de luptă (aerian, la suprafața apei și sub suprafața apei).

Folosirea sistemelor fără pilot în spațiile maritime limitate este favorizată de următoarele caracteristici:

- distanțe relativ mici între obiective;
- posibilitatea realizării surprinderii inamicului;
- posibilitatea executării atacurilor din mai multe direcții;
- realizarea imaginii maritime recunoscute în timp real;
- posibilitatea evaluării cu precizie a efectului la țintă;
- posibilitatea combinării loviturilor aeriene, terestre, navale cu lovituri executate de sistemele fără pilot;

- efort operativ deosebit de ridicat pentru combaterea amenințărilor generate de sistemele fără pilot;
- costurile de fabricație sunt relativ mici pentru sistemele fără pilot comparativ cu costurile înregistrate pentru fabricarea de tehnică militară și muniții clasice (avioane, nave, tancuri, rachete, torpile, proiectile etc.).

MODELAREA MEDIULUI OPERAȚIONAL ÎN SPAȚIILE MARITIME LIMITATE PRIN FOLOSIREA SISTEMELOR FĂRĂ PILOT

În acest subcapitol voi evidenția modul în care sistemele fără pilot pot modela mediul operațional, analizând o parte din acțiunile militare desfășurate în spațiul maritim din nord-vestul Mării Negre de către Federația Rusă și Ucraina.

Agresiunea Federației Ruse împotriva Ucrainei a transformat zona de nord a Mării Negre într-un spațiu maritim în care ambele țări combatante încearcă să-și exercite controlul mării. Prin exercitarea acestui control se înțelege „*capacitatea de a folosi o parte a oceanului/mării și a spațiului aerian aferent în scopuri militare și non-militare și de a interzice inamicului folosirea acestei zone pentru o perioadă de timp*” (2007, p. 26).

Pentru Ucraina, este vital să asigure libertatea de navigație pentru navele comerciale proprii și neutre, astfel încât exportul de cereale să se poată desfășura și să întrerupă liniile de comunicații maritime ale navelor aparținând Federației Ruse. Prin folosirea sintagmei *linii de comunicații maritime* se înțelege „*porturile și rutele navigabile dintre porturi cu amenajările de navigație specifice și navele de transport ce folosesc aceste rute.*” (Hanganu, 1998, p. 194). Federația Rusă urmărește să blocheze transportul de cereale ucrainene și să ocupe poziții favorabile pe mare, din care să lanseze atacuri cu rachete asupra țărmului ucrainean.

Încă de la 24 februarie 2022, data invadării Ucrainei de către Federația Rusă, Forțele Navale ale Federației Ruse din Marea Neagră aveau în dotare nave mai multe și mult superioare în ceea ce privește echiparea cu tehnică și armament. Aparent, obținerea și menținerea controlului mării în zona de nord a Mării Negre nu au fost o problemă, dat fiind faptul că marina ucraineană s-a axat pe plantarea barajelor de mine în zona de litoral și a scufundat intenționat cea mai mare navă de luptă din dotare pentru a nu fi preluată de ruși. În prima parte a conflictului armat, marina rusă a obținut controlul mării în zona de nord a Mării Negre și chiar forțele navale rusești au ocupat Insula Șerpilor (insulă ce aparținea Ucrainei), pe data de 24 februarie 2022, începând să notifice în Canalul 16 VHF (canal internațional de urgență) toate navele comerciale că Federația Rusă conduce o operație contra

terrorismului în Marea Neagră și toate navele comerciale aflate între portul ucrainean Odesa și zona de vărsare a Dunării în Marea Neagră trebuie să se deplaseze către strâmtoarea Istanbul (Pedrozo, 2022, p. 17). Ambasadorul Ucrainei la Ankara solicita Turciei să închidă strâmtoarele turcești pentru navele militare aparținând Federației Ruse. Pe data de 28 februarie 2022, ministrul de externe al Turciei, folosindu-se de prevederile Convenției de la Montreux, a anunțat că Turcia închide strâmtoarele pentru toate navele de război cu excepția navelor de război ce se întorc în porturile de dislocare permanentă din Marea Neagră. Țările riverane Mării Negre au fost înștiințate să nu trimită nave de luptă în Marea Neagră (Ozberk, 2022).

În urma acestei decizii, nici grupările de nave ale NATO nu au primit aprobarea Turciei de a intra în Marea Neagră pentru a participa la exercițiile navale organizate de forțele navale ale statelor riverane Mării Negre membre ale Alianței Nord-Atlantice. În acest context, Marea Neagră a devenit o mare închisă oricărei inițiative a NATO de a trimite nave militare în regiune pentru asigurarea protecției navelor comerciale pe liniile de comunicații maritime. Acțiunile tactice de luptă pe mare dintre Federația Rusă și Ucraina au început să se desfășoare asimetric prin folosirea minelor marine derivate și a sistemelor fără pilot. Pentru a reduce la minimum riscurile pericolului de mine pe liniile de comunicații maritime, România, Bulgaria și Turcia au încheiat, pe data de 11 ianuarie 2024, un acord de cooperare pentru deminarea Mării Negre, prin crearea unui Grup de luptă contraminelor – Black Sea Mine Countermeasures Task Group (MCM Black Sea) (Dincel, Turuk, 2024).

Sistemele fără pilot au început să fie dezvoltate de către Ucraina încă de la invadarea Crimeei de către Federația Rusă, în anul 2014, proiectele de succes fiind fabricate în producție de serie și au fost livrate forțelor armate (Samus, 2024).

Conceptul de *luptă asimetrică* a fost adoptat de către ucraineni ca urmare a inferiorității cantitative a forțelor și mijloacelor de luptă comparativ cu posibilitățile Federației Ruse. Prin folosirea pe scară largă a sistemelor fără pilot/dronelor pentru supraveghere, cercetare, recunoaștere și atacuri, forțele navale ucrainene au reușit să combată eficient puterea de luptă a Flotei Federației Ruse din Marea Neagră.

La începutul conflictului, pentru a limita accesul navelor Federației Ruse în anumite raioane maritime, forțele navale ucrainene au plantat baraje de mine de-a lungul țărmului, interzicând, astfel, accesul într-un spațiu maritim în care forțele navale ucrainene nu aveau controlul mării. Aceste măsuri defensive au constituit doar o parte a concepției de acțiune, „*apărarea nefiind o stare absolută de așteptare*” (Clausewitz, 1993, p. 634), fiind urmate de atacuri împotriva navelor Federației Ruse

cu folosirea rachetelor litoral-navă, a dronelor aeriene și navale, conform principiului „*întreaga artă a războiului constă într-o apărare bine organizată, urmată de atacuri rapide și îndrăznețe*.” (Cutts, 1938, p. 21).

În zona dronelor maritime, forțele navale ucrainene au creat și perfecționat diferite sisteme fără pilot ce pot acționa la suprafața apei, pe distanțe considerabile, dezvoltând viteze mari, echipate cu încărcături de explozibil ce pot provoca avarii de proporții mari navelor de suprafață rusești și chiar scufundarea acestora. Cele mai utilizate drone de suprafață (USV – Unmanned Surface Vehicle) de către marina ucraineană sau de către serviciile speciale ucrainene sunt Sea Baby și Magura V5. Pentru a avea o imagine a acestor sisteme navale fără pilot trebuie menționat că Sea Baby poate dezvolta o viteză de 50 de noduri aproximativ 90 km/h (1nd - 1,852 km/h), poate acționa la o distanță de 540 de mile marine și are la bord o cantitate de 850 kg de explozibil, iar Magura V5 dezvoltă o viteză de 2 noduri, autonomie de 450 de mile marine și este echipată cu 320 kg explozibil (Colectiv-1, 2024, p. 12).

Folosirea combinată a rachetelor sol-navă UAV-urilor (Unmanned Aerial Vehicle) și USV-urilor (USV – Unmanned Surface Vehicle) de către Ucraina a redus semnificativ capacitatea forțelor navale ale Federației Ruse în Marea Neagră de a-și folosi capabilitățile în nord-vestul Mării Negre.

Scufundarea, în luna aprilie 2022, a cucșătorului *Moskva*, nava amiral a Flotei Federației Ruse din Marea Neagră, folosind rachete anti-navă a însemnat primul succes răsunător al forțelor navale ucrainene. Ulterior, a avut loc scufundarea unui număr important de nave militare rusești prin atacuri repetate cu drone de suprafață și drone aeriene asupra facilităților portuare din Crimeea ocupată de ruși. A fost lovit și scufundat în portul Sevastopol submarinul rusesc Rostov-pe-Don, din clasa Kilo, folosindu-se, combinat, rachete și sisteme fără pilot (Grady, 2024). Acțiunile repetate împotriva navelor militare și facilităților portuare din Crimeea au determinat conducerea marinei ruse să ia decizia de a redisloca mai multe nave de luptă din porturile rusești Sevastopol în portul Novorossiysk și Feodosia.

Executarea loviturilor asupra facilităților portuare din Crimeea a diminuat capacitatea Federației Ruse de a întreține și repara navele de luptă și submarinele avariate, astfel că Flota Rusă din Marea Neagră, probabil, va avea un număr mai redus de acțiuni tactice navale în perioada următoare. Pierderea controlului mării în partea de nord-vest a Mării Negre exclude posibilitatea lansării unui desant amfibiu asupra regiunii Odesa, obiectiv de importanță strategică pentru ambele țări combatante.

Cu toate că blocada navală rusă din nordul Mării Negre a fost înlăturată, amenințările la adresa comerțului pe liniile de comunicații maritime sunt, în continuare, în desfășurare prin executarea atacurilor de către Rusia cu drone aeriene și rachete împotriva navelor comerciale ce transportă cereale din Ucraina și a facilităților portuare ucrainene.

Federația Rusă și Ucraina sunt angajate într-o cursă tehnologică pentru a-și asigura fiecare o producție masivă de sisteme fără pilot concomitent cu îmbunătățirea tehnologiei folosite la fabricarea lor în scopul creșterii eficienței și a efectului la țintă. În acest conflict armat s-a demonstrat că sistemele fără pilot sunt o capacitate esențială pentru modelarea mediului operațional datorită folosirii acestora în acțiuni tactice specifice tuturor mediilor de luptă.

Folosirea sistemelor fără pilot în acțiunile tactice de către părțile combatante a modelat mediul operațional din partea de nord-vest a Mării Negre, generând următoarele efecte:

- Federația Rusă a fost nevoită să-și redisloce navele de luptă din portul Sevastopol;
- prezența navelor militare aparținând Federației Ruse în partea de nord-vest a Mării Negre s-a redus considerabil;
- s-a diminuat posibilitatea executării unor acțiuni de desant maritim de către Federația Rusă la țărmul ucrainean;
- este afectat transportul de cereale ucrainene, ceea ce generează creșterea la nivel mondial a prețului alimentelor;
- interdicerea de către Federația Rusă a accesului Ucrainei la resursele de gaz și petrol din Marea Neagră;
- liniile de comunicații maritime din partea de nord-vest a Mării Negre au devenit periculoase pentru navigație.

IMPACTUL FOLOSIRII DE CĂTRE REBELII HOUTHİ A SISTEMELOR FĂRĂ PILOT

Din luna noiembrie 2023, Marea Roșie, una dintre cele mai importante rute internaționale de transport de mărfuri din Marea Mediterană către Oceanul Indian, a devenit un spațiu maritim nesigur pentru navigație, ca urmare a atacurilor repetate cu rachete și sisteme aeriene fără pilot executate asupra navelor comerciale de către rebelii Houthi. Mișcarea fundamentalist-islamică din nordul Yemenului a început să lanseze o serie de atacuri folosind drone și rachete împotriva navelor comerciale ce transportă mărfuri din și către Israel. Houthi susțin că acțiunile lor sunt un răspuns de solidaritate cu poporul palestinian și pentru a protesta împotriva acțiunilor militare israeliene din Gaza (Ritter, 2024).

Pe fondul ideologiei anti-Israel, lansarea atacurilor asupra navelor comerciale ce tranzitează strâmtoarea Bab el-Mandeb a perturbat transportul maritim în Marea Roșie, determinând multe companii de transport maritim să abandoneze această rută comercială și să aleagă una mai lungă și mai costisitoare în jurul continentului African, pe la Capul Bunei Speranțe. Redirecționarea navelor comerciale pe la Capul Bunei Speranțe presupune o prelungire a tranzitului cu o perioadă estimată între 10 și 14 zile, ceea ce implică o creștere a costurilor de transport, a asigurărilor maritime, o perturbare a aprovizionării globale și creșterea inflației (Economica.net, 2024).

Marea Roșie este o mare semiînchisă, cu o lungime de 1.100 de mile marine și o lățime maximă de 190 de mile marine, este o mare puțin adâncă, adâncimea medie fiind de 490 m, aproximativ 25% fiind sub 50 m adâncime (Colectiv-2, 2024, p. 1). Marea Roșie are legătură cu Marea Mediterană prin Canalul Suez și cu Oceanul Indian prin strâmtoarea Bab el-Mandeb, fiind cea mai importantă linie de comunicații ce leagă Europa de Orientul Mijlociu și Asia. Strâmtoarea Bab el-Mandeb este o stâmtoare îngustă, cu lățime între de 26 și 32 km și lungă de 112 km (lb.); reprezintă cheia pentru controlul transporturilor maritime între Europa și Asia. Organizația Maritimă Internațională/IMO estimează că aproximativ 25% din transportul maritim global de mărfuri trece prin această rută, în special țiței și produse petroliere din Golful Persic cu destinația Europa.

Poziția geostrategică a Mării Roșii asigură pentru rebelii Houthi spațiul maritim în care aceștia pot executa atacuri cu rachete și sisteme fără pilot împotriva navelor comerciale, generând o criză de securitate în regiune, cu scopul de a-și promova revoluția islamică, ideologia anti-Israel, anti-americană și de a controla regiunea prin destabilizarea mediului de securitate.

Ca răspuns la atacurile rebelilor Houthi, forțe navale aparținând Statelor Unite ale Americii și Marii Britanii au fost dislocate în Marea Roșie. Marina americană a executat acțiuni de răspuns în legitimă apărare încă din decembrie 2023, ca urmare a unui atac al rebelilor Houthi asupra unei nave comerciale.

La 18 decembrie 2023, secretarul de stat american Lloyd Austin a anunțat formarea unei coaliții de 20 de state și lansarea operației maritime *Prosperity Guardian* pentru protecția navelor comerciale ce tranzitează Marea Roșie. *Prosperity Guardian* reunește mai multe țări, cum ar fi SUA, Marea Britanie, Canada, Bahrain, Italia, Țările de Jos, Norvegia, Seychelles, Spania pentru a aborda provocările mediului de securitate din Marea Roșie în scopul de a asigura libertatea de navigație în Marea Roșie pentru toate navele comerciale și consolidarea securității și prosperității regionale (Defence România, 2023).

În luna ianuarie a.c., Uniunea Europeană a inițiat demersuri pentru lansarea unei operații în Marea Roșie, *EUNAVFOR ASPIDES*, în strânsă cooperare cu operația maritimă de tip coaliție *Prosperity Guardian*, având ca obiectiv protejarea securității maritime pe principalele rute de navigație din Strâmtoarea Bab el-Mandeb, Strâmtoarea Ormuz, apele internaționale din Marea Roșie, Marea Arabiei și Golful Persic. Operația *EUNAVFOR ASPIDES* s-a lansat la data de 19 februarie 2024, cu ocazia reuniunii Consiliului de Afaceri Externe al Uniunii Europene (Agerpres, 2024). România s-a angajat să contribuie la *Prosperity Guardian* cu ofițeri de stat major, în cadrul comandamentului dislocat pe teritoriul statului Bahrain, după reglementarea statutului juridic al militarilor români pe teritoriul acestui stat (Juridice.ro, 2024).

Atacurile rebelilor Houthi asupra liniilor de comunicații maritime din Marea Roșie au determinat un efort colectiv din partea comunității internaționale de a susține libertatea de navigație și de a elimina pericolul reprezentat de folosirea rachetelor balistice și a sistemelor fără pilot aeriene și navale. Acțiunile rebelilor Houthi sunt concepute cu scopul de a provoca un puternic răspuns din partea actorilor regionali și a celor cu interese economice în regiune, internaționalizând conflictul prin contestarea influenței Statelor Unite ale Americii și a Israelului în regiune. Prin escaladarea conflictului, rebelii Houthi sunt convinși că nu au foarte mult de pierdut, bazându-se pe capacitățile lor de rezistență și adaptabilitate la presiunile militare și pe sprijinul militar primit din partea Iranului. Liderul Houthi, Abdul-Malek al Houthi, a afirmat că sunt pregătiți pentru introducerea sistemelor fără pilot submarine, ceea ce presupune o schimbare strategică menită să îmbunătățească capacitatea de a lovi navele comerciale și militare din Marea Roșie (Feierstein, Alasrar, 2024).

Folosirea de către rebelii Houthi a sistemelor fără pilot în acțiunile împotriva navelor comerciale aflate în tranzit prin Marea Roșie a generat o serie de efecte cu impact economic și militar, astfel:

- perturbarea transportului maritim prin Marea Roșie cu efect imediat asupra aprovizionării globale, creșterii prețurilor la mărfurile comerciale și asigurărilor maritime;
- eforturi militare, financiare și diplomatice însemnate ale comunității internaționale de a menține libertatea de navigație în Marea Roșie prin formarea unei coaliții și lansarea Operației *Prosperity Guardian*;
- lansarea, de către Uniunea Europeană, a Operației *EUNAVFOR ASPIDES* cu scopul de a proteja securitatea maritimă prin liniile de comunicații din Marea Roșie;

- escaladarea conflictului în regiunea Orientului Mijlociu, ceea ce determină menținerea unei prezențe militare considerabile în regiune și, implicit, eforturi financiare deosebite.

Efectele folosirii rachetelor balistice și a sistemelor fără pilot de către rebelii Houthi nu sunt numai de ordin economic, ci și de ordin politic și social. Calculul strategic implică acum, pe lângă răspunsul militar, și eforturi diplomatice pentru a menține stabilitatea regională. Punerea în aplicare a deciziilor organizațiilor internaționale de sancționare a susținătorilor Houthi poate opri fluxul de armament și tehnologie avansată către rebelii Houthi și, astfel, ar deveni posibilă reducerea atacurilor și interceptarea vectorilor lansați către navele comerciale.

CONCLUZII

Dezvoltarea extrem de dinamică a tehnologiilor moderne a influențat foarte multe domenii de activitate, domeniul dronelor/sistemelor fără pilot devenind un sector cheie pentru cercetare și implementarea inteligenței artificiale.

O zonă importantă pentru utilizarea noilor descoperiri în domeniul tehnologiilor și cercetărilor inovative rămâne segmentul militar. Războiul din Ucraina și conflictul din Marea Roșie scot în evidență importanța globalizării și dezvoltarea tehnologiilor moderne.

Probabil, sistemele fără pilot vor avea, în războiul viitorului, un rol determinat pentru obținerea succesului și ducerea acțiunilor militare în toate mediile de luptă. Această afirmație este susținută de principalele caracteristici ale sistemelor fără pilot:

- sistemele fără pilot își dovedesc eficiența prin simplitate constructivă și multitudinea de misiuni pentru care pot fi configurate;
- complexitatea misiunilor este direct proporțională cu gradul de dezvoltare tehnologică;
- sistemele fără pilot multifuncționale permit adaptarea ușoară a echipamentului la cerințele destinatarului, păstrând libertatea de a introduce noi inovații pentru a îmbunătăți eficiența și a crește autonomia de deplasare.

Mările închise și semiînchise reprezintă locul ideal în care sistemele fără pilot pot acționa cu o eficiență ridicată, datorită distanțelor mici dintre obiective și posibilității de a acționa din mai multe direcții.

Unul dintre marile avantaje ale folosirii sistemelor fără pilot în spațiile maritime limitate îl reprezintă flexibilitatea de a utiliza capacitățile multirol.

Sistemele fără pilot se pot configura pentru o varietate de misiuni, cum ar fi:

- supravegherea navală;
- monitorizarea traficului naval;
- căutare și salvare;
- acțiuni directe împotriva navelor comerciale sau militare.

Este posibil, în viitor, pe liniile de comunicații maritime să navigheze flote de nave comerciale autonome, ceea ce va deschide un nou capitol în domeniul transportului maritim și, de asemenea, în domeniul militar. Astfel, asigurarea unui tranzit în siguranță pe liniile de comunicații maritime pentru navele comerciale poate fi realizat de sisteme navale militare fără pilot, eliminându-se expunerea factorului uman la diferite pericole, generate de evoluția mediului de securitate.

Probabil că sistemele fără pilot nu vor rezolva toate situațiile generate de un conflict armat, dar pot contribui în mod eficient, pe mai multe domenii, la obținerea unor avantaje în raport cu inamicul.

BIBLIOGRAFIE:

1. Agerpres (2024), <https://www.agerpres.ro/viata-parlamentara/2024/04/22/parlamentul-a-aprobat-scrisoarea-presedintelui-privind-participarea-armatei-la-eunavfor-aspides-si-solicitarea-de-a-participa-la-prosperity-guardian--1284845>, accesat la 22 iunie 2024.
2. Ciorobea, C. (2024). În revista *GeoPolitica*, <https://www.geopolitic.ro/2024/02/strategia-de-securitate-sua-la-marea-neagra-implicatii-regionale/>, accesat la 12 mai 2024.
3. Clausewitz, von C. (1993). *On War*, editare și traducere Michael Howard și Peter Paret, New York.
4. Colectiv-1 (2024) (Midttun Hans Petter, Frolova Alina, Klymenko Andrii, Ryzhenko Andrii). *The impact of Ukraine's asymmetric approach on Russian Sea Power in the Black Sea*. Kiev.
5. Colectiv-2 (2024) (Najeb M.A. Rasul, Ian C.F. Stewart, Zohair A. Nawab). *Introduction to the Red Sea: Its Origin, Structure and Environment*, https://www.researchgate.net/publication/291002173_Introduction_to_the_Red_Sea_Its-Origin_Structure_and_Environment/link/669899634a172d2988aa2c02/download?_tp=eyJjb250ZXh0Ijp7ImZpcnN0UGFnZSI6InB1YmxpY2F0aW9uIiwicGFnZSI6InB1YmxpY2F0aW9uIn19, accesat la 22 mai 2024.
6. Cutts, F.E. (1938). *Operation for Securing Command of the Sea Areas*, Newport. Naval War College.
7. Defense Romania (2023), https://www.defenseromania.ro/coalitia-maritima-din-marea-rosie-operatiunea-prosperity-guardian-impotriva-rebelilor-houthi-este-iminenta_626071.html, accesat la 22 mai 2024.
8. Dincel, S., Turuk, U. (2024), <https://www.aa.com.tr/en/europe/turkiye-romania-and-bulgaria-establish-task-force-to-demine-black-sea/3263294>, accesat la 12 iunie 2024.
9. Economica.net, AGEPRES, 2024, https://www.economica.net/conflictul-din-marea-rosie-nu-inseamna-o-noua-criza-a-lanturilor-de-aprovizionare-analiza_720406.html, accesat la 23 mai 2024.
10. Feierstein, G.M., Alasrar, F.A. (2024). *The Middle East Institute*, <https://www.mei.edu/publications/geopolitical-implications-houthi-attacks-and-israeli-retaliation>, accesat la 22 mai 2024.
11. Grady, J. (2024). USNI News, <https://news.usni.org/2024/08/04/russian-attack-submarine-sunk-in-missile-strike-on-black-sea-port-claims-ukraine>, accesat la 23 mai 2024.
12. Hanganu, M. (1998). *Apărarea comunicațiilor maritime de către forțele flotei maritime în condițiile geopolitice actuale*, în revista *Gândirea militară românească*, nr. 1.
13. Itinerarii pontice/Marea Neagră, <https://ecomareaneagra.wordpress.com/marea-neagra/>, accesat la 2 august 2024.
14. Juridice.ro (2024), <https://www.juridice.ro/734157/armata-romaniei-participa-la-operatia-maritima-de-tip-coalitie-prosperity-guardian-opg.html>, accesat la 18 iunie 2024.
15. Moraru, E.G. (2011). *Regimul juridic al navigației în Marea Neagră și situația Strâmtorilor Bosfor și Dardanele*. București.
16. Nistor, F., dr., Scipanov, L.V., dr. ing. (2021), *Influența caracteristicilor Mării Negre asupra operațiilor întrunite*, în revista *Impact Strategic*, București, nr. 3.
17. Ozberk, T. (2022). Naval News, <https://www.navalnews.com/naval-news/2022/02/turkey-closes-the-dardanelles-and-bosphorus-to-warships/>, accesat la 22 mai 2024.
18. Pedrozo, R. (2023). *The Russia- Ukraine Conflict: The War at Sea*.
19. Ritter, S. (2024). *Consequence of the Houthi Attack*, *Energy Intelligence*, <https://www.energyintel.com/0000018d-1c3a-db4a-a9cf-fe7b997d0000>, accesat la 22 mai 2024.
20. Samus, M. (2024). *Lessons learned from the war in Ukraine. The impact of drones*, <https://newstrategycenter.ro/wp-content/uploads/2024/02/Lessons-Learned-from-the-War-in-Ukraine-The-impact-of-Drones-2.pdf>, accesat la 22 mai 2024.
21. Till, G. (2013). *A Guide for the Twenty-first Century*, ediția a treia. Routledge, Londra și New York.
22. UNCLOS, United Nations, Art.122, https://www.un.org/Depts/los/convention_agreements/texts/unclos/unclos_e.pdf, accesat la 22 mai 2024.
23. Vego, M. (2007). *Joint Operation in the littorals: Doing more with less*, Military Database.
24. Vego, M. (2017). *Maritime Strategy and Sea Control, Theory and Practice*, <https://defence.org.ua/wp-content/uploads/The-impact-of-Ukraine%E2%80%99s-asymmetric-approach-on-russian-sea-power-in-the-black-sea.pdf>, accesat la 22 mai 2024.
25. Vespremeanu, E. (2005). *Geografia Mării Negre*. București: Editura Universitară.

INTEGRAREA SISTEMELOR AERIENE FĂRĂ PILOT DE TIP FPV (FIRST PERSON VIEW) ÎN OPERAȚIILE FORȚELOR TERESTRE ROMÂNE

Locotenent-colonel instructor avansat dr. George-Ion TOROI

Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, București
10.55535/GMR.2024.4.08

The war in Ukraine is an inexhaustible source of operational lessons for the armed forces. Against the backdrop of the growing operational use of unmanned aerial systems (UAS), this article discusses the potential of integrating FPV systems into the Romanian Armed Forces' ground operations and provides a comprehensive analysis of the potential benefits of such a decision.

Against the background of the need to integrate emerging technologies in the process of force structure adaptation, the study provides arguments in favour of acquiring such a combat technology, based on the experience of the two belligerents in the Ukraine conflict, but also of other actors who have already decided to implement these systems in their own force structure.

In addition, the paper provides a combat functional analysis of the operational use of FPV drones, highlighting the advantages and challenges of this technology in the current military context, as well as potential evolutionary trends. The study concludes that the integration of these systems in the armed forces can bring several tactical advantages, but it is essential that this decision should be well-founded and take into account the specific context and requirements of the Romanian Armed Forces.

Keywords: drone; UAS; strike system; Ukraine conflict; FPV;

Motto:
„The development of drone technology has forever changed the
landscape of warfare”.

Barack Obama

INTRODUCERE

Războiul din Ucraina reprezintă, făcând abstracție de caracterul distructiv inerent oricărui conflict armat, o sursă inepuizabilă de lecții operaționale ce trebuie exploatată la maximum în demersul de adaptare a structurilor armate și a modalităților de desfășurare a operațiilor militare. Pe parcursul a mai bine de doi ani și jumătate de la începerea conflictului, acesta a oferit nenumărate învățăminte.

În primul rând, pe fondul unui mediu de operare tot mai transparent, generat de dezvoltarea tehnologică a capabilităților de supraveghere și colectare a datelor, dar și din cauza expansiunii capabilităților de lovire precisă la distanță, provocările din perspectiva protecției forței au devenit tot mai complexe. Aceste evoluții au determinat nevoia de adaptare a doctrinelor și a practicilor militare pentru a face față noilor amenințări și provocări.

Descentralizarea conducerii și dispersarea forțelor în vederea protecției acestora reprezintă una dintre măsurile de adaptare a operațiilor armate la provocările și amenințările specifice mediului de confruntare contemporan. De asemenea, conflictul în desfășurare din Ucraina a demonstrat importanța covârșitoare a sustenabilității. Într-un conflict de uzură cum este acesta, diferența între succes și eșec este făcută de capacitatea de a asigura sprijin logistic pe termen lung. Acest aspect a fost crucial în evoluția conflictului din Ucraina.

Dar, poate, cea mai importantă lecție la nivel tactic este că asistăm la automatizarea spațiului de luptă cu efecte directe asupra modului de purtare a operațiilor terestre. Sistemele aeriene fără pilot – UAS (dronelile aeriene) – au devenit un element central al câmpului de luptă contemporan, schimbând definitiv caracterul conflictelor în toate domeniile și la toate nivelurile.

De la începutul conflictului din Ucraina, aceste sisteme au determinat o metamorfoză semnificativă a paradigmatelor de luptă terestră. Chiar dacă ele și-au dovedit eficiența și în conflictul din Nagorno-Karabakh, dintre Azerbaidjan și Armenia, fiind catalogate drept gloanțe magice (magic bullets) (Hambling, 2020) datorită impactului lor devastator asupra tehnicii și operațiilor tradiționale ale inamicului,

războiul ruso-ucrainean a dus la un salt evolutiv semnificativ privind întrebuințarea sistemelor UAS în sprijinul operațiilor forțelor terestre. Aceste sisteme au avut și continuă să aibă un impact major asupra modului în care se desfășoară luptele, schimbând complet dinamica conflictului și influențând direct tacticile utilizate de ambele părți. Unii autori fac referire la conflictul din Ucraina drept războiul dronelor (Gosselin-Malo, 2024). În plus, este de așteptat ca rolul sistemelor UAS în cadrul conflictelor armate să se extindă pe fondul dezvoltării tehnologice continue, ceea ce determină o adaptare urgentă a doctrinelor militare specifice statelor membre ale NATO (Borsari, 2023, p. 3).

În Ucraina, aceste sisteme și-au demonstrat eficiența în supravegherea câmpului de luptă și furnizarea de informații în timp real pentru angajarea rapidă a țintelor descoperite. În plus, acestea și-au dovedit utilitatea și în neutralizarea amenințărilor prin efectuarea de atacuri directe asupra țintelor inamice. În acest peisaj, dronele aeriene au reprezentat, de ambele părți, atât un atu pentru obținerea avantajelor operaționale în raport cu adversarul, cât și o provocare substanțială în vederea menținerii capacității operaționale ridicate prin asigurarea protecției forțelor, acțiunilor și tehnicii militare: „*Utilizarea sistemelor aeriene fără pilot a creat un câmp de luptă transparent, în care nu mai există niciun refugiu.*” (Collins, 2023, p. 8).

Deși evoluția conflictului care durează de peste doi ani și jumătate a cunoscut o serie de adaptări privind întrebuințarea dronelor, rolul lor a continuat să crească în mod exponențial. De la întrebuințarea cu succes de către ucraineni a celor de fabricație turcească – Bayraktar TB2 –, în faza inițială a conflictului, la utilizarea celor comerciale, precum DJI, modificate pentru misiuni de recunoaștere și atacuri punctuale, până la integrarea dronelor kamikaze și a munițiilor loitering, cum ar fi Switchblade și Shahed, războiul din Ucraina a presupus o adaptare continuă a sistemelor UAS, precum și a modului operațional de întrebuințare a lor în demersul de asigurare a avantajului tactic. Conflictul ruso-ucrainean este primul în care, pe lângă dronele militare, sunt utilizate cele comerciale la scară largă, cu efecte considerabile.

În acest moment, cele mai utilizate sisteme UAS în cadrul conflictului ruso-ucrainean sunt cele de tip FPV (First Person View) (Milasauskas, 2024). Ele sunt considerate ultima evoluție a sistemelor UAS, fapt dovedit atât de conflictul din Ucraina, cât și de cel dintre Israel și Hamas (Operational Environment 2024-2034: Large-Scale Combat Operations, 2024, p. 11). Dronele FPV sunt tipuri de platforme aeriene echipate cu camere și sisteme de transmisie video care furnizează date video în timp real către o consolă de la sol comandată de un operator. Avantajul acestora este reprezentat, în primul rând, de prețul extrem de redus

în comparație cu celelalte (Borsari, p. 14). Utilitatea principală a acestor sisteme este pentru lovirea capacităților adversarului în zona de contact, ambii combatanți întrebuințând pe scară extinsă aceste drone cu succes.

Totuși, în ciuda eficienței lor operaționale, demonstrată în conflictul ruso-ucrainean, Armata României nu are, la momentul acesta, un plan de achiziție și înzestrare a structurilor sale terestre cu asemenea sisteme (Barbu, 2024, pp. 11-13). Aceasta reprezintă *problema de cercetare* de la care am inițiat acest demers științific. În acest context, *obiectivul principal de cercetare* al acestui studiu a fost de a aduce în atenția factorilor de decizie ai Armatei României necesitatea de considerare a dronelor de tip FPV în vederea achiziției și utilizării lor în operațiile militare pentru a optimiza răspunsul în fața provocărilor mediului actual de operare.

Metodologia de cercetare întrebuințată a fost una de tip calitativ, încercând să înțeleg nuanțele privind întrebuințarea operațională a dronelor de tip FPV și să argumentez această necesitate în contextul abordărilor specifice conflictului din Ucraina. În consecință, raționamentul utilizat a fost unul inductiv, construind concluzii generale rezultate din datele colectate și analizate sistematic. Principala țintă a studiului este reprezentată de structurile de decizie din Armata României, rezultatele obținute constituindu-se în argumente solide privind integrarea sistemelor UAS de tip FPV în structurile de forțe terestre.

Având în vedere natura calitativă a studiului, *întrebările de cercetare* au fost cele care au ghidat modalitatea de abordare a problemei spre îndeplinirea obiectivului menționat anterior, acestea fiind următoarele:

- ❖ *Care sunt caracteristicile dronelor FPV și cum pot fi acestea interpretate din punct de vedere militar?*
- ❖ *Cum au fost întrebuințate sistemele UAS de tip FPV în conflictul din Ucraina?*
- ❖ *Care sunt beneficiile întrebuințării unor astfel de sisteme în cadrul operațiilor militare din perspectiva funcțiilor luptei?*
- ❖ *Care este abordarea actorilor internaționali cu privire la întrebuințarea dronelor de tip FPV în operațiile militare?*

Pe baza analizei datelor secundare din surse deschise de nivel neclasificat, am structurat această lucrare în două părți. În prima parte, am realizat o interpretare militară a caracteristicilor constructive și funcționale specifice dronelor FPV. În cea de-a doua parte, am încercat să ofer răspuns la ultimele trei întrebări de cercetare. Astfel, am prezentat și interpretat diferite exemple de utilizare a acestor sisteme în conflictul ruso-ucrainean, am realizat o analiză funcțională a întrebuințării operaționale a acestora în cadrul operațiilor militare și am identificat diferite abordări ale actorilor internaționali privind acest subiect.

DRONELE FPV – TEHNOLOGIE ȘI CARACTERISTICI

Sistemele aeriene fără pilot reprezintă un mecanism complex, care include atât aeronava, cât și rețeaua de sprijin, echipamentele și personalul necesar pentru controlul acesteia (Joint Doctrine Publication 0-01.1 UK Terminology Supplement to NATOmTerm, 2023, p. 59; FM 1-02.1 Operational Terms, 2024, p. 80; AAP-06, 2021, p. 134).

Pe lângă dronele militare, cele comerciale au avut un rol extrem de important în conflictul din Ucraina. Acestea din urmă au cunoscut o dezvoltare continuă în ultimele două decenii. Un raport de anul trecut apreciază la aproximativ 30,6 miliarde de dolari valoarea tranzacțiilor dronelor comerciale la nivel global, estimându-se a crește, până în 2030, la aproximativ 55,8 miliarde de dolari (Anwar, 2023).

Chiar dacă acestea presupun capabilități inferioare celor militare în ceea ce privește viteza, sarcina utilă, raza de acțiune sau calitatea senzorilor, fiind, în plus, și mai vulnerabile în fața sistemelor de război electroni (EW), conflictul din Ucraina a demonstrat importanța și eficacitatea lor în misiuni de tip ISR (Intelligence Surveillance and Reconnaissance – Informații, Supraveghere și Recunoaștere) sau chiar de angajare a țintelor. Prețul mult mai redus, accesul facil la acestea, precum și nevoia de identificare a soluțiilor pentru a spori capacitatea operațională a forțelor terestre au făcut ca dronele comerciale să devină un element indispensabil al conflictelor contemporane. Exploatarea creativă a lor în cadrul războiului ruso-ucrainean a implicat o schimbare semnificativă a modului de desfășurare a operațiilor terestre.

Un sistem UAS extrem de eficient în cadrul acestui conflict este reprezentat de dronele FPV (First Person View), care sunt și cele mai răspândite ca întrebuințare de către ambii combatanți (Milasauskas, 2024). Original construite în scop de divertisment pentru concursuri, acestea au devenit o constantă a acțiunilor curente desfășurate atât de ucraineni, cât și de ruși. Ele sunt un instrument crucial privind colectarea de date și angajarea țintelor. Această secțiune va realiza o analiză, din punct de vedere militar, a caracteristicilor specifice acestor tipuri de sisteme pentru a explora modul în care ele pot fi integrate în cadrul operațiilor de luptă.

Este important de menționat faptul că sistemul aerian de tip FPV presupune mai mult decât simpla aeronavă. Pentru ca el să funcționeze optim, este necesară și existența personalului specializat în operarea ei, dar și a unei stații de control și ochelari de tip VR (Virtual Reality – Realitate Virtuală) prin care să poată fi manevrată. De asemenea, este important ca aceasta să dispună de o cameră video performantă, care să asigure o monitorizare eficientă a terenului, dar și de legătură de comunicație

cu stația de control pentru a putea opera drona în funcție de situație. *Figura 1* evidențiază principalele componente ale unei drone FPV pregătită pentru angajarea țintelor.

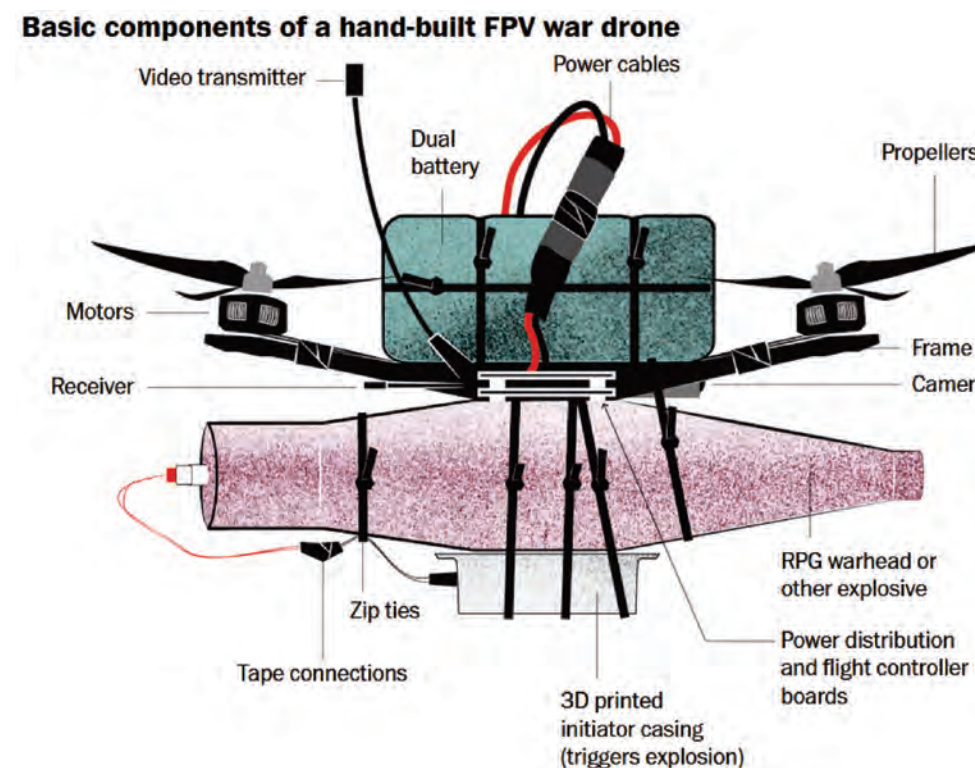

Figura 1: Părțile componente ale unei drone de tip FPV configurată pentru angajarea țintelor (Horton, 2023)

Diferit de celelalte tipuri de drone comerciale care au fost folosite pe scară largă în Ucraina, la care imaginea pe care o înregistrează drona este regăsită pe dispozitivul de control al acesteia, cele FPV presupun un set de ochelari VR, ceea ce face experiența mult mai reală. Este ca și când operatorul s-ar afla la bordul aeronavei. Acest lucru permite pilotului să vadă în timp real ceea ce vede drona, oferind o viziune amplă asupra spațiului de luptă, dar și un grad de control mult sporit.

De asemenea, dronele FPV sunt dotate cu camere de înaltă rezoluție care transmit imagini clare și detaliate pilotului, permițându-i să aibă control total asupra misiunii. Mai mult, aceste camere pot fi întrebuințate și pe timp de noapte, ceea ce poate asigura abilitatea de supraveghere a câmpului de luptă timp de 24 de ore pe zi.

Mai mult, ele sunt dotate cu tehnologii avansate de stabilizare și navigație, care sporesc precizia, acestea putând lovi țintele chiar și prin trapele tancurilor sau ferestrele înguste ale clădirilor specifice luptei în mediu urban (Milasauskas, ib.), fiind mult mai manevrabile decât celelalte tipuri de drone comerciale. De asemenea, dronele FPV pot fi întrebuințate pentru distrugerea aparatelor optice, radarelor sau antenelor montate pe exteriorul vehiculelor militare (Ib.), ceea ce demonstrează în plus eficiența acestora.

Totuși, fiind operate de personal uman, abilitatea operatorului de a manevra cu precizie dronele FPV este crucială pentru obținerea unor rezultate. El este creierul dronei. Din acest motiv, este extrem de important ca aceștia să fie bine antrenați, pentru a asigura eficiența maximă a potențialului acestor sisteme. Manevrarea dronelor de tip FPV presupune mult mai multă îndemânare decât în cazul celorlalte drone comerciale. Stăpânirea abilităților de operare a unei asemenea drone durează cel puțin două-trei săptămâni. În plus, operatorii trebuie să fie supuși la anumite teste medicale speciale preliminare. Se verifică, astfel, viteza de reacție, dexteritatea degetelor sau sistemul vestibular pentru a înțelege cât de bine este pregătit operatorul pentru a face față situațiilor de stres și presiune în timpul operațiilor (FPV Drone Control: Exploring Effectiveness and Risks in Military Operations in Ukraine, 2023) Toate acestea presupun limitări din perspectiva identificării și pregătirii personalului care poate opera astfel de sisteme.

Cele mai importante specificații ale dronelor FPV cu relevanță pentru modul de întrebuințare în luptă sunt legate de gradul de autonomie a zborului, viteza de deplasare sau capacitatea portantă. Autonomia zborului este dependentă de cea a bateriei. Majoritatea bateriilor dronelor FPV comerciale au o autonomie între 5 și 10 minute.

Viteza mai mare decât a celorlalte tipuri de drone comerciale, de până la 250km/h, chiar dacă solicită un grad sporit de perspicacitate din partea operatorului, asigură posibilitatea evitării principalelor măsuri cinetice întreprinse de adversar, cât și a unor sisteme de bruij electronic (Rhodes, 2024, p. 11). Distrugerea prin atacuri ale armelor de calibru mic de infanterie reprezintă a doua cea mai mare modalitate de distrugere a UAS-urilor comerciale. Viteza mai mare, coroborată cu dimensiunile mici ale dronei, oferă, astfel, o șansă mai ridicată de supraviețuire pentru dronele de tip FPV comparativ cu celelalte (Ib., p. 1).

Viteza de până la 250km/h și autonomia bateriei determină raza de acțiune, care poate fi de până la 10 km. Din punct de vedere militar, ar însemna că poate acoperi aproximativ adâncimea unui batalion de manevră din eșalonul 1 al adversarului.

Așadar, aplicabilitatea sistemelor UAS de tip FPV este la contact, având potențialul de a afecta capacitatea operațională a inamicului din această zonă. Montarea unor baterii suplimentare, dar și utilizarea unor drone de retranslație au asigurat posibilitatea ucrainenilor de a extinde raza de acțiune a dronelor kamikaze până la 10-20 km (How Ukraine's cheap FPV drones are used on the Ukrainian battlefield, 2023), având, astfel, posibilitatea de a angaja și rezervele de armă, și punctele de comandă ale brigăzilor inamice din eșalonul 1.

În plus, este esențial să se ia în considerare și calitatea camerei video integrate, rezistența la condiții meteo extreme și nivelul de securitate al sistemului de control.

De asemenea, capacitățile de navigare precum GPS-ul și sistemul de evitare a obstacolelor, pot face diferența în operațiile militare.

Pentru a asigura comunicarea eficientă între dronă și operator, sunt importante și caracteristicile modulului de transmisie, și raza de acțiune a sistemului.

Având în vedere principalul lor rol militar, acela de angajare a țintelor, capacitatea portantă a dronelor FPV reprezintă o caracteristică extrem de importantă, deoarece impune tipul de muniție pe care îl poate transporta și, în consecință, tipurile de ținte pe care le poate angaja pentru distrugere. Majoritatea dispozitivelor pot suporta o greutate suplimentară de până la un kilogram, dar există și unele mai performante, precum cea ucraineană, Skynight, care poate asigura transportul unei încărcături de până la 2,5 kilograme (McFadden, 2023). În plus, un filmuleț de prezentare evidențiază faptul că armata ucraineană s-a înzestrat cu un tip de dronă FPV care are posibilitatea de a transporta un proiectil de până la 5 kilograme, crescând substanțial potențialul său de distrugere a țintelor. Acest lucru a putut fi realizat prin adăugarea a 2 motoare suplimentare (în total, 6), dar, în acest fel, a crescut și dimensiunea aparatului de zbor. Scopul acestei drone ar fi de distrugere a clădirilor și fortificațiilor în care se ascunde inamicul, pentru a putea facilita accesul dronelor mai mici (Ukrainian new heavy FPV drones with enhanced warheads will be "nightmare" for Russians, 2024).

Cel mai mare avantaj al unei drone FPV este prețul său. Chiar și cele mai bune modele sunt la jumătate din costul obișnuit al unui Mavik (Borsari, 2023, p. 14). Astfel, conflictul din Ucraina a demonstrat în nenumărate rânduri cum o dronă FPV, al cărei preț începe de la 500 de dolari, poate transporta o încărcătură care poate lovi un tanc inamic care costă câteva milioane de dolari. Chiar dacă, din cauza vulnerabilităților împotriva bruijului și atacurilor cu arme de calibru mic, durata de viață a sistemelor UAS de tip FPV este de câteva zile, utilizarea unei multitudini de astfel de drone comerciale la un preț redus este rentabilă financiar și operațional,

compensând aceste carențe și oferind avantaje tactice semnificative, așa cum este demonstrat în conflictul din Ucraina.

Totuși, principalul dezavantaj al acestor drone, ca și al altora civile, este că sunt vulnerabile la războiul electronic. Acest aspect este considerat punctul lor slab, călcâiul lui Ahile. Chiar și așa, sistemele s-au dovedit a fi mai rezistente împotriva bruiajului electronic în comparație cu alte sisteme comerciale, reușind să se adapteze eficient la tacticile inamicului. Posibilitatea de ajustare a frecvențelor de control, de transmisie a imaginilor într-o gamă mai largă sau tipurile de recepție atât digitală, cât și analogică a transmisiei video fac sistemele UAS de tip FPV mai reziliente în fața bruiajului electronic (Milasauskas, ib.; FPV Drone Control: Exploring Effectiveness and Risks in Military Operations in Ukraine, 2023). Chiar dacă prezintă un anumit grad de vulnerabilitate împotriva sistemelor EW (război electronic), sunt puțini actori care își permit să acopere întreg frontul cu astfel de dispozitive. În plus, bruiajul electronic presupune emiterea unui semnal mai puternic decât cel pe care dorește să-l bruieze, ceea ce implică o putere destul de mare și dispozitive voluminoase, ceea ce nu este întotdeauna fezabil pentru unitățile de manevră de la contact. Mai mult, angajarea lor de către acestea ar face dispozitive EW vulnerabile în fața unor atacuri subsecvente ale forțelor proprii. Așadar, chiar dacă nu își îndeplinesc misiunea de lovire, dronele FPV pot fi folosite ca și momeli care să creeze vulnerabilități adversarului. Complementar, inovațiile actuale în domenii precum frecvențele personalizate, saltul de frecvență și modelele de zbor automatizate promit să le sporească și mai mult eficacitatea.

Cu toate acestea, tehnologia de tip FPV este crucială în modul de desfășurare a operațiilor contemporane, acest lucru fiind demonstrat și de extinderea ei către alte tipuri de platforme, cum sunt sistemele terestre fără pilot (UGV), Rusia dezvoltând deja astfel de sisteme kamikaze terestre de tip FPV (Russia Produces a Series of Ground FPV ‘Kamikaze’ Drones, 2024).

În continuare, în raport cu caracteristicile și interpretările militare oferite acestora anterior, am procedat la realizarea unei analize SWOT (Strenghts, Weaknesses, Opportunities, Threats/Puncte tari, Puncte slabe, Oportunități, Amenințări), pentru a evalua în mod obiectiv oportunitatea integrării sistemelor FPV în cadrul organizațiilor militare. Pentru a asigura un grad superior de fidelitate rezultatelor obținute, am realizat, pentru fiecare element identificat în cadrul analizei SWOT, și o deducție militară care să ofere o perspectivă mai clară asupra beneficiilor și riscurilor privind integrarea acestor sisteme în practica operațională. *Tabelul 1* reprezintă rezultatul acestui proces de analiză.

Tabelul 1: Analiză SWOT privind sistemele UAS de tip FPV (concepția autorului)

Strenghts –Puncte tari	Weaknesses – Puncte slabe
• Cost redus – posibilitatea de achiziție și utilizare a unui număr destul de mare; • Manevrabilitate ridicată – eficiență crescută în raport cu celelalte drone comerciale; • Versatilitate operațională – pot desfășura o gamă variată de misiuni; • Dimensiuni mici și viteză ridicată – pot asigura o protecție mai mare în fața acțiunilor de distrugere ale adversarului; • Control în timp real – pot asigura luarea de decizii oportune.	• Autonomie limitată – limitări privind raza de acțiune; • Sarcină utilă relativ redusă, dar mai mare decât majoritatea UAS comerciale – pot angaja cu succes doar anumite tipuri de ținte; • Vulnerabilitate la bruiaj electronic – avansul tehnologic poate asigura limitarea acestuia; • Nu are sisteme proprii de protecție împotriva atacurilor inamice – dexteritatea operatorului reprezintă singura cale de evitare a acestora; • Dependente de condițiile meteorologice.
Opportunities – Oportunități	Threats – Amenințări
• Dezvoltarea tehnologică – creșterea capacității portante, a razei de acțiune, a protecției împotriva amenințărilor de bruiaj electronic sau integrarea inteligenței artificiale pentru crearea roiurilor de drone; • Utilizarea integrată cu alte sisteme de armament – eficientizarea luptei interarme.	• Contramăsurile electronice – vulnerabilitate în fața bruiajului electronic; • Evoluția sistemelor de protecție ale inamicului.

ARGUMENTE PRIVIND NECESITATEA INTEGRĂRII DRONELOR FPV
ÎN OPERAȚIILE TERESTRE ALE ARMATEI ROMÂNE

Întrebuințarea operațională a sistemelor UAS de tip FPV
în conflictul ruso-ucrainean

Utilizarea extinsă a sistemelor aeriene fără pilot de către Ucraina a demonstrat eficiența acestora în obținerea avantajelor tactice în fața unui oponent mult superior, cum este Rusia (Borsari, p. 7). Ambele părți au folosit aceste tipuri de sisteme cu efecte remarcabile pentru misiuni ISR, pentru corectarea focului artileriei, BDA (Battle Damage Assessment/Evaluarea efectului acțiunilor de luptă) sau pentru

lovirea țintelor prin improvizarea lor drept arme kamikaze (Borsari, p. 13). Impactul acestor sisteme a fost unul extrem de mare în cadrul conflictului în cauză și se estimează că va crește, putând fi comparat cu cel pe care l-a avut mitraliera în cadrul Primului Război Mondial.

Dronele FPV s-au dovedit a fi una dintre cele mai des utilizate arme în cadrul conflictului din Ucraina, pe fondul unei lipse a câștigării superiorității aeriene de către unul dintre beligeranți, din cauza suprasaturării și eficienței ridicate a sistemelor antiaeriene (Zafra, 2024). Acest lucru se datorează și eficienței crescute a acestora în raport cu prețul de achiziție. Rata de succes a sistemelor UAS de tip FPV în conflictul din Ucraina este estimată între 50% și 80% (How could FPV drones change warfare?, 2023). Mai mult, anumite analize privind întrebuințarea unor asemenea sisteme în cadrul conflictului ruso-ucrainean scot în evidență o tendință de sporire a folosirii acestora ca modalitate de lovire a diferitelor ținte, așa cum se poate remarca în *figura 2*.

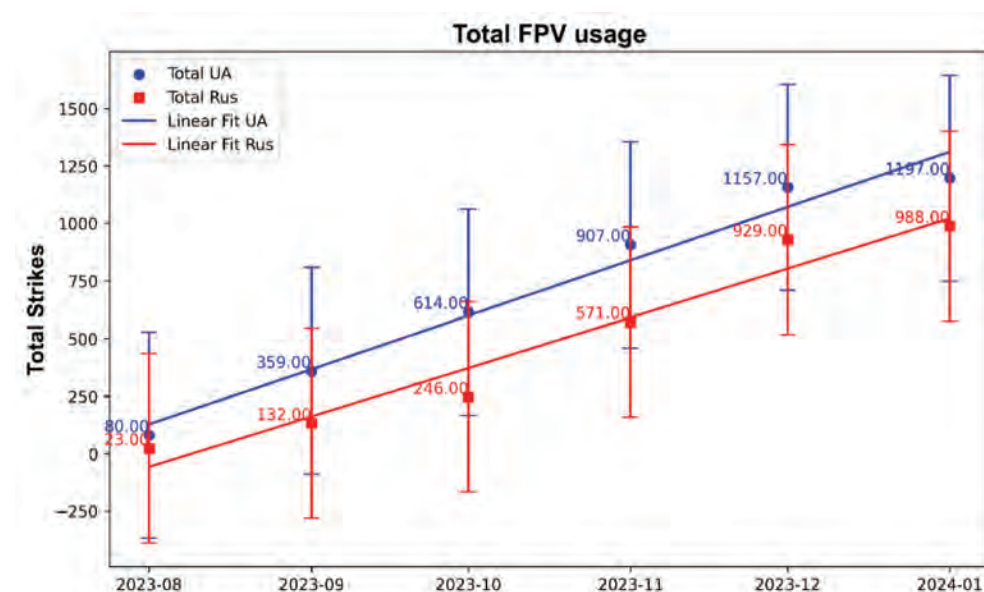

Figura 2: Întrebuințarea dronelor de tip FPV în conflictul ruso-ucrainean (Ben, 2024)

Având în vedere complexitatea situației din Ucraina, consider că este vital să ne concentrăm atenția, în primul rând, asupra lecțiilor operaționale legate de utilizarea dronelor FPV identificate în acest conflict, pentru a putea implementa strategii mai eficiente de gestionare a resurselor pe timpul operațiilor militare, dar și pentru a optimiza modalitatea proprie de acțiune cu privire la utilizarea acestei tehnologii

în context militar. Apreciez că o astfel de abordare va asigura cadrul unei mai bune adaptări a Armatei României la modul de utilizare a dronelor FPV în operațiile militare. De asemenea, evidențierea eficienței întrebuințării sistemelor UAS de tip FPV va contribui la înțelegerea necesității operaționale a unor astfel de aparate în vederea consolidării capacităților Armatei României în fața amenințărilor din ce în ce mai diverse din mediul de securitate actual.

Există numeroase instanțe de întrebuințare a dronelor de tip FPV în cadrul conflictului ruso-ucrainean. Analiza realizată prezintă o abordare a modului în care acestea au fost folosite în diferite contexte operaționale pentru a înțelege versatilitatea și eficiența acestora în cadrul operațiilor desfășurate.

Așa cum afirmam anterior, eficacitatea acestor tipuri de aparate se răsfrânge asupra zonei de contact. Prin urmare, țintele angajate sunt cele care se regăsesc aici. Cea mai des întâlnită metode de întrebuințare a acestor drone este pentru a distruge tehnică blindată, mortiere, echipamente de artilerie, aparatele fiind echipate cu rachete antitanc (A Drone Worth a Few Hundreds of Dollars Against a 240-mm Mortar: Spectacular Destruction of the Tyulpan Mortar at a Distance of 10 km, 2023). Eficiența acestora este dovedită și de faptul că, până și cele mai avansate tancuri rusești, cele T-90 Proryv, au căzut pradă unor atacuri cu sisteme UAS de tip FPV. ('\$500 – Ukrainian drone, \$3 million – Russia's most advanced tank, a skilled operator's hands – priceless', 2024).

Așadar, ele pot fi întrebuințate asupra unei game variate de tehnică inamică, în staționare sau în deplasare, precum sisteme de artilerie, tancuri, mașini de luptă blindate, dar și puncte de comandă sau posturi de observare. Este de evidențiat faptul că dronele FPV pot angaja inclusiv personalul adăpostit în tranșee, efect care este greu de realizat cu ajutorul armelor cu ochire directă (Ukrainian FPV kamikaze drones attack Russian military equipment, 2023).

Armata ucraineană a folosit de curând o nouă modalitate de întrebuințare a dronelor de tip FPV, echipându-le cu termit. Utilizat, în principal, în metalurgie sau sudură, termitul reprezintă un amestec de aluminiu și oxid de fier, care, după aprindere, arde cu mare degajare de căldură (DEX online, 2024), aproximativ 2.500 de grade Celsius, îndeajuns pentru a coroda fierul în câteva secunde. Plasarea unei încărcături de aproximativ 500 g sub dronă poate avea un efect devastator pentru inamic. Reacția chimică poate fi inițiată prin telecomandă, când dispozitivul aerian se află în proximitatea zonei de angajare. Ucrainenii au folosit cu succes o astfel de metodă, denumită *dronă dragon*, pentru a anihila adversarul care se ascundea în zonele împădurite (What are 'dragon drones', Ukraine's latest weapon against Russia?, 2024).

Se estimează, de asemenea, că dronele FPV au fost folosite de ucraineni și pentru a distruge ținte mult mai valoroase. Astfel, distrugerea unui elicopter de atac rusesc Mi-24 în luna august a anului curent în regiunea Kursk (Ukrainian FPV Drone Rams Russian Mi-24 Helicopter, 2024) sau a unui sistem de supraveghere Murom-P destul de performant (Ukrainian Military Destroyed russian Murom-P Surveillance System Once Again, 2023), capabil să detecteze persoane și vehicule la aproape 10 km, reprezintă doar două dintre cele mai răsunătoare exemple.

În plus, războiul ruso-ucrainean a demonstrat o adaptare continuă a modalităților de întrebuințare a sistemelor UAS de tip FPV. De curând, au fost înregistrate lupte dronă contra dronă, demonstrând că aceste sisteme urmează o evoluție similară avioanelor din Primul Război Mondial, când acestea au fost folosite inițial doar pentru recunoaștere, ulterior pentru misiuni de foc, ca, în final, să se ajungă la confruntări între ele (Ukrainian MoD highlights 'drone-on-drone' engagements over the battlefield, 2024).

Analiza întrebuințării sistemelor UAS de tip FPV din perspectiva funcțiilor luptei

Se poate observa, așadar, rolul semnificativ pe care aceste sisteme îl au în conflictul în desfășurare din Ucraina. Chiar dacă principala misiune a dronelor de tip FPV este cea de angajare a țintelor din zona de contact, aceste sisteme pot sprijini îndeplinirea mai multor funcții ale luptei, fiind, poate, cea mai versatilă capacitate din arsenalul celor doi beligeranți.

Astfel, din punctul de vedere al **comenzii și controlului**, aceste capacități pot asigura un grad sporit de înțelegere situațională pentru comandanții din zona de contact, în timp real. De asemenea, deținerea unor asemenea capacități la nivele ierarhice mici (batalion/brigadă) poate sprijini libertatea de acțiune și descentralizarea comenzii, elemente critice ale unui sistem C2 eficient, așa cum a fost demonstrat în conflictul ruso-ucrainean. Se poate, așadar, eficientiza procesul de luare a deciziilor și se pot valorifica rapid oportunități trecătoare în desfășurarea evenimentelor. În plus, o asemenea capacitate poate sprijini și gradul de control prin asigurarea unei coordonări mai eficiente a acțiunilor subordonaților în momente dificile ale luptei. Mai mult, dronele pot funcționa, în funcție de situație, și ca relee de retranslație pentru a asigura comunicațiile cu diferite structuri, contribuind, astfel, la abilitatea de comandă și control a acestora.

Chiar dacă, așa cum menționam anterior, misiunea principală a sistemelor UAS de tip FPV este de lovire, datorită camerei video performante, acestea pot fi utilizate și în misiuni de cercetare și supraveghere, asigurând monitorizarea spațiului

de confruntare, atât ziua, cât și noaptea. Astfel, culegerea continuă de informații în timp real asigură un grad sporit de înțelegere a situației operaționale. De asemenea, aceste sisteme pot asigura sprijinul procesului de targeting prin identificarea de ținte sau asigurarea reglajului sistemelor de artilerie. În plus, ele pot sprijini procesul de evaluare a efectelor acțiunilor de luptă (BDA/Battle Damage Assessment). Toate acestea reprezintă elemente esențiale ale funcției **informații (intelligence)**.

Sistemele UAS de tip FPV pot asigura **manevra** de foc în funcție de situația operațională. De asemenea, pot sprijini cercetarea itinerariilor de deplasare a forțelor pentru a sprijini manevra acestora. Mai mult, ele pot fi folosite pentru acoperirea flancurilor și intervalelor descoperite dintre unități, asigurând astfel atât **protecția** forțelor, cât și monitorizarea liniilor proprii de aprovizionare **logistică**.

Totuși, conflictul din Ucraina a demonstrat că cele mai importante două funcții ale luptei pe care le pot sprijini sistemele UAS de tip FPV sunt cele de **sprijin prin foc** și **activități informaționale**.

Așa cum a demonstrat conflictul ruso-ucrainean, importanța operațională a dronelor de tip FPV este una extrem de mare în ceea ce privește angajarea unei mari varietăți de ținte, așa cum sunt cele prezentate în secțiunea anterioară. Prin echiparea acestora cu diferite muniții, sistemele au devenit redutabile arme de precizie, reușind să ofere avantaje substanțiale celui care le întrebuințează și efecte negative conexe adversarului. Procedura de angajare este una simplă, urmând trei pași:

- **Identificarea țintei.** Aceasta se poate realiza de sistemele de culegere de informații proprii care înaintează coordonatele și poza obiectivului.
- **Planificarea angajării.** Ulterior recepționării, este necesară aprobarea țintei și alegerea modalității de angajare (artilerie, FPV etc.). Dacă sistemele UAS de tip FPV sunt cele întrebuințate, este necesară și alegerea tipului de încărcătură specific efectului care se dorește a fi realizat, stabilirea rutei și deconflictizarea cu celelalte sisteme UAS care sunt deja pe traseu, precum și stabilirea canalului de comunicare cu aparatul de zbor.
- **Execuția.** Operatorul care primește misiunea manevrează drona la coordonatele primite, pe traseul indicat, efectuând, în același timp, și recunoașterea terenului pe această rută. Ulterior, detectează ținta și stabilește modalitatea de angajare a ei pentru a crea efectul dorit. Este foarte important ca operatorul să fie extrem de bine pregătit atât pentru a manevra drona, cât și pentru a ști să exploateze vulnerabilitățile țintei pe care o angajează.

Se poate observa, aşadar, că, pentru a opera eficient, sistemul UAS trebuie deservit de o echipă care să aprobe ţinta, să pregătească încărcătura şi aparatul pentru operare şi să asigure pilotajul acesteia către zona de angajare.

În plus, datorită camerei de luat vederi performante, toate aceste succese în neutralizarea anumitor capabilităţi ale adversarului pot fi înregistrate şi folosite pentru a influenţa audienţele ţintă, aşa cum putem observa aproape în fiecare zi pe platformele de socializare (Jones, 2023, pp. 21-22). Într-un conflict pentru câştigarea superiorităţii informaţionale, această metodă devine una crucială.

Se poate observa gradul ridicat de versatilitate în ceea ce priveşte întrebuintarea operaţională a sistemelor UAS de tip FPV, acestea sprijinind numeroase funcţii ale luptei, în funcţie de context.

Importanţa acordată de diferiţi actori internaţionali sistemelor UAS de tip FPV

În primul rând, importanţa sistemelor UAS de tip FPV este demonstrată de acţiunile întreprinse de cei doi beligeranţi din conflictul ruso-ucrainean. Astfel, **Rusia** dezvoltă în mod activ drone de tip FPV. Un exemplu este cel al dronelor „Boomerang” de provenienţă chineză care, chiar dacă folosesc materiale ieftine de fabricare, sunt destul de eficiente (Russia’s Boomerang Copter-Class Small FPV Drones, 2023). Datorită accesibilităţii şi importanţei, tehnologia de tip FPV a fost implementată de către Rusia şi pe platforme terestre fără pilot (Russia Produces a Series of Ground FPV ‘Kamikaze’ Drones, 2024). Este recunoscut de către specialiştii ruşi că „viitorul aparţine dronelor FPV compacte şi agile, cu rază scurtă de acţiune, folosite la nivel de pluton pentru recunoaştere şi lovituri precise.” (Edmonds, 2023).

În plus, Rusia a sporit producţia de drone FPV. În luna aprilie a acestui an, preşedintele ţării a anunţat intenţia de a investi 1 miliard de dolari până în 2026 pentru dezvoltarea şi achiziţia de astfel de aparate şi aproximativ 2,2 miliarde de dolari până în 2030 (Putin wants „mass production” of drones in Russia, 2024). Aceste investiţii semnificative demonstrează importanţa acordată de Rusia dezvoltării şi achiziţionării sistemelor UAS de tip FPV pe fondul efectelor acestor aparate în conflictul din Ucraina. La sfârşitul lunii iulie 2024, ministrul apărării rus, Andrei Belousov, a anunţat o producţie de aproximativ 4.000 de drone FPV pe zi pentru ţara sa, însemnând aproximativ 1,5 milioane de unităţi pe an (How Realistic are Russia’s Statements About Production of 4000 FPV-Drones Per Day?, 2024). Complementar, Federaţia Rusă recunoaşte şi nevoia de instruire a operatorilor. Un raport rus de la începutul acestui an reliefează că Rusia a instruit, până la acel moment, aproximativ 3.500 de operatori în peste 800 de facilităţi speciale de instruire (3,500 Drone Operators Trained in Russia, Ministry of Defense Claims,

2024). Aceste cifre reflectă amploarea investiţiilor Rusiei în acest tip de armament, demonstrând, în acelaşi timp, importanţa pe care i-o acordă ca urmare a evoluţiilor conflictului din Ucraina.

Mai mult, Rusia acordă o importanţă crescută şi cercetării acestui domeniu pentru a spori eficacitatea acestora. Un exemplu extrem de important în acest sens datează de la începutul anului, când media rusească a prezentat dezvoltarea unei drone ruseşti purtătoare de drone FPV. Importanţa acesteia este extrem de mare, dat fiind faptul că, astfel, se poate extinde raza de acţiune a sistemelor, în limita maximă a semnalului, pentru a angaja ţinte în adâncimea dispozitivului ucrainean (https://www.defensemirror.com/news/36386/Russia_Tests_FPV_Drone_Carrier_in_Ukraine, 2024). Instalarea de staţii de retranslaţie pe unele aparate de zbor, de filtre de blocare a anumitor frecvenţe pentru a spori rezilienţa în faţa sistemelor de bruiaj electronic inamice sau utilizarea tehnologiei 3D pentru a realiza corpul dronei sunt doar câteva dintre dezvoltările ştiinţifice întreprinse de ruşi în ceea ce priveşte sistemele UAS de tip FPV (X, 2023; Russians increase the range and stability of FPV drones, 2024).

Ucraina a acordat şi ea o importanţă semnificativă acestui segment. Accesibilitatea dronelor FPV a facilitat extinderea utilizării operaţionale a acestora în cadrul conflictului ruso-ucrainean. Pentru Ucraina, accesibilitatea dronelor FPV, pe fondul inconstanţei furnizării de echipamente militare din partea aliaţilor vestici, i-a facilitat posibilitatea de a rămâne competitivă chiar şi în faţa superiorităţii numerice a ruşilor.

Este de remarcat faptul că dezvoltarea acestui sector industrial în Ucraina a fost una accelerată, cu o creştere semnificativă a numărului de companii producătoare de drone. Concret, numărul a crescut de la şapte, în 2022, până la aproximativ 80, la sfârşitul anului trecut (How Ukraine’s cheap FPV drones are used on the Ukrainian battlefield, 2023). Creştere considerabilă în cadrul industriei dronelor demonstrează cât de importante au devenit aceste dispozitive în cadrul conflictului. Datorită caracteristicilor lor şi a capacităţii de a furniza imagini şi informaţii în timp real, dar şi din prisma posibilităţii de a fi echipate cu muniţie, dronele FPV au devenit parte integrantă a eforturilor de supraveghere şi angajare a ţintelor. Mai mult decât atât, accesibilitatea crescută şi reducerea costurilor de producţie au permis Ucrainei să-şi dezvolte propria industrie de drone FPV, ceea ce a sporit capacităţile şi resursele ţării în faţa provocărilor complexe din cadrul conflictului, reuşind să substituie şi să completeze, din punct de vedere operaţional, sisteme de supraveghere şi armament mult mai scumpe.

Se estimează că, la sfârșitul anului 2023, aproximativ 50.000 de drone de diferite tipuri erau fabricate lunar în Ucraina, majoritatea fiind de tipul FPV (Lyuba Balashova, 2023). Mai mult, guvernul ucrainean a alocat anul acesta aproximativ 1 miliard de dolari pentru investiții în industria manufacturieră proprie (Governmental Portal of Ukraine, 2023), unul dintre rezultate fiind drona KH-S7 din **figura 3**. Această dronă de tip FPV poate transporta o greutate de 1 kilogram pe o rază de până la 9,5 kilometri. De asemenea, intenția guvernului ucrainean este de a produce 1 milion de drone de tip FPV în anul 2024 (Zafra, 2024), 200.000 fiind deja produse în primele două luni (Since the beginning of 2024, Ukraine has produced about 200 thousand FPV drones, 2024).

Figura 3: Drona ucraineană KH-S7 FPV
(Ukraine develops KH-S7 FPV drone, 2023)

La 1 iulie 2022, guvernul ucrainean, prin Ministerele apărării și cel al transformării digitale, au inițiat proiectul „The Army of Drones” (Armata Dronelor), care intenționa modernizarea și extinderea utilizării dronelor în armata ucraineană. Rolurile acestui program erau de a facilita achiziția de drone, de a colecta fonduri private în acest sens, de a realiza mentenanța și modernizarea acestora, precum și de a instrui personalul implicat în manevrarea lor. Programul a fost unul de succes, reușind să transforme armata ucraineană într-una modernă și bine pregătită pentru provocările conflictului în desfășurare (United 24, 2024; Army of Drones, 2024).

În plus, actori importanți ai comunității internaționale susțin efortul de război al Ucrainei. Un exemplu este reprezentat de constituirea „Coalțiiei Dronelor”, formată din 11 membri. Între care Regatul Unit, Germania și Polonia, care recunoaște importanța dronelor în conflictele contemporane și nevoia de sprijinire a Ucrainei

cu astfel de aparate. Astfel, coaliția și-a propus să sprijine efortul de război al acestei țări cu 1 milion de drone de tip FPV (Joint Statement by the Drone Coalition’s Ministers of Defence, 2024).

Într-o mutare menită să revoluționeze modul de desfășurare a operațiilor militare contemporane, Ucraina a înființat o categorie separată de forțe, destinată sistemelor aeriene fără pilot (Unmanned Systems Forces/USF), intenție anunțată de președintele Zelenski în februarie și devenită realitate în luna iunie a acestui an. Este de remarcat faptul că este prima națiune care realizează acest lucru (Ukraine’s Zelenskiy orders creation of separate military force for drones, 2024; Dangwal, 2024; Bielieskov, 2024). Rolurile principale ale USF includ coordonarea unităților de luptă specializate pe UAS, planificarea operațiilor în adâncime pentru aceste sisteme, identificarea de lecții și implementarea acestora în rândul structurilor de forțe ale armatei, dezvoltarea și actualizarea doctrinei specifice operării sistemelor aeriene fără pilot sau recrutarea și antrenarea personalului necesar operării UAS-urilor (Hardie, 2024). Această decizie reprezintă un garant al creșterii eficienței utilizării sistemelor UAS de tip FPV în contextul conflictului din Ucraina.

Datorită importanței sistemelor UAS, Ucraina a modificat statul de organizare de la nivelul majorității brigăzilor, fiecare dintre acestea având acum în componere o companie de UAS destinată angajării țintelor, din care un pluton perează drone de tip FPV (Sahuquillo, 2024; Ukraine is betting on drones to strike deep into Russia, 2024).

Mai mult, Ucraina investește în cercetare și dezvoltare în domeniul dronelor. Astfel, intenția este de a dezvolta drone de tip FPV bazate pe inteligență artificială, care să asigure posibilitatea de contracarare a semnalului de bruiere inamic și, de asemenea, de atac în roiuri de drone (swarm) interconectate care să acționeze compatibil, schimbând informații între ele în timp real, pentru a îndeplini misiunea încredințată (Hunder, 2024). Până la acest stadiu, eforturile de cercetare se axează pe elemente care pot fi obținute mai rapid, precum reducerea nivelului de zgomot al motoarelor sau reducerea amprentei electromagnetice (Hudson, 2023). Aceste acțiuni au atras atenția diferiților actori internaționali, care au început să acorde o importanță tot mai mare sistemelor UAS de tip FPV.

Într-un efort de adaptare, forțele terestre ale SUA intenționează să introducă dronele comerciale de mici dimensiuni la nivel de brigadă pe baza lecțiilor identificate din conflictul ruso-ucrainean. Procesul este unul destul de avansat, fiind deja alese firmele care urmează să facă livrarea (Judson, 2024). Pentru a testa eficiența acestora, unele unități au fost dotate cu astfel de aparate de la sfârșitul anului 2022 (Helfrich, 2022). În luna martie, armata SUA a anunțat că va dota și alte

unități de infanterie cu drone de mici dimensiuni în demersul de experimentare (Chávez, 2024). Conform oficialilor americani, plutoanele de infanterie ale brigăzilor de manevră vor avea în dotare drone de tip FPV cel mai probabil începând cu anul fiscal 2026 (Skove, 2024).

Centrul de excelență privind manevra al armatei SUA organizează deja cursuri pentru operatori de drone de mici dimensiuni (U.S. Army hosts inaugural drone competition at Fort Moore, 2024), așa cum se poate remarca în figura 4. Se analizează inclusiv înființarea unei școli special destinată antrenării piloților de drone de tip FPV, cursul urmând să dureze 3-4 săptămâni (Skove, 2024).

Figura 4: Curs pentru operatori de drone (Borsari, 2023, p. 5)

Australia admite și ea importanța dronelor FPV în conflictele contemporane. Astfel, în sistemul de apărare australian se recunoaște nevoia urgentă a armatei de învățare a lecțiilor din Ucraina. Crearea unei capacități proprii de drone FPV, precum și a unui centru specializat de instruire reprezintă una dintre direcțiile viitoare de urmat în demersul de adaptare a structurii de forțe la provocările contextului actual de operare.

Armata **Chinei** deja se antrenează cu drone de tip FPV (Kesteloo, 2024; Satam, 2024), iar **Israelul** le întrebuințează în conflictul din Fâșia Gaza (Antebi, 2024). Alte state importante precum India recunosc nevoia de adaptare a propriei structuri armate prin integrarea dronelor FPV (The First Person View (FPV) Drone Revolution: India's Need to Adapt, 2024). În plus, Republica Cehă, prin noul Concept de reconstrucție a armatei, din februarie a anului curent, decide să înzestreze propriile forțe cu sisteme UAS de tip FPV (Domingo, 2024).

CONCLUZII

Modul de desfășurare a operațiilor militare specific armatelor vestice, cunoscut sub numele de război manevrier (maneuver warfare), se bazează exclusiv pe deținerea superiorității aeriene. Totuși, așa cum a demonstrat conflictul din Ucraina, unde Rusia deține net, ca și număr de capacități, superioritatea în fața Ucrainei, ea nu s-a putut concretiza. Așadar, această premisă de planificare a operațiilor, într-un mediu aerian tot mai congestionat, s-ar putea să nu fi realizabilă. Utilizarea pe scară extinsă a sistemelor aeriene fără pilot a transformat complet modul de operare al forțelor armate. Abilitatea de a întrebuința aceste aparate poate asigura un avantaj operațional considerabil pentru orice structură militară. Mai mult, același mediu de operare contestat implică tot mai multe provocări în utilizarea dronelor de dimensiuni medii și mari (Borsari, 2023, p. 4). Din acest motiv, dronile comerciale de mici dimensiuni, în special cele de tip FPV, au devenit din ce în ce mai importante în cadrul operațiilor desfășurate. Prețul redus, dar și eficiența ridicată au determinat o atenție sporită din partea structurilor militare.

În plus, este de așteptat ca progresele din domeniul tehnologiilor emergente, precum inteligența artificială, să asigure un impact și mai mare al acestor sisteme pe câmpul de luptă prin sporirea preciziei, eficienței operaționale, dar și a versatilității. (Borsari, 2023, p. 4).

În acest cadru, articolul curent a avut ca obiectiv să argumenteze necesitatea de integrare a acestor sisteme în cadrul structurilor de forțe și al operațiilor Armatei României. Este recunoscut faptul că procesul de adaptare este crucial pentru abilitatea forțelor armate de a face față noilor amenințări și provocări specifice mediului actual și viitor de operare. În acest sens, lecțiile operaționale din conflictul din Ucraina pot oferi îndrumare și inspirație pentru strategiile viitoare privind întrebuințarea eficientă a forțelor armate române. Una dintre aceste lecții este cea legată de integrarea dronelor de tip FPV în operațiile terestre ca și multiplicator al efectelor acestora.

Conflictul din Ucraina a demonstrat că sistemele UAS, cu diverse niveluri de sofisticare, autonomie și funcționalități, au devenit piese esențiale în războiul modern. Integrându-se cu succes în tactici de luptă și concepte avansate de operare, dronile pot oferi avantaje semnificative armatelor moderne prin furnizarea unei capacități eficiente pentru misiuni de tip ISR, BDA sau chiar de sprijin prin foc. În plus, impactul lor pe câmpul de luptă este amplificat de dezvoltarea tehnologică rapidă, care permite îmbunătățiri permanente în privința performanței și eficienței acestora. Analiza lecțiilor operaționale din conflictul din Ucraina poate oferi

o perspectivă valoroasă asupra modului în care pot fi desfășurate operațiile militare într-un mediu complex și volatil.

Beneficiile operaționale, dar și acțiunile întreprinse de diverși actori internaționali privind achiziția de drone de tip FPV sunt doar două argumente solide privind necesitatea de adaptare a structurilor de forțe ale Armatei României la provocările mediului curent de operare. În plus, există o serie de alți factori care ar trebui analizați și care pot determina un astfel de deziderat. Îmbătrânirea populației este unul dintre aceștia. Trebuie să admitem că, în viitorul apropiat, resursa umană disponibilă pentru a satisface stagiul militar în caz de conflict se va împuțina. Din acest motiv, consider că automatizarea armatei trebuie să reprezinte o prioritate. Mai mult, trebuie să analizăm și impactul moral al pierderii unei drone în luptă, care este insignifiant în raport cu pierderea de vieți omenești. Așadar, menținerea unei capacități operaționale ridicate poate fi o consecință a înzestrării cu drone de tip FPV. Costul versus eficiența este, de asemenea, un factor important. Se poate observa, din nenumăratele situații din Ucraina, cât de importante pot fi acestea în cadrul operațiilor militare. Complementar, mentenanța unor astfel de aparate este cu siguranță mult mai ieftină decât întreținerea personalului uman.

Pentru integrarea sistemelor UAS de tip FPV, Armata României va trebui să considere mai mult decât simpla achiziție a aparatelor de zbor. Selecția și instruirea operatorilor, dezvoltarea doctinelor specifice de întrebuințare și actualizarea celor deja existente sau regândirea organizării pentru luptă a unităților, sunt doar câteva dintre direcțiile de acțiune care vor trebui întreprinse. Totuși, închei prin a prezenta ceea ce fostul șef al armatei ucrainene, generalul Valerii Zaluzhnyi, scria în faimosul său articol de la începutul acestui an, *On the Modern Design of Military Operations in the Russo-Ukrainian War: In the Fight for the Initiative: „Poate că principala opțiune pentru obținerea unui avantaj în conflictele contemporane este să stăpânești întregul arsenal de mijloace relativ ieftine, moderne și extrem de eficiente care se dezvoltă rapid”* (Zaluzhnyi, 2024), așa cum este cazul sistemelor UAS de tip FPV.

BIBLIOGRAFIE:

1. ' \$500 – Ukrainian drone, \$3 million – Russia's most advanced tank, a skilled operator's hands – priceless' (2 septembrie 2024), <https://english.nv.ua/nation/two-ukrainian-fpv-kamikaze-drones-destroy-advanced-russian-t-90-proryv-tank-video-50350852.html>, accesat la 21 octombrie 2025.
2. 3,500 Drone Operators Trained in Russia, Ministry of Defense Claims (6 ianuarie 2024), Defense Express: https://en.defence-ua.com/news/3500_drone_operators_trained_in_russia_ministry_of_defense_claims-9104.html, accesat la 16 iulie 2024.

3. A Drone Worth a Few Hundreds of Dollars Against a 240-mm Mortar: Spectacular Destruction of the Tyulpan Mortar at a Distance of 10 km (7 mai 2023), https://en.defence-ua.com/news/a_drone_worth_a_few_hundreds_of_dollars_against_a_240_mm_mortar_spectacular_destruction_of_the_tyulpan_mortar_at_a_distance_of_10_km-6630.html, accesat la 17 septembrie 2024.
4. AAP-06 (2021). AAP-06, NATO Glossary of terms and definitions (English and French). NATO Standardization Office.
5. Antebi, L., Adar, O. (8 februarie 2024). FPV Drones: From the Ukrainian Battlefield to the Middle East, <https://www.inss.org.il/publication/fpv/>, accesat la 22 iulie 2024.
6. Anwar, N. (7 februarie 2023). World's largest drone maker is unfazed – even if it's blacklisted by the U.S. CNBC, <https://www.cnbc.com/2023/02/08/worlds-largest-drone-maker-dji-is-unfazed-by-challenges-like-us-blacklist.html>, accesat la 17 iulie 2024.
7. Army of Drones (2024), <https://www.ukrainianworldcongress.org/united24/>, accesat la 11 iulie 2024.
8. Balashova, L., Melnyk, T. (23 noiembrie 2023). Hands for wings. Ukrainian companies produce about 50,000 FPV drones every month. Forbes, <https://forbes.ua/innovations/ukrainski-inzheneri-pratsyuyut-u-boeing-ta-airbus-virobniki-droniv-strazhdayut-cherez-defitsit-kadriv-yak-rozvyazati-tsyu-problemu-20112023-17379>, accesat la 22 iulie 2024.
9. Barbu, F.-M., gl.-mr. (2024). Războiul dronelor. În revista *Gândirea militară românească*, nr. 2, pp. 6-13.
10. Ben, B. (24 martie 2024). FPV drone tactics reshape conventional trench warfare in Russo-Ukrainian War, Euromaidan Press, <https://euromaidanpress.com/2024/03/22/both-ukraine-and-russia-rapidly-increase-the-use-of-fpv-drones-challenging-conventional-trench-fortifications/>, accesat la 22 iulie 2024.
11. Bielieskov, M. (20 februarie 2024). Outgunned Ukraine bets on drones as Russian invasion enters third year, Atlantic Council, <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/ukrainealert/outgunned-ukraine-bets-on-drones-as-russian-invasion-enters-third-year/>, accesat la 22 iulie 2024.
12. Borsari, F., Davis, Jr., G.B. „Skip” (2023). An Urgent Matter of Drones. The Center for European Policy Analysis's (CEPA).
13. Chuck Pfarrer Indications & Warnings (26 decembrie 2023), X, <https://twitter.com/ChuckPfarrer/status/1739705046177042868>, accesat la 12 iulie 2024.
14. Collins, M.G. (2023). Mobilizing the British Army. În *The British Army Review* (182), pp. 6-9.
15. Dangwal, A. (16 iunie 2024). Ukraine Launches World's 1st Unmanned Systems Forces; Masters Robotic War Across Land, Sea & Air, The Euroasian Times, <https://www.eurasiantimes.com/ukraine-launches-worlds-1st-unmanned-systems-forces-masters-robotic-war-across-land-sea-air/>, accesat la 22 iulie 2024.
16. DEX online (2024), <https://dexonline.ro/definitie/termite/definitii>, accesat la 11 iulie 2024.
17. Domingo, J. (22 mai 2024). Czech Republic Eyes Equipping Army With FPV Drones, în The Defense post, <https://thedefensepost.com/2024/05/22/czech-republic-fpv-drones-army/>, accesat la 23 iulie 2024.

18. Edmonds, J.A., Bendett, S. (2023). *Russia's Use of Uncrewed Systems in Ukraine*. Washington: The Center for Naval Analyses.
19. *FM 1-02.1 Operational Terms*. (2024). Washington D.C.: US Department of the Army.
20. *FPV Drone Control: Exploring Effectiveness and Risks in Military Operations in Ukraine* (7 mai 2023), Defense Express, https://en.defence-ua.com/weapon_and_tech/fpv_drone_controle_exploring_effectiveness_and_risks_in_military_operations-6604.html, accesat la 22 iunie 2024.
21. Gosselin-Malo, E. (19 iulie 2024). *Drone warfare in Ukraine prompts fresh thinking in helicopter tactics*, Defense news, <https://www.defensenews.com/global/europe/2024/07/19/drone-warfare-in-ukraine-prompts-fresh-thinking-in-helicopter-tactics/>, accesat la 21 iulie 2024.
22. Governmental Portal of Ukraine (26 iulie 2023), <https://www.kmu.gov.ua/en/news/denys-shmyhal-tsoho-roku-uriad-vydilyv-40-mlrd-hrn-dlia-investytsii-v-ukrainskykh-vyrobnykiv-bezpilotnykiv>, accesat la 2 august 2024.
23. Hambling, D. (10 noiembrie 2020). *The 'Magic Bullet' Drones Behind Azerbaijan's Victory Over Armenia*, Forbes, <https://www.forbes.com/sites/davidhambling/2020/11/10/the-magic-bullet-drones-behind--azerbaijans-victory-over-armenia/>, accesat la 22 iulie 2024.
24. Hardie, J. (21 iunie 2024). *Ukraine's new Unmanned Systems Forces takes shape*, Long War Journal, <https://www.longwarjournal.org/archives/2024/06/ukraines-new-unmanned-systems-forces-takes-shape.php>, accesat la 22 iulie 2024.
25. Helfrich, E. (7 decembrie 2022). *Army Fields Its New RQ-28A Quadcopter Recon Drone*, The Warzone, <https://www.twz.com/army-fields-its-first-u-s-designed-quadcopter-reconnaissance-drone>, accesat la 22 iulie 2024.
26. Horton, A., Korolchuk, S. (4 octombrie 2023). *In Ukraine, explosive DIY drones give an intimate view of killing*. În The Washington Post, <https://www.washingtonpost.com/world/2023/10/04/fpv-drone-ukraine-russia/>, accesat la 11 august 2024.
27. *How could FPV drones change warfare?* (4 aprilie 2023), The Economist, <https://www.economist.com/the-economist-explains/2023/08/04/how-could-fpv-drones-change-warfare>, accesat la 22 iulie 2024.
28. *How Realistic Are Russia's Statements About Production of 4000 FPV-Drones Per Day?* (31 iulie 2024), Defense Express, https://en.defence-ua.com/news/how_realistic_are_russias_statements_about_production_of_4000_fpv_drones_per_day-11353.html, accesat la 2 august 2024.
29. *How Ukraine's cheap FPV drones are used on the Ukrainian battlefield* (9 octombrie 2023), Army Recognition, https://armyrecognition.com/focus-analysis-conflicts/army/conflicts-in-the-world/russia-ukraine-war-2022/how-ukraine-s-cheap-fpv-drones-are-used-on-the-ukrainian-battlefield?highlight=WyJydXNzaWEiXQ%3D%3D#google_vignette, accesat la 22 august 2024.
30. Hudson, J., Khudov K. (26 iulie 2023). *The war in Ukraine is spurring a revolution in drone warfare using AI*, The Washington Post, <https://www.washingtonpost.com/world/2023/07/26/drones-ai-ukraine-war-innovation/>, accesat la 22 iulie 2024.
31. Hunder, M. (18 iulie 2024). *Ukraine rushes to create AI-enabled war drones*, Reuters, <https://www.reuters.com/technology/artificial-intelligence/ukraine-rushes-create-ai-enabled-war-drones-2024-07-18/>, accesat la 22 iulie 2024.
32. *Joint Doctrine Publication 0-01.1 UK Terminology Supplement to NATOTerm* (ed. B). (2023). Ministerul Apărării din Marea Britanie.
33. *Joint Statement by the Drone Coalition's Ministers of Defence* (11 iulie 2024), Australian Government Defence, <https://www.minister.defence.gov.au/statements/2024-07-11/joint-statement-drone-coalitions-ministers-defence>, accesat la 22 iulie 2024.
34. Jones, S.G., Harrington, J., Reid, C.K., Strohmeier, M. (2023). *Combined Arms Warfare and Unmanned Aircraft Systems. A new era of strategic competition*. Washington D.C.: Center for Strategic and International Studies.
35. Judson, J. (12 septembrie 2024). *Army picks two companies to get small drones to brigade combat teams*, Defense News, <https://www.defensenews.com/land/2024/09/12/army-picks-two-companies-to-get-small-drones-to-brigade-combat-teams/>, accesat la 22 iulie 2024.
36. Kerry, C., Swed, O. (15 august 2024). *Small Drones for Big Militaries: The Way Ahead*, Army War College, <https://warroom.armywarcollege.edu/articles/small-drones/>, accesat la 11 iulie 2024.
37. Kesteloo, H. (28 aprilie 2024). *Chinese Military Trains with FPV Drones, DJI Avata and Drone Countermeasures*, <https://dronexl.co/2024/04/28/chinese-military-trains-with-fpv-drones-dji-avata/>, accesat la 22 iulie 2024.
38. McFadden, C. (24 august 2023). *Ukrainian military unveils its new 'SkyKnight' bomber drone*, Interesting Engineering, <https://interestingengineering.com/innovation/ukraine-own-bomber-drone>, accesat la 2 iulie 2024.
39. Milasauskas, T., Jaškūnas, L. (20 iunie 2024). *FPV drones in Ukraine are changing modern warfare*, Atlantic Council, <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/ukrainealert/fpv-drones-in-ukraine-are-changing-modern-warfare/>, accesat la 22 iulie 2024.
40. *Operational Environment 2024-2034: Large-Scale Combat Operations*. (2024). US Training and Doctrine.
41. *Putin wants „mass production – of drones in Russia* (28 aprilie 2024), Ukrainska Pravda, <https://www.pravda.com.ua/eng/news/2023/04/28/7399771/>, accesat la 22 iulie 2024.
42. Rhodes, C. (2024). *Small Aircraft, Sizeable Threats: Preparing Army to counter Small Uncrewed Aerial Systems*. În *Australian Army Occasional Paper* (24).
43. *Russia's Boomerang Copter-Class Small FPV Drones* (24 martie 2023), UAS Vision, <https://www.uasvision.com/2023/03/24/russias-boomerang-copter-class-small-fpv-drones/>, accesat la 2 iulie 2024.
44. *Russia Produces a Series of Ground FPV 'Kamikaze' Drones* (13 iunie 2024), UAS Vision, <https://www.uasvision.com/2024/06/13/russia-produces-a-series-of-ground-fpv-kamikaze-drones/>, accesat la 22 iulie 2024.
45. *Russians increase the range and stability of FPV drones* (9 ianuarie 2024), Militarnyi, <https://mil.in.ua/en/news/russians-increase-the-range-and-stability-of-fpv-drones/>, accesat la 22 iulie 2024.
46. Sahuquillo, M. (8 ianuarie 2024). *Night mission with a Ukrainian brigade operating bomb-carrying drones on the Bakhmut front*, pe El Pais, <https://english.elpais.com/>

- international/2024-01-08/night-mission-with-a-ukrainian-brigade-operating-bomb-carrying-drones-on-the-bakhmut-front.html#, accesat la 22 iulie 2024.
47. Satam, P. (19 martie 2024). *As 'Drone Piloting' Becomes New Military Domain, Chinese PLA Soldiers Fly FVP UAVs Through Tricky Hurdles*, <https://www.eurasiantimes.com/plas-fpv-attack-uavs-and-redefine-the-infantry-role/amp/>, accesat la 12 iulie 2024.
 48. *Since the beginning of 2024, Ukraine has produced about 200 thousand FPV drones* (29 februarie 2024), Militarnyi, <https://mil.in.ua/en/news/since-the-beginning-of-2024-ukraine-has-produced-about-200-thousand-fpv-drones/>, accesat la 12 iulie 2024.
 49. Skove, S. (14 mai 2024). *FPVs, tethered drones could become formal Army programs in 2025*, Defense One, <https://www.defenseone.com/threats/2024/05/fpvs-tethered-drones-could-become-formal-army-programs-2025/396573/>, accesat la 22 iulie 2024.
 50. *The First Person View (FPV) Drone Revolution: India's Need to Adapt* (16 martie 2024), <https://defence.in/threads/the-first-person-view-fpv-drone-revolution-indias-urgent-need-to-adapt.4555/>, accesat la 22 iulie 2024.
 51. *Ukraine develops KH-S7 FPV drone* (8 septembrie 2023), Ukraine Ministry of Defence, <https://mil.in.ua/en/news/ukraine-develops-kh-s7-fpv-drone/>, accesat la 22 iulie 2024.
 52. *Ukraine is betting on drones to strike deep into Russia* (20 martie 2024), <https://www.economist.com/europe/2023/03/20/ukraine-is-betting-on-drones-to-strike-deep-into-russia>, accesat la 17 iulie 2024.
 53. *Ukraine's Zelenskiy orders creation of separate military force for drones*. (6 februarie 2024), Reuters, <https://www.reuters.com/world/europe/ukraines-zelenskiy-orders-creation-separate-military-force-drones-2024-02-06/>, accesat la 12 iulie 2024.
 54. *Ukrainian FPV Drone Rams Russian Mi-24 Helicopter* (7 august 2024), UAS Vision, <https://www.uasvision.com/2024/08/09/ukrainian-fpv-drone-rams-russian-mi-24-helicopter/>, accesat la 12 iulie 2024.
 55. *Ukrainian FPV kamikaze drones attack Russian military equipment* (13 iulie 2023), Military News UA – X, https://twitter.com/front_ukrainian/status/1679395403077148673, accesat la 12 iulie 2024.
 56. *Ukrainian Military Destroyed russian Murom-P Surveillance System Once Again* (7 mai 2023), Defense Express, https://en.defence-ua.com/weapon_and_tech/ukrainian_military_destroyed_russian_murom_p_surveillance_system_once_againe_video-6631.html, accesat la 22 iulie 2024.
 57. *Ukrainian MoD highlights 'drone-on-drone' engagements over the battlefield*. (3 iunie 2024), European Security&Defence, <https://euro-sd.com/2024/06/major-news/38485/drone-on-drone-over-ukraine/>, accesat la 12 iulie 2024.
 58. *Ukrainian new heavy FPV drones with enhanced warheads will be „nightmare” for Russians* (4 iulie 2024), Kanal 13 – Youtube, <https://www.youtube.com/watch?v=dCGXb0GPJfE>, accesat la 22 iulie 2024.
 59. United 24 (2024), <https://u24.gov.ua/dronation?fbclid=IwAR3Ic0yzUMDvm71ErjsHpKjMUNOhu4GpWhGjxu6fT2abSpvLb0bEt33OUNc>, accesat la 17 iunie 2024.
 60. *U.S. Army hosts inaugural drone competition at Fort Moore* (8 mai 2024), <https://www.wrbl.com/news/beehive-classic-u-s-army-hosts-inaugural-drone-competition-at-fort-moore/>, accesat la 22 iulie 2024.

61. Zafra, M., Hunder, M., Rao, A., Kiyada, S. (26 martie 2024). *How drone combat in Ukraine is changing warfare*, Reuters, <https://www.reuters.com/graphics/UKRAINE-CRISIS/DRONES/dwpkeyjwkpmp/>, accesat la 22 iulie 2024.
62. *What are 'dragon drones', Ukraine's latest weapon against Russia?* (9 septembrie 2024), Al Jazeera, <https://www.aljazeera.com/news/2024/9/9/what-are-dragon-drones-ukraines-latest-weapon-against-russia>, accesat la 22 iulie 2024.
63. X(123 aprilie 2023), https://x.com/Geopolitics_Emp/status/1645912003389583361, accesat la 12 iulie 2024.
64. Zaluzhnyi, G.V. (2 februarie 2024). *On The Modern Design of Military Operations in The Russo-Ukrainian War: In The Fight for The Initiative*, [https://nvkarta.com/project/library/uploads/military/analytics/\(en\)_ZALUZHNYI_MODERN_DESIGN_OF_MILITARY_OPERATIONS_Feb_1st_2024.pdf](https://nvkarta.com/project/library/uploads/military/analytics/(en)_ZALUZHNYI_MODERN_DESIGN_OF_MILITARY_OPERATIONS_Feb_1st_2024.pdf), accesat la 22 iulie 2024.
65. https://www.defensemirror.com/news/36386/Russia_Tests_FPV_Drone_Carrier_in_Ukraine (22 martie 2024), https://www.defensemirror.com/news/36386/Russia_Tests_FPV_Drone_Carrier_in_Ukraine, accesat la 22 iulie 2024.
66. <https://dexionline.ro/definitie/termite/definitii> (9 septembrie 2024), Al Jazeera, <https://www.aljazeera.com/news/2024/9/9/what-are-dragon-drones-ukraines-latest-weapon-against-russia>, accesat la 2 iulie 2024.

TEHNOLOGII EMERGENTE ȘI PROVOCĂRI ÎN OPERAREA SISTEMELOR AERIENE FĂRĂ PILOT HIBRIDE ÎN ERA METAVERSULUI

Student drd. Florina Ghindescu COSTAȘ

Universitatea din Petroșani

Prof. univ. dr. habil. ing. Roland Iosif MORARU

Universitatea din Petroșani

Lect. univ. dr. ing. Ioana-Raluca ADOCHIEI

Academia Tehnică Militară „Ferdinand I”, București
10.55535/GMR.2024.4.09

With the maturity of UAV technologies and the expansion of the Internet of Things (IoT), unmanned aerial vehicles (UAVs) have become an essential component in multiple industries, representing a crucial tool for addressing current and future challenges. Integrating emerging technologies and advanced training methodologies for unmanned aerial vehicle operators is essential to ensure the efficient and safe use of these technologies. This research investigates critical gaps in understanding the emerging risks associated with human-machine interaction, from the perspective of occupational safety and health (OSH). While automation contributes to simplifying processes, extended reality (XR) facilitates the development of interactive educational resources, and augmented artificial intelligence (AAI) amplifies human cognitive capabilities through the use of advanced artificial intelligence (AI) algorithms. In the context of the industrial metaverse, these technologies offer significant opportunities for optimizing operational efficiency, supporting the training of drone operators in successfully managing the complexities of modern airspace.

Keywords: UAV operator training; industrial metaverse (AI, AAI); emerging technological risks; occupational safety and health (OSH); UAV;

INTRODUCERE

Există o recunoaștere tot mai mare a faptului că mediul profesional se schimbă rapid ca urmare a progreselor tehnologice și a globalizării. Potrivit unui raport al firmei Pricewaterhouse Coopers (PwC), cu sediul principal în Londra, Marea Britanie, inteligența artificială (IA) ar putea contribui cu până la 15,7 trilioane de dolari la creșterea globală a economiei până în 2030 (Rao, 2017, p. 3). În timp ce IA se concentrează pe automatizarea sarcinilor, inteligența artificială augmentată (IAA) își propune să se integreze în experiența umană mai degrabă decât să o înlocuiască în întregime, ea fiind concepută pentru a amplifica abilitățile noastre cognitive și a ne ajuta să atingem un nivel superior de performanță (Kim, 2022, p. 1). În același timp, tehnologiile inteligente de automatizare oferă tot mai multe oportunități, inclusiv pentru managementul resurselor umane, dar și provocări fezabile la nivel tehnologic și etic (Christenko, 2022, p. 6).

Impactul acestor tehnologii se manifestă atât la nivel individual, prin transformarea rolurilor și competențelor necesare, cât și la nivel organizațional, prin necesitatea de a reconfigura procesele de lucru și de a cultiva o cultură organizațională care să favorizeze *colaborarea om-mașină*. Efectele schimbărilor tehnologice asupra oportunităților și provocărilor pentru domeniul securitate și sănătate în muncă (SSM) au însoțit întotdeauna evoluția tehnologică (Rosen, 2022, p. 1). În acest context, un sector al aviației aflat în evoluție rapidă, cu un potențial semnificativ și în Uniunea Europeană, îl reprezintă vehiculele aeriene fără pilot (UAV). În prezent, UAV a fost menționat prin terminologii diferite, cum ar fi dronă, vehicul pilotat de la distanță (RPV), aeronavă pilotată de la distanță (RPA), sistem de aeronave fără pilot (UAS) și sistem de aeronave pilotate de la distanță (RPAS). Acești termeni s-au format în diferite etape de dezvoltare tehnologică sau în diferite scenarii de aplicare, dar nu creează nicio ambiguitate în context (Fan, 2020, p. 199). UAV-urile sunt o clasă de dispozitive care includ drone multirotor, precum și dispozitive cu un singur rotor și aripă fixă, versiuni hibride și potențial sisteme de propulsie alternative, roboți care pot zbura. Deși numărul de drone comerciale a crescut semnificativ, aplicațiile militare continuă să domine piața.

În ceea ce privește autonomia, cercetările prezintă o taxonomie cu 6 niveluri (Eibin, 2021, p. 1) sau 10 niveluri de autonomie pentru UAV-uri (Sequeira, 2023, p. 2). Deși această taxonomie vizează, în principal, contextul militar, ea este aplicabilă

și UAV-urilor care operează în alte scenarii. UAV-urile au adus schimbări majore în modul de lucru și interacțiune cu mediul, deschizând noi oportunități de inovare și creștere economică, oferind supremație față de tehnologiile convenționale (Gaurav, 2018, p. 12).

Domeniile cheie care beneficiază de tehnologia UAV sunt atât militare, civile, cât și comerciale, cum ar fi: agricultura, construcțiile și infrastructura, logistica și transportul, sănătatea, monitorizarea mediului înconjurător, apărarea, cartografierea și topografia, ca și misiunile de cercetare științifică. Diversitatea aplicațiilor UAS necesită o abordare diferențiată pentru pregătirea operatorilor. Fiecare industrie și organizație având cerințe specifice, o certificare unică ar putea fi insuficientă. Prin urmare, sunt necesare cerințe de formare mai nuanțate și adaptate fiecărui caz de utilizare, iar lipsa acestora poate duce la incidente (Williams, 2023, p. 1). Administrația Federală pentru Aviație (FAA) indică o cerere semnificativă de operatori UAV în domeniul militar și maritim, oferind o perspectivă valoroasă asupra provocărilor cu care se confruntă industria din SUA, și subliniază necesitatea standardelor clare pentru siguranța operațiunilor cu drone și formarea operatorilor (Ib.).

Studiile recente în domeniul AI și al sistemelor de aeronave pilotate de la distanță arată că un sistem complet autonom ar putea îmbunătăți semnificativ procesul decizional și eficiența generală a misiunilor (Eibin, ib.). Aceste progrese exponențiale sunt determinate atât de inovațiile algoritmice (învățarea senzomotorilor în simulare), cât și de îmbunătățirile ingineriei sistemelor, care acoperă întregul flux de navigație: percepție, planificare și control (Hanover, 2024, p. 17). În prezent, dronele care oferă un echilibru între autonomie și control uman rămân relevante (Presamil, 2024, p. 1). Până când sistemele complet autonome vor putea gestiona în mod fiabil cantitatea mare de date generate în timpul zborului în timp real, operatorii umani vor continua să fie esențiali pentru siguranța și performanța UAV-urilor.

Pe măsură ce IA devine tot mai robustă, algoritmi de siguranță devin critici pentru operarea UAV-urilor în medii complexe și incerte (Hanover, p. 18). În paralel cu progresul tehnologic, cadrul de reglementare global trebuie să fie modernizat pentru a permite operațiuni complet autonome RPAS (Eibin, p. 2).

Un studiu relativ recent subliniază că operatorii de drone, lucrători ai economiei gig, au fost ignorați în ceea ce privește securitatea și sănătatea în muncă (Rahmani, 2023, p. 57). Studiul investighează interacțiunea om-UAV, dinamica procesului de formare a operatorilor prin adoptarea noilor tehnologii IA și RX și modul în care riscurile SSM sunt afectate de aceste schimbări. Tehnologiile digitale oferă posibilități mai eficiente și flexibile pentru antrenamentele militare, adaptându-se

complexității operațiunilor moderne (Jungck, 2023, p. 1). Descoperirile recente arată că factorii umani, mai degrabă decât defectele tehnologice, sunt cauza majorității accidentelor cu drone, cum ar fi lipsa de conștientizare situațională și decizii eronate (Rahmani, pp. 63-64).

Interfața om-mașină este un risc emergent în SSM, dar reprezintă și o cale pentru îmbunătățirea siguranței, subliniind importanța unui design adecvat pe măsură ce nivelurile de autonomie ale UAV-urilor cresc (Sequeira, 2023, p. 7). În era metaversului, tehnologiile digitale precum IA și RX au un impact semnificativ asupra procesului de formare, oferind experiențe de învățare personalizate. Integrarea acestor tehnologii crește eficiența operațională, dar creează și noi riscuri pentru sănătatea ocupațională. Ca atare, noua paradigmă necesită o abordare holistică, aptă să țină cont atât de complexitatea tehnologică, precum și de impactul asupra sănătății ocupaționale a operatorilor de UAV, într-un cadru de reglementare dinamic și în continuă schimbare. Lipsa datelor empirice privind riscurile asociate îngreunează definirea unor strategii eficiente de atenuare a riscurilor. Identificarea lacunelor în cercetare este esențială pentru dezvoltarea unor politici informate, care să asigure siguranța operatorilor și să reducă riscurile neabordate.

Această lucrare utilizează metodologia PRISMA pentru selectarea și analiza critică a literaturii de specialitate din surse academice și industriale relevante. Sursele prezentate în continuare au fost filtrate în funcție de relevanța lor pentru următoarele domenii: vehicule aeriene fără pilot (UAV), securitate și sănătate în muncă (SSM), și utilizarea tehnologiilor RX în instruirea operatorilor UAV.

ANALIZA TEMATICĂ

Integrare UAV, supraveghere digitală, etică și spațiu

Cercetările realizate în cadrul proiectelor Comisiei Europene, de la îmbunătățirea standardelor de zbor (aw-drones.eu, 2021), coordonarea flotelor de UAV-uri și integrarea acestora în traficul aerian (labyrinth2020.eu), până la dezvoltarea soluțiilor pentru a contracara amenințările, inclusiv neutralizarea unui UAV care operează în zone restricționate (alladin2020.eu) sau explorarea potențialului tehnologiei 5G (5gdrones.eu), au marcat un progres semnificativ în integrarea dronelor. Totuși, aceste inițiative au identificat și amenințările potențiale la adresa siguranței pe care UAV-urile le pot reprezenta. Nu este surprinzător faptul că, în prezent, problemele tehnologice nu mai ocupă centrul preocupărilor de cercetare. În schimb, aspectele legate de organizare, management și impactul acestora asupra performanței și siguranței devin dominante (Sequeira, p. 4).

În plus, în ciuda beneficiilor clare ale utilizării UAV-urilor, proliferarea rapidă a acestora în diverse medii de lucru ridică dileme sociale și etice, în special în ceea ce privește invazia vieții private și riscurile pentru siguranța publică (Rahmani, p. 63). Inițiativele conduse de organizații precum NATO, împreună cu dezbaterile din cadrul forumurilor internaționale, joacă un rol esențial în formarea unui răspuns colectiv la aceste provocări emergente. Aceste inițiative subliniază importanța colaborării pentru securizarea spațiului, mai ales în contextul conflictelor digitale contemporane. Importanța cooperării este evidențiată de eforturile continue de a dezvolta un cadru juridic și etic cuprinzător pentru operațiunile în spațiul digital, asigurând o abordare echilibrată, care să ia în considerare atât interesele militare, cât și pe cele civile (Botezatu, 2024, p. 6).

Un alt aspect important este rolul tot mai crescut al inteligenței artificiale și al inteligenței artificiale augmentate în supravegherea și controlul UAV-urilor. Aceste tehnologii facilitează gestionarea eficientă a riscurilor și contribuie la creșterea eficienței operaționale. IA permite automatizarea proceselor complexe, în timp ce IAA îmbunătățește capacitățile umane prin integrarea analizei automate cu deciziile umane, oferind soluții sigure și eficiente pentru utilizarea UAV-urilor în contexte atât civile, cât și militare.

De asemenea, tehnologiile emergente, precum rețelele 5G și IoT (Internet of Things), joacă un rol crucial în gestionarea traficului aerian și a rețelilor de comunicații. Cu toate acestea, aceste progrese aduc cu sine riscuri suplimentare, inclusiv vulnerabilități cibernetice, care necesită măsuri adecvate de securitate și standardizare.

Pentru a asigura o integrare sigură și eficientă a UAV-urilor în spațiul aerian, este esențial un cadru reglementar integrat, care să echilibreze interesele militare și civile. Reglementările stricte, susținute de un cadru etic solid, vor preveni abuzul de tehnologii de supraveghere și vor contribui la securitatea publică și protecția vieții private.

Dronele au transformat semnificativ modul în care sunt desfășurate războaiele din punct de vedere strategic, oferind avantaje substanțiale în proiecția puterii, eficiență operațională, reducerea riscurilor politice și umanitare, precum și în adaptabilitatea la războaiele asimetrice și cibernetice (Barbu, 2024, pp. 11-13). Utilizarea vehiculelor aeriene fără pilot în misiunile militare nu numai că reduce riscul de pierderi umane, îmbunătățind astfel siguranța operațională în zonele de conflict, dar aduce și economii semnificative în comparație cu utilizarea aeronavelor cu echipaj uman (Fan, p. 204). De asemenea, UAV-urile au capacitatea de a accesa

spații închise și inaccesibile, precum și medii inflamabile sau toxice, fiind astfel esențiale în operațiuni de risc ridicat (Rahmani, p. 53).

Institutul Național pentru Securitate și Sănătate Ocupațională (NIOSH), într-o abordare integrată a siguranței la locul de muncă, cataloghează UAV-urile drept „*roboți de servicii profesionale*”, subliniind rolul acestora în efectuarea sarcinilor periculoase sau repetitive, ceea ce contribuie la reducerea riscului de accidente și incidente la locul de muncă (NIOSH, 2024, p. 1). Prin urmare, aplicarea sistemelor UAV în domeniul militar a devenit din ce în ce mai frecventă și va continua să creeze noi forțe și capacități militare. Încă de la apariția primului UAV în Marea Britanie, în 1917, tehnologia a evoluat de la drone țintă și avioane de recunoaștere fără pilot la sisteme multifuncționale sofisticate, capabile să efectueze o gamă variată de operațiuni militare complexe (Fan, p. 204).

De la începutul anilor '90, UAV-urile de ultimă generație au fost utilizate pe scară largă în conflicte și războaie, fiind capabile să execute o varietate de misiuni, inclusiv recunoaștere, angajare de putere de foc, contramăsuri electronice, suport de comunicații și transport logistic. Caracteristica „*fără pilot*” a acestor sisteme devine, treptat, o componentă esențială în dezvoltarea armamentului modern și în utilizarea lor practică pe câmpul de luptă (Ib.).

Pentru a asigura că forțele militare posedă capacitățile necesare finalizării cu succes a misiunilor și pentru a face față provocărilor viitoare, cercetările militare s-au concentrat de zeci de ani pe eficiența echipelor și a echipamentelor. Armata, alături de comunitatea aviatică, a fost un lider în avansarea cercetărilor legate de dinamica și performanța echipelor, influențând direcția în care s-a dezvoltat „*știința echipei*” (Goodwin, 2018, p. 331).

Evenimente definitorii, cum au fost atacurile teroriste din 2001, au catalizat dezvoltarea capacităților de luptă în medii neconvenționale, dinamice și imprevizibile. Eforturile în acest sens au inclus de la dezvoltarea unor instrumente specifice pentru asamblarea echipelor de sprijin militar la investiții substanțiale în tehnologiile de instruire a echipelor (Ib., p. 328). Aceste progrese tehnologice au creat noi arene pentru competiția militară, cum ar fi spațiul cibernetic, au generat o dependență de superioritatea informațională ca avantaj strategic și au introdus roboți și sisteme software bazate pe inteligență artificială în medii de decizie și combat.

Un exemplu relevant este programul TADMUS (Tactical Decision Making Under Stress), care a investigat sistematic dinamica echipelor de luare a deciziilor sub stres, stimulând atât cercetarea militară, cât și pe cea non-militară (Goodwin, p. 328).

În prezent, utilizarea dronelor în conflictele militare, cum ar fi cel din Ucraina, a redefinit tacticile de război, oferind avantaje critice în supraveghere, atacuri precise, reacție rapidă și integrarea în rețele complexe de informații, reducând, totodată, riscurile și costurile asociate operațiunilor militare tradiționale (Barbu, 2024, p. 10).

În timp ce lumea comercială explorează conceptul de metavers, mediile sintetice utilizate de armatele din întreaga lume permit antrenamente militare complexe într-un mediu controlat. Aceste medii integrate cu tehnologii precum inteligența artificială, realitatea augmentată (RA) și simularea oferă forțelor armate un antrenament realist și eficient. În plus, infrastructura cloud securizată asigură protecția datelor și a informațiilor sensibile, aspect esențial în contextul antrenamentelor militare (Jungck, 2023, p. 1).

La nivel național, derularea unor programe de cercetare vizează dezvoltarea și implementarea unor noi standarde de interoperabilitate și securitate cibernetică. În acest sens, lipsa know-how-ului tehnologic din partea dezvoltatorilor poate avea implicații serioase pentru securitatea cibernetică a acestor sisteme (Vevera, 2018, p. 72). În cazul UAV-urilor, abordarea riscurilor cibernetice a condus la soluții digitale de tipul platformelor care asigură transportul de date critice în medii publice de telecomunicații, stocarea în cloud a datelor critice și accesul segregat la date prin tehnologii Blockchain inalterabile și criptare de nivel militar (DIGITALI, 2023, p. 1).

În concluzie, utilizarea UAV-urilor în operațiuni militare devine din ce în ce mai flexibilă și dinamică, fiind susținută de platforme multidimensionale care operează simultan pe teren, mare, aer și spațiu. Se dezvoltă noi tactici și metode de luptă, precum operarea coordonată a „avioanelor cu pilot și aeronave fără pilot”, dar și „roiuri” de drone, care contribuie la sporirea capacității de luptă a întregului sistem (Fan, 2020, p. 204). Proiectul HADRON, de exemplu, își propune să faciliteze utilizarea UAV-urilor prin scalabilitate și prin încorporarea algoritmilor de inteligență artificială pentru a reduce volumul de muncă al operatorilor, orientându-i către un rol de supraveghere (Casado Fauli, 2024, p. 4).

Cu toate acestea, revoluțiile militare necesită mai mult decât adoptarea pe scară largă a noilor tehnologii. Armatele trebuie să dezvolte noi concepte operaționale, să integreze capabilitățile tehnologice în sisteme militare complexe și să adapteze cultura și structura organizațională la aceste evoluții. O adevărată revoluție în afacerile militare implică atât inovații tehnologice, cât și o componentă doctrinară adaptată noilor realități ale câmpului de luptă (Barbu, 2024, p. 10).

Metaversul în industria 5.0: o abordare centrată pe om

În prezent, metaversul este considerat o tendință inevitabilă în procesul de informatizare socială și virtualizare, putând fi privit ca etapa finală a dezvoltării internetului. Concepte precum realitatea virtuală (RV), realitatea augmentată (RA), realitatea mixtă (RM) și realitatea extinsă (RX) formează împreună cadrul noii ere a interacțiunilor dintre lumea digitală și cea reală (Tang, 2024, p. 2). „A patra revoluție industrială”, începută în 2012, și tranziția acesteia către Industria 5.0 se caracterizează prin transformarea digitală a organizațiilor, bazată pe colaborarea mașină-mașină, conectivitate și facilitatori digitali precum internetul lucrurilor, Big Data, sisteme inteligente, cloud computing, virtualizare, robotică colaborativă și inteligență artificială (Moraru, 2024, p. 192).

Această tranziție aduce însă și riscuri emergente, care constituie o oportunitate pentru cercetarea proactivă în știința securității. Metaversul, prin fuziunea dintre real și virtual, oferă un potențial imens de a revoluționa nu doar industria, ci și sectorul serviciilor, prin crearea unor experiențe personalizate și îmbunătățirea eficienței operaționale. Sinergia perfectă dintre principiile Industriei 5.0, centrate pe om, și capacitatea metaversului de a aduce valoare personalizată reprezintă un fundament solid pentru dezvoltarea tehnologică viitoare (Mourtzis, 2023, p. 1110).

Pandemia de COVID-19 a accelerat migrarea vieții și a muncii către spațiile digitale, consolidând rolul metaversului în restructurarea interacțiunilor profesionale și sociale. Aceste lumi virtuale permit utilizatorilor, reprezentați de avatare (întruchipări digitale personalizate care le oferă acestora o prezență vizuală și interactivă în mediul virtual), să interacționeze între ei, să creeze și să consume conținut într-un mediu captivant, scalabil, sincron și persistent (Weinberger, 2022, p. 1). Integrarea tehnologiilor emergente precum interfețele creier-computer (BCI) în metavers promite să fuzioneze fără probleme experiențele virtuale cu capacitățile cognitive umane, facilitând interacțiuni mult mai complexe și personalizate (Mourtzis, p. 1107).

Prin detectarea și traducerea activității cerebrale în comenzi lizibile de computer, interfețele creier-computer au potențialul de a transforma radical modul în care oamenii interacționează cu tehnologia. Deși se află într-un stadiu incipient de dezvoltare, aceste tehnologii par promițătoare, oferind oportunități nelimitate de aplicare în diverse domenii, inclusiv în sănătate și în educație (Ib.).

Pentru a asigura o dezvoltare durabilă și o adoptare pe scară largă a acestor tehnologii, metaversul trebuie să prioritizeze constante xperiența utilizatorului, să protejeze drepturile fundamentale și să abordeze în mod proactiv provocările etice și de securitate asociate cu aceste medii virtuale (Ib.). O astfel de abordare

va fi esențială în construirea unui ecosistem digital sigur și incluziv, capabil să îmbunătățească interacțiunile umane și să prevină potențialele riscuri legate de protecți adatelor personale și de confidențialitate.

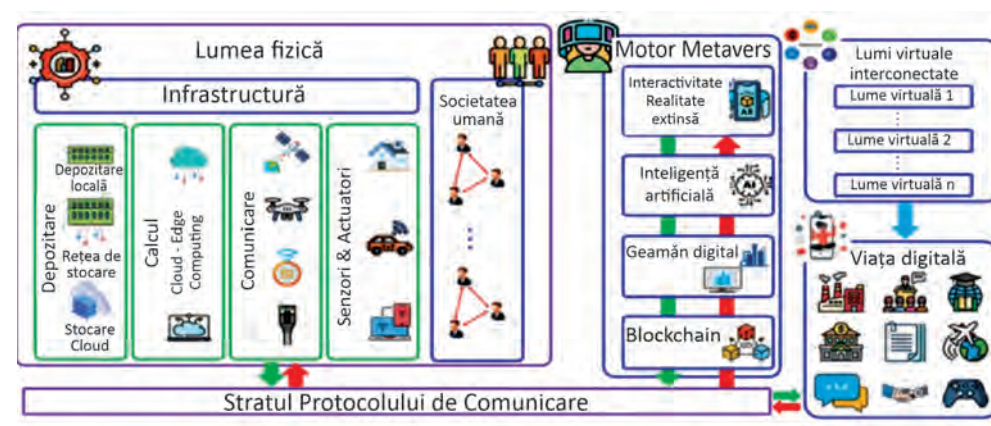

Figura 1: Cadrul tehnic pentru metaversul industrial
(Mourtzis, 2023)

În același timp, metaversul oferă un cadru ideal pentru cercetarea și testarea algoritmilor de inteligență artificială aplicați dronelor, accelerând, astfel, progresul tehnologic și aplicabilitatea acestuia în lumea reală. Proiectele recente, precum Fast Lightweight Autonomy (FLA) al DARPA și Agile Flight al Consiliului European de Cercetare, reflectă cursa accelerată pentru dezvoltarea și integrarea inteligenței artificiale în construcția dronelor complet autonome (Hanover, 2024, p. 17). În ciuda progreselor tehnologice semnificative, rămân provocări considerabile, inclusiv decalajul dintre performanțele dronelor în medii controlate și aplicațiile acestora în mediul real. Probleme precum siguranța operațională, generalizarea sarcinilor și adaptabilitatea la diverse medii de zbor necesită soluții inovatoare și cercetări aprofundate pentru a permite o tranziție fără probleme a dronelor autonome în aplicații comerciale și militare (Ib.).

Deși dronele autonome au demonstrat performanțe care depășesc abilitățile umane în condiții controlate, dezvoltatorii se confruntă cu necesitatea de a găsi soluții de compromis între siguranță și performanță, mai ales în cazul zborurilor agile. În acest context, accelerarea dezvoltării industriei de producție pentru sistemele avansate de UAV-uri va continua să faciliteze inovarea în aplicațiile tehnologice emergente, cum ar fi fabricarea aerospațială, utilizarea extinsă a inteligenței artificiale, rețelele de comunicații și materialele avansate (Fan, p. 204).

Pe măsură ce aceste tehnologii devin tot mai integrate în Industria 5.0, ele nu doar că vor transforma producția și logistica, dar vor deschide noi oportunități pentru inovare în lanțul valoric mediu și înalt, facilitând, astfel, o tranziție spre o producție inteligentă, eficientă și centrată pe om.

Tehnologii disruptive și tendințe emergente în cercetarea UAV

O analiză a tendințelor recente în cercetarea UAV, realizată în perioada 2020-2023, a evidențiat o concentrare semnificativă asupra dezvoltării unor instrumente de inteligență artificială sofisticate, capabile să îmbunătățească performanțele UAV-urilor în diverse domenii, cum ar fi detectarea obiectelor, planificarea optimă a traiectoriilor și execuția autonomă a misiunilor. Printre tehnologiile emergente identificate se numără IoT (4%), învățarea profundă (deep learning/DL, 8%), învățarea automată (machine learning/ML, 4%) și învățarea prin întărire (reinforcement learning/RL, 3%), care deschid noi posibilități pentru dezvoltarea unor sisteme autonome și inteligente (Telli, 2023, p. 5). Aceste tendințe indică un potențial transformativ considerabil al tehnologiilor UAV, cu aplicații în numeroase domenii, dar și cu provocări semnificative legate de complexitatea și securitatea acestor sisteme.

Pe măsură ce UAV-urile devin mai robuste și sunt utilizate pentru o gamă tot mai largă de scopuri, spațiul aerian se aglomerează tot mai mult. În acest context, inteligența artificială joacă un rol crucial în integrarea aeronavelor cu și fără pilot, facilitând partajarea sigură a spațiului aerian între utilizatori și implementarea avansată a serviciilor U-space, conform standardelor europene (EASA, 2024, p. 1). Această integrare este esențială pentru a asigura gestionarea eficientă a traficului aerian într-un mediu din ce în ce mai complex și competitiv.

Cu toate acestea, implementarea noilor tehnologii nu este lipsită de riscuri și provocări. Sistemele de învățare automată ridică probleme legate de complexitatea operațională și de securitatea cibernetică, iar implicațiile etice ale utilizării acestor tehnologii în context militar sau civil necesită o atenție deosebită. Pentru a garanta fiabilitatea și robustețea sistemelor de inteligență artificială în aceste domenii, o abordare hibridă care să combine modele de învățare automată (ML, DL) cu modele logice și bazate pe cunoștințe este recomandată. Acest tip de IA hibridă ar permite exploatarea atât a datelor, cât și a expertizei umane, asigurând o mai bună înțelegere a comportamentului sistemelor și o creștere a nivelului de încredere în deciziile luate de acestea (EASA, 2023, pp. 6-19).

În această direcție, inteligența artificială explicabilă (IAX) a devenit un domeniu esențial al cercetării, vizând nevoia de transparență și de înțelegere în procesele de luare a deciziilor automate. Sistemele IA care utilizează metode de învățare

profundă (DL) se bazează pe rețele neuronale multistrat pentru a rezolva probleme complexe, cum ar fi clasificarea obiectelor sau conducerea autonomă. Rolul explicabilității este de a oferi claritate asupra modului în care IA ajunge la anumite decizii, ceea ce îmbunătățește integrarea acestor tehnologii în sistemele de luptă aeriană, facilitând, astfel, deciziile tactice mai informate și progresul în strategia de luptă (Saldiran, 2024, p. 2).

Explicabilitatea acestor sisteme este esențială pentru a construi încrederea piloților și operatorilor UAV în deciziile luate de dronele autonome sau semiautonom. Această încredere este crucială pentru ca piloții să se poată concentra pe sarcini mai complexe și să ia decizii strategice superioare. Explicabilitatea permite utilizatorilor să construiască modele mentale mai detaliate ale funcționării IA, îmbunătățind, astfel, colaborarea om-IA și facilitând utilizarea dronelor autonome în medii de luptă complexe (Ib., p. 1).

Pe termen lung, se estimează că rețelele neuronale vor înlocui fiecare etapă a fluxului de navigație UAV, similar cu ceea ce s-a observat în viziunea computerizată și procesarea limbajului natural. Acest progres va necesita inovații substanțiale, inclusiv arhitecturi de calcul eficiente, strategii de preinstruire și adaptare rapidă la condiții imprevizibile (Hanover, 2024, p. 18). În acest context, simulatoarele de zbor au devenit un instrument esențial pentru pregătirea piloților de UAV și pentru testarea algoritmilor de control al dronelor autonome.

Astăzi, simulările fotorealiste, precum AirSim, FlightGoggles și Flightmare, reprezintă tehnologii avansate, care au accelerat cercetările în domeniul zborului autonom și care permit testarea unor scenarii complexe într-un mediu sigur și controlat (Ib., p. 13). Simulările bazate pe inteligență artificială utilizează tehnici precum învățarea profundă (DL) și învățarea prin întărire (RL), ceea ce le permite să modeleze cu precizie comportamentul dronelor în situații neprevăzute și diverse. Aceste tehnologii joacă un rol central în dezvoltarea dronelor complet autonome, fiind esențiale pentru optimizarea performanței și a siguranței acestora (Amarasooriya, 2024, p. 127).

În încercarea de a îmbunătăți interfețele de control pentru UAV-uri, s-au explorat tehnologii inovatoare, cum ar fi ecranele tactile, controlul bazat pe gesturi, recunoașterea vocală și realitatea augmentată (RA). Aceste soluții contribuie la îmbunătățirea interacțiunii utilizatorului cu drona și la creșterea conștientizării situației, sporind, astfel, eficiența operațională (Casado Fauli, p. 4).

În același timp, evoluția exponențială a domeniului inteligenței artificiale a dus la dezvoltarea unor programe de cercetare avansate care investighează aplicabilitatea vederii artificiale în controlul dronelor autonome. De exemplu, tehnologiile

de interfață creier-computer (BCI) testează moduri alternative de control al dronelor, permițând operatorilor să controleze UAV-urile prin comenzi generate direct din activitatea cerebrală. Testele recente au demonstrat o acuratețe de 95,5% în controlul unui quadcopter, însă această tehnologie nu a fost încă adoptată pe scară largă (Dumitrescu, 2021, p. 1).

Tehnologiile multidisciplinare vor continua să fie integrate în aplicarea UAV-urilor, iar inovațiile disruptive vor genera noi soluții pentru provocările actuale și viitoare. În cele din urmă, este esențial să se stabilească reguli clare pentru operarea UAV-urilor, inclusiv pentru roirile de drone autonome, pentru a asigura siguranța și securitatea operațională (Telli, p. 33). Aceste aspecte sunt fundamentale pentru o utilizare sigură și responsabilă a dronelor autonome, precum și pentru protejarea utilizatorilor și a spațiului aerian.

Vehicule aeriene fără pilot: implicații pentru securitatea și sănătatea în muncă, riscuri emergente și direcții de interes în cercetare

Introducerea continuă a noilor tehnologii și instrumente de lucru generează noi riscuri pentru sănătatea și siguranța lucrătorilor. Prin urmare, evaluarea riscurilor pentru securitatea și sănătatea în muncă trebuie să fie un proces dinamic și adaptativ, aliniat cu reglementările legislative actuale (EU-OSHA, 2021, p. 1). Studiile prospective realizate de EU-OSHA joacă un rol esențial în anticiparea acestor riscuri și în promovarea unei culturi de prevenire. Astfel, programele de instruire specifice trebuie să fie personalizate în raport cu nivelurile de calificare necesare pentru piloții de drone, variind în funcție de tipul de dronă, nivelul de autonomie și cazurile de utilizare specifice (Casado Fauli, p. 1).

Prioritățile de cercetare sunt dinamice. Confidențialitatea, securitatea și acceptarea au fost, în mod tradițional, principalele preocupări, deși acestea încep să cedeze în fața altor probleme emergente. De asemenea, înțelegerea impactului social al UAV-urilor, în special în ceea ce privește interacțiunile cu oamenii și problemele de reglementare, reprezintă o provocare cheie. Lacunele de cercetare identificate în literatura de specialitate cu privire la UAV-uri sunt legate, în principal, de aspectele organizaționale și de management, precum și de minimizarea riscurilor (Sequeira, pp. 11-13).

Figura 2 rezumă principalele domenii de cercetare relevante pentru UAV-uri și preocupările asociate acestora. Riscurile sunt frecvent identificate ca fiind rănirea piloților sau a publicului, încălcarea confidențialității, generarea de răspundere legală și daune aduse proprietăților, inclusiv UAV-urilor în sine. Aceste riscuri sunt interconectate și trebuie gestionate într-o manieră comprehensivă, luând în

considerare factori multipli, care influențează întreaga structură de management al riscurilor (Sequeira, pp. 11-13).

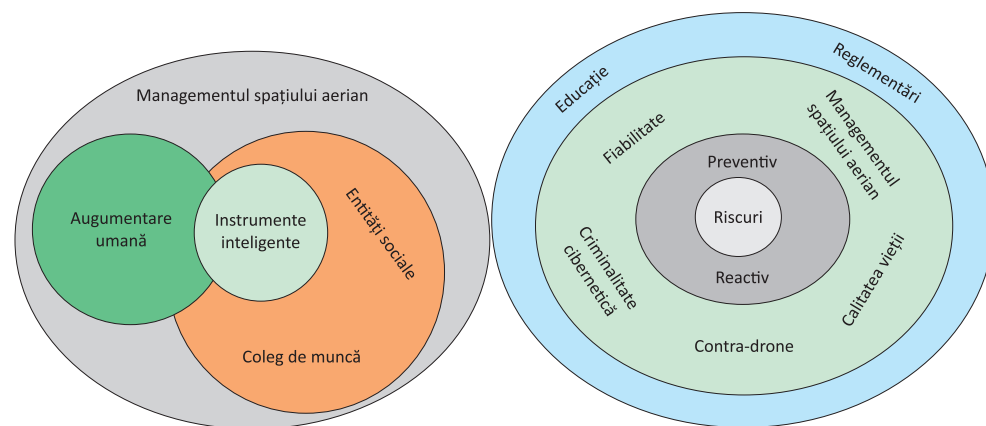

Figura 2: Direcții de cercetare explorate în domeniul UAV

Figura 3: Niveluri de gestionare a riscurilor asociate UAV

(Sequeira, 2023)

În plus, metaversul, un spațiu definit de tehnologii RX (realitate virtuală și realitate extinsă), introduce riscuri noi pentru securitatea și sănătatea lucrătorilor, similare celor întâlnite în mediile virtuale. Printre acestea se numără nevoia de a învăța noi abilități și de a interacționa cu echipamente noi, precum și riscuri psihosociale, cum ar fi stresul generat de izolarea socială și interacțiunile cu și între avatare (Grassini, 2024, p. 1). De asemenea, contaminarea potențială cu agenți patogeni ai echipamentului purtat de utilizatorii de realitate virtuală (HMD-uri) reprezintă un risc biologic, iar riscurile etico-juridice sunt asociate cu caracterul nereglementat al tehnologiei și vulnerabilitățile sale legate de confidențialitate și securitate (EU-OSHA, 2024, pp. 1-3, 7-8).

DIRECȚII VIITOARE DE CERCETARE

Noua paradigmă a formării piloților de vehicule aeriene fără pilot nu reprezintă doar o extindere a practicilor existente în aviație, ci definește o disciplină distinctă, care necesită o înțelegere detaliată a complexităților tehnologice, a cadrelor de reglementare și a impactului procesului de formare asupra sănătății ocupaționale. Simulatoarele avansate (Amarasooriya, p. 127), în combinație cu mediile sintetice și realitatea augmentată, oferă soluții de instruire cu un grad de imersiune și interactivitate fără precedent, pregătind operatorii pentru provocările viitorului spațiu aerian și asigurând excelența operațională (Wiegand, 2023, p. 1).

Deși piloții de UAV adoptă în mod frecvent practici de siguranță, pericolele asociate utilizării sistemelor aeriene fără pilot în timpul instruirii și operațiunilor rămân insuficient documentate în literatură, necesitând cercetări suplimentare (Rahmani, 2023, pp. 63-64). În acest context, considerăm că este necesară o revizuire dinamică a standardelor și procedurilor de siguranță pentru a ține pasul cu noile provocări tehnologice și operaționale.

Studiul curent nu are ca scop oferirea unui plan de acțiune exhaustiv, dar subliniază necesitatea unei abordări bazate pe date concrete și pe reformarea politicilor din domeniul securității și sănătății ocupaționale. Utilizarea metodologiei PRISMA pentru filtrarea literaturii disponibile arată clar necesitatea unei gestionări proactive a riscurilor asociate acestor tehnologii în continuă evoluție.

Direcțiile viitoare de cercetare ar trebui să se concentreze pe evaluarea instrumentelor actuale utilizate pentru analiza efectelor mediilor virtuale asupra piloților de UAV, investigarea celor mai bune practici în recrutare și formare, precum și examinarea provocărilor etice legate de utilizarea interfețelor om-UAV și a tehnologiilor inteligente.

Provocările tehnologice aduse de noile interfețe și sistemele autonome trebuie, de asemenea, explorate pentru a asigura o integrare sigură și eficientă a UAV-urilor în diferite domenii de activitate. Cercetările viitoare vor trebui să abordeze în mod special riscurile pentru sănătatea și securitatea ocupațională în acest context de dezvoltare rapidă a tehnologiilor disruptive.

CONCLUZII

Contribuția originală acestei cercetări constă în realizarea unei sinteze critice a literaturii existente, identificând punctele slabe și necesitatea dezvoltării unor instrumente de evaluare a riscurilor integrate în platformele UAV, precum și a unor modele educaționale bazate pe simulări de realitate augmentată și virtuală. Aceste modele pot fi utilizate pentru formarea piloților într-un mod sigur și eficient.

Lucrarea de față identifică lacune semnificative în literatura de specialitate, în special în ceea ce privește siguranța și sănătatea ocupațională a piloților de vehicule aeriene fără pilot. Analiza evidențiază lipsa unor studii empirice privind riscurile emergente asociate operării UAV-urilor și subliniază importanța integrării tehnologiilor emergente în procesul de instruire pentru a atenua aceste riscuri. Această abordare oferă o bază solidă pentru formularea unor politici și recomandări menite să îmbunătățească siguranța ocupațională și să contribuie la crearea unui cadru de reglementare robust.

Pe măsură ce tehnologia de instruire în aviație evoluează, formarea piloților de UAV-uri întâmpină un set unic de provocări, în special în ceea ce privește aspectele de reglementare, progresele tehnologice și managementul riscurilor operaționale. Ritmul rapid al inovației depășește deseori dezvoltarea protocoalelor standardizate de formare. În plus, percepția publicului asupra utilizării sistemelor aeriene fără pilot și responsabilitatea socială a operatorilor joacă un rol esențial în stabilirea unui cadru etic pentru aceste tehnologii.

Transformarea digitală nu ar trebui analizată doar prin prisma creșterii eficienței productive, ci și din perspectiva noilor roluri profesionale și a necesității de învățare continuă. Tehnologiile emergente, precum IoT, Big Data, cloud computing, sisteme aeriene fără pilot și metavers, redefinesc interactivitatea dintre factorul uman și tehnologie în medii caracterizate de volatilitate, incertitudine, complexitate și ambiguitate (VUCA). Încorporarea digitalizării deschide noi oportunități de inovare și optimizare, oferind soluții pentru prevenirea riscurilor ocupaționale și îmbunătățirea siguranței și sănătății în medii complexe.

BIBLIOGRAFIE:

1. Achimowicz, J.Z. (2024). *Autonomic Drones with Quantum Computing Artificial Intelligence?* DOI: 10.13140/RG.2.2.12642.71364, accesat la 22 august 2024.
2. Amarasooriya, S. (2024). *Mathematical and Machine Learning Based Methods for UAV Simulation: A Systematic Literature Review*, <https://doi.org/10.5281/zenodo.1108448>, accesat la 5 august 2024.
3. Badea, L. (2023). *Tehnici avansate de Inteligență Artificială în știință și domenii aplicative*, <https://ici.ro/ro/proiecte-in-derulare/program-nucleu-future-tech-2023-2026/>, accesat la 20 august 2024.
4. Barbu, F.M. (2024), <https://gmr.mapn.ro/webroot/fileslib/upload/files/arhiva%20GMR/2024/2/BARBU.pdf>, accesat la 6 august 2024.
5. Botezatu, U.E. (2024). *Cyber Orbits: The Digital Revolution of Space* (Security National Security in the Digital and Information Age, Sally Burt editor, on-line), <https://www.intechopen.com/online-first/1175598>, p. 6, DOI: 10.5772/intechopen.1005235, accesat la 1 octombrie 2024.
6. Casado Fauli, A.M (2024). *HADRON: Human-friendly Control and Artificial Intelligence for Military Drone Operations*, <https://arxiv.org/html/2408.07063v1>, accesat la 21 august 2024.
7. Christenko, A. (2022). *European Agency for Safety and Health at Work. Artificial intelligence for worker management: risks and opportunities*, https://osha.europa.eu/sites/default/files/documents/ai-worker-management_en.pdf, accesat la 5 august 2024.
8. DIGITALI (2023), <https://digitalio.ro/2023/10/30/oves-enterprise-lanseaza-o-platforma-de-secu-ritate-pentru-retele-de-drone-si-avioane-bazata-pe-blockchain-si-ai/>, accesat la 5 august 2024.
9. Dumitrescu, C. (2021). *Using Brain-Computer Interface to Control a Virtual Drone Using Non-Invasive Motor Imagery and Machine Learning*, accesat la 21 august 2024.
10. EASA (2023). *Artificial Intelligence Roadmap 2.0 Human-centric approach to AI in aviation*, European Union Aviation Safety Agency, <https://www.easa.europa.eu/en/document-library/general-publications/easa-artificial-intelligence-roadmap-0#:~:text=The%20EASA%20Artificial%20Intelligence%20Roadmap,deliverables%20and%20anticipated%20rulemaking%20activities>, accesat la 22 august 2024.
11. EASA (2024). *Artificial Intelligence and Aviation*, europa.eu, accesat la 7 august 2024.
12. EU OSHA (2021-2027). *Cadrul strategic al UE privind sănătatea și siguranța la locul de muncă*, <https://osha.europa.eu/ro/safety-and-health-legislation/eu-strategic-framework-health-and-safety-work-2021-2027>, accesat la 21 august 2024.
13. Eibin, M. (2021). *Survey of RPAS Autonomous Control Systems Using Artificial Intelligence*, IEEE Access.
14. Fan, B. (martie 2020). *Review on the Technological Development and Application of UAV Systems*. În *Chinese Journal of Electronics*, vol. 29, nr. 2.
15. Gaurav, S. (2018). *Unmanned aerial vehicle classification, applications and challenges: A review*. Preprints v1, <https://doi.org/10.20944/preprints201811.0601>, accesat la 22 august 2024.
16. Goodwin, G.F. (2018). *The Science of Teams in the Military: Contributions from over 60 Years of Research* (In the public domain), vol. 73, nr. 4, pp. 322-333. American Psychological Association, <http://dx.doi.org/10.1037/amp000025>, accesat la 5 august 2024.
17. Grassini, S. (2024). *Worker exposure to virtual and augmented reality and metaverse technologies: how much do we know?*, EU OSHA, https://osha.europa.eu/sites/default/files/documents/worker-exposure-virtual-reality_discussion_paper_EN.pdf, accesat la 4 august 2024.
18. Hanover, D. (2024). *Autonomous Drone Racing: A Survey*, IEEE, <https://ardupilot.org/>, <https://px4.io/>, accesat la 22 iulie 2024.
19. Jungck, P. (2023), <https://www.baesystems.com/en-us/feature/the-future-of-military-training-synthetic-environments-and-the-military-metaverse>, accesat la 11 august 2024.
20. Kim, J. (2022). *Bridging Human Intelligence and Artificial Intelligence. Augmented Intelligence: Enhancing Human Decision Making*, pp. 151-170. Springer.
21. Moraru, R.I. (2024). *Challenges and opportunities in occupational health and safety digitalization*, în *Digital Transformation*, Seria: Intelligent Systems Reference Library, Booksubttitle: Technology, Tools, and Studies, pp. 189-213, editori Lucian-Ionel Cioca,

- Larisa Ivașcu, Florin Gheorghe Filip, Doina Banciu; SPRINGER Publishing House, eBook ISBN: 978-3-031-55952-5; ISSN: 1868-4394, Hardcover ISBN: 978-3-031-55951-8, <https://doi.org/10.1007/978-3-031-55952-5>, accesat la 22 august 2024.
22. Mourtzis, D. (2023). *The Metaverse in Industry 5.0: A Human-Centric Approach towards Personalized Value Creation*, <https://doi.org/10.3390/encyclopedia3030080>, accesat la 2 august 2024.
 23. NIOSH (2024). *Robotics in the Workplace: An Overview*, <https://www.cdc.gov/niosh/robotics/about/>, accesat la 22 august 2024.
 24. Rahmani, H. (2023). *Working under the Shadow of Drones: Investigating Occupational Safety Hazards among Commercial Drone Pilots*, DOI:10.1080/24725838.2023.2251009, accesat la 22 august 2024.
 25. Rao, A.S. (2017). *Sizing the prize – What’s the real value of AI for your business and how can you capitalise?*, <https://www.pwc.com/gx/en/issues/analytics/assets/pwc-ai-analysis-sizing-the-prize-report.pdf>, accesat la 5 august 2024.
 26. Rosen, P.H. (2022). *Artificial intelligence, advanced robotics and the automation of tasks at work: taxonomy, policies and strategies in Europe*, https://osha.europa.eu/sites/default/files/AI-based-systems_EN.pdf, accesat la 22 iunie 2024.
 27. Saldiran, E. (2024). *Towards Global Explainability of Artificial Intelligence Agent Tactics in Close Air Combat*, <https://doi.org/10.3390/aerospace11060415>, accesat la 22 august 2024.
 28. Sequeira, J.S. (2023). *Unmanned aerial vehicles: implications for occupational safety and health*, https://osha.europa.eu/sites/default/files/Unnamed-aerial-vehicles-and-OSH_en.pdf, EU-OSHA, accesat la 22 august 2024.
 29. Tang, Y. (2024). *The application of metaverse in occupational health*, doi: 10.3389/fpubh.2024.1396878, accesat la 5 august 2024.
 30. Telli, K. (2023). *A Comprehensive Review of Recent Research Trends on Unmanned Aerial Vehicles (UAVs)*, <https://doi.org/10.3390/systems11080400>, accesat la 22 august 2024.
 31. Vevera, A.V. (2018). *Factorul uman vs. securitatea cibernetică/Human resource vs. cybersecurity*, doi: 10.13140/RG.2.2.28728.62722, accesat la 22 august 2024.
 32. Vevera, A.V. (2023). *Sisteme de comunicație reziliente și interoperabile bazate pe tehnologii distribuite și identitate digitală auto-suverană (RoDID)*, <https://ici.ro/ro/proiecte-in-derulare/program-nucleu-future-tech-2023-2026/>, accesat la 5 august 2024.
 33. Weinberger, M. (2022). *What is Metaverse? A Definition Based on Qualitative Meta-Synthesis*, <https://doi.org/10.3390/fi14110310>, accesat la 22 august 2024.
 34. Wiegand R. (2023), <https://www.baesystems.com/en/project-odyssey-to-form-backbone-of-new-military-training-collaboration>, accesat la 27 august 2024.
 35. Williams, K.W. (2023). *Air Carrier Operations Survey: Training Requirements*, pp. 6. 24, 25; FFA, DOT/FAA/AM-23/09, Aviation Safety, Office of Aerospace Medicine, Washington, D.C. 20591, https://www.faa.gov/data_research/research/med_humanfacs/oamtechreports/media/UAS%20Air%20Carrier%20Operations%20Survey-Training%20Requirements_0_0.pdf, accesat la 4 august 2024.

JOCURILE IMAGINATIVE DE EVALUARE – MODALITATE DE ANALIZĂ A VIITOARELOR CAPABILITĂȚI –

Căpitan-comandor instructor avansat dr. Alexandru-Lucian CUCINSCHI

Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, București
10.55535/GMR.2024.4.10

The article explores the role and application of table top assessment games in the process of developing and refining concepts and, consequently, capabilities, highlighting the benefits of conducting these activities in complex environments. Assessment games are structured sessions of discussions and role-playing used to simulate hypothetical scenarios, thereby enhancing decision-making capabilities and strategies through risk reduction, improved communication, and the promotion of creative problem-solving. In the military context, these exercises are essential for developing the capabilities required by new concepts, such as multi-domain operations. Their development requires not only the adaptation and implementation of new technologies but also complex coordination among various relevant actors, including the defence industry. The methodology detailed in the article analyses the differences and specific uses of some types of assessment games, such as the Concept Development Assessment Game/CDAG, highlighting the process of experimentation and concept evaluation. This exploration aims to emphasize the importance and applicability of these games in anticipating challenges and generating efficient solutions that contribute to better organizational preparedness and resilience.

Keywords: strategy; military capabilities; table top assessment game; technology; scenario;

INTRODUCERE

Jocurile imaginative de evaluare¹, cunoscute și sub denumirea de exerciții imaginative de evaluare², sunt o abordare inovatoare și practică utilizată în diverse domenii pentru a simula scenarii din lumea reală și a evalua strategiile și procesele de decizie. Aceste exerciții sunt folosite frecvent în Forțele Armate, managementul situațiilor de urgență, dezvoltarea strategiilor corporative și chiar în educație, fiind un instrument versatil pentru instruire și analiză.

Jocurile imaginative de evaluare sunt sesiuni structurate, bazate pe discuții, pentru a evalua și îmbunătăți eficacitatea strategiilor și reacțiilor în situații ipotetice. Participanții se implică în jocuri de rol, luând decizii pe baza scenariului prezentat și discutând rezultatele și consecințele potențiale ale acțiunilor lor. Aceste exerciții sunt deosebit de utile în medii complexe, unde înțelegerea interacțiunii dintre mai mulți factori este crucială pentru succes.

Trebuie să menționez, încă de la început, faptul că acest subiect mi-a trezit interesul datorită posibilității aplicării unui joc imaginativ de evaluare în cazul noului concept care se află în curs de dezvoltare și implementare inclusiv de către Armata Română – *operația multi-domeniu*, urmărind, astfel, extragerea unor concluzii care să conducă la o viziune coerentă a apărării în context național și aliat. Acest aspect este deosebit de important, pentru că finalitatea procesului de implementare a unui concept este reprezentată de producerea unor capacități care să fie în măsură să îl pună în aplicare.

Astfel, identificarea modului în care va fi adaptat și implementat un concept implică, ulterior, dezvoltarea de noi capacități, fapt care necesită un efort financiar susținut, ceea ce, la nivel național, poate să determine amânarea implementării unui astfel de proces, acesta depinzând, în mare măsură, de ceea ce poate să producă industria de apărare.

Idealul în domeniu ar fi o dezvoltare accelerată a capacităților simultan cu reducerea costurilor (Transformer, 2011), dar aceste aspecte depind de ceea ce reprezintă industria de apărare și de nivelul de tehnologizare a acesteia.

În condiții optime, o industrie de apărare dezvoltată ar putea să îndeplinească 80% din cerințe într-un timp relativ scurt (de exemplu, 2 ani) sau 100% din cerințe

¹ Traducerea autorului: *Table Top Assessment Game/TTAG*.

² Traducere din limba engleză: *Table Top Exercises*.

într-un timp mai îndelungat (de exemplu, 10 ani) (Ib.), fapt care ne indică orizontul de timp în implementarea unui concept.

Am menționat aceste elemente, care pot fi considerate limite ale cercetării, pentru a fi ancorați în realitate și a nu crea falsa impresie că instrumentele de cercetare pe care le vom descrie în cadrul acestui articol vor fi implementate și utilizate conform descrierii generale ale acestora și a orizontului de timp fixat (orientativ) pentru desfășurarea.

De asemenea, faptul că industria de apărare este un element important în procesul de implementare a unui concept ne obligă să limităm analiza noastră la un caz ideal, care nu poate fi pus întotdeauna în practică, dar care ne poate oferi un ghid de bune practici și o bază pentru o analiză ulterioară, aplicată în condiții reale, care depind de modul în care industria de apărare se va dezvolta și de posibilele programe de achiziție de armament și tehnică militară, provenind din state cu nivel de tehnologizare mai ridicat.

Ca urmare, intenția mea este ca, în acest articol, să descriu tipurile de jocuri de evaluare care se utilizează, la nivelul NATO, atât ca Alianță, cât și în statele membre și parteneri, cu scopul de a sublinia importanța procesului de experimentare în cadrul dezvoltării capacităților.

Odată descris procesul de experimentare, voi prezenta pe larg jocul imaginativ de evaluare a conceptelor – Concept Development Assessment Game/CDAG, pentru a servi unor posibile aplicări ale acestuia în diferite situații. Menționez că am aplicat acest instrument în cazul conceptului de operație multi-domeniu, obținând, astfel, unele elemente care ar putea completa viitoarele dezvoltări ale conceptului și implicații asupra dezvoltării capacităților, în special pentru Forțele Navale.

Metodologia cercetării a presupus revizuirea literaturii, având ca obiectiv identificarea și sintetizarea cercetărilor existente cu privire la jocurile imaginative de evaluare și utilizarea lor în dezvoltarea capacităților, precum și o analiză comparativă, cu scopul comparării eficacității diverselor tipuri de jocuri (CDAG, DTAG, CAPAG) în procesul de dezvoltare a capacităților.

LOCUL JOCURILOR IMAGINATIVE DE EVALUARE ÎN CADRUL PROCESULUI DE EXPERIMENTARE

Unul dintre scopurile principale ale jocurilor imaginative de evaluare este de a îmbunătăți abilitățile de luare a deciziilor și de a pregăti participanții pentru provocările din lumea reală. Prin abordarea unor scenarii realiste, aceste jocuri permit indivizilor și echipelor să exploreze implicațiile deciziilor lor într-un mediu fără riscuri. Acest lucru ajută la identificarea punctelor slabe sau a lacunelor în planificare, perfecționarea gândirii rapide și îmbunătățirea adaptabilității.

Printre beneficiile jocurilor imaginative de evaluare consider că se pot menționa:

- reducerea riscurilor: prin exersarea reacțiilor la diferite scenarii, organizațiile pot identifica și atenua riscurile potențiale înainte ca acestea să apară;
- comunicare îmbunătățită: favorizează comunicarea deschisă între membrii echipei și între diferitele departamente, încurajând colaborarea;
- soluționarea creativă a problemelor: jucătorii sunt adesea provocați să gândească neconvențional și să exploreze soluții inovatoare, îmbunătățindu-și abilitățile de rezolvare a problemelor;
- evaluarea performanței: aceste exerciții oferă o platformă pentru evaluarea performanței echipei și a contribuțiilor individuale, ajutând la evidențierea punctelor forte și a domeniilor care necesită îmbunătățiri;
- pregătire și disponibilitate: pregătesc echipele pentru evenimente neprevăzute, îmbunătățind starea de pregătire și asigurând o operare mai fluidă în timpul crizelor reale.

Jocurile imaginative de evaluare au o gamă largă de aplicații. În mediul militar, sunt folosite pentru a simula scenarii de luptă și pentru a evalua deciziile tactice. Organizațiile de management al situațiilor de urgență le utilizează pentru a se pregăti pentru dezastre naturale, pandemii sau alte crize, asigurând o coordonare și un răspuns eficient. În afaceri, aceste exerciții ajută la dezvoltarea strategiilor pentru gestionarea schimbărilor de piață sau a amenințărilor cibernetice.

Consider că acestea pot reprezenta un instrument util pentru îmbunătățirea gândirii strategice, a pregătirii și a colaborării. Pe măsură ce complexitatea mediului de securitate, în principal, crește, aceste exerciții oferă o metodă practică pentru anticiparea provocărilor și crearea unor răspunsuri eficiente. Prin simularea scenariilor din lumea reală într-un mediu controlat, acest tip de jocuri permit participanților să învețe, să se adapteze și să-și optimizeze strategiile, conducând, în final, la organizații mai reziliente și responsive.

Deși există o multitudinea de abordări ale experimentelor desfășurate în domeniul apărării, având în vedere apartenența țării noastre la NATO, voi prezenta accepțiunea Alianței asupra jocurilor imaginative de evaluare/TTAG³: CAPAG⁴, DTAG⁵ și CDAG⁶.

Astfel, datorită faptului că jocurile imaginative de evaluare au ca scop evaluarea viitoarelor capacități prin crearea interacțiunii dintre dezvoltatorii conceptelor,

³ Table Top Assessment Game (Traducerea autorului; voi utiliza în lucrare acest acronim).

⁴ Capability Assessment Game (Traducerea autorului: joc imaginativ de evaluare a capacităților).

⁵ Disruptive Technology Assessment Game (Traducerea autorului: joci imaginativ de evaluare a tehnologiilor).

⁶ Concept Development Assessment Game (Traducerea autorului: joc imaginativ de evaluare a conceptelor).

experți în domeniu, reprezentanți ai industriei de apărare, planificatori și militari care vor implementa conceptele agreeate (Collins, Hasberg, 2018-2021, pp. 236-237), consider că desfășurarea unor astfel de jocuri, chiar și în condiții limitative din punct de vedere al participanților, poate reprezenta un punct de plecare pentru înțelegerea transformărilor ce urmează să se producă în sistemul militar.

În plus, prin desfășurarea de astfel de experimente, care nu presupun costuri, se reduce riscul de a investi sume mari de bani pe capacități, înainte ca acestea să fie prezentate celor care vor trebui să le gestioneze (Collins, Hasberg, p. 237) (militarii).

TTAG, în cadrul procesului de dezvoltare a capacităților, proces care, atât la nivel național, cât și mai ales în cadrul NATO, este foarte complex, presupune probleme dificile și conduce, uneori, la soluții greu de înțeles, situându-se între brainstorming și simulare (Ib.).

Figura 1: Locul TTAG în cadrul procesului de experimentare (Ib.)

Observăm, astfel, din cele prezentate, necesitatea abordării a suficiente problematici înainte de introducerea unor date într-un sistem, date pe baza cărora se pot efectua simulări. Acesta este și motivul pentru care consider că desfășurarea unor asemenea jocuri este necesară, în sensul de a forța participanții să își pună suficiente întrebări, astfel încât să se identifice nevoile în ceea ce privește atât dezvoltarea de capacități (CAPAG), cât și modul de folosire a tehnologiei aflate în stadii incipiente de dezvoltare (DTAG) și a conceptelor aflate în curs de dezvoltare (CDAG).

Trebuie menționat faptul că, în documentul de referință al NATO (ACT, Concept Development and Experimentation, 2021), CAPAG nu este prezentat ca o metodă de experimentare și analiză.

Se pare că, așa cum susține chiar autoarea manualelor CDAG și DTAG, aceste tipuri de jocuri imaginative au reieșit, în mod natural, ca rezultat al lecțiilor identificate în domeniul dezvoltării conceptelor și a experimentării din ultimii 10 ani (Collins, Hasberg, p. 238).

În plus față de cele menționate, faptul că:

- TTAG au fost aplicate în diferite domenii – de la descurajarea în spațiul cosmic la logistica operațională;

- rezultatele obținute în urma jocurilor au condus la îmbunătățirea unor concepte (testarea validității);
 - procesul NATO de dezvoltare și implementare a conceptelor (CD-E⁷) este adecvat folosirii TTAG (Ib., p. 237),
- m-a determinat să studiez aprofundat aceste metode de experimentare și să le aplic în cazul conceptului de operație multi-domeniu.

Pentru a înțelege orizontul de timp, scopul fiecărui joc imaginativ, măsura în care se pretează la procesul de dezvoltare a capacităților și factorii de intrare necesari desfășurării acestora, consider că figura prezentată în studiul realizat de către Sue Collins și Marcel-Paul Hasberg este relevantă (figura 2).

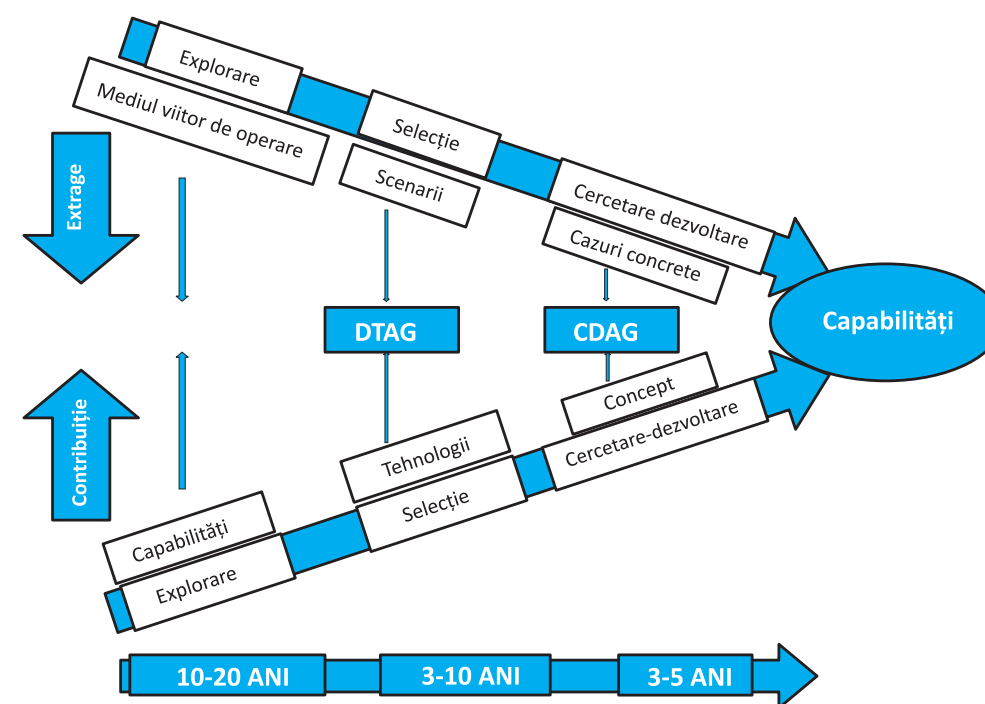

Figura 2: Cele trei tipuri de jocuri de evaluare în cadrul procesului de dezvoltare a capacităților (Collins, Hasberg, p. 239)

Pentru a înțelege figura preluată, câteva lămuriri prezentate în studiul citat apreciez că sunt necesare:

- săgețile pe care sunt menționate cuvintele „extrage” și „contribuie” reprezintă diferitele influențe asupra planificării militare. „Extrage” se referă

⁷ Concept Development and Experimentation (Traducerea autorului).

la aspectele asupra cărora militarii au foarte mică influență, cum ar fi viitorul mediu de operare și scenariile în care vor fi nevoiți să opereze. „Contribuie” se referă la factorii asupra cărora militarii au influență și este nevoie de adoptarea unei decizii strategice în acest sens, cum ar fi: ce capacități sunt necesare în viitor, ce tehnologii trebuie dezvoltate și ce concepte trebuie dezvoltate (aceștia reprezintă factorii de intrare);

- în figură mai este prezentat orizontul de timp, orientativ pentru desfășurarea fiecărui tip de joc, astfel: CAPAG pentru planificarea pe termen lung, pentru a explora viitoarele capacități; DTAG pentru selectarea tehnologiilor care reprezintă interes pentru dezvoltare; CDAG pentru cercetarea, testarea și validarea unui concept;
- nu este necesar ca cele trei tipuri de jocuri să se desfășureze secvențial – se pot sări anumite etape sau se pot desfășura într-un orizont de timp diferit de cel prezentat în figură (Collins, Hasberg, pp. 238-239).

Având clarificat rolul și locul fiecărui joc de evaluare, în continuare vom detalia jocul imaginativ de dezvoltare a conceptelor (CDAG) pentru a se înțelege foarte clar ce presupune, în ce variante s-a desfășurat până în prezent, pentru a putea reprezenta, ulterior, un instrument util pentru cei interesați de aplicarea acestuia.

JOCUL IMAGINATIV DE EVALUARE A CONCEPTELOR – APLICARE, DESCRIERE, REGULI

Jocul imaginativ de evaluare a conceptelor (CDAG) a fost dezvoltat, în anul 2009, de către Comandamentul Aliat pentru Transformare în colaborare cu Organizația de cercetare în domeniul apărării a Olandei⁸, având ca scop crearea unui cadru structurat, care să permită combinarea libertății intelectuale a brainstorming-ului cu rigoarea analitică și controlul, pentru a obține rezultate relevante care să contribuie la dezvoltarea, rafinarea și evaluarea conceptelor (Feckler, 2011, p. 2).

Pentru a descrie scopul, aplicabilitatea și metodologia CDAG, am coroborat informațiile cu privire la modul de desfășurare a jocului imaginativ din sursele care fac referire directă la acesta (ACT, Concept Development Assessment Game Handbook, V4.1, 2014; Collins, Hasberg, 2018-2021) cu Manualul NATO (ACT, Concept Development and Experimentation, 2021) în care se descriu, la modul general, experimentarea și dezvoltarea conceptelor.

Astfel, CDAG este o metodă calitativă de experimentare, aplicată pentru a testa și dezvolta documente conceptuale, care se concentrează pe provocarea intelectuală

și discuții cu privire la documentul supus analizei (ACT, Concept Development and Experimentation, 2021).

Trebuie menționat și faptul că, în documentul citat, sunt indicate trei elemente care, combinate, ar constitui CDAG: brainstorming, simulare și echipa roșie (echipă destinată provocării echipei albastre, care testează un subiect), fapt care, oarecum, contrazice locul TTAG în cadrul procesului de experimentare, prezentat anterior în *figura 1*.

Cu toate acestea, jocul se concentrează, în principal, pe provocarea de discuții legate de documentul sau subiectul propus prin alocarea unor sarcini și abordând subiectul din diferite perspective (Collins, Hasberg, p. 243).

Astfel, o prezentare simplistă⁹ a metodologiei jocului este următoarea:

- documentul/subiectul/conceptul este simplificat prin extragerea elementelor relevante sau selectarea unor anumite părți din acesta pentru a fi descrise în cadrul unor carduri concept;
- tehnologia care ar putea să facă posibilă aplicarea conceptului poate fi descrisă în cadrul unor carduri tehnologice, pentru a evita folosirea sistemelor specializate sau a simulării;
- jocul se desfășoară pe runde, fiecare rundă fiind independentă, fapt care îi conferă flexibilitate (de regulă, șase runde care se desfășoară pe parcursul a trei zile – durata și numărul sunt flexibile);
- fiecare rundă are ca elemente un briefing inițial, o sesiune de planificare în cadrul echipelor, discuții conform sarcinilor trasate (la care participă toate echipele);
- contextul operațional este asigurat prin scenariu, situații tactice punctuale, denumite vignete¹⁰, jocuri de rol – trebuie să prezinte un nivel scăzut de detaliu pentru a fi înțelese într-un timp scurt (ACT, Concept Development and Experimentation, ib.; Collins, Hasberg).

Consider că aceste informații sunt foarte bine sintetizate în cadrul unei prezentări efectuate de către unul dintre coautorii jocului (Organizația de cercetare în domeniul apărării a Olandei) (*figura 3*).

În plus față de cele menționate anterior, un chestionar poate fi utilizat atât la sfârșitul fiecărei runde, cât și la sfârșitul jocului – chestionare care au ca scop evaluarea rezultatului echipei și a documentului conceptual, precum și a domeniului cuprinzător care înglobează subiectul (ACT, Concept Development Assessment Game Handbook, V4.1, 2014).

⁹ Pentru detalii, se poate consulta: Allied Command Transformation, *Concept Development Assessment Game Handbook*, V4.1, 2014.

¹⁰ Situații punctuale create în cadrul scenariului, pentru a testa modul de acțiune al participanților.

⁸ Netherlands Defence Research Organisation TNO.

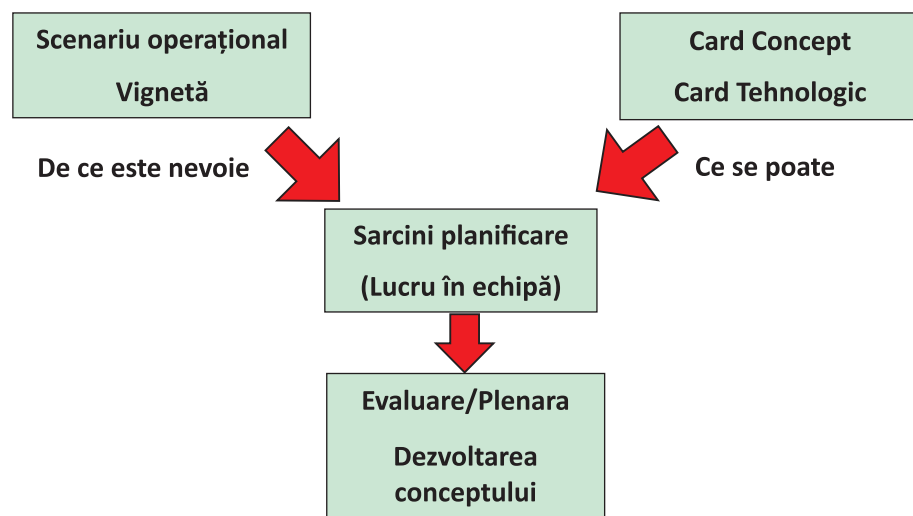

Figura 3: Organizarea generală a CDAG (Elst)

Consider că sunt importante de menționat și motivele pentru care se utilizează acest tip de joc:

- folositor pentru problematici dificile, greu de cuantificat – care nu pot fi abordate prin soluții matematice (soluțiile nu sunt evidente pentru participanți și nici pentru dezvoltatorii conceptelor);
- are un format deschis (liber), care facilitează crearea unei comunități de experți;
- reduce riscul unei implementări greșite a unui concept;
- este un instrument flexibil – se pot face ajustări pe timpul jocului;
- poate fi utilizat ca metodă de învățare – pe tema abordată (ACT, Concept Development Assessment Game Handbook, ib.).

Participanții la joc sunt dezvoltatorii de concepte și/sau viitorii utilizatori ai conceptului/documentului care va prezenta conceptul:

- de obicei, trei echipe a câte șase la opt participanți, își vor asuma rolul conform scenariului propus;
- analiști care să colecteze date, pe baza discuțiilor, atât în cadrul lucrului în echipă, cât și al plenarei (se pot emite și chestionare care să îndeplinească acest scop);
- specialiști – care pot consilia jucătorii;
- un moderator pentru a facilita discuțiile în plen și pentru a se asigura că regulile jocului sunt respectate (Ib., p. 1).

Pentru a avea o imagine asupra a ceea ce presupune o rundă a jocului (briefing, lucrul în echipă, chestionarul și feedback-ul), consider că o descriere succintă a elementelor constitutive este necesară, astfel:

- *Briefing-ul* presupune următoarele activități:
 - prezentarea scenariului – pentru crearea contextului operațional;
 - se prezintă și vigneta pentru fiecare rundă;
 - sarcinile pentru echipă;
 - rolul echipelor (Ib., pp. 16-17).
- *Lucrul în echipă* are ca activități principale:
 - îndeplinirea sarcinilor de către echipe prin utilizarea cardurilor concept și a cardurilor tehnologice;
 - analiștii observă discuțiile, pun întrebări, se asigură că sunt folosite cardurile concept, consemnează discuțiile și rezultatele echipei;
 - se au în vedere întrebările din chestionarul la care se va răspunde la sfârșitul runde;
 - se pot solicita îndrumări moderatorului și celor care prezintă conceptul (Ib., p. 17).

Discuția în plen și completarea *chestionarelor* au ca obiective:

- colectarea de date;
- prezentarea rezultatului sarcinilor primite;
- întrebări din partea membrilor celeilalte echipe;
- întrebări din partea celor care prezintă conceptul, a moderatorului și analiștilor;
- întrebările vizează: evaluarea produsului echipei; evaluarea conceptului; integrarea subiectului în subiectul de anvergură superioară (Ib., pp. 17-18).

Feedback-ul este esențial pentru ca cei care prezintă conceptul să se asigure că participanții sunt de acord cu elementele identificate pe timpul runde și pentru a corecta eventualele erori (Ib., p. 19).

Am încercat, prin cele prezentate, să realizez o imagine a ceea ce presupune jocul imaginativ de dezvoltare a conceptelor, fapt care, așa cum am menționat în introducere, consider că poate servi unor cercetări viitoare.

Consider că trebuie menționat și faptul că, în manualul CDAG, se recomandă ca, în cazul în care dezvoltatorii jocului nu au experiență în organizarea unor astfel de evenimente, sunt recomandate a fi utilizate modele anterioare sau bune practice în desfășurarea unor astfel de jocuri. Astfel, având în vedere faptul că am participat la acest gen de evenimente, dar nu am fost în poziția de a organiza un astfel de joc, am studiat modul în care acestea au fost aplicate, până în prezent.

Spre exemplu, un astfel de joc, dar care tratează o problemă de o mai mică anvergură, dar relevantă în domeniul maritim, este cel prezentat de către Jenni Gotzi și Karl Skoog, în studiul „O versiune adaptată a jocului imaginativ de evaluare a conceptelor aflate în curs de dezvoltare – Experiențe din discuțiile Task Grup-ului Naval Suedez-Finlandez” (Gotzi, Skoog, 2015).

CONCLUZII

Jocurile imaginative de evaluare se dovedesc a fi instrumente esențiale în procesul de dezvoltare a capacităților, permițând testarea și rafinarea strategiilor într-un mediu controlat și fără riscuri.

Aceste exerciții contribuie semnificativ la perfecționarea abilităților de luare a deciziilor prin expunerea participanților la scenarii complexe și diverse, îmbunătățindu-le, astfel, capacitatea de adaptare și reacție în situații reale.

Implementarea cu succes a jocurilor de evaluare necesită colaborare între experți din diverse domenii, cum ar fi dezvoltatorii de concepte, specialiștii în domeniul apărării, asigurând o abordare integrată în dezvoltarea capacităților.

Aceste jocuri joacă un rol crucial în identificarea deficiențelor de pregătire și în promovarea învățării organizaționale, ajutând la alinierea strategiilor și proceselor la cerințele dinamice ale mediului de securitate.

Deși jocurile imaginative de evaluare oferă multiple beneficii, desfășurarea acestora nu este lipsită de provocări, cum ar fi necesitatea de a adapta jocurile la nevoile și constrângerile specifice fiecărei organizații sau scenariu.

De la contextul militar la învățământul superior și strategii corporative, jocurile de evaluare demonstrează versatilitate, fiind folosite pentru a stimula gândirea creativă și soluționarea inovatoare a problemelor într-o varietate de domenii.

Totuși, trebuie menționat faptul că succesul în implementarea noilor concepte este strâns legat de dezvoltarea și capacitatea industriei de apărare, implicarea acestora fiind crucială pentru realizarea unor capacități viabile și eficiente.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE:

1. ACT (2014). *Concept Development Assessment Game Handbook, V4.1.*
2. ACT (2021). *Concept Development and Experimentation.*
3. Collins, S., Hasberg, M. (2018-2021). *Table Top Assessment Games in Concept Development and Experimentation. ACT, Advances in Defence Analysis, Concept Development and Experimentation: Innovation for the Future.*
4. Elst, N., van (fără an). *Concept Development Assessment Games – Description, use and some examples*, [www.expertsinuncertainty.net: https://www.expertsinuncertainty.net/Portals/60/Madrid_presentations/VanElst.pdf?ver=2017-12-20-155117-357](https://www.expertsinuncertainty.net/Portals/60/Madrid_presentations/VanElst.pdf?ver=2017-12-20-155117-357), accesat la 2 octombrie 2024.

5. Feckler, D. (2011). *ACT Employs Analytical War-Game. The Transformer, Bi-Annual Publication of Allied Command Transformation*, vol. 7, nr. 2, p. 2.
6. Gotzi, J., Skoog, K. (2015). *An adapted version of the Concept Development Assessment Game – Experience from the Swedish-Finish Naval Task Group Table-Top Discussion.*
7. Transformer (2011). Brigadier General Fungo, *Discusses Concept Development and Collaboration with Industry. The transformer, Bi-Annual Publication of Allied Command Transformation*, vol. 7, nr. 2, p. 2.

EVOLUȚIA ȘI ROLUL COOPERĂRII ÎN ORGANIZAREA ȘI DESFĂȘURAREA OPERAȚIILOR MILITARE

Colonel (r.) lect. univ. dr. Iurii CIUBARA

Academia Militară a Forțelor Armate „Alexandru cel Bun”,
Chișinău, Republica Moldova
10.55535/GMR.2024.4.11

This article analyses the role and importance of the concept of cooperation in the preparation of military operations and battles, based on studies focused on the conduct of combat actions and command exercises. The evaluation of the conclusions and lessons learned in the military field, from a theoretical and practical perspective, highlights that an effective organization of cooperation occupies an essential place in the preparation of military confrontations. Recent experiences in armed conflicts emphasize that neglecting this distinct aspect in planning and executing combat actions can lead to the failure of missions.

The author focuses on the analysis of relevant sources and the elucidation of significant phenomena and aspects related to the mentioned topic. The results of the study, obtained by examining the factual material and formulating ideas based on the lessons learned, will be valuable for the development of national military art. In conclusion, it is emphasized that military experience has enriched military art with new applicative perspectives and teachings, which will continue to be influenced by the development of modern technologies and the evolution of the operational context and means of combat.

Keywords: armed forces; strategy; physiognomy; cooperation; operational art;

INTRODUCERE

În contextul geopolitic regional actual, marcat de escaladarea conflictului armat ruso-ucrainean și de instabilitatea din Ucraina, devine imperativă o reevaluare a funcționării sistemului defensiv. Această necesitate se manifestă prin reconsiderarea strategiilor de desfășurare a forțelor și a resurselor sistemului de apărare. Analizând diverse tipuri de acțiuni militare observate în Războiul din Ucraina după invazia Rusiei, se evidențiază confruntarea între doctrinele occidentale și elementele artei militare sovietice. Deosebit de relevant este modul în care noile tehnologii sunt integrate în câmpul de luptă modern, obligând ambele părți să găsească soluții inovatoare pentru a atinge un raport de forțe favorabil și pentru a obține superioritate strategică și tactică în zonele decisive.

După cum se cunoaște, desfășurarea războiului, de-a lungul timpului, a evoluat sub influența dezvoltării societății, științei și perfecționării proceselor tehnologice, care au creat premise asupra fizionomiei luptei armate. Din acest punct de vedere, se poate remarca faptul că evoluția luptei armate la începutul secolului al XXI-lea denotă configurarea unor elemente noi, anterior aproape neglijabile ori cu un impact nesemnificativ, pe teatrele de război.

Conflictul din Ucraina a scos în evidență noi mijloace de luptă la toate nivelurile artei militare, determinând reconsiderări esențiale ale concepțiilor strategice și tactice. Analizând inovațiile conceptuale în domeniul aviației, rachetelor de croazieră, tehnicii blindate și aparatelor de zbor fără pilot la bord (dronelor), observăm că aceste tehnologii sunt folosite intens de ambele părți atât pentru supraveghere, cât și pentru atac. Aceste evoluții nu au rămas fără consecințe, contribuind la transformarea fizionomiei luptei armate și aducând un caracter inovator în pregătirea și desfășurarea operațiilor militare/luptei. În contextul câmpului de luptă modern, caracterizat de condiții și situații extrem de variate, utilizarea noilor mijloace impune ambele părți să se adapteze unei situații deosebit de dificile. De asemenea, observăm o competiție în desfășurarea acțiunilor de luptă, în care formele și conținutul diferă în funcție de calitatea forțelor implicate. Până în prezent, niciunul dintre statele implicate în conflict nu poate fi considerat învingător și nu poate susține că și-a realizat pe deplin obiectivele politice.

În același timp, se poate constata că arta militară evoluează în strânsă concordanță cu progresul tehnico-științific, ceea ce influențează modul de desfășurare a luptei

armate atât în prezent, cât și în viitor, la nivel strategic, operativ și tactic. Obiectivele acțiunilor militare la nivel strategic și operativ sunt urmărite și realizate de grupări de forțe cu valoare strategică și operativă, prin operații militare complexe. La nivel tactic, acțiunile se desfășoară sub formă de lupte directe.

Prin urmare, dinamica evoluției acțiunilor militare impune o evaluare a acestui conflict, pentru a extrage cele mai relevante lecții ce pot fi integrate în pregătirea militară a cadrelor Armatei Naționale. Aceste lecții sunt esențiale și vor continua să prezinte un interes major în procesul de formare și pregătire pentru desfășurarea acțiunilor militare viitoare.

CONSIDERAȚII PRIVIND ORGANIZAREA COOPERĂRII

În urma studiului și analizei istoriei războaielor prezentate în literatura de specialitate, se evidențiază rolul esențial al cooperării în organizarea și desfășurarea acțiunilor de luptă. Menționăm că istoriografia militară americană din perioada premergătoare celui de-Al Doilea Război Mondial elucida conceptul de cooperare doar în termeni generali, iar drept urmare a acestor lacune, forțele americane au înregistrat pierderi semnificative în prima fază a celui de-Al Doilea Război Mondial.

În contrast, literatura britanică de specialitate din timpul războiului aborda principiul cooperării într-un mod mai detaliat, însă implementarea sa practică nu era întotdeauna corespunzătoare situației de pe teren. În ceea ce privește istoriografia germană, regulamentul „*Conducerea trupelor*” sublinia cooperarea ca fiind unul dintre principiile tactice fundamentale. În ordinele comandamentului din acea perioadă se recomanda ferm utilizarea tuturor resurselor necesare pentru a asigura coordonarea eficientă și punctualitatea în îndeplinirea misiunilor (Frieser, 2010, p. 370).

În acest context, istoriografia rusă aduce argumente solide în favoarea apariției primelor elemente ale organizării cooperării între diferite arme în perioada Primului Război Mondial. Aceste elemente au fost dezvoltate cu scopul de a studia, planifica și coordona cooperarea între unități militare în cadrul operațiilor, un concept care a fost testat și rafinat în conflictele ulterioare (Воро́бьев, 2002, p. 129).

Cel de-Al Doilea Război Mondial, caracterizat printr-o mobilitate mult mai mare și prin desfășurarea unor acțiuni militare de proporții considerabil mai mari decât în Primul Război Mondial, a evidențiat și mai clar importanța unui sistem eficient de cooperare. În această perioadă, noțiunea de *organizare a cooperării* a devenit un element central în planificarea și conducerea acțiunilor militare, fiind reglementată și detaliată în documentele militare oficiale din acea perioadă. Considerăm că dezvoltarea acestor reguli și proceduri a fost esențială pentru succesul operațiilor

militare complexe, unde sincronizarea între diferite arme și unități a devenit un factor decisiv în obținerea superiorității pe câmpul de luptă. Astfel, cooperarea nu mai era un concept abstract, ci un principiu tactic fundamental, aplicat la toate nivelurile de comandă și considerat vital pentru atingerea obiectivelor strategice.

În timpul celui de-Al Doilea Război Mondial, teoria și aplicabilitatea organizării cooperării au fost semnificativ îmbunătățite, aducând acest concept la un nou nivel. Cooperarea a devenit un element-cheie în etapa de pregătire și desfășurare a acțiunilor de luptă, contribuind direct la realizarea obiectivelor operaționale. Această evoluție a fost determinată de necesitatea de a adapta structurile militare la noile realități ale câmpului de luptă, în contextul perfecționării continue a tehnologiilor militare. Apariția trupelor mecanizate și a blindatelor a crescut mobilitatea forțelor armate, iar procedeele de acțiune au evoluat pentru a corespunde diferitor forme de luptă. Astfel, teoria cooperării a trebuit să integreze aceste noi tendințe și să ofere soluții eficiente pentru coordonarea rapidă și precisă a acțiunilor militare pe multiple fronturi (Ib., p. 145).

După cel de-Al Doilea Război Mondial, precum și în cadrul conflictelor militare locale, știința militară, în special teoria artei militare, a continuat să evolueze în ritmul progresului tehnologic. Aceasta a rămas o componentă integrantă a pregătirii și desfășurării acțiunilor militare, fiind mereu adaptată noilor realități ale câmpului de luptă. Mijloacele moderne de lovire și de foc au fost utilizate în moduri tot mai eficiente, datorită adoptării unor procedee de acțiune inovatoare sau chiar necunoscute anterior. În acest context, noile echipamente militare introduse în dotare au necesitat proceduri clare și bine stabilite de utilizare în luptă. Aceste proceduri au impus o reevaluare a modului de organizare a cooperării, cerând o viziune nouă, care să integreze resursele și tehnologiile moderne în cadrul sistemului de cooperare pentru a maximiza eficiența pe câmpul de luptă. Astfel, evoluția rapidă a mijloacelor militare și complexitatea operațiilor moderne au creat un cadru în care cooperarea nu mai este doar o opțiune, ci o necesitate strategică pentru succesul acțiunilor militare.

Noile condiții în care sunt concepute și desfășurate acțiunile militare ne obligă să reevaluăm atent procedeele de acțiune ale forțelor și mijloacelor implicate. Fizionomia și conținutul acestor acțiuni nu sunt constante, ci variază în funcție de nivelul de dezvoltare tehnologică a forțelor armate și de condițiile specifice în care se desfășoară lupta. Factorii determinanți ai acțiunilor militare, precum inamicul, spațiul geografic, timpul disponibil și raportul de forțe, alături de mijloacele aflate la dispoziție, trebuie mereu luați în considerare în procesul de planificare și execuție.

Un element esențial în desfășurarea operațiilor militare este principiul continuității. Acest principiu subliniază că acțiunile militare nu sunt evenimente izolate, ci fac parte dintr-un proces constant de adaptare și evoluție. Continuitatea înseamnă nu doar menținerea unei legături strategice între diferite etape ale unei campanii militare, ci și capacitatea de a integra experiențele din trecut în planificările viitoare. Astfel, forțele armate trebuie să fie pregătite să-și ajusteze tacticile și să-și actualizeze echipamentele, pentru a răspunde eficient unor scenarii în continuă schimbare.

Aplicarea principiului continuității în organizarea cooperării militare presupune o coordonare neîntreruptă între toate elementele de forță. Aceasta garantează că, indiferent de evoluția pe teren sau de schimbările survenite în dinamica confruntării, cooperarea rămâne un factor constant, care maximizează eficiența acțiunilor. În acest sens, comandamentul trebuie să fie capabil să anticipeze și să adapteze planurile de cooperare, asigurând o legătură solidă între etapele pregătirii și desfășurării operațiilor. Această continuitate este vitală pentru menținerea impulsului operațional și pentru evitarea discontinuităților care ar putea oferi inamicului avantaje tactice decisive.

Concluziile desprinse din analiza evoluției și transformărilor survenite în desfășurarea luptelor și operațiilor militare au jucat un rol semnificativ în redefinirea procesului de planificare strategică. Transformările de natură tehnologică, tactică și strategică au determinat adaptări esențiale în arta militară, aducând schimbări profunde în felul în care se concep și desfășoară operațiile pe câmpul de luptă. Aceste mutații au avut la bază nu doar dezvoltarea tehnologică, dar și experiența acumulată în cadrul conflictelor moderne, care a demonstrat necesitatea unei planificări dinamice și flexibile, capabilă să răspundă rapid la circumstanțele aflate în permanentă schimbare.

Revenind la diviziunea artei militare în cele trei niveluri distincte – strategic, operativ și tactic, putem sublinia că, în pofida diferențelor dintre aceste niveluri, anumite elemente fundamentale rămân constante, cum ar fi factorii de spațiu și timp. Aceste două coordonate joacă un rol semnificativ în determinarea succesului sau eșecului unei operații militare, indiferent de nivelul la care aceasta este desfășurată. Spațiul definește amplasarea și mobilitatea forțelor, iar timpul influențează capacitatea de reacție și sincronizare, aspecte esențiale în contextul unui război modern, caracterizat de rapiditatea schimbărilor și de complexitatea operațiilor desfășurate simultan pe multiple fronturi. Plecând de la aceste considerente, pregătirea și conducerea acțiunilor militare la fiecare dintre cele trei niveluri se desfășoară conform unor legi, principii, reguli și procedee specifice,

care variază în funcție de amploarea și complexitatea operației. La nivel strategic, accentul cade pe planificarea de lungă durată, coordonarea resurselor și stabilirea obiectivelor majore. La nivel operativ, se urmărește gestionarea resurselor și coordonarea unităților pentru a asigura continuitatea și eficiența în realizarea obiectivelor strategice. În fine, la nivel tactic, se pune accent pe implementarea concretă a planurilor prin intermediul acțiunilor de pe teren, unde factorii de spațiu și timp sunt decisivi în obținerea avantajului asupra inamicului. Astfel, fiecare nivel operează sub constrângeri și oportunități distincte, însă interdependența dintre acestea asigură succesul complex al acțiunilor militare.

În contextul confruntărilor armate, orice acțiune militară necesită o asigurare multilaterală, incluzând crearea condițiilor optime pentru o pregătire minuțioasă a fiecărei operații, consolidarea grupărilor de forțe și menținerea unei capacități de luptă adecvate. Această pregătire presupune atât o coordonare eficientă a resurselor disponibile, cât și un control riguros al logisticii militare, astfel încât să fie atinse obiectivele operaționale. Modificările survenite în natura și structura conflictelor armate au impus o reevaluare profundă a procedurilor privind trecerea la diverse forme de luptă, adaptându-le la noile realități strategice și tehnologice.

Din perspectiva teoretico-aplicativă, un exemplu semnificativ al acestor evoluții este sintagma *organizarea cooperării*, care ocupă un loc central în pregătirea și desfășurarea acțiunilor de luptă. Cooperarea între diversele unități și arme implicate într-o operație militară nu doar că optimizează coordonarea și eficiența forțelor, dar joacă un rol crucial în adaptabilitatea și flexibilitatea acțiunilor militare. Studiul istoric al războaielor și lecțiile extrase din experiențele trecute subliniază importanța cooperării ca factor decisiv în succesul operațiilor militare moderne.

De asemenea, aplicabilitatea conceptului de *cooperare* a fost demonstrată în toate domeniile artei militare, fiind ilustrată de modul în care trupele din diferite genuri de arme colaborează în vederea realizării obiectivelor comune. Acest principiu strategic a jucat un rol determinant în obținerea succesului pe câmpul de luptă, facilitând sincronizarea forțelor și multiplicând efectul combinat al diferitor resurse militare. Astfel, organizarea eficientă a cooperării continuă să fie un pilon esențial în planificarea și executarea acțiunilor militare, având un impact direct asupra rezultatelor conflictelor armate.

Conform Lexiconului militar, noțiunea de cooperare se definește ca „*Activitatea prin care se asigură coordonarea acțiunilor tuturor forțelor participante la luptă (operație), în timp, spațiu și pe misiuni, în scopul concentrării și însumării eforturilor acestora pentru îndeplinirea unei misiuni de luptă comună.*” (Lexicon militar, 1994, p. 111).

Ca în orice domeniu științific, arta militară nu este lipsită de controverse și dezbateri, iar validitatea anumitor prevederi și teorii poate fi demonstrată doar prin testarea și aplicarea acestora în contexte reale de luptă. Natura dinamică a războiului, în care variabilele externe și interne se schimbă constant, creează un cadru în care chiar și cele mai solide principii trebuie adaptate și reevaluate pe baza rezultatelor obținute pe teren. Astfel, teoria devine eficientă numai atunci când poate fi transpusă cu succes în practică, iar aplicabilitatea sa trebuie să fie dovedită prin intermediul rezultatelor concrete ale operațiilor militare. În acest context, o dezbatere actuală în cadrul teoriei militare urmează să elucideze organizarea cooperării în pregătirea acțiunilor militare, o problemă care a căpătat o importanță tot mai mare în literatura de specialitate recentă. Organizarea cooperării implică sincronizarea eficientă a resurselor și forțelor pentru a maximiza efectul operațiilor militare, dar această abordare necesită o revizuire constantă pe măsură ce apar noi tehnologii și strategii de luptă.

Menționăm că în literatura de specialitate a apărut noțiunea de *coordonare* ca un element fundamental, reprezentând cel de-al treilea pilon în cadrul etapei terțiare de pregătire a unei operații militare. Noțiunea de coordonare aduce o clarificare importantă în dinamica organizării forțelor, evidențiind faptul că succesul unei operații nu depinde doar de capacitatea de pregătire și execuție a fiecărui actor implicat, ci și de modul în care acești actori reușesc să colaboreze și să se adapteze reciproc la schimbările survenite în timpul conflictului. În acest sens, coordonarea nu este un simplu mecanism tehnic, ci o componentă esențială, care asigură coeziunea și eficiența globală a tuturor resurselor implicate în acțiune, transformând potențialul strategic într-o realitate concretă pe câmpul de luptă.

Din perspectivă etimologică, noțiunea poate fi analizată prin prisma a două concepte esențiale: coordonarea și cooperarea, în cadrul planificării militare contemporane, aceste două concepte tratate diferit, reflectând abordări variate în armatele statelor moderne. Diferențele semantice și conceptuale dintre coordonare și cooperare generează adesea impedimente semnificative în pregătirea operațiilor militare și în organizarea eficientă a cooperării între diverse unități și arme. În lipsa unei clarificări precise a acestor concepte, procesul de planificare riscă să devină ineficient, conducând la o înțelegere greșită a modului în care aceste elemente se integrează în cadrul unei operații militare.

Pornind de la această disonanță semantică, apreciem că sunt necesare ajustări conceptuale și clarificări pentru a asigura o operaționalizare eficientă a noțiunii de cooperare militară. În prezent, se constată o îndepărtare treptată de la definiția clasică a cooperării, ceea ce poate duce la dificultăți în aplicarea acestui concept

în contexte militare reale. În acest sens, abordarea noastră are mai mult un caracter metodologic și didactic, axându-se pe necesitatea de a oferi un cadru teoretic clar și coerent, care să faciliteze aplicarea cooperării în planificarea și desfășurarea operațiilor militare.

Specialiștii români susțin ideea divizării conceptuale între coordonare și cooperare, deși, în trecut, în teoria militară românească, cooperarea era considerată un principiu de sine stătător în cadrul luptei armate. Justificarea acestei perspective poate fi regăsită în „*Doctrina operațiilor Forțelor Terestre*”, un document fundamental care a fost modelat după principalele doctrine militare ale statelor membre ale NATO, dar adaptat specificului armatei române. Această doctrină reflectă necesitatea de a îmbina tradițiile militare proprii cu cele mai avansate practici internaționale, constituindu-se într-un corp coerent de cunoștințe și reguli, care răspund provocărilor moderne ale câmpului de luptă (F.T.-1, 2004).

Într-o manieră diferită, problema menționată este tratată de către specialiștii militari ruși, care exclud existența divizării, reeșind că, în principiu, cooperarea este de sine stătătoare (Воро́бьев, p. 119). De asemenea, se consideră că una dintre problemele importante ale teoriei artei militare, cu care se confruntă partea aplicativă, o constituie modalitățile de organizare și procedeele de desfășurare a acțiunilor militare în condițiile actuale ale câmpului de luptă. Considerăm că cooperarea forțelor și mijloacelor între diferite genuri de arme este unul dintre elementele importante din cadrul pregătirii și planificării acțiunilor de luptă care se înglobează în spectrul elementelor-cheie vizavi de caracteristicile elementelor sistemului orografic, ale condițiilor de timp și de stare a vremii.

Cu toate acestea, pentru elucidarea conceptului din perspectiva importanței și a delimitării cooperării din punct de vedere teoretico-aplicativ în raport cu nivelurile artei militare, ne vom baza pe conținutul relațiilor de interacțiune și interdependență între componentele artei militare. De aceea, existența relațiilor de subordonare între nivelurile acțiunilor militare reprezintă o necesitate dictată de nevoile câmpului de luptă, prin care ele se manifestă, determinând nivelul de activitate al structurilor în vederea organizării și menținerii cooperării.

În opinia noastră, cooperarea constă în coordonarea acțiunilor de luptă a forțelor eterogene din diferite categorii de forțe, genuri de arme, precum cu forțe vecine sau din ministerele de resort în timp, spațiu și pe misiuni, în scopul realizării cu succes a misiunilor comune.

Prin urmare, *esența cooperării* constă în coordonarea acțiunilor forțelor din diferite genuri de arme în interesul trupelor de infanterie, tancuri, subunităților și

unităților care acționează pe direcția principală de efort sau pe direcția principală de ofensivă.

Importanța cooperării rezidă din faptul că ea permite de utilizarea capacităților de luptă ale marilor unități și unități, reeșind din posibilitățile armamentului din dotare. Prin cooperare, punctele vulnerabile ale unor forțe și mijloace se completează cu punctele puternice ale altora, datorită cărora se realizează o superioritate semnificativă în acțiunea totală a efectului asupra inamicului.

Prin urmare, *scopul cooperării* constă în utilizarea cât mai eficientă a puterii de luptă a forțelor din diferite categorii, genuri de armă participante în luptă, preocupate de realizarea misiunii. Astfel, desfășurarea luptei armate prevede participarea diverselor forțe din categorii și genuri de armă, având proprietăți și capacități de luptă care impun cerințe noi în ceea ce privește organizarea cooperării.

În acest context, în cadrul științei militare naționale, organizarea sistemului de cooperare trebuie să se realizeze conform unor principii fundamentale esențiale: *continuitate, stabilitate și flexibilitate*. Aceste cerințe sunt esențiale pentru asigurarea unui sistem de cooperare eficient și adaptabil în diverse scenarii militare, reflectând atât necesitatea coordonării fluide, cât și capacitatea de reacție rapidă la schimbările din dinamica conflictelor. Vom prezenta detaliat principiile menționate, după cum urmează:

❖ *Continuitatea cooperării* se realizează prin cunoașterea permanentă a situației, menținerea unui nivel înalt de pregătire a forțelor, pentru îndeplinirea misiunilor într-o situație complexă, prin punerea în aplicare a procedeele de organizare și perfecționare a sistemului de cooperare în cadrul luptei, precum și prin asigurarea sistemului de conducere și comunicare viabilă.

❖ *Stabilitatea cooperării* presupune cunoașterea situației reale, menținerea capacității sistemului creat și funcționarea în condiții de întrebuințare a mijloacelor de distrugere a adversarului.

❖ *Flexibilitatea cooperării* constă în capacitatea de a se adapta rapid la orice situație. Ea se realizează prin luarea măsurilor corespunzătoare schimbărilor situației, a precizării și prezentării noilor decizii, a misiunilor subunităților, precum și a modului de cooperare.

Astfel, organizarea eficientă a cooperării militare, în acord cu principiile de continuitate, stabilitate și flexibilitate, este esențială pentru succesul operațiilor moderne. Această abordare holistică asigură atât reziliența sistemului de comandă și control, cât și capacitatea de adaptare la un mediu operațional în permanentă schimbare, ceea ce reprezintă un avantaj strategic în conflictele contemporane.

În știința militară, *principiul cooperării* se manifestă prin diversitatea acțiunilor militare, care abordează numeroase provocări aplicative legate de desfășurarea luptei armate. Aceste provocări includ diverse forme și procedee tactice prin intermediul cărora se urmărește creșterea eficienței operaționale și asigurarea succesului în luptă și operații. Eficacitatea acțiunilor militare este strâns legată de adaptabilitatea la schimbările constante din câmpul de luptă, precum și de perfecționarea continuă a armamentului și tehnicii de luptă. În acest sens, stabilirea și menținerea unei coordonări adecvate între diferite elemente implicate în operații sunt cruciale pentru atingerea obiectivelor strategice și tactice.

Realizarea acestor obiective devine tot mai importantă în contextul actual, unde forțele armate implică o diversitate de structuri și mijloace provenite din diferite unități și subdomenii militare. Acest lucru subliniază necesitatea unei cooperări eficiente, nu doar între forțele proprii, dar și între acelea care provin din alte structuri sau alianțe. Fără o coordonare precisă și integrată, pot apărea lacune în desfășurarea acțiunilor, fapt care poate reduce semnificativ eficiența operațională și capacitatea de a răspunde rapid și decisiv la provocările câmpului de luptă.

Experiența acumulată în conflictele armate ne oferă dovezi clare că lipsa de competențe tactice ale unui comandant devine evidentă mai ales în eșecul de a organiza și implementa eficient cooperarea în cadrul operațiilor. Cooperarea reprezintă un test esențial pentru abilitatea unui comandant de a coordona multiple elemente într-o manieră coerentă și eficientă, iar fără o astfel de abilitate, succesul operațiilor militare poate fi serios compromis.

Realizarea aspectelor specifice legate de organizarea eficientă a cooperării și aplicarea riguroasă a cerințelor operaționale în cadrul desfășurării unei operații militare, în dimensiunile temporale, spațiale și tactice, reprezintă o responsabilitate fundamentală a comandantului și a statului major al eșalonului respectiv. Gestionarea acestor aspecte este esențială pentru a asigura succesul strategic și tactic în luptă, printr-o integrare eficientă a resurselor și forțelor disponibile.

Experiența acumulată în cadrul conflictelor recente, inclusiv Războiul din Ucraina, a evidențiat faptul că una dintre atribuțiile principale ale comandamentului constă în concentrarea eforturilor și coordonarea acțiunilor între diversele unități terestre, aeriene și antiaeriene. Această coordonare are scopul de a atinge obiective comune, precum neutralizarea decisivă a inamicului și asigurarea continuității operațiilor militare. Succesul unei operații depinde de capacitatea forțelor de a menține o presiune constantă asupra inamicului, printr-o serie de acțiuni coordonate, care să destabilizeze capacitatea de reacție a adversarului (<https://re-russia.net/review/279/>, 2023).

În acest context, organizarea cooperării devine o componentă foarte importantă, derivată din importanța centrală a scopului operației. Aceasta implică o analiză atentă a acțiunilor și mijloacelor disponibile la eşaloanele superioare, precum și o anticipare precisă a mișcărilor inamicului. În vederea asigurării succesului operațional, este esențial să se evidențieze succesiunea clară a activităților desfășurate de comandant și statul major pentru coordonarea eficientă a resurselor și forțelor implicate.

Menționăm că sistemul de cooperare, având un caracter centralizat, acordă comandantului un rol primordial în gestionarea și coordonarea tuturor acțiunilor, iar responsabilitatea finală pentru succesul operației îi revine, astfel, comandantului, care trebuie să se asigure că toate resursele sunt alocate și gestionate în mod optim pentru a maximiza efectul strategic și a îndeplini misiunea cu succes. Această centralizare a coordonării nu doar simplifică lanțul decizional, dar și asigură o continuitate clară în implementarea planurilor operaționale, fiind esențială pentru coerența și eficiența în desfășurarea operațiilor militare moderne.

Astfel, datele inițiale pentru organizarea cooperării sunt: misiunea primită și condițiile specifice pentru executarea acesteia; dispozițiunile eşalonului superior privind organizarea cooperării. Prin urmare, decizia comandantului constituie baza pentru organizarea cooperării.

Subliniem că, în funcție de situația creată și forma de acțiune, activitatea comandantului privind organizarea cooperării, având o legătură reciprocă, poate fi divizată în *trei etape*:

- *prima* este determinată pe baza însușirii misiunii primite și a analizei situației: comandantul ea decizia și stabilește principalele probleme de cooperare;
- *a doua* – stabilirea misiunilor pe aliniamente, timp și variante, a procedeeleor de executare a acestora și pe direcțiile de acțiune; se dau instrucții privind cooperare;
- *a treia* este activitatea nemijlocită a comandantului și a statului major în organizarea cooperării, care se precizează în teren (machetă) sau pe o hartă.

Din experiența acumulată, rezultă că organizarea cooperării în cadrul operațiilor militare implică o activitate esențială, care vizează divizarea acțiunilor de luptă în momente distincte și structurarea unor scenarii operaționale detaliate. Aceste scenarii trebuie să țină cont de dinamica acțiunilor atât ale trupelor proprii, cât și ale adversarului. Prin urmare, coordonarea eficientă între diferite faze ale operației devine crucială pentru a asigura o capacitate de reacție rapidă și adaptativă, în funcție de evoluția situației pe câmpul de luptă.

În mod specific, principalele provocări în organizarea cooperării pentru apărare includ: identificarea și definirea clară a acțiunilor și activităților care se desfășoară pe întreaga adâncime a dispozitivului de luptă; gestionarea timpului de reacție pentru trecerea inamicului peste aliniamentele defensive; organizarea eficientă a sistemului de foc și a barajelor defensive pe direcțiile de ofensivă ale inamicului. De asemenea, trebuie luate în considerare variantele de trecere la apărare, în funcție de diferite misiuni și scenarii tactice, pentru a maximiza capacitatea de rezistență și reacție.

Organizarea cooperării, bazată pe variantele posibile de acțiune ale inamicului, implică stabilirea unor modalități și procedee de luptă flexibile, adaptate contextului operațional. De asemenea, este esențial să fie implementat un sistem unic de semnale, care să faciliteze concentrarea eforturilor în momentele critice, asigurând sincronizarea optimă între forțele angajate și îndeplinirea cu succes a misiunii primite.

În acest cadru, un aspect esențial al cooperării îl constituie capacitatea de a compensa insuficiențele unui gen de arme prin utilizarea altor genuri de arme, asigurând, astfel, o complementaritate tactică. Previzionarea cu precizie a evoluției situației tactice și evitarea eșecului în luptă sunt integrate în complexitatea problemelor pe care comandantul și statul major trebuie să le rezolve. Aceste provocări impun nu doar o bună înțelegere a contextului operațional, dar și o execuție impecabilă a planurilor strategice, bazată pe o coordonare riguroasă și flexibilă a tuturor forțelor disponibile.

În cadrul ofensivei, problemele de cooperare sunt stabilite pe baza misiunilor atribuite, aliniamentelor și momentelor-cheie, fiind detaliate în funcție de adâncimea misiunii imediate. Acest proces include planificarea *tregerii la ofensivă din mișcare*, stabilirea succesiunii și a timpului necesar pentru traversarea aliniamentelor inițiale, desfășurarea efectivă a acțiunii ofensive și momentul optim pentru declanșarea acesteia. Totodată, se determină cu precizie misiunile specifice și timpul necesar pentru îndeplinirea acestora, precum și timpul de pregătire al forțelor pentru lansarea ofensivei.

În cazul unei *tregeri la ofensivă de contact direct cu inamicul*, suplimentar se indică atât timpul, cât și ordinea regrupării sau înlocuirii unităților implicate, pentru a asigura continuitatea acțiunilor și evitarea pierderilor cauzate de lipsa de sincronizare. Această organizare atentă permite menținerea unui ritm constant al operațiilor și o adaptare rapidă la schimbările dinamice din câmpul de luptă.

Metodele de organizare a cooperării în condițiile actuale sunt variate și flexibile, fiind determinate, în principal, de specificitatea situației operaționale, de nivelul

de pregătire al forțelor și de experiența comandanților implicați. Factorii contextuali, precum evoluția tehnologică, natura inamicului și condițiile geografice, influențează modul în care cooperarea este planificată și implementată, făcând necesară o abordare adaptivă și inovatoare pentru a asigura succesul acțiunilor ofensive (Watling, Nick Reynolds).

CONCLUZII

Dintre numeroasele provocări ale artei militare, organizarea și menținerea cooperării pentru anihilarea inamicului ocupă un loc central, fiind un domeniu care necesită soluții creative și inovatoare, atât din perspectivă teoretică, cât și practică. Cooperarea nu este doar o chestiune de coordonare tehnică, ci un proces dinamic, care implică adaptabilitate și ajustări continue în funcție de evoluția situației de pe teren. Menținerea acestei cooperări în timpul desfășurării acțiunilor militare reprezintă o misiune critică pentru comandant, întrucât schimbările inerente din timpul operațiilor impun frecvent modificarea planului inițial pentru a rămâne eficient și relevant în fața unui inamic imprevizibil.

Pentru a asigura continuitatea cooperării în timpul desfășurării acțiunilor militare, comandantul trebuie să monitorizeze constant dacă acțiunile unităților subordonate sunt conforme cu planul inițial și dacă rămân sincronizate cu obiectivele strategice stabilite. Această supraveghere activă este esențială pentru prevenirea devierilor necontrolate de la planul operațional, care pot periclita succesul global al misiunii. Într-o luptă modernă, unde dinamismul și imprevizibilitatea sunt la ordinea zilei, abilitatea de a menține coerența acțiunilor subordonate devine un test al calității leadershipului militar.

Mai mult decât oricând, în contextul actual al conflictelor tot mai complexe și interconectate, organizarea și menținerea cooperării între toate forțele și mijloacele implicate într-o operație militară constituie un nod critic în lanțul misiunilor comandantului și al statului major. Fie că este vorba despre forțe terestre, aeriene, navale sau elemente de suport logistic, succesul unei operații depinde, în mod crucial, de sinergia dintre aceste elemente, ceea ce subliniază importanța unei coordonări fără fisuri. Rolul esențial al comandantului este acela de a coordona aceste elemente în mod eficient, pentru a transforma potențialul operațional într-un succes concret pe câmpul de luptă.

Așadar, după cum reiese din cele prezentate, sistemul de cooperare a evoluat considerabil de-a lungul istoriei artei militare, reflectând schimbările majore din tehnologia și tacticile de război. O mare parte din cunoștințele acumulate privind aplicarea acestui concept rămân relevante și astăzi, oferind lecții valoroase,

care ghidează planificarea și execuția operațiilor contemporane. Pe de altă parte, pe măsură ce tehnologia militară și mediul operațional continuă să evolueze, și sistemul de cooperare trebuie să se adapteze pentru a răspunde noilor provocări. Prin urmare, experiențele trecutului nu trebuie privite doar ca o bază istorică solidă, ci și ca un ghid esențial pentru dezvoltarea viitoare a strategiilor și tacticilor militare. Ele indică direcțiile de perfecționare necesare pentru a face față cerințelor moderne ale războiului și pentru a maximiza eficiența acțiunilor armate.

BIBLIOGRAFIE:

1. Agud, I. (1994). *Lexicon militar*. Chișinău: Editura Saka.
2. Воробьев, И. (2002). *Тактика-искусство боя*, Москва, военное издательство 2002.
3. Frieser, K.H. (2010). *Mitul Blitzkrieg-ului. Campania Wehrmachtului în vest. 1940*. București: Editura Militară.
4. F.T.-1 Doctrina operațiilor forțelor terestre (2004). București.
5. Мясорубка: Тактика России во второй год ее вторжения в Украину (2023), <https://re-russia.net/review/279/>, accesat la 22 iunie 2024.
6. Watling, J., Reynolds, N. *Meatgrinder: Russian Tactics in the Second Year of its Invasion of Ukraine*, <https://static.rusi.org/403-SR-Russian-Tactics-web-final.pdf>, accesat la 22 august 2024.

MASKIROVKA – ARTA ÎNȘELĂCIUNII À LA RUSSE –

Drd. Iulia BORISOV

Universitatea din București
10.55535/GMR.2024.4.12

Synonymous with disguise, camouflage, diversion and deception, maskirovka is a complex Russian cultural phenomenon, which has already reached the rank of doctrine. The Armed Forces of the Russian Federation have carried forward military theory, doctrine and thinking between the years after the collapse of the Soviet Union and the Russian political-military revival. It is also reflected in the increased importance of diversion in achieving military objectives. Maskirovka is culturally rooted in the Russian mentality and represents a significant component of Russian military operations. This paper aims to analyse the evolution of this phenomenon in Russia, from a military to a political concept, from the Second World War to the invasion of Ukraine in 2014, as well as its psychological implications. Once a means used to gain advantage on the battlefield, maskirovka is utilized in order to create ambiguity and uncertainty in the environment it operates on for freedom of action in achieving the military and political objectives of today's Russia.

Keywords: disinformation; influence; maskirovka; psychological operations; Russia;

INTRODUCERE

Influența rusă se bazează pe o tradiție dezvoltată, în timpul Războiului Rece, de către armată și serviciile Uniunii Sovietice. Face parte din istoria sa militară, deoarece, înainte de revoluție, exista deja o școală țaristă „de înșelăciune”, în care erau predate tehnicile de interferență și de acțiune asupra inamicului. Dacă această școală a fost dizolvată în timpul Revoluției, aceste principii au fost transpuse de Armata Roșie în Regulamentul său oficial din 1933. Valoarea strategică a influenței ruse a arătat, în mod constant, o capacitate de a provoca daune și de a altera, temporar sau permanent, gândirea indivizilor, percepțiile lor, emoțiile lor și elementele lor de comunicare în grupurile unde se manifestă astfel de efecte dăunătoare. Mecanismul este simplu, de utilizare a tuturor nivelurilor și surselor posibile de cunoaștere a comportamentului așa cum au fost studiate de marii psihologi ruși, pentru acțiuni militare și politico-militare, și, astfel, să acționeze asupra indivizilor și asupra grupurilor și ansamblurilor sociale pe care le alcătuiesc, contribuind, implicit, la succesul acțiunii. Influența este o parte integrantă a acțiunii, este o funcție strategică.

Doctrina rusă a influenței a evoluat semnificativ de la începutul secolului trecut. A însoțit revoluțiile ideologice, de la primii comuniști până la sfârșitul URSS, la revenirea unei noi atmosfere a Războiului Rece, cu o Rusie care revine la vechile constante de enclavizare și supremație. Recent, s-a confruntat în special cu apariția și, apoi, cu evoluția tehnologiei digitale, care i-au dat o nouă față, mai generalizată, mai difuză și, probabil, propice pentru țintele și victimele sale.

Occidentalii nu sunt, în general, conștienți de importanța sa. Ei o minimizează, o neglijează și le scapă dincolo de o simplă cunoaștere de suprafață (Smith, 1966, p. 30). Un impediment îl constituie și faptul că termenii rusești nu sunt ușor de tradus în engleză, franceză sau română. Cu toate acestea, mai mult decât o dificultate lingvistică, este o chestiune de diferență în cultură, în concepția lumii și a echilibrelor sale. Contextul în care este implementat este, de asemenea, dificil de înțeles. El este copleșit de evaluarea constantă, aproape paranoică a Rusiei, a pericolului potențial pe care îl reprezintă grupurile sociale și indivizii care le compun, dușmani atât din exterior, cât și din interior.

În acest context, chiar dacă acest termen se referă mai întâi la activitățile și metodele de mascare și ascundere, acesta a îmbrățișat demult alte dimensiuni decât cea a camuflajului militar simplu (Hutchinson, 2004, p. 170). Cuvântul, în rusă, înseamnă literalmente „*mascare*”, ca în a acoperi ceva cu o mască, a deghiza

sau a camufla. În esență, este arta înșelăciunii à la russe. „*Pur și simplu este concepută pentru a ține adversarii permanent dezechilibrați*”, explică Lindley-French (2018) pe blogul său. Este un termen generic astăzi, care desemnează un concept „*complex, difuz, deși foarte bine structurat, recunoscut instituțional ca fiind finanțat oficial și planificat cu atenție*” (Smith, 1966, p. 32), pentru a constitui unul dintre principiile doctrinei ale statului. Astfel, în general, toate acțiunile rusești ar trebui ascunse cât mai mult posibil de inamic, fie el real sau potențial. Intenția unui comandant, a unui factor de decizie sau a unui alt lider trebuie întotdeauna mascată pentru a îmbunătăți șansele de surpriză. Și acest principiu vizează concomitent toate cele trei niveluri: strategic, tactic și operațional.

Dezbaterile din Rusia referitoare la acest fenomen s-au concentrat pe preponderența termenilor *obman* (înșelăciune), *voennaia hitrost* (viclenie militară) și *vvedenie v zabludenie* (inducere în eroare), ca sinonime pentru *maskirovka* (actualmente, într-o tendință de revenire la sensul său original, de ascundere sau camuflaj). Experții ruși au dezbătut relevanța termenului *maskirovka*. Teoreticienii subliniază că *maskirovka* (cu sensul de ascundere/acoperire) este o componentă a înșelăciunii (*obman*) și nu invers. Dezbaterile din Rusia susțin că termenul *maskirovka* este vag și grupează în mod illogic orice înșelăciune sub termenul rusesc pentru ascundere/acoperire. Acest lucru a translatat *maskirovka* înapoi, la sensul său inițial de ascundere/acoperire și la utilizarea unui termen mai adecvat pentru a cuprinde toate încercările de înșelăciune sub acest cuvânt. În esență, principiile și elementele generale ale *maskirovka* sunt păstrate, dar sub o terminologie mai potrivită sensului exhaustiv. Ca și *maskirovka*, *obman* este un termen umbrelă pentru înșelăciune. Odată cu anexarea Crimeei de către Federația Rusă, în 2014, *obman* înlocuiește *maskirovka* în demersul de a rămâne în conceptul rusesc acceptat în prezent al înșelăciunii (Thomas, 2011, pp. 113-116).

Înțelegerea de către Rusia a naturii războiului, ca și conceptualizarea înșelăciunii, au evoluat odată cu trecerea timpului. Denumit în mod obișnuit Doctrina Gherasimov sau „*războiul de noua generație*”, șeful Statului Major General al Forțelor Armate ale Federației Ruse, generalul Valeri Gherasimov, și-a subliniat observațiile despre războiul modern în *Voenno-Promâšlennâi Kurier* (*Curierul militar-industrial*). Generalul Gherasimov, împreună cu alți teoreticieni militari ruși, au făcut câteva observații importante relevante pentru invazia rusă a Ucrainei. Gherasimov a observat că nu mai există o distincție clară între război și pace. Mai mult, în războiul modern, un accent sporit este pus pe războiul informațional și psihologic. În mod corespunzător, aceasta necesită utilizarea mijloacelor de putere nemilitare, împreună cu armata, dar are potențialul de a reduce puterea militară necesară (Gherasimov, 2016, p. 24; Bartles, 2016, pp. 30-31; Cekinov, Bogdanov, 2013, pp. 12, 16-17; Bērziņš, 2014, p. 5).

În războiul de nouă generație, instituțiile publice, mass-media, organizațiile religioase, instituțiile culturale, ONG-urile, mișcările publice, infractorii și diplomații sunt toate arme ale statului agresor. Toate aceste instituții ajută la războiul informațional și psihologic care slăbește statul țintă. *Obman* ajută la acest efort, deoarece aceste organizații folosesc dezinformarea pentru a ajuta la ascunderea operațiunilor militare și a efortului, în ansamblu (Cekinov, Bogdanov, 2013, pp. 17, 18, 20; Bērziņš, p. 5).

INFLUENȚA PSIHOLAGICĂ RUSĂ ȘI MASKIROVKA DREPT STARE DE SPIRIT

De la paravanul de fum care mărește ceața războiului lui Clausewitz (1832), reinterpretat în special de Dragomiroff (1889), până la fumul informațional al rețelelor sociale de „*uzine de trol*”, *maskirovka* corespunde unui set codificat de procese menite să inducă în eroare, să semene confuzie, să ducă la oboseală și, dacă este posibil, să genereze disperarea dușmanilor. Astfel, este un instrument care face posibilă intervenția în conflicte sau în balanțele de putere, care le preced, asigurând, în același timp, o stabilitate a statului care își poate mobiliza, astfel, forțele fără ezitare. Acest sens larg constituie o formă de „*doctrină a falsității*” sau a adevărului relativ în termeni militari, politici sau diplomatici. Desigur, include toate metaforele vicleniei și ascunderii, negării și minciunilor, indiferent de dovezi (Glantz, 1989; 1992). Recurgem, astfel, la conținuturi a căror verificare este complexă și care depășesc simpla omisiune sau minciuna pentru a ne baza pe psihologie: dispersie, iluzie, paradoxuri logice, prejudecăți cognitive... De asemenea, include o ambiție de acțiune ținută de a introduce în oameni nu numai îndoială, ci și temere, frică și disperare, indiferent de consecințele pentru indivizi, grupurile sociale și ansamblurile pe care le compun.

Maskirovka este exercitată simultan la toate nivelurile (Smith, 1966), de la strategic la tactic sau operativ, și de către toți actorii implicați în organizarea statală rusă. Astfel, pătrunde în toate organele națiunii și a fost aplicată în societatea civilă sovietică, astăzi rusă. Nu mai este doar un fenomen militar, ci acoperă și domeniile apărării civile și ale securității interne, precum și anumite ramuri ale industriei, comerțului, agriculturii sau chiar ale producției artistice, culturale și digitale. Scopul este de a înșela constant adversarul real sau potențial, bazându-se pe toate procedurile de modificare a procesării informațiilor, dar și de a-l face pe inamic să greșească (Karankevici, 2006); este arta de a dezinforma, de a informa eronat, de a suprainforma, de a semăna îndoieli, de a satura abilitățile cognitive, modificând, astfel, certitudinile.

Astăzi, abordările sunt un amalgam de acțiuni atât active, cât și pasive, fizice, informaționale și cibernetice. Mai mult, putem observa o formă de similitudine între concepțiile rusești despre „războiul psihologic” (Ionov, 1994) și despre „lupta ideologică în timp de pace” cu „războiul informațional” purtat de Occident „împotriva dușmanilor săi, în general, și împotriva Rusiei, în special” (Prohojev, Turco, 1996). Acțiunea se desfășoară, pe de o parte, datorită rețelelor și mass-mediei, în știință, în educație, în gestionarea afacerilor publice, în cultură, în special cu falsificarea istoriei (Minic, 2021), dar și prin atacuri direcționate, precise și personalizate, pe de altă parte. Instrumentele capătă o nouă dimensiune odată cu apariția rețelelor sociale, a serverelor de știri și a băncilor publice de date, cu „trotli” și instrumente cibernetice cognitive (*maskirovka* digitală).

Maskirovka vizează mai întâi cultura occidentală și întreaga societate prin încercarea de a coborî asupra indivizilor și de a influența sau recoda conștiința de masă, de exemplu pentru a transforma patriotismul în colaboraționism. Intenția coboară, apoi, la elite, la liderii comunităților, apoi angajați, apoi drept lideri de opinie sau agenți de amplificare. Această procedură este similară cu „angajamentele cheie ale liderului” sau „acțiunile locale ale liderului” din doctrina occidentală, fără a fi limitată de granițe morale. În cele din urmă, se pot ajunge la grupuri mici, iar indivizii înșiși pot face obiectul unor acțiuni vizate prin „control reflexiv” (Thomas, 2016). Atacurile care vizează individul exploatează caracteristicile sale dobândite sau înnăscute, slăbiciunile și preferințele sale, pentru a acționa asupra comportamentului său ca agent sau a capacității sale de a comanda în context. Astfel, se pot modifica, în sens ascendent, sistemele sau instituțiile la care contribuie. Se acționează la toate nivelurile și în ambele direcții. Astfel, se schimbă coerența dintre lideri și agenții pe care îi comandă sau cetățenii pe care îi reprezintă, între entitățile sociale și cei care le compun.

Dezinformarea

Dezinformația (cu sensul literal de „informație eronată”) este exemplul unei tehnici de influență utilizată pe scară largă de Uniunea Sovietică în timpul Războiului Rece și preluată de serviciile actuale, contribuind la *maskirovka*. Aceasta constă în diseminarea sistematică a informațiilor false pentru a anula informațiile relevante care nu au putut fi ascunse (Schultz, Godson, 1984).

Prima strategie este de a ascunde informațiile. Ascunderea este una dintre principalele forme de dezinformare. Aceasta implică proceduri pentru reducerea capacității de a detecta posibile semne revelatoare ale acțiunii sau pregătirea acestora: trupe, echipamente, indicii strategice etc. Se recurge la utilizarea directă a camuflajelor, hangarelor, copertinelor, pânzelor de camuflaj, paravanelor, pentru a ascunde staționarea și absența staționării, a armării sau a plasării vehiculelor,

navelor, aeronavelor... Construcția echipamentelor sensibile sau depozitarea acestora poate fi astfel realizată, de exemplu, în fabrici de automobile, magazine agricole sau centrale energetice.

A doua strategie este cea a imitației. Se bazează pe desfășurarea vizibilă a obiectelor false. Utilizarea modelelor detașabile sau pneumatice, a părților intacte ale echipamentelor deteriorate pe rame din lemn, desene care imită realitatea sau picturi perturbatoare („*kamufliaj*”), momeli și manechine, a fost frecvent aplicată în timpul celui de-Al Doilea Război Mondial, iar exemple pot fi găsite și în conflictele recente, în Siria, în Crimeea și, la modul extins, în porturile maritime strategice, prin poduri folosite drept momeală sau în construcția de fabrici sau chiar pe aerodromuri neutilizate. Alături de imitația pasivă, simularea are o latură activă. Aceasta constă în crearea de semne identificabile de activitate pentru a distra atenția și a crește eficacitatea ascunderii. Există exemple de plasamente antiaeriene sau de artilerie fictive, mișcări de trupe și convoaie false etc. (Smith, 1966).

A treia strategie constă în camuflarea informațiilor relevante sufocate în ceea ce nu este. Scopul este de a multiplica informațiile globale prin saturarea canalelor de comunicare cibernetică ale mașinilor sau a celor biologice atenționale ale indivizilor, semănând, astfel, confuzie cognitivă.

Abordarea globală a demonstrat abilități remarcabile de a combina acțiunea militară, la toate nivelurile și în toate domeniile, cu acțiunea non-militară. Acest lucru poate fi văzut în special în utilizarea instrumentelor cibernetice moderne și în constituirea unor corpuri reale de specialiști. Dar, dincolo de această globalitate a actorilor, *maskirovka* este ea însăși un fenomen globalizat. Ea manipulează percepțiile, credințele și percepțiile prin dezinformarea tuturor. Capătă un aspect global, cronic și generalizat pentru întregul corp social. Și nu se oprește aici, deoarece este însoțită de o acțiune specifică asupra indivizilor: supravegherea și posibila discreditare a purtătorilor de informații, discreditarea celor care o analizează, promovarea purtătorilor de știri false, cultura „*idioților utili*” etc. Practica apelează adesea la asocierea criticii publice sau a umorului peiorativ cu amenințarea.

Această direcționare constituie în sine o metodă veritabilă de aplicare a „*culturii dosarelor*”, ilustrată prin discreditarea personalizată a adversarilor sau globalizată a grupurilor reprezentate de liderii lor.

Demoralizarea

Demoralizația (literalmente, tehnica „*demoralizării*”) este o procedură care a fost folosită de serviciile rusești pentru a provoca un sindrom depresiv sau suferință psihologică și pentru a propune o strategie alternativă din care o persoană, un grup sau un stat nu se poate sustrage sau nu poate răspunde favorabil, cu excepția

riscului de a menține o stare pernicioasă. Pentru victimă, nu contează care este soluția, atât timp cât amenințarea sau conflictul psihic încetează.

Dacă această procedură vizează indivizi, se adresează, totodată, și grupurilor pe care le alcătuiesc și, prin urmare, liderilor acestor grupuri, care se găsesc în poziția de a opri suferința. Tehnica extinsă la statele adversare face parte din arsenalul artei militare (*teoriia voennogo iskusstva*), ca fiind „*teoria și practica pregătirii și conducerii armatei și operațiunilor [...], precum și utilizarea măsurilor «non-militare» și a acțiunilor indirecte și a altor forme utile luptei*” (Cekinov, Bogdanov, 2015, p. 24). În acest context, impactul psihologic este considerat un instrument strategic major de influență, iar demoralizarea este inclusă în arta războiului extinsă la orice mijloace indirecte care contribuie la succes (Ib., p. 9). Demoralizarea poate fi considerată ca o pregătire a adversarilor, grupuri și indivizi, pentru supunere și acceptarea alternativelor favorabile Rusiei.

La fel ca *dezinformația*, *demoralizarea* interesează toate organele statului și instituțiile sale de comunicare publică. Pe lângă utilizarea neadevărurilor și a tuturor mijloacelor de influență psihosocială, există mijloace „*psihotronice*” și „*psihotrope*” în materie psihologică (Vorobiov, Kiselev, 2006). Primele corespund acțiunilor și tehnicilor care implică acțiuni umane directe. Acesta este cazul influencer-ilor, actorilor acțiunilor relaționale, proiectanților de dispozitive tehnice vizate și adaptate, cum ar fi programe de calculator sau producții video etc. Cealaltă categorie de mijloace concentrează acțiunile indirecte ale inducției neuropsihologice sau neurologice, având o acțiune directă asupra creierului și, în consecință, asupra moralului. Acesta este cazul consumului de droguri, al anumitor medicamente psihotrope sau narcotice, al emisiilor electromagnetice, controlului unor spații delimitate chimice, sonore sau luminoase, care provoacă tulburări de sănătate mintală tranzitorii sau cronice [un exemplu este sindromul Havana (Verma et al., 2019)].

Soluția propusă, deși parțială, este o alternativă favorabilă pentru Rusia. Poate lua aspectul unei înfrângerii, al unei supuneri sau al unei compromiteri care se deschide ulterior spre șantaj. Lumea occidentală înțelege doar cu dificultate că autorii pot depăși limitele etice și observă, dezarmați, că toate consecințele asupra sănătății mintale a oamenilor nu intră în ecuația consecințelor dezastruoase: resemnare, fugă, consum de droguri, alcoolism, melancolie, sinucidere, violență, tulburări de personalitate induse.

Maskirovka digitală

„*Maskirovka digitală*” este aplicarea doctrinei în lumea cibernetică. Procedul constă în utilizarea uzinelor de trol pentru a invada rețelele și sistemele de difuzare pe internet și pentru a identifica defectele sistemelor în vederea exploatării

punctelor slabe ale utilizării tehnice sau psihologice. Spațiul digital este considerat ca orice flux de informații și, prin urmare, un mijloc de obținere a unui avantaj strategic real sau potențial. Principiile *maskirovka* sunt aplicate pe scară largă în spațiul cibernetic (Bagge, 2019) cu atâta ușurință, întrucât manipulările sunt ușor de implementat, dificil de localizat și, în cazul localizării, întotdeauna prea târziu.

Pe de o parte, o saturație a informațiilor este practică pentru dezinformare și, pe de altă parte, direcționarea persoanelor sau a instituțiilor permite crearea de „*dosare*” individuale, pe baza istoricului de consultare a site-urilor și a obiceiurilor de cumpărături, intruziunea echipamentelor personale, coruperea și montajul fișierelor, reale sau inventate, cu postare pe rețele sau sub amenințarea compromiterii judiciare. O multitudine de paravane non-geolocabile sau slab localizate sunt răspândite pe internet de trol, cu conturi false sau conturi falsificate, pentru a influența fie la nivel global, fie într-un mod țintit sau pentru a implementa operațiuni de influență psihologică.

Site-urile de informații false sau site-urile reale deturnate, mărturiile false, teoriile false sau teoriile fragmentare sunt, astăzi, puse online, în special prin intermediul rețelelor sociale, după analizarea obiceiurilor de utilizare a internetului. Acesta este cazul listelor de cluburi de gândire, syndicate sau partide politice, asociații neguvernamentale, organizații caritabile sau pentru apărarea marilor cauze etc. Construcția de pagini de internet false, perfect imitate, încearcă să înșele utilizatorii în timp ce îi manipulează. Trebuie menționat un aspect în intervenția trolilor sau a agenților specializați pentru modificarea anonimă sau sub identitate falsă a informațiilor din bazele de date mari pe care se bazează sistemele de generare a conținutului.

În cele din urmă, conținutul lucrat într-un mod semnificativ emoțional este folosit pentru a răspândi, într-un mod viral, informații încapsulate. Principiul constă în utilizarea unei motivații pentru diseminarea spontană (virală) a mesajelor marcate emoțional (Berger, Milkman, 2012, pp. 192–205) pentru a asocia părți vizate de informații cu acestea, ca parte a strategiei de control reflexiv. Sursa informațiilor poate fi militară, de exemplu, soldați sau mercenari ruși care postează fotografii, videoclipuri sau texte pe rețelele de socializare sau *boots* care pot transmite imagini, filme sau texte sintetice generate de inteligența artificială/IA. Dinamica poate fi orchestrată de relee, dar spontaneitatea „*idiotilor utili*” este suficientă pentru această răspândire pe scară largă.

În toate cazurile, există o convergență a acțiunilor care modifică gândirea structurată și a celor care manipulează emoțiile (Charquero-Ballester et al., 2023), cum ar fi prin utilizarea neadevărurilor, a jumătăților de adevăr sau a informațiilor înșelătoare cu o dimensiune emoțională marcată (Wunder, 2022, pp. 7/1-7/5).

Maskirovka este, în primul rând, o stare de spirit. Face parte din raționamentul spontan al rușilor și se aplică tuturor nivelurilor de organizare a statului, a diplomației și a armatei sale, pe plan strategic, tactic sau operațional (Smith, 1966).

Această stare de spirit se manifestă în toate ramurile sau serviciile Forțelor Armate rusești și, în mod extins, în cele ale statului. În ceea ce privește unitățile tactice de pe terenul conflictelor, se aplică și la toate nivelurile forțelor aeriene, apărării antiaeriene, polițiștilor de frontieră, serviciilor de informații și ordine publică.

Astfel, orice *maskirovka* trebuie să fie persistentă, indiferent de dificultate sau de aspectul discutabil și chiar în cazul descoperirii sau conștientizării de către inamic. Evoluția trebuie să fie lentă, aproape insensibilă și să conducă adversarul sau victima la estimări incorecte, la idei false sau la disperare, supunere sau abandon. Trebuie să fie plauzibilă, adică adversarul sau victima trebuie să poată crede ceea ce i se prezintă sau să mențină o îndoială rațională. *Maskirovka* trebuie să se amestece cu mediul real sau virtual, cu fundalul fizic sau digital și să prezinte informații plauzibile sau ambigue. Trebuie să fie variată, nerepetitivă sau cât mai puțin posibilă și, dacă este necesar, să prezinte diferențe vizibile. Scopul nu este de a fi reperată prin analize statistice sau prin sesizarea unor caracteristici comune care facilitează identificarea sau anticiparea prin regularitate sau previzibilitate. În cele din urmă, se aplică principiul continuității, la nivel geografic, în desfășurarea și temporalitatea lentă a acțiunilor, prin instalarea unei forme de cronicitate disperată, situând orice acțiune punctuală într-o mișcare de fundal multidimensională.

Prin urmare, doctrina înscrie orice operațiune într-o ierarhie atent definită și structurată a stării de spirit a *maskirovkăi* în gândirea militară rusă sau, cel puțin, a armatei ruse. Cei care nu-i respectă spiritul sunt complici ai inamicului real sau potențial sau, cel puțin, cetățeni răi și trebuie discreditați, chiar pedepsiți.

REPERE ISTORICE MARCATE DE MASKIROVKA

Istoricii au urmărit strategia încă din 1380, când cneazul Dmitri Donskoi și 50.000 de soldați ruși au învins 150.000 de războinici mongoli ai Hoardei de Aur în bătălia de la Kulikovo. Oamenii lui Donskoi au obținut victoria datorită unui atac surpriză al unui regiment de soldați ascuns într-o pădure din apropiere.

Maskirovka i-a ajutat pe sovietici să obțină mari victorii de mai multe ori în timpul celui de-Al Doilea Război Mondial și de atunci a fost stabilită ca un principiu general care s-a dovedit și care trebuie dezvoltată ca o adevărată specialitate în acțiunile de apărare și securitate. Astfel, dacă *maskirovka* este, în primul rând,

un sprijin activ pentru operațiunile militare, nu se mai limitează la domeniul armatei, ci se manifestă atât ca o stare de spirit, cât și ca o activitate permanentă, într-o orientare clar aplicată a războiului hibrid și a unei stări defensive.

Bătălia de la Kursk

Desfășurată între 5 iulie și 23 august 1943, această bătălie a fost ultima acțiune ofensivă de tip *blitzkrieg* de pe frontul de răsărit al celui de-Al Doilea Război Mondial. Importanța *maskirovkăi* în operațiunile militare sovietice a crescut pe măsură ce armata sovietică a început operațiunile ofensive de reluare a teritoriului rus (Armstrong, 1988, p.5). *Maskirovka* a ascuns mișcarea și gruparea formațiunilor sovietice pentru contraofensivă. Mai exact, bătălia de la Kursk a ilustrat eficiența *maskirovkăi* sovieticilor. Disimularea atent planificată și executată de sovietici a anihilat efectiv orice șansă pe care armata germană ar fi avut-o pentru a recâștiga ofensiva în Rusia. În pregătirea bătăliei, sovieticii au folosit o serie de principii de *maskirovka* pentru a asigura secretul pregătirilor și intențiilor lor. Ofensiva de la Kursk a folosit, în principal, *maskirovka* pentru a ascunde mișcarea, organizarea și gruparea forțelor sovietice de formațiunile germane de cercetași (Armstrong, 1988, pp. 5-6; Simms, 2003, p. 8).

Maskirovka sovietică din timpul bătăliei de la Kursk a avut succes, deoarece sovieticii au luat în considerare cu atenție efectul pe care încercau să-l obțină, au planificat înșelăciunea în detaliu și au folosit resursele disponibile în mod corespunzător. Analiza capacităților armatei germane a informat sovieticii despre ceea ce era necesar pentru o înșelăciune cu succes. Armata Sovietică a înțeles colectarea, metodele, sistemele și capacitățile de informații germane. În planificarea înșelăciunii, sovieticii au fost capabili să se asigure că metodele folosite erau capabile să evite detectarea germană. Armata germană a reușit să detecteze unitățile implicate în apărarea Kurskului, dar nu a reușit să identifice pozițiile defensive ascunse ale Frontului stepei cu privire la adevărata amploare a concentrării forțelor sovietice aranjate în profunzime (Armstrong, pp. 26-27; Glantz and House, 1999, p. 74; Showalter, 2013, p. 66).

Ulterior, de-a lungul războiului, înșelăciunile militare sovietice au devenit din ce în ce mai sofisticate și eficiente datorită practicii repetate. Armata Sovietică a învățat, prin repetiție, importanța controlului centralizat și a planificării atente pentru a se folosi cu succes de *maskirovka*. Practica a dovedit că execuția necesită ca pozițiile false să fie animate cu cel puțin zece la sută din trupe și echipamente reale (Armstrong, p. 16). Sovieticii au continuat aceste lecții în restul războiului pentru a obține efecte surpriză în timpul altor operațiuni majore.

Criza rachetelor din Cuba

Criza rachetelor din Cuba a fost o confruntare între Uniunea Sovietică și Statele Unite în legătură cu rachetele nucleare sovietice din Cuba. Criza a început la 14 octombrie 1962 și a durat 38 de zile, până la 20 noiembrie 1962. Această criză a fost privită ca fiind momentul când Războiul Rece a fost foarte aproape să devină război nuclear și să se transforme în Al Treilea Război Mondial.

Tentativele de înșelăciune din timpul crizei rachetelor din Cuba se remarcă atât prin asemănări, cât și prin diferențe notabile cu acțiunile de înșelăciune din timpul celui de-Al Doilea Război Mondial. Criza rachetelor din Cuba indică un accent continuu pe folosirea disimulării și o importanță crescută a dezinformării. În acest fel, sovieticii au folosit *maskirovka* pentru a ascunde intenții similare celor din timpul celui de-Al Doilea Război Mondial. *Maskirovka* din timpul crizei rachetelor din Cuba a fost diferită de aplicarea sa în cel de-Al Doilea Război Mondial, cu un accent sporit acordat dezinformării tactice, operaționale și strategice.

Încercând să ascundă concentrarea de forțe nucleare, armata sovietică a folosit ascunderea tactică. Acest aspect a fost relevat prin acoperirea trupelor și a echipamentelor de pe navele îmbarcate în Cuba, prin acțiunile întreprinse în porturile de debarcare și de a ascunde rachetele balistice cu rază scurtă și medie de acțiune din Cuba. Succesul tentativelor sovietice de ascundere s-a cuantificat și în numărul mare de personal militar sovietic mutat în Cuba, în mare parte nedetectat de armata SUA și de CIA¹ (Hansen, 2022, p. 54; McCone, 1992, pp. 19-20; Gribkov, Smith, 1994, pp. 27-28). Totuși, încercările de acoperire nu au reușit să ascundă locul rachetelor sol-aer folosit pentru protejarea rachetelor balistice și a rampelor de lansare asociate. În plus, rachetele nucleare, odată ajunse în Cuba, aveau o acoperire inadecvată. Această lipsă a dus la detectarea de către serviciul de cercetare aeriană militară al SUA a rachetelor sol-aer și a rampelor de lansare pe care le apărau. Concentrarea mare de rachete sol-aer a contribuit la zădărnicierea înșelăciunii (Absher, 2009, pp. 29-31).

Totodată, criza rachetelor din Cuba a etalat o *maskirovka* tactică, operațională și strategică sub forma sa a dezinformării. Din punct de vedere strategic, diplomații și liderii politici sovietici au făcut declarații false care au încercat să inducă în eroare liderii politici din Statele Unite cu privire la natura intențiilor sovietice în Cuba. Denumirea inteligentă a operațiunii militare și folosirea de către serviciile de informații sovietice a disidenților cubanezi reprezintă utilizarea operațională a dezinformării pentru a induce în eroare. În cele din urmă, dezinformarea tactică

¹ Sovieticii au reușit să infiltreze peste 40.000 de soldați și personal implicat în concentrarea de rachete balistice. În lunile premergătoare crizei, Agenția Centrală de Informații a estimat că doar 4.000-6.000 de angajați sovietici se aflau în Cuba (N.A.).

a armatei sovietice a propriilor trupe a asigurat succesul nedivulgării de informații despre planurile militare din partea efectivelor rusești.

Maskirovka sovietică a eșuat, în cele din urmă, în timpul crizei rachetelor din numeroase motive. În primul rând, sovieticii și cubanezii nu au reușit să ascundă locurile de lansare a rachetelor. În al doilea rând, sovieticii și cubanezii nu au reușit să ascundă în mod corespunzător rachetele balistice. Ultimul factor care a contribuit la eșecul acestei *maskirovka* a fost suspiciunea. Oficialii guvernului SUA nu au avut încredere în sovietici sau nu au crezut în narativul sau mesajele lor. Lipsa de încredere pe care guvernul SUA a manifestat-o față de sovietici a făcut orice declarație suspectă și deschisă spre analiză și verificare (Alsop, Bartlett, 1988, p. 69).

Invazia Cehoslovaciei

Invazia Cehoslovaciei, oficial *Operațiunea Dunărea*, a fost ocuparea Republicii Socialiste Cehoslovace de către forțe armate din cinci state membre în Pactul de la Varșovia – Uniunea Sovietică, R.P. Bulgaria, R.P. Ungară, Republica Democrată Germană și R.P. Polonă – în noaptea de 20-21 august 1968. Aproximativ 250.000 de soldați au ocupat atunci Cehoslovacia. Invazia Cehoslovaciei a pus capăt reformelor inițiate de Alexander Dubček în Primăvara de la Praga.

Uniunea Sovietică a folosit o serie de principii ale *maskirovkăi* pentru a-și atinge obiectivele în Cehoslovacia. Dezinformarea a alimentat frica populară existentă, a direcționat greșit activele militare cehoslovace și a creat o prezumție falsă pentru introducerea trupelor sovietice în țară. Un depozit secret de arme simulat a oferit dovezi care au făcut ca întreaga campanie sovietică de dezinformare să fie credibilă. În cele din urmă, utilizarea de către sovietici a demonstrației, sub formă de exerciții militare, a desensibilizat guvernul și populația cehoslovacă cu privire la adevăratele intenții ale forțelor sovietice. Combinația acestor factori a permis sovieticilor să surprindă atât Cehoslovacia, cât și guvernele occidentale cu invazia. Intențiile sovietice au devenit clare odată ce Cehoslovacia a ajuns sub controlul total al Uniunii Sovietice.

Similară tentativelor sovietice din timpul crizei rachetelor din Cuba, intervenția sovietică în Cehoslovacia a demonstrat o tendință continuă, care a cuplat atât înșelăciunea militară, cât și pe cea diplomatică. La nivel tactic și operațional, sovieticii au folosit dezinformarea combinată cu simulări, în încercarea de a influența opinia publică din Cehoslovacia. Simulările militare sub formă de manevre și exerciții au postulat forțele militare sovietice pentru intervenție. Aceste manevre și exerciții au desensibilizat în continuare populația Cehoslovacă și au eliminat armata cehoslovacă ca un obstacol pentru intervenție. În plus, manevrele au înșelat strategic guvernele occidentale cu privire la ceea ce se întâmpla în Cehoslovacia.

Din punct de vedere strategic, aparatul politic sovietic a folosit în continuare dezinformarea în timpul invaziei lor, în încercarea de a ascunde ceea ce se întâmpla cu adevărat în Cehoslovacia. Declarațiile că sovieticii au fost invitați în Cehoslovacia de către lideri politici lipsiți de drepturi au direcționat greșit națiunile occidentale despre ceea ce se desfășura cu adevărat în Cehoslovacia și au oferit un temei credibil poporului cehoslovac.

Invazia Ucrainei

Invazia de la 24 februarie 2022 constituie o escaladare a războiului ruso-ucrainean început în 2014, în urma anexării Crimeii din februarie-martie 2014 de către Federația Rusă. Cel mai mare conflict din Europa de la Al Doilea Război Mondial a provocat deja sute de mii de victime militare și zeci de mii de victime civile ucrainene.

Conflictul continuu din Ucraina subliniază importanța sporită a fenomenului *obman* în operațiunile militare rusești. Invazia rusă a Ucrainei și anexarea Crimeii au demonstrat continuitatea dintre *maskirovka* și *obman* sub formă de ascundere, simulare, demonstrații și dezinformare. Conflictul continuă să expună modul în care aplicarea rusească a principiului *obman* s-a schimbat față de versiunile sale anterioare în cel de-Al Doilea Război Mondial, criza rachetelor din Cuba și intervenția în Cehoslovacia. Invazia Ucrainei este martoră la o schimbare a înșelăciunii rusești. Negarea plauzibilă a evenimentelor care au avut loc a înlocuit ascunderea fizică a forțelor.

O diferență semnificativă între tentativele anterioare de înșelăciune și cele din Ucraina o reprezintă utilizarea sporită a dezinformării de către Rusia față de alte forme de înșelăciune. Dezinformarea constituie piatra de temelie a fenomenului *obman* în Ucraina. Este notabil faptul că majoritatea dezinformărilor care au loc în Ucraina sunt executate în întregul guvern rus. Liderii politici ruși, mass-media de stat, trolii de pe rețelele sociale controlate de guvern și agenții guvernamentale sunt folosiți pentru a răspândi informații false și pentru a crea narative false în jurul evenimentelor care se desfășoară. Amploarea acestor acțiuni eclipsează eforturile diplomatice și ale serviciilor de informații utilizate în timpul bătăliei de la Kursk, crizei rachetelor și invaziei din Cehoslovacia.

Dincolo de întreaga utilizare a dezinformării de către guvern, Forțele Armate ale Federației Ruse și-au concentrat eforturile de înșelăciune prin simulări și demonstrații. Angajarea „*omuleților verzi*”, soldați ruși mascați și în uniforme verzi nemarcate, a constituit o simulare tactică și operațională a forțelor partizane locale. Din punct de vedere operațional, demonstrațiile de-a lungul frontierei ucrainene ale forțelor militare ruse au ajutat la fixarea atenției Ucrainei departe de Crimeea. Acoperirea a avut loc la nivel tactic pentru a infiltra soldații ruși în Ucraina.

Dincolo de aceasta, ascunderea a ajutat la protecția forței și supraviețuirea pe câmpul de luptă, dar nu a jucat un rol atât de mare ca în timpul celui de-Al Doilea Război Mondial sau al crizei rachetelor din Cuba.

CONCLUZII

Maskirovka nu mai este o veche practică pre-sovietică pe care comuniștii au dezvoltat-o ca o teorie a camuflajului militar rus. Este o stare de spirit care, astăzi, traversează activitățile militare, politice și diplomatice, într-o cultură de acțiune a unei Rusii sfâșiate între neîncrederea față de inamicii din exterior și stăpânirea celor din interior. A fost îmbogățită prin dezinformare, demoralizare și tehnici de manipulare și control și a fost recent amplificată de puterea instrumentelor digitale.

Maskirovka este concepută în domeniul războiului psihologic, în conformitate cu cunoștințele și liniile directe ale marii tradiții psihologice rusești. Puține lucrări sunt traduse, primele, în special despre comportamentism, au fost rescrise de occidentali, în același timp în care universitățile și centrele de psihologie rusești se autoenclavizau. În afară de cucerirea spațiului, care este un domeniu particular de colaborare cu Occidentul, se știe puțin despre psihologia rusă recentă, nici fundamentală, nici aplicată indivizilor sau grupurilor mici și colectivelor, nici despre experimentele sistemice sociale.

Scrierile analiștilor dezvăluie totuși mai multe caracteristici. Astfel, spre deosebire de lucrările militare vestice, care sunt axate pe științele sociale și politice, practica rusă combină toate dimensiunile acțiunii umane și a acțiunii asupra oamenilor. Ea acordă o mare importanță biologiei, neuroștiinței, psihologiei, dar și fizicii și radiațiilor. Metoda este globală, asociind acțiuni de sus în jos, la nivel social pentru efectele asupra individului, și de jos în sus, concentrându-se asupra individului pentru efectele asupra grupurilor umane, toate acestea fiind într-o buclă continuă și concepute drept complementare.

O altă caracteristică este insensibilitatea actorilor față de soarta țintelor, deși este adesea fatală. Moralitatea nu are nimic de-a face cu cazul de aici, cu excepția intereselor Rusiei. Acțiunea este, de asemenea, adesea declanșată, condusă, apoi abandonată, atunci când devine eficientă și și-a atins scopul. Dezarmarea morală, surpriza repetată, uimirea continuă a țărilor democratice sunt unele dintre slăbiciunile constant exploatate. De fiecare dată, inimaginabilul uimește victimele, care sunt mereu surprinse. Cultura lentorii, a puterii potențiale, este o altă caracteristică izbitoare a *maskirovkăi*. Este făcută să dureze prin înscrierea în conștiința unei eternități a Rusiei.

BIBLIOGRAFIE:

1. Absher, K.M. (2009). *Mind-Sets and Missiles: A First Hand Account of the Cuban Missile Crisis*. Carlisle, PA: Strategic Studies Institute, <http://www.strategicstudiesinstitute.army.mil/pdffiles/pub935.pdf>, accesat la 9 august 2024.
2. Alsop, S., Bartlett, Ch. (1988). "Eyeball to Eyeball". În *The Cuban Missile Crisis*, ed. Robert A. Divine. New York, NY: Markus Weiner Publishing.
3. Armstrong, R.N. (1988). *Soviet Operational Deception: The Red Cloak*. Fort Leavenworth KS: Combat Studies Institute.
4. Bartles, Ch. K. (2016). "Getting Gerasimov Right". În *Military Review* (ianuarie-februarie), pp. 30-38.
5. Berger, J., Milkman, K.L. (2012). "What Makes Online Content Viral?". În *Journal of Marketing Research*, vol. 49, nr. 2, pp.1920205.
6. Bērziņš, J.. (2014). *Russia's New Generation Warfare in Ukraine: Implications for Latvian Defense Policy*. Riga, Latvia: National Defense Academy of Latvia Center for Security and Strategic Research.
7. Charquero-Ballester, M., Walter, J.G., Sletten-Rybner, A., Nissen, I.A., Enevoldsen, K.C.&Bechmann, A. (2023). "Emotional landscapes of misinformation spread". Helsinki: NORdic observatory for digital media and information DISorders (NORDIS) reports.
8. Cekinov, S.G., Bogdanov, S.A. (2011). "Strategy of Indirect Approach: Its Impact on Modern Warfare". *Voennaia Mâsli*, vol. 20, nr. 3. pp. 9-15.
9. Cekinov, S.G., Bogdanov, S.A. (2015). "The Development of Modern Military Art from the Vantage Point of Systemology". *Voennaia Mâsli*, vol. 24, nr. 11, pp. 22-28.
10. Cekinov, S.G., Bogdanov, S.A. (2013). "The Nature and Content of a New-Generation War". *Voennaia Mâsli*, vol. 10, nr. 4, pp. 12-23, http://www.eastviewpress.com/Files/MT_FROM%20THE%20CURRENT%20ISSUE_No.4_2013.pdf, accesat la 10 octombrie 2024.
11. Clausewitz (von), C. (1832). *Vom Kriege*. Berlin: F. Dümmler. Traduction Naville, D. (1998). *De la guerre*. Paris: Éditions de Minuit.
12. Dragomiroff, M. (1889). *Principes essentiels pour la conduite de la guerre - Clausewitz commenté*. Paris: L. Baudoin et Cie.
13. Gherasimov, V. (2016). "The Value of Science is in the Foresight: New Challenges Demand Rethinking the Forms and Methods of Carrying out Combat Operations". În *Military Review* (ianuarie-februarie), pp. 23-29.
14. Glantz, D. (1989). *Soviet Military Deception in the Second World War*. London: Routledge.
15. Glantz, D. (1992). *The Military Strategy of the Soviet Union: A History*. London: F. Cass.
16. Glantz, D.M., House, J.M. (1999). *The Battle of Kursk*. Lawrence, KS: University Press of Kansas.
17. Gribkov, A.I., Smith, W.Y. (1994). *Operation Anadyr: U.S. and Soviet Generals Recount the Cuban Missile Crisis*. Chicago: edition q.
18. Hutchinson, W. (2004). "The Influence of Maskirovka on Contemporary Western Deception Theory". În A. Jones (Ed.) *Proceedings of the 3rd European Conference on Information Warfare and Security*. Reading (United Kingdom): Academic Conferences Ltd, pp. 165-174.
19. Hansen, J.H. (2002). "Soviet Deception in the Cuban Missile Crisis". *Studies in Intelligence*, 46, nr. 1, pp. 49-58.
20. Ionov, M.D. (1994). „Psikhologiceskie aspektî upravleniia protivnikom v antagonisticeskih konfliktah (refleksivnoe upravlenie)”. *Prikladnaia ergonomika*, nr. 1, pp. 44-45.
21. Karankevici, V.I. (2006). „Kak naucitsa obmanâvat protivnika”. *Voennaia Mâsli*, vol. 15, nr. 9.
22. Lindley-French, J. (5 aprilie 2018). "Skrripal: Countering (Again) Strategic Maskirovka", <https://lindleyfrench.blogspot.com/search?q=maskirovka>, accesat la 10 octombrie 2024.
23. McCone, J.A. (1992). *CIA Documents on the Cuban Missile Crisis*. Edited by Mary S. McAuliffe, pp. 19-20. Washington DC: Central Intelligence Agency.
24. Minic, D. (2021). *La guerre informationnelle psychologique dans la pensée militaire russe et ses applications en Ukraine et en Syrie*. Annuaire français de relations internationales. Paris: Éditions Panthéon-Assas, vol. 22, pp. 523-533.
25. Prohojev, A.A., Turko, N.I. (17 februarie 1996). "Osnovi informacionnoi voinî". Proceedings of the first conference on Systems Analysis on the Threshold of the 21st Century: Theory and Practice, Moscow (Russia), pp. 250-258.
26. Schultz, R.H, Godson, R. (1984). *Dezinformatsia: Active Measures in Soviet Strategy*. New-York: Pergamon.
27. Simms, B.R. (2003). "Analysis of the Battle of Kursk". *Armor: Mounted Maneuver Journal* (martie-aprilie), pp. 7-12.
28. Smith, C.L. (1966). "Soviet Maskirovka". În *Air Power Journal*, vol. 2, nr. 1, pp. 28-39.
29. Showalter, D.E. (2013). *Armor and Blood: The Battle of Kursk, the Turning Point of World War II*. New York, NY: Random House.
30. Thomas, T. (2016). "Russia's 21st century information war: working to undermine and destabilize populations". În *Defence Strategic Communications*, Riga: NATO Strategic Communications Centre of Excellence, vol. 1, pp. 16-25.
31. Thomas, T.L. (2011). *Recasting the Red Star*. Fort Leavenworth, KS: Foreign Military Studies Office.
32. Verma, R., Swanson, R.L., Parker, D., Ould Ismail, A.A., Shinohara, R.T.& Alappatt, J.A., Doshi, J., Davatzikos, C., Gallaway, M., Duda, D., Chen, H.I., Kim, J.J., Gur, R.C., Wolf, R.L., Grady, M.S., Hampton, S., Diaz-Arrastia, R., Smith, D.H. (2019). "Neuroimaging Findings in US Government Personnel with Possible Exposure to Directional Phenomena in Havana, Cuba". În *Journal of the American Medical Association*, vol. 322, seria 322, nr. 4, pp. 336-347.
33. Vorobiov, I.N., Kiselev, V.A. (2006). "Strateggia neprâmâh deistvii v novom oblike". *Voennaia Mâsli*, vol. 16, nr. 9.
34. Wunder, M. (2022). "Narratives overwhele the world". În B. Claverie, B. Prébot, N. Buchler, F. du Cluzel (eds.). *Cognitive Warfare: The Future of Cognitive Dominance*. NATO Collaboration Support Office, pp. 7/1-7/5.

ADAPTAREA NATO LA NOILE REALITĂȚI DIN FLANCUL ESTIC ȘI SUDIC ALIAT

Drd. Vasile-Dumitru RAȚIU

Școala Națională de Studii Politice și Administrative, București, România
10.55535/GMR.2024.4.13

NATO has had to constantly adapt to the new challenges that emerge on the global stage. In order to succeed, the Alliance has adapted each time its involvement has been requested. In this regard, NATO has well overcome the problem of fighting terrorism, improving cyber security and the effort required to remain in solidarity with Ukraine to date. On the eastern flank, NATO is strengthening its defences by increasing the number of troops and weapon systems available and rethinking defence plans to deal with possible aggression from the Russian Federation. On the southern flank, the North Atlantic Alliance wants a consolidation of states in North Africa and the Middle East that have been divided by civil wars and better management of illegal migration. All the new challenges that have arisen and may arise require a thorough preparation of NATO members for an increasingly unstable future. The purpose of this article is to present how NATO is adapting to the challenges coming from the eastern and southern flanks. The hypothesis I am starting from is that NATO's adaptation to the new realities on the two flanks represents a challenge for the organization. The research method used in this article is the case study.

Keywords: NATO; Eastern flank; Southern flank; Russian Federation; Ukraine;

INTRODUCERE

Provocările pentru Alianța Nord-Atlantică, de la începuturile sale (aprilie 1949) până în prezent, cauzate de schimbările geopolitice, au fost multiple și complexe. NATO a fost nevoită să se reinventeze după mai multe schimbări neprevăzute, precum: sfârșitul Războiului Rece (când principalele adversare – Pactul de la Varșovia și URSS – au dispărut), provocarea adusă de ascensiunea terorismului internațional și apariția unor noi puteri în Asia.

Secolul XXI este caracterizat de tendința de schimbare continuă. La nivel politic, economic, social și militar, lumea se schimbă, ca urmare a apariției fenomenului de rezistență în fața globalizării. Fiecare actor internațional dorește să rămână competitiv și să poată oferi o viziune clară asupra modului de gestionare a problemelor care apar. Lumea, bazată pe cooperare economică și societăți deschise, nu ar putea exista dacă fiecare putere ar impune taxe comerciale, iar prin puterea militară ar impune sfere de influență. În acest secol, pe lângă provocările clasice, au apărut noi provocări cărora Alianța Nord-Atlantică trebuie să le facă față. Astfel, pe flancul estic al NATO au apărut noi provocări ca urmare a modernizării arsenalului militar rus și a dorinței Federației Ruse de a recâștiga vechile sfere de influență. O altă provocare pentru NATO este dată de menținerea unei situații tensionate în zona Caucazului de Sud și a Mării Negre, unde există conflicte înghețate care pot fi reactivate în orice moment. Cel mai recent caz a fost reluarea conflictului dintre Armenia, susținută de Federația Rusă, și Azerbaidjan, sprijinit militar de Turcia, din luna septembrie 2023.

După anexarea Crimeei, în 2014, conflictul dintre Federația Rusă și Ucraina a reînceput în 24 februarie 2022. Conform declarațiilor oficialilor de la Moscova, această „operațiune specială” a avut ca scop eliminarea conducerii neonaziste de la Kiev, demilitarizarea Ucrainei și sprijinirea fraților ruși din cele două republici autoproclamate independente Donețk și Lugansk. Prelungirea acestui conflict a dus la necesitatea ca unele state aliate, vecine cu Ucraina, să sprijine tot mai mult acest stat, pentru a nu fi învins.

După atacurile teroriste din 11 septembrie 2001, SUA au început un război total împotriva terorismului, în acest război fiind implicate și alte state aliate

și chiar NATO. ONU a dat o rezoluție care a reprezentat cadrul legal pentru lupta statelor împotriva terorismului. Actorii nestatali, cum ar fi organizațiile teroriste Hamas și Hezbollah, alături de rebelii Houthis din Yemen, au devenit o sursă de amenințare pentru securitate din cauza capacității lor de a opera la nivel regional. Aceste organizații, finanțate de Iran, pun în pericol securitatea statului Israel și întregul mediu de securitate din regiune. De asemenea, rebelii Houthis sunt un pericol pentru navigația din Marea Roșie și Golful Aden.

În secolul XXI, utilizarea computerelor și a sateliților în comunicare a crescut viteza de transmitere a datelor și a informațiilor. Acest lucru este benefic atât din punct de vedere economic, cât și militar. Dacă rețelele de transmisie de date sunt supraîncărcate, acestea se blochează și nu mai funcționează. Primul stat membru al NATO care a fost atacat cibernetic a fost Estonia, în 2007. De atunci, NATO și UE și-au securizat spațiile cibernetice. Astfel, în Tallinn a fost creat un centru aliat de excelență pentru cooperarea în apărarea cibernetică (CCDCOE).

Mai mult, acest secol este unul al schimbărilor continue: „În secolul XXI, legăturile sociale sunt transnaționale, dependențele reciproce sunt globale. Covid-19 a demonstrat pe deplin acest lucru, la fel ca și consecințele de amploare ale agresiunii ruse împotriva Ucrainei. În Europa Centrală, debaterile aferente privind extinderea UE, provocările dezvoltării economice, precum și cele politice, sociale și culturale sunt împletite.” (Pries, 2023, p. 1).

Scopul acestui articol este de a prezenta modul în care NATO se adaptează la provocările venite din flancul estic și sudic. Principalele trei obiective ale cercetării sunt: prezentare situației existente în flancul estic al NATO prin analiza provocărilor din acest flanc, analiza situației existente în flancul sudic al NATO prin evidențierea provocărilor din Orientul Mijlociu și Nordul Africii (MENA) și rolul avut de NATO în combaterea terorismului. Ipoteza de la care plec este că adaptarea NATO la noile realități din cele două flancuri reprezintă o provocare pentru organizație. Metoda de cercetare folosită în acest articol este studiul de caz. Pentru a afla modul în care se pregătește NATO pentru a răspunde la provocările multiple care apar, am folosit următoarele surse de documentare: site-urile și documentele oficiale ale NATO și ale ONU (www.nato.int, www.un.org, *Washington Summit Declaration*, *United Nations Global Counter-Terrorism Strategy*), articole de specialitate, precum și site-uri media.

PROVOCĂRI PENTRU NATO PE FLANCUL ESTIC

NATO și UE încearcă să ajute anumite state din estul Europei, precum Ucraina, Republica Moldova și Georgia, cu o serie de parteneriate în diverse domenii de activitate în vederea creșterii capacității forțelor armate. UE, prin sprijin financiar și logistic, dorește să apropie statele din est și să le pregătească pentru o viitoare aderare la Uniune. Însă, aceste demersuri au fost îngreunate de prezența unor entități separatiste în interiorul acestor state: „*Deloc surprinzător, conflictele înghețate din fostul spațiu sovietic sunt localizate în regiunea de importanță strategică a Mării Negre, pe teritoriul unor state suverane precum Azerbaidjan (Nagorno-Karabach)¹, Georgia (Abhazia și Osetia de Sud), Republica Moldova (Transnistria) și, mai recent, Ucraina (așa-numitele «republici populare» Donețk și Lugansk)*” (New Strategy Center, 2016, p. 3). Crimeea a fost ocupată în 2014, pe fondul unei instabilități mari a Ucrainei, după Euromaidanul din 2013.

Pentru a înțelege mai bine regiunea de est a Europei, în special fostele state din URSS care au apărut după destrămarea colosului comunist, trebuie evidențiată problema conflictelor înghețate de pe teritoriul lor. Toate aceste conflicte au legătură cu Federația Rusă (Ib.): „*Moscova intervine pentru a impune încetarea focului sau alt fel de aranjamente provizorii, oprind ostilitățile pentru o vreme, dar lăsând neatins cauzele inițiale. În unele cazuri, aceasta presupune continuarea prezenței militare rusești sub forma unor «trupe de menținere a păcii», pentru a-și asigura pârgii de presiune suplimentare în vederea obținerii unor avantaje geopolitice pe termen lung. Interesul Moscovei de a genera și a menține astfel de focare de tensiune latentă este acela de a controla întregul (state suverane sau zone de interes strategic) prin instaurarea controlului asupra unei părți (zona de conflict)*” (Ib., p. 4).

Menținerea la putere a unor personaje influente, care sunt direct controlate de la Moscova, conduce, în timp, la controlul efectiv al acelor regiuni de către Federația Rusă. În acest context, puterea Rusiei în zonă a rămas multă vreme intactă. Nesoluționarea acestor conflicte vechi conduce la o dilemă în cazul unor state membre ale UE și ale NATO în privința parcursului statelor din Est către integrarea lor deplină în aceste două organizații. Conflictul nesoluționat din Ucraina a oprit ascensiunea și traiectoria lină spre NATO și UE.

¹ După conflictul din 2023, începând cu 1 ianuarie 2024, regiunea Nagorno-Karabakh (Karabahul de Munte) a reintrat definitiv sub autoritatea Azerbaidjanului, prin urmare, nu mai putem vorbi de un ‘conflict înghețat’ în Azerbaidjan. (n.a.).

Totul culminează cu dorința Federației Ruse de a schimba conducerea de la Kiev și a anexa părți din Ucraina. Au trecut mai mult de doi ani de la invazia din 24 februarie 2022. Războiul a fost mult timp într-un impas, ambele părți au avut probleme cu moralul trupelor și cu stocul insuficient de arme și muniții. După ce forțele armate ale Ucrainei au pătruns pe teritoriul Federației Ruse și au ocupat o suprafață de peste 1.000 de kilometri pătrați în regiunea Kursk, situația războiului a rămas tot incertă. Kievul susține că acest moment reprezintă o poziție de forță de pe care s-ar putea începe negocieri de pace cu Moscova.

O altă provocare pentru Alianța Nord-Atlantică și care se consideră a fi depășită se referă la criza migranților de la granița dintre Polonia și Belarus. Aceste acțiuni de la granița de est a NATO și UE sunt considerate parte a unui război hibrid care dorea destabilizarea acestor state aliate din flancul estic.

Cercetătorul Craișor-Constantin Ioniță consideră că lumea se îndreaptă spre o împărțire în două blocuri concurente, astfel: „De la începutul acestui război, la granița est-europeană, considerată de politicieni și lideri militari ca cel mai mare conflict convențional major regional de la sfârșitul celui de-Al Doilea Război Mondial, comunitatea internațională a fost scindată și grupată în susținători ai fiecărui beligerant, doar câteva țări rămânând neutre. Prin urmare, putem spune că, <de facto>, avem deja o Lume împărțită în două blocuri opuse – democrațiile occidentale (NATO, UE, G7), care susțin Ucraina, față de regimurile autoritare (BRICS, majoritatea G20), apropiate Rusiei” (Ioniță, 2024, p. 10).

Profesoara în relații internaționale Maria Mälksoo apreciază că, pe flancul estic, NATO își crește efectivele militare din nou. În timpul Războiului Rece, americanii aveau aproximativ 300.000 de trupe în Europa de Vest, care au scăzut foarte mult după 1990; doar după agresiunea Federației Ruse și anexarea Crimeei, în 2014, trupele americane au început să crească, ajungând în 2022 la aproximativ 100.000 (Mälksoo, 2024, p. 538): „Noul Concept Strategic al NATO, adoptat la summitul Alianței Nord-Atlantice de la Madrid din 2022, marchează cercul său complet, deoarece flancul estic al NATO trece în prezent printr-un efort de remilitarizare, care amintește mai mult de epoca Războiului Rece decât laitmotivul Alianței Nord-Atlantice de după Războiul Rece de a evita trasarea unei noi linii de demarcație în Europa” (Ib.).

Referitor la Marea Neagră, analistul ceh Ondrej Ditrych (2024) consideră că există „patru posibile scenarii de securitate” pentru următorul deceniu:

1. *Lacul interregnum*. Se menține actuala evoluție, caz în care Federația Rusă și Ucraina continuă lupta în Marea Neagră, iar „toate formele de securitate, inclusiv

navigație maritimă și de infrastructură” (Ditrych, 2024, pp. 2-3), sunt îngreunate. Există un risc foarte mare de incidente nedorite și de pagube însemnate pentru sectorul comercial maritim.

2. *Lacul rusesc*. Cel mai periculos scenariu în viziunea lui Ditrych. În acest scenariu, Federația Rusă va controla Marea Neagră. Scenariul presupune implicarea Federației Ruse „pe mai multe fronturi – printr-o ofensivă reușită în sudul Ucrainei, manipulare pricepută a politicii interne din R. Moldova și Georgia și, eventual, făcând presiuni asupra Turciei să redeschidă strâmtoarele” (Ib., p. 3). Acest lucru ar însemna că Federația Rusă ar deține cea mai mare parte a coastei Mării Negre și ar controla o parte însemnată din activitatea maritimă (Ib.).

3. *Lacul european*. Ar fi cel mai optimist scenariu, datorită conlucrării fiecărui stat riveran la Marea Neagră, cu excepția Federației Ruse, cu UE: „Ucraina recâștigă controlul Crimeei, care încetează să mai fie bastionul strategic al Federației Ruse. NATO și UE reușesc să controleze câmpul informațiilor, capacitățile de supraveghere și recunoaștere pentru a asigura navigația la Marea Neagră și infrastructura critică (inclusiv platforme și cabluri submarine)” (Ib.).

4. *Lacul glacialis*. Este un scenariu în care ar avea loc un nou Război Rece între Federația Rusă și NATO, ceea ce ar diviza politic și economic regiunea. În funcție de rezultatul războiului actual ruso-ucrainean, zona de securitate a Mării Negre ar putea fi inclusă într-un model mai mare de arhitectură de securitate europeană (Ib.).

Dintre toate aceste scenarii, pentru România cel mai convenabil ar fi scenariul *Lacului european*, prin care atât interesele de securitate, cât și cele comerciale ar fi garantate.

Conflictul ruso-ucrainean a evidențiat necesitatea ca NATO să crească producția de arme și adaptarea industriei de apărare la noile cerințe (Olay, 2024). Generalul Christopher G. Cavoli, comandantul forțelor aliate din Europa (SACEUR), susține că: „Este extrem de important să înțelegem bine (...), deoarece cred că producția industrială de articole de apărare este o parte critică a descurajării noastre integrate” (Ib.). Ca urmare, este necesar să se creeze noi capacități de producție în toate statele aliate.

Pentru întărirea flancului estic, în România a fost adus un radar de ultimă generație din Italia, care va fi utilizat, „în principal, în aplicații militare pentru a oferi o cunoaștere cuprinzătoare a situației și pentru a îmbunătăți capacitățile

operaționale ale diferitelor platforme, inclusiv nave militare și submarine” (EurActiv, 2024). Pe lângă întăririle cu trupe și armament din flancul estic aliat, în flancul sudic este necesară o mai bună colaboare cu partenerii NATO din regiune.

PROVOCĂRI PENTRU NATO PE FLANCUL SUDIC

Federația Rusă nu amenință doar flancul estic, ci și flancul sudic prin crearea unor baze militare în Siria și în Libia. Prin aceste baze, Kremlinul se implică în conflictele interne din aceste state, furnizând armamente uneia dintre părți. Prin această implicare militară, Federația Rusă speră să controleze aceste state și să obțină o punte de legătură cu statele din Africa Centrală și restul Orientului Mijlociu.

Pentru a avea o poziție avantajoasă în flancul sudic, Moscova a început să-și diversifice pozițiile din Marea Mediterană. Cele mai bune poziții sunt cele din Siria, în special cea din portul Tartous, care este un important centru de distribuție a armamentului pentru restul bazelor militare: „Pe lângă obținerea controlului asupra resurselor naturale (petrol și gaz) și portul mediteranean Tartous, Federația Rusă a câștigat o poziție proeminentă pentru a negocia cu SUA în alte țări precum Ucraina și Libia” (Beaujouan, 2024, p. 8).

Un alt port situat în Libia, Tobruk, este folosit de Moscova pentru a înarma gruparea condusă de mareșalul Khalifa Haftar, care controlează estul Libiei. Același port reprezintă o punte de legătură cu statele din Africa Centrală, unde activează grupări paramilitare ruse, precum Wagner.

Pentru a face față acestor schimbări din Orientul Mijlociu și Nordul Africii (MENA) și pentru a înlătura orice amenințare, NATO propune o aprofundare a relațiilor cu majoritatea statelor din regiune. Dalgaard-Nielsen (2022) susține că NATO va avea o misiune foarte grea în a stabili această regiune: „Între timp, instabilitatea care emană de pe flancul sudic al NATO și amenințările precum terorismul, crima organizată și migrația ilegală în masă rămân. Tensiunile politice, etnice și religioase, lipsa unei bune guvernări, o agravare a crizei climatice, penuria de alimente, proliferarea armelor de distrugere în masă (ADM) și tehnologiile disruptive și emergente (EDTs) vor continua să fie o sursă care alimentează conflictele în această regiune. Este foarte îndoielnic dacă eforturile actuale ale Alianței Nord-Atlantice din sud, inclusiv misiunea NATO din Irak (NTM-I), vor fi suficiente pentru a lăsa un impact pozitiv de durată asupra stabilității regiunii” (Dalgaard-Nielsen, 2022, p. 169).

Summitul NATO aniversar de la Washington, din 2024, a reafirmat unitatea între aliați și dorința de a continua pe același drum spre a menține ordinea mondială actuală, bazată pe reguli și norme. La împlinirea celor 75 de ani de când a fost înființată Alianța Nord-Atlantică, statele membre au propus consolidarea NATO și a fost subliniată nevoia de continuitate. NATO a ajuns să includă 32 de membri, dintre care ultimii doi – Finlanda și Suedia – au făcut pasul spre alianță după ce războiul declanșat de ruși a început. La acest summit, care s-a desfășurat între 9-11 iulie a.c., NATO a prezentat în declarația de la final modul în care trebuie să evolueze relațiile dintre organizație și statele din vecinătatea sudică: „*Vecinătatea de sud a NATO oferă oportunități de cooperare pe probleme de interes reciproc. Prin parteneriatele noastre, ne propunem să promovăm o mai mare securitate și stabilitate în Orientul Mijlociu și Africa, astfel contribuind la pacea și prosperitatea în regiune. La Vilnius, am lansat o reflecție cuprinzătoare asupra amenințărilor, provocărilor și oportunităților din sud*” (NATO, 10 iulie 2024).

Tot la acest summit, Alianța Nord-Atlantică a adoptat un plan de acțiune pentru flancul sudic al NATO. Planul va fi actualizat în funcție de necesitățile Alianței, „pentru o abordare mai puternică, mai strategică și mai orientată spre rezultate față de vecinătatea noastră sudică, care va fi actualizat în mod regulat. L-am invitat pe Secretarul General să desemneze un Reprezentant Special pentru vecinătatea de sud, care va servi ca punct focal al NATO pentru regiune și va coordona eforturile NATO” (Ib.).

Colaborarea cu statele din zona de sud a Alianței va continua și se va consolida prin crearea de noi centre de legătură care vor îmbunătăți relațiile dintre NATO și aceste state: „*Ne vom consolida dialogul, sensibilizarea, vizibilitatea și instrumentele noastre existente de cooperare, cum ar fi Inițiativa de Consolidare a Capacității de Apărare, Centrul pentru Sud și Centrul Regional NATO-ICI din Kuwait. Împreună cu Regatul Hașemit al Iordaniei, am convenit să deschidem un Birou de legătură NATO la Amman. Bazându-ne pe succesul Misiunii NATO Irak (NMI) și pe baza cererii autorităților irakiene, am lărgit sfera sprijinului nostru pentru instituțiile de securitate irakiene și ne vom continua angajamentul prin NMI*” (Ib.). În plus, este necesară colaborarea dintre NATO și partenerii din flancul sudic pentru a stopa dezvoltarea și răspândirea terorismului.

TERORISMUL ÎN SECOLUL XXI

Atacurile teroriste din Statele Unite, care au avut loc la 11 septembrie 2001, provocate de Al-Qaeda, au schimbat poziția SUA față de terorism. Terorismul internațional a reprezentat și reprezintă o amenințare la adresa păcii și securității internaționale. Acest fenomen este descris de NATO ca fiind „*utilizarea ilegală sau amenințarea cu folosirea forței sau a violenței, insuflând frică și teroare, împotriva persoanelor sau proprietăților în încercarea de a constrânge sau intimida guverne sau societăți, sau de a obține controlul asupra unei populații, pentru a realiza obiective politice, religioase sau ideologice*” (NATO, 19 august 2016).

Atacurile din 11 septembrie 2001, ca și cele care au urmat în Europa, au schimbat perspectiva asupra securității în statele democratice din întreaga lume. Terorismul este unul dintre cele mai complexe fenomene ale secolului XXI, care a devenit o realitate cu mari implicații globale, greu de prevenit și de gestionat. În același timp, un alt moment important care a afectat întreaga lume a fost decizia SUA prin care guvernul american a inițiat o campanie militară globală împotriva terorismului internațional, implicând și NATO în acest război.

Actori nestatali, cum ar fi organizațiile teroriste Stat Islamic (ISIS) și Al-Qaeda, au devenit o sursă de amenințare pentru securitate ca urmare a capacității lor de a opera la nivel regional și global și în interiorul statului.

Cauzele care duc la terorism sunt: conflictele internaționale, stat eșuat, ocuparea unui teritoriu, precum și lipsa dezvoltării economice a statului. Aceste cauze au evidențiat legătura dintre terorism, radicalism și extremismul violent, care trebuie oprite.

Problema complexă a terorismului a fost abordată și de către ONU. În discuțiile Comisiei a șasea (Juridice) – sesiunea a 71-a, problema terorismului a fost extinsă la finanțarea acestor grupuri: „*În plus, unele delegații și-au exprimat îngrijorarea cu privire la legătura dintre organizațiile transnaționale, crima organizată și terorism, în timp ce alte delegații și-au exprimat opinia că problemele ar trebui înțelese și abordate separat. În acest sens, multe delegații au subliniat necesitatea de a aborda problema răscumpărării, prin plăți, subliniind că aceasta constituie una dintre sursele cheie de venit pentru grupurile teroriste*” (UN, 11 noiembrie 2021).

Prin urmare, apreciez că este necesar să se înțeleagă factorii care influențează terorismul pentru a putea împiedica oamenii să se alăture diferitelor grupuri teroriste. Gestionarea acestui tip de amenințări în cadrul organizațiilor internaționale a condus la crearea unor strategii de combatere a terorismului (NATO, 5 decembrie 2023).

„*Activitatea NATO în combaterea terorismului se concentrează pe îmbunătățirea gradului de conștientizare a amenințării, dezvoltarea capacităților de pregătire și răspuns și sporirea angajamentului cu țările partenere și alți actori internaționali*” (Ib.).

ONU propune o strategie globală împotriva terorismului, care reprezintă o metodă de stimulare regională și internațională pentru combaterea terorismului. În acest sens, Strategia ONU angajează țările să combată terorismul la nivel local, regional și internațional. În această luptă, țările trebuie să respecte drepturile omului și să ofere cetățenilor pace, liniște și libertate.

Strategia ONU este compusă din 4 piloni:

1. „*Măsuri de abordare a condițiilor favorabile răspândirii terorismului.*”
2. *Măsuri de prevenire și combatere a terorismului.*
3. *Măsuri pentru consolidarea capacității statelor de a preveni și a combate terorismul și de a consolida rolul sistemului Națiunilor Unite în acest sens.*
4. *Măsuri de asigurare a respectării drepturilor omului pentru toți și a statului de drept ca bază fundamentală a luptei împotriva terorismului*” (UN, *United Nations Global Counter-Terrorism Strategy*).

Această problemă a terorismului internațional este parte integrantă a provocărilor la care NATO trebuie să se adapteze. Statele membre ale NATO, la inițiativa SUA, au luat măsurile necesare pentru combaterea terorismului internațional, prin modificarea strategiilor de securitate și creșterea rezilienței.

CONCLUZII

NATO face față provocărilor multiple din flancul estic și sudic prin consolidarea și adaptarea continuă și oferirea unui răspuns politico-militar echilibrat. Noile schimbări de pe flancul estic au obligat NATO la noi măsuri pentru a echilibra raportul de forțe în zonă. Pentru NATO, Federația Rusă reprezintă principala amenințare pe termen scurt și mediu. Federația Rusă se implică în destabilizarea statelor candidate la aderare. Extinderea NATO în flancul estic, printr-o viitoare aderare a Ucrainei, Georgiei și R. Moldova, reprezintă o provocare pentru întreaga alianță, dar și o ‘*linie roșie*’ pentru Kremlin.

În flancul sudic există mai multe crize și conflicte care pot afecta regiunea MENA și, prin extensie, și statele membre ale NATO. Conflictul dintre Hamas, Hezbollah și Israel, cu implicarea Iranului, a condus la o tensionare extremă a Orientului Mijlociu. Ca urmare, cu toate eforturile depuse de către NATO, regiunea MENA

va fi greu de stabilizat, având în vedere conflictul din Gaza și Liban, amenințările Iranului la adresa Israelului, poziția Turciei față de acțiunile militare ale Israelului și desele lovituri militare de stat din regiunea Sahel și Africa de Vest.

Declanșarea conflictului din Gaza a avut la bază o acțiune de tip terorist, în care persoane înarmate și bine instruite au atacat civili. Federația Rusă se implică activ în Siria și Libia prin crearea unor facilități militare care să-i permită controlul în regiune. De asemenea, deține facilități logistice și militare în două porturi importante, în Siria (Tartous), respectiv Libia (Tobruk).

Toate noile provocări care au apărut și se pot diversifica necesită o pregătire temeinică a statelor membre ale NATO pentru un viitor din ce în ce mai instabil și o adaptare permanentă a Alianței Nord-Atlantice la cerințele mediului de securitate regional și global.

BIBLIOGRAFIE:

1. Beaujouan, J. (2024). *Power Peace: The Resolution of the Syrian Conflict in a Post-Liberal Era of Peacemaking*. În *Journal of Intervention and State building*, pp. 1-20, <https://doi.org/10.1080/17502977.2024.2371713>, accesat la 22 iunie 2024.
2. Dalgaard-Nielsen, A. (2022). *Tackling Strategic Simultaneity: What NATO Could do to Adapt to the New Multitude of Threats*. În *Scandinavian Journal of Military Studies*, 5(1), pp. 165-176, <https://doi.org/10.31374/sjms.143>, accesat la 12 mai 2024.
3. Ditych, O. (18 iulie 2024). *Four Swans of the Black Sea: Security scenarios for a contested region*. *European Union Institute for Security Studies*, 1-4, https://www.iss.europa.eu/sites/default/files/EUISSFiles/Brief_2024-13_BlackSea_web.pdf, accesat la 12 august 2024.
4. EurActiv. (2024). *Radar NATO de ultimă generație, relocat din Italia în România*, <https://www.euractiv.ro/politic-intern/radar-nato-de-ultima-generatie-relocat-din-italia-in-romania-68306>, accesat la 2 septembrie 2024.
5. Ioniță, C.-C. (2024). *Entering the Third Year of the Russia – Ukraine War: What Might Happen in the Near Future*. În *Strategic Impact*, 90(1), pp. 9-22, https://cssas.unap.ro/en/pdf_periodicals/si90.pdf#page=9, accesat la 12 august 2024.
6. Mälksoo, M. (2024). *NATO's new front: deterrence moves eastward*. În *International Affairs*, 100(2), pp. 531-547, <https://doi.org/10.1093/ia/iaae008>, accesat la 22 mai 2024.
7. NATO (5 decembrie 2023). *Countering Terrorism*, https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_77646.htm, accesat la 4 august 2024.
8. NATO (19 august 2016). *NATO's Military Concept for Defence against Terrorism*, https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_69482.htm, accesat la 4 august 2024.
9. NATO (10 iulie 2024). *Washington Summit Declaration*, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_227678.htm, accesat la 2 august 2024.
10. New Strategy Center (2016). *De ce contează Marea Neagră*, https://newstrategycenter.ro/wp-content/uploads/2016/04/Policy_paper_-_De_ce_conteaza_Marea_Neagra_-_NSC_-_iunie_2016-1.pdf, accesat la 2 august 2024.

11. Olay, M. (9 august 2024). *Ukraine War Illustrates Need for Robust Defense Industry, Eucom Commander Says*. *U.S. Department of Defense*, <https://www.defense.gov/News/News-Stories/Article/Article/3868506/ukraine-war-illustrates-need-for-robust-defense-industry-eucom-commander-says/>, accesat la 11 august 2024.
12. Pries, L. (2023). *From Economic Remittances to Societal Transmittances Experiences from the European Union*. *Contemporary Southeastern Europe*, 10(1), pp. 1-20, <https://contemporarysee.org/allfiles/documents/file-127-from-economic-remittances-to-societal-transmittances-experiences-from-the-european-union.pdf>, accesat la 22 august 2024.
13. UN (11 noiembrie 2021). *Measures to eliminate international terrorism*, https://www.un.org/en/ga/sixth/71/int_terrorism.shtml, accesat la 4 august 2024.
14. UN/United Nations Global Counter-Terrorism Strategy, <https://www.un.org/counterterrorism/un-global-counter-terrorism-strategy>, accesat la 8 august 2024.

APLICAREA MODELELOR NATO PENTRU CONSTITUIREA INFRASTRUCTURII INFORMAȚIONALE ÎN SITUAȚII DE CRIZĂ

Dr. Violeta VASILEVA

Future Innovation Labs, Sofia, Bulgaria

Conf. univ. dr. Veselina ALEKSANDROVA GAGAMOVA

*Colegiul Național de Securitate și Apărare „G.S. Rakovski”, Sofia, Bulgaria
10.55535/GMR.2024.4.14*

The effective functioning of the national security system during disasters, accidents and other crisis situations related to cyber security and cyber defence requires the realization of opportunities for inter-institutional interaction of all elements of the system. This paper presents certain opportunities as part of the methodology to apply NATO models to develop the system design of information infrastructure with capabilities to achieve the required levels of operational interoperability to respond to cyber threats to national security. For the architectural configuration, the NATO Technical Reference Model (NTRM) is applied and the NATO Common Operating Environment Component Model (NCOECM) is used for defining the information infrastructure components of the system design. By implementing the proposed methodology, a model of architectural configuration of an information infrastructure of a Security Operations Centre component has been developed – the Security Information Event Management (SIEM) Server. A specification of the technical and software configuration of the SIEM server is developed.

Keywords: NATO models; methodology; cybersecurity and cyber-defence; system design; interoperability and resilience;

INTRODUCERE

Infrastructura informațională cuprinde unitatea componentelor sale, a relațiilor dintre acestea, principiile și regulile care guvernează proiectarea și dezvoltarea lor. Serverul SIEM (*Security Information Event Management/Managementul evenimentelor de securitate informațională*) ca și componentă a sistemelor informaționale de securitate cibernetică ar trebui configurat arhitectural prin implementarea modelelor NATO propuse. În acest scop, a fost dezvoltat un model al unei componente a infrastructurii informaționale (server SIEM) cu specificarea configurațiilor sale tehnice și *software*, utilizând cele două modele principale de referință NATO: 1. Modelul tehnic de referință NATO/*NATO Technical Reference Model (NTRM)* și 2. Modelul componentelor mediului de operare comun NATO/*NATO Common Operating Environment Component Model (NCOEM)* [Allied Data Publication 34 (ADatP-34)].

Dezvoltarea arhitecturală necesită modelare, care ne ajută să înțelegem legătura dintre cerințe, pe de o parte, și conceptul arhitectural, pe de altă parte. Cerințele trebuie să fie prezentate într-un format de diagramă, conform *NATO C3 Technical Architecture Implementation Handbook* [ISSC NATO Open Systems Working Group, AC/322(Sc/5)N268, 2002]. NC3TA-IHB identifică, în Anexa A, șabloanele care trebuie completate de managerii de proiect și arhitecți, dar nu furnizează o metodologie pentru a face acest lucru. Este la latitudinea managerilor de proiect și a arhitecților să aleagă metodologiile adecvate, care se potrivesc nevoilor lor. Prin urmare, este nevoie de o metodologie pentru a completa șabloanele NC3TA din Anexa A. O propunere pentru o astfel de metodologie este prezentată de către autori. Ca exemplu de aplicare a unei astfel de metodologii, lucrarea prezintă dezvoltarea configurației arhitecturale a serverului SIEM.

MODELE PENTRU CONFIGURAREA ARHITECTURALĂ A COMPONENTELOR INFRASTRUCTURII INFORMAȚIONALE A SISTEMELOR ÎN MEDIUL DE MANAGEMENT AL CRIZELOR

Pentru a asigura reziliența sistemelor informaționale în mediul de conflict cibernetic, este necesar ca dezvoltarea sistemelor de securitate cibernetică pentru organizații să fie interoperabilă. Prin urmare, aplicarea modelelor NATO ar ajuta la dezvoltarea sistemelor de securitate cibernetică ale organizațiilor.

Unul dintre principalele modele de compatibilitate a sistemelor este *Modelul tehnic de referință NATO (NTRM)*. Acesta este un model pentru descrierea mediului informațional, definirea datelor aplicațiilor și a datelor componentelor infrastructurii informaționale. De asemenea, definește ariile de servicii (capacități care sunt grupate după funcții), precum și interfețele acestora. Structura Modelului tehnic de referință ia în considerare separarea datelor de aplicații, precum și a aplicațiilor de configurația *software*. Modelul este conceput pentru a separa aplicațiile și mediul extern de platformă, permițând compatibilitatea aplicației și independența față de dispozitivele externe (de exemplu, tastaturi, mouse, cameră web, unitate USB, hard disk extern, joystick, controler de joc etc.). În acest scop, modelul definește *Interfețele programului de aplicație/Application Program Interfaces (API)* și *Interfețele mediului extern/External Environment Interfaces (EEI)*.

Modelul NTRM include cinci niveluri – trei categorii de obiecte (entități) și două interfețe, după cum urmează:

- *entitatea software a aplicației/Application Software Entity;*
- *interfața programului de aplicație/Application Program Interface (API);*
- *entitatea platformei aplicației/Application Platform Entity;*
- *interfața mediului extern/External Environment Interface (EEI);*
- *entitatea mediului extern/External Environment Entity.*

Aplicația *software* constă din aplicații *software* de utilizator și suport (*software*) sau, așa cum este, în general, popular, *software* de utilizator și aplicație.

Interfețele de programare a aplicațiilor/Application Programming Interfaces (API) sunt aplicații care implementează conexiunea dintre serviciu și platformă, respectiv, aplicații dintre *software*-ul aplicației și mediul aplicației.

Platforma mediului de aplicație conține un sistem de servicii care materializează fizic procesele informaționale, adică servicii de sistem și servicii de mediu fizic (schimb de date).

Interfețele mediului extern/External Environment Interfaces (EEI) oferă utilizatorului acces la date și aplicații. Mai mult, acestea oferă conexiuni între aplicație și mediul extern. Conceptul de interfețe interne completează descrierea API-urilor și a EEI-urilor.

Entitatea mediului extern/External Environment Entity include servicii externe care interacționează cu cele ale mediului fizic al aplicației *software*. Aceste servicii sunt clasificate în categoriile generale de servicii pentru utilizatori (mouse, display), servicii de schimb de informații și servicii de comunicații (*Local Area Network/LAN*, *Wide Area Network/WAN*).

Conform NTRM, *entitatea platformei aplicațiilor/Application Platform Entity* include următoarele 12 arii de servicii ale platformei aplicațiilor (Allied Data Publication 34/ADatP-34):

- Servicii de interfață cu utilizatorul.
- Servicii de gestionare a datelor.
- Servicii de schimb de date. Aceste servicii oferă suport pentru schimbul de date între aplicații de pe aceeași platformă sau de pe platforme eterogene.
- Servicii de grafică. Aceste servicii oferă funcții necesare pentru crearea și manipularea graficelor.
- Servicii de comunicare. Aceste servicii oferă suport pentru aplicații distribuite, pentru accesul la date și interoperabilitatea aplicațiilor în medii de rețea eterogene sau omogene.
- Servicii ale sistemului de operare.
- Servicii de internaționalizare. În contextul NTRM, internaționalizarea oferă un set de caracteristici și servicii de reprezentare a datelor.
- Servicii de management al sistemului.
- Servicii de securitate.
- Servicii de calcul distribuite. Aceste servicii oferă suport specializat pentru aplicații care pot fi dispersate fizic sau logic între sistemele de computere dintr-o rețea.
- Servicii de inginerie software.

Servicii comune de aplicații de comandă și control (C2)/Common Command and Control (C2) Applications Services. Aceste servicii oferă posibilitatea de a vizualiza datele (adică, partajarea) într-un mod comun pentru întreaga rețea. Serviciile comune de aplicații C2 promovează interoperabilitatea între diverse domenii de misiune funcționale.

DEFINIREA ORGANIZĂRII COMPONENTELOR INFRASTRUCTURII INFORMAȚIONALE A SISTEMULUI DE SECURITATE CIBERNETICĂ

Pentru funcționarea eficientă a *Echipei de răspuns la incidente de securitate informatică/Computer Security Incident Response Team (CSIRT)*, este necesară furnizarea următoarelor componente ale infrastructurii informaționale a sistemului de securitate cibernetică în organizații:

- echipamente tehnologice cu senzori relevanți pentru monitorizarea infrastructurii de comunicații și informații;

- sisteme de detectare și prevenire a intruziunilor – IDS/IPS/IDPS; *Sistemele de detectare și prevenire a intruziunilor/Intrusion Detection and Prevention Systems (IDPS)* sunt utilizate pentru a integra tehnologiile IDS și IPS;
- sisteme de procesare și analiză a incidentelor informatice – *Sisteme de management al evenimentelor de securitate a informațiilor/Security Information Event Management (SIEM)* pentru a sprijini acțiunile echipei în citirea unui număr mare de evenimente înregistrate de la senzorii de apărare cibernetică;
- sisteme de supraveghere video, *Firewall*-uri din generația următoare;
- personal instruit și înalt calificat în domeniul apărării cibernetice;
- software pentru infracționalitatea cibernetică;
- un server web cu serviciu de informare privind conștientizarea cibernetică.

Serviciile furnizate de SOC¹ pot aparține următoarelor trei categorii principale:

- servicii de răspuns (servicii de reacție) furnizate ca răspuns la incidente – scopul principal al acestor servicii este limitarea pagubelor cauzate de incidente;
- servicii de răspuns preventiv la incidente (servicii proactive) – aceste servicii includ detectarea și reducerea posibilității apariției unui potențial incident sau eveniment legat de securitatea sistemului informatic sau a rețelei protejate;
- servicii de îmbunătățire a securității – aceste servicii ajută la îmbunătățirea calității securității interne. Acestea sunt asigurate de experți în domeniu, pentru ca, în cadrul organizației, să poată fi desfășurate activități comune eficiente pentru a preveni, indirect, apariția incidentelor.

Este extrem de important să se reacționeze rapid și eficient atunci când apar breșe de securitate. Unul dintre avantajele capacității de răspuns la incident este acela că menține un răspuns sistematic la incident (respectiv, gestionarea succesivă a incidentului), astfel încât să poată fi luate măsurile adecvate. Răspunsul la incident ajută personalul să minimizeze pierderea sau furtul de informații și întreruperea serviciilor, cauzate de accidente.

¹ Echipa de răspuns la incidente de securitate cibernetică/Computer Security Incident Response Team (CSIRT) sau Centrul pentru securitatea operațiilor/Security Operations Centre (SOC), CERT/CC (Computer Emergency Response Team/Coordination Center/Echipa de răspuns la urgențe cibernetice/Centrul de coordonare), IRT (Incident Response Team/Echipa de răspuns la incidente), CIRT (Computer Incident Response Team/Echipa de răspuns la incidente cibernetice), SERT (Security Emergency Response Team/Echipa de răspuns la urgențe de securitate), CIRC (Computer Incident Response Team/Echipa de răspuns la incidente cibernetice).

Sistem de management al evenimentelor de securitate a informațiilor

utilizarea SIEM pentru procesarea și analiza incidentelor informatice este propusă ca sistem de răspuns la incident. Soluțiile SIEM oferă o viziune cuprinzătoare, în timp real, asupra rețelei și ajută echipele să fie mai active în combaterea amenințărilor de securitate („*What Is SIEM?*”, f.d.). Avantajul soluțiilor SIEM constă în faptul că acestea combină *managementul evenimentelor de securitate/security event management (SEM)*, care realizează analiza datelor pentru evenimente și fișiere jurnal în timp real pentru a asigura corelarea evenimentelor, monitorizarea amenințărilor de răspuns la incident, cu *managementul securității informaționale/Security Information Management (SIM)*, care preia și analizează date de audit și generează un raport. *Software*-ul SIEM identifică datele și le sortează pe categorii, cum ar fi activitatea rău intenționată, autentificarea eșuată și de succes, precum și alte activități potențial rău intenționate.

Când *software*-ul identifică o activitate care poate reprezenta o amenințare pentru organizație, sunt generate alerte care indică o potențială problemă de securitate. Aceste alerte pot fi setate ca prioritate scăzută sau mare, folosind un ansamblu de reguli predefinite. De exemplu, dacă un cont de utilizator generează 20 de încercări eșuate de conectare în decurs de 20 de minute, aceasta poate fi marcată ca activitate suspectă, dar setată cu o prioritate mai mică, deoarece este mai probabil ca utilizatorul să-și fi uitat informațiile de conectare. Cu toate acestea, în cazul în care contul are 120 de încercări de conectare nereușite în decurs de 5 minute, este mai probabil să fie un atac, marcat ca incident de mare severitate („*What is SIEM? SIEM Defined, Explained, and Explored*”, Forcepoint.com, 2023).

Soluțiile SIEM oferă o metodă eficientă pentru detectarea amenințărilor, raportarea în timp real și analiza pe termen lung a înregistrărilor de audit și a evenimentelor de securitate.

Deoarece soluțiile SIEM pot colecta înregistrări de audit ale evenimentelor de pe mai multe aplicații și dispozitive, acestea permit experților în securitatea IT să identifice, să revizuiască și să răspundă mai rapid la potențialele încălcări de securitate. Identificarea amenințării în stadiile incipiente asigură un efect de atenuare.

Sisteme de răspuns la accidente – detectarea și prevenirea intruziunilor/IDS/IPS/IDPS

Detectarea intruziunilor este procesul de monitorizare a evenimentelor care au loc într-un sistem sau o rețea de computere și de analiză a semnalelor de posibile incidente, care sunt încălcări sau amenințări iminente privitoare la încălcarea

politicilor de securitate a computerului, politicilor de utilizare acceptabilă sau practicilor standard de securitate. *Sistemul de detectare a intruziunilor/Intrusion Detection System (IDS)* este un *software* care automatizează procesul de detectare a tentativelor de intruziune în rețea. *Sistemul de prevenire a intruziunilor/Intrusion Prevention System (IPS)* este un *software* care are toate capacitățile unui sistem de detectare a intruziunilor și poate încerca, de asemenea, să oprească eventualele incidente. Termenul *Sisteme de detectare și prevenire a intruziunilor/Intrusion Detection and Prevention Systems (IDPS)* este folosit pentru a integra tehnologiile IDS și IPS.

Multe IDPS pot identifica informații, ceea ce poate însemna că un atac este iminent sau că un anumit sistem sau o caracteristică a sistemului prezintă un interes deosebit pentru atacatori. O altă aplicație a IDPS este aceea de a obține o mai bună înțelegere a amenințărilor care sunt detectate, folosind tehnologii de inteligență artificială și analizând atât frecvența, cât și caracteristicile atacurilor. Scopul este de a putea defini măsurile de securitate adecvate. Unele IDPS își pot schimba profilul de securitate atunci când este detectată o nouă amenințare.

Tehnologia IPS diferă de tehnologia IDS prin faptul că tehnologia IPS poate răspunde unei amenințări deschise, încercând să împiedice succesul acesteia. Sistemele IPS au senzori care funcționează în modul antrenament sau simulare (Petters, f.d.).

Alături de aceste sisteme, componentele infrastructurii informaționale a sistemului de securitate cibernetică din organizații includ sisteme de supraveghere video, *firewall*-uri de ultimă generație și altele.

Firewall-ul tradițional oferă controlul accesului, adică verifică starea traficului de rețea. *Firewall*-ul de generație următoare/*Next-generation firewall* (NGFW) poate bloca amenințările moderne, cum ar fi *malware*-urile și atacurile la nivel de aplicație.

Este necesar să concluzionăm că încălcările și atacurile din prezent impun necesitatea dezvoltării capacității de a detecta, investiga și atenua consecințele accidentelor informatice. Acesta este un motiv pentru a defini o opțiune pentru organizarea componentelor infrastructurii informaționale a sistemului de securitate cibernetică în organizațiile aflate în mediu de conflict cibernetic. Sunt luate în considerare două domenii: furnizarea de servicii și monitorizarea evenimentelor de securitate pentru prevenirea accidentelor.

Infrastructura informațională a sistemului de securitate cibernetică din organizații include următoarele componente – servere și stații de lucru ca opțiuni: *SIEM*, pentru gestionarea și analiza incidentelor, *Security Server*; *WAP* (Web

Application Proxy); *DNS* (Domain Name Server); *Database Server*, pentru baze de date; *Active Directory* (AD) – *Domain Controller* (DC) cu *Active Directory*; server de e-mail – *Exchange Server*; *Logs Server*, pentru înregistrarea evenimentelor; *IDS/IPS* (IDPS); *Server NVR* (Network Video Recorder), pentru supraveghere video; *PBX* (Private Branch Exchange – sistem telefonic), server web cu instalare *WordPress* etc., precum și stații de lucru ale administratorilor de securitate, utilizatori la distanță. Acestea sunt prezentate în figura 1.

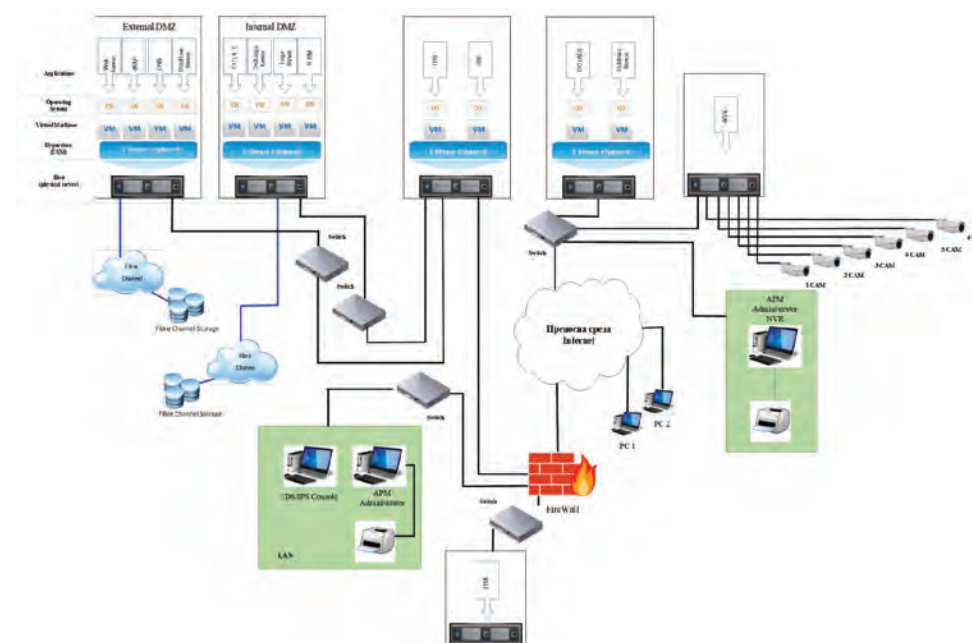

Figura 1: Componentele infrastructurii informaționale a sistemului CIRT (compilația autorilor)

În configurația arhitecturală a componentelor infrastructurii informaționale a sistemului de securitate cibernetică din organizații, pentru termenul de „componentă” sunt utilizați și termenii de *configurație funcțională*, *platformă* și *configurare*.

Diferitele componente (platforme) ale infrastructurii informaționale a sistemului de securitate cibernetică sunt considerate configurații funcționale. Fiecare dintre acestea are o distribuție a elementelor sale pe cinci niveluri: servicii rețea; servicii nucleu; servicii infrastructură; servicii comune aplicații suport și servicii aplicații.

În această secvență, sunt definite configurațiile funcționale ale platformelor (componentelor), așa cum se arată în figura 1, precum și proiectarea sistemului acestora. Conform conceptului de configurare arhitecturală a componentelor

infrastructurii informaționale, pentru fiecare dintre componente sunt elaborate următoarele descrieri sau configurații, care reprezintă un aspect diferit – configurație funcțională, tehnică și *software*. Pentru fiecare dintre cele trei configurații, este dezvoltat un design grafic și tabelar („Șablon de configurare funcțională/Functional Configuration (FC) Template” – NSV-12, „Șablon de configurare tehnică/Technical Configuration (TC) Template” – NTV-3, „Șablon de configurare software/Software Configuration (SC) Template” – NTV-4), conform șabloanelor² [(ISSC NATO Open Systems Working Group, AC/322(Sc/5)N268, 2002, pp. 49-67, Annex A] Concepției NTRM.

CONFIGURAȚIA ARHITECTURALĂ A UNUI SERVER PENTRU PRELUCRAREA ȘI ANALIZA INCIDENTELOR CIBERNETICE – SERVER PENTRU MANAGEMENTUL EVENIMENTELOR DE SECURITATE (SIEM)

Configurația funcțională a serverului pentru procesarea și analiza incidentelor informatice – *Security Information Event Management (SIEM)* este prezentată sub formă grafică, *figura 2*, și în formă tabelară, *tabelul 1*, care reprezintă „Șablonul de configurare funcțională” NSV-12, conform conceptului de configurație arhitecturală. Configurația funcțională este constituită prin cele cinci niveluri de servicii enumerate anterior: servicii aplicații; servicii comune aplicații suport; servicii infrastructură; servicii nucleu; servicii rețea.

Elementele următoarelor componente funcționale sunt situate pe fiecare dintre aceste niveluri: componente de management; componente de rețea; componente de aplicație; componente de bază; componente de securitate.

La nivel de configurație funcțională, a fost dezvoltată arhitectura SIEM. Aceasta este prezentată mai detaliat în cadrul configurației tehnice și *software*.

O configurație tehnică este o tranziție de la o viziune tehnică la configurații *software* care definesc segmente specifice, precum și componentele lor și produsele *software*. Profilurile de interoperabilitate interne și externe (IIP-uri și EIP-uri) sunt indicate și aici.

Configurația *software* prezintă *software*-ul pentru executarea configurației tehnice. Componentele și standardele utilizate în configurația tehnică sunt transformate în produse și segmente.

² Anexa A – Șabloanele de conformitate NC3TA/NC3TA Compliance Templates include Configurațiile funcționale Șablonul 12 de vizualizare a sistemului NATO/NATO System View Template 12 (NSV-12), Configurațiile tehnice Șablonul 3 de vizualizare tehnică NATO/NATO Technical View Template 3 (NTV-3), Configurațiile software NATO Șablon de vizualizare tehnică 4/NATO Technical View Template 4 (NTV-4) Software Configuration.

Configurația funcțională a SIEM

Șablonul NSV-12, „Șablonul de configurare funcțională”, este utilizat într-o formă tabelară, care prezintă serviciile funcționale și interfețele (*Tabel 1*).

Tabel 1: Șablonul NSV-12, „Șablonul de configurare funcțională” al serverului SIEM (compilația autorilor).

NSV-12	ȘABLON DE CONFIGURARE FUNCȚIONALĂ/FUNCTIONAL CONFIGURATION (FC)				
Titlul proiectului	SISTEM INFORMAȚIONAL CIRT				
POC proiect	Nume		Adresă		Tel/Fax/Email
Titlul FC	Componente funcționale ale sistemului de management și evenimente de securitate informațională/SIEM				
Tipul FC Notă: Alegeți tipul existent, în caz contrar, creați un nou FC, sub una dintre categoriile principale sau creați o nouă categorie	SERVER SIEM Analiză, profilare, automatizare și rezumare a potențialelor amenințări. Investigarea incidentelor, informații despre amenințări.				
Servicii FC la:	Servicii bază			Servicii rețea	
Notă: Descrieți serviciile aplicației în termeni funcționali	Nivelul servicii rețea	Nivelul servicii nucleu	Nivelul servicii infrastructură	Nivelul aplicație suport	Nivelul aplicație misiune specifică
	Echilibrare trafic Stivă rețea	Control configurație/ Instalație la distanță; Sisteme operare; Software Windowing; Aplicații; Instrumente. Baze de date	Scanare vulnerabilități Informații utilizator Informații resurse Informații amenințare	Culegere date Corelație Normalizare Agregare date	Aplicații analiză Aplicații raportare Aplicații monitorizare în timp real Aplicații server

Interfață funcțională Notă: Descrieți interfața funcțională cu alte FC-uri în ceea ce privește serviciile de interoperabilitate necesare (ex: e-mail, autentificare) și attributele necesare de calitate și cantitate (ex: nr. de mesaje, acreditări de securitate) folosind șabloanele NSV1 (a-d), NSV3 și NTVI	Interfață SSH³ port 22 Interfață SMTP⁴ port 25 Interfață RDATE⁵ port 37 Interfață Port Mapper port 111 Interfață HTTPS⁶ port 443 Interfață Syslog port 514

Configurația tehnică a SIEM

Scopul principal al configurației tehnice este de a determina standardele tehnologice și tehnice care trebuie aplicate în proiectarea și construcția sistemului. Configurația tehnică este o transformare tehnică a configurației funcționale. Aceasta înseamnă că serviciile aplicației care sunt descrise în configurația funcțională sunt transformate în componente, cu standardele lor de bază. Aici sunt indicate și profilurile de interoperabilitate internă și externă, care sunt dezvoltate atât grafic (figura 2, figura 3), cât și tabelar (tabelul 2) în NTV-3 „Șablon de configurare tehnică (TC)”.

³ Secure Shell (SSH) este un protocol criptografic, <https://www.ssh.com/>, accesat la 5 ianuarie 2024.

⁴ Simple Mail Transfer Protocol (SMTP) este un protocol TCP/IP utilizat în transmiterea unui e-mail înșelător, <https://www.smtp.com/>, accesat la 5 ianuarie 2024.

⁵ RDATE este un Get și este posibil să seteze date și timpul de la o gazdă la distanță pentru Unix OS e-mail, <http://manpages.ubuntu.com/manpages/bionic/man8/rdate.8.html>, accesat la 5 ianuarie 2024.

⁶ Hypertext Transfer Protocol Secure (HTTPS), <https://www.ssl.com/faqs/what-is-https/>, accesat la 5 ianuarie 2024.

În configurațiile tehnice, profilurile interne de interoperabilitate sunt definite în cadrul protocoalelor și standardelor relevante. Pentru a permite flexibilitate în vederea înlocuirii produselor învechite cu altele noi, este recomandabil să alegeți standarde deschise și produse care utilizează astfel de standarde. Configurația tehnică este prezentată în tabelul 2.

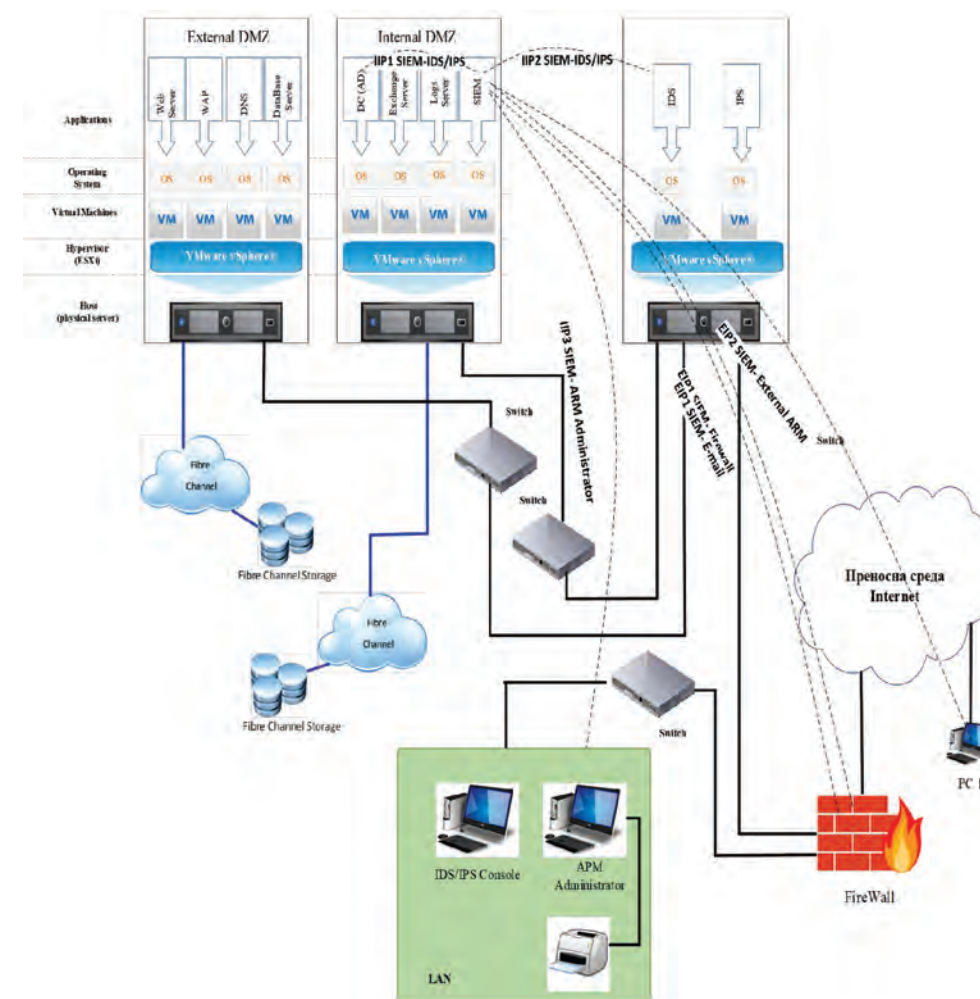

Figura 2: Configurație tehnică cu profiluri de interoperabilitate între componentele mediului informațional (compilația autorilor)

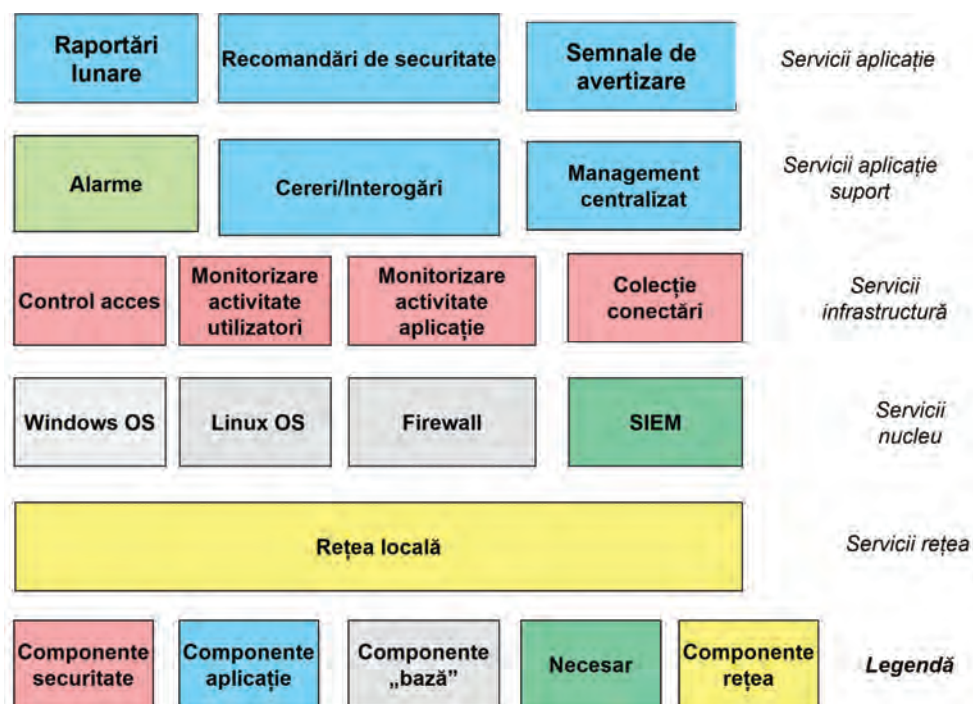

Figura 3: Reprezentare grafică a configurației tehnice a serverului SIEM conform NCOECM (compilația autorilor)

Tabel 2: Configurația tehnică NTV-3 a serverului SIEM (compilația autorilor)

NTV-3	ȘABLON DE CONFIGURARE TEHNICĂ/TECHNICAL CONFIGURATION (TC) (a se completa în faza de achiziții pentru arhitectura-țintă)				
Componente și standarde TC la:	Nivelul servicii rețea	Nivelul servicii nucleu	Nivelul servicii infrastructură	Nivelul aplicație suport comună	Nivelul aplicație specific misiunii
Note: Atașați o descriere detaliată pentru fiecare componentă	Rețea locală	Windows OS Linux OS Firewall SIEM	Control acces Management identitate Monitorizare activitate utilizatori Analiză comportament Monitorizare activitate aplicație Colecție conectări	Alarmer Cereri / interogări Management centralizat	Rapoarte lunare Recomandări de securitate Semnale de alarmă

Profile interoperabilitate internă/Internal Interoperability Profiles (IIP) între TC și: <i>Notă: Atașați o descriere detaliată pentru fiecare IIP</i>	IIP1 – Server Director activ/Active Directory – Controler domeniu/ Domain Controller IIP2 – Server “IDS/IPS” IIP3 – Stație de lucru pentru monitorizare și administrare sistem de operare (OS) Windows
Profil interoperabilitate între TC și: <i>Notă: Atașați o descriere detaliată pentru fiecare EIP</i> EIP-Număr și funcționalitate de bază: <i>Notă: Utilizați numerotare, după cum urmează</i> EIP<TCnr>-<TCnr>	EIP1 – Firewall EIP2 – Stație de lucru – O stație de lucru la distanță pentru administrarea sistemului de operare (OS) Linux EIP3 – Server Email

Profilele interoperabilitate internă (IIP) sunt următoarele:

- Profil IIP1 – Schimb date cu serverul director activ (Kerberos, LDAP⁷, File Replication, Global Catalog, DNS)
- Profil IIP2 – Schimb date cu un server IDS/IPS
- Profil IIP3 – Schimb date cu o stație de lucru Windows OS

Configurația software a SIEM

După cum a fost menționat, configurația *software* este o implementare *software* a configurației tehnice. Configurația *software* constă din produsele reale care sunt utilizate, ce descriu soluția *software* a configurației tehnice. Configurația *software* reprezintă *software*-ul pentru executarea configurației tehnice, ceea ce înseamnă

⁷ Lightweight Directory Access Protocol (LDAP) pentru interacțiunea cu serverele directoare și utilizat pentru autentificare și stocarea informațiilor despre utilizatori, grupuri și aplicații, <https://ldap.com/>, accesat la 7 ianuarie 2024.

că acele componente și standarde utilizate în configurația tehnică se transformă în produse și segmente. Configurația *software* a SIEM este prezentată grafic în figura 4 și, sub formă tabelară, în tabelul 3.

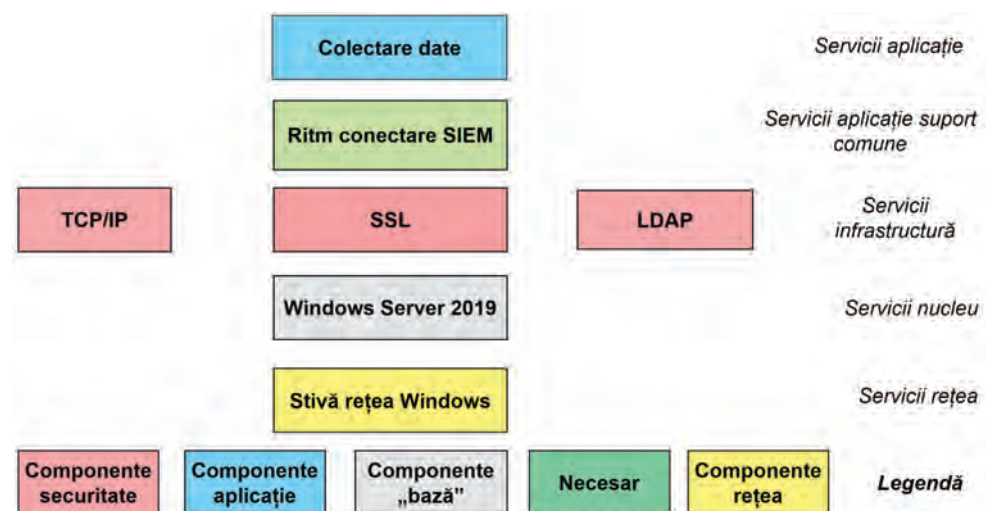

Figura 4: Reprezentare grafică a configurației software SIEM conform NCOECM (compilația autorilor)

În cadrul mediului informațional, pachetele *software*, care sunt situate orizontal în reprezentarea grafică a configurației *software*, sunt prezentate în unități separate, cunoscute și sub denumirea de segmente. Segmentele sunt similare ca funcționalitate cu modulele și pot fi adăugate cu ușurință pe orice platformă *hardware*. Segmentarea oferă utilizatorului posibilitatea de a alege dintre componentele *software* împachetate și testate care sunt considerate necesare într-o anumită situație. Configurația *software*-ului SIEM este prezentată în tabelul 3.

Tabel 3: Șablon configurație software NTV-4 SIEM (compilația autorilor)

NTV-4	ȘABLON CONFIGURAȚIE SOFTWARE/SOFTWARE CONFIGURATION (SC) (a se completa în faza de achiziții pentru arhitectura-țintă)				
Produse SC în: Notă: Indicați numărul versiunii software și standardul/le care trebuie acoperite de pachetul de software	Nivel servicii rețea	Nivel servicii nucleu	Nivel servicii infrastructură	Nivel aplicație suport comun	Nivel aplicație misiune specifică
	Stivă rețea Windows	Windows Server 2019	TCP/IP ⁸ , SSL ⁹ , LDAP	Ritm conectări SIEM ¹⁰	Colectare date
Segmente:	Segment 1	Segment 2	Segment 3	Segment 4	Segment 5
Notă: Descrieți produsele constitutive ale diferitelor segmente	Stivă rețea Windows	Windows Server 2019	TCP/IP, SSL, LDAP Ritm conectări	Colectare date	
Interfețe	Interne	Interne	Externe	Externe	Externe
Interfețe Notă: Descrieți interfețele în termeni de APIs încorporate în produse sau ca produse separate; Menționați standardele dorite și posibilele setări de parametri	IIP1– UDP ¹¹ port 88 pentru autentificare Kerberos ¹² IIP1 – TCP port 3268 și 3269 pentru Global Catalog IIP1 – TCP și UDP port 53 pentru DNS ¹³ IIP1 – TCP 139 și UDP port 138 pentru replicarea fișierelor IIP1 – UDP port 88 pentru autentificare Kerberos IIP1 – TCP port 3268 și 3269 pentru Global Catalog IIP1 – TCP și UDP port 53 pentru schimburi DNS IIP1 – TCP 139 și UDP port 138 pentru replicarea fișierelor IIP1 – TCP port 514 pentru colectarea conectărilor EIP1 – Interfață pentru schimb informații cu Firewall EIP2 – TCP port 514 pentru colectarea conectărilor EIP3 – TCP port 80 pentru aplicații web EIP3 – TCP port 443 pentru aplicații web EIP3 – TCP port 22 pentru schimb mesaje				

⁸ TCP/IP -Transmission Control Protocol/Internet Protocol.

⁹ SSL – Secure Sockets Layer.

¹⁰ Log Rhythm: SIEM Platform&Security Operations Center.

¹¹ UDP – User Datagram Protocol.

¹² Kerberos – protocol de autentificare dezvoltat de Massachusetts Institute of Technology. Introduction to Kerberos, <https://www.ibm.com/docs/en/streams/4.2.1?topic=authentication-introduction-kerberos>, accesat la 7 ianuarie 2024.

¹³ DNS – Domain Name Server.

CONCLUZII

Pentru dezvoltarea arhitecturii centrului de răspuns la incidente informatice al unei organizații, se oferă o propunere de utilizare a modelelor NATO pentru a configura arhitectural componentele infrastructurii informaționale a sistemelor de securitate cibernetică.

Se poate concluziona că autorii au prezentat o metodologie de aplicare a modelelor NATO pentru constituirea infrastructurii informaționale în condiții de criză, care include configurarea arhitecturii și proiectarea de sistem a componentelor sale într-un mod specific – prin utilizarea modelelor NATO. Au fost folosite diverse instrumente, precum figuri, tabele și explicații textuale. Această prezentare a infrastructurii informaționale nu este foarte populară în rândul echipelor de dezvoltatori, în special în domeniul proiectării sistemelor informaționale reziliente. Sperăm că subiectul este interesant, deoarece definirea infrastructurii informaționale și configurația *software*-ului acesteia ar putea fi folosite cu succes pentru a îmbunătăți proiectarea unor astfel de sisteme, cu scopul de a face față provocărilor mediului de criză.

PRECIZĂRI

Această lucrare a fost finanțată de Ministerul Educației și Științei în implementarea Programului Științific Național – Securitate și Apărare, care este finanțat de Ministerul Educației și Științei al Republicii Bulgaria în implementarea Strategiei Naționale de Dezvoltare a Cercetării Științifice 2017-2030, adoptată prin Hotărârea Consiliului de Miniștri nr. 731 din 21 octombrie 2021.

BIBLIOGRAFIE:

1. Allied Data Publication 34 (ADatP-34) (f.d.). *NATO C3 Technical Architecture, Volume 2 Architectural Descriptions and Models* (Versiunea 6.0). ISSC NATO Open Systems Working Group. Accesat de la NC3TA-Vol 2- v6.xml.
2. Demirov P., S. E. (2019). Informatsiya tai information natasreda, kato obekt za zashtita v cyber prostranstvoto. *Sbornikrudove NK, ISSN 1314-1937*. NVU "V. Levski".
3. ISSC NATO Open Systems Working Group, AC/322(Sc/5)N268. (2002). *NATO C3 Technical Architecture Implementation Handbook (NC3TA-IHB)* (Vol. Versiunea 1).
4. Introduction to Kerberos, <https://www.ibm.com/docs/en/streams/4.2.1?topic=authentication-introduction-kerberos>, accesat la 7 ianuarie 2024.
5. Lightweight Directory Access Protocol (LDAP), <https://ldap.com/>, accesat la 7 ianuarie 2024.
6. Petters, J. (f.d.). Varonis.com, <https://www.varonis.com/blog/ids-vs-ips>, accesat la 9 august 2024.
7. Secure Shell (SSH), <https://www.ssh.com/>, accesat la 5 ianuarie 2024.
8. Simple Mail Transfer Protocol (SMTP), <https://www.smtp.com/>, accesat la 7 ianuarie 2024.
9. "What is SIEM? SIEM Defined, Explained, and Explored". (<https://www.forcepoint.com/cyber-edu/siem>, accesat la 19 august 2024.
10. "What Is SIEM?". (f.d.). Splunk.com, https://www.splunk.com/en_us/data-insider/what-is-siem.html#overview, accesat la 7 ianuarie 2024.
11. Vasileva, V. (2020). Information Sharing Processes in Public Sector Cybersecurity Structures. *9th International Conference on Application of Information and Communication Technology and Statistics in Economy and Education*, pp. 136-147. Sofia: Publishing Complex – UNWE, <http://icaictsee.unwe.bg/past-conferences/ICAICTSEE-2019.pdf>, accesat la 5 august 2024.

RĂZBOIUL CIBERNETIC – NOUL TEATRU DE RĂZBOI ȘI CLARIFICĂRILE LEGISLATIVE ALE ACESTUIA –

Dr. Marian-Valentin BÎNĂ

Misiunea de Sprijin a ONU în Libia
10.55535/GMR.2024.4.15

This study aims to highlight the growing strategic importance assumed by the field of cybernetics in the dynamics of international politics. Cyberspace, an artificial environment created par excellence by human activity, has become crucial for power in the 21st century. After land, water, air and outer space, cyberspace represents the fifth dimension of new conflicts. In order to overcome these obstacles, I have chosen to clarify, from a legislative point of view, the status of this new dimension of conflict management. For the most part, official documents found in open sources define cyberwarfare as the use of incisive techniques for intrusion or sabotage an actor's information and physical resources, actions carried out in the context of a conflict, through the use of technology and telecommunications networks, which aim to compromise the defence, functioning, as well as the economic and socio-political stability of the adversary.

Keywords: cyberspace; cyberwarfare; information technology; lines of code; Tallinn Manual;

INTRODUCERE

În era digitală modernă, fiecare domeniu de activitate conține complexe și inedite tehnologii, iar actualele acțiuni de luptă confirmă rolul marcant al inteligenței și tehnologiei militare în obținerea victoriei strategice, operative și tactice.

Având în vedere conflictele tradiționale – pe pământ, pe mare și în aer –, care implică teritorii fizice și resurse tangibile, s-a deschis, de fapt, un nou front: așa-numitul *război cibernetic*, care poate fi semnat prin sintagma *teatru cibernetic al războiului* (Shultz, 2022). Diferența, cel mai important factor dintre acest spațiu de război și conflictele tradiționale, este natura sa substanțial imaterială. Armele folosite sunt linii de cod, iar câmpul de luptă este constituit dintr-un spațiu cibernetic infinit, care, din păcate, contribuie, pe de o parte, la o așa-zisă democratizare a informațiilor, iar pe de altă parte, le facilitează actorilor maligni posibilitatea de a influența publicul țintă, prin narațiunile și informațiile expuse.

EVOLUȚIA REGLEMENTĂRIILOR APLICABILE SPAȚIULUI CIBERNETIC

În sistemul internațional, conceptele de *jus ad bellum* și *jus in bello* sunt cele care reglementează utilizarea potențială a forței într-un conflict. Aceste elaborări normative și doctrinare, printre altele, reprezintă limitarea comportamentului actorilor internaționali și impunerea restricțiilor, de exemplu cu privire la utilizarea anumitor arme, pentru a interzice atacurile împotriva unor ținte specifice sau împotriva populației civile sau să pregătească disciplina care reglementează tratamentul care trebuie să fie rezervat prizonierilor de război pe lângă rolurile, drepturile și obligațiile combatantului. Astfel, prevederile *Convenției a III-a privitoare la tratamentul prizonierilor de război*, de la Geneva, adoptată în 1949, vizează protecția prizonierilor de război, drepturile și obligațiile acestora în lagărele de prizonieri de război (Portal legislativ).

Geneza acestor reglementări, cu siguranță, nu este recentă, iar de-a lungul secolelor, acestea au evoluat și s-au adaptat la nevoile contextului practic, în cele din urmă, spațiului cibernetic. Una dintre primele încercări de a introduce o normă obligatorie în dreptul internațional, asupra acestor probleme, a avut loc odată cu stabilirea *Convenției privind criminalitatea cibernetică din 2001* (Consiliu European, 2001), promovată de către Consiliul European, care, deși a reprezentat un punct de pornire în domeniu, nu a abordat totuși problema reglementării așa-numitului

război cibernetic sau a tipurilor de atac cibernetic inserate în contextul unui război hibrid.

Fără îndoială, reglementările legislative făcute în acest sens se regăsesc în art. 2 paragraful 4 și art. 51 din Carta Națiunilor Unite (Statuto delle Nazioni Unite., 1945). Din combinarea dispozițiilor acestora reiese în mod clar că statele pot întreprinde un act de autoapărare atunci când vine vorba de folosirea forței și când securitatea națională sau integritatea teritorială sunt puse în pericol. Cu toate acestea, spațiul cibernetic ridică noi semne de întrebare, ca, de exemplu, în ceea ce privește existența și posibilitățile de extindere a suveranității unei țări în spațiul cibernetic. Răspunsul, deși nu este întocmai legal, ci de natură doctrinară exclusivă, poate fi găsit în *Manualul Tallinn*¹, întocmit de experți de top din lumea academică internațională, specialiști în drept internațional umanitar și drept militar. Manualul acționează, în esență, ca un cadru ce definește categoriile de drept internațional aplicabile domeniului cibernetic (Manualul Tallin 2.0). În acest sens, manualul prescrie, în primul paragraf, că o țară are autoritatea de a exercita controlul asupra întregii infrastructuri și activități cibernetic de pe teritoriul său, cu consecința inevitabilă că, în cazul detectării unui atac de natură cibernetică, poate să îl califice drept atac armat, recunoscându-și expres posibilitatea de a se apăra (Ib.).

Pare oportun să ne concentrăm pe scurt asupra *Manualului de la Tallinn* care, după cum era anticipat, nu are efecte coercitive pentru state, doar primește un fel de efect coercitiv prin prisma noțiunilor de referință reglementate principal. Importanța reglementărilor în cauză se regăsește în reinterpretația legislației internaționale existente, pe baza dualismului incontestabil dintre spațiul de luptă fizic (apă, aer, sol) și cel cibernetic. Deși infrastructura spațiului cibernetic există în cadrul statelor teritoriale prin corpuri fizice ce conțin date, fluxul acestora este doar parțial controlabil de către stat, care face, astfel, spațiul cibernetic imun la modalitățile tradiționale de reglementare a contextului de conflict și, mai presus de toate, deși este adevărat că este o nouă dimensiune, este la fel de adevărat faptul că nu poate fi considerat separat de cele trei dimensiuni tradiționale menționate mai devreme.

Dacă *Manualul de la Tallinn* nu constituie o reglementare legislativă pentru state, acesta reprezintă un simplu ghid. Instrumentele care au putere legislativă sunt, în esență, reprezentate de tratatele internaționale și rezoluții ale Consiliului de Securitate al Națiunilor Unite. Pentru acestea din urmă, consider că este oportun să ne concentrăm asupra evoluției legislației NATO pe tema spațiului cibernetic.

¹ Manualul Tallinn a devenit o resursă influentă pentru consilierii juridici și experții politici care se ocupă de problemele cibernetic. În multe state, practica emergentă a statelor și luarea de poziții publice cu privire la dreptul internațional cibernetic de la publicarea manualului necesită o actualizare a ediției din 2017. (N.A.).

ABORDĂRI ALE NATO PRIVIND EVOLUȚIA SPAȚIULUI CIBERNETIC

Deși Alianța Nord-Atlantică și-a protejat întotdeauna sistemele de comunicații și informatică, abia în 2002, la summitul de la Praga, *apărarea cibernetică* a fost inclusă pe agenda politică a Alianței. În anul 2006, la summitul de la Riga, a fost reiterată protecția suplimentară a acestor sisteme informatice. În 2007, evenimentele binecunoscute din Estonia², ce au vizat o serie de atacuri cibernetic împotriva instituțiilor publice, a impus miniștrilor aliați ai apărării să convină asupra necesității urgente de intervenție în acest sens sector. Acest lucru a condus la aprobarea primei politici de apărare cibernetică a NATO, în ianuarie 2008. În același an, conflictul dintre Rusia și Georgia (Selene, 2018) a demonstrat că atacurile cibernetic pot deveni o componentă semnificativă a războiului convențional.

Abia în 2010, la Lisabona, NATO a dezvoltat un concept strategic în care recunoaște că atacurile cibernetic pot deveni atât de severe, încât amenință prosperitatea, securitatea și stabilitatea națională și euroatlantică. Din aprilie 2012, *apărarea cibernetică* a fost introdusă în întreg procesul de planificare a apărării NATO. În anii următori, războiul cibernetic a continuat să fie subiectul de planificare și consolidare pe masa NATO, ajungând spre aprobare în cadrul summitului din 2014, din Țara Galilor (Damiano, Scatto, 2021), unde noua politică de apărare cibernetică este recunoscută ca parte integrantă a sistemului de apărare, putându-se, astfel, recurge la folosirea forței în cazul autoapărării colective, conform reglementărilor din Carta Națiunilor Unite.

În cadrul summitului NATO din 2016, de la Varșovia, șefii de stat și de guvern aliați au recunoscut spațiul cibernetic ca domeniu operațional în care NATO trebuie să aibă capacitatea de a se apăra și de a reacționa (NATO, 2016).

Un alt moment crucial privind reglementarea legislativă a atacurilor cibernetic a avut loc în cadrul summitului NATO din 2021, de la Bruxelles, unde noua politică de apărare cibernetică a fost aprobată, ducând, astfel, la îndeplinirea sarcinilor de bază ale NATO, precum și a propriilor sale sarcini, generale de descurajare și apărare. S-a recunoscut, în mod expres, că impactul provocat de un atac vădit intenționat în spațiul cibernetic trebuie să fie considerat un atac armat din toate punctele de vedere. De fapt, tocmai cu această ocazie, cele 30 de state membre ale Alianței

² În 2007, Estonia a fost victima unui puternic atac cibernetic, care a afectat site-uri web guvernamentale, bănci și organizații informaționale. Atacatorul pare să fi fost Rusia, deși nu poate fi confirmat cu certitudine acest lucru. Primul atac cibernetic real care a avut loc în Estonia a condus la necesitatea extinderii domeniului de aplicare a articolului 5 din Pactul Atlantic, cu legitimarea consecventă de a putea recurge la mecanismul de autoapărare colectivă. În același context, a fost înființat Centrul de excelență pentru apărare cibernetică cooperativă (CCDCOE), unul dintre cele mai mari centre de excelență ale Alianței, situat chiar în Tallinn. Acest centru își propune să îmbunătățească modul de cooperare între statele membre din domeniul apărării cibernetic. (N.A.).

au confirmat că, în fața atacurilor cibernetice, poate fi invocat Articolul 5 din Tratat și a fost aprobată o nouă politică de apărare cibernetică pentru o nouă abordare a oricăror tipuri de amenințări cibernetice, chiar și a celor de nivel scăzut (Damiano, Scatto, ib.). La următorul summit al NATO, din 2023, de la Vilnius, statele membre au aprobat o nouă schemă de îmbunătățire a apărării cibernetice, privind apărarea și descurajarea globală a NATO. Conceptul va integra, în continuare, cele trei niveluri de apărare și anume:

- apărarea privind tehnologia informației;
- apărarea politică, militară și tehnică;
- apărarea privind cooperarea civil-militară, în timp de pace, criză și conflict, precum și angajamentul de colaborare cu sectorul privat.

ALTE CLARIFICĂRI CE REGLEMENTEAZĂ RĂZBOIUL CIBERNETIC

După cum am văzut, legile războiului sunt aplicate mai degrabă în context fizic, acest lucru nefiind la fel de eficient în domeniul cibernetic, ridicând, astfel, probleme privind dificultatea identificării atacatorului și a eficienței cu care este caracterizat acest tip de atac.

Clasificarea atacurilor este doar una dintre numeroasele probleme din acest domeniu. În anul 2000, McConnell International a elaborat un raport foarte interesant care examinează infracțiunile și atacurile produse în spațiul cibernetic și pedepsele aferente. Analizând starea actuală a legilor din 52 de state, au constatat că doar o mică parte dintre ele și-au schimbat legislația pentru a aborda, astfel, diferitele atacuri cibernetice, dar principala problemă a fost reprezentată de spațiul cibernetic transnațional, deoarece pot exista probleme majore atunci când un atac cibernetic criminal implică mai multe națiuni (Cyber Crime Treaty, 2024; Soafer, Goodman, 2001, pp. 1-34).

Pentru a determina dacă este sau nu necesară intervenția militară, este necesară identificarea corectă a agresorului, deoarece, în funcție de cine este atacatorul, de unde provine atacul și ce este atacat, vor fi aplicate reguli diferite. În societatea actuală, în spațiul cibernetic, criminalii devin din ce în ce mai experți în utilizarea tehnologiei informatice. Instrumentele de hacking, cu tutoriale video despre cum să fie folosite, sunt disponibile gratuit. Așa-numitul „script kiddies”³ sau persoanele cu puține cunoștințe tehnice pot găsi deja codul scris pentru a realiza acțiunile dorite.

³ Un script kiddie, prin definiție, este o persoană fără expertiză tehnică, ce utilizează instrumente sau scripturi automate preexistente, pentru a lansa atacuri asupra sistemelor sau rețelelor de calculatoare, <https://www.sangfor.com/glossary/cybersecurity/what-are-script-kiddies>. (N.A.).

Aceste atacuri pot varia de la cele simple, de vandalism, la operațiuni bine gândite împotriva infrastructurii critice. În aceste context, identificarea sursei unui atac cibernetic necesită identificarea locației fizice a sistemului atacator, de exemplu, urmărirea atacului și atribuirea acestuia unei anumite adrese IP, identificarea sistemului sau a sistemelor utilizate, identificarea persoanelor responsabile de atacul produs și, eventual, identificarea organizației care îl sponsorizează. În cazuri rare, toate aceste elemente pot fi concentrate într-un singur subiect.

Datorită necesității de a integra informații din partea comercială și cea guvernamentală, agențiile de informații și militare complică, astfel, identificarea și pot duce la o întârziere semnificativă a investigației vizavi de atacul produs. Într-un mediu în care atacurile pot avea loc în mai puțin de o secundă și, mai ales, la un cost zero, atunci când ai deja echipament electronic adecvat, plasarea de astfel de atacuri facilitează răspândirea și creșterea exponențială a numărului de subiecți care pot recurge la asemenea măsuri (Strouble, Carroll, 2008).

CONCLUZII: PROVOCĂRI ȘI PERSPECTIVE

În prezent, încă nu există un set de reglementări complete, astfel apărând o serie de probleme de aplicare pentru legislația internațională, în primul rând, identificarea momentului în care unui stat îi este permis să recurgă la autoapărare și, deci, la eventuala folosire a forței, dacă ar fi victimă a unui atac cibernetic.

Actualele reglementări legislative referitoare la războiul cibernetic lipsesc în situația nefastă de a surmonta o criză care, chiar și mâine, din păcate, ar putea duce la evenimente dramatice. Absența unor standarde predeterminate pentru evaluarea și reacția la atacurile cibernetice, care sunt adoptate în mod valabil de către statele membre ale Uniunii Europene sau de către țările membre ale NATO, ar putea constitui elementul fundamental al unei posibile înfrângeri în spațiul cibernetic. Trebuie să sperăm că, poate, cât mai curând posibil, guvernele occidentale, NATO, precum și alte entități comerciale pot avea resurse și criterii omogene și oportune de realizare a unor standarde defensive uniforme, adecvate și suficiente pentru a contracara orice atac de natură cibernetică.

După cum istoria ne-a învățat să adoptăm decizii care, într-un fel, limitează suveranitatea națională, acestea pot fi dificil de implementat, mai ales pentru că orice formă de integrare duce, inevitabil, la o erodare a suveranității statului. Ar trebui, cu toate acestea, ca spațiul cibernetic să poată fi gestionat mult mai eficient dacă este partajat cu alte state sau membri ai unor organizații internaționale.

Poate că am putea merge până acolo încât să spunem că integrarea națională, mai degrabă decât o posibilitate, ar trebui considerată o cerință inevitabilă

și obligatorie privind validitatea defensivă, tocmai pentru că atacurile cibernetice ar putea produce efecte dăunătoare, comparabile cu atacurile fizice, cu consecințe larg răspândite. Este necesar și indispensabil ca eventualele conduite să fie identificate și codificate fără întârziere de către state și actorii internaționali, implementându-se la nivelul spațiului cibernetic și reinterpretându-le în baza legislației în vigoare.

Prin urmare, acum este clar că spațiul cibernetic reprezintă deschiderea unui nou front, ce trebuie luat în considerare. În ciuda faptului că NATO a declarat posibilitatea aplicării Articolului 5, în eventualitate producerii unui atac cibernetic împotriva vreunui membru al Alianței, această situație necesită o evaluare precisă și concisă, realizată prin metode relevante, lipsite de ambiguități. Lipsa unor standarde predeterminate pentru evaluarea atacurilor cibernetice ar putea pune probleme țărilor membre ale NATO, care au metode interne diferite pentru a le contracara. Pentru a depăși această ambiguitate, ar fi de dorit ca NATO să adopte standarde uniforme pentru a evalua atacurile cibernetice individuale și pentru a determina dacă acestea au atins un nivel de crescut de severitate care ar face din el un atac armat.

Potrivit celor prezentate în cadrul acestui articol, putem afirma că legile războiului sunt aplicate mai degrabă în context fizic, acest lucru nefiind la fel de eficient în domeniul cibernetic, ridicând, ca atare, probleme privind dificultatea identificării atacatorului și eficiența cu care este caracterizat acest tip de atac.

BIBLIOGRAFIE:

1. Brown, G., Poellet, K. *The Customary International Law of Cyberspace*. În *Strategic Studies Quarterly*, <http://www.jstor.org/stable/26267265>, accesat la 2 august 2024.
2. *Carta Națiunilor Unite* (1945), <https://www.miur.gov.it/documents/20182/4394634/1.%20Statuto-onu.pdf>, accesat la 12 iunie 2024.
3. *Communiqué Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Brussels 14 June 2021*, Brussels Summit, https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_185000.htm, Press Release (2021) 086, publicat pe 14 iunie 2021, actualizat pe 1 iulie 2022, accesat la 22 august 2024.
4. *Council of Europe* (2001). *Convention on Cybercrime*, <https://www.coe.int/it/web/portal/home> (STE nr. 185), <https://rm.coe.int/1680081561>, accesat la 27 mai 2024.
5. *Council of Europe action against Cybercrime*, [https://www.coe.int/it/web/portal/coe-action-against-cybercrime#:~:text=La%20Convenzione%20sulla%20criminalit%C3%A0%20informatica%20\(2001\)%20%C3%A8%20l'unico,tra%20i%20suoi%20Stati%20parti](https://www.coe.int/it/web/portal/coe-action-against-cybercrime#:~:text=La%20Convenzione%20sulla%20criminalit%C3%A0%20informatica%20(2001)%20%C3%A8%20l'unico,tra%20i%20suoi%20Stati%20parti), accesat la 22 iunie 2024.
6. *Cyber Crime Treaty*. Global Information Assurance Certification Paper, <https://www.giac.org/paper/gsec/839/cybercrime-treaty/101761>, accesat la 22 iunie 2024.
7. *Cyber defence*. NATO, https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_78170.htm, accesat la 2 august 2024.

8. Damiano, L., Scatto, E. *Nato, la nuova "Cyber Defence Policy": ecco le priorità dell'Alleanza nella difesa dello spazio cibernetic*, <https://www.agendadigitale.eu/sicurezza/nato-la-nuova-cyber-defence-policy-ecco-le-priorita-dellalleanza-nella-difesa-dello-spazio-cibernetic/>, accesat la 12 iunie 2024.
9. *Manualul Tallinn 2.0*. CyberLaws, <https://www.cyberlaws.it/2019/manuale-tallinn/>, accesat la 22 august 2024.
10. NATO (2016). *Cyber defence*, https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_78170.htm, accesat la 22 august 2024.
11. Pool, P. (2013). *War of the Cyber World: The Law of Cyber warfare. The International Lawyer*, sursa: <http://www.jstor.org/stable/43923953>, accesat la 22 august 2024.
12. Portal legislativ, <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliuDocument/255597>, accesat la 12 august 2024.
13. Sironi de Gregorio, F. (2019). *Il Manuale di Tallinn 2.0.*, CyberLaws, <https://www.cyberlaws.it/2019/manuale-tallinn/>, accesat la 12 iulie 2024.
14. Shultz, N. (2022), <https://www.fordhamilj.org/iljonline/cyber-warfare-the-newest-theater-of-war>, accesat la 22 iulie 2024.
15. Soafer, A., Goodman, S. (2021). *Cyber crime and Security The Transnational Dimension*. In *The Transnational Dimension of Cyber Crime and Terrorism*, vol. Hoover Institution's National Security Forum Series, pp. 1-34, California: Hoover Institution Press, https://www.hoover.org/sites/default/files/uploads/documents/0817999825_1.pdf, accesat la 22 august 2024.
16. *Statuto delle Nazioni Unite* (1945), <https://www.miur.gov.it/documents/20182/4394634/1.%20Statuto-onu.pdf>; Organizzazione delle Nazioni Unite, <https://www.miur.gov.it/documents/20182/4394634/1.%20Statuto-onu.pdf>, accesat la 27 mai 2024.
17. Strouble, D., Carroll, M. (2008). *Law and Cyber War*, SAIS 2008 Proceedings, <http://aisel.aisnet.org/sais2008/37>, accesat la 12 iulie 2024.
18. *The North Atlantic Treaty* (4 aprilie 1949. Washington D.C., https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_17120.htm, accesat la 22 iunie 2024.
19. Verri, S. (8 august 2018). *La guerra dimenticata: sintesi e analisi del conflitto russo-georgiano 10 anni dopo*. Euronews, <https://it.euronews.com/2018/08/08/la-guerra-dimenticata-sintesi-e-analisi-del-conflitto-russo-georgiano-10-anni-dopo>, accesat la 12 iulie 2024.
20. <https://www.sangfor.com/glossary/cybersecurity/what-are-script-kiddies>, accesat la 22 august 2024.

REPUBLICA POPULARĂ CHINEZĂ ȘI AMENINȚĂRILE LA ADRESA SECURITĂȚII CIBERNETICE A NATO

Căpitan-comandor drd. Claudiu-Cosmin RADU

Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, București

10.55535/GMR.2024.4.16

In recent years, many NATO member states have reported violations of cyber sovereignty, accusing the People's Republic of China (PRC). PRC has its own vision of cyberspace, employing technological advances to strengthen its position as a global leader. This article addresses NATO's cyber security challenges, analysing how Beijing's actions influence international politics and cyber stability. Utilizing a combination of qualitative and quantitative analysis, the research explores the ways in which the PRC pursues its geopolitical goals in cyberspace, as well as NATO's response measures. From the analysis of cyber security policies, we draw insights into the strategic directions each side is pursuing. The article also assesses the long-term impact of cyber tensions between the PRC and NATO and exposes the importance of international collaboration in promoting a stable and secure cyberspace. The conclusions emphasize the need for a coordinated and proactive approach to counter cyber threats and strengthen the Alliance's cyber defence.

Keywords: People's Republic of China; cyber security; NATO; cyber threats; cyberspace;

INTRODUCERE

Progresul accelerat al tehnologiei informațiilor și comunicațiilor din ultimii ani a avut o importanță însemnată în dezvoltarea capabilităților cibernetice la nivel mondial. Odată cu avansul tehnologic, Republica Populară Chineză, denumită în continuare RPC, a devenit o forță importantă, nu doar pe plan economic și militar, ci și în spațiul cibernetic, consolidându-și prezența în acest domeniu esențial pentru securitatea internațională. În contextul acestor evoluții, NATO, alianța formată din statele democratice occidentale, se confruntă cu provocări fără precedent, generate de acțiunile cibernetice agresive din spațiul cibernetic. În viziunea statelor membre, principalele țări care finanțează actori non-statali sau conduc activități cibernetice ofensive sunt considerate Federația Rusă, Republica Populară Chineză, Coreea de Nord și Iran (Diotte, 2020).

Expansiunea RPC în spațiul cibernetic a atras atenția marilor puteri occidentale, în special a Statelor Unite ale Americii, care consideră Beijingul principala amenințare în ceea ce privește securitatea cibernetică. Potrivit unor rapoarte ale NATO și ale altor organizații internaționale, RPC a dezvoltat strategii complexe de spionaj cibernetic, utilizând metode sofisticate de infiltrare și colectare de informații pentru a obține avantaje economice, militare și geopolitice (Hamilton, 2020). RPC își manifestă tot mai mult influența în spațiul cibernetic prin politici și strategii special gândite și adaptate pentru a obține suveranitate în spațiul cibernetic. Concepția sa asupra acestui domeniu operațional este apreciată drept inovatoare și de perspectivă, deoarece consideră spațiul cibernetic ca pe o extensie virtuală a teritoriului, pe care încearcă să o controleze în același mod în care își gestionează teritoriul fizic. Această abordare generează provocări deosebite pentru Alianța Nord-Atlantică, care promovează un spațiu cibernetic liber, deschis, pașnic și sigur și depune eforturi pentru a spori stabilitatea și a reduce fricțiunile între țări. Aceste obiective se doresc a fi realizate prin intermediul dreptului internațional și ale normelor acceptate privind comportamentul responsabil al statelor în spațiul cibernetic (NATO, 2024).

Strategia cibernetică a RPC vizează în special acțiuni de descurajare și coerciție în spațiul cibernetic (Hamilton, ib.), unde Beijingul duce acțiuni ofensive împotriva entităților guvernamentale și a infrastructurilor critice ale adversarilor săi, inclusiv state membre ale NATO. Această tactică face parte dintr-o strategie mai amplă

de influență geopolitică, prin care RPC urmărește să își extindă prezența și să își consolideze statutul de putere mondială. Activitățile cibernetice intense ale RPC reprezintă una dintre principalele preocupări pentru NATO, datorită complexității și frecvenței ridicate a atacurilor cibernetice lansate. Aceste atacuri variază de la atacuri DDoS (Distributed Denial of Service) la infiltrări sofisticate în rețelele guvernamentale, civile sau chiar militare, având ca scop vulnerabilizarea rețelelor și obținerea de informații critice pentru securitatea națională. Marea provocare pentru NATO este de a-și întări apărarea împotriva acestor atacuri cibernetice din ce în ce mai avansate. În acest context, Alianța a implementat inițiative pentru a stimula coordonarea și cooperarea între statele membre în domeniul securității cibernetice. Totuși, progresele rapide ale RPC în tehnologii de vârf, precum inteligența artificială și quantum computing, amplifică complexitatea acestui peisaj, determinând NATO să își intensifice eforturile pentru a dezvolta tehnici mai eficiente de contracarare.

Scopul principal al prezentului este de a analiza evoluția și activitățile cibernetice ale RPC și impactul acestora asupra securității Alianței-Nord Atlantice. În acest context, obiectivele propuse sunt: analiza tacticilor și scopurilor utilizate de RPC în spațiul cibernetic și corelarea răspunsurilor Alianței-Nord Atlantice pentru a contracara amenințările RPC în acest mediu. Mai mult, lucrarea își propune să analizeze și implicațiile pe termen lung ale acestui conflict cibernetic și modul în care alianțele internaționale pot juca un rol decisiv în menținerea securității globale în era digitală.

Metodologia cercetării constă preponderent din metode de tip calitativ, dar include și unele metode cantitative prin analiza de conținut a legilor, strategiilor și politicilor care guvernează spațiul cibernetic din RPC și NATO, precum și a literaturii de specialitate. Pornind de la această analiză, studiul de față își propune să răspundă la următoarea întrebare de cercetare: *Este NATO pregătit pentru a contracara în mod eficient acțiunile tot mai sofisticate din spațiul cibernetic inițiate de RPC?*

Analiza de conținut a politicilor cibernetice ale administrației de la Beijing subliniază intenția acesteia de a utiliza spațiul cibernetic în scopul realizării ambițiilor sale geopolitice, economice și de securitate națională. O strategie care integrează avansul tehnologic cu un control intern riguros, suveranitatea cibernetică și controlul informațional sunt esențiale pentru Beijing atât pentru menținerea stabilității interne, cât și pentru extinderea influenței sale globale. În același timp, capacitatea RPC de a dezvolta și utiliza ofensiv tehnologii avansate prezintă riscuri semnificative pentru securitatea cibernetică globală, impunând necesitatea unui răspuns coordonat din partea NATO și a partenerilor săi.

EVOLUȚIA ȘI PERSPECTIVELE POLITICILOR CIBERNETICE ALE REPUBLICII POPULARE CHINEZE

Pentru a înțelege acțiunile RPC în spațiul cibernetic, este esențial să analizăm câteva dintre motivațiile și scopurile care stau la baza acestor acțiuni. Acest demers nu urmărește să justifice comportamentul RPC, ci să ofere o perspectivă asupra factorilor ce influențează deciziile și strategiile adoptate. După sfârșitul Războiului Rece, perioadă în care existau practic două mari centre de putere, s-au conturat noi actori internaționali dornici să-și afirme autoritatea în diverse domenii. Pe măsură ce aceste noi puteri și-au afirmat influența, multe dintre ele, inclusiv RPC, au cunoscut o ascensiune rapidă în domenii precum tehnologia, economia și puterea militară. RPC, cu ambiții evidente de a deveni un actor important în economia mondială, a investit masiv în dezvoltarea tehnologiilor avansate, având în vedere dorința de a-și consolida influența geopolitică și de a reduce dependența de alte state. Această competiție globală, alimentată cu orgoliile și ambițiile politice ale liderilor chinezi, a determinat un ritm accelerat de cercetare și inovare în tehnologii emergente, precum inteligența artificială, tehnologia 5G și 6G, Internet of Things (IoT) și quantum computing. În acest context, RPC a recunoscut rapid valoarea și potențialul spațiului cibernetic nu doar ca mediu pentru dezvoltare economică, ci și ca un domeniu strategic pentru obținerea unui avantaj competitiv asupra altor state, fie prin spionaj cibernetic, fie prin furt de proprietate intelectuală, fie prin atacuri asupra infrastructurilor critice (Chafetz, 2023). Aceste acțiuni sunt motivate de dorința RPC de a-și extinde influența globală, de a-și proteja interesele economice și de a se poziționa ca un lider tehnologic internațional. Prin această abordare agresivă pornită de la nivel politico-administrativ, Beijingul urmărește nu doar să își afirme supremația în spațiul cibernetic, ci și să își consolideze rolul de putere globală, capabilă să influențeze ordinea internațională și să se impună într-un peisaj geopolitic tot mai competitiv. Aceste acțiuni sunt profund înrădăcinate în structura autocratică a statului, care favorizează controlul centralizat și subordonarea intereselor economice și juridice în favoarea Partidului Comunist.

În ultimul deceniu, competiția generală dintre Republica Populară Chineză și Statele Unite s-a intensificat semnificativ, iar un nou front al acestei rivalități s-a conturat în spațiul cibernetic. În acest context, ambele state se acuză reciproc de spionaj cibernetic, practici de concurență neloială și imixțiuni în infrastructurile critice naționale. Infrastructura critică, ce include rețelele de energie electrică, sistemele de transport și comunicațiile, reprezintă un obiectiv deosebit de sensibil la nivel național, iar securitatea acestor sisteme este esențială pentru funcționarea

oricărei națiuni moderne. În plus, intruziunea în aceste rețele este percepută ca o amenințare la adresa securității naționale, fiind tratată de majoritatea statelor în strategiile naționale și strategiile de securitate cibernetică.

O mare parte a tensiunii din spațiul cibernetic dintre RPC și SUA se concentrează pe acuzațiile de spionaj, atât în sfera militară, cât și în cea economică. Deși ambele națiuni se acuză reciproc de spionaj extins, această practică nu este limitată la cele două state. Majoritatea statelor membre ale NATO au experimentat o gamă mai extinsă de incidente cibernetice din partea unor actori statali sau non-statali care au avut legături cu RPC. În mod paradoxal, complexitatea și interdependențele economice dintre state determină o anumită prudență în desfășurarea unor astfel de acțiuni. Cu toate acestea, competiția continuă să fie dusă prin atacuri de tip DDoS, infiltrări în rețelele unor instituții guvernamentale și campanii de influențare prin dezinformare, toate acestea încadrându-se în limitele războiului hibrid. Cu toate acestea, atacurile cibernetice sunt adesea considerate o componentă a strategiei diplomatice și militare contemporane, fără a escalada pragul care ar declanșa conflicte armate directe (Jinghua, 2019).

Începând cu anii 1990, RPC a început să înțeleagă impactul profund pe care noile tehnologii le-ar putea avea asupra viitorului. Oficialii de la Beijing au intuit potențialul dezvoltării capabilităților cibernetice, în primul rând pentru costurile sale reduse, și în al doilea rând pentru eficiența cu care puteau înlocui tehnologiile convenționale. Rețelele de internet au fost puse sub un control strict, deoarece conducerea a fost preocupată de controlul accesului la internet și infrastructură digitală. Existau temeri că țara ar putea deveni vulnerabilă la atacuri din partea altor națiuni, care începuseră deja să integreze soluții digitale avansate în strategiile lor militare (Jiang, T., 2022).

Această perioadă a fost una de consolidare, fiind influențată de conflictele militare în care s-au utilizat tehnologii avansate pentru acea vreme în conflicte precum Războiul din Golf, din 1991, care a servit drept o demonstrație clară a avantajului tehnologic american. Acest conflict este considerat de mulți analiști ca fiind primul „război informatizat”, datorită utilizării intensive a tehnologiilor moderne, cum ar fi sisteme avansate de comunicații, radare, sateliți și arme ghidate. În esență, s-au folosit tehnici de război electronic pentru a perturba și intercepta comunicațiile irakiene, precum și pentru a coordona cu precizie atacurile. Deși nu s-au lansat atacuri cibernetice propriu-zise, războiul a demonstrat dependența crescândă de tehnologiile informatice în război, ceea ce a prefigurat importanța acțiunilor din spațiul cibernetic în conflictele viitoare. Cu toate acestea, abia în 1999, în timpul

conflictului din Kosovo, au fost utilizate atacuri cibernetice, fiind caracterizat drept primul „război pe internet”. Actorii guvernamentali și neguvernamentali deopotrivă au folosit internetul pentru a disemina informații, a răspândi propagandă, știrile false și a solicita sprijin pentru pozițiile lor (Denning, 2001). Urmare a evenimentelor petrecute la nivel mondial, RPC a perceput necesitatea de a-și accelera propriile capacități cibernetice, ca măsură preventivă. În același timp, se pun bazele consolidării controlului asupra infrastructurilor cibernetice naționale din RPC. Ambiția de securitate în spațiul cibernetic este puternic influențată de modul în care s-a desfășurat strategia de informatizare a RPC. În anul 2000, aceasta și-a stabilit obiectivul de a deveni o societate informațională avansată, în care întreprinderile, oamenii de știință și cetățenii utilizează cele mai moderne tehnologii ale informației și comunicațiilor (TIC) pentru a îmbunătăți performanța și a spori beneficiile sociale (Austin, 2018, p. 11).

La nivel național s-au intensificat cercetările și dezvoltarea în domeniul cibernetic cu scopul de a-și securiza teritoriul împotriva amenințărilor externe. Mai mult decât atât, strategia Beijingului se concentrează puternic pe „*suveranitatea rețelei*”, ceea ce se traduce prin abilitatea Guvernului de a controla fluxul de informații din internet. Aceasta a inclus implementarea unor măsuri stricte de cenzură și monitorizare a traficului de date, menite să împiedice infiltrările externe și să protejeze interesele naționale (Jiang, T., ib.). Potrivit aceluiași autor, începând cu anul 2008, RPC a devenit cea mai mare piață de internet din lume, având peste 253 de milioane de utilizatori. Această expansiune rapidă a internetului a coincis cu ascensiunea sa pe podiumul economic mondial. Însă, dezvoltarea internetului nu a fost doar un motor de creștere a economiei, ci și o sursă de vulnerabilități, devenind tot mai atentă la pericolele asociate securității cibernetice. Înainte de toate, statul a început să conștientizeze necesitatea de a-și proteja infrastructurile critice, precum instituțiile financiare și rețelele energetice, împotriva potențialelor amenințări venite din spațiul cibernetic. La fel ca majoritatea statelor, RPC depinde semnificativ de tehnologie, ceea ce face ca Guvernul să urmărească îndeaproape evoluțiile legate de internet și de fluxul de informații pe care acesta le generează. Autoritățile chineze percep informațiile necontrolate ca o amenințare la adresa regimului și depun eforturi considerabile pentru a beneficia de oportunitățile economice oferite de internet, menținând, totodată, controlul politic asupra acestuia (Grauman, 2012).

În acest context, Partidul Comunist Chinez a perceput internetul ca pe o amenințare la adresa stabilității regimului, având în vedere impactul posibil al influențelor externe asupra populației chineze. Pentru a combate aceste riscuri,

RPC a început în 1998 să dezvolte o strategie bazată pe supraveghere și restricționarea accesului la informații. Un prim pas esențial în acest sens a fost lansarea, în 2003, a *Proiectului Golden Shield*, care reprezintă baza „Marelui Firewall” a RPC. Acest proiect permite regimului să cenzureze conținutul online și să blocheze accesul la sursele de informații străine, considerate dăunătoare sau subversive. Prin acest proiect se dorește filtrarea și controlul traficului de internet, blocând accesul la conținutul din afara granițelor țării, considerat sensibil (Austin, p. 11), izolând efectiv internetul național de internetul global. Cu alte cuvinte, autoritățile combină cenzura digitală cu supravegherea socială, ceea ce le permite să urmărească și să controleze comportamentul online al cetățenilor. Ca parte a acestui proiect, începând din 2009, RPC a depus eforturi pentru a bloca anumite aplicații software din SUA (precum Facebook, Twitter și YouTube) din cauza incompatibilității acestora cu legile sale privind cenzura (The International Institute for Strategic Studies, 2021).

Pentru a asigura conformitatea cu reglementările în vigoare, proiectul integrează și măsuri de identificare digitală prin care cetățenii sunt obligați să folosească numele reale pe platformele online, ca obiectiv al menținerii securității cibernetice (Triolo, Sacks, 2017). Astfel, utilizatorii devin direct responsabili pentru activitățile lor online, reducând posibilitatea disidenței anonime și sporind autocenzura. Mai mult decât atât, *Golden Shield* a devenit, astfel, un pilon central în strategia cibernetică a RPC, stabilind standarde pentru controlul informațiilor și cenzura internetului. Acesta marchează un aspect fundamental al politicilor mai largi ale RPC în materie de securitate cibernetică și suveranitate informațională, stabilind un model de internet controlat de stat care se aliniază strâns cu prioritățile de securitate națională. Acest cadru este esențial pentru înțelegerea dezvoltării și punerii în aplicare a politicilor cibernetice chinezești în viitor.

După anul 2007, au avut loc mai multe evenimente în spațiul cibernetic. Rusia a fost acuzată că a folosit spațiul cibernetic pentru acțiuni ofensive împotriva Estoniei și a Georgiei, iar SUA că ar fi în spatele atacului cu Stuxnet. Mai mult decât atât, revoltele din timpul Primăverii Arabe au evidențiat pentru RPC importanța consolidării propriilor capacități cibernetice pentru a-și proteja infrastructurile critice și a menține stabilitatea națională. Incidentul Stuxnet a demonstrat vulnerabilitățile rețelelor industriale la atacuri sofisticate, determinând RPC să reevalueze strategiile cibernetice pentru a preveni astfel de amenințări. În această perioadă, SUA au recunoscut spațiul cibernetic ca un nou domeniu de operațional, pe lângă cele terestru, aerian, maritim și spațial (The White House, 2011). Această recunoaștere a accentuat atenția Beijingului asupra dezvoltării tehnologiilor, în vederea protejării

intereselor naționale și a menținerii securității interne într-un peisaj global tot mai complex. Drept urmare, în această perioadă, pe măsură ce RPC a devenit a doua cea mai mare economie din lume, dezvoltarea politică, economică și socială a acesteia a fost puternic integrată în spațiul cibernetic la nivel global (Jiang, T., ib.).

În 2010, RPC a publicat o Carte Albă privind statutul IoT, subliniind necesitatea securității cibernetice pentru a proteja securitatea națională și interesele statului pe teritoriul său suveran (Hwang, 2023), fapt care relevă recunoașterea importanței securității cibernetice în contextul securității naționale. Un an mai târziu, RPC împreună cu alte state, printre care Rusia, Tadjikistan și Uzbekistan, au prezentat în Adunarea Generală a ONU un *Cod Internațional de Conduită privind Securitatea Informațiilor (International Code of Conduct for Information Security)*. Acesta a reafirmat convingerea că drepturile și responsabilitățile decizionale pentru politicile publice legate de internet ar trebui să se afle sub jurisdicția statului gazdă (United Nations General Assembly, 2011).

O nouă etapă în securitatea cibernetică a RPC a fost deschisă atunci când președintele țării, Xi Jinping, a anunțat intenția țării de a deveni o putere cibernetică. El a inițiat o serie de schimbări instituționale pentru a contribui la realizarea acestui obiectiv. Una dintre cele mai importante a fost crearea Administrației Chineze a Spațiului Cibernetic (Cyberspace Administration of China/CAC) în cursul anului 2014. Această instituție devine responsabilă de reglementarea, administrarea și licențierea internetului din RPC. Punctul de vedere oficial din RPC, la fel ca în majoritatea țărilor bogate și cu venituri medii, este că securitatea cibernetică afectează și modelează întreaga gamă de activități guvernamentale, economice, sociale, tehnologice, politice și de securitate din țară (Austin, p. 7).

În anul 2015, s-a înființat Centrul de Evaluare a Securității Tehnologiei Informației din China (China Information Technology Security Evaluation Center), sub comanda CAC, cu rol în consolidarea apărării naționale împotriva amenințărilor cibernetice. Prin activitatea sa de cercetare, centrul a oferit perspective esențiale și strategii pentru protejarea eficientă a RPC în fața atacurilor cibernetice (Jiang, T., ib.). Tot în același an, Guvernul a publicat noi reglementări, vizând companiile IT străine care aprovizionează băncile chinezești, impunându-le să dezvăluie codurile sursă ale produselor IT furnizate. Măsura a fost impusă pentru a consolida atât securitatea cibernetică internă, cât și localizarea industriei de securitate cibernetică (Austin, p. 14). Răspunsul a venit pe linie politico-diplomatică atunci când relațiile bilaterale RPC-SUA s-au răcit, determinând RPC să suspende măsurile tot în același an.

Pe măsură ce internetul și tehnologiile cibernetice au devenit o parte esențială a economiei și securității naționale, strategia RPC a evoluat de la control și ofensivă la apărare și descurajare. În acest context, Beijingul și-a ajustat politicile pentru a face față atât provocărilor interne, cât și celor externe, concentrându-se pe prevenirea atacurilor cibernetice și pe protejarea infrastructurilor sale critice. Ascensiunea sa ca superputere cibernetică a fost marcată de o tranziție de la expansiune agresivă la protecție strategică, odată cu integrarea tot mai profundă în economia globală. Începând cu 2015, RPC a început să adopte o poziție mai defensivă în ceea ce privește strategia sa cibernetică. Dacă, în primele etape, strategia era concentrată pe atacuri preemtive și pe consolidarea suveranității cibernetice, treptat, atenția s-a mutat către apărare și descurajare (Jiang, T., 2019). Această schimbare reflectă o conștientizare tot mai mare a riscurilor unui război cibernetic la scară largă și a costurilor economice și politice asociate acestuia (Soesanto, 2022).

Pe plan politic, actuala administrație chineză a recunoscut pe deplin importanța securității cibernetice și a declarat-o parte a securității naționale. Drept urmare, a emis mai multe legi și strategii naționale pentru a consolida capacitățile de apărare cibernetică ale țării. Astfel, *Legea privind securitatea națională a Republicii Populare Chineze*, din anul 2015, oferă cadrul general pentru securitatea națională și securitatea cibernetică (Jiang, M., 2020). Mai mult decât atât, articolul 25 din *Legea Securității Naționale* accentuează importanța dezvoltării științifice, inovării și control național asupra tehnologiilor informaționale de bază, infrastructurilor critice, sistemelor și datelor informatice importante. De asemenea, stabilește obiective de prevenire, oprire și gestionare a atacurilor cibernetice, intruziunilor în rețele, furtului informatic, distribuirii online de informații compromițătoare, ducând, în cele din urmă, la obținerea securității și suveranității în spațiul cibernetic. În ceea ce privește strategiile cibernetice publicate de Administrația Chineză a Spațiului Cibernetic, *Strategia Internațională de Cooperare în Spațiul Cibernetic*, aprobată în 2016, se remarcă datorită faptului că RPC iese în evidență prin faptul încercă să preia conducerea guvernantei cibernetice internaționale, ca urmare a apelului președintelui Xi de a „stabili o comunitate a viitorului comun în spațiul cibernetic” (Jiang, M., ib.). Această strategie subliniază în mod deosebit principiile păcii, suveranității, guvernantei partajate și susține pacea prin cooperare și încrederea strategică reciprocă.

Pe plan național, mai multe instituții au adoptat legi sau au emis politici privind protecția datelor cu caracter personal, regulamente administrative sau reguli privind activitățile informaționale din spațiul cibernetic. În ceea ce privește

activitatea infracțională, Dreptul Penal al Chinei a fost revizuit de mai multe ori, în anii 2005, 2009 și 2015, pentru a reflecta creșterea activităților infracționale care implică informații personale. *Legea Securității Cibernetice* a RPC din anul 2017 conține, în mod similar, câteva dispoziții care reglementează colectarea, stocarea, transmiterea și utilizarea „informațiilor cu caracter personal” de către operatorii de rețea și operatorii de infrastructură informatică critică (Jiang, M., ib.). Această lege a fost creată pentru a proteja infrastructura rețelelor naționale și pentru a controla activitățile companiilor străine în spațiul cibernetic chinez. Legea cere companiilor să implementeze standarde stricte de securitate și să raporteze informații privind vulnerabilitățile din rețelele lor către autorități. Putem afirma faptul că această lege reiterează conceptul de suveranitate cibernetică ca instrument de securitate națională.

În ceea ce privește spațiul cibernetic ca domeniu operațional, administrația de la Beijing a publicat, în 2019, *Cartea Albă – Apărarea națională a Chinei în noua eră*. Aceasta expune o evaluare a situației actuale a securității naționale și internaționale și prezintă misiunile, reformele și cheltuielile RPC în domeniul apărării. Acest document oferă o analiză detaliată a stării actuale a securității naționale și internaționale, descriind misiunile, reformele și cheltuielile RPC în sectorul apărării. Mai mult, se subliniază necesitatea ca armata chineză să se adapteze „noii ere” a competiției strategice prin îmbunătățirea pregătirii și creșterea capacităților de luptă, aliniindu-se, astfel, cu statutul global al RPC, dar și cu angajamentul său pentru menținerea „păcii mondiale”. În domeniul apărării cibernetice, *Cartea Albă* evidențiază interesul Beijingului pentru adoptarea celor mai avansate tehnologii în sectorul militar, inclusiv inteligența artificială, big data, cloud computing, quantum computing și internetul obiectelor (IoT) (The State Council Information Office of the People’s Republic of China, 2019). În plus, programul de modernizare militară presupune o strategie de „fuziune civil-militară”, consolidând relațiile companiilor civile cu instituțiile de apărare. Prin această fuziune, armata chineză ar putea beneficia de progresele tehnologice din multe domenii, precum tehnologia nucleară, aerospațială, aviația, semiconductorii, cloud computing, robotica și prelucrarea „Big Data” (Ford, 2019).

Similar cu alte state, RPC își propune să domine spațiul cibernetic, recunoscând, totodată, necesitatea unei transformări substanțiale a forțelor sale armate pentru a atinge acest scop strategic. Președintele Xi Jinping și echipa sa au pus bazele unei transformări a Armatei Populare de Eliberare (APL) într-o „armată de clasă

mondială”, până în 2050. Realizarea aceasta depinde de capacitatea statului de a adapta tehnologiile emergente și inteligența artificială la doctrina militară existentă (Burke, Gunness, Cooper III, Coza, 2020). În continuare, autorii expun faptul că Directivele strategice ale APL evidențiază importanța spațiului cibernetic ca domeniu operațional și ca instrument esențial în conducerea operațiilor militare într-o eră dominată de confruntarea între „*sisteme de sisteme bazate pe informații*”. În acest context, unul dintre cele mai importante progrese în domeniul „*informatizării*” îl reprezintă constituirea Forței de Sprijin Strategic a APL, structură dedicată coordonării tuturor aspectelor informaționale ale războiului, incluzând atacul și apărarea cibernetică, precum și războiul electronic. Acestor structuri statale li se pot alătura și alte forțe special antrenate pentru a duce acțiuni ofensive sau defensive în spațiul cibernetic, precum actori statali sponsorizați de stat, actori non-statali sau chiar patrioți, care acționează din propriile convingeri.

Pentru viitor, RPC își propune să dezvolte infrastructura digitală la nivel global, creând, astfel, dependențe economice și, implicit, politice pentru multe state. Această strategie consolidează rolul RPC ca actor mondial și îi oferă o influență considerabilă în procesele decizionale la nivel internațional, mai ales în legătură cu politicile sale privind Taiwanul. După cum a subliniat ambasadorul general al SUA pentru Spațiul Cibernetic și Politica Digitală în 2023, strategia RPC de a construi infrastructura globală a internetului – de la fibră optică și sateliți la centre de date și tehnologie wireless – arată că focalizarea doar pe securitatea datelor și a aplicațiilor ar însemna, în final, „*livrarea unor pachete foarte securizate și necorupte direct la Beijing, în cadrul unei arhitecturi fără încredere*” (Hamilton, 2024).

POLITICILE NATO ÎN SPAȚIUL CIBERNETIC

NATO a avut o evoluție semnificativă în ceea ce privește politica și viziunea sa în spațiul cibernetic. Analiza evoluției politicii NATO în domeniul cibernetic reflectă o adaptare continuă la amenințările din ce în ce mai complexe și diverse din mediul digital. Plecând de la Războiul Rece, unde puterea globală avea o componentă bicefală, ajungem la situația contemporană, unde este posibil ca acea „*capcană a lui Tucide*” să fie mai valabilă ca niciodată. Pe măsură ce RPC, Federația Rusă sau orice altă țară dorește să devină din ce în ce mai influentă pe scena globală, există temeri că fricțiunile economice, cibernetice, militare sau geopolitice ar putea escalada într-un conflict major, deși există și posibilitatea evitării acestora prin diplomație și cooperare. Astfel, conceptul subliniază cât de riscant poate deveni

peisajul geopolitic atunci când o națiune în ascensiune economică, militară sau de altă natură provoacă o altă națiune, deja consacrată.

Fie că vorbim de RPC sau de NATO, acțiunile lor în spațiul cibernetic au o strânsă legătură cu istoria și cu regimul de conducere politică al acestora. Astfel, regimul autocratic de la Beijing încearcă să controleze și să cenzureze activitățile din spațiul cibernetic, pe când NATO militează pentru un spațiu cibernetic comun, deschis și sigur. Securitatea și apărarea cibernetică fac parte din misiunea fundamentală a NATO, cea de apărarea colectivă. Obiectivele principale ale sale în acest domeniu sunt de a-și proteja propriile rețele, de a opera în spațiul cibernetic, de a ajuta aliații să își consolideze reziliența în vederea protejării rețelelor naționale și de a oferi o platformă de consultare și de acțiune colectivă.

Direcția politicilor de securitate cibernetică a NATO este determinată de amenințarea crescândă a atacurilor cibernetice sponsorizate de stat. Ca răspuns, statele membre ale Organizației Atlanticului de Nord adoptă din ce în ce mai mult strategii de apărare cibernetică activă. Acestea combină detectarea atacurilor în timp real cu contramăsuri proactive, cu scopul de a reduce potențialele daune. Statele Unite și Regatul Unit conduc în ceea ce privește implementarea acestora, utilizând răspunsuri tehnice și politice, inclusiv hackback-uri, pentru a descuraja și a atribui amenințările cibernetice (Jun, 2023).

Apărarea cibernetică a apărut pe agenda NATO la Summitul de la Praga, din 2002, și, ulterior, a fost confirmată ca prioritară în 2006, la Summitul de la Riga. Pentru prima dată a fost agreată o politică în acest sens, de către șefii de state și de guverne, la Summitul de la București, în aprilie 2008. Evoluția rapidă, caracterul sofisticat și frecvența tot mai mare a amenințărilor și atacurilor cibernetice la adresa securității Alianței au reiterat apariția temei pe agenda de securitate a NATO. Conceptul Strategic adoptat la Summitul de la Lisabona, în anul 2010, recunoaște că atacurile din spațiul cibernetic pot afecta securitatea infrastructurilor critice naționale și pot pune în pericol „*prosperitatea, securitatea și stabilitatea națională și euroatlantică*” (NATO Strategic Concept, 2010), iar impactul lor ar putea fi la fel de dăunător precum un atac convențional. În consecință, la Lisabona s-au pus bazele dezvoltării de către Alianță a capacității de prevenire, detectare și apărare împotriva acestor amenințări, dar și de redresare în urma apariției lor.

În 2014, la Summitul din Țara Galilor, nimeni nu a negat că operațiile din spațiul cibernetic ar putea avea un impact egal cu cel al atacurilor convenționale. Mai mult decât atât, s-a recunoscut, pentru prima dată, posibilitatea ca un membru să invoce Articolul 5 ca urmare a unui atac cibernetic de o magnitudine însemnată,

similar celor cu care s-a confruntat Estonia în 2007. Ca urmare a acestor atacuri cibernetice din Estonia, NATO a aprobat, în anul 2008, prima sa politică privind apărarea cibernetică și a înființat Centrul de Excelență pentru Apărare Cibernetică afiliat NATO (Cooperative Cyber Defence Centre of Excellence/CCDCOE), la Tallinn.

La conferința de securitate de la München, din 2011, NATO a adoptat o nouă politică de apărare cibernetică, care se concentrează pe prevenirea atacurilor cibernetice și construirea rezilienței. Crearea echipei de reacție rapidă a fost rezultatul revizuirii politicii de apărare cibernetică a Alianței, dar și implementarea unei capacități de apărare cibernetică a propriilor rețele (Hasanov, Iskandarov, Sadiyev, 2019). Ca urmare a lecțiilor identificate și însușite din amenințările și atacurile cibernetice de până atunci, marile puteri și-au intensificat activitatea în mediul digital concomitent cu dezvoltarea de legi, strategii, politici și doctrine care reglementează activitatea.

Ca o consecință a activităților cibernetice de până atunci, în iulie 2016, în cadrul Summitului de la Varșovia, aliații au recunoscut spațiul cibernetic ca fiind un domeniu operațional în care NATO trebuie să se apere la fel de „eficient ca în aer, pe uscat și pe mare” (NATO, 2016). Aliații au convenit asupra unei viziuni și strategii militare pentru operațiile din spațiul cibernetic și s-au angajat să acționeze cu prioritate pentru consolidarea capacităților cibernetice naționale, asumându-și un angajament politic în acest sens (*Cyber Defence Pledge*), pentru sporirea rezilienței rețelelor și infrastructurilor naționale, precum și pentru îmbunătățirea reacției de răspuns rapid și eficient la atacurile cibernetice. După cum era de așteptat, la Summitul NATO din 2018, de la Bruxelles, aliații au convenit să înființeze un *Centru de Operații în Spațiul Cibernetic (Cyber Operations Center/CYOC)*, ca parte a structurii de comandă consolidate a NATO. De asemenea, au consimțit faptul că NATO poate apela la capacitățile cibernetice naționale ale statelor membre pentru operațiile și misiunile Alianței. Un an mai târziu, în februarie 2019, aliații au aprobat un ghid NATO care stabilește o serie de instrumente (politice, diplomatice, militare) pentru a consolida capacitatea NATO de a răspunde la acțiunile cibernetice rău intenționate (NATO, 2024).

La Summitul NATO din 2023, organizat la Vilnius, aliații au adoptat un nou *Concept* destinat să îmbunătățească contribuția apărării cibernetice și de descurajare a Alianței. De asemenea, membrii Alianței au reafirmat și întărit angajamentul lor față de apărarea cibernetică, stabilind obiective mai ambițioase pentru consolidarea apărării cibernetice naționale, inclusiv a infrastructurilor critice. Conștientizând nevoia de asistență rapidă, NATO a inițiat *Capabilitatea Virtuală de Sprijin în caz*

de Incidente Cibernetice (Virtual Cyber Incident Support Capability) pentru a ajuta la eforturile naționale de atenuare a incidentelor cibernetice semnificative (NATO, 2023). Este interesant faptul că, în comunicatul precedat de summit, numele Republicii Populare Chineze apare de două ori. Interesele și politicile coercitive ale Republicii Populare Chineze sunt recunoscute ca reprezentând o provocare directă pentru interesele, securitatea și valorile internaționale. RPC își folosește o varietate de instrumente politice, economice și militare pentru a-și extinde influența globală și pentru a-și proiecta puterea. De asemenea, efectuează operații hibride și cibernetice nocive, folosește retorică agresivă și practică dezinformarea, vizând aliații și compromițând securitatea alianțelor. RPC încearcă să domine sectoarele cheie tehnologice, industriale și infrastructura critică și să controleze materialele strategice și lanțurile de aprovizionare. Utilizează influența economică pentru a crea dependențe strategice și pentru a-și mări influența, străduindu-se să submineze ordinea internațională bazată pe norme, inclusiv în domeniile spațial, cibernetic și maritim (Ib.). De asemenea, tot în acel comunicat se mai prezintă faptul că instabilitatea din Africa și Orientul Mijlociu afectează în mod direct securitatea, atât a NATO, cât și a partenerilor. Alianța se confruntă cu amenințări cibernetice, spațiale, hibride și alte asimetrice, iar intențiile clare și politicile coercitive ale Guvernului de la Beijing, sfidează interesele și pun în pericol securitatea NATO (Ib.). Practic, din acest moment, Republica Populară Chineză este recunoscută oficial de către NATO ca fiind, dacă nu un adversar, cel puțin un competitor semnificativ în domeniul cibernetic.

La Summitul NATO din 2024, de la Washington, D.C., aliații au decis înființarea unui nou Centru Integrat de Apărare Cibernetică la SHAPE, pentru a îmbunătăți protecția rețelelor și implementarea cibernetică în diverse scenarii de pace, criză și conflict. NATO încurajează, de asemenea, o abordare unitară în dezvoltarea capacităților de apărare cibernetică prin stabilirea de obiective specifice pentru țările aliate, sprijinindu-le să își consolideze apărarea națională cibernetică prin schimbul de informații și bune practici și prin organizarea de exerciții specializate. Această facilitare permite statelor membre să contribuie voluntar la întărirea capacităților cibernetice ale altor aliați (NATO, 2024).

Pe parcursul ultimului deceniu, politicile cibernetice ale NATO au facilitat și dezvoltarea legăturilor cu instituțiile civile ale Uniunii Europene, consolidând, astfel, parteneriatele de colaborare civil-militare. Această dinamică se manifestă în contextul în care majoritatea statelor membre ale UE sunt, de asemenea, state membre ale NATO. Apărarea cibernetică este unul dintre domeniile de cooperare

consolidată între NATO și UE, ca parte a eforturilor tot mai coordonate ale celor două organizații de a contracara amenințările hibride. NATO și UE fac schimb de informații și de bune practici. De asemenea, cooperarea este consolidată în ceea ce privește formarea, cercetarea și exercițiile cu rezultate tangibile în combaterea amenințărilor cibernetice. Alianța Nord-Atlantică și Uniunea Europeană cooperează prin intermediul unui acord tehnic privind apărarea cibernetică, semnat în anul 2016. Având în vedere provocările comune, NATO și UE își consolidează cooperarea în domeniul apărării cibernetice, în special în ceea ce privește instruirea și răspunsurile la atacurile cibernetice.

AMENINȚĂRILE CIBERNETICE ALE REPUBLICII POPULARE CHINEZE ȘI IMPLICAȚII LA ADRESA SECURITĂȚII CIBERNETICE A NATO

Ascensiunea Republicii Populare Chineze a alimentat competiția dintre aceasta și SUA, în special în domeniul comerțului și al tehnologiei. Chiar SUA au recunoscut RPC drept „singura țară care are atât voința, cât și capacitatea de a remodela ordinea regională și internațională” (Zhang, 2024). Competiția dintre cele două superputeri are loc, de asemenea, într-un moment în care economiile bazate pe internet și elaborarea politicilor cibernetice gravitează din ce în ce mai mult în jurul celor trei modele principale stabilite de SUA, RPC și UE. Politicile chinezești de securitate cibernetică rămân în centrul dezbaterilor și cercetărilor la nivel mondial (Jiang, M., 2023). Spațiul cibernetic este un mediu inherent nesigur, astfel încât amenințările cibernetice reprezentate de RPC la adresa securității NATO sunt multiple și complexe, având implicații semnificative asupra securității Alianței și a statelor membre.

Zilnic se raportează mii de amenințări cibernetice în întreaga lume, iar multe dintre ele sunt atribuite Republicii Populare Chineze. Un studiu recent a considerat RPC drept „cea mai cuprinzătoare putere cibernetică” după SUA, fapt datorat prioritizării educației în domeniul științei și tehnologiei informațiilor și formării specialiștilor pentru operațiile militare cibernetice (Hlavek, 2021). După cum era de așteptat, principala țară vizată de operațiile chinezești din spațiul cibernetic sunt SUA, cel mai puternic stat membru al NATO. De asemenea, și Washingtonul a identificat Beijingul ca fiind cea mai importantă amenințare de spionaj, cu peste 300 de miliarde de dolari pierderi anuale din furtul de proprietate intelectuală (Kobzova, 2023). În plus, alte state membre ale NATO, în special din Europa, au raportat atacuri provenite de la hackerii chinezi. Aceste atacuri s-au intensificat când o serie de state europene au interzis firmelor din RPC să participe la dezvoltarea

tehnologiei 5G din statele respective (Reuters, 2023). Companiile chinezești de IT, printre care și Huawei, beneficiază de un suport substanțial din partea guvernului, inclusiv subvenții și investiții în cercetare și dezvoltare, ceea ce le-a propulsat pe unele dintre acestea, în special Huawei, în fruntea industriei globale a tehnologiei 5G, alături de alte companii occidentale de renume. Introducerea tehnologiei 5G de către firmele chinezești pe piețele globale a întâlnit opoziția vehementă din partea unor state occidentale, ai căror lideri politici sunt preocupați de riscurile de securitate asociate cu tehnologia chineză și de potențialul ei de a fi folosită în scopuri de spionaj sau disruptive (The International Institute for Strategic Studies, 2021).

Mai mult decât atât, în iulie 2023, au fost identificate noi operații cibernetice în țări membre ale NATO precum Marea Britanie, Slovacia, Republica Cehă și Ungaria (Sharwood, 2023). Țintele frecvente au fost reprezentate de entitățile diplomatice, ministerele de externe, sectorul privat și diferite alte instituții. Cu câteva luni înainte, Agenția Uniunii Europene pentru Securitate Cibernetică/ENISA a emis un raport în care a expus numeroase cazuri de atacuri de spionaj cibernetic asupra statelor membre, inclusiv activități îndreptate împotriva unor companii germane, a unor ministere belgiene, organizații franceze, instituții ale UE și multe altele (ENISA, CERT-EU, 2023). Pe de altă parte, culegerea de date și alte informații despre cetățenii sau instituțiile statelor membre ale NATO prin intermediul diferitelor platforme media sporește și mai mult avantajul strategic al Beijingului în fața competitorilor săi. Împreună cu investițiile sale masive în tehnologiile emergente și în educarea specialiștilor, Beijingul și-a îmbunătățit tehnicile, tacticile și eficiența prin complexitatea operațiilor din mediul digital. Îmbinarea tuturor acestor elemente a consolidat poziția de lider a RPC, devenind una dintre cele mai importante provocări cu care se confruntă NATO (Kobzova, ib.).

Obiectivul general al amenințărilor vizate de RPC este de a câștiga avantaj pe plan politic, militar și economic în raport cu națiunile occidentale. Din punct de vedere al securității cibernetice, abordarea strategică a Beijingului se distinge de cea a altor actori semnificativi din acest domeniu, precum Federația Rusă, Coreea de Nord sau Iranul. Scopul nu e de a compromite infrastructura critică, ci, mai degrabă, de spionaj cibernetic. De-a lungul timpului, Beijingul a câștigat notorietate pentru activitățile sale de spionaj cibernetic susținute atât în sectorul industrial, cât și în cel militar. Totuși, merită menționat faptul că, în anumite ocazii, hackerii chinezi au fost implicați și în atacuri care au vizat perturbarea infrastructurii critice (Ib.).

Un alt aspect al confruntării dintre RPC și SUA o constituie zona de influență geostrategică Asia-Pacific, unde cele două mari puteri au interese. Una dintre cele mai recente și îngrijorătoare campanii cibernetice ale RPC a vizat insula americană Guam (Sanger, 2023). Operația cibernetică din Guam a evidențiat rolul strategic al acestui teritoriu, având în vedere poziționarea sa geografică apropiată de Taiwan și facilitățile militare importante pe care le deține, esențiale pentru capacitatea de răspuns a Statelor Unite în eventualitatea escaladării conflictului din Marea Chinei de Sud. Aceste atacuri cibernetice, care au vizat infrastructuri critice precum bazele militare și sistemele de transport și telecomunicații, indică o deviere semnificativă de la metodele convenționale de spionaj cibernetic, sugerând un obiectiv dual al acestora: recunoașterea și potențiala pregătire pentru acțiuni disruptive. În susținerea acestei informații, un raport publicat de Noua Zeelandă și Canada a indicat faptul că malware-ul chinezesc nu a fost destinat exclusiv spionajului cibernetic (Kobzova, ib.).

În *Global Threat Report* din 2022, compania americană de securitate cibernetică *Crowd Strike* a clasificat RPC ca fiind lider mondial în exploatarea vulnerabilităților cibernetice. Raportul evidențiază competențele avansate de exploatare deținute de comunitatea de hackeri chinezi, subliniind, astfel, capacitatea semnificativă de dezvoltare tehnică a acesteia (U.S.-China Economic and Security Review Commission, 2022). În conformitate cu alte rapoarte publice, de-a lungul ultimelor două decenii, RPC a fost continuu implicată în operații cibernetice ofensive. Odată cu extinderea ambițiilor sale economice și politice, influența sa în spațiul cibernetic a crescut semnificativ. Acest lucru este reflectat de numărul tot mai mare de actori non-statali sponsorizați de stat, care dezvoltă și implementează capacități cibernetice ofensive în sprijinul obiectivelor naționale, variind de la securitatea economică până la cea națională (Handler, 2023). Ca un răspuns la toate activitățile din spațiul cibernetic care au implicat NATO sau membri ai acesteia, șefii de state și de guverne au luat unele măsuri, fie reactive sau proactive, în funcție de situație.

Odată cu proliferarea și sofisticarea amenințărilor – inclusiv terorismul, atacurile cibernetice, tehnologiile disruptive, schimbările climatice și provocările din partea Rusiei și RPC la adresa ordinii internaționale –, NATO a adoptat *Inițiativa NATO 2030*. Acest document vizează consolidarea cooperării transatlantice și abordarea proactivă a problemelor de securitate legate de tehnologiile emergente și disruptive, răspunzând ambițiilor RPC de a domina sectorul inteligenței artificiale. Prin această inițiativă, NATO se angajează să investească în extinderea și aprofundarea parteneriatelor strategice care reflectă valorile și interesele comune, consolidând,

astfel, cooperarea transatlantică. De asemenea, activitățile RPC în spațiul cibernetic sunt considerate amenințări care necesită o adaptare strategică profundă și rapidă din partea NATO pentru a rămâne eficient și relevant în protejarea securității și prosperității membrilor săi (NATO, 2021).

Drept urmare, pentru a gestiona eficient incidentele cibernetice, NATO se angajează într-o pregătire continuă și coordonată. În acest sens, reprezentanții statelor membre au convenit asupra înființării unor instituții dedicate, capabile să prevină, să răspundă prompt și să remedieze rapid problemele de securitate în rețelele Alianței. Aceste structuri sunt esențiale pentru consolidarea rezilienței NATO împotriva amenințărilor cibernetice și pentru menținerea stabilității operaționale în fața provocărilor moderne.

Din punct de vedere operațional, Alianța Nord-Atlantică a creat un Centru de Operații în Spațiul Cibernetic în cadrul Comandamentului Aliat pentru Operații (ACO) din Mons, Belgia, în anul 2019. Scopul principal al acestui centru este de a monitoriza spațiului cibernetic și a coordona și sincroniza operațiile din acest domeniu cu cele din domeniile terestru, maritim și aerian (Brzozowski, 2018). Acest centru este esențial pentru securitatea cibernetică a Alianței, deoarece poate reprezenta un factor de descurajare și îi permite NATO să răspundă rapid și eficient la potențialele atacuri cibernetice. De asemenea, centrul îmbunătățește colaborarea între statele membre și poate constitui baza pentru un Comandament Cibernetic NATO esențial în fața amenințărilor cibernetice în continuă evoluție.

Din perspectiva tehnică, Agenția NATO pentru Comunicații și Informatică (NCIA) interacționează cu Centrul NATO pentru Securitate Cibernetică (NCSC) și cu Capabilitatea NATO de Răspuns la Incidente Informatică (NCIRC), fiind responsabilă de dezvoltarea, gestionarea și securizarea infrastructurii cibernetice a Alianței. Pe de altă parte, NCIRC monitorizează în permanență rețelele, fiind prima structură care răspunde în cazul unor atacuri, întocmește rapoarte privind cazuri similare și oferă sprijin statelor membre. În plus, NCIRC, prin intermediul unui centru de coordonare specific, permite statelor membre să facă schimb de informații și tehnici privind amenințările cibernetice, inclusiv unii indicatori care pot oferi indicii cu privire la natura atacurilor produse. Aceste structuri ale NATO au contracte cu companii din domeniul apărării, lideri pe piața IT, privind serviciile de protecție informatică pentru Alianță. Mai mult decât atât, echipele NATO de reacție rapidă în domeniul cibernetic sunt disponibile pentru a fi utilizate prompt în sprijinul aliaților care suferă atacuri cibernetice (Marrone, Sabatino, 2021). Acest tip de parteneriat

civil-militar întărește cooperarea și reziliența în ceea ce privește securitatea și apărarea în domeniul cibernetic.

Este general cunoscut faptul că provocările în spațiul cibernetic sunt considerabil diferite de cele din alte domenii operaționale, deoarece este un domeniu artificial, creat de om și controlat aproape în totalitate de acesta. În acest context, resursa umană este esențială. Drept urmare, pregătirea adecvată a personalului devine crucială pentru prevenirea incidentelor cibernetice sau pentru gestionarea eficientă a celor existente. NATO investește în mod strategic în formarea specialiștilor săi, organizând cursuri intensive la diverse instituții academice afiliate Alianței.

Capacitățile cibernetice ale RPC reprezintă o îngrijorare în cadrul Alianței Nord-Atlantice, de aceea au fost luate numeroase măsuri în contrapartidă. În spațiul cibernetic, NATO ar trebui să își asume rolul de lider în cadrul comunității internaționale, în ceea ce privește legislația și reglementările juridice. În consecință, Alianța a înființat Centrul de Excelență pentru Cooperare în domeniul Apărării Cibernetice (CCDCOE) la Tallinn, instituție care are scopul de a întări capacitățile de apărare cibernetică. Acest centru servește drept hub principal pentru cercetare și gândire strategică în domeniul cibernetic, facilitând nu doar cercetarea avansată, ci și dezvoltarea de strategii inovative de apărare cibernetică. De asemenea, pune accent pe dezvoltarea doctrinelor, instruire și educație, pentru a sprijini interoperabilitatea și schimbul de bune practici între membrii și partenerii NATO. În cadrul acestui centru s-a elaborat un ghid cuprinzător privind normele și legile aplicabile în domeniul războiului cibernetic, numit *Manualul de la Tallinn* (Pfannenstiel, Cox, 2024). Acesta este un document academic elaborat pentru a oferi o interpretare detaliată a modului în care legile internaționale existente se aplică conflictelor cibernetice. Acest tratat ar consolida securitatea globală și ar permite NATO să se apere mai eficient împotriva amenințărilor chinezești. Totodată, specialiștii NATO beneficiază de oportunități numeroase de antrenament prin participarea la exerciții și activități comune, organizate de Alianță sau în colaborare cu alți parteneri. Spre exemplu, în anul 2023, peste 3.000 de participanți din 38 de țări – inclusiv aliați și parteneri NATO – au participat la exercițiul anual „*Locked Shields*”, găzduit de CCDCOE. Acesta este cel mai mare exercițiu de apărare cibernetică din lume și a implicat protejarea sistemelor informatice de atacuri în timp real și simularea deciziilor tactice și strategice în situații critice (NATO, 2023).

Astfel de exerciții sunt fundamentale pentru consolidarea cooperării și pentru facilitarea schimbului de bune practici, jucând un rol esențial în consolidarea

legăturilor dintre națiunile membre. Prin aceste exerciții se creează oportunități valoroase pentru aliați de a testa și îmbunătăți procedurile comune în situații simulate, crescând, astfel, eficacitatea răspunsurilor în caz de criză reală. Mai mult, aceste activități oferă o perspectivă nouă asupra importanței colaborării civile-militare. Prin implicarea entităților civile, inclusiv universități și instituții de cercetare din sectorul privat, exercițiile contribuie nu doar la îmbunătățirea capacităților de apărare cibernetică, ci și la consolidarea sinergiilor dintre resursele civile și cele militare, un factor crucial în adaptarea la noile provocări tehnologice și în gestionarea amenințărilor cibernetice complexe.

Într-un context global tot mai dependent de tehnologie, astfel de inițiative sunt vitale pentru menținerea unui avantaj strategic în spațiul cibernetic. Ele nu doar că întăresc capacitățile individuale ale fiecărui stat membru, dar asigură și o bază solidă pentru o apărare colectivă eficientă. De asemenea, exercițiile, alături de alte inițiative similare, au un rol foarte important în descurajarea adversarilor, permițând Alianței să răspundă prompt și coeziv la amenințările emergente și să protejeze infrastructurile critice din statele membre. Aceste activități consolidează capacitatea NATO de a anticipa și contracara eficient potențialele atacuri, asigurând, astfel, securitatea și stabilitatea regiunii.

O altă măsură pe care ar trebui să o aplice NATO ar fi aceea de a investi mai mult în echipamente, în dezvoltarea tehnologiilor emergente, în specializarea personalului și dezvoltarea igienei cibernetice în rândul populației, astfel încât să contracareze efectul disruptiv al acțiunilor ofensive care vizează securitatea Alianței. De asemenea, NATO poate rămâne competitivă în domeniul apărării și securității cibernetice doar printr-o cooperare strânsă cu instituțiile civile, academice și private, iar prin această sinergie civil-militară, Alianța va putea să aibă un răspuns comprehensiv în cazul amenințărilor cibernetice. Mai mult decât atât, îmbunătățirea schimbului de informații și a practicilor de colaborare între statele membre, prin utilizarea unor platforme comune pentru partajarea datelor despre amenințări și vulnerabilități în timp real, va fi extrem de benefică.

Nu în ultimul rând, prin diplomatie cibernetică se pot stabili norme și reguli internaționale privind comportamentul în spațiul cibernetic, încercând să se construiască un acord global privind interzicerea unor practici disruptive care ar putea vătăma, fără remediare, date, rețele și infrastructuri critice.

CONCLUZII

Acest studiu nu se dorește a fi o cercetare exhaustivă, drept pentru care abordarea sa se limitează la aspecte specifice ale securității cibernetice, fără a explora în totalitate toate dimensiunile și plurivalențele geopolitice asociate. Aceasta reprezintă o delimitare intenționată a scopului și amplitudinii analizei, concentrându-se pe contribuții punctuale ale politicilor și a literaturii de specialitate existente.

Limitările din această cercetare au constat din alegerea pentru studiu doar a unei singure alianțe, ceea ce a permis o focalizare detaliată, dar a restricționat, de asemenea, posibilitatea de a generaliza constatările la alte state sau alianțe. În plus, materialele din surse deschise pe această temă sunt adesea contradictorii, sumare și neclare. Această decizie metodologică a fost determinată de necesitatea unei analize aprofundate, care, în ciuda specificității sale, oferă o bază solidă pentru extrapolări ulterioare și cercetări comparative în domeniul securității cibernetice. Drept urmare, direcțiile de cercetare viitoare ar putea include analiza activităților cibernetice și impactul acestora asupra securității cibernetice atât la nivelul Uniunii Europene, cât și în context internațional. Prin urmare, pentru o înțelegere adecvată, securitatea cibernetică necesită o perspectivă holistică care să integreze și să analizeze multiplele sale dimensiuni și interacțiunile dintre acestea.

Răspunsul la întrebarea de cercetare nu este simplu. Securitatea cibernetică în cadrul unei alianțe trebuie evaluată dintr-o perspectivă multistratificată și completă. Până în prezent, Republica Populară Chineză nu a pus la grea încercare Alianța Nord-Atlantică; totuși, ambițiile sale de a domina spațiul cibernetic se conturează ca provocări iminente pentru NATO. În vederea unei mai bune gestionări a incidentelor cibernetice, au fost propuse diverse măsuri.

În cele din urmă, NATO trebuie să adopte o abordare comprehensivă în fața amenințărilor cibernetice ale RPC, investind în tehnologiile emergente, în consolidarea cooperării cu partenerii civili și militari și în educația specialiștilor din domeniul cibernetic. Totodată, prin exerciții comune și diplomatie cibernetică, NATO poate contribui la dezvoltarea unui cadru internațional care să promoveze un comportament responsabil în spațiul cibernetic. Răspunsul Alianței trebuie să fie unul bazat pe prevenție, descurajare și cooperare, pentru a păstra stabilitatea și securitatea într-un domeniu tot mai contestat.

BIBLIOGRAFIE:

1. Austin, G. (2018). *Cybersecurity in China The Next Wave*. Canberra: Springer.
2. Brzozowski, A. (17 octombrie 2018). *NATO sees new cyber command centre by 2023 as Europe readies for cyber threats*.
3. Burke, E.J., Gunness, K., Cooper III, C.A., Coza, M. (2020). *People's Liberation Army Operational Concepts*. Santa Monica: RAND .
4. Chafetz, G. (31 iulie 2023). *How China's Political System Discourages Innovation and Encourages IP Theft*. SUA.
5. Denning, D.E. (2001). *Chapter Eight – Activism, Hacktivism, and Cyberterrorism: The Internet as a Tool for Influencing Foreign Policy*. În J. Arquilla, D. Ronfeldt, *Networks and Netwars: The Future of Terror, Crime, and Militancy* (pp. 239-288). RAND Corporation.
6. Diotte, P. (2020). *The Big Four and Cyber Espionage: How China, Russia, Iran and North Korea Spy Online*. În *Canadian Military Journal*, pp. 32-42.
7. ENISA, CERT-EU (2023). *JP-23-01 – Sustained activity by specific* .
8. Ford, C.A. (11 septembrie 2019). *U.S. Department of States*, <https://2017-2021.state.gov/>: <https://2017-2021.state.gov/huawei-and-its-siblings-the-chinese-tech-giants-national-security-and-foreign-policy-implications/>, accesat la 22 iulie 2024
9. Grauman, B. (2012). *Cyber-Security: The Vexed Question of Global Rules*.
10. Hamilton, B.A. (2020). *Same Cloak, More Dagger: Decoding How the People's Republic of China Uses Cyberattacks*, <https://www.boozallen.com/insights/cyber/chinas-cyberattack-strategy-explained.html#report>, accesat la 22 iulie 2024.
11. Hamilton, B.A. (2024). *How to succeed at annexation without really fighting – The PRC's Taiwan Cyber Strategy Explained*.
12. Handler, S. (31 ianuarie 2023). *The 5x5 – China's cyber operations*, <https://www.atlanticcouncil.org/>: <https://www.atlanticcouncil.org/content-series/the-5x5/the-5x5-chinas-cyber-operations/>, accesat la 22 iulie 2024.
13. Hasanov, A.H., Iskandarov, K.I., Sadiyev, S.S. (2019). *The Evolution of Nato's Cyber Security Policy and Future Prospects*. În *Journal of Defense Resources Management*, vol. 10, nr. 1(18), pp. 94-106.
14. Hlavek, A. (2021). *China cyber attacks: the current threat landscape*. Ironnet.
15. Hwang, J.-J. (2023). *Reframing China's Territory and Sovereignty in Cyberspace: Exploring Conceptual Territorialization and Claims of Cyber Sovereignty*. În *Issues & Studies A Social Science Quarterly on China, Taiwan and East Asian Affairs*, vol. 59, nr. 4, 21.
16. Jiang, M. (2020). *Cybersecurity policies in China*. În L. Belli, *CyberBRICS: Cybersecurity Regulations in BRICS Countries* (pp. 95-212). Berlin: Springer.
17. Jiang, M. (2023). *Chinese Cybersecurity Policies in the Age of Cyber Sovereignty*. În M. Timoteo, B. Verri, R. Nanni, *Quo Vadis, Sovereignty? New Conceptual and Regulatory Boundaries in the Age of Digital China* (pp. 77-90). Springer Nature Switzerland AG.
18. Jiang, T. (2019). *From Offensive Dominance to Deterrence: China's Evolving Strategic Thinking on Cyberwar*. În *Chinese Journal of International Review*, vol. 1, nr. 2, pp. 195-218, www.worldscientific.com., accesat la 17 iulie 2024.

19. Jiang, T. (2022). *The Shift of China's Strategic Thinking on Cyberwarfare Since the 1990s*. În *Journal of Chinese Political Science*, pp. 127-149.
20. Jinghua, L. (22 martie 2019), <https://theglobalobservatory.org/2019/03/what-are-chinas-cyber-capabilities-intentions/>, accesat la 29 iunie 2024.
21. Jun, O. (2023). *Direction of Japan's New Cybersecurity Policy*. În *Asia-Pacific Review*, pp. 63-78.
22. Kobzova, L. (2023). *China's Cyber Threat: Implications for NATO and Potential Remedies*. Adapt Institute.
23. Marrone, A., Sabatino, E. (2021). *Cyber Defence in NATO Countries: Comparing Models*. Instituto Affari Internazionali.
24. NATO Strategic Concept (2010). *Strategic Concept for the Defence and Security of the Members of the North Atlantic Treaty Organization*. Lisbon: NATO.
25. NATO/North Atlantic Treaty Organization (2016). Warsaw Summit Communiqué. Warsaw .
26. NATO/North Atlantic Treaty Organization (2021). *NATO 2030*.
27. NATO/North Atlantic Treaty Organization (14 septembrie 2023). *North Atlantic Treaty Organization*, https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_78170.htm, accesat la 28 iulie 2024.
28. NATO/North Atlantic Treaty Organization (2023). Vilnius Summit Communiqué, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_217320.htm, accesat la 27 iunie 2024.
29. NATO/North Atlantic Treaty Organization (30 iulie 2024). *Cyber defence*, North Atlantic Treaty Organization: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_78170.htm, accesat la 29 iunie 2024.
30. Pfannenstiel, M., Cox, D. (2024). *NATO's Cyber Era (1999–2024) Implications for Multidomain Operations*. *Military Review Online Exclusive*.
31. Reuters (29 septembrie 2023). *European countries who put curbs on Huawei 5G equipment*, <https://www.reuters.com/>: <https://www.reuters.com/technology/european-countries-who-put-curbs-huawei-5g-equipment-2023-09-28/>, accesat la 29 iunie 2024.
32. Sanger, D.E. (24 mai 2023), în *Chinese Malware Hits Systems on Guam. Is Taiwan the Real Target?*, <https://www.nytimes.com/2023/05/24/us/politics/china-guam-malware-cyber-microsoft.html>, accesat la 29 iunie 2024.
33. Sharwood, S. (4 iulie 2023). *Undiplomatic Chinese threat actors attack embassies*.
34. Soesanto, S. (4 iulie 2022). *Cyber Deterrence Revisited*. Alabama: Air University Press.
35. The International Institute for Strategic Studies (2021). *Cyber Capabilities and National Power: A Net Assessment*.
36. The State Council Information Office of the People's Republic of China. (iulie 2019). *China's National Defense in the New Era*. Beijing, China: Foreign Languages Press Co. Ltd.
37. The White House (mai 2011). *International Strategy for Cyberspace – Prosperity, Security, and Openness in a Networked World*. Washington.
38. Triolo, P., Sacks, S. (26 septembrie 2017). *Center for Strategic and International Studies*, <https://www.csis.org/analysis/shrinking-anonymity-chinese-cyberspace>: <https://www.csis.org>, accesat la 29 iunie 2024.
39. United Nations General Assembly (2011). *Letter dated 12 September 2011 from the Permanent Representatives of China, the Russian Federation, Tajikistan and Uzbekistan to the United Nations addressed to the Secretary-General*.
40. U.S.-China Economic and Security Review Commission (2022), https://www.uscc.gov/sites/default/files/2022-11/Chapter_3_Section_2--Chinas_Cyber_Capabilities.pdf, accesat la 29 iunie 2024.
41. Zhang, H. (12 iulie 2024). *What is the intention of NATO, the „war maker”, to „directly warn” China? China*.

STRATEGII DE APĂRARE CIBERNETICĂ ÎN SECTORUL SĂNĂTĂȚII: DESCURAJARE, REZILIENȚĂ ȘI PROTECȚIA INFRASTRUCTURILOR CRITICE

Dr. Claudia LASCATEU

Manager superior de securitate cibernetică,
Directoratul Național de Securitate Cibernetică, București

Drd. Mihai CONSTANTINESCU

Manager superior de securitate cibernetică,
Directoratul Național de Securitate Cibernetică, București
10.55535/GMR.2024.4.17

The integration of robust cybersecurity tools and technologies within healthcare institutions is a critical strategy for strengthening national security and enhancing deterrence, particularly within NATO framework. This article highlights the strategic importance in mitigating targeted cyber threats.

Critical tools for real-time threat detection, establishing secure network perimeters, and comprehensive network security are discussed for their efficacy in pre-empting and responding to sophisticated cyber-attacks. Additionally, the strategic outsourcing of cybersecurity services to specialized third-party providers is explored, demonstrating the enhanced defence mechanisms achieved through leveraging external expertise and advanced technologies.

The article underscores the necessity of a multi-faceted cybersecurity approach, analysing the strategy and policy applied to the unique demands of the healthcare sector. By enhancing the cybersecurity posture of healthcare institutions, this research posits a significant increase in national preparedness against targeted cyber threats.

Keywords: national security; cyber security; healthcare system; advanced technologies; NATO;

INTRODUCERE

Creșterea dependenței de tehnologiile digitale în sectoarele critice, precum sănătatea, a adus în prim-plan importanța unei securități cibernetică robuste ca pilon al securității naționale. Într-o lume interconectată, amenințările cibernetică care vizează infrastructura medicală au devenit o preocupare majoră atât pentru sistemele de sănătate publică, cât și pentru mecanismele naționale de apărare. Această vulnerabilitate în creștere a impus integrarea unor măsuri sofisticate de securitate cibernetică, menite să reducă riscurile asociate atacurilor cibernetică, în special cele orchestrate de actori statali și non-statali.

Acest articol își propune să analizeze rolul soluțiilor avansate de securitate cibernetică în consolidarea securității naționale în sectorul sănătății, cu un accent deosebit pe abordarea strategică a României, evidențiată în *Strategia de securitate cibernetică* adoptată prin HG nr. 1321/2021 și aprobată în 2022. Într-un context geopolitic mai larg, aceste măsuri se aliniază cadrului defensiv al NATO, care prioritizează interoperabilitatea și reziliența infrastructurii în fața amenințărilor cibernetică complexe.

Explorarea detaliată a tehnologiilor, cum ar fi inteligența artificială (AI) pentru detecția amenințărilor, protecția end-point și criptarea avansată a datelor, demonstrează cum aceste soluții nu doar asigură confidențialitatea, integritatea și disponibilitatea datelor sensibile din sănătate, dar contribuie și la o strategie de descurajare. Aceasta este în concordanță cu postura de apărare colectivă a NATO, care recunoaște faptul că perturbarea sistemelor de sănătate critice ar putea avea efecte în lanț asupra stabilității naționale și a securității internaționale. Mai mult, prin prisma Manualului Tallinn 2.0 și a Dreptului internațional umanitar (DIU), protecția infrastructurilor medicale în timpul conflictelor cibernetică devine o obligație legală, accentuând necesitatea unor capacități defensive avansate.

Prin adoptarea unei abordări multi-fațetate în securitatea cibernetică, România își propune să își consolideze reziliența în fața amenințărilor cibernetică din ce în ce mai sofisticate, întărind, astfel, arhitectura de securitate nu doar la nivel național, ci și în rândul aliaților NATO. Acest articol subliniază imperativul de a îmbina inovația tehnologică cu colaborarea strategică, atât la nivel național,

cât și internațional, pentru a proteja infrastructurile medicale de atacuri cibernetice sofisticate, asigurând, astfel, securitatea națională și siguranța publică. Printr-o analiză a politicilor existente, a cadrelor juridice și a tehnologiilor avansate, acest studiu oferă perspective asupra viitorului apărării cibernetice în sectorul sănătății ca element central în cadrul securității naționale și internaționale.

ROLUL INFRASTRUCTURII MEDICALE ÎN SECURITATEA NAȚIONALĂ ȘI ÎN CADRUL NATO

Sistemul de sănătate, prin digitalizarea sa accelerată, a devenit parte integrantă a infrastructurii critice naționale, necesară pentru asigurarea securității publice și a stabilității sociale. În cadrul *Strategiei de securitate cibernetică* a României, protejarea acestor infrastructuri este esențială pentru securitatea națională și pentru apărarea împotriva atacurilor cibernetice.

NATO recunoaște importanța infrastructurilor critice pentru menținerea stabilității naționale și regionale. Un atac asupra sistemelor de sănătate nu doar că afectează furnizarea serviciilor esențiale, ci creează vulnerabilități care pot fi exploatare în scopuri de destabilizare politică și militară.

Sistemul național de securitate cibernetică prevede protecția sectorului sănătății prin implementarea unor măsuri specifice, precum evaluarea vulnerabilităților, prevenirea incidentelor și intervenția rapidă în cazul atacurilor cibernetice.

Infrastructura medicală și securitatea națională

Importanța infrastructurii medicale depășește sfera sănătății publice, având un impact direct asupra securității naționale și a stabilității sociale. Protecția infrastructurii medicale împotriva atacurilor cibernetice este esențială nu doar pentru continuitatea serviciilor, ci și pentru prevenirea exploatării vulnerabilităților de către actori statali sau non-statali, inclusiv în situații de conflict.

Conform *Strategiei de securitate cibernetică* a României, infrastructurile critice, inclusiv sectorul sănătății, sunt esențiale pentru securitatea națională, necesitând măsuri de protecție cibernetică specializate. În acest context, respectarea prevederilor Dreptului internațional umanitar (DIU) și ale Manualului Tallinn 2.0 este crucială pentru abordarea atacurilor cibernetice asupra infrastructurii critice în mod compatibil cu dreptul internațional.

Protecția infrastructurilor medicale în cadrul NATO din perspectiva Dreptului internațional umanitar și a Manualului Tallinn 2.0

NATO recunoaște protecția infrastructurilor critice ca un element esențial pentru menținerea stabilității naționale și regionale. Atacurile cibernetice asupra sistemelor medicale sunt considerate o amenințare semnificativă, având potențialul de a destabiliza nu doar furnizarea de servicii esențiale, dar și echilibrul politic și militar într-un stat membru al NATO.

În conformitate cu Manualul Tallinn 2.0, infrastructurile medicale sunt protejate în mod explicit împotriva atacurilor cibernetice în situații de conflict. Manualul prevede că atacurile asupra sistemelor informatice medicale sunt interzise, întrucât acestea nu reprezintă ținte militare legitime și sunt protejate de **principiul distincției**. Astfel, distrugerea sau perturbarea intenționată a serviciilor medicale, fie prin mijloace cibernetice sau fizice, poate fi considerată o încălcare a dreptului internațional umanitar.

Articolul 99 din Manualul Tallinn 2.0 subliniază faptul că unitățile medicale și alte infrastructuri care oferă îngrijiri sunt protejate de la a fi ținte legitime în conflicte armate cibernetice, iar statele au obligația de a lua măsuri adecvate pentru a proteja aceste obiective împotriva atacurilor cibernetice.

Sistemul național de securitate cibernetică și protecția sectorului sănătății

România, prin sistemul național de securitate cibernetică, implementează măsuri concrete pentru protejarea infrastructurilor critice, inclusiv sectorul sănătății. Aceste măsuri sunt aliniate cu dreptul internațional umanitar și cu principiile enunțate în Manualul Tallinn 2.0, care consideră că infrastructurile medicale trebuie protejate atât în timp de pace, cât și în timpul conflictelor armate cibernetice.

În conformitate cu Manualul Tallinn 2.0, România trebuie să adopte măsuri preventive, cum ar fi:

- Evaluarea vulnerabilităților cibernetice ale infrastructurilor medicale și îmbunătățirea securității pentru a preveni atacuri cibernetice de amploare.
- Prevenirea incidentelor prin implementarea unor soluții avansate de securitate, cum ar fi detectarea intruziunilor (IDS/IPS), criptarea datelor și monitorizarea în timp real a sistemelor.
- Intervenția rapidă în caz de atacuri cibernetice prin echipe specializate, conform prevederilor DIU și ale Manualului Tallinn 2.0, care subliniază necesitatea unui răspuns coordonat și proporțional în caz de atac.

Impactul atacurilor cibernetice asupra securității naționale și regionale conform Dreptului internațional umanitar și Manualului Tallinn 2.0

Atacurile cibernetice asupra infrastructurii medicale pot perturba grav funcționarea sistemului de sănătate, dar au și un impact semnificativ asupra lanțului de aprovizionare (supply chain) al sectorului medical, ceea ce poate cauza consecințe grave asupra securității naționale și regionale. În acest context, DIU și Manualul Tallinn 2.0 oferă un cadru solid pentru protejarea nu doar a infrastructurilor medicale, ci și a sistemelor asociate lanțului de aprovizionare cibernetic. În conformitate cu **principiul proporționalității** din dreptul conflictelor armate, statele trebuie să se abțină de la atacuri care pot cauza daune disproporționate infrastructurilor civile, inclusiv celor medicale. Manualul Tallinn 2.0 consolidează aceste principii, evidențiind că orice atac asupra unui spital sau a unui sistem informatic medical poate constitui o încălcare gravă a DIU și poate fi considerat o violare a DIU.

Lanțul de aprovizionare medicală cuprinde o rețea complexă de sisteme, care includ producția, stocarea și distribuția de medicamente, echipamente medicale și alte materiale critice necesare pentru funcționarea eficientă a serviciilor de sănătate. În era digitală, această rețea se bazează puternic pe infrastructuri informatice pentru gestionarea comenzilor, transportului și monitorizării stocurilor. În conformitate cu Manualul Tallinn 2.0, un atac cibernetic asupra infrastructurii de sănătate poate afecta grav lanțul de aprovizionare, cu efecte colaterale majore, cum ar fi lipsa de echipamente medicale esențiale sau medicamente pentru populație.

Articolul 70 din Manualul Tallinn 2.0 stabilește că atacurile cibernetice trebuie să fie direcționate numai către ținte militare și nu pot include unități medicale sau sistemele informatice asociate acestora. În plus, infrastructurile medicale trebuie protejate **împotriva atacurilor indirecte sau a efectelor colaterale ale operațiunilor cibernetice**.

Atacurile cibernetice care perturbă supply chain-ul medical pot avea consecințe devastatoare asupra funcționării sistemului de sănătate și asupra securității naționale. În timpul pandemiei COVID-19, am fost martori la vulnerabilitățile lanțurilor de aprovizionare, unde orice întârziere în livrarea echipamentelor medicale sau a medicamentelor esențiale a avut un impact direct asupra sănătății publice. Într-un conflict cibernetic, perturbarea acestor lanțuri poate fi folosită ca tactică de destabilizare, ducând la o criză sanitară și socială de proporții.

Dreptul internațional umanitar prevede protecția nu doar a infrastructurilor medicale, ci și a rețelelor critice care susțin aceste infrastructuri. Manualul Tallinn

2.0 extinde această protecție la rețelele digitale care gestionează logistica și aprovizionarea cu resurse medicale, subliniind faptul că atacurile asupra acestor rețele reprezintă o violare a principiului proporționalității din DIU. Un atac cibernetic care afectează lanțul de aprovizionare al unui spital, blocând furnizarea de echipamente sau medicamente esențiale, ar putea cauza un efect disproporționat asupra populației civile și ar putea fi considerat o crimă de război.

NATO a recunoscut **vulnerabilitatea lanțurilor de aprovizionare cibernetice** și a stabilit măsuri de protecție a infrastructurilor critice care sprijină aprovizionarea medicală și logistica în caz de conflict. În cadrul strategiilor de apărare cibernetică, NATO promovează partajarea de informații între statele membre pentru identificarea și prevenirea vulnerabilităților din lanțurile de aprovizionare. În plus, NATO încurajează colaborarea între sectorul public și privat pentru a securiza aceste rețele critice.

România, în calitate de membru al NATO, este obligată să adopte măsuri pentru protecția supply chain-ului medical și a infrastructurilor care susțin aprovizionarea cu resurse esențiale. În contextul unei amenințări cibernetice, protecția acestor rețele este esențială pentru a asigura continuitatea serviciilor medicale și pentru a preveni o criză majoră de sănătate publică.

Conform Dreptului internațional umanitar și prevederilor din Manualul Tallinn 2.0, statele au obligația de a lua măsuri proactive pentru a proteja infrastructurile critice, inclusiv lanțurile de aprovizionare medicală, împotriva atacurilor cibernetice (Articolul 99 din Manualul Tallinn 2.0).

Dreptul internațional umanitar și Manualul Tallinn 2.0

Atacurile cibernetice sunt recunoscute ca forme moderne de conflict, iar Manualul Tallinn 2.0 oferă un cadru juridic esențial pentru abordarea acestora în conformitate cu dreptul conflictelor armate. Infrastructurile medicale, în special cele digitalizate, sunt protejate nu doar de normele tradiționale ale DIU, dar și de noile interpretări și ghiduri oferite de Manualul Tallinn 2.0, care afirmă că atacurile cibernetice asupra infrastructurilor medicale sunt interzise, indiferent de forma conflictului, care la Articolul 99 interzice atacurile care vizează sistemele informatice ce gestionează infrastructura medicală, precum și lanțurile de aprovizionare medicală. Atacurile cibernetice care duc la perturbarea serviciilor medicale și a infrastructurii asociate pot fi considerate crime de război, în conformitate cu normele DIU.

*

Infrastructura medicală este un pilon critic în securitatea națională și internațională, iar protecția sa în fața atacurilor cibernetice este reglementată atât de DIU, cât și de Manualul Tallinn 2.0. Aceste cadre juridice oferă protecție explicită unităților medicale, interzicând orice atac cibernetic care ar putea perturba funcționarea acestora.

România, în colaborare cu NATO și aliniată la prevederile Manualului Tallinn 2.0, are responsabilitatea de a implementa măsuri proactive pentru protejarea infrastructurilor medicale împotriva atacurilor cibernetice. Măsurile de securitate cibernetică și strategiile naționale trebuie să fie în concordanță cu prevederile DIU și ale Manualului Tallinn 2.0 pentru a asigura respectarea obligațiilor internaționale și a proteja aceste infrastructuri esențiale în timpul conflictelor cibernetice.

AMENINȚĂRI CIBERNETICE ȘI NECESITATEA UNEI ABORDĂRI INTEGRATE

România, ca parte a unei regiuni din ce în ce mai expuse la atacuri cibernetice de amploare, a dezvoltat *Strategia de securitate cibernetică* pentru a proteja infrastructurile critice, cum este sectorul sănătății, de amenințările cibernetice provenite de la actori statali și non-statali. Acest capitol analizează necesitatea unei abordări integrate pentru protecția sectorului sănătății în lumina reglementărilor și cadrelor internaționale relevante, inclusiv Directiva NIS2, Dreptul internațional umanitar, Manualul Tallinn 2.0, Legea securității cibernetice nr. 58/2023, precum și măsurile incluse în raportul Inventory.

Amenințări cibernetice și relevanța Directivei NIS2

Directiva NIS2 (Network and Information Security Directive), adoptată la nivelul Uniunii Europene, reprezintă un cadru legislativ esențial pentru protecția infrastructurilor critice, inclusiv a sectorului sănătății, împotriva amenințărilor cibernetice. Directiva pune accent pe confidențialitatea, integritatea și disponibilitatea datelor, având ca scop îmbunătățirea securității și rezilienței infrastructurilor critice la nivel național și european.

În contextul NIS2, sectorul sănătății este definit ca o infrastructură esențială, iar România, în calitate de stat membru al UE, trebuie să implementeze măsuri de securitate cibernetică robuste pentru a se alinia la cerințele europene. Printre acestea se numără:

- Audituri de securitate regulate pentru evaluarea riscurilor cibernetice.

- Măsuri de răspuns rapid în cazul incidentelor de securitate cibernetică.
- Sisteme de detecție și prevenție a atacurilor cibernetice avansate.

NIS2 cere implementarea de soluții tehnologice avansate, cum ar fi inteligența artificială și blockchain, pentru a asigura securitatea datelor medicale și a infrastructurilor critice de sănătate.

Legea securității cibernetice nr. 58/2023 și aplicarea sa în sectorul sănătății

Legea securității cibernetice nr. 58/2023 oferă un cadru legislativ național care se aliniază la cerințele Directivei NIS2 și stabilește obligații clare pentru protecția infrastructurilor critice, inclusiv a celor din sectorul sănătății. Această lege introduce măsuri stricte de protecție a datelor și de gestionare a incidentelor de securitate, cerând entităților din sectorul medical să implementeze măsuri de securitate tehnică și organizațională pentru a preveni atacurile cibernetice și pentru a reacționa prompt la acestea.

Legea nr. 58/2023 impune:

- Obligatorietatea raportării incidentelor cibernetice care afectează infrastructurile critice, inclusiv sistemele informatice din domeniul sănătății.
- Partajarea de informații între sectorul public și privat pentru a identifica și a neutraliza rapid amenințările cibernetice.

Această lege se alătură altor reglementări internaționale, cum ar fi Manualul Tallinn 2.0 și DIU, pentru a asigura protecția infrastructurii medicale împotriva atacurilor cibernetice, în conformitate cu standardele internaționale de securitate.

Raportul RO-CCH și implementarea tehnologiilor emergente

Conform Raportului *Inventory of cyber security tools and technologies suitable for or dedicated to healthcare and health institutions(D4.3)* din Proiectul Romanian Cyber Care Health – RO-CCH (RO-CCH, 2022), finanțat de Comisia Europeană prin CNECT.H – Digital Society, Trust, and Cybersecurity, România a început să implementeze o serie de măsuri avansate pentru consolidarea capacității de apărare cibernetică, cu accent pe protecția infrastructurilor critice din domeniul sănătății. Raportul subliniază importanța utilizării tehnologiilor emergente, cum ar fi:

- Inteligența artificială (AI) pentru detecția în timp real a amenințărilor.
- Blockchain pentru securizarea datelor medicale și a lanțurilor de aprovizionare.
- Criptarea avansată pentru protecția datelor sensibile împotriva interceptării neautorizate.

Aceste tehnologii sunt esențiale pentru a răspunde la amenințările complexe și evolutive, venite din partea actorilor statali și non-statali. De asemenea, raportul RO-CCH menționat recomandă efectuarea de audituri regulate și utilizarea unor platforme de gestionare a incidentelor pentru a asigura continuitatea operațională a serviciilor medicale în fața unor potențiale atacuri cibernetice.

Necesitatea unei abordări integrate

România, prin *Strategia de securitate cibernetică*, face pași importanți în protejarea infrastructurilor critice, dar trebuie să continue să adopte măsuri eficiente în cooperare cu partenerii săi internaționali, precum NATO și Uniunea Europeană. Colaborarea interinstituțională și transmiterea de informații între sectorul public și privat sunt cruciale pentru crearea unui mediu cibernetic rezilient.

În plus, abordarea integrată trebuie să includă și măsuri de educare și conștientizare a personalului medical și IT cu privire la noile amenințări și tehnologii. Manualul Tallinn 2.0, DIU, NIS2 și Legea nr. 58/2023 oferă un cadru solid pentru securizarea infrastructurilor medicale, dar implementarea acestor reglementări la nivel național și local este esențială pentru protecția sectorului sănătății în fața amenințărilor cibernetice.

*

România a dezvoltat un cadru robust pentru protecția infrastructurilor critice, inclusiv a sectorului sănătății, prin intermediul *Strategiei de securitate cibernetică*, Directivei NIS2, Legii nr. 58/2023 și principiilor stabilite în Manualul Tallinn 2.0 și în Dreptul internațional umanitar. Aceste măsuri sunt esențiale pentru asigurarea confidențialității, integrității și disponibilității datelor medicale, dar și pentru protecția infrastructurilor medicale împotriva atacurilor cibernetice susținute de actori statali și non-statali. România trebuie să continue să investească în tehnologii avansate, să efectueze audituri de securitate periodice și să consolideze cooperarea internațională pentru a crea un mediu cibernetic rezilient și sigur.

MĂSURI AVANSATE DE SECURITATE CIBERNETICĂ ÎN SECTORUL SĂNĂTĂȚII ȘI IMPACTUL LOR ASUPRA SECURITĂȚII NAȚIONALE ȘI A STRATEGIEI NATO

Strategia de securitate cibernetică a României, prevăzută în HG nr. 1321/2021 și aprobată în 2022, promovează utilizarea tehnologiilor inovatoare, cum ar fi inteligența artificială și sistemele de analiză comportamentală, pentru a îmbunătăți

capacitățile de detecție și răspuns în sectorul sănătății. Conform HG nr. 1321/2021, este esențial ca infrastructurile de sănătate să fie protejate prin măsuri tehnologice avansate, cum ar fi firewall-uri de generație nouă, sisteme de monitorizare continuă a traficului și programe de prevenție a pierderii datelor. Aceste măsuri sunt necesare pentru a proteja datele pacienților și a preveni atacuri cibernetice ce pot destabiliza infrastructura medicală.

În cadrul strategiei NATO, interoperabilitatea și securitatea infrastructurii sunt priorități cheie. Utilizarea acestor tehnologii în România contribuie la întărirea securității cibernetice în domeniul sănătății și la asigurarea unei defensive cibernetice robuste, compatibile cu cerințele NATO.

Politici și strategii naționale

Strategia de securitate cibernetică a României constituie fundamentul politicilor naționale în protecția infrastructurii critice, inclusiv a sectorului sănătății. Aceasta promovează utilizarea de tehnologii inovatoare pentru a întări capacitățile de detecție și răspuns în fața amenințărilor cibernetice, subliniind necesitatea adoptării soluțiilor de securitate avansate, precum:

- Sistemele de analiză comportamentală, care ajută la identificarea activităților cibernetice anormale și pot detecta atacurile înainte ca acestea să provoace daune semnificative.

Conform HG nr. 1321/2021, infrastructurile de sănătate sunt considerate critice pentru securitatea națională, iar protecția acestora este esențială pentru prevenirea atacurilor cibernetice ce ar putea destabiliza întreaga infrastructură medicală. Măsurile tehnologice promovate în această strategie includ:

- Firewall-uri de generație nouă pentru protecția perimetrului rețelei.
- Sisteme de monitorizare continuă a traficului pentru a detecta activități suspecte.
- Programe de prevenție a pierderii datelor (DLP), care protejează datele sensibile ale pacienților de la sustragere sau distrugere.

Aceste măsuri avansate contribuie la asigurarea confidențialității, integrității și disponibilității datelor pacienților și reprezintă o barieră importantă împotriva atacurilor cibernetice ce vizează destabilizarea infrastructurilor medicale.

Interoperabilitatea și strategiile NATO

În cadrul strategiei NATO, securitatea cibernetică a infrastructurilor critice, inclusiv a sectorului sănătății, este considerată **o prioritate de securitate colectivă**. România, ca stat membru al NATO, își aliniază politicile naționale cu cerințele

Alianței, asigurând interoperabilitatea și capacitatea de a reacționa unitar la atacurile cibernetice. NATO subliniază importanța interoperabilității între sistemele cibernetice ale statelor membre pentru a asigura un răspuns rapid și eficient la atacurile coordonate de actori statali și non-statali.

Printre măsurile tehnologice și tactice promovate de NATO pentru protecția infrastructurilor medicale se numără:

- Sisteme de management al incidentelor (SIEM), care integrează date din diferite surse și ajută la detectarea și gestionarea incidentelor cibernetice.
- Soluții avansate de protecție end-point, pentru a asigura securitatea dispozitivelor conectate la rețea.
- Platforme de prevenire a pierderilor de date (DLP), menite să prevină scurgerea de date sensibile sau accesul neautorizat la informații esențiale pentru securitatea națională și sănătatea publică.

Aceste măsuri sunt esențiale pentru a preveni atacuri precum ransomware sau alte tipuri de atacuri complexe care vizează nu doar datele medicale, ci și funcționarea critică a sistemelor informatice din sectorul sănătății. Interoperabilitatea dintre aceste sisteme este crucială pentru a asigura o apărare cibernetică robustă și compatibilă cu standardele NATO, consolidând, astfel, apărarea colectivă a infrastructurilor critice din regiune.

Impactul măsurilor avansate asupra securității naționale și internaționale

Adoptarea măsurilor avansate de securitate cibernetică în sectorul sănătății are un impact profund asupra securității naționale și internaționale, contribuind la stabilitatea infrastructurilor critice și la apărarea împotriva atacurilor cibernetice. Această secțiune analizează implicațiile acestor măsuri din perspectiva teoriei descurajării cibernetice, a conformității cu normele internaționale și a rolului lor în consolidarea capacităților naționale de apărare cibernetică, potrivit *Strategiei de securitate cibernetică* a României, Manualului Tallinn 2.0 și Dreptului internațional umanitar.

Impactul asupra securității naționale

Măsurile avansate de securitate cibernetică au o influență directă asupra securității naționale, în special prin protecția infrastructurii critice de sănătate. Potrivit teoriei rezilienței cibernetice, capacitatea unei națiuni de a rezista și de a răspunde rapid la amenințările cibernetice asigură continuitatea funcționării serviciilor esențiale. Protecția sistemelor informatice care gestionează datele

pacienților și fluxurile de aprovizionare medicală contribuie la stabilitatea internă și la menținerea ordinii publice, chiar și în situații de atac cibernetic de amploare.

În conformitate cu *Strategia de securitate cibernetică* a României, măsurile precum utilizarea inteligenței artificiale (AI) pentru detecția și răspunsul la incidente, implementarea de firewall-uri de generație nouă și sisteme de prevenție a pierderilor de date (DLP) reprezintă instrumente cheie pentru prevenirea și gestionarea atacurilor cibernetice asupra infrastructurii medicale. Aceste tehnologii sunt esențiale pentru a preveni compromiterea confidențialității, integrității și disponibilității datelor medicale și pentru a proteja resursele critice necesare funcționării sistemelor de sănătate.

Conform teoriei apărării cibernetice pro-active, utilizarea unor tehnologii precum AI nu doar că ajută la detecția în timp real a amenințărilor, dar permite și o reacție anticipată la atacuri, minimizând impactul asupra infrastructurii critice. Implementarea acestor măsuri contribuie la asigurarea continuității operaționale, un obiectiv central al securității naționale în orice criză de securitate cibernetică.

Impactul asupra securității internaționale și cooperarea cu NATO

La nivel internațional, integrarea măsurilor de securitate avansate conform standardelor NATO contribuie la întărirea securității colective și la conformitatea cu cerințele strategiei de apărare cibernetică a Alianței. Interoperabilitatea dintre sistemele cibernetice naționale și cele ale aliaților din NATO este esențială pentru a asigura o apărare robustă și coordonată împotriva amenințărilor cibernetice. Conform teoriei securității colective, capacitatea de a răspunde rapid și eficient la atacuri cibernetice contribuie la descurajarea actorilor statali și non-statali care ar putea încerca să exploateze vulnerabilitățile în infrastructurile medicale.

Tehnologiile precum SIEM (Security Information and Event Management), firewall-urile avansate și protecția end-point asigură detectarea și gestionarea rapidă a incidentelor, permițând României să acționeze în cadrul strategiilor NATO și să contribuie la stabilitatea regională. Utilizarea AI și a analizelor comportamentale ajută la prevenirea atacurilor sofisticate și la reducerea timpului de răspuns, întărind, astfel, capacitatea de apărare cibernetică la nivel internațional.

Efectul disuasiv asupra actorilor malițioși

Un alt aspect esențial al măsurilor avansate de securitate cibernetică este efectul disuasiv pe care acestea îl au asupra actorilor malițioși. *Teoria descurajării*

*cibernetice*¹ sugerează că prezența unor tehnologii avansate, combinate cu capacitatea statului de a detecta și a răspunde rapid la atacuri, creează un mediu cibernetic mai puțin favorabil pentru atacatori. România, prin adoptarea acestor măsuri, își întărește capacitatea de descurajare la nivel național și internațional, făcând dificilă compromiterea infrastructurilor medicale.

Firewall-urile de generație nouă și DLP joacă un rol esențial în protejarea infrastructurilor medicale de la sustragerea sau compromiterea datelor sensibile. Conform teoriei disuasiei prin negare, măsurile avansate de securitate cibernetică sporesc costurile și riscurile pentru atacatori, reducând, astfel, probabilitatea unor atacuri reușite.

Protecția infrastructurilor medicale conform Manualului Tallinn 2.0 și Dreptului internațional umanitar

În contextul Manualului Tallinn 2.0 și Dreptului internațional umanitar, măsurile avansate de securitate cibernetică asigură protecția juridică a infrastructurilor medicale în cazul conflictelor cibernetice. Măsurile avansate de securitate cibernetică implementate în România asigură conformitatea cu aceste norme internaționale, reducând riscurile de încălcare a principiului distincției. Prin protejarea infrastructurilor medicale de atacuri cibernetice, România își îndeplinește obligațiile internaționale și contribuie la menținerea stabilității și securității globale în fața conflictelor cibernetice.

Măsurile avansate de securitate cibernetică implementate în sectorul sănătății, prevăzute în HG nr. 1321/2021 și susținute de strategia NATO, au un impact semnificativ asupra securității naționale și internaționale. Utilizarea tehnologiilor de ultimă generație, cum ar fi AI și criptarea avansată, precum și aplicarea unor politici și strategii naționale și internaționale, contribuie la întărirea rezilienței infrastructurilor critice și la protejarea cetățenilor împotriva atacurilor cibernetice.

¹ Teoria descurajării poate fi examinată mai detaliat prin distingerea între două concepte cheie: descurajarea prin negare și descurajarea prin pedeapsă. Descurajarea prin negare presupune prevenirea adversarilor de a-și atinge obiectivele, făcând atacurile dificile sau improbabile, de obicei prin măsuri defensive solide, cum ar fi sisteme avansate de securitate cibernetică, criptare și detectarea în timp real a amenințărilor. În schimb, descurajarea prin pedeapsă se concentrează pe impunerea unor consecințe semnificative sau represalii asupra atacatorilor, descurajându-i să inițieze atacuri din cauza riscurilor ridicate implicate. În domeniul securității cibernetice, ambele strategii pot fi aplicate: negarea prin măsuri tehnice care fac sistemele greu de compromis și pedeapsa prin măsuri legale și diplomatice. În sectorul sănătății, descurajarea prin pedeapsă poate lua forma răspunsurilor legale și diplomatice la atacurile cibernetice care vizează infrastructurile medicale, inclusiv colaborarea cu aliați internaționali pentru a izola actorii malițioși (N.A.).

Alinierea cu politicile NATO, adoptarea măsurilor din Directiva NIS2 și respectarea normelor din Manualul Tallinn 2.0 asigură o protecție robustă și integrată a sectorului sănătății. Aceste măsuri întăresc apărarea cibernetică la nivel național și internațional, contribuind la stabilitatea și securitatea regiunii și la protecția infrastructurilor critice în fața unor amenințări tot mai complexe.

CONSOLIDAREA SECURITĂȚII NAȚIONALE ȘI INTERNAȚIONALE ÎN SISTEMELE DE SĂNĂTATE

Analizând impactul măsurilor avansate de securitate cibernetică asupra securității naționale și internaționale, vom evidenția câteva dintre teoriile aplicate în sectorul sănătății, precum: *Defense in Depth*, „Zero Trust”, „Deterrence by Denial”, „Cyber Resilience” și „Shared Responsibility”.

Teoriile menționate subliniază nevoia unui cadru integrat, care să includă măsuri tehnologice avansate, colaborare interinstituțională și parteneriate internaționale pentru a asigura protecția eficientă a infrastructurilor critice. Prin aplicarea acestor cadre teoretice, considerăm că România poate contribui la întărirea securității sale naționale și regionale, menținându-se în conformitate cu normele internaționale și aliniindu-se cu standardele NATO și ale UE în materie de securitate cibernetică.

Teoria „Defense in Depth” și aplicarea acesteia în sectorul sănătății

Teoria apărării în profunzime (*Defense in Depth*) este un concept esențial în securitatea cibernetică și promovează ideea că securitatea eficientă se bazează pe mai multe straturi de apărare. În contextul securității cibernetice a sectorului sănătății, această abordare este aplicată prin utilizarea unei combinații de tehnologii, proceduri și măsuri organizaționale pentru a proteja infrastructura critică.

Măsurile tehnologice avansate, cum ar fi firewall-urile de generație nouă, criptarea datelor și protecția end-point, sunt doar un strat din acest sistem multi-nivel. Implementarea sistemelor de prevenire a pierderilor de date (DLP), a platformelor SIEM și a soluțiilor de detecție comportamentală constituie alte straturi de apărare, creând o barieră rezistentă în fața atacurilor cibernetice.

Această teorie susține că reducerea dependenței de un singur mecanism de protecție și crearea unei arhitecturi cu mai multe niveluri de securitate ajută la întârzierea și detectarea atacurilor cibernetice, reducând, astfel, riscurile de succes ale acestora. În sectorul sănătății, aplicarea teoriei „*Defense in Depth*” contribuie la protecția în adâncime a datelor sensibile și a funcționalităților critice, sporind gradul de reziliență a sistemului.

Teoria „Zero Trust” și protecția datelor medicale

Teoria „Zero Trust” a devenit o paradigmă centrală în securitatea cibernetică modernă. Aceasta presupune că nu trebuie să existe încredere implicită între diferite segmente ale rețelei sau între utilizatorii care accesează resursele. Într-un sistem „Zero Trust”, accesul la resurse este oferit doar pe baza verificărilor continue ale identității și conformității cu politicile de securitate.

În sectorul sănătății, această teorie se aplică prin controlul strict al accesului la datele medicale și la infrastructurile esențiale. Fiecare accesare este monitorizată și verificată, eliminând riscul ca un atacator să obțină acces neautorizat și să sustragă sau să compromită datele critice. Criptarea datelor și utilizarea autentificării multi-factor (MFA) sunt elemente centrale ale implementării acestei teorii.

Adoptarea modelului „Zero Trust” în infrastructurile de sănătate contribuie la crearea unui mediu cibernetic mai sigur și reduce semnificativ riscul de atacuri interne sau externe care ar putea compromite datele pacienților. În context internațional, acest model este esențial pentru asigurarea interoperabilității și a protecției datelor sensibile între partenerii din cadrul NATO și al UE.

Teoria „Deterrence by Denial” și descurajarea cibernetică

Teoria „Deterrence by Denial” este o abordare care se concentrează pe prevenirea succesului unui atac prin măsuri tehnice și organizaționale care fac atacurile extrem de dificil de realizat. În cazul sectorului sănătății, aplicarea acestei teorii constă în dezvoltarea unor sisteme cibernetic reziliente, astfel încât atacatorii să fie descurajați din start, datorită complexității și eficienței măsurilor de securitate implementate.

Măsurile avansate de securitate cibernetică, cum ar fi detecția în timp real a anomaliilor, monitorizarea continuă și utilizarea soluțiilor de răspuns automatizat la incidente cibernetic, sunt instrumente care contribuie la *deterrence by denial*. Un exemplu clar este implementarea tehnologiilor AI pentru analiza comportamentală care poate detecta și răspunde proactiv la atacuri înainte ca acestea să devină o amenințare majoră.

În acest context, capacitatea statului de a preveni succesul atacurilor cibernetic asupra infrastructurilor de sănătate creează un scut de descurajare care protejează atât securitatea națională, cât și pe cea internațională. Această teorie se aliniază și cu *Teoria apărării active*, care presupune monitorizarea și intervenția continuă pentru prevenirea activităților malițioase.

Teoria „Cyber Resilience” și importanța capacităților de recuperare

Teoria „Cyber Resilience” este esențială pentru înțelegerea impactului măsurilor avansate de securitate cibernetică asupra securității naționale și internaționale. Reziliența cibernetică se referă la capacitatea unei infrastructuri critice de a detecta, a rezista și a se recupera rapid în urma unui atac cibernetic, asigurând continuitatea operațiunilor esențiale.

În sectorul sănătății, aceasta înseamnă că nu doar măsurile de prevenție și detecție sunt importante, ci și capacitatea sistemelor de a reveni la o stare operațională normală după un incident cibernetic. Implementarea unor planuri de recuperare în caz de dezastru (DRP) și a sistemelor de backup sunt elemente centrale ale acestei teorii, care completează strategiile de securitate cibernetică avansată.

Capacitățile de reziliență sunt esențiale în cadrul colaborării internaționale, deoarece atacurile cibernetic pot afecta simultan infrastructuri din mai multe țări. Capacitatea României de a colabora eficient cu partenerii săi din NATO și din UE pentru a asigura continuitatea operațională a infrastructurilor de sănătate este un pilon central în strategia sa de securitate cibernetică.

Teoria „Shared Responsibility” și colaborarea între stat și sectorul privat

Un alt cadru teoretic relevant pentru analiza impactului măsurilor avansate de securitate cibernetică este teoria „Shared Responsibility” (responsabilitate comună). Aceasta sugerează că securitatea cibernetică a infrastructurilor critice, cum este sectorul sănătății, nu poate fi asigurată doar de stat, ci necesită o colaborare strânsă între sectorul public și cel privat.

În acest context, statul creează cadrul legislativ și infrastructura de bază pentru securitatea cibernetică, dar entitățile private – cum ar fi furnizorii de servicii medicale și companiile de tehnologie – joacă un rol crucial în implementarea și menținerea măsurilor de securitate. Acest parteneriat între stat și sectorul privat este esențial pentru a asigura continuitatea și reziliența infrastructurii medicale împotriva amenințărilor cibernetic.

Legea nr. 58/2023 impune acest principiu prin solicitarea ca entitățile care operează infrastructuri critice să colaboreze cu autoritățile naționale pentru protejarea sistemelor lor, în conformitate cu cerințele internaționale.

CONCLUZII

Pe măsură ce atacurile cibernetice devin mai sofisticate și mai frecvente, viitoarele direcții de cercetare în domeniul securității cibernetice pentru infrastructurile critice, inclusiv sectorul sănătății, ar trebui să exploreze mai multe domenii cheie care să sprijine continuarea evoluției măsurilor de protecție și apărare.

Prin implementarea *Strategiei de securitate cibernetică* a României și adoptarea unei poziții coerente cu standardele NATO și cerințele Directivei NIS2, România își consolidează capacitățile de apărare cibernetică. Aceste măsuri nu doar protejează infrastructurile critice de sănătate împotriva atacurilor cibernetice, dar creează și un efect disuasiv semnificativ asupra actorilor statali și non-statali care ar încerca să exploateze vulnerabilitățile digitale.

Totodată, aplicarea principiilor Dreptului internațional umanitar și a normelor din Manualul Tallinn 2.0 subliniază necesitatea protejării infrastructurilor medicale în contextul conflictelor cibernetice, asigurând conformitatea României cu legislația internațională privind protecția civililor și a infrastructurilor esențiale. Acest cadru legal oferă o bază solidă pentru protecția infrastructurilor critice de sănătate și contribuie la menținerea stabilității naționale și regionale.

În concluzie, apreciem că securitatea cibernetică avansată în sectorul sănătății este o componentă indispensabilă a securității naționale și internaționale, iar aplicarea unor tehnologii inovatoare, alături de respectarea normelor internaționale, constituie o strategie eficientă pentru protejarea împotriva amenințărilor cibernetice. Prin colaborarea cu partenerii internaționali și prin implementarea unor măsuri de securitate robuste, România își consolidează poziția de lider în securitatea cibernetică regională și contribuie la reziliența colectivă a NATO și a Uniunii Europene. Această abordare holistică asigură protecția cetățenilor și a infrastructurilor critice în fața provocărilor complexe ale spațiului cibernetic modern.

BIBLIOGRAFIE:

1. *Dreptul internațional umanitar și Protecția infrastructurilor civile*, <https://www.icrc.org/en/document>, accesat la 12 iunie 2024.
2. *EU Cyber Resilience Act*, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX:52022PC0454>, accesat la 23 mai 2024.
3. Hotărârea de Guvern nr. 1.321 din 30 decembrie 2021, prin care a fost aprobată *Strategia de securitate cibernetică a României pentru perioada 2022-2027*, precum și *Planul de acțiune pentru implementarea Strategiei de securitate cibernetică*

4. *a României, pentru perioada 2022-2027*, <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliuDocumentAfis/250128>, accesat la 13 august 2024.
4. *Inventory of cyber security tools and technologies suitable for or dedicated to healthcare and health institutions (D4.3) "Romanian Cyber Care Health – RO-CCH"*, RO-CCH - DIGITAL-2022-CYBER-02, <https://dnsc.ro/pagini/proiect-ro-cch>, accesat la 22 mai 2024.
5. *Legea nr. 58/2023 privind securitatea și apărarea cibernetică a României, precum și pentru modificarea și completarea unor acte normative*, <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliuDocument/265677>, accesat la 2 iunie 2024.
6. *NATO's Concept for Deterrence and Defence*, <https://www.nato.int/docu/review/articles/2021>, accesat la 22 mai 2024.
7. *NATO Cyber Defence Policy*, https://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_78170.htm, accesat la 22 iunie 2024.
8. RO-CCH (2022), <https://dnsc.ro/pagini/proiect-ro-cch>, accesat la 14 iunie 2024.
9. *Tallinn Manual 2.0 on the International Law Applicable to Cyber Operations*, <https://ccdcoe.org/research/tallinn-manual>, accesat la 23 mai 2024.

DOCTRINA ȘI STRATEGIA NAȚIONALĂ – BAZA SUCCESULUI NAȚIUNII –

General-maior (ret.) conf. dr. Grudi ANGELOV

*Catedra de Securitate Națională, Facultatea de Tehnologii Informaționale,
Universitatea de Biblioteconomie și Tehnologii Informaționale, Sofia, Bulgaria
10.55535/GMR.2024.4.18*

This article sheds light on the importance of both national doctrine and national (grand) strategy for increasing the national power of the state, and their significant role for the development of the country. It depicts the importance of setting up the national ideal, national interests and goals, as well as the accomplishment of the planned task with the dedicated means. National identity, national unity and participation in organizations such as EU and NATO are important for the development of the country's strategic agenda.

The national doctrine and strategy are long-term documents, enabling the society to have a good foundation for developing its strategic documents concerning the governance of the state and ensuring the prosperity of the nation. On the other hand, both strategic documents also have their restraining effect regarding the deterrence of desires for a sharp change of strategic interests and objectives of the nation.

Keywords: national; strategy; doctrine; interests; goals;

Traducere și adaptare: Diana-Cristiana LUPU.

INTRODUCERE

Din anul 1989, societatea bulgară caută să-și definească identitatea națională. Politicienii bulgari, în ciuda faptului că au condus națiunea către prosperitate și democrație, au avut dispute în relațiile lor pentru îndeplinirea propriilor obiective politice. De-a lungul anilor, am asistat la conversații politice ce nu au vizat consensul în favoarea cetățeanului, considerat individual, al acestei societăți. În plus, cetățenii au fost martorii folosirii limbajului urii care duce la dezbinarea națiunii. În toți acești ani de rătăcire în căutarea valorilor democratice, copiere a diferitelor modele de comportament al statului și experimentare cu diferite proiecte politice, în așteptarea unui „Mesia” care să scoată țara din criza (în mare parte politică) constantă în care se află, nu am îndrăznit să ne uităm la noi înșine.

În ani de crize, pandemii și război, generând o criză de proporții globale, este mai mult ca niciodată necesar să ne întoarcem la rădăcinile istoriei noastre, să atragem cunoștințe, înțelepciune și să învățăm lecțiile de care avem nevoie pentru progresul națiunii. De asemenea, este necesar să analizăm doctrinele și strategiile, în special marile strategii ale vecinilor, aliaților și partenerilor noștri, precum și schimbările care au loc în Europa și în lume. Este util să înțelegem esența politicilor lor naționale și a mijloacelor pe care le folosesc pentru a-și îndeplini interesele naționale. Un număr mare dintre aceste țări își datorează succesul și prosperitatea urmăririi, realizării și apărării consecvente a intereselor lor naționale, așa cum acestea sunt consacrate în doctrinele lor naționale.

Pe de altă parte, de la începutul secolului al XXI-lea, am asistat la o serie de conflicte, cel mai recent fiind pe teritoriul Europei. Motivele apariției acestor conflicte și ciocnirile armate (războaiele) ulterioare ne readuc la definiția lui Clausewitz, conform căreia „războiul este pur și simplu o continuare a politicii cu alte mijloace.” (Clausewitz, 1976, p. 605). În același capitol, Clausewitz continuă, arătând că „folosim, în mod deliberat, sintagma ‘cu alte mijloace’ pentru că vrem, de asemenea, să lămurim faptul că războiul nu stopează, în sine, comunicarea politică și nici nu o schimbă în cu totul altceva.” (Ib.). Concluzia care se poate trage din aceste două citate este că războaiele apar ca efect al urmăririi unor scopuri politice încadrate într-o strategie, unde sunt clar formulate interesele naționale, sunt definite obiectivele naționale și sunt stabilite resursele necesare pentru îndeplinirea acestora.

Din punct de vedere istoric, puterea națională a fost, de obicei, asociată cu prezența capacităților militare. În general, puterea are diverse funcții, principala dintre acestea fiind asigurarea condițiilor pentru îndeplinirea scopurilor și intereselor individuale și de grup. Una dintre cele mai importante funcții ale puterii naționale a fiecărui stat în parte este îndeplinirea (satisfacerea) intereselor naționale, menținerea și extinderea acestora.

Obiectivele și interesele naționale sunt, de asemenea, active și în continuă schimbare. Puterea și securitatea națională pot fi, de asemenea, legate de obiectivele naționale. Prin urmare, se poate spune că puterea reprezintă atât un scop, cât și un mijloc de îndeplinire a intereselor naționale. O formă obiectivă și esențială de manifestare a aplicării puterii naționale este doctrina națională sau (marea) strategie națională.

Când este luată în considerare orice doctrină națională, trebuie remarcat faptul că „*elaborarea și afirmarea doctrinei naționale ca document oficial presupune consimțământul național*”. (Velev, 1997, p. 7). Atunci când se subliniază necesitatea acordului național, se au în vedere următoarele: realizarea unei înțelegeri comune a tuturor partidelor politice reprezentate în Parlament cu privire la definirea idealului național, a intereselor naționale (mod.bg, 2018) (enumerare în Strategia de securitate națională actualizată) și a obiectivelor, modalitățile de îndeplinire a acestora, precum și mijloacele pentru realizarea lor. Doctrina, pe de altă parte, stabilește un fel de cadru al subiecților politici, pentru a evita viitoarele schimbări drastice în modalitățile deja acceptate și consacrate de dezvoltare a statului. Doctrina și strategia națională se stabilesc cu scopul de a depăși politizarea excesivă a societății și de a direcționa energia exclusiv către prosperitatea cetățeanului individual, a statului, precum și către bunăstarea națiunii.

În capitolul „*Interese naționale, obiective și priorități*”, Valeri Rachev și Georgi Bakhchevanov compară interesele naționale cu cele ale unui individ, notând că „*Națiunile, ca și indivizii, au anumite interese bazate pe valorile lor interne, scopuri recunoscute, mijloace și motivații ale acțiunilor lor*.” (Rachev, 2005, p. 64).

ESENȚA DOCTRINEI NAȚIONALE ȘI A (MARII) STRATEGII NAȚIONALE

Conceptul de „*doctrină națională*” nu a reușit să se impună, de-a lungul anilor, în societatea bulgară și, în loc de a fi dezvoltată și adoptată o doctrină națională care să definească idealul național și să determine unitatea și dezvoltarea națiunii, elita politică a Bulgariei a evitat discuțiile privind dezvoltarea unei doctrine naționale și a preferat să elaboreze și să adopte o *Strategie de Securitate Națională*, în 2011, care a fost actualizată ulterior, în 2018, urmând a fi operațională până în anul 2025.

Situația în ceea ce privește așa-numita „*Marea Strategie*” sau strategia națională care ar putea înlocui, într-o oarecare măsură, doctrina națională este aceeași. Se manifestă o lipsă de voință în rândul politicienilor ca o astfel de strategie să fie elaborată și susținută de politicieni. Există mai mult de două sute patruzeci și șapte de documente strategice emise de Parlamentul bulgar și de Consiliul de Miniștri, doar pentru a răspunde cerințelor actuale ale situației politice.

În 1997, la doar câțiva ani după schimbarea regimului totalitar al Partidului Comunist Bulgar, un grup de oameni de știință și intelectuali bulgari au dezvoltat o doctrină națională: *Bulgaria în Secolul al XXI-lea, Doctrina Națională Bulgară* (Velev, 1997). Aceasta nu a fost adoptată de Parlament, în ciuda faptului că aceasta conceptualiza aspecte de bază precum doctrină, etnie, naționalitate, națiune etc.

Când se pune problema doctrinei naționale, este necesar să se aprofundeze și aspectul semantic, respectiv să fie explicați termenii. În „*Doctrina Națională Bulgară*” (Ib.) este consemnat că doctrina națională reprezintă un sistem fundamentat teoretic, cuprinzând viziuni și principii acceptate oficial referitoare la aspirațiile, perspectivele și scopurile istorice ale națiunii, fiind indicată și calea către realizarea idealului național. (Ib.). Mai mult, implementarea unei astfel de doctrine prin programe (strategii și politici) elaborate și adoptate face posibilă determinarea comportamentului instituțiilor în formarea politicilor interne și externe ale statului pentru o perioadă lungă de timp. Din definiție reiese clar că doctrina națională se concentrează, în principal, pe dezvoltarea și funcționarea statului pe termen lung, de cel puțin cincizeci de ani sau chiar mai mult. Exemple în acest sens sunt vecinii noștri: Grecia, Serbia și Turcia, care au astfel de doctrine. Doctrina națională greacă „*Megali Idea/Marea Idee*” a fost dezvoltată cu mai bine de o sută nouăzeci de ani în urmă. „*Planul*”, Doctrina națională sârbă, a fost creată în 1844 și actualizată ulterior, în 1985. Doctrina a fost dezvoltată de Academia Sârbă de Științe și a fost anunțată ca un „*Memorandum*” emis de academie. În ceea ce privește Turcia, doctrina națională a acesteia – „*Pace în țară, pace cu lumea*” – a fost anunțată de Kemal Atatürk în 1925 și este, în prezent, actualizată, în acord cu schimbările rapide ale mediului de securitate, precum și cu schimbările din viața politică a Turciei din ultimii ani.

Doctrina națională pune bazele prezervării și dezvoltării națiunii, pe de o parte, și creează încredere în viitorul acesteia, pe de altă parte. Această încredere în viitor poate fi obținută prin:

- Formularea precisă și clară a unui ideal național, care să reunească toate straturile națiunii, indiferent de rasă, gen, etnie, educație, cultură, statut social etc. Acesta, ar trebui, de asemenea, să reunească națiunea și să conducă la unitatea ei.

- Determinarea unor interese naționale adecvate, care să nu fie împărțite în „*interese de importanță vitală și alte interese naționale*”, ci să facă referire la comportamentul întregii națiuni, fără a lăsa loc de interpretare, cu scopul extragerii dividendelor politice pe termen scurt.
- Formularea obiectivelor naționale și determinarea modalităților de realizare a acestora pe termen lung.
- Dezvoltarea de politici și programe pentru îndeplinirea obiectivelor stabilite.
- Precizarea mijloacelor (resurselor) pentru îndeplinirea scopurilor în urmărirea intereselor naționale.
- Evaluarea resurselor disponibile și prioritizarea acestora pentru îndeplinirea obiectivelor și intereselor naționale.

Trecând în revistă esența și conținutul doctrinei naționale, ar trebui pusă întrebarea: *Prin ce diferă doctrina de strategie?*

Strategia (din greacă: *στρατηγία*, *stratēgia*, „arta conducerii militare, funcție a unui comandant militar, comandă etc.”) este un plan la nivel înalt pentru îndeplinirea unuia sau a mai multor obiective în anumite condiții de incertitudine. Importanța acesteia este legată, în primul rând, de faptul că resursele necesare îndeplinirii obiectivelor sunt limitate. Strategia implică, de obicei, stabilirea de obiective, determinarea acțiunilor pentru realizarea obiectivelor și mobilizarea resurselor pentru atingerea acestor obiective. Strategia descrie modul de îndeplinire a obiectivelor finale prin mijloace (resurse), ca în studiile organizaționale, unde managementul organizațional are sarcina de a defini strategia, iar strategia în sine poate apărea ca un șablon/model de activitate. Strategia include activități precum planificarea strategică și gândirea strategică.

Potrivit unei publicații comune a șefilor Statului Major Întrunit al SUA/US Joint Chiefs of Staff, strategia este arta și știința de a dezvolta și folosi instrumentele puterii naționale într-o manieră sincronizată și integrată pentru a îndeplini obiectivele naționale și/sau multinaționale (Department of Defense Dictionary of Military and Associated Terms, 2004, p. 509).

Ambele definiții sunt relativ corecte, dar niciuna dintre ele nu oferă o imagine clară și completă a rolului și complexității gândirii strategice la cele mai înalte niveluri de guvernare. La aceste niveluri, strategia este arta și știința de a dezvolta și folosi capacitățile politice, economice, socio-psihologice și militare ale unui stat, în conformitate cu directivele politice, pentru a produce efecte care protejează sau promovează interesele naționale față de alte state, actori nestatali sau circumstanțe.

Strategia în sine nu este nici simplă, nici ușor de înțeles. Însuși cuvântul „*strategie*” a devenit un clișeu în viața noastră de zi cu zi. Este prezent

atât în fiecare conversație pe care o poartă două persoane pe stradă, cât și în emisiunile de știri. Avem tendința de a folosi cuvântul „*strategie*” ca termen general pentru un plan, concept, curs de acțiune sau viziune pentru o direcție la nivel personal, organizațional și guvernamental. Mai mult, nu este oferită o idee clară și nu se descrie când și în ce condiții este inițiat procesul de elaborare a strategiei, pe ce bază se fac analizele privind mediul de securitate și care sunt efectele pe care acestea le au asupra determinării intereselor, politicilor naționale, obiectivelor naționale, căilor și mijloacelor pentru îndeplinirea lor.

În general, strategia, la toate nivelurile, reprezintă un set de obiective, concepte și resurse în limite acceptabile de risc pentru a crea condiții și/sau rezultate mai favorabile care, altfel, ar exista întâmplător sau ar putea fi exploatate de o terță parte. Una dintre definiții spune: „*strategia*” este arta și știința de a dezvolta și folosi instrumentele puterii naționale pentru a sincroniza și a integra modalități de realizare a obiectivelor naționale și multinaționale. Ambele definiții sunt utile, dar niciuna nu surprinde pe deplin rolul și complexitatea gândirii strategice la cele mai înalte niveluri ale statului. Strategia urmărește sinergia și simetria obiectivelor, conceptelor și resurselor pentru a crește posibilitatea de succes a politicilor guvernamentale și pentru a spori efectele acestui succes.

Strategia oferă, de asemenea, un plan coerent pentru a reduce decalajul dintre prezent și viitorul dorit. În contextul statului, strategia reprezintă utilizarea unor instrumente specifice de putere (politice, diplomatice, economice, militare și informaționale) pentru îndeplinirea scopurilor politice ale acestuia, în cooperare sau în competiție cu alți actori care își urmăresc propriile – eventual conflictuale – obiective. Cu alte cuvinte, strategia este aplicarea puterii statului, cu resursele sale naturale și publice inerente, pentru a realiza obiectivele politice într-un mediu strategic emergent, dinamic și competitiv.

Ipoteza de bază a strategiei de perspectivă națională este că toate statele-națiune și organizațiile neguvernamentale au interese pe care le urmăresc în modul cel mai avantajos pentru ele. Interesele sunt o stare finală dorită, clasificate în termeni precum supraviețuirea, bunăstarea economică, o ordine mondială favorabilă și valori naționale sau de grup durabile. Interesele sunt extrase din aceste categorii generale, după cum se reflectă în mediul strategic, putând fi mai clar specificate, în contextul problemelor în cauză. Elementele puterii naționale sunt resursele utilizate pentru promovarea sau avansarea intereselor naționale.

Când vorbim de strategie, putem spune că, în general, este definită de arta liderilor politici ai unei țări de a lua în considerare capabilitățile, oportunitățile și nivelul puterii naționale, pe de o parte, și realizarea intereselor și obiectivelor

naționale, pe de altă parte. Ca un pas următor, aceștia trebuie să definească și să adopte politici pentru îndeplinirea obiectivelor și intereselor naționale, folosind nivelul de putere național existent.

Cărțile științifice de economie precizează că: „*strategia este un plan de dezvoltare pe termen lung (cinci ani)*” (Tanev, 2016, p. 8). Spre deosebire de cărțile referitoare la științe economice, strategiile politice sunt dezvoltate pentru o perioadă de cel puțin 20-30 de ani. Pe de altă parte, acestea sunt „*dedicate câștigării și păstrării puterii*” (Ib.) Strategiile naționale sunt gândite pentru perioade chiar mai lungi și concentrate pe: direcția în care țara să-și dezvolte economia, educația etc. Aceasta înseamnă că strategia are un termen lung, putând acoperi o perioadă între 50 și 70 sau 100 de ani. Prin urmare, este nevoie ca mentalitatea strategilor naționali să fie schimbată. Strategia este de a forma gândirea astăzi, având viziunea realizărilor.

Cu toate acestea, atunci când se pune problema elaborării unei strategii naționale, este absolut și categoric necesar a se analiza mediul de securitate, precum și a se evalua și defini clar riscurile și amenințările la adresa securității statului, iar, ulterior, a se formula interesele și obiectivele naționale.

Comparând definițiile doctrinei și ale strategiei, este evident că strategia conține unele dintre atributele doctrinei, precum scopurile, determinând modalități de îndeplinire a acestor scopuri și resurse, dar într-o perioadă definită de un orizont de timp scurt. Pe de altă parte, strategiile sunt căile și mijloacele de a îndeplini interesele și obiectivele naționale. Un exemplu în acest sens este „*Strategia Națională de Securitate actualizată*”, adoptată în 2018. Idealul național al Republicii Bulgaria nu este definit în strategie, iar interesele naționale sunt împărțite în „*interese vitale*” și „*alte interese importante*” (mod.bg, 2018). Obiectivele naționale sunt limitate, dedicate sistemului de protecție a securității naționale, și corespund politicilor sectoriale referitoare la securitatea statului etc.

DOCTRINA NAȚIONALĂ ȘI FUNCȚIONAREA STATULUI

Ce este doctrina națională? De ce este doctrina națională baza (fundamentul) funcționării statului?

Pentru a răspunde la aceste întrebări, este necesar să privim doctrina prin prisma timpului și să ne dăm seama că aceasta „*reflectă experiența, maturitatea și intenția națiunii*” (Velev, ib). Doctrina națională face legătura între generații, păstrând istoria, experiența și cunoștințele generațiilor; analizează evenimentele actuale și planifică viitorul națiunii. Doctrina națională determină comportamentul statului și al instituțiilor sale în formarea și implementarea politicii interne și externe a țării pe o perioadă îndelungată.

Pe de altă parte, principalele obiective ale doctrinei naționale sunt:

- Sprijinirea politicianilor și funcționarilor publici bulgari în implementarea idealului național bulgar (după formularea acestuia) și protecția intereselor naționale.
- Mobilizarea energiei și voinței națiunii pentru dezvoltarea unității naționale în scopul realizării idealului național.
- Asigurarea primatului în decidera și protejarea intereselor naționale, indiferent de schimbările din viața politică a statului și de obiectivele partidelor și mișcărilor politice individuale;
- Servirea idealului național bulgar și a intereselor naționale bulgare.

Doctrina națională include idealul național, interesele naționale și programele (politicile) naționale pentru realizarea lor. Este supusă actualizării, pentru a face față provocărilor mediului de securitate în schimbare. După cum s-a menționat, idealul național este unul dintre atributele de bază ale doctrinei și reprezintă scopul suprem al națiunii. De asemenea, este o categorie dinamică, referindu-se la scopuri și obiective istorice specifice. Acesta apare într-un anumit stadiu al dezvoltării națiunii pentru a servi anumite interese geopolitice, etno-demografice, culturale, economice și de altă natură.

Idealul național stă la baza determinării intereselor naționale și, prin urmare, la definirea și elaborarea politicii naționale. Interesele naționale sunt părți importante ale doctrinei naționale. Acestea sunt principala forță motrice a națiunii și a statului, reprezentând baza politicii de stat implementate. De-a lungul anilor, în diferite perioade istorice, interesele naționale bulgare au fost adesea formulate clar și planificate adecvat, ducând la ascensiunea statului și a statalității bulgare. Exemple în acest sens sunt următoarele:

- convertirea bulgarilor;
- extinderea granițelor Bulgariei sub Han Krum, Khan Omurtag, țarul Simeon, țarul Kaloyan și țarul Ivan Asen al II-lea;
- realizarea aspirațiilor naționale pentru o biserică independentă și un stat propriu.

Pe de altă parte, au existat momente în care interesele naționale au fost nerealiste, incorect definite și cu așteptări excesiv de mari, ceea ce a dus la încetarea existenței statului bulgar pe perioade lungi.

Exemple în acest sens sunt:

- căderea statului bulgar sub sclavia bizantină, respectiv otomană;
- războaiele la care a participat Regatul Bulgariei – Interlat, Primul Război Mondial și Al Doilea Război Mondial;
- acceptarea dominației „*marilor puteri*”, ca urmare a deciziilor Congresului de la Berlin și a Tratatelor de la Paris din 1919 și 1947;

- subordonarea pe termen lung a politicilor interne și externe ale statului bulgar față de Comintern și URSS.

Astăzi, asistăm la o utilizare inadecvată a termenului de interes național de către funcționarii publici bulgari și poliție, fără o înțelegere clară a conținutului acestuia. Interesele naționale „*reprezintă nevoia colectivă a națiunii și sunt o expresie a drepturilor și acțiunilor necesare și justificate din punct de vedere istoric.*” (Velev, p. 37), prin urmare, nu pot și nu ar trebui să fie folosite pentru PR și lobby politic. Exemplele din ultimii doi ani din viața politică a Bulgariei sunt extrem de numeroase. Un mare număr de politicieni folosesc „*interesele naționale*” ca mijloc de a trata cu oponenții lor sau în campaniile lor electorale, fără să știe măcar unde sunt definiți exact și cine sunt.

Din toate cele prezentate, se impune concluzia că idealul național și interesele naționale se află într-o continuă simbioză și interacțiune. Interesele naționale derivă din și sunt o consecință a idealului național, deoarece reflectă diferitele manifestări ale idealului național (politic, cultural, economic, geopolitic, etno-demografic etc.).

Procese care le creează modelează strategiile. Dacă este bine conceput, procesul de formulare a strategiei permite factorilor de decizie să evalueze mediul politic, de securitate și bugetar, să identifice oportunitățile pentru o țară, să cântărească riscurile, posibilele soluții și compromisuri care trebuie făcute, precum și să decidă asupra modalității optime de a aborda provocările mediului de securitate în schimbare. Este posibil să se dezvolte o strategie bună dintr-un proces nu deosebit de bun și invers, respectiv un model bun de dezvoltare a strategiei poate duce la o strategie inadecvată.

Pe de altă parte, doctrinele necesită o analiză detaliată a mediului geopolitic și o evaluare clară a proceselor geopolitice viitoare, care să permită o delimitare precisă a intereselor naționale, a obiectivelor și scopurilor strategice (naționale). Folosind analiza, evaluarea și impactul schimbărilor din mediul de securitate, vor fi determinate mijloacele pentru realizarea acestor obiective și interese. Prin natura lor, interesele naționale ar putea fi împărțite în interese pe termen lung (pentru o perioadă de cel puțin cincizeci de ani) și pe termen scurt (pe o perioadă scurtă, necesitând realizarea lor rapidă).

CONCLUZII

Luând în considerare toate cele prezentate, s-ar putea concluziona că dezvoltarea doctrinei și/sau strategiei naționale este un proces complex și provocator. Complexitatea provine din faptul că, în procesul dezvoltării acestora, este necesară implicarea unui număr mare de oameni de știință și experți practicieni, care au cunoștințe, experiență și interese diferite. Mai mult, dificultatea este dată și de

necesitatea de a prezenta doctrina sau strategia într-un mod convingător forțelor politice și publicului.

Pe de altă parte, rezultatul eforturilor unei echipe cu interese diferite este elaborarea unui document bazat pe știință, care să prezinte doctrina și strategia națională, precum și motivele ce impun dezvoltarea acestora. La elaborarea acestor documente strategice, este necesar să se ia în considerare conceptele și principiile de bază care formează sistemul de viziuni pentru determinarea idealului național și a intereselor naționale ale națiunii, precum și a mijloacelor de realizare a acestora.

Atât doctrina națională, cât și strategia națională sunt fenomene care pot fi luate în considerare în definirea și realizarea intereselor naționale, reprezentând, prin urmare, un factor major în dezvoltarea statului modern. Acestea oferă o oportunitate de a depăși extremele politice și confruntările dintre diferitele partide și guverne, pentru a crea continuitate în realizarea intereselor și obiectivelor naționale. Doctrina națională este un document pe termen lung, care va permite continuitatea și consecvența în realizarea intereselor naționale. Prin urmare, se va oferi o oportunitate pentru funcționarea normală a statului și dezvoltarea statalității.

În ultimul, dar nu cel din urmă rând, un element vital al creării strategiilor este realizarea unui acord asupra conținutului acestora – acord între instituții, între guvernanți și guvernați, între politicieni și experți, între instituțiile naționale și internaționale, între generațiile prezente și viitoare.

Precizări privitoare la finanțare: Această activitate a fost susținută prin programul NSP SD, care a primit finanțare de la Ministerul Educației și Științei al Republicii Bulgaria, în baza acordului de bursă de cercetare nr. Д01-74/19.05.2022.

BIBLIOGRAFIE:

1. Clausewitz, von, C. (1976). *On War*. New Jersey: Princeton University Press.
2. Department of Defense Dictionary of Military and Associated Terms (2004). *Joint Staff, J-7, Joint publication 1-02*. SUA: Washington D.C.
3. mod.bg. (2018). *Aktualizirana strategiazata nacionalna sigurnost*. Изтеглено на Aug 2023 r. от [www.mod.bg](https://mod.bg/bg/doc/cooperation/20181005_Akt_strateg_NS_RB.pdf): https://mod.bg/bg/doc/cooperation/20181005_Akt_strateg_NS_RB.pdf, accesat la 5 septembrie 2024.
4. Rachev, V., (2005). *Национални Интереси и приоритети, Национална и Международна сигурност*. Sofia, Bulgaria: Voenno izdatelstvo.
5. Tanev, T. (2016). *Kak mislqt stratezite*. Bulgarian Academy of Science “Prof. Marin Drinov”, ISBN 978-954-322-862-1.
6. Prof. Velev, G. (1997). *Bulgaria prez dvadeset i parvi vek, Balagrska natsionalna doktrina, Parva chast, Fundament na Balgarskata natsionalna doktrina*. Sofia: Znanie EOOD, ISBN 954-621-113-3.

RĂZBOIUL MINELOR DIN MAREA NEAGRĂ: UN CONFLICT NETERMINAT

Comandor (ret.) conf. univ. dr. Romeo BOȘNEAGU

*Academia Navală „Mircea cel Bătrân”, Constanța
10.55535/GMR.2024.4.19*

Mine warfare has become an important aspect of the ongoing conflict between Russia and Ukraine in the Black Sea. The strategic use of naval mines represents a threat to both military and civilian ships, affecting naval and maritime security, as well as strategic stability in the Black Sea basin. The paper examines the types of mines used in this conflict, the number and locations of mines discovered in the Black Sea in the last two years, the entities involved in demining operations, and the types of vessels used in these efforts. It also addresses the future of mine warfare in the Black Sea – a region of significant geopolitical importance, serving as a strategic maritime gateway linking Eastern Europe, the Caucasus and the Middle East to the rest of the world. In recent years, the region has seen an increase in military tensions as the ongoing conflict between Russia and Ukraine has extended to the sea, transforming parts of the Black Sea into a dangerous area for navigation and shipping because of the use of mines.

Keywords: naval mine; Black Sea; security; Ukraine; Russia;

INTRODUCERE

Marea Neagră este, de multă vreme, o regiune de importanță geopolitică, servind ca o poartă maritimă strategică ce leagă Europa de Est, Caucaz și Orientul Mijlociu de restul lumii. În ultimii ani, regiunea a cunoscut o creștere a tensiunilor militare, conflictul dintre Rusia și Ucraina jucând un rol central. Un aspect deosebit de îngrijorător al acestui conflict este utilizarea minelor marine, transformând părți ale Mării Negre într-o zonă periculoasă pentru transportul maritim militar și civil, deopotrivă. Acest „război al minelor” este emblematic pentru natura evolutivă a războiului naval, în care metodele tradiționale se amestecă cu tehnologia modernă, pentru a crea noi forme de conflict pe mare.

Minele marine joacă un rol crucial în conflictul în desfășurare dintre Rusia și Ucraina în Marea Neagră. Întrucât Ucraina a încercat să-și apere litoralul și porturile maritime strategice, a desfășurat diferite tipuri de mine pentru a descuraja și perturba operațiunile navale rusești. Cu toate acestea, desfășurarea acestor mine a dus la consecințe neintenționate, unele mine derivând în apele teritoriale ale țărilor vecine, România, Bulgaria și Turcia. Este stringent să știm tipurile și caracteristicile minelor ucrainene și rusești utilizate în conflict, motivele pentru care aceste mine au derivat din apele ucrainene către cele ale altor state din Marea Neagră, precum și implicațiile mai largi ale acestui fenomen.

Minele marine au fost folosite de secole ca un mijloc eficient și rentabil de a controla rutele maritime, de a refuza accesul inamicului și de a provoca daune flotelor inamice. Marea Neagră a cunoscut mai multe situații de război al minelor, în special în timpul Războiului Crimeii (1853-1856) și în timpul celor două războaie mondiale. Cu toate acestea, repetarea în prezent a războiului minelor din Marea Neagră este determinată de schimbările geopolitice recente, începând cu anul 2022, ca urmare a războiului naval dintre Rusia și Ucraina.

UTILIZAREA MINELOR ÎN CONFLICTUL DIN MAREA NEAGRĂ

Minele navale din actualul conflict de la Marea Neagră servesc mai multor scopuri strategice. Acestea sunt desfășurate atât de forțele rusești, cât și de cele ucrainene pentru a atinge mai multe obiective, precum:

❖ **Interzicerea și apărarea costieră:** minele marine au fost folosite pentru a crea zone de excludere, împiedicând navele inamice să se apropie de zonele sensibile

de coastă, porturi și baze navale. De exemplu, Ucraina a desfășurat mine în apropierea porturilor sale din Odesa și Mykolaiv pentru a preveni un potențial atac amfibiu rusesc. În mod similar, Rusia a folosit mine pentru a-și proteja instalațiile navale din Crimeea și pentru a descuraja sprijinul naval occidental pentru Ucraina.

❖ **Pierderi economice:** minele marine reprezintă o amenințare semnificativă pentru transportul maritim, afectând, astfel, stabilitatea economică a regiunii. Marea Neagră este un punct de tranzit crucial pentru comerțul mondial, în special pentru exporturile de energie și produsele agricole, cum ar fi grâul, care sunt vitale pentru economiile Ucrainei și Rusiei. Prezența minelor perturbă aceste rute comerciale, provocând repercusiuni economice semnificative.

❖ **Impactul psihologic și incertitudinea:** minele marine creează un efect psihologic atât asupra personalului militar, cât și asupra civililor. Imprevizibilitatea pozițiilor minelor face ca navigația să fie riscantă și sporește sentimentul de insecuritate în regiune. Această incertitudine afectează atât operațiunile militare, cât și activitățile comerciale și de transport, amplificând valoarea strategică a utilizarea minelor, dincolo de impactul său fizic.

Tipuri de mine și metode de folosire în luptă

Tipurile de mine utilizate în Marea Neagră variază de la minele de contact tradiționale la minele magnetice, acustice și de presiune, mai sofisticate. Minele tradiționale sunt relativ simple (*figura 1*) și ieftine de produs, în timp ce minele moderne sunt echipate cu senzori și pot fi controlate sau activate de la distanță, prin adăugarea unui strat de complexitate la operațiunile de deminare:

❖ **Minele de contact:** aceste mine sunt activate la contactul direct cu o navă. Ele sunt de obicei ancorate pe fundul mării și plutesc la o anumită adâncime a apei. Atât Rusia, cât și Ucraina au folosit mine de contact pentru a bloca accesul la zonele strategice de coastă, adesea în apele de coastă de mică adâncime sau în apropierea intrărilor în porturi, pentru a împiedica accesul navelor inamice.

Descriere: Minele de contact sunt concepute pentru a detona la contact fizic direct cu nava. Ele pot fi ancorate sau plutitoare, libere și sunt, de obicei, plasate în zone în care navele inamice sunt susceptibile de a trece, cum ar fi în apropierea porturilor, porturilor și apelor de coastă.

Caracteristici: Minele de contact ucrainene sunt relativ simple în proiectare și sunt adesea echipate cu detonatoare chimice sau mecanice care declanșează sarcina utilă explozivă la impact. Aceste mine sunt mai puțin sofisticate decât minele de influență, dar sunt eficiente în crearea de blocaje sau în împiedicarea accesului la zonele strategice.

Exemple: Ucraina a folosit mai multe tipuri de mine de contact, inclusiv modele din epoca sovietică, cum ar fi KB-1 și KB-2, care au sarcini de până la 250 kg de TNT.

❖ **Minele ancorate:** Aceste mine sunt detonate de influența câmpului magnetic, acustic sau hidrostatic al unei nave sau submarin. Acestea sunt programate să detoneze numai în anumite condiții, pentru anumite tipuri de nave și submarine. Minele de influență fac parte din arsenalul Rusiei din Marea Neagră.

Descriere: Minele ancorate plutesc la o adâncime predeterminată sub suprafață. Acestea sunt concepute pentru a detona la contactul cu o navă sau atunci când sunt declanșate de influențe specifice, cum ar fi câmpurile magnetice sau acustice ale navelor.

Caracteristici: Minele ancorate ucrainene sunt relativ simple în proiectare și includ atât minele mai vechi din epoca sovietică, precum și tipurile nou fabricate. Acestea sunt de obicei echipate cu corp purtător de încărcătură explozivă, conectată printr-un cablu la o ancoră situată pe fundul mării. Lungimea cablului de ancorare determină adâncimea minei, care poate fi ajustată pentru a viza anumite tipuri de nave.

Exemple: Tipurile MYaM și YAM, ambele de origine sovietică, sunt exemple de mine ancorate utilizate de forțele navale ucrainene. Aceste mine au o greutate de exploziv de 200-300 kg de TNT și sunt echipate cu dispozitive de contact sau declanșatoare magnetice care activează mina la detectarea câmpului magnetic al unei nave din apropiere.

❖ **Mine derivante:** plutesc liber în apa mării și se pot mișca odată cu curenții marini, făcându-le imprevizibile pentru a fi localizate și neutralizate. Mai multe rapoarte sugerează că minele în derivă au fost utilizate de ambele părți, fie în mod intenționat, fie neintenționat, ceea ce reprezintă un pericol semnificativ pentru rutele de navigație și infrastructura costieră din Marea Neagră.

Descriere: Minele derivante sunt mine care plutesc liber și se deplasează cu curenții marini. Spre deosebire de minele ancorate, ele nu dispun de ancoră, sunt în mișcare, fiind imprevizibile în deplasarea lor.

Caracteristici: Minele derivante ucrainene sunt proiectate să plutească la sau chiar sub suprafață și sunt echipate cu detonatoare de contact. Acestea reprezintă o amenințare semnificativă pentru nave datorită mobilității lor, ceea ce le face dificil de detectat și neutralizat. Minele derivante sunt, de obicei, mai mici decât minele ancorate, dar poartă o încărcătură explozivă substanțială.

Exemple: Unele dintre minele derivante utilizate de forțele ucrainene sunt considerate a fi versiuni modificate ale minelor mai vechi din epoca sovietică, cum ar

fi RM-1. Este posibil ca aceste mine să fi fost adaptate pentru a fi desfășurate în ape mai puțin adânci sau în apropierea zonelor de coastă pentru a preveni debarcările inamice sau incursiunile navale.

❖ **Minele improvizate:** din cauza constrângerilor de resurse cu care se confruntă Ucraina, au existat rapoarte despre dispozitive explozive improvizate care sunt desfășurate ca mine improvizate. Acestea pot varia de la mine navale modificate la nave civile încărcate cu explozibili, desfășurate într-un mod care le permite să se deplaseze în apele inamice.

Metodele de lansare variază de la vectorii tradiționali, navele și submarinele, până la lansarea din aer cu aeronave și elicoptere. În plus, conflictul modern utilizează integrarea vehiculelor fără pilot (atât aeriene, cât și subacvatice) pentru a desfășura acțiunile de minare, prezentând evoluția tehnologică în acest domeniu de război.

Figura 1: Mină marină ucraineană în derivă în Marea Neagră
(<https://odessa-journal.com/turkey-romania-and-bulgaria-have-started-a-joint-operation-for-demining-the-black-sea>)

Cauzele apariției minelor derivante ucrainene în apele țărilor învecinate

Mai mulți factori au contribuit la derivarea minelor marine ucrainene din zonele lor de desfășurare inițială în apele teritoriale ale României, Bulgariei și Turciei:

❖ Minele neancorate sau deteriorate:

Explicație: Unele dintre minele desfășurate de Ucraina nu au fost ancorate în mod corespunzător sau au fost deteriorate în timpul desfășurării luptelor, determinându-se eliberarea lor din ancoră și deplasarea odată cu curenții.

Curenții puternici și condițiile de furtună din Marea Neagră pot disloca minele ancorate, transformându-le în mine în derivă.

Impact: Minele neancorate sau în derivă reprezintă un pericol nu numai pentru navele inamice, ci și pentru navele neutre și infrastructura de coastă din regiunea extinsă a Mării Negre. Această derivare neintenționată a dus la descoperirea minelor de origine ucraineană în apele Turciei, României și Bulgariei.

❖ Factorii de mediu:

Explicație: Marea Neagră are un sistem specific de curenți, în întregul ei, de la Kerci la Bosfor, prin care se conectează cu Marea Azov și Marea Mediterană. Condițiile meteoceanografice sezoniere, inclusiv furtunile și vânturile puternice, pot exacerba acești curenți, determinând minele să se deplaseze pe distanțe semnificative.

Impact: Condițiile de mediu, cum ar fi curenții de nord-sud ai Mării Negre, pot transporta mine plutitoare departe de apele ucrainene în apele statelor vecine. Imprevizibilitatea modelelor meteorologice și natura dinamică a hidrologiei Mării Negre fac dificilă delimitarea minelor în derivă într-o anumită zonă.

❖ Utilizarea deliberată a minelor derivante:

Explicație: Ucraina a plantat în principal mine ancorate și de contact pentru a-și proteja apele maritime și porturile de la Marea Neagră. Este probabil ca minele în derivă să fie desfășurate în mod intenționat pentru a descuraja navele militare rusești sau pentru a perturba rutele de transport maritim în zonele disputate în scopuri civile.

Impact: Utilizarea minelor în derivă ca o măsură tactică ar putea avea consecințe neintenționate, unele mine plutind dincolo de zona lor de funcționare prevăzută din cauza schimbărilor iminente în modelele de vânt și curent.

❖ Lipsa managementului în eliminarea eficace a minelor:

Explicație: Intensitatea conflictului și urgența apărării zonelor de coastă ar fi putut duce la o lipsă de practici riguroase de gestionare și eliminare a minelor. Marcarea, monitorizarea și întreținerea necorespunzătoare a minelor desfășurate cresc probabilitatea ca minele să se desprindă și să plutească.

Impact: Minele care nu sunt gestionate sau urmărite în mod eficient se pot deplasa cu ușurință în apele neutre, prezentând riscuri pentru navigația maritimă și provocând incidente internaționale.

Mine găsite în Marea Neagră în ultimii doi ani

Ca urmare a misiunilor navale, peste 100 de mine marine au fost descoperite și neutralizate în Marea Neagră în ultimii doi ani. Numărul exact este dificil

de determinat din cauza secretului legat de operațiunile militare, dar diverse rapoarte și declarații oficiale oferă o anumită perspectivă:

- 2023 – Turcia: la mijlocul anului, autoritățile turce au raportat descoperirea a peste 30 de mine în derivă în apele lor teritoriale și în apele internaționale din apropierea Strâmătorii Bosfor. Se crede că aceste mine provin din zonele de conflict din Marea Neagră și au fost neutralizate de echipele de vânătoare de mine ale Marinei turce.
- România și Bulgaria: Forțele navale române și bulgare au raportat, de asemenea, că au găsit mai multe mine care pluteau în apele lor. România, de exemplu, a detectat și a neutralizat cel puțin zece mine în largul coastei sale în anul 2023. Bulgaria a raportat descoperirea a patru mine în apele sale teritoriale în aceeași perioadă. Aceste mine au fost atribuite conflictului dintre Rusia și Ucraina, purtate de curenți din zone mai apropiate de zona de război.
- Ucraina: Ucraina a fost implicată activ în operațiunile de curățare a minelor de-a lungul coastei sale, în special în apropierea porturilor sale cheie, precum Odesa. Surse ucrainene au raportat neutralizarea a zeci de mine începând cu anul 2022, în principal mine ancorate și de contact desfășurate pentru a-și proteja propriile ape de incursiunile navale rusești.

Entități implicate în operațiuni de descoperire a minelor

Mai multe țări și organizații sunt implicate activ în operațiunile de curățare a minelor din Marea Neagră:

- Turcia: țară membră a NATO, cu o prezență navală semnificativă în regiune, și-a asumat un rol activ în deminare, în special în jurul Strâmătorii Bosfor. Marina turcă operează mai multe nave de vânătoare de mine și are echipe specializate instruite în eliminarea armamentului exploziv (EOD).
- România și Bulgaria: în calitate de țări membre ale NATO, România și Bulgaria și-au coordonat eforturile de căutare și neutralizare a minelor în Marea Neagră, în cadrul strategiei mai largi în acest domeniu a NATO. Ambele țări au desfășurat nave vânătoare de mine și unități EOD pentru a detecta și a distruge minele care plutesc în apele lor.
- Ucraina: Marina ucraineană, sprijinită de parteneri internaționali, a fost implicată în operațiuni extinse de curățare a minelor, în special în jurul porturilor și zonelor de coastă. Marina ucraineană utilizează nave anti-mină (MCMV) și vehicule subacvatice (ROV) operate de la distanță pentru a localiza și neutraliza minele.

- NATO și organizațiile internaționale: NATO și-a exprimat îngrijorarea cu privire la prezența minelor navale în Marea Neagră și a efectuat exerciții comune cu statele sale membre pentru a îmbunătăți capacitățile de combatere a minelor. În plus, organizații precum Organizația Maritimă Internațională (OMI) monitorizează și coordonează răspunsurile pentru a asigura o navigație maritimă sigură în regiune.

Tipuri de nave implicate în descoperirea și distrugerea minelor marine în Marea Neagră

Diferite tipuri de nave de război și specializate sunt utilizate în operațiunile de curățare a minelor din Marea Neagră:

- nave antimină (MCMV): nave specializate, echipate cu sisteme de hidrolocație și vehicule subacvatice pentru a detecta, clasifica și neutraliza minele marine. Forțele navale turce, române, bulgare și ucrainene au desfășurat MCMV-uri în apele lor respective pentru a combate amenințarea cu minele (figura 2).

Figura 2: Mină marină distrusă de o navă militară românească

(<https://www.info-sud-est.ro/fotoreport-how-mines-are-destroyed-in-the-black-sea-demonstration-by-romanian-military-divers-five-mines-planted-during-the-war-in-ukraine-were-destroyed-in-romanian-waters/>)

- nave vânătoare de mine: nave mai mici, agile, special concepute pentru a localiza minele folosind hidrolocatorul și vehicule operate de la distanță (ROV). Acestea pot neutraliza în siguranță minele folosind încărcături

explozive. Marina turcă, în special, are mai multe nave vânătoare de mine care patrulează activ în Marea Neagră.

- nave de patrulare: echipate cu capacități de detectare a minelor sunt, de asemenea, utilizate în zonele de coastă. Marina ucraineană a desfășurat nave de patrulare în jurul porturilor critice pentru a asigura trecerea în siguranță a navelor comerciale și militare.
- Vehicule cu operare de la distanță (ROV): vehicule subacvatice fără pilot utilizate pentru identificarea și neutralizarea minelor. Acestea pot fi lansate de pe o varietate de nave, inclusiv MCMV-uri, vânătoare de mine și nave de patrulare. ROV-urile sunt utilizate de toate părțile implicate în acțiunile de deminare din Marea Neagră.

IMPACTUL MINELOR ASUPRA SECURITĂȚII REGIONALE ȘI A COMERȚULUI MARITIM INTERNAȚIONAL

Problema minelor marine în Marea Neagră, o mare destul de mică și închisă, are implicații semnificative pentru securitatea regională și comerțul internațional. Marea Neagră servește ca un coridor vital pentru aprovizionarea cu energie, exporturile agricole și diverse alte mărfuri. Perturbarea acestui trafic maritim afectează nu numai statele litorale, ci și piețele globale. De exemplu, blocarea porturilor ucrainene a dus la penurie și creșteri ale prețurilor pe piețele globale de cereale. Având în vedere rolul Ucrainei ca un exportator major de grâu și alte produse agricole, prezența minelor creează un mediu maritim periculos, în care riscul de accidente navale este ridicat. Transportul maritim neutru, inclusiv misiunile de ajutor umanitar, se confruntă cu amenințări din partea acestor arme greu de detectat. În plus, utilizarea minelor ar putea atrage NATO în conflict, având în vedere angajamentul Alianței de a menține libertatea de navigație în apele internaționale și de a proteja interesele economice ale membrilor săi.

Implicațiile minelor în derivă în apele învecinate

Derivarea minelor ucrainene în apele teritoriale ale României, Bulgariei și Turciei are mai multe implicații:

❖ **Riscurile securității regionale:**

Explicație: derivarea minelor reprezintă o amenințare directă la adresa securității regionale și a siguranței maritime. Acestea pot deteriora sau distruge nave, inclusiv nave civile, bărci de pescuit și nave comerciale. Această amenințare necesită o vigilență sporită și eforturi sporite de eliminare a minelor de către țările afectate.

Impact: prezența minelor în derivă a determinat România, Bulgaria și Turcia să-

și consolideze capacitățile de neutralizare a minelor, desfășurând nave specializate și drone subacvatice pentru a detecta și neutraliza aceste amenințări. Aceste țări și-au consolidat, de asemenea, cooperarea navală pentru a aborda riscurile pe care le prezintă minele în derivă.

❖ **Tensiuni diplomatice:**

Explicație: derivarea neintenționată a minelor ucrainene în apele învecinate poate duce la tensiuni diplomatice între Ucraina și țările afectate. Aceste incidente pot fi percepute ca încălcări ale suveranității teritoriale sau ca acte de neglijență care pun în pericol transportul maritim civil.

Impact: Eforturile diplomatice au fost necesare pentru a răspunde acestor preocupări, Ucraina asigurându-și vecinii de angajamentul său de a preveni derapajele ulterioare și de a coopera în operațiunile de curățare a minelor. Cu toate acestea, conflictul în curs complică aceste eforturi, întrucât minele continuă să reprezinte un pericol în apele contestate.

❖ **Impactul asupra transportului maritim și comerțului internațional:**

Explicație: Derivarea minelor în apele internaționale și teritoriale reprezintă un risc semnificativ pentru rutele maritime globale, în special în Marea Neagră, o arteră critică pentru comerțul internațional. Prezența minelor poate duce la redirectionarea navelor, la creșterea costurilor de asigurare a transportului maritim și la întreruperi în comerțul maritim.

Impact: Aceste perturbări au consecințe economice pentru țările dependente de comerțul maritim, inclusiv Ucraina, Rusia și vecinii lor. Comunitatea internațională a solicitat măsuri pentru a asigura siguranța rutelor de navigație și pentru a reduce amenințarea reprezentată de minele în derivă.

PROVOCĂRI ÎN ACȚIUNILE DE DEMINARE

Eliminarea minelor din Marea Neagră prezintă mai multe provocări:

❖ **Complexitatea tehnologică:** Minele moderne, în special minele de influență, necesită o tehnologie sofisticată pentru detectare și neutralizare. Este posibil ca această tehnologie să nu fie întotdeauna disponibilă sau să fie limitată în capacitate, în special pentru Ucraina.

❖ **Condiții de mediu:** adâncimea Mării Negre, condițiile variate ale fundului mării și curenții marini complică operațiunile de detectare și de distrugere a minelor. Minele se pot deplasa în timp, făcând irelevantă poziția lor inițială.

❖ **Riscuri politice și militare:** operațiunile de deminare pot fi sensibile din punct de vedere politic și pot prezenta riscuri militare. Operațiunile de eliberare voită

a minelor derivante pot fi considerate acte ostile și există întotdeauna un risc de detonare accidentală, ceea ce ar putea escalada și mai mult tensiunile militare.

Răspunsul internațional

Comunitatea internațională, în special NATO și alte state riverane Mării Negre, precum Turcia, România și Bulgaria, monitorizează îndeaproape situația. Aceste țări au depus eforturi pentru a-și spori capacitățile de contracarare a minelor și s-au angajat în eforturi diplomatice pentru a asigura libertatea navigației în Marea Neagră. Organizația Națiunilor Unite și alte organisme internaționale au solicitat respectarea normelor de drept internațional, în special a Convenției Organizației Națiunilor Unite privind dreptul mării (UNCLOS), care reglementează utilizarea minelor în apele internaționale.

Cu toate acestea, diviziunile geopolitice au complicat un răspuns la unison. În timp ce NATO și Uniunea Europeană au sprijinit Ucraina, Rusia continuă să-și afirme dreptul de a desfășura mine în apele sale teritoriale revendicate.

VIITORUL MINELOR ÎN RĂZBOIUL DIN MAREA NEAGRĂ

Viitorul războiului minelor din Marea Neagră este, probabil, modelat de mai mulți factori, astfel:

❖ **Progrese tehnologice:** dezvoltarea de mine mai sofisticate și tehnologii de minare va juca un rol crucial. Minele avansate cu capabilități de stealth și mecanisme de declanșare multi-senzor ar putea fi utilizate pentru a îmbunătăți blocajele navale sau pentru a refuza accesul în zone cheie. În schimb, îmbunătățirile în tehnologiile de detectare și neutralizare a minelor, cum ar fi vehiculele subacvatice autonome (AUV) și sistemele sonar bazate pe AI, vor spori capacitatea de a contracara aceste amenințări.

❖ **Cooperarea regională și implicarea NATO:** cooperarea continuă între statele de la Marea Neagră, împreună cu prezența tehnologiilor specifice NATO în regiune, vor fi critice în atenuarea amenințării minelor. Exercițiile comune și informațiile partajate pot spori securitatea colectivă și timpii de răspuns la minele aflate în derivă sau nou dislocate.

❖ **Măsuri juridice și diplomatice:** eforturile de a stabili norme internaționale și cadrul juridic pentru a interzice utilizarea fără discriminare a minelor, în special a minelor în derivă, ar putea reduce amenințarea în timp. Eforturile diplomatice de a pune capăt ostilităților din regiunea Mării Negre ar reduce, de asemenea, probabilitatea continuării războiului împotriva minelor.

❖ **Implicații de mediu și economice:** utilizarea pe scară largă a minelor în Marea Neagră prezintă riscuri de mediu, inclusiv daune aduse vieții marine și habitatelor naturale. În plus, prezența minelor poate perturba rutele de transport maritim, ducând la pierderi economice pentru țările dependente de comerțul maritim. Strategiile viitoare trebuie să ia în considerare aceste implicații pentru a asigura o navigație sigură în bazinul Mării Negre (figura 3).

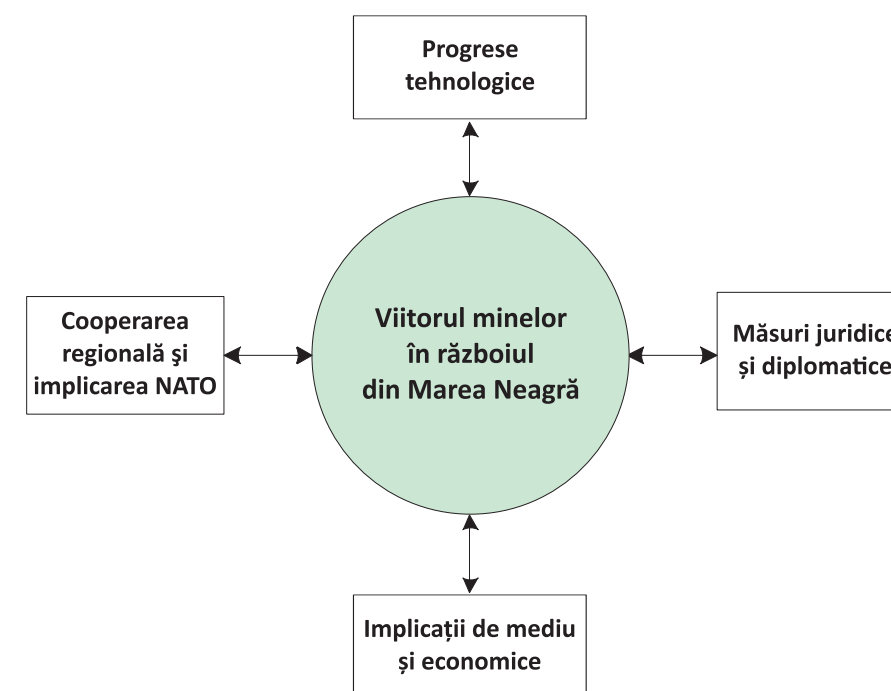

Figura 3: Factorii care modelează viitorul războiului minelor în Marea Neagră (concepția autorului)

CONCLUZII

Războiul minelor din Marea Neagră este un microcosmos al conflictului mai larg dintre Rusia și Ucraina, prin evidențierea naturii sale în evoluție în cadrul atât al războiului naval, cât și al utilizării strategice a minelor în conflictele moderne. Desfășurarea minelor servește mai multor scopuri, de la interzicerea accesului și perturbarea activităților economice până la crearea incertitudinii psihologice. Conflictul subliniază necesitatea îmbunătățirii capacităților de contracarare a minelor, a unei mai bune cooperări internaționale și a aderării la dreptul maritim internațional, pentru a preveni escaladarea în continuare și pentru a asigura o navigație sigură în această regiune vitală din punct de vedere strategic.

Războiul minelor din Marea Neagră este o componentă majoră a conflictului dintre Rusia și Ucraina. Utilizarea diferitelor tipuri de mine, împreună cu complexitatea operațiunilor de minare-deminare, prezintă amenințări importante la adresa securității regionale și a siguranței transportului maritim. Viitorul războiului cu mine din Marea Neagră va depinde de progresul tehnologic, de cooperarea regională și de eforturile diplomatice de a aborda cauzele profunde ale conflictului.

Utilizarea minelor marine de către Ucraina în conflictul cu Rusia a avut și consecințe neintenționate, unele mine plutind în apele țărilor vecine, România, Bulgaria și Turcia. Diferiți factori, inclusiv condițiile de mediu, gestionarea inadecvată a minelor și utilizarea deliberată a minelor în derivă au contribuit la acest fenomen. Derivarea minelor prezintă riscuri semnificative de securitate, diplomatice și economice, determinând țările afectate să-și consolideze capacitățile de neutralizare a minelor și să se angajeze într-un dialog diplomatic cu Ucraina. Pe măsură ce conflictul continuă, amenințarea minelor în derivă rămâne o mare provocare pentru securitatea bazinului Mării Negre.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE:

1. Bulgarian Naval Forces (2023). *Mine Clearance and Maritime Safety Efforts in the Black Sea*.
2. Delanoë, I. (2024). *Russia's Black Sea Fleet in the "Special Military Operation" in Ukraine*, <https://www.fpri.org/article/2024/02/russias-black-sea-fleet-in-the-special-military-operation-in-ukraine/>, accesat la 17 august 2024.
3. Greenpeace (2024). *Black Sea: Shadow of the Mines OMV to Build Gas Platforms and Pipelines Amidst Black Sea War Zone*, https://www.greenpeace.org/static/planet4-romania-stateless/2024/06/7b5c64be-en_mines_risk_analysis_black_sea.pdf, accesat la 12 mai 2024.
4. International Maritime Organization (IMO), (2023), „*Safety of Navigation in the Black Sea: Current Threats*”.
5. Jane's Defence Weekly (2023). *Naval Mines in the Russia-Ukraine Conflict: Types, Deployment, and Drift Pattern*.
6. NATO Maritime Command Reports on Mine Warfare in the Black Sea.
7. *The Drifting Menace*, <https://www.rand.org/pubs/commentary/2022/11/the-drifting-menace.html>, accesat la 13 iulie 2024.
8. Turkish Ministry of Defense, (2023), *Naval Mine Clearance Operations in the Bosphorus Strait*.
9. Ukrainian Navy Official Reports (2022-2023). *Mine Deployment and Management Strategies in the Black Sea*.
10. Yaylali, C.D. (2024), *Three NATO allies activate Black Sea task force*, <https://www.defensenews.com/author/cem-devrim-yaylali/>, accesat la 29 iunie 2024.
11. <https://odessa-journal.com/turkey-romania-and-bulgaria-have-started-a-joint-operation-for-demining-the-black-sea>, accesat la 29 iunie 2024.

12. <https://www.fpri.org/article/2024/02/russias-black-sea-fleet-in-the-special-military-operation-in-ukraine/>, accesat la 12 mai 2024.
13. <https://www.info-sud-est.ro/fotoreport-how-mines-are-destroyed-in-the-black-sea-demonstration-by-romanian-military-divers-five-mines-planted-during-the-war-in-ukraine-were-destroyed-in-romanian-waters/>, accesat la 13 iulie 2024.

RECRUTAREA ȘI SELECȚIA RESURSELOR UMANE ÎN MEDIUL DINAMIC ACTUAL – DEFINIȚII, CARACTERISTICI ȘI TENDINȚE –

Lector dr. Nehridzhan Arif MEHMED

Academia Forțelor Aeriene „Georgi Benkovski”,
Dolna Mitropolija, Bulgaria
10.55535/GMR.2024.4.20

The article shares some essential aspects related to the recruitment and selection of human resources in today's dynamic environment. Definitions of their essence are given and the main steps in recruitment and selection of human resources are highlighted. An attempt was made to examine the activities related to recruitment and selection of personnel in both business and military organizations. Some trends and perspectives in this direction are indicated. Emphasis is placed on the strategic role of recruitment and selection of suitable personnel in business organizations. Given the dynamics in the modern environment, some weaknesses in the recruitment and selection of human resources in business organizations are indicated and ideas for their improvement are proposed.

Keywords: human resources; recruitment; management; selection; business organizations;

INTRODUCERE

Schimbările survenite în ultimii ani în mediul modern provoacă o creștere a rolului activităților legate de managementul resurselor umane și, mai precis, de recrutare și selecție a resurselor umane. Ele devin un instrument strategic cu o serie de oportunități oferite tuturor domeniilor de activitate, cu precădere celui militar și unităților comerciale pentru a obține rezultate bune de afaceri.

Dinamica din condițiile socio-economice moderne consolidează discrepanța dintre cunoștințele, aptitudinile și atitudinile deținute de resursele umane și cerințele tot mai mari pentru efectuarea activităților de muncă. Aceasta aduce în prim-plan rolul strategic al activităților de recrutare și selecție îndeosebi pentru organizațiile comerciale și cele militare, asupra cărora ne vom opri în prezentul studiu.

Managementul resurselor umane și activitățile de recrutare și selecție a resurselor umane în organizațiile comerciale și în cele militare atrag interesul unui număr de autori și cercetători bulgari și străini. În practica de afaceri, o atenție sporită este acordată furnizării efective de personal adecvat, ceea ce necesită clarificarea naturii activităților de recrutare și selecție a resurselor umane. În mediul din ce în ce mai complex și mai dinamic, organizațiile comerciale au o nevoie din ce în ce mai mare de recrutare și selecție de resurse umane capabile să obțină rezultate eficiente.

În ceea ce privește evidențierea punctelor slabe în implementarea activităților legate de recrutarea și selecția personalului adecvat, sunt examinate organizațiile comerciale din sectoarele „Transport și depozitare”, precum și „Hoteluri și restaurante”.

Scopul principal este de a dezvălui aspectele esențiale ale recrutării și selecției resurselor umane, de a evidenția unele trăsături, tendințe și perspective în această direcție, de a releva unele avantaje și puncte slabe ale activităților legate de recrutarea și selecția resurselor umane în sectorul „Transporturi și depozitare” și în sectorul „Hoteluri și restaurante”, precum și să prezinte idei pentru îmbunătățirea acestora.

Există mai multe motive pentru alegerea sectoarelor „Transport și depozitare” și „Hoteluri și restaurante”. Pe de o parte, organizațiile din aceste sectoare se confruntă cu provocări legate de dinamica mediului de afaceri modern, drept urmare le este

dificil să își asigure personal adecvat pentru sector. Pe de altă parte, deficitul de personal bine pregătit în sectorul „Transport și depozitare” și în sectorul „Hoteluri și restaurante” impune acordarea unei atenții deosebite activităților legate de recrutarea și selecția resurselor umane.

RECRUTAREA ȘI SELECȚIA RESURSELOR UMANE – ASPECTE ESENȚIALE

În condițiile actuale, efortul de a oferi personal adecvat pentru organizațiile comerciale din diverse sectoare ale economiei este distinctiv. Odată cu dinamica din mediul de afaceri, importanța și rolul activităților legate de recrutarea și selecția resurselor umane pentru organizațiile comerciale sunt în creștere. Aceasta dă naștere interesului unui număr de autori și cercetători de a releva aspectele esențiale ale recrutării și selecției resurselor umane într-o serie de definiții prezentate în diverse dezvoltări științifice.

În acest sens, Michael Armstrong consideră că recrutarea este procesul de găsire și angajare a persoanelor de care organizația are nevoie. Selecția este acea parte a procesului de recrutare care se referă la alegerea candidaților sau la candidații care ar trebui să fie numiți pentru diverse locuri de muncă. Recrutarea poate fi costisitoare (Armstrong, 2014). Definiția autorului este prezentată relativ complet. Se presupune că selecția resurselor umane este o parte a procesului de recrutare a resurselor umane.

Yosif Iliev și Kaloyan Dimitrov definesc activitatea de recrutare a resurselor umane ca fiind un pas natural pentru un management al resurselor umane eficient. Potrivit autorilor, activitatea de recrutare este urmată de un lung proces de selecție al resurselor umane în organizațiile comerciale (Iliev, 2014).

O altă perspectivă susține că managementul resurselor umane (MRU) poate fi considerat, atât în organizațiile civile, cât și în cele militare, ca un set de activități și responsabilități legate de personal, care vizează distribuirea optimă a angajaților pentru a contribui la performanța organizației. În acest sens, MRU include activități precum recrutarea, selecția, angajarea, formarea, remunerarea, beneficiile secundare, evaluarea și dezvoltarea, precum și renunțarea la sau concedierea angajaților, precum și bunăstarea și sănătatea subordonaților (Boselie, 2014; Dessler, 2021; citat în: Tessa op den Buijs, 2023, p. 2). Activitățile legate de recrutarea și selecția resurselor umane se remarcă prin importanță.

Shopov, Evgeniev, Kamenov, Atanasova și Bliznakov subliniază că managementul resurselor umane este un proces continuu și intenționat, care începe cu atragerea și selecția celor mai potrivite persoane pentru posturile și funcțiile respective (Shopov,

2015). Se conturează ideea că recrutarea și selecția resurselor umane sunt activități în care se respectă o anumită succesiune de acțiuni pentru atingerea scopurilor stabilite, conform standardelor de lucru stabilite în organizația comercială.

Părerile autorilor Shopov, Evgeniev, Kamenov, Atanasova și Bliznakov cu privire la problema selecției resurselor umane sunt interesante. Autorii consideră că selecția și plasarea pot fi definite, în general, ca procesul de atragere a candidaților potriviți pentru o anumită poziție, evaluându-le calitățile din punct de vedere al postului, al unității și al organizației comerciale, în ansamblu, hotărând cui i se face oferta de muncă și numirea persoanelor selectate (Ib.). Definiția astfel prezentată este cuprinzătoare, deoarece se referă și la numirea candidaților selectați în posturile și funcțiile respective.

Potrivit lui David A. De Cenzo, Susan L. Verhulst și Stephen P. Robbins, dimensiunea umană a managementului organizațional, inclusiv dobândirea de angajați, dezvoltarea abilităților acestora, motivarea acestora la niveluri mai înalte de performanță și asigurarea faptului că aceștia își mențin, în continuare, angajamentul pentru organizație sunt esențiale pentru realizarea obiectivelor organizaționale, aplicându-se indiferent de tipul de organizație – guvern, afaceri, educație, sănătate, recreere sau altă activitate socială (De Cenzo, 2016). În acest sens, achiziția de resurse umane are ca scop atingerea scopurilor organizației comerciale.

Potrivit lui Gary Dessler, recrutarea și selecția încep cu planificarea și prognozarea forței de muncă. Planificarea forței de muncă este procesul prin care se decide ce posturi va trebui să încadreze organizația și cum să le încadreze. Adesea, începe prin a prognoza nevoile de personal, folosind analiza tendințelor, analiza rapoartelor, diagramele de dispersie sau pachetele software computerizate. Un moment important este prognozarea ofertei de candidați interni. Prognoza ofertei de candidați externi este, de asemenea, importantă, în special atunci când șomajul este scăzut și candidații buni sunt mai dificil de găsit (Dessler, 2017, p. 157).

Este necesar să se facă distincția că recrutarea de resurse umane este o activitate care oferă o oportunitate de a dobândi numărul și calitatea de oameni necesare pentru a asigura continuitatea fluxului de lucru în organizație și atingerea obiectivelor organizaționale (Iliev, 2021). Spre deosebire de recrutarea resurselor umane, selecția resurselor umane este definită ca fiind activitatea de alegere a unui candidat potrivit, care să corespundă în cea mai mare măsură cerințelor postului (Ib.).

Având în vedere definițiile menționate ale recrutării și selecției resurselor umane și ținând cont de momentele semnificative ale acestora, în opinia noastră, recrutarea de resurse umane este, în general, un proces de atragere a celor

mai potrivite persoane pentru posturile și funcțiile relevante dintr-o organizație comercială, în timp ce selecția este un proces continuu și intenționat de selectare și numire a resurselor umane, în funcție de calitățile, cunoștințele și abilitățile acestora, în conformitate cu nevoile actuale și viitoare ale locului de muncă, din unitatea structurală și din organizația comercială.

În mediul de afaceri modern, recrutarea și selecția eficientă a resurselor umane nu se pot realiza doar pe baza unei bune cunoașteri a naturii acestora. Este necesar să se evidențieze principalele etape (elemente) în implementarea lor. În acest sens, în ciuda faptului că există o diferență în definirea celor două concepte (recrutarea resurselor umane și selecția resurselor umane), se remarcă mai multe etape în aplicarea acestora. Astfel, aceste etape sunt prezentate în *tabelul 1*.

Tabelul 1: Stadiile recrutării și selecției (Armstrong, 2014)

Nr.	Stadiile recrutării și selecției
1.	Definirea cerințelor
2.	Atragerea candidaților
3.	Sortarea cererilor
4.	Intervievarea
5.	Testarea
6.	Evaluarea candidaților
7.	Obținerea referințelor
8.	Verificarea cererilor
9.	Oferirea postului
10.	Următoarele

Fără îndoială, prima activitate este definirea cerințelor. Cerințele sunt stabilite sub formă de profiluri de rol și specificații de persoană. Acestea oferă informațiile necesare pentru postarea posturilor vacante pe site-ul companiei sau pe internet, redactarea de reclame, agenții sau consultanți de recrutare și evaluarea candidaților prin interviuri și teste de selecție (Armstrong, 2014).

Al doilea pas este atragerea candidaților. În acest caz, la planificarea modului de atragere a candidaților sunt necesari următorii pași: analizați punctele forte și punctele slabe ale recrutării pentru a dezvolta o propunere de valoare pentru angajat și un brand de angajator; analizați cerința de a stabili ce fel de persoană este nevoie; identificați potențialele surse de candidați (Ib.).

Următorul pas este procesarea cererilor – dacă sunt folosite agenții de recrutare sau consultanți, aceștia vor furniza clientului lor o listă scurtă de candidați pentru interviu. Dacă nu, organizația trebuie să verifice cererile ca atare. Aceasta înseamnă examinarea informațiilor furnizate de solicitanți, sortarea acestora și întocmirea unei liste scurte a candidaților care urmează să fie intervievați (Ib.).

Un pas semnificativ îl reprezintă metodele de selecție – scopul selecției este acela de a evalua adecvarea candidaților, prin anticiparea măsurii în care aceștia vor putea îndeplini cu succes un rol – interviu, testare (Ib.).

Următoarea activitate merită atenție – oferte provizorii și obținerea de referințe. Scopul principal al unei referințe este de a obține, în mod confidențial, informații factice despre un potențial angajat (Ib.).

Se evidențiază următorii pași – verificarea cererilor, oferta de angajare (etapa finală a procedurii de selecție constă în confirmarea ofertei de angajare după ce au fost obținute referințe satisfăcătoare, iar solicitantul a promovat examenul medical necesar, în scopul asigurării de pensie și viață, sau deoarece este necesar un anumit standard de aptitudine fizică pentru muncă. Contractul de muncă ar trebui, de asemenea, pregătit în această etapă), urmărire (este esențial să urmăriți angajații nou veniți, pentru a vă asigura că s-au integrat și pentru a verifica modul în care se descurcă; urmărirea este, de asemenea, importantă ca mijloc de verificare a procedurii de selecție) și de rezolvarea problemelor de recrutare (Ib.).

Gary Dessler consideră că analiza postului identifică responsabilitățile și cerințele, din perspectivă umană, pentru fiecare post. Următorul pas se referă la decizia privitoare la care dintre posturi necesită încadrare și la recrutarea angajaților selectați pentru acestea. Potrivit autorului, procesul de recrutare și selecție poate fi privit ca o serie de obstacole (*figura 1*) (Dessler, p. 128).

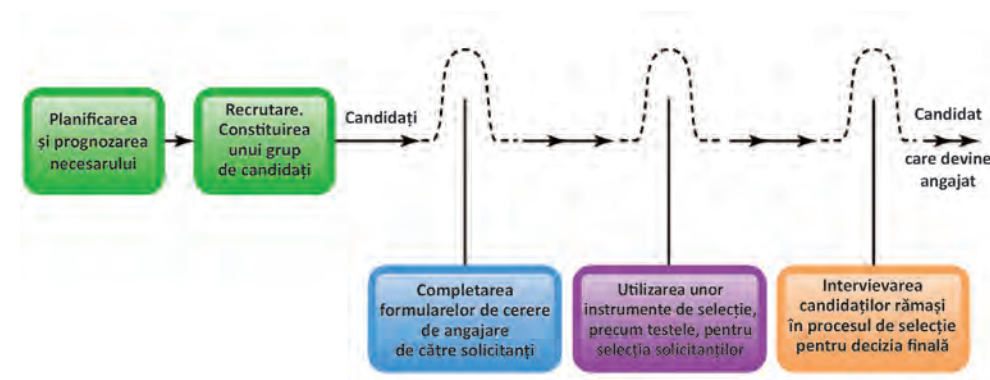

Figura 1: Pași ai procesului de recrutare și selecție (Ib.)

Este de remarcat faptul că se pune accent pe planificare și prognoză, ca prim pas în decizia pozițiilor ce urmează a fi încadrate. Un punct esențial al propunerii autorului este construirea unui grup de candidați pentru aceste locuri de muncă, prin recrutarea de candidați, intern sau extern, precum și prin completarea formularelor de cerere ale candidaților și, eventual, prin interviuri inițiale de selecție. Ultimii pași în recrutarea și selecția resurselor umane includ utilizarea instrumentelor de selecție, cum ar fi teste, investigații de fond și examene fizice pentru a selecta candidații și a decide cui să facă o ofertă, solicitând supervisorului și, eventual, altor persoane să intervieveze candidații (Ib.).

Pe baza analizei literaturii de specialitate, se poate rezuma că:

- În literatura economică există definiții ale unui număr de autori pentru activitățile de recrutare și selecție a resurselor umane. Aceștia subliniază anumite aspecte ale respectivelor concepte (recrutarea și selecția resurselor umane) care sunt semnificative pentru activitatea organizației comerciale.
- Sunt prezentate opiniile autorilor cu privire la etapele (elementele) de recrutare și selecție a resurselor umane. Activitățile acestor elemente sunt interconectate și este imperativ ca acestea să se adapteze continuu la schimbările din mediul modern.

RECRUTAREA ȘI SELECȚIA RESURSELOR UMANE ÎN MEDIUL DINAMIC ACTUAL – TENDINȚE

În ceea ce privește practica națională, sunt menționate câteva elemente legate de recrutarea și selecția resurselor umane. În acest sens, este prezentat numărul de salariați cu contract de muncă în organizațiile comerciale, care, conform Nomenclatorului activităților economice 2008 (KID 2008), sunt incluși în sectorul „Transport și depozitare” și în sectorul „Hoteluri și restaurante”. În sensul prezentului articol, este acoperită perioada 2018-2023.

Pentru perioada cercetată (2018-2023), organizațiile comerciale din țară, cu activitate economică în sectorul „Transport și depozitare”, raportează o modificare a numărului de salariați având contract de muncă. Este de remarcat faptul că numărul acestora a scăzut semnificativ în a doua jumătate a perioadei 2018-2023 (figura 2).

Figura 2 arată că, pentru anul 2023, comparativ cu anul 2018, se constată o scădere a numărului de salariați cu contract de muncă în sectorul considerat – cu o rată de creștere negativă (0,09%). Pentru perioada analizată, cea mai mare scădere a numărului de salariați cu contract permanent de muncă din sector a fost în anul 2020 – s-a observat o modificare negativă de 0,04% față de 2018 (Institutul Național de Statistică (BG), 2023 – calcule proprii pe baza datelor INS).

Recrutarea și selecția resurselor umane în mediul dinamic actual – definiții, caracteristici și tendințe –

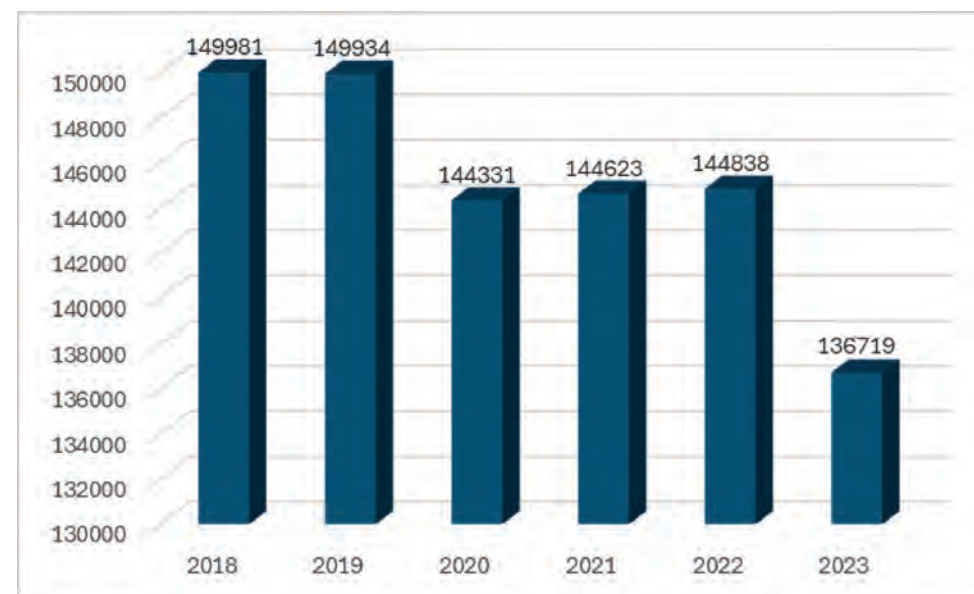

Figura 2: Numărul mediu de angajați cu contract de muncă în sectorul „Transport și depozitare”, în perioada 2018-2023 (adaptare după Institutul Național de Statistică (BG) 2024, Date preliminare pentru 2023)

Pentru perioada de cercetare (2018-2023), o dinamică similară a numărului de salariați cu contract de muncă se observă și în sectorul „Hoteluri și restaurante” (figura 3).

Figura 3 arată că numărul persoanelor angajate cu contract de muncă în sector este în scădere. Pentru 2023, comparativ cu 2018, modificarea este de 0,22%. De remarcat este faptul că, la finele aceleiași perioade (2023), se înregistrează o tendință pozitivă a numărului de salariați față de 2020 – se remarcă o rată de creștere pozitivă (0,04%) (Institutul Național de Statistică, 2023 – calcule proprii bazate pe date INS). Modificarea numărului de angajați din sector este slabă.

Aceasta înseamnă că impactul pandemiei de Covid-19 care a avut loc în 2019 este semnificativ, apărând probleme legate de conservarea și procurarea resurselor umane în organizațiile comerciale din ambele sectoare. Consecințele se reflectă asupra sistemului de management al resurselor umane din organizațiile comerciale ale respectivelor sectoare și, mai precis, asupra politicii acestora pentru personalul necesar la locul de muncă. Pentru perioada selectată, în Bulgaria, costurile totale ale angajatorilor pentru forța de muncă din sectorul „Transport și depozitare” și din sectorul „Hoteluri și restaurante” sunt caracterizate de schimbări semnificative. De exemplu, în trimestrul III/2023 față de trimestrul III/2022, costurile totale ale angajatorilor pentru o oră lucrată de angajații lor au crescut cu 15,1% (conform

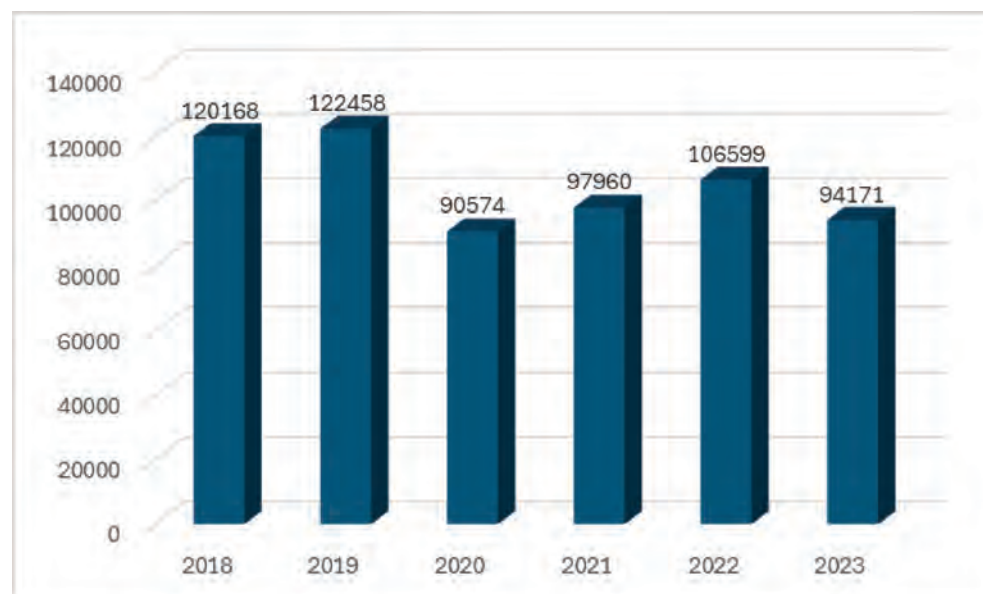

Figura 3: Numărul mediu de angajați cu contract de muncă în sectorul „Hoteluri și restaurante”, în perioada 2018-2023 (adaptare după Institutul Național de Statistică (BG) 2024, Date preliminare pentru 2023)

datelor preliminare). Printre sectoarele economice cu cea mai mare creștere înregistrată a costurilor totale cu forța de muncă se numără „Industria hotelieră și restaurante” – cu 18,8%, și „Transport, depozitare și poștă” – cu 17,4% (Institutul Național de Statistică, 2024).

Pe de o parte, cererea variabilă pentru serviciile prestate în sectoarele specificate, cauzată de pandemie și de consecințele acesteia, orientează eforturile managerilor organizațiilor comerciale spre urmărirea unei strategii de îmbunătățire a calității activităților desfășurate. Astfel de eforturi sunt însoțite de satisfacerea nevoilor personalului pregătit profesional. Pe de altă parte, redresarea sectoarelor considerate ale economiei, după pandemie, duce la un nou mediu de cooperare, investiții, informare, inovare, adaptabilitate.

În ceea ce privește practicile MRU în armată, acestea sunt fundamentale pentru promovarea unei organizații efective și eficiente. Armata investește mult în recrutarea și selectarea potențialilor candidați, pregătirea și dezvoltarea acestora, managementul performanței, procesul de compensare și beneficii, precum și în atmosfera de lucru și relațiile cu angajații. Aceste practici ajută la asigurarea faptului că personalul este pregătit pentru locurile de muncă, poate performa la un nivel înalt și rămâne motivat și implicat (op den Buijs, 2023, p. 16).

În ultimii ani, tendințele importante relevante pentru domeniul MRU sunt evoluțiile IT și digitalizarea ulterioară, schimbările de mediu sau climatice și tendințele pieței muncii la care organizațiile trebuie să se adapteze. De exemplu, se acordă o atenție crescândă MRU sustenabil (Müller, 2018; op den Buijs, 2023) și MRU ecologic (O'Donohue, 2016; op den Buijs, ib.. Aceste tendințe conduc și la noi direcții în MRU (op den Buijs, pp. 4-5).

Acestea direcționează dezvoltarea angajaților, astfel încât aceștia să își poată îndeplini sarcinile cu dăruire și eficacitate, să fie motivați și să experimenteze satisfacție în muncă. În mod ideal, atât angajatorul, cât și angajatul sunt mulțumiți și știu ce câștigă unul de pe urma celuilalt ((Boselie, 2014; op den Buijs).

În majoritatea organizațiilor, departamentele MRU și specialiștii în HR sprijină managerii de linie. Acești specialiști asistă, printre altele, la recrutarea, angajarea, instruirea, evaluarea, promovarea și recompensarea personalului, precum și securitatea și sănătatea angajaților la toate nivelurile. Astăzi, există multe tendințe care impun specialiștilor HR să-și asume un rol mai important din punct de vedere strategic în organizații. Influențele mediului determină schimbarea MRU. Aceste influențe includ schimbările tehnologice, creșterea diversității forței de muncă, o nouă generație de tineri și motivația acestora, piața muncii, globalizarea și influențele economice (op den Buijs).

În acest sens, nevoia de recrutare și selecție a resurselor umane adecvate este în creștere, ceea ce dă naștere necesității studierii activităților de recrutare și selecție a resurselor umane. Pentru implementarea lor eficientă, este necesar ca șefii organizațiilor comerciale să acorde atenție elementelor activităților de recrutare și selecție a resurselor umane, să evidențieze avantajele și dezavantajele și să caute modalități de îmbunătățire a acestora.

Se poate rezuma că:

În primul rând, privind starea resurselor umane în sectorul „Transport și depozitare” și în sectorul „Hoteluri și restaurante”:

- Numărul persoanelor angajate cu contract permanent de muncă în sectorul „Transport, depozitare și poștă” pentru perioada 2018-2023 a scăzut. Există o tendință, deși slab exprimată, spre creșterea numărului de persoane angajate în sector. Motivele reducerii sunt o reflectare a pandemiei și a consecințelor acesteia.
- O dinamică similară a numărului de persoane angajate cu contract permanent de muncă în sectorul „Hoteluri și restaurante” se observă pentru perioada luată în considerare, 2018-2023. La sfârșitul perioadei analizate, observă o creștere a numărului acestora.

În al doilea rând, costurile totale cu forța de muncă din ambele sectoare au crescut.

În al treilea rând, factorii mediului dinamic modern care au impact asupra activităților legate de recrutarea și selecția resurselor umane, în organizațiile comerciale, sunt foarte diverși, dar, prin respectarea și raportarea cu succes a acestora, se pot atinge obiectivele stabilite. De asemenea, este necesar să se răspundă în timp util provocărilor apărute în legătură cu recrutarea și selecția personalului adecvat, respectiv prin aplicarea diferitelor metode și mijloace de recrutare și selecție a resurselor umane adecvate.

ORIENTĂRI PENTRU ÎMBUNĂTĂȚIREA ACTIVITĂȚILOR DE RECRUTARE ȘI SELECȚIE A RESURSELOR UMANE

În urma concluziilor și rezumatelor pentru recrutarea și selecția resurselor umane în organizațiile comerciale din sectorul „Transport și depozitare” și din sectorul „Hoteluri și restaurante”, sunt evidențiate unele avantaje și puncte slabe ale acestor procese. Eliminarea punctelor slabe și evidențierea punctelor forte permite creșterea eficienței recrutării și selecției resurselor umane. Oportunitățile de îmbunătățire a recrutării și selecției resurselor umane ar trebui luate în considerare în următoarea secvență:

- Dezvăluirea premiselor pentru îmbunătățirea activităților legate de recrutarea și selecția resurselor umane în sectorul „Transport și depozitare” și în sectorul „Hoteluri și restaurante”. Acestea sunt legate de cerințele organizațiilor europene, precum și de organizarea națională, particularitățile și cerințele pieței muncii la nivel local, cadrul legal al țării, dinamica stării tehnice și tehnologice, disponibilitatea investiții, creșterea piețelor de mărfuri etc.
- Odată cu dezvoltarea continuă a progresului tehnic și condițiile de piață în schimbare, este de așteptat ca să poată fi atrași și selectați candidații potriviți. În acest sens, este necesară o aplicare mai largă a metodelor flexibile de recrutare și selecție a resurselor umane și implementarea unui mecanism de *feedback* mai eficient și continuu asupra rezultatelor obținute.

CONCLUZII

În realitatea economică modernă, rolul de recrutare și selecție a resurselor umane în organizațiile de tip militar și comerciale, atât la nivel local, cât și internațional, este semnificativ. Acest lucru se datorează strategiilor stabilite, pe care organizațiile le urmează. Caracteristici similare se remarcă pentru unitățile

comerciale care activează în sectorul „Transport și depozitare” și în sectorul „Hoteluri și restaurante”. În acest sens, au fost studiate și definite, teoretic, unele aspecte esențiale ale recrutării și selecției resurselor umane, s-a derivat o definiție și au fost evidențiate principalele etape în recrutarea și selecția resurselor umane, alcătuind un studiu al tendințelor în ceea ce privește numărul mediu de persoane angajate, precum și costurile forței de muncă în organizațiile comerciale din cele două sectoare analizate. Sunt împărtășite opinii cu privire la unele perspective privind activitățile legate de recrutarea și selecția personalului adecvat, precum și unele caracteristici ale acelorași activități. În acest scop, s-au folosit statistici, rapoarte, publicații legate de managementul resurselor umane. Rezultatele studiilor teoretice efectuate dau motive de a concluziona că activitățile de recrutare și selecție a resurselor umane implementate eficient asigură personal adecvat, ajutând la depășirea situațiilor riscante și la obținerea unui succes semnificativ în condițiile moderne de afaceri.

BIBLIOGRAFIE:

1. Armstrong M., Taylor S. (2014). *Armstrong's Handbook of Human Resource Management Practice*. Ed. a 13-a. Londra.
2. Boselie, P. (2014). *Strategic human resource management. A balanced approach*. London: McGraw-Hill Education.
3. DeCenzo, D.A., Robbins, S.P., Verhulst, S. (2016). *Fundamentals of human resource management*. Ed. a 12-a. SUA.
4. Dessler, G. (2017). *Human Resource Management Practice*, Ed. a 15-a.
5. Iliev J. (2014). *Управление на човешките ресурси*. София: ИК – УНСС; (2014). *Human resource management*. Sofia: IC – UNSS.
6. Iliev, Y., Dimitrov, K. (2021). *Управление на човешките ресурси*. София; (2012). *Human resource management*. Sofia.
7. Müller, M., Kiel, D., Voigt, K.I. (2018). *What drives the implementation of industry 4.0? The role of opportunities and challenges in the context of sustainability*. *Sustainability*, pp. 10, 247.
8. Institutul Național de Statistică, Bulgaria, 2024.
9. op den Buijs, T., Olsthoorn, P. (2023). *Human Resource Management for Military Organizations: Challenges and Trends*, Olanda.
10. O'Donohue, W., Torugsa, N.A. (2016). *The moderating effect of 'green' HRM on the association between proactive environmental management and financial performance in small firms*. *International Journal of Human Resource Management*, pp. 27, 239-261.
11. Shopov D., Atanasova, M. (2015). *Управление на човешките ресурси*. София: Тракия-М; (2015). *Human resource management*. Sofia: Trakia-M.

RESURSELE UMANE ȘI MOTIVAȚIA ACESTORA CU PRIVIRE LA ALEGEREA UNEI PROFESII MILITARE

Conf. univ. dr. Galina TODOROVA

*Departamentul de Științe ale Naturii și Științe Umaniste,
Academia Forțelor Aeriene – Dolna Mitropolia, Bulgaria
10.55535/GMR.2024.4.21*

Human resources are a key component for any organization, including military structures, because their functioning guarantees the national security of countries!

At the present time, in the conditions of uncertainty and active wars, the choice of a military profession by young people is a difficult process and depends on their personal growth, social environment and beliefs.

The purpose of this article is to examine motivation as a process and the motivating factors of young people in Bulgaria when choosing a military profession.

The main hypothesis defended through this article is that properly motivated people will defend their country worthily and work for the peaceful resolution of regional and international conflicts.

The main instrument for data collection is a survey conducted on 50 cadets who have chosen to study in various military specializations.

The main conclusions we reach is that the motivation of human resources in choosing a military profession is complex and includes personal, economic, psychological and social factors, and armed forces that invest in motivated human resources for the future will be more effective and successful in war and in maintaining peace in a regional and global context!

Keywords: human resources; military profession; motivation; NATO; Bulgaria;

INTRODUCERE

Mediul global de securitate are un impact semnificativ asupra Bulgariei sub multe aspecte – de la situațiile de criză legate de migrație la amenințări cibernetice și instabilitate regională. În acest context, Bulgaria ar trebui să continue să-și consolideze structurile de securitate internă, să participe activ la organizații internaționale precum NATO și UE și să acționeze pentru prevenirea noilor amenințări prin cooperare și adaptare la situația globală în schimbare. Aceste aspecte sunt strâns legate de gestionarea diverselor resurse, care sunt un set de elemente umane, materiale, tehnologice și financiare ce garantează capacitatea țării de a-și proteja securitatea și de a-și îndeplini angajamentele internaționale. Se știe că Bulgaria susține o politică de apărare în conformitate cu legile de bază ale țării – Constituția, Planul de dezvoltare a Armatei Republicii Bulgaria până în 2026, Programul de dezvoltare a capabilităților de apărare până în 2032, creșterea constantă a cheltuielilor pentru apărare, reprezentând 2% din produsul intern brut al țării: „NATO, cu cele 32 de state membre, include doar 16% din totalul statelor. Anul trecut, țările membre au fost responsabile pentru 55% din toate cheltuielile militare globale, SUA reprezentând mai mult de două treimi din acest total. La summitul de la Vilnius din 2023, liderii NATO au agreeat un nou Angajament pentru Investiții în Apărare (Defence Investment Pledge), asumându-și un angajament durabil de a investi anual cel puțin 2% din PIB pentru apărare. Noul Angajament pentru Investiții în Apărare implică, de asemenea, angajamentul Aliaților de a investi cel puțin 20% din bugetele de apărare în echipamente majore, inclusiv în cercetarea și dezvoltarea aferente.” (Funding NATO, 2024).

Grafic, aceste costuri sunt prezentate, pe an și pe țară, în figura 1.

Armata Republicii Bulgaria este constituită din trei tipuri principale de forțe care asigură apărarea țării – pe uscat, în aer și pe mare. Una dintre principalele probleme ale armatei bulgare este lipsa de personal. Bulgaria se confruntă cu provocări în atragerea și retenția unui nivel suficient de personal calificat în armată, în contextul factorilor socio-economici și concurenței din alte sectoare profesionale.

Din punct de vedere teoretic, există o diferență între conceptele de personal și factori umani. Este obișnuit ca termenul „personal” să se refere la persoane, aparținând unei unități organizaționale, care îndeplinesc sarcini și roluri specifice, iar termenul „factor uman” să sublinieze comportamentul și interacțiunile oamenilor

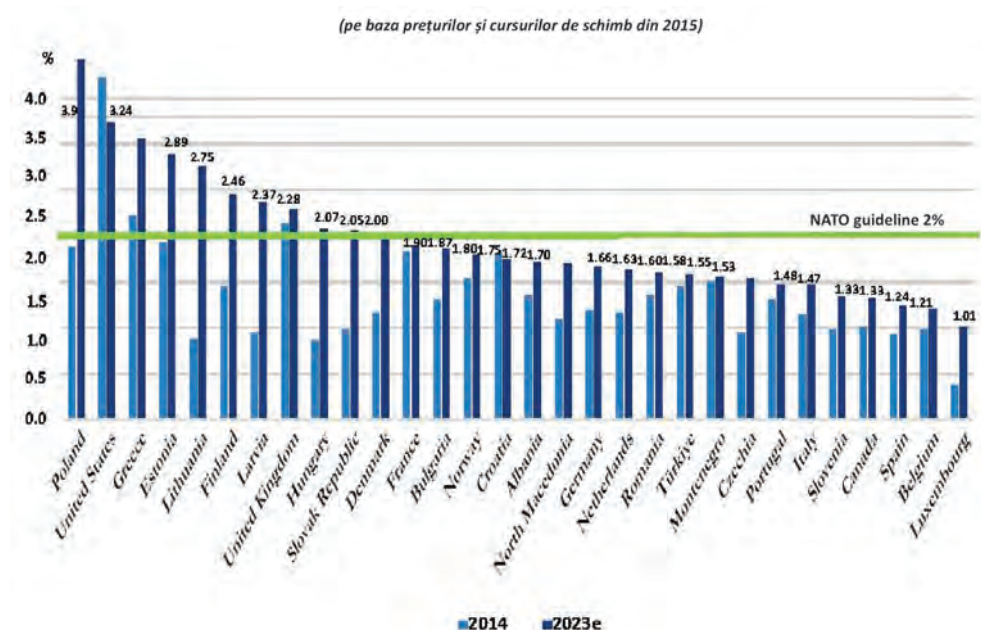

Figura 1: Cheltuielile de apărare ca procent din PIB (%) (lb.)

cu mediul, sistemele și tehnologia, cu scopul de a înțelege modul în care acțiunile lor pot afecta performanța și siguranța în direcții diferite. În literatura socio-economică, principalii autori cu preocupări în sfera problemelor cercetate sunt: Gary Dessler, David Ulrich, John Storey, Donald Norman, James Reason, Paul Fitts, Hal Hendrick. În Bulgaria, cercetători în acest domeniu sunt: Veselin Dimitrov, Georgi Popov, Ivan Panchev, Rumen Manolov, Valentin Zhekov și alții. Pentru a susține procesele de recrutare a personalului și specialiștilor de calitate în armată, scopul principal al acestui studiu este de a analiza factorul uman și motivația acestuia cu privire la alegerea unei profesii militare.

ESENȚA MOTIVAȚIEI CA PROCES

Motivația este un proces psihologic complex, care explică *cum* și *de ce* oamenii se angajează în anumite activități și cum eforturile și comportamentele lor sunt îndreptate spre realizarea anumitor obiective. În armată, problema motivației personalului ocupă un loc din ce în ce mai important în domeniul managementului resurselor umane, întrucât subiectul managementului îl constituie tocmai oamenii – cel mai important și mai puternic factor pentru dezvoltarea activităților de apărare. Accentul este asupra personalului militar și angajaților civili, care să fie motivați și stimulați să muncească, ceea ce, prin urmare, va duce la menținerea păcii

și va garanta rezultate economice mai bune pentru țară. Așadar, este necesar să se acorde din ce în ce mai multă atenție îmbunătățirii calității și motivației. Elementele de bază ale profesionalismului în domeniul meseriilor periculoase sunt următoarele (Bakhtyorovich, 2020):

- asumarea responsabilității pentru deciziile personale;
- nivelul cel mai înalt de organizare;
- curaj personal;
- auto-critica;
- sociologizarea motivelor acțiunii.

În cursul aspectelor prezentate asupra esenței conceptului de motivație sunt determinate, în mod consecvent, principalele tipuri de motivație, reieșind că motivația internă, la unison cu motivația externă, contribuie la impactul favorabil, la nivel individual și organizațional, ceea ce, în majoritatea cazurilor, duce la progres motivațional în procesul de muncă.

Tabelul 1: Viziuni conceptuale privitoare la motivație (adaptare după Stefanova, 2020, p. 130)

Perioadă	Autor	Viziuni legate de motivație
Secolul al XVII-lea	Benedict Spinoza; Thomas Hobbes; René Descartes	Descartes vorbește despre „ <i>liberul arbitru</i> ” și despre „ <i>spontaneitatea impulsului volițional</i> ”. Spinoza vede „ <i>atractivitatea</i> ” ca principal instigator al acțiunii. Hobbes optează pentru instinctul de supraviețuire și profit.
Anii '20 și '30 ai secolului al XX-lea	William McDougall	Motivația este înnăscută și coincide cu instinctele înnăscute ale persoanei.
'30 și '40 ai secolului al XX-lea	Kurt Lewin; Henry Murray; Abraham Maslow	Lewin explicitează comportamentul pe baza relației dintre individ și situația specifică. Potrivit lui Murray, varietatea nevoilor poate motiva comportamentul pentru un anumit timp. Maslow subliniază că o persoană are dorința de a satisface o schemă predeterminată de nevoi, care sunt ierarhizate.

Perioadă	Autor	Viziuni legate de motivație
'50 ai secolului al XX-lea	Frederick Herzberg; Douglas McGregor	Herzberg stabilește că motivația este declanșată de doi factori: primul este mediul specific de lucru (condiții de muncă, salariu), iar al doilea se referă la satisfacția în muncă. Teoria lui McGregor se bazează pe două modele opuse. Primul model, care oferă într-o oarecare măsură o imagine negativă angajatului, se numește teoria X. Celălalt model, pozitiv, este numit teoria Y.
'60 ai secolului al XX-lea	Clayton Alderfer; Elizabeth Duffy; Stacey Adams; Victor Vroom; Lyman Porter și Edward Lawler; Jack Brehm	Alderfer distinge două niveluri în sfera incitant-motivațională a psihicului - „ <i>motive de necesitate</i> ” (inferioare) și „ <i>motive de dezvoltare</i> ” (superioare). Duffy pune accent pe ideile despre cunoaștere, activare și acțiune intermediară ca elemente ale motivației. Potrivit lui Adams, există ideea de prezență a conexiunii direct proporționale a egalității cu motivația. Vroom determină motivația ca posibilă numai atunci când există o legătură clară între performanța muncii și rezultat și atunci când acel rezultat este perceput ca un mijloc de satisfacere a unei necesități. Porter și Lawler rezumă că există doi factori de care depinde efortul asupra aportului individual în muncă: valoarea remunerației și așteptările cu privire la relația dintre efort și recompensă. Brehm presupune că, „ <i>având în vedere gradul în care individul este conștient de nevoile sale și de ceea ce este necesar pentru a le satisface, acesta va alege un comportament care maximizează satisfacerea nevoilor sale</i> ”.

Perioadă	Autor	Viziuni legate de motivație
'70 ai secolului al XX-lea	Clayton Alderfer, David McClelland, Gary Latham & Edwin Locke	Potrivit lui Alderfer, motivația se construiește pe baza unei ierarhii pe trei niveluri a nevoilor și depășirea acestora depinde de voința și capacitățile individului. McClelland susține că toate motivele și nevoile umane, fără excepție, se dobândesc și se formează în cursul dezvoltării individuale. Conform teoriei lui Latham și Locke, două caracteristici ale obiectivelor sunt deosebit de importante – dificultatea și claritatea. Până la o anumită limită, dificultatea obiectivului poate fi motivantă, dar, atunci când este prea mare, obiectivul este perceput ca de neatins, iar încărcătura motivațională scade brusc.

Fiecare dintre aceste teorii relevă caracteristici esențiale ale motivației ca proces, dar factorii motivaționali pentru fiecare persoană sunt strict specifici și diferiți.

PRINCIPALII FACTORI MOTIVAȚIONALI PRIVITORI LA ALEGEREA UNEI PROFESII MILITARE

Alegerea profesiei militare este legată de mulți factori. Charles Handy subliniază, în cartea sa, „*Înțelegerea organizațiilor/Understanding Organizations*” (1976), trei factori care influențează deciziile motivaționale și comportamentul ulterior, anume:

- *Nevoi* – care sunt cele mai semnificative dintre acestea?
- *Așteptări* – cum vom ajunge la rezultatele dorite prin intermediul anumitor acțiuni?
- *Rezultate* – cum vor contribui consecințele acțiunilor noastre la satisfacerea nevoilor noastre?

Respectivii factori sunt diferiți și strict individuali pentru fiecare persoană, cei mai importanți fiind:

- Motivele morale și etice legate de datoria patriotică și/sau tradiția și moștenirea familiei, mândria de apartenență la națiune. Rudele care au fost militari pot fi un model de urmat pentru cariera militară.
- Dorința de dezvoltare personală a abilităților de conducere, rezistenței fizice, disciplinei, abilității profesionale și auto-perfecționare, precum și o carieră internațională în comandamentele întrunite.

- Securitatea socială și stabilitatea – oferirea de locuințe, primirea unui salariu regulat, pensionare anticipată și alte beneficii sociale.
- De la participarea la misiuni internaționale până la îndeplinirea sarcinilor complexe, Armata oferă un mediu dinamic.
- Oportunități de formare și avansare profesională, prin formarea lingvistică și participarea la activități de instrucție și cursuri specializate, care pot ajuta angajații să-și dezvolte noi competențe și să avanseze în carieră.
- Afilierea de grup și munca în echipă pentru a construi relații puternice cu colegii pot fi motivante.
- Oportunitate pentru conexiuni sociale și noi cunoștințe, crearea de noi legături sociale cu oameni din medii și culturi diferite.

În conexiune cu acești factori, a fost realizat un sondaj în rândul unui grup țintă de 50 de persoane cu vârste cuprinse între 19 și 24 de ani cu privire la: „Care a fost principalul motiv pentru care ați ales cariera militară?”. Rezultatele sondajului au fost următoarele: Patriotism – 30%, Securitate financiară – 45%, Dezvoltare personală – 15 %, Tradiții familiale – 5 %.

Care a fost principalul motiv pentru care ați ales cariera militară?

Figura 2 (concepția autoarei)

În Bulgaria, potrivit Institutului Național de Statistică, salariul mediu pentru 2023 a fost 2.296 BGN (leva). Această tendință, cred, este caracteristică armatelor profesionale. Potrivit lui Jared Keller, care a efectuat același tip de studiu, „*Americanii se alătură armatei pentru o mulțime de motive: pentru țară, familie și onoare. Potrivit unui nou studiu asupra soldaților înrolați, totuși, o motivație de bază este relativ simplă: pentru bani.*” (Keller, 2018).

Satisfacția în carieră este acceptată ca un indicator al succesului subiectiv în carieră (Colakoglu, 2011). Deoarece succesul obiectiv în carieră implică rezultate vizibile, acesta se bazează adesea pe o a treia perspectivă și, prin urmare, nu reflectă propria evaluare a succesului de către angajat. În acest sens, succesul subiectiv în carieră este luat în considerare în evaluarea satisfacției în carieră (Galeb).

Pentru cei care au ales profesia militară, este luată în considerare importanța acestei alegeri. Rezultatele sunt următoarele:

- foarte importantă – 60%;
- importantă – 35%;
- neutră – 3 %;
- întrucâtva importantă – 2%.

Cum evaluați gradul de importanță a alegerii profesiei militare pentru dezvoltarea personală?

Figura 3 (concepția autoarei)

Factorii motivaționali astfel conturați relevă și sistemul de valori al respondenților. Aceștia sunt pe deplin conștienți de responsabilitatea profesiei și sunt pregătiți să își servească țara.

CONCLUZII

Alegerea unei profesii este un proces complex și individual, care implică înțelegerea de sine, explorarea opțiunilor profesionale, educație și experiență practică, precum și planificarea carierei. Abordarea corectă a fiecăruia dintre aceste aspecte poate contribui la adoptarea unei decizii informate și satisfăcătoare cu privire la dezvoltarea carierei fiecărui militar. Servirea patriei și menținerea păcii reprezintă acte de conștientizare și datorie pentru care cei care și-au ales specialitățile militare ca profesie.

Motivația ca proces și factorii motivaționali individuali în alegerea unei profesii sunt diferiți pentru fiecare persoană. Pentru ca o persoană să aibă succes în profesia sa, aceasta trebuie să fie motivată!

În acest context, alegerea unei profesii militare implică un grad mare de responsabilitate și conștientizare, pentru că toți cei care aleg această profesie jură să-și apere țara, să acționeze pentru menținerea păcii și rezolvarea pașnică a conflictelor militare regionale și globale!

De aceea, este necesar ca societatea și guvernele democratice să susțină tinerii care au ales profesii militare, deoarece acestea aduc calități personale valoroase, iar datoria față de patrie este pe primul loc!

Prin urmare, beneficiile motivației în alegerea unei profesii în context multinațional vor crește calitatea capitalului uman, iar aceste beneficii sunt incontestabile, atât pentru fiecare țară în parte, cât și pentru NATO!

BIBLIOGRAFIE:

1. Bakhtyorovich, S.U. (2020). *Motivation Problem of the Military Service in Psychology*, www.idpublications.org/wp-content/uploads/2020/02/Full-Paper-MOTIVATION-PROBLEM-OF-THE-MILITARY-SERVICE-IN-PSYCHOLOGY.pdf, accesat la 12 iulie 2024.
2. Funding NATO (2024), https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_67655.htm#direct/, accesat la 26 iulie 2024.
3. Ghaleb, B.D.S., *The Relationship between Career Selection and Career Satisfaction*, [The_Relationship_between_Career_Selection_and_Care.pdf](#).
4. Keller, J. (2018). *The Top 5 Reasons Soldiers Really Join The Army, According To Junior Enlisted* (14 mai 2018), <https://taskandpurpose.com/5-reasons-soldiers-join-army>, accesat la 15 iulie 2024.
5. McGregor, D. (1960). *Theory X and Theory Y. Organization Theory*, 358, p. 5.

6. Ministry of Defence of the Republic of Bulgaria, <https://www.mod.bg/en/ministry.html>, accesat la 22 iulie 2024.
7. Доклад за отбрана, <https://www.mod.bg/en/ministry.html>, accesat la 12 iulie 2024.
8. Stefanova, N., https://www.uni-svishtov.bg/portal/getFile/37/Avtoreferat_NS.pdf, accesat la 12 iulie 2024.

EFICACITATEA MONITORIZĂRII CIVILE A SECTORULUI DE SECURITATE PRIN COMISIILE PARLAMENTARE

Lector dr. Desislava MADZHAROVA

Universitatea de Biblioteconomie și Tehnologii Informaționale, Sofia, Bulgaria
10.55535/GMR.2024.4.22

Civil society and parliamentary control over the system for national security are the basic principles of the state system in countries with parliamentary government. Without the observance of basic principles of democratic control, the idea of a democratic and legal state cannot materialize. The complex environment of uncertainty, which includes unconventional-hybrid wars, generates new challenges, risks and threats to national and international security, different from the ones we know. In this context, security sector institutions strive to adapt to the challenges. Since security is central to people's well-being, it is essential that their views should be clearly reflected in the security policy. Parliament is responsible for establishing the legal parameters, adopting the budget and monitoring the relevant activities. To fully exercise these responsibilities, it needs wide access to information, the necessary technical expertise, the power and the intention to keep the executive under control. In this article, we will try to give a real picture of the concept of active citizen control by presenting information analysed and extracted from focus group discussions, which reflects a qualitative and topical nature. The legislative process is a complex factual composition carried out according to a strictly normatively regulated procedure. In this context, the necessity of imposing a legal initiative must be established in advance, based on permanent observations, analytical studies and research. Therefore, the research method used throughout this paper will be that of analytical research.

Keywords: security; Parliamentary control; civil society; sovereignty; hybrid war;

INTRODUCERE: SECURITATEA ÎN POLITICĂ!

Securitatea *polisului* este o problemă a cetățenilor săi, aceștia decidând cum va fi apărat de atacurile externe. Dezvoltarea relațiilor sociale, cunoscută sub numele de democrație, uneori transformată în oligarhie, alteori trecând în tiranie, nu anulează interesul civil pentru problemele de securitate, cristalizarea aspectului intern găsindu-și loc în întrebarea lui Juvenal – „*Quis custodiet ipso scustodes?/ Și cine ne va apăra de paznici?*”.

Evident, treptat, aspectul principal de securitate externă a societății începe să coexiste cu cel de securitate internă. De aici definiția „*controlului civil asupra forțelor armate și asupra activităților din domeniul apărării naționale este un tip de activitate civilă care se desfășoară atât prin organele puterii de stat, cât și prin formațiuni publice libere, inițiative și mișcări ale cetățenilor, subordonate interesului, condiției și utilizării forțelor armate doar pentru a satisface interesele societății*” (Rachev, 1996, p. 20) „*L'État, c'est moi/Statul, sunt eu!*” – a afirmat Ludovic al XIV-lea. Regele absolutist citat vorbește nu atât despre conștiința de sine înțeleasă din perspectiva dreptului divin al monarhului, cât despre faptul că afirmația a fost controversată chiar și la vremea în care a fost făcută. La aproape 75 de ani de la moartea lui Ludovic al XIV-lea, a izbucnit Revoluția Franceză, oamenii preluând (cel puțin pentru o perioadă scurtă de timp) puterea și statul.

Idei referitoare la societatea civilă:

John Locke

Refuzul stării de natură și evitarea stării de război – motivul principal al formării societății. În „*starea de natură*” nu există: o lege general acceptată și recunoscută; un judecător avizat și imparțial; o forță care să asigure aplicarea legilor și pedepsirea celor care le încalcă. Aceasta justifică scopurile și funcțiile administrației de stat – protecția drepturilor și libertăților cetățenilor și proprietății; formulează rolul dominant al ideii de drept al majorității; ridică problema dreptului poporului de a folosi forța împotriva guvernului atunci când acesta îi încalcă, forțat, propriile drepturi.

Jean-Jacques Rousseau

Esența sistemului politic legitim constă în următoarele: o persoană, unindu-se cu ceilalți într-o societate, pentru a-și păstra libertatea. Teoria suveranității populare: izvorul statalității – suveranitatea absolută a poporului; esența – voința generală.

DE LA SOCIETATEA TRADIȚIONALĂ LA CEA CIVILĂ

Secularizarea, respectiv profanizarea – osificarea lumii sociale și a tuturor relațiilor sociale, nașterea și dezvoltarea intereselor private, inițiativa, independența personală, eliberarea efectivă a elementelor naturale ale omului suprimate anterior etc. pun foarte acut problema ordinii sociale, a condițiilor existenței societății. Statul, ca mecanism, este soluția la problema păcii civile. Statul reprezintă un contract între cetățeni pentru stabilirea și menținerea ordinii sociale.

Societatea civilă este o realitate substanțială, în timp ce statul este un instrument al societății civile. În viscerele acestei societăți se cristalizează ideile despre starea dorită, se formează voința generală a cetățenilor, interesele generale, nevoile și scopurile societății. Formele vieții civile se caracterizează prin autoreglementarea și autoguvernarea acestora. Autoreglementarea se realizează cu ajutorul unor reguli și prescripții raționalizate, norme morale acceptate, modele culturale, obiceiuri, tradiții etc.

Pluralismul, care exprimă și se bazează pe diferențele dintre cetățeni și grupuri de cetățeni, nu contrazice unitatea și principiul armoniei sociale și al păcii sociale. Există o nevoie clară, exprimată în societate, ca reprezentanții aleși ai poporului în parlament să conlucreze îndeaproape cu guvernul și, în special, cu sectorul de securitate. Deși conlucrează în direcția acelorași obiective, rolurile lor sunt și ar trebui să fie radical diferite. Parlamentul este responsabil de stabilirea parametrilor juridici, de adoptarea bugetului și de monitorizarea activităților relevante desfășurate de guverne. Acesta își poate exercita pe deplin aceste responsabilități dacă are acces la informații, expertiza tehnică necesară, competența și intenția de a menține executivul răspunzător și sub control strict. Desigur, aceasta, la rândul său, necesită o structură socială bazată pe încredere și dialog. Societatea civilă se poate alătura acestui dialog, are acest drept, în mai multe moduri. Poate că cel mai bun este prin intermediul organizațiilor neguvernamentale (ONG) care au o gamă largă de activități, expertiză, securitate financiară și inițiativă civică. Respectivul organizații joacă un rol cheie în implementarea principiilor participării democratice.

Relația dintre ONG-uri și grupurile de conducere s-a îmbunătățit de-a lungul anilor în statele de drept, ceea ce nu este valabil în societățile având o conducere de tip autoritar, totalitar sau nedemocratic. În Bulgaria, există o tendință spre consolidare, încredere reciprocă și cooperare între ONG-urile individuale și autorități. Ne exprimăm speranța că o societate civilă vigilentă și reprezentanții poporului își vor spori eforturile pentru a se asigura că toți actorii din sfera securității își vor îndrepta eforturile reciproce pentru binele comun al tuturor cetățenilor.

Însăși natura și dinamica sectorului de securitate, în sine, provoacă examinarea parlamentară. Varietatea problemelor, adesea tehnice, organizarea complexă a oamenilor din sector și referirea la legile, regulile și practicile privind secretul fac activitatea parlamentarilor mai dificilă, mai ales dacă nu recurg la cercetare sau expertiză independentă. Ideea de control sau putere este foarte importantă pentru conceptul de democrație, un concept care poate fi înțeles sau interpretat diferit.

Controlul democratic se referă la normele și standardele care guvernează relația dintre public, puterea reprezentativă, sub forma parlamentului, și puterea aleasă democratic, supusă supravegherii de către justiție, mass-media și organizațiile societății civile. Care este legătura dintre controlul democratic și alte concepte care afectează relația dintre sectorul de securitate și societate? Monitorizarea și controlul cetățenilor în cadrul autonomiei locale este un element absolut necesar al unui stat democratic și este o formă importantă de participare a cetățenilor la autonomia locală. Este un factor esențial în protejarea drepturilor cetățenilor, a intereselor lor legitime și a bunăstării comunității locale. Implicarea părților interesate este una dintre modalitățile care garantează calitatea serviciilor, precum și principalul mecanism de contracarare al practicilor corupte.

În legislația bulgară, controlul public al activităților legate de autonomia și administrația locală nu este reglementat prin lege. Acesta este implementat pe baza dreptului constituțional al cetățenilor de a se asocia. Nu există mecanisme legale care să reglementeze anularea, modificarea sau suspendarea actelor organelor de autonomie locală sau care să urmărească înlăturarea și răspunderea juridică a organelor și funcționarilor administrației locale. Se consideră că politica de securitate este o sarcină „naturală” pentru executiv, care are cunoștințele necesare și poate lua decizii rapide. Parlamentul este, în general, considerat a fi o instituție mai puțin adecvată în relație cu tratarea problemelor de securitate, în special având în vedere procedurile mai lungi, precum și lipsa de informații complete și expertiză cu privire la aspectele importante. Dar, în același timp, parlamentul este însărcinat cu evaluarea și monitorizarea executivului. Filosofia politică pentru stabilirea locului serviciilor speciale în sistemul de securitate este stabilită în textul constituțional. Dacă există un loc de început, acesta este însăși legea fundamentală. Este de menționat, în acest context, că drepturile civile și drepturile omului sunt adesea confundate, neexistând o diferențiere clară între acestea. Foarte des cele două zone se împletesc.

Care sunt posibilitățile de exercitare a controlului asupra serviciilor din domeniul securității?

Controlul parlamentar este o condiție prealabilă pentru legitimitatea democratică. Modificările recente în procesul legislativ și rolul legislativ sporit al executivului au creat necesitatea consolidării procedurilor de control parlamentar. Acest fenomen nu este străin structurii instituționale, principalele instrumente ale democrației parlamentare fiind legate de votul poporului. Regula importantă, în acest caz, este că nu pot fi controlați colegii între ei. De aceea, este potrivit pentru comisiile parlamentare să includă deputați care să nu aibă o legătură profesională cu serviciile de securitate, controlul fiind, așadar, civil, în sensul cel mai profund al termenului.

Dificultatea vine din schimbările majore în componența parlamentului și din necesitatea de a căuta, în fiecare nou mandat, oameni care au acumulat deja experiență ca deputați în acest domeniu. În societățile democratice, guvernul și parlamentul, împreună cu sistemul judiciar, împart responsabilitatea pentru buna funcționare a sectorului de securitate.

Respectivele instituții sunt, împreună, responsabile pentru asigurarea ciclului continuu cuprinzând: formularea politicilor de securitate și apărare națională; aplicarea respectivelor politici; evaluările și auditurile periodice ale performanței. În alocarea responsabilităților, executivul exercită controlul de zi cu zi asupra implementării politicilor. Controlul civil al apărării și al forțelor armate, pentru a fi eficient, necesită o bună înțelegere a principiilor de apărare și de planificare a forțelor, proceduri de planificare cuprinzătoare, clare și auditabile, participare solidă a cetățenilor și monitorizare strictă, din partea cetățenilor, în fiecare etapă de planificare. Un model bun de funcționare al interacțiunii civil-militare în apărare și planificarea forței ar trebui să se bazeze pe:

- cooperare civil-militară orientată spre obiective, nu neapărat spre reguli, la nivel de lucru – expert, unde participarea este proporțională cu expertiza disponibilă și experiența specifică a participanților la procesul de planificare;
- distribuția puterilor de decizie în funcție de expertiza specifică și de interesul personal;
- control civil clar asupra politicii și planificării din domeniul apărării, inclusiv autorizarea tuturor deciziilor de referință de către autoritatea civilă cu responsabilități în domeniu.

Rolul parlamentului în dezvoltarea unei noi politici de securitate națională este limitat, deoarece aceasta este, în primul rând, o prerogativă guvernamentală. Cu toate acestea, un rol important al parlamentului este acela de a face procesul

transparent pentru public, exercitând, astfel o influență indirectă asupra formulării politicilor. Parlamentarii trebuie, de asemenea, să ofere argumente pentru concepte de securitate emergente, trebuie să explice de ce este nevoie de schimbare și să câștige sprijinul și înțelegerea publicului.

Comisiile parlamentare oferă expertiză în materie și sunt adesea consultate în etapele incipiente ale dezvoltării unei politici, atunci când un proiect este în curs de elaborare sau este acordat timp pentru reflecție și examinare. Comisiile folosesc, de asemenea, discursul pentru a informa cu privire la dezvoltarea normelor juridice conexe. A doua fază începe cu primirea oficială a unei propuneri de modificare. Mai ales când se construiesc argumentări, comisiile resping sau propun modificări ale proiectelor de documente, devenind vizibil rolul proactiv și decisiv al legislativului în procesul decizional. Adoptarea, de către parlament, a legislației privitoare la apărare și aprobarea politicilor de securitate sunt acțiuni considerate ca fiind cei mai importanți factori ai controlului democratic civil, întrucât trebuie să reprezinte secțiunile extinse ale populației.

Problema transparenței și a responsabilității este pe deplin evidentă în situația monitorizării și auditării cheltuielilor publice și a cerințelor financiare guvernamentale. Instrumentele și mecanismele utilizate de parlament pentru a controla implementarea politicilor și a supraveghea administrarea fondurilor sunt comune pentru majoritatea sistemelor democratice și includ, de obicei, dezbateri parlamentare, întrebări, interpelări și sondaje parlamentare, ca mijloc de obținere a informațiilor de la executiv. Deoarece securitatea este de o importanță primordială pentru bunăstarea cetățenilor, este esențial ca opiniile lor să fie reflectate clar în politica de securitate. Parlamentul este responsabil pentru stabilirea parametrilor juridici, adoptarea bugetului și monitorizarea activităților relevante. Exercițarea deplină a menționatei responsabilități este condiționată de accesul la informații, expertiza tehnică necesară, competența și intenția de a ține sub control executivul. Acest lucru se realizează prin îndeplinirea mai multor subcriterii – participarea efectivă, respectiv oportunitatea reală pentru fiecare membru de a-și aduce opiniile în atenția celorlalți membri ai comunității; votul pe baza unei cât mai bune înțelegeri a situației, respectiv, într-o perioadă rezonabilă de timp, toți cei implicați au ocazia să se familiarizeze cu politicile planificate, cu alternativele și consecințele acestora, precum și să își formeze o opinie; controlul asupra agendei, respectiv șanse egale de a decela și decide problemele ce urmează a fi incluse pe ordinea de zi; incluziunea populației adulte.

Un alt aspect comun pentru societățile democratice în exercitarea monitorizării este înființarea unor comisii specializate de apărare și, uneori, comisii de informații

pentru a supraveghea politicile guvernamentale și pentru a controla operațiunile și performanța organizațiilor din sectorul de securitate. Mărimea și concentrarea specială a comisiilor permit o examinare mai atentă a subiectelor și oferă o oportunitate mai bună de a ajunge la compromisuri sau de a găsi un consens între diferite partide politice cu privire la problemele de securitate importante. În acest sens, comisiile sunt cele mai influente în pregătirea noii legislații sau a amendamentelor, oferind, de asemenea, expertiză și consiliere cu privire la proiecte executive sau petiții, înainte de a fi aduse în Parlament pentru dezbateră completă, pe probleme.

Autorizările de securitate pentru parlamentarii care lucrează în comisiile de apărare le permit să desfășoare audieri izolate, atunci când este necesar să se păstreze secretul, dar, dincolo de limitările reprezentanților comisiilor de securitate națională oferă, de asemenea, nivelul de bază cu privire la transparența pentru societate și public. Toate procedurile și mecanismele integrate în prevederile constituționale și în lege pentru a promova responsabilitatea executivului în fața legislativului și pentru a le lega pe ambele de principiile constituționale nu sunt scopuri în sine. Acestea servesc scopului general de a oferi națiunii cele mai eficiente politici de securitate, care să fie, în cel mai înalt grad, în interesul societății, realizând, în același timp, un echilibru între nevoia de securitate și menținerea libertăților democratice și a libertăților civile. Controlul parlamentar și public al bugetului se lovește, deseori, de ceea ce a stabilit puterea executivă pentru sectorul de securitate. Cu toate acestea, controlul poate fi și ar trebui exercitat pentru a asigura responsabilitatea în utilizarea resurselor în sectorul de securitate și apărare publică.

Rolul cel mai important al parlamentului și al comisiilor parlamentare, pentru a fi eficiente, este acela de a stabili un cadru legislativ adecvat care să asigure – pe cât posibil în cadrul constituțional particular – aplicarea tuturor principiilor și legislației, în vederea unui proces cuprinzător de audit și control. În afară de aceasta, supravegherea parlamentară și publică a sectorului de securitate, prin intermediul bugetului, trebuie să fie ferm înrădăcinată în cultura politică a țării.

ÎN LOC DE CONCLUZII

Controlul civil în administrația de stat este un element absolut necesar al oricărui stat democratic, fiind un factor esențial pentru protejarea drepturilor cetățenilor și a intereselor lor legitime. Implicarea părților interesate este una dintre modalitățile care garantează calitatea serviciilor, precum și principalul mecanism de combatere a practicilor corupte. Atunci când se dezvoltă o nouă politică sau se ia în considerare o modificare a uneia existente, procesul ar trebui să fie deschis tuturor părților

interesate, dar ar trebui utilizate mecanisme și proceduri pentru a lua în considerare punctele de vedere și opiniile celor care ar fi afectați sau ale celor care au un anumit interes pentru politica respectivă sau modificarea acesteia. În articolul 21 din Legea privind managementul și funcționarea sistemului de protecție a securității naționale, se precizează că „*activitățile organelor și structurilor sistemului de protecție a securității naționale se supun reglementărilor parlamentare, administrative, controlului judiciar și civil*”. Principiile bunei guvernări impun participarea activă și cooperarea diferiților parteneri – instituții de stat, autorități locale, cetățeni și structuri ale societății civile în formularea, implementarea și controlul diferitelor politici. Dialogul dintre administrația locală și părțile interesate este o componentă importantă a procesului de dezvoltare, implementare și monitorizare a politicii de securitate națională în Republica Bulgaria. Procesele de participare civilă la monitorizarea și controlul asupra implementării politicilor pot fi obligatorii, respectiv cerute de lege, și opționale – inițiate de voința administrației locale sau a publicului local. Pentru ca societatea să fie mai activă și mai transparentă în exercitarea controlului civil, ar trebui să existe participare și dialog activ, prin:

- participare la grupuri de lucru intersectoriale;
- participare la întâlniri de nivel expert, forumuri și campanii de informare;
- participare la întruniri de informare, mese rotunde, conferințe, seminarii și altele;
- participare la sondaje și cercetare a opiniei publice.

În calitate de membru cu drepturi depline al UE, cu privire la rolul parlamentelor naționale în ceea ce privește controlul democratic al securității și apărării europene, trebuie remarcat, și în cazul Bulgariei, faptul că există diversitate și diferență în procedurile statelor membre individuale. Cu toate acestea, condițiile de bază în care se desfășoară acest proces pot fi structurate pe mai multe grupe.

În primul rând, existența, în unele țări, a unei legislații speciale care reglementează desfășurarea operațiunilor militare și a misiunilor civile – condițiile de participare, procedurile și principalele instituții, creând, astfel, o bază normativă clară pentru luarea deciziilor PSAC (Politica de Apărare și Securitate Comună). În unele țări, acest proces nu este reglementat în mod explicit de legislație, dar, cu toate acestea, practica permanentă a impus reprezentanților guvernului să efectueze consultări preliminare și să solicite ratificarea de către parlament.

Schimbul de informații prin audieri în sala de plen și în cadrul reuniunilor comisiilor departamentale ar trebui să fie indicat ca un instrument suplimentar de control al parlamentelor naționale. În aceste cazuri, guvernul are obligația de a furniza parlamentarilor informații și documente cu privire la acțiunile comune

întreprinse în cadrul politicii europene de apărare, precum și la modul de cheltuire a fondurilor în cadrul bugetului destinat apărării (din perspectiva eficacității, eficienței și transparenței).

Un rol important în acest proces îl au comisiile cu responsabilități în domeniu ale parlamentelor naționale, respectiv comisiile de securitate și apărare. În ceea ce privește Parlamentul European (PE), trebuie subliniat că respectivul control exercitat de PE asupra politicii de securitate și apărare comună nu înlocuiește sau nu împiedică, în niciun caz, controlul parlamentelor naționale.

Capacitatea de a finanța anumite operațiuni din cadrul politicii de securitate și apărare cu fonduri generate de la bugetul comunitar predetermină competențele de control ale Parlamentului European. Acesta are dreptul de a organiza audieri publice pe probleme de actualitate ale politicii de securitate și apărare, în cadrul cărora sunt discutate aspectele financiare ale operațiunilor, procesul decizional, precum și evaluarea progreselor realizate și a provocărilor viitoare.

Prin dialogul interparlamentar sunt implementate și forme de interacțiune între parlamentele naționale și PE pe probleme de securitate și apărare, existând, astfel, control democratic suplimentar asupra politicilor din sectorul de securitate și apărare.

În primul rând, Tratatul de la Amsterdam stipulează crearea unei Conferințe a comisiilor pentru afaceri europene, care este un forum de discuții în care se întâlnesc reprezentanți ai parlamentelor naționale din comisiile departamentale pentru afaceri europene, precum și membri ai Parlamentului European. În cadrul Adunării Parlamentare a NATO sunt reprezentate atât PE, cât și parlamentele naționale, ceea ce contribuie la o analiză mai profundă și o cooperare între cele două organizații pe probleme de securitate și apărare.

Întărirea treptată a proceselor de integrare în sfera securității și apărării europene este invariabil legată de asumarea de noi responsabilități și de contribuția la rezolvarea problemelor sau a crizelor regionale individuale.

Includerea cu succes a UE în acest cadru este legată de consolidarea responsabilității și a controlului democratic al sectorului. De asemenea, ar trebui prezentate provocările legate de controlul parlamentar în sectorul securității și apărării în vederea depunerii eforturilor pentru o diplomatie publică mai eficientă și legitimarea acțiunilor în sectorul securității și apărării, noile competențe ale parlamentelor naționale și europene după Tratatul de la Lisabona, controlul asupra cheltuirii fondurilor pentru participarea la misiuni civile și militare, precum și ideea lansată în dezvoltarea prezentului Semestru european în domeniul apărării. Lumea nu a devenit un loc mai pașnic după încheierea „Războiului Rece”

și, cu atât mai puțin, în ultimii ani. Ceea ce se întâmplă în mediul de securitate confirmă necesitatea întăririi puterii statului – militară, politică, economică, civilă și informațională – în numele stabilității, securității, a unei națiuni sănătoase.

Revizuirea strategică în curs a sistemului de protecție a securității naționale și Revizuirea strategică a apărării ar trebui să arate clar ce capacități de apărare ar fi necesare Bulgariei, pentru a continua modernizarea și consolidarea apărării. Va fi foarte util să ajungem la un consens pentru că, astfel, se va asigura stabilitatea cu privire la principalele priorități ale politicii de apărare și ale politicii din sectorul de securitate pe termen mediu și lung.

REFERINTE BIBLIOGRAFICE:

1. Andersen, L. (2006). *Security Sector Reform in Fragile States*. Copenhagen: Danemarca. Institute for International Studies Working Paper, nr. 15.
2. Born, H., Fluri, P. (2003). *Oversight and Guidance: The Relevance of Parliamentary Oversight for Security Sector Reform*. Geneva: Centre for the Democratic Control of the Armed Forces Working Paper.
3. Born, H., Fluri, P., Johnsson, A. (ed.) (2003). *Handbook for Parliamentarians* nr. 5. Parliamentary Oversight of the Security Sector: Principles, Mechanisms and Practices. Geneva: Inter-parliamentary Union and Centre for the Democratic Control of the Armed Forces.
4. Caiden, G.E., MacDermot, N., Sandler, A. (1983). *The Institution of Ombudsman*. În Caiden, G.E. (ed.) *International Handbook of the Ombudsman*. Westport, Connecticut: Greenwood Press.
5. Centre for Human Rights (1995). *National Human Rights Institutions: A Handbook on the Establishment and Strengthening of National Institutions for the Promotion and Protection of Human Rights*. Geneva: United Nations Professional Training Series, nr. 4.
6. United Nations Development Programme (2002). *Human Development Report 2002: Deepening Democracy in a Fragmented World*. New York: Oxford University Press.
7. Juvenal's question, <https://bg.wikiquote.org/wiki/%D0%AE%D0%B2%D0%B5%D0%BD%D0%B0%D0%BB>, accesat la 7 august 2024.
8. Rachev V. (1996). *Security and armed forces in a democratic society: basic issues of leadership and control*. În Pantev P., Rachev, V., Tagarev, T. *Problems of civil-military relations in Bulgaria. Approaches to improving civilian control over the armed forces*, Research Studies-2, IISMO, Sofia, p. 20.
9. Sung Ho Kim (2004). *Max Weber's Politics of Civil Society*. Cambridge University Press.

REZILIENȚA ENERGETICĂ ÎN TIMPUL CONFLICTELOR ARMATE: RECONSIDERAREA HIDROGENULUI PENTRU SECURITATEA ENERGETICĂ A UNIUNII EUROPENE

Drd. Marinela-Luminița Emanuela ZLATEA

Departamentul de Economie și Afaceri Internaționale,
Academia de Studii Economice din București

Prof. univ. dr. Alexandra-Lavinia HOROBET

Departamentul de Economie și Afaceri Internaționale,
Academia de Studii Economice din București

Drd. Eugen Constantin ROȘCA

Școala Doctorală, Facultatea de Științe Economice,
Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu
10.55535/GMR.2024.4.23

The Russian-Ukrainian war has raised concerns about the security of energy supply, prompting Europe to make changes in its energy mix. With the launch of REPowerEU, the EU aims to transition as quickly as possible from dependence on Russian fossil fuels to increased energy autonomy and clean energy production. Accelerating renewable hydrogen production by 2030 is part of this plan.

The present study uses clustering algorithms to assess the action capacity of the European Union countries regarding hydrogen perspective, by considering hydrogen production and infrastructure projects. The war has accelerated the transition to clean energy sources and energy independence, which is reflected in the reduction of CO₂ emissions and the increased interest of member state governments and private entities in issuing green bonds. Investments in green hydrogen can boost economic growth and resilience but require the creation of a functioning market and a flexible regulatory framework.

Keywords: energy security; hydrogen; war; renewable energy; European Union;

INTRODUCERE

Războiul ruso-ucrainean, început în februarie 2022, a afectat profund dinamica energiei globale, aducând în prim-plan asigurarea independenței energetice și accelerarea tranziției către sursele de energie regenerabilă. Ca răspuns la dezechilibrul din piața energetică, în mai 2022, Comisia Europeană a lansat *Planul REpowerEU*, inițiativă ce are drept scop eliminarea treptată a importurilor de energie din Rusia și intensificarea semnificativă a energiei verde (Comisia Europeană, 2022-a). Hidrogenul verde reprezintă o componentă importantă a REpowerEU, fiind estimate importuri și producție în total de aproximativ 20 milioane de tone până în 2030 (Comisia Europeană, 2022-b). Planul include, de asemenea, măsuri de sprijinire a dezvoltării infrastructurii și piețelor de hidrogen, pentru ca hidrogenul verde să poată fi produs, transportat și utilizat eficient în diferite sectoare. Astfel, încă de la elaborarea *Strategiei Europene pentru Hidrogen*, în 2020, se întrevădeau oportunități privind rolul acestuia în stocarea energiei regenerabile și în reducerea emisiilor de CO₂ în rândul anumitor sectoare, precum cel siderurgic, chimic și de transporturi (Comisia Europeană, 2020-a). Strategia are drept scop dezvoltarea unei economii europene a hidrogenului, prin crearea de noi oportunități economice și stimularea creșterii competitivității UE, cu focus pe cercetare și inovare, care sunt esențiale pentru atingerea acestor obiective.

Rezultat din procesul de electroliză a apei, hidrogenul verde a căpătat un interes semnificativ în ceea ce privește tranziția către un sistem energetic mai durabil, fiind considerat o soluție potențială de energie curată și datorită faptului că este produs folosind surse de energie regenerabilă, precum energia solară sau eoliană. Tot mai multe țări au început să promită neutralitatea climatică și să caute soluții de reducere a emisiilor de CO₂, astfel că investițiile pentru stimularea producției și utilizarea hidrogenului verde au început să crească substanțial în ultimii ani. Recent, la nivel de UE au fost alocate aproximativ 6,9 miliarde EUR (7,4 miliarde USD) pentru proiectele de producere a hidrogenului verde în cadrul inițiativei Proiecte Importante de Interes Comun European (IPCEI) (Hydrogen Insight, 2024-a). De asemenea, UE a aprobat un ajutor de stat în valoare de 998 de milioane EUR (aproximativ 1,1 miliarde USD) pentru producția de hidrogen din surse regenerabile în Olanda (Hydrogen Insight, 2024-b). Pentru a crea securitate investițională și oportunități de afaceri, atât pentru producția europeană, cât și pentru cea globală de hidrogen

din surse regenerabile, Comisia Europeană a lansat, în 2022, Banca Europeană de Hidrogen (EHB). Prima licitație la nivel european în cadrul EHB a acordat aproape 720 de milioane EUR pentru șapte proiecte de hidrogen regenerabil din Europa și se preconizează că vor produce aproximativ 1,58 milioane de tone de hidrogen regenerabil în următorii zece ani (Comisia Europeană, 2022-c).

Eforturile UE de a-și construi propria fortăreață energetică, menținând în același timp neutralitatea climatică, sunt numeroase, dar ce se întâmplă atunci când apar schimbări de natură geopolitică? Cum a schimbat războiul dintre Rusia și Ucraina dinamica energiei globale și discursul energiei regenerabile? În plus, cum poate UE, dat fiind contextul actual, să alinieze securitatea energetică la obiectivele climatice? Cercetarea noastră își propune să umple acest gol și să analizeze modul în care războiul Rusiei împotriva Ucrainei aduce în prim-plan importanța hidrogenului verde ca alternativă pentru obiectivele UE. Aruncăm o privire asupra pieței europene de hidrogen verde, de la lansarea *Strategiei Europene pentru Hidrogen* și până în prezent. Pe de o parte, luăm în considerare variabile de interes precum consumul și aprovizionarea cu hidrogen, proiectele de infrastructură și producție de hidrogen, pentru a identifica asemănările și deosebirile dintre țările membre ale Uniunii Europene din perspectiva dezvoltării economiei hidrogenului. Acestor variabile li se adaugă și altele, cum ar fi emisiunea de obligațiuni verzi de către corporații și guverne, ponderea energiei regenerabile în consumul final brut de energie și emisiile nete de gaze cu efect de seră, care arată progresul acestor țări în tranziția energetică. Astfel, în prima parte a lucrării, analizăm principalele rezultate obținute în literatura de specialitate privind cercetarea hidrogenului verde, pentru ca, în partea a doua, să descriem metodologia și rezultatele cercetării noastre. În încheiere, evidențiem cele mai importante idei și limitările din cadrul lucrării, la care adăugăm câteva potențiale teme de cercetare viitoare.

LITERATURA DE SPECIALITATE

Cea mai mare provocare în producerea de hidrogen curat o reprezintă sursa de energie utilizată. Cadrul dezirabil, care să îndeplinească atât obiectivele privind neutralitatea climatică, precum și asigurarea securității energetice este ca hidrogenul verde să fie produs folosind exclusiv surse regenerabile. Astfel, întregul proces nu necesită epuizarea resurselor naturale și nu implică emisii de CO₂. Mai mult decât atât, producerea de hidrogen verde poate crea un sistem energetic durabil, valorificând, astfel, sursele de energie regenerabilă și contribuind la reducerea dependenței de combustibilii fosili. Cu toate acestea, costul ridicat al tehnologiilor de energie regenerabilă și nevoia unei dezvoltări semnificative a infrastructurii de stocare și distribuție reprezintă o provocare.

Literatura de specialitate se concentrează asupra acestei problematice. Există numeroase cercetări care au încercat să clasifice hidrogenul în funcție de tipul de tehnologie utilizat în producția sa. Pilavachi et al. (2009) au analizat șapte procese comune de producere a hidrogenului, în funcție de diferite tipuri de cost și de emisiile de CO₂, respectiv: reformarea cu abur a gazului metan (SMR), oxidarea parțială a hidrocarburilor (POX), gazeificarea cărbunelui (CG), gazeificarea biomasei (BG), sistemul fotovoltaic-electroliză (PV-EL), sistemul eolian-electroliză (W-EL) și sistemul hidroenergetic-electroliză (H-EL). Rezultatele obținute de aceștia au demonstrat că, în majoritatea cazurilor, procesele care combină sursele regenerabile de energie cu electroliza au fost considerate a fi mai bune decât procesele convenționale, primul în clasamentul procesului de producție fiind sistemul hidroenergetic-electroliză, la polul opus fiind cel de gazeificare a cărbunelui (Ib., p. 9). În *Strategia UE pentru Hidrogen*, acesta este clasificat în funcție de tehnologia și sursa de energie utilizate în: hidrogenul bazat pe energie electrică, hidrogenul din surse regenerabile, hidrogenul curat, hidrogenul pe bază de combustibili fosili, hidrogenul bazat pe combustibili fosili cu captare de carbon, hidrogenul cu emisii scăzute de CO₂ și combustibilii sintetici hidrogenați. Comunicarea Comisiei consemna, la acel moment, că „nici hidrogenul din surse regenerabile, nici hidrogenul cu emisii scăzute de carbon, în special hidrogenul pe bază de combustibili fosili cu captură de carbon, nu sunt competitive, din punctul de vedere al costurilor, cu hidrogenul pe bază de combustibili fosili”. (Comisia Europeană, 2020-b, p. 5).

Pentru o mai elocventă clasificare a tipului de hidrogen, Agenția Internațională pentru Energii Regenerabile (IRENA) a propus o nomenclatură a codurilor de culoare pentru fiecare tip, în funcție de sursa de energie utilizată: gri (produs din combustibili fosili, mai exact reformarea cu abur a metanului/SMR sau gazeificarea cărbunelui), albastru (hidrogen gri, dar cu tehnologii de captare a carbonului/CCS), turquoise (combină utilizarea gazului natural ca materie primă, fără producerea de CO₂; astfel, prin procesul de piroliză, carbonul din metan devine carbon negru solid) și verde (electroliza apei alimentate de electricitatea provenită din surse de energie regenerabilă) (IRENA, 2020, p. 9).

Au existat, de asemenea, studii de specialitate care au realizat comparații tehnice și economice între tehnologiile de producere a hidrogenului, precum și pentru înțelegerea fezabilității acestora. Astfel, au fost adăugate alte culori, precum: aqua, maro sau negru, alb, galben, roz sau violet și roșu (Ji, Wang, 2021; Ajanovic et al., 2022; Arcos, Santos, 2023; Dash et al., 2023). Ji și Wang (2021) au demonstrat că, pe termen scurt, SMR rămâne tehnologia dominantă datorită maturității sale, iar CG poate fi mai aplicabil în unele regiuni datorită distribuției locale a resurselor.

Însă, pentru a schimba acest statu quo, una dintre variante este de a combina tehnologia de captare a carbonului pentru a controla emisiile de CO₂, ceea ce este mai puțin fezabil, având în vedere rezervele limitate de combustibili fosili.

Cea de-a doua variantă o reprezintă tranziția treptată la producția de hidrogen verde, metodele de electroliză și cele termochimice demonstrând un potențial considerabil de dezvoltare din punct de vedere economic și ecologic (Ji, Wang, p. 18). Arcos și Santos (2023) au arătat că hidrogenul verde rămâne cel mai scump dintre toate celelalte tipuri, urmat de hidrogenul violet sau roz (obținut cu ajutorul energiei nucleare), iar hidrogenul de tipaqua [provenit din extragerea din nisipurile petroliere (bitum natural) și zăcămintele petroliere convenționale]] este cel mai ieftin, însă trebuie subliniat faptul că acest tip de hidrogen se află încă într-un stadiu incipient, nefiind testat în mod adecvat. Fiecare metodă de producere a hidrogenului are diferiți factori, care trebuie să fie subliniați. Compoziția mixului de energie, de exemplu, determină cantitatea de emisii de CO₂ generate. Prin urmare, deși tehnologiile cu emisii semnificative de GES dețin în prezent cele mai înalte niveluri de maturitate și costuri mai mici, este important ca acestea să fie abandonate treptat, iar metodele de producție cu emisii scăzute de carbon trebuie să continue să evolueze și să se îmbunătățească pentru a obține costuri scăzute și fără GES (Arcos, Santos, p. 15).

În contextul războiului împotriva Ucrainei, cercetătorii în domeniul energiei s-au concentrat pe aspecte care țin de: infrastructura de transport, lanțul de aprovizionare și cooperarea cu diferite țări în vederea asigurării unor parteneriate de hidrogen.

Infrastructura de transport este o componentă critică pentru dezvoltarea economiei hidrogenului. Deși ar putea fi privită ca un obiectiv care se întinde pe un orizont de termen lung, în realitate, s-a încercat găsirea unor soluții pe termen scurt. O alternativă intens cercetată de specialiști o reprezintă folosirea infrastructurii actuale de gaz și amestecarea hidrogenului în rețeaua de gaze naturale. Vadaszi et al. (2023) au constatat că hidrogenul poate fi amestecat direct în rețeaua de distribuție, transportat prin sistemul de gaze naturale și stocat în depozitele subterane de gaze, însă trebuie să se țină cont că metoda de implementare este diferită de la țară la țară, în funcție de infrastructura existentă, cadrul legal disponibil și condițiile geologice specifice. Studiul lor propune ca strategie interconectarea sectoarelor de gaz cu cele de electricitate și creșterea producției de biogaz. Astfel, dacă există un surplus în sistemul electric ca urmare a generării intensive de energie regenerabilă, atunci hidrogenul poate fi produs cu excesul de energie și transportat prin infrastructura existentă. Concluziile evidențiază că înlocuirea

gazului natural cu hidrogen 100% rămâne doar la nivel teoretic momentan, fiind necesară o infrastructură și o tehnologie specială (Vadaszi et al., p. 3). Studiul lui bin Jumah (2024) a arătat că este esențial să se îmbunătățească densitatea energetică a hidrogenului pentru a face posibile transportul și stocarea acestuia, însă este nevoie de infrastructură specializată, care necesită costuri suplimentare pentru procese precum comprimarea, lichefierea sau utilizarea purtătorilor chimici (binJumah, p. 18). S-a pus problema inclusiv a producerii hidrogenului în parcurile eco-industriale (EIP), ceea ce ar presupune crearea unui cluster de activități industriale și comerciale cu scopul de a minimiza deșeurile și a optimiza utilizarea resurselor. Parcurile eco-industriale pot oferi infrastructura necesară pentru producerea și distribuția hidrogenului și reduc costurile de producție, transport și distribuție, creând, astfel, economii de scară (Reda et al., 2024, p. 15).

Dar, stocarea hidrogenului nu este determinată numai de instrumentele de depozitare sau infrastructura de transport, ci și de evoluția cererii și a ofertei, precum și de interacțiunea cu alte sectoare. În acest context, Münster et al. (2024) au arătat că scăderea cererii de gaze naturale a dus la creșterea cererii pe termen scurt de hidrogen. Pe termen lung, disponibilitatea hidrogenului verde și albastru crește cererea de importuri de hidrogen, ceea ce poate avea impact asupra infrastructurilor necesare. Conform studiului lor, disponibilitatea limitată sau prețul ridicat al gazelor naturale, însoțite de o cerere de hidrogen ridicată, pot spori producția de hidrogen verde. De asemenea, creșterea prețurilor gazelor naturale afectează costul hidrogenului albastru, în timp ce creșterea prețurilor la electricitate afectează costul hidrogenului verde, existând, astfel, variațiuni de cost ca urmare a prețurilor uniforme ale gazelor naturale față de prețurile de electricitate (Münster et al., p. 22). Erdoğan și Güler (2023) au proiectat lanțul de aprovizionare cu hidrogen pentru vehiculele electrice cu celule de combustibil pe bază de hidrogen (HFCEV) în Turcia, pe o perioadă de 25 de ani (2026-2050). Cererea scăzută și costul de capital ridicat duc la creșterea costului unitar al hidrogenului până în 2031, dar vor atinge valorile cele mai scăzute până în 2050, ca o consecință a maturizării lanțului de aprovizionare. Studiul lor consideră cea mai bună strategie producția mixtă, bazată, pe de o parte, pe SMR (orientat pe costuri) și, pe de altă parte, pe electroliză (orientată pe zero emisii de CO₂) (Erdoğan și Güler, p. 13).

Potențialul hidrogenului verde se bazează și pe așezarea geografică și resurse naturale abundente. În acest sens, în august 2020, Germania și Ucraina au lansat un parteneriat energetic care include dezvoltarea unei economii bazate pe hidrogen. Ucraina dispune de resurse vaste de energie regenerabilă, care pot contribui la producția de hidrogen „verde”, precum și de un sistem de transport al gazelor util pentru distribuția hidrogenului. Pentru aceasta, este nevoie de accelerarea

dezvoltării cadrului de reglementare în Ucraina și armonizarea acestuia cu Germania, luând în considerare normele și obligațiile deja existente ale Ucrainei în domeniu (Hritsyshyna, Hutarevych, 2021, p. 21). Cadrul de reglementare rămâne o provocare și pentru parteneriatul UE-Maroc în ceea ce privește producția de hidrogen, dar aceasta nu constituie o barieră majoră precum pregătirea pieței, lipsa apei și disputele teritoriale din Maroc.

Luăm, așadar, în considerare analiza surselor de energie regenerabile din UE care pot contribui la producția de hidrogen verde, ținând cont de infrastructura potențială de transport, precum și de potențialul cererii și ofertei de hidrogen curat.

METODOLOGIE

Pornind de la rezultatele obținute în literatura de specialitate, ne propunem să analizăm potențialul hidrogenului în UE-27 în ceea ce privește tranziția către energia verde, dat fiind actualul conflict armat din Ucraina. Variabilele incluse sunt descrise în *tabelul 1*.

Tabelul 1: Descrierea variabilelor (concepția autorilor)

Acronim	Variabilă	Perioadă	Unitate de măsură	Sursă
GRB	Emisiunea de obligațiuni verzi de către corporații și guverne	2022	% din total	Eurostat
REN	Ponderele energiei regenerabile în consumul final brut de energie	media 2019-2022	%	Eurostat
GES	Emisiile nete de gaze cu efect de seră	media 2019-2022	tone per capita	Eurostat
H2IP	Proiecte de infrastructură pentru hidrogen	NA	nr. proiecte	European Hydrogen Observatory
H2PP	Proiecte de producție a hidrogenului	NA	nr. proiecte	European Hydrogen Observatory
H2TC	Hidrogen – Consum total	medie 2019-2024	mii tone echivalent petrol	S&P Energy Portal
H2TS	Hidrogen – Aprovizionare totală	medie 2019-2024	mii tone echivalent petrol	S&P Energy Portal

Cercetarea a utilizat metode de grupare (clusterizare) pentru a examina similitudinile și diferențele dintre țările membre ale UE în ceea ce privește dezvoltarea hidrogenului. Au fost utilizate trei metodologii principale de clusterizare: *clusterizarea ierarhică* (cunoscută și sub denumirea de *clusterizare în arbore*), *clusterizarea k-means* și *clusterizarea bidirecțională*. Aceste metodologii au fost selectate pentru capacitatea lor de a discerne modele și de a încadra țările în grupuri în funcție de diverse caracteristici asociate cu dezvoltarea hidrogenului. Nivelul de progres al țărilor în producerea și utilizarea hidrogenului a fost surprins prin 4 variabile:

- (1) Proiecte de infrastructură pentru hidrogen – H2IP;
- (2) Proiecte de producție a hidrogenului (H2PP);
- (3) Hidrogen – Consum total, medie 2019-2024 (mii tone echivalent petrol) – H2TC;
- (4) Hidrogen – Ofertă totală, medie 2019-2024 (mii tone echivalent petrol) – H2TS. Acestor variabile le-au fost adăugate 3 variabile suplimentare, care descriu emisiile nete de gaze cu efect de seră ale țărilor membre ale UE, ca medie pentru perioada 2019-2022 (în tone pe cap de locuitor) – GES, precum și progresul țărilor în tranziția verde: REN – Cota de energie regenerabilă în consumul final brut de energie, medie 2019-2022 (%), și GBR – Emiterea de obligațiuni verzi de către corporații și guverne, 2022 (% din total). Datele au fost colectate pentru toate cele 27 de țări membre ale UE, între 2019 și 2024, în funcție de disponibilitate, din următoarele surse: Eurostat, European Hydrogen Observatory și S&P Energy Portal.

Clusterizarea ierarhică, utilizând metoda de amalgamare Ward și distanțele euclidiene, a generat o dendrogramă care ilustrează vizual legăturile dintre țări (Murtagh, Legendre, 2014). Această metodă a facilitat recunoașterea clusterelor existente fără a le predefini numărul. Tehnica de clusterizare *K-means*, o metodă de partiționare iterativă, a fost ulterior utilizată pentru a forma grupuri distincte de țări care prezintă traiectorii similare în dezvoltarea hidrogenului, fără suprapuneri (Jain, 2010). Numărul de clustere a fost stabilit prin metoda cotului (elbow method) și analiza siluetei, pentru a spori similaritatea intra-cluster și diferențele inter-cluster. O tehnică de clusterizare cunoscută sub numele de *îmbinare bidimensională* (two-way joining) a fost utilizată pentru a grupa simultan țările și variabilele, astfel identificând corelații între subseturi distincte de țări și dimensiuni specifice ale dezvoltării hidrogenului, de asemenea în raport cu progresul țărilor în tranziția energetică (Madeira, Oliveira, 2004). Aplicarea distanțelor euclidiene în toate cele trei metode garantează uniformitatea în evaluarea similarității între date.

Abordarea lui Ward, utilizată în *clusteringul ierarhic*, minimizează varianta în cadrul clusterelor, generând clustere compacte și distinct diferențiate (Murtagh, Legendre, ib.). Integrarea diferitelor metodologii de clusterizare este, în opinia noastră, un cadru cuprinzător pentru a distinge liderii, urmăritorii și perspectivele de parteneriat în sectorul european al hidrogenului.

REZULTATELE CERCETĂRII

Pentru a distribui țările analizate în grupuri cât mai omogene, dar diferențiate de la un cluster la altul, au fost aplicați doi algoritmi de clusterizare: *algoritmul iterativ* (a se vedea figura 1) și *clusterizarea k-means* (a se vedea figura 2). Toate variabilele au fost standardizate pentru a elimina impactul unităților de măsură diferite și au fost introduse în algoritm folosind Tibco Statistica.

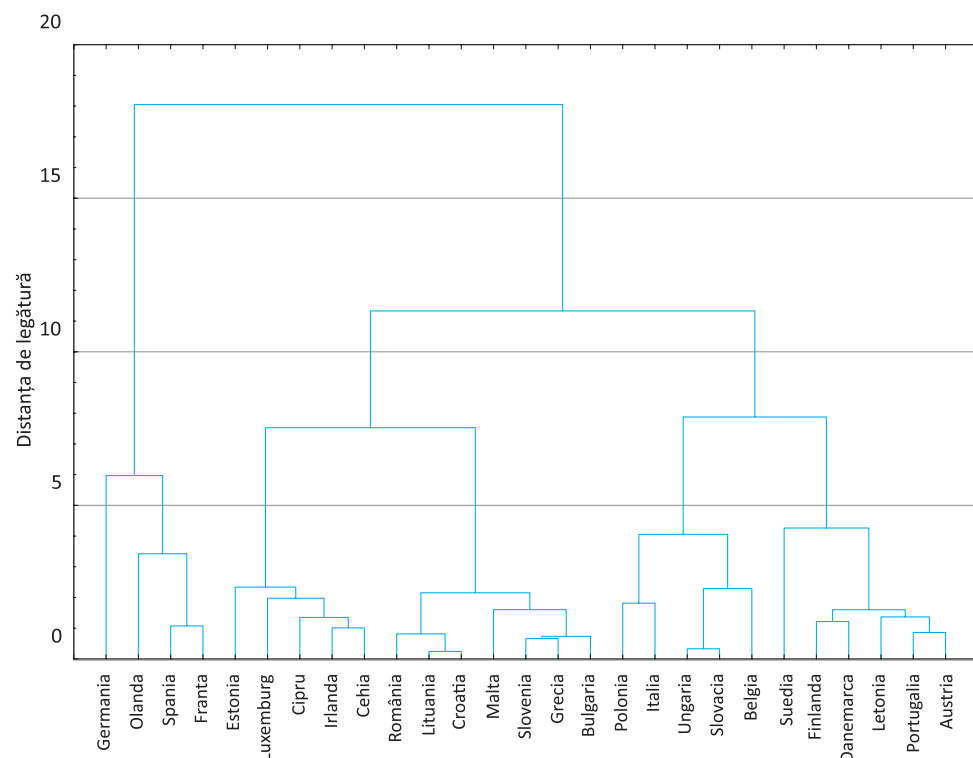

Figura 1: Dendrograma – clusterizarea ierarhică
(calculul autorilor și reprezentarea în Tibco Statistica)

Reziliența energetică în timpul conflictelor armate: reconsiderarea hidrogenului pentru securitatea energetică a Uniunii Europene

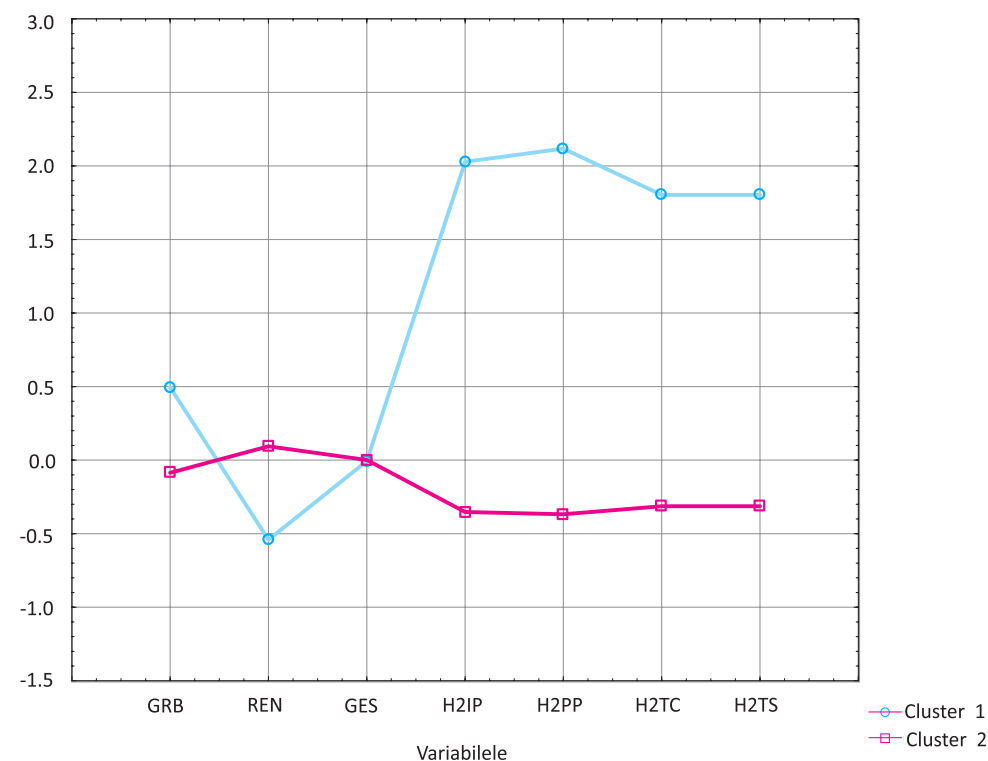

Figura 2: Clusterizarea k-means (lb.)

Figura 1 prezintă rezultatele obținute ca urmare a aplicării *algoritmului iterativ*. Axa orizontală conține numărul de clusteruri identificate și țările care fac parte din aceste clusteruri, iar distanța dintre centrele clusterurilor este prezentată pe axa verticală. Astfel, au fost obținute 2 clusteruri de țări: Germania, Olanda, Spania și Franța (Cluster 1) și restul țărilor din UE-27 (Cluster 2). Clusterul 1 conține țări cu particularități specifice în ceea ce privește energia regenerabilă și, în special, producerea și utilizarea hidrogenului, comparativ cu țările din clusterul 2. Germania, Olanda, Spania și Franța sunt prezente în topul celor mai mari țări atât în ceea ce privește resursele de energie regenerabilă, cât și investițiile semnificative și capacitatea de producție de hidrogen. Împreună cu Polonia, Italia, Marea Britanie și Belgia, acestea reprezintă împreună 74% din capacitatea totală de producție a hidrogenului din Europa (European Hydrogen Observatory, 2023, p. 12). În analiza noastră, Polonia și Italia prezintă caracteristici similare și fac parte din clusterul 2.

Figura 2 arată mediile normalizate pentru cele două clusteruri. Clusterul 1 este superior clusterului 2 la nivelul tuturor variabilelor, mai puțin pentru REN, și egal

în ceea ce privește GES, dar, pentru toate variabilele de hidrogen, clusterul 1 este în mod evident la un nivel mult mai ridicat decât clusterul 2. Este surprinzător rezultatul în ceea ce privește ponderea energiei regenerabile în consumul final brut de energie pentru țările din clusterul 1, însă, atunci când luăm în considerare variabilele de hidrogen, asociem ponderea resurselor de energie regenerabile în producerea de hidrogen. 91% din capacitatea totală de producție a hidrogenului provine din metoda de reformare a gazelor naturale sau gazeificarea cărbunelui. În schimb, metodele curate precum reformarea cu captarea simultană a carbonului și producția prin electroliza apei au un aport minor – mai puțin de 1% din capacitatea totală de producție a hidrogenului (Ib., p. 15). Variabila GES este similară pentru ambele clustere, ceea ce sugerează că țările membre ale UE s-au aliniat cu directivele privind neutralitatea climatică și au făcut progrese semnificative în ceea ce privește reducerea emisiilor de gaze cu efect de seră. Această variabilă nu este, astfel, semnificativă din perspectiva grupării țărilor membre ale UE în cele două clustere.

Atunci când ne uităm la emisiunea de obligațiuni verzi de către corporații și guverne, observăm că nu există o diferență semnificativă între cele două clustere. În plus, nivelul este ușor apropiat și de variabila GES pentru ambele clustere, ceea ce ar putea însemna că, odată cu obiectivele UE referitoare la neutralitatea climatică, a crescut și interesul guvernelor statelor membre și entităților private pentru emisiunea de obligațiuni verzi. Obligațiunile verzi contribuie la finanțarea activelor necesare pentru tranziția către o economie cu emisii reduse de carbon. Astfel, în 2023 a intrat în vigoare Standardul European pentru Obligațiuni Verzi (EUGBS), cu scopul de a stabili un cadru clar și transparent, precum și de a îmbunătăți impactul obligațiunilor verzi la nivel de UE (Comisia Europeană, 2023).

În ceea ce privește proiectele de producție și infrastructură de hidrogen, rezultatele clusterizării k-means arată că statele din clusterul 1 sunt net superioare statelor din clusterul 2 (figura 2). Aceasta se poate observa prin prisma investițiilor masive pe care acestea le fac în proiectele de hidrogen. După aprobarea Comisiei Europene din februarie 2024, guvernul german a acordat 4,6 miliarde EUR pentru 23 de proiecte de hidrogen verde din cadrul Hy2Infra. Prin acestea, Germania asigură o capacitate de producție de hidrogen de până la 1,4 GW, alimentată de energie regenerabilă, soluții de stocare de până la 370 GWh și 2.000 km de infrastructură pentru hidrogen (Hydrogen Insight, 2024-c). Olanda face, de asemenea, mari progrese în ceea ce privește producția de hidrogen verde. Noul proiect al Groenvermogen NL, *HyPRO*, este cel mai mare proiect de cercetare și dezvoltare în domeniul hidrogenului verde din Olanda de până acum și se concentrează

pe îmbunătățirea tehnologiei de electroliză în vederea reducerii costului și a creșterii producției de hidrogen verde (Hydrogen Central, 2024). Încă din 2020, când a fost publicată *Strategia Națională pentru Hidrogen*, Franța își propunea să devină lider în domeniul hidrogenului verde, având drept obiectiv ambițios crearea unei capacități de electrolizor instalată de 6,5 GW până în 2030, capabilă să producă 680.000 de tone de hidrogen regenerabil în fiecare an (France Hydrogène, 2023). În anul 2022, în cadrul *Proiectului Important de Interes Comun European*, Comisia Europeană a selectat 15 inițiative franceze, printre care: fabrica de electrolizoare din Belfort (cu McPhy), uzina de producție de hidrogen din Dunkirk (cu Air Liquide) și proiectul de cercetare și dezvoltare privind mobilitatea H2 în Flins-sur-Seine (Hyvia – Grupul Renault și Plug Power) (H2 Energy News, 2022). Tot din cadrul Proiectelor de Interes Comun ale Comisiei Europene face parte și compania spaniolă de energie Enagás, care estimează o producție de hidrogen regenerabil de aproximativ 2,5 milioane de tone pe an în 2030. Proiectele de infrastructură spaniole vor fi conectate la viitorul coridor H2Med, prin care Enagás aspiră să transforme Peninsula Iberică în principalul hub de hidrogen al Europei. Acest coridor include, de asemenea, secțiunea dintre Celorico da Beira din Portugalia și Zamora (CelZa) și conexiunea maritimă dintre Barcelona și Marsilia (BarMar). Această conductă va fi esențială pentru ca Spania să își poată exporta surplusurile de energie, contribuind, astfel, la atingerea obiectivului Europei de a produce aproximativ 10 milioane de tone pe an din cele 20 de milioane de tone care se așteaptă să fie consumate până în 2030 (Invest in Spain, 2024).

Variabilele de consum și aprovizionare de hidrogen sunt, de asemenea, la un nivel ridicat pentru clusterul 1 față de clusterul 2. Nivelul de consum al țărilor din clusterul 1 este ridicat, precum și nivelul de producție. Germania (21%), Olanda (12%), și Spania (7%) reprezintă aproape 50% din cererea combinată de hidrogen din Europa (4,12 Mt/an). În contrast, majoritatea țărilor europene prezintă un consum relativ modest de hidrogen – mai puțin de 10% din cererea totală de hidrogen a fiecărei țări (European Hydrogen Observatory, 2023, p. 44). Nivelul similar al celor două variabile indică faptul că, pentru fiecare țară, indiferent de cluster, producția internă curentă acoperă în totalitate cererea/consumul intern.

Metoda algoritmului de clustering k-means indică numărul optim de clustere pe baza testării ANOVA. *Tabelul 2* prezintă distanțele dintre clustere și demonstrează că variabilele care se referă la hidrogen sunt cele care departajează cele două grupuri de țări. Astfel, cu cât distanța este mai mare, cu atât clusterele sunt mai diferite.

Tabelul 2: Testarea ANOVA
(calculul autorilor și reprezentarea în Tibco Statistica)

	Între	df	În interior	df	F	p value
GRB	2.016	1	23.984	25	2.101	0.160
REN	1.056	1	24.944	25	1.059	0.313
GES	0.865	1	25.135	25	0.861	0.362
H2IP	18.768	1	7.232	25	64.872	0.000
H2PP	10.625	1	15.375	25	17.277	0.000
H2TC	17.122	1	8.878	25	48.216	0.000
H2TS	17.122	1	8.878	25	48.216	0.000

Variabila referitoare la proiectele de infrastructură de hidrogen (H2IP) arată o eterogenitate mai mare între clustere comparativ cu variabila proiectelor de producție de hidrogen (H2PP). Putem asocia aceste rezultate cu proiectele de consorțiu și inițiativele care se concentrează pe crearea de coridoare de aprovizionare cu hidrogen, ceea ce mărește importanța lor la nivel de consorțiu și mai puțin pentru fiecare țară la nivel individual. De asemenea, atunci când ne referim la infrastructura de hidrogen, luăm în considerare infrastructura de distribuție și stocare. Germania, de exemplu, dispune deja de o rețea de peste 1.800 de kilometri de conducte de hidrogen convertite și nou construite și lucrează la dezvoltarea unei rețele centrale de hidrogen până în 2028 (The Federal Government, 2024). Astfel, rezultatele coincid cu concluziile studiului Vadaszi et al. (2023), care constatau că hidrogenul poate fi transportat prin sistemul de gaze naturale și stocat în depozitele subterane, însă trebuie să se țină cont că metoda de implementare este, așa cum menționăm, diferită de la țară la țară, în funcție de infrastructura existentă, cadrul legal disponibil și condițiile geologice specifice. La polul opus, în interiorul clusterului, variabila proiectelor de producție are o relevanță mult mai mare, ceea ce poate sugera că numeroase țări au început să fie din ce în ce mai interesate de demararea de proiecte pentru producția hidrogenului verde. Acest lucru este susținut și de rezultatele ANOVA în ceea ce privește GRB, REN și GES la nivel intra-cluster. În plus, unele țări precum Spania beneficiază de condiții climatice propice pentru generarea de energie regenerabilă (solară, eoliană etc.) care să susțină producerea de hidrogen verde.

Figura 3 arată rezultatul clusterizării two-way joining, sub forma unei hărți termice (heat map) a țărilor în funcție de variabilele selectate. Marcajele cu galben, portocaliu și roșu arată o poziționare mai bună a țărilor pe respectivele variabile, cu excepția GES, unde poziționarea mai bună este dată de culorile din spectrul verde.

În ceea ce privește variabila GRB, în 2022 Suedia, Slovacia și Ungaria ocupau topul clasamentului în ceea ce privește piața obligațiunilor verzi, sprijinind proiectele de protecție a mediului. Rezultatele noastre sunt confirmate, de asemenea, de analiza European Environment Agency (2023). Unele țări, precum Suedia, sunt active pe piața obligațiunilor verzi de mai mulți ani. În 2013, orașul Göteborg din Suedia a devenit primul oraș din lume care a emis obligațiuni verzi (500 de milioane SEK). Veniturile obținute din obligațiunile verzi emise sunt folosite pentru a finanța proiecte de schimbare climatică ce promovează tranziția către energia verde (United Nations, 2023).

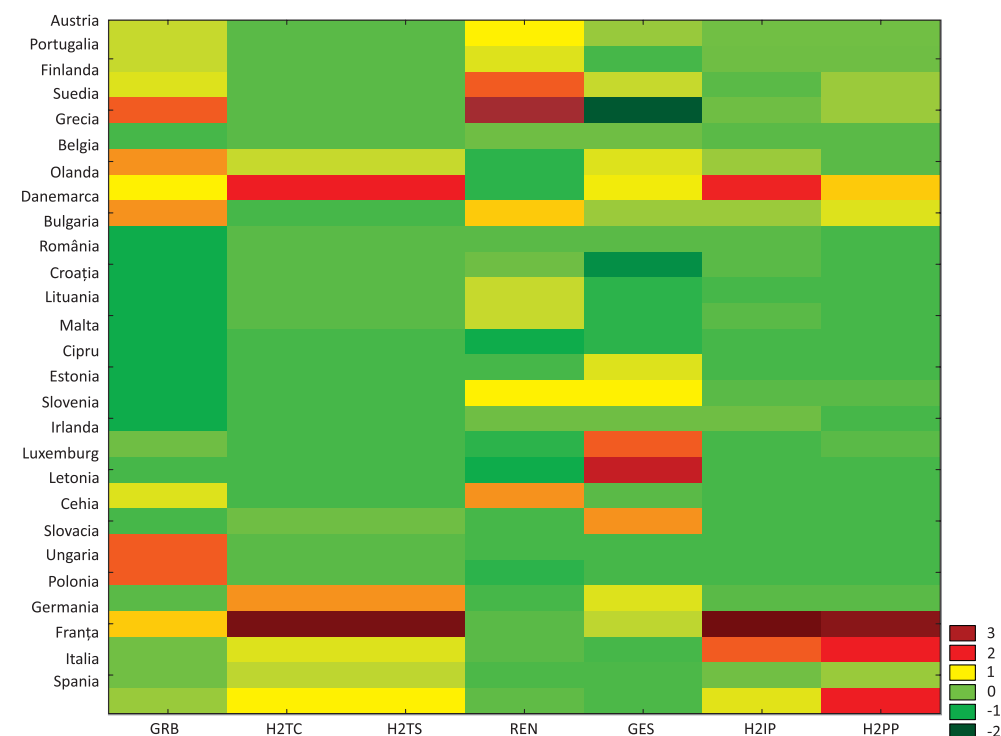

Figura 3: Clusterizarea two-way joining – harta grupării
(calculul autorilor și reprezentarea în Tibco Statistica)

Creșterea interesului privind instrumentele financiare concepute pentru a finanța proiectele de schimbare climatică a fost, de asemenea, amplificată și de războiul din Ucraina. Deși, pe termen scurt, războiul a creat dezechilibre pe piețele financiare, pe termen lung, a accelerat tranziția către surse de energie curată și independența energetică, determinând guvernele și corporațiile să investească mai mult în energia regenerabilă. În ceea ce privește consumul și aprovizionarea

cu hidrogen, Germania, Olanda și Polonia rămân principalii actori de pe piață, rezultate confirmate și de raportul European Hydrogen Observatory (2023). Germania, Franța și Olanda ocupă locurile principale la capitolul proiecte de infrastructură de hidrogen, iar pentru proiectele de producție se remarcă Germania, Franța și Spania.

CONCLUZII

Studiul nostru a aplicat metode de grupare (clusterizare) pentru a examina similitudinile și diferențele dintre țările UE-27 în ceea ce privește dezvoltarea hidrogenului, luând în considerare conflictul armat din Ucraina.

Germania, Olanda, Spania și Franța rămân țările cu cea mai mare dezvoltare atât în ceea ce privește resursele de energie regenerabilă, cât și investițiile semnificative și capacitatea de producție de hidrogen. Atunci când luăm în calcul ponderea resurselor de energie regenerabile și raportăm la producția de hidrogen, observăm că, în aceste țări, reformarea gazelor naturale sau gazeificarea cărbunului rămâne metoda cea mai utilizată față de energia provenită din surse regenerabile. Aceasta se poate datora și distribuției locale a resurselor, întocmai cum au demonstrat și Ji și Wang (2021). De asemenea, este lesne de înțeles că metoda de electroliză este cea mai scumpă dintre toate celelalte metode prin consumul mare de energie regenerabilă utilizată, însă aceasta trebuie să continue să evolueze și să se îmbunătățească pentru a obține costuri scăzute și fără GES (Arcos, Santos, 2023).

În ceea ce privește reducerea emisiilor de dioxid de carbon, rezultatele noastre arată că țările UE-27 s-au aliniat cu obiectivele privind neutralitatea climatică și au făcut progrese semnificative în direcția aceasta, ceea ce se reflectă și în creșterea interesului guvernelor statelor membre și al entităților private pentru emisiunea de obligațiuni verzi.

Proiectele de infrastructură de hidrogen au o contribuție mai mare la nivel de grupuri de țări, ceea ce poate fi asociat cu proiectele de consorțiu și inițiativele care se concentrează pe crearea de coridoare de aprovizionare cu hidrogen, mărin, astfel, importanța lor la nivel de consorțiu și mai puțin pentru fiecare țară la nivel individual. De asemenea, unele țări precum Germania, dispun deja de infrastructură de distribuție și stocare, inclusiv de rețele construite din conducte de gaze convertite. Ceea ce vine în completarea rezultatelor studiului Vadaszi et al. (2023), care demonstrează că hidrogenul poate fi transportat prin sistemul de gaze naturale și stocat în depozitele subterane, însă trebuie să se țină cont că metoda de implementare este diferită de la țară la țară. La polul opus, proiectele de producție de hidrogen prezintă un interes mult mai mare pentru fiecare țară la nivel

individual, ceea ce se reflectă și în reducerea emisiilor de dioxid de carbon, precum și în creșterea interesului guvernelor statelor membre și al entităților private pentru emisiunea de obligațiuni verzi.

Nivelul de interes pentru proiectele care vizează tranziția către energia regenerabilă crește din ce în ce mai mult pentru guvernele statelor membre ale UE, precum și pentru actorii din mediul privat. Deși costisitor, hidrogenul verde rămâne alternativa pentru eliminarea dependenței de combustibilii fosili rusești, dar și pentru asigurarea securității energetice din surse regenerabile, contribuind la obiectivul privind neutralitatea climatică. Investițiile masive și granturile acordate pentru dezvoltarea proiectelor de producție, infrastructură, distribuție și stocare de hidrogen verde demonstrează importanța acestuia pentru a face față provocărilor actuale și viitoare legate de securitatea energetică.

Statele din Europa trebuie să continue dezvoltarea unui sistem energetic mai rezilient și sustenabil, ținând cont de impactul geopolitic al conflictelor regionale asupra securității energetice. Astfel, crearea unui cadru de reglementare clar și stabil contribuie la atragerea de investiții în hidrogenul verde și energia regenerabilă, precum și stimulentele fiscale și oferirea de subvenții care să îmbunătățească eficiența, investițiile în rețele de distribuție și facilități de stocare, precum și reducerea costurile tehnologiilor de hidrogen verde.

Studiul nostru se limitează la lipsa de disponibilitate a datelor, în special pentru hidrogenul verde, dat fiind stadiul embrionar al tehnologiei de producere. Rămân însă numeroase teme de cercetare viitoare. Dincolo de temele referitoare la producția, costul și infrastructura de distribuție și de stocare a hidrogenului, un prim topic de interes ar putea fi extinderea utilizării hidrogenului în tehnologiile militare, dar și ca resursă de energie, dat fiind contextul actual al conflictului din Ucraina. Mai mult decât atât, este necesară și studierea în amănunt a transformării Ucrainei în hub energetic, precum și pentru producerea de hidrogen, ținând cont de resursele regenerabile și infrastructura de care dispune.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE:

1. Ajanovic, A., Sayer, M., Haas, R. (2022). *The economics and the environmental benignity of different colors of hydrogen*. În *International Journal of Hydrogen Energy*, 47(57), 24136-24154.
2. Arcos, J.M. M., Santos, D.M. (2023). *The hydrogen color spectrum: techno-economic analysis of the available technologies for hydrogen production*. *Gases*, 3(1), pp. 25-46.
3. Bin Jumah, A. (2024). *A comprehensive review of production, applications, and the path to a sustainable energy future with hydrogen*. *RSC advances*, 14(36), 26400-26423.
4. Comisia Europeană (2023). *The European green bond standard – Supporting the transition*, https://finance.ec.europa.eu/sustainable-finance/tools-and-standards/european-green-bond-standard-supporting-transition_en, accesat la 16 septembrie 2024.

5. Comisia Europeană (2020-a). *Key actions of the EU Hydrogen Strategy*, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020DC0301>, accesat la 5 septembrie 2024.
6. Comisia Europeană (2020-b). *O strategie pentru hidrogen: pentru o Europă neutră climatic*, eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020DC0301, accesat la 10 septembrie 2024.
7. Comisia Europeană (2022-a), *REPowerEU Plan*, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52022SC0230>, accesat la 29 august 2024
8. Comisia Europeană (2022-b), *Hydrogen*, https://energy.ec.europa.eu/topics/energy-systems-integration/hydrogen_en, accesat la 4 septembrie 2024.
9. Comisia Europeană (2022-c). *European Hydrogen Bank*, https://energy.ec.europa.eu/topics/energy-systems-integration/hydrogen/european-hydrogen-bank_en, accesat la 5 septembrie 2024.
10. Dash, S.K., Chakraborty, S., Elangovan, D. (2023). *A brief review of hydrogen production methods and their challenges*. *Energies*, 16(3), 1141.
11. Erdoğan, A., Güler, M.G. (2023). *Optimization and analysis of a hydrogen supply chain in terms of cost, CO₂ emissions, and risk: the case of Turkey*. În *International Journal of Hydrogen Energy*, 48(60), 22752-22765.
12. European Environment Agency (2023). *Green bonds*, <https://www.eea.europa.eu/en/analysis/indicators/green-bonds-8th-eap?activeAccordion=546a7c35-9188-4d23-94ee-005d97c26f2b>, accesat la 18 septembrie 2024.
13. European Hydrogen Observatory (2023). *The European Hydrogen Landscape*, <https://observatory.clean-hydrogen.europa.eu/sites/default/files/2023-11/Report%2001%20-%20November%202023%20-%20The%20European%20hydrogen%20market%20landscape.pdf>, accesat la 17 septembrie 2024.
14. France Hydrogène (2023). *National Hydrogen Strategy*, https://s3.production.france-hydrogene.org/uploads/sites/4/2023/10/France-Hydrogene_National-Hydrogen-Strategy_EN.pdf, accesat la 19 septembrie 2024.
15. H2 Energy News (2022). *15 French hydrogen projects selected from 100 European projects*, <https://energynews.biz/15-french-hydrogen-projects-selected-from-100-european-projects/#:~:text=And%20among%20more%20than%20100%20projects%20submitted%20to,Flins-sur-Seine%20%28Hyvia%20%E2%80%93%20Renault%20Group%20and%20Plug%20Power%29>, accesat la 19 septembrie 2024.
16. Hritsyshyna, M., Hutarevych, N. (2021). *Legal regulation of hydrogen in Germany and Ukraine as a precondition for energy partnership and energy transition*. *Energies*, 14(24), 8331.
17. Hydrogen Central (2024). *Launch of research project on green hydrogen production technologies the largest of its kind – Netherlands*, <https://hydrogen-central.com/launch-of-research-project-on-green-hydrogen-production-technologies-the-largest-of-its-kind-netherlands/>, accesat la 19 septembrie 2024.
18. HydrogenInsight (2024-a). *Analysis | Which green hydrogen projects received state-aid approval from the EU in the recent €7bn IPCEI round?*, <https://www.hydrogeninsight.com/production/analysis-which-green-hydrogen-projects-received-state-aid-approval-from-the-eu-in-the-recent-7bn-ipcei-round-2-1-1600680>, accesat la 5 septembrie 2024
19. Hydrogen Insight (2024-b). *EU gives green light to €1 bn Dutch green hydrogen subsidy scheme*, <https://www.hydrogeninsight.com/policy/eu-gives-green-light-to-1bn-dutch-green-hydrogen-subsidy-scheme/2-1-1684243>, accesat la 5 septembrie 2024
20. Hydrogen Insight (2024-c). *Germany grants €4.6 bn to 23 green hydrogen projects after EU approval*, <https://www.hydrogeninsight.com/policy/germany-grants-4-6bn-to-23-green-hydrogen-projects-after-eu-approval/2-1-1677658>, accesat la 16 septembrie 2024.
21. International Renewable Energy Agency/IRENA (2020). *Green Hydrogen – A guide to policy making*, <https://www.irena.org/publications/2020/Nov/Green-hydrogen>, accesat la 10 septembrie 2024.
22. Invest in Spain (2024). *Over 200 companies to promote 650 green hydrogen projects in Spain*, <https://www.investinspain.org/content/icex-invest/en/noticias-main/2024/enagas.html>, accesat la = 20 septembrie 2024.
23. Jain, A.K. (2010). *Data clustering: 50 years beyond K-means*. *Pattern recognition letters*, 31(8), pp. 651-666.
24. Ji, M., Wang, J. (2021). *Review and comparison of various hydrogen production methods based on costs and life cycle impact assessment indicators*. În *International Journal of Hydrogen Energy*, 46(78), 38612-38635.
25. Madeira, S.C., Oliveira, A.L. (2004). *Biclustering algorithms for biological data analysis: a survey*. *IEEE/ACM transactions on computational biology and bioinformatics*, 1(1), pp. 24-45.
26. Münster, M., Bramstoft, R., Kountouris, I., Langer, L., Keles, D. & Schlautmann, R., ..., Rasmusson, H. (2024). *Perspectives on green hydrogen in Europe – during an energy crisis and towards future climate neutrality*. *Oxford Open Energy*, 3, oiae001, <https://academic.oup.com/ooenergy/article/doi/10.1093/ooenergy/oiae001/7595745>, accesat la 20 septembrie 2024.
27. Murtagh, F., Legendre, P. (2014). *Ward's hierarchical agglomerative clustering method: which algorithms implement Ward's criterion?* În *Journal of classification*, 31, pp. 274-295.
28. Pilavachi, P.A., Chatzipanagi, A.I., Spyropoulou, A.I. (2009). *Evaluation of hydrogen production methods using the analytic hierarchy process*. În *International Journal of hydrogen energy*, 34(13), 5294-5303.
29. Reda, B., Elzamar, A.A., Al Fazzani, S., Ezzat, S.M. (2024). *Green hydrogen as a source of renewable energy: a step towards sustainability, an overview*. *Environment, Development and Sustainability*, 1-21.
30. The Federal Government (2024). *National Hydrogen Strategy, Energy from climate-friendly gas*, <https://www.bundesregierung.de/breg-en/service/hydrogen-technology-2204238>, accesat la 20 septembrie 2024.
31. United Nations (2023). *Gothenburg Green Bonds/Sweden*, <https://unfccc.int/climate-action/momentum-for-change/financing-for-climate-friendly/gothenburg-green-bonds>, accesat la 18 septembrie 2024.
32. Vadaszi, M., Szunyog, I., Szombati-Galyas, A.B. (iunie 2023). *The Role of Hydrogen Connected to the Existing Natural Gas Infrastructure in the Hungarian Energy Transition*. În *2023 – 19th International Conference on the European Energy Market (EEM)* (pp. 1-5). IEEE.

ALFABETIZAREA DIGITALĂ ȘI REZISTENȚA LA DEZINFORMARE ÎN CADRUL PERSONALULUI MILITAR AL NATO

Colonel conf. univ. dr. Petko DIMOV

Director al Departamentului de învățământ la distanță, instruire lingvistică și calificare,
Colegiul Național de Apărare Rakovski, Sofia, Bulgaria

Colonel conf. univ. dr. Georgi MARINOV

Departamentul Logistică,
Colegiul Național de Apărare Rakovski, Sofia, Bulgaria
10.55535/GMR.2024.4.24

This article examines the digital literacy and resilience to disinformation among NATO military personnel, with a particular focus on the emerging challenges related to social media and search engine platforms. By analysing data collected in 2019 and comparing it to findings from a 2023 survey, the research identifies key trends in social media engagement, the capacity to recognize disinformation, and the strategies used to evaluate the credibility of online content. The results demonstrate that while a substantial proportion of military personnel actively use social media, there remains a significant deficiency in their ability to critically assess and verify the authenticity of the information they encounter. The study underscores the ongoing risks that disinformation poses to NATO's information security framework and stresses the urgent need for comprehensive digital literacy training programmes. The recommendations suggest implementing mandatory training to enhance critical thinking and analytical skills regarding information, alongside the development of specialized teams within NATO military structures dedicated to monitoring and combating disinformation.

Keywords: digital literacy; disinformation; military personnel; NATO; social media;

Traducere și adaptare: Diana-Cristiana LUPU.

INTRODUCERE

Fenomenul dezinformării a devenit din ce în ce mai mult un punct focal al cercetării academice, având în vedere, în special, evoluția rapidă a tehnologiilor digitale și a inteligenței artificiale. Respectivele progrese au facilitat în mod substanțial crearea și diseminarea de informații false, ce reprezintă riscuri semnificative la adresa securității informațiilor și stabilității societății (Bradshaw, Howard, 2021). Personalul militar, datorită rolurilor sale esențiale în societate, este adesea ținta campaniilor de dezinformare care vizează erodarea moralului și a eficienței operaționale în cadrul unităților militare (NATO Strategic Communications Centre of Excellence, 2022).

Potrivit lui Martínez-Bravo et al. (2022), alfabetizarea digitală cuprinde o gamă largă de competențe cruciale pentru funcționarea cu succes în societatea informațională modernă, incluzând alfabetizarea informațională, cea tehnologică, securitatea cibernetică, comunicarea digitală, crearea de conținut, gândirea critică, alfabetizarea digital-financiară, etica și responsabilitatea în mediul digital (Martínez-Bravo et al., ib.)

Având în vedere relația deja documentată dintre alfabetizarea digitală și eforturile de a atenua efectele dezinformării, prezentul studiu își propune să exploreze, în profunzime, interconectarea dintre abilitățile digitale, competența tehnologică și capacitatea personalului militar nu numai de a recunoaște, ci și de a evalua critic și de a răspunde la dezinformare. Mai exact, cercetarea subliniază ipoteza că personalul cu un grad mai mare de alfabetizare digitală și abilități superioare în tehnologiile internet este mai capabil să identifice dezinformarea în rețelele sociale și motoarele de căutare, comparativ cu personalul cu un grad de alfabetizare digitală mai scăzut și abilități tehnologice mai puțin dezvoltate.

Beneficiile acestei cercetări se extind dincolo de armată, contribuind la o înțelegere mai profundă a factorilor care influențează rezistența la dezinformare și ajutând la dezvoltarea unor strategii mai eficiente pentru a spori această rezistență. Astfel de rezultate sunt valoroase nu numai pentru forțele armate, ci și pentru societate în general, deoarece contribuie la un grad mai mare de siguranță și stabilitate în mediul digital.

Studiul de față implică o abordare cu metode mixte, bazându-se pe date rezultate în urma unui exercițiu al Comandamentului NATO din 2019, desfășurat în Polonia. Un sondaj care cuprinde atât întrebări închise, cât și întrebări deschise

a fost administrat unui eșantion de 5.844 de respondenți – participanți din diferite țări implicate în exercițiu¹. Scopul acestui sondaj a fost de a înțelege mai bine preferințele, practicile și motivațiile acestor participanți de a se concentra pe îndatoririle lor, mai degrabă decât pe știrile nereglementate din media la dispoziție. Personalul militar reprezintă un grup unic de consumatori de știri care pot avea un impact semnificativ asupra securității naționale în timpul crizelor.

Pe această bază, studiul de față se concentrează asupra modului în care personalul militar dobândește, evaluează și interacționează critic cu știrile de pe rețelele sociale, precum și rolul jucat de respectivele activități. Este foarte important să fie investigat modul în care militarii localizează, verifică și, în cele din urmă, dau crezare știrilor, precum și capacitatea acestora de a distinge între „știri false” și „știri reale”.

Cercetarea se axează pe următoarele trei întrebări:

- ❖ Cum conceptualizează personalul militar ceea ce constituie „știri” și implicațiile acestora?
- ❖ Cum interacționează personalul militar cu știrile de pe platformele de social media și cum le resimt?
- ❖ Cum evaluează personalul militar credibilitatea conținutului online?

METODOLOGIE

Datele pe care se bazează prezenta cercetare au fost colectate în 2019, ca urmare a activității care a urmat celui mai mare exercițiu de comandă logistică internațională din NATO, „Capable Logistician 19”, din Polonia (3-13 iunie 2019), așa cum am menționat (NATO, 2019). Respectiv datele au fost ulterior comparate cu un sondaj mai recent, realizat de Agenția Europeană de Apărare (EDA) în 2023, care a implicat 1.200 de militari din 27 de state membre ale UE (EDA, 2023). Primul eșantion include răspunsurile a 360 de militari din 23 de țări, care au completat, anonim, un sondaj online conținând întrebări concepute de noi, în limba engleză. Sondajul a cuprins un număr de 48 de întrebări și doar 16 dintre ele au fost folosite pentru cercetarea curentă. La acest exercițiu au participat 3.450 de militari, iar pentru a determina mărimea eșantionului reprezentativ, autorii studiului au folosit următoarea formulă, relevantă pentru un număr mic de *respondenți* (Atanasov, Kaloyanov, 2020):

$$n = \frac{Z^2 N \cdot p(1-p)}{\Delta^2 N + Z^2 p(1-p)} = \frac{1,96^2 3450 \cdot 0,25(1-0,25)}{\Delta 0,05^2 1100 + 1,96^2 0,25(1-0,25)} = 174,74, \quad (1)$$

unde „z” este multiplicatorul de garanție corespunzător nivelului de încredere ales. În cazul general, cu o probabilitate garantată de 95%, se presupune 1,96 (Gatev, 1995);

„p” este proporția relativă de unități estimate a avea abateri și se presupune că este 0,25;

„Δ” este eroarea stocastică maximă pentru studiu presupusă a fi 0,05;

„N” – populația generală a întregului personal militar înscris în exercițiu, care este de 3.450 de persoane din 30 de țări.

Din calcule, cele 360 de răspunsuri primite la chestionare reprezintă un număr semnificativ mai mare decât 174,74, necesar pentru a fi un eșantion reprezentativ cu o probabilitate garantată de 95% și un interval de încredere de 5%, ceea ce este suficient pentru nevoile prezentului studiu.

În plus, validitatea rezultatelor este asigurată de faptul că sondajul a fost anonim, la acesta participând personal militar aparținând unui număr de 23 de țări din 30: Bulgaria, Bosnia și Herțegovina, Marea Britanie, Canada, Danemarca, Cehia, Georgia, Ungaria, Germania, Spania, Estonia, Finlanda, Franța, Italia, Lituania, Letonia, Polonia, România, Serbia, Slovacia, Suedia, Ucraina și Croația. Al doilea eșantion este semnificativ mai mare și servește la validarea rezultatelor obținute.

REZULTATE

Pentru a determina nivelul de utilizare a rețelelor sociale în rândul personalului militar în 2019, respondenții au fost întrebați dacă au conturi pe vreo platformă de socializare și li s-a cerut să precizeze pe care dintre ele. Din cei 360 de militari, 306 (85%) au confirmat că au un cont într-o rețea de socializare, în timp ce 54 (15%) nu aveau. Dintre cei având conturi de socializare, 220 (72%) au folosit Facebook, 70 (23%) au folosit Instagram, 8 (3%) au folosit Snapchat, 7 (2%) au folosit Twitter, 2 (1%) au folosit VKontakte, 19 (6%) au folosit Viber, 23 (7%) au folosit WhatsApp, 8 (3%) au folosit LinkedIn și 3 (1%) au folosit Messenger (figura 1).

¹ N.A.: Chestionarul face parte dintr-un proiect de cercetare mai amplu. Datorită domeniului de aplicare și a confidențialității studiului, autorii nu pot furniza informații detaliate.

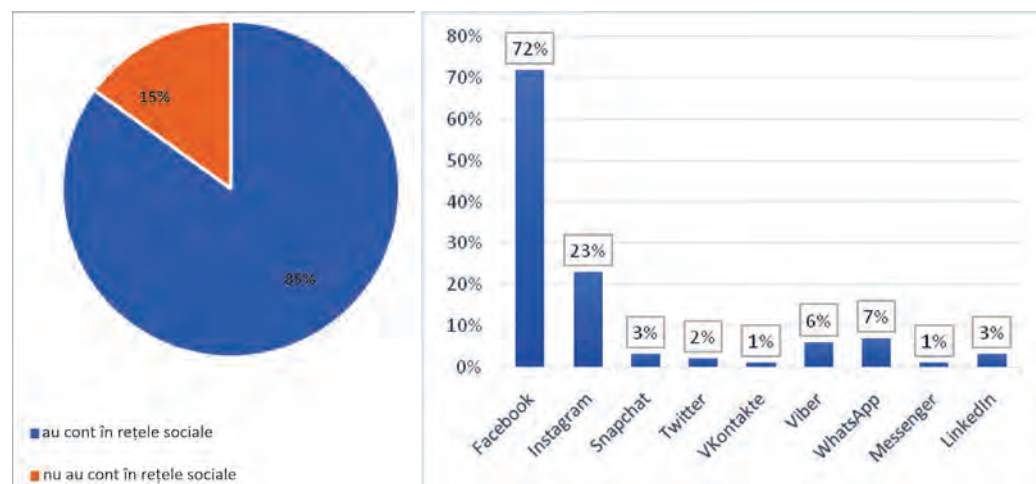

Figura 1: Distribuția personalului militar având conturi în rețele de socializare: pe partea stângă, distribuția per total; pe partea dreaptă, distribuția pe tipuri de rețele (concepția autorilor)

Studiul EDA din 2023 a raportat o creștere a acestui procent la 92%, cu o popularitate tot mai mare a platformelor precum TikTok (18%) și LinkedIn (15%) în rândul personalului militar (EDA, 2023). Acest lucru indică faptul că rețelele sociale devin un canal principal pentru informare sau dezinformare. În timp ce Facebook și Instagram rămân platformele dominante, un procent deosebit de îngrijorător de 1% dintre militari obțin informații de la rețeaua socială rusească VKontakte.

Pentru a evalua nivelul de recunoaștere a dezinformării, respondenții au fost întrebați, în continuare, dacă au întâlnit vreodată informații înșelătoare sau false pe rețelele sociale. În 2019, 319 (89%) au raportat că au întâlnit astfel de informații, în timp ce 41 (11%) au răspuns că nu au conștientizat acest aspect (figura 2). Răspunsurile sugerează, astfel, că personalul militar este conștient de riscurile dezinformării în rețelele sociale. Datele din 2023 au arătat o ușoară creștere, 93%, care poate fi atribuită gradului sporit de conștientizare sau prezenței tot mai mari a dezinformării online (lb.).

Pentru a explora frecvența verificării informațiilor, participanții din cadrul exercițiului de la postul de comandă NATO din 2019, din Polonia, au fost întrebați cât de des verifică informațiile pe care le văd pe rețelele sociale înainte de a le distribui. Doar 54 (15%) dintre cadrele militare au confirmat că au verificat informațiile, în timp ce un număr semnificativ de 306 (85%) nu au făcut-o! (figura 3).

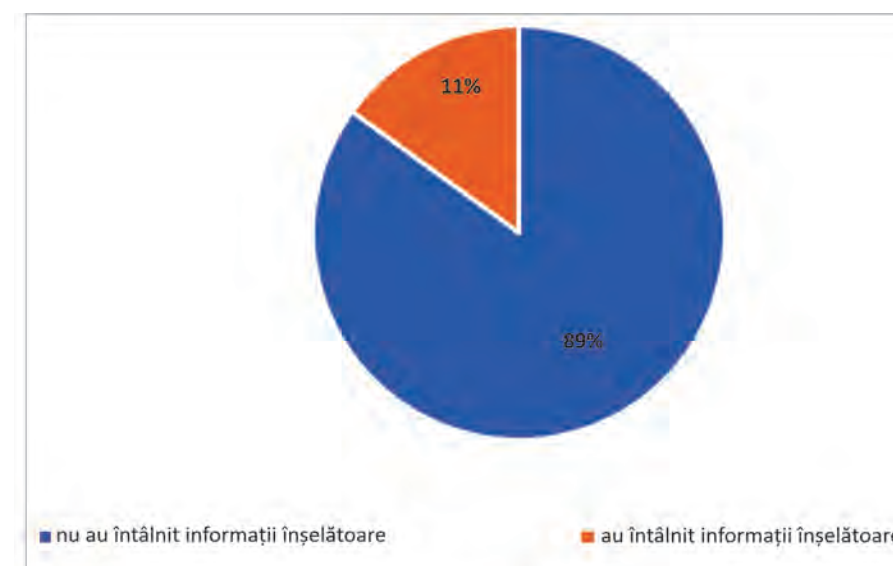

Figura 2: Procentajul celor care s-au confruntat cu dezinformarea online (concepția autorilor)

În ciuda conștientizării riscurilor dezinformării în rețelele de socializare, doar un procent foarte mic din personalul militar verifică informațiile pe care le văd înainte de a le distribui.

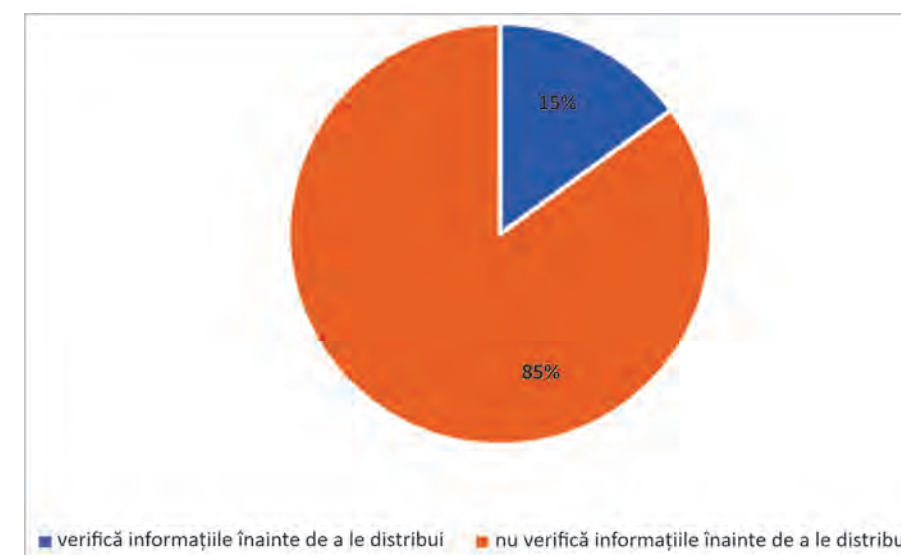

Figura 3: Procentajul personalului militar care verifică informațiile înainte de a le distribui în rețelele sociale (concepția autorilor)

Unul dintre cele mai îngrijorătoare aspecte ale studiului din 2019 este că doar 15% din personalul militar verifică informațiile înainte de a le distribui pe rețelele sociale. Datele din 2023 arată o oarecare îmbunătățire, 28% dintre respondenți confirmând că verifică în mod regulat informațiile înainte de a le distribui (Ib.). Cu toate acestea, respectivul procent rămâne inacceptabil de scăzut, având în vedere importanța securității informațiilor în contextul militar.

La întrebarea privitoare la motorul de căutare cel mai frecvent utilizat, 334 (93%) dintre militari au răspuns Google, 9 (2%) au menționat Qwant, iar restul răspunsurilor au fost distribuite între Seznam, Yahoo, Startpage, Safari, Yandex și Netscape, fiecare primind mai puțin de 1%. Acest lucru subliniază Google ca principalul canal pentru informare sau dezinformare pe internet. Motoarele de căutare nu creează direct dezinformare, dar algoritmi lor o pot amplifica din neatenție. Acest lucru se întâmplă deoarece sistemele lor de clasare prioritizează conținutul în funcție de implicare, popularitate și relevanță, ceea ce poate favoriza informațiile senzaționale sau înșelătoare. Distribuitorii de dezinformare exploatează optimizarea pentru motoarele de căutare (SEO) pentru a se clasa mai sus în rezultate. În plus, motoarele de căutare indexează cantități mari de conținut neverificat, generat de utilizatori, facilitând răspândirea informațiilor false. Strategiile de generare de bani încurajează, de asemenea, *clickbait*, care stimulează și mai mult dezinformarea din cauza traficului ridicat.

La o întrebare ulterioară cu privire la ocurența unor informații înșelătoare sau false în rezultatele motoarelor de căutare, 292 (81%) din personalul militar au confirmat că au întâlnit astfel de informații, în timp ce 68 (19%) au spus că nu. Aceste rezultate sunt similare cu cele observate în interacțiunile cu rețelele sociale.

Respondenții au indicat că, în Lituania, știrile false se referă, în mod predominant, la istoria națională sau la personajele istorice, în special în legătură cu partizanii. Liderii politici sunt a doua țintă cea mai frecventă, mai ales în țările est-europene. O temă persistentă este afirmația că NATO nu îi poate proteja. În Regatul Unit, există probleme cu *influencerii* care citează site-uri de propagandă rusești precum Sputnik.ru. Americanii se confruntă în principal cu dezinformări legate de Trump, în timp ce, în Canada, respondenții nu conștientizau, în general, știrile false.

Întrebați dacă folosesc servicii de stocare în cloud, cum ar fi Google Drive, iCloud, OneDrive sau altele, 245 (68%) din personalul militar au confirmat că folosesc, în timp ce 115 (32%) nu o fac. Dintre cei care folosesc stocarea în cloud, 81 (33%) utilizează, cel mai frecvent, iCloud, 93 (38%) OneDrive, 180 (73%) Google Drive și 6 (2%) Dropbox. Aceste rezultate sugerează că alfabetizarea digitală poate influența

capacitatea de a recunoaște dezinformarea în rețelele sociale și în rezultatele motoarelor de căutare.

Google rămâne motorul de căutare dominant atât în 2019 (93%), cât și în 2023 (89%), în ciuda unei ușoare scăderi în favoarea alternativelor centrate pe confidențialitate (Ib.). Utilizarea serviciilor de stocare în cloud a crescut de la 68% în 2019 la 79% în 2023, fiind utilizate o varietate mai mare de platforme.

Respondenților li s-a cerut să specifice modul în care este detectată dezinformarea: „Cum evaluezi credibilitatea informațiilor pe care le distribui pe profilurile tale?”. S-a constatat că 73% verifică sursa știrilor, 61% compară știrile din mai multe surse, 54% citesc întregul articol înainte de a lua o decizie, 34% verifică adresa URL, 27% monitorizează comentariile, 23% iau în considerare numărul de aprecieri și 41% efectuează căutări inverse de imagini. Procentele au depășit 100%, deoarece respondenții au folosit mai multe metode de verificare. Acest lucru indică un anumit nivel de alfabetizare digitală și de cunoaștere a instrumentelor disponibile (tabelul 1).

Tabelul 1: Cum evaluezi credibilitatea informațiilor pe care le distribui pe profilurile tale?
(concepția autorilor)

Răspunsuri	Respondenți %
Verific cine a postat știrea	73
Citesc știrea în întregime înainte de a decide	54
Compar știrile din mai multe surse	61
Urmăresc URL, data sau hashtag	34
Citesc comentariile la postare	27
Observ câte aprecieri a avut știrea	23
Efectuez căutări inverse pe Google cu privire la imagini	41

Comparația dintre datele din 2019 și 2023 arată o tendință pozitivă în utilizarea unor metode mai sofisticate pentru a evalua credibilitatea informațiilor. De exemplu, procentul personalului militar care efectuează căutări inverse de imagini a crescut de la 41% în 2019 la 58% în 2023 (Ib.).

DISCUȚIE

Obiectivul principal al acestui studiu a fost să examineze nivelul de alfabetizare digitală în rândul personalului militar și modul în care acesta afectează capacitatea de a recunoaște dezinformarea în rețelele sociale și motoarele de căutare. Rezultatele indică faptul că majoritatea militarilor au conturi de social media,

Facebook fiind cea mai frecvent utilizată platformă. Majoritatea respondenților înțeleg riscurile dezinformării pe aceste platforme; cu toate acestea, doar un mic procent verifică informațiile pe care le văd pe rețelele sociale înainte de a le distribui. Acest comportament poate indica o lipsă de alfabetizare digitală.

Analiza comparativă dezvăluie atât tendințe pozitive, cât și provocări permanente în domeniul alfabetizării digitale și al rezistenței la dezinformare în rândul personalului militar al NATO. Utilizarea crescută a rețelilor sociale și a serviciilor cloud evidențiază nevoia de actualizări continue a politicilor de securitate cibernetică și de alfabetizare digitală.

În ciuda îmbunătățirilor observate în metodele utilizate pentru a evalua credibilitatea informațiilor, rămâne un decalaj semnificativ între recunoașterea dezinformării și adoptarea unor măsuri active pentru a preveni răspândirea acesteia. Această discrepanță subliniază necesitatea unor programe educaționale mai bine direcționate, axate pe gândire critică și alfabetizare media în epoca digitală.

Una dintre principalele concluzii ale studiului este că Google este cel mai utilizat motor de căutare în rândul personalului militar. Acest lucru se aliniază cu alte cercetări, care arată că Google este cel mai popular motor de căutare la nivel global (Stat Counter Global Stats). Cu toate acestea, majoritatea personalului militar a raportat că a întâlnit informații înșelătoare sau false în rezultatele motoarelor de căutare, ceea ce indică faptul că ar trebui luate în considerare măsuri de securitate suplimentare atunci când se prezintă informații pe site-uri web.

În conformitate cu obiectivul studiului de a investiga relația dintre abilitățile digitale și capacitatea personalului militar de a evalua critic și de a răspunde la dezinformare, utilizarea tehnologiei de stocare în cloud de către personalul militar, în special Google Drive, joacă un rol crucial în îmbunătățirea eficienței operaționale și colaborare. Cu toate acestea, deși această dependență de instrumentele digitale reflectă o dezvoltare pozitivă în ceea ce privește competența tehnologică, aceasta introduce și potențiale vulnerabilități. Serviciile cloud, dacă nu sunt securizate corespunzător, pot expune date sensibile la atacuri cibernetice, care pot fi exploatate ca parte a unor campanii mai ample de dezinformare. Prin urmare, consolidarea măsurilor de securitate cibernetică este esențială pentru a se asigura că utilizarea unor astfel de tehnologii nu subminează eforturile de combatere a dezinformării.

Acest studiu contribuie la cunoașterea în domeniu prin demonstrarea relației dintre alfabetizarea digitală și capacitatea de a recunoaște dezinformarea în rândul personalului militar. Rezultatele pot fi folosite pentru a dezvolta programe eficiente de instruire digitală pentru personalul militar, precum și pentru documenta

politicile de securitate care reduc riscul dezinformării atunci când se utilizează rețelele sociale, motoarele de căutare și tehnologiile de stocare în cloud. Mai mult, cercetările viitoare ar trebui să ia în considerare alți factori care pot influența capacitatea de a recunoaște dezinformarea, cum ar fi pregătirea educațională și experiența profesională.

RECOMANDĂRI

Concluziile cele mai importante ale acestui studiu relevă faptul că majoritatea personalului militar are conturi în rețelele sociale și le utilizează frecvent, dar doar un mic procent verifică informațiile pe care le văd înainte de a le distribui, în ciuda faptului că sunt conștienți de riscul dezinformării. Acest lucru sugerează că alfabetizarea digitală în rândul personalului militar este insuficientă și că trebuie luate măsuri pentru îmbunătățirea acesteia.

Pe de altă parte, majoritatea personalului militar a întâlnit informații înșelătoare sau false pe rețelele de socializare și în rezultatele motoarelor de căutare, ceea ce indică faptul că dezinformarea este larg răspândită și reprezintă o amenințare serioasă la adresa securității informaționale a NATO în desfășurarea exercițiilor la posturi de comandă.

O comparație cu studii mai recente confirmă faptul că dezinformarea continuă să fie o amenințare semnificativă la adresa securității informaționale a structurilor militare NATO. În ciuda îmbunătățirilor observate în ceea ce privește unele aspecte ale alfabetizării digitale, există încă lacune semnificative care trebuie abordate.

Acest fapt subliniază necesitatea unui program cuprinzător de instruire în domeniul alfabetizării digitale, adaptat personalului militar, menit să sporească capacitatea acestora de a recunoaște și de a combate dezinformarea. Unele țări, cum ar fi Lituania, Letonia și Estonia, au dezvoltat programe în acest domeniu, deși nu la capacitate maximă. O atenție deosebită ar trebui acordată îmbunătățirii abilităților de navigare și evaluare critică a conținutului de pe platformele de social media și din rezultatele motoarelor de căutare. Acest program ar trebui să fie obligatoriu pentru tot personalul militar și desfășurat înaintea exercițiilor majore, pentru a se asigura că personalul este la curent cu cele mai recente tendințe și tehnici de dezinformare. Programul nu ar trebui să acopere doar abilitățile tehnice, ci și să încurajeze gândirea critică și capacitatea de a analiza informațiile în mediul digital.

O altă recomandare este promovarea utilizării surselor de informare de încredere și asigurarea accesului personalului militar la astfel de surse. Acest lucru

le va permite să primească informații corecte și actualizate, având, astfel, posibilitatea de a lua decizii mai informate.

În plus, se recomandă înființarea echipelor specializate în cadrul structurilor militare pentru monitorizarea și contracararea dezinformării și consolidarea cooperării dintre statele membre ale NATO în domeniul securității informațiilor.

În concluzie, dezinformarea rămâne o amenințare serioasă la adresa securității, iar alfabetizarea digitală este esențială pentru a preveni răspândirea acesteia. Studiul arată că majoritatea personalului militar este insuficient alfabetizat digital și trebuie luate măsuri pentru îmbunătățirea situației. Recomandările propuse în acest studiu vor ajuta armatele să abordeze dezinformarea și să asigure securitatea aliaților.

CONCLUZII

Cea mai importantă constatare a prezentului studiu se referă la consumul de știri al personalului militar, care este atât multimodal, cât și multisocial; militarii primesc știri de la colegii lor la fel de mult ca și de pe platformele de socializare.

În timp ce majoritatea personalului militar recunoaște că o presă liberă este esențială pentru democrație și contribuie la reziliența Uniunii Europene și a Alianței Nord-Atlantice, polarizarea politică profundă îi face să fie suspicioși față de anumite surse de știri. Un număr semnificativ dintre militari pun la îndoială chiar răspândirea „știrilor rapide” și acoperirea fragmentată, des întâlnită pe platformele de social media.

Acest aspect evidențiază complexitatea mediului de comunicare și necesitatea dobândirii unor mai bune cunoștințe digitale pentru a naviga în respectivul mediu în mod eficient.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE:

1. Atanasov, A., Kaloyanov, T. (2020). *Metodologichni podhodi na izvadkovite izsledvania za izvarshvanenaproverkinabenefitsientitena* (Metodologiq hniподходина извадковите изследвания за извършване напроверкинабенефициентитена). OP RChR 2014-2020. Nauchnitrudovena UNSS, 42-58. Sofia: UNSS, http://unwe-research-papers.org/uploads/ResearchPapers/02_Atanas%20Atanasov,%20Todor%20Kaloyanov.pdf [în bulgară], accesat la 27 iulie 2024.
2. Bradshaw, S., Howard, P.N. (2021). *The Global Disinformation Order: 2021 Global Inventory of Organised Social Media Manipulation*. Oxford: Oxford Internet Institute.
3. European Defence Agency/EDA (2023). *Digital Literacy and Disinformation Resilience Among Military Personnel in EU Member States*. Bruxelles.
4. Gatev, K. (1995). *Vavedenie v statistikata*. Sofia: LIA.

5. NATO (2019). *NATO Exercise Cyber Coalition 2019*. Bruxelles, https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_166827.htm?selectedLocale=en, accesat la 27 iulie 2024.
6. NATO Strategic Communications Centre of Excellence (2022). *Countering Information Influence Activities: A handbook for communicators*. Riga: NATO StratCom COE.
7. *Search engine market share worldwide*. Stat Counter Global Stats. (f.d.), <https://gs.statcounter.com/search-engine-market-share>, accesat la 17 octombrie 2024.

MIȘCAREA DE REZISTENȚĂ NORDICĂ: O AMENINȚARE LA ADRESA SECURITĂȚII EUROPENE ȘI INTERNAȚIONALE

Dr. Iulian DINULESCU

Academia Națională de Informații „Mihai Viteazul”, București
10.55535/GMR.2024.4.25

The Nordic Resistance Movement (NRM) is a Scandinavian neo-Nazi organization that promotes a violent, National Socialist ideology, supported by a hijacking of Nordic religious symbolism. The article examines how the NRM reinterprets pre-Christian mythology and symbols, such as runes and Viking myths, to legitimize ideas of racial superiority and motivate its followers to take violent action. The NRM not only distorts Nordic spirituality, but uses this symbolism to construct an exclusive racial identity and a form of heroic “sacrifice” that justifies violence against ethnic minorities and political opponents. In addition, the article highlights the transnational impact of the NRM, noting its links to other extremist groups and its designation as a terrorist organization by the United States Department of State. This designation reflects global concerns about right-wing extremism and the associated security risks. The misuse of religious symbols amplifies the risk of radicalization and violence among disillusioned youth, drawing them towards violent ethnic nationalism. The article also offers an analysis of international efforts to counter violent extremism and the need for expanded cooperation to combat this threat.

Keywords: terrorism; extreme right; Nordic Resistance Movement; ideology; violence; religion;

CONSIDERAȚII METODOLOGICE

Fundamentare teoretică. Studiul se bazează pe mai multe cadre teoretice relevante din domeniul studiilor de securitate și extremism, cu scopul de a înțelege mai bine modul în care Mișcarea de Rezistență Nordică (Nordic Resistance Movement/NRM) utilizează simbolismul religios și mitologic pentru a justifica și a propaga violența extremă. O abordare teoretică relevantă este Teoria securitizării (Buzan, Waever, de Wilde, 1998, pp. 21-47), care analizează procesul prin care un stat transformă anumite situații în probleme de securitate prin intermediul discursului și al acțiunilor oficiale. În cazul organizației NRM, securitizarea poate fi interpretată ca un cadru analitic pentru a înțelege modul în care autoritățile din statele nordice, din SUA și din alte țări consideră că grupul reprezintă o amenințare la adresa securității naționale. Astfel, utilizarea de către autorități a conceptului de securizare reflectă preocupările legate de ideologia și de activitățile internaționale ale NRM, cu potențiale implicații asupra stabilității și securității transnaționale.

De asemenea, Teoria radicalizării (McCauley, Moskalenko, 2008, pp. 415-433) oferă un cadru teoretic solid pentru a înțelege procesele psihologice și sociale prin care tinerii deziluzionați sunt atrași către ideologii extremiste. NRM folosește o combinație de mitologie și violență simbolică pentru a construi o identitate colectivă puternică, oferind tinerilor un sentiment de apartenență și scop. Aceasta este o formă de mobilizare identitară, specifică grupurilor radicale, care exploatează teama de schimbări culturale și sociale pentru a justifica acte violente. În plus, se poate aduce în discuție Teoria conflictului asimetric (Kaldor, 2006, pp. 1-18), care explică modul în care grupuri mai mici și slab organizate, precum NRM, recurg la strategii violente și teroriste pentru a submina instituțiile democratice. Aceste cadre teoretice sunt esențiale pentru înțelegerea modului în care NRM nu doar că distorsionează simboluri religioase, ci și instrumentalizează aceste simboluri pentru a crea o amenințare securitară globală. În contextul teoriilor de securitate, extremismul de dreapta al NRM nu este doar un fenomen izolat, ci unul care provoacă instabilitate politică și socială la nivel internațional.

Secțiunea de fundamentare teoretică și metodologică clarifică faptul că această lucrare analizează Mișcarea de Rezistență Nordică ca amenințare la adresa securității europene și internaționale. Problema centrală de cercetare constă în investigarea modului în care NRM instrumentalizează simbolismul nordic pentru a legitima

o ideologie violentă, cu scopul de a influența și destabiliza structurile sociale și politice. În acest scop, lucrarea aplică în mod coerent trei cadre teoretice. Teoria securitizării explică cum anumite state consideră NRM o amenințare de securitate, analizând discursurile prin care organizația este prezentată public ca risc pentru ordinea socială. Teoria radicalizării ajută la identificarea proceselor psihologice și sociale prin care NRM atrage susținători, utilizând simboluri nordice pentru a conferi un sens de apartenență. În fine, teoria conflictului asimetric fundamentează analiza strategiilor prin care NRM provoacă instabilitate și îi promovează agenda extremistă, subminând instituțiile democratice. Acest cadru teoretic integrat facilitează o analiză profundă și fundamentată, oferind răspunsuri coerente și structurate la întrebările de cercetare enunțate.

Metodologie. Acest articol utilizează o metodologie de cercetare calitativă, bazată pe analiza documentară și studiul de caz pentru a investiga acțiunile și ideologia Mișcării de Rezistență Nordică. Cercetarea se bazează pe surse secundare extinse, inclusiv rapoarte de securitate, studii academice, documente media și rapoarte de teren produse de organizații internaționale care monitorizează activitatea grupărilor extremiste. Un element central al metodologiei este analiza de discurs, prin care sunt examinate publicațiile oficiale ale NRM, website-urile și materialele de propagandă online pentru a înțelege cum simbolismul religios și mitologic este folosit ca instrument de recrutare și mobilizare. Un aspect important al metodei este studiul de caz al violenței extremiste comise de membrii NRM. Articolul examinează mai multe incidente violente majore, cum ar fi atacurile cu bombă din Gothenburg din 2016 și 2017, care au implicat membri ai NRM. Prin investigarea acestor cazuri, se urmărește să se demonstreze legătura directă între ideologia extremistă promovată de NRM și acțiunile violente pe care le-au inspirat. Aceasta permite nu doar înțelegerea modului în care discursul extremist se transformă în acțiuni concrete, ci și identificarea unor tipare de radicalizare în rândul membrilor grupului. În ceea ce privește selecția surselor, cercetarea se bazează pe rapoarte elaborate de organizații recunoscute, cum ar fi Counter Extremism Project și ADL, care oferă o evaluare detaliată a activităților NRM și a impactului său transnațional. Un alt element metodologic important este analiza comparativă. NRM este analizată în raport cu alte mișcări extremiste similare din Europa și Statele Unite, precum Mișcarea Imperială Rusă și Der Dritte Weg. Aceasta oferă context și permite identificarea unor strategii comune folosite de aceste grupări, cum ar fi utilizarea propagandei online și a simbolurilor religioase pentru mobilizarea și radicalizarea noilor membri.

Limitările cercetării. Deși această analiză oferă o imagine detaliată asupra activităților și ideologiei NRM, există unele limitări. Una dintre ele este accesul restricționat la sursele primare interne ale grupării, cum ar fi comunicările interne și strategiile lor organizatorice, care sunt dificil de obținut din cauza caracterului clandestin al organizației. De asemenea, articolul se bazează, în mare parte, pe surse secundare, ceea ce poate aduce riscul de subiectivitate din partea autorilor acestor rapoarte. Totuși, prin triangularea surselor și selectarea unor studii și rapoarte recunoscute la nivel internațional, aceste limitări sunt reduse la minimum.

MIȘCAREA DE REZISTENȚĂ NORDICĂ – O AMENINȚARE LA ADRESA SECURITĂȚII EUROPENE ȘI INTERNAȚIONALE

Mișcarea de Rezistență Nordică (NRM) reprezintă un fenomen alarmant în peisajul extremismului contemporan, cu rădăcini adânci în ideologiile naționaliste și neo-naziste. Deși fondată în Scandinavia, această organizație de extremă dreapta s-a transformat, în decursul a peste două decenii, într-o rețea transnațională bine organizată, cunoscută pentru retorica sa radicală și acțiunile violente. Printr-o combinație de propagandă, recrutare paramilitară și atacuri directe, NRM constituie o amenințare serioasă pentru securitatea națională și internațională, fiind implicată într-un efort constant de destabilizare a democrației în țările nordice.

NRM este o organizație de extremă dreapta cu rădăcini adânci în naționalismul rasial și tradițiile de extremă dreapta din Scandinavia. Kacper Rekawek și Morgan Finnsjö spun că NRM este un grup neo-nazist revoluționar care vizează răsturnarea democrației în țările nordice și înlocuirea acesteia cu o dictatură nazistă. În ciuda afirmațiilor lor privind preferința pentru metode legale, ei sunt pregătiți să recurgă la violență pentru a-și atinge scopurile. Grupul venerază figuri istorice precum Adolf Hitler și Corneliu Zelea Codreanu și, prin modernizări minore, rămâne un exponent clasic al ideologiei neo-naziste (Rekawek, Finnsjö, 2024). NRM reprezintă un risc semnificativ pentru securitate din cauza ideologiei sale extremiste, a acțiunilor violente și a structurii sale paramilitare. Grupul promovează o retorică profund anti-semitică și anti-imigranți, încercând să răspândească aceste idei prin propagandă și acțiuni violente, inclusiv atentate și atacuri fizice (Counter Extremism Project, 2024). De-a lungul unui sfert de secol, NRM a evoluat într-o organizație transnațională complexă, cu o structură ierarhică strictă și elemente paramilitare. Grupul a fost responsabil pentru atacuri violente împotriva cetățenilor, minorităților și instituțiilor democratice, constituind o amenințare majoră pentru securitatea publică (ADL, 2022). Înființată în 1997, NRM a supraviețuit diverselor dificultăți și divizări care ar fi putut distruge alte grupuri similare. Grupul are o structură rigidă

și ierarhică, fiind cunoscut pentru violența sa atât în retorică, cât și în practică. A desfășurat atacuri brutale în țările nordice, inclusiv acțiuni letale (Rekawek, Finnsjö, ib.). NRM utilizează eficient propaganda și se prezintă ca o organizație îndrăznească și de temut, profitând de contextul suedez relativ lax în privința extremismului de dreapta. Acest lucru le permite să capteze atenția observatorilor extremiști și să inspire alte grupuri cu idei similare (Ib.). După un apogeu în 2018, NRM a suferit din cauza divizărilor interne și a problemelor de recrutare, dar s-a stabilizat sub un nou lider, în 2024, Fredrik Vejdeland. Deși sunt mai mici comparativ cu perioada de vârf, rămân totuși o amenințare activă și violentă (Ib.).

La 14 iunie 2024, Departamentul de Stat al Statelor Unite a desemnat NRM și pe trei dintre liderii săi ca fiind teroriști globali special desemnați. Această acțiune evidențiază amenințările extremiste violente motivate rasial sau etnic și impactul transnațional al supremației albe violente. Decizia este rezultatul unor consultări aprofundate cu partenerii europeni ai SUA și este menită să intensifice măsurile internaționale împotriva acestor amenințări (Miller, 2024). Desemnarea ca grup terorist va afecta interacțiunile financiare ale NRM și va spori monitorizarea internațională. Această desemnare va complica activitățile grupului și le va consuma resursele (Rekawek, Finnsjö, ib.). Acesta reprezintă primul caz în care administrația Biden etichetează o organizație de extremă dreapta în acest mod. Anterior, unica organizație de extremă dreapta desemnată astfel a fost Mișcarea Imperială Rusă (RIM), în aprilie 2020, în perioada administrației Trump (Blazakis, 2024-a). Desemnarea NRM a fost realizată într-un context de creștere a violenței extremismului de dreapta în Europa, inclusiv atacuri recente și creșterea influenței politice a grupărilor de extremă dreapta. Aceasta acțiune reflectă o abordare mai pro-activă din partea administrației Biden în combaterea amenințărilor internaționale (Blazakis, 2024-b). NRM menține legături cu diverse grupuri extremiste din Suedia, dar și din alte state europene, precum Der Dritte Weg, și a participat la evenimente extremiste în mai multe țări europene. În trecut, a avut relații cu Mișcarea Imperială Rusă, dar aceste contacte au devenit mai discrete după desemnarea Mișcării Imperiale Ruse ca grup terorist (Rekawek, Finnsjö, ib.). NRM și RIM au avut conexiuni strânse, inclusiv colaborări în formarea paramilitară și participarea la conferințe cu conținut antisemit. Aceste legături indică o rețea internațională complexă de extremism de dreapta care își împărtășește resurse și ideologii (Blazakis, 2024-a).

În ciuda provocărilor interne și a presiunilor internaționale, NRM rămâne un exponent puternic al extremismului violent de extremă dreapta. Prin desemnarea sa ca grup terorist în 2024, Statele Unite semnaleză o intensificare a eforturilor

globale de combatere a supremației albe și a grupurilor extremiste. Cu toate acestea, structura sa paramilitară, legăturile transnaționale și angajamentul său pentru violență continuă să facă din NRM o forță periculoasă, capabilă să influențeze și să destabilizeze securitatea atât la nivel local, cât și global.

Manipularea simbolurilor religioase nordice în ideologia național-socialistă a NMR: o viziune distorsionată asupra spiritualității și rasei

Un aspect central al mișcării este simbolismul religios și mitologic, care este folosit pentru a întări identitatea etnică și ideologia rasială. NMR utilizează mituri și simboluri păgâne, în special din mitologia nordică, cum ar fi runele Tiwaz/Tyr și Yngvi/Ing, care reflectă zeii și dinastiile războinice scandinave (Kenes, 2020, p. 12). NMR folosește „*imaginea vikingilor*” pentru a se diferenția de ideologiile de extremă dreapta europene care apără „*civilizația creștină*”, înlocuind această tradiție cu o viziune axată pe mitologia și cultura nordică (Ib.). NRM își articulează ideologia ca fiind o formă de „*revoluție rasială*”, care nu se limitează la aspectele politice și sociale, ci include și o componentă religioasă, în sensul că promovează o viziune anti-religioasă bazată pe respingerea valorilor tradiționale și a diversității religioase (ADL, 2022). Simbolul principal al NRM este runa Tiwaz, care are legături cu simbolismul religios din perioada nazistă, utilizată, de asemenea, în contextul ideologiei de extremă dreapta. Aceasta evidențiază faptul că ideologiile național-socialiste sunt, adesea, legate de concepte religioase pervertite (Ib.). NRM consideră religia tradițională ca fiind un instrument al „*elitei sioniste globale*” și o parte a structurilor pe care le consideră corupte și ostile rasei nordice. Ideologia NRM respinge valorile religioase tradiționale și le consideră ca fiind parte a problemei globale pe care ei o contestă, și anume controlul umanității exercitat de evrei (Ib.).

Unul dintre fondatorii NMR care a condus organizația între 1997 și 2015, Klas Lund, a fost și redactor-șef al *Folktribunen*, revistă care, în perioada 1997-2002, a fost folosită de Swedish Resistance Movement – predecesoarea NRM, ca platformă de comunicare pentru a disemina pozițiile și activitățile organizației (Kenes, 2020, p. 7). *Folktribunen* l-a promovat pe Corneliu Zelea Codreanu, cel care a fondat și a condus Garda de Fier, o mișcare ultra-naționalistă și puternic antisemită, înființată în anul 1927 în România. Inițial, această organizație „*teroristă*” s-a numit Legiunea Arhanghelul Mihail, iar liderul ei, Corneliu Zelea Codreanu, „*un fanatic creștin*”, dorea formarea unui stat controlat de „*o elită*”, asemănător „*unei secte religioase*” (Kenes, p. 8). Ideologia sa presupunea formarea unui „*om nou*”, iar Garda de Fier urma să joace un rol central în această revoluție. Sub conducerea sa, organizația a fost implicată în numeroase asasinat politice și atacuri violente, în special

împotriva evreilor (Ib.). În urma realizării unei cercetări științifice, Iulian Dinulescu a concluzionat că fanatismul religios neo-legionar, fundamentat pe ideologia Gărzii de Fier, continuă să fie relevant prin combinația de idei religioase și ultranaționaliste, respingerea străinilor și antisemitism și promovarea unui stat bazat pe identitatea albă și creștină (Dinulescu, 2020, pp. 173-177).

Vikingii sunt prezentați ca simbol central în „național-socialismul nordic”, reprezentând „*rasa nordică*”, idealuri de masculinitate și o comunitate masculină coezivă, reinterpretată într-un context nordic. Vikingii sunt utilizați pentru a face ideologia nazistă mai acceptabilă în contextul nordic, eliminând asocierile exclusive cu Germania și orientând-o către o identitate cultural-istorică nordică (Kenes, p. 12). „*Religia zeilor nordici și germanici*”, precum Odinismul, „*este populară în rândul skinheads datorită ethosului său violent și războinic*”, spune Pollard (2016, p. 409). Este prezentată ca „*o religie a războinicilor*”, în contrast cu creștinismul, considerat „*o religie a sclavilor*” în „*termeni nietzscheeni*” (Pollard, ib.). NRM respinge creștinismul, considerându-l o „*boală mentală contagioasă*” și o „*formă de SIDA spirituală*” care a slăbit apărarea naturală a societății împotriva influențelor externe. Creștinismul este văzut ca o amenințare „*care trebuie combătută prin toate mijloacele*” (Riis-Knudsen, 2010, p. 13; Lodenius, 2020, p. 152).

NRM se concentrează pe reinterpretarea unor vechi simboluri religioase nordice pentru a construi o identitate *völkisch*, un concept care combină etnia cu naționalismul și mitologia (Butters, 2023, pp. 60-61). Această mișcare folosește simboluri din religii precreștine, în special din mitologia nordică și din păgânismul nordic, în cadrul unui proces de resemnificare care încearcă să conecteze ideea de puritate rasială cu credințele străvechi ale vikingilor (Butters, 2023, pp. 61-62). În acest context, simbolurile religioase nu sunt doar semne vizuale, ci vehicule de transmitere a unui mesaj identitar și spiritual, fiind asociate cu credințe esoterice care rezonază cu ideea de superioritate a rasei albe (Ib.). De exemplu, runele nordice, în special runa Týr, sunt resemnificate pentru a simboliza curajul, sacrificiul și lupta pentru o cauză considerată „*justă*” de către mișcare. Aceste simboluri servesc la construirea unei religiozități de grup, în care spiritualitatea este legată de etnicitate și apartenența la o așa-zisă rasă pură nordică. Utilizarea acestor simboluri adâncește separarea de religia creștină, criticată adesea de membrii NRM, care preferă valorile legate de mitologia nordică și de un trecut glorificat, presupus nobil și nealterat de influențele externe (Ib., pp. 65-67).

Această mișcare a reușit să utilizeze ideologia naționalistă și național-socialistă pentru a defini o „*religie*” a rasei și sângelui, legând spiritualitatea de puritatea etnică și ideile rasiste (Ravndal, 2019, pp. 21-22). NRM nu este o mișcare religioasă

în sensul tradițional, ci îmbrățișează o ideologie național-socialistă centrată pe crearea unui stat nordic alb. În viziunea NRM, religia este subordonată unui naționalism extrem, iar elementele spirituale sunt marginalizate în favoarea luptei pentru puritatea rasială și războiul împotriva inamicilor percepuți ai rasei albe (Bjørge, Ravndal, 2020, p. 37). Membrii NRM nu resping însă complet spiritualitatea; aceștia au adoptat uneori o retorică legată de identitatea nordică, legată vag de mitologia nordică și tradițiile păgâne, dar fără să existe o religiozitate explicită. În schimb, accentul se pune pe ideea de luptă și sacrificiu pentru „*supraviețuirea rasei nordice*” (Ib., pp. 39-40). NRM este descrisă ca o mișcare radicală naționalistă care nu se bazează explicit pe o religie formală, ci pe un sistem de credințe care invalidează egalitatea umană și promovează violența pentru protejarea unui stat omogen etnic (Ranstorp, Ahlin, 2020, pp. 2-3). Deși nu există o religie formală asociată cu mișcarea, există o retorică de „*sacrificiu*” pentru cauza rasială, care poate fi privită ca o formă de spiritualitate distorsionată, folosită pentru a legitima violența împotriva altor grupuri etnice și culturale (Ib., pp. 3-4). Religia joacă un rol important în NRM prin folosirea simbolurilor asociate cu mitologia nordică și păgânismul germanic. Aceste simboluri, considerate sacre de unii, sunt utilizate de alții pentru a promova o viziune naționalistă și suprematistă. Unele comunități păgâne, cunoscute sub numele de „*Heathenry*”, privesc aceste simboluri ca parte a identității lor spirituale, în timp ce alte grupuri extremiste le folosesc pentru a răspândi mesaje de ură rasială (Nikitins, 2020, p. 1). Ideologia spirituală a NRM este înrădăcinată în vechile mitologii nordice, folosite nu pentru a exprima o religiozitate autentică, ci pentru a justifica un trecut istoric fals, bazat pe puritatea rasială (Ib., p. 6). Această falsificare a istoriei include distorsionarea relațiilor dintre popoarele scandinave și celelalte grupuri etnice, evidențiind o ideologie rasistă care neagă diversitatea istorică și multiculturalismul vechii Scandinavii (Ib., p. 7).

Simbolurile precum runele Týr, Sig și Odal sunt extrem de importante în discursul și estetica NRM, având o dublă funcție: pe de o parte, ele sunt utilizate ca simboluri identitare ale mișcării și, pe de altă parte, ca mijloace de legitimare a revendicărilor privind superioritatea rasială (Butters, pp. 65-66). De exemplu, runa Týr, care simbolizează războiul și victoria, este folosită ca emblemă oficială a NRM, devenind un substitut pentru simbolurile naziste, cum ar fi svastica, interzise în multe țări (Ib.). Alte simboluri, precum runa Odal, care simbolizează „*sângele și pământul*” (Blut und Boden), sunt asociate direct cu ideologiile naziste, fiind recontextualizate pentru a promova o ideologie naționalistă și rasistă, bazată pe puritatea rasială și pe legătura ancestrală cu pământul (Ib., pp. 66-67). De asemenea, Valknut, un simbol antic viking asociat cu moartea eroică și viața de apoi în mitologia nordică, a fost

resemnificat de membrii NRM pentru a reprezenta sacrificiul și lupta pentru rasa albă, devenind un simbol al identității rasiale (Ib., pp. 67-68).

Această apropiere a simbolurilor religioase din trecutul nordic este o strategie prin care mișcarea își construiește o ideologie care promovează un naționalism etnic violent, mascat sub forme de spiritualitate și religiozitate precreștină (Ib., pp. 70-71). Utilizarea runelor și a altor simboluri din mitologia nordică, precum Valknut sau Yggdrasil, este frecventă în cadrul activităților lor publice. Aceste simboluri sunt reinterpretate și folosite pentru a întări legătura între ideologia național-socialistă și moștenirea culturală și spirituală a nordicilor (Ravndal, 2019, pp. 22-23). Simbolurile religioase nordice sunt prezentate ca un element central al luptei lor pentru crearea unui stat pur din punct de vedere rasial, în care mitologia veche devine o sursă de legitimare pentru scopurile politice ale mișcării (Ravndal, p. 25). Simbolismul religios din cadrul NRM este mai degrabă legat de simbolurile naționaliste și de ideologia național-socialistă decât de o religie formală. Mișcarea folosește diverse elemente culturale și istorice din trecutul nordic pentru a-și legitima lupta. De exemplu, simbolurile și retorica despre „*războiul rasial*” sunt folosite ca mijloace de propagandă și recrutare (Björgo, Ravndal, pp. 39-40). Această instrumentalizare a simbolurilor istorice pentru a susține ideologia naționalistă arată modul în care NRM reinterpretează elementele culturale pentru a promova extremismul.

Deși nu se bazează pe simboluri religioase tradiționale, mișcarea folosește o serie de imagini și idei care evocă identitatea nordică și lupta pentru supraviețuirea rasei nordice. Aceasta include idei despre apărarea teritoriului „*sacru*” al poporului nordic, care trebuie protejat împotriva influențelor externe (Ranstorp, Ahlin, pp. 4-5). Simbolurile religioase, în special cele provenite din mitologia nordică, au fost acaparate de grupările suprematiste, inclusiv NRM. Printre simbolurile folosite se numără și rune precum „*othala*”, care simbolizează moștenirea ancestrală, și „*sowilo*”, asociată cu victoria și onoarea (Nikitins, 2020, pp. 6-7). În contextul NRM, aceste simboluri sunt reinterpretate pentru a promova ideea de puritate rasială și crearea unui stat etnonaționalist (Ib., p. 14). Simbolurile religioase sunt deturnate de la înțelesul lor original, devenind instrumente politice ale extremismului (Ib., p. 13). De exemplu, „*Black Sun*” (Soarele Negru), un simbol germanic, este frecvent utilizat de NRM în scopuri de propagandă fascistă (Ib., p. 5).

NRM folosește simboluri asociate cu Germania nazistă, cum ar fi svastica, în cadrul demonstrațiilor sale publice și al activităților de propagandă. Deși grupul nu funcționează în principal pe o bază religioasă, ideologia lor de superioritate rasială și retorica anti-semită sunt prezentate într-o manieră aproape religioasă, tratând

misiunea lor de apărare a „*poporului nordic*” ca pe un scop sacru. NRM urmărește să păstreze puritatea rasei nordice, utilizând o mitologie distorsionată a nordicilor, similară credințelor susținute de Germania nazistă (Counter Extremism Project, 2024). Aceste simboluri au fost reînsoflete pentru a susține viziunea lor asupra unei „*națiuni etnic nordice*” unite și pure, consolidând ideea de superioritate rasială. Această formă de simbolism religios este folosită ca parte a imaginii lor ideologice și este un element esențial în mobilizarea susținătorilor (The Guardian, 2024).

Așadar, simbolurile religioase nordice, precum runele Týr și Odal, sunt centralizate de NRM pentru a legitima ideologia sa extremistă. Aceste simboluri mitologice sunt reinterpretate pentru a susține idei de superioritate rasială și naționalism etnic, transformând, astfel, mitologia nordică într-un instrument politic al extremismului național-socialist. NRM este o organizație neofascistă și acceleraționistă care promovează ideologii violente și incitarea la ură, inclusiv prin atacuri asupra drepturilor minorităților religioase. Deși activitatea sa principală nu este de natură religioasă, organizația utilizează simboluri și retorică religioasă pentru a-și consolida mesajele extremiste și influența.

Ideologia violenței promovate de Mișcarea de Rezistență Nordică

NRM utilizează simbolismul religios și mitologic nu doar pentru a legitima viziunea sa despre superioritatea rasei albe, ci și pentru a se distanța de alte mișcări extremiste europene prin specificul său nordic și viking (Butters, pp. 71-72). Prin respingerea valorilor moderne și promovarea unei imagini mitologizate a vikingilor ca războinici albi puri, NRM promovează o formă de extremism care își găsește legitimitatea în trecutul istoric idealizat al nordicilor. De asemenea, este important de menționat că ideologia lor nu se limitează la nivel cultural, ci include și apeluri directe la acțiune violentă împotriva celor considerați inamici ai rasei nordice (Ib., pp. 72-73). NRM folosește simboluri precum runa Týr sau alte rune nordice pentru a legitima violența, considerând-o o formă de sacrificiu necesar pentru a apăra puritatea rasei și identitatea nordică (Ib., pp. 73-74). Aceasta este o recontextualizare a ideologiilor rasiste din perioada nazistă, unde simbolurile erau folosite pentru a construi o mitologie a superiorității rasiale și a dreptului la violență împotriva celor considerați inferiori (Ib., pp. 74-75). NRM este definită ca o mișcare „*național-socialistă militantă*”, angajată în „*lupta extra-parlamentară*” pentru o revoluție națională (Ravndal, p. 11). Acțiunile NRM includ atât activități legale, cum ar fi distribuirea de pliante și organizarea de marșuri, cât și acte violente împotriva inamicilor lor politici sau ai rasei nordice (Ib., pp. 26-27). Strategia lor se bazează pe ideea că vor putea declanșa o schimbare radicală prin violență și acțiune directă atunci când va fi momentul potrivit (Ib., p. 24). NRM nu are restricții morale

privind utilizarea violenței politice, inclusiv omorul în masă, dar se abține de la acte de terorism din considerente strategice (Bjørge, Ravndal, p. 40). Membrii săi sunt instruiți în lupte de stradă și mânuirea armelor, iar unii dintre activiști au comis acte de violență extremă, inclusiv atacuri fatale (Ib., pp. 39-40).

NRM își promovează activ ideologia național-socialistă prin mijloace violente. În ciuda afirmațiilor că mișcarea nu se angajează în acte de terorism, membrii săi au fost implicați în mai multe atacuri violente asupra minorităților și oponenților politici. NRM promovează o retorică a războiului cultural și rasial, justificând utilizarea violenței ca mijloc de apărare a rasei nordice și de destabilizare a ordinii politice existente (Ranstorp, Ahlin, pp. 5-6). Mișcarea se prezintă ca o alternativă revoluționară la democrația parlamentară, pe care o consideră coruptă și inadecvată pentru protejarea intereselor poporului nordic (Ib., pp. 6-7). NRM utilizează religia ca pe un vehicul pentru a-și legitima ideologia extremistă. Aceasta se bazează pe mitul purității rasiale, o falsificare a istoriei care ignoră interacțiunile dintre popoarele scandinave și alte culturi (Nikitins, p. 7). Această mișcare utilizează simbolismul religios pentru a promova o formă de religie exclusivistă, unde divinitățile și miturile nordice sunt reinterpretate pentru a susține ideea de superioritate rasială și de război împotriva „*celuilalt*”, văzut ca o amenințare (Ib., p. 14). Grupul are un istoric violent, fiind implicat în atacuri asupra imigranților și adversarilor politici. Printre cele mai cunoscute atacuri se numără atentatele cu bombă și agresiunile fizice. NRM promovează răsturnarea violentă a democrației și instaurarea unui regim totalitar inspirat de cel de-al Treilea Reich. Grupul se pregătește militar, organizează tabere de antrenament și adună arme, crescând astfel nivelul de risc pe care îl reprezintă. Legăturile lor cu alte grupări extremiste din Rusia sporesc capacitatea lor de a desfășura acțiuni violente transnaționale (Counter Extremism Project, ib.). Exemple de extremism violent din trecutul grupului includ incidente majore precum moartea unui bărbat de 28 de ani în Helsinki, Finlanda, după ce a fost atacat de membri ai NRM, și o serie de bombardamente în Gothenburg, Suedia, în 2016 și 2017, în care mai mulți membri au fost condamnați. Această serie de violențe demonstrează că ideologia grupului se manifestă în mod direct în acțiuni teroriste, nu doar în retorică (The Guardian, ib.).

Implicarea mișcării în acte de violență, inclusiv atacuri cu explozibili și confruntări directe cu poliția, a dus la creșterea tensiunilor în societate (Ravndal, pp. 27-28). De asemenea, legăturile NRM cu alte grupări extremiste din afara Scandinaviei amplifică riscurile, transformându-i într-o organizație de natură transnațională (Ib., p. 15). Această capacitate de a se organiza și acționa la nivel transnațional crește riscurile de securitate, mai ales în contextul în care militanții NRM sunt dispuși

să folosească violența pentru a-și atinge obiectivele (Ib., p. 28). Deși mișcarea evită deocamdată utilizarea terorismului pentru a nu fi interzisă în toate țările scandinave, nu exclude folosirea acestuia în viitor, în funcție de evoluția situației politice. NRM își testează în mod constant limitele legale și este implicată frecvent în confruntări violente, în special în Suedia și în Finlanda, unde activiștii au participat la atacuri asupra minorităților și oponenților politici (Bjørge, Ravndal, pp. 40-41). De asemenea, NRM folosește tactici de intimidare, cum ar fi amenințările subtile împotriva politicienilor și jurnaliștilor, ceea ce duce la o subminare a democrației și a siguranței publice (Ib., pp. 41-42). Cu toate că organizația a suferit un declin în activitate după eșecul electoral din 2018, membrii săi continuă să fie implicați în acțiuni violente și să mențină legături cu alte grupuri extremiste din Europa și Statele Unite (Ranstorp, Ahlin, p. 8). Utilizarea simbolismului religios în scopuri violente este o strategie care face ca ideologia mișcării să fie atractivă pentru un public larg, mai ales tineri deziluzionați și atrași de ideea unui trecut eroic și glorios. Această retorică nu doar că susține actele de violență, dar le și glorifică, legitimându-le printr-o interpretare distorsionată a spiritualității nordice (Butters, pp. 73-74).

NRM este vehement anti-israelian și pro-Hamas, considerând Israelul ca fiind responsabil pentru multe dintre problemele globale și admirând Hamas pentru pozițiile sale anti-evreiești și naționaliste (Rekawek, Finnsjö, 2024). NRM își exprimă o anumită admirație pentru Hamas, nu dintr-o poziție pro-palestiniană, ci dintr-o perspectivă antisemită și naționalistă. Deși Hamas este un grup islamist, NRM îl apreciază, pentru că este considerat un grup de rezistență anti-evreiască și anti-israeliană, potrivit ideologiei lor neo-naziste (Ib.). NRM nu se limitează la ura față de evrei, ci și la ura față de musulmani și arabi. Deși NRM se prezintă ca un grup suprematist alb și naționalist, ideologia lor este strâns legată de prejudecăți religioase și etnice, inclusiv prin promovarea teoriei conspirației despre influența evreiască negativă asupra lumii (Ib.). Grupul promovează o ideologie nazistă radicală, concentrându-se pe antisemitism, rasism biologic și ecofascism. În viziunea sa, NRM vede „*rasa nordică*” ca fiind amenințată de o conspirație globală evreiască și consideră democrația și liberalismul ca fiind invenții distructive, create de evrei (ADL, 2022).

Așadar, această ideologie extremistă își justifică acțiunile violente, considerând violența o necesitate pentru protejarea rasei nordice și destabilizarea ordinii politice actuale. NRM desfășoară activități violente împotriva minorităților și oponenților politici, promovând retorica unui „*război cultural*” pentru restaurarea unei societăți bazate pe național-socialism.

Structura și ramificațiile internaționale ale Mișcării de Rezistență Nordică

Organizația este structurată în divizii regionale, cunoscute sub numele de „Cuiburi”, și are o conducere centralizată cu un lider suprem și consilii regionale. În ciuda unor perioade de declin și conflicte interne, inclusiv o lovitură de preluare a conducerii în 2019 care a dus la formarea unui grup separat, Nordic Strength, NRM continuă să fie activă și să influențeze mișcarea extremiștilor de dreapta (ADL, 2022). Strategia sa recentă s-a concentrat pe expansiune și vizibilitate publică, dar eșecurile în alegeri și conflictele interne au afectat eficiența organizației. Antisemitismul este un element central al propagandei NRM, iar grupul folosește multiple canale pentru a răspândi mesajele sale extremiste (Ib.). Fiind cea mai mare organizație de acest tip din această zonă, NRM se remarcă prin prezența sa transnațională și acoperirea extinsă pe internet, care facilitează recrutarea de noi membri, radicalizarea acestora și „incitarea la violență”. Organizația a reușit să mențină un nucleu de aproximativ 200 de membri activi în Suedia, Danemarca și Norvegia. De asemenea, are susținători semnificativi și în Islanda și Finlanda. Totuși, în Finlanda, NRM a fost interzisă în 2020, din cauza încălcării legilor care „protejează drepturile omului” și „ale minorităților”, împotriva cărora organizația „a incitat la violență” (Center on Terrorism, Extremism, and Counterterrorism, 2022).

NRM reprezintă un risc semnificativ pentru securitatea oamenilor, fiind implicată în activități violente și teroriste. În Finlanda, mișcarea a fost interzisă în urma unor acte de violență și atacuri asupra imigranților și altor grupuri minoritare (Butters, pp. 70-72). Totuși, chiar și în fața interdicțiilor legale, membrii continuă să acționeze sub alte denumiri sau să utilizeze simboluri alternative pentru a evita repercusiunile legale, ceea ce demonstrează fluiditatea extremismului și dificultatea de a-l combate eficient (Ib., pp. 72-73). Liderul NRM este Fredrik Vejdeland, care își desfășoară activitatea din Suedia, având lideri subordonați în diversele divizii din alte țări nordice. Membrii organizației au fost arestați de-a lungul timpului pentru implicarea lor în acte de violență, ceea ce contribuie la percepția generală asupra NRM ca fiind o organizație extrem de periculoasă la nivel global (Center on Terrorism, Extremism, and Counterterrorism, ib.).

De asemenea, NRM utilizează rețele sociale pentru a disemina mesaje de ură și a mobiliza noi adepți, ceea ce amplifică riscul de radicalizare și violență în societatea suedeză. Autoritățile suedeze consideră că amenințarea extremismului de dreapta s-a accentuat în ultimii ani, iar NRM rămâne un actor central în acest mediu extremist (Ranstorp, Ahlin, pp. 9-10). Utilizarea simbolurilor religioase ca instrumente de recrutare și radicalizare face ca NRM să fie percepută nu doar

ca o grupare teroristă naționalistă, ci și ca o amenințare globală (Nikitins, p. 15). Prezența acestor simboluri la evenimente de extremă dreaptă, cum ar fi „*Unite the Right*” din Charlottesville, demonstrează cum simbolurile sacre pot fi deturnate pentru a promova violența și conflictul social (Nikitins, pp. 6-7).

Religia, mai ales cea păgână, este sub presiune din cauza asocierii cu mișcările extremiste precum NRM. Practicanții păgâni care resping ideologiile de ură se simt alienați și luptă pentru a-și proteja simbolurile sacre de deturnare. De exemplu, grupuri precum „*Heathens United Against Racism*” și „*The Alliance for Inclusive Heathenry*” au început să organizeze proteste împotriva infiltrării ideologiilor extremiste în religia lor (Nikitins, p. 3). Totodată, organizații religioase din Suedia și Islanda au declarat public că nu doresc ca religia lor să fie asociată cu rasismul sau militarismul (Ib., p. 14). Multe dintre simbolurile religioase folosite de NRM au devenit, din cauza asocierii lor cu extremismul, greu de recuperat de către comunitățile religioase păgâne. De exemplu, „*othala*” este considerată una dintre cele mai contaminate rune, fiind folosită frecvent în context suprematist (Ib., pp. 6-7).

NRM reprezintă o amenințare directă la adresa securității nu doar în Scandinavia, ci și în restul Europei. Grupul își recrutează adepți, în special prin intermediul platformelor online, încercând să radicalizeze persoane vulnerabile. Răspândirea ideologiei lor extremiste creează o amenințare generalizată la nivel european, deoarece grupul inspiră și alte organizații de extremă dreaptă, amplificând riscul de destabilizare socială și politică prin acțiuni teroriste (Counter Extremism Project, 2024). Această expansiune internațională face parte din strategia de a crea o națiune „*etnic nordică*” unificată (The Guardian, ib.). Mișcarea NRM este privită ca o amenințare semnificativă la adresa securității globale și, în special, a cetățenilor americani. Statele Unite au inclus NRM pe lista organizațiilor teroriste globale din cauza amenințării directe pe care o reprezintă pentru cetățenii lor și pentru securitatea națională a SUA. Grupul nu doar că inspiră extremismul violent, ci a și pus în aplicare atacuri teroriste și acțiuni care au pus în pericol siguranța publică (Ib.). Desemnarea de către Departamentul de Stat al SUA are implicații semnificative: toate activele organizației din Statele Unite vor fi înghețate, iar membrii acesteia vor fi blocați de la accesul la sistemul financiar american. Această măsură este o reacție directă la istoria violenței și extremismului NRM, dar și la strategia administrației Biden de a combate terorismul domestic și transnațional cu legături în mișcările de supremație albă (Ib.).

Așadar, NRM este organizată în divizii regionale, având o conducere centralizată și lideri locali, continuând să fie activă și influentă, în ciuda conflictelor interne.

Grupul utilizează rețelele sociale pentru recrutare și propagarea mesajelor extremiste, contribuind la radicalizarea tinerilor și escaladarea violenței. Deși interzisă în Finlanda, organizația continuă să opereze sub alte denumiri. Prezența internațională și legăturile cu grupări extremiste din alte țări fac din NRM o amenințare semnificativă la adresa securității globale, inclusiv pentru Statele Unite, care au desemnat grupul ca organizație teroristă.

CONCLUZII

Analiza activităților și ideologiei Mișcării de Rezistență Nordică evidențiază complexitatea fenomenului extremismului de dreapta în Scandinavia și riscurile pe care acesta le generează la nivel internațional. Folosind conceptele teoretice din *securizare*, *radicalizare* și *conflict asimetric*, lucrarea își propune să explice mecanismele prin care NRM a devenit o amenințare semnificativă pentru securitatea regională și globală. Cele trei teorii oferă perspective complementare asupra activităților și a impactului NRM, punând în evidență natura complexă a acestei organizații extremiste.

Teoria securitizării – evaluarea amenințării prin perspectiva statelor nordice și a SUA. Aplicarea teoriei securitizării (Buzan, Waever, Wilde, ib.) ajută la înțelegerea modului în care statele nordice și autoritățile din SUA au ajuns să perceapă NRM drept o amenințare de securitate. Securitizarea explică felul în care problemele politice și sociale devin subiecte de securitate prin discursurile autorităților, influențând politicile adoptate. În cazul NRM, acțiunile organizației, de la atacurile violente până la retorica extremistă, au atras atenția statelor, care au securitizat această amenințare prin etichetări formale și includerea grupului pe liste de organizații teroriste, așa cum a făcut relativ recent Departamentul de Stat al SUA. Această teorie explică astfel cum, prin recunoașterea formală a amenințării, autoritățile statale legitimează acțiuni concrete pentru a contracara activitățile grupului. Practic, securitizarea permite statelor să aloce resurse și să aplice măsuri speciale împotriva NRM și a conexiunilor sale internaționale, justificând inclusiv cooperarea transnațională în fața unui fenomen cu potențial destabilizator pentru societăți democratice.

Teoria radicalizării – analiza mecanismelor psihosociale ale mobilizării extremiste. Teoria radicalizării (McCauley, Moskalenko, 2008) oferă un cadru de interpretare pentru procesele de atragere și mobilizare a tinerilor deziluzionați în cadrul NRM. Prin analiza proceselor psihologice și sociale, teoria ne ajută să înțelegem cum simbolurile și mitologia nordică sunt manipulate pentru a crea o identitate de grup care atrage susținători prin sentimentul de apartenență. Aceste simboluri nu au doar

o valoare culturală, ci funcționează ca instrumente de manipulare emoțională și psihologică, ce motivează susținătorii NRM să îmbrățișeze o identitate „pură” și eroică, oferindu-le scop și justificare pentru acte violente. Prin aplicarea teoriei radicalizării, studiul identifică tehnicile prin care NRM nu doar recrutează, dar și radicalizează membrii, facilitând trecerea de la susținerea ideologică la acțiuni concrete de violență extremă. Simbolurile și retorica organizației, bazate pe mitologia vikingă, intensifică polarizarea între membrii grupului și restul societății, susținând, astfel, logica unui conflict inevitabil între „puri” și „impuri” și adâncind fracturile sociale.

Teoria conflictului asimetric – strategia de destabilizare și rezistență la autoritățile democratice. Teoria conflictului asimetric (Kaldor, 2006) contribuie la analiza tacticilor folosite de NRM pentru a exploata vulnerabilitățile societăților democratice. Ca grup relativ mic, NRM se angajează într-o formă de conflict asimetric, folosind violența și tactici de gherilă pentru a submina ordinea democratică și a obține vizibilitate. Această teorie explică tacticile prin care NRM utilizează atacuri izolate și bine planificate pentru a destabiliza guvernele și a răspândi frica. În acest fel, NRM reușește să maximizeze impactul violenței, în ciuda dimensiunii sale limitate, transformând fiecare act de agresiune într-un mesaj care să intimideze și să atragă noi susținători. Teoria conflictului asimetric subliniază, astfel, modul în care structura descentralizată a NRM și utilizarea simbolurilor naționaliste contribuie la supraviețuirea și expansiunea organizației, chiar și în fața măsurilor restrictive și a desemnării sale ca organizație teroristă.

Integrarea acestor trei teorii evidențiază că NRM nu reprezintă doar o amenințare extremistă izolată, ci un fenomen complex, multidimensional, care necesită o abordare integrată și colaborativă la nivel internațional. Teoria securitizării explică reacțiile statale și justificarea măsurilor severe luate de autorități împotriva NRM. Teoria radicalizării clarifică atracția exercitată asupra indivizilor, în special a tinerilor, care sunt mobilizați printr-o identitate construită pe bazele unei mitologii și simbolistici recontextualizate. În cele din urmă, teoria conflictului asimetric detaliază strategia de destabilizare a instituțiilor democratice folosită de grup pentru a menține presiunea asupra statului, în ciuda resurselor limitate. NRM rămâne o amenințare complexă, care reclamă măsuri combinate și coordonate între autoritățile naționale și internaționale. Numai printr-o înțelegere aprofundată a modului în care sunt aplicate aceste teorii în practică se poate dezvolta un cadru de securitate care să combată eficient mișcările extremiste de acest tip.

BIBLIOGRAFIE:

1. ADL (2022). *The Nordic Resistance Movement*. ADL Report, 03/21/2022, <https://www.adl.org/resources/report/nordic-resistance-movement>, accesat la 3 septembrie 2024.
2. Bjørge, T., Ravndal, J.A. (decembrie 2020). *Why the Nordic Resistance Movement Restrains Its Use of Violence*. Perspectives on Terrorism, vol. 14, nr. 6, nr. special: Restraint in Terrorist Groups and Radical Milieus.
3. Blazakis, J.M. (30 iunie 2024-a). *Understanding the State Department's Latest Far-Right Terrorist Designation*. Lawfare, Sunday, <https://www.lawfaremedia.org/article/understanding-the-state-department-s-latest-far-right-terrorist-designation>, accesat la 4 septembrie 2024.
4. Blazakis, J.M. (1 iulie 2024-b). *US's terrorist listing of European far-right group signals fears of rising threat – both abroad and at home*. The Conversation, <https://theconversation.com/uss-terrorist-listing-of-european-far-right-group-signals-fears-of-rising-threat-both-abroad-and-at-home-232794>, accesat la 4 septembrie 2024.
5. Butters, A.M. (2023). *Shades of whiteness: The appropriation of religious symbols by the Nordic Alt-Right*. Approaching Religion, 13(3), pp. 60-81, <https://doi.org/10.30664/ar.131412>, accesat la 3 septembrie 2024.
6. Buzan, B., Wæver, O., de Wilde, J. (1998). *Security: A New Framework for Analysis*. Boulder, CO: Lynne Rienner Publishers.
7. Center on Terrorism, Extremism, and Counterterrorism (18 noiembrie 2022). *Dangerous Organizations and Bad Actors: Nordic Resistance Movement*. Middlebury Institute of International Studies at Monterey, <https://www.middlebury.edu/institute/ctec-publications-0/dangerous-organizations-and-bad-actors-nordic-resistance-movement>, accesat la 1 septembrie 2024.
8. Counter Extremism Project (2024). *Nordic Resistance Movement*. <https://www.counterextremism.com/supremacy/nordic-resistance-movement>, accesat la 5 septembrie 2024.
9. Dinulescu, I. (2020). *Fanatismul religios legionar: de la apariția în România la promovarea de către extrema dreaptă din Statele Unite ale Americii*. Top Form.
10. Kaldor, M. (2006). *New and Old Wars: Organized Violence in a Global Era* (2nd ed.). Stanford, CA: Stanford University Press.
11. Kenes, B. (aprilie 2020). *NMR: A Nordic neo-Nazi organization with aims of establishing totalitarian rule across Scandinavia*. ECPS – European Center for Populism Studies, <https://www.populismstudies.org/wp-content/uploads/2021/05/ECPS-Organisational-Profile-Series-4.pdf>, accesat la 1 septembrie 2024.
12. Lodenius, A.L. (2020). *Framväxten av högerextremismen i Sverige*. În: Ranstorp, M., Ahlin, F. Från (31 august 2020). *Nordiska motståndsrörelsen till alternativhögern*. En studie om den svenska radikalnationalistiska miljön. Centrum för Asymmetriska Hot-och Terrorism Studier (CATS). Försvarshögskolan, <https://www.fhs.se/download/18.aa44b1740d51053bc784/1599031490867/Från%20Nordiska%20motståndsrörelsen%20till%20alternativhögern%20-%20en%20studie%20om%20den%20svenska%20radikalnationalistiska%20miljön.pdf>, accesat la 1 septembrie 2024.
13. McCauley, C., Moskalenko, S. (2008). *Mechanisms of Political Radicalization: Pathways Toward Terrorism*. *Terrorism and Political Violence*. Vol. 20, nr. 3.
14. Miller, M. (14 iunie 2024). *Terrorist Designations of Nordic Resistance Movement and Three Leaders*. U.S. Department of State, <https://www.state.gov/terrorist-designations-of-nordic-resistance-movement-and-three-leaders-2/>, accesat la 4 septembrie 2024.
15. Nikitins, T.J. (2020). *Sacred Symbols Becoming Battlegrounds*. În *Paganism and Its Discontents: Enduring Problems of Racialized Identity*, https://www.academia.edu/44898078/Sacred_Symbols_Becoming_Battlegrounds, accesat la 5 septembrie 2024.
16. Pollard, J. (2016). *Skinhead culture: the ideologies, mythologies, religions and conspiracy theories of racist skinheads*. Patterns of Prejudice. Vol. 50, nr. 4-5.
17. Ranstorp, M., Ahlin, F. (2020). *Executive summary: From the Nordic Resistance Movement to the Alternative Right – A study of the Swedish radical nationalist milieu*. CATS, Swedish Defence University, <https://www.fhs.se/download/18.23f6da6b173f8bed598498cc/1598877052261/Summary%20-%20From%20the%20Nordic%20Resistance%20Movement%20to%20the%20Alternative%20Right%20%E2%80%93%20a%20Study%20of%20Radical%20Nationalistic%20Environments%20in%20Sweden.pdf>, accesat la 5 septembrie 2024.
18. Ravndal, J.A. (2019). *Transnational Militancy in the Making: A Primer on the Nordic Resistance Movement and Generation Identity*. C-Rex Working Paper Series, nr. 1/2019, <https://www.sv.uio.no/c-rex/english/publications/c-rex-working-paper-series/transnational-militancy-in-the-making.pdf>, accesat la 3 septembrie 2024.
19. Rekawek, K., Finnsjö, M. (19 iulie 2024). *An Interview with Morgan Finnsjö on the Nordic Resistance Movement (NRM)*. The International Centre for Counter-Terrorism (ICCT), <https://www.icct.nl/publication/interview-morgan-finnsjo-nordic-resistance-movement-nrm>, accesat la 4 septembrie 2024.
20. Riis-Knudsen, P.H. (2010). *Nationalsocialismen. Den biologiska världsåskådningen*. Nationellt motstånd förlag, <https://web.archive.org/web/20110409210816/http://www.patriot.nu/files/nsdbv.pdf>, accesat la 1 septembrie 2024.
21. The Guardian (14 iunie 2024). *US designates Scandinavian neo-Nazi group and three leaders as terrorists – State department says Nordic Resistance Movement, known by Swedish acronym NMR, is threat to Americans*, <https://www.theguardian.com/world/article/2024/jun/14/us-nmr-terrorist-neo-nazi-group>, accesat la 4 septembrie 2024.

ROȘU ȘI ALBASTRU: JOCURILE DE RĂZBOI ALE STATULUI MAJOR GENERAL SOVIETIC (1940)

Dr. Ridvan Bari URCOSTA

Universitatea din Varșovia, Departamentul de Studii Strategice, Polonia

0000-0002-3675-2445 (ORCID)

10.55535/GMR.2024.4.26

The article delves into the historically secretive realm of Soviet wargames, shedding light on two pivotal exercises conducted in 1940. These wargames, previously concealed from public knowledge, have significant implications for understanding the Soviet military strategy and the Cold War era.

By analysing archival materials and historical context, the article explores the operational-strategic doctrine of the Soviet Union, revealing insights into the military's approach to Eastern Europe.

The wargames marked a departure from traditional simulations, signalling the Soviet Union's readiness to execute both defensive and offensive operations on a continental scale. Furthermore, they laid the groundwork for subsequent military exercises during the Cold War era, shaping the course of Soviet military strategy and geopolitical considerations.

Keywords: wargames; Zhukov; Stalin; theory of war; Cold War;

INTRODUCERE

Capabilitățile Statului Major General sovietic de a orchestra și superviza campanii militare extinse în Europa au jucat un rol esențial în modelarea gândirii militare strategice sovietice din perioada Războiului Rece referitoare la războiul pe continentul european.

În domeniul istoriei militare rusești și sovietice, tradiția de a desfășura jocuri de război are o importanță semnificativă. Cu toate acestea, spre deosebire de țările occidentale, nici tradiția militară a Imperiului Rus, a Uniunii Sovietice și nici cea a Federației Ruse nu documentează pe larg sau nu discută public rezultatele acestor exerciții sau metodologiile folosite. În tradiția rusă, viziunile și strategiile Statului Major General sunt păstrate cu mare atenție și adesea tratate drept cunoștințe sacrosante. De obicei, Kremlinul păstrează astfel de cunoștințe ascunse de ochiul publicului. Cu toate acestea, după prăbușirea Uniunii Sovietice, istoricii au reușit să facă lumină asupra a două dintre cele mai secrete jocuri de război sovietice desfășurate în 1940. Acest lucru a fost posibil prin deschiderea arhivelor sovietice, atât pentru istoricii occidentali, cât și pentru cei ruși, în anii 1990. Unii autori, la care se face referire în prezentul material, au întreprins analize amănunțite ale surselor primare rusești referitoare la aceste exerciții, așa cum acestea se găsesc în documentele de arhivă.

Obiectivul articolului este de a explora doctrina operațional-strategică a Uniunii Sovietice, analizând posibilitățile strategice de care dispunea comandamentul militar sovietic în cadrul teatrului de război din Europa de Est. Mai mult, lucrarea urmărește evoluția gândirii militar-strategice sovietice, în special în ceea ce privește desfășurarea jocurilor de război, atingând un nou prag istoric. Respectivul jocuri de război erau diferite de simplele simulări efectuate de generali, care urmăreau să integreze experiențele Războiului Civil în viitoarea teorie a războiului. În schimb, acestea demonstau disponibilitatea Uniunii Sovietice de a executa operații, atât defensive, cât și ofensive, la un nou nivel strategic, acoperind întregul spectru de potențiale conflicte de la Marea Baltică la Marea Neagră. Aceste jocuri de război au reprezentat primele exemple de exerciții militare sovietice desfășurate la nivel continental, determinând generalii sovietici să gândească strategii la scară mare. De exemplu, acestea includeau simulări și planuri militare, ce se regăsesc în cele ale Pactului de la Varșovia, cum ar fi Planul sovietic din 1964 (PHP, 2000, p. 2) pentru invazia Europei de Vest.

Respectivele jocuri de război au pus bazele exercițiilor militare ulterioare desfășurate în Uniunea Sovietică în perioada Războiului Rece. Acestea elucidează abordarea armatei sovietice față de Europa de Est ca zonă „*predpolye*” („*pre-câmp*” sau „*prim-plan*”), care, în terminologia militară, înseamnă adâncime strategică. În esență, aceste jocuri de război au desemnat regiunile cuprinzând țările baltice, estul Poloniei (inclusiv Lwow), precum și teritoriile din vestul Ucrainei și Belarus, ca zone de potențial conflict și dispută.

Din punct de vedere istoric și geopolitic, aceste exerciții pun în lumină gândirea militară sovietică cu privire la continentul european, în cazul unui conflict în perioada Războiului Rece. Mai mult, oferă anumite perspective asupra Europei de Est contemporane, unde Rusia reprezintă din nou o amenințare de securitate pentru statele vecine, cum ar fi statele baltice și Polonia. Paradoxal, dacă sovieticii au desfășurat jocurile de război la sfârșitul lui decembrie 1940, germanii terminaseră în urmă cu doar câteva săptămâni „*Jocurile de război Barbarossa*”, simularea invaziei Uniunii Sovietice. Iosif Stalin și Adolf Hitler au urmărit personal rezultatele acestor jocuri în propriile lor țări. Așadar, simultan, doi dictatori și liderii lor militari au fost profund cufundați în studiile teoretice și pregătirile pentru un conflict major în regiunile „*predpolye*”. În mod surprinzător, simultan, americanii au desfășurat, în primăvara anilor 1940-1941, același tip de pregătiri, cunoscute sub numele de „*Manevrele Louisiana*”.

În plus, semnificația strategică a acestor jocuri de război se extinde la comanda și conducerea militară occidentală, deoarece atât operațiile ofensive, cât și cele defensive au fost, în mare parte, simulate pe teritoriul polonez. Având în vedere circumstanțele actuale, este foarte probabil ca Statul Major General rus să cunoască bine aceste jocuri. În cazul în care conflictele diseminează din regiuni precum Ucraina, Belarus și alte zone vitale, din punct de vedere strategic, din Europa de Est, cunoștințele obținute din aceste două jocuri de război, combinate cu lecțiile din doctrinele celui de-Al Doilea Război Mondial și ale Războiului Rece sovietic, vor avea o importanță practică pentru conducerea militară rusă.

Pentru comanda militară sovietică și Stavka, în special sub conducerea lui Stalin, aceste jocuri de război au reprezentat o experiență strategică și teoretică fundamentală care a influențat profund gândirea militară și politică sovietică de după 1945, marcând începutul erei Războiului Rece. Teatrul de Război de Vest sau european a apărut ca obiectiv principal pentru potențialul conflict cu Occidentul pe parcursul întregii perioade a Războiului Rece. Aceste jocuri de război au jucat un rol crucial în modelarea pregătirii teleologice pentru strategia militară la o scară mai mare, necesară în timpul Războiului Rece.

De exemplu, generalul-locotenent A. Vladimirski, în articolul său din 1964, „*Încă o dată despre conceptul modern și clasificarea teatrelor de operații militare*”, sublinia perspectiva Comandamentului sovietic asupra teatrelor de război. Vladimirski identifica șapte teatre, cu accent pe Teatrul de Operații Militare Vest-European. Acest teatru cuprindea toate țările europene până la Munții Urali, Africa de Nord și partea de vest a Asiei Mici. Componenta navală se extindea de la Arctica până la Mediterana. În cadrul acestui teatru, Vladimirski delimita diverse „*axe*” strategice, inclusiv teritoriile europene la nord de o linie care trecea prin Kiev, Carpați, Alpi, Toulouse, Madrid și Cadiz. Cu toate acestea, autorul sublinia importanța maximă a regiunilor precum Scandinavia, zona strâmtorilor Baltice, Europa Centrală și Insulele Britanice („*Gândirea Militară*”, nr. 2/1965; 3/1964). În consecință, aceste jocuri de război au servit sovieticilor ca platformă pentru dezvoltarea competenței de a desfășura unele acțiuni militare la scară paneuropeană.

JOCURILE DE RĂZBOI SOVIETICE LA ÎNCEPUTUL ANULUI 1941

Cu șase luni înainte de izbucnirea războiului, în 1941, Uniunea Sovietică a efectuat două exerciții operațional-strategice pe hartă, implicând structuri de la cele mai înalte niveluri de comandă ale Armatei Roșii, desfășurate la Statul Major General al Armatei Roșii. Eroul principal al jocurilor de război, mareșalul Uniunii Sovietice G.K. Jukov, a susținut că: „*Jocul militar-strategic a urmărit în principal testarea realității și a oportunității principalelor prevederi ale planului de acoperire și a acțiunilor trupelor în perioada inițială a războiului*”. (Жуков/Jukov, 1986, p. 239).

Trebuie remarcat faptul că Statul Major General a desfășurat jocuri de război de nivel strategic cu regularitate. De exemplu, au fost organizate jocuri de război în perioada 19-25 aprilie 1936. Obiectivul principal al conflictului ipotetic a fost zona de graniță dintre Belarus și Polonia. S-a luat în considerare chiar și posibilitatea angajării într-o luptă de amploare împotriva unui potențial adversar occidental pe teritoriul belarus. Acțiunile din teatrele de război ucrainene și baltice au fost considerate ca având o importanță secundară în timpul acestor exerciții (Закаров/Zakarov, 1989, p. 93).

În teatrele din Belarus, „*Roșul*” a concentrat 1.250 de avioane și cinci armate. Statul Major General sovietic a acordat mult timp și efort acestui joc de război și, potrivit șefului Statului Major General (1960-1963) Matvei Zakarov, multe calcule care au fost analizate în timpul jocului au fost utilizate când a început adevăratul război. Cu toate acestea, au existat câteva erori flagrante, datorate abordărilor care s-au bazat pe vechile premise construite în timpul Primului Război Mondial

și al Războiului Civil. Numărul de forțe era mai mult sau mai puțin egal, principalele forțe ale „Roșului” erau deja dislocate la graniță; Comandamentul nu a anticipat că „Albastrul” ar putea disloca mai repede forțele la graniță și ar putea ataca primul. Mai mult, factorul atacului surpriză nu a fost examinat. În ciuda vechilor presupuneri obiective, jocul de război a declanșat procesul de reflecție și de modificare a multor ipoteze teoretice învechite. În 1937, Statul Major General a inițiat un nou joc de război, „Operațiunea ofensivă a armatei în perioada inițială a războiului”, care a încercat să abordeze multe dintre problemele teoretice apărute în 1936.

În istoriografia sovietică, subiectul jocurilor de război desfășurate înainte de invazia germană a URSS era strâns controlat de propaganda sovietică, iar istoricii sovietici aveau doar o înțelegere parțială a acestor exerciții. Cercetările cuprinzătoare pe această temă au început să apară abia în anii 1990, după destrămarea Uniunii Sovietice. Chiar și atunci când unii autori din Uniunea Sovietică au scris despre acest subiect, informațiile au fost integrate cu grijă în narațiunea sovietică a pregătirii defensive a țării și a armatei pentru un potențial război, ascunzând caracterul ofensiv al exercițiilor (Бобылев/Bewitelyov, 1995, nr. 5).

Era o tradiție sovietică consacrată ca cele mai importante jocuri de război și discuții militare să se desfășoare în ultimele zile ale anului. În perioada 23-31 decembrie 1940, astfel de activități au fost cruciale. În acel moment, jocurile de război și întâlnirile au căpătat o importanță suplimentară, datorită încheierii recente a războiului sovieto-finlandez, în martie 1940, și a declanșării celui de-Al Doilea Război Mondial, cu ocuparea Poloniei și Franței. În plus, impactul tacticilor *blitzkrieg* folosite de armata germană în Polonia și Franța a fost puternic resimțit în timpul acestor jocuri de război. Generalii sovietici au fost profund impresionați de natura rapidă și decisivă a acestor atacuri germane în ambele țări.

În „Memorii și Amintiri/Memories and Recollections”, ediția din 1986, Jukov relatează că, la sfârșitul lunii septembrie 1940, a primit un mesaj de la Statul Major General care anunța că o reuniune la cel mai înalt nivel de comandă a armatei urma să aibă loc la Moscova în decembrie, sub conducerea Comitetului Central al partidului. I s-a încredințat sarcina de a transmite un raport pe tema „Caracteristicile unei operații ofensive moderne” pentru jocurile operațional-strategice de mare amploare planificate, în care urma să reprezinte partea „Albastru”. Jukov își amintea, în memoriile sale, că fiecare general era conștient că se pregătește pentru un potențial conflict „împotriva celei mai puternice armate din Occident”. Conform amintirilor lui Jukov, Stalin i-a invitat în biroul său pe el și pe Timoșenko pentru a discuta despre viitoarele jocuri de război. Jukov a recunoscut că jocurile

aveau o importanță dramatică și simbolică semnificativă pentru conducerea sovietică, deoarece dezvăluiau toate preocupările acesteia, care mai târziu au devenit evidente, în mod tragic, în iunie 1941. După încheierea jocurilor, Stalin i-a chemat pe generali la Kremlin și a exprimat dezamăgirea cu privire la vestea înfrângerii părții „Roșu”, adăugând: „Să nu uităm că în război nu este vorba doar de superioritatea numerică, ci și de arta comandanților și a trupelor.” (Жуков/Jukov, ib., p. 240). La discursul de apărare al lui Pavlov din timpul întâlnirii, Stalin a afirmat: „Comandantul districtului militar trebuie să posede arta războiului, să fie capabil să ia deciziile corecte în orice împrejurări.” (Ib., p. 241). Potrivit lui Stalin, în războiul viitor, victoria va fi de partea celor care dețin mai multe tancuri și un grad mai mare de motorizare a trupelor (Ib., p. 242). Stalin făcea destul de des astfel de comentarii filosofice. De exemplu, la 14 aprilie 1940, în discursul ținut în fața Statului Major General, acesta deplângea faptul că agilitatea și manevrabilitatea Armatei Roșii nu s-au adaptat în mod corespunzător la schimbare în războiul din Finlanda, adăugând că: „Acesta a fost principalul factor care a împiedicat trupele noastre să se adapteze rapid la condițiile primare ale războiului din Finlanda. Nu au reușit să înțeleagă că nu a fost doar o paradă militară, ci un adevărat război. Mentalitatea conform căreia armata noastră este invincibilă, cuplată cu lăudăroșia, care este răspândită printre noi – iar cei mai ignoranți oameni sunt de obicei cei mai mari lăudăroși –, trebuie să se sfârșească. Trebuie să scăpăm definitiv de această lăudăroșenie. Oamenii noștri trebuie să fie instruiți cu înțelegerea că nicio armată nu este invincibilă. Ar trebui să le reamintim cuvintele lui Lenin: armatele care au fost învinse sau au suferit pierderi luptă adesea foarte bine după aceea. Oamenii noștri, de la personalul de comandă până la soldații obișnuiți, trebuie să înțeleagă că războiul este un joc cu unele necunoscute, în care se pot întâmpla înfrângeri. Prin urmare, trebuie să învățăm nu numai cum să avansăm, ci și cum să ne retragem. Cel mai important lucru de reținut este filosofia lui Lenin. Aceasta este de neegalat și ar fi bine ca bolșevicii noștri să înțeleagă această filozofie, care este fundamental diferită de credința naivă că armata noastră este invincibilă, are totul și poate birui orice. Trebuie să renunțăm la această mentalitate de ‘a pune problema sub pălărie’ dacă dorim ca armata noastră să devină o forță cu adevărat modernă. Ce a împiedicat armata noastră să se adapteze rapid și să se pregătească pentru un război serios, nu doar o plimbare? Ce a împiedicat personalul nostru de comandă să-și restructureze abordarea de a lupta în război nu într-un mod demodat, ci într-un mod nou? Rețineți că, de-a lungul întregii existențe a puterii sovietice, nu am purtat încă un adevărat război modern. Episoadele minore din Manciuria, Lacul

Khasan sau Mongolia sunt banale; nu sunt războaie, ci lupte izolate în zone mici, bine delimitate. Japoniei i-a fost frică să înceapă un război și nici noi nu l-am dorit, iar micile lupte au demonstrat că Japonia a eșuat.” (Документы, 1941, год: Кн. 1, Documente: Anul 1941, p. 602). Stalin va cere de la Statul Major General, în timpul jocurilor de război, exact această nouă filozofie militară care să pregătească Armata Roșie pentru viitorul război.

În ciuda apariției Perestroikăi în 1986, versiunea completă a memoriilor lui Jukov nu a fost publicată la acel moment. Abia în 2002, memoriile complete, inclusiv pasajele cenzurate anterior, în epoca sovietică, au fost date publicității. În aceste memorii, Jukov dezvăluie detalii care nu au fost făcute publice anterior. Mai exact, Jukov scrie despre momentul din timpul jocurilor de război, când „...știința noastră teoretică militară nu a luat temeinic în considerare problemele apărării strategice, considerând-o, în mod eronat, mai puțin importantă” (Жуков/ Jukov, 2002, p. 198). Mai mult, mărturisește că, din păcate, gândirea strategică sovietică nu a atins un nivel adecvat de înțelegere a războiului modern. Cu privire la acest aspect, Jukov scria următoarele: „Ideea este că, până în 1940, conducerea noastră politico-militară nu avea o înțelegere solidă a semnificației metodelor și formelor de dislocare a marilor unități de tancuri și mecanizate, cum ar fi la nivel de corpuri de armată, în războiul modern.” (Ib., p. 199).

În 2005, istoricul rus Vladimir Sherstnev a oferit, în cartea sa, o analiză detaliată și dovezi despre acest eveniment. Potrivit lui Sherstnev, în timpul întâlnirii cu comandantul de la Kremlin, Stalin a fost nemulțumit de tonul rezultatelor prezentate de Statul Major General cu privire la jocurile de război. Concluzia finală sugera că diviziile sovietice erau mult mai puternice decât cele germane. Stalin realizase că, din ce în ce mai mult, Statul Major General făcea evaluări subiective, atât asupra propriilor trupe, cât și asupra potențialului adversar. Sherstnev menționează că, în discursul său, Stalin a subliniat modul în care războiul din Europa a dezvăluit că germanii au inițiat acțiuni militare cu forțe pre-mobilizate și dislocate, concentrând întreaga putere a tancurilor și a forțelor aeriene în lovitura inițială. Stalin a criticat conducerea militară pentru că nu a înțeles noua artă operațională demonstrată de Wehrmacht în Polonia și Occident. În viziunea lui Stalin, prin desfășurarea unor jocuri operațional-strategice, bazate pe sarcini stabilite de către Statul Major General, acesta pregătea necorespunzător comanda raioanelor și armatelor pentru a respinge agresiunea, potențial a fi astfel letală. Războiul finlandez a expus și mai mult lipsa pregătirii pentru război în rândul comandanților de la toate nivelurile, iar Stalin deplângea faptul că Statul Major General, în calitatea sa de „creier al armatei”, încă nu avea măsuri pentru a respinge cu succes o lovitură puternică

neașteptată și nu știa cum să contracareze lovitura inamicului cu toată forța armatei de război folosind armata de pace. Stalin a cerut ca Statul Major General să elaboreze și să prezinte de urgență guvernului un nou plan de mobilizare și să facă ajustări ale planului operațional în conformitate cu noua situație politico-militară existentă la nivel mondial, subliniind necesitatea de a accelera înzestrarea forțelor aeriene și a trupelor cu avioane și tancuri, criticând aspru părerile unor indivizi care subestimaseră motorizarea (Шерстнев/Sherstnev, 2005, pp. 171-173).

În cele din urmă, Stalin conchidea astfel: „*Timp de câțiva ani, Comitetul Central al partidului și guvernul au ‘impus’, literalmente, conducerii Comisariatului Poporului pentru Apărare ideea necesității creării unor mari formațiuni mecanizate de tancuri. Dar, Comisariatul Poporului pentru Apărare a dat dovadă de o oarecare timiditate remarcabilă în acest sens. (...) Kulik apără o divizie cu un efectiv de 18.000 de oameni utilizând caii de transport; se opune mecanizării armatei. Guvernul face presiuni pentru mecanizarea armatei, introducând motoare în armată, în timp ce Kulik se opune motoarelor. Parcă pledează împotriva tractoarelor și combinelor, apărând plugul și înapoierea economică a ruralului. Dacă guvernul ar fi adoptat punctul de vedere al lui Kulik, să zicem, în anii colectivizării agriculturii, am fi rămas cu fermele individuale și cu plugul.*” În același discurs, s-a subliniat: „*Războiul modern va fi un război al motoarelor: motoare pe uscat, motoare în aer, motoare pe apă și sub apă. În aceste condiții, victoria va aparține celor care au mai multe motoare și rezerve mai mari de energie!*”. Stalin și-a încheiat discursul afirmând că nu armatele luptă, ci economiile. Nivelul artei unui lider militar este determinat, în cele din urmă, de resursele și capacitățile economice ale țării.” (Ib., p. 174).

ȘEDINȚA DE COMANDAMENT A ARMATEI ROȘII DIN DECEMBRIE 1940: SCHIMBĂRI DOCTRINALE ÎN DOCTRINA MILITARĂ SOVIETICĂ

În decembrie, a avut loc la Moscova o întrunire a personalului superior de comandă al Armatei Roșii, la care au participat șefii Comisariatului Poporului pentru Apărare și Statul Major General, șefi ai departamentelor principale, inspectorii generali ai armelor, comandanți, membri ai consiliilor militare, șefi de stat major ai districtelor și armatelor, șefii academiilor militare, comandanții unor corpuri și divizii, precum și alți oficiali – peste 270 de persoane în total. Această întrunire reprezentativă și jocurile operațional-strategice ulterioare pe hartă au completat pregătirea operațională a personalului de comandă al Armatei Roșii în 1940 (БобылевП.Н, Военно-Исторический Журнал/Revista Militar-Istorică, p. 199).

În cadrul primei întâlniri, participanții au discutat aspecte interesante, după cum urmează:

1. *„Rezultatele și sarcinile pregătirii de luptă a Forțelor Terestre, a Forțelor Aeriene și pregătirea operațională a personalului de comandă supremă”* (vorbitor, Șeful Statului Major General al Armatei Roșii, general de armată K.A. Meretskov).
2. *„Caracteristicile operației ofensive moderne”* (vorbitor, comandantul Districtului Militar Special Kiev, general de armată G.K. Jukov). În raportul său premergător jocurilor, Jukov a prezentat evaluarea situației geostrategice din lume și din Europa, subliniind importanța dezvoltării tehnologiilor militare de ultimă oră (în primul rând, tancurile, artileria și aviația) care fac războiul mai rapid și mai important decât era înainte. Cu toate acestea, sublinia că numai Germania nazistă și-a demonstrat capacitatea de a desfășura operații în adâncime și arta operațională (Русский архив/Arhiva rusă, 1993). În alocuțiunea sa în fața conducerii militare sovietice, Jukov a dovedit maturitatea de comandant și pregătirea intelectuală de a conduce operații militare de mare amploare în secolul al XX-lea. De exemplu, Jukov a subliniat că *„În condițiile teatrului nostru vestit de operațiuni militare, o operațiune ofensivă de amploare, cu un obiectiv strategic, mi se pare, ar trebui să se desfășoare pe un front larg, cel puțin la o scară de 400-450 km”*. O logică apropiată, cu siguranță, de doctrina militară a Uniunii Sovietice din timpul Războiului Rece.
3. *„Forțele Aeriene în operații ofensive și în lupta pentru supremație aeriană”* (raportat de Șeful Direcției Principale a Forțelor Aeriene ale Armatei Roșii, general-locotenent de aviație P.V. Rychagov). Ideile lui Rychagov au găsit răspuns pozitiv în timpul discuției. Printre sarcinile principale ale aviației, el a subliniat, în mod deosebit, sarcina realizării superiorității aeriene strategice și operaționale (История военной стратегии России/History of Russian Military Strategy, 2000, p. 244);
4. *„Natura operației defensive moderne”* (vorbitor, Comandantul Districtului Militar Moscova, general al Armatei a 4-a, Tyulenev).
5. *„Utilizarea formațiunilor mecanizate într-o operație ofensivă modernă și introducerea unui corp mecanizat într-o străpungere”* (vorbitor, Comandantul Districtului Militar Special de Vest, general-colonel al Forțelor de Tancuri, D.G. Pavlov).

6. *„Lupta unei divizii de pușcași în ofensivă și defensivă”* (raportor, Inspector general al Infanteriei Armatei Roșii, general-locotenent A. K. Smirnov).

Nu a fost întâmplător faptul că toate rapoartele au avut o natură teoretică; recenta situație geopolitică sublinia necesitatea unor noi teorii militare și a unei reevaluări a experiențelor acumulate de generalii sovietici pe câmpurile de luptă din Primul Război Mondial și din Războiul Civil. În plus, întâlnirea a scos la iveală probleme de bază în cadrul comunității intelectualilor militari sovietici. Mulți dintre cei care dezvoltaseră renumitele teorii ale operațiilor de *„apărare în adâncime”* și *„ofensivă în adâncime”* fie au avut de suferit, fie au fost uciși de regimul sovietic la sfârșitul anilor 1930.

În timpul întâlnirii, mulți generali au recunoscut că școlile militare sovietice se aflau într-o stare de criză profundă și că nu au fost întreprinse studii serioase asupra experiențelor recente din războaiele europene. În mod interesant, a fost recunoscut faptul că experiențele ofițerilor sovietici în războaiele din anii 1910 și 1920 nu au fost direct aplicabile războiului sovieto-finlandez și, mai ales, războaielor contemporane purtate de Germania în Europa. În mod ironic, chiar și în cadrul unor astfel de întâlniri închise ale înaltei comenzi, au existat persoane care au pledat pentru aderarea strictă la postulate ideologice și au avertizat împotriva supraestimării succeselor Germaniei în Europa.

Se pare că generalii sovietici au fost indirect înclinați să renunțe la ultimele rămășițe ale experiențelor doctrinare din epoca Războiului Civil și să tranziteze gândirea militară contemporană către amploarea și sfera războiului din epoca industrială modernă, caracteristice secolului al XX-lea. Aceste jocuri de război pot fi privite ca pași inițiali către o formă convențională, non-nucleară de război, asemănătoare cu ceea ce avea să apară mai târziu în timpul Războiului Rece. După o examinare atentă a acestor rapoarte, devine evident că generalii discutau despre viitorul războiului, articulând pașii necesari pentru modernizarea Armatei Roșii și transformarea acesteia în conformitate cu standardele contemporane de război.

Generalii nu au discutat direct despre posibilitatea unui război între Germania și URSS, dar aceasta a fost implicit recunoscută ca o posibilitate teoretică în declarațiile vorbitorilor. Decizia finală la care s-a ajuns a fost să se rezolve toate discrepanțele din cadrul Forțelor Armate în următoarele șase luni. În plus, a existat o acceptare, cu regret, a faptului că armata nu era pregătită pentru război și că disponibilitatea sa pentru luptă se deteriora. Totuși, principala problemă identificată consta în calificările necorespunzătoare ale marii majorități a personalului de comandă al Armatei Roșii (Ib., p. 13). Cu toate acestea, a existat un acord unanim

între participanți că literatura militară și documentele referitoare la arta războiului trebuie revizuite și aliniate cu principiile noii teorii a războiului.

A urmat o discuție interesantă a generalilor sovietici cu privire la problema controlului și a supremației aeriene. Au apărut două grupuri distincte: primul grup favoriza abordarea germană de a lansa atacuri masive asupra aerodromurilor inamice, în timp ce al doilea grup credea că succesul în operațiunile aeriene depinde, în primul rând, de înfrângerea și suprimarea inamicului în luptele aeriene.

În plus, generalul I.V. Tyulenev, într-un raport privind problemele de apărare, a fost obligat să recunoască: „... nu avem o teorie modernă fundamentată a apărării, care ar putea fi opusă teoriei și practicii moderne a unei operații armate ofensive în adâncime”. (Ib., p. 14). Acesta a conturat principiile fundamentale pentru pregătirea și executarea unei operații defensive, subliniind necesitatea stabilirii unui sistem defensiv cuprinzător în cadrul operațional. Acest sistem ar trebui să fie capabil să respingă atacurile de mare amploare cu tancuri, să reziste bombardamentelor aeriene și să protejeze personalul și puterea de foc de barajele artileriei inamice.

În ceea ce privește rolul tancurilor, generalii sovietici au fost de acord cu perspectiva germană, considerând că tancurile sunt esențiale pentru succesul în război. Sergey Bobylev, un general și istoric sovietic, a criticat comandamentul sovietic pentru că a neglijat să studieze și să analizeze probleme strategice cruciale în timpul unei întâlniri atât de importante. Acesta a subliniat trecerea cu vederea a unor subiecte precum strategia, apărarea strategică și perioada inițială a războiului, a căror absență a devenit evidentă în primele zile ale conflictului (Ib., p. 15). Celebrul gânditor militar rus Gyorgy Isserson era atacat, în acea perioadă, în special datorită cărții sale – „*Noile forme de luptă*”, publicată în 1940. Cartea, care analiza războiul germano-polonez, postula că războaiele viitoare nu vor avea o etapă inițială, ci vor începe cu toate forțele disponibile și dislocate. În ciuda afirmațiilor lui Isserson, niciunul dintre generalii sovietici nu a contestat critica ce i se aducea. Dimpotrivă, comandamentul sovietic a considerat ideile lui Isserson ca fiind speculative și nefondate.

Decizia de a desfășura jocuri de război a fost luată, prima dată, în octombrie 1940. Scopurile primelor jocuri de război (decembrie) au fost după cum urmează (Бобылев П.Н, Военно-Исторический Журнал/Revista Militar-Istorică, 1993, nr. 7, p. 14):

1. *Însușirea practicii comenzii supreme pentru:*

- a) *organizarea și planificarea unei linii a frontului, a unei operații armate, a luptei și sprijinului material în toată adâncimea;*

- b) *comanda și controlul operației, organizarea și asigurarea interacțiunii forțelor participante, armelor și spatelui;*

2. *Dobândirea și stăpânirea deplină a elementelor de bază ale unei operații ofensive moderne, la nivel de front și armată, în special:*

- a) *organizarea și metodele de străpungere a zonelor fortificate, cu depășirea barierelor în adâncime;*
 b) *forțarea râurilor mari;*
 c) *organizarea și desfășurarea unei operații anti-amfibie pentru prevenirea debarcării forțelor de asalt maritim și aerian;*
 d) *organizarea și asigurarea desantului unei mari forțe de asalt;*
 e) *introducerea unor grupări cavalerie-mecanizate într-o străpungere;*
 f) *interacțiunea cu forțele navale.*

La jocurile de război din 1940-1941, comandamentul sovietic acționa deja ca un sistem, cu participarea ministrului apărării, a șefului Statului Major General, a adjuncților acestora și a comandanților armatelor. În general, au fost implicate 32 de persoane, plus 55 de muncitori tehnicieni (Захаров/Zakarov, ib., p. 194). La 23 iunie 1941, Consiliul Militar Principal al Armatei Roșii a fost desființat și a fost înființată Stavka Înaltului Comandament Suprem (Stavka VGK, SVGK). Stavka a fost un organism extraordinar de comandă militară supremă care a exercitat conducere strategică asupra forțelor armate sovietice în timpul Marelui Război Patriotic. Astfel, a fost creat ceva de genul unui Cartier General improvizat al Comandamentului Suprem (Stavka). În acea perioadă, jocurile de război au devenit un punct focal pentru discuțiile dintre comandanți și Stalin însuși. Stalin credea că ofensiva principală a Germaniei ar trebui să vizeze Ucraina mai degrabă decât Belarus, având la bază imperativul strategic perceput al Germaniei de a controla Ucraina, în special regiunea Donbas și câmpurile petroliere din Caucaz. Stalin prezicea că, fără acces la aceste regiuni vitale, Germania nu ar fi în stare să susțină un efort de război prelungit (Ib., p. 179). Această presupunere provenea din evaluările generale ale situației geopolitice din Europa, Moscova considerând că frontul de sud reprezenta o prioritate pentru Germania.

Boris Shaposhnikov, șeful Statului Major General, a adăugat la această construcție presupunerea că zona de la Țările Baltice la Carpați și râul Bug trebuie să fie așa-numita „*pre-câmp sau prim-plan*” (pred-polye) sau „*zonă a gardului*” cu adâncimea de până la 300 km. Mai presus de orice, aceste zone erau considerate zone pierdute pentru comanda sovietică, trecând, în mod inevitabil, sub controlului inamicului (Ib., p. 183). Cu toate acestea, Zakarov avea îndoieli cu privire la autoritatea lui Shaposhnikov privitoare la acest plan.

O altă revelație semnificativă din aceste jocuri de război a fost dezavantajul strategic cu care se confrunta Uniunea Sovietică în comparație cu „Albastru”, reprezentând Germania nazistă. Potrivit istoricului militar rus Alexey Gayveronsky, sovieticii erau foarte conștienți de acest dezechilibru. Acesta se referă la două note întocmite de Comisarul Poporului pentru Apărare, generalul Timoșenko și șeful Statului Major General (Șapoșnikov, Meretskov și Jukov) la 19 august și 18 septembrie 1940, precum și la 11 martie și 15 mai 1941. Respectiv note propuneau două căi de acțiune împotriva germanilor. O opțiune era ca principalele forțe ale Armatei Roșii să dea o lovitură decisivă la nord de Brest, urmărind să zdrobească inamicul pe direcția Varșovia și să deschidă drumul spre Berlin. Cealaltă opțiune era să lovească puternic spre Cracovia și Breslau, în sud, cu scopul de a decupla Germania de aprovizionarea cu petrol românesc și de a „*influența decisiv țările balcanice în ceea ce privea participarea lor la război*”. Manevrele din ianuarie au părut să testeze ambele opțiuni, abordarea „*sudică*” având, în cele din urmă, prioritate. Menționatele note subliniau că „*Germania își menține armata dislocată și mobilizată, concentrând forțele necesare pentru o lovitură împotriva URSS în 10-15 zile*”. Între timp, sovieticii au finalizat dislocarea strategică în a 30-a zi de la începutul mobilizării (Гайворонский/Gayveronsky). Potrivit lui Gayveronsky, avantajul de 15 zile al germanilor în dislocarea strategică a jucat rolul său tragic în război.

ULTIMELE JOCURI DE RĂZBOI OPERAȚIONAL-STRATEGICE SOVIETICE ÎNAINTE DE RĂZBOI

În ianuarie 1941, situația a forțat Comandamentul sovietic să considere jocurile de război mai mult decât o simplă rutină teoretică, respectiv ca o proiecție a războiului real, în condițiile caracterului ireversibil al escaladării în Europa. Cele două jocuri de război operațional-strategice s-au desfășurat în perioadele 2-6 ianuarie și 8-11 ianuarie 1941, condițiile geografice fiind diferite față de zonele din Belarus sau Ucraina de Vest. Cu toate acestea, o parte semnificativă din prima linie cuprindea încă Belarus, Ucraina și Moldova. În această iterație, bătăliile primare din timpul etapelor inițiale ale războiului erau anticipate să se desfășoare în teritoriile Poloniei de Est și Centrală. În 1965, mareșalul Uniunii Sovietice, A.M. Vasilevski, care a jucat un rol esențial în începerea acestor exerciții de planificare, a remarcat semnificația lor: „*În ianuarie 1941, când proximitatea războiului era deja simțită destul de clar, punctele principale ale planului operațional au fost testate într-un joc militar strategic, cu participarea celui mai înalt comandament al forțelor armate.*” (Белойцова З.С./Belousov Z.S., 1992, nr. 6. p. 9).

Scenariul jocului. Echipa „Albastru”/„Vest” a reușit dislocarea și concentrarea forțelor în apropierea granițelor echipei „Roșu”/„Est” mai repede decât echipa „Roșu”. Echipa Albastru a creat patru fronturi de la Marea Baltică la Marea Neagră și, la 15 iulie 1941, a inițiat ofensiva cu două fronturi nordice. Lovitura principală „Vest” implica două fronturi sudice (160 de divizii) în fâșia de la sud de Brest, pe direcția Vladimir-Volynsky, Tarnopol. În apropiere de Belarus, s-au concentrat în primul eșalon de 60 de divizii. Acestea, fără să aștepte concentrarea deplină a tuturor forțelor, au trecut la ofensivă pentru a asigura acțiunile fronturilor învecinate pe direcția principală; lovirea din regiunile Prusiei de Est pe direcția Riga și Dvinsk (Daugavpils), precum și din regiunile Suwalki și Brest-Litovsk până la Baranovichi, avea ca scop ajungerea pe frontul Baranovichi, Dvinsk, Riga până la 15 august. Ofensiva forțelor terestre „Vest” a fost susținută de numeroase forțe aeriene. Pe direcția de coastă, trupele au interacționat cu flota.

În imposibilitatea de a rezista presiunii, formațiunile Frontului de Nord-Est (Roșu) au început să se retragă într-o linie de apărare pregătită dinainte cu un sistem bine dezvoltat de zone fortificate. Conform planificării, Roșu trebuia, după regroupare, să organizeze contraofensiva. Roșu a reușit să reziste atacurilor echipei Albastru din Marea Baltică.

După cum scria Zakarov, la elaborarea planurilor de joc, situația strategică se baza pe evenimentele așteptat a se putea desfășura la granița de vest, în cazul unui atac al Germaniei fasciste asupra Uniunii Sovietice.

Obiectivele jocului de război au fost următoarele:

- 1) dezvoltarea și stăpânirea bazelor operațiilor defensive și ofensive moderne;
- 2) exersarea, de către cele mai înalte eșaloane de comandă, a organizării și planificării operațiilor, la nivel de front și armată, a comenzii și controlului, precum și a organizării interacțiunii dintre principalele arme și Marină;
- 3) realizarea următoarelor: apărarea graniței statale în condițiile unui atac inamic având superioritate cu privire la forțe; retragerea spre o linie defensivă pregătită; desfășurarea unor operații secrete, cu scopul înfrângerii inamicului într-o bătălie de frontieră; depășirea primului plan; stăpânirea zonelor fortificate; străpungerea liniei câmpului defensiv a inamicului; organizarea urmăririi și forțarea râurilor, precum și a trecătorilor de munte de către armata cavalerie-mecanizată;
- 4) studierea teatrelor de operații Baltic și de Sud-Vest (Polonia și Ucraina) (Ib., p. 195).

În ceea ce privește *lecțiile* din primul joc, s-a ajuns la următoarele concluzii:

1. Sistemele de fortificații nu sunt suficiente în noile războaie, acestea putând fi pur și simplu ocolite, dar, în unele cazuri, armatele moderne trebuie încă să asalteze fortificațiile pentru a-și continua înaintarea în adâncimea teritoriului inamic.
2. Ar trebui ca atacatorului să i se provoace cele mai mari daune cu putere de foc, nepermițând înfrângerea trupelor în părțile din fața zonelor fortificate.
3. De asemenea, este periculos să părăsești breșa Suwalki, fiind mai bine să o ții în urmă, astfel încât, în viitor, cu lovituri simultane de la aceasta, din regiunea Brest-Litovsk până la Baranovichi, să se izoleze întreaga grupare principală de pe Frontul de Nord-Vest.
4. Participanții nu au organizat o interacțiune clară a forțelor maritime cu forțele terestre.

Astfel, rezultatele primului joc au arătat că perspectiva operațional-strategică a multor comandanți de nivel superior era departe de a fi perfectă și necesita o muncă minuțioasă și persistentă în perfecționarea artei de comandă și control a marilor unități, asimilarea profundă a naturii operațiilor moderne, organizarea acestora, planificarea și implementarea consecventă în practică (Ib., pp. 197-201).

A doua rundă a jocurilor nu a reușit să încorporeze în mod adecvat schimbările de frontieră, jucătorii aderând la granițele existente înaintea Pactului Molotov-Ribbentrop. În plus, jocul a supraestimat capacitățile de apărare ale echipei Roșu, în comparație cu potențialul echipei Albastru. Planificatorii jocului s-au bazat exclusiv pe prevederile articulate în timpul reuniunii din decembrie a personalului superior de comandă din 1940, neglijând, astfel, impactul noilor realități geopolitice din apropierea granițelor sovietice. Mai mult, structura armatelor a fost rigidă și inflexibilă, lipsind integrarea specificităților regionale și geografice ale diferitelor teatre de război.

Potrivit istoricului sovietic/rus Pavel Bobylev, obiectivele celui de al doilea joc de război au fost următoarele:

- Studiarea și stăpânirea elementelor de bază ale operației ofensive moderne, la nivel de front și armată.
- Stăpânirea și punerea în practică a elementelor de bază ale desfășurării operațiilor defensive în condițiile unui teren muntos și în apărarea barierelor reprezentate de râurile mari.
- Explorarea teatrului de Sud-Vest.
- Exersarea, de către personalul superior de comandă, a capacității de evaluare a situației și de luare a deciziilor în condiții dificile, de organizare,

planificare și asigurare a sprijinului logistic pentru operații pe linia frontului și la nivel de armată, precum și al mișcării marilor formațiuni, mai ales al celor mobile, în cooperare cu aviația.

- Realizarea înțelegerii și viziunii comune asupra desfășurării operației ofensive moderne, cu utilizarea masivă a artileriei, formațiunilor de tancuri și a forțelor aeriene (Бобылев П.Н., Военно-Исторический Журнал/Revista Militar-Istorică, 1993, nr. 7, nr. 8, p. 28).

În cel de-al doilea joc al aceluiași ciclu, echipa Albastru și-a concentrat forțele în apropierea granițelor sovietice, cu intenția de a lansa o ofensivă direcționată spre sud, de la Lublin până la Marea Neagră. Angajamentele principale au avut loc în Polonia de Est. Înaintând pe două fronturi – Frontul de Sud-Est și Frontul de Sud –, pe direcția generală Proskurov/Проскирів, echipa Albastru și-a propus să încercuiască și să elimine gruparea Lwów-Ternopil a forțelor echipei Roșu.

Ulterior, era planificat să se avanseze spre Odessa, Hmelniki, Shepetovka și râul Sluch. Forțele navale ale echipei Albastru au fost însărcinate să pornească din Marea Mediterană până la 8 august și să învingă rezistența forțelor navale ale echipei Roșu până la 10 august. Obiectivul lor era să spargă blocada roșie din Bosfor și să stabilească dominația în Marea Neagră, oferind, astfel, sprijin armatelor Frontului de Sud de-a lungul direcției de coastă. În ambele scenarii, sovieticii au luat în considerare posibilitatea de a lansa contraofensive și chiar operații ofensive în anumite teatre.

În cadrul acestui joc, situația inițială se prezenta în felul următor: „Albastru”, în alianță cu „Sud-Vest” și „Sud” pornea un război împotriva „Roșu”, trecând la ofensivă pe două fronturi – Sud-Est și Sud, dar nu în același timp.

Frontul de Sud-Est a început ostilitățile la 1 august 1941, împotriva grupării Lwów-Ternopil (Roșu). Cu toate acestea, pe linia Lwów, Kovel, a fost întâmpinată, de către Roșu, cu rezistență, pierzând circa 20 de divizii de infanterie, până la 8 august, retrăgându-se pe linia pregătită anterior, Starina, Grybów, Tarnów, Dunaetsand Vistula. Frontul de Sud a pornit, la 2 august, ofensiva, din România, pe direcția Proskurov. Formațiunile sale au realizat o străpungere în apărarea echipei Roșu, ajungând, până la 8 august, la râul Nistru și traversându-l în zonele Kalyus, Komarovka și Melnitsa-Podolskaya. Misiunea comună a celor două fronturi era să încercuiască și să distrugă inamicul în zona Kamenets-Podolsky, Kovel, Lublin și Rzeszow și să ajungă pe fronturile Odessa, Vinnitsa, Shepetovka, Sarny, până la 10 septembrie.

Misiunea Frontului de Sud-Vest al echipei Roșu (sub conducerea lui Jukov) era acoperirea din vest, de-a lungul râului Vistula, cu forțele principale pentru a distruge „Sud-Vest” și „Sud” (Albastru) pe teritoriul lor și ajungerea, până la 16 septembrie, pe frontul din Cracovia, Budapesta, Timișoara, Craiova. În legendă a fost indicat că Roșu se confruntă cu probleme privitoare la numărul diviziilor de infanterie și brigăzilor mecanizate. Cea mai mare greșeală a lui Albastru în acest joc, conform lui Bobylev, ar fi refuzul comenzii Albastru de a lovi pe liniile de aprovizionare ale armatei lui Jukov, care se întindea de la Lwów la Kovel. În schimb, Albastru a atacat doar Lwów și acest lucru i-a permis lui Jukov să-și continue operațiunea de contraofensivă pe teritoriul Poloniei Centrale. G.K. Jukov a început o operațiune majoră pe direcția Budapesta, cu o adâncime de până la 300 km. O lovitură asupra Budapestei a divizat frontul comun al coaliției de oponenți, a decuplat Albastru de aliații lor și a asigurat înfrângerea finală a „Sud-Vest” și „Sud”. Astfel, „victoria” în al doilea joc a fost de partea echipei Roșu. În general, conform rezultatelor ambelor jocuri, succesul a fost obținut de partea ale cărei trupe erau comandate de G.K. Jukov.

Calcul greșit, potrivit lui Zakarov, au fost făcute și la jocuri ce presupuneau crearea unui raport avantajos – un factor important în pregătirea, desfășurarea și finalizarea cu succes a oricărei operații. Preponderența forțelor de infanterie, atât în primul, cât și în al doilea caz, s-a dovedit a fi de partea inamicului. În special, în primul joc, această împrejurare a permis „Albastru” să creeze o grupare mare pe flancul stâng pentru a lovi în direcția Riga, Dvinsk, să rezolve cu succes această problemă și să câștige operația. Creatorii jocului au explicat această greșeală de calcul după cum urmează: la elaborarea misiunii, au pornit de la faptul că diviziile sovietice se presupune că erau o dată și jumătate mai puternice decât cele germane și, prin urmare, cu un număr mai mic de formațiuni, avantajul în termeni de efectiv și echipamente era de partea lor. Astfel, Statul Major General credea că inamicul nu are superioritate numerică. O astfel de interpretare părtinitoare a acestei probleme cruciale a fost condamnată ca neîntemeiată.

În acest sens, Bobylev adăuga că nivelul unei operații care se desfășura pe direcția sud-vest în timpul celui de-al doilea joc depășea aria de acoperire operațională din primul joc, nefiind inferior operațiilor celui de-Al Doilea Război Mondial (chiar depășindu-le, în anumite privințe). De exemplu, operațiile care au fost întreprinse de Jukov vorbesc exact despre un astfel de nivel, deoarece Jukov, cu contraatacuri reușite, a luat Cracovia și, în plus, s-a mutat pe direcția Budapestei.

Generalul și istoricul sovietic Bobylev are o controversă cu Zakarov, spunându-i că el a fost primul care a descris în detaliu jocurile de război, dar a făcut multe erori esențiale. Bobylev subliniază că trebuia să studieze și Teatrul de Operații Baltic și Prusia de Est, pentru a se familiariza cu elementele de bază ale unei operații defensive. Pozițiile de bază în jocurile de război au fost date șefilor districtelor militare vestice, deoarece, în caz de război, acestea trebuiau să își asume responsabilitatea majoră, mai ales în primele zile de război. Astfel, Moscova s-a pregătit pentru operația ofensivă din Europa de Est. S-a planificat familiarizarea cu problemele de apărare numai în măsura în care acestea apar în cursul cauzei. Prioritatea a fost reprezentată de problemele teoretice ale atacului, nu apărarea. Ca zonă de război a fost ales spațiul dintre Marea Baltică și Marea Neagră. În Statul Major General, toate aranjamentele au fost făcute sub presiunea timpului, deoarece, în 1940, situația geostrategică s-a schimbat și comandamentul sovietic nu cunoștea direcția principalului atac al Germaniei (Belarus sau Ucraina). În această perioadă, s-a decis a se lua în considerare lovitură principală de la Brest până la Marea Neagră, nu de pe teritoriile Prusiei de Est.

Bobylev scrie că ambele jocuri s-au desfășurat în trei etape, la fiecare dintre ele participanții, în conformitate cu misiunile și noțiunile introductive primite, au luat decizii și au executat directive, ordine de luptă, rapoarte operaționale și alte documente, în scris, urmând a se lua o decizie asupra situației până la sfârșitul celei de-a treia etape. Generalii din echipa Roșu au primit informații că Albastru (Vest) au dislocat deja forțe la granițele sovietice și au concentrat 60 de divizii de la Dvblin la Marea Baltică și 120-150 de divizii mai aproape de Ucraina.

Grupul de armate de la nord de Dvblin nu a așteptat concentrarea completă a trupelor lor, în interesul atacului principal, a declanșat ofensiva (15 iulie) cu misiunea de a învinge grupările Belostok-Volkovysk și Kaunas ale „Roșu” și de a ajunge, până la 15 august, la frontul Baranovichi, Dvinsk, Riga. Prusia de Est a fost principalul centru de greutate pentru atacul asupra pozițiilor sovietice din Marea Baltică și Belarus. Acolo, „Roșu” a oprit atacul „Albastru” și s-a întors cu cele 50 de divizii pentru a contraataca. Frontul de Nord-Vest al „Roșului”, după ce a respins ofensiva „Albaștrilor”, până la 1 august a ajuns la granița de stat și a primit următoarea misiune: să învingă „Albastru” în Prusia de Est și, până la 3 septembrie 1941, să ajungă la râul Vistula, de la Wloclawek până la gurile acestuia.

În același timp, Albastru nu a avut succes în marșul său pe Leningrad, în schimb, conform jocului, sovieticii au reușit să-l respingă pe Albastru. După cum a scris Bobylev, misiunile, atât pentru „Vest” cât și pentru „Est”, descriu, de asemenea,

situația din Marea Baltică. Misiunilor le-au fost atașate informații de referință detaliate: tabele cu puterea de luptă, declarațiile de suplimentare cu trupe în ajunul operațiilor, planuri și tabele cu regrupări de trupe, informații despre capacitatea secțiilor de cale ferată etc. Deciziile părților pe baza acestor date au predeterminat cursul jocului (Ib., p. 16).

Aici, aș dori să citez câteva paragrafe direct, fără modificări, deoarece au importanță practică în caz de război în zona regiunilor istorice: Prusia, Podlachia și Suwalki. Pentru orice război viitor în Europa de Est, comandanții se vor confrunta cu provocări similare celor cu care s-au confruntat predecesorii lor când au luptat în aceste teritorii. Războiul ruso-ucrainean arată că ambele părți au fost obligate să învețe și să studieze logica deciziilor comandanților care au luptat în zonele vechii Stepe Sălbatice. Este, poate, cea mai importantă parte a jocurilor de război:

Comandantul Frontului de Nord-Est al „*Vestului*” (Albastru) (îndatoririle sale în joc au fost îndeplinite de G.K. Jukov) a decis: să se bazeze ferm pe zonele și granițele fortificate ale Prusiei de Est, pentru a împiedica inamicul să invadeze teritoriul „*Vestului*”, dar, în același timp, să continue să concentreze rezerve adecvate, concomitent cu executarea unor lovituri scurte, cu scopul de a epuiza inamicul, pentru a trece la ofensiva generală din 10 august 1941.

Prezența fortificațiilor puternice, precum și a unui număr mare de drumuri care au făcut posibilă manevrarea rapidă a forțelor și mijloacelor, a oferit „*Vestului*” posibilitatea de a menține liniile ocupate (în special, breșa Suwalki, importantă în sens operațional) până la apropierea rezervelor. Astfel, până la 10 august, Frontul de Nord-Est (armatele a 10-a, a 9-a și a 8-a) plănuia să conducă o operație defensivă; apoi, trebuia să atace la o adâncime de 120-130 km până la linia Bialystok, Volkovysk, Orany, Shavli, într-un interval de 12-13 zile. În următoarea etapă a ofensivei, era planificat să se îndeplinească misiunea stabilită de Cartierul General „*Vest*” de a ajunge pe fronturile Minsk, Dvinsk și Riga, până la 5 septembrie.

Comandantul Frontului de Nord-Vest al „*Estului*” (Generalul Forțelor de Tancuri D.G. Pavlov), în luarea unei decizii, pornea de la faptul că, până la 1 august, frontul avea o superioritate generală asupra inamicului și, prin urmare, era necesară înfrângerea „*Vestului*” înainte de apropierea rezervelor acestuia, ceea ce, conform ipotezelor Comandamentului Frontului de Nord-Vest, se putea întâmpla în perioada 10-12 august (atunci inamicul putea trece la ofensivă).

Era de așteptat ca, bazându-se pe zona fortificată Suwalki, principalele forțe ale „*Vestului*” să lovească pe direcția Dvinsk și Riga și, simultan, din regiunile Suwalki și Brest – până la Baranovichi. Cea mai periculoasă era considerată o lovitură

din zona Suwalki spre Grodno, Volkovysk, cu acces în spatele armatelor din flancul stâng al Frontului de Nord-Vest. Prin urmare, era considerată oportună începerea ofensivei cel târziu la 5 august, pentru a dezorganiza forțele „*Vestului*” din prima linie defensivă înainte de apropierea și angajarea rezervelor în luptă.

Operația Frontului de Nord-Vest (Roșu) era prezentată Cartierului General propriu sub următoarea formă:

- prima etapă (1-5 august) – pregătire pentru străpungerea primei linii defensive; misiunea este de a distruge inamicul de pe malul estic al râului Neman, prin operațiuni secrete ale Armatei 1 și de a se pregăti să-l traverseze. Armata 14 și Armata 19 din zona Suwalki se apropie mai mult de prima linie defensivă și se pregătesc pentru străpungerea acesteia;
- a doua etapă (6-11 august) – forțarea râului Neman și străpungerea primei linii defensive pe restul frontului cu distrugerea inamicului în estul Lacurilor Masuriene; adâncimea străpungerii – 40-45 km;
- etapa a treia (12-15 august) – regrupare și pregătire pentru străpungerea celei de a doua linii defensive;
- etapa a patra (16-22 august) – străpungerea celei de a doua linii defensive; adâncimea străpungerii – 40-50 km;
- etapa a cincea (23 august-3 septembrie) – desfășurarea operației ofensive, înfrângerea rezervelor (întăririlor) și realizarea accesului la râul Vistula; adâncimea de avans – 180-200 km. Adâncimea totală a operației pe linia frontului a fost de 250-300 km conform planului.

Multe dintre misiunile care au fost indicate de Comandamentul Sovietic (Roșu) au fost inițial îndeplinite. Sovieticii au reușit chiar să treacă râul Neman și să ajungă la apărarea eșalonată a lui Albastru. Jukov (Albastru) a organizat o apărare eficientă și a folosit cu succes fortificații masive. Drept urmare, sovieticii s-au confruntat cu o rezistență enormă și cu pierderi. Cert este că, prin decizia comandantului Frontului de Nord-Est al Albastru, de pe flancul drept al Armatei a 9-a de apărare a „*Vestului*” în zona Prusiei de Est, a fost concentrată o mare grupare de forțe (patru armate și un corp mecanizat, două divizii de tancuri și patru brigăzi de tancuri). Această forță atât de semnificativă a fost posibilă în principal datorită rezervelor sosite pe front. În dimineața zilei de 12 august, această grupare puternică a declanșat ofensiva pe direcția Grabowo, Stawiski și Lomrza. Ca urmare, frontul lui Roșu a fost rupt. Jukov, cu această manevră, a schimbat complet situația de pe front și a reușit să câștige superioritatea în privința efectivelor și a grupărilor mecanizate.

Echipa Albastru a câștigat etapa inițială a războiului. Astfel, Roșu nu a reușit să încercuiască și să învingă gruparea Albastru din Prusia de Est. În plus, un număr semnificativ de forțe proprii erau sub amenințarea încercuirii și înfrângerii. Moscova nu a fost mulțumită de rezultate, deoarece acestea contraziceau ideologia oficială (Roșu nu putea fi învins) și acest joc obiectiv a demonstrat că toate calculele militare ale comandamentului militar sovietic erau făcute pe baze teoretice greșite. Cu toate acestea, în ciuda constatărilor, acesta a fost ultimul joc teoretic important pentru comandamentul militar sovietic înainte de invazia germană a URSS din iunie 1941.

După încheierea jocurilor, Stalin i-a invitat la Kremlin pe generalii care au participat activ la jocuri. Stalin era profund nemulțumit de înfrângerea echipei Roșu și, ca urmare, l-a numit pe Jukov șef al Statului Major General. Stalin ar fi declarat după jocuri că, în realitate, comanda sovietică nu avea un adevărat șef al Statului Major General. Mai mult, în timpul discuției, Jukov a atras atenția asupra faptului că, „în Belarus, liniile fortificate (UR) sunt construite prea aproape de graniță și au o configurație operațională extrem de nefavorabilă, mai ales în zona breșei Bialystok. Acest lucru va permite inamicului să lovească din zona Brest și Suwalki până în spatele întregii noastre grupări din Bialystok. În plus, din cauza adâncimii mici, UR-urile nu pot rezista mult timp, deoarece sunt doborâte de focul de artilerie.” Жуков/Jukov, ib., p. 241).

Jukov a sugerat să mute spre est fortificațiile de la granița cu Belarus, cu până la 100 km, și să creeze o adâncime strategică mai sigură. Istoricul rus Sokolov îl critică pe Jukov pentru că, potrivit acestuia, comandamentul sovietic a pregătit operațiunea ofensivă de invadare a Europei de Vest și retorica defensivă ca un simplu truc (Соколов/Sokolov, 2000, p. 199). Un alt istoric rus, Metukhov, scrie că succesul lui Jukov în Ucraina și sudul Poloniei în timpul celei de-a doua rundă a jocurilor și înfrângerea lui Roșu în Teatrul de Nord (Belarus și Prusia de Est) au determinat decizia Comandamentului sovietic de a refuza să folosească Belarus ca zonă a viitoare operații ofensive (Мельтюхов/Meltukhov, 2000).

În cele din urmă, aș dori să mă refer la profesorul Cynthia A. Roberts, care a oferit o evaluare destul de obiectivă și rațională a acestor jocuri de război. Aceasta a scris cu privire la următoarele aspecte: „În ciuda celor două rezultate foarte diferite pentru partea ‘estică’ sau sovietică în jocuri, ambele exerciții au fost similare în ceea ce privește eșecul lor de a lua în considerare circumstanțelor realiste. Cel mai important, jocurile de război nu au folosit scenariile care întruchipau pe deplin experiența operațiilor germane în Occident, trecând, astfel, cu vederea importanța surprizei, a efectivelor și a puterii de lovire în Blitzkrieg-ul german. Jocurile nu au dezvăluit nicio recunoaștere a impedimentului conform căruia Armata Roșie,

ca și predecesora sa țaristă, a fost lentă, inefficientă și greoaie. Înfrângerea Franței de către Germania și victoria la Pirus a Uniunii Sovietice în Războiul de Iarnă au demonstrat că Armata Roșie nu era pregătită pentru războiul modern; cu toate acestea, comandanții sovietici au continuat să adere la o doctrină învechită care presupunea un avans inițial al inamicului mai lent decât cel din realitate și capacitatea apărării sovietice de a opri invadatorul în apropierea frontierei și de a-l împinge înapoi peste graniță. Prin urmare, în jocurile de război, conceptualizarea standard a perioadei inițiale a rămas necontestată. [...] Cu toate acestea, rezistența puternică organizată de apărător lângă Lvov, urmată de contraofensive, au distrus 20 de divizii de infanterie inamice în decurs de o săptămână. Acest răspuns ordonat și eficient la Blitzkrieg în perioada inițială a războiului pe hartă nu avea prea multe în comun cu haosul, confuzia și retragerea sovietică prelungită care a urmat invaziei germane din 22 iunie.” (Roberts, 1995, p. 1313).

JOCURILE DE RĂZBOI OPERAȚIONALE ALE UNIUNII SOVIETICE ÎN PERIOADA PREMERGĂTOARE RĂZBOIULUI

Trebuie menționat că, în februarie 1941, Uniunea Sovietică a desfășurat jocuri de război nu numai pe teatrul de război din vest, ci și în teatrele de sud și în alte districte militare. De exemplu, în februarie 1941, instructorul superior al Departamentului 7 al Direcției principale de propagandă politică și cultură a Armatei Roșii (GUppKA), I.P. Baikov, a călătorit la Tașkent pentru a participa la un joc operațional în Districtului Militar din Asia Centrală (Невежин/Neveczhin, 1997, p. 124). În general, istoricii ruși au găsit, în arhivele rusești, dovezi că, numai în ultimele șase luni înainte de începerea efectivă a războiului, s-au desfășurat următoarele jocuri de război:

- Exercițiu operațional pe hartă în Districtul Militar Baltic (februarie).
- Exercițiu operațional de încercuire, bilateral, în Districtul Militar Odessa (februarie).
- Vizite de stat-major pe teren în districtele militare Leningrad, Ural și Orel (martie).
- Vizită pe teren în Districtul Militar Arkhangelsk (martie).
- Exercițiu militar operațional în Districtul Militar Moscova (martie).
- Exercițiu operațional bilateral în Districtul Militar Kharkov (mai).
- Exercițiu operațional de front în Districtul Militar de Vest (martie);
- Vizită de front în teren în Districtul Militar Baltic (aprilie).
- Exercițiu operațional-strategic de stat-major în Districtul Militar Arkhangelsk (aprilie).

- Exercițiu operațional de comandă în Districtul Militar Moscova (mai).
- Exercițiu operațional de front în Districtul Militar Kiev (mai);
- Exerciții de stat-major în comun, implicând Districtul Militar Transcaucazia și Flotila Militară Caspică (mai).
- Vizită de front în teren în Districtul Militar Baltic (iunie) (Солонин/Solonin).

Nivelul și importanța acestor jocuri de război au fost mai mici decât ale celor care au avut loc la Moscova, dar este clar că pregătirea temeinică pentru marele război necesita organizarea de exerciții pe mai multe niveluri, de la strategic, operațional la tactic. În cele din urmă, toate aceste niveluri ar fi trebuit integrate într-o singură imagine conceptuală a războiului. Istoricul rus Mark Solonin demonstrează exact, în articolul său, că, la nivel operațional și de front, sovieticii se pregăteau pentru o operație ofensivă întrunită. El face referire la exercițiile care au fost organizate în Districtul Militar Kiev (viitorul Front de Sud-Vest). Conform planului, cea mai puternică concentrare de forțe trebuia să fie în acest teatru. Moscova a pregătit atacuri pe direcția Lublin, împreună cu Frontul de Vest (Belarus). Statul Major General a desfășurat multe alte jocuri de nivel operațional, având „*legenda*” asemănătoare cu două jocuri strategice, dar Solonin scrie că, dacă jocurile strategice erau prea ambițioase, nivelul operațional al jocurilor, cu cât se apropia data finală, 24 iunie 1941, a devenit mai puțin ambițios, nimeni negândindu-se cum să atace Varșovia sau Budapesta.

IMPLICAȚII MILITARE ȘI GEOPOLITICE PENTRU RĂZBOIUL RECE

După cum a fost mai sus indicat, conducerea militară sovietică nu avea prea multă experiență în conducerea operațiunilor militare de mare amploare. Sovieticii aveau experiența Primului Război Mondial, a Războiului Civil, a Bătăliilor de la Khalkhin Gol și a războiului împotriva Finlandei din 1940. Astfel, Comandamentul sovietic a făcut, în perioada cuprinsă între sfârșitul anului 1940 și ianuarie 1941, prima mare încercare de a învăța și de a acumula experiențele și teoriile moderne ale războiului, prin câteva jocuri de război importante. În aceste jocuri, comandamentul militar sovietic învăța cum să lupte în mari războaie ale epocii industriale și să vadă războiul ca parte integrantă a marii strategii. Nu a fost o coincidență că, imediat după desfășurarea jocurilor de război, comandamentul militar sovietic a fost serios remanierat, aducându-se la putere gânditori mai tineri și mai avansați în ceea ce privea înțelegerea logicii viitoarelor războaie ale epocii industriale. Cu toate acestea, trebuie menționat că Jukov a mărturisit în însemnările sale următoarele: „*Trebuie spus cu sinceritate că nici Comisarul Poporului și nici eu nu aveam experiența*

necesară în pregătirea forțelor armate pentru un război asemenea aceluia care a avut loc în 1941 și, după cum știți, personalul militar cu experiență a fost exterminat în perioada 1937-1939.” (Документы: 1941 год: Кн. 1, Документ: Анул 1941, p. 500).

Jocurile de război și experiența viitoare din campaniile militare împotriva Germaniei au întărit, încă o dată, poziția sovietică și rusă în ceea ce privește conceptul de *adâncime strategică*, iar Teatrul de Război de Vest urma să fie teatrul central în caz de război cu Occidentul în perioada Războiului Rece. Dacă vorbim despre secolul al XXI-lea, putem vedea, din nou, că Rusia își amintește arta operațional-strategică la nivelurile doctrinar și practic.

CONCLUZII

În două jocuri, Albastru ataca și Roșu contraataca. În ambele cazuri, comandamentul sovietic a urmărit scopul de a împinge inamicul în afara granițelor statului și de a da lupta generală pe teritoriul inamicului sau, cel puțin, de a finaliza cu forțele rămase încă pe teritoriul inamicului. În ambele cazuri, era teritoriul Poloniei contemporane, care se afla sub controlul Germaniei. În ambele jocuri, era important să se ajungă la râul Vistula. Majoritatea participanților au fost nevoiți să rezolve diverse probleme apărute în jocuri, fie de partea Roșu, fie de cea Albastru. Același scop a fost urmărit și în cazul generalului rus sovietic Mihail Tuchacevsky, în 1920, cu privire la Varșovia.

În ceea ce privește determinarea ofițerilor superiori să exerseze conducerea trupelor în operații, jocurile și-au atins scopul; în același timp, au arătat că mulți comandanți de nivel superior nu aveau încă perspectiva operațional-strategică necesară, nu stăpâneau arta controlului trupelor în dinamica operațiilor. În ambele jocuri, Roșul a reușit să împingă forțele roșii dincolo de teritoriul sovietic. Această parte a jocurilor nu a fost dezvăluită corespunzător. Comandamentul sovietic nu a elaborat serios acea etapă inițială a războiului și s-a concentrat mai degrabă pe operații decât pe dezvoltarea unei apărări eficiente în cazul unui atac masiv al Albastrului, ceea ce a împiedicat un contraatac ușor în etapa inițială a războiului. În jocuri a fost făcută cea mai dramatică eroare, Stavka sovietică așteptându-se la lovitura principală pe direcția ucraineană și Kiev. Comandanții conduceau unitățile, operațiile și zonele pe care nu le comandaseră în războiul adevărat. Mulți comandanți erau din diferite districte militare care nu se confruntaseră cu germanii în prima etapă a războiului.

După 1945, informațiile despre aceste jocuri de război au fost sigilate în arhive, dar, cu siguranță, o parte a Academiei Statului Major General sovietic și o parte

a conducerii militare a URSS știau despre aceste jocuri de război. Primele mențiuni despre respectivele jocuri provin exact din memoriile unor generali și istorici sovietici. Totuși, tocmai aceste jocuri au instituționalizat și sistematizat gândirea militară sovietică și au devenit primele temeuri intelectuale pentru viitoarele jocuri de război din timpul Războiului Rece.

Situația geopolitică și militară modernă, precum și circumstanțele actuale, fac necesară desfășurarea, în mod constant, de către comandamentele militare ale statelor membre ale NATO, a unor jocuri de război aprofundate, cu implicarea conducerii politice și militare. Războiul din secolul al XXI-lea necesită, mai mult ca oricând, participarea conducerii economice, politice și sociale la procesul de planificare și dezvoltare a scenariilor de război.

BIBLIOGRAFIE:

1. Белоусова, З.С./Belousov, Z.S. (1992). „План Бриана и позиция СССР в свете новых документов”. Новая и новейшая история, № 6.
2. Бобылев, П.Н./Bobylev, P.N. (1993). „Репетиция Катастрофы: (По материалам совещания высшего командного состава Красной Армии в декабре 1940 г. и оперативно-стратегических игр на картах в январе 1941 г.)”. Военно-Исторический Журнал, No. 7; 8.
3. Бобылёв, П.Н./Bobylev, P.N. (1995). „К какой войне готовился Генеральный штаб РККА в 1941 году?”. Отечественная история, No. 5, <http://militera.org/research/articles/b/t41555/>, accesat la 12 mai 2024.
4. Colecție de articole din revista „Gândirea Militară/Military Thought”, nr. 3(73)/1964 și nr. 2/1965, <https://www.cia.gov/readingroom/docs/CIA-RDP10-00105R000201700001-6.pdf>, accesat la 15 iunie 2024.
5. Гайворонский, К./Gayvoronsky, K. „15 роковых дней. Главная загадка советского военного планирования 1941 года”. История.ру, 13.02.2021, <http://istorya.ru/forum/index.php?showtopic=9451>, accesat la 22 mai 2024.
6. История военной стратегии России/History of Russian military strategy (2000). М.: Кучково поле; Полиграфресурсы.
7. 1941 год: В 2 кн. Кн.1/Сост. Л.Е.Решин и др.; Под ред. В.П.Наумова; Вступ. ст. акад. А.Н.Яковлева. — М.: Междунар. фонд «Демократия», 1998. — (Серия «Россия. XX век. Документы»).
8. Мельтюхов, М.И./Meltukhov, M.I. (2000). *Упущенный шанс Сталина. Советский Союз и борьба за Европу: 1939-1941.* — М.: Вече, <http://militera.lib.ru/research/meltyukhov/10.html#>, accesat la 27 iunie 2024.
9. Военно-Исторический Журнал/Revista Militar-Istorică (1993), nr. 6. Бобылев П.Н. „Репетиция Катастрофы: (По материалам совещания высшего командного состава Красной Армии в декабре 1940 г. и оперативно-стратегических игр на картах в январе 1941 г.)”.
10. Parallel History Project/PHP, Publications Series (May 2000). *“Taking Lyon on the Ninth Day? The 1964 Warsaw Pact Plan for a Nuclear War in Europe and Related Documents”*. Washington, D.C./Zürich.
11. Roberts, C. (decembrie 1995). *Planning for War: The Red Army and the Catastrophe of 1941*. Europe-Asia Studies, vol. 47, nr. 8.
12. Русский архив/Russian Archive (1993). Великая Отечественная. Т. 12 (1-2). Накануне войны. Материалы совещания высшего руководящего состава РККА 23-31 декабря 1940 г. — М.: ТЕРРА, <http://militera.lib.ru/docs/da/sov-new-1940/32.html#>, accesat la 22 mai 2024.
13. Шерстнев, В./Sherstnev, V. (2005). *„Трагедия сорок первого. Документы и размышления”*. Смоленск. “Русич”.
14. Соколов, Б.В./Sokolov, B.V. (2000). *Неизвестный Жуков: портрет без ретуши в зеркале эпохи.* — Мн.: Ридиола.
15. Солонин, М./Solonin, M. „Игры 1941-го года”. Военное Обозрение, 8 Декабря 2012/<https://topwar.ru/21830-igry-41-go-goda.html>, accesat la 18 mai 2024.
16. Захаров, М.В./Zakarov, M.V. (1989). *„Генеральный штаб в предвоенные годы”*, М.
17. Жуков, Г.К./Jukov, G.K. (1986). *Воспоминания и размышления.* М., Т. 1.
18. Жуков, Г.К./Jukov, G.K. (2002). *Воспоминания и размышления.* Т. 1. — М.: Олма-Пресс.

COMUNICAREA STRATEGICĂ INSTITUȚIONALĂ – UN INSTRUMENT ESENȚIAL ÎN SPRIJINUL SECURITĂȚII NAȚIONALE DIN ROMÂNIA ÎN ACTUALUL CONTEXT GEOPOLITIC –

Colonel Daniel Ionel Andrei NISTOR
Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, București
10.55535/GMR.2024.4.27

Strategic communication plays an essential role for improving security culture. While the term has grown in popularity, its meaning often gets muddled as various forms of communication – whether organizational, public affairs, or crisis communication – are labelled as strategic. In Romania, strategic communication has evolved similarly to neighbouring countries, aligning with NATO and EU practices. However, the lack of a national framework has led to fragmented efforts, with no single institution coordinating these activities. The Ministry of Defence (MoD) has adapted NATO's Strategic Communication (StratCom) approach, integrating public relations, psychological operations (PSYOPS), and information operations (InfoOps) to enhance security on NATO's Eastern Flank. The Ministry of Foreign Affairs (MFA) uses StratCom to combat disinformation, following the EU model. Despite adopting a National StratCom strategy in 2021, Romania lacks a unified body to synchronize communication at the national level, hindering support for national objectives. This paper proposes an empirical analysis of the author to improve institutional strategic communication to strengthen Romania's security culture, offering recommendations for improvement.

Keywords: strategic communication; security culture; influence; framework; strategy;

INTRODUCERE

Asistăm, de ceva vreme, la o reconfigurare a relațiilor între principalii actori strategici, fapt care a generat o nouă paradigmă de securitate, cu elemente de instabilitate în aproape toate zonele geografice, agresiunea Rusiei asupra Ucrainei, în Europa, conflictele de pe continentul african, relația tensionată între China și Taiwan, conflictul din Fâșia Gaza, tensiunile dintre India și Pakistan, conflictul dintre Armenia și Azerbaidjan. Acestea sunt doar câteva exemple din cele 59 de războaie și conflicte armate înregistrate în lume doar în anul 2023, un record al conflictelor interstatale, după Al Doilea Război Mondial, cu un număr extrem de ridicat de victime, peste 120.000 (Rustad, 2024, pp. 7-8, HIK, 2023). Dacă adăugăm la toate acestea și elementele specifice disputelor economice, energetice și diplomatice, obținem o imagine clară nu doar despre competiția dintre actorii strategici, ci și despre volatilitatea, instabilitatea și predictibilitatea din ce în ce mai scăzută a situației de securitate.

În acest context, vorbind despre securitate, despre relațiile dintre state sau organizații, indiferent dacă sunt economice sau politico-militare, este necesar să înțelegem contextul, precum și nivelul, disponibilitatea și abilitatea acestora de a comunica și a se poziționa la nivel diplomatic, strategic, organizațional. La nivelul sistemului de relații internaționale, putem vorbi despre decizii și acțiuni, despre impactul și reconfigurarea sistemului de relații, dar nu îl putem înțelege decât într-o mică măsură, dacă nu observăm și latura de comunicare și poziționare a acestora, modalitatea în care comunică strategic, la nivel național, regional sau internațional, chiar și atunci când nu comunică (tăcere strategică).

Fie că vorbim de relații de cooperare sau conflictuale dintre state sau dintre state și organizații, comunicarea strategică este elementul de legătură, deoarece nu vorbim doar de discuții la nivel strategic, ci de o aliniere a faptelor cu vorbele, despre sincronizarea acțiunilor, de crearea de efecte la nivel strategic, utilizând inclusiv conceptul de ambiguitate strategică.

Comunicarea strategică instituțională trebuie înțeleasă, adaptată și integrată și în paradigma de securitate națională, pentru a realiza coerența instituțională, pe de-o parte, și informarea și sprijinul populației, de cealaltă parte, pentru a susține demersul național, european și euroatlantic al țării.

Vom analiza conceptul de comunicare strategică prin trecerea în revistă a peste 20 de definiții și interpretări oficiale și academice, o prezentare a abordărilor NATO și ale UE la care vom raporta comunicarea strategică instituțională din România, pe baza documentelor și a experienței proprii și vom propune o serie de recomandări pentru îmbunătățirea procesului.

Este important să înțelegem rolul comunicării strategice în domeniul securității, dar și impactul acesteia la interacțiunea dintre domenii, de la militar la economic, socio-politic sau cultural, deoarece majoritatea elementelor de impact se regăsesc în abordarea multidomeniu.

CE ESTE COMUNICAREA STRATEGICĂ?

Comunicarea strategică a devenit în ultimii ani un termen foarte popular, încărcat de un amestec de entuziasm și confuzie, deoarece orice tip de comunicare a devenit „strategică”, indiferent dacă ar trebui să fie numită organizațională, instituțională sau internă sau afaceri publice, relații publice, diplomatie publică sau comunicare în situații de criză, utilizând o clasificare după domenii, iar confuzia se extinde pe măsură ce funcțiile sunt frecvent combinate cu procese, acțiuni sau domenii. La nivel instituțional, comunicarea strategică este definită diferit, multifacetat, fie funcție, fie proces, fie mentalitate sau o combinație a celor trei. Și, în ceea ce privește semantica, înțelesul conceptului variază de la comparabil la complet diferit, în funcție de expert, organizație sau instituție.

Comunicare și strategie – doi termeni și mai multe concepte

Alăturarea a doi termeni a condus la un nou concept – comunicarea strategică. Analizând semantic, am putea înțelege că acesta sugerează, în primul rând, că activitățile sunt strategice, cu obiective strategice, planificate și intenționale, în al doilea rând, comunicarea ar trebui să fie pentru îndeplinirea obiectivelor instituției sau organizației; în mod normal, nici conceptul de strategie nu trebuie definit în mod limitativ, fiind un concept care s-a extins și a fost înglobat în foarte multe domenii, de la artă militară la zona de marketing, politică, finanțe sau comunicare și trebuie analizat și înțeles în context, mai ales că strategia este cea care sprijină direct îndeplinirea obiectivelor, asigurând stabilirea acțiunilor și identificarea comportamentelor audienței (Wilson et al., 2019, p. 144).

Conceptul de comunicare strategică a fost folosit la începutul anilor 1950 cu „referire la organizații competitive pe piața muncii, în demersul lor de a obține cote avantajoase pe piață” (Popescu, 2022, p. 51), însă foarte multă vreme a fost utilizat ca sinonim pentru termenul de relații publice, fiind cu precădere utilizat și pentru a defini persuasiunea politică, a promova serviciile de avocatură și litigiu, comunicare

de criză, comunicare și construcție de brand (Hallahan et al., 2007, p. 12). După ce, în anii 1940 și 1950, o parte a PR-ului s-a îndreptat spre „*consiliere în relații publice*”, accentul a început să fie pus pe gestionarea reputației unei organizații, în încercarea de a alinia campaniile de relații publice cu obiectivele și strategia organizației (Trevena, 2023).

Moss și Warnaby (1998, p. 135) încearcă să facă o clarificare a termenilor, astfel: *strategia de comunicare (strategy communication)* se referă la modalitatea în care o organizație comunică viziunea strategică a *stakeholders* (părților interesate), dar și la modul prin care organizația pune în aplicare strategia (*communication strategy*), în timp ce *comunicarea strategică (strategic communication)* se referă la comunicarea planificată și executată strategic, iar traducerea termenilor nu pare a reduce din confuzie. Și, așa cum subliniază și Löffelholz (et al., 2017, p. 441), cu câteva mici excepții, cum ar fi Hallahan sau Holtzhausen, cei mai mulți dintre autori pun accentul pe conceptul de „*comunicare*”, nu pe cel de „*strategie*”, acesta din urmă fiind asociat mai mult cu domeniul managementului.

După atacurile teroriste din septembrie 2001, în cadrul Administrației George W. Bush din SUA au început să se dezvolte trei forme ale comunicării: (a) operații informaționale și operații psihologice, (b) afaceri publice și (c) activități în sprijinul diplomatiei publice. Acest lucru a fost realizat prin dedicarea tehnologiilor de comunicații integrate, pentru a fi utilizate în urmărirea unor tactici, operațiuni și alte elemente specifice ale strategiei naționale în acest așa-numit „*război al percepțiilor*”, cu obiectivul de a obține credibilitate și, astfel, libertatea de acțiune. În acel moment, conceptul de „*comunicare strategică*” a început să apară în vocabularul multor persoane legat de problemele de securitate și apărare națională (Paul, 2011, p. 27).

Hallahan (2007) analizează conceptul de comunicare strategică și prin prisma celor două concepte separate – strategie și comunicare – și argumentează prin caracterul strategic al activităților, și anume că acestea „*nu sunt nici aleatorii și nici neintenționate*”, chiar dacă atingerea obiectivelor strategice ale unei organizații poate fi afectată de impactul negativ derivat din consecințele neintenționate ale comunicării organizației sau terților. Iar despre termenul „*strategic*”, autorul subliniază că nu trebuie definit îngust, ci examinat pe scară largă și înțeles ca un concept multidimensional, iar comunicarea strategică trebuie să privească comunicarea ca „*activitate constitutivă a managementului*” (Hallahan et al., p. 27).

Elemente comune și diferențe de înțelegere și definire a conceptului

Am analizat peste 20 de definiții ale comunicării strategice, la nivel organizațional, instituțional și academic, și, în ciuda variațiilor în definiții, apar mai multe puncte comune și diferențe în mai multe surse, în special în ceea ce privește scopul, procesul

și aplicabilitatea sa în contexte civile, militare și guvernamentale și, așa cum sublinia și Paul (2007), „în ciuda lipsei unei definiții convenite, există o vagă impresie de *consens* că, atunci când unul dintre noi spune *comunicare strategică*, știm cu toții *despre ce vorbim*”. Comunicarea strategică (StratCom) este un concept complex, care pune accentul pe influențarea publicului și atingerea obiectivelor specifice prin mesaje și acțiuni coordonate.

Elemente comune ale definițiilor conceptului de comunicare strategică

Comunicarea strategică este văzută ca un proces, nu doar ca o serie de acțiuni, un element care se regăsește în mai multe definiții. Potrivit Departamentului Apărării al SUA (2009, p. 3) și lui Christopher Paul (2011, p. 190), percepția publicului este integrată în elaborarea politicilor și operațiunilor. Acțiunile, mesajele și imaginile coordonate sunt cruciale pentru a influența publicul. În opinia lui Murphy (2009, p. 9), StratCom eficient implică orchestrarea acțiunilor și mesajelor pentru a crea efecte cognitive, iar acest lucru necesită sincronizare continuă la toate nivelurile.

O altă caracteristică comună este integrarea diferitelor posibilități de comunicare. Casa Albă (2010, p. 2) definește comunicarea strategică ca fiind „*coordonarea cuvintelor și acțiunilor în diplomația publică, afacerile publice și operațiunile de informare*”. Potrivit lui Goldman (2007, p. 3), comunicarea eficientă presupune corelarea multor elemente cu obiectivele naționale. Comunicarea NATO (MC-628, 2017, p. 9) extinde integrarea operațiunilor psihologice și informaționale pentru a afecta mediul informațional, reflectând accentul lui Murphy (2009, p. 9) asupra rolului armatei în comunicarea coordonată.

Majoritatea definițiilor subliniază importanța implicării și percepției publicului. Casa Albă (Ib.) subliniază că StratCom este despre modul în care mesajele sunt percepute de publicul țintă. Murphy (Ib.) și Paul (2008, p. 7) evidențiază în mod similar impactul cognitiv al mesajelor strategice. Guerro-Castro (2012, p. 7) adaugă că, într-un context de securitate, StratCom eficient trebuie să se confrunte cu voințe concurente în scenarii internaționale, cum ar fi crize sau războaie, aliniindu-se în același timp cu interesul național.

În cele din urmă, alinierea eforturilor de comunicare cu obiectivele naționale sau organizaționale este o temă comună. Murphy (Ib.) și Paul (2011, p. 190) subliniază promovarea intereselor naționale, în timp ce Goldman (2007, p. 3) vede StratCom ca pe un instrument de influențare a comportamentelor pentru atingerea obiectivelor naționale. Argenti, Howell și Beck (2005) sugerează că alinierea comunicării cu strategia organizațională îmbunătățește poziționarea strategică (Wakefield et al., 2015, p. 353).

Elemente de diferențiere a conceptului de comunicare strategică

Deși există unele asemănări, definițiile comunicării strategice variază semnificativ, în special în ceea ce privește domeniul de aplicare și contextul acesteia. Definițiile orientate spre partea militară, cum ar fi cele din Departamentul Apărării al SUA (DOD, 2009, p. 1), Murphy (Ib.) și NATO (MC-628, 2017, p. 9), subliniază rolul StratCom în apărarea națională și operațiunile militare, cu accent pe mesajele sincronizate pentru a sprijini obiectivele de securitate.

Definițiile orientate spre mediul civil, corporatist, cum ar fi cele ale lui Argenti, Howell și Beck (2005), Hallahan (2007) și Werder (2018), văd comunicarea strategică drept un instrument de îmbunătățire a competitivității unei companii. StratCom este adesea văzută ca un instrument pentru exercitarea puterii și a influenței (Wakefield et al., Ib.). Goldman (Ib.) o vede ca pe un instrument de schimbare a atitudinilor și acțiunilor, evidențiind potențialul său ca instrument al puterii naționale. Grunig (2011, p. 13), pe un ton mai critic, observă că mulți practicieni încă privesc comunicarea ca o activitate tactică mai degrabă decât un rol de management strategic, subliniind o tensiune între comunicare ca instrument de influență și ca funcție organizațională mai largă.

Există diferite abordări pentru sincronizarea cuvintelor și acțiunilor. Casa Albă (Ib., p. 3) și Gramaglia (2008, p. 10) subliniază importanța sincronizării acțiunilor și mesajelor pentru a promova comunicarea și comportamentul consecvent. Guerro-Castro (2012, Ib.) extinde conceptul de „*logică de acțiune*” în scenarii precum războiul și criza, subliniind nevoia de comunicare strategică în domeniile de interes ridicat. În cele din urmă, accentul pus pe impactul cognitiv variază de la o publicație la alta. Murphy (2009) și Paul (2011, p. 119) studiază impactul mesajelor strategice asupra percepției publice, în timp ce Hallahan et al. (2007) îl văd ca pe un obiectiv orientat spre misiune dincolo de contextele militare sau guvernamentale. Potrivit Ministerului Apărării din Marea Britanie (2023), chiar și lipsa de acțiune poate influența impresiile, evidențiind natura complexă a recepției publicului (AJP-10, UK, 2023, p. 25).

Concluzionând, comunicarea strategică este caracterizată ca fiind un proces care combină acțiuni de comunicare coordonate pentru a îndeplini obiectivele naționale, organizaționale sau de securitate. În timp ce definițiile militare evidențiază coordonarea cuvintelor și acțiunilor pentru a ajuta operațiunile de luptă, punctele de vedere ale mediului civil și instituțional subliniază o aliniere strategică mai largă și efectul asupra publicului. Comun acestor definiții este noțiunea că StratCom eficient depinde de combinarea mai multor capacități de comunicare, recunoașterea percepțiilor publicului și susținerea unor obiective mari, iar contextul, fie el militar,

politic sau corporatist, determină focalizarea specifică și aplicarea elementelor de comunicare strategică.

Deși definițiile s-au modificat de-a lungul timpului, din nevoia de a duce claritate în proces, parte din elemente au rămas valabile. Comunicarea strategică este centrată pe obiective, necesită coordonarea și sincronizarea vorbelor cu faptele, a ceea ce faci cu ceea ce spui și implică un public vizat, un mesaj special conceput pentru a influența audiența; este și un proces, dar și o paradigmă care recunoaște că informațiile și percepția au un efect asupra comportamentului publicului țintă și că activitatea trebuie calibrată în raport cu efectele.

Domeniile comunicării strategice

Reflectând clasificarea practicilor de comunicare în mediul academic, Hallahan (2004) prezintă patru dintre domeniile din care se poate extrage comunicarea strategică: (a) comunicarea corporativă; (b) marketing, publicitate și relații publice; (c) comunicarea de afaceri; și (d) studii academice ale comportamentului organizațional, în general (Hallahan, 2004, p. 162); Popescu (2022, p. 87) reia ideea lui Haiden (2017) de model transdisciplinar care pune în relație capacitățile comunicării strategice în raport cu zona de acțiune a acestora. Zona politică cuprinde acțiuni pe direcția afacerilor publice, relațiilor publice, diplomației publice și a *puterii soft*, în timp ce zona militară cuprinde acțiuni pe direcția operațiilor psihologice, operații informaționale și a *puterii hard*, iar zona comercială implică acțiunile pe direcția branding-ului și marketing; în timp ce, clasificată după sfera de interes și aplicabilitate, comunicare strategică „*converge spre o transdisciplinaritate, cu noțiuni legate de marketing, sociologie, psihologie a comunicării, semantică, studii culturale, politică administrativă, relații publice*” (Popescu, p. 58).

Unii autori consideră diplomația publică și comunicarea strategică ca fiind sinonime, cuprinzând activități în care guvernele și grupurile interacționează cu atitudini, culturi și medii mediate, sfătuiesc cu privire la politici și afectează comportamentul (Gregory, 2005). Acești cercetători au o viziune largă asupra comunicării strategice. Cu toate acestea, alți autori nu fac diferențe evidente între cele două concepte (de exemplu, Deutsch, 2010; Hayden, 2010), în timp ce alții, cum ar fi Nye (2004), consideră comunicarea strategică ca fiind un subset al diplomației publice. Potrivit lui Leonard (et al., 2002, p. 11), este unul dintre cei trei piloni ai diplomației publice care se ocupă în primul rând de crearea proactivă a agendelor de știri și de influențarea opiniilor. În schimb, mulți cercetători politico-militari, inclusiv cei de la Departamentul Apărării al SUA (2004), Goldman (2007), Murphy (2008) Paul (2011), văd comunicarea strategică ca fiind conceptul general, integrând diplomația publică, afacerile publice și operațiunile psihologice militare pentru a coordona mesajele (Löffelholz et al., 2015, p. 441), iar Paul subliniază

că „*elementele de transmitere, diseminare și implicare specifice comunicării strategice sunt comunicarea, informarea și capacitățile de influență*.” (2010, p. 11).

În încercarea de a defini domeniile de responsabilitate ale comunicării strategice și, în același timp, de a se plia pe cadrul național și euroatlantic, Strategia Națională de Comunicare Strategică și Combaterea Dezinformării/SNCSCD (2021) reia dimensiunile din Strategia Națională de Apărare a Țării 2020-2024 și le introduce ca domenii: dimensiunea diplomatică; de apărare; de ordine publică; de informații, contrainformații și de securitate; economică și energetică; managementul situațiilor de criză și protecție civilă; privind securitatea mediului înconjurător, cu efecte directe în planul asigurării calității vieții; educațională, de sănătate, socială și demografică (SNCSCD, 2021, p. 6).

Comunicarea strategică – un instrument de informare sau influențare?

Chiar dacă, în opinia publică, termenul de influențare pare să aibă o conotație negativă, fiind asociat frecvent cu cel de manipulare, trebuie să menționăm că procesul de comunicare în sine este un proces de influențare; nu comunicăm doar de dragul comunicării, comunicăm pentru a transmite o informație, un mesaj și ne așteptăm ca acesta să producă un efect, fie o reacție, conștientizare sau o schimbare de comportament. Pentru a putea fi eficienți în transmiterea mesajului, trebuie să acceptăm ideea că informarea/comunicarea noastră este, de fapt, un proces de influență; iar acest lucru se aplică nu doar marketingului, care are misiunea de a executa mesaje de influență pentru a schimba comportamentele unei audiențe din neutre sau împotriva în aceea de cumpărător sau susținător al unui produs sau brand, ci și comunicării publice, instituționale, care are rolul de a educa și informa, eficiența mesajului fiind însăși producerea efectului de influență care va genera o reacție indiferent dacă aceasta este acceptare, neacceptare sau o schimbare a atitudinilor, comportamentelor sau valorilor receptorului. Cele mai multe dezacorduri legate de influențare vs informare apar atunci când vorbim despre scopul intenției de a influența, când influența pare să alunece mai mult spre manipulare.

Goldman, consilier pentru comunicare strategică în administrația Bush, a descris comunicarea strategică drept „*un instrument de putere pentru a sprijini obiectivele naționale, un mijloc de influențare a atitudinilor și comportamentului, un proces de ascultare și implicare a publicului și de coordonare a mesajelor în cadrul guvernului și cu aliații*”, subliniind că aceasta „*înseamnă atât vorbe, cât și fapte*” (Goldman, p. 6), dar menționând și avertismentul că, doar vorbind sau acționând fără a comunica, pot fi subminate impactul și credibilitatea acțiunilor.

În același timp, Hallahan (2015, p. 244) subliniază că, atunci când „*este privită din perspectivă modernistă, rezultatele, urmările strategice, miros a control și manipulare*” și subliniază că elementul central al comunicării strategice este ideea

de influență, invocând, pe de-o parte, „capacitatea de a cauza efecte, iar pe de altă parte, instrumentele avute la dispoziție pentru schimbarea comportamentului, de la forța fizică la persuasiune, cea din urmă având nevoie de comunicare pentru a crea ideea de acceptare” (Hallahan et al., 2007, p. 24). Iar din perspectiva cumulării efectelor de informare și de influențare, comunicarea devine strategică atunci când este subordonată îndeplinirii unor scopuri politico-militare, când este planificată, coordonată și aplicată sincronizat în sprijinul îndeplinirii unor obiective strategice, politice și militare, naționale și aliate (Vasile, 2017, p. 48).

Grupul de comunicare al guvernului Marii Britanii introduce influențarea în definiția comunicării strategice, subliniind necesitatea „influențării publicului pentru binele public prin mobilizarea resurselor necesare pentru atingerea obiectivelor convenite” (UK GCS, 2021, p. 3). Eficiența comunicării strategice este dată de nivelul de implicare al comunicării în procesul de planificare și management. Paul (2009) subliniază necesitatea angajamentului instituțional și a implicării leadership-ului în activitățile de comunicare strategică la nivel de întreprindere, accentuând ideea că procesul de luare a deciziilor trebuie să ia în considerare impactul opiniei publice internaționale asupra politicii și invers (Paul, p. 13).

COMUNICAREA STRATEGICĂ LA NIVELUL NATO ȘI AL UNIUNII EUROPENE

Comunicarea strategică joacă un rol esențial în cadrul NATO și al Uniunii Europene, având scopul de a susține obiectivele de securitate prin transmiterea unor mesaje clare, coerente și adaptate diferitelor audiențe. Într-un context global în care instabilitatea și dezinformarea sunt din ce în ce mai prezente, capacitatea de a comunica eficient și strategic este vitală pentru a proteja valorile democratice, a promova cooperarea internațională și a menține încrederea publicului. NATO și Uniunea Europeană își coordonează eforturile pentru a contracara campaniile de influență negative și pentru a construi o rezistență informațională la nivel global, în încercarea de a demonstra că o comunicare bine structurată este un pilon important pentru securitatea și stabilitatea regională și globală.

Comunicarea strategică la nivelul NATO

Procesul de comunicare în cadrul Alianței Nord-Atlantice este unul complicat, determinat de însăși complexitatea Alianței: 32 de state, independente, suverane, dispuse geografic pe mai multe continente, cu organizare socio-politico-militară diferită, care trebuie să comunice integrat decizii unanim acceptate la nivelul Alianței și la nivelul fiecărui stat în parte, racordat la principiile transparenței și credibilității.

Comunicarea strategică s-a dovedit a fi răspunsul potrivit la nevoia de sincronizare a comunicării instituționale atât la nivel intern, de la cel politic la politico-militar

și militar, cât și la nivelul statelor, individual, la nivel politic și militar. Procesul de definire și implementare a fost destul de anevoios și încercarea de reglementare a suferit transformări și adaptări încă din anul 2009, de la agreearea primei politici de comunicare strategică până la adoptarea și statuarea conceptului în 2017, la realizarea unui manual de specialitate și a unei doctrine de comunicare strategică (AJP-10). Încă din anul 2009, structura de Diplomatie publică a NATO sublinia că „schimbarea mentalității privind înțelegerea complexității și beneficiilor StratCom necesită timp și educație”, atât în interiorul Alianței, cât și pentru publicul acesteia (NATO DSG-0528, 2010).

Dacă comunicarea strategică, în general, implică folosirea instrumentelor de relații publice, marketing, sociologie, relații internaționale, în accepțiunea NATO, comunicarea strategică a NATO implică „utilizarea coordonată și adecvată a activităților și capacităților de comunicare ale NATO – diplomatie publică, relații publice, relații publice militare, operații informaționale și operații psihologice, după caz – în sprijinul politicilor, operațiilor și activităților Alianței și pentru a promova obiectivele NATO” (SG-0794, 2009). Comunicarea strategică (StratCom), în context NATO, „reprezintă integrarea capacităților de comunicare și a funcției informaționale cu celelalte activități militare, în scopul înțelegerii și modelării mediului informațional, în sprijinul scopurilor și obiectivelor NATO” (MC-0628, 2017, p. 3). Comunicarea strategică a NATO este un atribut al leadership-ului axat pe îmbunătățirea capacității Alianței de a-și articula în mod coerent narațiunile, temele și mesajele către publicul extern și intern. NATO StratCom oferă îndrumări și direcții strategice politice și militare bazate pe o strategie de informare aprobată de Consiliul Nord-Atlantic.

Mediul informațional este afectat de acțiuni de propagandă care pot influența negativ atitudinile și comportamentele publicului, iar StratCom poate fi un instrument nu doar de combatere a propagandei, ci o parte a efortului NATO de a informa și a influența în mod corespunzător audiența prin acțiuni și cuvinte, de a modela mediul de securitate pentru a asigura o acțiune oportună și coerentă în mediul informațional. StratCom vine să sincronizeze mesajul pe toate palierele în scopul menținerii credibilității, limitării decalajului dintre „a spune și a face” prin folosirea unor mesaje clare și concise, coordonate și integrate perfect, la toate nivelurile, de la politic la strategic, operațional și tactic. StratCom este „despre crearea de efecte în mediul informațional”, iar diplomația publică, relațiile publice militare, operațiile psihologice și informaționale sunt instrumentele care sprijină comunicarea strategică. Operațiile psihologice și informaționale, instrumente specifice operațiilor militare, vin în sprijinul procesului de comunicare strategică, dar își păstrează locul funcțional în cadrul operațiilor militare (MC-0628, 2017, p. 4).

De asemenea, prin adoptarea conceptului strategic NATO (2022), Alianța se angajează să asigure o mai mare integrare și coerență a capacităților și activităților în toate domeniile și spectrul conflictelor, subliniind că „*va continua să mențină o descurajare credibilă, să-și consolideze comunicarea strategică, să sporească eficiența exercițiilor sale și să reducă riscurile strategice*” (NATO, 2022, p. 3).

Ca o adaptare firească la noile provocări de securitate, pentru sincronizarea și eficientizarea comunicării, la nivelul NATO a fost adoptată, în 2023, Doctrina de comunicare strategică AJP-10, care oferă îndrumări comandanților și personalului NATO la toate nivelurile și sprijină scopurile și obiectivele Alianței, prin înțelegerea și modelarea mediului informațional, și detaliază, nivel militar, relația StratCom cu funcția de integrare (operații informaționale), comunicare și influențare (relații publice militare și operații psihologice) (AJP-10, 2023, p. xvii). Este o așezare firească a procesului de comunicare pe cadrul doctrinar, cu accent pe legătura dintre audiență, mediul informațional și efectele generate și în domeniul cognitiv, dincolo de cel virtual (cibernetice) sau fizic (terestru, aerian, maritim, spațial).

Toate aceste instrumente au fost gândite și elaborate să sprijine îndeplinirea obiectivelor și scopurilor Alianței, prin stabilirea cadrului doctrinar și legislativ la nivelul Alianței, creșterea interoperabilității, prin uniformizarea procedurilor pentru operațiile și activitățile în comun, dar și setarea cadrului pentru simplificarea implementării procesului de comunicare strategică la nivel național, fiind ușor de transformat și implementat, cel puțin în relația dintre stat – ca organizație națională – și NATO – ca organizație agregatoare.

Uniunea Europeană și comunicarea strategică

După anexarea ilegală a Peninsulei Crimeea de către Rusia, în 2014, Uniunea Europeană a început să abordeze problema dezinformării, iar în 2015 a creat o capacitate comună pentru combaterea propagandei, subliniind necesitatea de a contracara campaniile de dezinformare ale Rusiei. Consiliul European a definit comunicarea strategică ca fiind „*un instrument important în promovarea obiectivelor politice globale ale UE*” și a creat echipa de comunicare *EastStratCom* în cadrul Serviciului European de Acțiune Externă (Action Plan on Strategic Communication, 2015). În contextul migrației și al radicalizării, a fost format un alt grup de lucru, *StratCom*, pentru a promova dialogul între comunitățile arabe și europene prin diplomatie publică (EUISS Report, 2016).

Planul de acțiune al UE din 2015 subliniază importanța comunicării eficiente pentru promovarea politicilor și valorilor UE, sprijinind independența mass-media și îmbunătățind capacitatea de a răspunde la dezinformare (Action Plan on Strategic Communication, 2015). În 2016, UE a stabilit Cadrul Comun pentru contracararea

acțiunilor hibride, care includea măsuri de conștientizare, prevenire și răspuns la crize, cooperând strâns cu NATO (Cadrul Comun UE, 2016). Aceste acțiuni au fost consolidate prin Declarația Comună NATO-UE din 2016, reînnoită la summiturile din Bruxelles (2023) și Washington (2024), vizând reziliența și schimbul de informații (Joint Declaration, 2023). Strategia globală a UE (2019) pune accent pe combaterea știrilor false și pe promovarea valorilor Uniunii printr-o comunicare strategică rapidă și eficientă (EEAS, 2019). Aceasta include susținerea libertății presei și pluralismului mediatic în regiunile estice, în special în Ucraina, Moldova și Georgia, prin materiale disponibile în limba rusă (Comunicarea comună UE, 2019). În același timp, UE depune eforturi și pentru combaterea dezinformării și promovarea alfabetizării digitale prin educație și formare (CE, 2021, p. 27).

Comunicarea strategică este un instrument important al UE, fiind integrată și în Strategia Globală a Uniunii Europene (EEAS, 2016), demers analizat și îmbunătățit continuu. Într-o analiză privind implementarea și necesitatea actualizării strategiei din 2019, UE acordă prioritate diplomației publice și comunicării strategice pentru a combate dezinformarea și a spori capacitatea de reacție și vizibilitatea. Serviciul European de Acțiune Externă a înființat trei grupuri operative pentru comunicare strategică, subliniind importanța acestui domeniu în politică. UE urmărește să își intensifice eforturile prin combaterea dezinformării și prin comunicarea eficace a obiectivelor sale cu partenerii globali și cu cetățenii europeni. În același timp, UE pune un accent semnificativ pe comunicarea strategică pentru a-și spori credibilitatea, capacitatea de reacție și coeziunea în punerea în aplicare a priorităților sale. Credibilitatea, un aspect esențial, este obținută printr-o voință politică consecventă și o capacitate colectivă de a executa deciziile convenite, susținută de investiții financiare adecvate. Majorarea propusă de 30 de miliarde EUR a cadrului financiar multianual (CFM) pentru politica externă și apărare reflectă angajamentul UE față de responsabilitățile sale globale. În plus, eforturi precum crearea Instrumentului de vecinătate, cooperare pentru dezvoltare și cooperare internațională (IVCDI) demonstrează ambiția UE de a acționa independent în domenii cum ar fi dezvoltarea și ajutorul umanitar (EUGS, 2019, p. 12).

ROMÂNIA ȘI COMUNICAREA STRATEGICĂ INSTITUȚIONALĂ – O STRATEGIE ȘI MAI MULTE PLANURI

Comunicarea strategică în România, cel puțin la nivel instituțional, a avut un parcurs de oglindire (imitare) sectorială a proceselor și funcțiunilor de la nivelul Organizației Tratatului Nord-Atlantice (M.Ap.N.) și al Uniunii Europene (MAE). Până în anul 2021 România nu a avut o strategie de comunicare strategică la nivel

național, ci doar anumite elemente sectoriale, la nivelul ministerelor de resort, care au transpus în documentele de planificare decizii și directive agreeate la nivelul celor două organizații. Dacă, în 2017, NATO adopta directiva MC-0628 privind comunicarea strategică, și la nivel național s-au creat elementele de răspuns în cadrul Ministerului Apărării Naționale, Ministerului de Externe și Ministerului Afacerilor Interne, au fost elaborate concepții de organizare a comunicării strategice și au fost stabilite procese, funcțiuni sau au fost create capacități. Celelalte instituții nu au elemente care să integreze sau să susțină comunicarea strategică instituțională. La nivel instituțiilor Președintelui sau ale Guvernului nu există o structură care să aibă atribuții privind comunicarea strategică, implementarea strategiei (SNCSGD, 2021) sau sincronizarea comunicării strategice la nivel național.

Strategia Națională de Comunicare Strategică și Combatere a Dezinformării (2021), aprobată de CSAT prin Hotărârea 113/2021, derivată din Strategia Națională de Apărare a Țării 2020-2024 și Planul de Acțiune al Uniunii Europene împotriva dezinformării, urmărește „creșterea rezilienței societății, alfabetizarea media și capacitatea de reacție a autorităților” și definește comunicarea strategică instituțională ca fiind „ansamblul acțiunilor planificate și desfășurate coordonat, în sfera comunicării, materializate în discursul public, cu scopul de a promova interesele naționale ale României.” (SNCSGD, 2021). La nivelul Executivului, în Strategia de management al comunicării guvernamentale (SMCG, 2023, p. 2) comunicarea strategică este definită ca fiind „o componentă a managementului strategic din cadrul Guvernului, care se referă la un dialog consecvent, pe termen lung, între acesta și diferitele părți interesate. Comunicarea este strategică atunci când este aliniată misiunii și viziunii organizației, contribuind la realizarea acestora” (SMCG, 2023, p. 2). Aceasta este o definiție despre care am putea afirma că se apropie foarte mult de cea a comunicării organizaționale, cu accent preponderent pe caracterul unilateral/unidirecțional al comunicării.

În ceea ce privește definiția din SNCSGD, am putea considera că este vagă și limitativă prin utilizarea formulării „în sfera comunicării”, deoarece fenomenul dezinformării se desfășoară și dincolo de sfera comunicării, iar „materializarea în discursul public” sugerează o strategie reactivă, un răspuns defensiv la ceea ce este deja prezent în discursul public, fără a utiliza funcția de prevenire și avertizare timpurie. În aceeași măsură, „promovarea intereselor naționale ale României” va putea genera întotdeauna o poziționare în antiteză a raportului stat-cetățean, deoarece interesele statului nu întotdeauna converg cu bunăstarea cetățeanului.

Combaterea dezinformării urmărește creșterea rezilienței societale, dar și generarea de opțiuni de răspuns adaptate și reacția la situațiile de criză, elementul

cheie fiind reprezentat de cooperarea interinstituțională printr-un sistem bazat pe politici, practici și activități de prevenire și educare, evaluări de risc și avertizare timpurie (*early warning*), elemente care cresc capacitatea instituțională de răspuns rapid la o criză sau o campanie de dezinformare care poate genera o criză.

Domeniile de activitate ale Strategiei urmăresc o oglindire a celor menționate în Strategia Națională de Apărare a Țării 2020-2024, de la dimensiunea de apărare și ordine publică la dimensiunea economică și energetică, managementul situațiilor de criză și protecție civilă la dimensiunea educațională, de sănătate, socială și demografică.

Strategia Națională de Comunicare Strategică și Combatere a Dezinformării (2021) urmărește crearea unei identități comunicaționale unitare pentru statul român, îmbunătățirea capacității de comunicare a autorităților, creșterea educației media și a culturii strategice și consolidarea rezilienței societății. De asemenea, promovează gândirea critică, *fact-checking-ul* și mecanismele de detectare a dezinformării, implicând mass-media, societatea civilă și mediul academic, și intensificarea cooperării cu partenerii europeni și euroatlantici (SNCSGD, 2021).

Abordarea propusă prin acest demers vizează natura inseparabilă a celor două componente: comunicarea strategică și combaterea dezinformării. Analizând conceptual afirmația, ne poziționăm în **dezacord cu strategia (SNCSGD)**, considerând dezinformarea ca fiind un proces subsumat comunicării, născut din comunicarea defectuoasă sau absența exercitării acesteia. În același timp, fenomenul dezinformării este prezent în spațiul public, însă mijloacele de producție și propagare nu sunt toate asociate fenomenului comunicării strategice, manifestarea în domeniul cibernetic putând fi un exemplu în acest sens. Iar dezinformarea trebuie văzută ca fenomen sau proces care se poate manifesta și produce efecte în toate domeniile, elementul definitoriu fiind audiența (influența asupra acesteia).

Comunicarea strategică este un instrument eficient în sprijinul securității naționale a României în actualul context geopolitic, în măsura în care reușește să calibreze elementele de comunicare pe specificul audienței și prin integrarea și aplicarea elementelor din strategia de comunicare/SNCSGD care urmăresc „creșterea rezilienței societale în fața amenințărilor din spațiul comunicațional public, a gradului de alfabetizare media și dezvoltarea capacității de acțiune și de reacție a autorităților publice române” (SNCSGD, 2021, p. 1). Acestea sunt obiective menite să răspundă cerințelor SNAT (2020-2024, p. 9) de asigurare a „securității cetățeanului și națiunii în cadru național și internațional” și Planului de Acțiune împotriva Dezinformării al Uniunii Europene (2016).

Comunicarea strategică realizează atât sincronizarea și coordonarea pe orizontală a structurilor de informare și relații publice reprezentative pentru domeniile de activitate (așa cum sunt ele precizate în document), cât și transmiterea unui mesaj unitar și coerent către audiențele interne și externe.

ÎN LOC DE CONCLUZII. DE CE ESTE DIFERITĂ COMUNICAREA STRATEGICĂ ÎN ROMÂNIA ȘI CUM POATE EA DEVENI EFICIENTĂ?

România are o strategie de comunicare strategică la nivel național și dispune de structuri la câteva ministere și alte instituții guvernamentale, procese sau funcții, neexistând însă o structură care să sincronizeze comunicarea instituțională și alinierea, la nivel național, cu structurile sau organizațiile internaționale, în scopul îndeplinirii obiectivelor strategice naționale.

Comunicarea strategică este despre specialiști, despre oameni dedicați care înțeleg procesul, dar este și despre leadership și despre asumare instituțională la nivel înalt, este și despre sincronizarea mesajului la nivel național, de aliniere a acestuia la nivel european și euroatlantic. Și atunci, avem nevoie să înțelegem și asumăm la nivel național, instituțional, tot procesul, să aliniem comunicarea la nivelul strategiilor și doctrinelor și să facem planuri și proceduri de acțiune și, nu în ultimul rând, avem nevoie de educație.

Și, deși astăzi, în limbajul uzual, orice acțiune, orice proces a devenit „strategic”, la fel cum orice comunicare a devenit „strategică”, nu regăsim o înțelegere unitară a utilizării termenului nici măcar la nivel instituțional. Cu toate că avem o definiție de lucru în Strategie, rămânem tributari înțelegerii sectoriale a termenului, fie prin utilizarea lui în sensul de comunicare la nivel strategic, fie prin comunicare pe baza unei strategii, fie alt sens asociat în baza experienței personale.

Comunicarea strategică vine cu o abordare holistică, comprehensivă, înțeleasă fiind cu o natură multiplă, fiind și funcție, și proces, dar și mentalitate (mindset), cuprinzătoare față de elementele clasice de comunicare – relații publice, afaceri publice, comunicare instituțională, interacțiune cu media – întrucât are, pe lângă procesele clasice de educare și informare, și funcția de influențare, de schimbare a percepțiilor, atitudinilor și mentalităților. Deci, procesul de influențare este instrumentul prin care se poate face apel la normele, valorile și atitudinile specifice care contribuie la creșterea culturii de securitate, iar comunicarea strategică agregă procesele și instrumentele necesare.

Creșterea gradului de conștientizare a publicului privind influența campaniilor de dezinformare se poate face eficient, printr-un mecanism de colaborare și coordonare instituțională, gândit să funcționeze pe termen lung, cu o proiecție

deschisă asupra societății civile, cu implicarea societății civile, a mass-media și a mediului academic. ONG-urile și mediul privat sunt un element cheie al tranziției de la abordarea strict guvernamentală (whole of government) la cea integrată la nivelul întregii societăți (whole of society), însă procesul este oarecum anevoios, din cauza încrederii scăzute a cetățeanului în instituțiile statului (Guvern – 19%, Președinție – 29%), și în clasa politică (Parlament – 17%), a gradului de corupție instituțională și a birocrăției (INSCOP, 2023). În același timp, inițierea unui proiect național, strategic, în domeniul educației, cu aplecare pe problematica educației media pentru dezvoltarea unor reflexe de verificare a datelor și informațiilor, am putea aprecia că este nu doar necesar, ci și urgent, deoarece bălălia pentru protecția cetățeanului s-a mutat, de ceva timp, în domeniul cognitiv.

Implementarea comunicării strategice la nivel național trebuie să includă, pe lângă comunicarea tradițională (relațiile cu mass-media, comunicatele de presă postactivitate etc.) și *new media* (web rețele sociale etc.), o asumare din partea factorului politic și implicarea directă a *leadershipului* instituțional. Sunt necesare, totodată, descentralizarea și orientarea procesului decizional pe mai multe niveluri de expertiză și *leadership*, în funcție de importanța și relevanța subiectului în cauză. Eficiența comunicării strategice instituționale este dată de sincronizarea la nivel instituțional și de cooperarea interinstituțională. La nivelul Executivului, comunicarea strategică trebuie asumată, iar Strategia națională de comunicare strategică și combatere a dezinformării (2021) trebuie transpusă într-un plan coerent, cu măsuri concrete, responsabilități și sarcini care să conducă la o „*aliniere a vorbelor cu faptele*”, la desfășurarea acțiunilor și activităților pentru și în folosul cetățeanului.

BIBLIOGRAFIE:

1. ACO AD 95 – 2 (2022), *Allied Command Directive Strategic Communication*.
2. Administrația Prezidențială (2020). *Strategia Națională de Apărare a Țării 2020-2024*. București
3. Barometrul Conflictelor (2023). Institutul Heidelberg pentru Cercetarea Conflictelor Internaționale (HIK), <https://hiik.de/conflict-barometer/current-version/?lang=en>, accesat la 9 septembrie 2023.
4. Comisia Europeană (2016). *Cadrul comun privind contracararea amenințărilor hibride. Un răspuns al Uniunii Europene*. Bruxelles
5. Comisia Europeană (CE) (2021). *Raport general privind activitățile Uniunii Europene în anul 2021*, <https://op.europa.eu/webpub/com/general-report-2021/ro/>, accesat la 2 septembrie 2024
6. Department of Defense (2009), *Report on Strategic Communication*, Washington, D.C., p. 1.

7. EUGS (2019). *The European Union Global Strategy three years on, looking forward*, https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/eu_global_strategy_2019.pdf, p. 12.
8. European Commission (2015). *Action Plan on Strategic Communication*. Bruxelles.
9. European Union Institute for Security Studies/EUISS (2016). *Report of the European Union Institute for Security Studies*.
10. European External Action Service/EEAS (2016). *Strategia globală de politică externă și de securitate a Uniunii Europene*. Bruxelles, https://europa.eu/globalstrategy/sites/globalstrategy/files/eugs_ro_version.pdf, accesat la 22 iulie 2024.
11. European External Action Service (EEAS) (2019). *De la viziune la acțiune: Strategia globală a UE în practică – după trei ani de la elaborare, privind către viitor*, https://www.eeas.europa.eu/eeas/de-la-viziune-la-acțiune-strategia-globală-ue-în-practică-după-trei-ani-de-la-elaborare_ro, accesat la 5 septembrie 2024.
12. Goldman, E. (6 octombrie 2007). Strategic Communication: A Tool for Asymmetric Warfare. În *Small Wars Journal*, pp. 5-7
13. Gramaglia, C.S. (2008). *Strategic Communication: Distortion and White Noise*. În *Joint Information Operations Warfare Command, IOSphere*, p. 10.
14. Gregory, B. (2005). *Public Diplomacy and Strategic Communication: Cultures, Firewalls, and Imported Norms*. American Political Science Association conference on international communication and conflict, <http://www8.georgetown.edu/cct/apsa/papers/gregory.pdf>, accesat la 2 septembrie 2024.
15. Guerrero-Castro, C. (2012). *Strategic Communication for Security & National Defense: Proposal for an Interdisciplinary Approach*. În *The Quarterly Journal*, pp. 27-52.
16. Guvernul României (2023). *Strategia de management al comunicării guvernamentale* (SMCG, 2023), SIPOCA 754, <https://sgg.gov.ro/1/wp-content/uploads/2024/01/Strategie-de-comunicare-754.pdf>, accesat la 26 august 2024.
17. Hallahan, K. (2004). *Communication management. Encyclopedia of public Relationship*, vol. 1, Ed. Tousand Oaks, Sage, pp. 161-164.
18. Hallahan, K., Holtzhausen, D., Ruler, B., Verčič, D., Sriramesh, K. (2007). *Defining Strategic Communication*, în *International Journal of Strategic Communication*, DOI: 10.1080/15531180701285244, <https://www.researchgate.net/publication/241730557>, pp. 3-35.
19. Hallahan, K. (2015). *Organizational Goals and Communication Objectives in Strategic Communication*. The Routledge Handbook of Strategic Communication, Taylor and Francis, p. 244.
20. INSCOP (2023). *Sondaj de opinie național – octombrie-noiembrie 2023. Partea a V-a, Incredere institutții. După 10 ani: Comparatie 2013-2023*, <https://www.inscop.ro/wp-content/uploads/2023/11/14.11.2023-INSCOP-News.ro-Incredere-institutii.pdf>, accesat la 12 iunie 2024.
21. Institutul Heidelberg pentru Cercetarea Conflictelor Internaționale (HIK), Barometrul Conflictelor (HIK) (2023), <https://hiik.de/conflict-barometer/current-version/?lang=en>, accesat la 9 septembrie 2023.
22. Leonard, M., Stead, C., Smewing, C. (2002). *Public diplomacy*. The Foreign Policy Centre.
23. Löffelholz, M., Auer, C., Srugies, A. (2015). *Strategic Dimensions of Public Diplomacy*. The Routledge Handbook of Strategic Communication, Taylor&Francis.
24. Moss, D., Warnaby, G. (1998). *Communications Strategy? Strategy Communication? Integrating different perspectives*. În *Journal of Marketing Communications*, 4 (3), pp. 131-140.
25. Murphy, D.M. (2009). *Strategic Communication, Information Operations Primer*, p. 9.
26. NATO AJP10 (2023). *Allied Joint Doctrine for Strategic Communication AJP-10*, Edition A, Version 1, Allied Joint Publication NSO.
27. NATO DSG 0528 (2010). *Military Concept for NATO Strategic Communication*.
28. NATO MC 628 (2017). *NATO Military Policy on Strategic Communications*. Bruxelles
29. *NATO Strategic Communication Handbook* (2017). Bruxelles.
30. NATO (2022). *NATO Strategic Concept 2022*, www.nato.int, accesat la 9 septembrie 2022.
31. Nye, J.S. (2004). *Soft power. The means to success in world politics*, Public Affairs.
32. Paul, C. (2007). *Strategic Communication' is Vague*, 15 februarie 2023, https://ndupress.ndu.edu/Portals/68/Documents/jfq/jfq-56/jfq-56_10-13_Paul.pdf?ver=bqn9c1gLmMM_MqRVikeO2Q%3D%3D, accesat la 21 iulie 2024.
33. Paul, C. (2008). *Information Operations: Doctrine and Practice: A Reference Handbook*. Westport, Conn.: Greenwood Publishing Group, 2008, p. 7.
34. Paul, C. (2009). *Whither Strategic Communication? A Survey of Current Proposals and Recommendations*, RAND Corporation Report, pp. 1-16.
35. Paul C. (2010). *"Strategic Communication" Is Vague Say What You Mean*, *Joint Force Quarterly*, nr. 56, 1st quarter, p. 11.
36. Paul, C. (2011). *Strategic Communication – Origins, Concepts, and Current Debates*. Greenwood Publishing Group
37. Popescu M. (2022). *Comunicarea strategică a informației*. Craiova: Editura Top Form.
38. Rowland, L., Tatham, S. (2010). *Strategic Communication & Influence Operations: Do We Really Get 'It'?* În *Small Wars Journal*, p. 7.
39. SG-0794 (2009). *NATO Strategic Communications Policy*.
40. SHAPE/ACO (2017). *Strategic Communications Framework*.
41. *Strategia Națională de Comunicare Strategică și Combateră a Dezinformării*, (2021). București, aprobată prin Hotărârea CSAT nr. 113 din 18.08.2021.
42. Trevena, C. (2023). *The evolution of PR*, <https://hatch.group/the-evolution-of-pr/>, accesat la 25 mai 2023.
43. The White House (2010). *National Framework for Strategic Communication*, Washington, D.C.
44. U.S. Department of Defense (2004). *Report of the Defense Science Board Task Force on Strategic Communication*. Washington, D.C.: U.S. Department of Defense, <https://irp.fas.org/agency/dod/dsb/commu>, accesat la 12 octombrie 2024.
45. U.S. Department of Defense (2006). *Quadrennial Defense Review-Execution Roadmap for Strategic Communication*, www.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/a495367.pdf, accesat la 17 februarie 2024.
46. U.S. Department of Defense (2017). *Department of Defense Dictionary of Military and Associated Terms*, Washington.
47. U.S. Joint Forces Command, Commander's Handbook for Strategic Communication and Communication Strategy, Suffolk, Va.: U.S. Joint Forces Command Joint Warfighting Center, Version 3.0, 24 iunie 2010, p. xii.
48. Vasile, V. (2017). *Comunicarea strategică – repere conceptuale și evolutive – (I)*, în revista *Gândirea militară românească*, pp. 47-60.
49. Wilson, L.J., Ogden, J.D., Wilson, C.E. (2019). *Strategic communication for social media and marketing*, ed. a 7-a, Kendal Hunt Publishing.
50. Yarger, R.H. (2008). *Towards a Theory of Strategy: Art Lykke and the Army War College Strategy Model*, www.au.af.mil/au/awc/awcgate/army-usawc/stratpap.htm, accesat la 14 martie 2024.

RISCURILE DE SECURITATE ÎNTRE ANALIZĂ ȘI PRESUPUNERI

Locotenent-colonel dr. Carmen-Maria MOISE

Statul Major al Apărării

Dr. Irina TĂTARU

*Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, București
10.55535/GMR.2024.4.28*

The identification, analysis and management of security risks is a real challenge for any state, especially in the current geostrategic context. All of them belong to the risk management process and cannot be left to assumptions, but require a specialized approach by people with expertise in the field. No developed state can afford to leave security risks to chance, because it can cost its very existence as a sovereign and independent state.

In the current security environment, the lack of a correct risk analysis can lead to a weakening of the administrative capacity to respond to new forms of regional or international security threats. In its absence, the state will not be able to take appropriate measures and will not be able to take the necessary actions to protect its interests in the face of vulnerabilities of any type. A careful and in-depth analysis can facilitate the reduction of exposure to different types of risk, resulting in minimizing the negative effects determined by the possible manifestation of the identified security risks. However, risk identification is only a primordial stage in the complex process of risk management.

Keywords: risk; security environment; risk management; communication services; administrative capacity;

INTRODUCERE

De ce gestionarea riscurilor de securitate? Este un subiect destul de uzitat și dezbătut atât în media, cât și în documente oficiale, începând cu Strategia Națională de Apărare a Țării și terminând cu diversele registre de riscuri din cadrul organizațiilor publice. Pare uneori că este prea mult sau nu atât de important. Noi considerăm că nu. Din contră, aceste riscuri, gestionate incorect, conduc la declinul organizațional și, în ansamblu, la declinul administrativ al unei țări, provocând scăderea ratingului de țară, a economiei și, uneori, mai grav, generând breșe de securitate greu reparabile.

Deși se discută, se dezbate și se scrie mult pe această temă, ne-am pus întrebarea dacă aceste riscuri se gestionează în mod științific în cadrul entităților publice din România sau este mult formalism, fiind doar opinii și păreri, fără un fundament științific. Ar fi interesant de determinat cât la sută este știință și cât la sută formalism. Aceasta considerăm că ar fi o adevărată provocare și destul de dificil de determinat.

Entitățile publice formează împreună sistemul administrativ al statului, organismul acestuia. Capacitatea administrativă reprezintă, utilizând aceeași comparație, modul de funcționare al organismului. O bună capacitate administrativă reprezintă, așadar, un organism sănătos. La fel cum pregătim sistemul imunitar al organismului pentru perioadele mai reci, consolidarea capacității administrative trebuie să reprezinte o prioritate pentru orice stat care dorește să facă față oricărei amenințări sau vulnerabilități de securitate.

Dar, cum putem realiza acest lucru pentru riscurile de securitate, care ar fi pârgurile și măsurile ce determină funcționarea acestui proces de management al riscurilor în cazul de față? În scopul răspunsului la aceste întrebări, am realizat o analiză a documentelor unor state membre ale NATO, pentru a avea o privire de ansamblu asupra modului în care acestea gestionează riscurile de securitate. Considerăm că, prin preluarea unor exemple deja utilizate în alte țări mai dezvoltate și aplicate sistematic, se va putea crea o cultură organizațională în acest sens și în țara noastră.

ANALIZA RISCURILOR ÎN CELE MAI IMPORTANTE DOCUMENTE NAȚIONALE

Deloc întâmplător, acest aspect al capacității administrative de gestionare a unor riscuri în directă legătură și cu gestionarea finanțelor publice este menționat ca primă vulnerabilitate în Strategia Națională de Apărare a Țării pentru perioada 2020-2024, astfel: „Capacitatea instituțiilor statului de a evalua și diminua impactul riscurilor și amenințărilor este limitată de persistența unor vulnerabilități în alocarea și gestionarea fondurilor publice, respectiv în accesarea fondurilor europene (inclusiv a celor subsecvente Cadrului Financiar Multianual 2021-2027); normarea și organizarea unor domenii esențiale precum sănătatea și educația; elaborarea și implementarea politicilor publice.” (Strategia Națională de Apărare a Țării, 2020, p. 29). Ceea ce este interesant este recunoașterea unei limitări a capacității administrative de gestionare a riscurilor pe fondul acestor vulnerabilități.

Revenind, pentru o bună gestionare a riscurilor, considerăm că este nevoie de abordarea științifică și profesionistă a acestora, precum și de promptitudine în determinarea lor. Așa cum reiese din Strategia Națională de Apărare a Țării pentru perioada 2020-2024, țara noastră se confruntă cu o serie de riscuri de securitate, precum: „1. Tentația așa-numită iliberală; 2. Evoluția Republicii Moldova reprezintă un risc, din cauza perspectivei contrabalansării orientării europene; 3. Stagnarea indefinită a extinderii UE în zona Balcanilor de Vest; 4. Riscurile dinspre sud la adresa statelor UE și NATO; 5. Deriva accentuată a ordinii internaționale și cu tendința de destructurare a multilateralismului; 6. Absența unei planificări bugetare multianuale reale; 7. Persistența infrastructurii precare, deficitul de resursă specializată și subfinanțarea; 8. Acțiunile nelegitime întreprinse de grupuri de interese; 9. Disfuncții trenante în organizarea marilor sisteme publice de sănătate, educație și asistență socială; 10. Intensificarea propagandei islamist-jihadiste; 11. Accentuarea declinului demografic; 12. Dificultățile de ordin economic, perpetuarea economiei subterane și a corupției; 13. Dificultățile în gestionarea fondurilor europene; 14. Riscul dispariției patrimoniului cultural; 15. Grupările de criminalitate organizată; 16. Acțiunile extremiste; 17. Utilizarea noilor tehnologii; 18. Dependența serviciilor de comunicații de un număr restrâns de furnizori de tehnologie; 19. Riscul declanșării unui conflict armat interstatal se menține redus, dar se profilează riscul adaptării operațiunilor ofensive cu caracter hibrid.” (Ib., p. 27).

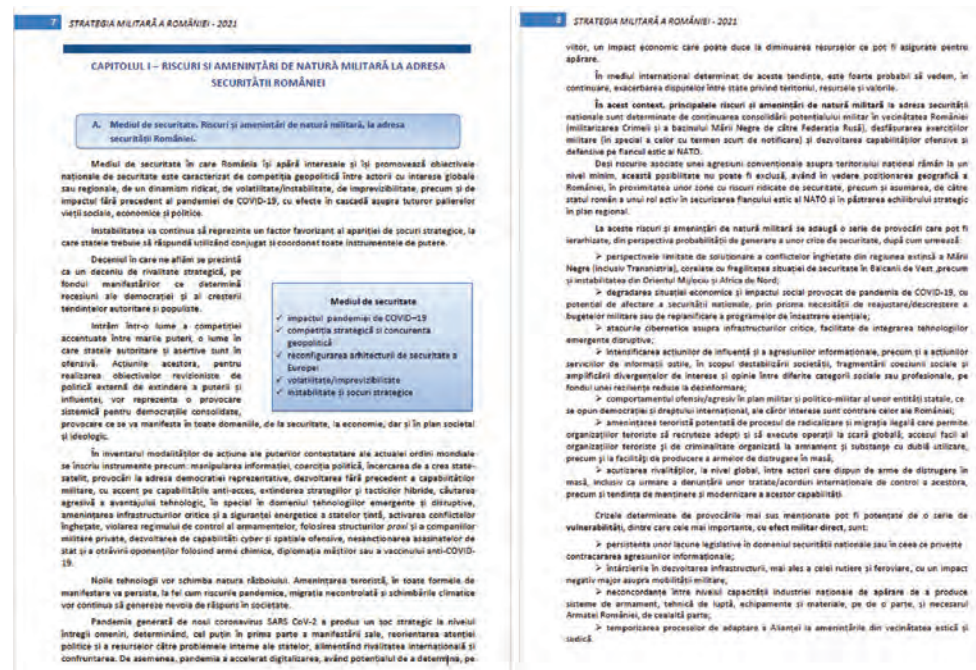
O mare parte pot fi considerate riscuri din perspectiva teoretică a definirii riscului, anume un eveniment incert care este posibil să se manifeste în viitor, însă unele nu mai pot fi considerate riscuri, deoarece sunt chiar probleme nerezolvate

sau riscuri manifestate deja, care au fost cândva în categoria riscurilor, însă nu au fost gestionate suficient de bine pentru a nu se manifesta, cum ar fi: „*Persistența infrastructurii precare, deficitul de resursă specializată și subfinanțarea; Absența unei planificări bugetare multianuale reale; Accentuarea declinului demografic*”. (Ib.)

Potrivit aceluiași document, România se confruntă și cu o serie de „Surse suplimentare de riscuri”, care sunt reprezentate de:

- „perspectiva regândirii regimurilor de control al armamentelor, creșterea bugetelor de apărare și accelerarea ritmului de dezvoltare a capacităților militare ale unor actori statali;
- volatilitatea stării de securitate în Balcanii de Vest, alături de conservarea focarelor de conflict din regiunea extinsă a Mării Negre și perspectivele limitate în soluționarea conflictelor înghețate din regiune, în paralel cu lipsa de transparență asociată armamentului Federației Ruse staționat în regiunea separatistă transnistreană și cu tendința de prelungire a crizei de securitate din estul Ucrainei, declanșată în contextual anexării ilegale a Crimeii;
- fenomene cu probabilitate redusă, dar cu impact major: confruntări militare de joasă intensitate, dar persistente în timp; aflux masiv de migranți; dezastre ecologice, catastrofe naturale; agresiuni la adresa calității factorilor de mediu sau alte calamități.” (Ib.).

Un alt important document național, în care se amintesc riscurile la adresa securității țării, este Strategia Militară a României. În acest document, considerăm că ar trebui să regăsim aspecte legate de managementul riscurilor, dacă nu se regăsesc riscuri importante identificate din motive, probabil de politici publice despre care nu putem să ne pronunțăm, neputând să identificăm astfel de decizii. Capitolul I – Riscuri și amenințări de natură militară la adresa securității României (Strategia Militară a României, 2021, p. 7), deși are în titlu cuvântul *riscuri*, nu regăsim descris în conținut niciun risc! Se vorbește despre posibile riscuri militare, dar nu sunt descrise cu claritate. În schimb, sunt descrise cauzele care ar putea genera riscuri și contextul geopolitic. Cele din urmă reprezintă, din punct de vedere științific, în managementul riscului, aspectele care trebuie luate în considerare în identificarea unui risc. Putem presupune, din text, că ar putea fi vorba de un posibil conflict armat pe teritoriul României, evaluat la nivel minim, însă cam atât.

Imaginea 1: Riscuri și amenințări de natură militară la adresa securității României
(Strategia Militară a României, ib.)

Continuând cu documentele importante ale României, regăsim *Carta Albă a Apărării*¹, care, potrivit Legii privind planificarea apărării nr. 203/2015, este documentul de planificare al apărării la nivel departamental ce are ca scop îndeplinirea prevederilor Strategiei Naționale de Apărare a Țării și implementarea obiectivelor de apărare stabilite de Programul de guvernare. *Carta albă* este elaborată de Ministerul Apărării Naționale, însoțită de Guvernul României, avizată de Consiliul Suprem de Apărare a Țării și aprobată de Parlament, conform legii, pentru un orizont de 4 ani. Aici regăsim, la pagina 12, partea de Riscuri și amenințări. La o analiză mai atentă, putem observa faptul că nu sunt delimitate concret principalele riscuri și amenințări și cauzele acestora. Putem identifica menționarea unui risc de conflict major care a fost încadrat în 2021 ca risc de nivel redus, adică probabilitatea de manifestare a unui conflict major este încadrată la nivelul minim – probabilitate mică; putem deduce, de asemenea, posibila manifestare a unor atacuri cibernetice care reprezintă posibile amenințări, dar nu identificăm care ar putea fi potențialele riscuri în această zonă.

¹ Hotărârea nr. 28 din 11 mai 2021 a Parlamentului României, pentru aprobarea *Cartei Albe a Apărării*, publicată în *Monitorul Oficial al României*, Partea I, nr. 499/13 mai 2021.

După cum știm acum, în proximitatea României se desfășoară un conflict armat de o durată greu de estimat fără informații și analize atente: „*La 24 februarie 2022, Rusia a invadat Ucraina, într-o escaladare a războiului ruso-ucrainean început în 2014. Invazia, cel mai mare conflict din Europa de la Al Doilea Război Mondial, a provocat sute de mii de victime militare și zeci de mii de victime civile ucrainene. În 2024, trupele ruse ocupau aproximativ 20% din teritoriul Ucrainei. Dintr-o populație de 41 de milioane de locuitori, aproximativ 8 milioane de ucraineni au fost strămutați intern și peste 8,2 milioane au părăsit țara până în aprilie 2023, creând cea mai mare criză a refugiaților din Europa de la Al Doilea Război Mondial*”².

În pasajele documentelor menționate constatăm o inconsecvență în descrierea riscurilor și, ca atare, nu putem identifica o reală separare a riscurilor de vulnerabilități și amenințări. Această analiză simplă pe text ne dezvăluie o abordare de nivel începător a managementului riscului, ceea ce considerăm că nu ne va crea oportunități viitoare, ci, mai degrabă, vulnerabilități. Tocmai de aceea, considerăm necesară dezvoltarea unei culturi organizaționale în entitățile publice, în special în cele din sistemul național de securitate, care să utilizeze managementul riscului la un nivel avansat.

În acest context, exemplele altor țări care utilizează de mult timp acest proces ne poate fi de un real folos. Vom menționa, pentru exemplificare, abordări diverse regăsite în documentele naționale ale SUA și ale Marii Britanii. Capturile din documentele identificate online le considerăm reprezentative și necesar a fi prezentate în vederea înțelegerii importanței pe care aceste state o acordă managementului riscului.

MANAGEMENTUL RISULUI ÎN DOCUMENTELE UNOR STATE MEMBRE ALE NATO – SUA ȘI MAREA BRITANIE

Strategia de Apărare a Statelor Unite, „*National Defence Strategy 2022*” (National Defense Strategy, 2022) are un capitol dedicat – capitolul IX, p. 22 din prima parte introductivă, despre managementul riscului (Risk management/ <https://media.defense.gov/2022/Oct/27/2003103845/-1/-1/1/2022-NATIONAL-DEFENSE-STRATEGY-NPR-MDR.PDF>), în care se menționează importanța gestionării oricărui tip de risc și, de asemenea, posibilitatea de a nu putea, uneori, identifica toate riscurile și concentrarea unor eforturi financiare într-o direcție greșită dacă nu sunt identificate corect riscurile, iar în conținut, deși nu sunt enumerate toate riscurile – ceea ce este normal, pentru că acestea sunt obiectul unui document

² Invazia Rusiei în Ucraina (2022–prezent), în [https://ro.wikipedia.org/wiki/Invasia_Rusiei_%C3%AEn_Ucraina_\(2022%E2%80%93prezent\)](https://ro.wikipedia.org/wiki/Invasia_Rusiei_%C3%AEn_Ucraina_(2022%E2%80%93prezent)), accesat la 5 septembrie 2024.

mai detaliat, nu al unei strategii –, sunt identificate totuși câteva riscuri care ar fi un real pericol dacă s-ar manifesta mai intens. Din conținut am identificat focalizarea ca riscuri mai importante pe cele din domeniul cibernetic și al armelor nucleare (lb.). Putem să mai observăm utilizarea termenilor științifici specifici managementului riscului, precum: „*escalation risk*” (apare atunci când este atins un anumit prag, fie pe baza unui interval de timp, fie pe o altă condiție de risc, necesitând, astfel, un nivel mai ridicat de atenție. De exemplu, un risc care a rămas în mai mult de două perioade fiscale fără un tratament adecvat ar putea fi semnalat pentru un control suplimentar. O altă condiție pentru escaladare ar putea apărea dacă, în timpul monitorizării riscului, condițiile indică faptul că ratingul de expunere la risc va depăși semnificativ estimările inițiale/https://csrc.nist.gov/glossary/term/risk_escalation) și „*mitigate the risk (prioritizarea, evaluarea și implementarea controalelor/contramăsurilor adecvate de reducere a riscurilor recomandate din procesul de management al riscului, reducerea impactului unui risc*”/https://csrc.nist.gov/glossary/term/risk_mitigation).

Deci, putem deduce că, într-adevăr, s-a făcut o analiză complexă înainte de a fi identificate riscurile și, cu siguranță, au fost propuse și creionate măsuri pe termen mediu și lung pentru gestionarea acestora.

Pentru o exemplificare practică a modului în care se face această identificare în alte țări, am ales și modelul Marii Britanii, pe care l-am considerat că este foarte bine aplicat și organizat. În Marea Britanie, la nivel guvernamental există un Registru de riscuri de securitate, care este public și reflectă NRSA (National Security Risk Assessment – Evaluarea riscurilor de securitate națională) (<https://access-national-risk-register.service.cabinetoffice.gov.uk/risk-methodology>). De asemenea, pe pagina guvernamentală regăsim detalii despre modul de identificare a acestora și putem constata munca de echipă din spatele identificării acestora.

CUM SUNT IDENTIFICATE ȘI, APOI, EVALUATE RISCURILE INCLUSE ÎN REGISTRUL DE RISURI AL MARII BRITANII

În primul rând, riscurile au fost identificate pentru includerea în NSRA prin consultarea unei game largi de experți din departamentele guvernamentale din Regatul Unit, administrațiile deconcentrate, comunitatea științifică guvernamentală și din afara guvernului (de exemplu, în agenții partenere, instituții academice și ÎM industrie). Evaluarea impactului și probabilității se face de către departamente specializate pentru fiecare risc identificat din aria de responsabilitate.

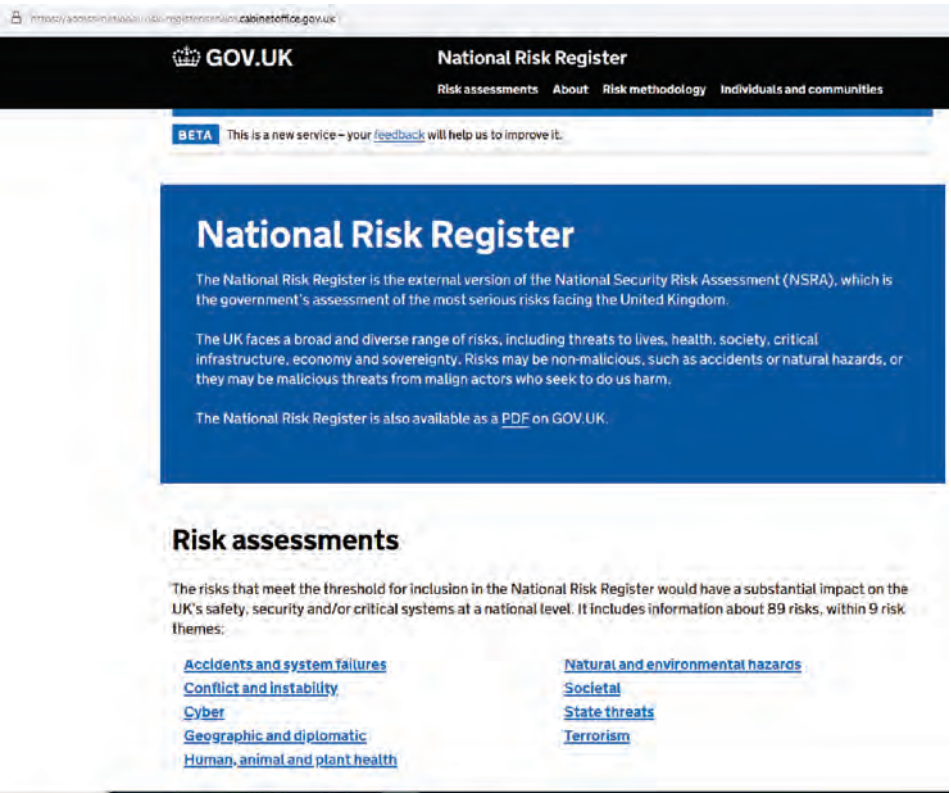
Pasul următor este încadrarea acestora printr-o evaluare ca „*scenarii rezonabile cele mai defavorabile*”. Aceste scenarii reprezintă „*cea mai incorectă*” manifestare plauzibilă a aceluia risc special (odată ce variațiile foarte puțin probabile au fost eliminate) pentru a permite entităților specializate să efectueze o planificare proporțională. Scenariile pentru fiecare risc au fost elaborate în consultare cu experți și au fost colectate date dintr-o gamă largă de surse.

NSRA nu își propune să surprindă fiecare risc cu care s-ar putea confrunta Regatul Unit. În schimb, își propune să identifice o serie de riscuri care sunt reprezentative. National Risk Register (NRR/Registru național de riscuri) este versiunea publică, ca un fel de imagine a National Security Risk Assessment (NSRA), ce reprezintă evaluarea guvernului cu privire la cele mai grave riscuri cu care se confruntă Regatul Unit al Marii Britanii.

Nu toate riscurile sunt incluse în registru, ci doar acelea care îndeplinesc un anumit „*prag de toleranță*”, adică ar putea avea un impact serios asupra siguranței, securității și/sau infrastructurilor critice ale Regatului Unit la nivel național. Registrul include 89 de riscuri, în cadrul a 9 teme de risc – deși mai multe riscuri ar putea fi clasificate în mai multe teme. Acestea sunt: Terorism, Riscuri cibernetice, Amenințările statului, Geografică și diplomatică, Accidente și defecțiuni ale sistemelor, Riscuri naturale și de mediu, Sănătatea umană, animală și vegetală, Riscuri societale, Conflicte și instabilitate.

În registru sunt prezentate probabilitatea și impactul fiecărui risc, urmând o metodologie riguroasă și bine testată.

Riscurile se pot manifesta în moduri diferite, cu diferite niveluri de severitate. Pentru a se asigura că Regatul Unit este pregătit pentru o gamă largă de scenarii, NRR stabilește un „*scenariu rezonabil, cel mai rău caz*” pentru fiecare risc. Acest lucru permite să efectueze o planificare în raport cu fiecare scenariu posibil. De asemenea, Registrul include și informații cu privire la capacitățile necesare pentru a răspunde la situație de urgență și modalitățile de redresare, în cazul în care riscul se materializează.

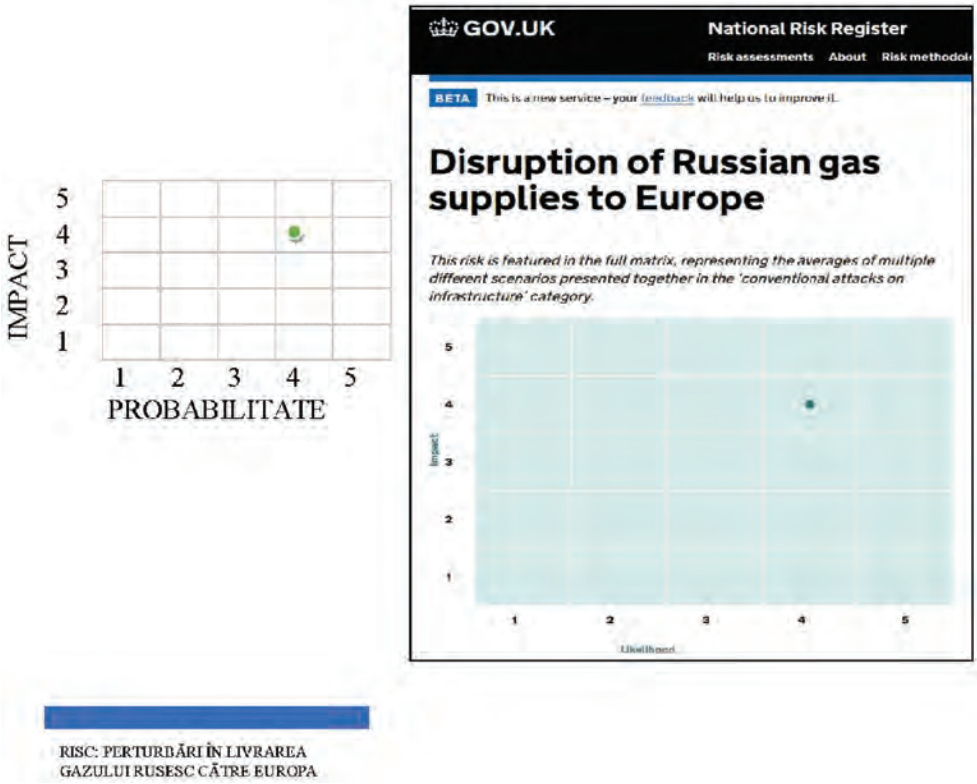
Imaginea 2: Registrul național de riscuri al Marii Britanii (National Risk Register, <https://access-national-risk-register.service.cabinetoffice.gov.uk/>, accesat la 9 septembrie 2024)

Pentru exemplificare, vom prezenta probabilitatea și impactul identificate pentru un risc din registru, precum și modul de încadrare a probabilității și a impactului în funcție de diferite scenarii posibile, conducând, ulterior, la măsuri graduale, în funcție de expunerea rezultată.

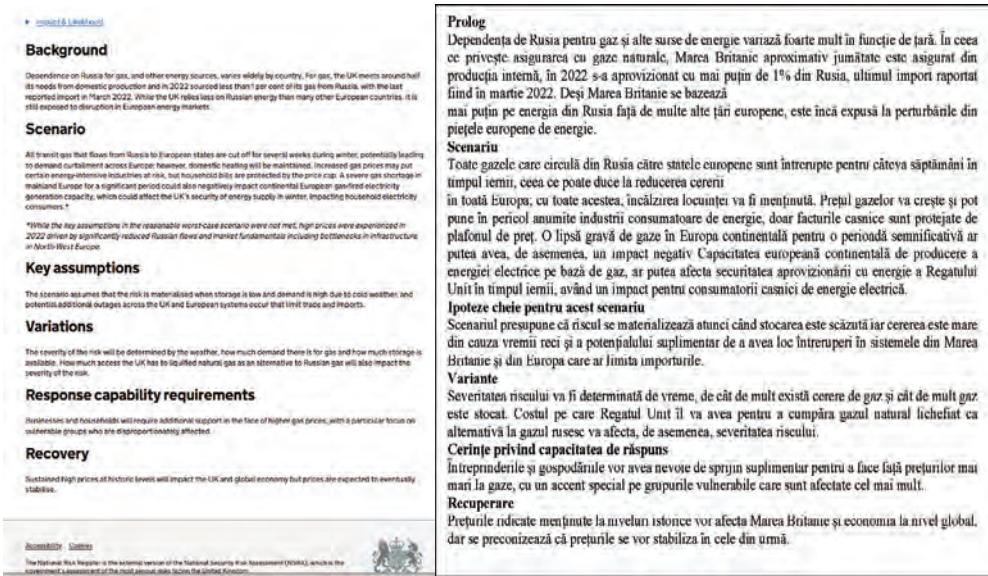
Impact & Likelihood			
Impact key		Likelihood key	
5	Catastrophic	5	>25%
4	Significant	4	5-25%
3	Moderate	3	1-5%
2	Limited	2	0.2-1%
1	Minor	1	<0.2%

IMPACT (cheia de determinare)	PROBABILITATE (cheia de determinare)
5 catastrofal	> 25%
4 semnificativ	5-25%
3 moderat	1-5%
2 limitat	0.2-1%
1 minor	< 0.2%

Imaginea 3: Modul de stabilire a probabilității și impactului (Geographic and diplomatic în <https://access-national-risk-register.service.cabinetoffice.gov.uk/risk-themes/geographic-and-diplomatic>, accesat la 9 septembrie 2024)

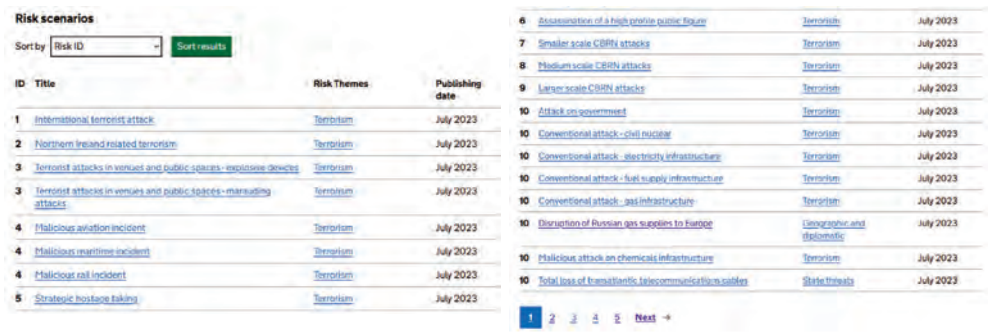

Imaginea 4: Expunerea pentru riscul „Perturbări în livrarea gazului rusesc către Europa” prezentată în matricea utilizată (Disruption of Russian gas supplies to Europe, <https://access-national-risk-register.service.cabinetoffice.gov.uk>, accesat la 11 septembrie 2024)

Imaginea 5: Scenariul și gestionarea materializării riscului din Imaginea 4 (Disruption of Russian gas supplies to Europe, <https://access-national-risk-register.service.cabinetoffice.gov.uk>, accesat la 11 septembrie 2024)

În aceeași platformă creată pentru registrul de riscuri regăsim o grupare a riscurilor identificate pe teme și cu descrierea pe scurt a gestionării fiecărui risc, în funcție de un scenariu posibil, fiind foarte accesibil accesul la prezentarea fiecărui risc, în pagina cu denumirea „*Gestionarea riscului*”³:

Cod risc	Denumirea riscului	Teme de risc	Data publicării
	Atac terorist internațional	Terorism	Iulie 2023
	Terorismul legat de Irlanda de Nord	Terorism	Iulie 2023
	Atacuri teroriste în piețe și spații publice – dispozitive improvizate	Terorism	Iulie 2023
	Atacuri teroriste în piețe și spații publice – atacuri armate	Terorism	Iulie 2023
	Incidente aviatice premeditate	Terorism	Iulie 2023
	Incidente maritime premeditate	Terorism	Iulie 2023
	Incidente feroviare premeditate	Terorism	Iulie 2023
	Luare de ostatici strategici	Terorism	Iulie 2023
	Asasinate a unor persoane de rang înalt	Terorism	Iulie 2023
	Atacuri CBRN la scară mică	Terorism	Iulie 2023
	Atacuri CBRN la scară medie	Terorism	Iulie 2023
	Atacuri CBRN pe scară largă	Terorism	Iulie 2023
	Atacuri asupra guvernului	Terorism	Iulie 2023
	Atacuri convenționale civil-nucleare	Terorism	Iulie 2023
	Atacuri convenționale – rețeaua de electricitate	Terorism	Iulie 2023
	Atacuri convenționale – infrastructura de aprovizionare cu combustibil	Terorism	Iulie 2023
	Atacuri convenționale – infrastructura de gaz	Terorism	Iulie 2023
	Perturbări în livrarea gazului rusesc către Europa	Geografic și diplomatic	Iulie 2023
	Atac intenționat asupra infrastructurii chimice	Terorism	Iulie 2023
	Pierdere totală a cablurilor de comunicații transatlantice	Amenințări statale	Iulie 2023

Imaginea 6: Modul de accesare a riscurilor pe teme și a scenariile aferente (Risk scenario, în <https://access-national-risk-register.service.cabinetoffice.gov.uk/risk-assessments>, accesat la 14 septembrie 2024)

³ Pagina cu denumirea „*Gestionarea riscului*”, în Risk assessments (cabinetoffice.gov.uk), accesat la 11 septembrie 2024.

IDENTIFICAREA, ANALIZA ȘI GESTIONAREA RISCURILOR DE SECURITATE – O REALĂ PROVOCARE

Riscurile la adresa securității naționale trebuie analizate și gestionate cu maximă atenție. Este datoria fiecărui stat să emită politici publice coerente, care să permită crearea unei administrații puternice a statului, capabilă să gestioneze diverse procese mai mult sau mai puțin complexe. Entităților publice din cadrul sistemului național de securitate trebuie să li se acorde o atenție sporită și să le fie alocate resursele necesare pentru a fi capabile să gestioneze riscurile de securitate. În principal, resursa umană face diferența. Iar o resursă umană competentă generează întotdeauna plusvaloare oricărei organizații, însă este și cel mai greu de atras, în special în actualul context economic.

Scopul principal este menținerea unui stat puternic și democratic. În procesul de management al riscurilor, identificarea corectă a riscurilor este esențială. Nu putem trece mai departe la analiza și gestionarea acestora prin măsuri concrete și coerente decât dacă reușim, în primul rând, să le identificăm corect. Riscurile se pot identifica cel mai ușor, conform specialiștilor în domeniu, prin formularea cauză – risc – efect (Mulcahy, 2010, pp. 70-77). Ca să ajungem la cauză/cauze, se recomandă mai multe tehnici, printre care cea mai utilizată este chiar întrebarea: *Ce ar fi dacă?*

Riscul se referă întotdeauna la viitor, tocmai de aceea necesită resurse de informații și conexiuni de date, precum și analize complexe în identificarea corectă. Riscurile identificate nu sunt găsite prin revelații sau premoniții, ci prin cercetări amănunțite.

De asemenea, este important să avem resurse constante, pe care să ne putem baza în orice moment pentru identificarea riscurilor. Stabilitatea resurselor este esențială, altfel putem periclita tot procesul de management al riscurilor.

Riscurile reprezintă, așa cum se uzitează în terminologia de specialitate, evenimente incerte care pot afecta pozitiv sau negativ obiectivele, proiectele etc. De aceea, managementul riscului implică diminuarea consecințelor unor evenimente negative (amenințări) și maximizarea rezultatelor posibilelor evenimente pozitive (oportunități) (Mulcahy, 2010, p. 3).

În orice caz, un risc este atunci când procentajul de certitudine este mult mai mic decât 100% – altfel, este un fapt, o problemă și nu un risc.

Procesul de management al riscului, în sine, implică o serie de alte subproces, în accepțiunea Ritei Mulcahy acestea putând fi în număr de șapte:

1. Stabilirea regulilor și a politicilor de lucru la nivel instituțional pentru managementul riscului sau **Planificarea managementului riscului** (tipul de matrice

cu care se va lucra, cum va arată registrul de riscuri și alte tipuri de documente necesare – ca exemple de metodologie și format de documente, putem accesa Ordinul nr. M.100 din 13 mai 2019 al ministrului apărării naționale pentru aprobarea Normelor metodologice privind sistemul de control intern managerial în Ministerul Apărării Naționale, publicat în Monitorul Oficial nr. 456/6 iunie 2019) – acest subproces implică o serie de activități principale, prezentate în *figura 1*:

Figura 1: Stabilirea regulilor și a politicilor de lucru la nivel instituțional (concepția autoarelor)

2. Identificarea riscurilor – prin tehnici specifice, pe care le regăsim descrise în standardul internațional SR EN 31010/2019 – Managementul riscului. Tehnici de evaluare a riscurilor, precum și în literatura de specialitate. Acest subproces implică o serie de activități principale, prezentate în *figura 2*.

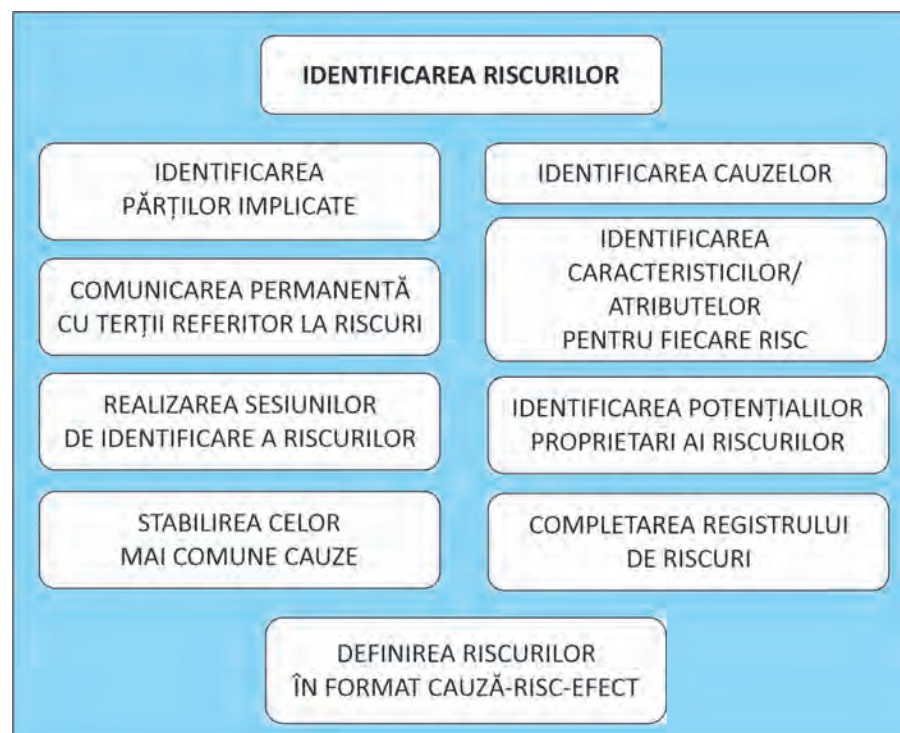

Figura 2: Identificarea riscurilor (concepția autoarelor)

3. Analiza calitativă a riscurilor implică stabilirea unei ierarhizări a riscurilor în funcție de nivelul estimat al probabilității și impactului. Activitățile principale ale acestui subproces ar fi cele prezentate în figura 3.

4. Analiza cantitativă a riscului – subproces ce implică o analiză numerică, de impact financiar a riscurilor. Principalele activități implicate ar fi cele prezentate în figura 4.

5. Elaborarea planului de răspuns la riscuri – subproces care implică, în principal, stabilirea unor măsuri coerente și concrete de răspuns la eventuala manifestare a riscurilor. Ca activități principale, regăsim cele prezentate în figura 5.

6. Implementarea efectivă a măsurilor de răspuns la risc – subproces complex, care implică activități multiple de punere în practică a măsurilor stabilite ca răspuns cu resurse alocate. Principalele activități sunt prezentate în figura 6.

7. Monitorizarea riscurilor și controlul riscurilor – subproces ce implică menținerea unei stări de vigilență și urmărirea atentă a oricăror modificări ce ar putea schimba caracteristicile unui risc (figura 6).

Figura 3: Analiza calitativă a riscurilor (concepția autoarelor)

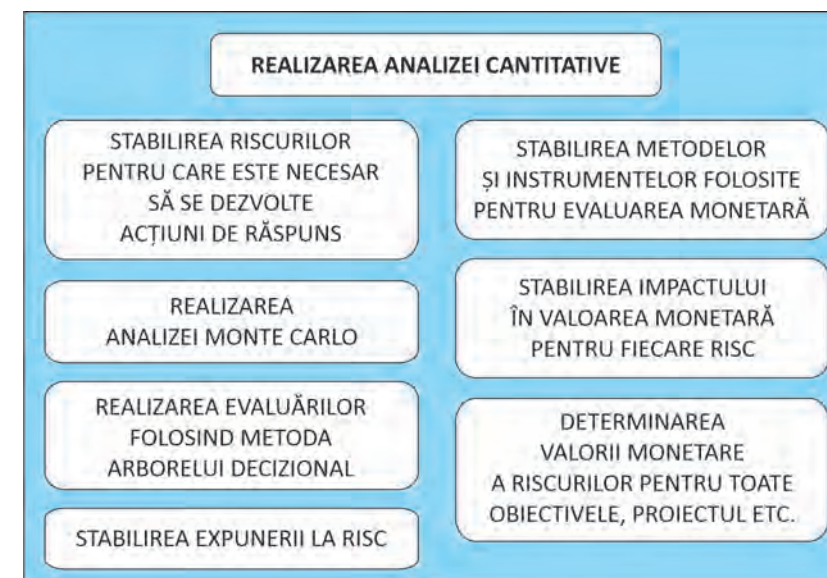

Figura 4: Analiza cantitativă a riscurilor (concepția autoarelor)

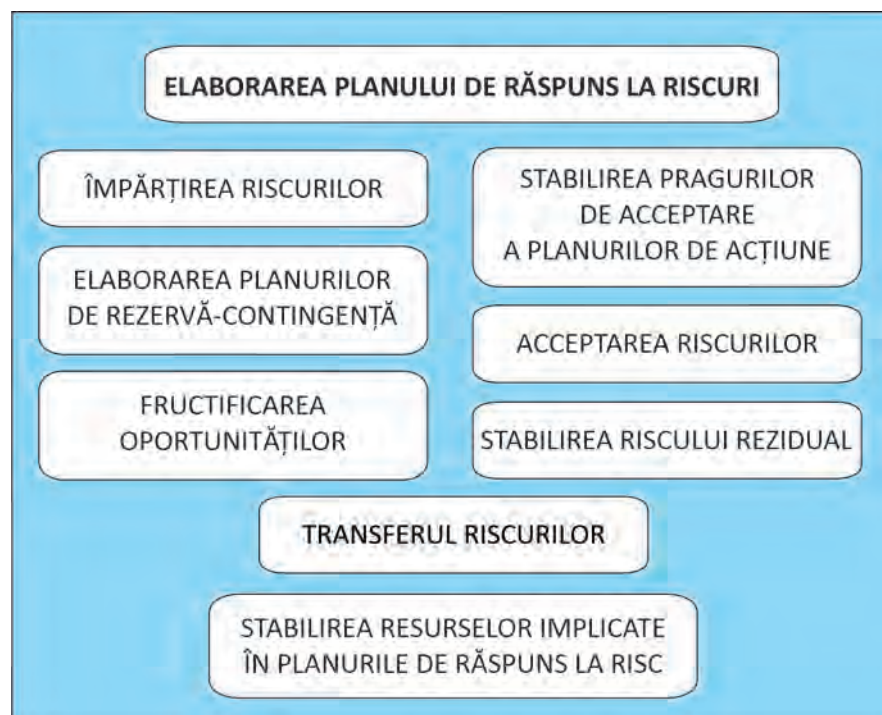

Figura 5: Elaborarea planului de răspuns la riscuri (concepția autoarelor)

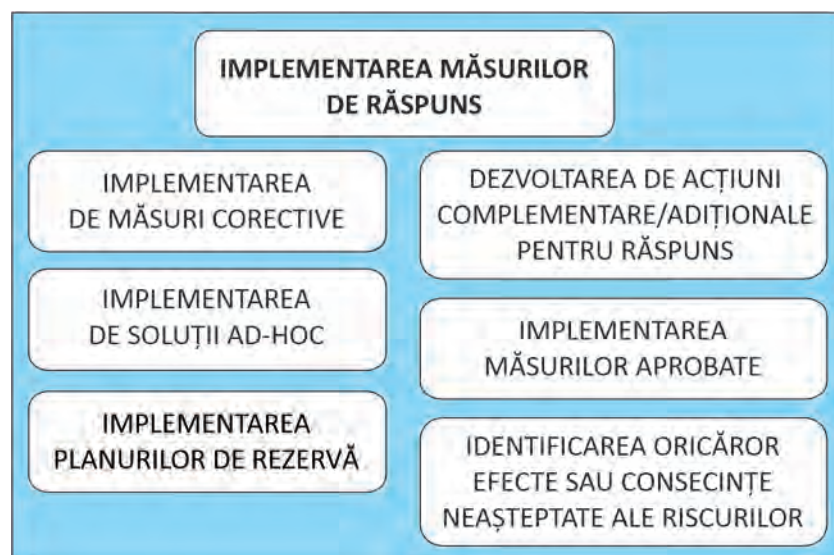

Figura 6: Implementarea efectivă a măsurilor de răspuns la risc (concepția autoarelor)

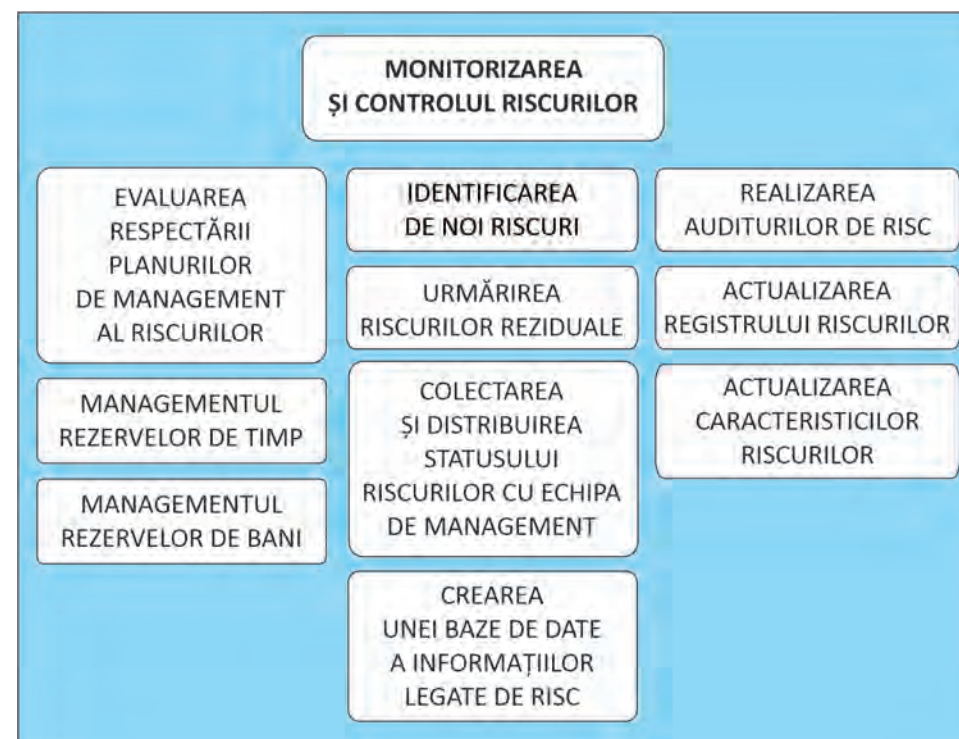

Figura 7: Monitorizarea riscurilor și controlul riscurilor (concepția autoarelor)

Fiecare risc de securitate, odată identificat, trebuie să parcurgă toate subprocese necesare, pentru a putea considera că a fost gestionat corect. O reală provocare și accesul la multiple tipuri de resurse trebuie să fie alocate atât pentru identificarea riscurilor de securitate, cât și pentru analiza și gestionarea acestora. Complexitatea procesului necesită o muncă de echipă și comunicare permanentă între actorii implicați.

CONCLUZII

Managementul riscului este procesul complex de identificare, evaluare și gestionare a riscurilor de orice tip, inclusiv a celor de securitate.

Riscurile de securitate provin dintr-o varietate de surse, precum: incertitudini financiare, probleme tehnologice, erori de management strategic, accidente și dezastre naturale etc.

Siguranța unei țări constă în capacitatea de a răspunde eventualelor manifestări ale riscurilor de securitate identificate. Tocmai de aceea, considerăm că pregătirea

permanentă prin planuri, proiecte, strategii etc. reprezintă o necesitate vitală pentru administrația publică a oricărei țări.

Un program bine pus la punct pentru managementului riscului ajută la luarea în considerare a întregii game de riscuri cu care o țară s-ar putea confrunta și este implementat în toate țările dezvoltate ale lumii. Acesta ajută la identificarea unor procese complexe, care necesită atenție pentru a putea pregăti, din timp, cel mai potrivit răspuns la risc. În prezent, mai mult ca niciodată, grație existenței internetului, a mass-mediei, a deplasării rapide dintre state, un risc manifestat într-o țară poate ușor să fie regăsit la scurt timp, manifestat în altă țară, ca, de exemplu: riscuri din domeniul sanitar legate de diverse tipuri de boli, riscuri cibernetice etc. Cu atât mai de dorit și necesară este o gestionare profesionistă a riscurilor. Gestionarea riscurilor este în mod direct influențată de profesionalismul resursei umane, iar resursa umană trebuie să fie **prioritatea 0** a oricărei țări.

Punerea în practică a unor politici clare și consecvente care promovează un management corect al riscurilor este un pas esențial către crearea unei abordări coezive a securității naționale. Stabilirea și susținerea unei culturi de management al riscurilor necesită angajamente și susținere continuă, iar dezvoltarea capacităților de gestionare a riscurilor are nevoie de timp, resurse, instruire și sprijin permanent din partea managerilor de top, respectând acel mult uzitat termen: „*Tone of the Top*”⁴.

Exemplele și analizele pe text prezentate considerăm că ne pot furniza o demonstrație practică a necesității și beneficiilor includerii ca prioritate a managementului riscurilor de securitate. Managementul riscului joacă, în esență, un rol crucial în atingerea obiectivelor entităților de orice tip și ajută în identificarea acelor riscuri care pot crea, uneori, și oportunități. Standardele internaționale din domeniu ne pot asigura utilizarea aceleiași terminologii acceptate internațional.

Există o mulțime de beneficii în utilizarea acestui proces, cum ar fi: pregătirea din timp pentru eventuale evenimente neplăcute sau/și oportunități, luarea unor decizii strategice corecte și bine documentate. Managerii de top ai oricărei organizații vor avea permanent în vedere posibilele riscuri care le-ar putea afecta obiectivele stabilite.

Consecințele unui management defectuos al riscurilor în administrație se vor reflecta direct în capacitatea de reacție a entităților din compunerea statului. Acestea pot fi uneori dezastruoase, conducând la eșecul unor proiecte, strategii sau acțiuni.

RESURSE BIBLIOGRAFICE:

1. Computer Security Resource Center, https://csrc.nist.gov/glossary/term/risk_escalation, accesat la 3 septembrie 2024.
2. *Escalation risk*, în Computer Security Resource Center, https://csrc.nist.gov/glossary/term/risk_escalation, accesat la 3 septembrie 2024.
3. *Hotărârea nr. 28 din 11 mai 2021 a Parlamentului României, pentru aprobarea Cartei Albe a Apărării*, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.499/13 mai 2021.
4. *Invazia Rusiei în Ucraina (2022–prezent)*, [https://ro.wikipedia.org/wiki/Invazia_Rusiei_%C3%AEn_Ucraina_\(2022%E2%80%93prezent\)](https://ro.wikipedia.org/wiki/Invazia_Rusiei_%C3%AEn_Ucraina_(2022%E2%80%93prezent)), accesat la 5 septembrie 2024.
5. Mulcahy, R. (2010). *Risk Management Tricks of the Trade for Project Managers*.
6. National Defense Strategy 2022, <https://media.defense.gov/2022/Oct/27/2003103845/-1/-1/1/2022-NATIONAL-DEFENSE-STRATEGY-NPR-MDR.PDF>, accesat la 5 septembrie 2024.
7. *Registrul național de riscuri*, https://assets.publishing.service.gov.uk/media/64ca1dfe19f5622669f3c1b1/2023_NATIONAL_RISK_REGISTER_NRR.pdf, accesat la 6 septembrie 2024.
8. *Risk assessment methodology*, <https://access-national-risk-register.service.cabinetoffice.gov.uk/risk-methodology>, accesat la 6 septembrie 2024.
9. *Scenariu în cazul unui atac nuclear*, <https://access-national-risk-register.service.cabinetoffice.gov.uk/risk-scenario/2817>, accesat la 11 septembrie 2024.
10. SR ISO 31000/2018 – *Managementul riscurilor. Principii și linii directoare*, <https://www.asro.ro/a-aparut-sr-iso-31000-manageemntul-riscului/>, accesat la 12 septembrie 2024.
11. SR EN 31010/2019 – *Managementul riscului. Tehnici de evaluare a riscurilor*, <https://www.iso.org/standard/72140.html>, accesat la 12 septembrie 2024.
12. *Strategia Militară a României* (2021). București. Ministerul Apărării Naționale.
13. *Strategia Națională de Apărare a Țării pentru perioada 2020-2024* (2020). București: Administrația Prezidențială.
14. <https://www2.deloitte.com/us/en/pages/risk/articles/tone-at-the-top-the-first-ingredient-in-a-world-class-ethics-and-compliance-program.html>, accesat la 17 septembrie 2024.

⁴ *The first ingredient in a world-class ethics and compliance program Tone at the top*, în <https://www2.deloitte.com/us/en/pages/risk/articles/tone-at-the-top-the-first-ingredient-in-a-world-class-ethics-and-compliance-program.html>, accesat la 17 septembrie 2024.

PRECEDENTUL KOSOVO – EFECTE SIMILARE ASUPRA ALTOR STATE – STUDIU DE CAZ: GEORGIA ȘI UCRAINA

Drd. Ioan-Sebastian BUDUROI

Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași
10.55535/GMR.2024.4.29

Kosovo, the battlefield of the last major conflict in the Yugoslav Wars, has undergone radical ethnic changes over the centuries, resulting in inter-ethnic tensions that are still felt today. A region rich in culture, history and minerals, whose hilly configuration forms a logistically defensible border for southern Serbia, Kosovo finds itself in a diplomatic stalemate over the non-recognition of the full independence declared by the Albanian majority in the Republic of Kosovo.

Using the Kosovo precedent, Russia is trying to legitimise its own actions that violate the sovereignty and territorial integrity of Georgia and Ukraine. These are the main aspects that are discussed in the present study, employing the case study of Georgia and Ukraine.

Keywords: Kosovo; legitimacy; Georgia; Ukraine; conflict;

INTRODUCERE

Conflagrațiile mondiale din prima jumătate a secolului trecut au părut să convingă Occidentul că Europa va prospera în liniște și pace după sfârșitul celui de-Al Doilea Război Mondial, dată fiind înființarea, în premieră, a unor alianțe transcontinentale de amploarea NATO sau a Comunității Europene. Lucrurile au stat întocmai astfel până în ultimul deceniu al secolului al XX-lea, atunci când întreaga comunitate internațională a fost zguduită de o serie de războaie sângeroase, genocide și purificări etnice, amintind umanității de ororile petrecute în războiul mondial precedent. Pe continentul european, doar Iugoslavia a avut o tranziție de la comunismul dictatorial la o cvasidemocrație marcată de o dezintegrare statală deosebit de violentă, cauzată de mai multe războaie interetnice care au acaparat aproape întreaga țară (Chomsky, Džalto, Grubačić, 2018, p. 50).

Războiul din Kosovo a fost ultimul dintre aceste războaie, începând în anul 1998 și încheindu-se un an mai târziu, prin semnarea Acordului de la Kumanovo. Acesta din urmă nu a reușit însă să pună punct definitiv tensiunilor interetnice notabile, existând o temere perpetuă la nivelul comunității internaționale că un astfel de conflict mocnit se poate transforma în orice moment într-un nou război pe scară largă între cele două popoare care își revendică suveranitatea asupra teritoriului, și anume albanezii și sârbii (38 I.L.M. 1217, 1999, art. II; Cox, 2002, pp. 170-171).

Scoțând în evidență faptul că declarația unilaterală de independență a Republicii Kosovo nu face obiectul unui caz *sui generis*, această lucrare folosește metoda studiului de caz, implementând un design pentru cazuri multiple și utilizând tehnica sintezei comparative pentru a demonstra efectele precedentului kosovar asupra altor state, concentrându-se pe consecințele resimțite de Georgia și Ucraina ca urmare a instrumentării secesiunii kosovarilor de către Federația Rusă.

Kosovo, provincia cea mai sudică a Serbiei, prezintă o varietate geografică în care se regăsesc atât câmpii deluroase, munți bogați în resurse minerale, cât și soluri fertile, de multe ori prelucrate peste măsură. O scandare populară în rândul sârbilor este „Kosovo je srce Srbije”, în traducere „Kosovo este inima Serbiei”, iar acest lucru este adevărat, cel puțin atunci când analizăm istoria Serbiei medievale. De-a lungul timpului însă, teritoriul s-a transformat în centrul unei dispute nemărginite între sârbi și albanezi. Numeroasele câmpuri de luptă majore, biserici, mănăstiri și palate

reamintesc atât locuitorilor, cât și vizitatorilor că istoria Serbiei medievale a fost una grandioasă, cu toate că istoricii sunt de părere că, cel mai probabil, provincia kosovară nu a fost vreodată una în care sârbii să se fi bucurat de exclusivitate etnică. De altfel, cel puțin din secolul al XVII-lea, Kosovo a trecut prin schimbări demografice constante, astfel explicându-se cum sârbii au ajuns să fie o minoritate neglijabilă în această regiune de o importanță deosebită, cu toate că, în trecut, reprezentau majoritatea absolută a populației provinciei.

Populația albaneză, devenită astfel majoritară, a început să opună rezistență față de administrația sârbească a provinciei printr-o varietate de mijloace, imediat după ce sârbii au reușit să izgonească turcii în anul 1913, după îndelungata perioadă de ocupație otomană.

O treime din populația albaneză mondială locuiește în prezent în Kosovo. Spre exemplu, în timp ce populația Albaniei abia depășește trei milioane de locuitori, în Kosovo locuiesc peste un milion și jumătate de albanezi. Provincia a rămas cea mai slab dezvoltată din fosta Iugoslavie, în ciuda investițiilor masive venite din partea guvernelor iugoslave în industria locală, produsul său intern brut *per capita* fiind cel mai scăzut din întreaga Iugoslavie.

Prezentul este chiar și mai sumbru, simțindu-se consecințele represiunilor politice și ale violențelor din trecutul recent al provinciei. Dacă, până la prăbușirea regimului comunist iugoslav, năzuința multor albanezi era dobândirea unui nivel mai ridicat de autonomie în cadrul Serbiei, în prezent, aproape întreaga populație albaneză din Kosovo aspiră la independență. În schimb, sârbii exclud din start orice posibilitate de renunțare definitivă a controlului asupra provinciei. Dincolo de importanța culturală și de abundența mineralelor, configurația deluroasă a provinciei denotă și o importanță strategică pentru statul sârb, Kosovo formând o graniță prin intermediul căreia sârbii își pot apăra cu ușurință sudul țării din punct de vedere logistic (Cox, pp. 6-7).

CALEA SPRE INDEPENDENȚĂ: RĂZBOIUL DIN KOSOVO ȘI REZOLUȚIA 1244

În anul 1991 a luat ființă Armata de Eliberare din Kosovo (UÇK), o grupare albaneză cu origini teroriste, care a început, cinci ani mai târziu, o serie de atacuri armate și asasinate asupra sârbilor, indiferent dacă erau civili sau oficiali ai guvernului. Mai mult decât atât, UÇK îi avea în vizor și pe etnicii albanezi, considerați a fi „colaboratori ai regimului de la Belgrad”. Primul act de terorism al grupării a fost înregistrat în anul 1993, atunci când aceasta s-a făcut responsabilă de uciderea a doi polițiști sârbi chiar în centrul provinciei Kosovo. O reacție vehementă

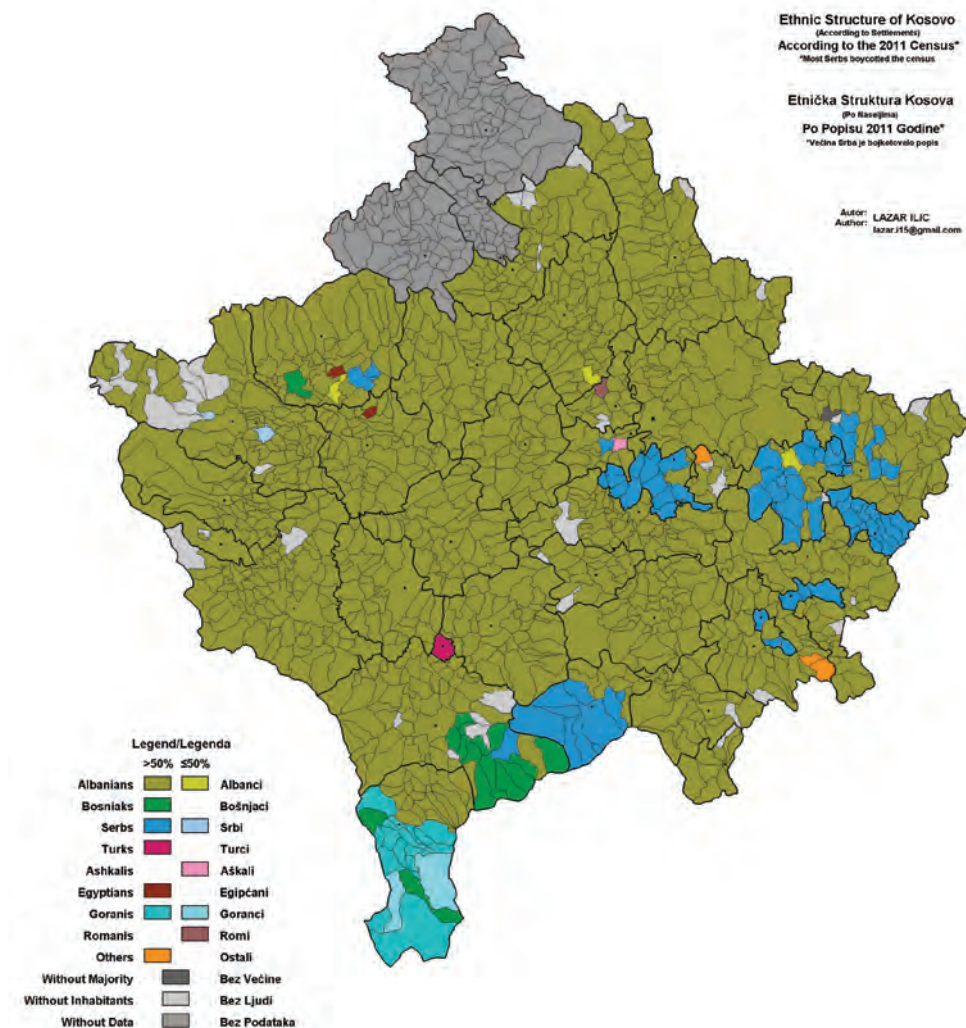

Figura 1: Harta etnică a Kosovo, conform recensământului din 2011 (Ilic, 2013)

din partea guvernului sârb a venit abia în anul 1998, atunci când UÇK a omorât mai mulți polițiști sârbi care au fost surprinși, printr-o ambuscadă, într-un nou atac terorist. Constatând faptul că violența inexorabilă a UÇK nu va dispărea de la sine, ci se va intensifica dacă nu sunt luate măsuri, polițiștii sârbi au decis să răspundă talionic, asaltând un sat din Drenica, acolo unde suspectau că locuiesc membrii grupării care se făceau vinovați de organizarea ambuscadei. Faptul că buletinele de presă albaneze au interpretat acțiunile poliției sârbe drept atrocități comise împotriva civililor albanezi nu a făcut nimic altceva decât să atragă fulgerător un număr considerabil de combatanți pentru UÇK. Astfel, evenimentele înregistrate

la Drenica sunt considerate a fi punctul de început pentru Războiul din Kosovo (Achcar, 2023, p. 103; Castan Pinos, 2019, p. 24; Cox, pp. 166-167; Dietrich, 2010, p. 125; Fella, 2024, p. 10). În toamna anului 1998, ca urmare a adoptării de către Consiliul de Securitate al ONU (UNSC) a Rezoluției 1203, care impunea retragerea trupelor sârbești din Kosovo și începerea negocierilor dintre sârbi și albanezi, președintele Slobodan Milošević a acceptat propunerea lui Richard Holbrooke, în calitate de emisar special al SUA în Balcani, de a retrage 10.000 de membri ai trupelor sârbești din Kosovo și de a accepta trimiterea a 2.000 de membri ai Misiunii de Verificare din Kosovo (KVM) de către Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa (OSCE). UÇK a refuzat însă să respecte această decizie a UNSC, astfel încât războiul a continuat (Achcar, pp. 104-105; Dietrich, p. 125).

Poziția oficială a SUA s-a schimbat drastic în doar câteva luni de la începutul războiului. Dacă, inițial, administrația Clinton acuzase UÇK că nu este nimic mai mult decât o altă organizație teroristă, date fiind crimele sale de război și faptul că mulți dintre membrii acesteia constituiau, *de facto*, o grupare criminală organizată care avea, printre altele, preocupări precum traficul de droguri și de persoane, răpirile și violurile, oficialii americani s-au răzgândit și, brusc, UÇK a devenit, în conformitate cu noul discurs al SUA, o grupare militară care avea legitimitatea necesară pentru a lupta împotriva regimului sârbilor împilători (Castan Pinos, pp. 30-32; Visoka, 2018, pp. 64-66). Presa a continuat să raporteze doar crimele atribuite trupelor sârbești împotriva populației albaneze, omițând faptul că aceste acțiuni ale sârbilor erau o consecință directă a provocărilor violente venite din partea militanților albanezi și a încălcărilor flagrante și repetate ale armistițiilor de către UÇK. Așa se face că Occidentul a devenit din ce în ce mai ostil față de regimul de la Belgrad condus de Slobodan Milošević, punctul culminant al acestei ostilități fiind chiar bombardarea Serbiei de către NATO, începând cu data de 24 martie 1999, catalogând intervenția ca fiind una umanitară, obiectivul oficial fiind acela de a pune punct operațiunilor sârbești de purificare etnică a majorității albaneze din Kosovo. Faptul că NATO a luat această decizie fără a obține permisiunea din partea ONU a înfuriat și mai mult publicul sârb, rezultând într-o creștere furibundă a susținerii față de Milošević. Nemulțumirea sârbilor era aceea că Occidentul încalcă într-un mod părtinitor suveranitatea statului lor în numele drepturilor omului, din moment ce atât atacurile teroriste ale UÇK, cât și expulzarea masivă a sârbilor din Croația, care avusese loc cu doar patru ani în urmă, au rămas nepedepsite. Campania NATO de bombardare a Serbiei a durat 78 de zile, timp în care au fost lansate peste 23.000 de bombe și rachete care au ucis până la 3.000 de civili și soldați, rezultatul final fiind distrugerea întregii infrastructuri a țării. De cealaltă parte, sârbii nu au ucis niciun soldat al NATO.

La început, obiectivele campaniei de bombardare au fost strict militare. Pe parcurs însă, refuzul lui Milošević de a cere pacea a transformat țelul campaniei în acela de a distruge în totalitate moralul civililor în vederea căderii regimului ori a obținerii păcii. Nu doar sârbii au fost mâniați de numeroasele atacuri ale NATO asupra populației civile, ci chiar și unii cetățeni ai statelor membre ale NATO. Aproape întreaga comunitate internațională și-a manifestat dezaprobarea față de agresiunea NATO împotriva fostei Iugoslavii, din moment ce campania sa de bombardare a sârbilor a constituit o încălcare flagrantă a interdicției privind folosirea forței. Cu toate acestea, tactica occidentalilor a dat roade, astfel încât sârbii au semnat, până la urmă, Acordul de la Kumanovo, pe 10 iunie încetând, în mod oficial, bombardarea Serbiei de către NATO, zi în care a fost adoptată și Rezoluția 1244 de către ONU. Pe de o parte, rezoluția reafirmă suveranitatea Serbiei (pe atunci încă Republica Federală Iugoslavia) asupra provinciei Kosovo. Pe de altă parte, aceasta a autorizat dislocarea a 50.000 de soldați KFOR în vederea supravegherii autonomiei regiunii față de guvernul sârb și a asigurării păcii. O altă prevedere importantă era și retragerea temporară a tuturor trupelor sârbești din Kosovo, indiferent dacă erau militare sau polițienești. Într-un final, Războiul din Kosovo lua, astfel, sfârșit (38 I.L.M. 1217, 1999, art. II; Baranovsky, 2015, p. 279; Castan Pinos, pp. 39, 55-56, 73-74; Cox, pp. 168-170; Dietrich, pp. 125-126; Dugard, 2013, p. 204; Escudero Espinosa, 2017, p. 108; Fella, 2024, p. 10; Ingimundarson, 2023, pp. 185, 187; Jelesijević, 2023, pp. 29, 31; UNSCR 1244, 1999; Visoka, 2018, pp. 64-66).

DECLARAȚIA UNILATERALĂ DE INDEPENDENȚĂ: CONTEXT, RECUNOAȘTERE ȘI LEGITIMITATE

În ultimii 250 de ani, dezvoltarea dreptului internațional a fost marcată de procesul recunoașterii statelor, început încă din secolele XVII-XVIII, atunci când stabilirea relațiilor diplomatice confirma recunoașterea mutuală a existenței statelor. Principiul autodeterminării însă a dat naștere procesului de recunoaștere a independenței *de jure* a statelor, concomitent cu dobândirea *de facto* a independenței acestor noi state astfel formate. Până în prezent, dreptul internațional nu a reușit încă să reglementeze în mod formal acest proces. Ca urmare a lipsei acestor reglementări, statele lumii folosesc din ce în ce mai des retragerea recunoașterii independenței ca unealtă în vederea subminării legitimității și personalității legale internaționale a statelor care și-au declarat unilateral independența. În acest sens, un prim exemplu istoric a fost Taiwanul. Chiar dacă recunoașterea statelor lumii nu se află printre competențele legale ale ONU, apartenența acestora în cadrul organizației echivalează, de cele mai multe ori, dobândirea *de jure* a recunoașterii universale a independenței (Cakolli, 2020, pp. 4, 10).

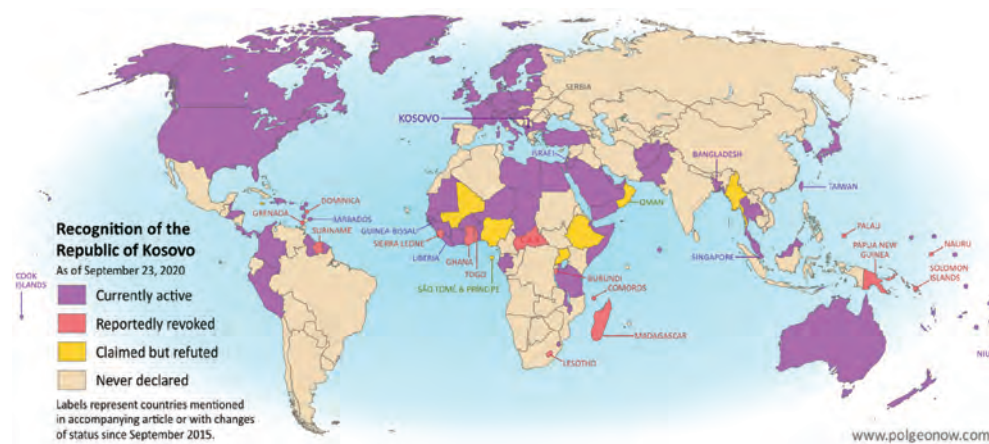

Figura 2: Harta statelor lumii care recunosc sau nu independența Republicii Kosovo (Centanni, 2020).

Convenția de la Montevideo din anul 1933 a stabilit patru criterii pe care statele lumii trebuie să le îndeplinească pentru a deveni personalități legale internaționale: să aibă o populație permanentă, un teritoriu bine definit, care să fie guvernat, și să întrețină relații diplomatice cu celelalte state (art. 1). Chiar dacă, inițial, convenția avea aplicabilitate regională, criteriile sale pentru statalitate au ajuns să fie acceptate ca definitive la nivel mondial nu doar de către juriști și avocați, ci, mai important, și de către statele lumii. Astfel, criteriile Convenției de la Montevideo constituie acum condițiile legale pentru statalitate, pe care statele trebuie să le ia în considerare atunci când decid dacă recunosc sau nu independența unei entități separatiste (Dugard, p. 27). Dacă, la începutul secolului trecut, numai circa 50 de state erau recunoscute pe întreg mapamondul, numărul statelor recunoscute internațional este în prezent de aproape patru ori mai mare. Numai procesul de decolonizare ce a urmat celui de-Al Doilea Război Mondial a dus la înființarea și recunoașterea independenței a peste 100 de state, perioada respectivă rămânând consemnată în istorie drept „epoca secesionismului”. Dezintegrarea Uniunii Sovietice, a Iugoslaviei și a Cehoslovaciei din anii '90 a contribuit, de asemenea, semnificativ la numărul actual de 193 state membre ale ONU. Cu toate acestea, exceptând contextul colonial, statele care și-au dobândit independența prin secesiune și au devenit membre ale ONU fac parte dintr-un club select, din moment ce organizația se opune, de cele mai multe ori, secesiunilor întreprinse fără acordul guvernelor naționale. Bangladeshul, Eritreea, Sudanul de Sud și, bineînțeles, Croația și Bosnia și Herțegovina reprezintă excepțiile de la regulă (Cakolli, 2020, p. 7; Dugard, pp. 32, 156-158).

Supravegheată cu atenție de SUA și de cele mai proeminente state membre ale UE, așa-numita Republică Kosovo își declara, în mod unilateral, independența față de Serbia în data de 17 februarie 2008, fiind o nouă acțiune întreprinsă fără acordul

UNSC (Achcar, 2023, p. 152; Almqvist, 2013, p. 180; Boguslaw, 2020, p. 721; Castan Pinos, pp. 103-104; Declarația de independență a Republicii Kosovo, 2008; Dietrich, 2010, pp. 123, 127; Dugard, p. 205; Džihic & Kramer, 2009, pp. 4-5; Fella, 2024, pp. 14-15; Ingimundarson, 2023, p. 187; Jelesijević, 2023, pp. 30-31; Newman, Visoka, 2018, p. 372; Nte, 2023, p. 5; Richter, Halbach, 2009, p. 223; Visoka, 2018, p. 73). Cu toate că, inițial, nici măcar o treime din populația kosovarilor albanezi nu se identifica cu simbolurile noului stat, după mai puțin de un deceniu de la această declarație de independență, brusc, întreaga populație albaneză a provinciei a început să adore steagul și imnul de stat al Republicii Kosovo (Boguslaw, 2020, pp. 722, 731).

O nouă surpriză a venit în anul 2010, atunci când Curtea Internațională de Justiție (ICJ) a decis că Republica Kosovo nu a încălcat în niciun fel dreptul internațional atunci când și-a declarat unilateral independența față de Serbia, fapt care a schimbat drastic modul în care Serbia a abordat problema independenței kosovare (Almqvist, 2013, pp. 181-184; Castan Pinos, p. 113; Dugard, 2013, pp. 202, 205-206; Escudero Espinosa, pp. 123-126; Fella, 2024, p. 39; Jelesijević, 2023, p. 30; Newman, Visoka, p. 374; Nte, 2023, p. 5; Visoka, 2018, pp. 103-104). Astfel, sârbii, beneficiind de susținerea Rusiei, au lansat o contraofensivă diplomatică pentru a contracara eforturile diplomatice kosovare, care reușiseră să determine, inițial, 117 state membre ale ONU să le recunoască independența. În prezent, doar 90 de state mai recunosc independența Republicii Kosovo, adică 46,63% din statele membre ale ONU. În timp ce 78 de țări nu au recunoscut-o niciodată, 13 și-au retras recunoașterea independenței Republicii Kosovo, poziția altor țări rămânând una ambiguă (Cakolli, 2020, pp. 15, 19; Castan Pinos, p. 111; Fella, 2024, p. 37; Jelesijević, 2023, pp. 34-35; Newman, Visoka, p. 377; Nte, pp. 1, 9, 13-14; Visoka, 2018, p. 173).

Dintre statele membre G20, 11 recunosc independența Republicii Kosovo (Arabia Saudită, Australia, Canada, Coreea de Sud, Franța, Germania, Italia, Japonia, Regatul Unit, Statele Unite ale Americii și Turcia), precum o fac și 22 dintre statele membre ale UE (Austria, Belgia, Bulgaria, Cehia, Croația, Danemarca, Estonia, Finlanda, Franța, Germania, Irlanda, Italia, Letonia, Lituania, Luxemburg, Malta, Polonia, Portugalia, Slovenia, Suedia, Țările de Jos și Ungaria). Motivele pentru care 90 de state membre ale ONU au declarat și și-au menținut poziția de a recunoaște independența kosovarilor sunt mai puțin studiate, din moment ce aceste motive specifice sunt, de multe ori, considerate a fi mai puțin interesante. Mai mulți autori identifică, totuși, o serie de argumente și motive pe care aceste state le-ar fi putut avea în momentul în care au hotărât să recunoască independența Republicii Kosovo: fărâmițarea violentă a statului iugoslav; încălcarea autonomiei kosovarilor și a drepturilor omului de către regimul condus de Milošević; intervenția militară a NATO;

refuzul sârbilor de a negocia în vreun fel statutul final al provinciei; decizia favorabilă a ICJ pentru declarația unilaterală de independență; faptul că Republica Kosovo și-a asumat construirea unui stat democratic și multiethnic; susținerea venită din partea SUA și a celor mai proeminente state membre ale UE; unicitatea cazului kosovarilor, care nu ar putea fi ușor de repetat; potențialul de internaționalizarea teritoriului ca urmare a celor zece ani de supraveghere internațională; finalizarea dezintegrării fostei Iugoslavii și obținerea unei păci sustenabile în regiunea balcanică; dreptul la autodeterminare al populației albaneze majoritare; lipsa argumentelor ce țin de dreptul internațional împotriva declarării unilaterale a independenței; presiunile diplomatice venite din partea occidentalilor pentru recunoașterea independenței kosovarilor. Merită menționat și faptul că a fost stipulată menținerea prezenței și supravegherii internaționale asupra Republicii Kosovo ca un soi de condiție pentru recunoașterea independenței de către unele state (Almqvist, pp. 173-176; Newman, Visoka, pp. 373-375; Nte, pp. 11-13). Kosovarii s-au conformat prompt cu această cerință, promițând că vor continua cooperarea cu ONU și UE (Dietrich, p. 127).

Opt state membre G20 nu recunosc independența Republicii Kosovo (Africa de Sud, Argentina, Brazilia, China, India, Indonezia, Mexic și Rusia), la fel ca cinci state membre ale UE (Cipru, Grecia, România, Slovacia și Spania). Cele mai importante motive pentru care aceste state au decis să nu le recunoască independența kosovarilor țin de contextul diplomatic și de interesele naționale. Justificările oficiale cel mai des invocate sunt respectarea Rezoluției 1244, a integrității teritoriale și a suveranității statelor, neintervenția în afacerile interne ale altor state, egalitatea interstatală și soluționarea pașnică a conflictelor (Achcar, pp. 152-153; Almqvist, pp. 176-178; Dobrokhoto, 2018, pp. 58-59; Kos-Stanišić, Luša, 2018, pp. 242, 244-246, 250-251; Metodiev, 2018, p. 293; Nte, pp. 9-11). În realitate însă, aproape întotdeauna există alte motive care atârnă mai greu în favoarea deciziei de a nu recunoaște independența Republicii Kosovo, cum ar fi îngrijorările privind mișcările domestice care vizează autonomia ori secesiunea, astfel încât ocrotirea și propovăduirea valorilor morale, diplomatice și legale rămân numai în plan secund, ca explicații oficiale mai acceptabile pentru nerecunoaștere (Castan Pinos, p. 182; Dietrich, p. 123; Ingimundarson, 2023, p. 196; Kos-Stanišić, Luša, pp. 242, 252; Metodiev, 2018, p. 293; Newman, Visoka, pp. 376, 379).

„Țările tăcute” au fost însă trecute aproape în totalitate cu vederea de majoritatea analizelor cercetătorilor, cu toate că nu sunt întocmai puține statele care au hotărât să se abțină de la luarea unei decizii cu privire la recunoașterea independenței Republicii Kosovo. Chiar și după cinci ani de la declarația unilaterală a acesteia, aproximativ 60 de state încă se aflau în această categorie, cele mai multe fiind din Africa, America Latină și Asia. Factorii determinanți pentru neutralitatea acestor state pe tema independenței provinciei kosovare pot fi doar subiectul speculațiilor.

Trebuie subliniat faptul că termenele și condițiile secesiunii kosovarilor constituie o dispută ale cărei rezolvări nu prezintă în niciun fel o miză națională pentru multe dintre țările lumii. În timp ce refuzul unora dintre acestea de a adopta o poziție oficială poate fi explicat prin faptul că se simt constrânse de dominanța și presiunea exercitată de țările mai puternice, alte state pot considera la fel de bine că există probleme naționale mai urgente care trebuie prioritizate în detrimentul diplomației și afacerilor externe, recunoașterea noilor state aflându-se, astfel, undeva la sfârșitul listei lucrurilor de făcut. Mai mult, susținerea unei părți într-o problemă atât de delicată poate crea îngrijorări serioase legate de consecințele grave pe care o astfel de poziție le-ar putea produce în relațiile cu cealaltă parte implicată în conflict. O ultimă explicație cât se poate de legitimă este o preocupare bine intenționată legată de clarificarea legalității declarației unilaterale a independenței Republicii Kosovo în conformitate cu normele stabilite de dreptul internațional. Există nu mai puțin de 30 de astfel de state care au cerut în Adunarea Generală I ONU un aviz consultativ din partea ICJ pe tema independenței kosovarilor (Almqvist, p. 178).

La fel ca și în cazul Bosniei și Herțegovinei, recunoașterea independenței Republicii Kosovo a fost prematură, existând numeroase argumente în acest sens. După cum este cazul și în prezent, kosovarii nu își controlau pe deplin teritoriul asupra căruia își proclamă suveranitatea nici în 2008. Nordul provinciei kosovare a devenit o enclavă care a respins statalitatea Republicii Kosovo prin referendumul din februarie 2012, fiind în continuare administrată, în mare parte, de către Serbia, care a înființat acolo „*structuri paralele*”, adică instituții finanțate și controlate direct de către Belgrad. Astfel, o consecință majoră a declarației unilaterale de independență este provocarea unei partiții etnice *de facto* a provinciei, constituind o gravă încălcarea principiilor în numele cărora NATO a intervenit prin campania din 1999 (Castan Pinos, pp. 134-135; Dugard, 2013, p. 207; Džihic, Kramer, 2009, p. 5). Apoi, prezența perenă a instituțiilor ONU și UE subminează, fără dar și poate, orice fel de independență reală a Republicii Kosovo, care lasă mai mult impresia că este, *de facto*, un protectorat comun al ONU, UE și NATO. Astfel, se pare că statele care i-au recunoscut independența au făcut-o nu fiindcă ar îndeplini condițiile statalității stabilite prin Convenția de la Montevideo, ci, mai degrabă, pentru a se asigura că aceste condiții vor fi îndeplinite ca urmare a actului de recunoaștere a independenței. Iată cum, într-o premieră la nivel mondial, zeci de țări membre ale ONU au recunoscut independența unui stat aflat nu la sfârșitul procesului de consolidare a statalității, ci chiar la începutul acestuia. Mai mult decât atât, din 1999 și până în 2008, kosovarii și-au pierdut argumentele în favoarea independenței legate de suprimarea autonomiei și comiterea crimelor împotriva umanității de către Serbia. Dacă declararea independenței imediat după sfârșitul războiului le-ar fi putut da dreptul să le invoce, în anul 2008 însă, aceste argumente erau

deja perimate, din moment ce provincia kosovară se bucura de un nivel ridicat de autonomie, garantat de administrația ONU, iar Serbia însăși trecuse deja prin numeroase schimbări radicale, transformându-se într-un stat democratic în care drepturile omului sunt respectate. Mai mult decât atât, în acei nouă ani de la sfârșitul războiului și până la declararea independenței, rolurile s-au inversat. În timp ce drepturile kosovarilor albanezi erau protejate, minoritatea sârbească din Kosovo devenise ținta relelor tratamente din partea majorității albaneze (Dugard, pp. 207-209, 211-212; Jelesijević, 2023, p. 29).

POZIȚIA RUSIEI ȘI IMPLICAȚIILE PRECEDENTULUI KOSOVAR PENTRU GEORGIA ȘI UCRAINA

Statele occidentale au dat dovadă de naivitate atunci când au crezut că independența Republicii Kosovo va fi acceptată ca fiind un caz *sui generis* care nu va servi drept precedent pentru alte mișcări cu aspirații secesioniste. Surpriza cea mare a venit însă atunci când Federația Rusă s-a folosit imediat de precedentul kosovar pentru a-și justifica acțiunile din Abhazia și Osetia de Sud. În data de 7 august 2008, Georgia a lansat o ofensivă militară în Osetia de Sud, protejată de „*pacificatorii*” ruși în ciuda faptului că inclusiv Rusia recunoștea, înaintea campaniei militare, teritoriul ca fiind parte integrantă a Georgiei. Răspunsul Rusiei a fost prompt, forțând trupele georgiene să părăsească regiunea după doar cinci zile. În același timp, trupele rusești și abhaze, care ocupau deja majoritatea Abhaziei, au forțat armata georgiană să se retragă și din Valea Kodori, fapt care le-a permis rușilor și abhazilor să preia controlul asupra întregii Abhazii. Rusia s-a folosit de ofensiva georgiană în Osetia de Sud pentru a-și justifica acțiunile, Georgia fiind silită să-și recunoască înfrângerea și să semneze un acord de pace sub auspicii internaționale. După trei săptămâni de la începutul campaniei georgiene, Rusia recunoștea, deja, independența Abhaziei și Osetiei de Sud. La fel ca și în cazul provinciei Kosovo, din punct de vedere constituțional, Abhazia și Osetia de Sud erau regiuni autonome în cadrul Georgiei, care, după dezintegrarea Uniunii Sovietice, au căutat să-și dobândească independența cu forța, beneficiind de susținerea politică din partea Rusiei. Ambele și-au declarat independența în mod unilateral imediat după colapsul gigantului sovietic, însă niciuna nu reușise să obțină recunoașterea independenței de către vreun stat membru al ONU, nici măcar din partea Rusiei, cel puțin până la momentul invaziei din 2008. După ce Federația Rusă a hotărât însă, în data de 26 august 2008, să le recunoască independența, câteva state membre ale ONU au luat decizia să urmeze exemplul dat de către ruși și au recunoscut, la rândul lor, independența Abhaziei și Osetiei de Sud: Nicaragua, Venezuela, Nauru, Siria, Tuvalu și Vanuatu. Cele două din urmă aveau să-și retragă ulterior decizia de a recunoaște independența celor două

regiuni georgiene. Înainte de august 2008, UNSC adoptase mai multe rezoluții care reafirmau integritatea teritorială a Georgiei. Cu toate că, după războiul din 2008, asemenea rezoluții nu au mai putut fi adoptate, alte organizații au condamnat imediat cele două secesiuni. UE, OSCE și NATO și-au reafirmat respectul față de integritatea teritorială a Georgiei în lunile august și septembrie 2008 (Castan Pinos, pp. 164-165; Dugard, pp. 212-214; Ingimundarson, 2023, pp. 187-191; Jelesijević, pp. 31-32, 34; Vakhtangidze, 2011, pp. 402-405; Visoka, 2018, pp. 172, 174, 180). După invadarea Ucrainei de către Rusia în anul 2022, Osetia de Sud și-a manifestat intenția de a organiza, în vara aceluiași an, un referendum privind integrarea sa în Federația Rusă, decizie la care au contribuit atât faptul că provincia nu a reușit să-și demonstreze viabilitatea ca stat, cât și apartenența Osetiei de Nord la Federația Rusă. Cu toate că a renunțat la acest plan în vederea unor consultări ulterioare cu partea rusă, obiectivul Osetiei de Sud de a deveni parte integrantă a Rusiei nu s-a schimbat. Abhazia, provincia mai puternică economic dintre cele două, nu și-a manifestat nicio astfel de intenție, respingând, în egală măsură, orice legături constituționale cu Georgia. Totuși, cetățenii Abhaziei rămân puternic dependenți de Federația Rusă pentru reprezentarea externă, din moment ce abhazii care nu au pașapoarte rusești sunt, *de facto*, apatrizi (Ingimundarson, p. 191).

Rusia a fost și este în continuare un caz aparte în ecuația independenței kosovare. O aliată tradițională a sârbilor, aceasta s-a aflat în imposibilitatea de a-i ajuta activ pe cei din urmă în conflictul militar din 1999, chiar dacă s-a opus vehement agresiunii NATO împotriva Serbiei. Cu toate acestea, Rusia rămâne ajutorul de nădejde pe care sârbii îl primesc în problema independenței Republicii Kosovo, rușii susținând, încă de la început, faptul că declarația unilaterală încalcă normele dreptului internațional și că nu face nimic altceva decât să destabilizeze pacea fragilă din regiunea balcanică. Propriile sale agresiuni militare în Georgia și Ucraina au făcut însă ca intrasigența cu care statul rus respingea odinioară independența kosovarilor să se disipeze atât odată cu recunoașterea de către acesta a independenței Abhaziei și Osetiei de Sud (2008), cât și după recunoașterea independenței și declararea oficială ulterioară a anexării Crimeei (2014), Donețkului, Hersonului, Luhanskului și Zaporijiei (2022) în numele „*denazificării*”, „*demilitarizării*” ori al „*recuperării teritoriilor rusești*”. Astfel, noul discurs rus afirmă faptul că recunoașterea fiecărei declarații de independență constituie un caz aparte (Achcar, pp. 104, 152-156, 174; Baranovsky, 2015, pp. 275-280; Castan Pinos, pp. 164, 166-167; Dietrich, p. 130; Dobrokhoto, 2018, p. 57; Ingimundarson, pp. 185-187, 193-194; Jelesijević, 2023, pp. 29-31, 35; Kos-Stanišić, Luša, p. 246; Metodiev, 2018, p. 292; Newman, Visoka, 2018, pp. 377, 379; Rotaru, Troncotă, 2017, pp. 328-329; Visoka, 2018, pp. 174, 181-182). Merită menționat faptul că Războiul din Kosovo a marcat atât prima poziție oficială, clară și răspicată împotriva occidentalilor din partea noii Federații Ruse, cât și prima

ocazie cu care populația rusă și-a manifestat indignarea față de acțiunile vesticilor. De atunci și până în prezent, occidentalofobia aproape că a devenit linia oficială a Rusiei în privința afacerilor externe și interne deopotrivă, atât la nivel ideologic, cât și practic. Astăzi, Rusia se poziționează și operează ca un adversar și antagonist al țărilor vestice, în timp ce „*fenomenul antioccidentalismului sincer*” este din ce în ce mai prezent în societatea rusă, mai ales după invadarea Ucrainei și sancțiunile pe care aceasta le-a atras asupra populației ruse (Baranovsky, pp. 275-277; Ingimundarson, p. 186). Dacă precedentul kosovar nu ar fi existat, este puțin probabil ca Rusia să fi invadat Georgia și Ucraina, nemaivorbind de recunoașterea independenței și chiar anexarea unor teritorii recunoscute internațional ca aparținând altor state membre ale ONU. Precedentul kosovar nu a făcut nimic altceva decât să le dea rușilor puterea exemplului și încrederea că pot acționa după bunul plac, poziționându-i, în același timp, împotriva lumii occidentale (Baranovsky, pp. 277-280; Castan Pinos, pp. 164, 166-167; Dugard, p. 260; Ingimundarson, pp. 189-190, 193-194; Jelesijević, p. 30; Rotaru, Troncotă, p. 332; Vakhtangidze, 2011, pp. 405-406). Pentru Serbia însă, acțiunile militare ale Rusiei în Georgia și în Ucraina reprezintă lovituri puternice împotriva argumentelor pe care a încercat să le clădească în jurul respectării dreptului internațional. Drept urmare, sârbii au refuzat să le recunoască legitimitatea (Džihic, Kramer, 2009, p. 6; Ingimundarson, p. 196).

Contrar avertismentelor venite din partea Serbiei și a altor țări îngrijorate de posibilitatea transformării independenței unilaterale a Republicii Kosovo într-un precedent periculos, statele lumii nu s-au confruntat cu o explozie de astfel de declarații de independență după anul 2008. Cu toate acestea, diverși actori din Balcani și Caucaz au încercat să se folosească de precedentul kosovar, fiind, cu precădere, vorba despre mișcări separatiste, în strădania lor de a obține recunoașterea internațională a independenței și de a-și consolida puterea asupra teritoriilor pe care le controlează sau încearcă să o facă, în condițiile în care dreptul internațional contemporan nu interzice secesiunile. Niciunul însă nu s-a dovedit a fi nici pe departe la fel de abil precum a fost Rusia, un actor extern puternic care s-a folosit în mod explicit de acest precedent pentru a-și justifica agresiunile militare din Georgia (2008) și Ucraina (2014-prezent). În egală măsură, acolo unde primau interesele externe ale statului rus, și anume în Azerbaidjan și Republica Moldova, au venit asigurări din partea Kremlinului că recunoașterea independenței Abhaziei și Osetiei de Sud nu va constitui vreun precedent pentru facilitarea recunoașterii independenței Arțăhului și Transnistriei. În 2023 însă, Rusia și-a retras recunoașterea suveranității Republicii Moldova asupra Transnistriei, existând temerea că, odată ce îi va recunoaște independența celei din urmă, ar putea urma o eventuală anexare. Privind din nou spre Peninsula Balcanică, și clasa politică din Republica Srpska, una dintre cele trei entități administrative recunoscute de statul bosniac, a încercat,

fără succes, să folosească precedentul kosovar în încercarea de a părăsi Bosnia și Herțegovina. Există, de asemenea, temerea că și importanta minoritate albaneză din Macedonia de Nord ar putea urma calea fraților kosovari, date fiind episoadele violente care au continuat tensiunile interetnice chiar și după sfârșitul războiului din 2001. Cu toate acestea, rămân foarte greu de prezis pe termen mediu și lung consecințele declarației de independență a kosovarilor (Castan Pinos, pp. 158-161; 164-169, 182; Dietrich, p. 130; Džihic, Kramer, p. 5; Escudero Espinosa, 2017, p. 107; Hrnjaz, 2020, p. 397; Ingimundarson, pp. 187, 192-195; Jelesijević, 2023, pp. 29-30; Richter, Halbach, 2009, pp. 228-232, 237).

Paralela Kosovo-Republika Srpska a scos la iveală un grav dublu standard legal atunci când ICJ a citat Rezoluția UNSC 787 drept exemplu în care UNSC a condamnat anumite declarații unilaterale de independență. Faptul că ICJ nu a identificat în dreptul internațional nicio interdicție care să împiedice declarația unilaterală de independență a Republicii Kosovo intră în conflict direct cu Rezoluția 787, din moment ce atât Republica Kosovo, cât și Republica Srpska reprezentau enclave formate din minorități etnice în cadrul unor state federale din fosta Republică Socialistă Federativă Iugoslavia. Dacă astăzi nu există nicio interdicție în dreptul internațional privind secesiunea Republicii Kosovo, a cărei populație majoritar albaneză constituia o minoritate în fostul stat federal al Serbiei, atunci nici declarația unilaterală a independenței Republicii Srpska, a cărei populație majoritar sârbească reprezenta o minoritate în fostul stat federal al Bosniei și Herțegovinei, nu poate fi catalogată drept una care încalcă în vreun fel dreptul internațional (Dugard, 2013, pp. 168-170). În ceea ce privește Macedonia de Nord, poziția occidentalilor față de insurgența albanezilor din acest fost stat iugoslav scoate la iveală un dublu standard evident în raport cu acțiunile pe care le-au întreprins cu privire la conflictul din Kosovo. Dacă rebelii albanezi din provincia Serbiei au beneficiat de toată susținerea din partea vesticilor, rebeliunea albaneză din Macedonia de Nord a fost universal condamnată, cu toate că a fost încurajată întocmai de acțiunile anterioare ale vesticilor în regiunea balcanică, în special în provincia kosovară. Aceiași actori internaționali care au sprijinit prin toate mijloacele posibile insurgența albaneză din Kosovo în 1999 i-au catalogat, doar doi ani mai târziu, drept teroriști pe insurgenții albanezi din Macedonia de Nord. Această schimbare a discursului oficial este cu atât mai stupefiantă dacă luăm în calcul faptul că mulți dintre militanții albanezi din Macedonia de Nord luptaseră anterior în Kosovo, în rândul UÇK (Castan Pinos, p. 161).

Kosovo-Ucraina este însă, în continuare, paralela cea mai notabilă în ceea ce privește dublul standard flagrant pe care îl regăsim atât în discursul, cât și în acțiunile unora dintre statele vestice. Chiar dacă au acceptat, justificat și susținut încălcarea integrității teritoriale a Iugoslaviei, ignorând UNSC și dreptul internațional în favoarea geopoliticii și a manifestării puterii, aceleași state

s-au declarat a fi revoltate de acțiunile similare întreprinse de Rusia în Georgia și, mai ales, în Ucraina, consecințele cu care statul rus a trebuit să se confrunte pentru încălcarea suveranității acestor state fiind dintre cele mai grave (Achcar, pp. 168-169; Castan Pinos, p. 178; Hrnjaz, 2020, pp. 397-398; Jelesijević, pp. 29-31; Rotaru, Troncotă, pp. 326, 328-329, 336; Vakhtangidze, 2011, p. 407). Aceeași paralelă este definitorie și pentru dublul standard aplicat de Kremlin în privința secesionismului, discursul oficial al Federației Ruse pe această temă inversându-se în cei 15 ani care au trecut de la sfârșitul Războiului din Kosovo până la anexarea Crimeei. Când această provincie și-a declarat unilateral independența în anul 2014, rușii au susținut-o cu entuziasm, catalogând-o drept o „*manifestare a dreptului popoarelor la autodeterminare*”. De asemenea, lipsa acordului Kievului nu a deranjat Rusia nici pe departe la fel de mult precum a făcut-o lipsa acordului Belgradului atunci când Republica Kosovo își declarase unilateral independența pe care Kremlinul a criticat-o atât de sever. Mai mult, dacă în privința provinciei kosovare s-au opus cu vehemență oricărei intervenții externe, rușii au găsit de cuviință că în Crimeea utilizarea forței externe era necesară în numele prevenției, „*pentru a nu aștepta până când va fi deja prea târziu*” (Baranovsky, p. 278; Castan Pinos, pp. 166-167; Ingimundarson, p. 186; Jelesijević, pp. 29-31). Prin urmare, atât occidentalii, cât și rușii aplică dublu standarde când vine vorba de mișcările secesioniste și recunoașterea independenței acestora. Pe de o parte, atunci când kosovarii și-au declarat independența, Rusia a invocat prezervarea strictă a integrității teritoriale a Serbiei, un principiu al dreptului internațional la care a renunțat la scurt timp, atunci când a susținut secesiunea și independența Abhaziei și Osetiei de Sud, argumentele rușilor fiind aceleași pe care vesticii le-au folosit pentru a-și justifica susținerea independenței Republicii Kosovo. Pe de altă parte, occidentalii au luat apărarea Georgiei, fiind rândul lor să invoce principiul respectării integrității teritoriale, același principiu pe care au refuzat să îl respecte atunci când au încălcat suveranitatea Serbiei (Castan Pinos, pp. 166-167; Džihic, Kramer, 2009, pp. 6-7; Jelesijević, pp. 29-31).

În egală măsură, în anul 1991, atunci când cecenii și-au declarat unilateral independența față de Federația Rusă, ca urmare a dezintegrării Uniunii Sovietice, comunitatea internațională a condamnat cu aceeași fermitate încălcarea integrității teritoriale a Rusiei, cu toate că aceleași state vestice au susținut cu ardoare ori chiar au participat la încălcarea integrității teritoriale a Serbiei de către kosovari. Prin urmare, dacă ICJ a stabilit faptul că declarația unilaterală de independență a Republicii Kosovo nu încalcă sub nicio formă dreptul internațional, atunci nici cecenii nu l-ar încălca dacă și-ar declara astăzi independența din nou (Dugard, pp. 174-176; Ingimundarson, p. 196).

Se poate face o paralelă și între Kosovo și Abhazia și Osetia de Sud. La fel ca și în cazul puterilor occidentale cu Republica Kosovo, Rusia a decis o recunoaștere prematură a independenței acestor două regiuni georgiene, cu toate că Osetia de Sud nu își controla pe deplin teritoriul asupra căruia își proclamase suveranitatea, în timp ce politicile și structurile Abhaziei se aflau în continuare, în mare parte, sub controlul Kremlinului, mai ales în ceea ce privește instituțiile ce țin de apărare și securitate, aducând aminte de protectoratul occidental asupra Republicii Kosovo. De asemenea, cele două regiuni georgiene nu puteau invoca încălcarea dreptului la autonomie și nici faptul că georgienii ar fi comis crime împotriva umanității pe teritoriul lor. Din contră, în anii '90, abhazii au fost cei responsabili pentru expulzarea georgienilor din regiunea respectivă, acest proces de epurare etnică nefiind însă provocat de vreo încălcare a drepturilor omului din partea majorității georgiene. Mai mult, aplicând aceeași tactică pe care au folosit-o și kosovarii, osetii au fost cei care au inițiat conflictele militare, provocând reacția Georgiei de a lansa o ofensivă militară în Osetia de Sud, care le-a oferit rușilor pretextul ideal pentru a interveni (Dugard, pp. 215-218; Ingimundarson, pp. 190-191; Vakhtangidze, p. 413). Luând în considerare toate aceste aspecte, poziția reală Rusiei cu privire la secesiuni poate fi rezumată astfel: dacă secesiunea afectează teritoriul Rusiei, așa cum a fost cazul Ceceniei, atunci aceasta este inacceptabilă; dacă există anumite interese la mijloc, poate fi folosită ca instrument de negociere, așa cum a fost cazul provinciei kosovare; dacă partenerii strategici suferă din pricina instabilității politice ori a unui conflict militar, poate fi folosită pentru a le crea un avantaj, așa cum a fost cazul în spațiul postsovietic; și, bineînțeles, dacă rezultă în câștiguri teritoriale pentru Federația Rusă, atunci secesiunea este perfect acceptabilă (Baranovsky, p. 279).

CONCLUZII

Statutul final al comunității albanezilor din provincia Kosovo, pe care aceștia doresc să o transforme într-un nou stat, nu a fost soluționat de politicile legate de recunoașterea declarației unilaterale de independență a Republicii Kosovo. Prin absența garanțiilor și a siguranței că recunoașterea statalității poate fi dobândită în mod real la un moment dat, aceste politici sunt marcate de o puternică incongruență cu noțiunea unei proceduri standardizate. Luptele politice pot ajunge la final doar atunci când statalitatea va fi împlinită dincolo de orice dubiu, însă acest *statu quo* ar putea rămâne doar o himeră. Cert este că tot sfera politică va fi cea în care se vor purta în continuare negocierile aprige pe tema recunoașterii independenței nu doar a Republicii Kosovo, ci a oricăror alte noi entități care aspiră în mod unilateral la statalitate. Chiar dacă, într-o lume ideală, argumentele puternice ar trebui să constituie factorii decisivi în conturarea unui rezultat acceptat de ambele tabere

la finalul acestor negocieri, realitatea afacerilor internaționale ne-a demonstrat în repetate rânduri faptul că activitățile de lobby și presiunea exercitată de către statele puternice determină direcția în care merg negocierile, care nu duc întotdeauna la un rezultat final (Almqvist, p. 186). Drept urmare, în ciuda numărului ridicat de state membre ale ONU care au recunoscut independența Republicii Kosovo, aceasta va putea deveni membră a organizației doar cu acordul Serbiei și doar dacă Rusia și China nu își vor mai folosi dreptul de veto în această privință. În egală măsură, sunt dificil de prezis șansele de supraviețuire a statelor declarate unilateral cu susținerea Rusiei în detrimentul Georgiei și Ucrainei (Dugard, pp. 201-202).

Analiza politicilor de recunoaștere a independenței Republicii Kosovo a revelat faptul că, pe de o parte, motivele de susținere a independenței kosovarilor sunt, în principal, comune pentru majoritatea statelor care au susținut și și-au menținut recunoașterea statului kosovar: portretizarea kosovarilor drept martiri ai cruzimii sârbești, susținerea drepturilor omului și a aspirațiilor majorității albaneze, precum și ineluctabila influență pe care o exercită atât marile puteri europene, cât și SUA. De cealaltă parte, datele ecuației nerecunoașterii declarației unilaterale de independență a Republicii Kosovo sunt mult mai complexe. Cu toate că motivația oficială a statelor care și-au asumat această poziție diplomatică față de independența kosovarilor se încadrează, cel puțin la nivel declarativ, în sfera respectării hotărârilor ONU, a integrității teritoriale a statelor și a principiilor neintervenționismului, a soluționării pe cale pașnică a conflictelor și a susținerii dreptului internațional, realitățile geopolitice indică, mai degrabă, faptul că primează factorii interni, din moment ce aproape fiecare dintre aceste state se confruntă, la rândul său, cu probleme cauzate de varii mișcări care vizează dobândirea autonomiei ori care își asumă chiar obiective secesioniste.

Deși a fost, de-a lungul istoriei, atât un aliat puternic al intereselor și drepturilor sârbilor în politica internațională, manifestând adesea o susținere implacabilă și aparent dezinteresată pentru cauza Serbiei, cât și cel mai important aliat pe care statul sârb l-a avut împotriva separatiștilor kosovari, aceste considerente nu au împiedicat Rusia să își tempereze discursul împotriva recunoașterii independenței Republicii Kosovo atunci când interesele naționale au cerut acest lucru, folosindu-se cu iscusință de precedentul kosovar pentru a-și justifica propriile foloase și aspirații separatiste în Georgia și Ucraina, în vederea anexării teritoriilor menționate anterior. Rusia a invocat ca pretext susținerea Occidentului pentru independența Republicii Kosovo pentru a instrumenta normele internaționale contestate în folosul aspirațiilor sale geopolitice și teritoriale. Pentru a-și îndeplini obiectivele politicii sale externe în Georgia și în Ucraina, Rusia a căutat, pe de o parte,

să-și exercite autoritatea și puterea asupra sferelor de influență pe care le revendică folosind eufemisme precum „spațiul postsovietic”, „vecinătatea apropiată” ori „regiuni de interes privilegiat rusesc” și, pe de altă parte, să concureze geopolitic cu Occidentul fie prin imitare, fie prin catalogare a propriilor acțiuni ca fiind o simplă replicare a celor atribuite vesticilor (Ingimundarson, p. 186). Așadar, interesele naționale ale fiecărui stat în parte sunt cele de care depind cu adevărat politicile de recunoaștere a independenței Republicii Kosovo. Acest lucru este demonstrat fără echivoc de faptul că fiecare dintre cele 13 state membre ale G20 și ale UE care nu le recunosc dreptul kosovarilor la independență fie au avut de-a face recent, fie încă se confruntă cu diverse mișcări notabile cu aspirații autonomiste sau secesioniste.

În concluzie, în ciuda avertismentelor frecvente venite din partea reprezentanților ONU care exprimă cu intransigență faptul că poziția organizației este aceea că Republica Kosovo este un caz aparte care nu trebuie adoptat ca reper de către alte mișcări separatiste (Dietrich, p. 130), declarația unilaterală a independenței Republicii Kosovo și-a pierdut statutul de *sui generis*, din moment ce, *de facto*, precedentul kosovar influențează semnificativ politica internațională prin faptul că oferă un model de urmat pentru mișcările secesioniste de pretutindeni, calea kosovarilor spre independență devenind pentru acestea un soi de ghid al cărui pași trebuie îndepliniți pentru a-și atinge obiectivele separatiste. Astfel, pentru a beneficia de simpatie și credibilitate la nivel internațional, mișcările secesioniste trebuie să demonstreze nu doar că există o anumită formă de discriminare în țara din care fac parte, ci și că există un număr semnificativ de atrocități comise împotriva membrilor acestora, care constituie, de obicei, o minoritate la nivel național. Dacă guvernele nu comit însă asemenea acte împotriva lor, membrii mișcărilor separatiste le vor provoca pentru a-și îndeplini scopurile. Odată îndepliniți acești pași, tot ce mai au de făcut reprezentanții acestor mișcări este să-și atragă de partea lor cât mai mulți actori internaționali, această etapă dovedindu-se, de cele mai multe ori, a fi și cea mai dificilă dintre toate. Bineînțeles că și guvernele naționale sunt conștiente de acești pași și vor încerca să demonstreze faptul că reprezintă democratic întreaga populație a țării lor, fără să comită niciun fel de acte inumane ori discriminatorii. Statele mai puțin puternice vor încerca să atragă susținerea internațională de partea lor, justificându-și cauza drept „luptă împotriva terorismului”. În final, statutul definitiv al comunității care aspiră la independență și integritatea teritorială a statului în cauză sunt decise de cine reușește să câștige acest război diplomatic dintre mișcarea secesionistă și guvernul național (Hrnjaz, 2020, pp. 399-400).

BIBLIOGRAFIE:

1. Achcar, G. (2023). *The New Cold War: The United States, Russia, and China from Kosovo to Ukraine*. Chicago: Haymarket Books.
2. Almqvist, J. (2013). *The politics of recognition: The question about the final status of Kosovo*. În D. French (Ed.), *Statehood and Self-Determination: Reconciling Tradition and Modernity in International Law* (pp. 165-186). Cambridge: Cambridge University Press.
3. Baranovsky, V. (2015). *From Kosovo to Crimea*. În *The International Spectator*, 50(4), pp. 275-281. doi:10.1080/03932729.2015.1092677.
4. Boguslaw, A. (2020). *Suddenly Everyone Started to Love Our Anthem, Our Flag: Identity Construction, Crisis, and Change*, în (Almost) Sovereign Kosovo. *Nationalities Papers*, 48(4), pp. 721-736. doi:10.1017/nps.2018.78
5. Cakolli, E. (2020). *Kosovo: Between universal non-recognition and 'derecognitions'*. Prishtina: Kosova Democratic Institute.
6. Castan Pinos, J. (2019). *Kosovo and the Collateral Effects of Humanitarian Intervention*. Abingdon: Routledge.
7. Centanni, E. (2020), Political Geography Now, <https://www.polgeonow.com/2020/09/which-countries-recognize-kosovo-independence.html>. accesat la 22 mai 2024.
8. Chomsky, N., Džalto, D., Grubačić, A. (2018). *Yugoslavia: Peace, War, and Dissolution*. Oakland, CA: PM Press.
9. Convenția de la Montevideo (1933). *Montevideo Convention on the Rights and Duties of States*. Montevideo: A șaptea Conferință Internațională a Statelor Americane.
10. Cox, J.K. (2002). *The History of Serbia*. Westport, CT: Greenwood Publishing Group.
11. Declarația de independență a Republicii Kosovo (2008). *Kosovo Declaration of Independence*. Prishtina: Parlamentul Republicii Kosovo.
12. Dietrich, F. (2010). *The status of Kosovo – reflections on the legitimacy of secession*. *Ethics & Global Politics*, 3(2), 123-142. doi:10.3402/egp.v3i2.1983.
13. Dobrokhoto, L.N. (2018). *Kosovo as a Factor of the World Order Change*. În D. Proroković (Ed.), *Kosovo: Sui Generis or Precedent in International Relations* (pp. 54-65). Belgrad: Institut za međunarodnu politiku i privredu.
14. Dugard, J. (2013). *The Secession of States and Their Recognition in the Wake of Kosovo*. Haga: Hague Academy of International Law.
15. Džihic, V., Kramer, H. (2009). *Kosovo After Independence: Is the EU's EULEX Mission Delivering on its Promises?* Berlin: Friedrich-Ebert-Stiftung.
16. Escudero Espinosa, J.F. (2017). *Self-Determination and Humanitarian Secession in International Law of a Globalized World: Kosovo v. Crimea*. Cham, Elveția: Springer.
17. Fella, S. (2024). *Kosovo: developments since 1999 and relations with Serbia*. Londra: House of Commons Library.
18. Hrnjaz, M. (2020). *Twenty years after the NATO armed intervention: The Kosovo case and remedial secession*. *Međunarodni problemi*, 72(2), pp. 379-403. doi:10.2298/MEDJP2002379H.
19. Ilic, L. (2013). Wikimedia Commons, https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Map_of_ethnic_groups_in_Kosovo,_2011_census.gif, accesat la 22 mai 2024.
20. Ingimundarson, V. (2023). *Russia's Use of the Kosovo Case to Legitimize Military Interventions and Territorial Conquests*. În R.Z. Aliber, M. Gudmundsson, G. Zoega (Eds.), *Fault Lines After COVID-19: Global Economic Challenges and Opportunities* (pp. 185-198). Cham, Elveția: Palgrave Macmillan.
21. Jelesijević, A. (2023). *The Application of Remedial Secession in the International Law (Case Study: Kosovo, Abkhazia, South Ossetia and Crimea)*. *Ukrainian Policymaker*, 12(3), pp. 28-37. doi:10.29202/up/12/3.
22. Kos-Stanišić, L., Luša, Đ. (2018). *Position of Latin America towards Kosovo*. În D. Proroković (Ed.), *Kosovo: Sui Generis or Precedent in International Relations* (pp. 239-259). Belgrad: Institut za međunarodnu politiku i privredu.
23. Metodiev, K. (2018). *Catalonia and Kosovo Cases (Comparative Analysis)*. În D. Proroković (Ed.), *Kosovo: Sui Generis or Precedent in International Relations* (pp. 273-298). Belgrad: Institut za međunarodnu politiku i privredu.
24. Newman, E., Visoka, G. (2018). *The Foreign Policy of State Recognition: Kosovo's Diplomatic Strategy to Join International Society*. În *Foreign Policy Analysis*, 14(3), 367-387. doi:10.1093/fpa/orw042.
25. Nte, T.U. (2023). *The Burden of Recognition in the Unilateral Declaration of Independence by Kosovo*. În *Global Journal of Political Science and Administration*, 11(1), 1-19. doi:10.37745/gjpsa.2013/vol11n1119.
26. Richter, S., Halbach, U. (2009). *A dangerous precedent? The political implications of Kosovo's independence on ethnic conflicts in South-Eastern Europe and the CIS*. *Security and Human Rights*, 20(3), pp. 223-237. doi:10.1163/187502309789192496.
27. Rotaru, V., Troncota, M. (2017). *Continuity and change in instrumentalizing 'The Precedent'. How Russia uses Kosovo to legitimize the annexation of Crimea*. *Southeast European and Black Sea Studies*, 17(3), pp. 325-345. doi:10.1080/14683857.2017.1348044.
28. UNSCR 1244 (1999). *Resolution 1244*. New York City: Consiliul de Securitate al Organizației Națiunilor Unite.
29. Vakhtangidze, V. (2011). *The Impact of Kosovo: A Precedent for Secession in Georgia?* În J. Summers (Ed.), *Kosovo: A Precedent? The Declaration of Independence, the Advisory Opinion and Implications for Statehood, Self-Determination and Minority Rights* (pp. 395-426). Leiden: Martinus Nijhoff Publishers.
30. Visoka, G. (2018). *Acting Like a State: Kosovo and the Everyday Making of Statehood*. Abingdon: Routledge.
31. I.L.M. 1217 (1999), *Military Technical Agreement between the International Security Force („KFOR”) and the Governments of the Federal Republic of Yugoslavia and the Republic of Serbia, Kumanovo*.

TURCIA – ÎNTRE ROLURILE DE ACTOR INCOMOD SAU „BALANCER” REGIONAL –

Lect. univ. dr. Oana-Elena BRÂNDA

Universitatea „Titu Maiorescu”, București
10.55535/GMR.2024.4.30

This article aims to explore two roles assumed by Turkey in the international environment: the one of uncomfortable state actor for the West and the neighbourhood, even problematic at times, and the one of regional “balancer”, interested in identifying the appropriate course of action to end the war of Russia against Ukraine. Capitalising on its imperial heritage as well as its geographical location, Turkey has over time had a number of strengths which it has exploited in its international relations to achieve its interests. The year 2023 brought with it the reconfirmation of a new mandate of President Erdogan, aspect seen as decisive in the configuration of the mentioned image – of an inconvenient actor – of Turkey. However, this Turkey, considered by many to be inconvenient, has remained extremely consistent in its relation to the Russian-Ukrainian war, manifesting itself as a “balancer” by attempting to create favourable premises for its conclusion.

Keywords: balance of power; war; political system; international relations; regional power;

INTRODUCERE

De-a lungul istoriei, Turcia a reprezentat un actor interesant, și chiar intrigant uneori, ca urmare a deciziilor sale în materie de politică internă, dar și de politică externă. Această postură s-a datorat faptului că, uneori, a înclinat în favoarea Occidentului, alteori, din cauza poziției sale, a fost acuzată că s-ar plasa în siajul Rusiei.

Odată cu debutul războiului de agresiune al Rusiei împotriva Ucrainei, Turcia a fost extrem de activă în eforturile de încetare a războiului, atât prin susținerea vocală și pragmatică a integrității și suveranității Ucrainei, cât și prin sprijinul militar. Așadar, chiar dacă Turcia pare să aibă o relație specială cu Rusia, n-a făcut făcut niciun moment un pas înapoi în susținerea sa față de Ucraina.

Articolul de față explorează o întrebare extrem de actuală – *Este Turcia un actor incomod sau un „balancer” semnificativ la nivel regional?* În vederea identificării unui răspuns, va fi făcută o trecere în revistă a evenimentelor politice recente din Turcia și maniera în care acestea se reflectă la nivel intern, precum și a acțiunilor intenționate la nivel extern, menite să refacă imaginea statului pe plan internațional. Pentru a ilustra aceste evoluții și pentru a nu extinde acest articol într-un capitol de carte, am ales să focalizăm atenția asupra rezultatelor alegerilor prezidențiale din Turcia, din 2023, precum și asupra încercărilor Turciei de a intermedia negocierile pentru încheierea războiului Rusiei împotriva Ucrainei. Cele două aspecte, deși nu au o relație de cauzalitate firească între ele, sunt importante pentru a ilustra și a justifica, totodată, poziția actuală a Turciei în regiunea Mării Negre.

PRINCIPALELE EVOLUȚII ALE FUNCȚIONĂRII SISTEMULUI POLITIC TURCESC ACTUAL

Anul 2023 a fost un an important pentru Turcia ca urmare a mizelor pe care le-a antamat. Cutremurul din februarie a tras un semnal de alarmă vizavi de capacitatea statului de a gestiona crize de asemenea magnitudine. Totodată, popularitatea guvernului scăzuse dramatic ca urmare a problemelor economice ale statului – inflația ajunsese la 72.3% în 2022 (Focus Economics, 2022). De aceea, având în vedere că, în luna mai 2023, erau programate alegeri prezidențiale, opinia publică internațională a urmărit cu maxim interes aceste evoluții, iar întrebarea de bază era aceea dacă alegerile urmau să aducă o schimbare politică sau partidul actualului președinte – Justiție și Dezvoltare (AKP) – urma să rămână la putere.

La momentul actual cunoaștem rezultatul: pe 3 iunie 2023, Recep Tayyip Erdogan a fost investit în al treilea mandat de președinte al Turciei. De altfel, rezultatele alegerilor din mai 2023 au adus nu doar reconfirmarea lui Erdogan ca președinte, ci reflectă o serie de evoluții din 2016 încoace, multe dintre ele aspru criticate la nivelul comunității internaționale. În cele ce urmează le vom explicita pe cele mai importante.

Tentativa de lovitură de stat din Turcia din iulie 2016 a creat, la nivelul leadership-ului turc, o perspectivă alarmantă de raportare la inamicii interni și externi. Astfel, urmare a acțiunii din iulie 2016, guvernul turc a instituit starea de urgență la nivelul statului, lucru care a restrâns libertățile stabilite prin Constituție. La momentul respectiv, aproximativ 40.000 de funcționari guvernamentali au fost concediați și, apoi, arestați, iar numeroase instituții educaționale asociate cu Fethullah Gulen (liderul islamist în exil care a orchestrat lovitura de stat) au fost închise (Human Rights Watch, 2016).

În aprilie 2017, referendumul desfășurat în Turcia a produs schimbarea sistemului politic, dintr-o republică parlamentară (datând din 1923) într-o republică prezidențială (după modelul SUA). În ianuarie 2018, legislația, care îi oferă președintelui puteri nelimitate și elimină funcția de premier, a intrat în vigoare.

Regimul politic turcesc a fost mereu unul etatist, însă noua Constituție permite președintelui să ignore Parlamentul în conducerea statului. În acest context, principala critică adusă sistemului politic turc este că democrația nu este una incluzivă și că se petrec încălcări grave ale drepturilor omului.

Președintele Erdogan realizează, în prezent, o proiecție de forță, care va costa statul turc foarte mult, deoarece din ce în ce mai multe organizații internaționale din domeniul protejării drepturilor omului au început să semnaleze derapaje la nivelul sistemului politic turc. Astfel, în 2017, Adunarea Parlamentară a Consiliului Europei a lansat o procedură de monitorizare a Turciei, invocând îngrijorarea sa privind nerespectarea drepturilor omului, democrației și statului de drept (Council of Europe, 2017). Mai mult, în 2018, Biroul ONU pentru Drepturile Omului a dat publicității un raport de evaluare a situației drepturilor omului după tentativa de lovitură de stat din Turcia. Raportul a evaluat perioada 1 ianuarie-31 decembrie 2017, iar rezultatele au fost îngrijorătoare, arătând că, în contextul stării de urgență impusă imediat după tentativă, au avut loc lipsiri arbitare de libertatea de mișcare și de dreptul la muncă, torturi, rele tratamente, încălcarea dreptului la asociere și la liberă exprimare. Astfel, în cazul arestărilor efectuate ca urmare a tentativei de lovitură de stat, detenția a venit la pachet cu diverse acțiuni de tortură, precum și cu pierderea locului de muncă și a drepturilor sociale aferente, inclusiv evacuarea

din locuințele deținute de stat. Mai mult, îngrădirea libertății de expresie s-a manifestat prin închiderea a aproximativ 100.000 de site-uri internet și canale TV (unele dintre ele acuzate a fi pro-kurde) (United Nations, 2018). De asemenea, raportul a arătat că schimbarea Constituției din 2017 a afectat imparțialitatea justiției și a limitat controlul parlamentului asupra puterii executive.

În 2021, Consiliul Europei, UE și SUA au criticat Turcia pentru retragerea din Convenția de la Istanbul cu privire la prevenirea și combaterea violenței asupra femeilor și a violenței domestice. De asemenea, în martie 2023, Consiliul de Miniștri al Consiliului Europei a reiterat apelul de eliberare a fostului co-președinte al Partidului Democrat al Poporului (HDP), Selahattin Demirtaş, și a activistului Osman Kavala, ca urmare a deciziilor în favoarea lor date de Curtea Europeană a Drepturilor Omului.

În relația sa cu minoritatea kurdă, deși, în primii ani ai mandatului său, Erdogan a manifestat concesi față de aceștia, acordându-le drepturi culturale, operațiile militare desfășurate în sudul Turciei au avut ca rezultat numeroase decese, dispariții și torturi în rândul kurzilor (United Nations, 2018). De asemenea, după tentativa de lovitură de stat, liderii politici ai minorității kurde au devenit ținte pentru arestări, sub acuzații de trădare, și au existat inclusiv tentative de desființare a Partidului Democrat al Poporului. Mai mult, în justificarea refuzului său de a permite accesarea Suediei în Alianța Nord-Atlantică, Erdogan a motivat că Suedia acordă protecție terorștilor kurzi.

Principalele teme de campanie ale lui Erdogan în primăvara 2023 au fost asigurarea securității naționale, investiții publice crescute și preservarea valorilor conservatoare ale familiei (în contradicție cu candidatul opoziției – Kemal Kılıçdaroğlu –, pe care-l acuza ca fiind anti-familie, prin promovarea valorilor comunității LGBT). În acest context, o misiune de monitorizare a alegerilor, exercitată în comun de OSCE și Adunarea Parlamentară a Consiliului Europei, a evidențiat acțiunile pătinoare ale mass-media naționale și private (în timp ce canalele media care criticau leadershipul lui Erdogan erau amendate în mod repetat), utilizarea resurselor publice pentru favorizarea partidului aflat la putere, restricții ale libertății de expresie, inclusiv arestări și deschiderea de procese pentru jurnaliștii „ne-prieteni” ai puterii (Fella, Walker, 2023).

Din cele prezentate, pe seama rapoartelor internaționale și a misiunilor de monitorizare, sistemul politic turc actual se caracterizează prin concentrarea puterii în mâinile președintelui și restrângerea drepturilor și libertăților individului în vederea exercitării unui control intern ferm. Această conduită internă a fost criticată, în repetate rânduri, la nivelul forurilor internaționale.

TURCIA – CA „PARTENER INCOMOD”

Sub președinția lui Erdogan, Turcia a dezvoltat o politică externă mai asertivă, manifestată prin implicarea militară directă în războiul civil din Siria, desfășurarea de incursiuni militare în nordul Irakului pentru a captura membrii Partidului Muncitorilor din Kurdistan (PKK), sprijinirea Azerbaidjanului în disputa sa cu Armenia pentru Nagorno-Karabakh, implicarea ca mediator în războiul ruso-ucrainean și intervențiile pe fondul tensiunilor din Marea Egee și Mediterana de Est.

Relațiile dintre Turcia și Siria sunt tensionate încă din 1939, când Turcia a anexat provincia Hatay. Au urmat alte dispute privind accesul la resursele de apă dintre cele două state, care împart o graniță considerabilă, și sprijinul oferit de Siria PKK-ului și Armatei Secrete de Eliberare a Armeniei (între timp, dizolvată), considerată organizație teroristă de către NATO și UE. Relațiile dintre cele două state au avut și momente de *respiro*, însă, odată cu debutul războiului civil din Siria, în 2011, relațiile diplomatice dintre cele două state au fost sistate. În octombrie 2021, relațiile diplomatice au fost reluate temporar. Mai mult, rezultatul alegerilor din Turcia a fost așteptat de multă lume, întrucât regimul Erdogan a promovat, încă de la începutul anului, detensionarea relațiilor cu regimul lui Bashar Al-Assad (Khalife, Waters, 2023), ceea ce cultivă perspectiva reglementării situației din nordul Siriei, unde Turcia menține trupe militare, dar și a situației celor aproximativ 3 milioane de sirieni care se află în taberele de refugiați pe teritoriul Turciei.

La fel ca în cazul Siriei, Turcia menține trupe militare din perioada anilor 1995-1997 în nordul Irakului, unde și desfășoară operații de capturare a membrilor PKK. Dacă, inițial, Irakul oferise acordul expres de a desfășura acțiuni militare pe teritoriul său, împotriva membrilor PKK, din 2017 până în prezent, guvernul irakian a protestat în repetate rânduri împotriva incursiunilor militare ale Turciei pe teritoriul său, considerând că este o încălcare a suveranității și integrității sale teritoriale.

Relația dintre Azerbaidjan și Turcia este esențială pentru ambele, deoarece Azerbaidjanul reprezintă o alternativă la gazul rusesc pentru Turcia, iar Turcia reprezintă o sursă de armament foarte bine dezvoltat în lupta împotriva armenilor, în Nagorno-Karabakh.

Încă de la debutul războiului din Ucraina, Turcia a căutat să se plaseze în poziția de pacifist, aceasta deoarece Ucraina este o zonă de interes pentru Turcia în încercarea de a evita dependența de gazele rusești și dependența nucleară – aspect important pentru plata energiei –, chiar dacă, în prezent, Rosatom are rolul central în construirea primei centrale nucleare a Turciei la Akkuyu. Astfel, deși s-a alăturat statelor membre ale NATO în condamnarea invaziei și a oferit echipament militar Ucrainei, nu a impus nicio sancțiune Rusiei și chiar a favorizat accesul oamenilor

de afaceri turci pe teritoriul său – și în prezent, orașul Istanbul rămâne un hub de transport pentru zborurile spre și dinspre Rusia. Mai mult, în iulie 2022, Turcia și-a asumat și rolul de mediere facilitând o înțelegere între Rusia și Ucraina pentru asigurarea transporturilor de grâne și alte produse agricole în Marea Neagră – *Black Sea Grain Initiative (BSGI)*.

Încheierea BSGI a adus Rusia la Bosfor pentru prima dată, dar în mod controlat, deoarece Turcia a limitat abil accesul vaselor militare rusești la Strâmători. De asemenea, Rusia a avut mari interese în alegerile din Turcia, pentru că, în funcție de cine câștiga, Rusia avea să aibă un control mai mare sau mai mic asupra Mării Negre. Chiar dacă Erdogan îl consideră pe Putin un „*prieten drag*” (The Economist, 2022), liderul de la Ankara dovedește multă viclenie în felul în care-și joacă așii din mânecă – tentează Occidentul până la enervare, dar nu-l supără suficient de tare pentru a și-l transforma în inamic.

Și Mediterana de Est reprezintă o zonă de interes pentru Turcia, unde a avut conflicte cu Grecia și Cipru pentru drepturi de forare marină, după ce zona a căpătat potențial de dezvoltare energetică. Relația dintre Turcia și Grecia este una problematică de decenii și poate fi rezumată în câteva cuvinte: pentru greci, Turcia este o amenințare, în timp ce Turcia vede Grecia ca pe un dușman (Coşkun, Ülgen, 2022). Cele două abordări sunt justificate de disputele de suveranitate în Marea Egee și statutul minorității turce din Tracia de Vest. În chestiunea Ciprului de Nord, Erdogan s-a plasat de partea conducerii politice actuale, care a respins soluția propusă de ONU a unui Cipru federal unit, în favoarea soluției celor două state (Ib.).

Din perspectiva lumii musulmane, Turcia este un actor strategic, cu conexiuni aparte cu Uniunea Europeană și NATO. Astfel, NATO reprezintă un garant de securitate pentru Turcia, în timp ce UE este cea mai mare piață de desfacere pentru Turcia. De asemenea, Turcia este principala cale de migrație din est spre centrul Europei. În Balcanii de Vest, Turcia este un competitor pentru Rusia și pentru UE (Haas, 2023). De pildă, în Bosnia, Kosovo și Muntenegru există un patronaj manifest al Ankarei asupra minorității turce de acolo.

Așadar, de ce a fost Turcia considerată un „*partener incomod*” pentru Occident și vecinătate? Pentru că naționalismul său este platforma de la care se dezvoltă orice politică la nivelul Turciei, inclusiv elementele de politică externă, cu implicații semnificative pentru statele din vecinătate sau parteneri. De exemplu, deși membră a NATO și candidat la Uniunea Europeană, Turcia s-a îndepărtat de viziunea euroatlantică în regiunea Mării Negre, respingând internaționalizarea și promovându-și rolul exclusiv regional, preponderent sub aspect economic.

De asemenea, chiar dacă relațiile politice sunt tensionate cu Siria și Irak, așa cum am prezentat anterior, diplomația de la Ankara dorește să păstreze doi piloni în Orient, în Bagdad și Damasc, întrucât știe că retragerea din Siria și Irak ar însemna renunțarea la lupta cu PKK.

ROLUL DE „BALANCER” AL TURCIEI, ÎNTRE TEORIE ȘI PRACTICĂ

Conceptul de „*balanță de putere*” este unul extrem de important în sfera relațiilor internaționale. Într-o lume multipolară, având în minte amintirea lumii bipolare a Războiului Rece, asigurarea unui echilibru de putere rămâne dezideratul liderilor internaționali în vederea menținerii păcii sau, dacă pacea a fost compromisă, în vederea atingerii ei.

Teoreticienii relațiilor internaționale fac deseori diferența între „*balansare*” ca tip de comportament al statului și „*balanță*” ca rezultat din perspectiva politicii internaționale. Astfel, balansarea este o politică de contracarare menită să dezvolte capacitățile unui stat de a utiliza recursul la misiuni militare în vederea descurajării sau înfrângerii altui stat. Statele pot balansa într-o mulțime de feluri, incluzând aici cooptarea resurselor altor state prin realizarea de alianțe (balansare externă) sau prin îmbunătățirea propriilor abilități militare (balansare internă). Iar, „*balanța*” descrie un rezultat sistemic, un echilibru al capacităților militare în cadrul sistemului internațional. Este important de reținut că, deși deseori operaționalizată ca o distribuție a resurselor între două sau mai multe state, punctul central de interes al conceptului de balanță este abilitatea de a prevala într-un conflict militar (Vasquez, Elman, 2012, p. 30).

Kenneth Waltz (2006, pp. 30-45) distinge între două tipuri de balansare: *balansarea internă*, atunci când un stat se bazează pe propriile eforturi, și *balansarea externă*, atunci când un stat face alianțe cu alte state. În sistemele bipolare, pe de o parte, balansarea se realizează între cele două superputeri, care își vor fundamenta puterea pe propriile eforturi și resurse și nu vor aprecia prea mult alianțele cu statele mici. Însă, contrar așteptărilor, Waltz susține că balanța de putere, deși este un mecanism de protejare a statului în vederea supraviețuirii sale, nu asigură mereu absența războiului. În multipolaritate, pe de altă parte, pot apărea două dinamici de balansare externă. Deoarece mai mult de un singur stat are oportunitatea de a răspunde unui competitor, fiecare are un motiv de a „*pasa responsabilitatea*”, sperând că un alt stat amenințat va jertfi resursele umane și materiale necesare pentru a opri un hegemon în ascensiune. O pasare a responsabilității de la un hegemon la altul ar putea conduce la lipsa oricărei balansări, cu consecința că unul sau altul dintre state ar putea obține hegemonia la un moment dat.

Potrivit lui Christensen și Snyder, atunci când statele cred că avantajul este de partea defensivei, este mai probabil să paseze responsabilitatea (1990, pp. 137-168). Ceea ce înseamnă că nu vor acționa și vor aștepta ca un alt stat amenințat să acționeze. Prin contrast, atunci când statele cred că avantajul este de partea ofensivei, vor răspunde activ, ceea ce va duce la înlănțuire și la o extindere rapidă a războiului – Christiansen și Snyder îi dau, astfel, dreptate lui Waltz, care spune că balanța de putere nu înseamnă automat absența războiului. Dacă ofensiva este considerată dominantă, statele se vor grăbi să facă alianțe externe și să-și îndeplinească angajamentele în cadrul acestora. Atunci când apărarea este considerată dominantă, pasarea responsabilității va fi răspândită și balansarea va fi rar întâlnită. Într-o lume cu adevărat dominată de ofensivă, este probabil ca potențialii hegemoni să urce treptele sistemului cu rapiditate, iar balanțele să nu se formeze. Cei doi autori folosesc exemplul alianțelor dinaintea celor două războaie mondiale ca ilustrare a acestui argument. Eșecul alianțelor de a împiedica războiul, de-a lungul istoriei, demonstrează că balansarea nu a fost eficientă. De cele mai multe ori însă, statele vor acționa pentru a contracara un posibil hegemon; ele înțeleg probabilitatea unui rezultat sistemic pe care doresc să-l evite (hegemonia altui stat) și acționează pentru a obține un rezultat sistemic pe care îl preferă (balanța).

Chiar dacă balanța de putere este un concept consacrat la nivelul relațiilor internaționale și utilizat de state în încercările lor de a menține echilibrul la nivelul comunității internaționale, realizarea balanței de putere necesită o serie de atribute, precum: înțelepciune, spirit de inițiativă, perseverență și creativitate diplomatică.

În viziunea lui Ahmet Davutoglu, consilierul pe politică externă al președintelui Erdogan, care a ajuns în 2016 chiar ministru al afacerilor externe sub administrația aceluiași președinte, poziția Turciei de astăzi, urmașa Imperiului Otoman de altă dată, o plasează din punct de vedere geografic și politic în poziția de fi un „*balancer*” *per se*. În virtutea acestui succesorat și prin prisma sferelor sale de influență, Turcia aparține Orientului Mijlociu, Balcanilor, Caucazului, Asiei Centrale, Mării Caspice, Mării Mediterane și Mării Negre (Sanchez-Tapia, 2022). Din această perspectivă, precum și cu ajutorul poziției sale geografice în estul Europei, Turcia a încercat să joace rolul unui „*balancer*” în conflictul început în 24 februarie 2022 de Rusia împotriva Ucrainei.

Rolul de „*balancer*” a fost asumat de Turcia încă de la începutul războiului din Ucraina, o strategie considerată a fi riscantă inițial, dar dovedită ulterior a fi una câștigătoare. Astfel, Turcia a reușit să susțină Ucraina din punct de vedere politic și militar, fără a aliena Rusia din punct de vedere economic.

Dintre acțiunile de veritabil „balancer” ale Turciei de la începutul războiului din Ucraina amintim refuzul de a recunoaște anexarea ilegală a Crimeii și insistența de a se menține integritatea teritorială a Crimeii în granițele sale din 1991. De asemenea, Turcia a fost prima țară care a oferit Ucrainei drone, în timp ce alte state încă nu erau decise asupra tipului de ajutor militar pe care-l puteau oferi Ucrainei. În aceeași cheie, decizia Ankarei de a închide Strâmțurile Bosfor și Dardanele pentru vasele de război ruse a prevenit escaladarea luptei în Marea Neagră.

Alte acțiuni diplomatice mai focalizate în vederea asigurării balanței de putere sunt: facilitarea întâlnirii dintre ministrul afacerilor externe ucrainean, Dmytro Kuleba, și ministrul rus al afacerilor externe, Serghei Lavrov, în marja Forumului Diplomatic din Antalya, din 10 martie 2022, precum și facilitarea negocierilor de la finalul lunii martie 2022, la Istanbul, în vederea identificării unei soluții pentru încheierea războiului.

Un succes răsunător, dar temporar, al acțiunilor de balansare susținute de Turcia este semnarea acordului pentru grâne. Turcia a valorificat momentul semnării acordului pentru a avansa înființarea Centrului Comun de Coordonare de la Istanbul pentru implementarea BSGI ca o măsură de creștere a încrederii între Rusia și Ucraina în vederea încheierii războiului.

BSGI reprezintă o reușită a eforturilor de mediere ale Turciei, însă implementarea inițiativei nu trebuie privită doar în termeni comerciali – de asigurare a exportului de cereale ucrainene, ci și în termeni umanitari, așa cum s-au exprimat oficiali turci (Sofuoglu, 2022), de a contribui la atenuarea crizei alimentare la nivel global. Cu toate că mizele care au înconjurat BSGI au fost mari – ministrul de externe turc Mevlut Cavusoglu a menționat că, odată ce implementarea BSGI va deveni efectivă, următorul pas viza consolidarea unei forme de încredere între Rusia și Ucraina în vederea încetării focului (Aydogan, 2022) – rezultatele n-au fost cele scontate. Cu atât mai mult, cu cât Rusia a bombardat portul Odessa la doar o zi de la semnarea acordului, iar în iulie 2023, s-a retras unilateral din acord.

Pe măsură ce războiul din Ucraina căpăta avânt, poziția de *balancer* a Turciei a fost atacată la nivelul discursului internațional. Ankara se făcea vinovată de întărirea relațiilor economice cu companiile rusești, care permiteau acestora și oamenilor de afaceri ruși să eludeze sancțiunile internaționale, dar și de faptul că permitea Rusiei să tranzacționeze prin porturile turcești grânele luate abuziv de la Ucraina (Gaber, 2022).

Prin susținerea Ucrainei, Turcia și-a consolidat prezența în regiune, însă acest lucru nu s-a petrecut fără riscuri. Cel mai mare risc vine din partea Rusiei, care rămâne o amenințare în Siria, unde, prin prezența sa, poate crea Turciei probleme

prin destabilizarea graniței și determinarea unor noi valuri de migranți (Gaber, 2023). De asemenea, Turcia rămâne dependentă de importurile de energie din Rusia. Însă, relația dintre cele două state este una mai amplă. În ciuda faptului că Rusia este o amenințare la adresa NATO, relația apropiată dintre președintele Erdogan și președintele Putin a transformat Turcia (stat membru al NATO) într-un adevărat adăpost pentru mediul de afaceri rus și pentru cetățenii săi.

Chiar dacă acțiunile factorilor de decizie turci și înțelegerile diplomatice intermediare de Turcia – acordul pentru grâne sau schimbul de prizonieri între Rusia și Ucraina de la începutul anului 2023 – reprezintă adevărate reușite de balansare ale diplomației de la Ankara, în ciuda eforturilor intense ale președintelui Erdogan, nu au condus la încheierea războiului. Totodată, chiar dacă Turcia a acționat ca un *balancer* de la începutul războiului, statul nu trebuie privit ca având o abordare dezinteresată asupra crizei. Din contră, odată cu slăbirea puterii Rusiei în Ucraina, Turcia a profitat de ocazie pentru a o înlocui în termeni de influență la nivelul Caucazului de Sud. De asemenea, este o bună ocazie de a înlătura influența Rusiei în zona mediteraneană și în Siria, unde cele două – Turcia și Rusia – au fost, multă vreme, parteneri strategici.

CONCLUZII

Un prim răspuns la întrebarea lansată în introducerea acestui articol – *Este Turcia un actor incomod sau un „balancer” semnificativ la nivel regional?* – înclină mai degrabă spre partea a doua a întrebării. Justificarea pentru acest răspuns este aceea că, în pofida manifestărilor sale incomode la nivel regional și chiar internațional, Turcia a reușit, chiar dacă sub forma unor mici și de scurtă durată victorii, să păstreze o formă de echilibru regional. Caracteristica sa de actor incomod derivă dintr-o puternică moștenire istorică, din tradiția sa de imperiu care, pentru multe secole, a schimbat și dominat soarta continentului european. În plus, și astăzi, Turcia se află într-o poziție în care mai poate influența evoluția continentului prin totalitatea relațiilor sale cu actorii regionali și internaționali. Un răspuns, mai aprofundat însă, ar fi acela că președintele Erdogan este perfect conștient de rolul pe care-l poate avea Turcia în continuare, cel puțin la nivel regional, și nu dorește să piardă acest avantaj.

În ceea ce privește evoluția internă, anul 2023 a reprezentat definitivarea abordării etatiste a președintelui Erdogan, dar, din punctul de vedere al politicii externe, o continuare a acțiunilor Turciei de a contribui la avansarea eforturilor de a asigura încetarea războiului împotriva Ucrainei. Astfel, deși unele dintre acțiunile sale nu au avut rezultatele scontate – a se vedea BSGI – și, de multe ori, a fost

acuzată de favorizarea Rusiei, inclusiv ca urmare a relației sale în materie de energie și combustibil, Turcia s-a menținut constantă în poziția de susținere a Ucrainei. De aceea, se poate spune că Turcia este atât un actor incomod, poate chiar dificil, din unele perspective, ca urmare a pozițiilor ferme abordate, dar și un *balancer* în adevăratul sens al conceptului.

BIBLIOGRAFIE:

1. Aydoğan, M. (2022). *Now it's time to focus on Ukraine cease-fire, says top Turkish diplomat*, AA.com: <https://www.aa.com.tr/en/turkiye/now-its-time-to-focus-on-ukraine-cess-fire-says-top-turkish-diplomat/2647854>, accesat la 22 iunie 2024.
2. Christiansen, T.J., Snyder, J. (1990). *Chain Gangs and Passed Bucks: Predicting Alliance Patterns in Multipolarity*. International Organization, vol. 2, nr.44, pp. 137-168.
3. Coşkun, A., Ülgen, S. (2022). *Political Change and Turkey's Foreign Policy*. Carnegie Endowment for International Peace, https://carnegieendowment.org/files/Coskun_Ulgen_Turkey_final.pdf, accesat la 22 iulie 2024.
4. Council of Europe (2017). *Turkey –Opinion on the amendments to the Constitution adopted by the Grand National Assembly on 21 January 2017 and to be submitted to a National Referendum on 16 April 2017*. Venice Commission: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2017\)005-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2017)005-e), accesat la 23 iunie 2024.
5. Fella, S., Walker, N. (2023). *Turkey under Erdoğan: recent developments and the 2023 elections*, <https://commonslibrary.parliament.uk/research-briefings/cbp-9806/>, accesat la 2 august 2024.
6. Focus Economics (2022). *Turkey Inflation*, <https://www.focus-economics.com/country-indicator/turkey/inflation/>, accesat la 2 august 2024.
7. Gaber, Y. (2022). *How Turkey can play a more constructive role in Russia's war on Ukraine*. Atlantic Council, <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/turkeysource/how-turkey-can-play-a-more-constructive-role-in-russias-war-on-ukraine/>, accesat la 23 iulie 2024.
8. Gaber, Y. (2023). *One year into the war, it's time for Turkey to reconsider its Ukraine-Russia balancing act*. Atlantic Council, <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/turkeysource/one-year-into-the-war-its-time-for-turkey-to-reconsider-its-ukraine-russia-balancing-act/#:~:text=Since%20the%20start%20of%20Russia's,militarily%20without%20alienating%20Russia%20economically>, accesat la 12 august 2024.
9. Haas, D. (2023). *Old enemies make new friends: Turkey in the Western Balkans*. Emerging Europe, <https://emerging-europe.com/news/old-enemies-make-new-friends-turkey-in-the-western-balkans/>, accesat la 12 iunie 2024.
10. Human Rights Watch (2016). *A Blank Check. Turkey's Post-Coup Suspension of Safeguards Against Torture*, <https://www.hrw.org/report/2016/10/26/blank-check/turkeys-post-coup-suspension-safeguards-against-torture>, accesat la 22 iunie 2024.
11. Khalifa, D., Waters, G. (2023). *Türkiye's Syria Policy after Erdoğan's Win*. International Crisis Group, <https://www.crisisgroup.org/europe-central-asia/east-mediterranean/turkiye-syria/turkiyes-syria-policy-after-erdogans-win>, accesat la 2 august 2024.
12. Sanchez-Tapia, F. (2022). *The balancing act of Turkish foreign policy and the war in Ukraine – Analysis Paper*. Instituto Espanol de Estudios Estrategicos, nr.o.31:https://www.ieee.es/Galerias/fichero/docs_analisis/2022/DIEEEA31_2022_ENG.pdf, accesat la 2 august 2024.
13. Sofuoglu, M. (2022). *Istanbul-based centre for Ukrainian grain exports a lifeline to humanity*. TRT World, <https://www.trtworld.com/magazine/istanbul-based-centre-for-ukrainian-grain-exports-a-lifeline-to-humanity-59234>, accesat la 23 iulie 2024.
14. The Economist (2022). *Why Vladimir Putin and Recep Tayyip Erdogan need each other*, <https://www.economist.com/europe/2022/10/12/why-vladimir-putin-and-recep-tayyip-erdogan-need-each-other>, accesat la 21 august 2024.
15. United Nations (2018). *Turkey: UN report details extensive human rights violations during protracted state of emergency*. United Nations, <https://www.ohchr.org/en/press-releases/2018/03/turkey-un-report-details-extensive-human-rights-violations-during-protracted?LangID=E&NewsID=22853>, accesat la 17 iulie 2024.
16. Vasquez, J.A., Elman, C. (2012). *Realismul și balanța de putere*. Iași: Editura Polirom.
17. Waltz, K.N. (2006). *Teoria politicii internaționale*. Iași: Editura Polirom.

ORIENTUL MIJLOCIU ÎN FAȚA FURTUNII PERFECTE – ISRAEL VS. HEZBOLLAH ȘI IMPACTUL LA NIVEL REGIONAL –

Lect. univ. dr. Adriana SAULIUC

Universitatea „Titu Maiorescu”, București;
Senior Researcher, Centrul de Prevenire a Conflictelor & Early Warning, București
10.55535/GMR.2024.4.31

The signing, in 2020, of the Abraham Accords and the events that followed fuelled the hope that developments in the Middle East could be marked by a cooperative relationship between the main regional rivals, but the fateful day of 7 October 2023 reshaped this space in a manner that inevitably led to a return to a state of confrontation. Thus, tensions in the region are raising fears that a major conflict, with international repercussions, is more a matter of “when” rather than “if” a major war will occur. This is due to the fact that, in the current tense regional context, the marking of about a year of the Hamas-Israel conflict largely coincides with the shift of the Israeli state’s focus on the Hezbollah group, the low-intensity conflict between the two actors turning into one that has literally shaken not only Lebanon, but the entire region.

Keywords: conflict; Middle East; security; military/intelligence operations; MENA;

ORIENTUL MIJLOCIU – ÎNTRE COOPERARE ȘI CONFRUNTARE

După mai bine de un deceniu de la declanșarea demonstrațiilor și revoluțiilor cunoscute generic sub denumirea de „Primăvara Arabă” (Cordesman, 2020, p. 2), Orientul Mijlociu traversează una dintre cele mai complicate etape (Simon, 2021), ca urmare a unui amestec cel puțin interesant de elemente care îi influențează evoluția: alianțele au fost remodelate, dimensiunea economică este în schimbare, în timp ce eforturile menite a soluționa conflictele din regiune par departe de a-și atinge scopurile. Altfel spus, transformările politice, economice și sociale, la care se adaugă provocările majore în domeniul securitar, fac ca, la acest moment, regiunea să fie punctul fierbinte de pe harta politică a lumii. Un butoi cu pulbere aflat aproape de punctul exploziei, în contextul în care acțiunile actorilor regionali alimentează suplimentar tensiunile, tensiuni care, în ultimele luni, au atins un punct periculos, generând temeri că regiunea se află pe marginea prăpastiei.

Din perspectiva remodelării alianțelor, cele mai relevante evoluții au legătură cu Acordurile Abraham, semnate în anul 2020 (The Abraham Accords, 2020), și care au reprezentat un moment istoric în relațiile statului israelian cu țările arabe, cu care acesta a semnat acorduri de normalizare, însemnând Emiratele Arabe Unite, Bahrain, Maroc și Sudan. Importanța normalizării relațiilor Israelului cu statele antementionate transcende dimensiunea legăturilor bilaterale, fiind un moment cu implicații majore pentru întreg Orientul Mijlociu, și nu numai.

Un prim aspect care merită subliniat este faptul că schimbarea survenită în relațiile dintre Israel și statele arabe semnate ale Acordurilor Abraham a modificat „radiografia” regiunii MENA (Middle East and North Africa), în sensul că a pus capăt consensului de decenii la nivelul statelor arabe privind faptul că orice deschidere spre statul israelian care să implice o normalizare a relațiilor ar trebui să vină în contextul ajungerii, anterior, la soluționarea conflictului palestinian-israelian.

De aici interpretarea semnării Acordurilor Abraham ca fiind un punct de cotitură în evoluțiile din Orientul Mijlociu, fiind pentru prima oară când un număr de state arabe au priorizat interesele lor naționale, adică obținerea de beneficii în domeniile economic și securitar, ca urmare a relaxării tensiunilor la nivel regional, în detrimentul alimentării acestora și implicita anulare a oricărei opțiuni care să susțină cooperarea în regiune.

Însă, dincolo de aspectele economice, care au avut ca scop deschiderea Israelului spre țările arabe semnatare ale acordurilor de normalizare (Emiratele Arabe Unite, Bahrain, Maroc și Sudan) și invers, deschiderea acestora spre statul israelian, și care ar fi trebuit să asigure beneficii economice prin proiecte comune de infrastructură, cooperare în domeniul energiei regenerabile, turism și schimburi culturale, interesul major al acestor țări a fost revendicat de domeniul securitar (Even, Fadlon, Guzansky, 2020). În sensul că, dincolo de dimensiunile non-militare ale avantajelor pe care normalizarea relațiilor Israelului cu statele arabe antemenționate ar fi trebuit să le aducă, principala preocupare a țărilor semnatare ale Acordurilor Abraham are legătură cu Iranului, stat care, prin intermediul actorilor *proxy* folosiți la nivel regional și prin direcțiile de politică externă ale Teheranului, a generat temeri, privitor la ambițiile sale, în multe țări din acest spațiu complicat. Printre acestea, sunt cele semnatare ale Acordurilor Abraham, cu statul israelian în frunte, țări preocupate de ambițiile nucleare iraniene, de opțiunile Teheranului de acțiune în regiune și de faptul că Iranul, nestopat într-o fază cât mai incipientă din avântul său de putere regională și, posibil, de putere nucleară, poate deveni un actor mult prea incomod pentru lumea musulmană sunnită și pentru Israel, în special, încât, într-un timp mai mult sau mai puțin îndepărtat, nicio alianță conjuncturală sau orice altă formă de cooperare în domeniul schimbului de informații și pe dimensiunea cooperării militare să nu poată reduce influența statului iranian în regiune.

Astfel, plecând de la temerile privind creșterea influenței Iranului, decizia statelor arabe – Emiratele Arabe Unite, Bahrain, Maroc și Sudan – de a parafa „*legitimarea*” Israelului a deschis noi orizonturi de cooperare în domenii importante, precum cel economic și militar, reducând izolarea în care statul israelian se regăsește la nivel regional încă de la declararea independenței, în anul 1948. Apoi, faptul că Acordurile Abraham sunt considerate o piatră de hotar în diplomația Orientului Mijlociu reprezintă o chestiune de necontestat (Ross, 2021), în condițiile în care, înainte de normalizarea relațiilor cu Emiratele Arabe Unite, Bahrain, Maroc și Sudan, Israelul era semnatar a doar două acorduri formale de pace – cu Egiptul, în anul 1979 (Treaty Between Israel and Egypt, 1973), și cu Iordania, în 1994 (Treaty of Peace Between The Hashemite Kingdom of Jordan And The State of Israel, 1994).

De aici și interpretarea că, după decenii de blocaj în relațiile Israelului cu țările arabe, recunoașterea acestuia de către statele semnatare ale Acordurilor Abraham avea să angajeze părțile într-o formulă de cooperare nemaîntâlnită până la acel

moment, realiniind interesele actorilor statali din regiune, plecând de la o abordare pragmatică și strategică și mai puțin de la una tributară conflictului „*tradițional*” din regiune, care a menținut inamiciția dintre țările arabe și statul israelian la un nivel ce a afectat stabilitatea și pacea în zonă.

Apoi, Acordurile Abraham au fost urmate de „*marea împăcare*” dintre Arabia Saudită și Iran, intermediată de China în martie 2023 (Ottaway, 2023), când regimurile de la Riyadh și Teheran au decis să îngroape securea războiului și, implicit, să pună capăt unei confruntări de tip război „*rece*” purtat de decenii, un război care a menținut Orientul Mijlociu captiv sub presiunea unei competiții la nivel regional după modelul rivalității SUA – URSS pentru supremație la nivel mondial, desfășurat în perioada 1946/1947-1991.

Ulterioarele discuții privind posibilitatea „*dezghețării*” relațiilor Arabia Saudită – Israel, pe fondul intereselor comune și al dinamicii geopolitice regionale, a oferit celor mai optimiști speranțe că Orientul Mijlociu poate căpăta o altă față și că starea de încordare și conflict din acest spațiu poate fi înlocuită de una de cooperare între principalii actori internaționali regionali. Aceeași care, până la recente evenimente care au implicat diplomația, au alimentat tensiunile în această zonă într-o manieră care a afectat major pacea și stabilitatea din regiune. În ceea ce privește potențiala normalizare a relațiilor Arabia Saudită – Israel (Blanchard, 2024), două elemente pot fi considerate de referință. În primul rând, faptul că atât monarhia saudită, cât și statul israelian au preocupări comune care țin de influența regională a Iranului (exercitată în special prin acțiunile *proxy*-urilor Teheranului, gruparea Hezbollah și rebelii Houthi), precum și de interesul regimului de la Teheran pentru arme nucleare, în ciuda poziției iraniene oficiale care susține o situație contrară.

Însă, spre deosebire de statele semnatare ale Acordurilor Abraham, Arabia Saudită, polul de putere al lumii musulmane sunnite, a condiționat normalizarea relațiilor cu Statul Israel de soluționarea problemei palestiniene, fiind susținut angajamentul monarhiei saudite pentru *The Arab Peace Initiative* din 2002 (Mekelberg, Shapland, 2018, pp. 7-8), inițiativă cunoscută și sub denumirea de „*planul Abdullah*”, după numele prințului moștenitor de la acel moment, Abdullah, care a gândit o serie de pași mențiți a soluționa problema palestiniană. Mai exact, sub auspiciile acestei inițiative, Arabia Saudită oferea Israelului opțiunea normalizării relațiilor cu lumea arabă în schimbul unei soluționări a problemei palestiniene, care să implice mult discutata și analizata soluție cu două state, cu palestinienii ocupând teritoriul din interiorul granițelor de dinainte de anul 1967.

Poziția saudiților s-a modificat însă în timp, ca urmare a două evenimente de maximă importanță: în primul rând, schimbarea prințului moștenitor al Arabiei Saudite – în persoana lui Mohammed bin Salman, începând cu anul 2017, a adus în prim-plan un (viitor) lider pragmatic și orientat spre avantajele ieșirii de sub presiunea unor politici și decizii ale regimului saudit extrem de stricte. În al doilea rând, sub conducerea *de jure* a regelui Salman și *de facto* a prințului moștenitor Mohammed bin Salman, Arabia Saudită a lăsat, în ultima perioadă, să se înțeleagă că regatul saudit ar fi fost dispus să reconsidere condiționarea antementionată în cazul în care negocierile cu Israelul ar fi avut potențialul de a asigura atingerea unor interese mai largi ale statului saudit (Al Jazeera, 2023).

Apoi, informațiile apărute în spațiul public privind existența unor negocieri nepublice între cele două state au împins speculațiile chiar mai departe și, în ciuda neajungerii la un acord oficial între Arabia Saudită și Israel, acestea indicau o posibilă evoluție spre normalizarea relațiilor dintre cele două țări. O situație care a ridicat probleme regimului de la Teheran, pus în situația de a (re)acționa în raport cu o serie de evoluții aflate în contradicție puternică cu interesele strategice iraniene în regiune, printre care posibila creare a unui „*front comun*” saudio-israelian împotriva influenței și ambițiilor inclusiv nucleare ale Iranului. Nu întâmplător, următorul eveniment cu impact major la nivelul regiunii a fost fatidicul atac de la 7 octombrie 2023 al Hamas asupra statului israelian, atac urmat inevitabil de declanșarea unui conflict între cei doi actori internaționali (Hamas și Israel) și care a avut ca primă consecință imediată blocarea oricăror inițiative de normalizare la nivelul regiunii (Ulrichsen, 2023).

PUNCTUL DE COTITURĂ 7 OCTOMBRIE 2023

DESCHIDE UN CAPITOL SÂNGEROS ÎN ORIENTUL MIJLOCIU

Atacul surpriză al grupării teroriste Hamas asupra Israelului (octombrie 2023), cu particularitatea inedită că s-a desfășurat în interiorul granițelor statului israelian, a deteriorat major sensibilitatea echilibrului regional rezultat în urma eforturilor depuse în ultimii ani de statele din acest spațiu, preocupate de stabilitatea și securitatea din zonă. Inevitabil, ca urmare a atacului Hamas, rezultatele acestor eforturi s-au prăbușit precum piesele de domino sub presiunea consecințelor acțiunilor grupării teroriste palestiniene, declanșând, în același timp, o „*vânătoare de vrăjitoare*” pe care Israelul și-a asumat-o formal, scopul fiind eliminarea amenințării teroriste venite dinspre Hamas (Eiran, 2023). În același timp, implicarea Hezbollah, principalul

proxy al Iranului în regiune, în lupta grupării teroriste palestiniene împotriva statului israelian, începând cu data de 8 octombrie 2023, a pus statul israelian în situația de a extinde misiunile militare dincolo de Fâșia Gaza și de a combina, într-o formulă complexă, acțiuni de tip militar cu cele de *intelligence*, rezultatul fiind decimarea și decapitarea grupării libaneze șiite Hezbollah.

Iar dacă, după momentul apariției Hezbollah (1982), grupare care și-a asumat lupta împotriva statului israelian, acțiunile în domeniul militar/al *intelligence*-ului împotriva organizației libaneze șiite au reprezentat un obiectiv major pentru Israel, ultima perioadă a evidențiat o oarecare preferință a statului israelian pentru cea de a doua dimensiune, fără însă a o neglija pe cea militară (Elliott, 2024). Altfel spus, loviturile preventive, care au implicat de cele mai multe ori lovituri aeriene chirurgicale care au vizat ținte militare ale Hezbollah, însemnând facilități, depozite de arme, convoaie de aprovizionare cu arme din Iran via Liban sau Siria, au reprezentat, de-a lungul timpului, opțiuni care au adus Israelului avantaje în ceea ce privește pierderile materiale și nu numai de partea grupării libaneze șiite.

Apoi, războiul din Liban (12 iulie-14 august 2006) a reprezentat un episod violent, care a avut la bază acțiuni preventive declanșate de israelieni, în timp ce încheierea acestuia a lăsat problema dintre cei doi actori într-un impas care nu avea să prevadă nimic bun pentru viitorul mai mult sau mai puțin îndepărtat (Byman, 2024). Fapt validat de evoluțiile ulterioare, care au menținut cei doi actori internaționali regionali (Hezbollah și Israel) într-o stare de inamiciție, consumată inevitabil în decenii de confruntări armate de diferite intensități și cu diferite frecvențe.

Astfel, perioada care a urmat a menținut tensiunile la granița dintre Israel și Liban la un nivel periculos, iar după declanșarea conflictului de către Hamas, la 7 octombrie 2023, Hezbollah a decis să joace o carte periculoasă, în sensul că s-a implicat, începând cu 8 octombrie 2023, în atacuri asupra unor ținte de pe teritoriul statului israelian, încercând însă să mențină nivelul acțiunilor împotriva Statului Israel sub unul periculos, care să nu pună sub semnul întrebării însăși existența organizației teroriste libaneze (Polak, 2024). Însă, calculele Hezbollah nu au coincis cu cele ale structurilor militare și de *intelligence* israeliene, care au declanșat, în ultima perioadă, un „*asalt*” împotriva membrilor și comandanților grupării libaneze șiite, care a înregistrat pierderi majore, inclusiv la cel mai înalt nivel al conducerii.

ISRAEL VS. HEZBOLLAH – UN PERICULOS JOC DE SUMĂ ZERO

Poziționarea celor doi actori de o parte și alta a baricadei reprezintă o realitate care reiese din însăși nașterea grupării libaneze šiite, care s-a format în anii '80, cu scopul de a lupta împotriva Israelului. În atare context, evoluția Hezbollah a fost alimentată de inamiciția față de statul israelian, de aici și deceniile de tensiuni care, în diferite ipostaze și în diferite contexte, au atins niveluri periculoase care au împins situația spre conflict, cazul războiului din 2006, dar și al celui recent, marcat de o amplificare a acțiunilor israeliene atât în domeniul *intelligence*-ului, cât și în domeniul militar.

În ceea ce privește prima dimensiune, este cunoscută preferința israelienilor pentru operații de *intelligence* cu scopul monitorizării și infiltrării în vederea contracarării activităților Hezbollah. Uciderea, la 30 iulie a.c., asumată formal de Statul Israel, a celui numit „*fantoma din Hezbollah*” ca urmare a activității extrem de discrete a acestuia, în persoana comandantului Fuad Shurk (Rasmussen, 2024), apoi ingenioasa scoatere din scenă a unui număr de importanți activi Hezbollah, prin detonarea *pager*-elor (17 septembrie a.c.) și a stațiilor de comunicare de tip *walkie-talkie* (18 septembrie a.c.), acțiuni care au fost atribuite Israelului care, inițial, nu le-a asumat oficial (Arab Center for Research and Policy Studies, 2024), asumarea venind abia la 11 noiembrie a.c., relevă preferința israelienilor pentru acțiuni care nu expun forțele israeliene, ceea ce oferă importanța posibilitate de a acționa în secret și, implicit, opțiunea de a asuma sau nu acțiunile respective de către leadership-ul de la Ierusalim.

Apoi, dimensiunea militară reprezintă un element de primă importanță în lupta Israelului împotriva Hezbollah, iar eliminarea Secretarului General al organizației libaneze šiite, Hassan Nasrallah, la 27 septembrie a.c., în urma unor atacuri aeriene care au vizat sediul central al organizației situat sub clădiri rezidențiale din suburbia Dahieh, din sudul capitalei libaneze Beirut (Saab, 2024), în timp ce informații apărute în spațiul public privind eliminarea și a celui despre care s-a vorbit că i-ar succeda lui Nasrallah, Hashem Safieddin (Christou, 2024), informație neconfirmată de grupare, indică faptul că, cel puțin până la acest moment, strategia folosită de Israel împotriva Hezbollah, de tipul „*escalate de-escalate*”, își arată eficiența.

Dincolo de aspectele pragmatice care țin de rezultatele concrete ale acțiunilor întreprinse de israelieni în domeniile *intelligence* și militar, recente evoluții care implică conflictul dintre cei doi actori internaționali – Israel și Hezbollah – relevă o revenire a serviciilor de *intelligence* israeliene pe locul fruntaș ocupat anterior datei

de 7 octombrie 2023, dată care marchează un eșec major înregistrat de *intelligence*-ul israelian ca urmare a succesului punerii în scenă, de către Hamas, a celui mai odios atac asupra civililor israelieni pe teritoriul Statului Israel (Wyss, 2024).

Așadar, răsunătoarele reușite înregistrate de israelienii în ultima perioadă împotriva inamicilor statului, despre care, în ciuda lipsei unor informații clare, există certitudine că au în spate o muncă de *intelligence* mai mult decât prolifică și ingenioasă, readuc în atenție structurile de informații israeliene, însă într-o manieră opusă percepției create la momentul 7 octombrie 2023, când reputația *intelligence*-ului israelian a fost puternic afectată de succesul și imprezibilitatea atacului Hamas. Acum, în contextul recentelor acțiuni ale Israelului, aura de necontestat a serviciilor de informații israeliene înainte de octombrie 2023 a redevenit o realitate care a readus în atenție reputația înfricoșătoare pe care acestea o au pentru inamicii Israelului, printre care, în mod indubitabil, se află și Hezbollah.

Astfel, în această luptă pe viață și pe moarte, Israelul se poziționează în mod pragmatic față de gruparea libaneză šiită, calibrându-și acțiunile și reacția la atacurile Hezbollah după regulile dure ale jocului de sumă zero, același după care gruparea libaneză šiită își stabilește poziția față de Israel. Inevitabil, într-un astfel de context, relația dintre cei doi actori internaționali nu poate rămâne decât blocată în logica confruntării, în care un câștig militar, strategic sau politic al uneia dintre părți este perceput de cealaltă parte ca fiind o pierdere de neacceptat, de aici alimentarea unei spirale a violenței de către acțiunile și măsurile de contracarare ale acestora, venite din partea ambelor tabere rivale. Apoi, nici contextul regional nu oferă alte opțiuni în prezent pentru reducerea tensiunilor dintre Israel și Hezbollah, în condițiile în care atacul Hamas din octombrie 2023 a remodelat Orientul Mijlociu într-o manieră în care o revenire la un *statu quo-ante* este imposibilă, efectele deschiderii statelor din zonă spre cooperare și nivelul la care s-a ajuns pe această dimensiune în ultimii ani fiind anulate de revenirea la o stare de confruntare din categoria jocului geopolitic de sumă nulă. Mai mult, dincolo de retorica grupării libaneze šiite care are scopul de a ascunde pierderile înregistrate de aceasta, realitatea este că Israelul a obținut, în decurs de câteva luni, un avantaj major în fața Hezbollah, pe care nu a reușit să îl obțină în ani, ceea ce face puțin probabil ca statul israelian să ia în considerare să facă vreun pas în spate și să nu profite la maximum de fereastra de oportunitate ivită în lupta împotriva unuia dintre cei mai prolifici inamici ai Israelului.

CAPCANA ESCALADĂRII

Cu o miză strategică mult prea mare pentru israelieni, în timp ce pentru Hezbollah aceasta poate căpăta inclusiv nuanțe care țin de supraviețuirea grupării libaneze šiite, conflictul dintre cei doi actori internaționali regionali rămâne prins într-o „capcană a escaladării”, în condițiile în care dinamica acestuia, marcate de complexitate și imprevizibilitate ca urmare a elementelor pe care le implică, rămân un factor destabilizator în regiune, cu posibila deteriorare a situației spre un punct extrem de periculos, care să implice deopotrivă o intensificare rapidă și necontrolată a situației (Stroul, 2024). Iar motivele pentru care conflictul dintre Hezbollah și Israel poate fi explicat prin prisma unei capcane a escaladării sunt mai mult decât evidente:

istoricul inamicității, confruntărilor și tensiunilor face ca cei doi actori să nu poată comunica decât prin limbajul violenței. Iar acest lucru are legătură în special cu faptul că nașterea Hezbollah, la începutul anilor '80, a avut la bază ideea rezistenței împotriva ocupației israeliene din sudul Libanului, astfel că, de la momentul apariției grupării libaneze šiite și până în prezent, istoria relațiilor dintre cei doi actori a fost bazată pe tensiuni și confruntare. Mai mult, dacă, în cazul Israelului, care deține o Armată regulată, lucrurile sunt clare pe dimensiune militară, în cel al Hezbollah, particularitatea este că membrii acestei grupări au acumulat experiență militară relevantă în conflictele din Siria, la care se adaugă sprijinul primit din partea Iranului, rezultatul fiind transformarea Hezbollah în cea mai relevantă forță militantă din regiune;

proximitatea geografică și presiunea strategică – poziționarea Hezbollah în sudul Libanului, adică în spațiul aflat la nord de granița israeliano-libaneză, precum și operarea din acest spațiu, relevă o proximitate extrem de periculoasă între cei doi inamici, astfel că orice acțiune, incident sau chiar eroare de calcul este interpretată de-o parte și de cealaltă a frontierei într-o abordare belicoasă, fiind percepută ca o amenințare directă. Un alt aspect care complică ecuația de securitate din acest spațiu volatil este faptul că Israelul este extrem de sensibil la orice tip de provocare venită dinspre Hezbollah, ca urmare a vulnerabilității pe care o percepe în raport cu inamicul, ca urmare a faptului că partea nordică a teritoriului israelian este locuită de populație civilă, implicit expusă în fața amenințărilor generate de acțiunile Hezbollah;

Iranul reprezintă un alt factor destabilizator, fiind cunoscut faptul că Hezbollah reprezintă un *proxy* al Teheranului, statul iranian asumând formal inamicitatea față

de Israel și față de influența acestuia în regiune. De aici și strategia Israelului pe dimensiunea luptei împotriva Hezbollah, care este gândită în termeni clari, în sensul că o slăbire/anihilarea grupării libaneze šiite este interpretată ca fiind echivalentul slăbirii capacității regimului de la Teheran de a acționa în regiune și de a acționa în detrimentul intereselor strategice israeliene;

riscul calculului greșit rămâne una dintre preocupările actorilor internaționali regionali și a întregii comunități internaționale, în condițiile în care strategia militară a Israelului relevă o preferință pentru răspunsuri militare disproporționate cu scopul descurajării adversarilor, de aici teama unei alunecări spre un conflict de proporții în regiune. De cealaltă parte, Hezbollah are reputația unei grupări militante construite pe rezistență, ceea ce se traduce, în termenii cei mai simpli, prin faptul că gruparea libaneză šiită nu va ceda în fața presiunii venite dinspre Israel, cel puțin atât timp cât va beneficia de sprijinul primit de la Teheran.

IMPACTUL CÂȘTIGĂRII ALEGERILOR DIN SUA DE CĂTRE DONALD TRUMP ASUPRA CONFLICTULUI DINTRE HEZBOLLAH ȘI ISRAEL

Câștigarea alegerilor prezidențiale din noiembrie a.c. din Statele Unite ale Americii de către candidatul republican Donald Trump va impacta în mod inevitabil evoluțiile din Orientul Mijlociu, în sensul favorizării statului israelian. Mai exact, abordarea profund anti-iraniană din perioada primului mandat la Casa Albă este puțin probabil să nu își pună amprenta asupra politicii externe a SUA în timpul celei de a doua Administrații Trump, ceea ce evidențiază o serie de aspecte care își vor propaga efectele asupra Orientului Mijlociu în anii care urmează (Stack, 2024).

Astfel, un prim aspect este sprijinul necondiționat al Washingtonului pentru Israel sau, mai exact, continuarea celui arătat în timpul primului mandat Trump prin decizii precum mutarea Ambasadei Statelor Unite ale Americii la Ierusalim și recunoașterea suveranității israeliene asupra înălțimilor Golan. Un sprijin puternic pe dimensiune politică se va reverbera, fără îndoială, și în domeniul militar, continuarea acestuia reprezentând un element care va contribui la creșterea profilului statului israelian în regiune și, implicit, a capacității de acțiune împotriva inamicilor regionali, ceea ce se traduce prin posibila creștere a agresivității Israelului împotriva Hezbollah și a altor *proxy* ai Iranului.

Inevitabil, orice sprijin american pro-israelian este interpretat la Teheran ca o presiune suplimentară asupra Iranului, mai ales că nu este exclus ca statul iranian să reintre sub un nou set de sancțiuni care să izoleze și mai mult această țară pe arena internațională. Sancțiunile vor claustra economic Iranul, iar efectele acestora pe termen mediu și lung aduc în discuție reducerea capacității Teheranului de a finanța și înarma Hezbollah și alte miliții, ceea ce, inevitabil, oferă un important avantaj strategic Israelului.

Nu în ultimul rând, este posibil ca sprijinul Statelor Unite ale Americii pentru Israel să implice și actorii regionali, mai exact Arabia Saudită și țările din Golf, pe care viitorul președinte american Donald Trump este posibil să le ia în considerare din perspectiva creării unei abordări unite anti-Iran și anti-Hezbollah, prin reluarea eforturilor de consolidare a Acordurilor Abraham și prin promovarea unei coaliții regionale care să acționeze împotriva influenței Iranului în zonă prin intermediul actorilor de tip *proxy* și prin acțiunile directe ale Teheranului.

ÎN LOC DE CONCLUZII

Luând în considerare toate aceste aspecte, însemnând realitățile din regiune, apetența unor actori internaționali statali și nestatali din acest spațiu pentru folosirea violenței armate cu scopul soluționării problemelor cu care se confruntă, precum și schimbarea de la Casa Albă din ianuarie 2025, creează premisele unor evoluții care generează preocupare. Iar acest lucru se datorează unor elemente care se influențează reciproc pe modelul efectului fluture, regăsit în teoria haosului, de la cele internaționale la cele regionale, dar cu inevitabila punere în centrul problemei a rezultatelor alegerilor din Statele Unite ale Americii, care este așteptat să se traducă, începând cu ianuarie 2025, prin sprijin masiv pentru Israel și presiune asupra Iranului, ceea ce ar putea evolua spre un punct în care conflictul dintre cei doi actori internaționali – Hezbollah și Israel – să treacă la un nivel superior al confruntării.

Într-un alt scenariu, cel dezirabil, viitorul lider de la Casa Albă va evita antagonizarea celor doi actori antemenționați, punând accent pe dimensiunea nemilitară a îngrădirii Iranului, ceea ce ar însemna soluții economice și sancțiuni.

În oricare dintre situații, Israelul va încerca să obțină victorii militare împotriva Hezbollah și a Hamas, profitând din plin de fereastra de oportunitate identificată – o Administrație Biden aflată pe picior de plecare și Administrația Trump, care se pregătește să își preia mandatul, de la care Israelul are mai așteptări în ceea ce privește sprijinul pentru dosarele regionale sensibile.

BIBLIOGRAFIE:

1. Al Jazeera (2023). *Saudi Crown Prince MBS says Israel normalisation getting 'closer'*, <https://www.aljazeera.com/news/2023/9/20/saudi-crown-prince-mbs-says-israel-normalisation-getting-closer>, accesat 24 septembrie 2024.
2. Arab Center for Research and Policy Studies (2024). *Israel Signals Escalation with Attacks on Hezbollah Communications Devices*, <https://www.dohainstitute.org/en/Lists/ACRPS-PDFDocumentLibrary/pager-massacre-implications-for-lebanon.pdf>, accesat 29 septembrie 2024.
3. Blanchard, C.M. (2024). *Possible U.S.-Saudi Agreements and Normalization with Israel: Considerations for Congress*. Congressional Research Service, <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/R/R48162>, accesat 20 septembrie 2024.
4. Byman, D. (2024). *Lessons from Israel's Last War in Lebanon*. Center for Strategic and International Studies, <https://www.csis.org/analysis/lessons-israels-last-war-lebanon>, accesat 27 septembrie 2024.
5. Christou, W. (2024). *Israel confirms killing of Hashem Safieddine, presumed next leader of Hezbollah*. În *The Guardian*, <https://www.theguardian.com/world/2024/oct/22/israel-confirms-killing-of-presumed-next-leader-of-hezbollah>, accesat 29 septembrie 2024.
6. Cordesman, A.H. (2020). *The Greater Middle East: From the "Arab Spring" to the "Axis of Failed States"*. Center for Strategic and International Studies, https://csis-website-prod.s3.amazonaws.com/s3fs-public/publication/200824_MENA_Axis_Failed_States.pdf, accesat 12 septembrie 2024.
7. Eiran, E. (2023). *Israel's failures and response to the Hamas attack: A preliminary assessment*. Middle East Institute, <https://www.mei.edu/publications/israels-failures-and-response-hamas-attack-preliminary-assessment>, accesat 27 septembrie 2024.
8. Elliott, M. (2024). *Israel is Trying to Move Beyond Deterrence with Hezbollah*. Stimson, <https://www.stimson.org/2024/israel-is-trying-to-move-beyond-deterrence-with-hezbollah/>, accesat 27 septembrie 2024.
9. Even, S., Fadlon, T., Guzansky, Y. (2020). *The Economic-Strategic Dimension of the Abraham Accords*. The Institute for National Security Studies, <https://www.inss.org.il/publication/abraham-accords-economic-dimension/>, accesat 15 septembrie 2024.
10. Mekelberg, Y., Shapland, G. (2018). *Israeli-Palestinian Peacemaking What Can We Learn From Previous Efforts?*. Middle East and North Africa Programme. Chatham House, <https://www.chathamhouse.org/sites/default/files/publications/research/2018-07-24-israeli-palestinian-peacemaking-mekelberg-shapland.pdf>, accesat 24 septembrie 2024.

11. Ottaway, D. (2024). *Saudi-Iranian Relations Restored but Remain Tense*. Wilson Center, <https://www.wilsoncenter.org/article/saudi-iranian-relations-restored-remain-tense>., accesat 20 septembrie 2024.
12. Polak, D. (2024). *Analysis of The Intensity and Range of Hezbollah Attacks on Israel (October 8, 2023 – October 1, 2024)*. Alma Research and Education Center, <https://israel-alma.org/2024/10/10/analysis-of-the-intensity-and-range-of-hezbollah-attacks-on-israel-october-8-2023-october-1-2024/>, accesat 27 septembrie 2024.
13. Rasmussen, S.E. (2024). *How Israel Killed a Ghost*. În *The Wall Street Journal*, <https://www.wsj.com/world/middle-east/how-israel-killed-a-ghost-73e6db68>, accesat 29 septembrie 2024.
14. Ross, D. (2021). *The Abraham Accords and the Changing Shape of the Middle East*. The Washington Institute for Near East Policy, <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/abraham-accords-and-changing-shape-middle-east>, accesat 20 septembrie 2024.
15. Saab, B.Y. (2024). *Hezbollah faces an uncertain future after the assassination of Hassan Nasrallah*. Chatham House, <https://www.chathamhouse.org/2024/10/hezbollah-faces-uncertain-future-after-assassination-hassan-nasrallah>, accesat 29 septembrie 2024.
16. Simon, C. (2021). *10 years later: Was the Arab Spring a failure?*. În *The Harvard Gazette*, <https://news.harvard.edu/gazette/story/2021/02/ten-years-later-was-the-arab-spring-a-failure/>, accesat 12 septembrie 2024.
17. Stack, L. (2024). *Trump Has History of Strong Support for Israel*. În *The New York Times*, <https://www.nytimes.com/2024/11/06/world/middleeast/trump-israel-support.html>, accesat 29 septembrie 2024.
18. Stroul, D. (2024). *Israel and Hezbollah Are Escalating Toward Catastrophe*. The Washington Institute for Near East Policy, <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/israel-and-hezbollah-are-escalating-toward-catastrophe>, accesat 29 septembrie 2024.
19. The Abraham Accords (2020). U.S. Department of State, <https://www.state.gov/the-abraham-accords/>, accesat 15 septembrie 2024.
20. *Treaty Between Israel and Egypt* (1973). Yale Law School, Lillian Goldman Law Library, https://avalon.law.yale.edu/21st_century/isregypt.asp., accesat 20 septembrie 2024.
21. *Treaty of Peace Between The Hashemite Kingdom of Jordan And The State of Israel* (1994). The Library, <http://www.kinghussein.gov.jo/peacetreaty.html>, accesat la 20 septembrie 2024.
22. Ulrichsen, K.C. (2023). *Saudi-Israeli Normalization and the Hamas Attack*. Arab Center Washington D.C., <https://arabcenterdc.org/resource/saudi-israeli-normalization-and-the-hamas-attack/>., accesat 26 septembrie 2024.
23. Wyss, M. (2024). *The October 7 Attack: An Assessment of the Intelligence Failings*. The Combating Terrorism Center at West Point, <https://ctc.westpoint.edu/the-october-7-attack-an-assessment-of-the-intelligence-failings/>, accesat 29 septembrie 2024.

RĂZBOIUL DRONELOR RUSO-UCRAINEAN – IMPACT STRATEGIC, TACTICI ȘI IMPLICAȚII. DRONELE CĂZUTE ÎN ROMÂNIA PE TIMPUL RĂZBOIULUI RUSO-UCRAINEAN –

Comandor (ret.) conf. univ. dr. Romeo BOȘNEAGU

Academia Navală „Mircea cel Bătrân”, Constanța
10.55535/GMR.2024.4.32

The Russia-Ukraine war has demonstrated the increasing importance of unmanned aerial vehicles (UAVs), commonly known as drones, in modern warfare. Drones have been pivotal in reconnaissance, surveillance, targeting, and direct strikes, altering the tactical and strategic landscape of the conflict. This paper examines the types of drones used by both Russia and Ukraine, their operational roles, technological advancements, and the implications for future warfare. The use of drones in the war illustrates both their capabilities and vulnerabilities, providing lessons for military strategists and policymakers worldwide. The incidents of drones dropping in Romanian territory during the Russia-Ukraine war highlight the complex and often unpredictable nature of modern warfare, where technology, geography and geopolitics intersect in challenging ways. These incidents underscore the risks of escalation and miscalculation in a conflict that already threatens regional and global security.

Keywords: unmanned aerial vehicles/UAVs; Ukraine; war; technology; impact;

INTRODUCERE

De la invazia rusă în Ucraina, în februarie 2022, conflictul a implicat folosirea unor diverse tactici și tehnologii militare, inclusiv utilizarea pe scară largă a dronelor pentru supraveghere, recunoaștere și atac. Atât Rusia, cât și Ucraina au folosit o gamă largă de vehicule aeriene fără pilot (UAV) pentru a atinge obiective tactice și strategice, cum ar fi colectarea de informații, țintirea pozițiilor inamice și livrarea de încărcături. Utilizarea dronelor a devenit un element esențial al războiului modern datorită rentabilității, versatilității și capacității acestora de a opera în spațiul aerian disputat, fără a risca viața oamenilor

Dronetele au apărut ca arme esențiale în războiul contemporan, oferind avantaje unice în ceea ce privește supravegherea, recunoașterea și atacurile țintite. Conflictul actual dintre Rusia și Ucraina a scos în evidență importanța tot mai mare a dronelor în operațiunile ofensive, dar și în cele defensive. De la începutul conflictului, în 2014, dronetele au jucat un rol din ce în ce mai important, ambele părți utilizând o varietate de UAV-uri în diferite scopuri tactice. Prezenta lucrare analizează utilizarea dronelor în războiul Rusia-Ucraina, subliniind impactul strategic, rolurile operaționale și implicațiile mai largi pentru operațiunile militare (figura 1).

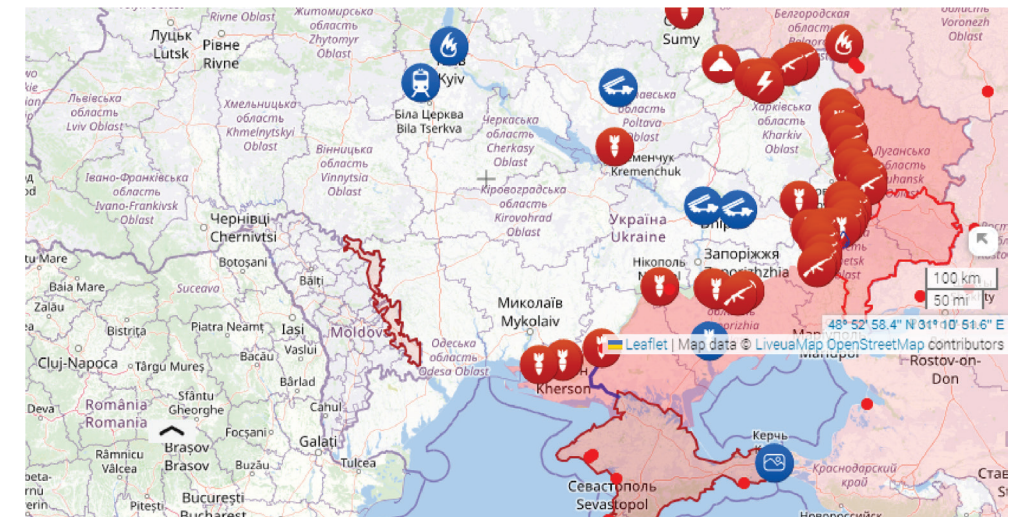

Figure 1: Harta Ucrainei, în care sunt indicate zonele de operațiuni cu drone și bătăliile majore, 9 septembrie 2024 (<https://liveuamap.com>)

TIPURI DE DRONE UTILIZATE DE RUSIA ȘI UCRAINA

Dronele ucrainene

Ucraina a utilizat o serie de drone pentru misiuni de supraveghere, recunoaștere și atac, menționate în Tabelul 1.

Tabelul 1: Dronele folosite de Ucraina (Sotoudehfar, Sarkin, 2024)

Drona	Fabricată în	Funcțiuni
Bayraktar (TB2)	Turcia	Misiuni militare ISR, de ochire, de lovire
Phoenix Ghost	SUA	Muniții militare, Supraveghere
WB Group Warmate	Polonia	ISR militar, Loitering
RAM II	Ucraina	Supraveghere militară
Spectator-M1	Ucraina	Recunoaștere militară, căutare, salvare
UJ-22 Airborne	Ucraina	Informații militare, căutare, salvare
Punisher	Ucraina	Lovire obiective militare
Leleka-100 (stork)	Ucraina	Recunoaștere militară și comercială, supraveghere, achiziționare de ținte
Athlon Avia A1-CM Furia	Ucraina	Recunoaștere militară, supraveghere
R18	Ucraina	Supraveghere militară, căutare, livrarea încărcăturii
Autel Evo II	China	Fotografie comercială, videografie, inspecție, cartografiere
DJI Mavic Series	China	Fotografie comercială, videografie, căutare, salvare
Golden Eagle	SUA	Supraveghere comercială
Skydio X2	SUA	Căutare comercială, inspecție, salvare, cartografiere
PD-1 (People’s Drone)	Ucraina	Recunoaștere militară, monitorizare
WB FlyEye	Polonia	Necunoscut militar
Quantum System Vector	Germania	Comercial ISR
RQ-20 Puma	SUA	ISR militar
Tupolev Tu-143 Reis	Fosta Uniune Sovietică	Recunoaștere militară, supraveghere <i>AeroVironment Quantix Inspection</i>
Mini-Bayraktar	Turcia	Recunoaștere militară, supraveghere

Drona	Fabricată în	Funcțiuni
Switchblade 300	SUA	Recunoaștere militară, supraveghere, achiziție de ținte
Switchblade 600	SUA	Muniție militară

Printre acestea se remarcă drona *Bayraktar TB2* de fabricație turcească, o dronă de altitudine medie și anduranță lungă (MALE), capabilă atât de supraveghere, cât și de lovituri de precizie. Bayraktar TB2 (*tabelul 2 și figura 2*) a fost foarte eficientă în țintirea vehiculelor blindate rusești, a artileriei și a liniilor de aprovizionare, câștigându-și reputația de „*cel care schimbă jocul*” în conflict (Kamp, 2022).

Tabelul 2: Specificații tehnice pentru drona Bayraktar
(<https://baykartech.com/en/uav/bayraktar-tb2/>)

Navigație automată completă și funcție de urmărire a traseului	Operațională - Altitudine maximă	16.000 -22.000 pic	Sarcina utilă - Muniții	4 muniții inteligente ghidate cu laser
Decolare și aterizare automată precisă cu senzor de fuziune încorporat	Capacitate de încărcare utilă	145 kg	Motor	100 CP (benzină)
Funcție de taxi și parcare complet automată	Viteză maximă	70 Noduri-120 KTAS	Anduranță	20+ ore
Suport pentru moduri de zbor semiautonom	Decolare/ Aterizare/ Croazieră/Taxi	Autonom	Lungime	6.5 m
Aplicație de fuziune a senzorilor cu toleranță la erori și 3 senzori redundanți	MTOW	700 kg	Sarcina utilă - ISR	Radar comutabil EO/ IR/LD sau AESA multifuncțional
Sistem YKI redundant încrucișat	Înălțime	2,2 m		
Unități de acționare servo redundante unice	Anvergura aripilor	12 m		
Sistem YKI redundant	Raza comunicații	LOS & BLOS		

Figura 2: Drona Bayraktar TB2 (<https://baykartech.com/en/uav/bayraktar-tb2/>)

Ucraina și-a dezvoltat, de asemenea, capacitățile interne de UAV-uri. Dronelile PD-1 și PD-2, produse de compania ucraineană *Ukrspesystems*, au fost utilizate atât pentru misiuni de supraveghere, cât și pentru reperarea artileriei. Aceste drone sunt relativ mici, ceea ce le face mai greu de detectat și interceptat de apărarea aeriană inamică.

Dronelile rusești

Rusia a utilizat o gamă variată de drone în cadrul operațiunilor sale militare împotriva Ucrainei, așa cum se poate observa în *tabelul 3*.

Tabelul 3: Drone folosite de Rusia (Sotoudehfar, Sarkin, ib.)

Drona	Fabricată în	Funcțiuni
Zala	Rusia	ISR militar, Kamikaze
Shahed136 (Geran-2)	Iran	Kamikaze militar
Mohajer 6	Iran	ISR militar, Atac aerian la sol
Orlan-10	Rusia	ISR militar, bruiaj
Orion	Rusia	ISR militar, TA, evaluarea daunelor de luptă
KBLA-IVT	Rusia	Țintă aeriană militară, recunoaștere
Forpost	Rusia	ISR militar
Zala	Rusia	ISR militar
Granat-4	Rusia	Rusia ISR militar
Orlan-30	Rusia	Recunoaștere militară, supraveghere
E95 (E95M)	Rusia	Țintă aeriană militară, recunoaștere
Zastava	Rusia & Israel	Recunoaștere militară
Tachyon	Rusia	Recunoaștere militară
Eleron-3	Rusia	ISR militar, Kamikaze

Printre acestea se numără *Orlan-10*, o dronă de recunoaștere versatilă, și *ZALA Aero*, concepută pentru războiul electronic și colectarea de informații. *Orlan-10*, în special, a fost utilizat pe scară largă pentru direcționarea focului de artilerie și colectarea de informații privind pozițiile ucrainene (Komarov, 2023).

Complexul *Orlan-10* este format din vehicule aeriene fără pilot, sisteme de lansare și recuperare, segment de control la sol și încărcături utile interschimbabile. UAV-ul are un design modular cu o configurație cu aripi înalte, în timp ce secțiunea sa de coadă cuprinde un plan de coadă și un stabilizator vertical. Are o anvergură a aripilor de 3,1 m, iar fuselajul său aerodinamic are o lungime de 2 m. Greutatea în gol și greutatea maximă la decolare sunt de 12,5 kg și, respectiv, 16,5 kg (*figura 3*). Drona este lansată cu ajutorul unei catapulte pliabile și recuperată cu ajutorul unui sistem de aterizare cu parașută. Designul modular este prevăzut cu mai multe încărcături utile interschimbabile, care permit o flexibilitate sporită a misiunilor. *Orlan-10* transportă o cameră de filmare de zi, o cameră cu termoviziune, o cameră video și un transmițător radio într-o capsulă de cameră girostabilizată, care este montată sub fuselaj. Camerele oferă informații în timp real, hărți 3D, supravegherea și recunoașterea aeriană a țintelor de la sol. Imaginile, înregistrările video și alte date ale senzorilor colectate de încărcăturile utile sunt transmise în timp real către stația de control de la sol, printr-o legătură de date care utilizează rețele celulare 3G/4G. *Orlan-10* este dotat cu capacități de război electronic și poate face diferența între mijloacele de transmitere a informațiilor prietene și cele inamice. Poate monta emițătoare de interferență și poate stabili zone pentru bruiajul celular. Arsenalul de drone al Rusiei include, de asemenea, *Forpost*, o versiune produsă sub licență a *Searcher II* israelian, care a fost utilizată pentru misiuni de recunoaștere la distanță mare. În plus, Rusia a integrat utilizarea de muniții, cum ar fi *Lancet* și *KUB-BLA*, pentru a efectua lovituri de precizie împotriva țintelor ucrainene (TASS, 2023).

Figura 3: Drona Orlan 10

(<https://www.airforce-technology.com/projects/orlan-10-unmanned-aerial-vehicle-uav/?cf-view>)

Forțele ruse au folosit diferite tipuri de drone în cadrul operațiunilor lor militare din Ucraina, cu diferite scopuri, inclusiv supravegherea, recunoașterea, războiul electronic și atacurile directe. Cele mai frecvent utilizate drone rusești în conflict includ:

- Orlan-10: dronă versatilă, cu rază medie de acțiune, utilizată în principal pentru recunoaștere, supraveghere și război electronic. Orlan-10 poate zbura la altitudini de până la 5.000 m și are o rază operațională de aproximativ 120 km. Este astfel echipată, ceea ce o face valoroasă pentru colectarea de informații și întreruperea comunicațiilor inamice.
- Shahed-136 (Geran-2): deși de origine iraniană, Shahed-136 a fost utilizat intens de forțele ruse sub denumirea locală Geran-2. Această dronă „Kamikaze” este proiectată să plonjeze în ținta sa cu o încărcătură de exploziv, ceea ce o face un instrument puternic pentru atacarea pozițiilor fixe, a infrastructurii și a concentrărilor de forțe inamice.
- Forpost: dronă de altitudine medie și anduranță lungă, bazată pe modelul israelian IAI Searcher II. Forpost este utilizat atât pentru misiuni de supraveghere, cât și de luptă și poate transporta diverse încărcături utile, inclusiv camere și echipamente de război electronic. Acesta este capabil să zboare timp de până la 17 ore, oferind o capacitate operațională extinsă pentru forțele ruse.
- Eleron-3: dronă ușoară, cu rază scurtă de acțiune, utilizată pentru recunoaștere tactică. Eleron-3 este lansată manual sau de pe o catapultă și este utilizată pentru misiuni la mică distanță, pentru a furniza informații în timp real unităților terestre.
- ZALA Lancet: ZALA Lancet, o altă dronă de tip „loitering”, dronă mică, rapidă și relativ necostisitoare, capabilă să lovească atât ținte staționare, cât și în mișcare. A fost utilizată pentru lovituri de precizie împotriva unor ținte specifice, cum ar fi vehicule și poziții de artilerie.

Aceste drone au fost amplasate în diferite capacități, de-a lungul conflictului, contribuind în mod semnificativ la operațiunile ruse de-a lungul fronturilor de sud și de est în Ucraina, inclusiv în zonele din apropierea frontierei cu România.

ROLURILE OPERAȚIONALE ALE DRONELOR ÎN CADRUL CONFLICTULUI

Supraveghere și recunoaștere

Dronelile au fost utilizate pe scară largă pentru supraveghere și recunoaștere de către ambele părți. Capacitatea de a colecta informații în timp real și de a monitoriza mișcările inamicului a fost crucială într-un conflict caracterizat prin schimbări rapide pe teren. Forțele ucrainene au folosit drone pentru a identifica și localiza trupele rusești și pozițiile artileriei, permițând o țintire mai precisă de către artilerie și forțele terestre (Bender, 2022).

În mod similar, dronelile rusești au jucat un rol esențial în colectarea de informații privind apărarea ucraineană, în reperarea artileriei și în evaluarea impactului loviturilor. Utilizarea dronelor pentru supraveghere continuă a permis ambelor părți să mențină un „ochi în cer” persistent, îmbunătățind cunoașterea situației și transparența câmpului de luptă (Carroll, 2022).

Țintirea și loviturile de precizie

Dronelile au fost, de asemenea, utilizate pentru lovituri directe, în special de către forțele ucrainene, care utilizează *Bayraktar TB2* pentru a ținti tancurile, artileria și logistica rusească. Videoclipurile publicate de Ministerul ucrainean al apărării au arătat numeroase lovituri reușite împotriva convoaielor și pozițiilor rusești, demonstrând eficiența dronelor în degradarea capacităților de luptă ale inamicului (Kyiv Independent, 2023) (figura 4).

Figura 4: O dronă echipată cu un amestec incendiar a captat marginea pădurii și a început să o ardă metru cu metru (Schcherbak, 2024)

De partea rusă, au fost utilizate drone *Lancet* pentru a ținti sistemele ucrainene de artilerie și apărare antiaeriană. Aceste drone, cunoscute și sub denumirea de „drone kamikaze”, pot staționa deasupra unei zone țintă și pot lovi atunci când se ivește o oportunitate, adăugând o nouă dimensiune războiului de precizie (Defense Express, 2023).

FACTORII CARE INFLUENȚEAZĂ EFICACITATEA DRONELOR ÎN RĂZBOI

Progresele tehnologice

Progresele tehnologice au sporit considerabil capacitățile dronelor utilizate în conflict. Drone precum *Bayraktar TB2* sunt echipate cu senzori avansați, camere video și muniții ghidate cu precizie, ceea ce le permite să lovească ținte cu mare precizie. Capacitățile de război electronic, cum ar fi bruiajul și spoofing-ul, au fost, de asemenea, utilizate pentru a proteja dronelă de apărarea aeriană inamică (Grossman, 2022).

Contramăsuri și vulnerabilități

În ciuda eficacității lor, dronelă nu sunt invulnerabile. Ambele părți au amplasat diverse contramăsuri, inclusiv sisteme de război electronic, tunuri antiaeriene și rachete sol-aer, pentru a neutraliza dronelă inamice. În mai multe cazuri, dronelă ucrainene și rusești au fost doborâte sau bruiaate, subliniind provocările și vulnerabilitățile asociate războiului cu drone (Roblin, 2022).

Impactul tactic și strategic

Impactul tactic și strategic al dronelor în războiul Rusia-Ucraina a fost semnificativ. Dronelă au oferit ambelor părți informații în timp real, o mai mare precizie a țintelor și capacitatea de a efectua lovituri de precizie cu riscuri minime pentru personal. Impactul psihologic al atacurilor cu drone atât asupra personalului militar, cât și asupra populației civile nu poate fi subestimat, deoarece dronelă au devenit simboluri ale supravegherii persistente și ale atacurilor imprevizibile (Bachmann, 2022).

În contextul dreptului internațional umanitar, nu numai tehnologia dronelor în sine, ci, mai degrabă, combinația de sisteme fără pilot și capacitățile lor avansate de lovire și distrugere fac din acestea un aspect critic. Autonomia și precizia dronelor, împreună cu capacitatea acestora de a supraveghea și de a lovi cu intervenție umană redusă sau inexistentă, introduc provocări unice pentru dreptul internațional. Dronelă posedă un nivel de autonomie care le diferențiază de armele tradiționale, utilizarea lor în luptă trebuie sistematic urmărită, analizată și cuantificată din punct de vedere tactic și strategic.

REGIUNI DIN UCRAINA DE LA GRANIȚA CU ROMÂNIA ATACATE DE FORȚELE RUSE

Mai multe regiuni ucrainene din apropierea graniței cu România au fost supuse atacurilor cu drone și rachete rusești de la începutul războiului. Următoarele regiuni sunt deosebit de relevante datorită apropierii lor de România:

- Oblastul Odesa: Situată de-a lungul coastei Mării Negre, Odesa este o regiune portuară crucială pentru Ucraina. Forțele ruse au vizat frecvent Odesa prin atacuri cu rachete, atacuri cu drone și bombardamente, cu scopul de a perturba logistica și liniile de aprovizionare ucrainene și de a deteriora infrastructura critică, inclusiv instalațiile de depozitare a cerealelor și porturile.
- Regiunea Vinnytsia: Această regiune, deși nu se află direct la granița cu România, este relativ aproape și a fost vizată de atacuri sporadice cu rachete și drone rusești. Atacurile au vizat instalații militare, infrastructura de transport și zone civile, provocând pagube și victime semnificative.
- Regiunea Cernăuți (Chernivtsi Oblast): Deși Cernăuți nu este o țintă principală a războiului, apropierea sa de România o transformă într-o potențială zonă de interes. Până în prezent, regiunea nu a suferit atacuri directe, dar prezența activității militare în apropiere a sporit starea de alertă a regiunii.
- Zakarpattia Oblast: Ca și Cernăuți, Zakarpattia a rămas relativ ferită de atacuri directe. Cu toate acestea, poziția sa strategică de-a lungul frontierei Ucrainei cu România și cu alți membri ai NATO înseamnă că orice extindere a conflictului ar putea avea implicații semnificative.
- Porturile ucrainene de la Dunăre.

INCIDENTE SPECIFICE DE CĂDERE A PIESELOR DE DRONĂ ÎN ROMÂNIA

Conflictul actual dintre Rusia și Ucraina nu numai că a afectat profund țările direct implicate, dar a trimis, de asemenea, unde de șoc în întreaga regiune, în special în Europa de Est. O evoluție recentă și îngrijorătoare în acest conflict a fost căderea neintenționată de drone pe teritoriul României. În calitate de membru al Organizației Tratatului Atlanticului de Nord și al Uniunii Europene, implicarea României adaugă un strat complex la situația geopolitică deja tensionată. Această lucrare examinează circumstanțele în care au căzut drone pe teritoriul României, potențialele cauze și motivații din spatele acestor incidente, implicațiile geopolitice

mai largi și provocările pe care le prezintă pentru securitatea regională și relațiile internaționale.

Au fost raportate mai multe incidente în care părți ale unor drone rusești au căzut sau au fost descoperite pe teritoriul României, stârnind îngrijorări cu privire la o potențială escaladare:

- Primul incident: septembrie 2023: Primul incident semnificativ a avut loc la începutul lunii septembrie 2023, când autoritățile române au descoperit resturi de la o dronă în apropierea satului Plauru, aproape de fluviul Dunărea. Drona a fost identificată ca fiind o parte a unei drone rusești Shahed-136 (Geran-2). Acest incident a coincis cu intensificarea atacurilor rusești asupra porturilor ucrainene de la Dunăre, în special în apropiere de Izmail și Reni, care sunt foarte aproape de granița cu România.
- Al doilea incident: un alt incident a avut loc la mijlocul lunii septembrie, când au fost găsite resturi suplimentare de drone lângă satul Ceatalchioi, în regiunea Tulcea din România. Resturile au fost legate de un atac al dronelor rusești asupra infrastructurii ucrainene de-a lungul Dunării. Oficialii români și-au exprimat îngrijorarea serioasă cu privire la aceste descoperiri, deoarece reprezentau o potențială amenințare la adresa integrității teritoriale a României și a securității NATO.
- Incidente ulterioare: octombrie și noiembrie 2023: Alte incidente au fost raportate în octombrie și noiembrie 2023, când autoritățile române au descoperit părți suplimentare de drone rusești în zone din apropierea graniței cu Ucraina. Guvernul României, în colaborare cu NATO, a inițiat investigații pentru a determina cauza și intenția acestor incidente, însă constatările au rămas neconcludente cu privire la faptul dacă acestea au fost provocări accidentale sau deliberate.

Atacuri rusești în apropierea frontierei României: Frecvență și impact

Forțele ruse au lansat numeroase atacuri cu drone și rachete asupra țărilor ucrainene din apropierea frontierei cu România.

Cele mai semnificative atacuri raportate de presa internațională au avut loc în următoarele perioade:

- August 2023: forțele ruse au început să intensifice atacurile cu drone și rachete asupra porturilor ucrainene de pe malul Dunării. Aceste atacuri urmăreau să perturbe exporturile de cereale ale Ucrainei, ca urmare a prăbușirii Inițiativei cerealelor din Marea Neagră, care permisesse cerealelor ucrainene să ajungă pe piețele internaționale.

- Septembrie 2023: atacurile au continuat pe tot parcursul lunii septembrie, fiind raportate mai multe atacuri în apropierea porturilor dunărene. În această perioadă, părți ale dronelor folosite în aceste atacuri au fost descoperite pe teritoriul României, ceea ce sugerează că unele drone și-ar fi depășit țintele sau ar fi fost doborâte de apărarea antiaeriană ucraineană, deplasându-se în derivă pe teritoriul României.
- Octombrie-noiembrie 2023: Frecvența atacurilor a rămas ridicată, cu atacuri continue împotriva infrastructurii ucrainene de-a lungul Dunării. Atacurile au provocat pagube semnificative instalațiilor portuare, silozurilor de cereale și infrastructurii energetice, provocând preocupări continue cu privire la securitatea spațiului aerian românesc și la potențialul unor noi incidente de propagare.

Mass-media din România a relatat următoarele incidente legate de consecințele atacurilor dronelor rusești asupra regiunilor ucrainene din apropierea graniței cu România:

- 9 septembrie 2023, Președintele României anunță: „Identificarea de către autoritățile române, astăzi, pe teritoriul României, în apropierea frontierei cu Ucraina, a unor noi fragmente de drone, similare celor utilizate de armata rusă, indică faptul că a avut loc o încălcare absolut inacceptabilă a spațiului aerian suveran al României, stat aliat NATO, cu riscuri reale pentru securitatea cetățenilor români din zonă”.
- 11 octombrie 2023 – o nouă dronă kamikaze rusească este descoperită în România, după un nou bombardament rusesc asupra porturilor ucrainene de pe Dunăre, din regiunea Odessa;
- 14 decembrie 2023, o nouă dronă se prăbușește în România, într-un perimetru nelocuit, la aproximativ 4 km în amonte de localitatea Grindu, în zona de frontieră cu Ucraina, anunță Ministerul Apărării Naționale;
- 9-10 februarie 2024, autoritățile locale din județele Tulcea și Galați emit trei mesaje Ro-Alert și sunt ridicate avioane de luptă F-16 după ce forțele ruse au executat atacuri cu drone asupra infrastructurii portuare ucrainene de la Ismail și Reni, în apropierea frontierei româno-ucrainene;
- 25 iulie 2024, Ministerul Apărării Naționale anunță că a găsit resturi de la o dronă Geran1/2 de origine rusă lângă Plauru, județul Tulcea;
- 20 august 2024, specialiștii Ministerului Apărării Naționale din România au ridicat fragmente dintr-o dronă prăbușită la sfârșitul lunii iulie pe malul românesc al Dunării, după atacurile rusești asupra infrastructurii portuare din Ucraina.

Daune și pierderi din atacurile cu drone din Rusia în apropiere de România

Atacurile cu drone și rachete rusești asupra unor ținte ucrainene din apropierea graniței cu România au provocat pagube și victime considerabile, astfel:

- Distrugerii ale infrastructurii: atacurile au vizat, în primul rând, infrastructura critică, inclusiv instalațiile portuare, silozurile de stocare a cerealelor, depozitele de combustibil și instalațiile energetice. Autoritățile ucrainene au raportat daune semnificative instalațiilor portuare din Izmail și Reni, care sunt vitale pentru rutele de export de cereale din Ucraina. Aceste atacuri au perturbat operațiunile de transport maritim și au provocat pierderi economice substanțiale Ucrainei, afectând piețele globale de cereale.
- Victime: oficialii ucraineni au raportat mai multe victime civile, inclusiv decese și răniți, rezultate din atacurile cu drone și rachete din apropierea porturilor dunărene ucrainene. În august și septembrie 2023, cel puțin 10 persoane au fost ucise și alte persoane au fost rănite în atacurile de la Izmail și Reni. Agresiunile continue au tensionat serviciile locale de urgență și au determinat evacuări în unele zone.
- Efecte asupra României: Deși nu au existat victime directe sau pagube raportate în România de la dronelă care au căzut pe teritoriul său, incidentele au sporit preocupările legate de securitate. Guvernul român a luat măsuri pentru a-și consolida apărarea antiaeriană de-a lungul frontierei, iar NATO și-a exprimat angajamentul de a apăra suveranitatea și spațiul aerian al României, subliniind riscurile unei potențiale escaladări.

Cauze și motivații posibile

Căderea dronelor pe teritoriul României ar putea avea mai multe cauze, inclusiv incendii, defecțiuni tehnice sau acțiuni deliberate. Câteva cauze și motivații potențiale în spatele acestor incidente sunt:

- Intruziunea accidentală din cauza defecțiunilor tehnice: o explicație plauzibilă este că aceste drone s-au rătăcit din greșeală în spațiul aerian românesc din cauza defecțiunilor tehnice sau a pierderii controlului. Apropierea teritoriului României de zonele de luptă active din Ucraina, în special în regiunea de graniță dunăreană, înseamnă că dronelă care operează în această zonă ar putea trece neintenționat frontierele.
- Erori de direcționare în timpul operațiunilor militare: complexitatea războiului cu drone și natura dinamică a angajamentelor aeriene ar putea duce la erori de direcționare. Dronelă angajate în misiuni de recunoaștere sau de atac pe teritoriul Ucrainei ar putea, din cauza erorilor de navigație sau a semnalelor de control perturbate, să ajungă în spațiul aerian românesc.

- Provocarea deliberată sau testarea răspunsului NATO: altă posibilitate este ca dronelă care intră în spațiul aerian românesc să fie o încercare deliberată a Rusiei de a testa răspunsul NATO. Având în vedere statutul României de membru al NATO, astfel de incidente ar putea fi menite să evalueze gradul de pregătire și acțiune a Alianței sau să creeze incertitudine și tensiune în rândurile NATO.
- Utilizarea României ca un spațiu sigur: există, de asemenea, speculații că unele dintre aceste drone ar putea fi încercări ale forțelor ucrainene de a scăpa de detectarea sau interceptarea rusească, prin intrarea pentru scurt timp în spațiul aerian al României, al NATO ca zonă sigură *de facto*. Cu toate acestea, acest lucru rămâne pur ipotetic și nu a fost susținut de dovezi concrete.

Implicații geopolitice și de securitate

Căderea repetată a dronelor în România are implicații semnificative pentru securitatea regională și relațiile internaționale, în special în ceea ce privește rolul NATO în conflict și angajamentul său față de apărarea colectivă în temeiul articolului 5 din Tratatul NATO:

- Amenințare la principiul apărării colective a NATO: prezența dronelor pe teritoriul României ridică îngrijorări cu privire la posibila escaladare a conflictului. Dacă un incident ar fi interpretat ca un atac sau o provocare deliberată împotriva unui membru al NATO, ar putea declanșa mecanismul de apărare colectivă al Alianței, ceea ce ar putea duce la o confruntare mai largă cu Rusia.
- Impact asupra dinamicii securității regionale: România este poziționată geografic într-o regiune critică în Europa de Est, incidentele care implică drone ar putea destabiliza regiunea, spori tensiunile dintre NATO și Rusia și ar determina țările vecine, cum ar fi Bulgaria, Ungaria și Republica Moldova, să-și reevalueze pozițiile de securitate.
- Implicații pentru poziția strategică a NATO: incidentele provoacă calculele strategice ale NATO. Pe de o parte, NATO trebuie să demonstreze angajamentul de a apăra spațiul aerian și integritatea teritorială a membrilor săi. Pe de altă parte, trebuie să evite implicarea directă cu Rusia, care ar putea escalada într-un conflict mai larg. Acest echilibru delicat complică răspunsurile militare și diplomatice ale NATO.
- Risc sporit de reacție greșită: căderea neintenționată sau accidentală a dronelor pe teritoriul României ridică riscul de reacție greșită sau escaladare neintenționată. Astfel de incidente pot fi interpretate greșit, în special

într-un mediu de stres ridicat, ceea ce duce la acțiuni care ar putea lărgi accidental conflictul. Incertitudinea legată de aceste incidente îngreunează elaborarea de răspunsuri clare și decisive de către factorii de decizie politică.

Răspunsul României și acțiunile NATO

Ca răspuns la aceste incidente cu drone, România a luat mai multe măsuri de precauție pentru a-și proteja spațiul aerian și teritoriul:

- Creșterea supravegherii și monitorizării: autoritățile române, în cooperare cu NATO, au intensificat supravegherea și monitorizarea spațiului lor aerian, în special de-a lungul graniței cu Ucraina. Aceasta include implementarea de sisteme radar suplimentare, patrulare aeriene și tehnologii avansate de detectare.
- Măsuri diplomatice: România a depus proteste oficiale către Rusia în legătură cu incidentele și a cerut investigații pentru a determina originile și intențiile precise din spatele dronelor. Guvernul român s-a angajat, de asemenea, cu partenerii NATO și UE pentru a coordona răspunsurile și a căuta asigurări de securitate colectivă.
- Pregătirea militară: România și-a sporit pregătirea militară, desfășurând exerciții de apărare aeriană și coordonând cu forțele NATO desfășurate în regiune. Unitățile românești de apărare aeriană au fost plasate în alertă sporită pentru a răspunde rapid la orice amenințări potențiale.
- Coordonarea cu aliații: NATO și-a exprimat solidaritatea cu România și și-a afirmat angajamentul de a proteja suveranitatea și integritatea teritorială a membrilor săi. Alianța a desfășurat exerciții comune în regiunea Mării Negre, demonstrându-și disponibilitatea de a contracara orice amenințări.

Provocări în abordarea incidentelor privind utilizarea dronelor

Incidentele cu drone în România prezintă mai multe provocări atât pentru autoritățile române, cât și pentru NATO, precum:

- Dificultăți de atribuire: determinarea originii și intenției dronelor este complicată, în special într-un spațiu aerian contestat, în care mai mulți actori operează tehnologii UAV similare. Lipsa dovezii definitive face dificilă atribuirea culpei sau luarea unor măsuri decisive.
- Complexitatea acțiunilor juridice și diplomatice: angajarea într-un răspuns militar împotriva provocărilor percepute implică riscuri juridice și diplomatice semnificative, în special atunci când operează în conformitate cu legislația internațională și cu regulile de angajare ale NATO. România

trebuie să echilibreze nevoia de a-și proteja spațiul aerian cu imperativul de a evita escaladarea.

- Limitări tehnologice: detectarea și neutralizarea dronelor, în special a celor proiectate cu secțiuni transversale radar joase sau capacități avansate de evaziune, necesită tehnologie și infrastructură sofisticate. Asigurarea unei acoperiri adecvate și a capacității de răspuns în întreaga regiune de frontieră reprezintă o sarcină descurajantă.

CONCLUZII

Utilizarea dronelor în conflictul Rusia-Ucraina a revoluționat războiul modern, oferind avantaje strategice în supraveghere, direcționare și lovituri de precizie. Ambele părți au folosit drone pentru a-și îmbunătăți capacitățile operaționale, deși rămân vulnerabile la contramăsuri. Conflictul a demonstrat potențialul transformator al tehnologiei dronelor și implicațiile sale pentru viitoarele operațiuni militare. Pe măsură ce războiul continuă, dezvoltarea și desfășurarea dronelor vor modela, probabil, viitorul războiului în arhitecturi fără precedent.

Incidentele dronelor care au căzut în România pe timpul războiului Rusia-Ucraina subliniază natura complexă și volatilă a războiului modern, în cazul în care utilizarea tehnologiei avansate a dronelor poate avea consecințe nedorite dincolo de câmpul de luptă imediat. Prezența resturilor de drone rusești pe teritoriul României ridică îngrijorări serioase cu privire la securitatea regională, potențialul de escaladare accidentală sau deliberată și provocările menținerii posturii de apărare colectivă a NATO într-un mediu de conflict imprevizibil.

Pe măsură ce atacurile rusești asupra țărilor ucrainene din apropierea graniței cu România continuă, comunitatea internațională, în special NATO, se confruntă cu sarcina delicată de a echilibra sprijinul pentru Ucraina cu necesitatea de a preveni extinderea în continuare a conflictului pe teritoriile statelor membre. Vigilența continuă, diplomația și planificarea strategică vor fi esențiale pentru gestionarea acestor riscuri și evitarea unei escaladări care ar putea atrage mai multe țări în conflict.

Pentru România și aliații săi din NATO, aceste evenimente necesită o deliberare atentă, un angajament diplomatic robust și o vigilență sporită pentru a proteja suveranitatea teritorială, evitând, în același timp, escaladarea inutilă. Pe măsură ce războiul din Ucraina continuă, potențialul pentru noi incidente rămâne ridicat, ceea ce face imperativ pentru toate părțile implicate să găsească o cale spre de-escaladare și rezolvarea pașnică a conflictului.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE:

1. Bachmann, S. (2022). *The Drone War in Ukraine: Tactical Advantages and Strategic Impact*. În *Journal of Modern Warfare Studies*, 5(2), pp. 132-147.
2. Bender, J. (2022). *Ukraine's Use of Bayraktar Drones Against Russian Forces*. În *Defense News*.
3. *Both sides in the Russia-Ukraine war are using new and old technologies for warfare*, 2024, <https://theconversation.com/both-sides-in-the-russia-ukraine-war-are-using-new-and-old-technologies-for-warfare-225451>, accesat la 22 iulie 2024.
4. Carroll, J. (2022). *Eyes in the Sky: How Drones Are Changing the Dynamics of War*. În *Military Review*.
5. Conflict Monitoring Organizations (2023) – Data and reports from organizations tracking the Russia-Ukraine conflict, including drone use and cross-border incidents.
6. Defense Express (2023). *The Role of Loitering Munitions in Modern Warfare: Lessons from the Russia-Ukraine War*.
7. Dukowitz, Z. (2024), *Police Drones: A Guide to How Law Enforcement Uses Drones in Its Work*, <https://uavcoach.com/police-drones>, accesat la 12 august 2024.
8. Global News Outlets (BBC, Reuters, Al Jazeera) (2023) – *News coverage and analysis of the Russia-Ukraine war, including attacks near the Romanian border and subsequent discoveries of drone debris*.
9. Grossman, D., (2022). *Electronic Warfare and Drones in the Russia-Ukraine War*. *Military Technology Review*.
10. Kamp, K. (2022). *The Impact of Bayraktar Drones on the Ukraine War*. *War on the Rocks*.
11. Komarov, I. (2023). *The Russian Drone Arsenal in Ukraine: Types, Capabilities, and Deployment*. În *Russian Military Journal*.
12. Kyiv Independent (2023). *Drone Warfare: Ukrainian Innovations in the Face of Russian Aggression*.
13. NATO Press Releases (2023) – NATO communications regarding incidents involving drones in Romanian territory and collective defense assurances.
14. Roblin, S. (2022). *How Effective Are Russian and Ukrainian Anti-Drone Countermeasures?* În *Forbes*.
15. Romanian Ministry of Defense Reports (2023) – *Various reports on the discovery of drone debris and Romania's responses*.
16. Schcherbak, S. (2024). *Ukrainian Drone Incinerates Russian Troops' Positions in Wooded Area*, https://en.defence-ua.com/news/ukrainian_drone_incinerates_russian_troops_positions_in_wooded_area_video-11724.html, accesat la 22 iulie 2024.
17. Syngaivska, S. (2024). *Romania Confirms Russian Drone Entry into its Airspace, the F-16 Jets Have Been Dispatched*, https://en.defence-ua.com/news/romania_confirms_russian_drone_entry_into_its_airspace_the_f_16_jets_have_been_dispatched-11783.html, accesat la 22 iulie 2024.
18. Sotoudehfar, S., Sarkin, J. (2024). *Drones on the Frontline: Charting the Use of Drones in the Russo-Ukrainian Conflict and How Their Use May Be Violating International Humanitarian Law*, ICLR, 2023, vol. 23, nr. 2, <https://www.researchgate.net/journal/International-and-Comparative-Law-Review-2464-6601>, accesat la 12 septembrie 2024.
19. TASS (2023). *Russian Use of ZALA and Lancet Drones in Combat Operations*. TASS News Agency.
20. Ukrainian Military Updates (2023) – Statements and updates from Ukrainian military sources on Russian drone attacks near the Danube ports.
21. <https://liveuamap.com/>, accesat la 12 august 2024.
22. https://newstrategycenter.ro/wp-content/uploads/2024/02/war_lessons_samus_short.pdf, accesat la 12 august 2024.
23. https://www.icrc.org/sites/default/files/document/file_list/what-is-ihl-factsheet.pdf, accesat la 12 iulie 2024.

STRATEGIA NAȚIONALĂ – LEGĂTURA DINTRE IDEALUL NAȚIONAL ȘI INTERESELE NAȚIONALE –

General-maior (ret.) conf. dr. Grudi ANGELOV

*Catedra de Securitate Națională, Facultatea de Tehnologii Informaționale,
Universitatea de Biblioteconomie și Tehnologii Informaționale, Sofia, Bulgaria
10.55535/GMR.2024.4.33*

The report examines the main factors, characteristics and elements of national power, the formulation of national interests and objectives, emphasizing the bridging role of national strategy. The national strategy articulates the ways to achieve national goals, where a connection is made with national power. Therefore, the article focuses on working definitions of national power and national strategy, as well as on the linkages between national power, national interests, and national strategy. In addition, the importance of defining the national interests and goals is depicted.

Keywords: national strategy; national ideal; goals; power; policy;

INTRODUCERE

Încă din zorii secolului al XXI-lea s-au desfășurat numeroase conflicte, inclusiv unul recent, pe pământ european. Cauzele care stau la baza acestor conflicte și confruntările armate (războaie) care rezultă readuc în atenție definiția lui Clausewitz, care afirmă că: „războiul este pur și simplu o continuare a relațiilor politice cu adăugarea altor mijloace” (Clausewitz, 1976, p. 605). Mai târziu, în același capitol, Clausewitz subliniază că „folosim în mod deliberat sintagma <cu adăugarea altor mijloace> pentru că vrem, de asemenea, să lămurim clar că războiul nu oprește în sine comunicarea politică și nici nu o transformă în ceva cu totul diferit” (ib.).

Concluziile care se desprind din aceste două citate sunt că războaiele apar ca o consecință a urmăririi obiectivelor politice într-un cadru strategic. În acest cadru, interesele naționale sunt clar articulate, obiectivele naționale sunt definite în mod explicit, iar instrumentele de putere și resursele statului sunt identificate și mobilizate pentru atingerea acestor obiective. Obiectivele și interesele naționale sunt dinamice și în continuă evoluție. În mod similar, puterea și securitatea națională sunt intrinsec legate de aceste obiective. Astfel, se poate concluziona că puterea servește atât ca mijloc de realizare a intereselor naționale, cât și ca scop în sine.

O expresie obiectivă și o manifestare primară a puterii naționale constă în implementarea strategiei naționale. În schimb, puterea și eficacitatea puterii naționale sunt influențate semnificativ de calitatea strategiei naționale.

Pentru a analiza relația dintre strategia națională, idealul național și interesele naționale, a fost folosită o abordare sistemică. Această abordare utilizează o aplicare ciclică, inversă, a metodelor analitice și sintetice, bazându-se pe descompunerea și agregarea sistemică.

DEFINIȚII DE LUCRU ALE PUTERII NAȚIONALE, STRATEGIEI NAȚIONALE, IDEALULUI NAȚIONAL, INTERESULUI NAȚIONAL

Puterea națională, ca și concept geopolitic, afectează caracteristicile de masă ale statului, care reprezintă suma capabilităților și potențialului acestora. Există multe definiții ale puterii naționale, dar vom folosi doar trei dintre ele, care dezvăluie legătura dintre puterea națională și interesele naționale:

- **Puterea națională** constă în capacitățile materiale și spirituale care există într-o unitate geografică și politică numită stat sau guvern (Hafeznia, 2003, p. 51).

- **Puterea națională** înseamnă capacitatea, potențialul și capabilitatea unei națiuni și a unui stat de a-și folosi resursele materiale și spirituale pentru a-și impune voința de a-și atinge interesele și scopurile naționale (Shuofeng, 1992, p. 102).
- **Puterea națională** poate fi definită ca fiind capacitatea țării de a urmări obiective strategice prin acțiuni intenționate. Ținând cont de aspectele menționate mai sus, puterea națională ar putea fi privită prin două dimensiuni distincte, dar înrudite: o dimensiune externă, care constă în capacitatea națiunii de a influența mediul global prin potențialul său economic, politic și militar, precum și o dimensiune internă, care constă în capacitatea națiunii de a transforma resursele societății în cunoștințe acționabile (Angelov, 2018, p. 87).

Strategia (Wikipedia.org, 2023), derivat din termenul grecesc *στρατηγία*, *stratēgia*, care înseamnă „*artă a conducerii militare, serviciu de comandant militar, comandă etc.*”, se referă la un plan de nivel înalt, conceput pentru a atinge unul sau mai multe obiective în condiții de incertitudine. Importanța sa provine din disponibilitatea limitată a resurselor pentru realizarea respectivelor obiective. Strategia implică, de regulă, stabilirea obiectivelor, identificarea acțiunilor necesare pentru a le îndeplini și mobilizarea resurselor necesare. În esență, strategia conturează abordarea pentru realizarea obiectivelor finale, prin alinierea acțiunilor la resursele disponibile. În mod similar, în studiile organizaționale, definirea strategiei este o responsabilitate-cheie a managementului. O strategie poate apărea ca șablon sau model pentru activitate. Procesul de creare a unei strategii implică practici complexe, cum ar fi planificarea strategică și gândirea strategică.

Comparând cele două definiții, este evident că strategia împărtășește mai multe componente cu doctrina, cum ar fi stabilirea obiectivelor, determinarea metodelor pentru îndeplinirea acestora și alocarea resurselor. Cu toate acestea, strategia este, în general, constrânsă de un anumit interval de timp și se concentrează pe obiective pe termen mai scurt. În esență, strategiile servesc ca instrumente și abordări pentru realizarea intereselor naționale și îndeplinirea obiectivelor generale. Un exemplu al acestui concept în practică este „*Strategia de securitate națională actualizată*”, adoptată în 2018 (Adunarea Națională a Republicii Bulgaria, 2024).

Conceptul de strategie nu este nici simplu, nici universal înțeles. De-a lungul timpului, termenul „*strategie*” a devenit un clișeu, adesea folosit în conversațiile de zi cu zi și în mass-media pentru a se referi, în linii mari, la planuri, concepte, cursuri de acțiune sau viziuni la nivel personal, organizațional și guvernamental. Cu toate acestea, îi lipsește specificitatea în definirea condițiilor în care începe

procesul de dezvoltare strategică, a fundamentului pentru analiza mediului de securitate și a modului în care acești factori influențează identificarea intereselor naționale, politicilor, obiectivelor și mijloacelor de realizare a acestora.

Mai simplu spus, strategia, la orice nivel, este un cadru de obiective, resurse și planuri de acțiune, în limitele de risc acceptabile, concepute pentru a crea rezultate mai favorabile decât ar putea fi în mod natural sau ar putea aduce beneficii terților. O definiție descrie strategia ca „*arta și știința dezvoltării și utilizării instrumentelor puterii naționale pentru a sincroniza și integra modalități de realizare a obiectivelor naționale și multinaționale*”. În timp ce ambele definiții oferă perspective valoroase, niciuna dintre ele nu încapsulează pe deplin rolul și complexitatea gândirii strategice la cele mai înalte niveluri de guvernare. Strategia aspiră la realizarea unei sinergii și a unui echilibru între obiective, concepte și resurse, pentru a spori probabilitatea de succes în politicile guvernamentale și pentru a amplifica impactul acestui succes.

În plus, strategia servește ca un plan cuprinzător pentru a conecta prezentul cu viitorul dorit. La nivel de stat, presupune folosirea unor instrumente specifice de putere – diplomatice, economice, militare și informaționale – pentru îndeplinirea obiectivelor politice, adesea în colaborare sau în competiție cu alți actori care urmăresc obiective potențial conflictuale. În esență, strategia este aplicarea puterii de stat, valorificând resursele naturale și societale, pentru a îndeplini scopurile politice într-un mediu strategic, dinamic și competitiv.

O ipoteză fundamentală a strategiei naționale este că toate statele-națiuni și organizațiile neguvernamentale au interese pe care încearcă să le promoveze. Aceste interese reprezintă stări finale dorite, adesea clasificate ca supraviețuire, prosperitate economică, o ordine globală favorabilă, valori naționale sau de grup durabile. Derivate din aceste categorii largi, interesele sunt modelate de mediul strategic și pot fi rafinate, în continuare, în legătură cu probleme specifice. Elementele puterii naționale servesc drept resurse folosite pentru a proteja sau promova aceste interese.

Idealul național pentru fiecare națiune și stat exprimă marele, supremul scop, care reprezintă un fel de legătură între trecut, prezent și viitor. Idealul este o categorie dinamică, reflectând scopuri și obiective istorice specifice. Același lucru îndreaptă atenția națiunii către unitatea valorilor naționale specifice, relevând, în mare măsură, aspirațiile istorice și aspirațiile națiunii, precum și către formarea ideii proprii vocații.

Idealul național, pe de altă parte, este, de asemenea, baza filosofiei și culturii politice a națiunii, care este baza pentru formarea și păstrarea conștiinței de sine naționale. Este o reflectare unică a diferitelor aspecte ale vieții și activităților

națiunii în termeni politici, militari, economici, culturali și sociali. În mod similar, pe lângă caracteristicile cantitative și calitative posedate, în diferite perioade istorice, au existat purtători de coeficienți de greutate diferiți.

Interesele naționale sunt o funcție dinamică (în schimbare rapidă) a idealului național, reprezentând nevoia generală a națiunii de a-și exprima drepturile și revendicările, prin referire la dezvoltarea sa istorică. Acestea s-ar putea referi la teritorii, populație, monumente culturale, conservarea memoriei istorice, precum și la tot ce ține de îmbunătățirea stării sale spirituale și materiale. Așteptările de la realizarea intereselor naționale sunt exprimate în beneficii.

Interesele naționale, pe de altă parte, sunt căile de realizare a idealului național. Sunt componenta activă care, în funcție de schimbările din mediul de securitate, pot fi modificate și modelate în timp. Pe de altă parte, interesele naționale sunt poate printre cele mai semnificative funcții ale puterii naționale a statului modern.

Conceptul de interes național este folosit de mulți ani de politicieni și oameni de stat ca principal criteriu în evaluarea amenințărilor la adresa existenței și prosperității națiunii, în orice situație de criză, cauzată de schimbările geopolitice, regionale și locale, precum și în analiza și evaluarea acțiunilor adecvate de către stat. Conceptul datează de secole și este asociat, în special, cu formarea și dezvoltarea statului-națiune în secolele al XVI-lea și al XVII-lea. În plus, au existat întotdeauna dificultăți în a ajunge la un acord asupra unei definiții precise a conceptului de interes național. Și astăzi avem lideri politici și militari, diplomați și oameni de știință care vorbesc despre „*interesul național*” în contextul apariției diverselor situații internaționale, fără a-i defini sensul sau criteriile exacte care au stat la baza concluziilor. Sub acest aspect, profesorul Frankel consideră acceptabilă definiția „*interesului național*” oferită de Brookings Institution ca fiind „*scopurile comune și permanente pentru care acționează o națiune*” (Rosenau, 2006, p. 36).

ASPECTE ALE IDEALULUI NAȚIONAL

Idealul național este, așa cum am menționat, o reflectare a celor mai reprezentative aspecte ale vieții și activităților unei națiuni, astfel:

❖ **Aspectele politice** ale idealului național exprimă dorința de dezvoltare a națiunii, unificarea ei și generarea unei puteri naționale suficiente pentru a se declara lumii ca o țară cu putere suficientă. Mai mult, idealul național este baza pentru garantarea independenței naționale, a integrității teritoriale și a suveranității statului, precum și pentru construirea unui stat independent, suveran și puternic. Toate acestea conduc la o creștere a încrederii în sine a națiunii, la îmbunătățirea demnității și mândriei cetățenilor țării, iar, ulterior, după generarea unei puteri

și încrederi în sine suficiente, la creșterea autorității sale internaționale (Nejkova, 2022, p. 75).

❖ **Aspectele economice** sunt o expresie a ambițiilor statului de a asigura bunăstarea fiecărui cetățean în parte, prin îmbunătățirea condițiilor de muncă și de viață, creșterea ocupării forței de muncă pentru tot mai mulți oameni. Creșterea capitalului național duce și la așa-numitul naționalism economic, care este o consecință a creșterii producției naționale și deci a produsului intern brut (PIB), care, la rândul său, duce la creșterea competitivității și calității bunurilor și serviciilor oferite.

❖ **Aspectele militare** reflectă puterea națională a țării și sunt un garant al suveranității și independenței țării. În același timp, ținând cont de situația geopolitică complexă din regiune și din întreaga lume, este necesar ca orice țară să mențină forțe armate capabile să facă față posibilelor provocări dictate de mediul de securitate în schimbare rapidă, să „*garanteze suveranitatea, securitatea și independența țării și să protejeze integritatea teritorială a acesteia*” (Parlamentul, 2007).

❖ **Aspectele geopolitice** stau la baza idealurilor naționale ale fiecărei națiuni. Într-un astfel de context, naționalismul este un factor democratic, precum și un factor de instaurare și menținere a păcii și securității regionale.

❖ **Aspectele culturale** ale idealului național sunt o reflectare directă a dorinței de dezvoltare continuă a națiunii în termeni spirituali și intelectuali. Cultura și educația se numără printre factorii fundamentali pentru formarea și întărirea identității naționale, precum și pentru păstrarea acesteia. Prin urmare, eforturile de îmbunătățire a educației și culturii cetățenilor statului sunt de maximă importanță pentru realizarea idealului național.

Formularea idealului național necesită multă atenție, ținând cont de caracterul distinctiv al epocii la care se referă, pentru a determina căile și mijloacele de realizare a acestuia. Pe de altă parte, pentru realizarea acestui ideal, este necesar ca, la nivel național, liderii să fie responsabili, să definească și să îndeplinească obiectivele statului pe termen scurt și lung, precum și să formuleze interese naționale.

ABORDAREA ISTORICĂ A INTERESELOR ȘI SCOPURILOR NAȚIONALE

Din cele mai vechi timpuri, interesele naționale au determinat relațiile dintre statele dintr-o anumită regiune sau la scară globală. Interesele naționale sunt, așa cum menționam, o funcție dinamică a idealului național, o componentă activă care, în funcție de schimbările din mediul de securitate, poate fi modificată și modelată în timp.

Obiectivele și interesele naționale (Teodosiev, 2022) nu stagnează; prin urmare, ele sunt active și în schimbare. Puterea națională și securitatea națională se numără printre obiectivele naționale pe care guvernele statelor încearcă să le realizeze, cu instrumentele folosite pentru a crește puterea națională. Interesele naționale sunt principala forță motrice a oricărei națiuni și pot fi orientate spre rezolvarea problemelor politice externe și interne.

În funcție de obiectul lor de acțiune, interesele naționale sunt grupate, rațional, ca: politice; economice; culturale; geopolitice etc. Acestea trebuie să sprijine formularea politicilor de implementare a obiectivelor naționale stabilite. De exemplu, interesele naționale bulgare de la eliberare (1878) până astăzi nu au fost dezvoltate corect, sistematic și consecvent, nu numai în ceea ce privește definirea, dezvoltarea și formularea lor, ci și realizarea lor. În dezvoltarea științifică și formularea intereselor naționale, este necesar să se acorde o atenție deosebită dezvoltării istorice a problemelor de importanță națională (Zahariev, 2022) și să se analizeze nevoile de soluționare a acestor probleme și contribuțiile pe care acestea le-ar aduce națiunii, după realizarea lor. Pe de altă parte, este necesar să se extragă lecții, nu numai din succese și realizări, ci și din experiența negativă acumulată în implementarea lor. Istoria noastră este bogată în astfel de exemple negative. Aceste exemple includ acele greșeli care au adus prejudicii cauzei naționale bulgare. Astăzi, numim multe dintre ele absurdități politice ducând la catastrofă națională. Sunt absurdități politice pentru că au fost formulate fără a deriva din idealul național al Bulgariei și fără a defini scopurile naționale. După cum s-a menționat, interesele naționale sunt mijloacele de realizare a idealului oricărei țări și, prin urmare, trebuie îndreptate deplin spre realizarea acestuia. În plus, interesele trebuie să fie derivate din obiectivele naționale și, prin urmare, să fie conducătoare pentru națiune, pentru o perioadă lungă (cel puțin douăzeci și cinci de ani).

Interesele naționale ar trebui să descrie modul în care statul își va îndeplini obiectivele strategice, care ar trebui să fie deschise și să se extindă dincolo de teritoriul țării. Focalizarea intereselor nu trebuie îndreptată către revendicările teritoriale față de țările învecinate sau spre achiziționarea de resurse străine, ci spre menținerea conștiinței naționale de sine a tuturor cetățenilor aflați în afara teritoriului statului. Scopul principal al fiecărei țări ar trebui să fie păstrarea identităților sale naționale și culturale, protecția drepturilor și intereselor cetățenilor, precum și asistența în sprijinirea țării în toate instituțiile internaționale.

Determinarea intereselor naționale este necesar a fi abordată cu un realism moderat, excluzând extremele care conduc la maximalism nejustificat sau la nihilism, care, la rândul lor, pot fi extrem de nocive. Prin urmare, trebuie găsit

un echilibru între nevoile importante și posibilele consecințe dăunătoare care ar decurge din realizarea lor. Determinarea și realizarea intereselor naționale nu ar trebui să fie subordonate prejudecăților politice ale unui partid sau ale unei coaliții de partide, deoarece, de-a lungul anilor, politizarea și extremele politice au lăsat adesea o amprentă negativă asupra determinării și realizării intereselor naționale. Mai mult, în implementarea intereselor naționale, este necesară asigurarea continuității și consecvenței pentru realizarea acestora. Pentru a le realiza, este nevoie de consimțământul național, punând interesele națiunii înaintea intereselor partidelor, facțiunilor și grupurilor individuale.

Pentru a stabili dacă interesele naționale sunt corect formulate, este necesar să se creeze și să se utilizeze criterii. Aceste criterii ar trebui să susțină activitatea elitei politice de conducere pentru a determina:

- în ce măsură contribuie la realizarea idealului național;
- contribuția lor la protejarea libertății și independenței națiunii și statului;
- gradul de risc pentru stat în apărarea consecventă a intereselor naționale formulate.

Prin urmare, din tot ce s-a menționat până acum, se poate concluziona că interesele naționale sunt principala forță motrice a fiecărei națiuni și a oricărui stat. Acestea se bazează pe idealul național și pe scopurile naționale ale statului, determinând politica națională și de stat. Punerea în aplicare a acestora ar trebui să fie prima (principala) sarcină a tuturor liderilor politici, politicienilor și personalităților publice, a căror datorie este să asigure bunăstarea fiecărui cetățean al statului în parte, precum și prosperitatea națiunii.

CONEXIUNILE DINTRE PUTEREA NAȚIONALĂ, INTERESELE NAȚIONALE ȘI STRATEGIE

Puterea națională are capacitatea rară de a se dezvolta și extinde permanent, provocând statele să genereze continuu din ce în ce mai multă putere și, în consecință, să-și îmbunătățească locul în sistemul relațiilor internaționale. Prin urmare, se poate concluziona că puterea națională este, în natură, activă, poate fi adesea văzută ca un scop național și poate fi folosită, de asemenea, ca instrument pentru realizarea obiectivelor naționale.

La formularea unei strategii naționale, unul dintre cele mai importante lucruri este determinarea și definirea corectă a obiectivelor. De prea multe ori, elaborarea strategiei nu beneficiază de suficient timp pentru a lua în considerare obiectivele adecvate în contextul politicii dorite, al intereselor naționale și al mediului de securitate.

Obiectivele și interesele naționale sunt, de asemenea, active și în continuă schimbare. Puterea națională și securitatea națională se numără printre prioritățile naționale pe care guvernele statelor încearcă să le realizeze folosind niveluri de putere națională. Prin urmare, puterea națională ar putea fi văzută atât ca un scop, cât și ca un mijloc de guvernare pentru realizarea obiectivelor și intereselor naționale.

Strategia de securitate națională este atât o formă obiectivă, cât și o manifestare de bază a aplicării puterii naționale. Strategia națională, pe de o parte, este un document strategic al statului pentru prezentarea modalităților de realizare a celui mai eficient model de putere națională, iar, pe de altă parte, implementarea ei este direct dependentă de nivelul puterii naționale.

Cu referire la strategie, s-ar putea spune că, în general, este definită de arta liderilor politici ai unei țări de a lua în considerare capacitățile, oportunitățile și nivelul puterii naționale, pe de o parte, și realizarea intereselor și obiectivelor naționale, pe de altă parte. Ca un pas următor, liderii trebuie să definească și să adopte politici pentru realizarea obiectivelor și intereselor naționale folosind nivelul de putere național atins.

Motivul principal pentru creșterea puterii naționale este lipsa resurselor, deoarece „lipsa resurselor suficiente disponibile pentru realizarea obiectivelor naționale activează motivația de a crește puterea, pentru atingerea acestor obiective.” (Seifzadeh, 1997, p. 144).

CONCLUZII

În concluzie, se poate constata că interesele naționale sunt serioase, ca urmare a evaluării mediului de securitate (global și intern pentru țara respectivă). Pe de o parte, evaluarea puterii naționale este utilizată pentru a analiza mediul de securitate și a determina locul și rolul statului respectiv în relațiile internaționale, influența acestuia pe plan internațional, precum și în procesul de determinare a scopului dorit (interesele și obiectivele naționale). Pe de altă parte, factorii și elementele puterii naționale sunt și mijloacele de realizare a intereselor și scopurilor naționale. Prin urmare, strategia de securitate națională folosește, simultan, pentru evaluarea și analiza mediului de securitate, precum și pentru furnizarea de resurse, îndeplinirea intereselor naționale. Mai mult, se poate concluziona, necondiționat, că strategia este veriga de legătură dintre puterea națională și interesele naționale.

Prin urmare, există o relație triplă între *puterea națională*, *interesele naționale* și *strategia națională*. Calitatea satisfacerii intereselor naționale depinde de nivelul și calitatea puterii naționale a țării. Pentru a stabili o relație între aceste două

variabile, interesele naționale și puterea națională, strategia joacă un rol important ca legătură între aceste două fenomene – puterea și instrumentele sale, pe de o parte, și scopul, pe de altă parte. Prin urmare, se presupune că strategia este arta aplicării puterii naționale pentru realizarea scopurilor naționale (Ib., p. 302).

Precizări privitoare la finanțare: Această activitate a fost susținută prin programul NSP SD, care a primit finanțare de la Ministerul Educației și Științei al Republicii Bulgaria, în baza acordului de bursă de cercetare nr. Д01-74/19.05.2022.

BIBLIOGRAFIE:

1. Angelov, G. (2018). *Conceptual model of the system country-hood – security*. Sofia: Institute of research and development of PhD students, University of Library Studies and Information Technologies.
2. Clausewitz, C., von (1976). *On War*. Indexed Edition. New Jersey: Princeton University Press, 1976, pp. 605, 735.
3. Hafeznia, M. (2003). *Analysis of geopolitical basis of national power of Islamic Republic of Iran*. Tarbiat: Tarbiat Moalem University Press.
4. National Assembly of the Republic of Bulgaria (2007). Конституция на Република България. Sofia: Siela-Soft End Publishing.
5. National Assembly of the Republic of Bulgaria (18 septembrie 2024). Aktualizirana strategiazanatsionalnasigurnostna, file:///C:/Users/User/Downloads/Aktualizirana_strategiya_zanatsionalna_sigurnost_na_Republika_Bulgaria_2018%20(1).pdf, accesat la 6 octombrie 2024.
6. Nejкова, M. (2022). *Grazhdanskoto obshtestvo- faktor na sigurnostta v darzhavata*. Sofia: Avangard Prima.
7. Rosenau, J. (2006). *Study of World Politics: Theoretical and Methodological Challenges*. Abingdon, Oxon OX14 4RN: Routledge Taylor & Francis Group.
8. Seifzadeh, H. (1997). *Theory-Building in International Relations Fundamentals and Paradigms* (13th ed.). Tehran, Iran: Samt publication. Retrieved on 18 September 2024.
9. Shuofeng, H. (1992). *Comprehensive National Power Studies*. Chinese Academy of Social Studies Press.
10. Teodosiev, P. (2022). *Savremenni diplomaticheski sposobi za uregulirane na konflikti i krizisni situatsii*. Pravo i Sigurnost. Burgas: Burgaski svoboden universitet.
11. Wikipedia.org. (26 iunie 2023), <https://bg.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%B3%D0%B8%D1%8F>, accesat la 18 septembrie 2024.
12. Zahariev, A. (2022). *Aktualni vaprosi, otnosimi kam obuchenieto v profesionalno napravlenie nacionalna sigurnost*. Akademichni partnyorstva v sferata na natsionalnata sigurnost.

DE LA ANALIZĂ LA PREDICȚIE – DEZVOLTAREA UNUI MODEL PREDICTIV INTEGRAT PENTRU EVALUAREA RISCULUI DE APARIȚIE A AMENINȚĂRILOR HIBRIDE –

Colonel prof. univ. dr. habil. ing. Cezar VASILESCU

Conf. univ. dr. Aura CODREANU

Departamentul Regional de Studii pentru Managementul Resurselor de Apărare, Brașov;
Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, București
10.55535/GMR.2024.4.34

This article analyses the common patterns of recent hybrid threats, highlighting some representative cases such as: the information warfare during the US elections (2020), the COVID-19 vaccine disinformation campaign (2020-2021), and the energy crisis in Europe (2021-2022), in order to identify the existence of potential synergies between different tactics (cyber, information, economic) depending on the specific context. On the basis of these patterns, the article proposes the essential parameters of a predictive hybrid threat analysis model (including geopolitical, cyber, economic, social, media, political and technological factors) with the aim of facilitating proactive responses to this type of threats in modern society.

Keywords: hybrid threats; disinformation; modern conflicts; economic pressure; cyber-warfare operations;

INTRODUCERE

În ultimele decenii, mediul de securitate internațional a suferit transformări majore, devenind din ce în ce mai complex și imprevizibil. În prezent, acesta este definit de instabilitate și incertitudine și este influențat de o serie de factori globali (digitalizarea rapidă a societății, interconectarea economiilor naționale, creșterea complexității și interconectivității între state, intensificarea competiției pentru resurse strategice și influență geopolitică, precum și volatilitatea politică), care au determinat apariția de noi vulnerabilități, exploatabile de actori statali și non-statali.

Aceștia își ajustează continuu tacticile folosite pentru a exploata aceste vulnerabilități, având în vedere că utilizarea unor elemente hibride oferă un avantaj semnificativ: costuri relativ reduse, risc minimizat și o probabilitate mai mică de a genera un răspuns militar pe scară largă (Pindják, 2019). De exemplu, utilizarea rețelelor sociale și a altor platforme de comunicare digitală a devenit un instrument esențial în campaniile de influențare și destabilizare (Galeotti, 2019).

În acest context, la nivel global, amenințările hibride au devenit un instrument preferat pentru subminarea stabilității statelor și regiunilor. Spre deosebire de conflictele armate convenționale, aceste amenințări se manifestă sub forme multiple, implicând o combinație de instrumente și metode care vizează atât domeniul militar, cât și pe cel non-militar, cibernetic și informațional (Hoffman, 2007).

Aceste amenințări hibride combină tehnici și tactici neconvenționale multiple (de la atacuri ciberneticе împotriva infrastructurilor critice – cum ar fi cele din domeniul sănătății sau al energiei – la campanii de dezinformare și exercitarea de presiuni economice) într-un mod integrat și subtil, în scopul slăbirii stabilității naționale, fără însă a declanșa un răspuns militar tradițional. Un aspect comun al acestor cazuri este *utilizarea unei sinergii între mai multe forme de agresiune*, ceea ce complică procesul de detectare și contracararea acestora.

Conceptul de „amenințare hibridă” nu este unul nou, dar utilizarea sa în mod formal în literatura de securitate a crescut exponențial în ultimul deceniu, în special în contextul conflictelor moderne. Amenințările hibride sunt definite ca o combinație de metode convenționale și neconvenționale, incluzând operațiuni de război cibernetic, dezinformare, atacuri economice și tactici de influențare politică și socială. Potrivit unui raport al NATO, amenințările hibride sunt caracterizate

prin „Utilizarea coordonată și sincronizată a diferitelor mijloace și activități, menite să exploateze vulnerabilitățile societăților și să submineze stabilitatea politică și economică a statelor-țintă” (NATO, 2020). Acestea se manifestă într-un „spațiu gri” al conflictului, unde este dificil să se distingă între pace și război, iar actorii responsabili rămân adesea nedetecțabili sau fără a putea fi identificați oficial (Mumford, 2021).

De asemenea, Hoffman (2007) definește amenințările hibride ca fiind „O sinteză a metodelor convenționale și neconvenționale, incluzând terorismul, insurgențele și războiul cibernetic, care sunt combinate într-o singură campanie integrată”. O altă definiție este oferită de Rid și Hecker (2021) conceptului de amenințări hibride, acestea fiind „Operațiuni care combină atacuri cibernetice cu alte forme de agresiune, inclusiv presiuni economice și dezinformare”, accentuând dimensiunea multisectorială a acestora. Consecința imediată a integrării unor domenii multiple de acțiune este aceea că răspunsul la astfel de amenințări devine o sarcină dificilă și provocatoare.

Una dintre caracteristicile fundamentale ale amenințărilor hibride este utilizarea unei game largi de tactici într-o manieră sinergică. Această abordare permite actorilor să exploateze vulnerabilitățile pe mai multe fronturi simultan, creând, astfel, o presiune multidimensională asupra țintei. Sinergia între tactici cibernetice, informaționale și economice a devenit un element definitoriu în conflictele hibride recente. Pentru exemplificare, atacurile cibernetice pot fi coordonate cu campanii de dezinformare pentru a amplifica efectele destabilizatoare, în timp ce presiunile economice pot fi utilizate pentru a slăbi reziliența statelor.

Conform studiilor realizate de Wither (2016), sinergia acestor amenințări se caracterizează prin integrarea și coordonarea mai multor domenii (inclusiv cel cibernetic, informațional și economic). Conform acestora, elementul esențial în definirea unei amenințări hibride este faptul că acestea profită de vulnerabilitățile unui stat-țintă, în special în contextul diviziunilor sociale, economice și politice. Astfel, în timp ce natura atacurilor poate varia, scopul lor comun este destabilizarea ordinii și slăbirea capacităților de răspuns ale țintelor.

În acest context, ipoteza fundamentală aferentă primei părți a acestei lucrări este aceea că „Amenințările hibride utilizează o combinație de tactici cibernetice, informaționale și economice adaptate contextului specific al fiecărui stat-țintă, iar succesul acestora depinde de gradul de integrare și sincronizare a acestor tactici, a căror sinergie amplifică impactul destabilizator”.

Pentru a testa această ipoteză, cercetarea va folosi o metodă de analiză comparativă a mai multor cazuri recente de amenințări hibride, selectate pe baza relevanței și a impactului lor geopolitic. Prin analiza acestor cazuri, vom proceda

la identificarea tiparelor specifice fiecăruia și vom identifica eventualele tipare comune. De asemenea, vom analiza modul în care tactici diverse (cibernetice, informaționale, economice) au fost combinate și coordonate pentru a atinge obiectivele actorilor implicați.

Această ipoteză presupune că tacticile hibride nu sunt utilizate izolat, ci în mod sinergic (Otaiku, 2018), adaptate la vulnerabilitățile specifice fiecărui stat, fie că acestea sunt economice (precum sancțiunile sau crizele energetice), informaționale (campanii de dezinformare și propagandă) sau cibernetice (atacuri asupra infrastructurii critice).

Printre sursele principale utilizate în această analiză în vederea testării validității ipotezei fundamentale se numără studii și rapoarte recente ale NATO (2020), precum și lucrări teoretice și empirice asupra amenințărilor hibride (Hoffman, 2007; Wither, 2016; Pindjak, 2014 și 2019; Galeotti, 2019; Rid, Hecker, 2021).

În ultimă instanță, vom căuta să demonstrăm că atingerea obiectivelor acestor amenințări hibride este condiționată de coordonarea între domenii multiple și de adaptarea tacticilor la vulnerabilitățile specifice fiecărei ținte.

ANALIZA COMPARATIVĂ A AMENINȚĂRILOR HIBRIDE

Studiul amenințărilor hibride reprezintă o provocare majoră pentru cercetarea în domeniul securității internaționale, dată fiind complexitatea acestora și capacitatea lor de a se adapta rapid la schimbările din mediul de securitate global. Prin analiza comparativă a mai multor cazuri recente și identificarea tiparelor comune de acțiune, această cercetare își propune să ofere o mai bună înțelegere a mecanismelor care stau la baza acestor amenințări și să contribuie la dezvoltarea unor strategii eficiente de contracarare.

În paragrafele următoare vom examina pe scurt fiecare dintre cazurile selectate pentru analiză, folosind ca parametri scopul, tacticile utilizate, vulnerabilitățile exploatare și tiparele identificate.

A. Războiul informațional în timpul alegerilor din SUA (2020) (National Intelligence Council, 2021; Wojnowski, 2021; Menn, 2020).

- Scop: Subminarea încrederii în procesul electoral american și destabilizarea politică
- Tactici utilizate:
 - Dezinformare și propagandă: răspândirea masivă de teorii ale conspirației și informații false privind fraude electorale.
 - Atacuri cibernetice: tentative de hacking asupra sistemelor electorale și a infrastructurii critice.

- Exploatarea diviziunilor sociale: amplificarea tensiunilor rasiale și politice prin intermediul conturilor false create pe rețelele sociale.
- Vulnerabilități exploatare:
 - Polarizarea politică: diviziunea profundă între partidele politice și grupurile sociale din SUA.
 - Încrederea scăzută în instituțiile publice: deja existentă, fiind amplificată de campaniile de dezinformare.
 - Dependența de platformele sociale: vulnerabilități în rețelele sociale folosite pentru răspândirea rapidă a dezinformării.
- Tipare identificate:
 - Coordonare multimodală: utilizarea combinată a tehnicilor online (dezinformare și atacuri cibernetice) și offline – ca rezultat al primelor (proteste și tensiuni sociale).
 - Scopuri pe termen lung: crearea unei atmosfere de neîncredere generalizată în instituțiile democratice.

B. Campania de dezinformare împotriva vaccinurilor COVID-19 (2020-2021)

(Tsiklauri, 2021; Suarez-Lledo et al., 2021; Stokel-Walker, 2024)

- Scop: Slăbirea răspunsului global la pandemie și amplificarea neîncrederii în autoritățile sanitare.
- Tactici utilizate:
 - Răspândirea dezinformării: informații false despre eficacitatea și siguranța vaccinurilor au fost amplificate pe rețelele sociale.
 - Exploatarea fricilor și a emoțiilor: mesaje care au exploatat teama de necunoscut și suspiciunile față de guverne și corporații.
 - Alianțe informale: utilizarea unor canale de media alternative și influenceri pentru a răspândi mesaje anti-vaccinare.
- Vulnerabilități exploatare:
 - Neîncrederea în autoritățile sanitare: frica și confuzia legate de un nou virus și vaccinuri.
 - Accesul necontrolat la informații pe platformele sociale: a permis propagarea rapidă a teoriilor conspiraționiste.
 - Fragmentarea ecosistemului informațional: accesul la canale alternative de informare, care subminează consensul științific.
- Tipare identificate:
 - Fragmentarea informațională: crearea și alimentarea de ecosisteme informaționale alternative care subminează consensul științific.

- Timpul ca factor critic: utilizarea perioadelor critice (începutul campaniei de vaccinare) pentru a maximiza impactul negativ.

C. Criza energetică din Europa (2021-2022) (Gilbert et al., 2021; Popkostova, 2022; Gross et al., 2024)

- Scop: Exercițarea de presiune politică asupra Europei pentru a influența pozițiile geopolitice și economice ale statelor membre.
- Tactici utilizate:
 - Manipularea prețurilor energiei: reducerea deliberată a livrărilor de gaze naturale, creând, astfel, o criză a prețurilor la energie.
 - Presiuni economice: amenințări cu întreruperea completă a livrărilor în contextul tensiunilor politice.
 - Dezinformare și mesaje media: amplificarea narativelor care învinovătesc guvernele europene pentru criza energetică, divizând, astfel, opinia publică.
- Vulnerabilități exploatare:
 - Dependența energetică de Rusia: statele europene erau vulnerabile din cauza dependenței de gazele naturale rusești.
 - Structura economică și fragilitatea sectorului energetic: lipsa alternativelor imediate pentru aprovizionarea cu energie.
 - Sensibilități politice interne: creșterea nemulțumirii publice legate de costurile ridicate ale energiei.
- Tipare identificate:
 - Influență economică: utilizarea resurselor economice critice ca armă geopolitică.
 - Sincronizarea acțiunilor: coordonarea între diversele tactici hibride (economice, informaționale) pentru a maximiza impactul.

D. Interferențele cibernetice în campania electorală din Franța (2017) (Vilmer et al., 2018; O'Connor et al., 2020; Ferrara, 2017)

- Scop: Subminarea procesului electoral și influențarea rezultatului alegerilor prezidențiale.
- Tactici utilizate:
 - Atacuri cibernetice: piratarea și publicarea unor emailuri și documente sensibile ale echipei de campanie a candidatului Emmanuel Macron.
 - Dezinformare: răspândirea de informații false și teorii ale conspirației pe rețelele sociale și în media, cu scopul de a discredita candidatul favorizat de Occident.
 - Amplificarea mesajelor: utilizarea rețelelor de social media și a conturilor false pentru a amplifica impactul dezinformării.

- Vulnerabilități exploatare:
 - Infrastructura cibernetică slab protejată: distemele politice și de campanie vulnerabile la atacuri cibernetice.
 - Perioada electorală tensionată: atacurile au fost coordonate în momente cheie, când destabilizarea putea avea cel mai mare impact.
 - Propagarea rapidă a dezinformării online: utilizarea eficientă a rețelelor sociale pentru a amplifica informațiile exfiltrate.
- Tipare identificate:
 - Atacuri cibernetice concertate: coordonarea dintre hacking și diseminarea rapidă a informațiilor pentru a provoca haos înainte de vot.
 - Targetarea perioadei pre-electorale: exploatarea perioadei sensibile dinaintea alegerilor pentru a maximiza impactul destabilizator.

E. Operațiuni hibride în Ucraina (2014-prezent) (Starodubtseva, 2021; Wentzell, 2021; Nübel, 2020)

- Scop: Dezmembrarea integrității teritoriale a Ucrainei și influențarea deciziilor politice.
- Tactici utilizate:
 - Agresiune militară neconvențională: utilizarea de trupe fără însemne, cunoscute sub denumirea de „omuleții verzi”, pentru a prelua controlul asupra Crimeei.
 - Dezinformare și propagandă: crearea și diseminarea narativelor care justificau intervenția și creau confuzie cu privire la evenimentele din teren.
 - Presiuni economice: folosirea dependenței Ucrainei de gazele naturale rusești pentru a exercita presiuni politice.
- Vulnerabilități exploatare:
 - Diviziuni etnice și politice: exploatarea tensiunilor dintre regiunile estice proruse și restul Ucrainei.
 - Dependența energetică de Rusia: Ucraina era vulnerabilă din cauza dependenței de gazele rusești.
 - Slăbiciuni militare și politice: lipsa unei pregătiri militare și a unui consens politic intern în fața agresiunii.
- Tipare identificate:
 - Utilizarea combinată de mijloace militare și informaționale: combinația de tactici militare subtile cu o campanie puternică de dezinformare pentru a crea ambiguitate și a preveni o reacție internațională unitară.

- Presiune asupra resurselor critice: utilizarea resurselor energetice ca pârghie economică pentru a influența deciziile politice ale statului țintă.

F. Criza migrantă în Europa (2015-2016) (Kuvekalović et al., 2017; Braghiroli et al., 2026; Karolewski et al., 2018)

- Scop: Destabilizarea statelor europene prin exacerbarea crizei migrației și amplificarea tensiunilor sociale.
- Tactici utilizate:
 - Manipularea fluxurilor migratorii: facilitarea sau direcționarea fluxurilor de migranți către granițele europene, folosind rețele de trafic de persoane și oferind stimulente.
 - Dezinformare și influențare media: răspândirea dezinformării privind natura și motivele crizei migratorii, amplificând fricile și tensiunile sociale în țările gazdă.
 - Exploatarea vulnerabilităților sociale: alimentarea sentimentelor xenofobe și anti-imigrație în rândul populației europene, divizând, astfel, societățile și punând presiune pe guvernele locale.
- Vulnerabilități exploatare:
 - Lipsa unei politici comune de migrație: Europa era vulnerabilă din cauza lipsei unui mecanism unitar de gestionare a crizei migratorii.
 - Tensiunile sociale și frica de imigrație: exacerbarea sentimentului xenofob în rândul populațiilor europene.
 - Expunerea la dezinformare: folosirea mass-mediei și a rețelelor sociale pentru amplificarea percepției unei crize majore.
- Tipare identificate:
 - Exploatarea crizelor umanitare: utilizarea unor crize umanitare reale pentru a destabiliza statele țintă prin crearea de diviziuni sociale și politice.
 - Amplificare media: folosirea mass-mediei și a rețelelor sociale pentru a amplifica percepția unei crize mult mai grave decât realitatea, intensificând reacțiile publicului.

G. Criza migrantilor la granița Poloniei și Belarusului (2021) (Zdanowicz, 2023; Bodnar et al., 2023; Jędrzejczyk-Kuliniak, 2023)

- Scop: Destabilizarea Uniunii Europene și crearea tensiunilor interne prin utilizarea migrantilor ca instrument de presiune politică.
- Tactici utilizate:
 - Migrație forțată: Belarus a orchestrat fluxuri de migranți către granițele UE, în special Polonia, pentru a crea o criză umanitară și a forța o reacție.

- Propagandă: utilizarea mass-mediei controlate de stat pentru a învinui UE de criza umanitară, în timp ce Belarus a negat orice implicare.
- Diplomatie coercitivă: amenințarea cu escaladarea crizei dacă cerințele politice nu sunt îndeplinite, inclusiv sancțiunile împotriva regimului lui Lukashenko.
- Vulnerabilități exploatare:
 - Granițe slab controlate: lipsa, la acea dată, a unei infrastructuri solide de control al frontierei la granița Poloniei cu Belarus.
 - Tensiunile interne din UE: exploatarea divergențelor din UE privind politica de migrație.
 - Reacția lentă a autorităților: UE a reacționat încet la manipularea migrației de către Belarus.
- Tipare identificate:
 - Migrație ca armă de destabilizare: folosirea fluxurilor de migranți pentru a exercita presiune politică asupra unei entități regionale.
 - Combinația dintre coercitivitate și propagandă: amplificarea unei crize create artificial prin campanii de dezinformare și propagandă.

H. Intervenția în Referendumul pentru independența Cataloniei (2017)
(Vakarchuk, 2020; Arcos, 2021; Barberà, 2020)

- Scop: Amplificarea diviziunilor regionale și slăbirea unității naționale a Spaniei.
- Tactici utilizate:
 - Dezinformare și manipulare: răspândirea de narative care susțineau independența Cataloniei și încurajau confruntarea între guvernul central și separatiști.
 - Atacuri cibernetice: sabotarea site-urilor și a infrastructurii digitale asociate cu guvernul spaniol pentru a îngreuna răspunsul la criza politică.
 - Proteste și agitație socială: încurajarea și organizarea de proteste masive și acțiuni de nesupunere civilă pentru a amplifica tensiunile sociale.
- Vulnerabilități exploatare:
 - Tensiunile naționaliste și regionale: conflictul istoric dintre Catalonia și guvernul central spaniol.
 - Slăbiciunile instituționale: guvernul central a avut dificultăți în gestionarea crizei, ceea ce a agravat tensiunile.
 - Expunerea la dezinformare: exploatarea narativelor naționaliste și a companiilor de dezinformare pentru a alimenta protestele.

- Tipare identificate:
 - Exploatarea diviziunilor politice regionale: focusul pe tensiunile naționaliste regionale pentru a destabiliza statul național.
 - Sinergia între dezinformare și mobilizare socială: combinarea dezinformării cu acțiuni sociale directe pentru a crea o criză politică majoră.

I. Intervenția în criza politică din Venezuela (2019) (Rouvinski, 2019; Aulia et al., 2024; Rozental et al., 2022)

- Scop: Influențarea echilibrului politic în favoarea guvernului de la Caracas, în ciuda opoziției internaționale.
- Tactici utilizate:
 - Dezinformare internațională: răspândirea de narative care legitimau guvernul lui Nicolás Maduro și delegitimau opoziția sprijinită de Occident.
 - Intervenție economică și sancțiuni: folosirea resurselor economice și a relațiilor comerciale pentru a susține regimul în fața sancțiunilor internaționale.
 - Alianțe și suport militar: oferirea de suport militar și logistic prin aliați externi pentru a menține controlul regimului.
- Vulnerabilități exploatare:
 - Economia fragilă: criza economică severă din Venezuela a fost un teren fertil pentru manipulări și dezinformare.
 - Polarizarea politică: divizarea adâncă între susținătorii regimului și opoziție.
 - Izolarea internațională: regimul a profitat de sprijinul unor state externe, contracarând sancțiunile internaționale.
- Tipare identificate:
 - Sancțiuni și contramăsuri economice: utilizarea mijloacelor economice pentru a contracara sancțiunile și a sprijini stabilitatea regimului.
 - Război informațional: o campanie globală de dezinformare care vizează nu doar publicul local, ci și percepția internațională a crizei politice.

J. Amenințările hibride din Venezuela (2019-prezent) (Cañizález et al., 2020; Beaton, 2021; Chaguaceda et al., 2023)

- Scop: Menținerea regimului lui Nicolás Maduro în fața crizei economice și politice, precum și a presiunii internaționale.
- Tactici utilizate:
 - Reprimarea internă: utilizarea forțelor de securitate pentru a suprima protestele și a neutraliza opoziția politică.

- Controlul informației: restricționarea accesului la informații prin cenzură, controlul mass-mediei și limitarea accesului la internet.
- Dezinformare: răspândirea narativelor care blamează puteri străine pentru criza economică și politică, astfel consolidând sprijinul intern.
- Vulnerabilități exploatare:
 - Sistem politic autoritar: folosirea represiunii și a controlului informațional pentru a rămâne la putere.
 - Dependența de resurse: controlul asupra resurselor naturale (petrol) a permis regimului să reziste sancțiunilor.
 - Slăbiciunea opoziției: fragmentarea și lipsa unui lider puternic al opoziției au fost exploatare de regim.
- Tipare identificate:
 - Represiune internă și controlul informației: utilizarea simultană a forței și a cenzurii pentru a menține controlul asupra populației.
 - Dezinformare pentru legitimarea regimului: răspândirea dezinformării pentru a contracara criticile internaționale și a mobiliza sprijinul intern.

K. Criza politică din Belarus (2020-prezent) (Hardy, 2022; Giannakopoulou, 2022; Astapova et al., 2022)

- Scop: Menținerea regimului lui Alexander Lukașenko în fața presiunilor interne și externe pentru schimbare.
- Tactici utilizate:
 - Represiune și violare a drepturilor omului: folosirea forței împotriva protestatarilor și activiștilor pro-democrație pentru a suprima mișcările de opoziție.
 - Dezinformare: Propagarea narativelor care delegitimau mișcările de opoziție și prezentau regimul ca fiind singura forță stabilizatoare.
 - Sprijin extern: recursul la suport din partea Rusiei, inclusiv sprijin militar și economic, pentru a menține regimul în fața sancțiunilor internaționale.
- Vulnerabilități exploatare:
 - Existența unui sistem autoritar: Lukașenko a folosit represiunea și dezinformarea pentru a suprima mișcările de opoziție.
 - Dependența de Rusia: vulnerabilitatea Belarusului la influența economică și militară a Rusiei.
 - Tensiunile sociale interne: exploatarea fricii de schimbare în rândul populației conservatoare.

- Tipare identificate:
 - Represiune internă combinată cu dezinformare: utilizarea simultană a forței brute și a dezinformării pentru a descuraja opoziția și a păstra controlul.
 - Suport extern pentru stabilitate: dependența de sprijinul unui aliat puternic pentru a supraviețui presiunii internaționale și interne.

L. Influența Chinei în Asia de Sud-Est (2020-prezent) (Schmidt, 2008; Pal, 2021; Ferchen et al., 2023)

- Scop: Extinderea influenței economice și politice a Chinei în regiune și contracararea influenței occidentale.
- Tactici utilizate:
 - Diplomatie coercitivă: utilizarea pârghiilor economice, cum ar fi investițiile și datoriile, pentru a exercita influență politică asupra statelor din Asia de Sud-Est.
 - Dezinformare și propagandă: promovarea narativelor favorabile Chinei în regiune, prin mass-media controlată de stat și prin rețelele sociale.
 - Activități maritime agresive: extinderea pretențiilor teritoriale în Marea Chinei de Sud prin construirea de insule artificiale și militarizarea zonei.
- Vulnerabilități exploatare:
 - Dependența economică: statele din Asia de Sud-Est sunt vulnerabile din cauza datoriilor și a prezenței investițiilor chineze.
 - Conflictele teritoriale: statele din regiune sunt vulnerabile din cauza disputelor teritoriale din Marea Chinei de Sud.
 - Slăbiciuni democratice: regimurile mai slabe sau autoritare sunt ușor de influențat prin pârghii economice.
- Tipare identificate:
 - Folosirea puterii economice ca armă politică: utilizarea dependențelor economice create prin investiții și împrumuturi pentru a controla deciziile politice ale altor state.
 - Agresiune non-militară și militară: combinarea tacticilor economice cu prezența militară pentru a domina o regiune strategică și a limita influența rivalilor.

M. Interferența Chinei în politica Taiwanului (2019-prezent) (Chang et al., 2021; Hung et al., 2022; Hartnett et al., 2021)

- Scop: Subminarea independenței politice a Taiwanului și reducerea sprijinului internațional pentru guvernul de la Taipei.

- Tactici utilizate:
 - Dezinformare: răspândirea de știri false și teorii ale conspirației pentru a slăbi încrederea cetățenilor taiwanezi în guvernul lor.
 - Atacuri cibernetice: atacuri asupra instituțiilor guvernamentale și a infrastructurii critice din Taiwan pentru a destabiliza sistemul politic și economic.
 - Presiune economică: restricționarea accesului Taiwanului la piețele internaționale și presiuni asupra altor state să nu recunoască suveranitatea taiwaneză.
- Vulnerabilități exploatare:
 - Dependența economică: Taiwanul este vulnerabil la presiunea economică exercitată de China asupra partenerilor comerciali.
 - Izolarea diplomatică: Taiwanul are puțini aliați internaționali și este supus unei presiuni constante din partea Chinei.
 - Tensiuni politice interne: exploatarea diviziunilor politice interne din Taiwan.
- Tipare identificate:
 - Sinergia între atacuri cibernetice și dezinformare: utilizarea combinată a atacurilor cibernetice și a campaniilor de dezinformare pentru a destabiliza un regim democratic.
 - Presiune economică pentru izolare politică: folosirea influenței economice pentru a limita sprijinul internațional al unei țări țintă.

N. Criza politică și de securitate din Mali (2012-prezent) (Thurston et al., 2013; Cox et al., 2018; Maza et al., 2020)

- Scop: Menținerea puterii și a controlului asupra resurselor naturale prin destabilizarea regiunii și limitarea influenței guvernului central și a forțelor internaționale de menținere a păcii.
- Tactici utilizate:
 - Insurgență și terorism: grupările jihadiste folosesc tactici de gherilă, atentate și răpiri pentru a destabiliza regiunea.
 - Dezinformare și propagandă: răspândirea ideologiei extremiste prin rețele sociale și canale locale, consolidând sprijinul populației pentru grupurile insurgente.
 - Exploatarea vulnerabilităților sociale: manipularea tensiunilor etnice și religioase pentru a fragmenta coeziunea socială și a slăbi guvernul.

- Vulnerabilități exploatare:
 - Slăbiciunea guvernului central: guvernul malian nu a putut să controleze toate regiunile țării.
 - Tensiuni etnice și religioase: exploatarea rivalităților tribale și etnice din Mali.
 - Prezența grupurilor extremiste: vulnerabilitatea la influența grupurilor jihadiste active în regiune.
- Tipare identificate:
 - Combinarea insurgenței cu dezinformarea: sinergia între operațiunile de teren și propaganda online pentru a recruta și a legitima acțiunile violente.
 - Exploatarea diviziunilor sociale: utilizarea conflictelor etnice și religioase pentru a intensifica instabilitatea și a împiedica formarea unui guvern centralizat eficient.

O. Campania de interferență cibernetică a Iranului (2018-prezent) (Spataro, 2019; Elswah et al., 2021; Lehto, 2022)

- Scop: Subminarea stabilității politice a inamicilor și obținerea de avantaje strategice prin atacuri cibernetice și dezinformare.
- Tactici utilizate:
 - Atacuri cibernetice: Iranul a orchestrat atacuri asupra infrastructurii critice din SUA și aliații săi, inclusiv rețele energetice și sisteme financiare.
 - Furt de proprietate intelectuală: sustragerea de date sensibile și proprietate intelectuală din industrii critice pentru dezvoltarea propriilor capacități tehnologice.
 - Campanii de dezinformare: lansarea de campanii online pentru a răspândi narative pro-iraniene și a discredita guvernele occidentale.
- Vulnerabilități exploatare:
 - Infrastructura critică neprotejată: sistemele cibernetice din SUA și alte țări aliate erau expuse la atacuri cibernetice.
 - Proprietatea intelectuală slab protejată: Iranul a exploatat sistemele neprotejate pentru a sustrage date critice.
 - Percepția negativă a guvernelor occidentale: amplificarea narativelor anti-occidentale.
- Tipare identificate:
 - Agresiune cibernetică strategică: folosirea persistentă a atacurilor cibernetice pentru a destabiliza adversarii și a obține beneficii economice și militare.

- Dezinformare ca suport pentru acțiuni cibernetice: răspândirea dezinformării pentru a amplifica efectele atacurilor cibernetice și a crea confuzie în rândul populației țintă.

P. Influența Rusiei în Balcanii de Vest (2014-prezent) (Lika, 2021; Cipan et al., 2024; Kase, 2024)

- Scop: Împiedicarea integrării statelor din Balcanii de Vest în UE și în NATO și menținerea sferei de influență rusească în regiune.
- Tactici utilizate:
 - Sprijinirea partidelor pro-ruse: susținerea financiară și logistică a partidelor și mișcărilor politice pro-ruse pentru a influența politicile naționale.
 - Dezinformare: răspândirea dezinformării pentru a delegitima Uniunea Europeană și NATO, promovând în același timp narative pro-ruse.
 - Tensiuni etnice și religioase: exploatarea sensibilităților etnice și religioase pentru a crea instabilitate și a împiedica cooperarea regională.
- Vulnerabilități exploatare:
 - Instabilitatea politică: regiunile din Balcani au fost marcate de conflicte etnice și politice aflate în stare latentă.
 - Dependența energetică: statele balcanice depind de gazele naturale rusești.

Slăbiciuni economice și corupție: exploatarea sărăciei și corupției pentru a câștiga influență.

- Tipare identificate:
 - Influență politică prin suport financiar: utilizarea sprijinului material pentru a influența direct politicile interne ale statelor țintă.
 - Exacerbarea diviziunilor sociale: folosirea tensiunilor istorice și etnice pentru a preveni integrarea europeană și a destabiliza regiunea.

*

Analiza acestor cazuri permite evidențierea câtorva tipare comune în utilizarea amenințărilor hibride, care subliniază natura complexă a acestora, după cum urmează:

- **Sinergie între diverse domenii de acțiune:** În toate cazurile analizate au fost combinate mai multe tipuri de acțiuni/tactici (cibernetice, informaționale, economice) pentru a crea presiune multidimensională asupra adversarilor și pentru a putea fi atinse obiectivele propuse. Aceasta sinergie este esențială pentru eficiența unei amenințări hibride.

– dezvoltarea unui model predictiv integrat pentru evaluarea riscului de apariție a amenințărilor hibride –

- **Exploatarea și manipularea crizelor existente sociale și/sau politice:** Fie că este vorba de crize politice, economice sau teritoriale, au fost exploatare vulnerabilitățile sociale și psihologice (cum ar fi frica, diviziunile politice sau neîncrederea în instituții) pentru a destabiliza statele țintă.
- **Propagandă și dezinformare ca tactică cheie:** Au fost utilizate pe scară largă propaganda și dezinformarea, cu scopul de a modela percepțiile publice și a legitima acțiuni internaționale discutabile. Controlul și manipularea informației au fost esențiale pentru a influența percepțiile și a destabiliza societatea.
- **Flexibilitate și adaptabilitate:** Cazurile analizate au demonstrat capacitatea actorilor din spatele amenințărilor hibride de a se adapta rapid la situații în schimbare, utilizând mijloace diferite în funcție de contextul specific (de exemplu, creșterea atacurilor cibernetice în timpul unei campanii electorale sau manipularea pieței energetice în contextul unei crize politice).
- **Influență pe termen lung:** Majoritatea acțiunilor hibride analizate au fost concepute pentru a avea efecte pe termen lung, vizând destabilizarea graduală a încrederii în instituții și în alianțe internaționale.

*

În ceea ce privește tacticile hibride utilizate, constatăm că acestea nu au fost folosite izolat, ci în mod sinergic. Astfel, în *tabelul 1* prezentăm o sinteză a acestora, cu scopul de a identifica modul în care au fost combinate și coordonate pentru a atinge obiectivele actorilor implicați și tipul de sinergie aplicat.

Tabelul 1: Tactici hibride utilizate pentru fiecare caz analizat în parte (concepția autorilor)

Amenințare hibridă	Tactici utilizate			Tip sinergie
	cibernetice (C)	informaționale (I)	economice (E)	
Războiul informațional în timpul alegerilor din SUA (2020)	Atacuri cibernetice asupra infrastructurii electorale	Campanii de dezinformare și propagandă	-	C-I

Amenințare hibridă	Tactici utilizate			Tip sinergie
	cibernetice (C)	informaționale (I)	economice (E)	
Campania de dezinformare împotriva vaccinurilor COVID-19 (2020-2021)	-	Dezinformare și propagandă privind eficacitatea și siguranța vaccinurilor prin mesaje anti-vaccinare	-	I
Criza energetică din Europa (2021-2022)	-	Dezinformare și mesaje media care blamează guvernele europene	Manipularea prețurilor energiei și presiuni economice	I-E
Interferențele cibernetice în campania electorală din Franța (2017)	Atacuri cibernetice asupra echipei de campanie Macron	Dezinformare și propagandă	-	C-I
Operațiuni hibride în Ucraina (2014-prezent)	Atacuri cibernetice asupra infrastructurii guvernamentale	Dezinformare și propagandă	Presiuni economice asupra resurselor energetice	C-I-E
Criza migrantă în Europa (2015-2016)	-	Dezinformare privind criza migratorie	Manipularea fluxurilor migratorii pentru crearea de presiuni economice și sociale	I-E
Criza migrantilor la granița Poloniei și Belarusului (2021)	-	Propagandă anti-UE	Migrație forțată ca presiune politică	I-E

Amenințare hibridă	Tactici utilizate			Tip sinergie
	cibernetice (C)	informaționale (I)	economice (E)	
Intervenția în Referendumul pentru independența Cataloniei (2017)	Atacuri cibernetice asupra infrastructurii guvernamentale	Dezinformare și manipulare	-	C-I
Intervenția în criza politică din Venezuela (2019)	-	Dezinformare internațională	Intervenții economice și sancțiuni	I-E
Amenințările hibride din Venezuela (2019-prezent)	-	Dezinformare internă pentru consolidarea regimului	Presiuni economice și represiune internă	I-E
Criza politică din Belarus (2020-prezent)	-	Dezinformare și propagandă pentru delegitimarea opoziției	Sprijin economic și militar din partea Rusiei	I-E
Influența Chinei în Asia de Sud-Est (2020-prezent)	-	Dezinformare și propagandă regională	Diplomație coercitivă economică	I-E
Interferența Chinei în politica Taiwanului (2019-prezent)	Atacuri cibernetice asupra instituțiilor din Taiwan	Dezinformare	Presiune economică asupra Taiwanului	C-I-E
Criza politică și de securitate din Mali (2012-prezent)	-	Dezinformare și propagandă jihadistă	Exploatarea resurselor naturale și a tensiunilor sociale	I-E
Campania de interferență cibernetică a Iranului (2018-prezent)	Atacuri cibernetice și furt de proprietate intelectuală	Campanii de dezinformare	-	C-I

Amenințare hibridă	Tactici utilizate			Tip sinergie
	cibernetice (C)	informaționale (I)	economice (E)	
Influența Rusiei în Balcanii de Vest (2014-prezent)	-	Dezinformare pentru exacerbaria tensiunilor etnice	Sprijin economic și logistic pentru partidele pro-ruse	I-E

Vom prezenta și sub formă grafică *tabelul 1*, de forma unei diagrame de tip „heat map” (hartă termică), care va reprezenta prezența sau absența tacticilor specifice pentru toate cele 16 amenințări hibride (de la a la p), într-un mod bidimensional. Această nouă reprezentare permite o analiză mai intuitivă a prevalenței fiecărei tactici în cadrul amenințărilor hibride și facilitează identificarea rapidă a modelelor și tendințelor în utilizarea acestor tactici.

În această reprezentare:

- Fiecare coloana reprezintă o amenințare hibridă din tabelul anterior, etichetată cu litera corespunzătoare (a-p).
- Rândurile reprezintă cele trei tipuri de tactici: C (Cibernetice), I (Informaționale), E (Economice).
- Celulele roșii indică prezența unei tactici pentru o anumită amenințare.
- Celulele albe indică absența unei tactici.

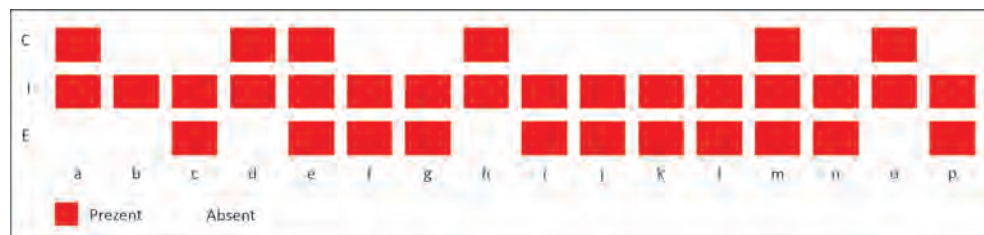

Figura 1: Tacticele hibride utilizate pentru fiecare amenințare hibridă (diagramă de tip „heat map”/hartă termică) (concepția autorilor)

În cele ce urmează prezentăm câteva observații bazate pe cele două reprezentări grafice. În ceea ce privește întrebuițarea combinațiilor de tactici, observăm prezența asocierii C-I (doar cibernetice și informaționale) în 3 cazuri, a celei I-E (doar informaționale și economice) în 8 cazuri, a celei C-I-E (toate cele trei tactici) în 3 cazuri și a celei I (doar informaționale) într-un singur caz. De asemenea, tactica

informațională (I) este cea mai frecvent utilizată, formând o linie aproape continuă de celule roșii, fiind aplicată în aproape toate cazurile, cu excepția unuia singur. Acest fapt subliniază importanța crucială a componentei informaționale în cadrul amenințărilor hibride. Tacticele cibernetice (C) sunt mai puțin frecvente (apărând în doar 6 din cele 16 cazuri) și apar în combinație cu cele informaționale în mai multe cazuri. Acest lucru sugerează că, deși importante, atacurile cibernetice nu sunt întotdeauna o componentă universală a amenințărilor hibride. Tacticele economice (E) sunt prezente în aproximativ jumătate din amenințări, adesea în combinație cu cele informaționale, formând un model alternant. Acest fapt sugerează că presiunea economică este o componentă semnificativă, dar nu universală, a amenințărilor hibride. Nu în ultimul rând, există câteva amenințări care utilizează toate cele trei tipuri de tactici (rândurile complet roșii).

Devine evident faptul că tacticile informaționale joacă un rol central în toate amenințărilor hibride, în timp ce tacticile economice și cibernetice sunt utilizate selectiv, în funcție de natura specifică a amenințării.

În ceea ce privește ipoteza că tacticile hibride au fost adaptate la vulnerabilitățile specifice fiecărui stat/entități țintă în parte, *tabelul 2* permite fundamentarea unei astfel de concluzii.

Tabelul 2: Adaptarea tacticilor utilizate în amenințările hibride la vulnerabilitățile existente în cazurile analizate (concepția autorilor)

Amenințare hibridă	Vulnerabilități	Modul de adaptarea tacticilor
Războiul informațional în timpul alegerilor din SUA (2020)	Polarizarea politică, încrederea scăzută în mass-media, utilizarea masivă a rețelelor sociale	Dezinformarea a exploatat diviziunile politice și tensiunile rasiale, în timp ce atacurile cibernetice au vizat infrastructura electorală
Campania de dezinformare împotriva vaccinurilor COVID-19 (2020-2021)	Lipsa de informații corecte despre vaccinuri, neîncrederea în autorități și instituțiile medicale	Mesajele de dezinformare au fost direcționate către grupuri reticente și au folosit social media pentru a amplifica neîncrederea
Criza energetică din Europa (2021-2022)	Dependența energetică de Rusia, vulnerabilitatea pieței europene la fluctuațiile de preț	Rusia a folosit tăierea livrărilor de gaze ca armă economică și dezinformarea pentru a amplifica nemulțumirile publicului față de guverne

Amenințare hibridă	Vulnerabilități	Modul de adaptarea tacticilor
Interferențele cibernetice în campania electorală din Franța (2017)	Sistemul politic fragmentat, prezența puternică a social media în campanii	Atacuri cibernetice și scurgeri de informații vizând echipa lui Macron,acompaniate de campanii de dezinformare
Operațiuni hibride în Ucraina (2014-prezent)	Diviziuni etnice și lingvistice, instabilitate economică și corupție	Rusia a combinat propaganda, sprijinul militar neoficial și atacurile cibernetice pentru a destabiliza țara
Criza migrantă în Europa (2015-2016)	Sistemul de imigrație suprasolicitat, creșterea partidelor populiste anti-imigrație	Dezinformarea a amplificat temerile legate de imigrație, iar manipularea fluxurilor de migranți a creat presiuni economice și sociale
Criza migranților la granița Poloniei și Belarusului (2021)	Tensiuni geopolitice între UE și Belarus, retorica anti-imigrație din Europa de Est	Belarus a folosit migrația ca presiune politică, iar propaganda a încercat să divizeze statele membre ale UE
Intervenția în Referendumul pentru independența Cataloniei (2017)	Tensiuni regionale între guvernul spaniol și autoritățile catalane	Campanii de dezinformare au amplificat narațiuni separatist-propagandistice, iar atacurile cibernetice au vizat destabilizarea guvernului
Intervenția în criza politică din Venezuela (2019)	Economia în colaps, instabilitate politică, lipsa susținerii populare pentru Maduro	Tacticile economice au inclus sancțiuni internaționale și dezinformare pentru manipularea opiniei internaționale
Amenințările hibride din Venezuela (2019-prezent)	Economia disfuncțională, controlul strict al guvernului asupra instituțiilor și media	Dezinformarea a fost folosită pentru control intern, iar sancțiunile economice au fost folosite pentru a slăbi economia și opoziția
Criza politică din Belarus (2020-prezent)	Lipsa unei opoziții bine organizate, sprijin extern din partea Rusiei	Dezinformarea a fost folosită pentru a discredita protestele, iar sprijinul Rusiei a consolidat regimul

Amenințare hibridă	Vulnerabilități	Modul de adaptarea tacticilor
Influența Chinei în Asia de Sud-Est (2020-prezent)	Dependența economică de China, disputele teritoriale din Marea Chinei de Sud	China a folosit diplomația coercitivă economică și propagandă pentru a controla statele din regiune
Interferența Chinei în politica Taiwanului (2019-prezent)	Recunoașterea internațională limitată a Taiwanului, dependența economică de China	China a intensificat presiunile economice și atacurile cibernetice asupra Taiwanului, însoțite de dezinformare
Criza politică și de securitate din Mali (2012-prezent)	Instabilitate politică, prezența grupurilor jihadiste, dependență de ajutor internațional	Jihadiștii au folosit dezinformarea pentru recrutare și au exploatat tensiunile sociale, manipulând accesul la resurse naturale
Campania de interferență cibernetică a Iranului (2018-prezent)	Tensiuni geopolitice, sancțiuni economice severe, infrastructură cibernetică vulnerabilă	Iranul a desfășurat atacuri cibernetice sofisticate și campanii de dezinformare pentru a-și destabiliza adversarii externi
Influența Rusiei în Balcanii de Vest (2014-prezent)	Tensiuni etnice, instabilitate politică, interes economic redus al UE	Rusia a folosit propaganda pentru a exacerba tensiunile etnice și a sprijinit logistic partidele pro-ruse din regiune

Aceste cazuri arată faptul că fiecare stat a fost vulnerabil la anumite tipuri de tactici hibride, iar actorii implicați și-au adaptat acțiunile în funcție de contextul local și de punctele slabe specifice.

Concluzionând, studiul acestor cazuri permite formularea unei recomandări privitoare la necesitatea unei abordări integrate și proactive pentru a contracara strategiile sofisticate ale amenințărilor hibride moderne. De asemenea, este de subliniat necesitatea și importanța existenței unei monitorizări multidisciplinare, autoritățile și experții trebuind să supravegheze constant o gamă largă de factori (de la activitățile cibernetice la narativele media), pentru a detecta și a răspunde eficient la amenințările hibride.

În ceea ce privește strategiile de răspuns, este esențial să se dezvolte contramăsuri care să fie la fel de sinergice și interconectate ca și tacticile hibride ale adversarilor, combinând securitatea cibernetică, strategiile de comunicare publică și reziliența economică.

PARAMETRII UNUI POSIBIL MODEL PREDICTIV INTEGRAT PRIVIND EVALUAREA RISCULUI DE APARIȚIE A AMENINȚĂRILOR HIBRIDE

Implementarea unui model predictiv pentru analiza amenințărilor hibride necesită o abordare metodologică integrată, capabilă să combine și să coreleze variabile din multiple domenii (Valenza et al., 2022). Modelul trebuie să funcționeze ca un mecanism adaptabil, care evoluează în funcție de schimbările din mediul de securitate internațional, economic și tehnologic, permițând, astfel, anticiparea și detectarea timpurie a unor potențiale atacuri hibride. În același timp, este general acceptat faptul că „Amenințările hibride sunt în mod tradițional dificil de anticipat ...”, însă este esențial să fie analizate, în scopul executării de răspunsuri cu promptitudine.” (Ib.).

Într-o analiză predictivă a amenințărilor hibride, modelul utilizat trebuie să se bazeze pe un set de parametri esențiali care reflectă atât contextul actual, cât și tiparele identificate anterior. Acești parametri sunt esențiali pentru crearea unei cunoașteri cuprinzătoare a situației și pentru evaluarea probabilității unei amenințări hibride și a impactului acesteia. Având în vedere tipologia tacticilor descrise anterior, precum și faptul că „Problemele geopolitice ale spațiului cibernetic sunt strâns legate de considerente politice, economice, sociale și culturale” (Douzet, 2014), considerăm că un astfel de model trebuie să includă parametri ce pot fi grupați în următoarele categorii: **geopolitici, cibernetici, economici, socio-culturali, media și informaționali, politici și tehnologici**.

Prezentăm, în paragrafele următoare, principalii parametri pe care îi considerăm că ar trebui incluși într-un astfel de model, precum și detalii privitoare la conținutul fiecăruia, după cum urmează:

A. Parametri geopolitici

Aceștia pot fi descriși de un set de subindicatori specifici, cum ar fi **tensiunile internaționale** (nivelul de tensiune între state sau blocuri regionale – de exemplu, conflicte latente, sancțiuni economice, competiții teritoriale), **stabilitatea și coeziunea alianțelor și acordurilor internaționale** (NATO sau UE și efectul eventualelor rupturi asupra securității regionale), **schimbările în politicile naționale** (modificări legislative sau politice care ar putea influența poziția unui stat pe scena internațională: alegeri, schimbări de guvern sau politici economice care pot provoca reacții internaționale) și **crizele umanitare/sociale** (situații de criză umanitară, migrații în masă sau tensiuni sociale interne care pot fi exploatate de actori hibridi pentru destabilizare societală).

B. Parametri cibernetici

La rândul lor, aceștia pot fi descriși de un set de subindicatori specifici, cum ar fi **volumul și natura atacurilor cibernetice** (frecvența și tipul atacurilor cibernetice – phishing, ransomware sau atacuri DDoS – detectate împotriva unei ținte specifice), **vulnerabilități cibernetice cunoscute** (nivelul de expunere al infrastructurii critice la atacuri cibernetice, incluzând lipsa de actualizări software, acces neautorizat sau practici de securitate slabe), **capacități cibernetice ale actorilor implicați** (date de evaluare a capacităților tehnice și a resurselor disponibile actorilor hibridi cunoscuți – state naționale sau grupări cibernetice – care ar putea lansa un atac).

C. Parametri economici

Și aceștia pot fi descriși de un set de subindicatori specifici, cum ar fi **dependența economică de resurse critice** (vulnerabilități economice legate de dependența de anumite resurse sau furnizori – energie și materii prime, care ar putea fi utilizate ca pârgă în strategii hibride), **fluctuații economice și crize** (indicatori economici, cum ar fi inflația, fluctuațiile valutare, scăderile bursei de valori sau crizele financiare care pot fi exploatate de actori hibridi pentru destabilizare), precum și **sancțiuni economice și comerț** (impactul sancțiunilor internaționale sau al restricțiilor comerciale asupra unui stat sau a unei regiuni și modul în care acestea ar putea amplifica vulnerabilitățile economice existente).

D. Parametri sociali și culturali

La rândul lor, aceștia pot fi descriși de un set de subindicatori specifici, cum ar fi **diviziuni sociale** (gradul de polarizare socială și politică, tensiunile etnice sau religioase și alte forme de fragmentare care pot fi exploatate prin dezinformare și propagandă), **sentimentul public și încrederea în instituții** (nivelul de încredere al populației în instituțiile guvernamentale, mass-media și alte instituții esențiale, scăderea încrederii putând facilita acțiuni hibride de dezinformare), precum și **activitatea și influența în social media** (monitorizarea narativelor dominante pe rețelele sociale și identificarea dezinformării sau a campaniilor de influențare coordonată).

E. Parametri media și informaționali

Pentru acest indicator, setul de subindicatori specifici poate cuprinde **răspândirea dezinformării** (frecvența și amploarea campaniilor de dezinformare identificate și tipurile de narațiuni utilizate pentru a manipula opinia publică), **controlul și manipularea mediatică** (gradul de control asupra mass-mediei și influența asupra agendei publice, inclusiv tacticile de amplificare a mesajelor prin canale alternative și conturi false) și **capacitatea de reziliență a publicului** (nivelul de alfabetizare media și reziliența publicului la dezinformare, fapt ce influențează eficacitatea campaniilor informaționale hibride).

F. Parametri politici

Aceștia pot fi descriși de un set de subindicatori specifici, cum ar fi **stabilitatea politică internă** (stabilitatea și unitatea internă a guvernului, riscul de revolte sau mișcări de opoziție care ar putea fi încurajate de actori externi), **politicile de securitate națională** (eficacitatea politicilor de securitate și capacitatea statului de a răspunde la amenințări hibride prin instituții precum armata, poliția și serviciile de informații), **relațiile cu actorii externi** (nivelul de cooperare sau conflict cu alte state, care pot influența probabilitatea unei acțiuni hibride externe, precum și alianțele strategice).

G. Parametri tehnologici

Pentru acest indicator, setul de subindicatori specifici poate cuprinde **accesul la tehnologii avansate** (capacitatea actorilor de a accesa tehnologii avansate – inteligența artificială, drone și criptare avansată, care pot fi utilizate în operațiuni hibride), **inovații în comunicații și media** (rolul tehnologiilor emergente în facilitarea sau contracararea campaniilor hibride, inclusiv utilizarea de platforme descentralizate sau aplicații de mesagerie criptată).

CONCLUZII

În baza acestor parametri și a seturilor de subindicatori specifici identificați, se poate construi un model predictiv care să ofere o evaluare a riscului pentru diverse scenarii de amenințări hibride. Lucrarea de față își propune doar să sugereze modul în care acesta poate fi implementat și elementele esențiale ce trebuie avute în vedere, lăsând aspectele ulterioare în sarcina unei cercetări viitoare.

Pentru ca acest model să fie funcțional, un aspect fundamental constă în colectarea și integrarea continuă a datelor din diverse surse. Conform Shan et al. (2024), „*Un mecanism de analiză predictivă, integrat cu platforme de informații cu privire la amenințări, utilizează datele istorice și tendințele actuale, pentru a prognoza care sunt vectorii de atac și țintele potențiale*”. În mod ideal, implementarea începe prin construirea unei infrastructuri de date care să adune informații din surse variate și relevante: rapoarte geopolitice, date economice în timp real, analize de securitate cibernetică și date sociale (inclusiv analize bazate de informații din rețelele sociale). Această infrastructură de date poate fi susținută de un sistem centralizat, capabil să armonizeze și să actualizeze constant seturile de date într-un mod dinamic, reflectând evoluțiile recente.

Un element cheie în acest proces îl constituie algoritmi de învățare automată (machine learning), care oferă modelului capacitatea de a identifica tipare din seturile de date istorice și contemporane. Prin antrenarea algoritmilor cu date

din scenarii hibride anterioare (atât reușite, cât și eșuate), se poate construi un model care detectează corelațiile dintre diferiți factori de risc. Acești factori sunt regăsiți în parametri geopolitici, cibernetici, economici, politici și informaționali, care, împreună, formează structura unui atac hibrid. De exemplu, modificările bruște ale relațiilor internaționale sau tensiunile geopolitice, combinate cu creșterea activității cibernetice într-o anumită regiune, pot fi indicatori timpurii ai unui atac hibrid coordonat.

Un alt aspect esențial este modul în care datele sunt analizate, pentru a simula scenarii potențiale. Modelul ar trebui să fie capabil să genereze simulări multiple, care să exploreze diverse direcții de evoluție a amenințărilor hibride, pe baza modificărilor în parametri geopolitici sau economici. Aceste simulări pot lua în considerare nu doar un eveniment izolat, ci și sinergia dintre diferitele tactici utilizate în mod frecvent în atacurile hibride: atacuri cibernetice combinate cu campanii de dezinformare sau utilizarea presiunilor economice pentru a destabiliza ținte vulnerabile.

Pentru ca acest model să fie implementat cu succes, trebuie să fie dezvoltat și un sistem de alertă timpurie. Acesta ar trebui să fie programat pentru a declanșa alerte automate atunci când combinația de factori atinge anumite praguri critice. De exemplu, o creștere a tensiunilor sociale combinată cu o intensificare a atacurilor cibernetice și a campaniilor de dezinformare poate sugera că o criză hibridă este iminentă. Pragurile critice trebuie definite pe baza analizei scenariilor anterioare, iar ajustările constante trebuie să fie integrate în sistem, pe măsură ce noi informații devin disponibile.

O altă dimensiune importantă în implementare este componenta de reziliență. Odată ce modelul identifică o posibilă amenințare, este important ca autoritățile responsabile să aibă la dispoziție un set de măsuri proactive, care să includă consolidarea rezilienței cibernetice, implementarea de campanii pentru creșterea încrederii publicului în instituțiile naționale și internaționale și coordonarea cu partenerii internaționali pentru a contracara efectele amenințărilor hibride într-un mod coordonat.

În acest fel, acest model predictiv are potențialul de a deveni un instrument esențial pentru factorii de decizie politică și militară, care își pot planifica resursele pentru a preveni și diminua impactul amenințărilor hibride, înainte ca acestea să provoace daune semnificative. Cu o structură flexibilă și o actualizare constantă a datelor, modelul poate oferi un cadru comprehensiv pentru anticiparea amenințărilor, reducerea riscurilor și sporirea siguranței infrastructurilor critice și a securității naționale.

BIBLIOGRAFIE:

1. Arcos, R. (2021). *Information influencing in the Catalan illegal referendum and beyond*. În: Hybrid Warfare. DOI:10.5040/9781788317795.0023.
2. Astapova, A., Navumau, V., Nizhnikau, R., Polishchuk, L. (2022). *Authoritarian cooptation of civil society: The case of Belarus*. Europe-Asia Studies, 74(1), pp. 1-30.
3. Aulia, J.D., Kurniati, E. (2024). *Analysis of Russian factors supporting Nicolas Maduro in the Venezuelan crisis from Alexander Wendt's constructivist perspective*. Siyar Journal, 4(1), pp. 59-73, <https://jurnalfisip.uinsa.ac.id/index.php/siyar/article/download/584/334>, accesat la 12 iunie 2024.
4. Barberà, O. (2020). *All fake? Information disorders and the 2017 referendum in Catalonia*. În Misinformation in Referenda (pp. 281-298). Routledge.
5. Beaton, A.C. (2021). *Social Media in Venezuela: A Tool for Authoritarians, a Boost to Social Movements, or Both?* Doctoral dissertation, Monterey, CA; Naval Postgraduate School, <https://apps.dtic.mil/sti/trecms/pdf/AD1164874.pdf>, accesat la 12 august 2024.
6. Bertolini, M., Minicozzi, R., Sweijts, T. (aprilie 2023). *Ten Guidelines for Dealing with Hybrid Threats. A Policy Response Framework*. The Hague Centre for Strategic Studies, <https://hcss.nl/wp-content/uploads/2023/04/Guidelines-for-the-Deterrence-of-Hybrid-Threats-HCSS-2023.pdf>, accesat la 17 iunie 2024.
7. Bodnar, A., Grzelak, A. (2023). *The Polish-Belarusian border crisis and the (lack of) European Union response*. Białostockie Studia Prawnicze, 28(1), pp. 57-86, <https://intapi.sciendo.com/pdf/10.15290/bsp.2023.28.01.04>, accesat la 17 iunie 2024.
8. Braghiroli, S., Makarychev, A. (2018). *Redefining Europe: Russia and the 2015 refugee crisis*. Geopolitics, 23(4), pp. 823-848.
9. Cañizález, A., Hernández, L., Torrealba, L. (2020). *Disinformation as a Society-Wide Threat: Journalism and 'Fakecracy' in Venezuela*. În vol. Fake news is bad news – hoaxes, half-truths and the nature of today's journalism, available at <https://www.intechopen.com/chapters/73501>, accesat la 22 mai 2024.
10. Chaguaceda, A., Pelaez, J.C., Puerta, M.I. (2023). *Illiberal Narratives in Latin America: Russian and Allied Media as Vehicles of Autocratic Cooperation*. Journal of Illiberalism Studies, vol. 3, nr. 2 (2023): pp. 111-123.
11. Chang, H.C. H., Haider, S., Ferrara, E. (2021). *Digital civic participation and misinformation during the 2020 Taiwanese presidential election*. Media and Communication, vol. 9, nr. 1, pp. 144-157, DOI: 10.17645/mac.v9i1.3405, accesat la 12 mai 2024.
12. Cipan, V., Kirichenko, D. (2024). *Russian influence and disinformation operations in the Balkans*. Georgetown Security Studies Review, vol. 11, nr. 2, pp. 65-85.
13. Cox, K., Marcellino, W., Bellasio, J., Ward, A., Galai, K. & Meranto, S., Paoli, G. P. (2018). *Social media in Africa. A double-edged sword for security and development*. RAND Europe, https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/migration/africa/UNDP-RAND-Social-Media-Africa-Research-Report_final_3-Oct.pdf, accesat la 22 mai 2024.
14. Douzet, F. (2014). *Understanding cyberspace with geopolitics*. Hérodote, 2014/1, nr. 152-153, pp. 3-21, <https://shs.cairn.info/journal-herodote-2014-1-page-3?lang=en>, accesat la 17 iunie 2024.
15. Elswah, M., Alimardani, M. (2021). *Propaganda chimera: Unpacking the Iranian perception information operations in the Arab world*. Open Information Science, 5(1), pp. 163-174.
16. Ferchen, M., Mattlin, M. (2023). *Five modes of China's economic influence: Rethinking Chinese economic statecraft*. The Pacific Review, 36(5), pp. 978-1004, <https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/09512748.2023.2200029>, accesat la 22 mai 2024.
17. Ferrara, E. (2017). *Disinformation and social bot operations in the run up to the 2017 French presidential election*, SSRN First Monday 22(8), <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2995809>, accesat la 22 mai 2024.
18. Galeotti, M. (2019). *Russian political war: moving beyond the hybrid*. Routledge.
19. Giannakopoulou, S. (2022). *How social media mobilize the social and political reaction in authoritarian regimes: The Belarus experience*. Faculty of Economic and Political Sciences, <https://ikee.lib.auth.gr/record/341645/files/GRI-2022-36486.pdf>, accesat la 13 iunie 2024.
20. Gilbert, A., Bazilian, M.D., Gross, S. (2021). *The emerging global natural gas market and the energy crisis of 2021-2022*. Foreign Policy, Brookings, 1, pp. 1-10, https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2021/12/FP_20211214_global_energy_crisis_gilbert_bazilian_gross.pdf, accesat la 22 mai 2024.
21. Gross, S., Stelzenmüller, C. (18 iunie 2024). *Europe's messy Russian gas divorce*, Brookings Institution, <https://www.brookings.edu/articles/europes-messy-russian-gas-divorce/>, accesat la 22 august 2024.
22. Hardy, J. (2022). *Moving the goalposts: A Comparative case study analysis of the Belarusian regime*. Sciences, 10(9), pp. 100-107.
23. Hartnett, S.J., Su, C. (2021). *Hacking, debating, and renewing democracy in Taiwan in the age of "post-truth" communication*. Taiwan Journal of Democracy, 17(1), pp. 21-43.
24. Hoffman, F. (2007). *Conflict in the 21st Century: The rise of hybrid wars*. Potomac Institute for Policy Studies.
25. Hung, T.C., Hung, T.W. (2022). *How China's cognitive warfare works: A frontline perspective of Taiwan's anti-disinformation wars*. Journal of Global Security Studies, 7(4), pp. 1-18, <https://doi.org/10.1093/jogss/ogac016>, accesat la 22 iunie 2024.
26. Jędrzejczyk-Kuliniak, K. (2023). *Polish-Belarus Border in the Political Narrative During the Migration Crisis in 2021-2022*, în Producing Cultural Change in Political Communities: The Impact of Populism and Extremism on the International Security Environment (pp. 159-181). Cham: Springer Nature Switzerland.
27. Kase, L.M. (2024). *The European Case for Kosovo, Serbia, and North Macedonia: A Western Balkan Focus*, <https://digitalcommons.liberty.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1461&context=hsgconference>, accesat la 22 august 2024.
28. Karolewski, I.P., Benedikter, R. (2018). *Europe's refugee and migrant crisis: Political responses to asymmetrical pressures*. Politique européenne, (2), pp. 98-132, <https://shs.cairn.info/revue-politique-europeenne-2018-2-page-98?lang=fr>, accesat la 22 mai 2024.
29. Kuvekalović, J., Stojanović, G., Filipović, M. (2017). *Security implications of the migrant crisis in Europe 2015-2016*, Faculty of Security Studies.
30. Lehto, M. (2022). *Cyber-attacks against critical infrastructure*. În Cyber security: Critical infrastructure protection (pp. 3-42). Springer International Publishing. Methods in Applied Sciences, 56, https://doi.org/10.1007/978-3-030-91293-2_1, accesat la 22 mai 2024.
31. Lika, L. (2021). *The Western Balkans at the crossroads of European integration and the emerging powers' projection of influence*. The Journal of Cross-Regional

- Dialogues, nr. 2/2021, pp. 7-30, <https://orbi.uliege.be/bitstream/2268/265217/1/Article%20Liridon%20Lika%20JCRD.pdf>, accesat la 22 mai 2024.
32. Maza, K.D., Koldas, U., Aksit, S. (2020). *Challenges of countering terrorist recruitment in the Lake Chad region: The case of Boko Haram*. Religions, 11(2), p. 96.
 33. Menn, J. (2020). *Russian-backed organizations amplifying QAnon conspiracy theories, researchers say*, Reuters, <https://www.reuters.com/article/us-usa-election-qanon-russia-idUSKBN25K13T>, accesat la 12 mai 2024.
 34. Mumford, A. (2021). *Hybrid Warfare: Past, Present, and Future*. Polity Press.
 35. National Intelligence Council (10 martie 2021). Foreign Threats to the 2020 US Federal Elections, <https://www.dni.gov/files/ODNI/documents/assessments/ICA-declass-16MAR21.pdf>, accesat la 22 mai 2024.
 36. NATO (2010). *A hybrid warfare strategy*. NATO Review.
 37. NATO (2020). *NATO's Approach to countering hybrid warfare*. NATO Strategic Communications Centre of Excellence.
 38. Nübel, K. A. (2020). *THE rise of new types of war: A case study on Russian hybrid warfare in the Ukrainian crisis in 2014*, Master's thesis, University of Twente, https://essay.utwente.nl/82683/1/N%C3%BCbel_MA_BMS.pdf, accesat la 22 mai 2024.
 39. O'Connor, S., Hanson, F., Currey, E., Beattie, T. (2020). *Cyber-enabled foreign interference in elections and referendums* (vol. 28). Canberra: Australian Strategic Policy Institute, https://ad-aspi.s3.amazonaws.com/2020-10/Cyber%20enabled%20foreign%20interference_0.pdf, accesat la 22 mai 2024.
 40. Otaiku, A.A. (2018). *A framework for hybrid warfare: threats, challenges and solutions*. Journal of Defense Management, <https://www.longdom.org/open-access/a-framework-for-hybrid-warfare-threats-challenges-and-solutions-25432.html>, accesat la 22 mai 2024.
 41. Pal, D. (2021). *China's influence in south Asia*. Carnegie Endowment for International Peace, https://carnegie-production-assets.s3.amazonaws.com/static/files/202110-Pal_SouthAsiaChina_final1.pdf, accesat la 22 mai 2024.
 42. Pindjak, P. (2014). *Deterring hybrid warfare: A NATO Perspective*. NATO Defense College Research Paper, 123, pp. 1-8.
 43. Pindjak, P. (2019). *The Hybrid threat: Blurring the line between war and peace*. Journal of Strategic Studies, 42(3-4), pp. 271-292.
 44. Popkostova, Y. (2022). *Europe's energy crisis conundrum*. European Union Institute for Security Studies, https://www.iss.europa.eu/sites/default/files/EUISSFiles/Brief_2_Energy%20Crisis.pdf, accesat la 12 mai 2024.
 45. Rid, T., Hecker, M. (2021). *The rise of hybrid warfare*. Oxford University Press.
 46. Rouvinski, V. (2019). *Russian-Venezuelan relations at a crossroads*. Woodrow Wilson International Center for Scholars, Latin American Program, 1.
 47. Rozental, D., Jeifets, L. (2022). *Russia and Venezuela: Russia's Gateway to Latin America*. În Rethinking Post-Cold War Russian-Latin American Relations (pp. 193-205). Routledge.
 48. Schmidt, J.D. (2008). *China's soft power diplomacy in Southeast Asia*. The Copenhagen Journal of Asian Studies, 26(1), pp. 22-49.
 49. Shan, A., Myeong, S. (2024). *Proactive threat hunting in critical infrastructure protection through hybrid machine learning algorithm application*. Sensors, 24(15):4888, p. 5, <https://doi.org/10.3390/s24154888>, accesat la 12 mai 2024.
 50. Spataro, J.G. (2019). *Iranian Cyber Espionage*. Utica College ProQuest dissertations & theses, <https://www.proquest.com/openview/7816e26f17ba341674713046f4a249fa/1?pq-origsite=gscholar&cbl=18750&diss=y>, accesat la 22 mai 2024.
 51. Starodubtseva, A. (2021). *Russian hybrid warfare in Ukraine: Comparative analysis of two cases and identification of critical elements in the successful application of hybrid tactics*. Master thesis, Praga: Charles University, Faculty of Social Sciences, Department of Security Studies, <https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/124589/120381167.pdf?sequence=1&isAllowed=y>, accesat la 22 mai 2024.
 52. Stokel-Walker, C. (2024). *Medical misinformation on social media - are the platforms equipped to be the judge?*, The BMJ, 2024, DOI: 10.2196/17187.
 53. Suarez-Lledo, V., Alvarez-Galvez, J. (2021). *Prevalence of health misinformation on social media: systematic review*. J. Med Internet Res 2021; 23(1): e17187, <https://www.jmir.org/2021/1/e17187>, accesat la 22 mai 2024.
 54. Thurston, A., Lebovich, A. (2013). *A handbook on Mali's 2012-2013 crisis*. Institute for the Study of Islamic Thought in Africa, <https://sahelresearch.africa.ufl.edu/wp-content/uploads/sites/170/ISITA-13-001-Thurston-Lebovich.pdf>, accesat la 12 mai 2024.
 55. Tsiklauri, G. (2021). *Hybrid Warfare in Cyber domain: Case Study of hybrid threats in cyberspace*. Master thesis, Praga: Charles University, Faculty of Social Sciences, Department of Security Studies, pp. 42-48, <https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/127657/120387067.pdf?sequence=1&isAllowed=y>, accesat la 22 mai 2024.
 56. Vakarchuk, K.V. (aprilie 2020). *The impact of the media on the Catalonia referendum*. Rhetoric and Communications, nr. 43, ISSN 1314-4464, <https://rhetoric.bg/wp-content/uploads/2020/06/Vakarchuk-issue-April-2020-pp.83-95.pdf>, accesat la 12 mai 2024.
 57. Valenza, F., Karafili, E., Steiner, R.V., Lupu, E.C. (2022). *A hybrid threat model for smart systems*. În: IEEE transactions on dependable and secure computing, vol. 20, nr. 5, pp. 440-4417, ISSN 1545-5971, Elettronico.
 58. Vilmer, J.B.J., Conley, H.A. (2018). *Successfully countering Russian electoral interference*. Washington: Center for Strategic & International Studies, https://www.jbjv.com/IMG/pdf/180621_Vilmer_Countering_russiam_electoral_influence.pdf, accesat la 12 mai 2024.
 59. Wentzell, T.D. (2021). *Russia's Green Men: The Strategic Storytellers of Hybrid Warfare*. Canadian Military Journal, 22(1), pp. 42-48, <https://www.journal.forces.gc.ca/PDFs/CMJ221Ep42.pdf>, accesat la 22 mai 2024.
 60. Wither, J.K. (2016). *Making sense of hybrid warfare*. Connections: The Quarterly Journal, 15(2), pp. 73-87.
 61. Wojnowski, M. (2021). *Russian interference in the U.S. Presidential elections in 2016 and 2020 as an attempt to implement a revolution-like information warfare scheme*, în US democracy as the target of Russian secret services, Warsaw Institute, Polonia, https://warsawinstitute.org/wp-content/uploads/2021/07/RS_06-2021_EN.pdf, accesat la 22 mai 2024.
 62. Zdanowicz, M. (2023). *The migration crisis on the Polish-Belarusian border*. Białostockie Studia Prawnicze, 1(28), pp. 103-115, <https://intapi.sciendo.com/pdf/10.15290/bsp.2023.28.01.06>, accesat la 22 mai 2024.

UTILIZAREA TTX CA INSTRUMENT EDUCAȚIONAL ÎN DOMENIUL MANAGEMENTULUI INTEGRAT AL RESURSELOR PENTRU APĂRARE

Colonel prof. univ. dr. ing. Dorel BADEA

Conf. univ. dr. Diana Elena RANF

Lect. univ. dr. Elisabeta-Emilia HALMAGHI

Departamentul Management, Facultatea de Management Militar,
Academia Forțelor Terestre „Nicolae Bălcescu” din Sibiu
10.55535/GMR.2024.4.35

The article deals with specific aspects of specialized military education, for the field of integrated management of defence resources. Particularities of a suitable educational tool in the field of security culture formation are presented through a flexible, less formalized character, from a procedural point of view. It is chosen as applicability, the field of defence resources, in a broad sense, emphasizing the need to pay more attention to the specific topics of preparing the national economy and the territory for defence. The research methods chosen as appropriate for this article are documentary analysis and case study. The main objective assumed by the group of authors is to support/reiterate the applicability of table top exercise in the field of military management.

Keywords: table top exercise; education; security culture; defence resources; management;

INTRODUCERE PRIVIND ACTUALITATEA TEMEI PROPUSE

Odată cu declanșarea conflictului din Ucraina, problemele specifice asigurării resurselor ducerii unui efort de război complex au revenit în actualitate, exemple concrete în acest sens fiind furnizate de practica acțiunii militare de către ambele părți beligerante. Complementar, și la nivel NATO au fost revitalizate, în sensul creării de capabilitate efectivă de asigurare a sprijinului logistic necesar, concepte operaționale referitoare la mobilitatea militară, trecerea la economia de război, reziliență, bunurile publice și politicile publice în domeniul securității, relația dintre capacitatea economică națională și cadrul strategic militar, generarea și regenerarea forței, noi modele de management al forțelor etc.

Managementul resurselor pentru apărare își demonstrează, astfel, actualitatea, necesitatea și utilitatea, problematica de interes mai înainte enunțată fiind subsumată în mare parte, explicit sau implicit, acestui sector de activitate. De altfel, schimbând registrul de discuție la nivel național, este clar stipulat în documentele de planificare a apărării, ceea ce constituie, totodată, și un argument pentru considerarea managementului resurselor de apărare într-o manieră mult mai cuprinzătoare, faptul că: „Managementul integrat al resurselor pentru apărare se realizează inclusiv prin menținerea unei legături active cu celelalte structuri din sistemul național de apărare, ordine publică și securitate națională sau cu responsabilități/sarcini privind apărarea națională, atât pentru elaborarea/aplicarea planurilor operaționale și de întrebuintare a forțelor, cât și pentru constituirea capabilităților non-militare și a capacităților de producție.” (M.Ap.N., 2021, pp. 41-42).

Devine imperativ, astfel, ca viitorul ofițer (aflat în etapa de formare la nivel licență) să aibă cunoștințele minime necesare înțelegerii unor fundamente ale problematicii managementului resurselor pentru apărare, atât pe timp de pace, cât și la război. Desigur că este necesar să existe o continuitate în acest sens la nivelul celorlalte cursuri de carieră, corelat specificului acestora. Subiecte precum rezervele de mobilizare, industria de apărare, atribuții instituționale în managementul diferitelor stări ale securității naționale (criză, urgență, război etc.), capacități de apărare, rechiziții sunt necesar a face parte din bagajul de cunoaștere al ofițerului, la niveluri diferite de detaliere, corespunzător nivelului și tipului de pregătire parcurse. Managementul resurselor umane este componentă a managementului integrat al resurselor de apărare, iar una dintre direcțiile de acțiune ale acestui

sector de activitate, stipulat în același document programatic invocat anterior, este definită astfel: „Managementul sistemului educațional militar va urmări schimbarea paradigmei de pregătire, prin direcționarea resurselor către formarea și dezvoltarea profesională a liderilor, luptătorilor și specialiștilor capabili să obțină succesul într-un mediu operațional aflat în continuă schimbare, având competențele profesionale necesare îndeplinirii misiunilor în prezent și în viitor.” (ib., p. 44).

Rolul resursei umane în cadrul procesului de management integrat al resurselor pentru apărare trebuie văzut într-un cadru larg, prin intercondiționările ce se produc atât la nivelul proceselor, dar și instituțional, al structurilor organizaționale cu atribuții în diferite domenii funcționale, instituții ce concurează finalmente la obținerea unei stări dorite. O abordare utilă în acest sens este cea sistemică (figura 1), în care regăsim atât componenta practică a activității resursei umane în obținerea capabilității operaționale, dar și pe cea legată de competențele necesare oamenilor în organizații, obținute pornind de la procesul de instruire.

Vorbim, în acest cadru, de generații diferite în timp ca așteptări și percepții privind securitatea și inclusiv ca motivație privind cariera militară, pentru care este nevoie și de o altă paradigmă educațională într-un context geopolitic complicat. Cum ajungem să îndeplinim obiectivele formative asumate prin planurile de învățământ astfel încât absolventul să facă față cât mai bine acestei realități? Cum ne raportăm la un echilibru între gândire critică și modele standard sau proceduri de acțiune? Cum compatibilizăm relația dintre profesie și ocupație? Sunt întrebări legitime a căror rezolvare conduce la obținerea unui profil educațional adaptat realității contemporane, în care cultura de securitate în sine se află într-o dinamică tot mai accentuată. Mijloacele de cultivare a culturii de securitate se diversifică, atât ca tendință normală (dezvoltarea societății în sine), dar și sub acțiunea unor factori de influență (promovată și de dezvoltarea mijloacelor tehnologiei IT). Apare nevoia ca viitorul absolvent să fie expus unor contexte, situații și subiecte de instruire diversificate în care, pentru soluționarea lor, să poată folosi diverse mijloace, instrumente etc. Printre acestea se numără și *table top exercise* (se va utiliza TTX).

În practica națională educațională se poate aprecia că TTX este mai puțin utilizat dacă ne raportăm și considerăm un exemplu de bună practică SUA, unde se uzitează pentru instruire, în special pentru securitatea infrastructurilor critice (de exemplu, Federal Emergency Management Agency/FEMA), atât în mediul militar, cât și în mediul civil. Abordări remarcabile la nivel național sunt înregistrate prin eforturile unor instituții precum New Strategy Center, Centre for the Study of New Generation Warfare și Centrul Euro- Atlantic pentru Reziliență. Este de bun augur implicarea ultimei organizații mai înainte amintite în organizarea și desfășurarea de TTX pentru

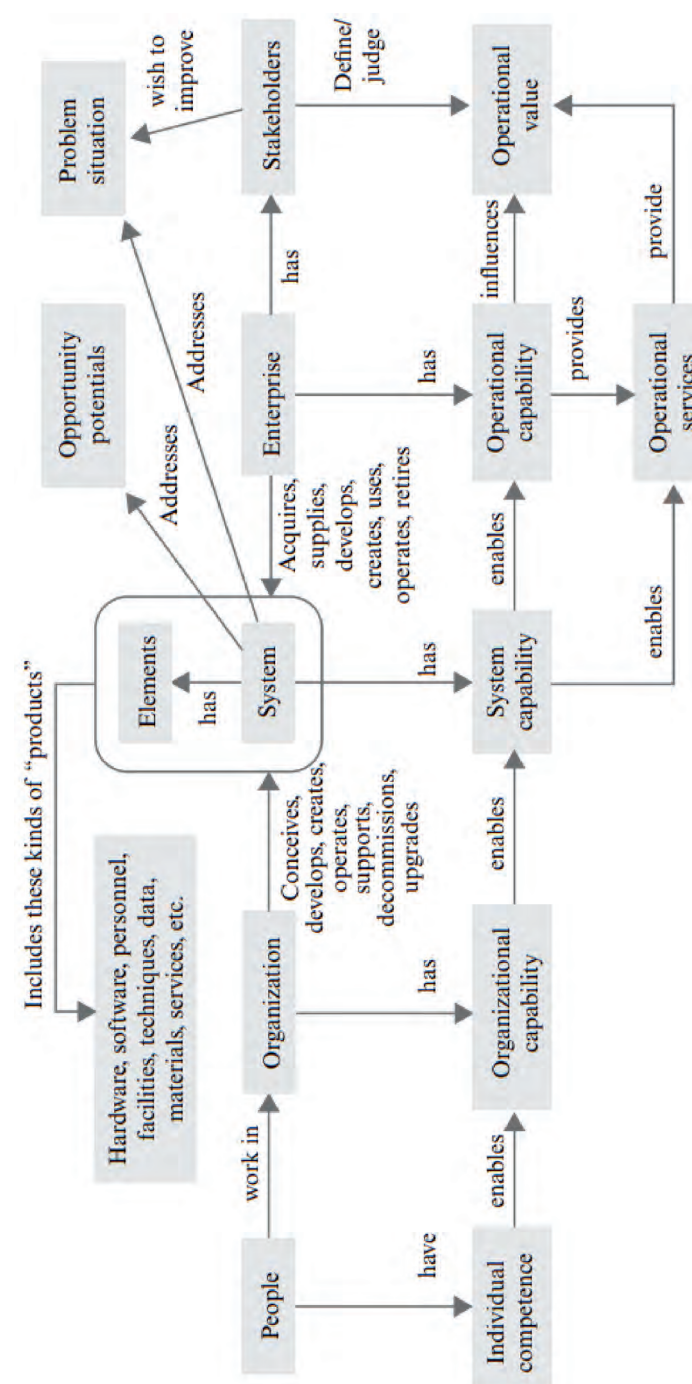

Figura 1: Model conceptual de abordare sistemică a resursei umane ca activități și pregătire (INCOSE SHE, 2023, p. 242)

managementul crizelor având ca țintă de instruire administrațiile publice urbane și implicarea, de asemenea, a acestora în colaborări cu mediul universitar civil și militar deopotrivă. Privind actualitatea metodei educaționale, se remarcă (Švábenský, 2024, p. 1) faptul că: „Exercițiile TTX sunt o metodă de predare inovatoare utilizată în practică pentru instruirea echipelor în răspunsul la un incident și evaluarea planurilor de urgență. Cu toate acestea, exercițiile TTX nu sunt încă larg utilizate în învățământul universitar”.

Ca și cuprindere, TTX are o sferă largă de aplicabilitate și „are scopul de a genera discuții și poate fi utilizat pentru a îmbunătăți gradul de conștientizare generală, a valida planurile și procedurile, pentru a evalua tipurile de sisteme necesare pentru a ghida prevenirea, protecția împotriva, atenuarea, răspunsul la și recuperarea după un incident definit, precum și pentru facilitarea înțelegerii conceptuale, identificarea punctelor forte și a zonelor de îmbunătățire și/sau realizarea unor schimbări în percepții” (Sukhodolia, 2018, p. 121). Rețin atenția, în scop educațional îndeosebi, proprietățile privind facilitarea conștientizării unor aspecte de interes ale unei situații din planul securității și apărării în cazul nostru, dar și referitor la modul de înțelegere și percepție a unor fenomene, procese etc. Echipa de cercetare coordonată de Amélie Frégeau subliniază (2020, p. 1) pentru domeniul medical caracterul informal al acestui tip de instruire: „TTX este o discuție de grup facilitată care simulează o situație de urgență într-un mediu informal, fără stres, folosind uneori un format de joc de masă și are ca scop consolidarea gradului de pregătire pentru gestionarea unei urgențe de sănătate”.

Abordat ca o categorie aparte de simulare, „TTX-urile sunt un tip de simulare de fidelitate relativ scăzută care implică participanți umani, în care participanților li se prezintă o situație sau o stare mondială în fiecare rând de joc, prin care pot delibera și testa diverse idei despre cum să facă față situației cu un efort minim sau consecință (de exemplu, un TTX privind modul de răspuns la un incendiu de vegetație este mai ieftin și mai sigur decât pornirea și stingerea efectivă a unui incendiu în scopuri de antrenament)” (Dorton et al., 2023, p. 3).

Din punct de vedere militar, sunt aduse în atenție similitudinile cu jocurile de război și adecvarea la obiectivele de instruire și caracteristicile țintei de instruire: „Un TTX este un tip de analiză a jocurilor de război, dar cu un nume mai informal, care este mai larg acceptat în cercurile civile. Este un cadru organizațional care ajută la implementarea capacităților și a obiectivelor de consolidare a capacităților instituției. Alegerea cadrului de educație și formare depinde de obiectivul de formare și de caracteristicile cursanților.” (NATO STRATCOM COE, 2022, p. 6).

În dinamica desfășurării propriu-zise a TTX, foarte importante sunt injecțiile, ca și semnificație pentru a vedea reacțiile participanților și pentru a evalua nivelul de atingere a obiectivelor, pe baza deciziilor luate și a intervențiilor produse. Prin injecție se înțelege (European Commission, Joint Research Centre, Dirginčius et al., 2024, p. 9) „o scurtă enunțare de eveniment folosită pentru a aduce un incident în atenția jucătorilor pentru care a fost creat (și de la care se așteaptă o reacție). Cu alte cuvinte, este un incident cu consecințe relativ mici și locale, care necesită reacția unei părți anume a participanților”.

STUDIUL DE CAZ PRIVIND UTILIZAREA TTX ÎN ÎNVĂȚĂMÂNTUL MILITAR SUPERIOR

Studiul de caz propus spre expunere se bazează pe realitatea educațională militară. Concret, în cadrul disciplinei *Pregătirea economiei naționale și a teritoriului pentru apărare*, prezentă în curricula Academiei Forțelor Terestre, ultima ședință de seminar este alocată unui seminar integrator ce are loc pe parcursul timpului de 90 minute dedicat activității didactice respective, cu fiecare grupă de seminar. Pentru două grupe, s-a optat pentru desfășurarea unui miniTTX, după ce, în prealabil, în timpul ședinței de curs, la prezentarea modalităților educaționale de pregătire a populației pentru acțiune în situații securitare de risc, au fost expuse particularitățile desfășurării TTX. Studenții au fost împărțiți pe grupuri (figura 2) reprezentând diferite instituții cu rol în managementul securității și apărării, instituții existente la nivel local, în Sibiu.

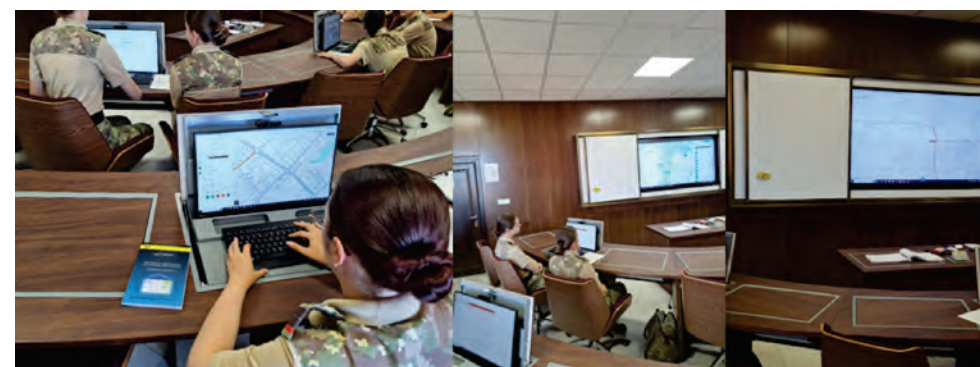

Figura 2: Aspecte din timpul desfășurării exercițiului

Scenariul la care au fost expuși este prezentat în cele ce urmează:

În data de 05.08.2024, locuitorii orașului Sibiu au fost informați (la 15.31), prin sistemul Roalert, despre iminența (începând cu ora 16.00) producerii unei furtuni, cu căderi masive de apă și pe alocuri grindină, cu manifestarea de fenomene orajoase.

În orașul Sibiu se desfășoară la stadionul municipal finala cupei României la fotbal, preconizată a se termina la ora 16.30. Un grup de cetățeni străini protestează în zona Parcului Sub Arini privind nerespectarea de către angajator a clauzelor contractuale asumate și susținerea regimului totalitar aflat la putere în țara de origine. În apropierea aeroportului Sibiu este staționată o coloană de tehnică militară care așteaptă aterizarea unei aeronave de la Varșovia, în vederea preluării unei companii de militari români ce se vor deplasa către Cincu începând cu ora 17.00. Ca urmare a secetei prelungite și temperaturilor ridicate înregistrate în această perioadă, vegetația este uscată și efective ale ISU, spitalului județean și garnizoanei Sibiu asigură alimentarea cu apă și asistența medicală în principalele zone ale orașului și în zonele limitrofe Șelimbăr, Șura Mică, Poplaca. Cotele apelor barajului Gura Râului se află la limita inferioară, fiind anunțate deficiențe (întreruperi) în furnizarea de apă către operatorul de apă. Prefectul județului a convocat întâlnirea comitetului pentru situații de urgență pentru ora 16.00.

Lista incidentelor ce au fost jucate a cuprins:

1. La ora 16.05, posibil pe fondul defectării unor transformatoare electrice, este constatată întreruperea furnizării cu energie electrică în zona străzilor Revoluției, Calea Dumbrăvii, Mihai Viteazu.

2. La terminarea meciului de fotbal, în zona hotelului Hotel Sport au început altercații între un grup de suporterii și un grup de manifestanți. O conductă de gaz din zonă este puternic avariata.

3. Începe (17.15) deplasarea coloanei militare (aproximativ 12 mijloace tehnice însoțite de un autovehicul de poliție militară) de la aeroport. Grupuri de suporterii au blocat sensul giratoriu din proximitatea hotelului Ibis.

4. Primarul comunei Poplaca, având în vedere pagubele produse de furtună, cere (19.00) alimentarea cu produse de primă necesitate.

Ca mod de desfășurare, după fiecare incident, grupurile de lucru au avut 10 minute pentru evaluarea situației și 10 minute (toate grupurile) pentru intervenție și expunerea deciziei referitoare la situația creată. În cele 10 minute de analiză au discutat, iar un membru al echipei a materializat pe un slide și a partajat, în expunere, principalele idei de discuție identificate. Așa cum se observă și în figura 2, pentru identificarea implicațiilor posibile pe care diferite acțiuni le-ar avea (și, implicit, cu nevoia de reacție decizională), grupurile de cadeți, jucând rolul instituțiilor de securitate, apărare, ordine publică și siguranță națională, au avut posibilitatea analizei folosind software de genul *google maps*, ceea ce facilitează și crearea unei imagini de ansamblu a zonei în cauză. În pregătirea activităților, premegător desfășurării TTX, studenților li s-a precizat că aria jucată va fi orașul

Sibiu și zone limitrofe. Li s-a cerut, de asemenea, după stabilirea responsabilităților de grup (instituțiile jucate), să se documenteze referitor la atribuțiile și modul de acțiune al respectivelor instituții.

Principalele observații remarcate de profesorul coordonator și studenți, în urma desfășurării exercițiului, au fost:

- feedbackul cadeților a fost unul pozitiv, fiind prima dată (prima iterație) când au fost expuși unei astfel de modalități de instruire, fapt constatat pe parcursul desfășurării prin implicarea lor și cooperare între echipe și în interiorul echipei;
- este nevoie de o sală clasică (cu dispunere pe orizontală), sala în care s-a desfășurat fiind un miniamfiteatru (cu dispunerea meselor semicircular, în trepte), ceea ce a obstrucționat discuțiile de grup și interacțiunea cu celelalte echipe;
- anumite secvențe operaționale din cadrul exercițiului depășesc nivelul cunoașterii deținut de cadeți, ceea ce poate fi remediat prin elaborarea mult mai adecvată a scenariului și incidentelor sau combinarea echipelor, cu ofițeri participanți la cursuri de carieră organizate în aceeași instituție;
- este necesar un volum de timp alocat pentru desfășurare mai mare;
- pentru o imersare mai adecvată în cadrul scenariului se pot implica mai multe mijloace audio-video (exemplu reportaje, știri etc.);
- fiind jucat cu două grupe, în mod separat, s-au putut face aprecieri comparative privind intervențiile, spiritul de echipă, relevanța soluțiilor propuse etc.;
- există și varianta desfășurării în paralel a unui TTX cu alte tipuri de exerciții de instruire, cu obiective de instruire împărțite, subsumate conceptual unui obiectiv cadru (se poate conecta cu instruire prin simulare virtuală sau constructivă);
- se poate replica un astfel de format, adaptat nivelului de maturitate intelectuală a cursanților, atât pentru grupe de masteranzi din academiile militare, cât și în cadrul școlilor de vară ale academiilor militare sau chiar în format militar-civil, cu reprezentanți ai unor instituții publice și private locale, corelat cert și cu obiectivele de instruire asumate;
- folositoare pentru o instruire într-un cadru internațional este platforma POSEIDON/Platform-based Operational System Events and Injects Distribution Online (figura 3), dezvoltată la nivel UE/Joint Research Center pentru managementul exercițiilor de instruire, pretabilă în cazul parteneriatelor tip Erasmus cu universități militare sau civile din Europa.

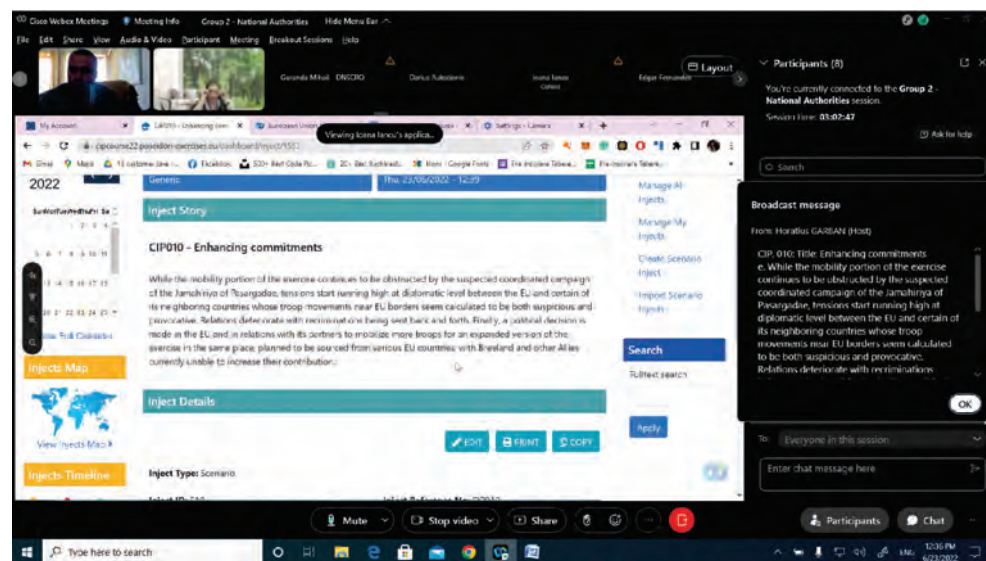

Figura 3: Utilizarea platformei POSEIDON pentru TTX în domeniul protecției infrastructurilor critice (generată în timpul participării la un exercițiu)

CONCLUZII

Instrumentul educațional propus este aplicabil în domeniul managementului integrat al resurselor pentru apărare, în sensul și contextul celor expuse, cu diferențieri, în funcție de ținta de instruire. Față de alte formate, mult mai formalizate, stimulează gândirea critică. Se pretează utilizarea și pentru domeniul educațional, pentru a încuraja lucrul în echipă, interacțiunea și armonizarea ideilor, lucruri utile îndeosebi pentru domenii complexe, așa cum este cel referitor la resursele de apărare. Indiferent cum este reglementat la nivel internațional (gardă națională, forțe teritoriale etc.) efortul de augmentare a forțelor, mijloacelor și proceselor specifice securității și apărării, este din ce în ce mai important rolul acestor tipuri de structuri în managementul situațiilor de criză. În acest sens, având în vedere specificul decizional (necesitatea acțiunii colaborative) și de resurse implicate, apare utilă replicarea unor astfel de situații, la niveluri adecvate obiectivelor de instruire, în procesele educaționale specifice învățământului militar, instrumentul prezentat având o marjă flexibilă de aplicabilitate.

BIBLIOGRAFIE:

1. Dorton, S.L., Barrett, E., Fersch, T., Langone, A. & Neville, K.J. (2023). *RAD-XP: Tabletop Exercises for Eliciting Resilience Requirements for Sociotechnical Systems*. Systems, 11, 487, <https://doi.org/10.3390/systems11100487>, accesat la 22 iulie 2024.

2. European Commission/Joint Research Centre, Dirginčius, E. et al. (2024). *Tabletop exercise: Coherent Resilience Baltic 2023 (CORE 23-B)*. Luxembourg: Publications Office of the European Union, <https://data.europa.eu/doi/10.2760/702667, JRC137990>, accesat la 22 iulie 2024.
3. Frégeau, A., Cournoyer, A., Maheu-Cadotte, M. et al. (2020). *Use of tabletop exercises for healthcare education: a scoping review protocol*. BMJ Open. <https://doi.org/10.1136/bmjopen-2019-032662>, accesat la 2 iunie 2024..
4. INCOSE SEH/Walden, D.D., Shortell, T.M., Roedler, G.J., Delicado, B. A., Mornas, O., Yip, Y.S. & Endler, D. (Eds.) (2023). *Systems Engineering Handbook: A Guide for System Life Cycle Process and Activities* (5th ed.). San Diego, CA: International Council on Systems Engineering. Published by John Wiley & Sons, Inc.
5. Ministerul Apărării Naționale/M.Ap.N. (2021). *Carta albă a apărării*. București: Monitorul Oficial, Partea I nr. 499 din 13 mai 2021.
6. NATO Strategic Communications Centre of Excellence/NATO STRATCOM COE. (2022). *Constructing a table top exercise (TTX)*, Riga.
7. Sukhodolia, O. (2018). *Training as a Tool of Fostering CIP Concept Implementation: Results of a Table Top Exercise on Critical Energy Infrastructure Resilience*. Information & Security: An International Journal, 40(2), pp. 120-128, <https://doi.org/10.11610/isij.4009>, accesat la 22 iulie 2024.
8. Švábenský, V. et al. (2024). *From Paper to Platform: Evolution of a Novel Learning Environment for Tabletop Exercises*. Proceedings of the 2024 on Innovation and Technology in Computer Science Education, pp. 213-219. Online publication date: 3-Jul-2024. <https://doi.org/10.1145/3649217.3653639>, accesat la 22 iulie 2024.

RELEVANȚA STRATEGICĂ A INDUSTRIEI NAȚIONALE DE APĂRARE ÎN PRINCIPALELE DOCUMENTE DE PLANIFICARE A APĂRĂRII – O ABORDARE CONTEXTUALĂ –

Conf. univ. dr. Gabriel MĂNESCU

Facultatea de Management Militar, Departamentul Management,
Academia Forțelor Terestre „Nicolae Bălcescu” din Sibiu

Colonel conf. univ. dr. Dumitru IANCU

Facultatea de Management Militar, Departamentul Management,
Academia Forțelor Terestre „Nicolae Bălcescu” din Sibiu
10.55535/GMR.2024.4.36

In a world characterized by dynamism and increasing security challenges, the role of the national defence industry is becoming progressively vital in ensuring a nation's military capabilities. The present paper aims to analyse the current and future elements of the national defence industry, in terms of achieving, maintaining and developing our country's military capabilities against the backdrop of a volatile security environment. We also intend to analyse the relevance of the defence industry through the lens of the connections between this sector of activity and the main defence planning documents in force at this date as well as the strategic projects currently under public debate.

Keywords: defence planning documents; defence industry; strategy; strategic projects; security environment;

INTRODUCERE

Industria națională de apărare joacă un rol esențial în asigurarea securității și suveranității unei țări, iar relevanța acesteia a crescut semnificativ în actualul context geopolitic, marcat de tensiuni internaționale și conflicte regionale. Într-o lume în continuă schimbare, în care amenințările cibernetice, terorismul și conflictele armate se află în prim-plan, statele sunt nevoite să-și reevalueze capacitățile de apărare și să dezvolte noi strategii, eficiente, pentru a răspunde acestor provocări.

În acest context, documentele de planificare a apărării devin instrumente cruciale pentru integrarea și coordonarea resurselor disponibile, inclusiv cele din industria națională de apărare. Aceste documente trebuie să reflecte nu doar necesitățile imediate ale apărării și securității naționale, ci și viziunea pe termen lung a dezvoltării unei industrii capabile să inoveze și să se adapteze rapid la noile tehnologii și cerințe strategice.

În România, relația dintre industria de apărare și documentele de planificare este esențială pentru a asigura un echilibru între independența națională și cooperarea internațională, în special în contextul angajamentelor asumate în cadrul NATO și al UE. Prin urmare, o abordare contextualizată a acestei relații poate oferi o mai bună înțelegere a provocărilor actuale și a oportunităților de dezvoltare a unei industrii de apărare eficiente și sustenabile.

REPERE ISTORICE ALE INDUSTRIEI NAȚIONALE DE APĂRARE

Din punct de vedere istoric, considerăm că industria națională de apărare a parcurs mai multe etape. Din această perspectivă, apreciem ca fiind relevant pentru studiul nostru **anul 1918**, anul reîntregirii naționale, chiar dacă diverse surse indică prezența pe teritoriul Principatelor Române a unor ateliere de producere a armelor încă din secolul al XVIII-lea, cum este cazul Uzinei Mecanice Cugir, a cărei istorie se întinde încă din anul 1799, în timpul Imperiului Austro-Ungar, sub forma unor ateliere de producție a oțelului construite la Cugir, care au fost printre primele fabrici metalurgice din Transilvania (UM Cugir, 2024).

Astfel, evoluția industriei naționale de apărare poate fi grupată în cinci perioade principale (*figura 1*).

Figura 1: Etapele dezvoltării industriei naționale de apărare
(interpretare proprie)

Pentru că scopul demersul nostru nu este de a prezenta în amănunt evoluția industriei naționale de apărare, în cele ce urmează vom trece în revistă, pe scurt, elementele definitorii ale fiecăreia dintre etapele anterior prezentate.

Perioada anterioară anului 1918:

- după Unirea Principatelor, în Muntenia și în Moldova existau doar ateliere rudimentare, în care se producea praful de pușcă necesar armatei. Aceste facilități precare nu puteau furniza în mod eficient muniția necesară unei armate moderne;
- începând cu data de 1/13 februarie 1861, la București, în clădirile fostei mănăstiri Mihai Vodă, au fost inaugurate primele ateliere militare cu scopul de a efectua reparații și de a produce echipament și harnașamente pentru armată; de asemenea, au început să funcționeze ateliere mici, destinate fabricării munițiilor și materialelor de artilerie, care vor constitui mai târziu baza pentru formarea Arsenalului Armatei; acestea au marcat începutul industriei românești de armament;
- până în anul 1865, producția de gloanțe a fost automatizată și realizată în România, aceasta reprezentând un pas semnificativ în dezvoltarea

industriei naționale de apărare prin care se asigura capacitatea țării de a produce în mod independent echipamente militare esențiale pentru armată (Vințu, 2022);

- sub îndrumarea căpitanului de artilerie Vasile Buescu a fost produs primul revolver de concepție românească, cunoscut sub denumirea de *Revolverul BUESCU, model 1876, calibru 10,8 mm*;
- una dintre contribuțiile semnificative ale specialiștilor români a fost tunul de calibru de 75 mm, denumit *modelul 1904*. Acesta reprezenta o versiune îmbunătățită a tunului „Krupp” din 1889 și era considerat cel mai avansat din perioada respectivă, având o bătaie maximă de până la 8.000 de metri;
- cu toate acestea, la intrarea României în Primul Război Mondial, Armata Română era slab instruită, iar dotările sale tehnice și de armament erau nu doar insuficiente, ci adesea depășite atât fizic, cât și moral.

Perioada 1918–1947:

Realizarea Marii Uniri la sfârșitul anului 1918 a fost un moment crucial pentru națiunea română. După un război pe care nu l-au dorit, dar pe care au fost nevoiți să-l ducă pentru a împlini visul unității naționale, românii și-au văzut, în sfârșit, dorințele împlinite. Eforturile neîntrerupte și sacrificiile a sute de mii de români care au căzut pe câmpul de luptă au fost răsplătite la 1 Decembrie 1918, când s-a încheiat procesul de unitate națională românească.

Pentru a întări statul român după Marea Unire, Regele Ferdinand I și liderii politici români au implementat o serie de măsuri menite să dezvolte industria națională de apărare. Acest lucru era esențial pentru a preveni problemele de aprovizionare cu armament și muniții cu care armata română s-a confruntat în timpul Primului Război Mondial.

În acest sens, au fost înființate Uzinele Metalurgice Cugir-Copșa Mică pentru fabricarea, sub licență cehoslovacă, a armamentului și a munițiilor de infanterie. În paralel, s-au dezvoltat capacitățile de producție specială la Reșița și București. La I.A.R. Brașov, a început producția sub licență a avioanelor de bombardament italiene „Savoia-Marchetti 79 B” și a avioanelor de vânătoare poloneze PZL-11. La sfârșitul deceniului, a demarat producția în serie a avioanelor de observare și recunoaștere IAR-38 și IAR-39, precum și a avionului de vânătoare IAR-80.

Cu toate acestea, capacitățile de producție ale industriei românești de apărare s-au dovedit insuficiente în vara anului 1940, când România s-a confruntat cu amenințări asupra integrității naționale. În acele momente critice, Armata Română era încă dependentă de armamentul, tehnica de luptă și munițiile provenite

din Franța, Marea Britanie și fosta Cehoslovacie, ceea ce a contribuit la acceptarea retragerii fără luptă din teritoriile revendicate de URSS, Ungaria și Bulgaria.

Pe 22 iunie 1941, când România a intrat în război alături de Germania împotriva URSS pentru eliberarea teritoriilor românești de peste Prut, aprovizionarea cu armament, tehnică de luptă și muniții era insuficientă pentru a satisface cerințele Armatei Române.

Între anii 1941 și 1944, autoritățile de la București au lucrat pentru îmbunătățirea producției din uzinele proprii de armament și muniții și pentru creșterea calității produselor fabricate. În această perioadă, s-a dezvoltat și producția de tehnică de luptă de concepție românească, precum avionul IAR-81 și tunul antitanc de calibru 75 mm „Reșița”. De asemenea, la uzina I.A.R. Brașov a fost asamblat sub licență avionul german de vânătoare „Messerschmitt-109 G” (Oprîș, 2007, p. 6).

Perioada 1948–1965:

A fost una dintre cele mai negre perioade din întreaga istorie a țării. Astfel, la presiunea decidenților politico-militari sovietici, imediat după încheierea celui de-Al Doilea Război Mondial, guvernul comunist condus de dr. Petru Groza a decis închiderea majorității fabricilor de armament și muniții din țară. Au fost menținute în funcțiune doar fabrica de la Sadu (jud. Gorj), care producea armament de infanterie și cartușe, și uzina „30 Decembrie”, specializată în fabricarea cartușelor. Mașinile-unelte și instalațiile din fabricile închise care au scăpat de a fi mutate în Rusia sovietică, drept plată pentru despăgubiri de război, au fost demontate, scoase din socluri și depozitate în locații diferite. Între timp, inginerii și muncitorii din aceste uzine au fost nevoiți să-și găsească alte locuri de muncă, dispersându-se în întreaga țară (Ib., p. 8).

Conștientizând importanța produselor speciale necesare Forțelor Armate, dar și introducerii *planurilor cincinale*, ca motoare de dezvoltare economico-socială, conducătorii acelor vremuri au dispus redeschiderea unor anumite întreprinderi, printre care amintim: uzinele „6 Martie” (Tohan, jud. Brașov), „Ilie Pintilie” (Plopeni, jud. Prahova), „Bella Breiner” nr. 2 (Brașov), Uzina Metalurgică Târgoviște, I.M.S. Sadu (jud. Gorj), I.M.S. Sadu (Pantelimon) și Uzinele Metalurgice Cugir (jud. Sibiu) (Ib., p. 10).

Toate aceste acțiuni și măsuri au avut un cost uriaș pentru acele vremuri: aproximativ 92.000 kg de aur fin. Din nefericire, obiectivele cincinale nu au fost atinse, astfel încât, odată cu următorul plan, obiectivele au fost redimensionate pentru o perioadă de trei ani (Ib.).

Un alt element deosebit al acelor vremuri a fost decizia liderului sovietic Iosif Stalin, care a dispus majorarea considerabilă a efectivelor militare ale României, Poloniei, Cehoslovaciei, Ungariei și Bulgariei, precum și echiparea acestora cu armament și tehnică de luptă sovietice, fapt care a condus la creșterea importurilor de armament și tehnică de luptă sovietică. Acest fapt a condus la creșteri uriașe ale costurilor de producție, investiții în diferite tipuri de utilaje care, în esență, nu au dus la rezultatele scontate, fapt tradus în pierderi echivalente cu aproape 17.000 kg de aur fin (Ib.).

Perioada 1966–1989:

Odată cu înființarea, în anul 1955, a Pactului de la Varșovia, României i-au revenit o serie de sarcini pe linia asigurării cu diferite categorii de armament, tehnică și muniții nu numai a armatei naționale, ci și a armatelor celorlalte state membre ale pactului.

Bineînțeles că, la început, predominau importurile de armament și tehnică din URSS, însă, încetul cu încetul, o mare parte dintre acestea au început să fie integrate în industria națională de apărare, ca urmare a obținerii licențelor de fabricație pentru acestea. La început, o mare parte dintre produsele realizate erau exportate către armatele ale unor state membre ale Organizației Tratatului de la Varșovia (Polonia, R.D.G., Ungaria, Cehoslovacia, Bulgaria). Conștiente de calitatea mai slabă a produselor autohtone comparativ cu cele occidentale, conducerea de partid și de stat a luat decizia de a achiziționa din Occident echipamente, utilaje, dar și multe agregate care să fie integrate în industria românească. De fapt, în urma acestor măsuri, se creau premisele pentru ca „România să treacă de la un deficit comercial cincinal în valoare de 118,8 milioane ruble (în relațiile sale cu statele socialiste) la un excedent de 73,7 milioane ruble, la sfârșitul perioadei 1966-1970” (Ib., p.33).

În această perioadă, au fost concepute și realizate o serie de produse speciale esențiale pentru dotarea Armatei Române: tancurile TR-580, TR-800 și P-125 (variante ale tancurilor T-55, respectiv T-72)110, elicopterele IAR-316 B „Alouette III” și IAR-330 H „Puma”, avionul de vânătoare-bombardament IAR-93 B111, transportoare amfibii blindate TAB-71 (BTR-60 APC)112, TAB-72, TAB-73 (cu aruncător de bombe cal. 82 mm), TAB-77 și TAB-C (BTR-70), mașina de luptă a infanteriei MLI-84 (BMP-1), foarte multe tipuri de armamente de infanterie de diferite calibre, diferite tipuri de autospeciale de decontaminare chimică, bacteriologică și radiologică, stații mobile de transmisiuni, tehnică de artilerie și, bineînțeles, nave de luptă pentru flota militară maritimă și cea fluvială ș.a.m.d.

Considerăm că aceasta perioadă a fost cea mai prosperă etapă din existența industriei naționale de apărare ale cărei principale coordonate pot fi sintetizate în:

- „Armata Română era înzestrată integral cu produse și echipamente fabricate de către industria proprie de apărare la nivelul cerințelor Tratatului de la Varșovia;
- România figura pe locul cinci în topul țărilor exportatoare de armament din lume, volumul anual al exporturilor depășind cifra de 800 mil.USD;
- rezultatele cercetărilor militare își găseau aplicabilitate în producția civilă;
- parte dintre întreprinderi dețineau producția profilată pe cele două ramuri, respectiv capacitățile militare erau completate cu capacitățile civile;
- în industria de apărare își desfășurau activitatea peste 200.000 de salariați;
- încărcarea personalului și a capacităților de producție era la 100%” (Diaconu, 2016, p. 50).

Perioada 1990–2022:

Revoluțiile din 1989 au marcat sfârșitul dominației sovietice și a regimurilor comuniste din Europa Centrală și de Est, deschizând calea către democrații multipartite și sisteme politice bazate pe alegeri libere și drepturi civile. Aceste transformări au contribuit la trecerea de la economii planificate centralizat la economii de piață, îmbunătățind standardul de viață și modificând balanța puterii globale în favoarea democrațiilor liberale, cu un impact semnificativ asupra societății în domenii precum educația, mass-media și structurile sociale.

Căderea regimului comunist din România a făcut ca țara noastră să treacă prin ample procese de democratizare și restructurare economică, care, inevitabil, au inclus și reformarea sau diminuarea industriei de apărare. Considerăm că principalele influențe asupra industriei de apărare au fost:

❖ **Declinul colaborării cu Uniunea Sovietică:** Colaborarea militară strânsă cu Uniunea Sovietică, care furniza echipamente, know-how și resurse, s-a încheiat. Aceasta a slăbit capacitatea de producție a industriei de apărare, făcând-o mai dependentă de tehnologiile și standardele occidentale.

❖ **Reducerea cheltuielilor pentru apărare:** În contextul tranziției către economii de piață și al prioritizării cheltuielilor pentru dezvoltare socială și economică, bugetele de apărare au fost reduse considerabil. Aceasta a dus la scăderea producției militare și, în consecință, la închiderea majorității fabricilor din industria de apărare.

❖ **Conversia industriei de apărare:** Multe fabrici care produceau echipamente militare au fost forțate să se adapteze și să treacă la producția civilă, din cauza cererii

tot mai mici pentru echipament militar, dar și ca urmare a noilor relații comerciale stabilite cu Occidentul.

❖ **Integrarea în NATO:** În anul 2004, România, ca majoritatea țărilor din Europa Centrală și de Est, au aderat la NATO, ceea ce a necesitat modernizarea armatei și a echipamentelor, conform standardelor occidentale. Aceasta a dus la investiții în modernizarea unor segmente ale industriei de apărare, dar mai ales la cooperarea cu marii producători internaționali de armament și tehnică militară.

❖ **Pierderea unor parteneri tradiționali:** După căderea regimului comunist, aceste relații s-au rupt sau s-au diminuat considerabil, afectând direct producția și exporturile de echipamente militare. Principalele efecte au fost:

- *Ruperea relațiilor cu blocul sovietic:* Țările din Tratatul de la Varșovia și Uniunea Sovietică erau principalii parteneri comerciali ai României în industria de apărare. După prăbușirea comunismului și destrămarea Uniunii Sovietice, România a pierdut accesul la aceste piețe tradiționale și, implicit, o sursă importantă de venituri din exporturi militare.
- *Diminuarea cererii pentru echipament de tip sovietic:* Majoritatea echipamentelor produse de România înainte de 1989 erau adaptate sau inspirate din modelele sovietice. Odată cu ruperea legăturilor cu aceste piețe și cu adoptarea unor standarde occidentale, cererea pentru astfel de echipamente a scăzut dramatic.
- *Schimbarea orientării strategice:* După 1989, România a început să se orienteze către NATO și Uniunea Europeană, ceea ce a necesitat o schimbare de strategie în industria de apărare. În loc să producă echipamente pentru piețele tradiționale din fostul bloc sovietic, industria românească a trebuit să se adapteze cerințelor și standardelor occidentale. Acest proces a fost lent și dificil, mai ales din cauza lipsei de investiții și tehnologii moderne. dar mai ales a unei viziuni pe termen mediu și lung.
- *Închiderea unor fabrici și reducerea producției:* Fără cerere constantă și fără acces la piețele tradiționale, multe fabrici din industria de apărare au fost închise sau și-au redus semnificativ activitatea. Așa s-a ajuns la o restructurare masivă a sectorului, în care mulți muncitori și specialiști au fost afectați.

Referitor la acest ultim aspect – restructurarea masivă a forței de muncă din industria de apărare –, putem afirma că situația este aproape identică cu cea de la sfârșitul anilor 1940, „astfel încât, până în anul 2000, au fost disponibilizați peste

52.000 de salariați, neținându-se cont de structura de personal, fiind vizat, în primul rând, personalul direct productiv” (Ib.).

De altfel, dacă facem o retrospectivă, „în ultimii 30 de ani, numărul de angajați a scăzut de la peste 220.000 de angajați în anul 1989 la aproximativ 11.000 de angajați în anul 2022, numărul mediu maxim de angajați în industria de apărare a urmat, firesc, un trend descendent, o ușoară creștere înregistrându-se în anul 2022, când numărul mediu maxim de personal a ajuns la 1.380 de salariați (vezi figura 2), finanțarea făcându-se din bugetul Ministerului Economiei, în cuantum de 77.400 de mii lei.” (Mănescu, 2023).

Figura 2: Evoluția numărului mediu maxim de angajați în industria de apărare (Ib.)

INDUSTRIA NAȚIONALĂ DE APĂRARE DUPĂ ANUL 2022

Am dorit să evidențiem în mod distinct această perioadă, întrucât începerea războiului din Ucraina a avut un impact semnificativ asupra întregii societăți românești și, implicit, și asupra industriei românești de apărare, influențând atât cererea de produse, cât și nivelul de activitate al companiilor implicate.

Din punctul nostru de vedere, referindu-ne strict la industria de apărare, considerăm că principalele modalități prin care acest conflict a afectat acest sector este reprezentat de:

1. Creșterea cererii pentru echipamente militare – Războiul a determinat o cerere crescută pentru echipamente militare în toată Europa, inclusiv în România. Țările membre ale NATO și alți parteneri din regiune și-au intensificat eforturile de reînarmare, iar industria de apărare din România a primit un impuls, fiind solicitată pentru a furniza muniție, vehicule militare, echipamente de protecție și alte produse necesare în contextul unui conflict de mare intensitate.

România, ca stat membru al NATO și vecin al Ucrainei, a jucat și are în continuare un rol deosebit de important în asigurarea suportului logistic și militar al Ucrainei, fie prin donații, fie prin vânzări directe de echipamente. Astfel, unele companii din industria de apărare au primit comenzi suplimentare atât de la guvernul român, cât și de la partenerii NATO pentru a suplimenta stocurile militare. Cererea pentru armament, muniții și diferite categorii de tehnică militară este însă într-atât de mare, încât niciun stat european sau NATO nu pot asigura cererea fără a-și diminua semnificativ propriile stocuri – cu consecințe directe asupra securității naționale și fără a implica cheltuieli uriașe pentru producerea sau achiziția acestora, individual sau la nivel comun, așa cum este cazul planului Uniunii Europene lansat la sfârșitul lunii martie 2023, când miniștrii apărării ai UE au aprobat un plan pentru a trimite Ucrainei un milion de obuze de artilerie cal. 155 mm în următoarele 12 luni. Din păcate, probleme ce țin de capacitățile de producție și cele de logistică au făcut ca această țintă să fie atinsă doar în proporție de 52%, ceea ce înseamnă aproximativ 524.000 de obuze (Mureșan, 2024).

2. Parteneriate internaționale și investiții externe – Războiul a accentuat importanța colaborării între companiile de apărare din diferite state membre ale NATO. România a devenit o destinație atractivă pentru investiții și parteneriate cu companii străine din domeniul apărării. Producătorii români au beneficiat de transferuri de tehnologie, parteneriate cu firme din SUA, Franța, Germania și alte țări membre ale NATO, ceea ce a ajutat la modernizarea proceselor de producție și la creșterea competitivității.

Spre exemplu, la data de 22.05.2024, Guvernul României „a semnat două memorandumuri de înțelegere între industria de apărare din România și fabricanți externi. Unul este între Uzina Mecanică Cugir și Hekler & Koch GmbH (Germania). Al doilea este între Romaero și Aeroplex of Central Europe Aircraft Technology Center (Ungaria).” (Tudorică, 2024).

3. Revigorarea și modernizarea industriei de apărare – În contextul tensiunilor geopolitice crescute, România a început să acorde o atenție sporită modernizării propriilor capacități de apărare. În ultimii ani, a existat o preocupare crescută pentru creșterea bugetului apărării, iar războiul din Ucraina a accelerat acest proces. Guvernul român a anunțat intenția de a majora cheltuielile pentru apărare la 2,5% din PIB, ceea ce a adus oportunități pentru industria locală.

Astfel, fabrici de stat precum Uzina Mecanică Ploeni, Aerostar și Romarm, datorită parteneriatelor încheiate cu parteneri externi, au început să joace un rol mai important, contribuind la proiecte de modernizare a echipamentului militar românesc și furnizând componente și echipamente pentru aliați.

4. Creșterea capacităților de producție și reînnoirea infrastructurii – Multe fabrici românești de armament și echipamente militare, care în trecut s-au confruntat cu dificultăți financiare și tehnice, au primit un nou impuls în urma cererii crescute pentru aceste tipuri de produse. Unele dintre ele au investit în modernizarea liniilor de producție pentru a putea face față cerințelor interne și externe sau au beneficiat de investițiile realizate de partenerii străini.

Elocventă în acest sens este tranzacția prin care producătorul de arme și vehicule militare german Rheinmetall a achiziționat, în cursul acestui an, pachetul majoritar de acțiuni de la producătorul român de vehicule Automecanica Mediaș, noua companie urmând să poarte denumirea de Rheinmetall Automecanica: „Prin această tranzacție, fabrica din Mediaș va avea un rol-cheie în menținerea pregătirii operaționale a vehiculelor de luptă construite în Occident pentru Ucraina, precum și în asigurarea suportului logistic, iar forțele dislocate pe flancul estic al NATO vor putea conta pe timpi de răspuns mai rapizi și pe lanțuri de aprovizionare mai robuste. În plus, Rheinmetall va fi acum un partener principal al forțelor armate române, precum și al celor din țările vecine, cu o gamă semnificativ extinsă de produse și servicii.” (Dincă, 2024).

Mai trebuie să precizăm faptul că la Mediaș vor fi produse vehiculul blindat de luptă Rheinmetall Lynx, camionul HX 2 și remorca pentru containere RAM. Cu toate că aceste produse nu se regăsesc în înzestrarea Armatei Române (cel puțin deocamdată), derularea acestor programe în țara noastră reprezintă un pas uriaș pentru industria națională de apărare.

Tot pe această direcție a creșterii capacităților de producție și de reînnoire a infrastructurii trebuie să aducem în atenție un fapt deosebit de îmbucurător, și anume reluarea producției de pulberi explozivi. Investiția de peste 400 de milioane de euro ar urma să fie făcută tot de germanii de la Rheinmetall, la Victoria, pe locul

fostei fabrici de pulberi Pirochim, reluându-se, astfel, o veche tradiție întreruptă acum mai bune de 20 de ani (Spotmedia.ro, 2024).

Relațiile politice și strategice – Pe lângă factorii economici, războiul a amplificat și cooperarea politică și strategică a României cu aliații din NATO și din Uniunea Europeană. România a devenit un nod logistic important pentru transportul de ajutor militar către Ucraina, iar acest lucru a implicat și colaborări cu sectorul industrial pentru transport și livrare de echipamente, dezvoltarea infrastructurii de transport rutier, feroviar și naval.

CONEXIUNI ÎNTRE DOCUMENTELE DE PLANIFICARE A APĂRĂRII ȘI INDUSTRIA NAȚIONALĂ DE APĂRARE

Industria națională de apărare reprezintă un „domeniu strategic al economiei naționale care cuprinde operatorii economici, indiferent de structura capitalului social, care dispun de resurse tehnologice, organizatorice și de management necesare realizării și furnizării către FSNA (structurile de forțe din sistemul național de apărare) a produselor militare, sensibile și strategice, precum și a serviciilor necesare” (Parlamentul României, 2016) și a cunoscut, de-a lungul existenței sale, mai multe etape a căror caracteristică generală a fost sau este similară cu cea a societății românești la momentul respectiv.

Din perspectiva abordării strategice a industriei naționale de apărare, în cele ce urmează ne propunem să ilustrăm relevanța acestui domeniu în documentele de planificare a apărării.

Așa cum este prevăzut la art. 3, alin. (1). Din *Legea nr. 203 din 16 iulie 2015 privind planificarea apărării*, „documentele pentru planificarea apărării de la nivel național și departamental iau în considerare obligațiile, cerințele și recomandările” unor documente de importanță strategică elaborate la nivelul NATO, al Uniunii Europene sau ca rezultat al unor acorduri/parteneriate încheiate cu diferite state sau responsabilități rezultate ca urmare a apartenenței la diferite organizații internaționale. Conținutul unor astfel de documente este clasificat, din considerente lesne de intuit, însă, unele dintre aceste documente și, cu precădere, cele elaborate de Agenția Europeană de Apărare (European Defence Agency/EDA) sunt publice și oferă publicului larg (pe baza principiului transparenței decizionale) informații despre măsurile și activitățile întreprinse în domeniul său de responsabilitate.

Astfel, unul dintre cele mai importante proiecte ale UE derulat prin intermediul EDA este cel referitor la **Prima strategie industrială de apărare și un nou program pentru industria de apărare pentru a spori gradul de pregătire și securitatea**

Europei. Documentul „stabilește o viziune clară, pe termen lung, pentru a atinge gradul de pregătire industrială în domeniul apărării în Uniunea Europeană” (Comisia Europeană, 2024a), ale cărei direcții pentru următorii zece ani se bazează pe patru piloni: *creșterea investițiilor, calitate (mai bine), colaborativ (împreună) și european*. Bineînțeles că strategia prezintă și „principale direcții de urmat și setul de indicatori prin care se pot măsura progresele înregistrate de statele membre în direcția pregătirii industriale” (Ib.).

Programul pentru Industria Europeană de Apărare (European Defence Industry Programme/EDIP) este o nouă inițiativă legislativă menită să asigure tranziția de la măsurile de urgență pe termen scurt, adoptate în 2023 și valabile până în 2025, către o abordare structurală și pe termen lung, pentru a atinge un nivel adecvat de pregătire industrială în sectorul apărării. Aceasta va garanta continuitatea sprijinului pentru baza industrială și tehnologică europeană de apărare, facilitând adaptarea sa rapidă la noile realități (Comisia Europeană, 2024b).

Principalele aspecte financiare ale EDIP vizează:

- va mobiliza 1,5 miliarde EUR din bugetul UE între 2025 și 2027;
- îmbunătățirea competitivității bazei industriale și tehnologice de apărare din Europa (European Defence Technology and Industrial Dependencies/ EDTIB);
- va extinde logica intervențiilor implementate de European Defence Industry Reinforcement through common Procurement Act (EDIRPA) (sprijin financiar pentru a simplifica cooperarea statelor membre în faza de achiziții publice);
- Act in Support of Ammunition Production (ASAP) (sprijin financiar pentru industriile de apărare care își măresc capacitatea de producție);
- va sprijini, de asemenea, industrializarea produselor rezultate din cooperarea în cercetare și dezvoltare, finanțată prin Fondul European de Apărare (Comisia Europeană, 2024b).

Bugetul EDIP poate fi folosit și pentru „crearea unui fond dedicat accelerării transformării lanțurilor de aprovizionare în domeniul apărării (FAST). Acest fond va facilita accesul la finanțare prin împrumuturi sau capitaluri proprii pentru IMM-uri și companii cu capitalizare medie care dezvoltă tehnologii de apărare sau produc echipamente de apărare. Totodată, EDIP va întări cooperarea industrială a UE cu Ucraina în domeniul apărării și va sprijini dezvoltarea bazei sale industriale și tehnologice de apărare. În acest scop, programul ar putea beneficia de finanțare suplimentară provenită din profiturile excepționale generate de activele rusești imobilizate, în funcție de decizia Consiliului, la propunerea Înaltului Reprezentant” (Ib.).

Relevanța industriei de apărare în documentele de planificare a apărării de la nivel național

Documentele de planificare la nivel național sunt *Strategia Națională de Apărare a Țării* și *Programul de guvernare*.

Strategia Națională de Apărare a Țării pentru perioada 2020-2024 menționează în paginile sale de opt ori noțiunea de *industrie*. O dată este asociată conceptului de *industrie de securitate*, o dată este asociată *cooperării industriale în domeniul apărării* și a domeniilor conexe apărării și o singură dată este menționat faptul că „*existența unor resurse importante destinate înzestrării Armatei României și garanția acordării acestora pe termen lung constituie și un impuls necesar revigorării industriei naționale de apărare*” (Administrația Prezidențială, 2020).

În ceea ce privește cel de-al doilea document programatic la nivel național, *Programul de guvernare*, în documentul elaborat de actuala coaliție de guvernare, la capitolul 5, aferent Ministerului Economiei, Antreprenoriatului și Turismului, se specifică faptul că „*industria națională de apărare poate să producă și să lucreze pentru acoperirea necesarului M.Ap.N., în strânsă colaborare cu acesta, dar și pentru piețe externe. Este necesară doar o viziune și doar bună-credință și interes onest.*” (Guvernul României, 2023, p. 37).

În același document, la cap. 17, rezervat Ministerului Apărării Naționale, de asemenea, nu se vorbește explicit de nicio colaborare între M.Ap.N. și industria națională de apărare, ci se preiau o parte dintre direcțiile strategice prezentate în *Strategia Națională de Apărare a Țării pentru perioada 2020-2024*, sunt enumerate o serie de acorduri dintre Guvernul României și diferite organisme internaționale, proiecte ș.a.m.d.

Având în vedere că cele două documente sunt de natură programatică, de intenție, cel de-al doilea având o durată declarată de doar 1 an, în condițiile în care aplicarea prevederilor acestuia din urmă depinde de situarea partidului/coaliției la guvernare, considerăm că acestea au meritul de a nu fi omis acest domeniu atât de important pentru țară.

Relevanța industriei de apărare în documentele de planificare a apărării de la nivel departamental

„Principalele documente care fundamentează planificarea apărării la nivel departamental sunt:

- a) *Carta albă a apărării;*
- b) *Strategia militară;*

- c) Directiva de planificare a apărării;
- d) programele majore;
- e) planurile anuale.” (Parlamentul României, 2013).

Aceste documente elaborate la nivelul M.Ap.N. au rolul de a transpune viziunea și direcțiile de acțiune precizate în documentele elaborate la nivel național în măsuri și acțiuni concrete în domeniul apărării naționale.

Carta albă a apărării are ca scop stabilirea unui set integrat și complet de măsuri și acțiuni pe termen mediu și lung în domeniul apărării, având drept obiectiv ca Forțele Armate ale României să fie astfel dotate, încât să fie capabile să protejeze interesele naționale vitale ori de câte ori va fi necesar. În cuprinsul documentului se face referire la industria de apărare de nu mai puțin de 15 ori pe parcursul capitolelor dedicate direcțiilor de acțiune pentru dezvoltarea capabilităților de apărare și ale managementului integrat al resurselor de apărare. Cel mai adesea se aduc în discuție: „creșterea gradului de implicare a industriei naționale de apărare în realizarea înzestrării”, „implicarea operatorilor economici din industria de apărare în parteneriate de tip public-privat pe dimensiunea de CDI”, „dezvoltarea de tehnologii la nivelul M.Ap.N. și al industriei de apărare” și, așa cum este precizat în cuvântul ministrului apărării de la acea vreme, „unul din elementele esențiale, a căror dezvoltare este urmărită cu consecvență în prezentul document de planificare a apărării, este o puternică industrie de apărare autohtonă...” (Ministerul Apărării Naționale, 2021a)

Pe de altă parte, *Strategia militară a României, ediția 2021*, preia ideile din cele două documente prezentate anterior, făcând referire la industria de apărare de 12 ori. Ceea ce ne-a atras atenția în mod deosebit este faptul că „neconcordanțe între nivelul capacității industriei naționale de apărare de a produce sisteme de armament, tehnică de luptă, echipamente și materiale, pe de o parte, și necesarul Armatei României, de cealaltă parte.” (Ministerul Apărării Naționale, 2021b) sunt considerate drept vulnerabilități cu efect militar direct, ceea ce, în opinia noastră, reprezintă, de fapt, o recunoaștere oficială a problemelor mari, grave, cu care se confruntă industria națională de apărare.

Celelalte documente departamentale preiau într-o măsură mai mică conceptul de industrie de apărare, întrucât rolul acestora este de a preciza *principalele programe majore* și, mai ales, *programele esențiale* care contribuie la îndeplinirea acestora mergând până la detalieri în *planurile anuale*, subsecvente fiecărui program.

Ce ar trebui să reținem din analiza acestor documente strategice referitor la industria de apărare?

În primul rând, faptul că menționarea acestora în documentele de planificare a apărării la nivel național și departamental subliniază rolul esențial al acestui sector de activitate în asigurarea și dezvoltarea capabilităților militare naționale.

În al doilea rând, se reiterează faptul că modernizarea și dezvoltarea tehnologică a forțelor armate se pot realiza doar prin colaborarea strânsă dintre sectorul public și cel privat și, nu în ultimul rând, faptul că cele două finalități enunțate anterior constituie fundamentul securității naționale și al rezilienței strategice a României.

Strategia națională pentru industria de apărare 2024-2030

Documentul elaborat de Ministerul Economiei, Antreprenoriatului și Turismului – *Strategia națională pentru industria de apărare 2024-2030* –, postat pe site-ul instituției spre consultare publică, apare într-un moment în care peisajul global de securitate este marcat de profunde incertitudini și riscuri emergente. Strategia ar trebui să anticipeze atât provocările prezentului, cât și pe cele viitoare, să fie construită pe principii solide și claritate conceptuală, care să contribuie la afirmarea României drept un pilon de securitate și stabilitate la frontiera răsăriteană a comunității euroatlantice.

Cu toate că partea introductivă a Strategiei respectă normele general acceptate și recunoscute pentru un astfel de document, în realitate însă documentul nu prezintă nicio viziune sau ambiție, fiind lipsit de capacitate prospectivă și caracter anticipativ – elemente esențiale atât pentru agenții economici, cât și pentru partenerii internaționali. Acestea sunt necesare pentru a încuraja investițiile și colaborările tehnologice relevante și durabile pe termen mediu și lung. Însăși durata declarată a strategiei, de 6 ani, din punctul nostru de vedere, este total nerealist, având în vedere parcursul legislativ sinuos pe care acesta trebuie să-l parcurgă și dinamica economico-militară prezentă care, din start, face ca orizontul strategiei să fie unul mediu, orizont de timp insuficient pentru realizarea unor schimbări semnificative în acest domeniu.

Prioritățile strategice enunțate cu emfază vizează „*reluarea fabricării de pulberi*”, „*transformarea și revitalizarea capacităților de fabricare a armamentului de infanterie*”, „*transformarea și revitalizarea capacităților de producție a munițiilor*”, „*transformarea și revitalizarea capacităților de producție din domeniul aeronautic*” (Guvernul României, 2024) și, tot așa, aceeași „*transformare și revitalizare*” repetată obsesiv, prioritate după prioritate, ca o reminiscență a trecutului de care nu ne putem desprinde (Iancu, 2024).

În esență, această strategie reflectă o incapacitate cronică de a adapta industria de apărare românească la dinamica europeană. Problema nu constă doar în faptul că documentul ignoră aproape complet mecanismele UE de integrare tehnologică și industrială în domeniul apărării, ci și mediul de securitate din ce în ce mai impredictibil și turbulent, cu un război care se desfășoară la frontierele țării noastre. Astfel, în opinia noastră, *Strategia națională pentru industria de apărare 2024-2030* nu face altceva decât să ne izoleze și mai mult de comunitățile de valori și interese din care România face parte.

CONCLUZII

Declinul industriei de apărare din România început în anii '90 a influențat nu numai acest sector de activitate, ci și economia în general, cu note dramatice în plan social.

Cauzele sunt multiple. Plecând de la pierderea partenerilor tradiționali din perioada Războiului Rece, restructurarea forțelor armate și, implicit, reducerea semnificativă a cheltuielilor militare, toate acestea au dus la scăderea cererii interne și la neglijarea dezvoltării proprii capacități de producție militară. În contrapartidă, România a mizat excesiv pe sprijinul garantat al NATO, subestimând importanța menținerii unei industrii de apărare autonome și funcționale.

Decapitalizarea constantă a industriei de apărare și lipsa comenzilor din partea Ministerului Apărării Naționale au limitat grav capacitatea de producție și au redus considerabil șansele/oportunitățile de modernizare. Concentrarea pe achiziții costisitoare din import, fără activarea clauzelor de offset care ar fi putut contribui nu doar la relansarea industriei naționale de apărare, a reprezentat o oportunitate ratată pentru dezvoltarea pe termen lung a sectorului. În plus, lipsa competenței în structurile de stat responsabile de industria de apărare și gestionarea ineficientă a resurselor au contribuit la întârzierea procesului de modernizare a acestui sector vital pentru securitatea națională. Deciziile prost gestionate sau amânate nepermis de mult au accentuat vulnerabilitatea unei industrii care ar fi trebuit să joace un rol esențial în contextul actualelor provocări de securitate.

Creșterea cererii pentru echipamente militare, alimentată de izbucnirea războiului din Ucraina, a scos în evidență vulnerabilitățile industriei românești, care ar fi putut juca un rol esențial în consolidarea securității naționale, dar a fost afectată de lipsa unor strategii coerente și de implicarea insuficientă a decidenților politico-militari. Incapacitatea de a formula și implementa planuri clare pe termen

lung a redus semnificativ capacitatea industriei de a răspunde rapid și eficient la noile provocări și oportunități

În timp ce deciziile politice ezitante și neasumate au blocat procesele necesare pentru revitalizarea sectorului de apărare, sectorul privat a început să joace un rol tot mai vizibil în contractele de mentenanță și modernizare a echipamentelor militare. Companii precum Elmet Internațional, Aerostar Bacău și ProOptica au demonstrat capacitatea mediului privat de a prelua o parte din responsabilitățile pe care statul nu a reușit să le gestioneze eficient. Aceste companii, și nu numai acestea, par a ști mai bine care sunt cu adevărat nevoile armatei pe linie de echipamente și tehnică. De asemenea, ele vin și demonstrează nu numai că au capacitatea de a livra produse de calitate, ci și implicare și, mai ales, faptul că au înțelegere mai clară a realității și, în plus, au viziune.

În contextul actual de securitate regională și globală, România are nevoie de o strategie care să genereze încredere, să promoveze colaborarea internațională și să fie construită pe principii solide și claritate conceptuală. Așadar, este nevoie de o strategie modernă, bazată pe inovare și competitivitate, care să devină un pilon de securitate și stabilitate la frontiera răsăriteană a comunității euroatlantice, să fie un magnet pentru fondurile semnificative disponibile pe piața globală de armament.

O astfel de strategie ar putea propulsa cercetarea și industria de apărare din România în poziții de lider în consorțiile europene pentru dezvoltarea viitoarelor sisteme strategice de apărare.

BIBLIOGRAFIE:

1. Administrația Prezidențială (2020). *Strategia Națională de Apărare a Țării pentru perioada 2020-2024*. București, https://www.presidency.ro/files/userfiles/Documente/Strategia_Nationala_de_Aparare_a_Tarii_2020_2024.pdf, accesat la 28 august 2024.
2. Comisia Europeană (2024a). *Prima strategie industrială europeană în domeniul apărării la nivelul UE*, https://romania.representation.ec.europa.eu/news/prima-strategie-industriala-de-aparare-si-un-nou-program-pentru-industria-de-aparare-pentru-spori-2024-03-05_ro, accesat la 28 august 2024.
3. Comisia Europeană (2024b). *Programul european pentru industria de apărare*, https://defence-industry-space.ec.europa.eu/document/download/638c4482-0715-4aef-ac86-6529ce2dfd4b_en?filename=DEFIS_EDIP_factsheet.pdf, accesat la 28 august 2024.
4. Cugir, UM. (2024). *Despre noi*, <https://umcugir.ro/despre-noi/>, accesat la 8 septembrie 2024.

5. Diaconu, B. (2016). *Industria de apărare a României. Actualitate și orientări de perspectivă*. În *Buletinul Universității Naționale de Apărare „Carol I”*, pp. 49-55, accesat la 15 mai 2024.
6. Dincă, T. (2024). *Tranzacție finalizată – Rheinmetall cumpără Automecanica Mediaș. Compania românească își schimbă denumirea*, <https://www.profit.ro/must-read/tranzactie-finalizata-rheinmetall-cumpara-automecanica-medias-compania-romaneasca-isi-schimba-denumirea-21666850>, accesat la 15 septembrie 2024.
7. Guvernul României (2023). *Program de guvernare 2023-2024. Viziune pentru națiune. Partidul Social Democrat, Partidul Național Liberal*, https://gov.ro/fisiere/pagini_fisiere/23-06-16-12-32-52Programul_de_Guvernare_2023-2024.pdf, accesat la 15 septembrie 2024.
8. Guvernul României (2024). *Strategia națională pentru industria de apărare 2024-2030*. București, <https://economie.gov.ro/21729-2/>, accesat la 15 septembrie 2024.
9. Iancu, N. (2024). *Strategia națională pentru industria de apărare 2024-2030: O nouă strategie pentru trecut*, <https://www.linkedin.com/pulse/strategia-na%C8%9Bional%C4%83-pentru-industria-de-ap%C4%83rare-2024-2030-nicu-iancu-ct8ue/>, accesat la 16 septembrie 2024.
10. Mănescu, G. (2023). *Pregătirea economiei naționale și a teritoriului pentru apărare. Concepte fundamentale*. Sibiu: Editura Academiei Forțelor Terestre „Nicolae Bălcescu”.
11. Ministerul Apărării Naționale. (2021a). *Carta albă a apărării*. București, https://www.mapn.ro/legislatie/documente/carta_alba_2021.pdf, accesat la 16 septembrie 2024.
12. Ministerul Apărării Naționale (2021b). *Strategia militară a României*. București, <https://www.mapn.ro/legislatie/documente/STRATEGIA-MILITARA-A-ROMANIEI.pdf>, accesat la 16 septembrie 2024.
13. Mureșan, D. (31 ianuarie 2024). *UE recunoaște că nu-și poate îndeplini promisiunea către Ucraina de 1 milion de obuze livrate într-un an. Industria a atins doar 52% din țintă. Defense Romania*, https://www.defenseromania.ro/ue-recunoaste-ca-nu-poate-sa-si-indeplineasca-promisiunea-catre-ucraina-de-1-milion-de-obuze-livrate-intr-un-an-industria-a-atins-doar-52prc-din-tinta_626688.html, accesat la 16 septembrie 2024.
14. Opreș, P. (2007). *Industria românească de apărare: documente: 1950-1989*. Ploiești: Editura Universității Petrol-Gaze din Ploiești.
15. Parlamentul României (2013). *Legea nr. 203 din 16 iulie 2015 privind planificarea apărării*, <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/170048>, accesat la 16 septembrie 2024.
16. Parlamentul României (22 noiembrie 2016). *Lege nr. 232/2016 din 22 noiembrie 2016 privind industria națională de apărare*, https://static.anaf.ro/static/10/Anaf/legislatie/L_232_2016.pdf, accesat la 12 septembrie 2024.
17. Spotmedia.ro. (2024). *Nemții de la Rheinmetall vor construi în Brașov cea mai modernă fabrică de pulberi explozive din Europa*, <https://spotmedia.ro/stiri/>

- economie/nemtii-de-la-rheinmetall-vor-construi-in-brasov-cea-mai-moderna-fabrica-de-pulberi-explozive-din-europa, accesat la 12 septembrie 2024.
18. Tudorică, I. (2024). *Trei uzine de armament din România intră în parteneriat cu fabricanți de arme din SUA, Germania și Ungaria*, <https://www.digi24.ro/digieconomic/consumer/trei-uzine-de-armament-din-romania-semneaza-acorduri-cu-fabricanti-de-arme-din-sua-germania-si-ungaria-19111>, accesat la 12 septembrie 2024.
 19. Vințu, C. (2022). *S-a întâmplat la 1/13 februarie 1861*, <https://jurnalfm.ro/s-a-intamplat-in-1-13-februarie-1861-2/>, accesat la 16 septembrie 2024.

ANALIZA INDUSTRIEI DE APĂRARE A FEDERAȚIEI RUSE – IMPACT LA ADRESA SECURITĂȚII NAȚIONALE A ROMÂNIEI –

Chestor de poliție conf. univ. dr. Cătălin ANDRUȘ

Directorul Colegiului Național de Afaceri Interne, București, România

Chestor principal de poliție dr. Ștefan SĂVULESCU

Dr. Lucian IVAN

Colegiul Național de Afaceri Interne, București, România

10.55535/GMR.2024.4.37

The Russian Federation allocates significant government funds for the development of the defence industry in order to successfully support the military conflict in Ukraine. In order to support the war effort, the Moscow authorities have ordered measures to strengthen the domestic defence industry, while at the same time purchasing certain military and dual-use products from strategic partners such as China, the Islamic Republic of Iran, North Korea, in order to cope with the sanctions imposed by the Euro-Atlantic states.

The Russian Federation's main strategic partner in Asia is China, which has given the necessary military aid to the Moscow authorities to support the military conflict in Ukraine, although the Beijing authorities are declaring that they support neutrality and a balanced approach to this war illegally waged by the Russian Federation in Ukraine.

The defence industry of the Russian Federation is capable of sustaining the military conflict in Ukraine in the long term, benefiting from research and development capabilities of military products and technologies, including on the basis of technological support received from China. In this context, it is necessary to take measures at the level of the Euro-Atlantic states to reduce the resilience of the Russian Federation's defence industry, including by adopting additional sanctions against the Russian Federation and its allies, which would have a direct impact in reducing the production of military equipment and munitions.

Keywords: defence industry; national security; analysis; Russian military complex; resilience;

INTRODUCERE

Conflictul militar declanșat de Federația Rusă în Ucraina la data de 24 februarie 2022 necesită, de ambele părți, alocarea de resurse suplimentare consistente dedicate achiziției de echipament militar performant și de muniția aferentă. În acest context, pentru a putea anticipa acțiunile Federației Ruse pe frontul din Ucraina, precum și acțiunile viitoare ale autorităților de la Kremlin, este necesar să se realizeze o analiză comprehensivă cu privire la potențialul industriei de apărare ruse și la capacitatea de reziliență a acestei ramuri industriale. Dacă Ucraina depinde, în mare măsură, de armamentul modern și muniția oferită de statele occidentale, complexul militar rus este capabil să ofere armatei ruse mare parte din echipamentele militare și muniția necesară pentru continuarea războiului pe o perioadă lungă de timp.

De fapt, tactica Federației Ruse în războiul din Ucraina este de a prelungi conflictul militar o perioadă lungă de timp, bazându-se pe faptul că populația din statele occidentale ce susțin Ucraina cu armament și muniție va reacționa negativ la demersurile realizate de propriile guverne, precum și pe sprijinul constant oferit armatei ruse de partenerii strategici ai Rusiei, în principal China, Republica Islamică Iran și Coreea de Nord.

Analiza alocărilor bugetare ale Federației Ruse din anul 2024 aferente apărării naționale relevă interesul autorităților militare de la Kremlin de a continua războiul din Ucraina prin alocarea a 7,1% din PIB, respectiv a aproximativ 21% din cheltuielile guvernamentale acestui obiectiv strategic. Totodată, estimările aferente perioadei 2025-2026 relevă alocarea de fonduri substanțiale pentru continuarea conflictului militar, fiind estimate cheltuielile militare în anul 2025 de 25% din totalul cheltuielilor guvernamentale (8.534 de miliarde de ruble), respectiv 21% (7.409 miliarde de ruble) în anul 2026.

Pe de altă parte, statele membre ale NATO nu alocă încă suficiente resurse pentru apărare, fiind încă negocieri la nivelul Alianței pentru alocarea a minimum 2% din PIB domeniului apărării de către toate statele membre. În context, este necesar să se înțeleagă pericolul real care este reprezentat de politica expansionistă a Federației Ruse și să se conștientizeze, la nivelul decidenților politici și al populației

statelor membre ale NATO, importanța cooperării între companiile din statele occidentale pentru dezvoltarea rapidă de noi tehnologii militare care să permită descurajarea Rusiei de a ataca un stat membru al NATO pe termen mediu și lung. Din acest punct de vedere, România a înțeles importanța alocării de resurse suplimentare pentru dotarea forțelor armate române, fiind adoptat, prin reglementări legale, 2,5% din PIB pentru domeniul apărării. Pentru România, este important ca o parte consistentă din aceste alocări bugetare aferente domeniului apărării trebuie destinată modernizării forțelor armate, prin achiziționarea de echipamente militare moderne care să permită descurajarea forțelor armate ruse de a ataca teritoriul național. De asemenea, la nivel guvernamental, au fost alocate importante resurse pentru redresarea industriei de apărare românești, inclusiv prin întocmirea unei noi strategii aferente acestui domeniu de interes strategic. Este esențial ca România să se bazeze pe propria industrie de apărare, care trebuie modernizată prin realizarea de parteneriate profitabile public-privat, prin atragerea în țara noastră de investitori puternici din spațiul euroatlantic. Astfel, România va beneficia de transferul de *know-how* necesar pentru modernizarea secțiilor de producție de armament modern și muniție, respectiv a dezvoltării de locații specializate pentru asigurarea mentenanței echipamentelor importate (ex. avioanele multirol F-16, achiziționate de România din SUA, și pregătirea unor facilități care să permită repararea avioanelor multirol F-35 pe care țara noastră urmează să le achiziționeze în perioada următoare).

Un alt aspect important care trebuie analizat este nivelul de reacție al forțelor nucleare ale Federației Ruse atât strategice, dar mai ales tactice. Deși probabilitatea unui atac cu arme nucleare la adresa Ucrainei, respectiv a statelor membre ale NATO și UE este mică, nu poate fi neglijată, având în vedere reglementările cuprinse în strategia de apărare a Federației Ruse, care prevede faptul că un atac cu arme nucleare este posibil în situația în care securitatea națională a Rusiei este pusă în pericol. Atacurile recente ale forțelor armate ucrainene pe teritoriul Federației Ruse sunt considerate de către autoritățile de la Moscova ca un atentat la adresa securității naționale a Rusiei, aspect ce creează premisele favorabile pentru un atac nuclear cu arme nucleare tactice. În situația în care Federația Rusă decide să lanseze un atac nuclear cu arme nucleare tactice, principala țintă va fi capitala Ucrainei, Kievul. Această ipoteză se bazează pe faptul că un atac nuclear trebuie să inducă un impact deosebit, care să încline balanța războiului în favoarea Federației Ruse.

ANALIZA INDUSTRIEI DE APĂRARE A FEDERAȚIEI RUSE

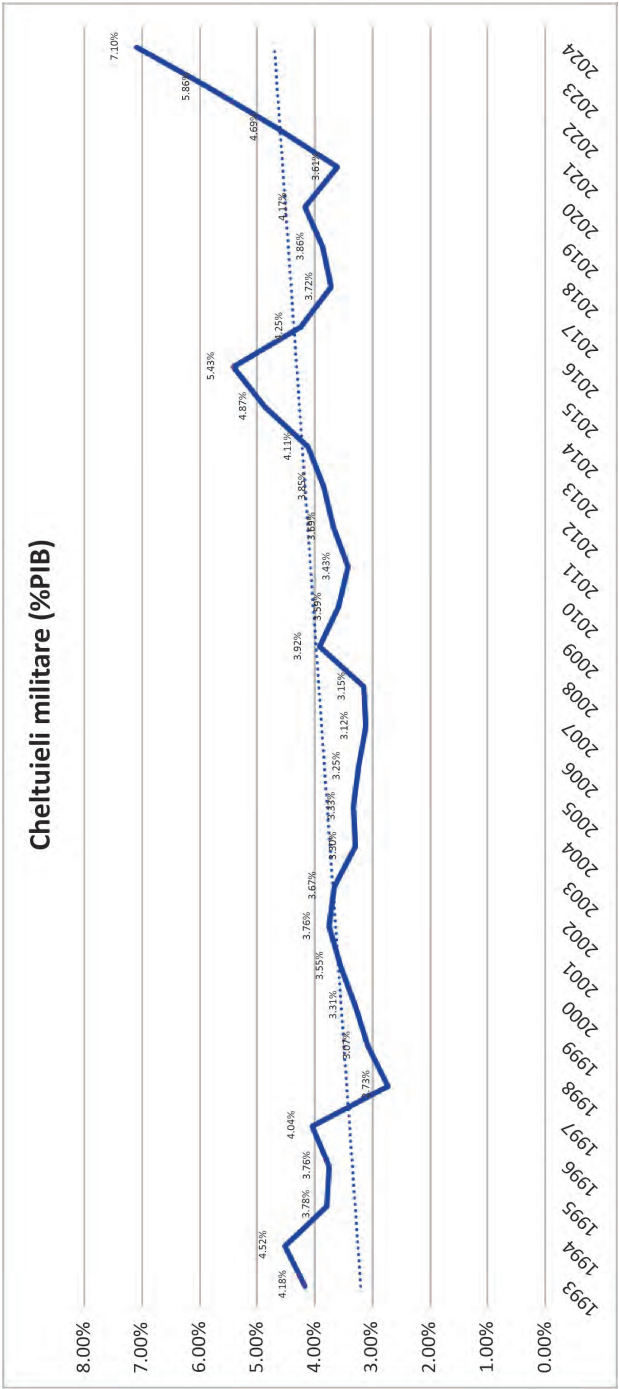
Pentru a realiza o analiză comprehensivă a industriei de apărare a Federației Ruse, este necesară o abordare cantitativă, care să permită identificarea corectă a riscurilor la adresa UE, a NATO și, implicit, la adresa securității naționale a României.

Datele care au fost utilizate în această analiză cantitativă au fost colectate de pe website-ul Stockholm Institute for Peace Research Institute (SIPRI), organizație neguvernamentală din Suedia, specializată în analiza datelor provenind din industria de apărare, cu o experiență în domeniu de peste 50 de ani.

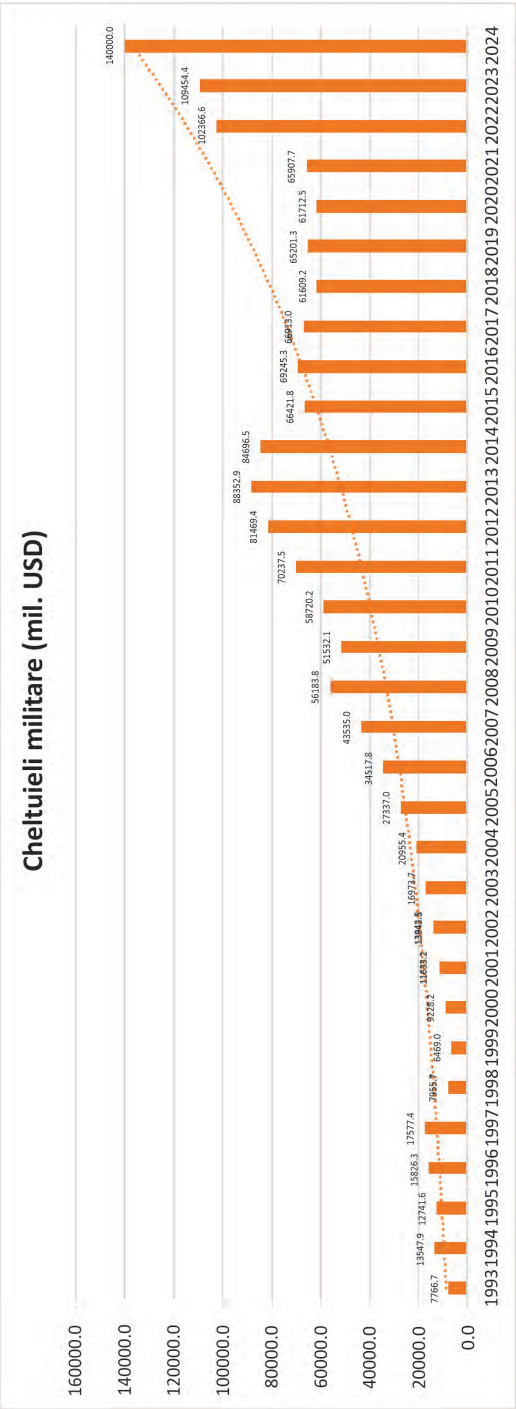
Conform datelor furnizate de SIPRI, analiza ultimilor patru ani în ceea ce privește procentul din PIB alocat pentru apărare de către Federația Rusă relevă o creștere accentuată, respectiv de la 3,61% (2021) la 4,59% (2022), 5,86% (2023), o valoare estimată de 7,1% în anul 2024. Aceste date confirmă interesul Federației Ruse de a investi sume considerabile în domeniul apărării, respectiv în complexul militar rus care, în ultima perioadă, a trecut la producția de război, devenind un domeniu prioritar pentru autoritățile de la Moscova. În acest context, nu trebuie subestimată sub nicio formă capacitatea industriei de apărare ruse de a produce cantități mari de echipamente militare moderne și muniție necesare pentru alimentarea forțelor militare din Ucraina.

Există tendința superficială a anumitor experți occidentali de a subestima capacitatea complexului militar rus de a produce echipamente militare performante, deși industria de apărare a Federației Ruse dispune de capacități importante de cercetare-dezvoltare. Această tendință, bazată pe anumite erori de tactice ale armatei ruse în prima parte a războiului din Ucraina, este periculoasă, deoarece induce populației din statele occidentale ideea că Rusia nu are capacitatea de a face față unei confruntări cu NATO. Ca atare, este necesar să se estimeze corect capacitatea de reziliență a industriei de apărare a Federației Ruse, în scopul luării de măsuri la nivel strategic pentru a putea contracara eficient un eventual atac asupra unui stat membru al NATO sau al UE.

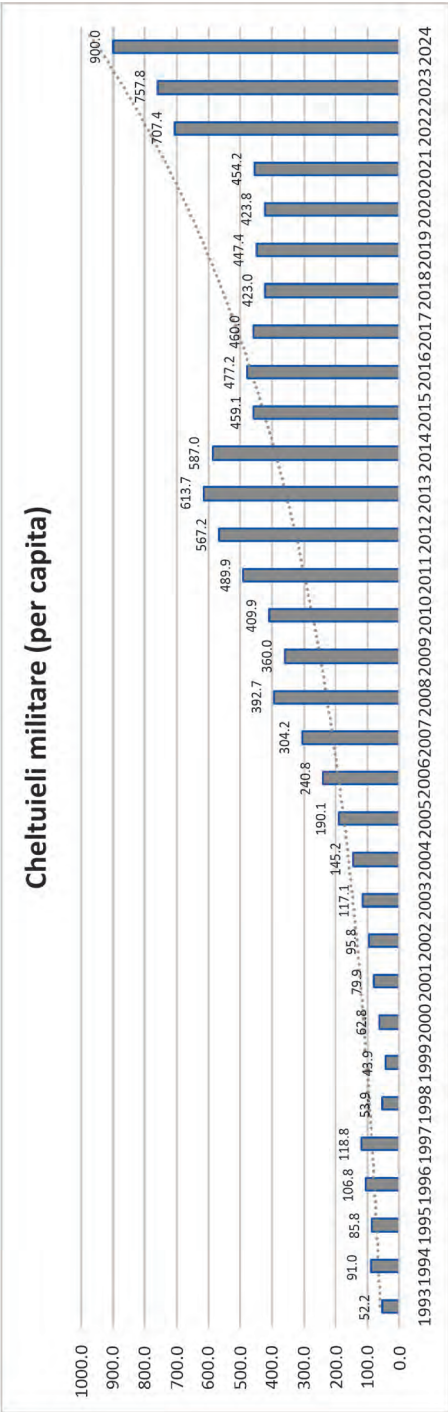
Similar, dacă analizăm datele privind valoarea nominală a investițiilor realizate în domeniul apărării, observăm atingerea maximului acestora în anul 2024, respectiv o cifră estimată de specialiștii SIPRI la 140.000 de milioane USD. Analiza datelor furnizate de SIPRI relevă faptul că, în anul 2024, cheltuielile militare au crescut cu peste 30.000 de milioane USD, față de anul 2023, aspect ce relevă, încă o dată, intenția Federației Ruse de a continua conflictul militar din Ucraina, prin oferirea de armament modern și muniție suficientă propriilor forțe armate.

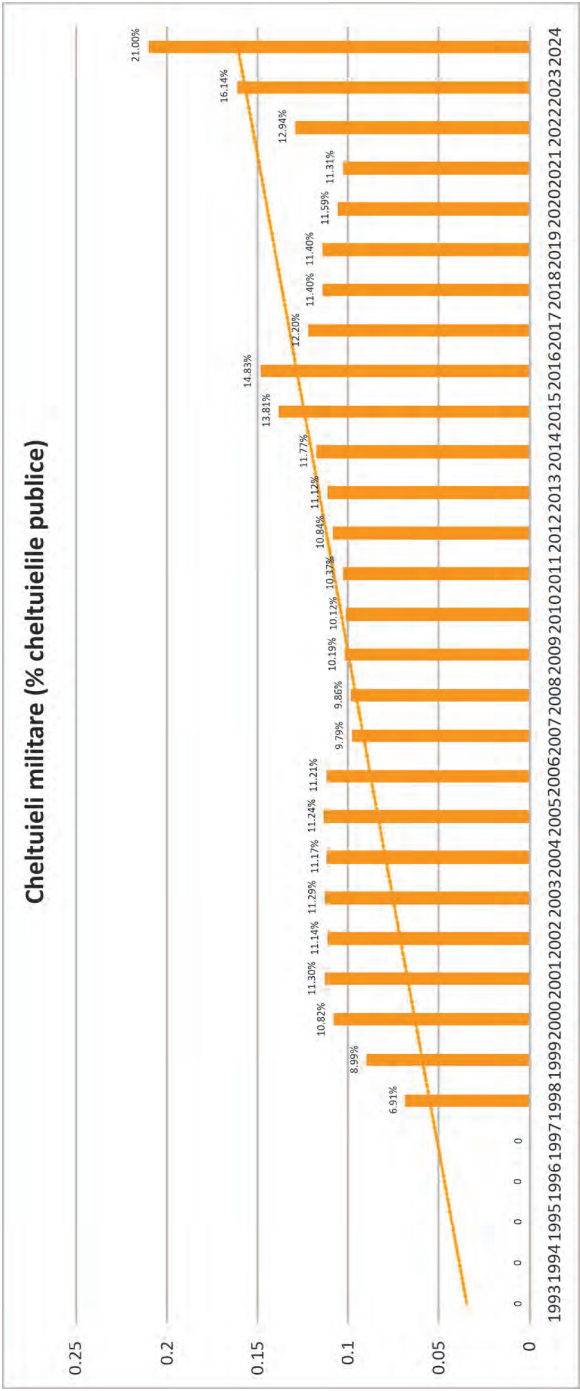
Graficul 1: Evoluția alocării din PIB a resurselor pentru apărare ale Federației Ruse (prelucrare date de pe www.sipri.org)

Graficul 2: Evoluția cheltuielilor militare ale Federației Ruse (milioane USD) (lb.)

Graficul 3: Evoluția cheltuielilor militare ale Federației Ruse (per capita) (lb.)

Graficul 4: Alocarea cheltuielilor militare ale Federației Ruse (% din cheltuielile guvernamentale) (lb.)

Analiza cheltuielilor militare raportate la numărul de locuitori relevă tendința accentuat crescătoare din perioada 2022 (debutul conflictului militar din Ucraina) – 2024. Astfel, în anul 2022, s-a înregistrat 707,4 USD/locuitor, 757,8 USD/locuitor în anul 2023, respectiv o estimare de 900 USD/locuitor în anul 2024.

Analiza cheltuielilor militare raportate la cheltuielile publice ale Guvernului Federației Ruse relevă o alocare superioară a fondurilor în perioada 2022-2024, în anul 2024 fiind estimată cifra de 21%, în detrimentul celorlalte domenii esențiale pentru dezvoltarea unui anumit stat (ex. sănătate publică, învățământ, cheltuieli de natură socială).

Forțele terestre ruse sunt încă o forță dominată de artilerie, iar avantajul cantitativ în ceea ce privește muniția și numărul de piese de artilerie disponibile rămâne un factor critic pe câmpul de luptă. Armata rusă a început războiul cu prea puține vehicule aeriene fără pilot (UAV) și muniții ghidate cu precizie, sens în care s-a confruntat cu dificultăți în a atinge cu precizie anumite ținte militare. Această situație s-a schimbat, Federația Rusă achiziționând cantități mai mari de UAV-uri din seriile Orlan, Zala și Supercam, care asigură o acoperire persistentă în spatele liniilor ucrainene, în timp ce adoptarea pe scară largă de UAV-uri comerciale (în principal, DJI Mavics) a îmbunătățit considerabil supravegherea liniei frontului.

De asemenea, proiectilele de artilerie ghidate cu laser Krasnopol sunt folosite în cantități mai mari, împreună cu UAV-urile Orlan-30, care pot desemna cu laser ținte pentru artileria deținută de forțele armate ruse.

În concluzie, toate datele prezentate anterior relevă importanța pe care Federația Rusă o acordă consolidării domeniului apărării, respectiv complexului militar rus, cu scopul de a oferi forțelor armate ruse cele mai moderne echipamente militare de care dispun pentru a obține un avantaj strategic pe câmpul de luptă. Deși Ucraina, printr-un efort militar susținut, a intrat pe teritoriul Federației Ruse, nu trebuie subestimată capacitatea Federației Ruse de a regenera anumite forțe armate și de a realiza contraatacuri cu efecte directe în dinamica conflictului militar din Ucraina.

APROVIZIONAREA CU COMPONENTE MILITARE MODERNE A COMPLEXULUI MILITAR AL FEDERAȚIEI RUSE

În ultima perioadă, cu scopul de a evita sancțiunile internaționale impuse de statele occidentale, precum și de Uniunea Europeană și NATO, Federația Rusă a realizat un mecanism care îi permite să obțină produsele și tehnologiile militare și cu dublă utilizare necesare pentru dezvoltarea propriei industrii de apărare de la state cu care are relații economice și militare speciale (ex. China, Republica Islamică Iran, Coreea de Nord), în special de la China, stat care dispune de tehnologii militare avansate, având în vedere apetența acestui stat de a investi sume importante în cercetarea în domeniul militar. Totodată, Republica Islamică Iran a transferat recent Federației Ruse rachete balistice cu rază scurtă de acțiune pentru a le utiliza în războiul împotriva Ucrainei, finalizând, astfel, o livrare despre care oficialii americani și occidentali au avertizat că era în pregătire de aproape un an (Petrescu, 2024). Coreea de Nord a exportat în Rusia muniția necesară pentru susținerea războiului din Ucraina, în contrapartidă cu alimente furnizate de Federația Rusă.

De asemenea, Rusia face contrabandă cu componente militare și cu dublă utilizare prin rețele ilicite, în principal prin intermediul Uniunii Economice Eurasiatice (EAEU), vizând zona Balcanilor, China, Turcia și Republica Islamică Iran. Această situație creează o formă de economie paralelă a pieței negre pentru furnizarea anumitor componente militare și cu dublă utilizare, o piață care contribuie la susținerea economiei de război a Federației Ruse (Miroshnychenko, 2023).

În pofida sancțiunilor internaționale impuse de NATO și UE, Federația Rusă a demonstrat o capacitate continuă de a accesa cantități suficiente de componente militare occidentale, prin utilizarea de metode de eludare a regimurilor internaționale și naționale de control al exporturilor. Adaptarea la actualul regim de sancțiuni a fost unul dintre punctele forte ale complexului militar rusesc, constituind o avertizare serioasă la adresa eficienței sistemului internațional de control al exporturilor de produse și tehnologii militare și cu dublă utilizare (Ezhov, 2024). În acest context, autoritățile de la Moscova beneficiază de aplicarea externă insuficientă și inconsistentă a sancțiunilor internaționale, precum și de lacune în controlul exporturilor către țări terțe. Astfel, Federația Rusă eludează sancțiunile, în principal, prin importuri din state terțe care nu fac parte din grupul statelor sancționate la nivel internațional (Bryne, Sommerville, 2023), respectiv China, Republica Islamică Iran, Coreea de Nord (prin faimoasele rute de aprovizionare cu muniție „Orient Express”), Turcia, Kazahstan, Belarus etc.

Acest lucru permite complexului militar rus să importe direct anumite sisteme disponibile pe piață (de exemplu, drone de atac iranene) și componente militare esențiale pentru dezvoltarea propriilor echipamente militare. De asemenea, industria de apărare rusă utilizează rețele bine stabilite de intermediari care nu sunt incluși pe lista de sancțiuni internaționale, companii-fantomă, entități disimulate sub alte denumiri din state „neutre”, scopul acestora fiind de a importa produse și tehnologii care să fie utilizate de complexul militar al Federației Ruse (Corera, 2024).

În acest context, este necesar să se analizeze oportunitatea extinderii sancțiunilor internaționale și asupra entităților care sprijină achiziția de echipamente militare și cu dublă utilizare necesare complexului militar rus. Totodată, este necesar să se negocieze cu statele care sprijină activ complexul militar rus cu echipamente și muniție pentru susținerea conflictului militar din Ucraina, pentru diminuarea sau chiar stoparea ajutorului acordat Federației Ruse.

În acest sens, China, Turcia și Kazahstan reprezintă principalele state care pot achiesa la eventuale propuneri de interzicere a exporturilor de produse și tehnologii militare și cu dublă utilizare către Federația Rusă, având în vedere că se pot utiliza anumite pârgii de natură comercială care pot fi folosite în negocierile cu aceste state. Celelalte state, precum Republica Islamică Iran și Coreea de Nord, nu vor accepta să renunțe la relația militară cu Federația Rusă, având în vedere faptul că, la nivelul comunității internaționale, au fost dispuse măsuri sancționatorii pentru încălcarea regimului de neproliferare a armelor de distrugere în masă și a rachetelor purtătoare la țintă.

În prezent, conform datelor furnizate de SIPRI, Federația Rusă dispune de 5.889 de focoase nucleare, din care 1.710 sunt pregătite pentru a fi utilizate, iar 2.670 sunt stocate (SIPRI, 2024).

În ultima perioadă, oficialii ruși au dat de înțeles că vor face modificări la poziția oficială a Federației Ruse privind utilizarea armelor nucleare, pe fondul incursiunii Ucrainei în regiunea sa de frontieră, Kursk. Aceste amenințări cu folosirea armelor nucleare nu sunt singulare, oficialii de la Moscova amenințând continuu Ucraina și Occidentul cu utilizarea acestui tip de armament neconvențional.

Recent, ministrul adjunct de externe, Serghei Ryabkov, a declarat faptul că Rusia este în curs de modificare a doctrinei sale nucleare, care stabilește condițiile în care pot fi utilizate armele nucleare, din cauza a ceea ce Federația Rusă consideră a fi o „escaladare” a războiului cu Ucraina susținută de Occident (Trevelyan, 2024).

Federația Rusă a acuzat Occidentul că a încurajat raidul transfrontalier al Ucrainei, în urma căruia forțele armate ucrainene au cucerit aproape 800 de kilometri pătrați de teritoriu rusesc de la începutul acestuia, la 6 august 2024. Aliații NATO ai Ucrainei neagă că ar fi avut cunoștință în prealabil de operațiune sau că ar fi participat direct sau indirect la ofensivă. Având în vedere acest aspect, este posibil ca statele membre ale NATO să nu fi avut cunoștință de faptul că Ucraina a folosit armament occidental în atacurile realizate pe teritoriul Federației Ruse.

În context, ministrul adjunct de externe al Federației Ruse a declarat că se lucrează „într-un stadiu avansat” la modificarea doctrinei nucleare care reglementează utilizarea armelor nucleare. În prezent, doctrina nucleară prevede faptul că Federația Rusă „își rezervă dreptul de a utiliza arme nucleare ca răspuns la utilizarea armelor nucleare și a altor tipuri de arme de distrugere în masă împotriva sa și/sau a aliaților săi, precum și în caz de agresiune împotriva Federației Ruse cu arme convenționale, atunci când însăși existența statului este amenințată”. Alte condiții care ar putea determina utilizarea armelor nucleare de către Federația Rusă includ „primirea de informații fiabile cu privire la lansarea de rachete balistice care atacă teritoriul Federației Ruse și (sau) aliații săi”, precum și „impactul inamicului asupra instalațiilor de stat sau militare de importanță critică.” (Ib.).

Deși amenințările Rusiei cu privire la utilizarea armelor nucleare nu constituie o noutate, comentariile lui Ryabkov, care sunt urmare a unor declarații recente ale unor oficiali de rang înalt, inclusiv de la nivelul Administrației Prezidențiale, indică faptul că Federația Rusă pregătește terenul pentru modificări ale politicii de stat cu privire la condițiile în care ar fi acceptabilă utilizarea armelor nucleare.

Incursiunea Ucrainei pe teritoriul Federației Ruse și țintirea de către aceasta a instalațiilor și infrastructurii militare cu ajutorul armamentului furnizat de Occident, în special în cazul rachetelor cu rază lungă de acțiune, au ridicat, de asemenea, miza cu privire la posibilitatea ca Moscova să ia în considerare utilizarea armelor nucleare pentru a-și apăra propriul teritoriu.

În context, nu trebuie ignorată posibilitatea unui atac cu arme nucleare tactice de către Federația Rusă împotriva Ucrainei, o potențială țintă putând fi capitala Kiev. Alegerea capitalei constă în faptul că o lovitură nucleară tactică trebuie să aibă un impact major în plan psihologic și să conducă la demararea urgentă de negocieri de pace în condiții favorabile Federației Ruse. Până în prezent, autoritățile de la Moscova, deși au amenințat în repetate rânduri cu folosirea armelor nucleare, s-au abținut totuși de la utilizarea acestora, având în vedere potențialele repercusiuni

în plan militar și strategic, prin impunerea unor sancțiuni drastice politice și economice din partea statelor occidentale și a organizațiilor internaționale (ex. ONU).

Un atac cu arme nucleare al Federației Ruse la adresa unui stat membru al NATO sau al UE este foarte puțin probabil, având în vedere consecințele imediate în plan militar și posibilitatea declanșării unor atacuri similare din partea NATO, cu efecte incontrolabile în plan securitar.

POSIBILE IMPLICAȚII, PENTRU ROMÂNIA, ALE ACȚIUNILOR MILITARE DESFĂȘURATE DE FEDERAȚIA RUSĂ

Conflictul militar din Ucraina se situează la frontiera de stat a României, statul nostru fiind afectat de un aflux important de refugiați, de la debutul războiului și până în prezent. Autoritățile române au dispus măsuri eficiente pentru gestionarea corespunzătoare a acestui flux de refugiați, eforturile depuse de instituțiile statului fiind apreciate de factorii de conducere ai Uniunii Europene și ai NATO.

Un risc major este reprezentat de acțiunile militare ale Federației Ruse, care au vizat, la un moment dat, cucerirea orașului Odesa și a împrejurimilor, existând riscul ca, în situația în care forțele armate ruse reușeau cucerirea acestei zone, să avem frontieră comună cu Rusia. O situație de risc a fost reprezentată de cucerirea, la debutul războiului, a Insulei Șerpilor de către forțele armate ruse, aspect ce a generat o poziție strategică a Federației Ruse în proximitatea teritoriului României. Insula Șerpilor constituie o poziție strategică prin prisma faptului că forțele armate ruse puteau monitoriza mai facil mișcările trupelor naționale și pe cele ale NATO poziționate în regiunea Dobrogei.

Alt factor de risc este reprezentat de dronele ruse care survolează teritoriul de la frontiera dintre Ucraina și România, existând incidente când fragmente provenind de la dronele ruse au fost identificate pe teritoriul național. De asemenea, un alt factor de risc a fost reprezentat de bombardamentele forțelor armate ruse în porturile ucrainene situate în imediata vecinătate a frontierei de stat a României, existând riscul ca anumite obuze să ajungă din greșeală pe teritoriul național.

Pericolul nuclear nu trebuie exclus, acesta fiind reprezentat, în principal, de pericolul generat de incidente generate deliberat sau accidental la nivelul Centralei Nuclearelectrice (CNE) de la Zaporojie, care este, în prezent, sub controlul Federației Ruse. În cazul producerii unui incident de natură radiologică la CNE Zaporojie, există riscul poluării radiologice a teritoriului național, similar perioadei după accidentul

nuclear produs în anul 1986, la CNE Cernobîl, cu afectarea sănătății populației României și a economiei naționale.

De asemenea, deși probabilitatea este foarte redusă, există totuși riscul unui atac al Rusiei cu arme nucleare tactice la adresa Ucrainei, în acest context existând consecințe privind afectarea radiologică a populației României. Un atac nuclear al Federației Ruse care să afecteze un stat membru al NATO este extrem de redus, având în vedere efectele la adresa Rusiei care vor fi puse în aplicare imediat de către Alianța Nord-Atlantică.

Având în vedere aceste aspecte, considerăm că este necesar ca, la nivel național, să se accelereze procesul de modernizare a forțelor armate române, inclusiv prin creșterea alocărilor bugetare dedicate modernizării industriei de apărare și pentru achiziționarea de pe piața externă de echipamente militare moderne. Concomitent, este necesar să se acționeze pentru recrutarea de personal militar pregătit corespunzător, care să facă față unui eventual război modern, inclusiv pregătirea rezerviștilor, care pot sprijini forțele armate profesioniste în situația unui conflict militar declanșat de Federația Rusă.

Totodată, nu trebuie neglijate acțiunile de tip hibrid desfășurate de entități coordonate direct sau indirect de autoritățile de la Moscova, precum campaniile de dezinformare și atacurile cibernetice la adresa site-urilor autorităților române sau cele aferente infrastructurii critice. În acest context, este oportun, pentru combaterea dezinformării, să se realizeze o comunicare strategică eficientă de către instituțiile din cadrul Sistemului Național de Securitate. În situația atacurilor cibernetice, trebuie crescut nivelul de pregătire al instituțiilor specializate, care să fie capabile să prevină astfel de atacuri sau să limiteze efectele acestora la nivelul instituțiilor esențiale ale statului român.

CONCLUZII

Din analiza realizată, rezultă faptul că armata Federației Ruse este capabilă să se confrunte cu adversari de același nivel. Faptul că autoritățile de la Moscova nu țin cont de pierderile umane și materiale de pe front face din Federația Rusă un adversar periculos, chiar și pentru adversarii mai avansați din punct de vedere tehnologic (ex. SUA). De asemenea, un alt avantaj al Federației Ruse este dat de arsenalul nuclear de care dispune, autoritățile de la Moscova fiind dispuse, în anumite condiții, să utilizeze acest arsenal prin asumarea oricăror consecințe în plan securitar.

În acest context, este necesar ca, la nivelul NATO și al UE, dar și individual, la nivelul statelor membre, să se monitorizeze continuu industria de apărare a Federației Ruse, cu accent pe dezvoltarea capabilităților ce pot fi utilizate pentru un eventual atac al statelor membre ale NATO și/sau ale UE. În acest sens, este necesar să se anticipeze tendințele viitoare în domeniul industriei de apărare, cu accent pe capacitatea Federației Ruse de regenerare a forțelor armate, structura forțelor, comanda și controlul acestora. Un alt aspect foarte important al cercetării constă în analiza provocărilor și oportunităților cu care se confruntă Federația Rusă în ceea ce privește producerea/achiziționarea de echipamente și tehnologii militare de ultimă generație.

Această analiză poate fi utilizată inclusiv pentru a evalua corect efectele pe care le-au avut sancțiunile impuse la nivelul organizațiilor euroatlantice împotriva Federației Ruse, precum și eficiența acestor măsuri. După realizarea unei evaluări pertinente, se pot adopta alte sancțiuni sau se pot actualiza cele existente, inclusiv luarea unor măsuri sancționatorii împotriva statelor care sprijină complexul militar al Federației Ruse, chiar și prin livrarea de echipamente militare sau materiale strategice din statele occidentale care ajung în Rusia prin intermediul unor companii intermediare, specializate în eludarea regimului de control al exporturilor de produse și tehnologii militare și cu dublă utilizare.

BIBLIOGRAFIE:

1. Bermudez, J.S., Cha, V., Jun, J. (6 octombrie 2023). *Dramatic Increase in DPRK-Russia Border Rail Traffic After Kim-Putin Summit*. Beyond Parallel, <https://beyondparallel.csis.org/dramatic-increase-in-dprk-russia-border-rail-traffic-after-kim-putin-summit>, accesat la 8 septembrie 2024.
2. Bilousova, O., Gribanovskiy, O., Hilgenstock, B., Ribakova, E. & Shapoval, N., Vlasiuk, V. (iunie 2023). *Russia's Military Capacity And The Role Of Imported Components*, <https://kse.ua/wp-content/uploads/2023/06/Russian-import-of-critical-components.pdf>, accesat la 8 septembrie 2024.
3. Byrne, J., Somerville, G. (2023). *The Orient Express: North Korea's Clandestine Supply Route to Russia*. Report. London: Royal United Services Institute, <https://rusi.org/explore-our-research/publications/commentary/report-orient-express-north-koreas-clandestine-supply-route-russia>, accesat la 8 septembrie 2024.
4. Corera, G. (21 februarie 2024). *Russia 'Struggling with Supply of Weapons and Ammunition' for Ukraine War – Western Officials*. BBC, <https://www.bbc.com/news/world-europe-68364924>, accesat la 8 septembrie 2024.
5. Ezhov, S. (27 ianuarie 2024). *Our man in Brussels: The Insider has unmasked GRU officer helping the Kremlin evade sanctions from his base in the heart of Europe*. The Insider, <https://theinsider.ru/en/politics/268669>, accesat la 8 septembrie 2024.

6. Miroshnychenko, B. (29 mai 2023). *Russia's military-industrial complex is gaining momentum. Where does the money come from, and who helps Russia produce missiles?* Ukrainska Pravda, <https://www.pravda.com.ua/eng/articles/2023/05/29/7404294>, accesat la 8 septembrie 2024.
7. Petrescu, E. (2024). *Iranul i-a trimis Rusiei rachete balistice. Dezvăluiri din presa americană care alarmează Washingtonul*, <https://ziare.com/razboi-ucraina/iran-rachete-balistice-rusia-1892509>, accesat la 8 septembrie 2024.
8. SIPRI (2024). *Role of nuclear weapons grows as geopolitical relations deteriorate*, <https://www.sipri.org/media/press-release/2024/role-nuclear-weapons-grows-geopolitical-relations-deteriorate-new-sipri-yearbook-out-now>, accesat la 8 septembrie 2024.
9. Trevelyan, M. (2024). *Russia says it will change nuclear doctrine because of Western role in Ukraine*, <https://www.reuters.com/world/europe/russia-will-change-nuclear-doctrine-due-west-actions-ukraine-official-says-2024-09-01/>, accesat la 8 septembrie 2024.

ARMELE CU ENERGIE DIRECȚIONATĂ – COMPONENTĂ A TEHNOLOGIEI EMERGENTE PERTURBATOARE CU IMPLICAȚII ASUPRA STABILITĂȚII STRATEGICE

Colonel (r.) dr. Romică CERNAT

*Cadru didactic universitar asociat, Departamentul de Științe Politice,
Facultatea de Științe Politice, Filosofie și Științe ale Comunicării, Universitatea de Vest, Timișoara
10.55535/GMR.2024.4.38*

Directed energy weapons represent an emerging, disruptive, credible, relevant technology with the potential for use in all military action domains and with the role of influencing the power balance globally.

Given that the nature of the threats has changed in the current security environment, the great powers need a more strategic approach to capitalize on future technologies, including directed energy weapons, in a successful manner. Against the background of escalating tensions in many regions of the globe, emerging technologies are an essential lever for both defence and deterrence. In relation to conventional kinetic weapons, directed energy weapons have some advantages – precision, reduced costs, calibrated effects, possibility to be employed to neutralize vital targets for adversaries without causing collateral damages –, but also some disadvantages: decreasing the force and effect of the radius/beam, relatively range short, impossibility of being employed against the targets located behind some obstacles, low progress in adapting to the needs of the armed forces services and fielding in weapon systems.

Electromagnetic radiation is critical for communications, command and control, navigation, targets acquisition, information collection, surveillance, reconnaissance, missile guidance, early warning, and neutralization of targets, aspects that have propelled the development of capabilities, including directed energy weapons directed, to counteract efficient use of electromagnetic spectrum or to neutralize some targets.

Keywords: directed energy weapons; high energy lasers; high-power microwave weapons; electromagnetic spectrum; drones;

INTRODUCERE

Schimbarea ordinii mondiale este în desfășurare, la fel și cea mai mare competiție tehnologică din ultima epocă. Este din ce în ce mai dificil pentru o superputere să mențină supremația tehnologică, având în vedere ascensiunea și progresele Chinei, dar și evoluțiile tehnologice ale celorlalte mari puteri. Rusia și China, împreună cu aliații lor, fac eforturi vizibile să reorganizeze ordinea globală și să promoveze interesele lor economice și politice la nivel global – acțiuni care amenință statutul SUA de lider global (Booz, 2024, pp. 1-10).

Atât în documentele SUA privind securitatea națională, cât și în studiile privind echilibrul de putere și descurajarea la nivel global sunt menționate un număr de *tehnologii emergente* care ar putea avea un impact perturbator asupra celor două domenii în anii următori, dar și implicații semnificative pentru cursa înarmării, conceptele militare ale operațiilor și viitorul războiului. Aceste tehnologii includ: *inteligența artificială, sistemele letale de arme autonome, armele hipersonice, armele cu energie direcționată, biotehnologia și tehnologia cuantică.*

Armele cu energie direcționată (AED) sunt definite ca acele arme care folosesc energie electromagnetică concentrată, pentru a împiedica funcționarea normală, provocarea de daune fizice care să le afecteze utilizarea, scoaterea din funcțiune, distrugerea echipamentelor, tehnicii și armamentului, precum și neutralizarea personalului inamicului. Costurile reduse pentru lovituri și capacitatea aproape nelimitată de executare a focului le transformă în mijloace eficiente și eficace, în raport cu cele convenționale, pentru apărarea împotriva salvelor de rachete și a grupărilor aeriene mari și dense de vehicule fără pilot.

Teoretic – datorită vitezei de reacție –, armele cu energie direcționată ar putea reprezenta o opțiune viabilă pentru interceptarea rachetelor în faza de impuls, dar experții nu sunt convinși de fezabilitatea și implementarea acestei soluții. AED ar putea fi folosite pentru a dezactiva temporar sau pentru a deteriora/avaria sateliții și senzorii, acțiune ce ar putea afecta operațiile de colectare a informațiilor, comunicațiile militare, precum și sistemele de poziționare, navigație și sincronizare utilizate pentru determinarea țintelor. *Armele cu microunde de mare putere mare (AMMP), ca parte a AED, reprezintă mijloace non-cinetice pentru neutralizarea sistemelor de comunicații, electronice, precum și a dispozitivelor explozive improvizate.* De asemenea, a fost explorată și posibilitatea utilizării acestora

pentru controlul mulțimii (Sayler, ian. 2024, pp.1-3, O'Rourke, 2023, pp. 1-20, Sayler, febr. 2024, pp. 1-3).

Suntem într-o perioadă a unei competiții accentuate pentru statutul de superputere, care are consecință un mediu de securitate din ce în ce mai contestat, cu războaie în Europa și Orientul Mijlociu, dar și confruntări în Mările Chinei de Sud și de Est. SUA consideră China principala amenințare pentru securitatea sa națională, urmată îndeaproape de Rusia. În ultima perioadă, ambele au susținut un program amplu de investiții în știință și tehnologie militară. China, pentru a contracara Joint All-Domain Command and Control initiative/JADC2 (Inițiativa întrunită de comandă și control în toate mediile a SUA), dezvoltă un nou proiect militar, cunoscut sub numele de *Război de precizie multi-mediu*, pentru a-și moderniza forțele specifice fiecărui mediu, de la cel cibernetic la cel spațial. Ambele concepte operaționale fundamentale se bazează pe interconectarea comenzii și controlului, comunicațiilor, calculatoarelor, informațiilor, supravegherii și recunoașterii pentru a coordona rapid puterea de foc și a exploata punctele slabe ale adversarului. Analizii din zona apărării susțin că AED vor juca un rol cheie în ceea ce este cunoscut sub numele de *apărare stratificată*, dispunând de tehnologia sau contramăsurile necesare pentru a neutraliza multiple amenințări în situații complexe. Implementarea AED este afectată de complexitatea lor tehnologică, dar și de anumite materiale, cum ar fi germaniul și galiul, și de componentele scumpe pentru precizie (Demarest, 2024, pp. 1-5).

AED includ *lasere cu energie mare* (LEM), *arme cu microunde de mare putere* (AMMP) și *arme cu fascicul de particule* (Sayler, febr. 2024, pp. 1-3). AED fac parte dintr-un set de capabilități avansate și domenii care sunt esențiale pentru *descurajare* și *menținerea avantajului competitiv* de către marile puteri. Acest articol examinează unele dintre consecințele introducerii acestor arme în înzestrarea armatelor, pentru stabilitatea globală (Townshend, 2019, pp. 2-15; Department of Defense, 2022, pp. 1-22).

Efectul de descurajare al tehnologiilor emergente funcționează atunci când potențialilor adversari li s-au pus la dispoziție suficiente date privind un anumit sistem de arme, pentru a-l considera cert, autentic și, concomitent, li se creează incertitudine privind potențialul propriilor capabilități (Townshend, pp. 2-15). Conflictul din Ucraina a evidențiat și o schimbare în strategia marilor puteri, generată de întrebuintarea în luptă, în toate mediile, a unui spectru larg de sisteme și platforme de arme, de la cele convenționale la capabilități bazate pe tehnologiile emergente, război politic și informațional, instrumente culturale și forme sofisticate de exercitare a puterii. *O nouă dimensiune a descurajării este determinată*

de proiectarea puterii bazată pe asocierea/combinarea noilor tehnologii emergente cu noile tehnici de război hibrid și provocări și praguri ambigue. Adaptarea la aceste noi realități, prin adoptarea unor abordări eficiente și ferme la acest tip de descurajare, poate fi o modalitate de răspuns (Ib.). O generație nouă de arme – multe dependente de așa-numita tehnologie emergentă – va permite forțelor desfășurate în teatrul de acțiuni militare descoperirea și lovirea oportună, cu precizie, rapidă, a țintelor în toate mediile de ducere a acțiunilor de luptă.

Marile puteri alocă fonduri considerabile pentru dezvoltarea AED – tehnologii de apărare critice și emergente –, cu scopul de a le folosi pentru a anihila amenințările prezentate de drone și rachete, dar și pentru utilizarea în calitate de capabilități spațiale. Printre aplicațiile potențiale de aplicare pot fi enumerate *LEM* și capabilități cu *MMP*, *sisteme cu rază scurtă de acțiune utilizate pentru apărarea aeriană (SRSAAA)* și pentru a neutraliza *sistemele aeriene fără pilot (SAP)*, precum și neutralizarea *rachetelor, pieselor de artilerie și aruncătoarelor (RAA)* (Demarest, 2023, pp. 1-12). *NATO a accelerat procesul de transformare și adaptare pentru a face față amenințărilor prezente și viitoare și pentru a menține avantajul tehnologic, inclusiv prin experimentarea și implementarea mai rapidă a tehnologiilor emergente* (North Atlantic Council, 2024, pp. 1-6).

Laserul întrebuintează energia direcționată pentru neutralizarea unei ținte. Aceasta nu se realizează prin încălzire și topire, nu există o interacțiune a undelor, ci doar o cantitate mare de energie. Se focalizează un fascicul sau un fascicul de energie pentru a orbi, a tăia sau a provoca daune prin încălzire asupra unei ținte. AMMP folosesc spectrul electromagnetic în aer, spațiu pentru a anula/opri capacitatea de a opera corespunzător, a oricărui sistem care folosește tensiune electrică și curent electric. Acestea emit unde de energie care suprasolicită sau „prăjesc” componentele electronice. Fiecare tip de armă cu energie direcționată are *puncte forte* și *puncte slabe*. Pentru ca un laser să fie eficient, sistemul său trebuie să poată detecta o amenințare și să o urmărească. Chiar dacă sunt puternice, practice, iar sistemul are dimensiuni relativ reduse, distanța estimată la care operează actualele sisteme este de aproximativ 7 kilometri (Demarest, ib.), iar starea vremii și durata de acțiune pot încă să le afecteze utilitatea. În timp ce AMMP pot avea un efect aproape instant asupra componentelor electronice, eficacitatea lor este redusă la distanțe mai mari. Și, în timp ce LEM pot perfora materiale diferite, anumite condiții atmosferice, inclusiv ceața sau vântul, pot afecta sau modifica rezultatul la țintă. Având în vedere că totul este automatizat, platforma este dependentă de producția, continuitatea și cantitatea de energie electrică

care o alimentează. Armatele fac eforturi pentru a materializa sistemele de energie direcționate în capacități ofensive și defensive.

În comunitatea de apărare, în general, este recunoscut că există un decalaj mare între *dezvoltarea* unei tehnologii, *implementare* și *achiziția* acesteia. Referitor la armele cu energie direcționată – tehnologie prea importantă pentru a fi ignorată, potrivit experților –, se constată o presiune și urgență pentru accelerare, generate și de Războiul din Ucraina, pentru necesitatea finalizării procesului de dezvoltare și implementare (ib.). Datorită dezvoltării explozive a tehnologiei moderne și accelerării proliferării armamentelor, există o îngrijorare reală în rândul oamenilor de știință cu privire la efectele științei și tehnologiei asupra omenirii, pozitive și negative, potențiale și reale și, mai ales, despre rolul științei și al oamenilor de știință în evoluția echilibrată a implementării în domeniul militar a rezultatelor acestora. Întrucât conflictele din Ucraina și Orientul Mijlociu continuă, marile puteri acționează pentru adaptarea forțelor armate la noua realitate a războiului și eficientizarea strategiilor de modernizare pentru a face față provocărilor mediilor de ducere a acțiunilor de luptă (Demarest, 2024, pp. 1-5).

Stabilitatea globală, de regulă, este afectată atunci când o mare putere dispune de capacități militare pentru care celelalte mari puteri, încă, nu dispun de capacitățile necesare pentru a le contracara sau o mare putere poate obține un avantaj evident prin declanșarea unui război. Dacă se face referire la SUA, China, Rusia, sistemul global va fi instabil atunci când una dintre aceste mari puteri are capacitatea ca, printr-o primă lovitură, să elimine întreaga capacitate de răspuns a celeilalte. În această situație, niciuna dintre părți nu ar avea niciun motiv de a nu iniția ea prima lovitură nucleară, dar, totodată, fiecare parte știe că orice război total va produce daune masive, indiferent de cine a declanșat prima lovitură, așadar, situația este relativ stabilă. Paradoxul consecințelor dezvoltării armelor ce folosesc tehnologie emergentă este că, aparent, se reduc efectele distructive asupra personalului și tehnicii sau pericolul declanșării unui război, dar, în realitate, omenirea se îndreaptă către o lume volatilă și periculoasă (Gertler, 1987, pp. 1-2, 5-15).

AED au potențialul de a schimba modul de ducere a acțiunilor militare și natura războiului, cu implicații pentru securitatea națională a marilor puteri. Aceste implicații se referă, printre altele, la: *scurtarea duratei de la senzor la mijlocul de executare a focului, pot angaja mai multe ținte înainte ca adversarul să poată răspunde, pot fi folosite atât ca senzor, cât și ca armă; AED contribuie la realizarea supremației aeriene prin neutralizarea apărării aeriene inamice, AED localizează rapid și atacă sistemele sol-aer mobile*. AMMP reprezintă capacități de atac

anti-radiere, interzic acțiunile și măsurile anti-detectare ale sistemelor de apărare aeriană inamice și le atacă prin oprirea sistemelor lor; pot fi întrebuințate, în special AMMP, în operațiile precise, bazate pe efecte prin contracararea celor mai problematice strategii asimetrice folosite de inamic: utilizarea civililor ca scuturi, fără a răni civilii din zonă; AED pot contribui la realizarea controlului spațial limitat. În scop defensiv, asigură protecția mijloacelor proprii în spațiu, în scop ofensiv, pot interzice temporar întrebuințarea capacităților spațiale de către inamic și neutralizarea sau distrugerea sateliților inamici (Feickert, 2018, pp. 1-29). AED reprezintă o sursă de avantaj operațional pentru statul posesor de asemenea arme și, apoi, aceste tehnologii emergente au potențialul, odată desfășurate, de a influența echilibrul de putere global. În raport cu alte capacități, AED dețin ca atribute unice provocarea de efecte precise și adaptate împotriva mai multor ținte aproape instantaneu, la un cost foarte redus pe lovitură, cu un randament operațional ridicat (Gunzinger, 2012, pp. xiii, 1, 20-28).

Acțiunile de luptă cu energie direcționată sunt acțiuni militare care implică utilizarea de arme, dispozitive și contramăsuri cu energie direcționată pentru scoaterea din funcțiune, provocarea de daune directe sau distrugerea echipamentelor, tehnicii și armamentului, precum și neutralizarea personalului inamicului sau pentru a întrerupe, exploata, reduce sau preveni utilizarea ostilă a spectrului electromagnetic (SEM) prin deteriorare, distrugere și perturbare. De asemenea, includ acțiuni întreprinse pentru a proteja echipamentele proprii, instalațiile și personalul și pentru a menține utilizarea proprie a SEM. Acestea sunt parte a misiunilor războiului electronic și includ tehnologie de interzicere activă, lasere, arme cu frecvență radio, sisteme anti-satelit cu energie direcționată și sisteme de AMMP (Defense Intelligence Agency, 2022, pp. 41-48; Gunzinger, ib.).

Energia direcționată (ED) este o expresie folosită pentru a descrie **o gamă largă de capacități non-cinetice care produc un fascicul de energie electromagnetică concentrată sau particule atomice sau subatomice capabile să deterioreze sau distrugă echipamentele, instalațiile și personalul inamic în toate mediile de ducere a acțiunilor de luptă**. Acțiunile de luptă cu energie direcționată includ acțiuni întreprinse pentru a **proteja echipamentele, instalațiile și personalul forțelor proprii și asigurarea utilizării spectrului electromagnetic de forțele proprii** (Gunzinger, ib.). Armata care dezvoltă și introduce în dotarea forțelor armate arme laser sau cu AMMP va avea un avantaj militar distinct. AED vor complementa armele cinetice și vor combate diferite amenințări emergente, cum ar fi roiriile de drone, navele de atac rapid și rachetele de croazieră. Detalii în figura 1, 2 și 3. În figura 1 sunt înfățișate drone și rachete care atacă (Demarest, 2023 p. 4).

Figura 1: Modul în care armele cu energie direcționată pot fi utilizate în acțiunile de luptă (Demarest, p. 4)

Sunt analiști care susțin că potențialul AED ar putea schimba însăși natura războiului sau pot asigura statelor care posedă asemenea arme un avantaj necontestat, în timp ce alții subliniază că proiectele bazate pe laser nu s-au dezvoltat în ritmul prognozat (Feickert, 2018, p. 5).

LASERUL – TRĂSĂTURI ȘI ÎNTREBUINȚARE ÎN ACȚIUNI DE LUPTĂ

LEM folosesc lumină concentrată pentru a provoca daune fizice unei ținte. AED, prin desfășurarea de sisteme viabile de arme, prezintă o relevanță potențială în abordarea unor amenințări actuale și emergente, concepute pentru a neutraliza rachete, artilerie și aruncătoare, eliminarea anumitor amenințări pentru apărarea aeriană, împotriva mijloacelor cu rază scurtă de acțiune și pentru obținerea succesului în acțiunile de luptă în toate mediile (O'Rourke, 2023, pp. 1-20). LEM aeropurtate au potențialul de a schimba natura luptei în toate mediile. Aeronavele sau platformele dotate cu LEM se pot întrebuința pentru lovirea rachetelor balistice, rachetelor aer-sol, vehiculelor aeriene de luptă fără pilot, ambarcațiuni de suprafață, a altor platforme aeriene, precum și a sistemelor dispuse în spațiu, putând fi întrebuințate cu succes în executarea de lovituri cu precizie asupra unor ținte inamice extrem de apărute, dar și pentru autoapărarea navelor de suprafață sau a echipamentului forțelor terestre (O'Rourke, 2024, pp. 1-20).

Spectrul electromagnetic. Spectrul electromagnetic (SEM) este o gamă de lungimi de undă sau frecvențe ale radiațiilor electromagnetice. Include unde radio, microunde, lumină vizibilă, raze X și raze gamma. Pe măsură ce lungimea de undă

a radiațiilor electromagnetice se scurtează, undele au o frecvență mai mare – cât de rapid undele electromagnetice se succed reciproc – și, prin urmare, mai multă energie (figura 2). Aceste unde sunt numite *unde electromagnetice*, deoarece au atât proprietăți electrice, cât și magnetice. Astfel de unde variază în frecvență, lungime de undă și energie. Oamenii de știință clasifică undele electromagnetice după lungimea de undă sau frecvența lor. Undele cu lungimi de undă mai scurte (de exemplu, raze gamma) au frecvențe mai mari și energie mai mare; undele cu lungimi de undă mai lungi (de exemplu, unde radio) au frecvențe mai mici și energie mai mică (Hoehn, 2022, pp. 1-3). În domeniul militar, majoritatea echipamentelor de comunicații se bazează pe unde radio și microunde, iar spectrele infraroșii și ultraviolete sunt folosite pentru tehnologii laser și colectarea de informații. Laserele cu infraroșu și ultraviolet au o lățime de bandă mai mare decât frecvențele radio și permit diseminarea unor volume mari de date (de exemplu, video) pe distanțe lungi, din cauza puterii semnalului. În domeniul militar, se pot folosi laserele ca mijloace ofensive, pentru a orbi temporar senzorii sateliților, a distruge drone și în alte scopuri (Sayler, 2021, pp. 1-21).

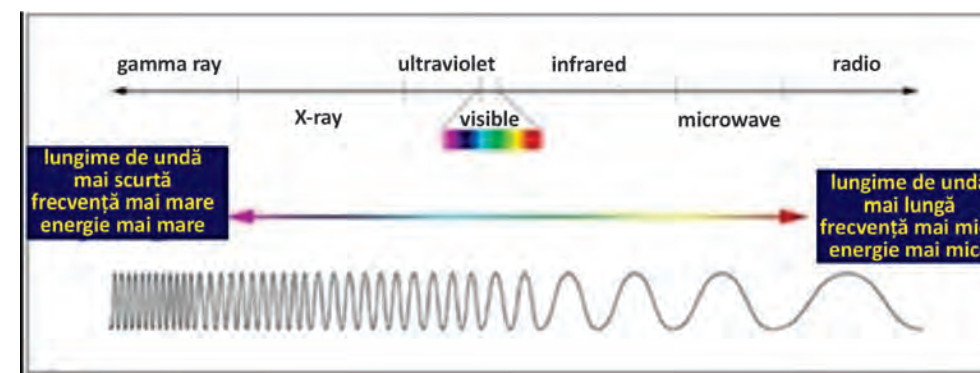

Figura 2: Spectrul electromagnetic (Hoehn, p. 1).

Aplicații militare actuale ale spectrului. Aproape toate sistemele de arme moderne, cum ar fi cele folosite de aeronave, sateliți, mijloacele de luptă terestre, nave și stațiile radio, depind de spectrul pentru a funcționa. SEM este folosit și pentru: **comunicații** – transmiterea de date aproape instantaneu între elementele dispozitivului de luptă, prin întrebuințarea stațiilor radio terestre și a sateliților de comunicare; **conștientizarea situațională** – utilizarea undelor radio, a microundelor și a radiațiilor infraroșii pentru a dezvolta o imagine a spațiului de luptă, determinând locația forțelor proprii și ale inamicului. Cele mai frecvente aplicații: de conștientizare situațională este radarul pasiv (LIDAR – **detectarea luminii**

și a distanței), detectarea și colectarea emisiilor spectrului (SIGINT) și senzori infraroșii; **război electronic** – utilizarea SEM pentru a câștiga și a menține controlul operațional al acestuia; **operații de spectru** – comanda și controlul (C2), **managementul semnăturii** (manipularea spectrului pentru reducerea semnăturii electromagnetice și identificarea și neutralizarea forțelor) și **confruntări de navigație** (acțiuni ofensive și defensive deliberate pentru utilizarea eficientă a poziționării, navigării și utilizarea oportună a informațiilor concomitent cu interzicerea acestor acțiuni pentru adversar prin angajarea coordonată a capacităților de spațiu, ciberspațiu și război electronic), comanda și controlul și, mai ales, pentru **aplicații militare emergente ale SEM** (generația a-5-a de comunicații -5 G-, utilizarea și aplicațiile inteligenței artificiale, tehnologiile de ED – comunicații laser, AED, sisteme de contracarare a UAV) (Sayler, pp. 4-19). **Războiul electronic este definit prin acele activități militare care folosesc energie electromagnetică pentru a controla spectrul electromagnetic („spectrul”) și a ataca un adversar** (Hoehn, pp. 1-3). Sunt programe care urmăresc realizarea unor lasere pentru a rezolva decalajul de capabilități necesare abordării amenințărilor asimetrice – aeronave fără pilot (AFP), nave mici și senzori de informații, supraveghere, recunoaștere.

Laserul folosește electricitatea pentru a genera fotoni sau particule de lumină. Fotonii trec printr-un mediu de amplificare – un amalgam de substanțe – care generează rapid un număr imens de fotoni, toți având aceleași caracteristici cu fotonul inițial. Acest fapt determină caracteristica de coerență a fasciculelor laser – pentru ca, în final, să fie focalizați într-un fascicul îngust (Boyd, 2024, pp. 1-3). Sistemele laser de înaltă energie – utilizate în domeniul militar – se bazează pe lasere în stare stabilă, care folosesc cristale speciale pentru a converti energia electrică de intrare în fotoni. Caracteristica principală a laserelor în stare stabilă de mare putere este că fotonii sunt creați în segmentul infraroșu al spectrului electromagnetic și, în consecință, nu pot fi văzuți de ochiul uman (Gunzinger, pp. 20-28).

Avantaje potențiale și limitări ale armelor ce întrebuințează LEM

Principalele avantaje sunt reprezentate de: *costul scăzut pe lovitură; încărcător inepuizabil de lovituri; timpul rapid de angajare a țintei*, lumina dintr-un fascicul laser poate lovi aproape instantaneu o țintă, provocând țintei daune în câteva secunde, după care, imediat, poate angaja o altă țintă; *capacitatea de a contracara rachetele ghidate*, prin urmărirea și menținerea fasciculului pe rachete; *angajarea țintei cu precizie*, spotul de lumină emis de laser poate avea un diametru de câțiva centimetri și deteriorează numai ceea ce lovește, fără pagube colaterale și răspunsuri calibrate, putând realiza și alte efecte decât distrugerea țintelor,

respectiv detectarea și monitorizarea țintelor sau producerea de efecte nonletale precum blocajul reversibil al senzorilor electrooptici.

Limitările potențiale ale laserelor se referă la: *linia de vedere*, lumina laser se deplasează prin atmosferă pe o traiectorie dreaptă, limitându-le, astfel, bătaia. Vor fi angajate doar țintele situate până la orizont sau care nu sunt protejate de anumite adăposturi; *absorbția atmosferică, dispersare și turbulență*, substanțele din atmosferă pot afecta calitatea, eficacitatea și bătaia razei laser. Absorbția crește proporțional, în general, cu distanța la țintă. Ploaia sau ceața pot împiedica funcționarea normală a laserelor; *declanșare termică*. Un sistem laser care trage în aceeași țintă pentru o perioadă mai mare de timp poate încălzi aerul prin care trece, iar acest fenomen alterează calitatea fasciculului laser și reduce efectul la țintă; *atacuri limitate*. Un laser poate ataca o singură țintă simultan, necesită câteva secunde pentru a fi dezactivat și a fi redirecționat către următoarea țintă. Aceasta condiționează limita maximă de ținte ce pot fi angajate într-o perioadă de timp; *ținte rezistente și cu contramăsuri*. Laserele cu puteri ale fasciculului mai mici, măsurate în kilowați, pot avea o eficacitate mai redusă împotriva țintelor ecranate, din material ablativ sau cu suprafețe extrem de reflectorizante ori care se rotesc rapid, precum și împotriva țintelor ce folosesc măsuri de mascare; *risc de deteriorare colaterală* a aeronavelor, sateliților și a vederii umane. Raza laser cu orientare ascendentă, care nu lovește ținta, își continuă deplasarea, cu riscul de lovi aeronave, radare, senzori sau sateliți și a le provoca daune colaterale nedorite. Lumina emisă de lasere pe anumite frecvențe poate provoca daune permanente privind vederea umană, inclusiv orbirea (O'Rourke, 2024, pp. 3-27; 2023, pp. 1-20). Efectele armelor cu LEM față de cele cu MMP sunt prezentate în figura 3.

Sunt numeroase **aplicații militare** care folosesc LEM. Printre acestea pot fi enumerate: lasere la extremitățile infraroșii și ultraviolete ale spectrului pentru a orbi temporar senzorii sateliților și distrugerea dronelor; folosirea de către tehnologiile de comunicații emergente a laserelor – transmițând lumină, în loc de unde radio, între antene; folosirea laserelor pentru a dezactiva senzori de colectare a informațiilor, distrugerea SAP mici și comunicațiile cu sateliții; munițiile ghidate cu precizie utilizează lasere pentru îmbunătățirea preciziei armamentului la mai puțin de **3 m** (Lucas, 2022, p. 1); dezvoltarea, procurarea și desfășurarea de sisteme laser de mare putere pentru neutralizarea, distrugerea SAP – la joasă înălțime, lente, mici – numite, în mod obișnuit, drone; operații sub acoperire sau clandestine de identificare a personalului la distanțe de aproximativ 200 m (Sayler, 2023, p. 1); nu există un consens cu privire la nivelul precis de putere care ar fi necesar pentru

a neutraliza diferite seturi țintă, anumite documente susțin că laserele de aproximativ 100 kW (Sayler, 2024, pp. 1-3) ar putea angaja sisteme de aeronave fără pilot, bărci mici, rachete, artilerie și aruncătoare, în timp ce laserele de aproximativ 300 kW (Ib.) ar putea angaja în plus rachete de croazieră care zboară în anumite profiluri (adică zboară peste – mai degrabă decât către – laser), pentru a apăra mijloacelor critice fixe sau semi-mobile, împotriva rachetelor de croazieră, a aeronavelor fără pilot și a rachetelor, artileriei și aruncătoarelor. Laserele de 1 MW ar putea potențial neutraliza rachete balistice și arme hipersonice – la o distanță de până la aproximativ 20 km; arme pentru distrugerea, degradarea sau avariarea sateliților și a enzorilor acestora dispuși în spațiu pe o orbită joasă, inclusiv a sateliților non-optici; arme laser terestre care pot neutraliza senzori spațiali dispuși pe o orbită joasă; sisteme laser de putere mai mare care pot scoate din funcțiune sateliți non-optici; capacități distructive care utilizează laserul pentru neutralizarea armelor contra-spațiale; sisteme de rachete ghidate cu laser; arme cu laser de 50 de kW pentru apărarea împotriva amenințărilor aeriene și artileriei; capacități de protecție împotriva tragerilor indirecte; detectarea luminii și a distanței – LIDAR – este o metodă de teledetecție care folosește lumina laser pulsată pentru a măsura distanța, viteza și/sau altitudinea obiectelor fizice în scopul cartografierii mediului înconjurător. LIDAR permite măsurători tridimensionale exacte, precise și rapide ale mediilor naturale și artificiale, cu o detectare de înaltă rezoluție și distanțe mari. LIDAR poate fi folosit și pentru a identifica și determina adâncimea câmpurilor de mine pe litoral și pentru monitorizarea meteo; lasere mai puternice la bordul navelor de suprafață ale marinei pentru contracararea unei game largi de ținte de suprafață și aeriene la o distanță de până la aproximativ 20 km (Hoehn, pp.1-3, Sayler, 2024, pp. 1-3, O'Rourke, 2024, pp. 18-21).

După *mediul de amplificare*, laserele **sunt clasificate** în: *cu gaz* – neon de heliu pentru aplicații de metrologie, dioxid de carbon pentru prelucrarea materialelor; *cu semiconductor (diodă)* – conține o joncțiune semiconductor pozitiv-negativ. Sunt cele mai eficiente privind raportul putere-cost, eficiență de conversie mare a puterii, eficiență cuantică ridicată și o gamă largă de lungimi de undă disponibile. Sunt utilizate în telecomunicații, procesarea materialelor, scanarea codului de bare, lasere medicale și sisteme LIDAR; și *lasere cu stare solidă* – utilizează cristale sau materiale de sticlă dopate cu metal de tranziție sau ioni tereștri rari. Pot atinge cele mai mari puteri din toate laserele disponibile și sunt utilizate pentru prelucrarea materialelor, în domeniu medical și militar. (Edmund Optics, 2023, pp.1-3). *Tipuri de lasere în stare solidă* dezvoltate pentru utilizarea potențială în diferite

medii: *lasere în stare solidă cu fibre* alimentate cu energie electrică, *lasere de plăci* și *lasere fără electroni*. Toate cele trei tipuri sunt alimentate electric sau chimic. În marină se folosește sistemul de energie electrică existent pe navă (O'Rourke, 2023, pp. 9-14). Este evidentă utilizarea în creștere a capacităților ce folosesc laser în cadrul sistemului integrat de apărare antiaeriană și antirachetă, cel mai probabil în nivelul inferior ca altitudine de angajare a țintelor.

Deocamdată, AED sunt cel mai potrivite pentru a lupta împotriva AFP. Utilizarea armelor cu laser ar putea reprezenta o alternativă, mai puțin costisitoare, la apărarea bazată pe rachete, care poate fi suprasolicitată de ținte multiple, împotriva scenariilor cu roiuri de drone mici și ieftine care zboară la altitudini mici.

ARMELE CU MICROUNDĂ DE PUTERE MARE – TRĂSĂTURI, ÎNTREBUINȚARE ÎN ACȚIUNI DE LUPTĂ

Armele cu microundă de putere mare sunt o parte a armelor cu energie direcționată, pot fi utilizate ca mijloace non-cinetice de scoatere din funcție a echipamentelor electronice, a sistemelor de comunicații și a dispozitivelor explozive improvizate sau ca sisteme „*raze de căldură*” neletale pentru controlul mulțimii (Sayler, 2021, pp. 1-21). Detalii în *figura nr. 1, 2 și 3*. Conflictele din Ucraina și Israel oferă suficiente dovezi privind oportunitatea de a neutraliza grupurile de drone autonome – capacități asimetrice – cu costuri reduse, întrebându-se arme non-cinetice, respectiv cu MMP.

Există programe pentru dezvoltarea a **două tipuri** de arme ce folosesc MMP: AMMP cu **unde continue** și **pulsate**. MMP-urile cu *undă continuă* emit un flux constant de energie cu microundă într-o zonă largă, pot fi folosite în operațiile de interdicere a zonei împotriva personalului sau a dispozitivelor electronice mici, cum ar fi SAP. AMMP-urile cu *undă pulsată* emit impulsuri de microundă de energie, de mare putere și scurtă durată, într-o gamă largă de frecvențe care variază de la **1 megahertz** la **100 gigahertzi** și pot asigura o angajare precisă a țintei. Armele ce folosesc MMP cu undă pulsată angajează un set de ținte specifice, cu intenția de a distruge sau a degrada componentele sale electrice. **Cunoașterea frecvenței țintei este obligatorie** pentru determinarea energiei necesare penetrării componentei electronice și obținerii efectului dorit. Transferul de energie către receptor/țintă este determinat de suprapunerea frecvențelor, adică dacă sunt în bandă sau în afara benzii. Cantitatea de energie care ajunge la țintă este afectată de modul în care energia se propagă prin atmosferă. Transferul folosind o bandă îngustă asigură o cantitate mai mare de energie cu microundă la țintă, dar cuplarea se realizează

mai greu. În ultimii douăzeci de ani, sursele de energie pentru AMMP au evoluat, s-a micșorat greutatea și a crescut puterea microundelor. În 2003, un dispozitiv de **400** de kg producea **20** de **gigawați** putere, iar acum se pot produce terawați de energie, făcând posibilă instalarea acestor sisteme pe platforme mai mici. A evoluat, de asemenea, distanța de la care AMMP pot angaja cu succes o țintă, de la câteva sute de metri, în 2002, la câțiva kilometri, acum (McGonegal, 2020, pp. 3-15). Statele Unite, Rusia și China au înregistrat progrese semnificative în dezvoltarea acestor arme. AMMP, datorită puterii mari de microunde care trebuie transmise, nu sunt suficient de eficiente la distanțe cu mult mai mari decât câțiva kilometri.

Dispozitivele MMP, după mărimea lungimea benzii pe care o emit, se pot clasifica în două tipuri: cu **bandă ultra-largă (BUL)**, care utilizează creșteri accentuate de înaltă tensiune în formă de impuls, cuplate cu o antenă pentru a radia pe intervalul de frecvență de ieșire dorit; și cu **bandă îngustă**, care folosesc un fascicul de electroni pentru a genera semnale de frecvențe radio de mare putere la o frecvență de bandă specifică. Deoarece energia se dispersează pe toată lățimea de bandă, există o probabilitate redusă ca sursele **BUL** să aibă puterea necesară pentru a deteriora un dispozitiv. Pentru dispozitivele cu **bandă îngustă**, datorită lățimii de bandă înguste, există riscul ca frecvențele țintei să nu se suprapună cu lățimea de bandă a dispozitivului sau ținta să dispună de ecranare puternică pentru banda de frecvență utilizată de dispozitiv și, în final, ținta să nu fie neutralizată. Având în vedere complexitatea realizării ecranării țintei, dispozitivele MMP reprezintă mijloace eficiente pentru neutralizarea dispozitivelor electronice (Green, 2022, pp. 71-73).

Printre scopurile **aplicațiilor militare** care folosesc AMMP pot fi enumerate: pentru a apăra aeronavele împotriva rachetelor sol-aer; îmbunătățirea semnificativă a capacităților de atac antiradiere și contracararea acțiunilor sistemelor de apărare aeriană inamică pentru evitarea detectării și de atac prin oprirea sistemelor lor; neutralizarea facilităților ANM care sunt adăpostite, fortificate sau dispuse în apropierea zonelor cu populație sau infrastructură civilă; participarea la executarea de operații bazate pe efecte precise; pot ataca, practic, orice sistem electronic fără a face rău direct civililor din apropierea țintelor; întreruperea producerii și a distribuției energiei electrice pe termen scurt sau distrugerea subsistemelor; executarea de lovituri strategice împotriva sistemelor industriale și a infrastructurii militare, dependente de energia electrică și sistemele electronice; în scop ofensiv, pot interzice temporar utilizarea mijloacelor spațiale de către adversari și distrugerea sateliților inamici (Feickert, 2018, pp. 1-29; Walling, 2020, pp. 11-17).

Sunt studii care susțin că AMMP dispun de capacitatea de a scoate din funcțiune rețele de calculatoare, neutraliza drone, grupuri de drone și rachete. Totodată, pot fi întrebuințate eficient împotriva minelor și a câmpurilor de mine, în special a minelor inteligente. Analizând sursele cu microunde cu spectre de ieșire diferite, a rezultat că sursele de bandă înguste sunt mai eficiente, dar se preferă sursele de bandă largă pentru a excita rezonanțele în pachetele electronice. Toate tipurile de dispozitive MMP întrebuințează o sursă de putere pulsată, de care depinde eficacitatea în luptă. Transmiterea MMP la țintă se poate face utilizând un mijloc fix, care nu presupune tehnologii complexe sau miniaturizarea componentelor critice (antena și sursa), astfel încât să poată fi transportate la țintă cu ajutorul rachetelor (Green, pp. v-vi).

Sursa de alimentare a AMMP se poate dispune pe rachete de croazieră pentru a le transporta și lansa, dar și pe aeronave. Înainte ca aeronavele să lansează aceste rachete să decoleze, se programează traiectoria rachetei și lista de ținte. Odată lansată de aeronavă, racheta va deplasa sarcina utilă – MMP – pe traiectoria sa pre-programată, permițându-i să lovească ținta planificată. Fiecare armă ce folosește MMP produce efecte asupra țintei, dar se diversifică modul și mijloacele cu care se vor transporta AMMP la țintă, care pot fi inclusiv sisteme autonome. Tehnologia MMP va evolua prin crearea mai multor opțiuni pentru a dispune această tehnologie pe diferite platforme, noi sau vechi, pentru a deveni o tehnologie fezabilă. Eficacitatea AMMP depinde de sprijinul semnificativ de informații pentru urmărirea în mod eficient a țintelor și identificarea frecvențelor radarelor și a sistemelor țintă inamice. Cunoașterea de informații detaliate despre țintă permite utilizarea unei bande înguste care asigură livrarea maximă de energie către țintă pentru degradarea componentelor electrice (McGonegal, pp. 3-15). Sistemele de arme cu microunde sunt diferite de cele specifice războiului electronic – limitate la bruiat –, chiar dacă ambele folosesc spectrul de frecvență împotriva electronicilor inamicului. Armele cu microunde – au efecte de durată, sistemele electronice inamice nu trebuie să fie în funcțiune, protecția împotriva lor presupune acțiuni la nivelul sistemului în ansamblu – sunt întrebuințate pentru a penetra sistemele electronice și a copleși capacitatea unei ținte de a respinge, dispersa sau rezista energiei primite (Walling, p. 2).

SMMP pot scoate din funcțiune sau distruge echipamentele electronice utilizate de adversar. Un grup de drone poate fi neutralizat – degradând circuitele electronice din drone datorită încălzirii termice excesive, distrugând joncțiunile semiconductoare sau schimbând starea memoriei în programe și crearea de erori

în procesare – prin emiterea unui singur impuls scurt de mare putere în gama de frecvență, gigahertzi. Efectele sunt mai mari atunci când frecvența centrală a pulsului coincide cu rezonanțele din circuite. Eficacitatea este determinată de sincronizarea lungimii de undă prin care se transmite puterea necesară pentru neutralizarea completă a fiecărei drone din grup, la o distanță adecvată, care face ca operația inamicului să nu aibă efectul dorit. AMMP, datorită zonei de efect mai largi, devin mijloace ideale pentru misiuni de neutralizare a grupurilor mari de drone.

Efectele impulsului cu MMP asupra unui dispozitiv electronic sunt condiționate de mai mulți factori și pot produce **deteriorarea** sau **scoaterea din funcțiune**. Dacă magnitudinea câmpului electric generat de pulsul AMMP are dimensiuni considerabile sau relativ mari, astfel încât perforează stratul de oxid al semiconductorilor din cadrul dispozitivului sau provoacă efecte în cascadă pe benzile de frecvențe utilizate la transmiterea datelor, rezultatul este **deteriorare**. Dacă voltajul/tensiunile induse în dispozitivul electronic sunt satisfăcătoare sau acceptabile în calitate sau cantitate pentru a provoca o modificare a informațiilor binare transmise sau stocate în dispozitiv sau pentru a schimba starea de comutare a semiconductorilor din cadrul dispozitivului, rezultatul este **scoaterea din funcțiune**. Prin urmare, potrivit legilor fizice ale propagărilor electromagnetice, același impuls AMMP ar putea să scoată din funcțiune dispozitive electronice la o distanță mai mare față de distanța la care ar produce deteriorarea (Green, pp. 1-10, 71-76).

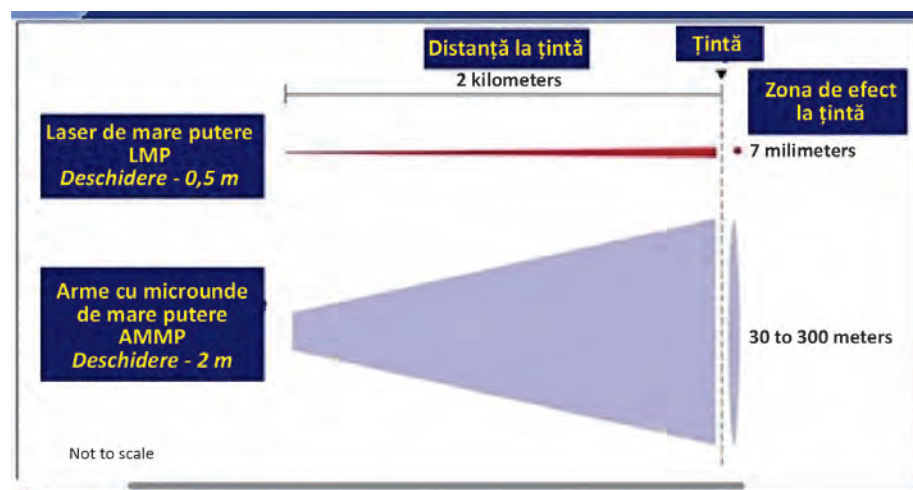

Figura 3: Efecte ilustrative ale armelor cu LMP față de AMMP (O'Rourke, 2023, p. 2).

Avantaje potențiale și limitări ale armelor ce întrebuințează MMP

Principalele avantaje sunt reprezentate de: *capacitate nelimitată de executare a loviturilor; costuri reduse pe lovitură; timp de angajare a țintelor în timp scurt și răspunsuri graduale; efecte temporare sau specifice sistemului*. Armele MMP pot genera unde de frecvențe și niveluri de putere diferite pentru a perturba temporar sau permanent sistemele electronice stabilite ca ținte fără a afecta alte sisteme; *efecte ample*. Armele MMP pot distruge o gamă largă de sisteme electronice militare sau comerciale neprotejate. În plus, au capacitatea de a scoate din funcțiune orice sistem electronic situat în conul lor electromagnetic; *aplicații non-letale*. Anumite arme MMP, cum ar fi „*razele de căldură*”, ar putea reprezenta o capabilitate non-letală anti-personal în circumstanțe în care altfel s-ar fi utilizat forța letală; *daune colaterale limitate*. Armele MMP nu produc daune colaterale structurilor fizice. Această caracteristică le face adecvate pentru acțiuni în zonele urbane sau în situații punctuale.

Limitările potențiale ale MMP se referă la: *constrângeri privind bătaia*. Fasciculele MMP sunt mai difuze decât cele ale laserelor și au o capacitate a concentrare a efectului mai redusă, astfel energia pe unitate de suprafață scade proporțional cu distanța și se reduce distanța la care pot produce efectele dorite; *risc de fratricid*. Deoarece armele MMP afectează toate sistemele electronice neprotejate din raza de acțiune, sistemele forțelor proprii trebuie protejate sau scoase în afara razei de acțiune; *eficacitatea contramăsurilor*. Ecranarea țintelor favorizează absorbția radiațiilor electromagnetice, în consecință, armele MMP pot deveni ineficiente împotriva țintelor protejate (O'Rourke, 2023, pp. 1-20).

CONCLUZII

Conflictele din Ucraina și Orientul Mijlociu au arătat că mediul de amenințare se schimbă, iar tehnologiile emergente au rol din ce în ce mai relevant într-un conflict, război modern, descurajare și echilibrul de putere global. Marile puteri dezvoltă programe, pe termen lung și scurt, pentru a valorifica cu succes tehnologiile viitorului, pentru identificarea, cercetarea, realizarea de prototipuri și, ulterior, introducerea în dotare ca arme operaționale. Datorită faptului că majoritatea acțiunilor militare întrunite sunt dependente sau se bazează pe întrebuințarea dispozitivelor electronice, marile puteri au investit în programe și tehnologii pentru perfecționarea acestor mijloace, dar și pentru a contracara funcționarea acestor dispozitive.

AED – capacități unice – pot contribui la realizarea constrângerii prin mijloace convenționale, putând fi întrebuintate în operații militare pentru a schimba modul de acțiune al adversarului și pot avea ca țintă inclusiv elemente care sunt vitale pentru statul inamic. Datorită acestor posibilități, AED reprezintă mijloace capabile și credibile ce contribuie la realizarea descurajării și victoriei într-un război total. AED – element cheie în viitoarele războaie – pot fi desfășurate, de către marile puteri, în diferite zone ale globului în situații care sunt sub pragul războiului, ca răspuns la unele acțiuni militare ale unor state care reprezintă amenințări și desfășoară acțiuni ostile împotriva acestora. Folosirea AED poate duce la întreruperea comunicațiilor într-o țară prin distrugerea componentelor electrice, limitând, astfel, desfășurarea normală a funcțiilor vitale într-o societate și capacitatea de a desfășura acțiuni militare. AED pot fi întrebuintate pentru managementul situațiilor de criză. În acest moment, sunt multe tehnologii cu energie direcționată care au depășit faza de proiectare-dezvoltare și fabricație și sunt la cea de introducere în dotare ca armă operațională. Înzestrarea cu AED dispuse pe mai multe platforme diferite oferă modalități noi și inovatoare pentru a neutraliza ținte importante și contribuie la menținerea avantajului competitiv asupra adversarilor.

AED reprezintă o tehnologie emergentă și oferă flexibilitate în luarea deciziilor, posibilitatea desfășurării de acțiuni împotriva adversarului în mod deschis sau ascuns. AED pot reprezenta mijloace suplimentare armelor convenționale, acționând ca un multiplicator de forță și ca opțiune viabilă de a răspunde amenințărilor complexe. Pot fi întrebuintate cu succes în neutralizarea centrelor de decizie și comunicații și în perturbarea procesului de exercitare a comenzii și controlului. Utilizarea pe scară largă a dronelor în războiul din Ucraina a dus la o solicitare la fel de mare pentru echipamente antidrone. AED reprezintă o opțiune alternativă, un instrument eficient de apărare împotriva atacurilor cu SAP înarmate, care au fost folosite pe scară largă în războiul ruso-ucrainean și în alte conflicte regionale. Având în vedere că, în conflicte, se întrebuintează pe scară largă dronele, cu costuri reduse și grad de autonomie cât mai ridicat, apărarea aeriană trebuie adaptată și dotată cu mijloace non-cinetice cu un grad mare de autonomie.

Armele care folosesc energia direcționată sunt eficiente, au fost implementate în mediul operațional, existând potențialul de a fi diversificate în următorii ani. AED reprezintă o tehnologie emergentă perturbatoare care este valorificată și dezvoltată de marile puteri pentru a-și menține avantajul competitiv.

O lecție importantă a ultimelor conflicte este aceea că obținerea succesului în războiul modern este condiționată și de valorificarea rapidă și eficientă a tehnologiilor emergente în operațiile militare.

BIBLIOGRAFIE:

1. Booz, A. (mai 2024). *Top 10 emerging technologies for DoD and national security*. Velocity Magazine: Special Edition Report, pp. 1-10, 54-60, <https://www.boozallen.com/content/dam/home/docs/natsec/top-ten-emerging-technologies.pdf>, accesat la 20 septembrie 2024.
2. Defense Intelligence Agency (2022). *Challenges to Security in Space*, pp. 2-30, 41-48, https://www.dia.mil/Portals/110/Documents/News/Military_Power_Publications/Challenges_Security_Space_2022.pdf, accesat la 20 septembrie 2024.
3. Demarest, C. (5 ianuarie 2023). *China developing own version of JADC2 to counter US*, C4ISRNET, pp. 1-7; *China developing own version of JADC2 to counter US (c4isrnet.com)*, accesat la 20 septembrie 2024.
4. Demarest, C. (23 ianuarie 2024). *Directed energy weapons need full Pentagon commitment, industry says*. Defense News, pp.1-5, [defensenews.com](https://www.defensenews.com), accesat la 20 septembrie 2024.
5. Demarest, C. (18 septembrie 2023). *Directed energy weapons making jump from sci-fi to real world*, C4ISRNET, pp.1-12, [c4isrnet.com](https://www.c4isrnet.com), accesat la 20 septembrie 2024.
6. Department of Defense (27 octombrie 2022). *The 2022 National Defense Strategy of The United States of America*, U.S. Department of Defense, pp. 1-22, <https://media.defense.gov/2022/Oct/27/2003103845/-1/-1/1/2022-NATIONAL-DEFENSE-STRATEGY-NPR-MDR.PDF>, accesat la 20 septembrie 2024.
7. Edmund Optics (2023). *Common Laser Types*, Laser Optics Resource Guide, pp.1-3, *Common Laser Types | Edmund Optics*, accesat la 20 septembrie 2024.
8. Feickert, A. (12 februarie 2018). *U.S. Army Weapons-Related Directed Energy (DE) Programs: Background and Potential Issues for Congress*. Congressional Research Service, pp. 1-29, <https://crsreports.congress.gov/prod,uct/pdf/R/R45098>, accesat la 20 septembrie 2024.
9. Gertler, J.J. (1987). *Emerging Technologies in the Strategic Arena, A Primer*, Rand Corporation, pp.1-2, 5-15, accesat la 20 septembrie 2024.
10. Green, D. (februarie 2022). *Military Applications of High-Power Microwaves*, Defence Research and Development Canada, pp.1-10, 71-76, https://cradpdf.drdc-rddc.gc.ca/PDFS/unc427/p816672_A1b.pdf, accesat la 20 septembrie 2024.
11. Gunzinger, M. (2012). *Changing the game: the promise of directed-energy weapons*. The Center for Strategic and Budgetary Assessments, pp. xiii,1, 20-28, 36-48, 73-103, https://csbaonline.org/uploads/documents/CSBA_ChangingTheGame_ereader.pdf, accesat la 20 septembrie 2024.

12. *High-energy laser weapons: A defense expert explains how they work and what they are used for* (7 martie 2024). The conversation, pp. 1-5, theconversation.com, accesat la 20 septembrie 2024.
13. Hoehn, J.R. (14 noiembrie 2022). *Defense Primer: Military Use of the Electromagnetic Spectrum*, Congressional Research Service, pp. 1-3, <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/IF/IF11155/15>, accesat la 20 septembrie 2024.
14. Hoehn, J.R. (14 noiembrie 2022). *Defense Primer: Electronic Warfare*, Congressional Research Service, pp. 1-3, <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/IF/IF11118>, accesat la 20 septembrie 2024.
15. Lucas, N.J. (2022). *Defense Primer: U.S. Precision-Guided Munitions*, Congressional Research Service, p. 1, <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/IF/IF11353>, accesat la 20 septembrie 2024.
16. McGonegal, J. (2020). *High power microwave weapons: disruptive technology for the future*, Air Command and Staff College, primăvara, pp. 3-15, <https://apps.dtic.mil/sti/trecms/pdf/AD1107488.pdf>, accesat la 20 septembrie 2024.
17. North Atlantic Council (10 iulie 2024). *Washington Summit Declaration issued by the NATO Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Washington, D.C.* pp. 1-6, https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_227803.htm, accesat la 20 septembrie 2024.
18. O'Rourke, R. (22 august 2023). *Department of Defense Directed Energy Weapons: Background and issues for Congress*, Congressional Research Service, pp. 1-20, <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/R/R46925/7>, accesat la 20 septembrie 2024.
19. O'Rourke, R. (14 februarie 2024). *Navy Ship board Lasers: Background and Issues for Congress*, Congressional Research Service, pp. 1-20, <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/R/R44175/103>, accesat la 20 septembrie 2024.
20. Sayler, K.M. (10 august 2021). *Overview of Department of Defense Use of the Electromagnetic Spectrum*, Congressional Research Service, pp. 1-21, 23-24, <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/R/R46564>, accesat la 20 septembrie 2024.
21. Sayler, K.M. (2023). *Biometric Technologies and Global Security*, Congressional Research Service, p. 1, <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/IF/IF11783>, accesat la 20 septembrie 2024.
22. Sayler, K.M. (30 ianuarie 2024). *Defense Primer: Emerging Technologies*, Congressional Research Service, pp. 1-3, <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/IF/IF11105/11>, accesat la 20 septembrie 2024.
23. Sayler, K.M. (1 februarie 2024). *Defense Primer: Directed-Energy Weapons*, Congressional Research Service, pp. 1-3, <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/IF/IF11882>, accesat la 20 septembrie 2024.
24. Townshend, A. (februarie 2019). *Revisiting Deterrence in an Era of Strategic Competition*. Sydney: United States Studies Centre, pp. 2-15, <https://cdn.sanity.io/files/ooh1fq7e/production/905518c5dc5275b0875e07640ffb8dc9c6281f0f.pdf>, accesat la 20 septembrie 2024.
25. Walling, E.M. (mai 2000). *High Power Microwaves Strategic and Operational Implications for Warfare*. Center for Strategy and Technology Air War College, pp. 2, 11-17, <https://apps.dtic.mil/sti/tr/pdf/ADA425472.pdf>, accesat la 20 septembrie 2024.

IMPORTANȚA INFORMAȚIILOR PENTRU APĂRARE ÎN ASIGURAREA SECURITĂȚII AERONAUTICE ÎN CADRUL SISTEMULUI DE TRANSPORT AERIAN

Locotenent-comandor dr. Valentin-Marian IORDACHE

Locotenent-comandor Oana BORDIANU

Sublocotenent Iasmina Georgiana SAUCIUC

Baza 90 Transport Aerian, Otopeni
10.55535/GMR.2024.4.39

Informational support is a fundamental element in decision-making processes. Although the importance and necessity of intelligence has been demonstrated throughout history in armed conflicts, other events with impact on society, such as the terrorist attacks on 11 September 2001, have imposed a change in perception regarding the intelligence support areas of application within the air transport system. Even though aviation safety is the basis of air operations, civil or military, aviation security has become vital due to rapidly and unpredictably changing global security challenges. Nowadays, in the context of global security challenges, lessons learned have led to the involvement of defence information support (intelligence) in ensuring global aviation security; artificial intelligence and advanced technologies enable a quick response to identified threats and risks, an aspect recently demonstrated in the civil air transport system.

Keywords: informational support; aviation security; intelligence; threats; risk;

CONSIDERAȚII PRIVIND INFORMAȚIILE PENTRU APĂRARE ÎN AVIAȚIE

Caracteristicile unice care diferențiază puterea aeriană de puterea maritimă sau terestră generează cerințe informaționale unice pentru sprijinul operațiilor aeriene. Puterea aeriană este, astfel, capabilă să răspundă rapid pe distanțe mari și, în diferite situații, aeronavele sunt primele care ajung în zone de criză; sprijinul informațional trebuie să vină în timp scurt, coerent, din toate sursele posibile, în așa fel încât factorii decizionali de la nivel operațional, tactic sau strategic să aibă informațiile necesare pentru a lua decizii în timp util. Inclusiv limitările puterii aeriene generează propriile cerințe informaționale. Aeronavele de transport și aeroporturile unde operează trebuie să fie protejate, iar produsul informațional trebuie să cuprindă evaluări privind natura și capacitățile amenințărilor. Numărul aeronavelor din dotarea unei țări sau organizații și costurile operaționale le fac o resursă valoroasă. Acest aspect, împreună cu vulnerabilitatea la care se expun în timpul zborului, înseamnă că produsul informațional trebuie să reprezinte o asigurare că amenințările pot să fie evitate sau neutralizate, atunci când este posibil (Keightley, 1996, xi).

Albert Einstein spunea că „Nivelul inteligenței este dat de abilitatea de a schimba”. Aceste cuvinte sintetizează perfect provocările lumii în care trăim, o lume marcată de dezvoltări tehnologice rapide și de un mediu de securitate care evoluează constant. Într-un astfel de context, amenințările devin tot mai diverse și mai complexe, impunând o adaptare continuă din partea tuturor celor implicați în menținerea siguranței, securității și stabilității în cadrul operațiilor aeriene (Enache, 2022, p. 73). Acest principiu se aplică în mod deosebit aviației de transport, care asigură atât mobilitatea rapidă a resurselor și forțelor, cât și suportul logistic în mediul operațional. În fața amenințărilor contemporane, capacitatea de adaptare și îmbunătățire a produselor informaționale pentru sprijinul operațiilor de transport aerian devine vitală pentru a asigura siguranța, securitatea și succesul acestora în contextul dinamic și imprevizibil al amenințărilor globale.

Pentru factorii decizionali, produsul informațional este un element esențial în planificarea și execuția operațiilor atât combatante, cât și necombatante. Asigură evaluarea capacităților adversarului, vulnerabilități și intenții, determinându-i, astfel, pe factorii decizionali să se pregătească și să acționeze eficient. Prin intermediul

produselor informaționale se identifică centrul de greutate al adversarilor și vulnerabilitățile acestora, care pot fi exploatate. Produsul informațional, prin reducerea incertitudinii decizionale, minimizează riscul la care sunt expuse forțele proprii și ajută comandantul să evalueze efectul operațiilor. Acuratețea și relevanța informațiilor, în timp util, reprezintă baza pentru o planificare eficientă și sunt esențiale în ducerea operațiilor aeriene (Keightley, xii).

SPRIJINUL INFORMAȚIILOR PENTRU APĂRARE ÎN PLANIFICAREA OPERAȚIILOR AERIENE DE TRANSPORT

Securitatea, siguranța și eficiența operațiilor aeronautice în cadrul misiunilor de transport aerian reprezintă un element crucial pentru asigurarea securității naționale și regionale, mai ales în contextul actual, dominat de incertitudini și amenințări complexe. Sprijinul informațional pentru apărare joacă un rol esențial în menținerea și îmbunătățirea securității și a eficienței, contribuind la îmbunătățirea acestora în mod proactiv. Acesta presupune colectarea, analiza și diseminarea informațiilor esențiale care contribuie la prevenirea incidentelor de securitate și la răspunsul prompt și eficient la orice amenințare potențială. Tehnologiile avansate și inteligența artificială permit monitorizarea și gestionarea în timp real a situațiilor, reducând riscurile și sporind eficiența operațională (Chiriac, 2018, p. 6).

Transportul aerian asigură mobilitatea resurselor, a oamenilor și a materialelor, la locul și timpul necesar. Organizarea, pregătirea și echiparea unităților de transport aerian este o știință în evoluție continuă, datorită rezultatelor operaționale și a lecțiilor învățate. Doctrina aviației de transport, ca orice altă doctrină, se dezvoltă continuu, având în vedere planul forțelor aeriene ale aliaților NATO, mai ales ale Statelor Unite ale Americii, de a-și îmbunătăți capacitatea de răspuns, flexibilitatea și eficiența în zone operaționale. Cele mai mari provocări rămân situațiile în care transportul aerian reprezintă singura capabilitate disponibilă de proiecție a forței în mediul operațional, în zone ostile. În aceste situații, sprijinul informațional devine foarte important în îndeplinirea obiectivelor stabilite. Capacitățile informaționale nu sunt ușor de obținut și este nevoie de analiză riguroasă înainte de aplica principiile doctrinei (Donoho, 1997, p. 4).

Într-un mediu de securitate global dinamic și complex, caracterizat de evoluții tehnologice rapide și de amenințări diverse, sprijinul informațional pentru apărare a devenit un element crucial pentru succesul misiunilor de transport aerian militar. Prin colectarea, analiza și diseminarea eficientă a datelor esențiale, structurile de informații contribuie la planificarea și executarea eficientă a operațiilor aeriene, minimizând riscurile și maximizând eficiența. Misiunile de transport, în special cele

desfășurate în zone de conflict sau în medii cu risc ridicat, necesită un nivel ridicat de coordonare și securitate. Prin intermediul sprijinului informațional pentru apărare, se pot implementa măsuri proactive, care să asigure integritatea misiunilor și să minimizeze riscurile asociate. Acest sprijin include, dar nu se limitează la identificarea și neutralizarea amenințărilor, evaluarea riscurilor, monitorizarea traficului aerian, amenințări cibernetice și coordonarea între diverse agenții și entități implicate în operațiile aeriene.

Rolul securității aeronautice este de a preveni actele de intervenție ilicită, în esență, prin împiedicarea introducerii în aeronave a unor obiecte periculoase precum arme sau explozibili de către pasageri sau alt personal aeroportuar cu acces în aeronavă sau în proximitatea acesteia. Domeniul securității aeriene a devenit o preocupare majoră în urma atacurilor teroriste din septembrie 2001. De la acel moment critic, cadrul normativ specific acestui domeniu s-a extins la nivel global, fie la nivel național sau prin intermediul unor cooperări/acorduri internaționale, fie prin intermediul Organizației Aviației Civile Internaționale (OACI) și al anexei 17 la Convenția de la Chicago, al programului universal de control al securității sau al altor documente conexe (Debyser, Kuzhym, 2024).

Fiecare element are un rol bine definit în operațiile aeriene de transport. Aceste elemente sunt, de cele mai multe ori, interdependente. Dacă toate aceste cerințe sunt administrate corespunzător, atunci probabilitatea succesului operațiilor aeriene de transport desfășurate este mai ridicat; în aceeași ordine de idei, dacă cerințele enunțate mai sus sunt ignorate, atunci există riscul ca succesul operațiilor aeriene de transport să nu fie posibil. Încă din faza de planificare, trebuie determinate acele elemente care sunt necesare pentru succes, în funcție de context, și care sunt cele secundare. Lecțiile învățate rezultate din experiența operațională a aliaților demonstrează că sunt patru elemente critice pentru obținerea succesului operațiilor de transport aerian; dacă unul dintre aceste elemente nu este gestionat corespunzător, atunci întreaga operațiune aeriană de transport planificată nu poate avea succes. Elementele cheie identificate sunt: *comanda și controlul, disponibilitatea și capacitatea aeronavei, sprijinul și sistemele defensive și activitatea de culegere a informațiilor*. Nu este suficientă identificarea acestor elemente, ci trebuie aplicate într-o secvență logică în faza operațională (Donoho, p. 60).

Produsul informațional este, în mod logic, primul pas; înțelegerea locației și a riscurilor și amenințărilor care afectează siguranța și securitatea în regiunea respectivă sunt importante, deoarece sprijină procesul de luare a deciziei înainte de alocarea resurselor necesare desfășurării operațiilor de transport aerian. Indiferent de decizie, este mult mai ușor când informații clare și concise sunt disponibile.

Procesul de sprijin al informațiilor pentru apărare în operațiile de transport aerian (*figura 1*) poate fi exemplificat sub forma unei clădiri. Fundația clădirii este formată din elemente specifice domeniului informațiilor pentru apărare, care reprezintă, în esență, principiile procesului; ele reprezintă cel mai important element al sprijinului informațiilor de apărare în aviație. Evident, dacă alte elemente sunt omise din cadrul acestui proces, întreaga dinamică și structură afectează îndeplinirea obiectivelor. Pe baza acestor principii, se dezvoltă atributele cheie și funcțiile necesare procesului de sprijin informațional care trebuie să susțină cele patru scopuri ale operațiilor aeriene, și anume: *sprijinul decizional, sprijinul în planificare și execuție, sprijinul forțelor operaționale și centrul de greutate al operațiilor aeriene*. Toate elementele din *figura 1* trebuie să fie aliniate la doctrină și să fie suficient de flexibile pentru a putea fi adaptate la amenințările globale, indiferent de provocări, astfel încât operațiile aeriene să se desfășoare în siguranță și în deplină securitate (Keightley, p. 54).

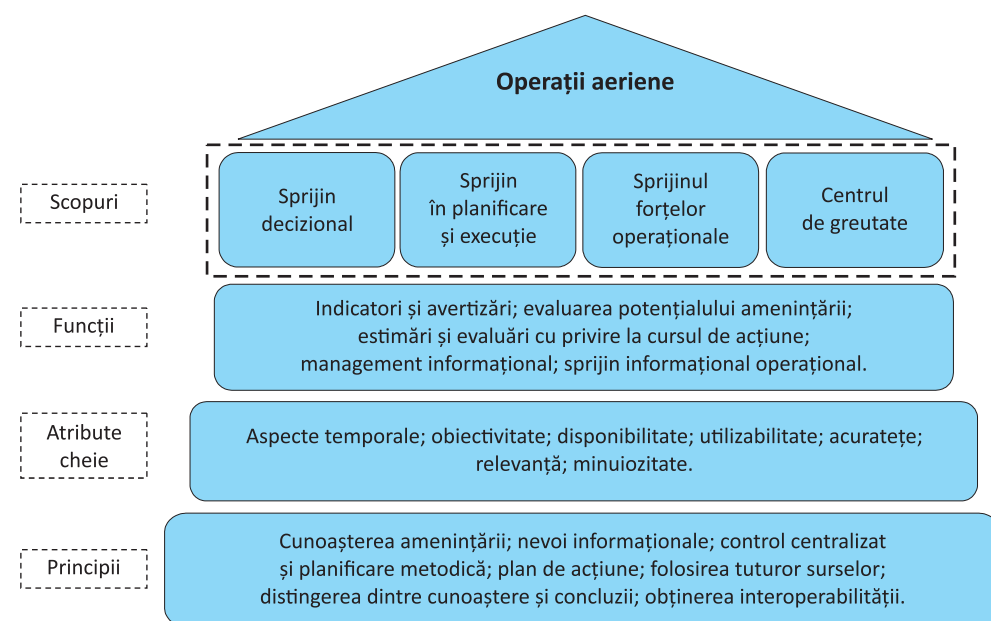

Figura 1: Sprijinul informațiilor pentru apărare în planificarea operațiilor aeriene militare sau civile (adaptat după Keightley, p. 54)

SPRIJINUL STRUCTURILOR DE INFORMAȚII PENTRU ASIGURAREA SECURITĂȚII AERIENE CIVILE – ZBORUL EASYJET EZY8303 DIN 3 IULIE 2022

În sistemul de transport aerian, cultura de securitate implică atât respectarea standardelor internaționale de securitate, cât și promovarea unei atitudini proactive și responsabile față de gestionarea amenințărilor și a riscurilor. În aviație, amenințările reprezintă intenția de a ataca o țintă specifică și probabilitatea transformării acestei intenții într-un atac efectiv într-un interval de timp determinat. În aceeași ordine de idei, riscul reprezintă probabilitatea ca un astfel de atac să fie realizat cu succes împotriva unei ținte, luând în considerare vulnerabilitățile existente ale sistemului aeronautic respectiv.

Atacurile teroriste din 11 septembrie 2001 au reprezentat un moment dramatic în istoria aviației, demonstrând impactul pe care terorismul îl poate avea asupra aviației civile, care a impus dezvoltarea managementului securității în sistemul de transport aerian. Aceste evenimente au determinat pierderi semnificative de vieți, provocând daune materiale și economice semnificative, iar organizațiile aeronautice au fost obligate să adopte măsuri mai stricte de securitate și să investească masiv în tehnologii și proceduri pentru asigurarea securității aeronautice.

În fața amenințărilor existente la nivel global, managementul securității în sistemul de transport aerian necesită o abordare multidimensională. Reducerea vulnerabilităților prin dezvoltarea și implementarea de proceduri clare și riguroase, de măsuri fizice și tehnologice, educație continuă și pregătirea personalului în domeniul managementului crizei sunt esențiale pentru a menține un mediu sigur și securizat în sistemul de transport aerian.

Dezvoltarea și promovarea unei culturi robuste de securitate este un proces esențial pentru operații aeriene sigure și eficiente, pentru a răspunde rapid la spectrul dinamic al amenințărilor globale. Cultura de securitate nu se rezumă la respectarea regulamentelor, ci implică adoptarea unei mentalități proactive și responsabile în rândul personalului și al tuturor entităților implicate, pentru a fi pregătită în permanență să gestioneze riscuri complexe și variate.

În data de 3 iulie 2022, Aditya Verma, un tânăr britanic în vârstă de 18 ani, se pregătea de îmbarcarea în aeronava A319 a companiei EasyJet, zborul EZY8303, de la aeroportul Gatwick, din Anglia, împreună cu cinci prieteni, pentru a se deplasa în Menorca, Spania, pentru a celebra terminarea școlii și începerea vacanței. Înainte de îmbarcarea în aeronavă, Aditya Verma a trimis un mesaj către prietenii lui pe un grup privat de pe platforma de socializare Snapchat, în care a scris: „O să arunc în aer aeronava. Sunt taliban!”. Aditya Verma a declarat, ulterior,

că mesajul a fost trimis ca o glumă, în urma discuțiilor amicale pe care le-a avut cu prietenii referitor la cine va fi oprit dintre ei pentru un control de securitatea amănunțit. Tânărul britanic de 18 ani a trimis mesajul de pe telefonul mobil, folosind datele mobile pentru conexiunea la internet, iar prietenii lui erau conectați la internet prin intermediul sistemului Wi-Fi, pus la dispoziție de către aeroportul Gatwick (Gozzi, 2024).

În timpul zborului EasyJet EZY8303, în spațiul aerian al Spaniei și cu puțin timp înainte ca aeronava Airbus A319 să înceapă coborârea de la nivelul de zbor alocat în vederea aterizării la aeroportul din Menorca, două aeronave F-18 Hornet din dotarea Forțelor Aeriene Spaniole au interceptat aeronava, în urma unui ordin primit de la autoritățile naționale. Comandantul aeronavei Airbus A319 i-a informat pe pasageri că încearcă să afle motivele pentru care aeronava a fost interceptată de către aeronave de vânătoare; din cauza acestui eveniment, aeronava a întârziat cu 30 de minute aterizarea la aeroportul din Menorca (Ib.) După aterizare, aeronava a fost parcată într-o zonă izolată și, conform declarațiilor pasagerilor, aceștia au așteptat timp de aproximativ patru ore pe suprafața de mișcare a aeroportului pentru ca aeronava să fie controlată amănunțit de explozibil de către autoritățile naționale spaniole.

În urma cercetărilor realizate de echipe de genști cu câini antrenați special pentru găsirea explozibilului, aeronava Airbus a companiei EasyJet a fost declarată sigură și a fost mutată lângă alte aeronave comerciale. Autoritățile spaniole l-au arestat, după aterizarea aeronavei, pe tânărul britanic de 18 ani, Aditya Verma; acesta a petrecut două nopți în închisoarea din Menorca, timp în care autoritățile spaniole au investigat incidentul; acesta a fost eliberat pe cauțiune. Serviciile de informații britanice au interceptat mesajul trimis de Aditya Verma și a fost considerat o amenințare directă asupra securității aeriene. La întoarcerea în Marea Britanie, serviciile de informații britanice, MI-5 și MI-6, l-au interogat pe tânăr (Hancock, 2024). La procesul care a avut loc la un tribunal din Madrid, Spania, în urma incidentului, tânărul a declarat că „*intenția nu a fost niciodată de a crea panică sau rău*”. Dacă era găsit vinovat, studentul britanic trebuia să acopere costurile suportate de ministerul spaniol al apărării pentru alertarea și decolarea celor două aeronave F-18 Hornet, care au interceptat aeronava Airbus A319 EasyJet, în valoarea de 95.000 de euro și o amendă de 22.500 de euro (Gozzi, ib.).

Poliția a declarat că în telefonul tânărului au fost descoperite accesări despre conflictul dintre India și Pakistan și despre posibilitatea unui atac al Statului Islamic în regiune, însă nu au identificat elemente de interes din care să rezulte că Aditya Verma este radicalizat și susține jihadul. Întrebat, în timpul procesului, ce a crezut

în momentul în care a văzut că aeronava este flancată de aeronave de vânătoare, Aditya Verma a declarat că „*războiul dintre Rusia și Ucraina era în derulare și am crezut că este un exercițiu militar în contextul aceluia conflict*.” (Hancock, ib.). În timpul procesului, nu au fost clarificate toate elementele; a rămas neclar cum a putut să fie interceptat mesajul, având în vedere că aplicația Snapchat este criptată, precum multe alte aplicații disponibile pentru publicul larg. O teorie, discutată în timpul procesului, a fost că mesajul a fost interceptat prin intermediul rețelei Wi-Fi al aeroportului Gatwick, însă un purtător de cuvânt al aeroportului a declarat că rețeaua Wi-Fi „*nu are această capacitate*”. Judecătorul care a prezidat cazul, citat de presa europeană, a declarat că mesajul, „*din motive necunoscute, a fost interceptat de structurile de securitate britanice*.” (Ib.). În luna ianuarie 2024, tribunalul spaniol l-a achitat pe Aditya Verma.

Mesajul trimis pe grupul privat de către Aditya Verma și interceptat de autoritățile britanice a fost considerat o amenințare directă la adresa securității aeriene, contextul și conținutul mesajului generând o reacție de urgență și o acțiune rapidă din partea structurilor de securitate naționale. În același timp, acest incident demonstrează vulnerabilitățile asociate utilizării platformelor de socializare; accesul la internet și utilizarea dispozitivelor electronice asigură pasagerilor o comunicare în timp real cu familia și prietenii, deci pot fi trimise mesaje care pot fi interceptate și percepute greșit, devenind, în mod neintenționat, amenințări reale asupra securității zborului sau securității naționale.

Autoritățile britanice și spaniole au reacționat imediat în urma interceptării mesajului și, considerându-l ca fiind o amenințare teroristă, au activat protocoalele de securitate aeriană și de răspuns la amenințări. Totodată, acest eveniment a demonstrat cooperarea și coordonarea eficientă între autoritățile naționale la nivel internațional, în cazul de față din Marea Britanie și Spania, privind securitatea aeronautică. Schimbul rapid de informații și coordonarea la nivelul structurilor de securitate națională au fost cruciale pentru un răspuns prompt, chiar dacă evenimentul exemplificat nu a fost critic, în vederea asigurării și menținerii securității aeriene.

CONCLUZII

Măsurile de securitate aeronautică din prezent, inclusiv controlul de securitate dinainte de îmbarcarea pasagerilor în aeronavă, pregătirea personalului aeroportuar și aeronautic și tehnologiile avansate folosite pentru detectarea amenințărilor au redus semnificativ șansele de producere a unui atac terorist, dar nu le-au eliminat complet. Incidentul a evidențiat cooperarea la nivel internațional între structurile

naționale privind schimbul de informații rapid și eficient, aspect care demonstrează că, în prezent, există acorduri și conexiuni între state pentru implementarea standardelor și practicilor comune și pentru schimbul de tehnologii și de informații pentru a îmbunătăți securitatea globală în domeniul aviației comerciale.

Însă, în același timp, acest incident demonstrează provocările și vulnerabilitățile pe care le presupune evoluția tehnologică în securitatea aeronautică. În viitor, este posibil ca sistemele de monitorizare să devină și mai sofisticate, integrând tehnologii emergente, precum inteligența artificială pentru detectarea comportamentelor neobișnuite sau a posibilelor amenințări. Progresul tehnologic continuu și adaptarea la provocările globale reprezintă baza pentru o securitate aeronautică globală eficientă, oferind mijloace precise și eficiente pentru monitorizarea și protecția spațiului aerian.

Sprijinul informațional pentru apărare este esențial pentru îmbunătățirea securității aeriene și pentru eficiența operațiilor aeriene de transport; acest sprijin implică deopotrivă colectarea, analiza și diseminarea informațiilor relevante către structuri și autorități competente care pot preveni incidentele de securitate aeriană și care pot răspunde prompt și eficient la orice amenințare potențială, în contextul global actual, dominat de incertitudini și amenințări complexe.

În concluzie, apreciem că sprijinul informațional pentru apărare reprezintă un pilon esențial în îmbunătățirea securității aeronautice în cadrul operațiilor de transport aerian. Prin integrarea și implementarea tehnologiilor avansate, a dezvoltării managementului și fluxurilor informaționale și prin îmbunătățirea procesului de diseminare al produselor informaționale, se asigură o gestionare eficientă a riscurilor de securitate și o operare sigură a aeronavelor de transport civile sau militare. În același timp, sprijinul informațional eficient contribuie în mod decisiv la menținerea securității naționale și regionale, asigurând ca România să rămână un actor responsabil și capabil în gestionarea crizelor și provocărilor de securitate aeronautică și militară din prezent și din viitor.

BIBLIOGRAFIE:

1. Chiriac, C. (2018). *Considerații privind planificarea operațiilor aeriene*. În *Buletinul Universității Naționale de Apărare „Carol I”*. București, <https://revista.unap.ro/index.php/revista/article/view/391/366>, accesat la 12 iulie 2024.
2. Couzens, G., Kraterou, A. (2022). *The Sun: Chess prodigy, 18, who sparked chaos on easyJet flight as he ‘threatened to blow up plane’ breaks silence after release*, <https://www.thesun.co.uk/news/19168510/chess-prodigy-chaos-easyjet-flight-threatened-breaks-silence/>, accesat la 22 august 2024.

3. Debyser, A., Kuzhym, O. (2024). *Transport aerian: Securitatea aviației*, <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/ro/sheet/132/transportul-aerian-securitatea-aviatiei-civile>, accesat la 22 august 2024.
4. Donoho, J.H. (1997). *An analysis of Tactical Military Airlift*. Air Force Institute of Technology.
5. Enache, P.R. (2022). *Rolul Intelligence în menținerea capacității de luptă în operații militare contemporane*. În *Buletinul Universității Naționale de Apărare „Carol I”*. București, <https://revista.unap.ro/index.php/revista/article/view/1389>, accesat la 22 iulie 2024.
6. Gozzi, L. (2024). *BBC: British man Aditya Verma appears in Spanish court over plane-bomb hoax*, <https://www.bbc.com/news/world-europe-68056421>, accesat la 22 august 2024.
7. Hancock, S. (2024). *BBC: British man acquitted over London-Spain flight bomb hoax*, <https://www.bbc.com/news/world-europe-68099669>, accesat la 22 august 2024.
8. Keightley, H.B. (1996). *Intelligence Support for Air Operations*. RNZAF.
9. Price, C.P., Forrest, J.S. (2013). *Practical Aviation Security. Predicting and Preventing Future Threats*. Elsevier international. Marea Britanie.
10. Thomas, A.R. (2008). *Aviation Security Management. The context of aviation security management*. Greenwood publishing group. Praeger security international. SUA.

EPECTELE DEGLOBALIZĂRII ÎN FORMAREA UNEI NOI LUMI REGIONALIZATE DIN PERSPECTIVĂ MILITARĂ

Colonel conf. univ. dr. George BUCĂȚA

Locotenent-colonel prof. univ. dr. Paul TUDORACHE

Academia Forțelor Terestre „Nicolae Bălcescu” Sibiu, România
10.55535/GMR.2024.4.40

This article examines the impact of deglobalization on the emergence of a new regionalized world order, with a focus on its military implications. The conflict in Ukraine is highlighted as a pivotal event that underscores the contemporary challenges facing globalization. This conflict accelerates political decisions aimed at navigating a period marked by the erosion of the global order, particularly through dual circulation policies that seek to insulate national economies while leveraging global opportunities. The article discusses how the 2008 financial crisis and subsequent Great Recession weakened globalization both economically and ethically, eroding the credibility of the global financial system. The anticipated resurgence of globalization in the late 2010s failed to materialize, and the 2020s have instead been characterized by disruptions that reveal deep-seated issues within the global system. The article contends that these disruptions are not merely external shocks but symptoms of inherent flaws in globalization, contributing to the formation of a new, more regionalized world order with significant military consequences.

Keywords: deglobalization effect; military deglobalization; regionalized world; military management; global opportunities;

INTRODUCERE

Pandemia COVID-19 a avut un impact semnificativ asupra conceptului de *lume fără frontiere*. În primăvara anului 2020, numeroase națiuni au fost nevoite să își închidă frontierele și să oprească transportul aerian internațional. În consecință, un număr mare de expatriați, care simbolizează fenomenul globalizării, s-au repatriat în țările lor de origine. În plus, punerea în aplicare a măsurilor de prevenire a răspândirii contagiunii a dus la întreruperea și încetinirea lanțurilor de aprovizionare, determinând societățile și guvernele să reevalueze pericolele legate de integrarea lor la nivel mondial. Al doilea incident dureros a avut loc în februarie 2022, când Rusia a invadat Ucraina, spulberând și mai mult ultimele idei privind stabilitatea globalizării. Aplicarea de sancțiuni economice miliardarilor strâns asociați cu Putin și eliminarea Rusiei din rețelele financiare globale, împreună cu escaladarea fricțiunilor dintre națiunile occidentale și China, constituie indicii suplimentare ale dispariției globalizării în forma sa actuală, așa cum am cunoscut-o. În locul integrării globale, se pare că lumea devine mai divizată de-a lungul liniilor naționale și continentale, cu apariția unor sfere de influență distincte. O astfel de sferă este dominată de China, în timp ce o alta este sub supremația Statelor Unite. Această situație amintește de un nou Război Rece. În martie 2022, Larry Fink, directorul corporației financiare BlackRock, a proclamat că acest conflict din Ucraina a însemnat punctul culminant al erei globalizării care a predominat în ultimele trei decenii. După decelerarea integrării economice globale în anii 2000, asistăm în prezent la o perioadă de deglobalizare reală. Se preconizează că această fază de bulversare globală va duce la o scădere a interconectării globale, în special pe termen mediu. Logistica este raționalizată, întreprinderile pun în aplicare strategii de relocalizare și regionalizare pentru operațiunile lor economice, iar guvernele intervin din ce în ce mai mult în sectorul economic, mai ales pentru a-l proteja de perturbările globale. Cu toate acestea, această transformare nu este atribuită exclusiv evoluțiilor economice; mai degrabă, ea este influențată și de anumite acțiuni politice. În cadrul mai multor națiuni, opțiunile de politică economică trec de la o strategie de integrare la întâmplare la nivel mondial la un model de integrare deliberată și reglementată.

O ilustrare exemplară poate fi văzută în China, unde cel de-al 14-lea plan cincinal (2021-25) a acordat prioritate abordării cu dublă circulație, vizând creșterea investițiilor în sectorul intern. Obiectivul este de a asigura capacitatea de producție

internă în anumite industrii vitale (cum ar fi alimentele, energia și tehnologia), alocând în același timp mai multe resurse pentru cercetare și dezvoltare și infrastructură pentru a menține competitivitatea pe piața internațională. Bidenomics, propunerea de politică economică a lui Joe Biden pentru Casa Albă, a fost concepută cu această mentalitate. Președintele a inițiat un plan cunoscut sub numele de Made in America, cu obiectivul de a direcționa 400 de miliarde de dolari anual din contractele guvernamentale americane către produse și servicii furnizate de firme americane. În cadrul promisiunii sale electorale, el a exprimat ideea că, „*atunci când se utilizează fondurile contribuabililor, este imperativ să se achiziționeze bunuri americane și să se stimuleze ocuparea forței de muncă americane*”. În plus, Biden a aderat cu atenție la angajamentul lui Donald Trump de a repatria locurile de muncă din industria prelucrătoare în Statele Unite, angajându-se să impună sancțiuni corporațiilor care relochează astfel de locuri de muncă în străinătate. Strategia industrială a lui Biden în industria strategică a automobilelor electrice funcționează pe baza aceluiași principiu, oferind beneficii fiscale substanțiale pentru a stimula achiziționarea de vehicule electrice construite pe plan intern.

Proiectul este o componentă a unei strategii mai cuprinzătoare care vizează atingerea obiectivului de „*suveranitate digitală*”. Acest proiect contrazice principiul liberalist al achiziționării produselor acolo unde acestea sunt mai ieftine, dar este justificat prin prioritatea acordată siguranței față de confort. Cu toate acestea, există un scepticism larg cu privire la existența pe continentul european a impulsului de acțiune necesar pentru a pune pe deplin în aplicare o strategie de dublă circulație. Conflictul din Ucraina a obligat Europa să își consolideze alianța militară și economică cu Statele Unite, deși în detrimentul compromiterii anumitor aspecte ale strategiei sale de suveranitate digitală. Aceasta include atingerea unui consens cu Statele Unite privind fluxurile transatlantice de date, pe care unii îl percep ca pe o concesie făcută capitalismului digital american.

Această tendință demonstrează că, deși integrarea pe piața mondială a fost privită mai întâi ca un mijloc de a obține succes economic de-a lungul anilor '90, ea este acum recunoscută și ca o sursă potențială de riscuri. În consecință, există o nevoie tot mai mare de a reinstaura măsurile de reglementare și de protecție implementate de guvern. Este nevoie de un răspuns mai perspicace, discriminatoriu și proactiv la globalizarea în sine. În prezent, se pare că China și, într-o mai mică măsură, Statele Unite, sunt înclinate să adopte această strategie. Cu toate acestea, țările europene, parțial din cauza provocărilor lor instituționale, sunt încă indecise între dorința de a reveni la globalizare și recunoașterea necesității de a porni pe un nou curs.

Dimensiunile militare și de securitate ale acestei schimbări către deglobalizare sunt la fel de semnificative. Pe măsură ce interconectarea globală scade, națiunile acordă din ce în ce mai multă prioritate autosuficienței și alianțelor regionale, remodelându-și strategiile de apărare pentru a face față amenințărilor emergente într-o lume mai fragmentată. Decuplarea economiilor globale a dus la formarea de blocuri regionale cu alianțe militare distincte, similare cu aliniamentele geopolitice observate în timpul Războiului Rece. Ascensiunea Chinei și reafirmarea influenței Rusiei au intensificat concurența militară, în special în regiuni precum Indo-Pacificul și Europa de Est, unde interesele strategice sunt definite din ce în ce mai mult de considerente regionale decât globale.

În această nouă ordine mondială regionalizată, este de așteptat ca cheltuielile militare să crească pe măsură ce țările încearcă să își consolideze capacitățile de apărare ca răspuns la erodarea percepută a structurilor globale de securitate. Această tendință este deja evidentă în creșterea semnificativă a bugetelor de apărare în țările membre ale NATO în urma invaziei din Ucraina, precum și în consolidarea acordurilor de securitate regională, cum ar fi AUKUS (Australia, Regatul Unit și Statele Unite), ca răspuns la asertivitatea crescândă a Chinei.

În plus, relocalizarea și protecția industriilor critice sunt, de asemenea, determinate de preocupări legate de securitatea națională. Țările își reevaluează dependența de lanțurile de aprovizionare globale, în special pentru bunuri esențiale precum semiconductorii, produsele farmaceutice și tehnologiile militare. Reconfigurarea acestor lanțuri de aprovizionare nu este doar o strategie economică, ci și o componentă esențială a securității naționale, asigurându-se că industriile-cheie rămân rezistente în fața perturbărilor globale sau a conflictelor geopolitice.

EFECTELE DEGLOBALIZĂRII.

APARIȚIA UNOR NOI PUTERI REGIONALE?

Interdependențele formate în timpul erei globalizării extinse s-au transformat în instrumente puternice: acestea cuprind tranzacțiile comerciale, cursa pentru construirea infrastructurii în țările în curs de dezvoltare, domeniul digital cu potențialul său vast de a disemina informații false și dezinformare și chiar mișcările migratorii.

În publicația sa din 2010, intitulată „*Interdependența este cu adevărat complicată*”, Erik Gartzke, politolog la Universitatea din California San Diego, a prezentat o teză care pare evidentă, dar care pune în discuție numeroase noțiuni larg acceptate despre afacerile globale care au apărut în era globalizării. Gartzke susține că interdependența economică dintre țări atât promovează relațiile pașnice,

cât și servește ca o cauză persistentă a conflictelor. Conexiunile puternice care leagă națiunile comerciale între ele, favorizând dependența lor una de cealaltă, diminuează apariția violenței militarizate, amplificând în același timp ciocnirile de orice alt tip.

Acest lucru nu este complet contrar intuiției. Cu toate acestea, în anii de entuziasm și optimism larg răspândite în jurul globalizării și al beneficiilor potențiale ale interconectării tehnologice pentru unitatea globală, această problemă a fost în mare parte trecută cu vederea. Politicienii, oamenii de afaceri și experții în tehnologie și-au exprimat public convingerea că interconectarea crescândă a țărilor, economiilor și culturilor ar putea reduce semnificativ conflictele. Această interconectare nu numai că a generat o reducere a războaielor, dar a și aliniat interesele națiunilor într-un mod care permite soluționarea diplomatică sau concesii comerciale ocazionale pentru a rezolva orice diferend. De la 11 septembrie 2001, a devenit evident că acest lucru nu este adevărat. Recent, au avut loc unele ciocniri neprevăzute care au evidențiat și mai mult acest fapt. Dependența sporită dintre Uniunea Europeană și Rusia nu a atenuat problemele cu care se confruntă. Nici regiunile dintre America Centrală și America de Nord. În plus, nu există nicio relație între Statele Unite și China. Prezența unui discurs mondial pe internet nu a sporit înțelegerea reciprocă între națiuni; dimpotrivă, se pare că s-a întâmplat contrariul.

Un proces similar de fragmentare globală are loc și în interiorul țărilor. Conflictul dintre diverse grupuri a pornit de la prezența unor interese conflictuale. Cu toate acestea, acum este bine recunoscut faptul că afilierea noastră la anumite organizații joacă un rol semnificativ în modelarea sentimentului nostru de sine și în insuflarea unui sentiment de onoare. Din păcate, acest lucru duce uneori la prejudecăți nedrepte față de persoanele care sunt afiliate la grupuri diferite. În plus, suntem conștienți de faptul că nemulțumirea noastră nu mai depinde de comparația cu vecinii sau prietenii noștri, ci este mai degrabă de natură „universală”. Recunoaștem întotdeauna că există indivizi în lume care sunt sau par a fi mai privilegiați decât noi pe Instagram. În același timp, platformele reglementate de algoritmi ne obligă să renunțăm la capacitatea noastră de a lua decizii. Guvernele și corporațiile utilizează progresiv algoritmi și big data pentru a determina diverse aspecte ale vieții noastre, inclusiv examenele copiilor noștri, accesul la credite, interviurile de angajare și furnizarea de asistență medicală. Cum poate fi prevenită proliferarea furiei și a conflictelor, atât în cadrul diferitelor comunități, cât și în interiorul acestora? (Countering the Cost-of-Living Crisis, WEF, 2022).

Se așteaptă ca acest conflict din Ucraina să accelereze calea transformării globale. Această procedură era deja în desfășurare înainte de epidemie. Au apărut discuții cu privire la concepte și noțiuni noi, precum deglobalizarea sau scăderea influenței lanțurilor valorice globale. Pe fondul pandemiei, a existat o creștere a popularității unor idei precum reducerea lungimii lanțurilor valorice, concentrarea pe producția locală, creșterea diversității furnizorilor și păstrarea unor niveluri mai mari de stocuri. În plus, s-a trecut la adoptarea metodelor de aprovizionare just-in-case, în loc să ne bazăm doar pe abordări just-in-time. Conflictul din Ucraina exercită o influență imediată semnificativă asupra interacțiunilor economice globale. Războiul afectează în principal întreprinderile care își desfășoară activitatea în Ucraina și Rusia. Acesta a provocat întreruperi în fluxul de bunuri și servicii. Impactul asupra disponibilității produselor agricole și a altor resurse din Ucraina și Rusia este de o importanță semnificativă. Acest lucru ar intensifica presiunile inflaționiste și poate duce la demonstrații și tulburări sociale în națiunile subdezvoltate. Perturbările de pe piețele alimentare au o legătură puternică cu instabilitatea socială.

Globalization is in retreat for the first time since the Second World War

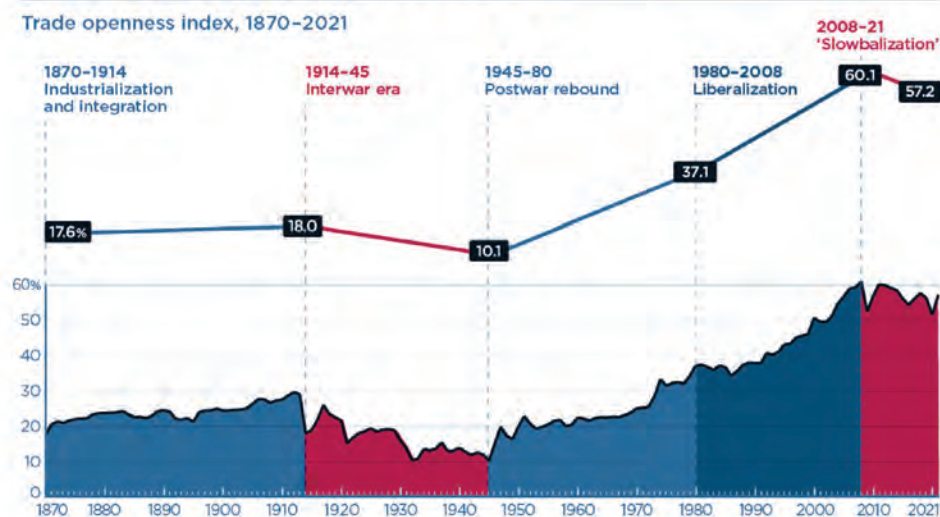

Figura 1: Globalizarea este în retragere pentru prima dată de la Al Doilea Război Mondial (Institutul Peterson de Economie Internațională, 2022)

Cu toate acestea, scopul principal al acestui eseu nu este de a examina efectele imediate ale războiului, care sunt foarte neclare și depind în principal de durata și amploarea luptei militare. Un rezultat imediat este că riscul geopolitic va crește

semnificativ în importanță, în special pentru guverne și întreprinderi. Scenariul inimaginabil anterior al unui război în Europa s-a materializat deja din cauza invaziei agresive a Rusiei în Ucraina. Încrederea, un factor determinant în comportamentul actorilor economici, va fi compromisă, afectând astfel negativ investițiile și performanța generală a agenților economici. Bătălia va consolida formarea a două alianțe majore: o alianță democratic-occidentală și o alianță autoritară, centrată în jurul axei Moscova-Beijing. Faptul că China nu a denunțat invazia Ucrainei ar putea fi interpretat ca o aprobare tacită a acțiunii. În plus, China sprijină pe scară largă activitățile de propagandă și dezinformare ale Rusiei.

Conflictul va amplifica modificările din lanțurile valorice globale indicate anterior: reducerea lungimii acestora, promovarea regionalizării și încurajarea diversificării furnizorilor, printre alte efecte. În plus, vor avea loc modificări semnificative în compoziția sectorială a economiilor, cu investiții sporite în apărare, energie regenerabilă, securitate cibernetică, transport și logistică. Cu toate acestea, războiul poate exercita, de asemenea, un impact semnificativ asupra aspectelor geografice ale legăturilor economice globale. În viitor, națiunile democratice ar putea acorda o importanță mai mare relațiilor lor cu țările care împărtășesc valori similare, aderă la convenții și își respectă angajamentele.

Conflictele emergente implică alți participanți, cum ar fi facțiunile paramilitare, milițiile de autoapărare, mercenarii străini, organizațiile criminale și organizațiile teroriste. Acești actori se îndepărtează de grupurile de gherilă tradiționale din anii 1970 și nu au afiliere ideologice sau politice distincte. Majoritatea grupurilor violente nu au o filosofie etică sau politică distinctă și nu militează pentru drepturile omului sau democrație. În general, aceste grupuri recurg la violență ca mijloc de supraviețuire sau pentru a dobândi poziții de putere și bogăție. Soldații ilegali sunt înrolați prin recrutare stradală, vizând bandele urbane și închisorile. Aceștia sunt instruiți în tabere secrete și sunt dotați cu armament, în general de la stat. În esență, soldații neregulamentari sunt formați pentru a executa acte de epurare etnică sau masacre pe care statul ezită să le facă în mod deschis, ceea ce îi permite să își decline oficial responsabilitatea pentru astfel de atrocități. Războiul a fost transformat într-o franciză care este delegată corporațiilor private pentru a eluda responsabilitatea morală legată de militarii profesioniști. În esență, noile războaie pot fi descrise ca fiind crearea unui model de război care permite statului să se sustragă de la obligațiile impuse de acordurile internaționale, cum ar fi Convențiile de la Geneva, și a unui model de combatant sau războinic nemilos (combatant or warrior).

Average year-on-year growth rates for top 10 economies of exports and imports

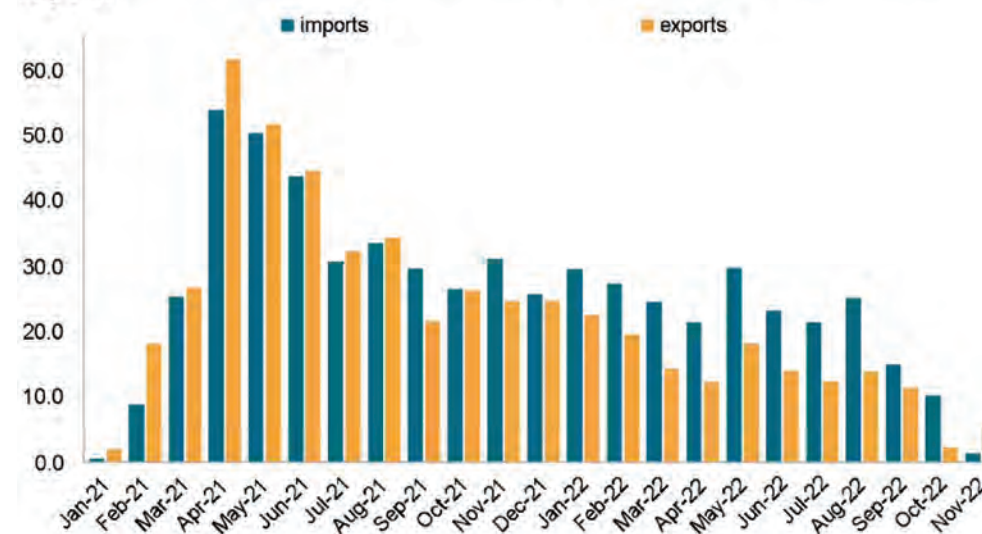

Figura 2: Ratele medii de creștere anuală a exporturilor și importurilor pentru primele 10 economii, un semn al deglobalizării (SAP Global Market Intelligence, 2023)

Peisajul geopolitic a devenit din ce în ce mai instabil din cauza escaladării ostilităților dintre state, ceea ce a dus la creșterea riscurilor geopolitice care reprezintă un pericol pentru comerțul mondial. Atât Statele Unite ale Americii, cât și China au pus în aplicare restricții comerciale și tarife vamale pentru bunurile celeilalte părți. Deși există o intenție declarată de a se angaja în discuții suplimentare și de a depune eforturi pentru un acord comercial mai extins, ambele părți aplică totuși mai multe tarife. În ciuda faptului că SUA și China au ajuns la un acord de cooperare în chestiuni globale precum schimbările climatice și comerțul, relația bilaterală dintre cele două țări rămâne complicată. Dezvoltarea viitoare a acestei legături va avea implicații semnificative pentru tendința de deglobalizare. Prezența preocupărilor comerciale nerezolvate generează o atmosferă de incertitudine și instabilitate, care este nefavorabilă pentru piețele globale.

Incursiunea Rusiei în Ucraina în 2022 a provocat perturbări semnificative în stabilitatea economică a Europei de Est, ceea ce a dus la perturbări ale comerțului, economiei și distribuției de energie din regiune. În consecință, s-a pus din nou accentul pe asigurarea securității energetice și pe o posibilă îndepărtare de globalizare, pe măsură ce națiunile își îndreaptă atenția spre casă pentru a prioritiza rezistența internă în detrimentul comerțului internațional. Dinamica geopolitică a pieței petrolului a devenit din ce în ce mai controversată, deoarece acțiunile

guvernamentale de la Beijing, Bruxelles, Moscova, Riad și Washington D.C. exercită o influență asupra prețurilor petrolului și asupra circulației petrolului. Atât Statele Unite, cât și Uniunea Europeană au aplicat sancțiuni severe împotriva sectorului energetic al Rusiei. Între timp, relaxarea limitelor COVID-19 în China va influența semnificativ creșterea viitoare a consumului de petrol. Sancțiunile impuse Rusiei de către Uniunea Europeană, Statele Unite și aliații lor au ramificații semnificative pentru industria energetică mondială.

Țările G-7 au aplicat sancțiuni economice Rusiei, în timp ce Uniunea Europeană a aplicat limitări de preț pentru gazele naturale rusești. În consecință, există acum o piață a energiei constrânsă pe termen scurt. În consecință, prețurile benzinei în Europa au crescut. În plus, se preconizează că prețurile globale ale petrolului vor crește până la 110 dolari pe baril în perioada 2023-2024, pentru a scădea, apoi, până la o medie de 85 de dolari pe baril în 2025. Invazia Ucrainei de către Rusia a obligat națiunile non-europene să abordeze amenințări globale precum răspândirea armelor nucleare, atacurile cibernetice, capacitatea infrastructurii de a rezista perturbărilor și viabilitatea alianțelor de securitate în viitor (Xing, Bernal-Meza, 2022).

Viitorul va fi caracterizat de o serie de obstacole comune – vulnerabilitatea climatică, facilitarea trecerii la energia regenerabilă, tehnologia transformatoare și protejarea împotriva amenințărilor cibernetice, disparitățile sociale și crizele globale de sănătate. Cu toate acestea, expansiunea continuă a comerțului internațional a generat preocupări în rândul națiunilor și corporațiilor, în special cu privire la vulnerabilitățile asociate dependenței. Conceptul de globalizare, care implică interconectarea națiunilor și a companiilor prin factori macroeconomici, reglementări comerciale și lanțuri de aprovizionare globale, este în prezent reevaluat din cauza preocupărilor legate de politică, securitate și aspecte economice. În consecință, mai multe guverne, întreprinderi și actori civili se gândesc la beneficiile adoptării unei abordări mai autonome a schimburilor și comerțului, pe măsură ce țările se străduiesc să își stabilească poziția într-un mediu în evoluție rapidă. Această evoluție, denumită uneori „*deglobalizare*”, reprezintă un nou pericol geopolitic pentru întreprinderi.

Criza financiară mondială din 2008 a jucat un rol major în alimentarea mișcării de deglobalizare. Ca reacție la instabilitatea economică mondială, mai multe guverne și-au orientat politicile și comunicarea către protecționism, punând în aplicare restricții privind circulația fără restricții a comerțului și a investițiilor între țări. În ultima perioadă, pandemia mondială și invazia Rusiei în Ucraina au contribuit la creșterea măsurilor protecționiste. După invazie, Institutul Internațional de

Cercetare a Politicilor Alimentare a raportat că 24 de țări au impus restricții la export pentru produse alimentare esențiale, inclusiv grâu, zahăr și uleiuri. Combinația dintre întreruperile bruște ale lanțului de aprovizionare și creșterea măsurilor protecționiste a generat îngrijorări cu privire la posibile penurii. Ca urmare, guvernele au în vedere diverse strategii, inclusiv reshoring (readucerea lanțurilor de aprovizionare în propria țară), near shoring (stabilirea lanțurilor de aprovizionare cu țările vecine) și friend shoring (bazându-se pe aliați de încredere pentru lanțurile lor de aprovizionare). Ca răspuns la schimbările geopolitice actuale, guvernele pun în aplicare în mod activ strategii industriale. Legea americană privind cipurile și știința, adoptată în 2022, și Legea europeană privind cipurile, aprobată în aprilie, au fost ambele determinate de penuria mondială de semiconductori. Obiectivul lor este de a garanta o producție suficientă de cipuri fabricate la nivel național în SUA și în UE, chiar dacă acest lucru înseamnă costuri mai mari în comparație cu alternativele importate (Ozili, 2022).

Prezența unor probleme sociale complexe a jucat un rol în discuția privind globalizarea și impactul acesteia. Apariția pericolelor interconectate la nivel național a obligat întreprinderile să își reevalueze operațiunile într-o eră post-pandemică. Pericolele cuprind riscul climatic, factorii economici și inflaționari, preocupările legate de securitatea internațională, eforturile de redresare, fluxurile comerciale și accesibilitatea creditelor (COVID-19). Deși se preconizează că discuția privind deglobalizarea va continua, datele comerciale extinse ale S&P Global Market Intelligence sugerează că, probabil, comerțul global va relua un model de creștere pe termen lung în următorii ani. În prezent, deglobalizarea este mai degrabă o chestiune de retorică decât o mișcare economică reală. Cu toate acestea, pericolele asociate deglobalizării sunt reale și semnificative.

Cu ocazia conflictelor iugoslave prelungite și a evenimentelor din 11 septembrie 2001, un grup important de analiști internaționali a început să se intereseze de diferitele forme pe care le iau războaiele în condiții de globalizare intensă. Pentru a înțelege particularitățile acestui tip de fenomen în lumea de după Războiul Rece, majoritatea acestor analiști au întreprins un exercițiu comparativ cu formele anterioare de război și cu deosebirile pe care războaiele actuale le înregistrează față de cele anterioare. Ei deduc punctele de convergență care apar între aceste modalități de conflict și globalizare.

Dintr-o astfel de perspectivă argumentativă, acești cercetători subliniază că, de la apariția statului modern în Europa și până la sfârșitul secolului XX, războaiele au jucat un rol central în viața națiunilor. Aceștia fac referire în mod repetat la monumentala lucrare a lui Michael Mann, *The Sources of Social Power*, pentru a demonstra că,

În prima parte a secolului al XX-lea, mai mult de jumătate din resursele statului erau alocate funcțiilor militare, performanțele militare fiind unul dintre principalii stimuli pentru creșterea finanțelor statului și dezvoltarea spațiului național. În acest rol important care corespundea puterii militare au fost influențat diferite elemente, cum ar fi ambițiile conducătorilor, considerente interne, precum și însăși dinamica asumată de sistemul internațional, întrucât „statele individuale, pentru a-și garanta propria securitate, trebuiau să se pregătească de război, proces care era suficient pentru a genera insecuritate în celelalte state și care le determina să răspundă la fel. Pe scurt, statele s-au înarmat și s-au militarizat în parte pentru a-și spori propria securitate și, procedând astfel, au sporit nesiguranța celorlalte state, care, la rândul lor, au recurs la înarmare”. (Lo, Marcelin, Bassène, Sène, 2022).

Figura 3: Globalizarea de-a lungul istoriei recente
(Forumul Economic Mondial, 2023)

Pe parcursul acestui proces de consolidare și de întărire a statelor, au fost atestate mai multe tipuri de războaie: primele, predominante în secolele al XVII-lea și al XVIII-lea, erau limitate spațial, deși uneori aveau o durată foarte lungă și răspundeau nevoii de instaurare a puterii de către statele absolutiste. Apoi, a apărut o nouă etapă care a acoperit aproape întregul secol al XIX-lea, în care războaiele au căpătat un format național și revoluționar și au fost centrate în mod fundamental pe problema creării statelor naționale. La începutul secolului al XX-lea, am intrat într-o eră a războaielor totale (Primul și Al Doilea Război Mondial), cu un conținut ideologic, naționalist și politic ridicat și, în cele din urmă, lumea a trebuit să facă față

Războiului Rece „*imaginar*”, bazat pe descurajarea nucleară, și care s-a cristalizat în jurul anumitor referințe politice și ideologice care i-au oferit sprijin și coerență. Toate aceste tipuri de război, chiar dacă au ascultat de modalități de război diferite, având în vedere că au fost singulare în ceea ce privește obiectivele lor, diferite în ceea ce privește tipurile de armate utilizate, tehnica militară și economia de război, au împărtășit anumite trăsături comune: erau forme de violență organizate de state sau de grupuri politice concepute din rațiuni politice. Cei care recurgeau la război intenționau să exercite controlul asupra anumitor spații teritoriale, stabilind o distincție mai mult sau mai puțin spontană între intern și extern, public și privat. Reproduceau o diferențiere aproximativ clară între război, pe de o parte, și alte tipuri de conflict și violență, pe de altă parte, iar statul acționa ca agent „*organizator*” al războiului, armatele, chiar și atunci când erau războaie civile, erau organizate ierarhic, iar economia de război era structurată din punct de vedere statal și „*național*” (Shelest, 2015).

Apariția pandemiei a dus la oprirea economiei mondiale și la modificări ale preferințelor generale ale consumatorilor, care au fost subiectele principale până la invazia rusă din Ucraina, în februarie 2022. Constrângerile, rezultate din impactul combinat al modificărilor modelelor de cheltuieli și al reducerii activității în sectorul întreprinderilor, au precipitat o criză economică mondială și au condus la o creștere accentuată a inflației. În această perioadă, au lipsit livrările de jucării de Crăciun, ceea ce a determinat guvernele să recunoască rapid deficiențe mai semnificative care reprezentau o amenințare la adresa independenței strategice a națiunilor lor. Dezintegrarea lanțurilor valorice ale microcipurilor și ale altor materiale industriale vitale a provocat o îngrijorare semnificativă.

Câteva luni mai târziu, incursiunea Rusiei în Ucraina a afectat din nou industria petrolieră, în special în ceea ce privește implicațiile sale geopolitice semnificative. Puținele relații diplomatice care persistau între Uniunea Europeană și Rusia au fost complet rupte și, în prezent, asistăm la un nou conflict în Europa, care provoacă o mare îngrijorare. Răspunsul Germaniei la creșterea cheltuielilor militare și la livrarea de arme Ucrainei, chiar dacă cu reticență, înseamnă o răsturnare completă a politicii sale externe și indică o înclinație mai largă către consolidarea militară și alinierea obiectivelor internaționale în cadrul așa-numitei „*lumi occidentale*”. Planurile de diversificare energetică pentru 2025 și activitățile în curs, cum ar fi importul de gaz lichefiat și reevaluarea Maghrebului, indică deglobalizarea strategică. Prin urmare, preconizăm un tip fragmentat de globalizare, care se limitează la blocurile geopolitice, asigurând securitatea lanțurilor lor de aprovizionare respective. Se pare că ne îndreptăm treptat către acest viitor.

Unele persoane susțin că deglobalizarea este o consecință a acestor perturbări. Fără îndoială, epidemia a cauzat un declin al comerțului internațional și se anticipează că vor apărea și alte perturbări ca urmare a invaziei rusești și a sancțiunilor care o însoțesc. Cu toate acestea, deglobalizarea strategică se extinde dincolo de acești factori. Acest proces este anterior epidemiei și își are originea în incapacitatea ordinii internaționale liberale de a-și menține poziția dominantă, atât pe plan intern, cât și extern, și de a-și comunica în mod eficient viziunea asupra lumii comunității globale. În urma experiențelor din Irak și Afganistan, credința anterioară în pozitivitatea inerentă a sistemului este acum considerată simplistă și este rapid înlocuită de o recunoaștere a constrângerilor democrațiilor liberale și a naturii imprevizibile a relațiilor internaționale (Rodrik, 2021).

În primul rând, ordinea internațională liberală a suferit atacuri interne. În timp ce liberalismul politic încă există, acesta se confruntă cu o examinare tot mai atentă din partea forțelor iliberale care se răspândesc în întreaga lume. Aceste mișcări acordă prioritate preocupărilor materiale și disparităților tot mai mari de bogăție din cadrul națiunilor, care sunt legate de declinul aspirațiilor clasei de mijloc. În același timp, sistemul este contestat și din surse externe. Dominația Statelor Unite, deși prezentă în multe domenii, este înlocuită de o ordine globală mai diversă și mai multipolară. Cu toate acestea, capacitatea organizațiilor multilaterale, cum ar fi Organizația Națiunilor Unite (ONU), Organizația Mondială a Comerțului (OMC) sau Fondul Monetar Internațional (FMI), de a influența agenda mondială, a fost în scădere, împreună cu capacitatea acestora de a lua decizii decisive. Denunțarea slabă a incursiunii rusești în cadrul Adunării Generale constituie o dovadă convingătoare în acest sens (Bharti, 2022).

Transformările semnificative din ultimii ani pun la îndoială certitudinile pe care le aveam anterior, care se bazau pe posibilități limitate. Acest lucru îl plasează pe cercetător atât într-o poziție de responsabilitate, cât și de imprevizibilitate. Modelele, care sunt cadre fundamentale pentru interpretarea datelor, sunt utilizate până când devin învechite și trebuie înlocuite. Acest eseu susține că deglobalizarea strategică este în prezent fenomenul predominant în sistemul internațional, iar efectele sale asupra domeniilor geoeconomic și geostrategic sunt deja evidente. Răspunsurile la epidemie și la incursiunea rusă servesc atât drept catalizatori, cât și drept componente integrale ale acestui fenomen. Din acest punct de vedere, deglobalizarea parțială pare să fie rezultatul cel mai probabil al tranziției către un sistem multipolar.

Penuria de combustibil și alimente indusă de războiul ucrainean agravează inflația post-pandemică deja ridicată, care a atins cele mai scăzute niveluri din ultimele decenii în cea mai mare parte a lumii, afectând, astfel, economia globală.

Ar fi exagerat să afirmăm că cauzele sunt pe deplin înțelese, deoarece macroeconomiștii din mediul academic sunt încă perplecși de inflația extrem de scăzută din anii 2010. Însă, factorii principali sunt evidenți. Inițial, guvernele și băncile centrale au fost leneșe în inversarea stimulentei macroeconomice extraordinare puse în aplicare în timpul unei perioade de acalmie. Fără îndoială, măsurile inițiale de stimulare au oferit un sprijin semnificativ în timpul fazei inițiale a epidemiei. Cu toate acestea, în multe cazuri, aceste măsuri au rămas în vigoare pentru o perioadă prelungită și au devenit excesive în urma redresării surprinzător de rapide din țările avansate și de pe anumite piețe emergente. În Statele Unite, în special, confluența unui stimulent fiscal de 900 de miliarde de dolari la sfârșitul anului 2020, cuplat cu un pachet ulterior de 1.700 de miliarde de dolari în martie 2021, s-a dovedit a fi excesivă și inoportună (Brancaccio, De Cristofaro, 2022).

IMPLICAȚIILE MILITARE ALE DEGLOBALIZĂRII ÎNTR-O LUME FRAGMENTATĂ

Procesul actual de deglobalizare schimbă profund ordinea globală, având implicații semnificative asupra strategiei militare, securității regionale și formării de noi alianțe. Pe măsură ce lumea se retrage din interconectarea extinsă care a caracterizat sfârșitul secolului XX și începutul secolului XXI, națiunile se concentrează din ce în ce mai mult pe stabilitatea regională, pe autosuficiență și pe recalibrarea alianțelor militare. Această schimbare este evidentă în special în regiunile care se învecinează cu zone de conflict activ și în rândul marilor puteri militare care încearcă să își afirme influența într-o lume mai fragmentată.

Cele mai imediate și tangibile efecte militare ale deglobalizării pot fi observate în țările care se învecinează cu zone de conflict, cum ar fi Ucraina. Invazia rusă a Ucrainei în 2022 nu numai că a destabilizat Europa de Est, dar a și declanșat o reevaluare semnificativă a pozițiilor militare pe întregul continent. Pentru țări precum Polonia, România și statele baltice, amenințarea unei noi agresiuni rusești a condus la o nevoie urgentă de a-și consolida capacitățile de apărare. Aceste țări și-au majorat cheltuielile militare, și-au modernizat forțele armate și au căutat legături de securitate mai strânse cu NATO și Uniunea Europeană. Prezența forțelor NATO în Europa de Est a fost consolidată în mod semnificativ prin noi desfășurări de forțe și prin stabilirea de baze permanente pentru a preveni noi avansuri rusești.

În plus față de măsurile militare tradiționale, aceste țări investesc, de asemenea, în capacități de război asimetric, cum ar fi apărarea cibernetică și războiul informațional, pentru a contracara natura multistratificată a conflictelor moderne. Războiul din Ucraina a arătat cât de importante sunt operațiunile cibernetice,

atât ofensive, cât și defensive, în războiul modern. Statele vecine au luat notă și au realizat că câmpul de luptă nu se mai limitează la teritoriul fizic, ci se extinde și la domeniul digital. Această constatare a dus la o reevaluare mai amplă a ceea ce constituie securitatea națională, protecția infrastructurii critice și contracararea campaniilor de dezinformare devenind din ce în ce mai importante.

Impactul conflictului din Ucraina se resimte din ce în ce mai mult în alte regiuni, în special în regiunea Indo-Pacific, unde calculul strategic al marilor puteri, precum Statele Unite, China și India, este redefinit. Tensiunile crescând dintr-o parte între China și vecinii săi, precum Japonia și Australia, au accelerat formarea de noi alianțe militare și consolidarea celor existente. Pactul AUKUS, care include Australia, Regatul Unit și Statele Unite, este un răspuns direct la asertivitatea crescândă a Chinei în Marea Chinei de Sud și în regiunea Indo-Pacific extinsă. Această alianță, care include planuri pentru Australia de a achiziționa submarine cu propulsie nucleară, reprezintă o schimbare semnificativă în echilibrul regional al puterii și subliniază importanța parteneriatelor militare într-o eră a deglobalizării. În declarația sa, Secretarul apărării, Lloyd J. Austin III, cu ocazia împlinirii a doi ani de la înființarea AUKUS, a menționat că: „Sunt incredibil de mândru de munca neobosită a acestui departament și a omologilor noștri din Regatul Unit și Australia și sunt încrezător în viitorul luminos al parteneriatului nostru istoric. Lucrând împreună în acești ultimi doi ani, am accelerat eforturile în direcția obiectivelor noastre comune mai repede decât ar fi crezut oricine că este posibil”.

Statele Unite au recunoscut dinamica în schimbare a puterii globale și caută, de asemenea, să își aprofundeze relația militară cu India, un actor important în regiunea Indo-Pacific. Relația de apărare dintre SUA și India a crescut semnificativ în ultimii ani, fapt reflectat în creșterea numărului de exerciții comune, vânzări de arme și schimburi de informații. Acest parteneriat face parte dintr-o strategie mai amplă, menită să contrabalanseze influența Chinei în regiune și să securizeze căile maritime esențiale pentru comerțul mondial. Pe măsură ce deglobalizarea progresează, astfel de alianțe regionale sunt susceptibile de a deveni mai importante, deoarece sunt necesare acorduri de securitate localizate într-o lume în care instituțiile globale își pierd eficiența.

Cele mai recente date ale Institutului Internațional de Cercetare pentru Pace de la Stockholm (SIPRI) privind cheltuielile militare globale arată că, pentru prima dată în 2021, lumea a cheltuit mai mult de 2.000 de miliarde de dolari SUA pe armată. Acest lucru a stabilit un nou record după șapte ani consecutivi de creșteri (figura 4).

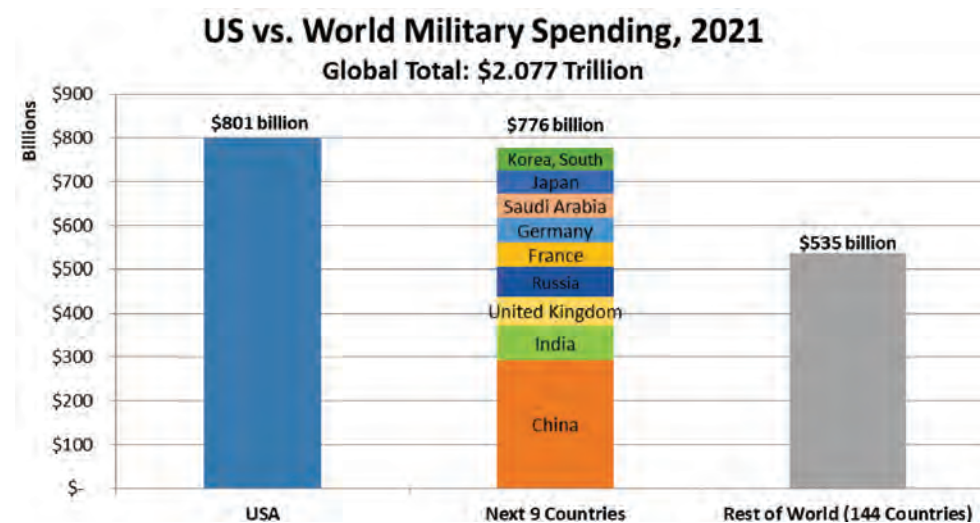

Figura 4 : Situația cheltuielilor militare globale
(<https://www.nationalpriorities.org/blog/2022/06/22/us-still-spends-more-military-next-nine-countries-combined/>)

În același timp, deglobalizarea conduce la apariția unor alianțe noi, mai puțin formalizate, bazate mai degrabă pe interese comune și preocupări reciproce decât pe obligațiile tradiționale din tratate. Aceste coaliții apar adesea ca răspuns la amenințări specifice sau la instabilitatea regională și pot include o combinație de actori statali și nestatali. În Orientul Mijlociu, de exemplu, loialitatea schimbătoare și interacțiunea complexă a puterilor regionale au condus la colaborări militare ad hoc, cum ar fi coaliția condusă de Arabia Saudită în Yemen. Aceste alianțe tind să fie fluide și oportuniste, reflectând natura fragmentată a ordinii globale actuale.

Declinul globalizării are, de asemenea, implicații semnificative pentru comerțul cu arme și tehnologia militară. Pe măsură ce țările devin mai orientate spre interior și acordă prioritate securității naționale în fața cooperării globale, există o tendință crescândă de indigenizare a industriilor de apărare. Țările caută din ce în ce mai mult să își reducă dependența de furnizorii străini de arme prin dezvoltarea propriilor tehnologii militare. Această schimbare este evidentă în special în țări precum India și Turcia, care au demarat programe ambițioase de dezvoltare a capacităților naționale de apărare. Accentul pus pe autosuficiență în ceea ce privește producția de apărare nu numai că reduce vulnerabilitatea la presiunile externe, ci și consolidează securitatea națională prin asigurarea faptului că livrările militare esențiale nu sunt supuse sancțiunilor internaționale sau întreruperilor lanțului de aprovizionare.

Decuplarea strategică dintre Occident și țări precum China și Rusia reprezintă una dintre cele mai semnificative schimbări din peisajul militar global din ultimele

decenii. Această decuplare nu este doar un fenomen geopolitic sau economic, ci și un factor decisiv în dezvoltarea tehnologiei și a capacităților militare. Pe măsură ce Occidentul, în special Statele Unite și aliații săi, impun din ce în ce mai mult controale la export, sancțiuni și alte restricții privind transferul de tehnologii avansate către China și Rusia, aceste țări sunt forțate să își accelereze eforturile de a dezvolta alternative indigene. Acest proces conduce la o bifurcație a standardelor tehnologice militare globale, cu implicații profunde și potențial destabilizatoare.

Decalajul tehnologic este evident în mai multe domenii-cheie, inclusiv sistemele de apărare antirachetă, capacitățile cibernetice, inteligența artificială (AI) și platformele de arme avansate. De exemplu, în timp ce Occidentul continuă să investească masiv în sisteme de război centrate pe rețea, care se bazează pe comunicarea și schimbul de date fără întreruperi între diferite platforme, China și Rusia își dezvoltă propriile sisteme care ar putea să nu fie compatibile cu tehnologiile occidentale. Această divergență conduce la apariția unor ecosisteme tehnologice militare paralele, fiecare cu propriile standarde, protocoale și doctrine operaționale.

În domeniul apărării antirachetă, de exemplu, SUA și aliații lor s-au concentrat pe sisteme precum sistemul Aegis de apărare împotriva rachetelor balistice și sistemul THAAD (Terminal High Altitude Area Defense). Între timp, Rusia a dezvoltat sistemele sale S-400 și S-500, care sunt vândute diferitelor țări, inclusiv Indiei și Turciei. China continuă, de asemenea, să își dezvolte propriile capacități de apărare antirachetă cu sisteme precum HQ-9. Prezența acestor sisteme disparate complică eforturile de cooperare și interoperabilitate militară, în special între națiuni care pot fi aliate cu puteri occidentale și neoccidentale.

Lipsa interoperabilității între aceste sisteme disparate reprezintă o provocare majoră pentru războiul de coaliție, în care capacitatea armatelor diferitelor națiuni de a lucra împreună fără probleme este esențială. Într-un conflict în care sunt implicați aliați occidentali și neoccidentali, incompatibilitățile tehnologice ar putea duce la ineficiențe operaționale, întreruperi ale comunicațiilor și reducerea puterii de luptă. De exemplu, dacă un membru al NATO operează alături de un aliat non-NATO care dispune de sisteme rusești sau chinezești, cele două forțe ar putea avea dificultăți în coordonarea acțiunilor lor, în schimbul de informații sau în integrarea capacităților lor de apărare antirachetă, ceea ce ar putea pune în pericol succesul operațiunilor comune.

În plus, această bifurcație ar putea duce la o fragmentare a alianțelor militare globale, deoarece țările ar putea fi forțate să aleagă între alinierea la tehnologiile militare occidentale sau neoccidentale. Națiunile care au adoptat în mod tradițional

o poziție neutră sau au căutat relații echilibrate cu ambele blocuri ar putea întâmpina dificultăți tot mai mari în acest sens, ceea ce ar conduce la un sistem internațional mai polarizat. Această polarizare ar putea, la rândul său, să exacerbeze tensiunile și să crească probabilitatea unor conflicte regionale, pe măsură ce țările se aliniază la unul sau la celălalt standard tehnologic, ceea ce ar putea duce la războaie prin procură sau la curse ale înarmării în diferite părți ale lumii.

Decalajul tehnologic stimulează, de asemenea, inovarea în domeniul capacităților asimetrice. Pe măsură ce China și Rusia încearcă să contrabalanseze superioritatea militară tradițională a Occidentului, acestea se concentrează asupra domeniilor în care pot obține un avantaj, cum ar fi armele hipersonice, sistemele antisatelit (ASAT) și războiul cibernetic. Armele hipersonice, care se pot deplasa la viteze de peste Mach 5 și pot manevra pentru a evita detectarea și interceptarea, sunt de o importanță cheie atât pentru China, cât și pentru Rusia. Aceste arme ar putea face ca sistemele existente de apărare antirachetă să devină caduce și să schimbe balanța de putere în favoarea lor.

În domeniul spațial, ambele țări dezvoltă capacități ASAT pentru a ataca sateliții care formează coloana vertebrală a sistemelor militare occidentale de comunicații, navigație și supraveghere. Capacitatea de a brui sau distruge acești sateliți ar putea paraliza capacitatea Occidentului de a desfășura operațiuni militare, în special cele care se bazează pe muniții ghidate cu precizie și pe recunoașterea în timp real. Între timp, în spațiul cibernetic, China și Rusia investesc masiv în capacități cibernetice ofensive pentru a penetra și perturba rețelele occidentale, complicând și mai mult strategiile de apărare ale adversarilor lor.

Implicațiile strategice pe termen lung ale acestei bifurcații tehnologice sunt profunde. Pe măsură ce Occidentul, China și Rusia continuă să diverge în ceea ce privește tehnologiile și doctrinele lor militare, crește riscul unor erori de calcul și neînțelegeri într-un scenariu de conflict. Încrederea fiecărei părți în propriile sisteme, dublată de o potențială lipsă de transparență sau de înțelegere reciprocă a capacităților, ar putea duce la escaladare într-o situație de criză. De exemplu, desfășurarea de tehnologii noi, netestate, într-un mediu geopolitic tensionat ar putea fi interpretată greșit ca o mișcare agresivă, determinând un răspuns disproporționat și putând duce la un conflict mai larg.

Ne putem aștepta ca bifurcarea standardelor de tehnologie militară să împiedice eforturile globale de a controla proliferarea armelor avansate. Pe măsură ce China și Rusia își exportă sistemele către țări din afara sferei occidentale, răspândirea tehnologiilor incompatibile ar putea complica acordurile de control al armelor

și eforturile de neproliferare. Standardele tehnologice multiple și concurente ar putea, de asemenea, să facă mai dificilă stabilirea unor norme și reglementări globale care să reglementeze utilizarea tehnologiilor emergente, cum ar fi inteligența artificială și sistemele de arme autonome.

CONCLUZII

Implicațiile militare ale deglobalizării sunt profunde și multifacetate. Pe măsură ce lumea devine mai regionalizată și mai puțin interconectată, națiunile își reevaluează strategiile de securitate, formează noi alianțe și investesc în autosuficiență. Fragmentarea ordinii globale conduce la un mediu internațional mai imprevizibil și potențial volatil, în care puterile regionale joacă un rol mai important, iar alianțele tradiționale sunt completate de coaliții mai fluide și bazate pe probleme. În această nouă eră, puterea militară este definită din ce în ce mai mult de capacitatea de adaptare la un peisaj geopolitic în schimbare rapidă, în care vechile certitudini ale globalizării nu se mai aplică. Bifurcarea standardelor tehnologiei militare are implicații de anvergură pentru războiul de coaliție, securitatea globală și viitorul alianțelor internaționale. Pe măsură ce lumea avansează în această eră a divergenței tehnologice, riscurile de conflict și instabilitate sunt susceptibile de a crește, ceea ce face mai important ca niciodată ca națiunile să găsească modalități de a-și gestiona diferențele și de a coopera în probleme critice de securitate.

Riscurile asociate deglobalizării au crescut semnificativ de la invazia Ucrainei. În urma declanșării pandemiei, au existat discuții semnificative cu privire la sporirea rezistenței lanțurilor de aprovizionare și la reducerea dependenței de importuri pentru produsele esențiale de sănătate publică, cum ar fi vaccinurile, antibioticele și componentele esențiale, precum semiconductorii, care stau la baza economiei digitale. Abandonarea politicii asiatice „zero COVID” conduce la o creștere a întreruperilor aprovizionării, oferind o previziune a efectelor potențiale ale deglobalizării tranzitorii. Fără îndoială, Rusia este pe cale să se confrunte cu o izolare prelungită. Cu toate acestea, adevăratul impact asupra globalizării va avea loc dacă și comerțul dintre țările dezvoltate și China va scădea, ceea ce, din păcate, rămâne o posibilitate în anumite situații. Este puțin probabil ca stabilitatea geopolitică să beneficieze de o reconfigurare semnificativă a economiei globale. Economiiștii politici au susținut, după Montesquieu, că națiunile implicate în comerț sunt mai puțin predispuse să se angajeze în războaie. Un rafinament contemporan al acestei noțiuni este că și comerțul indirect facilitat de parteneri și rețele comune contribuie la acest efect.

În mod esențial, aceste estimări aproximative depind de mai multe ipoteze, cum ar fi măsura în care națiunile pot înlocui cu ușurință produsele importate cu alternative interne sau se pot angaja în schimburi comerciale cu parteneri alternativi. În plus, în cazul în care deglobalizarea comerțului are ca rezultat creșterea marjelor de profit ale furnizorilor monopolizatori locali și reducerea „*distrugerii creative*” în economie, costurile asociate ar putea fi considerabil mai ridicate. Globalizarea poate avea efecte dinamice care nu sunt incluse în modelele actuale, în plus față de beneficiile pentru dezvoltarea instituțională a unei țări. Similar cu modul în care ar putea exista perdanți semnificativi ai globalizării în ciuda câștigurilor substanțiale ale câștigătorilor, se așteaptă ca consecințele deglobalizării să aibă un impact disproporționat asupra anumitor industrii, amplificând, astfel, impactul global.

Procesul de globalizare a început să se stabilizeze de la vârful atins înainte de criza financiară globală. Cu toate acestea, deși este probabil ca războiul Rusia-Ucraina să provoace o îndepărtare a economiei ruse de țările occidentale, suntem precauți în ceea ce privește previziunile privind tendințele mai ample de deglobalizare care decurg din acest conflict. În special, afirmațiile privind pierderea potențială a rolului dolarului ca monedă de rezervă sau apariția unei axe comerciale globale „*eurasiatice*” semnificative par a fi exagerate.

Este prematur să discutăm despre o deglobalizare substanțială în acest moment. În schimb, a avut loc o stabilizare a proporției comerțului mondial în raport cu PIB-ul și a unor indicatori ai globalizării financiare. Situația actuală nu seamănă foarte mult cu alte perioade de deglobalizare, cum ar fi anii interbelici. Rusia asistă, fără îndoială, la o schimbare semnificativă a conexiunilor sale economice și financiare. Cu toate acestea, amplexarea limitată a economiei sale înseamnă că va avea o influență directă minimă asupra modelelor mai ample de globalizare. În plus, formarea unui viitor bloc comercial „*eurasiatic*” este puțin probabil să fragmenteze comerțul mondial.

În 2020, comerțul bilateral combinat între China, Rusia și India a fost de doar 200 de miliarde de dolari, ceea ce este mai puțin decât importurile totale ale unor țări precum Thailanda sau Turcia. Chiar dacă această cifră ar crește de două sau de trei ori, ar rămâne totuși o mică parte din comerțul mondial. În plus, comerțul Chinei se concentrează în principal pe Statele Unite și aliații acestora. Este puțin probabil ca statutul de monedă mondială al dolarului să se confrunte cu provocări semnificative. Economiiile care se gândesc la o tranziție de la dolar se confruntă cu o lipsă de alternative viabile, deoarece supremația dolarului este ferm stabilită datorită piețelor financiare extinse din SUA și rolului său predominant în facturarea

comerțului mondial. Yuanul chinezesc are o utilizare limitată la nivel mondial și nu a înregistrat o creștere semnificativă, conform unor indicatori. Conversia potențială a anumitor fluxuri comerciale petroliere în monede alternative nu constituie o amenințare semnificativă la adresa stabilității dolarului. Comerțul cu petrol reprezintă doar 10% din valoarea totală a schimburilor comerciale efectuate în dolari americani la nivel mondial. Chiar dacă o mică parte din livrările de țiței ale Arabiei Saudite către China ar fi evaluate într-o monedă diferită, acest lucru nu ar avea un impact semnificativ asupra cererii globale de dolari americani la nivel mondial.

RESURSE BIBLIOGRAFICE:

1. Aiyar, S., Chen, J., Ebeke, C. H., Garcia-Saltos, R., Gudmundsson, T. & Ilyina, A., Kangur, A., Kunaratskul, T., Rodriguez, S.L., Ruta, M., Schulze, T., Soderberg, G., Trevino, J.P. (2023). *Geoeconomic fragmentation and the future of multilateralism*. New York: International Monetary Fund, 2023.
2. Brancaccio, E., Cristofaro, F. de (2022). *In praise of 'general laws' of capitalism: notes from a debate with Daron Acemoglu*. În *Review of Political Economy*, pp. 1-15. doi: <https://doi.org/10.1080/09538259.2022.2037930>, <https://doi.org/10.1080/09538259.2022.2037930>, accesat la 22 iulie 2024.
3. Bharti, S.S. (2022). *The re-emergence of the Ukraine crisis and role of the European Union in the de-escalation of conflicts*. *European Journal of Transformation Studies*, 10(1), pp. 6-19.
4. *Deglobalisation: what you need to know* (ianuarie 2023). World Economic Forum, <https://www.weforum.org/agenda/2023/01/deglobalisation-what-you-need-to-know-wef23/>, accesat la 23 ianuarie 2024
5. Gartzke, E. (15 februarie 2010). *Interdependence Really is Complex*, https://pages.ucsd.edu/~egartzke/papers/complexinterdep_02242010.pdf, accesat la 29 iunie 2024.
6. *Globalization retreat first time after second world war*, <https://www.piie.com/research/piie-charts/globalization-retreat-first-time-second-world-war>, accesat la 22 iulie 2024.
7. IMF (octombrie 2022). *World Economic Outlook: Countering the Cost-of-Living Crisis*, <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2022/10/11/world-economic-outlook-october-2022> (accessed January 2024)
8. Lo, G.D., Marcelin, I., Bassène, T., Sène, B. (2022). *The Russo-Ukrainian war and financial markets: the role of dependence on Russian commodities*. *Finance Research Letters*, 50, 103194.
9. Ozili, P.K. (2022). *COVID-19 in Africa: socio-economic impact, policy response and opportunities*. *International Journal of Sociology and Social Policy*, 42(3/4), pp. 177-200.
10. Peksen, D. (2019). *When do imposed economic sanctions work? A critical review of the sanctions effectiveness literature*. *Defence and Peace Economics* 30, nr. 6 (2019), pp. 635-647. doi: <https://doi.org/10.1080/10242694.2019.1625250>, accesat la 22 iulie 2024.
11. Rodrik, D. *Why does globalization fuel populism? Economics, culture, and the rise of right-wing populism*. *Annu Rev Econ.* 2021; 13:133–170. doi: 10.1146/annurev-economics-070220-032416, accesat la 12 iulie 2024.
12. Shelest, H. (2015). *After the Ukrainian crisis: Is there a place for Russia?* *Southeast European and Black Sea Studies*, 15(2), pp. 191-201.
13. Xing, L., Bernal-Meza, R. (2022). *China-US rivalry: a new Cold War or capitalism's intra-core competition?* În *Revista Brasileira de Política Internacional* 64, nr. 1, pp. 1-20. doi: <https://doi.org/10.1590/0034-7329202100110>, accesat la 22 iulie 2024.
14. <https://www.nationalpriorities.org/blog/2022/06/22/us-still-spends-more-military-next-nine-countries-combined/>, accesat la 22 iulie 2024.

DIPLOMAȚIA PUBLICĂ ÎN ERA INTELIGENȚEI ARTIFICIALE – OPORTUNITĂȚI ȘI PROVOCĂRI ÎN PROMOVAREA SECURITĂȚII ÎN POLITICA INTERNAȚIONALĂ –

Conf. univ. dr. Ecaterina HLIHOR

Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, București
10.55535/GMR.2024.4.41

Artificial intelligence represents a major technological challenge that creates concerns both in the academic environment and in that of social practice regarding the manipulative nature that some of its applications can have in public diplomacy, when it is subordinated to security. The paper identifies and highlights the possible risks posed by AI through its use by actors seeking to misinform and manipulate public opinion in democratic societies. In the era of AI, the policies, strategies and practices of public diplomacy inevitably change, and this fact will lead to theoretical and methodological developments. The practice of public diplomacy tends to be contradictory due to the objectives pursued, when the security environment is in crisis or even destroyed by the existence of an armed conflict, as is happening today in Ukraine.

Keywords: artificial intelligence; public diplomacy; security; reputational security; information operations;

INTRODUCERE

Când John McCarthy a propus pentru prima dată, în mod oficial, conceptul de *inteligență artificială* (IA) la Simpozionul de vară de la Dartmouth, în 1956 (Moor, 2006, pp. 87-91), foarte puțini specialiști și teoreticieni din științele politice și ale comunicării sau din domeniul relațiilor internaționale și al geopoliticii au intuit cât de mult vor fi influențate aceste discipline în teorie și în activitatea practică. Pătrunderea masivă a computerelor și a tehnologiei internetului în cercetarea și analiza scenei internaționale, inclusiv în domeniul comunicării, i-a determinat să-și schimbe poziția. Astăzi, „*Big data*” este văzută ca o resursă inestimabilă atât în cercetarea și analiza diplomației publice, cât și în activitatea desfășurată în acest domeniu în diferite țări (Merkouraki, 2024, p. 41). Noile tehnologii au ajutat adesea la gestionarea complexității comunicării în diplomația publică, atât la culegerea, cât și la schimbul de informații. Ele au crescut, în același timp, viteza activităților de diplomație publică, dar au făcut și mai imprevizibil mediul internațional. Se consideră că inteligența artificială este una dintre cele mai mari provocări tehnologice care creează atât entuziasm, cât și preocupări cu privire la caracterul manipulator ce îl pot avea unele dintre aplicațiile sale în diplomația publică (Bjola, Cassidy, Manor, 2019, pp. 83-101). Cu ce fel de provocări se va confrunta diplomația publică în această lume dominată din ce în ce mai mult de inteligența artificială este o întrebare care a generat dezbateri aprinse atât în rândul teoreticienilor, al analiștilor, cât și al practicienilor, mai ales de când aceasta este conectată la domeniul securității (Pamment, 2024, pp. 49-83). Pornind de la premisa că revoluția digitală, în general, și IA, în special, au produs deja un puternic impact asupra diplomației publice, acest studiu este conceput pentru a răspunde următoarelor întrebări: *Inteligența artificială joacă doar un rol pozitiv în organizarea activităților de diplomație publică a statelor în procesele de securizare? Utilizarea diplomației publice digitale în procesele de securizare a societății înseamnă același lucru pentru toate statele de astăzi? Utilizarea mijloacelor și a instrumentelor generate de inteligența artificială duce la o schimbare radicală a principiilor și a practicilor diplomației publice tradiționale?* Răspunsurile la aceste întrebări vor scoate în evidență oportunitățile oferite de utilizarea inteligenței artificiale pentru a face mai eficientă activitatea de comunicare cu publicul țintă în diplomația publică. Folosind metoda analizei comparative și explorarea literaturii calitative, cum ar fi documentele de politici oficiale, articolele de reviste, lucrările conferințelor și articolele din presă, se poate

stabili dacă IA a îmbunătățit deja comunicarea în diplomația publică și, dacă nu, cum poate face acest lucru în viitor. Totodată, răspunzând la întrebările enunțate, studiul va evidenția și posibilele riscuri generate de IA prin utilizarea ei de către actori care urmăresc să dezinformeze și să manipuleze opinia publică din societățile democratice.

ROLUL DIPLOMAȚIEI PUBLICE ÎN SECURIZAREA SOCIETĂȚII ÎN ERA INTELIGENȚEI ARTIFICIALE

Diplomația publică, deși văzută de teoreticieni și practicieni deopotrivă ca o activitate specială în cadrul diplomației clasice a statelor, este parte a comunicării politice internaționale la care participă inclusiv actorii nonstatali (Ociepka, 2018, pp. 290-303). Din această perspectivă, activitatea de diplomație publică este subsumată proceselor de securizare (Gregory, 2005, p. 8) din societatea contemporană. Acestea cuprind „*instrumente de transmitere, care se extind mult dincolo de media tradiționale, pentru a include rețelele sociale și alte astfel de instrumente emergente*” (Debray, 2007). Potrivit lui Nicholas J. Cull, un savant proeminent în domeniul diplomației publice, această schimbare este crucială în era informației, deoarece activitatea de diplomație publică desfășurată astăzi de către societățile democratice este mai mult decât mesaje. Vizează construirea de relații între diferite publicuri, înțelegere reciprocă și colaborare. Prin această viziune și rezultatele obținute în domeniul securizării și al promovării păcii în lume, se vizează o altfel de securitate, pe care Nicholas J. Cull o definește „*reputational security*”, un termen care, în limbajul academic al studiilor de securitate, nu este în circulație (încă) în România. În viziunea sa, această nouă formă de manifestare a securității este „*un loc în vârful imaginației globale. Odată stabilită, înseamnă că atunci când vine o provocare – fie că vine de la un vecin care contestă suveranitatea, de la secesiunea internă sau de la o amenințare naturală, precum creșterea nivelului mării –, lumii îi pasă*” (Cull, 2019, pp. 9-10). Fără îndoială, aceasta nu este o definiție în sens academic, poate de aceea Cull a simțit nevoia să ofere și alte explicații. De data aceasta, *reputational security* nu mai este un loc, ci „*o calitate a securității care vine din faptul de a avea o bună reputație. Și modalitatea de a-ți dezvolta această reputație este să fii văzută ca o țară bună, nu doar prin faptul că ai o cultură frumoasă, fiind un loc bun pentru a merge în vacanță, ci și pentru a fi o țară morală, care păstrează standardele drepturilor omului și face parte din soluții colective. Deci, chiar și o țară relativ neputincioasă ar putea, făcând parte dintr-o cooperare mai mare, având o contribuție culturală mai larg văzută, să fie apreciată peste categoriile sale de hard power*” (Ib.). Toate aceste (re)considerații conduc

la modificări de răspunsuri la tradiționala întrebare: *Care este scopul unei activități publice: de a informa sau de a influența?* Apare posibilitatea ca cele două să se combine, în proporții diferite, în funcție de natura și caracteristicile unui public țintă, pentru un set de activități de diplomație publică. Se urmărește informarea publicului, deoarece activitatea de diplomație publică implică o informare în legătură cu un aspect/fapt de securizare, în cazul nostru, așa cum se întâmplă în „*afacerile publice*” ale agențiilor guvernamentale, sau chiar a mass-mediei comerciale (Lord, 2009, p. 43). În plus, trebuie să convingă acel public pentru a adopta o atitudine și un comportament corespunzător unui proces de securizare. Aceasta înseamnă că diplomația publică nu trebuie să se bazeze pe denaturarea și manipularea faptelor incomode pentru a-și atinge efectul strategic. Acest adevăr a fost validat de activitățile de diplomație publică desfășurate de SUA în timpul Războiului Rece (Hlihor, Hlihor, 2020, pp. 101-121). O mare parte din puterea diplomației publice contemporane în Occident poate fi urmărită tocmai în angajamentul său cunoscut de a transmite adevărul evenimentelor mondiale chiar și atunci când promovarea unui adevăr prin intermediul diplomației publice presupune și un anumit cost. Astfel, de o importanță centrală pentru practicienii din diplomația publică americană din timpul Războiului Rece a fost „*menținerea <credibilității> programelor lor – și a succesului de care s-au bucurat, în general, în a înfrunța interferența ocazională din partea oficialilor politici. În schimb, eforturile sovietice de informare au fost îngreunate critic nu numai de un filtru generat de un limbaj ideologic din ce în ce mai îndepărtat de lumea reală, ci și de recurgerea, din rutină, la tehnici clasice de propagandă, încărcate cu ceea ce nomenclatura sovietică numea drept <dezinformare>*”. (Lord, p. 48).

Specialiștii sovietici din domeniu n-au înțeles diferența dintre propagandă și contrapropagandă, care aveau ca obiectiv informarea și dezinformarea, și diplomația publică, care a fost angajată într-un război al ideilor. Acest lucru este cu atât mai valabil astăzi și, prin urmare, este vital să fie practică diplomația publică în mod corect, deoarece războaiele moderne sunt cel mai adesea manifestări ale războaielor de idei. Victoria finală nu are loc doar pe câmpul de luptă, ci și în mintea umană (Reilly, 2009, p. 120).

Din acest punct de vedere, reprezentanții Școlii de la Copenhaga au dreptate atunci când afirmă că securitatea este un fenomen construit social, cu alte cuvinte, securizarea este activată, produsă, reprodusă și menținută prin discurs: „*Procesul de creare a securității începe cu un act de vorbire care trebuie să folosească retorica unei amenințări existențiale pentru a sublinia că societatea este în pericol*.” (Mijalković, Mančević, 2018, p. 40). Aceasta înseamnă că invocarea că un obiect referent (stat, societate, organizație etc.) este amenințat este o construcție

lingvistică enunțată de un agent de securitzare (reprezentantul unui stat, al unei instituții publice cu atribuții de securitate, al unei companii comerciale etc.). Acesta devine un proces de securitzare de succes numai dacă un public semnificativ acceptă existența amenințării (Buzan, de Wilde, Waever, 2011, p. 27), legitimând, astfel, introducerea de măsuri excepționale care ocolesc procesele (pre)stabilite pentru a elimina amenințarea percepută. În acest ciclu al percepției și lansării în opinia publică a amenințărilor în numeroase domenii, cum ar fi studiul migrației, al mediului global, al infrastructurii critice, securității cibernetice și fluxurilor de date etc., pot fi integrate și activitățile de diplomație publică subsumate creării unui mediu de securitate dezirabil. Comunicarea unui act de securizare nu se mai face doar în mass-media tradiționale. Sunt utilizate canalele new media, inclusiv cele folosite de diplomația publică în era inteligenței artificiale.

Astăzi, oricine poate avea acces la o informație din oricare țară de pe glob dacă are un device dotat cu un motor de traducere, dar nu este doar singura facilități oferită de revoluția digitală. Instrumentele IA eficientizează procesele și aduc îmbunătățiri operaționale pentru practicienii în diplomația publică. Ele sunt eficiente pentru generarea de rezumate media, de exemplu. Un chatbot, alimentat de IA, poate funcționa ca asistent virtual al unui ofițer de presă, interacționând cu publicul, abordând întrebări și furnizând detalii precise cu privire la politicile guvernamentale și afacerile internaționale (Wang, Dubbins, 2024). Vom ilustra, spre exemplificare, doar una dintre oportunitățile oferite de utilizarea inteligenței artificiale în activitățile de diplomație publică desfășurate cu scopul de a promova securitatea și cooperarea între națiuni. Se referă la capacitatea instrumentelor de inteligență artificială de a oferi rapid, precis o analiză a datelor privind contextul social, cultural, economic, politic, psiho-fixațiile istorice, prejudecățile din societatea unde urmează a se desfășura o campanie de diplomație publică în folosul securității și de a face predicții referitor la tendințele de evoluție a acestora pe baza informațiilor din presa online, a datelor publice despre acea societate. Am întrebat chat GPT: „What think the Russian about Western public diplomacy?”. În mai puțin de două secunde, a fost creionată o imagine esențială a modului cum rușii privesc diplomația publică occidentală:

„Russian opinions on Western public diplomacy are quite varied and often influenced by the broader geopolitical context. Here are some key perspectives:

1. Skepticism and Distrust: Many Russians view Western public diplomacy with skepticism, seeing it as a tool for promoting Western interests and values at the expense of Russian sovereignty and cultural identity. This sentiment has been reinforced by historical events and current geopolitical tensions.

2. Perception of Bias: There is a common perception that Western public diplomacy is biased and often portrays Russia in a negative light. This includes media coverage and diplomatic statements that are seen as unfairly critical of Russian policies and actions.

3. Impact of Sanctions and Diplomatic Strains: The imposition of sanctions and the deterioration of diplomatic relations, especially following events like the annexation of Crimea and the conflict in Ukraine, have further strained perceptions. Many Russians feel that Western public diplomacy efforts are part of a broader strategy to isolate and weaken Russia.

4. Alternative Narratives: In response to Western public diplomacy, Russia has developed its own narratives and public diplomacy efforts, focusing on promoting a multipolar world order and countering what it sees as Western unilateralism. This includes engaging with countries in Asia, the Middle East, and Latin America to build alliances and present alternative viewpoints.”

Această imagine poate fi un excelent punct de plecare pentru a se creiona un plan de lucru al unei campanii de diplomație publică în societatea rusă contemporană, dacă statul rus nu s-ar afla în postura de agresor în Ucraina. La întrebarea „What are some recent examples of tensions between Russia and the West in terms of public diplomacy?”, copilotul a identificat factorii care ar putea să împiedice derularea unei campanii de diplomație publică a unei instituții dintr-o țară occidentală democratică:

„Recent tensions between Russia and the West in terms of public diplomacy have been marked by several significant events:

1. Ukraine Conflict: The ongoing conflict in Ukraine remains a major point of contention. Russia's annexation of Crimea in 2014 and its support for separatists in Eastern Ukraine have led to severe diplomatic strains. The West, particularly the United States and European Union, has imposed sanctions on Russia, which Moscow views as an attempt to undermine its sovereignty.

2. Sanctions and Economic Measures: In response to various actions by Russia, including alleged election interference and cyberattacks, the West has implemented a series of economic sanctions. These measures have targeted Russian individuals, companies, and sectors, leading to retaliatory actions from Russia.

3. Diplomatic Expulsions: There have been multiple instances of diplomatic expulsions between Russia and Western countries. For example, following the poisoning of former Russian spy Sergei Skripal in the UK in 2018, numerous Western countries expelled Russian diplomats, and Russia responded in kind.

3. Diplomatic Expulsions: *There have been multiple instances of diplomatic expulsions between Russia and Western countries. For example, following the poisoning of former Russian spy Sergei Skripal in the UK in 2018, numerous Western countries expelled Russian diplomats, and Russia responded in kind.*

4. Media and Information Warfare: *Both sides accuse each other of spreading disinformation and propaganda. Russia has criticized Western media for biased reporting, while Western countries have accused Russian state media of spreading false narratives.*

5. Military Posturing: *NATO's military exercises near Russia's borders and Russia's military activities in regions like the Arctic and the Black Sea have heightened tensions. Both sides view these actions as provocative and a threat to regional stability."*

These examples illustrate the complex and often adversarial nature of public diplomacy between Russia and the West. Is there a particular event or aspect you'd like to explore further? (Copilot).

Cât timp și efort ar fi trebuit să fi investit o echipă de documentariști pentru a realiza această imagine? Răspunsul pare a fi un truism, dar nu poate fi ocolit în era revoluției digitale. Analizând rolul inteligenței artificiale în eficientizarea activităților de diplomație publică în domeniul securității, specialiști și analiști din Israel consideră că eficientizarea activităților de diplomație publică prin utilizarea instrumentelor oferite de inteligența artificială s-ar putea manifesta pe trei niveluri (Barel, 2024). La nivel strategic, utilizarea IA poate permite Israelului să obțină o perspectivă mai bună asupra posibilelor schimbări globale viitoare ce ar putea influența echilibrul puterii mondiale și ar putea afecta modul în care Ierusalimul își va gestiona relațiile externe, în special cu marile puteri. La nivel intermediar, IA ar putea oferi un răspuns labirintului birocratic existent al sistemului de diplomație publică, care împiedică adesea campaniile de influențare israeliene să funcționeze eficient. La nivel tactic, IA permite elementelor implicate în furnizarea de informații să răspundă într-un mod mai rapid și mai bun la încercările rețelelor sociale anti-Israel de a influența campaniile de dezinformare și delegitimizare, inclusiv cu acțiuni care se bazează ele însele pe inteligența artificială. Studiul se încheie cu o serie de recomandări despre cum s-ar putea începe procesul de absorbție a IA într-o campanie de influențare (Ib.).

O altă oportunitate se referă la sporirea credibilității unei activități de diplomație publică prin utilizarea IA, mai ales când aceasta vizează un public țintă dintr-o societate care se află într-o relație de conflict cu țara în care instituția

de diplomație publică se găsește. IA poate să ofere mijloace de interacțiune la distanță, deoarece, într-o asemenea situație, structurile militare și de informații ale statului-țintă folosesc toate mijloacele pentru a împiedica asemenea activități. Pe de altă parte, IA folosește atât forme deschise, cât și ascunse de influență care se bazează pe înșelăciune, pe forme negre și gri de propagandă, ceea ce afectează capacitatea profesioniștilor din diplomația publică de a-și atinge obiectivele (Gass, Seiter, 2020, pp. 154-165). Unii practicieni în diplomație publică se întreabă, adesea, cum pot fi create și susținute activități de diplomație publică semnificative, dacă mediile pe care se bazează de obicei devin mai puțin de încredere, compromise de inteligența artificială utilizată în scop de înșelare și de dezinformare. Un posibil răspuns la această provocare este dat de Elizabeth M. Allen, specialist în comunicare strategică și relații publice în Administrațiile Obama și Biden. Potrivit acesteia, inteligența artificială nu schimbă esențial natura și caracteristicile diplomației publice: „*construim încredere și credibilitate făcând ceea ce am făcut întotdeauna, dar mai bine: furnizând mesaje directe, veridice și credibile, mai strategice în comunicările noastre. Vocea Statelor Unite de pe podium și brandingul vizual continuă să fie purtătoare eficiente de informații. Investiția în analiza audienței, concentrarea pe povestirea centrată pe om și unificarea brandingului ne-au dus mesajele și mai departe. Practicienii noștri perspicace și creativi din domeniu adaugă perspicacitatea culturală locală pentru a face vocea noastră și mai relevantă pentru publicul nostru. Și nu suntem singuri. Realinierea inteligentă a resurselor noastre în jurul comunicării strategice a poziționat guvernul SUA ca un partener cheie de comunicare strategică, creând o expertiză de la care omologii guvernamentali sunt dornici să învețe și cu care să colaboreze. Am construit alianții în jurul încrederii, coordonând declarații comune și mesaje strategice cu parteneri din întreaga lume, de la G7 la Indo-Pacific Quad, și nu numai. Cu toate acestea, steagul și vocea SUA au limite în acoperirea lor, în special în cadrul platformelor de comunicare închise, motiv pentru care investim și în a ajunge la oameni prin terți credibili, părți interesate și voci influente*” (Allen, 2023). Niciunul dintre teoreticienii diplomației publice nu este foarte îngrijorat de posibilitatea ca organizațiile și instituțiile de diplomație publică din țări neprietene să poată afecta credibilitatea activității în acest domeniu utilizând inteligența artificială. Potrivit lui Nicholas J. Cull, „*Pe măsură ce mergem mai departe pentru a negocia această lume digitală, ideea mea este că nu ar trebui să aruncăm lecțiile trecutului analogic și există câteva concluzii destul de bune din epocile anterioare ale diplomației publice care sunt recunoscute ca bune practici și ceea ce a funcționat în trecut va funcționa și în prezent și în viitor, deoarece se bazează pe ființe umane consecvente*” (Cull, pp. 9-10). Acest fapt nu înseamnă că teoreticienii și practicienii din domeniul

diplomației publice nu trebuie să cerceteze și să analizeze posibile căi și mijloace manipulatorii ale utilizării inteligenței artificiale. Sunt încă multe state pe scena internațională pentru care a semăna neîncrederea este un obiectiv cheie al politicii lor externe. După cum afirmă specialiștii din Departamentul de Apărare al SUA, „informația a fost transformată în arme, iar dezinformarea a devenit un instrument incisiv al politicii de stat” (British Council, 2022, p. 42). Dezvoltarea rapidă a tehnologiilor informaționale a creat noi posibilități pentru utilizarea rău intenționată a inteligenței artificiale prin operațiuni de înșelare strategică și de război psihologic care prezintă multiple amenințări la adresa siguranței organizaționale și a securității naționale. Cu ajutorul inteligenței artificiale pot fi create un număr extrem de mare de videoclipuri false utilizate în astfel de campanii.

RISCURILE GENERATE DE UTILIZAREA ABUZIVĂ A INTELIGENȚEI ARTIFICIALE ÎN ACTIVITATEA DE DIPLOMAȚIE PUBLICĂ

Rețelele de socializare și alte instrumente care utilizează IA pot reprezenta astăzi o adevărată provocare pentru practicienii din domeniul diplomației publice. Societatea este tot mai mult interconectată și nu ai cum să ocolești platformele sociale atunci când îți propui să intri în dialog cu un public țintă. Prima provocare pentru „țintă” ar fi să răspundă la întrebarea dacă mesajul este construit pe baza informațiilor din realitatea concret-factuală sau este generat cu ajutorul inteligenței artificiale. Cu alte cuvinte, să aibă sau nu încredere în emițătorul unui mesaj de diplomație publică? Răspunsul nu este atât de simplu. Chiar și pentru un specialist este greu de identificat cine se află în spatele difuzării mesajelor, mai ales pe timp de criză și război. În asemenea situații, urma/amprenta digitală a „emițătorului” poate fi chiar estompată pentru a-și acuza inamicii de operațiuni de înșelare și dezinformare, așa cum de multe ori a procedat Rusia în conflictul din Ucraina (Kryvenko, 2024). Dar, nu numai instituțiile și organizațiile de diplomație publică din Rusia procedează așa. În cazul Rusiei este cel mai evident, deoarece instrumentele specifice inteligenței artificiale sunt utilizate în mod abuziv în operațiuni cu specific militar, ceea ce creează mari provocări pentru diplomația publică. Paradoxal, specialiștii ruși exploatează tocmai sentimentul, cultivat în opinia publică occidentală, de încredere în instrumentele și mijloacele care utilizează IA în scopuri benefice societății. Un exemplu edificator, dar nu singurul dintre acestea, este ChatGPT, care este foarte utilizat în ultimii ani. Profesorul și specialistul în diplomație publică Ilan Manor a observat că „Mass-media a descris ChatGPT ca fiind incredibil de inteligent și sofisticat, atât de sofisticat încât poate trece examenul de barou

sau poate trece examenele de licență medicală sau poate trece examenele de admitere la Ivy League Universities. Acest lucru poate determina publicul să aibă <încredere> în informațiile generate de ChatGPT” (Manor, 2023). El atrage atenția că, de multe ori, „răspunsurile generate de inteligența artificială pot fi greșite sau înșelătoare” (ib.). Ilustrează această afirmație cu răspunsul obținut la întrebarea adresată ChatGPT: *De ce Rusia a invadat Ucraina în 2014?* Acesta a oferit un răspuns scurt și manipulatoriu: „Invazia a fost determinată de instituirea unui guvern pro-occidental la Kiev, care a amenințat interesele Rusiei” (ib.). Nu s-a menționat că sute de mii de ucraineni au ieșit în stradă pe parcursul a mai multor ani, cerând legături mai strânse cu Occidentul, nu a menționat că poliția antirevoltă a împușcat și ucis protestatari și nici că utilizarea de către Rusia a dezinformării digitale și a forțelor armate a dus la agravarea situației interne. Acest fapt ne arată că încrederea în asemenea motoare de căutare și analiză trebuie să conțină o doză de precauție, pentru că răspunsurile la întrebări care presupun o mare încărcătură analitică și interpretări etice, politice, morale și ideologice sunt limitate de resursa de informații stocată în asemenea instrumente ale inteligenței artificiale. Depinde cine are interes și capacitatea să „aglomereze” asemenea instrumente cu informații dezirabile și interesate. Rusia a făcut acest lucru în ultimii 20 de ani, deși, inițial, raza de acțiune a aparatului său guvernamental pentru diplomația publică s-a extins în special prin intermediul mass-media (Tsvetkova, Rushchin, 2021, p. 5). În 2005, a fost creat canalul TV Russia Today, urmat de revizuirea agențiilor de radiodifuziune, în special „Vocea Rusiei” a fost transformată în „Radio Sputnik”. În timp, „Rossiyskaya Gazeta” („Gazeta Rusă”) a cooperat cu „The Washington Post”, „The Daily Telegraph”, „Figaro” și cu ziare de top din Argentina, Bulgaria, Brazilia, India, Spania și Italia pentru a-și publica articolele. Au apărut și unele proiecte culturale digitale, inclusiv Rusia Profile, Meeting Russia și chiar o rețea socială pentru absolvenții de programe de schimb de peste mări. Printre măsurile care vizează promovarea mărcilor rusești în străinătate s-au numărat și proiecte între guvernul rus și agenția americană de relații publice Ketchum, care au promovat interesele Rusiei în cadrul instituțiilor politice din SUA (Tsvetkova, Rushchin, ib.). După agresiunea rusă asupra Ucrainei, eficiența acestor activități de diplomație publică este practic nulă, deoarece „legăturile interculturale dintre Rusia și Statele Unite sunt practic înghețate. Chiar specialiștii ruși recunosc că statele occidentale au reușit să limiteze drastic spațiul social în care Federația Rusă ar putea să desfășoare activități de diplomație publică și să-și impună propriile narațiuni în legătură cu războiul din Ucraina” (Burlinova, 2023). Ei consideră că 2022 reprezintă un an crucial în reorientarea

diplomației publice către alte regiuni ale lumii. În conformitate cu această abordare, diplomația publică trebuie înțeleasă ca sfera de activitate a actorilor statali sau nonstatali, a căror sarcină principală este stabilirea unui dialog cu publicul țintă al societăților străine, de regulă, în vederea realizării politicii externe naționale (Burlinova, Tabak, 2022). În această situație, oficialii ruși au direcționat *„toate eforturile pentru a ne dezvolta prezența în acele țări care percep diplomația publică rusă ca pe o oportunitate de consolidare a dialogului bilateral.”* (Burlinova, 2023) Acest aspect ne arată că, în condițiile în care Rusia a fost exclusă din relațiile cu Occidentul, esența și caracterul diplomației publice nu s-au schimbat, ci doar și-au schimbat direcția, spre țări din America Latină, Orientul Mijlociu și Africa (Antwi-Boasiako, 2022, pp. 463-482).

Un alt element care constituie o mare provocare pentru diplomația publică în epoca inteligenței artificiale este cel al fenomenului *fake news* și *deep fake*, mai ales pe timp de război (Hlihor, 2024), când militarii pot apela și la instrumentele de diplomație publică pentru a influența opinia publică din societatea în care acționează. Așa s-a întâmplat în războiul contra terorismului în Irak și Afganistan (Wallin, 2015). Războiul din Ucraina a confirmat unele dintre studii și opinii ale specialiștilor care au analizat rolul diplomației publice în situații de război. Elitele politice din Occident și din Europa de Est acceptă acum pe scară largă faptul că Rusia folosește informația pe post de armă și că acest tip de informații amenință securitatea națională la fel ca armele convenționale. Strategia de securitate națională a Statelor Unite, de exemplu, afirmă că *„concurenții Americii armează informațiile pentru a ataca valorile și instituțiile care stau la baza societăților libere.”* (Szostek, 2020, pp. 2728-2748). De altfel, și ucrainenii recunosc deschis că *„diplomația publică este utilizată ca armă în războiul purtat cu Rusia.”* (Kuleba, 2015). Dmitro Kuleba afirmă că, *„Acolo unde diplomația oficială este forțată să vorbească cu ușile închise, diplomația publică vorbește deschis – în săli de conferințe, galerii, apartamente, săli de concerte, piețe și străzi. Acolo unde ușa nu se va deschide diplomației oficiale, diplomația publică va fi invitată cu ospitalitate să intre. Această diplomație va permite să mențineți subiecte importante de politică externă pe linia de plutire în marea de sute de alte subiecte. În cele din urmă, vă permite să ajungeți la cei care nu sunt interesați de politici publice, dar sunt interesați de discuții deschise, știință, artă, texte, muzică, modă, mâncare, oameni și tot ce se numește stil de viață. Când armele de fier tac, armele moi devin și mai necesare pentru Ucraina. Lumea știe deja că Rusia este un stat agresor care a distrus securitatea europeană și internațională. A sosit momentul să spunem lumii, prin instrumentele diplomației publice, cine este Ucraina – un stat european, cu schimbări pozitive, libertate și oameni talentați.”* (Kuleba, ib.).

În operațiunile informaționale, înșelarea se produce, printre alte mijloace, prin fake news și deep fake. Este greu de spus dacă toți actanții angajați într-un conflict utilizează asemenea mijloace în diplomația publică, dar fenomenul nu poate fi contestat. Profesorul Corneliu Bjola afirmă că recurgerea la feke news și deep fake constituie *„partea întunecată”* a diplomației digitale, deoarece sunt instrumente de dezinformare și propagandă utilizate de guverne și de actori nonstatali în urmărirea intereselor strategice (Bjola, 2019, pp. 1-2). Accesul facil la instrumentele de creare și editare a conținutului în mediul online, integrarea tehnologiei IA în smartphone-uri au deschis calea pentru activități frauduloase, cum ar fi: crearea de videoclipuri false, diseminarea de știri false, diseminarea lor prin intermediul rețelelor sociale. Din păcate, acest lucru a condus la o estompare a graniței dintre comentariile subiective și faptele verificabile. Utilizatorii consideră adesea conținutul cu un număr semnificativ de aprecieri sau redistribuiri pe rețelele de socializare drept fapt, fără a verifica acuratețea acestuia. Inteligența artificială a dat naștere unor troli care se pot *„masca”* în oameni și pot crește artificial numărul de urmăritori, aprecieri și redistribuiri. Este mai probabil ca utilizatorii să fie atrași de subiecte care au potențialul unui angajament ridicat, considerându-le ca fiind valide și de încredere, redistribuindu-le, astfel, ca informații reale. Utilizatorii sunt în permanență învăluți de informații și au trecut de la TV și radio la site-uri web și rețele sociale pentru a citi știri și a comunica. Prin urmare, într-o epocă în care *„media de știri poate fi utilizată strategic pentru a profita de sau pentru a crește incertitudinea publicului țintă”*, este important să recunoaștem că eforturile de diplomație publică *„nu pot depinde întotdeauna de construirea unor imagini stabile și pozitive ale unui stat sau de ambițiile sale”* (Miles, 2021, p. 158).

Pentru a evita efectele negative ale unor campanii de diplomație publică rău intenționată, practicienii domeniului trebuie să găsească alte platforme, diferite de cele care acceptă asemenea metode pentru a ajunge la publicul dorit, luând în considerare, în același timp, provocările și amenințările fiecărei platforme. Sunt doar câteva dintre provocările și riscurile generate de IA în activitatea de diplomație publică. Acestea sunt semnale de atenție generate de revoluția digitală atât pentru practicienii, cât și pentru *„consumatorii”* de diplomație publică. Societatea se va adapta la toate aceste provocări și va exploata tot ceea ce este benefic pentru ea. Nu trăim într-o societate fundamental schimbată în raport cu generațiile anterioare. Percepția poate fi mai intensă de la o epocă la alta. Fiecare generație tinde să creadă că propria generație este diferită de cea anterioară. Aceasta este o preocupare umană veche și ar trebui văzută astăzi ca o narațiune strategică (Sharma, 2019, pp. 1-6).

CONCLUZII

Revoluția digitală, în general, și inteligența artificială, în special, au modificat mai ales practica diplomației publice atunci când aceasta este subsumată securității, la toate nivelurile și de toate felurile. Interesele și percepția diferite asupra amenințărilor, riscurilor și vulnerabilităților au făcut ca peisajul activităților de diplomație publică pentru a modela atitudinea și comportamentul unui public țintă să fie diferit de la o societate la alta sau de la o regiune la alta. Mintea părtinitoare a comunităților sau a indivizilor accentuează această tendință. Un cetățean comun care este „prins” în siajul unei campanii de diplomație publică va consuma acele „elemente” care se potrivesc propriilor convingeri și percepții din mediul său de securitate și există șanse mari ca el să se opună oricărui conținut care i-ar pune în discuție convingerile anterioare despre o țară. Acest fapt ne arată că nu trebuie privite în mod exagerat nici avantajele utilizării IA în diplomația publică, nici posibilele riscuri. Credem că o înțelegere cuprinzătoare a politicilor, a strategiilor și practicilor diplomației publice – care s-au schimbat inevitabil – în era IA are nevoie de un nou cadru teoretic pentru a-și explica mecanismul și dinamica. Practica diplomației publice tinde să fie contradictorie mai ales prin obiectivele urmărite, când mediul de securitate este în criză sau chiar distrus prin existența unui conflict armat, așa cum se petrece astăzi în Ucraina. Dar, acest fapt nu va conduce la abandonarea unor asemenea activități pentru că cineva rău intenționat va utiliza unul din instrumentele IA (exemplu, ChatGPT) pentru a crea și a răspândi în online informații false. Se vor identifica noi posibilități tehnice de depistare a lor sau, printr-o educație mai bună în domeniul digital, oamenii le vor respinge ca atare. O altă soluție ar fi reglementarea unor norme de utilizare a IA atât de către instituțiile publice, cât și de cele nonstatale. Nu va fi un pas ușor de realizat, deoarece în domeniul comercial/al publicității nu este vorba, înainte de toate, de etică și morală, ci de profit. Mai repede s-ar putea ajunge la stabilirea unor norme de utilizare a inteligenței artificiale în domeniul securității.

BIBLIOGRAFIE:

1. Allen, E.M. (2023). *Public Diplomacy and the Information Space Today. A Strategic Approach*, https://www.aspeninstitute.org/wp-content/uploads/2023/10/Allen_Public-Diplomacy-and-the-Information-Space-Today_Final-Approved.pdf, accesat la 12 iulie 2024.
2. Antwi-Boasiako, I. (2022). *The quest for influence: Examining Russia's public diplomacy mechanisms in Africa*, in *South African Journal of International Affairs*, vol. 29, nr. 4.
3. Barel, O. (2006). *Artificial Intelligence in the Service of Israel's Public Diplomacy, Strategic Assessment*, Policy Analysis, ianuarie 2024, https://www.inss.org.il/strategic_assessment/artificial-intelligence/, accesat la 15 iulie 2024.

4. Bjola, C. (2019). *The 'dark side' of digital diplomacy: countering disinformation and propaganda*, în *ARI5*/<https://media.realinstitutoelcano.org/wp-content/uploads/2021/11/ari5-2019-bjola-dark-side-digital-diplomacy-countering-disinformation-propaganda.pdf>, accesat la 12 iulie 2024.
5. Bjola, C., Cassidy, J., Manor, I. (2019). *Public Diplomacy in the Digital Age*, în *The Hague Journal of Diplomacy April*, Brill Nijhoff, accesat la 12 iulie 2024.
6. Brandt, J., Schafer, B., Wilson, R.D. (28 septembrie 2023). *A Strategy for US Public Diplomacy in the Age of Disinformation*, Alliance for securing Democracy, <https://securingdemocracy.gmfus.org/a-strategy-for-us-public-diplomacy-in-the-age-of-disinformation/>, accesat la 15 iulie 2024.
7. British Council, *Trust in international relations, public diplomacy and soft power, Policy Insight*, https://www.britishcouncil.org/sites/default/files/trust_in_international_relations_public_diplomacy_and_soft_power.pdf, accesat la 15 iulie 2024.
8. Burlinova, N. (2023). *Zapad ne priznayet za Rossiye prava na publichnuyu diplomatiyu, Rossiyskiy sovet po mezhdunarodnym delam*/Occidentul nu recunoaște dreptul Rusiei la diplomație publică, Consiliul rus pentru afaceri internaționale, <https://russiancouncil.ru/analytics-and-comments/analytics/zapad-ne-priznaet-za-rossiye-prava-na-publichnuyu-diplomatiyu/>, accesat la 20 iulie 2024.
9. Burlinova, N., Tabak, V. (2022). *Год великого поворота: публичная дипломатия регионов России после февраля 2022 г.*, <https://russiancouncil.ru/analytics-and-comments/analytics/god-velikogo-povorota-publichnaya-diplomatiya-regionov-rossii-posle-fevralya-2022-g/>, accesat la 20 iulie 2024.
10. Buzan, B., Wilde, J., Waever, O. (2011). *Securitatea. Un nou cadru de analiză*. Cluj-Napoca: Editura CA Publishing.
11. Copilot, <https://www.bing.com/chat?q=the+image+of+contemporary+russian+society&sendquery=1&FORM=SCCODX>, accesat la 20 iulie 2024.
12. Copilot, <https://www.bing.com/chat?q=the+image+of+contemporary+russian+society&sendquery=1&FORM=SCCODX>, accesat la 20 iulie 2024.
13. Cull, N.J. (2022). *From soft power to reputational security: rethinking public diplomacy and cultural diplomacy for a dangerous age*, <https://link.springer.com/content/pdf/10.1057/s41254-021-00236-0.pdf>, accesat la 10 august 2024.
14. Cull, N.J. (2019). *The Tightrope to Tomorrow: Reputational Security, Collective Vision and the Future of Public Diplomacy*, în *The Hague Journal of Diplomacy*, nr. 14.
15. Debray, R. (2007). *Socialism: a life cycle*, New Left Review, https://monoskop.org/images/c/c9/Debray_Regis_2007_Socialism_A_Life_Cycle.pdf, accesat la 10 august 2024.
16. Fjällhed, A. (9 septembrie 2023). *Public Diplomacy in Times of War: Exploring New Ethical Responsibilities in a Shifting Geopolitical Terrain*, The 16th European International Studies Association Pan-European Conference on International Relations, <https://portal.research.lu.se/en/publications/public-diplomacy-in-times-of-war-exploring-new-ethical-responsibilities>, accesat la 2 august 2024.
17. Gass, R.H., Seiter, J.S. (2020). *Credibility and Public Diplomacy*, în Nancy Snow, Nicholas J. Cull, eds., *Routledge Handbook of Public Diplomacy*, ediția a doua, Routledge

18. Gregory, B. (31 august 2005). *Public Diplomacy and Strategic Communication: Cultures, Firewalls, and Imported Norms*, Paper prepared for presentation at the American Political Science Association Conference on International Communication and Conflict, George Washington University and Georgetown University Washington, D.C.
19. Hlihor, C., Hlihor, E. (2020). *Diplomația publică în confruntarea Est-Vest din timpul Războiului Rece*, în Constantin Hlihor, Bogdan Antoniu, Alin Matei (ed), Scripta Historica. In memoriam Professoris Emeriti Constantin Bușe. București: Editura Universității din București.
20. Hlihor, E. (2024). *Public Diplomacy in Time of War. Israel's War on Gaza. Case Study*, în *Bulletin of the Transilvania University of Brașov*, Series VII: Social Sciences Law, vol. 17(66), nr. 1, <https://doi.org/10.31926/but.ssl.2024.17.66.1.13>.
21. Interview (26 mai 2019). *Scholars' Circle – Emigrant's positive effects on democracy –/- Foundations of Public Diplomacy –*, ScholarsCircle.org., Jun 6, 2019, <https://www.thebigq.org/2019/06/06/qa-getting-the-message-across-what-is-public-diplomacy/>, accesat la 2 august 2024.
22. Kryvenko, P. (2024). *Manipulating Reality: The Role of Social Media. Content and Deepfakes in the Russia Ukraine War*, în *New Geopolitics*, <https://www.newgeopolitics.org/2024/03/04/manipulating-reality-the-role-of-social-media-content-and-deepfakes-in-the-russia-ukraine-war/>, accesat la 2 august 2024.
23. Кулеба, Д. (2015). *Публічна дипломатія – нова зброя України в умовах гібридної війни*, în *Європейська правда*, *Середа*, 23 вересня, <https://www.eurointegration.com.ua/experts/2015/09/23/7038633/>, accesat la 4 august 2024.
24. Lord, C. (2009). *What 'Strategic' Public Diplomacy Is*, în J. Michael Waller, ed., *Strategic Influence Public Diplomacy, Counterpropaganda and Political Warfare*, Revised edition, Washington D.C. Crossbow Press.
25. Manor, I. (15 iunie 2023). *AI's Impact on Public Diplomacy, Exploring Digital Diplomacy*, <https://digdipblog.com/2023/06/15/ais-impact-on-public-diplomacy/>, accesat la 4 august 2024.
26. Merkouraki, M. (2024). *Turkey's Digital Public Diplomacy in the Age of Uncertainty*, *International Journal of International Relations, Media and Mass Communication Studies*, vol. 10, nr. 2.
27. Miles, C. (2021). *The Manufacturing of Uncertainty in Public Diplomacy: A Rhetorical Approach*, în Paweł Surowiec, Ilan Manor, eds., *Public Diplomacy and the Politics of Uncertainty*, Palgrave Macmillan.
28. Mijalković, S., Mančević, M.P. (2018). *Contemporary Security Studies. An Introduction to Methodological, Research and Theoretical Foundations of Security*. Belgrade. Academy of Criminalistic and Police Studies.
29. Moor, J. (2024). *The Dartmouth College Artificial Intelligence Conference: The Next Fifty Years*, *AI Magazine*, vol. 27, nr. 4.
30. Ociepka, B. (2018). *Public diplomacy as political communication: Lessons from case studies*, *European Journal of Communication*, vol. 33, nr. 3, martie, <https://doi.org/10.1177/0267323118763909>, accesat la 4 august 2024.
31. Pamment, J. (2024). *The 'Logics' of Public Diplomacy: In Search of What Unites a Multidisciplinary Research Field*, în *The Hague Journal of Diplomacy*, nr. 19.
32. Reilly, R.R. (2009). *Conducting a War of Ideas with Public Diplomacy*, în J. Michael Waller, ed., *Strategic Influence Public Diplomacy, Counterpropaganda and Political Warfare*. Ediție revizuită, Washington D.C. Crossbow Press.
33. Sharma, G.K. (2019). *The Post-Truth Era: An Analysis with Reference to Contemporary Politics*, DLR, 11(1), https://www.dehradunlawreview.com/wp-content/uploads/2020/02/1_The_Post-Truth_Era_An_Analysis-11-16.pdf, accesat la 4 august 2024.
34. Snow, N., Cull, N.J. (2020). *Routledge Handbook of Public Diplomacy*, ediția a doua, Routledge.
35. Szostek, J. (2020). *What Happens to Public Diplomacy During Information War? Critical Reflections on the Conceptual Framing of International Communication*, în *International Journal of Communication*, nr. 14.
36. Tagalog, E.V., Barretto, J.M., Ching, D.L., Paculan, C. (2022). *Soft power and reputational security: An analysis of the Filipino erasmus program experience to Poland*, https://animorepository.dlsu.edu.ph/etdb_intlstud/3, accesat la 10 august 2024.
37. Tsvetkova, N., Rushchin, D. (2021). *Russia's Public Diplomacy: From Soft Power to Strategic Communication*, în *Journal of Political Marketing*, vol. 20, nr. 1.
38. Wallin, M. (februarie 2015). *Military Public Diplomacy. How the Military Influences Foreign Audiences*, <https://www.americansecurityproject.org/wp-content/uploads/2015/02/Ref-0185-Military-Public-Diplomacy.pdf>, accesat la 4 august 2024.

PREGĂTIREA POPULAȚIEI CIVILE PENTRU SITUAȚII DE CRIZĂ ȘI DEZVOLTAREA CULTURII DE SECURITATE

Student Theodor-Eugeniu MIHAI

*Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, București
10.55535/GMR.2024.4.42*

The civilian population is an important element for any security system of any given state. It participates, either actively or passively, in crisis situations or conflicts, and the assurance of its general welfare represents a major policy objective. From this point of view, the states have the obligation to prepare the civilian population to anticipate and become aware of the risks and the necessary measures, imposed by the alteration of the overall state of security. The main objective of this paper is to analyse the civilian preparedness and the development of security culture in Romania, from the perspective of the mechanisms, measures and policies implemented in the field by the Romanian state.

Keywords: civilian resilience; security culture; civil-military relation; national security; hybrid warfare;

INTRODUCERE

Conform Convenției de la Montevideo, populația permanentă este una dintre condițiile principale ale statalității (Montevideo Convention on the Rights and Duties of States, 1993). Aceasta contribuie fundamental la funcționarea aparatului social și politic, a sistemului economic, fiind sursa principală din care statul își preia prerogativele suveranității sale. În acest context, populația civilă nu poate fi exclusă din situațiile de criză sau conflict ce se manifestă pe teritoriul statului respectiv.

Dreptul internațional face o deosebire clară între combatanți și populația civilă. Astfel, articolul 51 al Primului Protocol Adițional al Convențiilor de la Geneva oferă protecție extinsă de la interzicerea atacurilor nediscriminatorii, dar și excluderea populației civile drept țintă legitimă militară (Protocol Additional to The Geneva Conventions, 1977). Statutul special oferit acestora nu exclude, în totalitate, populația civilă dintr-un conflict. Civili pot acționa și pot participa, prin sprijinirea efortului statului, fără a-și pierde statutul de non-combatant. În acest sens, se pot observa pachetele de sancțiuni ale Uniunii Europene asupra Rusiei. Acestea prevăd și sancționarea companiilor civile de aviație, transport, gaz și petrol, dar și a indivizilor implicați ca non-combanți, ce oferă sprijin material sau susțin propaganda de stat (Farmer, Booth, Karaman, 2024).

Evoluția tipului de război hibrid din ultimii ani a accelerat implicarea populației civile, în prezent, existând acțiuni ostile îndreptate mai mult către sectorul civil decât spre instituțiile de apărare. Astfel, populația civilă devine o țintă, dar și un mijloc de apărare prin asigurarea unității și a omogenității și prin asumarea de către fiecare a rolului pe care îl poartă în funcționarea statului.

Plecând de la importanța populației civile pentru asigurarea securității naționale, scopul lucrării este de a evalua nivelul de pregătire în situații critice pentru realizarea rezilienței generale a statului. Cultura de securitate este relevantă, în acest sens, deoarece aceasta reprezintă un mijloc eficient de a crea un grad de conștientizare avansat al populației și de a oferi cetățenilor capacitatea și informațiile necesare. Principalul deziderat al culturii de securitate îl reprezintă pregătirea cetățenilor în vederea protejării de către aceștia a valorilor naționale în fața unor potențiali adversari. Populația civilă trebuie să aibă un grad de cunoaștere pentru a acționa proactiv și pentru a eficientiza intervenția statului în situații de criză sau de conflict.

STADIUL ACTUAL DE PREGĂTIRE A POPULAȚIEI CIVILE ȘI CULTURA DE SECURITATE ÎN ROMÂNIA

Statul român a conștientizat importanța populației civile și rolul pe care civilii îl poartă în menținerea securității și în prevenirea situațiilor de criză sau conflict. Se remarcă, astfel, în Strategia Națională de Apărare a Țării pentru perioada 2020-2024, că una dintre direcțiile de acțiune pentru managementul crizelor o reprezintă: *„Pregătirea instituțiilor și a populației pentru situații de criză și de urgență civilă, inclusiv prin desfășurarea de exerciții și antrenamente de mobilizare, dar și prin cooperare internațională”* (Strategia Națională de Apărare a Țării, 2020, p. 36). Din acest punct de vedere, pregătirea populației civile, dar și a instituțiilor relevante reprezintă un mijloc pentru îndeplinirea obiectivelor naționale de securitate și pentru realizarea apărării țării.

Este important de adăugat faptul că aspectul culturii de securitate este acoperit, fiind afirmat drept o capacitate a rezilienței, dezvoltarea acesteia fiind absolut necesară pentru integrarea valorilor naționale de securitate (Ib., p. 10). Nivelul culturii de securitate este prezentat drept o vulnerabilitate, în lipsa acestuia fiind posibilă interferența entităților ostile (Ib., p. 29). Astfel, aparatul decizional remarcă lacuna privind lipsa unui nivel satisfăcător privind cultura de securitate a populației civile.

Pentru a înțelege necesitatea culturii de securitate, trebuie prezentată definiția oferită de Ghidul Strategiei Naționale de Apărare a Țării din 2015, care este utilizat și pentru documentul perioadei actuale: *„[...] totalitatea valorilor, normelor, atitudinilor sau acțiunilor care determină înțelegerea și asimilarea la nivelul societății a conceptului de securitate și a celor derivate (securitate națională, securitate internațională, securitate colectivă, insecuritate, politică de securitate etc.)”* (Ghidul Strategiei Naționale de Apărare a Țării, 2015, p. 7). De asemenea, trebuie menționat faptul că noțiunea de cultură de securitate are o dimensiune pur educațională, reprezentând capacitatea de conștientizare și aplicare a unei atitudini corespunzătoare, menite să contribuie la prevenirea situațiilor de insecuritate și pentru apărarea și protecția propriei persoane, a proprietății, a comunității și, în mod evident, a statului, în întreg ansamblul său. Ghidul afirmă importanța culturii de securitate și a conștientizării elementelor de securitate de către populația civilă, ele fiind absolut necesare pentru menținerea securității interne (Ib.).

Un alt element important al Ghidului Strategiei Naționale de Apărare îl reprezintă introducerea elementului de *securitate națională extinsă*, concept asupra căruia operează atât Strategia din 2015, cât și cea actuală. Din acest punct de vedere, decidenții au constatat o nevoie a diferențierii termenii de *securitate*

și *apărare*, ale căror delimitări nu sunt explicate amplu. *Securitatea națională extinsă* are ca rol înlocuirea univalenței strategice, termenul de „securitate” fiind asociat, în mod strict, cu apărarea teritorială, dorind extinderea termenului de securitate în sfere precum cele economice, de sănătate și transport (Ib., p. 13).

Acest lucru creează mai multe probleme, la nivel teoretic, deoarece termenii „securitate” și „apărare” au delimitări conceptuale concrete, iar îmbinarea acestora într-o formă unitară ar putea genera mai multe confuzii, în plan teoretic. Extinzând termenul de „securitate” și asupra altor medii, acest lucru înseamnă că și instituțiile menționate, ce nu au ca specialitate acest aspect, vor participa, în mod direct, la procesul de menținere a securității. Din acest punct de vedere, devin și mai stringente dezvoltarea culturii de securitate și pregătirea populației civile pentru situații de insecuritate, criză sau conflict.

Legea nr. 481/2004 privind protecția civilă prevede, în articolul 3, litera C: *„informarea și pregătirea preventivă a populației cu privire la pericolele la care este expusă, măsurile de autoprotecție ce trebuie îndeplinite, mijloacele de protecție puse la dispoziție, obligațiile ce îi revin și modul de acțiune pe timpul situației de urgență”* (Legea nr. 481 privind protecția civilă, 2004, p. 1). Cetățenilor le revin o serie de obligații privind protecția civilă, conform legii, precum: respectarea regulilor stabilite de organele de conducere, fie locale sau centrale, să îndeplinească măsurile de protecție civilă, să permită accesul forțelor și mijloacelor de intervenție în proprietatea sa, să efectueze evacuări din zone afectate etc. (Ib., p. 7).

Indiferent de statutul individual, conform Constituției României, fiecare cetățean este obligat să participe la procesul de apărare a țării (Constituția României, 2003, p. 23), iar populația civilă trebuie să beneficieze de pregătire din partea statului. Având în vedere faptul că securitatea națională extinsă acoperă o arie largă de domenii, de la sănătate la economie, la spațiul cibernetic – este de notat că, deși sunt actori integrați ai sistemului de menținere a securității, o mare parte a populației nu este specializată în acest sens.

Departamentul pentru Situații de Urgență din cadrul Ministerului Afacerilor Interne implementează proiecte de colaborare în vederea protecției civile, cooperând cu populația, organizațiile neguvernamentale și sectorul privat. Aceste proiecte prevăd o serie de exerciții ce iau în calcul modul de gândire a populației în situații de urgență, asigurarea continuității guvernamentale, testarea timpilor de reacție. Aceste proiecte contribuie la dezvoltarea rezilienței civile, la creșterea nivelului de pregătire profesională, dar și la observarea vulnerabilităților, a lacunelor sau a problemelor. (Department for Emergency Situations, *Civil-Military Cooperation in the Field of Civil Protection and Emergency Management*, 2021).

Un exemplu concret îl reprezintă exercițiul *Seism 2018*, organizat de Ministerul Afacerilor Interne prin Departamentul pentru Situații de Urgență. Scenariul de bază al exercițiului a constat într-un cutremur de 7,5 pe scala Richter, în județul Vrancea, care a provocat ample distrugerii materiale – de la clădiri administrative până la infrastructura critică. În cadrul *Seism 2018* a participat și Statul Major al Apărării, angajând 1.000 de militari. Misiunile specifice exercițiului au fost instalarea și operarea spitalelor de campanie, evacuarea medicală, identificarea pagubelor materiale și a victimelor (Agenția Media a Armatei, *Exercițiul Seism 2018*, 2018).

În ceea ce privește cultura de securitate, Serviciul Român de Informații promovează o serie de programe de prevenție și intervenție, precum: „*Radicalisation Awareness Network, Community Policing Preventing Radicalisation, CLEAN-IT, Prima Linie Împotriva Radicalizării*” (Stan, Stăiculescu, Predoană, 2023 pp. 83-84). Aceste programe au ca scop, în mod principal, eradicarea radicalismului și a ideologiilor teroriste prin prevenție, detecție și informare. Spre exemplu, *CLEAN-IT* are ca scop eliminarea activităților teroriste din mediul on-line, la nivelul Uniunii Europene. „*Prima linie împotriva radicalizării*” prevede pregătirea ofițerilor de poliție privind detectarea persoanelor radicalizate (Ib.). Acțiuni ce prevăd dezvoltarea culturii de securitate pot fi desfășurate și de instituții ale statului, organizații guvernamentale și neguvernamentale, instituții educaționale, dacă acestea se află sub supervizarea și coordonarea Consiliului Suprem pentru Apărarea Țării (Mantea, 2019, p. 202).

Pentru a menține o legătură între populația civilă și instituțiile statului relevante pentru situațiile de criză și conflict (precum Ministerul Afacerilor Interne, Ministerul Apărării Naționale, Statul Major al Apărării), acestea dețin structuri de comunicare strategică și informare a publicului, prin media (Ib., pp. 201-202). În mod concret, pregătirea populației civile privind apărarea este specificată în articolul 2, alin. 1 al Legii nr. 446/2006: „*Pregătirea cetățenilor români pentru apărare reprezintă totalitatea măsurilor și acțiunilor întreprinse în scopul asigurării resurselor umane necesare forțelor armate și celorlalte forțe puse la dispoziție de instituțiile publice de apărare, ordine publică și siguranță națională, potrivit legii, denumite în continuare instituții cu atribuții în domeniul apărării și securității naționale, și cuprinde recrutarea, selecția, pregătirea și încadrarea acestora în unitățile instituțiilor respective.*” (Legea actualizată nr. 446/2006 privind pregătirea populației pentru apărare, 2012). În acest sens, legea afirmă, prin articolul 1, alin. 2, că pregătirea cetățenilor români se realizează prin două modalități: „*a) îndeplinirea serviciului militar; b) participarea la alte forme de pregătire organizate de instituțiile de apărare a țării și securitate națională.*” (Ib.).

O problemă principală a acestei legi este însă actualitatea sa, aceasta fiind ultima oară modificată în 2012. Fenomenele conflictului s-au schimbat, implicând mult mai amplu elementul civil și partea non-militară. În acest sens, consider că este nevoie de o actualizare care să prevadă măsuri în sensul pregătirii populației civile pentru a rezista atacurilor hibride.

NIVELUL CULTURII DE SECURITATE – O VULNERABILITATE

Precum este specificat și în Strategia Națională de Apărare pentru perioada 2020-2024, este considerat că nivelul culturii de securitate constituie o vulnerabilitate privind dezinformarea și acțiunile ostile hibride. În acest sens, este nevoie de analiza nivelului actual de securitate pentru a putea înțelege cât de problematică este aceasta. Din punct de vedere al Strategiei Naționale, nu este oferită o perspectivă mai concretă, în acest sens. Chiar dacă diverse lucrări privind nivelul culturii de securitate utilizează, ca sursă principală, Barometrul Culturii de Securitate realizat de LARICS în 2018 (Mantea, ib.; Nistor, 2023), acesta poate fi considerat perimat. Din 2018 până în prezent, societatea românească s-a confruntat atât cu probleme interne, cât și externe. Pandemia COVID-19 și războiul ruso-ucrainean, ca să oferim două exemple semnificative, au condus la schimbarea percepțiilor, iar Barometrul din 2018 nu a putut să reflecte corespunzător reacția și viziunile cetățenilor români privind noile probleme de securitate.

O problemă principală privind dezvoltarea culturii de securitate o reprezintă neîncrederea cetățenilor în sursele principale ale media și în instituțiile statului, aceștia adoptând o atitudine rezervată, percepând acțiunile interne și externe ale statului român și ale aliaților acestora cu scepticism (Nistor, p.100).

Un studiu realizat între lunile aprilie și octombrie 2020 arată faptul că satisfacția populației asupra măsurilor luate și în susținerea guvernului au scăzut drastic. Contextul perioadei respective reprezintă apogeul pandemiei COVID-19 în România. În octombrie 2020, 59.9% din populație se arăta nesatisfăcută de măsurile luate de guvern, iar 42.2% din populație nu mai susținea guvernul (Radu, 2021, pp. 134-135).

Privind conflictele internaționale, precum cel din Ucraina și cel din Gaza, INSCOP a realizat un studiu în decembrie 2023. Un punct important îl reprezintă cine este vinovatul războiului din Ucraina – doar 49.8% consideră că Rusia este de vină, în timp ce 28% consideră că fie NATO, Ucraina sau Statele Unite sunt vinovate (INSCOP, 2023). Același studiu arată că doar 50.5% dintre românii intervievați ar fi dispuși să-și apare țara, în timp ce 11.8% afirmă că s-ar ascunde până la finalitatea războiului, 19.4% ar emigra, iar 5.6% declară că ar solicita un certificat medical pentru a confirma incapacitatea și aptitudinea de a participa la apărarea țării (Ib.). Acest lucru este problematic, deoarece apărarea nu este realizată strict de structurile și instituțiile

responsabile, ci se realizează, la fel ca și securitatea națională, prin unitatea și participarea totală a cetățenilor români. Faptul că 36.8% din populația interviuată afirmă că ar căuta rute frauduloase pentru a scăpa de o îndatorire constituțională este o problemă majoră. Ca atare, lipsa culturii de securitate și de înțelegere a rolului individual se poate transforma, în viitor, într-o problemă a resursei umane. Acest fapt se reliefează în noul val de recrutări ale Ministerului Apărării Naționale. Dintre cele 5.093 de posturi de soldați, doar 40% au fost ocupate. Pentru 5.093 de posturi, s-au prezentat 6.448 de candidați. Dintre aceștia, 24% au fost respinși la proba fizică, iar 18% au fost respinși la cea psihologică (Ministerul Apărării Naționale, *Elemente din analiza procesului de angajare în armată a soldaților profesioniști*, 2024).

Putem să remarcăm faptul că, pe lângă numărul scăzut al candidaților, calitatea acestora a fost sub medie. Problema resursei umane privind apărarea este o problemă actuală, care se va accentua în viitorul apropiat, atât cantitativ, cât și calitativ. În acest sens, noi măsuri pentru dezvoltarea culturii de securitate și a unor măsuri privind modelarea populației pentru a atinge capacitatea necesară pentru apărare devin stringente ale statului român.

Perspectiva cetățenilor asupra politicii externe a României reprezintă o altă vulnerabilitate generată de lipsa culturii de securitate. Astfel, un studiu realizat de INSCOP în mai 2024 arată că 27.7% din cei chestionați afirmă că aderarea României la Uniunea Europeană a adus, mai degrabă, dezavantaje. Un alt segment, de 42.3%, susține că europarlamentarii români ar trebui să lupte pentru drepturi egale între cetățenii români și ceilalți cetățeni ai UE, prin această afirmație insinuând faptul că cetățenii Uniunii Europene se află într-o stare de inegalitate (INSCOP, 2024).

O altă problemă este lipsa informării în ceea ce privește atribuțiile Uniunii Europene. Un segment major de 73% afirmă că nu sunt informați cu privire la activitatea europarlamentarilor români, 72.3% neinformați cu privire la activitatea parlamentului european, iar 74.1% neinformați cu privire la activitatea Comisiei Europene (Ib.).

Lipsa informării permite popularizarea și interiorizarea euroscepticismului, a propagandei ostile menite să destabilizeze relațiile dintre România și aliații săi, acest lucru fiind generat, în mod direct, de lipsa culturii de securitate.

PERSPECTIVE ȘI ABORDĂRI NATO PRIVIND PREGĂTIREA POPULAȚIEI CIVILE ȘI CULTURA DE SECURITATE

În Tratatul Nord-Atlantic, articolul 3 este referința de bază pentru reziliența strategică a Alianței: „Pentru a îndeplini mai eficient obiectivele acestui Tratat, Părțile, separat sau împreună, prin intermediul auto-ajutorării și al sprijinului reciproc continue, își vor menține și își vor dezvolta capacitatea individuală și cea

colectivă de rezistență în fața unui atac armat.” (The North Atlantic Treaty, 1949). Acest principiu reliefează îndatoririle statelor membre ale NATO de a-și asigura reziliența împotriva atacurilor și a șocurilor, incluzând, de asemenea și pregătirea populației civile pentru astfel de evenimente. Reziliența, în acest sens, se referă la capacitatea individuală și colectivă a statelor membre de a face față oricărei disrupții sau șocuri. Reziliența colectivă este constituită atât de pregătirea capacității pentru apărare, cât și de pregătirea populației civile, în acest sens. Rolul capacității civililor este de a asigura stabilitatea și securitatea măsurilor și acțiunilor întreprinse de state pentru a asigura garanțiile Tratatului Nord-Atlantic (Strategic Warfare Development Command, 2023).

După încheierea Războiului Rece, NATO a sporit gradul de cooperare dintre structurile politico-militare și cele civile. În prezent, Alianța este strâns legată de mijloacele civile și capacitatea lor de a susține eficacitatea forțelor militare. Spre exemplu, 90% din transportul militar pentru operații este asigurat de sectorul comercial civil; 70% din comunicațiile satelitare folosite pentru apărare sunt asigurate de servicii comerciale; 95% din traficul de internet transatlantic, ce include și comunicațiile militare, este asigurat de servicii private de rețea (Civil-Military Cooperation Centre of Excellence, 2018, pp. 2-3).

Sectorul privat este un element important în pregătirea populației civile pentru reziliență, Organizația construind parteneriate durabile între instituțiile organizației și ale statelor și sectorul privat. Astfel, statele membre sunt nevoite să dezvolte și să consolideze armonia cu sectorul privat pentru a promova colaborarea, a comunica vulnerabilitățile și riscurile societății, în întreg ansamblul (Ib., p. 6).

Din perspectiva Organizației, pregătirea populației începe la nivel individual, constând în asigurarea capacității de acțiune asupra consecințelor unui eveniment nefavorabil, a unei situații critice sau a unei crize majore. Mijloacele principale pentru asigurarea securității individuale sunt cunoștințele generale, capacitatea de a-și asigura supraviețuirea și păstrarea unei linii de comunicare cu autoritățile principale. (Ib., p. 7).

CONCLUZII

Reliefând importanța strategică a pregătirii populației civile, dar și a culturii de securitate, acestea sunt necesare atât pe plan național cât și pe plan colectiv, prin acesta construindu-se reziliența generală. Statul român are cadrul normativ necesar implementării unor măsuri ce pot să sporească nivelul de pregătire al populației, dar și cultura de securitate. În plan practic, acestea există doar ca o funcție sumară, mai mult informativă și fără esență. Din acest punct de vedere, se remarcă vulnerabilitățile provocate de lipsa de încredere față de stat și față

de măsurile adoptate în situații de criză, de reacția cetățenilor asupra politicii externe benefice statului român, dar și la angajamentele internaționale oferite de România.

Consider că una dintre soluțiile acceptabile este ca noua Strategie Națională pentru Apărarea Țării să includă, printre obiectivele sale de securitate națională, și asigurarea rezilienței prin pregătirea populației civile și prin dezvoltarea culturii de securitate, trasând liniile de acțiune principale și crearea unor măsuri, care, prin efect sinergic, să ofere populației civile materiale necesare pentru pregătire, înțelegere și conștientizarea funcției lor, în cadrul securității naționale și al apărării teritoriale.

Pregătirea civilă și cultura de securitate pot fi abordate și la nivel colectiv, al Alianței Nord-Atlantice, creând o punte de legătură între instituțiile civile ale căror responsabilități sunt stringente în situații de criză sau conflict, precum și dezvoltarea unei platforme comune, în scopul promovării culturii de securitate.

În secolul XXI, cultura de securitate devine extrem de relevantă, având în vedere acțiunile hibride desfășurate de state și organizații ostile. Aceasta poate fi realizată mult mai ușor, ca urmare a globalizării comunicațiilor și a mediei publice, canalele media putând fi utilizate pentru informarea cetățenilor. Din perspectiva populației, statul român trebuie să asigure o calitate demografică, pentru a-și asigura resursa umană necesară rezilienței militare și apărării teritoriale. Lacunele cantitative și calitative, precum și lipsa de interes pentru securitatea și apărarea națională sunt generate de un nivel profund scăzut de cultură de securitate. Prin interiorizarea elementelor generale ale securității, ale rolului individual și ale obligațiilor fiecărui cetățean, asigurarea calității și a cantității resursei umane ar crește semnificativ.

BIBLIOGRAFIE:

1. Agenția Media a Armatei (2018). *Exercițiul Seism 2018*, <http://presamil.ro/exercitiul-seism-2018/>, accesat la 20 octombrie 2024.
2. Civil-Military Cooperation Centre of Excellence (2018). *Resilience through Civil Preparedness. Concepts, Interoperability and Capability Branch*, <https://www.cimic-coe.org/resources/fact-sheets/factsheet-resilience-through-civil-preparedness.pdf>, accesat la 18 septembrie 2024.
3. *Constituția României* (2003), <https://www.ccr.ro/wp-content/uploads/2020/03/Constitutie-2003.pdf>, accesat la 20 octombrie 2024.
4. Department for Emergency Situations (2021). *Civil-Military Cooperation in the Field of Civil Protection and Emergency Management*, <https://www.project-engage.eu/civil-military-cooperation-in-the-field-of-civil-protection/>, accesat la 1 septembrie 2024.
5. Farmer, S., Booth, M., Karaman, I. (2024). *EU's 14th Package of Sanctions on Russia*, <https://www.globaltradeandsanctionslaw.com/eus-14th-package-of-sanctions-on-russia/>, accesat la 20 octombrie 2024.

6. *Ghidul Strategiei Naționale de Apărare a Țării pentru perioada 2015-2019* (2015). București: Administrația Prezidențială.
7. *Informarea cu privire la activitatea instituțiilor europene*. <https://www.inscop.ro/wp-content/uploads/2024/05/9.05.-INSCOP-News.-Perceptie-UE.pdf>, accesat la data de: 16.09.2024
8. INSCOP. (2023). *Opiniile românilor despre războiul din Ucraina, conflictul Israel – Hamas, apartenența la NATO și UE*, <https://www.inscop.ro/decembrie-2023-sondaj-de-opinie-inscop-research-la-comanda-new-strategy-center-opiniile-romanilor-despre-razboiul-din-ucraina-conflictul-israel-hamas-apartenenta-la-nato-si-ue/>, accesat la 15 septembrie 2024.
9. INSCOP (2024). *Avantajele apartenenței la UE, prioritatea viitorilor europarlamentari români*.
10. *Legea actualizată nr. 446 din 30 noiembrie 2006 privind pregătirea populației pentru apărare* (2012), <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/77597>, accesat la 9 septembrie 2024.
11. *Legea nr. 481 din 8 noiembrie 2004 privind protecția civilă* (2004). București: Parlamentul României.
12. Mantea, P.D. (2019). *Security Awareness in Romania – Security Culture and Social Responsibility Development Pillar*. Land Forces Academy Review, vol. XXIV, 3(95). DOI: 10.2478/raft-2019-0023.
13. Ministerul Apărării Naționale (2024). *Elemente din analiza procesului de angajare în armată a soldaților profesioniști*, <https://www.agerpres.ro/comunicate/2024/04/22/comunicat-de-presa-ministerul-apararii-nationale-1284676>, accesat la 16 septembrie 2024.
14. *Montevideo Convention on the Rights and Duties of States* (1933), Montevideo, <https://www.ilsa.org/Jessup/Jessup15/Montevideo%20Convention.pdf>, accesat la 20 octombrie 2024.
15. Nistor, D.I.A. (2023). *Manifestations of security culture at national level*. În *Bulletin of „Carol I” National Defense University*, București, nr. 2/2023. DOI:10.53477/2284-9378-23-22.
16. *Protocol Additional to The Geneva Conventions of 12 August 1949 and Relating to The Protection of Victims of International Armed Conflicts* (1977). New York, https://www.un.org/en/genocideprevention/documents/atrocities-crimes/Doc.34_AP-I-EN.pdf, accesat la 20 octombrie 2024.
17. Radu, B. (2021). *Trust in public institutions and compliance with measures against the COVID-19 Pandemic. Case Study on the Metropolitan Area of Cluj, Romania*. În *Transylvanian Review of Administrative Studies*, nr. 63/2021, pp. 128-150. DOI: 10.24193/tras.63E.7.
18. Stan, B.-E., Stăiculescu, A.-R.; Predoană, M.-R. (2023). *Strengthening the Security Culture in Romania*. În *Romanian Intelligence Studies Review* 1(29). ISSN-2393-1450.
19. *Strategia Națională de Apărare a Țării pentru perioada 2020-2024* (2020). București: Administrația Prezidențială.
20. Strategic Warfare Development Command (2023). *Resilience and Civil Preparedness in NATO*, <https://www.act.nato.int/article/resilience-and-civil-preparedness-in-nato/>, accesat la 18 septembrie 2024.
21. *The North Atlantic Treaty* (1949). Washington D.C., https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_17120.htm, accesat la 18 septembrie 2024.

MOBILITATEA MILITARĂ ÎN VIZIUNEA NATO ȘI A UNIUNII EUROPENE

Maior conf. univ. dr. ing. Tiberiu GIURGIU

Colonel conf. univ. dr. ing. Ioan VIRCA

Locotenent drd. ing. Gabriel NOJA

Academia Forțelor Terestre „Nicolae Bălcescu” din Sibiu
10.55535/GMR.2024.4.43

Military mobility in the Euro-Atlantic context is an essential strategic element for strengthening regional and global security, aiming to facilitate the rapid and efficient transport of forces and equipment between NATO and EU member states. In this regard, recent investments have focused on upgrading infrastructure and simplifying cross-border procedures to enable the effective deployment of forces in emergency situations. The projects initiated and managed by the European Defence Agency or under the PESCO umbrella in recent years, which aim to increase the functionality of military mobility corridors, connecting nations in Europe through logistics hubs, contribute to improving interoperability and rapid reaction in the context of current security challenges. Such a multinational logistics network optimizes the use of existing resources, with a focus on the development of dual-use (civil-military) transport infrastructures, while supporting preparedness for possible operations and increasing responsiveness and sustainability in the face of threats.

Keywords: military mobility; dual-use infrastructures; logistics; NATO; EU;

INTRODUCERE

Mobilitatea militară în spațiul euroatlantic reprezintă un pilon central pentru asigurarea securității și apărării colective în fața amenințărilor globale. Nevoia de investiții semnificative și de implementare a proiectelor strategice a devenit mai evidentă în contextul creșterii tensiunilor geopolitice, mai ales după invazia Rusiei în Ucraina. Mobilitatea eficientă a trupelor și echipamentelor militare asigură o reacție rapidă în caz de criză, permițând desfășurarea resurselor în zonele strategice, consolidând, astfel, capacitatea de descurajare a NATO și UE (Usewicz et al., 2022, p. 15).

În acest context, investițiile în infrastructura de transport, precum modernizarea rețelelor rutiere, feroviare și aeriene, sunt esențiale pentru reducerea timpului de reacție și optimizarea mobilității transfrontaliere. Astfel de inițiative aduc beneficii majore, printre care creșterea capacității de reacție, reducerea birocrăției și consolidarea lanțurilor logistice. Cu toate acestea, provocările rămân, incluzând barierele legislative și infrastructura neadecvată în anumite regiuni.

Conflictele recente, în special cel dintre Rusia și Ucraina, subliniază necesitatea unor capabilități logistice flexibile și eficiente. În acest context, oportunitățile pentru consolidarea mobilității militare se extind, printr-o mai mare coordonare între statele membre și prin integrarea noilor tehnologii. Aceste eforturi nu doar că vor întări apărarea colectivă, dar vor îmbunătăți și capacitatea de reacție în fața noilor provocări de securitate. Conceptul de *apărare colectivă* nu este o idee nouă, fiind un răspuns la amenințările și vulnerabilitățile crescânde ale statelor. Articolul IV din Tratatul de la Bruxelles (2018) și articolul 5 din Tratatul de la Washington (1949) prevăd în mod explicit obligația statelor semnatare de a oferi asistență reciprocă în cazul unei agresiuni, pentru restabilirea securității. Implementarea acestui sprijin reciproc implică mobilizarea structurilor militare ale țărilor partenere, ceea ce aduce cu sine multiple implicații legislative și procedurale. Este necesară o analiză detaliată a zonelor de tranzit și a modului eficient de utilizare a infrastructurii de transport, având un impact direct și semnificativ asupra mobilității militare. Aceste aspecte sunt priorități pe agenda europeană, iar obiectivul final al acestor eforturi este acela de a asigura securitatea în spațiul european (Gheondea et al., 2022, p. 45).

Lucrarea vizează așadar evidențierea principalelor măsuri pe care statele membre ale NATO și ale Uniunii Europene le au în vedere pentru eficientizarea

mobilității militare în spațiul euroatlantic. Totodată, sunt prezentate principalele proiecte și inițiative menite să contribuie la concretizarea acestui deziderat, punându-se accentul pe oportunitatea și beneficiile investițiilor în modernizarea și dezvoltarea infrastructurilor de transport terestru, maritim sau aerian cu dublă utilizare civil-militară. Poziția României și măsurile întreprinse la nivel național și internațional în contextul eficientizării mobilității militare sunt, de asemenea, prezentate în lucrarea de față.

MOBILITATEA MILITARĂ ÎN VIZIUNEA NATO

Mobilitatea militară este văzută de către NATO ca un factor cheie pentru proiecția rapidă a forței, pentru apărarea colectivă și pentru descurajarea amenințărilor emergente, fiind necesară crearea unui cadru integrat și bine reglementat în vederea asigurării unei apărări eficiente și coordonate în fața amenințărilor actuale, în special în contextul crizelor și conflictelor recente. Pe cale de consecință, NATO acordă o atenție deosebită îmbunătățirii capacităților de transport și logistică, interoperabilității între aliați și eliminării barierelor administrative și fizice.

NATO subliniază necesitatea ca forțele militare să fie capabile să se deplaseze rapid pe distanțe mari, atât în interiorul granițelor Europei, cât și către zonele de criză. Aceasta este vitală pentru a răspunde amenințărilor neașteptate și pentru a susține aliații în marja Articolului 5 din Tratatul de la Washington (apărarea colectivă). Îmbunătățirea infrastructurii de transport și adaptarea acesteia la cerințele militare sunt priorități pentru a permite mișcarea rapidă a trupelor, a tehnicii militare și a echipamentelor grele.

Totodată, NATO pune accent și pe interoperabilitate, adică pe capacitatea forțelor din diferite state membre de a opera în comun, folosind proceduri, echipamente și sisteme compatibile. Cooperarea strânsă între NATO și Uniunea Europeană este esențială în această privință, în special prin programele comune, precum *Inițiativa de mobilitate militară*, care urmărește să simplifice și să armonizeze procedurile de transport militar între statele membre ale NATO și ale UE.

Un alt obiectiv major constă în înlăturarea barierelor administrative și logistice care pot întârzia sau chiar împiedica mișcarea rapidă a trupelor și echipamentelor. Se urmărește așadar simplificarea acestor proceduri, prin obținerea rapidă a permiselor de trecere a frontierelor și reducerea timpilor de așteptare la granițe. Se lucrează la standardizarea documentației și la armonizarea normelor de transport militar între țările membre ale NATO pentru a asigura o fluiditate maximă în sectorul mișcare și transport.

În egală măsură, NATO subliniază necesitatea de a consolida infrastructura critică, referindu-se la drumuri, poduri, porturi și rețele feroviare, pentru a suporta greutatea și dimensiunile echipamentelor militare. În plus, infrastructura trebuie să fie rezilientă în fața atacurilor cibernetice sau fizice, care ar putea întrerupe lanțurile logistice. Capacitatea de a proteja rutele de transport și de a restabili rapid infrastructura afectată în timpul conflictelor este, de asemenea, foarte importantă.

MOBILITATEA MILITARĂ ÎN VIZIUNEA UNIUNII EUROPENE

Dezvoltările politico-socio-economice la nivel european au determinat Comisia Europeană să accelereze implementarea măsurilor de integrare în cadrul proiectului de mobilitate militară europeană. Situația geopolitică actuală, generată în special de agresiunea Federației Ruse împotriva Ucrainei, subliniază necesitatea ca UE să ia măsuri concrete și direcționate în mod specific în domenii esențiale pentru a-și atinge obiectivele. Ca urmare, UE a fost și este nevoită să-și revizuiască viziunea strategică privind mobilitatea militară, care reprezintă un domeniu esențial pentru apărarea și securitatea întregii Uniuni Europene, și nu numai (Bangală, 2023, p. 385).

În *figura 1* este prezentată o analiză SWOT (Chihaia, 2023, p. 5) cu privire la mobilitatea militară în Europa. Această analiză reflectă necesitatea continuării și concretizării inițiativelor din ultima perioadă în sfera mobilității militare, astfel încât documentele existente și angajamentele exprimate între diferitele state membre ale NATO și/sau ale UE să nu rămână la stadiul de cadru general, ci chiar să producă efecte benefice asupra transporturilor militare. Un element cheie în acest demers ar putea fi investițiile în modernizarea și dezvoltarea de infrastructuri cu dublă utilizare, civil-militară, generându-se, astfel, o fluidizare a transporturilor și o optimizare a fluxurilor logistice pe termen lung atât la pace, cât și în situații de criză sau război.

De asemenea, optimizarea lanțurilor de aprovizionare la nivelul UE poate susține mobilitatea militară prin reducerea timpilor de transport, coordonarea eficientă a resurselor și îmbunătățirea capacităților logistice pentru operațiuni rapide și eficiente. Prin integrarea lanțurilor de aprovizionare la nivel național și multinațional, statele europene pot asigura un flux rapid și continuu de echipamente, muniții și provizii, indiferent de locația unităților militare. O mai bună coordonare a rețelelor logistice și a centrelor de distribuție, inclusiv prin utilizarea de hub-uri logistice comune, poate reduce timpul necesar pentru aprovizionare și desfășurare. În plus, prin integrarea tehnologiilor moderne, cum ar fi sistemele digitale de gestionare a lanțurilor de aprovizionare, se pot optimiza fluxurile de transport militar, contribuind, astfel, la eficientizarea logisticii (Minculete et al., 2022, p. 6).

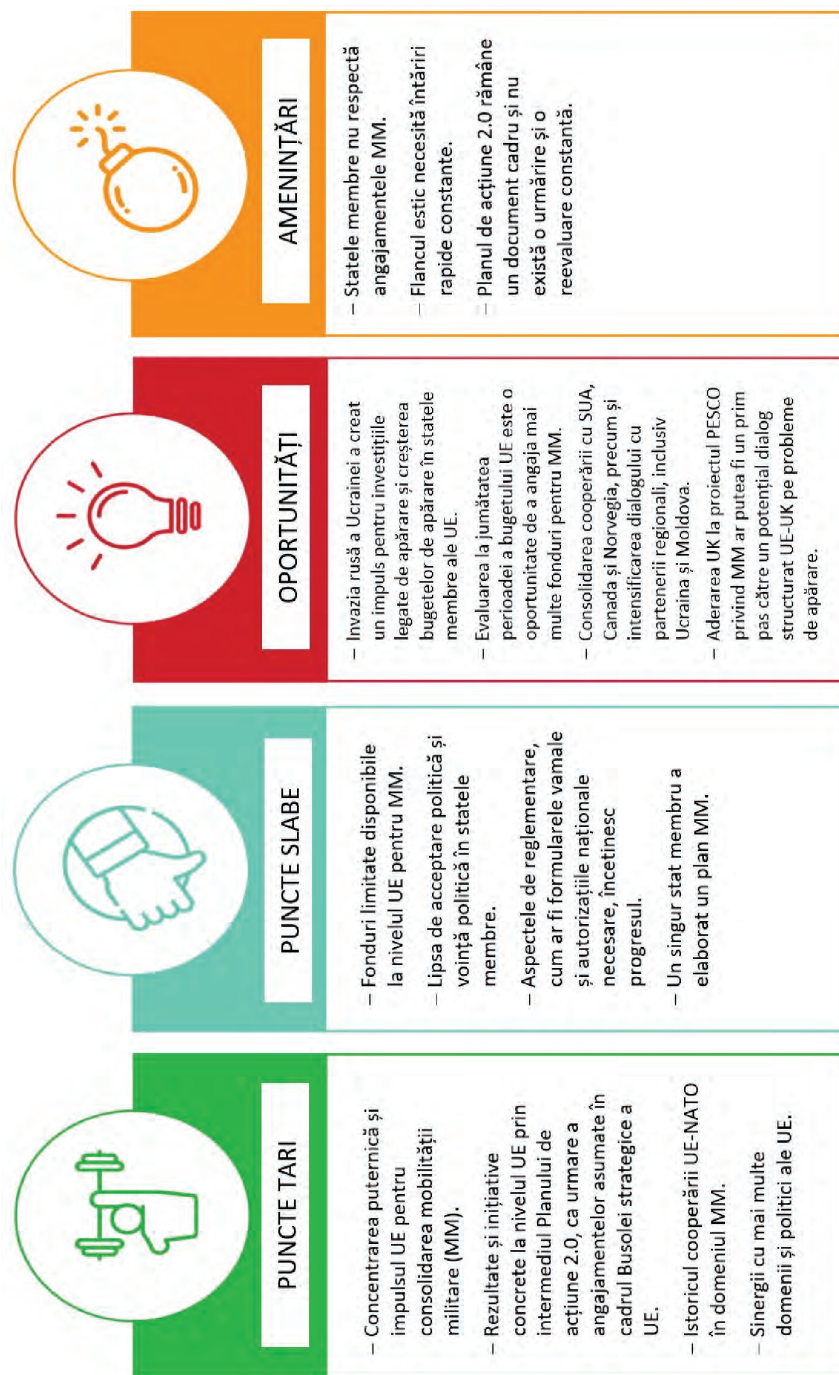

Figura 1: Analiza SWOT asupra mobilității militare în Europa (adaptare după Chihaia, ib.)

Aceste tehnologii permit o urmărire mai precisă a echipamentelor, gestionarea stocurilor în timp real și o mai bună coordonare între punctele de aprovizionare, ceea ce duce la o distribuție eficientă a resurselor.

Planul de acțiune asupra mobilității militare 2.0

Planul de acțiune asupra mobilității militare 2.0 al Uniunii Europene (PAMM 2.0), lansat în noiembrie 2022, a fost elaborat în cadrul Agenției Europene de Apărare (European Defence Agency/EDA) și constituie o inițiativă menită să îmbunătățească capacitatea Uniunii Europene de a transporta rapid și eficient forțele și echipamentele militare pe teritoriul european, atât pentru operațiuni de apărare comună, cât și pentru misiuni internaționale (Gheondea, Pleșanu, 2022, p. 47). Acesta reprezintă o continuare și o extindere a primului plan de mobilitate militară lansat în 2018.

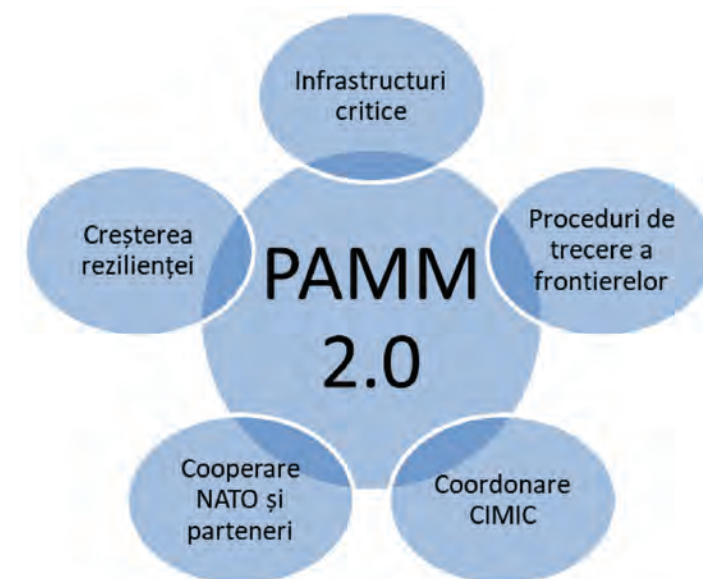

Figura 2: Axe principale ale Planului de acțiune asupra mobilității militare 2.0 al UE (concepția autorilor)

În figura 2 sunt prezentate sintetic cele cinci axe principale pe care au fost trasate obiectivele majore ale PAMM 2.0. Concret, aceste obiective constau în:

❖ *Îmbunătățirea infrastructurilor critice*, atât prin adaptarea infrastructurii de transport (drumuri, căi ferate, porturi și aeroporturi) pentru a susține nevoile specifice de mobilitate militară, inclusiv consolidarea podurilor și adaptarea gabaritelor pentru a suporta vehicule și echipamente militare grele, cât și identificarea

și corectarea deficiențelor în rețeaua de transport transeuropeană (Trans-European Transport Network/TEN-T), astfel încât aceasta să asigure o bună mobilitate civilă și militară.

❖ *Simplificarea procedurilor de trecere a frontierelor.* Acest deziderat poate fi atins prin reducerea barierelor birocratice și legale care îngreunează transportul rapid al trupelor și echipamentelor între statele membre, respectiv prin crearea unor proceduri armonizate pentru acordarea permisiunilor de tranzit și dezvoltarea unui „Schengen militar” pentru o mai eficientă mobilitate militară.

❖ *Coordonarea civil-militară.* Colaborarea între sectorul civil și cel militar se consideră a fi necesară pentru a utiliza infrastructura și resursele disponibile în mod eficient și a răspunde nevoilor ambelor domenii. În egală măsură, o potențială soluție ar consta în mobilizarea resurselor financiare din bugetele civile, cum ar fi Mecanismul pentru Interconectarea Europei (Connecting Europe Facility/CEF), pentru a susține investițiile în infrastructură critică pentru mobilitate militară.

❖ *Creșterea cooperării cu NATO și partenerii internaționali.* Planul de acțiune subliniază necesitatea asigurării interoperabilității și coordonării între UE și NATO în domeniul mobilității militare, pentru a evita duplicarea eforturilor și a asigura coerență în planificarea strategică. Totodată, extinderea cooperării și parteneriatelor cu țările terțe, în special cele din vecinătatea estică și Balcanii de Vest, reprezintă un obiectiv important pentru îmbunătățirea mobilității militare în Europa.

❖ *Îmbunătățirea rezilienței și pregătirii pentru crize,* atât prin creșterea capacității UE de a răspunde rapid la crize și amenințări de securitate, cât și prin asigurarea unei mobilități militare rapide și eficiente în cazul unor situații de urgență sau conflicte. Nu în ultimul rând, se impune integrarea mobilității militare în planurile de apărare și securitate cibernetică pentru a asigura securitatea operațiunilor.

Așadar, PAMM 2.0 urmărește să transforme Europa într-o „zonă strategică” mai bine pregătită pentru apărare și să crească capacitatea UE de a reacționa rapid în fața amenințărilor de securitate, atât la nivel european, cât și global. Acesta promovează sinergia între infrastructura civilă și militară, vizează simplificarea procedurilor administrative și intensifică colaborarea cu NATO și alte organizații internaționale.

Inițiative PESCO în domeniul mobilității militare

În perioada 2021-2022, Norvegia, Canada, SUA și Marea Britanie au aderat la un program de cooperare în domeniul mobilității militare, denumit „Military Mobility (MM)”, sub umbrela Cooperării Structurate Permanente (Permanent Structured Cooperation/PESCO): „Scopul declarat al proiectului este acela de a sprijini angajamentul statelor membre în a găsi metode de a simplifica și standardiza

procedurile de transport militar transfrontalier, urmărind să permită circulația nestingherită a personalului și a bunurilor militare în interiorul granițelor UE, pe cale rutieră, maritimă, ferată sau aeriană, fără proceduri birocratice de durată” (Bangală, p. 387). Proiectul este coordonat de Țările de Jos, iar printre statele membre participante în proiect se numără SUA, Canada, Norvegia, Austria, Belgia, Italia, Spania, Canada, Olanda, Franța, Croația, Ungaria, Slovacia, Slovenia, Polonia, România, Bulgaria, Portugalia, Grecia și Cipru.

Un alt proiect derulat sub egida PESCO este „Network of Logistic Hubs in Europe and Support to Operations (NetLogHubs)”, care vizează crearea unei rețele multinaționale bazată pe capacitățile logistice și infrastructura existente. Obiectivul principal constă în utilizarea unei rețele de instalații logistice deja existente pentru operațiunile multinaționale, pregătirea echipamentelor pentru misiuni, utilizarea comună a spațiului de depozitare pentru piese de schimb sau muniție și armonizarea activităților de transport și desfășurare. Națiuni din Europa vor oferi propriile capacități, astfel încât să fie folosite mai multe hub-uri logistice. Conectat cu Hub-ul European de Transport Multimodal, care asigură liniile de comunicare între hub-urile multinaționale, rețeaua va crește până la a acoperi întregul continent. În ceea ce privește posibilele operațiuni, pentru pre-deplasarea materialelor, depozitele și facilitățile de întreținere ale altor țări europene ar putea fi utilizate reciproc. Rețeaua va reduce timpul de reacție și va crește capacitățile și sustenabilitatea pentru operațiunile militare. Proiectul este coordonat de Germania, iar printre statele membre participante în proiect se numără Belgia, Italia, Spania, Canada, Țările de Jos, Franța, Croația, Ungaria, Slovacia, Slovenia, Polonia, Bulgaria și Cipru.

Investiții în infrastructuri cu dublă utilizare la nivel euroatlantic

Potrivit unei analize (Chantraine, 2024, pp. 9-11) prezentate la seminarul de Dublă utilizare și Mobilitate militară care a avut loc în Belgia, la Ghent, în 23 februarie 2024, în urma a 3 sesiuni de depunere au fost finanțate 95 de proiecte ce vizează investiții în infrastructuri, inițiate de 21 de state membre. Proiectele finanțate vizează modernizarea și dezvoltarea infrastructurilor cu aplicabilitate duală și acoperă toate mediile de transport, respectiv pe cale terestră (rutier și feroviar), pe calea aerului și pe apă (maritim și fluvial). În figura 3 este prezentat un sumar al investițiilor asumate de statele membre în cele trei sesiuni de depunere de proiecte, pe categorii de transport. Analizând datele furnizate, se poate constata că aproximativ 50% din investiții vizează infrastructura feroviară, 31% infrastructura rutieră, iar restul de 19% sunt alocate infrastructurilor ce susțin transporturile militare pe calea aerului și pe apă.

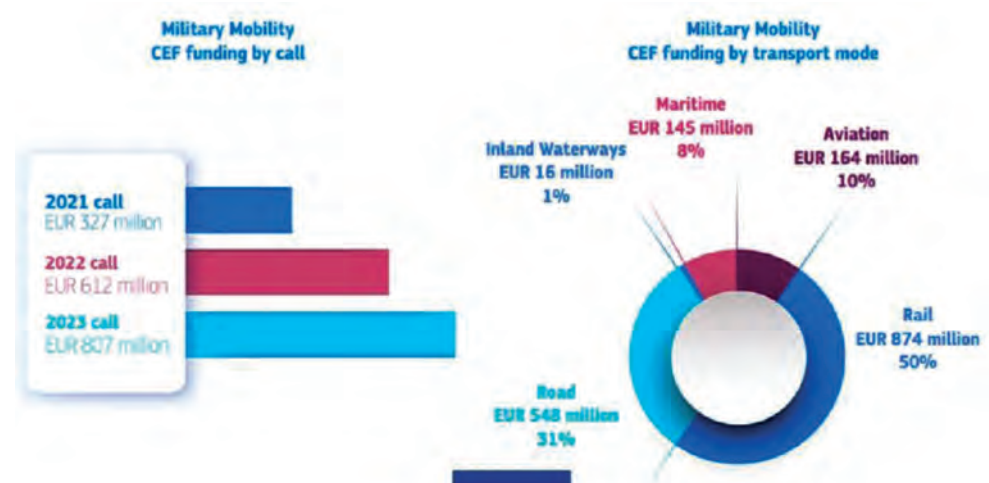

Figura 3: Sumar al investițiilor în infrastructuri cu dublă utilizare în Europa în perioada 2021-2023 (Chantraine, 2024)

În figura 4 se poate observa și cuantifica modul în care cele 21 de state membre au alocat resursele financiare în proiecte ce vizează modernizarea și dezvoltarea infrastructurilor cu aplicabilitate duală. Se poate constata că majoritatea statelor consideră esențială dezvoltarea infrastructurii feroviare, două treimi dintre acestea investind în acest sector. Referitor la România, se poate observa că investițiile se ridică la peste 80 de milioane de euro, împărțite echilibrat între feroviar și rutier.

MOBILITATEA MILITARĂ ÎN VIZIUNEA ROMÂNIEI

Ministrul român al apărării naționale a semnat, pe 10 iulie a.c., *Scrisoarea de intenție privind crearea unui coridor de mobilitate militară între România, Bulgaria și Grecia*, în cadrul summitului de la Washington (Biroul de presă al M.Ap.N., 2024). Această inițiativă reprezintă un pas important în consolidarea capacităților NATO de apărare și descurajare în regiune. La summitul NATO din 2023, de la Vilnius, s-a subliniat necesitatea întăririi posturii de descurajare și apărare prin noi planuri de apărare și accelerarea adaptării militare. Adaptarea vizează suplimentarea forțelor și echipamentelor și facilitarea tranzitului transfrontalier, inclusiv în timp de pace.

Scrisoarea, semnată de cele trei țări, este aliniată cu obiectivele NATO de apărare colectivă, reacție rapidă și creșterea interoperabilității între aliați, contribuind la o distribuție echitabilă a sarcinilor între membrii Alianței.

Proiectul urmărește dezvoltarea unor coridoare de transport (rutier și feroviar) între statele participante, reducând birocrăția în timp de pace și optimizând

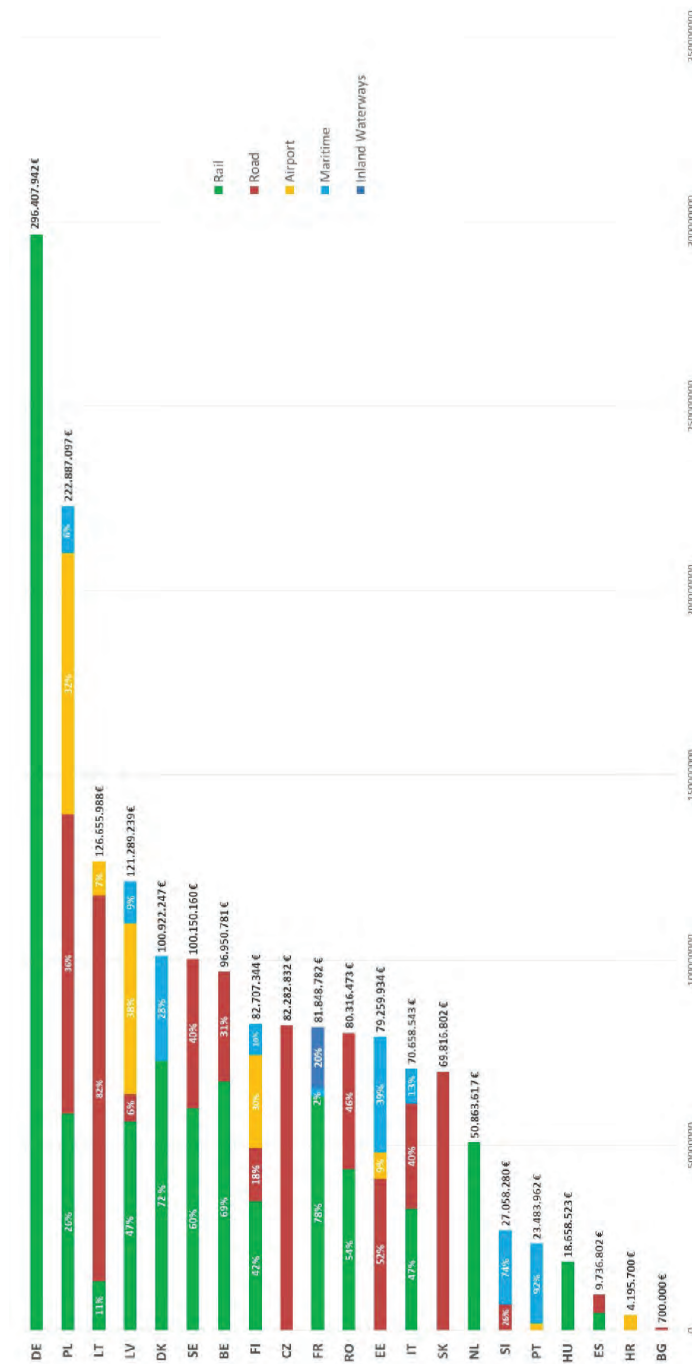

Figura 4: Investițiile statelor membre pe categorii de infrastructuri cu dublă utilizare, asumate în perioada 2021-2023 (lb.)

răspunsul în situații de criză, conform priorităților NATO și celor naționale. Proiectul va beneficia de inițiativele UE în domeniul mobilității militare, implicând o coordonare între NATO și UE. Implementarea la nivel național va necesita eforturi concertate între instituțiile guvernamentale.

Așa cum reiese și din *figura 4*, România va investi în perioada imediat următoare peste 80 de milioane de euro, 54% din fonduri fiind alocate pentru modernizarea infrastructurii feroviare și 46% pentru cea rutieră, ambele încadrându-se în categoria infrastructurilor cu utilitate duală, fiind benefice atât sectorului civil, cât și celui militar, la nevoie.

Un alt palier în care Armata României a făcut demersuri importante cu efecte directe asupra mobilității militare îl reprezintă înzestrarea cu tehnică militară de generație nouă, care asigură un nivel de interoperabilitate ridicat în raport cu aliații. Desigur, în actualul context de securitate, problematica înzestrării forțelor armate cu tehnică și echipamente performante, într-un ritm alert și cu asigurarea intereselor de securitate ale țării, reprezintă o reală provocare (Nicoară, 2023, p. 74; Hrab, 2022, p. 439). Prin dotarea cu vehicule logistice (camioane IVECO), transportoare blindate pentru trupe (PIRANHA 5, PIRANHA IIIC), mașini de luptă ale infanteriei pe șenile, tancuri principale de luptă sau autoturisme blindate tactice de tip ușor, se are în vedere îndeplinirea unor obiective importante, respectiv:

- îmbunătățirea capacității de transport la nivelul unităților și subunităților Forțelor Terestre;
- asigurarea interoperabilității cu sistemele NATO;
- creșterea capacităților operaționale prin îmbunătățirea mobilității și a protecției forțelor în cadrul misiunilor și acțiunilor de luptă;
- modernizarea parcului auto, un element important în dezvoltarea graduală a potențialului de suport logistic;
- asigurarea manevrabilității și dislocării rapide a forțelor și mijloacelor, atât pe teritoriu național, cât și în teatrele de operații.

Un program de înzestrare relevant în ceea ce privește eficientizarea mobilității militare a României îl reprezintă achiziția platformelor de transport IVECO, aceste vehicule făcând parte dintr-un efort mai larg de modernizare și adaptare la standardele Alianței. Compania IVECO Defence Vehicles oferă o gamă de vehicule militare robuste și versatile, folosite pentru transportul logistic și strategic, care sunt conforme cu cerințele NATO în ceea ce privește mobilitatea, capacitatea de transport și durabilitatea în condiții de operare dificile. Aceste platforme de transport joacă un rol important în sprijinul operațiunilor militare moderne, facilitând mișcarea

rapidă a trupelor și a echipamentelor pe terenuri variate, inclusiv în operațiuni multinaționale. Adaptarea și integrarea acestor vehicule în structura logistică a Armatei Române contribuie la eficiența și coordonarea cu aliații NATO în misiuni și exerciții comune. În plus, localizarea producției și a mentenanței acestor vehicule pe teritoriul național constituie un avantaj major pentru trupele armate pe termen mediu și lung în ceea ce privește managementul resurselor pentru apărare ale României.

CONCLUZII

La nivelul NATO și al Uniunii Europene au fost întreprinse, în ultimul deceniu, o serie de măsuri de natură să contribuie la eficientizarea mobilității militare. Urmare a conflictului ruso-ucrainean și a lecțiilor învățate în ceea ce privește acțiunile ce implică operațiuni de mișcare și transport, statele membre au simțit nevoia de a accelera procesul de fluidizare a transporturilor militare în spațiul euroatlantic. În acest context, în perioada 2021-2023 au fost demarate proiecte majore, fie sub umbrela PESCO, fie prin inițiative ale EDA, care cumulează un buget alocat de peste 1,7 miliarde de euro pentru modernizarea și dezvoltarea infrastructurilor cu aplicabilitate duală civil-militară. Proiectele finanțate vizează dezvoltarea infrastructurilor specifice tuturor mediilor de transport, respectiv pe cale terestră (rutier și feroviar), pe calea aerului și pe apă (maritim și fluvial).

În egală măsură, NATO organizează exerciții regulate pentru a testa capacitatea de mobilitate a forțelor sale. Exerciții precum *Saber Guardian* sau *Defender Europe* implică mișcări rapide ale trupelor și ale logisticii aferente între mai multe state, permițând testarea coridoarelor logistice și identificarea eventualelor obstacole.

În ceea ce privește perspectivele mobilității militare în spațiul euroatlantic, accentul se va pune pe integrarea noilor tehnologii, extinderea rețelelor logistice și crearea unor hub-uri multimodale eficiente, care vor contribui la sporirea capacității de apărare și reacție rapidă a Alianței. *NetLogHubs*, *Military Mobility* sau *Project Team 'Movement & Transport'* sunt câteva dintre proiectele și inițiativele EDA, reprezentative în sfera mobilității militare. Totodată, debirocratizarea și digitalizarea reprezintă două elemente cheie care vor facilita fluidizarea transporturilor militare între statele membre, prin simplificarea procedurilor de trecere a frontierelor, conducând, astfel, la o mobilitate militară mult mai eficientă.

BIBLIOGRAFIE:

1. Bangală, M.A. (2023). *European military mobility – implications from the perspective of integrated defence resources management*, în *Romanian Military Thinking*, nr. 4, pp. 376-395, <https://gmr.mapn.ro/webroot/fileslib/upload/files/arhiva%20GMR/2023%20gmr/Proceedings%202023/BANGALA.pdf>, accesat la 16 septembrie 2024.
2. Chantraine P. (2024). *Military Mobility Connecting Europe Facility (CEF) & Dual-Use Transport Infrastructure, Dual-Use & Military Mobility Seminar*, Ghent, 23 februarie 2024, https://www.defence-institute.be/wp-content/uploads/2024/03/sem-24-02-23-FEB_Panel-04_Spreker-02_Philippe-Chantraine.pdf, accesat la 18 septembrie 2024.
3. Chihaiia, M.S. (2023). *Advancing military mobility in Europe: An uphill battle, Europe in the world programme*, https://www.epc.eu/content/PDF/2023/Military_mobility_PB.pdf, accesat la 16 septembrie 2024.
4. European Commission (2022). *Action Plan on military mobility 2.0*, <https://defence-industry-space.ec.europa.eu/system/files/2022-11/Action%20plan%20on%20military%20mobility%202.0.pdf>, accesat la 13 septembrie 2024.
5. Gheondea, D., Pleșanu, T. (2022). *Military Mobility – A Present-Day Requirement*, în *Romanian Military Thinking*, nr. 1, pp. 42-61, <https://gmr.mapn.ro/webroot/fileslib/upload/files/arhiva%20GMR/2022%20gmr/2022/GMR%201/GHEONDEA%2C%20PLESANU.pdf>, accesat la 19 septembrie 2024.
6. Hrab, D.E. (2022). *Procurement Programs Challenges for the Sustainability of the Romanian Military Logistics*. Proceedings of the INTERNATIONAL MANAGEMENT CONFERENCE, ASE, București, vol. 16(1), pp. 439-449.
7. Minculete, Gh., Stan, S.E., Ispas, L., Virca, I., Stanciu, L. & Milandru, M., ... Bădilă, M.I. (2022). *Relational approaches related to digital supply chain management consolidation. Sustainability*, 14(17), 10727, <https://doi.org/10.3390/su141710727>, accesat la 12 septembrie 2024.
8. Nicoară, G.F., Nicoară, N. (2023). *Challenges of Public Procurement in the Romanian Military System in the Current Security Context*. AGORA Int’l J. Jurid. Sci., 17, 74.
9. Usewicz, T., Czekaj, A., Bartoszek, W. (2022). *Military Mobility: Ambition versus Reality*, în *Safety&Defense*, 8(1), pp. 15-22, <https://doi.org/10.37105/sd.173>, accesat la 12 septembrie 2024.
10. Comunicat de presă nr. 152 din 11.07.2024, Biroul de presă al M.Ap.N., https://english.mapn.ro/cpresa/6299_Letter-of-Intent-signed-Romania,-Bulgaria-and-Greece-for-the-creation-of-a-Military-Mobility-Corridor-, accesat la 12 septembrie 2024.
11. https://cinea.ec.europa.eu/news-events/news/transport-infrastructure-eu-allocates-further-eur-616-million-civilian-defence-dual-use-investments-2022-12-21_en, accesat la 18 septembrie 2024.
12. https://eda.europa.eu/docs/default-source/eda-factsheets/2018-06-01-factsheet_military-mobility, accesat la 18 septembrie 2024.
13. <https://www.pesco.europa.eu/project/military-mobility/>, accesat la 19 septembrie 2024.
14. <https://www.pesco.europa.eu/project/network-of-logistic-hubs-in-europe-and-support-to-operations/>, accesat la 19 septembrie 2024.
15. <https://www.dpa.ro/programe-de-inzestrare/>, accesat la 21 septembrie 2024.

ARHITECTURA COSTURILOR – PROVOCĂRI FINANCIARE ÎN PUNEREA ÎN APLICARE A POLITICILOR ȘI CONCEPȚIILOR PRIVIND SECURITATEA NAȚIONALĂ, A NATO ȘI A UE –

Locotenent drd. Adrian IURA

*Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu, România
10.55535/GMR.2024.4.44*

The paper examines the financial challenges, the possibilities for strengthening the reaction forces and the critical infrastructure that are associated with the implementation of national security policies and concepts, considering Romania's obligations within NATO and the European Union. The main aim of the research is to analyse the impact of budgetary constraints on the state's ability to meet its international security and defence commitments and to respond adequately to emerging risks. The study argues the need for a detailed assessment of procurement decisions in terms of costs and their association with national security, integrating concepts such as "financial security" and "strategic efficiency" to highlight the relationship between economic resources and strategic performance. The methodology adopted includes a qualitative analysis of official documents and financial reports of NATO and EU member states. The results of the research aim to identify sustainable financing solutions capable of supporting national security policies through an optimized allocation of resources.

Keywords: critical infrastructure; European Union; funding; resilience; security;

INTRODUCERE

Politicile și concepțiile naționale de securitate, în special cele utilizate în cadrul organizațiilor multinaționale complexe, precum Alianța Nord-Atlantică (NATO) și Uniunea Europeană (UE), sunt puternic influențate de arhitectura financiară a acestora. Punerea în aplicare eficientă a concepțiilor de apărare nu depinde doar de voința politică și de capacitățile militare, ci și de disponibilitatea și utilizarea eficientă a resurselor financiare. Cu toate acestea, literatura de specialitate privind provocările financiare care stau la baza acestor politici rămâne fragmentată și insuficient explorată, în special în ceea ce privește modul în care NATO și UE gestionează tensiunea dintre angajamentele financiare naționale și cele colective. Prezentul articol urmărește să abordeze principalele lacune din literatura de specialitate existentă, oferind o analiză asupra arhitecturii costurilor implicate în punerea în aplicare a politicilor de securitate națională în aceste două cadre majore de securitate.

În timp ce numeroase studii analizează modelul NATO de repartizare a sarcinilor și Politica de Securitate și Apărare Comună (PSAC) a UE, puține cercetări compară în mod direct mecanismele lor financiare în abordarea nevoilor de apărare colectivă. Literatura existentă tinde să se concentreze asupra aspectelor politice și operaționale ale concepțiilor de apărare ale NATO și UE, lăsând dimensiunile financiare subexamine. În plus, există puține analize cuprinzătoare ale sustenabilității pe termen lung a finanțării apărării, în special în lumina recesiunilor economice, a apariției unor noi amenințări la adresa securității și a progreselor tehnologice. Prezentul articol completează o lacună existentă prin investigarea modului în care provocările financiare influențează dezvoltarea, coordonarea și executarea concepțiilor de securitate națională în NATO și în UE.

O contribuție pe care acest articol o poate avea constă în examinarea comparativă a abordărilor financiare ale NATO și UE, oferind noi perspective asupra modului în care aceste organizații gestionează costul apărării în contextul constrângerilor economice și politice. În plus, acest studiu evidențiază ineficiențele fiscale care rezultă din fragmentarea achizițiilor și din cheltuielile privind apărarea între statele membre. Articolul contribuie, de asemenea, la discuția mai amplă privind sustenabilitatea finanțării apărării prin abordarea amenințărilor emergente,

cum ar fi securitatea cibernetică și apărarea spațială, domenii care necesită o atenție financiară sporită, dar care rămân insuficient cercetate.

Acest articol își propune să ofere o înțelegere mai profundă a abordărilor teoretice și financiare implicate în punerea în aplicare a politicilor și concepțiilor de securitate națională în cadrul NATO și al UE.

METODOLOGIE ȘI ANALIZA LITERATURII DE SPECIALITATE

În scopul explorării provocărilor financiare ale punerii în aplicare a politicilor de securitate națională în cadrul NATO și al UE, este oferită o analiză integrată a literaturii existente și a abordării metodologice utilizate. Aceasta începe prin conturarea cadrului teoretic privind arhitectura financiară a securității naționale, cu accent pe principiile economiei apărării și ale gestionării costurilor. Urmează o analiză comparativă a abordărilor NATO și UE privind finanțarea securității, care evidențiază diferențele-cheie în strategiile lor bugetare și financiare. Capitolul abordează, apoi, principalele provocări în gestionarea costurilor și bugetarea apărării, înainte de a detalia metodologia utilizată pentru analiza datelor financiare. În cele din urmă, capitolul identifică lacunele din literatura de specialitate actuală și sugerează direcții de cercetare viitoare, punând bazele unei examinări mai aprofundate a structurilor financiare și decizionale ale NATO și ale UE.

Cadrul teoretic: arhitectura managementului financiar în privința securității

Arhitectura financiară care stă la baza politicilor de securitate națională joacă un rol crucial în modelarea eficacității și durabilității concepțiilor de apărare. În centrul acestei arhitecturi se află interacțiunea dintre resursele economice și capacitățile militare. Literatura privind economia apărării subliniază necesitatea ca națiunile și organizațiile internaționale să își alinieze obiectivele de securitate cu capacitățile lor fiscale. Concepte precum *analiza cost-beneficiu* și *bugetarea securității naționale* sunt esențiale pentru înțelegerea modului în care națiunile alocă resurse pentru apărare.

În contextul NATO și al Uniunii Europene, provocarea este amplificată de natura colectivă a concepțiilor lor de apărare, care necesită coordonarea resurselor din mai multe state membre. Literatura existentă, inclusiv lucrările lui Hartley (2012) și Sandler&Hartley (1995), ilustrează modul în care ambele organizații se confruntă cu necesitatea de a echilibra nevoile de securitate ale grupului cu realitățile fiscale individuale ale membrilor lor (Hartley, 2012). Acest cadru este vital pentru înțelegerea mecanismelor de partajare a costurilor și a ineficiențelor potențiale

care apar în gestionarea eforturilor de apărare colectivă (Sandler, Hartley).

Analizând arhitectura financiară prin prisma teoriilor economice consacrate, putem înțelege mai bine modul în care constrângerile financiare influențează deciziile în materie de apărare și modul în care diferitele abordări ale finanțării – fie prin contribuții directe, fie prin punerea în comun a resurselor – influențează rezultatele strategice ale NATO și ale UE.

În conformitate cu opinia specialiștilor, abordările în privința achizițiilor de echipamente militare sunt explorate prin intermediul elementelor de marketing, cu precădere a relațiilor client – consumator și a vânzării din sfera relațiilor de marketing. Prin urmare, în baza parteneriatelor public – privat, dezvoltarea financiară s-ar putea realiza prin intermediul satisfacerii nevoilor „*privind calitatea bunurilor, relația, serviciul, informațiile și marca comercială*” (Minculete, Chisega-Negrilă, 2014).

Abordări ale NATO și ale UE cu privire la finanțarea securității

Atât NATO, cât și UE abordează finanțarea securității prin modele distincte, deși ambele împărtășesc provocarea de a coordona contribuțiile la apărare din partea diverselor state membre. NATO funcționează în conformitate cu principiul repartizării sarcinilor, prin care statele membre sunt încurajate să contribuie cu 2% din PIB-ul lor la cheltuielile de apărare, un obiectiv reafirmat la mai multe summituri, inclusiv la summitul din Țara Galilor, din 2014, și la cel din Varșovia, în 2016.

Uniunea Europeană, pe de altă parte, își finanțează Politica de Securitate și Apărare Comună (PSAC) printr-o combinație de contribuții naționale și mecanisme de finanțare la nivelul UE, cum ar fi Fondul European de Apărare (FED). Spre deosebire de NATO, care se bazează, în mare măsură, pe bugetele naționale de apărare, UE a luat măsuri pentru a pune în comun resursele la nivel supranațional, vizând o mai mare eficiență a costurilor prin achiziții colective și proiecte de inovare în domeniul apărării.

În ciuda acestor diferențe, ambele organizații se confruntă cu probleme comune legate de sustenabilitatea modelelor de finanțare. Cercetători precum Biscop și J.C. Perry au evidențiat preocuparea crescândă cu privire la modul în care pot fi menținute angajamentele pe termen lung în domeniul apărării, în special în contextul schimbării priorităților politice și al constrângerilor economice (Perry, Bond, 2012).

Abordare metodologică: analiza costurilor programelor de securitate națională

Pentru a analiza provocările financiare cu care se confruntă NATO și UE în punerea în aplicare a concepțiilor lor de securitate națională, acest studiu utilizează o metodologie de analiză comparativă a costurilor. Această abordare implică examinarea atât a datelor cantitative, cât și a celor calitative privind cheltuielile de apărare, acordurile de partajare a costurilor și strategiile achizițiilor în cadrul celor două organizații. Datele utilizate în această analiză provin dintr-o varietate de surse, inclusiv rapoartele financiare oficiale ale NATO și ale UE, bugetele naționale de apărare și studiile academice privind economia apărării.

Datele cantitative privind cheltuielile de apărare, cum ar fi proporția din PIB alocată apărării de către statele membre, sunt comparate între țările membre ale NATO și ale UE. Această comparație permite identificarea modelelor și discrepanțelor în ceea ce privește modul în care sunt alocate resursele atât în cadrul celor două organizații, cât și între acestea. În plus, datele calitative din documentele de politică, discursurile și interviurile cu experții sunt analizate pentru a înțelege considerentele politice și strategice care influențează deciziile privind cheltuielile de apărare.

De asemenea, analiza ia în considerare factori economici mai largi, cum ar fi impactul crizelor economice asupra bugetelor de apărare și potențialul inovării în domeniul apărării de a reduce costurile pe termen lung. Prin combinarea acestor surse de date diferite, acest studiu își propune să ofere o imagine cuprinzătoare a arhitecturii financiare a politicilor de securitate națională în NATO și în UE.

Lacune în literatura de specialitate și direcții viitoare de cercetare

Deși există un volum semnificativ de literatură privind economia apărării și provocările financiare ale securității colective, există și lacune importante ce trebuie abordate, iar una dintre acestea este cercetarea empirică limitată privind sustenabilitatea pe termen lung a cheltuielilor de apărare în fața provocărilor de securitate emergente, cum ar fi securitatea cibernetică și apărarea spațială. Aceste noi domenii ale războiului necesită investiții semnificative în tehnologie și infrastructură, dar nu există un consens asupra modului în care aceste costuri ar trebui împărțite între membrii NATO și cei ai UE.

Un alt domeniu care necesită o explorare mai aprofundată este potențialul pentru o mai mare interoperabilitate între programele de apărare ale NATO și ale UE. Deși există o suprapunere considerabilă între membrii celor două organizații, strategiile lor de apărare rămân, în mare parte, separate, ceea ce duce la ineficiențe

în alocarea resurselor. Cercetători precum Fiott au solicitat o planificare mai integrată a apărării (Fiott, 2023), însă există puține cercetări empirice privind modul în care o astfel de integrare ar putea fi realizată în practică.

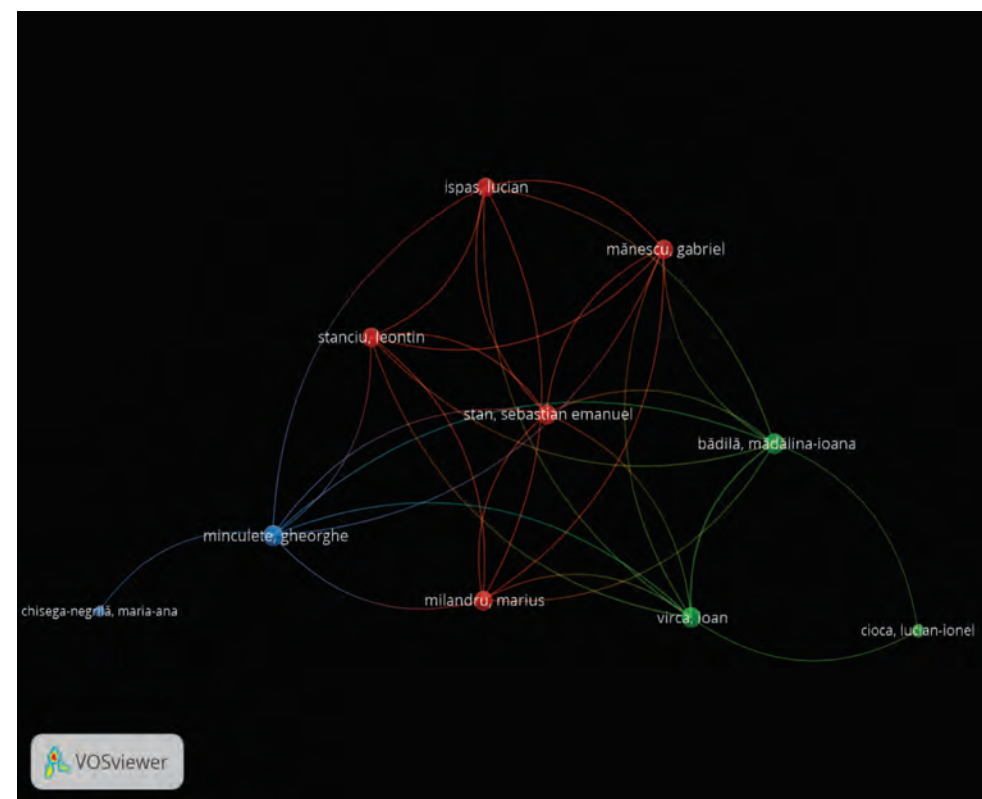

Figura 1: Analiza literaturii folosite în cadrul lucrării (concepția autorului)

Cercetările viitoare ar trebui să se concentreze, de asemenea, asupra impactului inovării în domeniul apărării asupra structurilor de costuri, în special în ceea ce privește modul în care noile tehnologii, cum ar fi inteligența artificială și sistemele de arme autonome, vor afecta arhitectura financiară a securității naționale. Înțelegerea costurilor asociate cu dezvoltarea și implementarea acestor tehnologii este esențială pentru planificarea viitoare a apărării.

CONFIGURAȚIA SECURITĂȚII LA NIVELUL NATO ȘI AL UE PENTRU REZILIENȚA INFRASTRUCTURILOR CRITICE

Punctul de pornire al cercetării noastre în acest capitol îl reprezintă ideologia conform căreia fiecare țară care face parte din Alianța Nord-Atlantică este obligată să reziste în fața unui șoc major, adică trebuie să facă față în cazul unui dezastru natural sau în cazul în care infrastructura critică eșuează ori există un conflict militar sau hibrid.

În Articolul 3 al Tratatului Atlanticului de Nord este stipulat faptul că, pentru a „atinge mai eficient obiectivele prezentului tratat, părțile, separat și în comun, prin intermediul auto-ajutorării și al ajutorului reciproc continuu și eficient, își vor menține și dezvolta capacitatea individuală și colectivă de a rezista atacurilor armate” (1949, actualizat 2023), ceea ce aduce în prim-plan principiul de reziliență.

Principiul rezilienței poate fi definit atât ca o responsabilitate națională, cât și ca un angajament colectiv, iar fiecare aliat trebuie să fie robust, dar adaptabil pentru a putea face față întregului spectru de crize ce sunt preconizate de către Alianță. Prin urmare, reziliența se bazează pe o cooperare puternică între părțile interesate (atât cele civile, cât și cele militare), care pot aduce un beneficiu reciproc în timpul păcii, dar mai ales în timp de război.

Reconfigurare în zona operațională – apariția structurilor de tip Battlegroup

Având în vedere concepția operațională, agilitatea forțelor din cadrul Alianței este „relevantă de potențialul lor logistic, necesar combinării și deplasării rapide a capacităților pe distanțe mari, pentru desfășurarea operațiilor planificate în medii austere, fragile și cu infrastructuri critice vulnerabile” (Minculete, 2023, p. 82). În acest context, se va putea observa că, în sfera Alianței, procesul de planificare a apărării este stabilit în detaliu și ar trebui să fie luat în considerare și de către țările membre, pentru a putea identifica riscurile și întărirea rezilienței specifice prin care se pot angaja atât resurse naționale, cât și resurse multinaționale (NATO, 2017, pp. 3-5).

Dacă ne gândim la rolul pe care îl au logistica operațională și sfera financiară, plaja de importanță și acțiunea acestora se desfășoară atât în zona națională a unui stat membru, cât și în zona multinațională, date fiind parteneriatele între țările puternice, care, în urma dislocărilor de trupe, au constituit Battlegroup-uri (BG).

Prin urmare, în cadrul României, a fost dislocat ca națiune-cadru, un batalion francez, cu un nivel de reacție ridicat.

Arhitectura costurilor – provocări financiare în punerea în aplicare a politicilor și concepțiilor privind securitatea națională, a NATO și a UE –

Tabelul 1: Grupul de luptă condus de Franța în România (BGFP)
(concepția autorului)

Contribuitor	Numărul de militari implicați activ	Tipurile de forțe implicate
Franța	550	1 x Batalion de infanterie
Belgia	248	Subgrupul tactic de arme întrunite
Polonia	230	1 x Companie mecanizată
Statele Unite ale Americii	120	Unitate de cavalerie
Un total aproximativ de 1.150 de militari		

Începând cu izbucnirea conflictului armat din Ucraina, NATO a reușit să disloce o multitudine de trupe în zona flancului estic pentru a putea securiza și întări apărarea, ca urmare a evoluției războiului din zona Europei de Est. Așa cum reiese și din figura 2, structurile multinaționale ale Alianței Nord-Atlantice au început să-și disloce tot mai multe forțe în jurul flancului estic pentru a putea susține și, totodată, a menține securitatea și apărarea în cazul unui posibil atac din partea Rusiei sau în cazul unei posibile înfrângeri a Ucrainei.

Figura 2: Desfășurarea forțelor NATO în flancul estic (NATO, 2017, ib.)

Perfecționarea modalității de finanțare a securității, apărării și logisticii militare pornind de la modelul Ucrainei

Pornind de la conceptul de transformare a funcționalității Alianței, logistica operațională este un sistem capabil să anticipeze și să soluționeze cerințele forțelor de care va depinde evoluția situației tactice. Cerințele ce au în vedere susținerea logisticii operaționale sau de tip joint au determinat ca acest domeniu să fie înțeles la un nivel mult mai ridicat, în urma experiențelor avute în campaniile din Afganistan și Irak (McDermott, 2013, pp. 16, 32).

Conflictul armat din zona Europei de Est a obligat statele membre ale NATO și ale UE să realizeze reorganizările necesare de tip structural și funcțional, pentru a putea crește reziliența forțelor armate. Așadar, din punctul de vedere al stabilității economice, sociale și militare, Alianța a impus și a aplicat măsurile necesare de augmentare a puterii combatante, obligând ca logistica de tipurile strategic, joint (operativ) și tactic să fie modernizate, rata efectului de creștere a performanțelor de modernizare a securității și apărării din punct de vedere financiar putând fi redată prin următoarea relație econometrică (adaptare după Minculete, 2023, p. 110):

$$\% R_{cr} = [(M_o * L_m / L_n) - C_v] * 100,$$

din care următoarele date sunt exprimate conform legendei:

- $\% R_{cr}$ = rata creșterii performanței;
- M = misiunea pe care logistica trebuie să o îndeplinească;
- L_m = logistica modernizată, capabilă să facă față oricărui tip de dezastru (având reziliența crescută);
- L_n = logistica nemodernizată, ce ar putea face față pentru totalitatea capabilităților;
- C_v = valoarea consecințelor manifestării factorilor de risc.

Având în vedere adaptarea relației econometrice a ratei creșterii performanței, reprezentată anterior, și în baza *figurii 2*, se va valorifica principalul rol prin care o națiune trebuie să treacă în urma unui proces de modernizare. Noțiunile din cadrul *figurii* se bazează pe determinările și schimbările structurale pe care le-a făcut Ucraina pentru a se putea ajunge la performanța dezvoltată în tipul conflictului ruso-ucrainean.

Prin urmare, se poate concluziona că necesitatea de a stabili și realiza un obiectiv privind operaționalizarea forțelor combatante, în condițiile secolului al XXI-lea (incerte și cu risc crescut), poate determina ansamblul performanțelor ce sunt întâlnite în structurile operaționale ce au determinat o creștere adecvată în sferele structurale.

Arhitectura costurilor – provocări financiare în punerea în aplicare a politicilor și concepțiilor privind securitatea națională, a NATO și a UE –

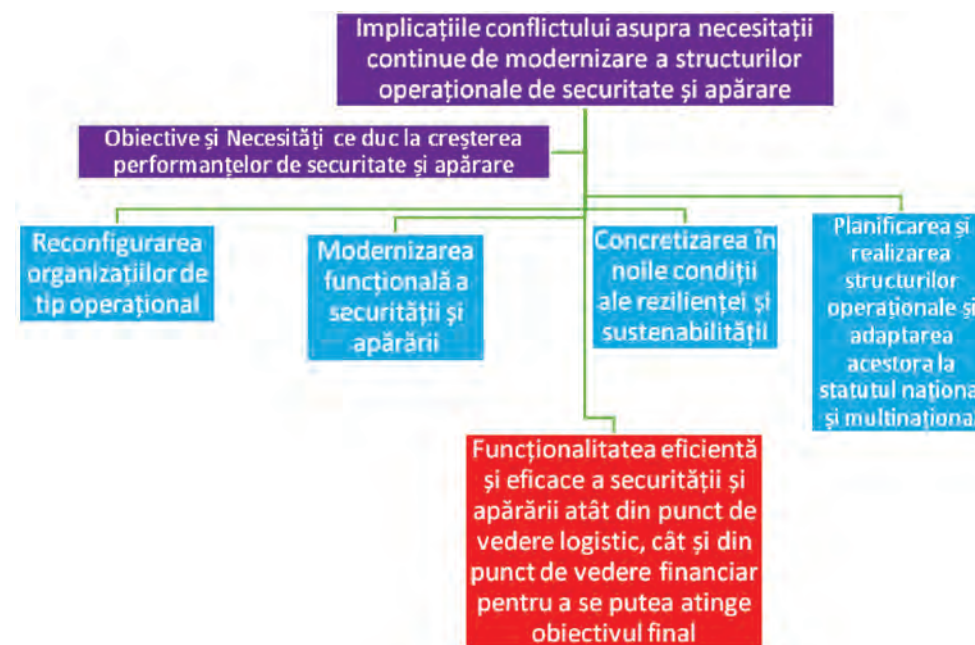

Figura 3: Determinările funcționale pentru a se atinge performanța optimă și obiectivul final (compilația autorului)

INFLUENȚELE MANAGEMENTULUI FINANCIAR ȘI RELAȚIILE MATEMATICE ÎN LUAREA DECIZIEI PENTRU SECURITATE ȘI APĂRARE LA NIVEL NAȚIONAL, AL NATO ȘI AL UE

În rețeaua complexă a procesului decizional în materie de securitate și apărare la nivel național, al NATO și al UE, interacțiunea dintre managementul financiar și relațiile matematice are o influență profundă, iar în cadrul acestui capitol va fi aprofundată dinamica complexă în care strategiile fiscale și analiza cantitativă se intersectează, modelând politici și strategii cruciale pentru protejarea intereselor și asigurarea securității și apărării.

Relațiile matematice ce fac posibilă consolidarea managementului logistic și financiar

Pornindu-se de la ideea că cerințele economice actuale au evoluat, putem aprecia că managementul lanțului de aprovizionare a structurilor operaționale are nevoie de tehnologii digitale inteligente. Articolul subliniază ideologiile de varietate, volatilitate, problemele conflictelor sociale, economice și geopolitice, care, prin relevanța pe care o are managementul lanțului de aprovizionare-livrare (SCM),

devin esențiale în etapele funcționale ale conceptelor „Society5.0” și „Industry5.0” (Minculete, 2021).

Drept consecință, prin adaptarea relațiilor econometrice ale probabilităților, a factorilor de decizie și apariție, dar și prin determinanta optimă a așteptărilor, se vor observa în mediul militar aplicabilitățile acestora, care au în vedere creșterea nivelului de efecte de performanță financiară și logistică, din punct de vedere structural și funcțional (Minculete et al., 2022).

Într-un scurt exercițiu, probabilitatea de apariție a evenimentului „c” (costurile) duce la creșterea performanței funcționale în cadrul SCM prin intermediul următoarelor variabile: C_r și C_m ; probabilitatea de manifestare a evenimentului „i” va exprima adaptarea fiecărui nod de decizie, aferent fiecărei variante de decizie la nivelul structurii operaționale ($E_m D_i$), realizându-se o evaluare a costurilor specifice fiecărei achiziții, instalări și verificări funcționale ale echipamentelor și sistemelor. Prin urmare, formula de relație a determinantei decizionale și determinantei optime de așteptare este dată de următoarele formule econometrice:

$$V_{op} = \max E_m i, \text{ unde } E_m i = \sum_{i=1}^m Pc * Ric \text{ de unde reies:}$$

- Pc = reprezintă probabilitatea de a se manifesta evenimentul „c”;
- Ric = reprezentat de către variabila „i”, influențată de evenimentul „c”;
- $E_m i$ = reprezintă determinanta de așteptare a nodului decizional;
- V_{op} = este varianta decizională optimă, unde există cea mai mare așteptare matematică și, din punct de vedere valoric și decizional, reprezintă decizia optimă.

Așadar, adaptarea realizată pentru modelul strategic liniar vine în completarea managementului riscurilor cu următoarea afirmație: „Conform metodei specifice de implementare, construcția arborelui decizional se bazează pe: cele trei variante de decizie ($V_1 - V_3$); nodurile de risc ($R_1 - R_3$); nodurile decizionale ($D_1 - D_9$); nodurile terminale ($E_1 - E_{18}$)” (Ib.).

În urma construcției fictive a arborelui decizional se vor prezenta următoarele:

- $V_1 - V_3$ sunt variantele decizionale;
- $R_1 - R_3$ reprezintă nodurile de risc (managementul riscului);
- $D_1 - D_9$ reprezintă nodurile decizionale, unde va avea loc, prin intermediul managementului decizional, luarea unei decizii optime din totalul celor 3 variante;
- $E_1 - E_{18}$ sunt prezentate nodurile finale, din care reies costurile de achiziție, cu alte cuvinte E_i este reprezentat de posibilități.

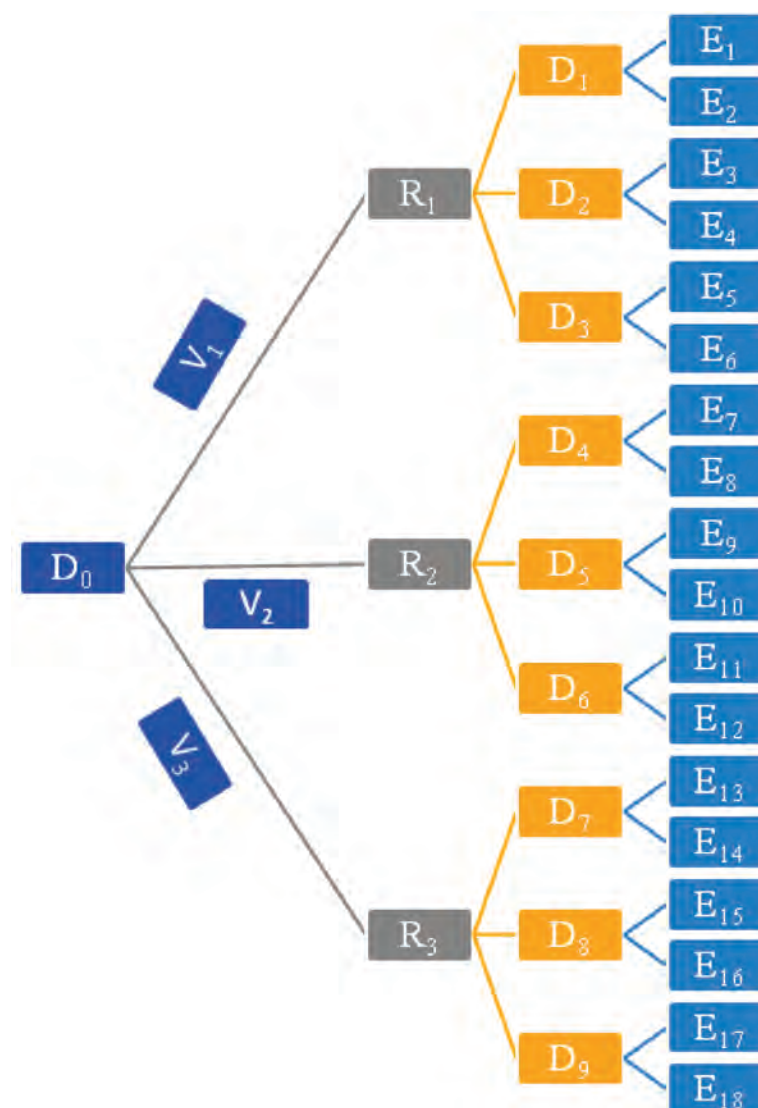

Figura 4: Arborele de decizie în funcție de situația creată (compilația autorului)

Așadar, în baza schemei anterioare, se poate concluziona că structura de tip operațional se poate axa pe aceste tipuri de relații și, în principal, pe arborele decizional pentru a putea fi luată decizia optimă din punct de vedere financiar.

Finanțarea directă a securității și apărării la nivelul Alianței Nord-Atlantice

Pornind de la certitudinea că orice țară are un buget și un program anual de achiziționare a echipamentelor militare pentru a putea menține securitatea și apărarea în plan național, se poate afirma că, atât la nivelul alianței NATO, cât și al Uniunii Europene, se întâlnește aceeași modalitate, și anume existența unui buget. Acest buget stă la baza ideologiei Tratatului Atlanticului de Nord în ceea ce privește posibilitatea de sprijin reciproc și colaborare, atât din punct de vedere al resurselor financiare, cât și din punct de vedere al desfășurării operațiunilor și misiunilor militare, dar, totodată, acest buget comun este realizat pentru a ajuta la construirea unei infrastructuri militare esențiale.

Modalitatea de finanțare folosită de NATO este de tipul unei finanțări comune, iar conturarea unui astfel de buget se bazează atât pe contribuțiile acumulate din partea fiecărui aliat, cât și a următoarelor forme:

- fonduri fiduciare;
- contribuții în natură;
- aranjamentele de partajare ad-hoc;
- donații.

Principiul finanțării comune

Încă de la încheierea Tratatului Atlanticului de Nord, din anul 1949, finanțarea comună a jucat rolul de bază al strategiei Alianței de a menține în mod constant sprijinul obiectivelor, priorităților și sarcinilor. Principiul finanțării comune este constituit din posibilitatea ca membrii organizațiilor să „alimenteze” un fond comun pentru a se putea genera sprijinul necesar atingerii obiectivelor.

Angajamentele comune ce au în vedere finanțarea se vor aplica bugetelor atât în plan militar, cât și în plan civil, dar, totodată, în sfera de influență a Programului NATO de Investiții în Securitate (NSIP). Prin urmare, modalitatea de calcul a cotei de împărțire a resurselor financiare ce sunt adunate într-un buget comun este dată de relația de calcul a totalului costurilor convenite împărțite la venitul național brut al fiecărei țări membre, în parte. Formula de relaționare este următoarea:

$C_{fca} = T_c / V_{nb}$, din care legenda variabilelor este următoarea:

C_{fr} = cota de împărțire a resurselor;

T_c = totalul costurilor;

V_{nb} = venitul național brut.

În urma principiului și a finanțării comune, țările participante au obligativitatea de a identifica prioritățile de finanțare, în timp ce NATO are rolul de a garanta siguranța politică. Prin urmare, programele finanțate în comun sunt compuse în funcție de numărul țărilor implicate, al aranjamentele de finanțare comună și al structurilor de management. Cea mai recentă inițiativă de finanțare este dată de Acceleratorul de Inovare în Domeniul Apărării pentru Atlanticul de Nord (DIANA) (NATO, 2024).

ANALIZĂ COMPARATIVĂ: ABORDĂRI FINANCIARE NATO VS. UE

Mecanismele financiare care sprijină politicile de securitate națională în NATO și în UE sunt modelate de cadre organizaționale, imperative politice și moșteniri istorice distincte. Cu toate acestea, ambele se confruntă cu provocări comune în asigurarea alocării de resurse suficiente pentru îndeplinirea obiectivelor de apărare și securitate. Acest capitol oferă o analiză comparativă a modului în care NATO și UE își structurează cheltuielile de apărare, gestionează costurile de achiziție, abordează dezechilibrele fiscale și fac față impactului financiar al crizelor economice asupra finanțării securității. Prin explorarea similitudinilor și a diferențelor dintre abordările lor financiare, acest capitol evidențiază provocările cu care se confruntă aceste organizații în menținerea unor capacități de apărare eficiente și sustenabile.

Alocarea bugetară și cheltuielile de apărare

Una dintre cele mai semnificative diferențe dintre NATO și UE constă în modul în care fiecare organizație își alocă bugetul pentru apărare. NATO, în calitate de alianță militară, se bazează, în primul rând, pe bugetele naționale de apărare ale statelor sale membre, cu un criteriu de referință larg acceptat de alocare a 2% din PIB pentru cheltuielile de apărare. Cu toate acestea, în practică, doar un număr limitat de state membre ale NATO îndeplinesc în mod constant acest obiectiv, ceea ce conduce la o repartizare inegală a sarcinilor. Statele Unite, de exemplu, au contribuit istoric cu o parte mai mare din bugetul de apărare al NATO, ceea ce a dus la tensiuni cu aliații europeni, care nu reușesc să atingă pragul de cheltuieli. Această disparitate în ceea ce privește cheltuielile pentru apărare creează atât provocări politice, cât și operaționale în cadrul NATO, deoarece Alianța este puternic dependentă de contribuțiile financiare ale câtorva membri-cheie.

În schimb, Uniunea Europeană utilizează o structură financiară dublă pentru inițiativele sale de apărare. Bugetele naționale de apărare rămân sub controlul statelor membre individuale, însă UE a introdus mecanisme de finanțare colectivă, precum Fondul European de Apărare (FED) și Cooperarea Structurată Permanentă

(PESCO). Aceste inițiative sunt menite să pună în comun resursele, să raționalizeze achizițiile și să consolideze cooperarea în domeniul apărării între statele membre ale Uniunii Europene. Cu toate acestea, aceste mecanisme colective reprezintă un pas în direcția reducerii fragmentării cheltuielilor europene pentru apărare, impactul global rămânând limitat de dimensiunea modestă a bugetelor de apărare ale Uniunii Europene în comparație cu contribuțiile NATO la nivel național. Cheltuielile de apărare ale Uniunii sunt constrânse de prioritățile concurente din spectrul bugetar larg, inclusiv de obiectivele economice, sociale și de mediu.

Gestionarea costurilor: achiziții și inovare

În cadrul NATO, achizițiile sunt în mare parte descentralizate, fiecare stat membru fiind responsabil pentru achiziționarea de echipamente și tehnologii militare. Acest lucru generează dublarea eforturilor, deoarece fiecare țară achiziționează independent echipamente similare, ceea ce duce, adesea, la ineficiență și costuri mai mari. În ultimii ani, NATO a încercat să abordeze această problemă prin inițiative menite să sporească interoperabilitatea și achizițiile comune (Smith et al., 2020). Cu toate acestea, lipsa unui proces centralizat de achiziții continuă să limiteze capacitatea organizației de a realiza reduceri de costuri și economii de scară.

Uniunea Europeană a creat anumite programe semnificative în domeniul achizițiilor colective, precum FED și PESCO, menționate în cadrul acestei cercetări. Aceste inițiative sunt concepute pentru a încuraja statele membre să colaboreze în cadrul proiectelor de apărare, reducând duplicarea eforturilor și sporind eficiența costurilor. De exemplu, PESCO promovează dezvoltarea în comun a capacităților militare, permițând statelor membre să împartă costurile de cercetare, dezvoltare și achiziție (PESCO). În ciuda acestor eforturi, UE se confruntă cu propriul său set de provocări, inclusiv întârzieri birocratice, interese naționale concurente și amploarea relativ redusă a proiectelor sale de apărare în comparație cu cele ale NATO.

În ceea ce privește inovarea în domeniul apărării, atât NATO, cât și UE investesc în noi tehnologii precum apărarea cibernetică, inteligența artificială și sisteme autonome (Wrona et al., f.a.). Cu toate acestea, ritmul progresului tehnologic reprezintă o provocare financiară pentru ambele organizații, care trebuie să găsească un echilibru între nevoia de a investi în capacități de ultimă generație și realitatea unor bugete de apărare restrânse. În timp ce NATO beneficiază de investiții substanțiale în domeniul apărării din partea Statelor Unite, eforturile UE de inovare în domeniul apărării sunt mai constrânse de resursele financiare limitate și de un proces decizional mai lent și mai fragmentat.

Dezechilibre fiscale și impactul crizelor economice asupra finanțării securității

Dezechilibrele fiscale și crizele economice reprezintă provocări semnificative pentru stabilitatea financiară atât a NATO, cât și a UE, afectând capacitatea acestora de a pune în aplicare în mod eficient politicile de securitate. Aceste dezechilibre, determinate de contribuțiile inegale ale statelor membre și de capacitățile economice diferite ale fiecărei națiuni, creează tensiuni de lungă durată în cadrul ambelor organizații. În plus, crizele economice, cum ar fi recesiunea financiară din 2008 sau recenta pandemie COVID-19, intensifică aceste probleme, forțând națiunile să acorde prioritate redresării economice interne, în detrimentul cheltuielilor de apărare. Această secțiune examinează problema dezechilibrelor fiscale în cadrul NATO și al Uniunii Europene, concentrându-se asupra contribuțiilor inegale la eforturile de securitate colectivă.

Dezechilibre fiscale: interesele naționale vs. interesele colective

În cadrul NATO, dezbaterile privind împărțirea sarcinilor evidențiază disparitatea dintre statele membre, națiunile mai bogate, precum Statele Unite, îndeplinind în mod constant obiectivele de referință privind cheltuielile de apărare, în timp ce mulți aliați europeni nu reușesc. Acest lucru creează tensiuni politice și sarcini financiare inegale în cadrul Alianței. În UE, dezechilibrele fiscale provin din conflictul dintre suveranitatea națională și securitatea colectivă, conducând la o piață a apărării fragmentată. Statele membre mai mici, care se confruntă cu constrângeri financiare, se străduiesc să contribuie în mod eficient, slăbind și mai mult inițiativele comune de apărare.

Impactul crizelor asupra finanțării securității

și necesitatea adoptării unor modele de finanțare sustenabile

În urma unei analize a impactului crizelor economice asupra finanțării apărării în NATO și UE, putem sublinia că situații precum criza financiară din 2008 și pandemia COVID-19 au dus la reduceri semnificative ale bugetelor militare, ceea ce a subminat eforturile de securitate colectivă, a întârziat programele de modernizare și a diminuat gradul de pregătire operațională. Ambele organizații s-au străduit să își mențină capacitățile de apărare, guvernele acordând prioritate redresării economice interne. Presiunea fiscală a adâncit dezechilibrele dintre statele membre și sustenabilitatea pe termen lung a inițiativelor de apărare ale NATO și ale UE.

Pentru a atenua impactul negativ al dezechilibrelor fiscale și al crizelor economice asupra finanțării securității, considerăm că atât NATO, cât și UE trebuie să adopte

strategii financiare mai flexibile și durabile. NATO ar putea să își îmbunătățească, de exemplu, mecanismele de repartizare a costurilor, încurajând contribuții mai echitabile din partea statelor membre, în timp ce UE ar putea să își accelereze eforturile în direcția achizițiilor colective și a punerii în comun a resurselor. În plus, ambele organizații trebuie să elaboreze planuri financiare de urgență pentru a se asigura că finanțarea apărării rămâne rezistentă în timpul recesiunilor economice, eventual prin crearea unor fonduri de apărare de urgență sau a unor cadre financiare pe termen lung, care să protejeze bugetele apărării de șocurile externe.

Rezultate ale studiului comparativ

Studiul realizat arată că dezechilibrele fiscale din cadrul NATO și al UE au un impact semnificativ asupra capacității acestora de a pune în aplicare politici de securitate națională eficiente. În cadrul NATO, problema actuală a repartizării sarcinilor rămâne nerezolvată, cu o dependență persistentă de câțiva contribuitori-cheie, în special de Statele Unite, pentru a satisface cerințele de apărare ale organizației. În ciuda presiunii politice de a se atinge obiectivul de 2% din PIB pentru cheltuieli, mulți membri europeni continuă să eșueze, ceea ce duce la o distribuție inegală a resurselor de apărare. Această disparitate creează fricțiuni politice, dar și slăbește poziția de apărare colectivă a NATO, subliniind necesitatea unor noi mecanisme de finanțare care să țină seamă de realitățile financiare ale statelor membre, menținând, în același timp, obiectivele de securitate ale Alianței.

În UE, rezultatele arată că fragmentarea pieței apărării și tensiunea dintre suveranitatea națională și securitatea colectivă împiedică dezvoltarea unei strategii de apărare eficiente și unificate. Deși inițiative precum FED și PESCO au fost concepute pentru a promova proiecte comune și a raționaliza cheltuielile de apărare, acestea nu și-au atins încă întregul potențial. Reticența membrilor din Uniunea Europeană de a-și pune în comun resursele și de a transforma capacitățile de apărare într-o colaborare continuă poate duce la limitarea eficacității programelor. Această fragmentare conduce, adesea, la ineficiențe și duplicări ale cheltuielilor de apărare, împiedicând eforturile UE de a dezvolta o politică de apărare mai puternică și mai coerentă.

În cele din urmă, articolul subliniază impactul pe termen lung al crizelor economice asupra finanțării și pregătirii pentru apărare în cadrul ambelor organizații. Recesiunile economice menționate au dus la reduceri semnificative ale bugetelor de apărare, guvernele acordând prioritate eforturilor de redresare internă. Aceste reduceri ale cheltuielilor de apărare au dus la întârzierea programelor

de modernizare, la diminuarea capacităților militare și la scăderea pregătirii operaționale. Rezultatele abordărilor indică faptul că atât NATO, cât și UE trebuie să construiască modele financiare mai rezistente, care să poată susține finanțarea apărării în perioade de stres economic, asigurându-se că politicile de securitate națională nu sunt subminate de provocările economice externe. În general, constatările studiului subliniază importanța adoptării unor strategii financiare durabile și adaptabile pentru menținerea și consolidarea securității colective în cadrul NATO și al UE.

CONCLUZII

Implicațiile acestui studiu evidențiază necesitatea ca atât NATO, cât și UE să își regândească structurile financiare pentru punerea în aplicare a politicilor naționale de securitate, în special având în vedere dezechilibrele fiscale în creștere și impactul crizelor economice asupra bugetelor de apărare. Principalii beneficiari ai acestor constatări sunt factorii de decizie politică și planificatorii din domeniul apărării. Prin înțelegerea provocărilor legate de împărțirea sarcinilor și presiunii exercitate de recesiunile economice asupra bugetelor de apărare, factorii de decizie pot elabora concepții financiare mai rezistente. Această cercetare oferă, de asemenea, date utile analiștilor financiari și cercetătorilor, permițând o viziune cuprinzătoare asupra arhitecturii costurilor din spatele eforturilor de securitate colectivă, precum și perspectiva unor modele mai durabile de finanțare a apărării.

Valoarea adăugată a acestei lucrări constă în analiza aprofundată a dezechilibrelor fiscale, a provocărilor legate de repartizarea sarcinilor și a implicațiilor crizelor economice, toate acestea fiind explorate atât în contextul NATO, cât și în cel al UE. În timp ce studiile anterioare s-au concentrat adesea pe aspecte izolate, cum ar fi factorii politici sau instituționali, această cercetare integrează dimensiunile financiare, oferind o înțelegere mai largă a problemelor interconectate. Acest studiu introduce, de asemenea, conceptul de *finanțare rezistentă a apărării* în fața crizelor economice, un domeniu oportun și insuficient explorat în literatura existentă, în special în lumina evenimentelor recente.

Cu toate acestea, acest studiu are anumite limitări, în sensul că analiza este constrânsă de lipsa accesului la date financiare clasificate și de concentrarea asupra statelor membre mai mari, ceea ce ar putea subestima contribuțiile și provocările țărilor mai mici. În plus, natura dinamică a condițiilor economice globale poate modifica relevanța constatărilor în timp, necesitând cercetări suplimentare

pentru a ține seamă de evoluțiile viitoare. Comparațiile cu studiile anterioare arată că, deși s-a scris consistent despre provocările politice și instituționale, accentul în cadrul acestui articol este pus pe arhitectura financiară, care adaugă o dimensiune critică discursului actual privind securitatea colectivă în cadrul NATO și al UE.

BIBLIOGRAFIE:

1. Fiott, D. (2023). *In every crisis an opportunity? European Union integration in defence and the War on Ukraine*. În *Journal of European Integration*, 45(3), pp. 447-462. <https://doi.org/10.1080/07036337.2023.2183395>, accesat la 12 august 2024.
2. Hartley, K. (2012). *Conflict and Defence Output: An Economic Perspective*. În *Revue d'économie politique*, vol. 122(2), pp. 171-195, <https://doi.org/10.3917/redp.218.0171>, accesat la 22 iulie 2024.
3. McDermott, R.N. (2013). *Russia's strategic mobility – Supporting "hard" power to 2020?* Suedia: Stockholm. The Swedish Defense Research Agency.
4. Minculete, Gh. (2021). *Conceptual Approaches of Industry 5.0. Correlative Elements with Supply Chain Management 5.0*. 22(5).
5. Minculete, Gh. (2023). *Determinări relaționale privind modernizarea logisticii operaționale*. Sibiu: Editura Techno Media.
6. Minculete, Gh., Chisega-Negrilă, M.-A. (2014). *Marketing Management Relational Approaches Focused on Consumer's and Customer's Needs and Desires*. 17(2).
7. Minculete, Gh., Stan, S.E., Ispas, L., Virca, I., Stanciu, L. & Milandru, M., Mănescu, G., Bădilă, M.-I. (2022). *Relational Approaches Related to Digital Supply Chain Management Consolidation. Sustainability*, 14(17), 10727, <https://doi.org/10.3390/su141710727>, accesat la 22 mai 2024.
8. Perry, J.C., Bond, M. (2012). *Change in Defense Mechanisms During Long-Term Dynamic Psychotherapy and Five-Year Outcome*. În *American Journal of Psychiatry*, 169(9), pp. 916-925, <https://doi.org/10.1176/appi.ajp.2012.11091403>, accesat la 12 august 2024.
9. Sandler, T., Hartley, K. (2007). *Chapter 20 Defense in a Globalized World: An Introduction*. În *Handbook of Defense Economics*, vol. 2, pp. 607-621. Elsevier, [https://doi.org/10.1016/S1574-0013\(06\)02020-5](https://doi.org/10.1016/S1574-0013(06)02020-5), accesat la 12 august 2024.
10. Smith, S.J., Gebhard, C., Graeger, N. (2020). *EU-NATO Relations: Running on the Fumes of Informed Deconfliction* (1 ed.). Routledge, <https://doi.org/10.4324/9780429454462>, accesat la 22 mai 2024.
11. Wrona, K., Moye, T., Lagadec, P., Street, M., Lenk, P. & Jordan, F. (f.a.). *Cybersecurity Innovation in NATO: Lessons Learned and Recommendations*.
12. NATO TOPICS, https://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_17120.htm, accesat la 30 august 2024.
13. NATO (2017). *NATO Headquarters Supreme Allied Command Transformation, Transforming NATO Logistics and Sustainability Today and into the Foreseeable Future: A NATO Food-for-Thought Paper*, SUA: Norfolk, Virginia, pp. 3-5.

14. Tratatul Atlanticului de Nord (4 aprilie 1949, actualizat 19 octombrie 2023), https://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_17120.htm, accesat la 22 mai 2024.
15. NATO (2024). *Funding NATO*, https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_67655.htm#management, accesat la 22 mai 2024.
16. PESCO, <https://www.pesco.europa.eu/about/>, accesat la 22 mai 2024.

MECANISME DE SCHIMBARE – EVALUAREA COMPARATIVĂ A DINAMICII DE GEN ÎN CADRUL NATO ȘI AL UE –

Maior dr. Silvia STANCIU

Ministerul Apărării Naționale
10.55535/GMR.2024.4.45

Russia's full-scale invasion of Ukraine has regionally and globally shifted the security paradigm and consequently undermined the international peace and stability. In this context, global security organizations have been put to a hard test and determined to use the blueprints of deterrence and defence based on political-military cohesion, resilience and adaptation. Developments on all dimensions of the defence and security sector have been reconsidered, thus the gender perspective being reconfirmed as crucial on the agendas of NATO and EU across all core tasks. Military capability, effectiveness and interoperability represent the most valuable assets for the challenging security landscape unfolding at present, therefore benchmarking the NATO and EU gender developments is key in the process of advancing gender equality and enhancing its integration in a coherent and coordinated manner. The new adopted Women, Peace and Security policies, plans and procedures enable both NATO and the EU to respond better to the broader security challenges and to thoroughly approach the intersection between gender and all other emerging security threats, by recognizing and employing diversity as a catalyst for a more secure future.

Keywords: Ukraine; shift mechanisms; gender dynamics; integration; diversity;

INTRODUCERE

Mediul de securitate aflat în continuă evoluție și schimbare a adus în prim-planul organizațiilor internaționale furnizoare de securitate nevoia continuă de augmentare a celor două coordonate privind descurajarea și apărarea, bazându-se, în acest demers, pe coeziunea politică, reziliența și adaptarea militară. Războiul din Ucraina, conflictul din Fâșia Gaza, amenințările teroriste, precum și atitudinea vizibil asertivă a Chinei sub conducerea lui Xi Jinping (Loh, 2024, p. 7), suprapuse spectrului larg de provocări de securitate, asociate unor elemente precum demografia, clima, resursele sau sănătatea publică, acestea fiind, de asemenea, în plină evoluție, reprezintă motivul pentru care perspectiva de gen a fost în continuare validată ca fiind crucială pe agenda NATO și a UE în toate sarcinile de bază. Adoptarea, în cadrul summitului NATO de la Washington, a formei actualizate a *Politicii Alianței privind Femeile, Pacea și Securitatea* arată, pe de o parte, asumarea fermă a angajamentului de integrare a perspectivelor de gen în activitățile și la nivelul tuturor structurilor specifice NATO (Washington Summit Declaration, 2024, pct. 35) și, pe de altă parte, înțelegerea profundă a interconexiunii dintre avansarea agendei de gen și îmbunătățirea capacității Alianței de a cunoaște factorii generatori de conflict și mediile de operare, de a identifica riscurile și vulnerabilitățile de securitate, de a dezvolta intervenții mai adaptate și mai sensibile la dimensiunea de gen, precum și de a identifica soluții eficiente (NATO Policy on Women, Peace and Security, 2024, pct. 19). Conflictul din Ucraina, generat de agresiunea fără precedent a Rusiei, a adus în sfera dialogului privind asigurarea păcii și securității în zona euroatlantică ideea deosebit de importantă că, într-o lume interconectată, izolaționismul nu va oferi siguranță niciunui stat. Provocările actuale în materie de securitate sunt mult prea mari, iar concurența este prea acerbă pentru ca orice națiune și chiar organizație de securitate să le combată singură. Așadar, singura variantă câștigătoare pentru care acestea pot opta rezidă în parteneriate și cooperare, în special dacă acestea valorifică resursele și geografia. Observăm, în acest context, faptul că Uniunea Europeană abordează genul ca fiind un facilitator de interoperabilitate și îi sprijină pe membrii și partenerii săi în dezvoltarea instituțiilor de securitate și apărare în sensul în care acestea sunt accesibile și răspund nevoilor femeilor și bărbaților și, de asemenea, includ în manieră concretă promovarea participării și reprezentării

femeilor la toate nivelurile forțelor armate naționale. Dinamica de gen în cadrul NATO și al UE este într-o continuă efervescență, grație alegerilor deliberate ale membrilor și partenerilor celor două organizații, dar și datorită voinței politice de a aborda în detaliu intersecția dintre gen și toate celelalte amenințări emergente la adresa securității, prin recunoașterea și utilizarea diversității ca un catalizator pentru un viitor mai sigur. În continuare, acest studiu își propune să adopte o abordare nuanțată și comparativă privind integrarea conceptului de gen la nivelul NATO și al UE, explorând în paralel politicile, planurile și modul de implementare a genului în operațiile militare actuale.

DINAMICA DE GEN ÎN CADRUL NATO

Pe măsură ce NATO avansează într-un context geopolitic complex, descurajarea și apărarea devin din ce în ce mai importante. Fără îndoială, agresiunea Rusiei față de Ucraina a oferit un memento puternic asupra faptului că trebuie să ne putem aștepta la neprevăzut și, în egală măsură, trebuie să fim pregătiți pentru toate tipurile de scenarii ce se pot desfășura în viitor. În aceste circumstanțe, este esențial ca forța de luptă convențională să fie menținută, aceasta constituind, paradoxal, o premisă pentru dialog, în timp ce sunt dezvoltate abilitățile de a combate amenințările neconvenționale și de a introduce noi tehnologii cu competențele necesare întrebuirii eficiente a acestora. Prin urmare, este important ca diversitatea la nivelul forței de muncă, eminate a celei militare, să fie încurajată pentru a genera seturi de competențe și mentalități care sunt necesare pentru a contracara provocările convenționale și neconvenționale cu care ne confruntăm.

Evoluții și puncte reper privind modificările aduse politicilor, strategiilor și planurilor de acțiune asociate genului, la nivelul Alianței Nord-Atlantice

La cea de-a 75-a aniversare a NATO și la aproape 25 ani de la adoptarea de către Consiliul de Securitate al ONU a Rezoluției UNSCR 1325, întreg mapamondul se confruntă cu cel mai mare număr de conflicte violente aflate în desfășurare de după cel de-Al Doilea Război Mondial. Milioane de femei din întreaga lume înfruntă așadar regresul drepturilor lor per ansamblu, dar și restrângerea accesului participării lor la eforturile de garantare a securității și la negocierile pentru pace, acestea fiind astfel afectate în mod disproporționat de conflictele în desfășurare. În prezent, NATO navighează în zona euroatlantică, făcând față turbulențelor create pe mai multe paliere de conflictul din Ucraina, iar prin mecanismele de schimbare

adoptate în plan teoretic și legislativ demonstrează intenția de a rămâne o Alianță prezentă și ferm ancorată în protejarea și valorificarea realizărilor deja obținute pentru avansarea agendei privind Femeile, Pacea și Securitatea.

Pornind de la această realitate și aliniindu-se Conceptului Strategic 2022, noua politică de gen a NATO furnizează cadrul politic necesar pentru ca Alianța să promoveze în continuare agenda UNSCR 1325. Documentul recunoaște că integrarea dimensiunii de gen sporește procesul politic de luare a deciziilor la nivelul NATO, eficacitatea operațională și, respectiv, toate eforturile de realizare a egalității de gen. De asemenea, recunoaște că egalitatea de gen și agenda Femeile, Pacea și Securitatea sunt parte integrantă a păcii durabile și reflectă valorile și prioritățile fundamentale ale Alianței. Așadar, noua politică proiectează relevanța Alianței și statusul curent al acesteia, prezentând, în esență, patru obiective strategice:

1. *Consolidarea comenzii receptive la chestiunea de gen și a procesului de responsabilizare pe această dimensiune.*
2. *Creșterea participării femeilor la toate nivelurile de activitate, inclusiv procesul de luare a deciziilor și în conducere.*
3. *Prevenirea amenințărilor care au un impact disproporționat asupra femeilor și fetelor.*
4. *Protejarea femeilor și a fetelor împotriva violenței bazate pe diferența de gen.*

Cele patru obiective strategice menționate sunt inspirate de agenda globală pentru gen, fiind adaptate la mandatul și misiunea Alianței, cu scopul de a ghida eforturile politice și militare prezente și viitoare ale NATO, pe plan intern și extern.

Ca element de noutate, privind dincolo de liniile care delimitează amenințările tradiționale de securitate, Politica aduce în prim-plan interconexiunea existentă la nivelul NATO dintre agenda de gen și agenda securității umane, în special în sfera violenței sexuale produse în cadrul conflictelor armate, fapt observat și în evoluția conflictului din Ucraina. Așadar, constatăm că cele două agende reflectă abordări centrate pe oameni, bazate pe drepturile omului, care se completează și se consolidează reciproc, chiar dacă, în esență, rămân totuși separate. În timp ce, prin conceptul securității umane se iau în considerare siguranța și securitatea tuturor oamenilor, conceptul tratat prin RCSONU 1325 favorizează punerea accentului pe impactul pe care genul îl are în cadrul conflictelor armate, impact care este adesea disproporționat ca urmare a inegalității de gen și a discriminării. Violența sexuală produsă în cadrul conflictelor armate ca tactică deliberată de război reprezintă o amenințare acută, deoarece subminează reziliența societății și stabilitatea

regională pe mai multe coordonate de interes (NATO Policy on Women, Peace and Security, 2024, pct. 6). Din acest considerent, prin noua Politică de gen, NATO se angajează să asigure prevenția eficientă și răspunsul la această amenințare, în toate misiunile, operațiile și activitățile desfășurate sub egida NATO, fiind astfel în consonanță cu Politica NATO de prevenire și răspuns la violența sexuală produsă în cadrul conflictelor armate (NATO Policy on Preventing and Responding to CRSV, 2021), precum și cu Planul de acțiune al NATO privind Femeile, Pacea și Securitatea, adoptat pentru perioada 2021-2025.

Perspectiva de gen reprezintă cheia înțelegerii conflictelor curente, în special acum, când acestea se poartă pe câmpul de luptă, și, mai ales, în afara lui, în domeniul sancțiunilor economice, al războiului hibrid și al dezinformării. În acest sens, Politica de gen adoptată în anul 2024 face referire în premieră la aspectele noi asociate provocărilor de securitate emergente, precum dezinformarea de gen, violența bazată pe diferența de gen și facilitată prin intermediul tehnologiei, la dimensiunea de gen asociată schimbărilor climatice, dar și utilizării în viața de zi cu zi a inteligenței artificiale. De asemenea, subliniază importanța parteneriatelor cu societatea civilă și pledează pentru existența unei cooperări mai strânse cu sectorul privat, în special în ceea ce privește amenințările legate de tehnologie.

Într-o organizație precum NATO, care se bazează pe respectarea valorilor comune, perspectiva de gen poate fi exploatată în mod deliberat pentru a potența eventuale îndoeli cu privire la faptul că organizațiile internaționale occidentale își apără propriile interese, în defavoarea valorilor democratice ce stau la baza constituirii acestora. Așadar, dacă perspectiva de gen nu este admisă ca o premisă esențială în negocierea, obținerea și garantarea păcii, NATO își poate risca reputația de organizație furnizoare de securitate din cauza utilizării pe această dimensiune a tacticilor de dezinformare, a inserării prejudecăților cognitive în analiza de informații, a reducerii gradului de reziliență față de societățile proprii sau prin scăderea eficacității proceselor de planificare și conducere a operațiilor (Military Voices on the Gender Perspective: A NATO Anthology, 2024, p. 8).

Recunoscută în cadrul Conceptului fundamental al NATO de ducere a războiului (NATO Warfighting Capstone Concept), tehnologia reprezintă un facilitator critic în dezvoltarea capacităților militare. Totodată, perspectiva de gen este necesar a fi luată în considerare pentru exploatarea maximă a avantajului creat prin utilizarea tehnologiilor militare, deoarece încorporarea diferențelor dintre sexe, ca parte a procesului de implementare a genului în cerințele specifice capacităților, poate

garanta faptul că forțele armate sunt mai bine antrenate și pregătite să răspundă oricărei amenințări viitoare. NATO utilizează tehnologiile inovatoare și disruptive ca parte a posturii sale de descurajare și apărare. Astfel că, în cazul în care capacitățile tehnologice sunt dezvoltate într-o abordare sensibilă la gen, toți viitorii luptători vor fi cel mai probabil în măsură să utilizeze sisteme tehnologice avansate și capacități care sporesc eficacitatea, protecția și conectivitatea pe câmpul de luptă, în contextul proiectării responsabile a tehnologiilor echitabile, care sunt ghidate de o abordare centrată pe respectarea drepturilor omului și pe integrarea perspectivei de gen.

Noua linie de referință se bazează pe eforturile de adaptare militară în curs, inclusiv implementarea și operaționalizarea completă și rapidă a două concepte militare la nivel înalt: *conceptul de descurajare și apărare a zonei euroatlantice* (*Concept for the Deterrence and Defence of the Euro-Atlantic Area*), care se concentrează pe angajarea forței pentru descurajare și apărare în prezent, și *conceptul fundamental al NATO de ducere a războiului* (*NATO Warfighting Capstone Concept*), care oferă o viziune pe 20 de ani privind dezvoltarea instrumentului de putere militară al Alianței și stabilește o cale practică pentru a transforma această viziune în realitate (Bâtcă, 2023). În acest sens, Alianța răspunde provocărilor curente din mediul de securitate prin întărirea capacităților convenționale avansate, investind în noi platforme și adaptându-și exercițiile, mediul informațional și postura de apărare aeriană și antirachetă (Ministerul Afacerilor Externe, România în NATO, 2024), dar și prin utilizarea unor mecanisme diverse, precum agenda de gen, care facilitează comprehensiunea mediului internațional de securitate, în ansamblul său. Așadar, în îndeplinirea obiectivelor de descurajare și apărare, Genul deține un rol esențial în dezvoltarea domeniilor de acțiune ale Alianței, oferind granularitate (NATO Policy on Women, Peace and Security, pct. 20), și în asigurarea cu trupe robuste, a căror pregătire este adaptată la complexitatea mediului operațional (Ib., pct. 24). Pe coordonata privind prevenirea și managementul crizelor, Alianța NATO manifestă interes crescut pentru integrarea perspectivei de gen, deoarece aceasta contribuie la rafinarea procesului de management al informațiilor, de conducere a operațiilor și de luare a deciziei, la nivel Aliat, în context politic și militar. Totodată, agenda de gen, prin relevanța ei și prin diversitatea caracteristică, asigură cu ușurință prin mecanismele de implementare prevenirea și răspunsul la crize într-o manieră eficientă și nuanțată (Ib., pct. 26). Obiectivul asigurării securității prin cooperare consolidează Alianța și asigură securitatea a milioane de cetățeni europeni, contribuind, totodată, la preservarea păcii și stabilității în spațiul

euroatlantic. Perspectiva de gen contribuie, în acest context, la facilitarea dialogului politic și la aprofundarea cooperării practice cu partenerii, cooperare bazată pe o viziune valorică comună, respect și beneficii reciproce. La nivelul NATO, rețeaua extinsă de relații și parteneriate esențiale pentru a proteja bunurile comune la nivel mondial, pentru a ne spori reziliența și pentru a menține ordinea internațională bazată pe reguli, oferă cadrul oportun pentru avansarea agendei internaționale de gen, concentrând actorii relevanți pentru implementarea RCSONU 1325 și a mijloacelor decisive de îndeplinire a obiectivelor Politicii NATO de gen, la scară largă.

În altă ordine de idei, perspectiva de gen este o oportunitate, aceasta reprezentând un mijloc de construire și asigurare a conexiunii dintre idealurile politice și necesitatea operațională militară. Printr-o mai bună înțelegere a perspectivei de gen, NATO poate aborda, într-o manieră atotcuprinzătoare, vectorii de amenințare și vulnerabilitățile existente la nivelul societăților pe care caută să le protejeze. Femeile comunică eficient, construiesc relații și gestionează dinamica socială complexă în mod diferit și complementar cu bărbații, iar abilitățile lor pot fi de neprețuit pentru angajarea populațiilor locale, colectarea de informații și sprijinirea obținerii succesului misiunii în zonele de conflict. Așadar, aserțiunea adusă în discuție este clară: atunci când femeile participă la modelarea strategiilor de securitate, perspectivele lor unice conduc la identificarea și selectarea unor soluții mai cuprinzătoare și mai durabile privind această dimensiune. În timpul provocărilor globale de securitate, lumea devine martoră la impactul profund al participării active a femeilor la acțiunile desfășurate de Forțele Armate. Ucraina este o dovadă a acestei realități, având 66.000 de femei curajoase, care își slujesc țara în uniformă, dintre care peste 5.000 se află în prima linie, demonstrând reziliență și curaj în fața agresiunii ruse (Military Voices on the Gender Perspective: A NATO Anthology, p. 18). Rolul lor indispensabil subliniază nevoia universală de integrare a genului în sectoarele de securitate din întreaga lume, iar exemplul lor ilustrează o cale ce poate fi aleasă către construirea un peisaj de securitate mai incluziv și mai rezilient, în care fiecare individ, indiferent de gen, poate contribui în mod semnificativ la pacea și stabilitatea globală.

Reflecții și perspective

Integrarea perspectivei de gen este și va continua să fie o parte integrantă a eforturilor NATO de a asigura pacea, stabilitatea și securitatea, contribuind la consolidarea unității, legitimității, rezilienței și superiorității cognitive. Așadar, în viitor, forțele NATO vor fi mai responsabile pentru acțiunile lor, în acest sens

optând să opereze exclusiv în cadrul legal adoptat de Alianță, să susțină cele mai înalte standarde de comportament și să se angajeze că acțiunile militare la care vor participa, fie ele exerciții, operații sau dezastre naturale, vor exercita un impact minim, pe termen cât mai scurt, asupra întregii populații.

NATO trebuie, de asemenea, să dezvolte forța de muncă având proporția corectă, cu diversitatea potrivită de talente, pentru a avea capacitatea reală de descurajare și apărare în contextul unui eventual război viitor. Acest lucru implică, desigur, faptul că Alianța se va asigura ca atât femeile, cât și bărbații să aibă acces egal la sectorul de securitate și la forțele armate și, prin urmare, să aibă posibilitatea de a-și apăra valorile fundamentale, respectiv libertatea, pacea și securitatea.

În cele din urmă, NATO trebuie să își dezvolte procesele și capabilitățile potrivite pentru a desfășura un război viitor prin integrarea perspectivei de gen. Alianța, în timpul operațiunilor sale multi-domeniu susținute de noile tehnologii, ar trebui să colecteze date defalcate pe criteriul de sex și vârstă, ca un avantaj strategic. Cu aceste date se pot efectua în mod eficient analize de gen ale funcțiilor personalului, sporind, astfel, conștientizarea situației din câmpul de luptă și înțelegerea mediului uman care operează în sfera acestuia. Aceste acțiuni vor documenta procesul decizional și planificarea, sporind eficiența viitoarelor operații și activități militare ale NATO, contribuind în mod concret la garantarea succesului misiunii.

DINAMICA DE GEN ÎN CADRUL UE

Uniunea Europeană este considerată una dintre cele mai avansate sisteme politice ale lumii cu privire la promovarea egalității de gen, politicile sale având ca scop primordial combaterea inegalității de gen și fiind adesea considerate instrumente politice excepționale, prin comparația cu alte politici europene care implică reglementări de natură socială. Pentru aproape patru decade, Uniunea Europeană a impus statelor membre o serie de norme și valori superioare celor aflate în exercițiu la nivel național, oferind un mediu propice dezvoltării mișcărilor feministe și mobilizării acestora.

Viziunea integratoare a Uniunii Europene asupra avansării și implementării agendei internaționale de gen

În anul 1957, construcția unei inițiative la nivel european privind egalitatea de gen nu era în mod direct evidențiată, mai ales în contextul unei Comunități fondate pe implementarea unei Piețe Unice. Observăm că politicile europene privind egalitatea de gen au fost astfel inițiate și dezvoltate prin tratate, în baza extinderii

graduale a competenței comunitare, în concordanță cu lărgirea spațiului european, cu balanța politică aplicată la nivelul Consiliului și al Comisiei Europene, precum și cu accentuarea rolului jucat de femei prin intermediul unor personalități cheie.

Indexul privind Egalitatea de Gen este un instrument folosit de UE pentru măsurarea nivelului egalității de gen în cadrul Uniunii și al statelor membre, în varii domenii de activitate. Conform tendinței înregistrate în anul 2019, jumătate din statele membre nu reușeau să atingă media europeană privind egalitatea de gen, fapt pentru care Parlamentul European și Comisia, în exercitarea atribuțiilor funcționale, au reînnoit și au regândit viziunea privind egalitatea de gen în context european. În consecință, pentru a da un nou impuls egalității de gen și a stabili noi obiective politice în domeniu, Comisia a elaborat o nouă Strategie a UE pentru Egalitatea de Gen, valabilă pentru perioada 2020-2025. Strategia pentru Egalitatea de Gen stabilește acțiuni-cheie pentru următorii 5 ani și se angajează să se asigure că Comisia va include o perspectivă de gen în toate domeniile politice aflate în atenția UE, la toate nivelurile și în toate etapele procesului de elaborare a acestor politici, și că își va asuma și va aborda fenomenul intersecționalității din perspectiva discriminării, asigurând, totodată, prin bugetul UE pentru perioada 2021-2027, finanțarea specifică a domeniului prin intermediul unui număr sporit de programe (Către o Uniune a egalității – Strategia privind egalitatea de gen. 2020-2025, 2020, p. 3).

Această strategie pentru toată Europa, pentru toate statele sale membre și pentru toți cetățenii săi, conține viziunea unui spațiu în care femeile și bărbații, fetele și băieții, în toată diversitatea lor, sunt tratați în mod egal și sunt liberi să-și urmeze drumul ales în viață, având șanse egale de a prospera, de a participa și de a conduce societatea europeană. Remarcăm totuși un aspect esențial, și anume că spațiul nu este, din punct de vedere geografic, restrâns la granițele continentului european, UE, prin intermediul programelor de dezvoltare prin cooperare și, respectiv, prin politica sa externă și comercială, erijându-se într-un jucător crucial în arena internațională privind egalitatea de gen.

Prioritățile în cadrul strategiei fac referire la importanța instituirii unei Uniuni a Egalității, care să promoveze și să susțină egalitatea pentru toți și egalitatea în toate sensurile sale (Questions and Answers: Gender Equality Strategy 2020-2025, 2020). Observăm că acestea sunt abordate într-o manieră duală, prin acțiuni cheie de obținere a egalității de gen, combinate cu măsuri de eficientizare a procesului de integrare a genului în toate inițiativele politice majore ale UE.

Acțiunile cheie presupun, în esență, încetarea violenței împotriva femeilor, combaterea stereotipurilor de gen, eliminarea disparităților de gen de pe piața forței de muncă, asigurarea unei participări egale a femeilor și a bărbaților în diferite sectoare ale economiei, eliminarea diferenței de remunerare între femei și bărbați și a disparităților de gen în ceea ce privește pensiile, eliminarea discrepanțelor de gen relativ la asumarea responsabilităților familiale și atingerea echilibrului de gen în procesul decizional și în politică (Strategia privind egalitatea de gen. Realizări și domenii de acțiune, 2020). Pe de altă parte, se impune includerea perspectivelor de gen în toate politicile și procesele UE, acest lucru asigurând în mod adecvat răspunsul la nevoile fiecărui gen în parte și maximizarea potențialului pluridisciplinar al cetățenilor UE. În sprijinul concretizării procesului de integrare a genului la nivel operațional și tehnic, Comisia a înființat un Grup de Lucru pentru Egalitate, compus din reprezentanți ai tuturor serviciilor Comisiei și ai Serviciului European de Acțiune Externă.

Realizarea unei Uniuni a Egalității este necesară, din perspectiva noastră, să constituie o pledoarie comună a tuturor părților interesate, acționând cu precădere în sfera eliminării violenței bazate pe diferența de gen și discriminării asociate genului, a prosperării într-un sistem economic incluziv, dar și a participării în baza principiului meritocrat, în mod egal, la funcțiile decizionale și de conducere din toate sectoarele de activitate.

Punerea în aplicare a acțiunilor cheie reprezintă responsabilitatea împărțită în funcție de specificul fiecărei acțiuni în parte între instituțiile UE, Parlamentul European, Consiliul și Comisia Europeană, statele membre, reprezentanții societății civile, partenerii sociali și ai sectorului privat. Comisia întreprinde, în acest sens, acțiunile necesare pentru a îndeplini obiectivele strategiei curente și pentru a se asigura că egalitatea de gen este tratată ca o prioritate. Acțiunile cheie prezentate în această strategie sunt actualizate și completate în mod regulat, punerea lor în aplicare fiind permanent monitorizată, iar progresele, inclusiv exemplele de bună practică de la nivelul statelor membre, raportate anual. Rapoartele anuale sunt concepute să includă date, inclusiv de la Eurostat și Eurofound, precum și indicatori pentru măsurarea progresului, pe baza indicelui anual al egalității de gen al UE. Institutul European pentru Egalitatea de Șanse între Femei și Bărbați (EIGE) va furniza, de asemenea, date și cercetări detaliate pentru a contribui la elaborarea politicilor în baza dovezilor științifice și a informațiilor actualizate ale instituțiilor UE și ale statelor membre.

În sfera activităților externe menționate mai sus, de relevanță pentru cercetarea întreprinsă în cadrul acestui studiu, adițional față de reafirmarea angajamentului strategic în materie de gen prin adoptarea Strategiei privind Egalitatea de Gen a UE în perioada 2020-2025, rămân lansarea, tot în anul 2020, a celui de-al treilea Plan de Acțiune privind Egalitatea de Gen (Gender Action Plan III/GAP III), precum și continuarea aplicării Abordării Comprehensive a UE în Implementarea UNSCR 1325 și 1820 privind Femeile, Pacea și Securitatea. GAP III a fost susținut la nivelul a 24 de state membre, ariile de acțiune alese conturând viziunea clară a UE asupra elementelor esențiale ce trebuie dezvoltate în viitor, în acțiunea externă a organizației, inclusiv în situații de fragilitate, de conflict și de urgență (O Uniune a egalității: Strategia privind egalitatea de gen 2020-2025, 2020, p. 20): lupta împotriva tuturor formelor de violență sexuală și bazată pe diferența de gen, integrarea agendei Femeile, Pacea și Securitatea, întărirea sistemului de drepturi economice și sociale și împuternicirea femeilor și fetelor, avansarea participării și a leadershipului în regim de egalitate, dimensiunea de gen a tranziției economice verzi și a transformării digitale și sănătatea și drepturile reproductive (Presidency conclusions on the Gender Action Plan/GAP III 2020-2025 – An ambitious agenda for gender equality and women’s empowerment in EU external action, 2020, p. 6).

Din perspectiva asimilării prevederilor Rezoluției UNSCR 1325, precum și a rezoluțiilor conexe acesteia, respectiv din perspectiva integrării genului, la nivelul UE există o serie de documente care reglementează aspectele esențiale privind interferența dintre domeniul de gen și domeniul securității. Astfel, pentru a ranforșa acțiunile UE în acest domeniu, în decembrie 2008, Consiliul Uniunii Europene a adoptat documentul Abordarea Comprehensive a UE în Implementarea UNSCR 1325 și 1820 privind Femeile, Pacea și Securitatea, care acoperă tot spectrul de acțiuni externe ale UE pe perioada unui întreg ciclu specific desfășurării unui conflict, de la prevenție până la managementul crizei, construirea păcii, reconstrucție și dezvoltare prin cooperare.

Ca o dezvoltare în paralel a acestei politici cheie, remarcăm faptul că a fost concomitent adoptat de către Consiliu un document adițional de factură operațională, intitulat Implementarea UNSCR 1325, consolidată prin 1820, în contextul PESA (decembrie 2008). Acest document, constituit în baza documentelor operaționale anterioare referitoare la acest domeniu, pune accent și pe elementele de noutate, precum Rezoluția 1820 privind violența sexuală. Practic, putem considera că acest document, coroborat cu Abordarea Comprehensive, formează cei doi piloni ai UE privind politica pentru Femei, Pace și Securitate.

La nivel european, instituțiile UE sunt responsabile de implementarea abordării integratoare a egalității de gen, iar la nivel național, această sarcină revine guvernelor statelor membre. Din acest considerent, deși admitem că inegalitățile de gen încă persistă la nivelul Uniunii, un progres major a fost înregistrat prin adoptarea propunerii lansării unei directive privind combaterea violenței îndreptate împotriva femeilor și a violenței domestice, dar și lansarea, în anul 2022, a Strategiei Europene de Îngrijire, care face referire la drepturile privind balanța dintre viața privată și cea profesională. Totodată, prin Strategia UE 2020-2025 privind integrarea egalității de gen s-au identificat o serie adițională de progrese la nivelul ariilor înscrise politicilor UE, printre care amintim schimbarea climatică (The European Green Deal) și inteligența artificială, sănătatea, energia sau dezvoltarea tehnologiilor emergente și digitalizarea.

Uniunea Europeană este determinată să promoveze pe termen lung agenda egalității de gen și împuternicirea femeilor în acțiunile sale întreprinse pe plan extern. Din acest considerent, UE a încorporat recent principiul egalității de gen la nivelul sprijinului acordat țărilor partenere și a adoptat un set măsurabil de obiective privind egalitatea de gen, aplicabil tuturor inițiativelor europene externe, în concordanță cu GAP III. Ca element de noutate, UE a desfășurat, prin mecanisme proprii, dar și prin misiunea de consiliere EUMAM din Ucraina, o serie de acțiuni pentru a sprijini victimele violenței de gen și a implementa egalitatea de gen prin intermediul a trei proiecte distincte (2024 Report on Gender Equality in the EU, 2024, p. 69). Primul este reprezentat de instituirea unui Fond al Femeilor Ucrainene, menit să sprijine organizațiile de femei să își consolideze capacitatea de a răspunde la situațiile de criză generate de actele de violență sexuală. Al doilea proiect pune la dispoziția Procurorului General al Ucrainei, prin intermediul unor echipe mobile de justiție, sprijin și expertiză privind investigarea cazurilor de violență sexuală produse în cadrul conflictelor armate. În cele din urmă, al treilea proiect, desfășurat în colaborare cu Reprezentantul Special al Secretarului General al ONU pentru violența sexuală produsă în caz de conflict armat, are ca obiectiv principal sprijinirea Guvernului ucrainean cu consilieri specializați în protecția femeilor, instituți la nivelul tuturor ministerelor, pe linia implementării planurilor naționale de acțiune privind violența îndreptată asupra femeilor.

Provocări actuale

Prin urmare, pentru a se asigura că UE este recunoscută în continuare ca un actor global atât în ceea ce privește acordarea unei atenții deosebite respectării drepturilor omului, diversității, egalității de gen și exercitării principiilor democratice

la scară largă, precum și pentru accentuarea importanței capacităților deținute asupra modului în care sunt cheltuite fondurile sale, este necesar a fi întreprinse mai multe acțiuni pentru a menține și a depăși dinamica recentă pozitivă, dar și pentru a oferi răspunsuri care să corespundă cerințelor mediului de securitate aflat în continuă schimbare și evoluție.

Combinarea unui sistem de aplicabilitate cu valențe coercitive asupra statelor membre, precum și investirea de fonduri europene în practicile și proiectele care avansează procesul de integrare al perspectivei de gen conduc, din punctul nostru de vedere, la o implicare mai aprofundată și mai promptă a actorilor statali la asumarea și implementarea propriu-zisă a genului. Această atitudine proactivă a statelor determină, în opinia noastră, la rândul ei, atingerea Țintelor politice și operaționale regionale asociate domeniului de gen, contribuind în mod substanțial la generarea unor rezultate aflate în concordanță cu dimensiunea legislativă și resursa umană specializată utilizate în beneficiul asigurării egalității de gen pe termen lung în sfera de influență a UE.

CONCLUZII

Conform Băncii Mondiale, în anul 2024, bărbații continuă să se bucure de mai multă protecție juridică decât femeile (Global Gender Gap, 2024, p. 36). Din acest considerent, evoluțiile privind adoptarea politicilor de gen la nivelul națiunilor nu mai pot fi minimize sau respinse, în mod deosebit deoarece lacunele în materie de punere în aplicare sunt foarte răspândite. În plus, din cele peste 100 de țări analizate recent de Banca Mondială (Women, Business, and the Law dataset, 2024) și recunoscute ca având politici și programe naționale care sunt axate pe soluționarea problematicei de gen pe mai multe coordonate, numai 53% raportează ca având și suficiente resurse alocate pentru implementarea acestora (UN Women, 2023). Observăm așadar că atât NATO, cât și UE trebuie să plătească prețul pentru pace, întrucât o investiție financiară mai consistentă asigură trăinicia celor două organizații, dar și eficiența privind descurajarea în fața intervențiilor străine și inamice. Alocarea bugetară, chiar și în cazul integrării perspectivei de gen în toate aceste arii inovatoare de acțiune și interes ale NATO și ale UE constituie *călcâiul lui Ahile*, deoarece adevărata valoare și importanță a domeniului egalității de gen se reflectă nu numai în necesitatea lui reală de punere în aplicare, ci și prin finanțarea concretă care i se acordă.

Uniunea Europeană este un partener unic și esențial pentru NATO, deoarece Aliații NATO și membrii UE împărtășesc aceleași valori, au roluri complementare și coerente, care se consolidează reciproc în sprijinirea păcii și securității internaționale. În baza cooperării lor de lungă durată, se dorește consolidarea parteneriatului strategic NATO-UE, dezvoltarea consultărilor politice și intensificarea cooperării pe probleme de interes comun, cum ar fi mobilitatea militară, reziliența, impactul schimbărilor climatice asupra securității, tehnologiile emergente și disruptive, securitatea umană, agenda privind Femeile, Pacea și Securitatea, precum și contracararea amenințărilor cibernetice și hibride și abordarea provocărilor sistemice pe care le ridică alte state la adresa securității euroatlantice. Pentru dezvoltarea parteneriatului strategic dintre NATO și UE pe mai multe coordonate, inclusiv privind integrarea genului, implicarea deplină a Aliaților din afara UE în eforturile de apărare ale UE este, de asemenea, esențială. NATO recunoaște importanța utilizării diversității ca un catalizator pentru un viitor mai sigur, dar și valoarea unei apărări europene mai puternice și mai capabile, care să contribuie în mod pozitiv la securitatea transatlantică și mondială și care să fie complementară și interoperabilă cu NATO. Inițiativele de creștere a cheltuielilor pentru apărare și de dezvoltare a unor capacități coerente, care să se consolideze reciproc, evitând, în același timp, duplicările inutile sunt esențiale pentru valorificarea, în manieră coerentă și coordonată, a eforturilor comune de a face zona euroatlantică mai sigură, în contextul abordărilor comprehensive dintre gen și toate celelalte amenințări emergente la adresa securității internaționale.

În concluzie, putem afirma că, din perspectiva mecanismului de funcționare a entităților responsabile de integrarea genului, NATO și UE se remarcă prin complexitate și autenticitate. Cu toate acestea, deși utilizând mijloace diferite și personal cu calificări și expertiză diversă, ambele organizații reușesc să își îndeplinească responsabilitățile asumate privind promovarea agendei Femeile, Pacea și Securitatea în baza unor valori organizaționale și a unor standarde internaționale comune. Acest lucru este eminamente posibil prin abordarea exhaustivă a domeniului de gen, practică la nivelul organizațiilor de securitate, dar și prin atitudinea constructivă pe care se bazează strategia integrării de gen, atitudine care facilitează construirea competenței în domeniu și potențează acest aspect ca pe o capacitate necesară întregirii imaginii operaționale, respectiv un element cheie al prevenirii conflictelor și, prin urmare, al asigurării păcii și securității internaționale.

BIBLIOGRAFIE:

1. Bâtcă, M. (2023). *Raportul anual al secretarului general al NATO*, București. Agenția Media a Armatei, <http://presamil.ro/raportul-anual-al-secretarului-general-al-nato/>, accesat la 12 septembrie 2024.
2. Kjellström Elgin, K., Monaghan, S., Bjerg Moller, S. (2024). *Understanding NATO's Concept for Deterrence and Defense of the Euro-Atlantic Area*. Center for Strategic and Budgetary Assessments, Washington D.C., <https://csbaonline.org/research/publications/understanding-natos-concept-for-deterrence-and-defense-of-the-euro-atlantic-area/publication/1>, accesat la 10 septembrie 2024.
3. Loh, D. (2024). *China's rising foreign ministry: Practices and representations of assertive diplomacy*. California: Stanford University Press.
4. Ministerul Afacerilor Externe. Delegația Permanentă a României la NATO. (2024). *România în NATO*, <https://nato.mae.ro/node/418>, accesat la 12 septembrie 2024.
5. NATO (2021). *NATO Policy on Preventing and Responding to Conflict-Related Sexual Violence*. Bruxelles, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_184570.htm, accesat la 5 septembrie 2024.
6. NATO (2022). *NATO 2022 Strategic Concept*. Madrid, https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2022/6/pdf/290622-strategic-concept.pdf, accesat la 3 septembrie 2024.
7. NATO. (2024). *Military Voices on the Gender Perspective: A NATO Anthology*. Bruxelles, https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2024/6/pdf/20240614_NU_GENAD_Military-Voices-Anthol.pdf, pp. 4-18, accesat 8 septembrie 2024.
8. NATO (2024). *NATO Policy on Women, Peace and Security (2024)*. Bruxelles, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_227578.htm, accesat la 3 septembrie 2024.
9. NATO (2024). *Washington Summit Declaration*. Washington, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_227678.htm, accesat la 1 septembrie 2024.
10. NATO. Allied Command Transformation. *NATO Warfighting Capstone Concept*. Norfolk. Virginia, <https://www.act.nato.int/wp-content/uploads/2023/06/NWCC-Glossy-18-MAY.pdf>, accesat la 10 septembrie 2024.
11. Uniunea Europeană. Comisia Europeană. (2020). *Către o Uniune a Egalității: Strategia privind egalitatea de gen pentru perioada 2020-2025*. Bruxelles, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52020DC0152>, accesat la 13 septembrie 2024.
12. Uniunea Europeană. Comisia Europeană. (2020). *EU Gender Action Plan (GAP) III – an ambitious agenda for gender equality and women's empowerment in EU external action*. Bruxelles, https://international-partnerships.ec.europa.eu/system/files/2021-01/join-2020-17-final_en.pdf, accesat la 14 septembrie 2024.
13. Uniunea Europeană. Consiliul Uniunii Europene. (2020). *Presidency conclusions on the Gender Action Plan (GAP) III 2021-2025 – An ambitious agenda for gender equality and women's empowerment in EU external action*. Bruxelles, <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-13947-2020-INIT/en/pdf>, accesat la 16 septembrie 2024.
14. Uniunea Europeană. Comisia Europeană. (2024). *2024 Report on Gender Equality in the EU*. Luxembourg, https://commission.europa.eu/document/download/965ed6c9-3983-4299-8581-046bf0735702_en?filename=2024%20Report%20on%20Gender%20Equality%20in%20the%20EU_coming%20soon.pdf, accesat la 19 septembrie 2024.
15. World Bank (2024). *Women, Business and the Law 2024*. Washington D.C. <https://wbl.worldbank.org/en/wbl-data>, accesat la 21 septembrie 2024.
16. World Economic Forum (2024). *Global Gender Gap 2024 Insight Report*. Geneva, https://www3.weforum.org/docs/WEF_GGGR_2024.pdf, accesat la 20 septembrie 2024.

ROMÂNIA ȘI URSS ÎNTRE SPECTRUL RĂZBOIULUI ȘI DIPLOMAȚIE LA ÎNCEPUTUL ANILOR '30

Muzeograf dr. Valeria BĂLESCU

*Muzeul Militar Național „Regele Ferdinand I”, București
10.55535/GMR.2024.4.46*

In the early 1930s, Romania received – through various diplomatic channels – numerous alarming news about the warlike tendency of the USSR. In parallel with this, diametrically opposite news also arrived in our country, which announced the intention of the Soviet government to negotiate with the Romanian state in order to conclude a non-aggression pact. The present article outlines some of the directions employed in the mentioned process.

Keywords: Romania; USSR; non-aggression pact; negotiation; Balkan Bloc;

În perioadă de început a anilor '30, României i-au parvenit – prin diverse canale diplomatice – numeroase știri alarmante despre tendința războinică a URSS. În paralel cu acestea, au ajuns în țara noastră și vești diametral opuse, prin care se anunța intenția guvernului sovietic de a negocia cu statul român în scopul încheierii unui pact de neagresiune. În cele ce urmează, vom creiona câteva dintre aceste direcții.

PROPUNERI SOVIETICE PENTRU UN PACT REGIONAL PRIN INTERMEDIUL TURCIEI

În epocă era cunoscut că atât Ismet Pașa, prim-ministru al Turciei, cât și Tevfik Rüșdü Bey, ministrul de externe turc, aveau o orientare pro-sovietică (Arh. M.A.E., dosar 80/1930, f. 189).

În ceea ce privea poziția Turciei față de relația româno-sovietică, în prima parte a anului 1930 (8 aprilie), o știre din Budapesta informa că Rüșdü Bey¹ avea știință despre concentrările Sovietelor de la granița de est a României și din bazinul Mării Negre, însă le considera având doar „*un caracter demonstrativ*” (Ib., f. 192)². În schimb, își exprimase convingerea că Rusia Sovietică nu renunța să „*redeschidă problema Basarabiei pe orice cale și prin orice mijloace, în momentul când situația reală le-ar permite aceasta*”.

Mai demnă de luat în seamă pentru subiectul ce ne preocupă era informarea ce venea direct din Turcia, la 30 mai 1930, de la trimisul român la Ankara, I.P. Carp (Ib., ff. 256-257). În urma audiențelor sale la Rüșdü Bey, diplomatul român comunica viziunea acestuia privind unele posibile „*trei zone periculoase*” în Europa, din care România nu era exclusă și pe care ministrul turc le catalogase ca fiind „*zone generatoare de conflict*”. Între acestea enumerase: 1.) Zona coridorului Danzig; 2.) Zona frontierelor dintre Rusia, Polonia și România; 3.) Zona hotarelor Regatului sârbilor, croaților și slovenilor.

Rüșdü Bey era de părere că, „*pentru eliminarea posibilităților de conflicte armate în aceste areale, era necesar*”, pe baza principiilor Protocolului de la Geneva,

¹ Tevfik Rüșdü Aras (Bey) (n.1883-d.1972), ministrul de externe al Turciei în perioada 1925-1938.

² Știrea era transmisă de ministrul român din capitala Ungariei, Vasile Grigorcea, în urma discuțiilor purtate cu omologul său maghiar de la Angora, respectiv ministrul Lajos Walko (1880-1954), politician și diplomat ungar, ministru la Externele Ungariei (în perioadele: 1925-1930; 1931-1932), cu ocazia reîntoarcerii acestui în patria natală. (N.A.).

„să se încheie pacte de neagresiune de felul celui denumit <Litvinoff>”, conținând în plus, și ca o condiție esențială, „obligațiunea pentru părțile contractante de a coopera la sancțiuni colective, în caz de agresiune din partea unuia dintre contractanți împotriva unui alt stat semnatar al pactului regional”. Mai adăuga că pactul regional din zona a doua „ar trebui să fie semnat de următoarele state: Rusia, Polonia, Cehoslovacia, România și Turcia”. Convingerea diplomatului turc era că încheierea unui asemenea document ar trebui să fie „primul pas în opera de pacificare în această zonă”, apoi trebuia să se procedeze la „eliminarea punctelor de fricțiune, în special a chestiunii Basarabiei”. Rüşdü Bey gândea că și „prin compensațiuni s-ar putea obține recunoașterea din partea Rusiei a alipirii Basarabiei”. În acest sens, el își lua obligația ca Turcia să aibă „rolul de mijlocitor” între România și URSS, însă nu singură, ci doar alături de Cehoslovacia. Ministrul turc se mai angaja să înceapă astfel de negocieri „îndată ce va termina cu Grecia” (urmasu negocieri turco-elene) și că atunci își va „concentra toate eforturile” asupra problematicei pe care o vedea succedând în trei faze: 1.) reluarea relațiilor diplomatice dintre Cehoslovacia și Rusia Sovietică; 2.) încheierea pactului regional cuprinzând cele cinci state semnatare; 3.) acțiunea turco-cehoslovacă pentru eliminarea chestiunii Basarabiei (Ib., f. 257)

Despre acest proiect turcesc, ambasadorul Franței la Istanbul, contele Chambrun³, se exprimase că nu este „o imaginație prea fertilă”, ci un „inel înlănțuit de convenții”, pentru ca Turcia să-și consolideze noua bază națională. Lui Chambrun nu-i era clară ideea atragerii Cehoslovaciei în combinația propusă de turci, pentru că era țara care nu avea fruntarie comună cu Rusia. De aceea, nu putea să evite întrebarea: „Dacă nu cumva ar fi dorința de a disloca, întrucâtva, Mica Înțelegere?”, tendință în spatele căreia sugera că ar fi putut fi Italia (Ib., ff. 277-278)⁴. Era evidentă politica practică de Mussolini la acea vreme, de izolare a Iugoslaviei. Sub auspiciile sale se încheiasă convenția greco-turcă. Se prevedea, tot sub auspiciile Italiei, și un „pact greco-turc de conciliațiune și arbitraj, la fel ca acelea încheiate cu Italia, Bulgaria și Ungaria, apoi un aranjament naval și, poate, un pact balcanic, din care Iugoslavia ar rămâne exclusă.” (Ib., f. 279). Apoi, ar fi urmat un pact regional pe frontul rusesc, prin cuprinderea Cehoslovaciei și României, „dislocându-se întrucâtva Mica Înțelegere”. De fapt, în legătură cu aceasta, contele Chambrun mărturisise trimisului român la Ankara că Tevfik îi vorbise practic de șase state, nu și-l amintea clar pe unul, dar, se pare că se gândea la Ungaria. Opinia îi era susținută de „un detaliu simptomatic”, observat la banchetul dat de Turcia la Ankara Palace,

urmare a convenției greco-turce, unde fuseseră invitați – în afară de ambasadorul Italiei la Ankara – și cel al Rusiei, Souritz, precum și cel al Ungariei, Tahy.

Despre Tevfik Rüşdü Bey și pretențiile sale de diplomat iscusit informa și Dimitrie I. Ghica⁵, la 29 august 1930. El vorbea despre un interviu acordat de către Rüşdü Bey Agenției sovietice „TASS” (preluat de presa internațională) și care produsese „ceva vâlvă”, deoarece diplomatul turc lăsase să se înțeleagă că „între Italia și Rusia, Turcia ar fi cosemnatara unui acord secret de natură politică.” (Ib., f. 380). De fapt, din declarația făcută, în afară de interesul politic ce-l stârnea un posibil acord, se putea trage, încă o dată, concluzia că ministrul de externe turc dorea să arate importanța Turciei de mare putere, pe picior de egalitate cu Rusia și Italia, și, de aici, pretenția sa de influență în politica internațională.

Ghica mai transmitea – referitor la zvonurile de atac sovietic asupra României – și opiniile unor secretari ai ambasadei bolșevice din Ankara, care, „pe un ton înflăcărat, prin indignare și alcool”, acuzau cercurile naționaliste din Germania de „campania [...] unei agresiuni împotriva României, cu scopul de a stânjeni acțiunea Sovietelor de cumpărare a devizelor străine în vederea aplicării vestitului plan industrial și agrar de cinci ani”. Iar în urma vizitei lui Rüşdü Bey în URSS, în octombrie 1930, același diplomat român informa că, în afara impresiei „favorabile” (Ib., f. 346)⁶, pe care ministrul turc și-o făcuse față de țara sovietelor, precum și de încântarea sa față de „intimitatea” relațiilor turco-sovietice, în privința României (Basarabiei), șeful diplomației turce revenea la ideea pactului regional, care s-ar fi putut încheia pe baza Pactului Litvinov, completat însă „prin aplicarea principiilor Protocolului de la Geneva.” (Ib., ff. 445-446)⁷. Urmare a acestor informații, impresia diplomatului român era că Rüşdü Bey făcea apologia „pactelor regionale, a tratatele de conciliațiune, arbitraj și neutralitate, în detrimentul alianțelor”. În acest sens, dădea exemplul alianței dintre Franța și Iugoslavia, care a determinat Italia să caute „o contrabalansă acestei forțe amenințătoare”, grupând, astfel, în jurul ei alte state, ca: Ungaria, Bulgaria, Austria, al cărui Anschluss cu Germania „îl va admite la nevoie”.

⁵ Dimitrie I. Ghica (1875-1967), în perioada respectivă, a fost trimis extraordinar și ministru plenipotențiar la Roma (1928-1931), după care a fost ministru al afacerilor străine între 27 august 1931 și 5 iunie 1932 etc.

⁶ Carp raporta, la 10 octombrie 1930, că industrializarea este în creștere, existând 400.000 de lucrători în toate ramurile, conducătorii tehnici sunt americani și germani, că au călătorit în Marea Neagră pe un vas nou cu motor Diesel, construit în șantierul din Leningrad; că trenurile merg bine și că, în general, economia statului progresează, cu toate că standardul vieții este scăzut.

⁷ Comunicare prin telegrama nr. 1552/17 octombrie 1930, urmare la nr. 1503 din 13 octombrie 1930. Ministrul român, după prezentarea scrisorilor de acreditare la președintele Republicii, a continuat convorbirea pe aceeași temă, cu ministrul afacerilor străine din Turcia.

³ Contele Louis Charles Pineton de Chambrun (1875-1952) a fost un diplomat și scriitor francez. Din 1928 până în 1933, a reprezentat Franța la Ankara și, apoi, a devenit ambasador la Roma, între 1933 și 1935.

⁴ Potrivit telegramelor ministrului cu afaceri de la Ankara, urmare la nr. 655/30 mai 1930.

Litvinov în Turcia, octombrie 1931, alături de Rüstü Aras
(<https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Litvinov.jpg>)

Pe de altă parte, în întrevederea cu I.P. Carp, Tevfik Rüșdü Bey accentuase faptul că Turcia „are un interes vital ca pacea între Rusia și statele vecine, Polonia și România, să fie asigurată”. Și, pentru că era convins că și Cehoslovacia avea același interes, insista pe opinia că cele două state „ar putea juca cu folos un rol împăciuitoare” între România și Rusia. Pentru o materializare însă potrivit scenariului „Rüșdü Bey”, mai întâi era necesar ca Cehoslovacia să intre în relații diplomatice normale cu Uniunea Sovietică și, în al doilea rând, România trebuia să-și manifeste disponibilitatea de „a oferi Rusiei compensațiuni pentru Basarabia”.

La întrebarea diplomatului român: „Ce fel de compensații (?)”, pentru că el le elimina pe cele teritoriale, având în vedere că Basarabia era „un teritoriu bine delimitat, din care nicio părticică nu poate fi cedată”, după cum nici „renunțarea la tezaurul Băncii Naționale” nu intra în calcul, Tevfik a răspuns „că nu are idee nici el, dar că soluția problemei trebuie căutată și găsită în această direcție”. Mai mult, diplomatul turc își exprimase convingerea clară că „Guvernul rus nu poate renunța la Basarabia fără compensațiuni, fiindcă ar crea un precedent, în urma căruia ar trebui să renunțe și la toate celelalte revendicări teritoriale ale sale”. Făcea aluzie la Statele Baltice. Pentru a fi și mai convingător, ministrul turc adăugase: „Nimeni nu poate tăgădui că Uniunea Sovietică progresează în mod uimitor, mai ales ca Putere militară și industrială, și că reluarea relațiilor diplomatice cu o asemenea Putere devine o necesitate imperioasă pentru toate statele care s-au arătat până acum refractare”.

Conciliant, Carp acredita poziția adoptată de ministrul turc de externe, pentru că era proaspăt revenit din URSS și fusese „adânc convins că regimul sovietic nu numai că va dăinui”, dar că a învins cele mai mari dificultăți, intrând acum în „faza consolidării definitive”, prin urmare, concluzia sa era că politica Turciei „va continua, deci, a fi rusofilă”.

Se pare că Rüșdü Bey își luase în serios rolul de mediator între URSS și restul lumii, după cum comunica și Caius Brediceanu, de la Legația din Viena, la 6 noiembrie 1930 (Ib., f. 471)⁸. Își întărea afirmația printr-un gest manifest al lui Hamdi Bey, trimisul turc în capitala Austriei, cu ocazia recepției ce o oferise de ziua Turciei. În acel cadru festiv, ministrul turc a prezentat invitaților și pe ambasadorul sovietic Jurenw, cu soția, ceea ce a atras reacția celorlalți diplomați, care „au părăsit masa și s-au depărtat (...), în afară de cei doi înalți funcționari austrieci”. Reacția diplomaților – pornită la inițiativa ambasadorilor din Elveția și Ungaria – o explica ministrul român astfel: „mai toți reprezentanții străini de aici sunt indispuși de a constata că Hamdi Bey, ministrul Turciei, încearcă să patroneze și să introducă pe reprezentantul sovietic în societate, părănd a avea instrucțiuni în această privință”. În afară de aceasta, Brediceanu relatează că toți membrii corpului diplomatic cărora ministrul Rusiei le este prezentat „îi dau mâna la ocazie sau stau chiar de vorbă cu el, evitând însă relațiuni mai strânse”; și chiar dacă reprezentanții Puterilor care au raporturi diplomatice cu Rusia îl invită pe Jurenw, „situația sa în societate rămâne (...) precară”.

În legătură cu „o pretinsă mediațiune a Turciei între România și URSS” se interesa la ministrul Carp și trimisul cehoslovac de la Ankara, Milos Kobr, la 12 noiembrie 1930 (Ib., ff. 475, 477). Interogația fusese legată de știrile ce-i parveniseră din Praga, în urma discuțiilor dintre conaționalul său din București, Jizersky, cu diplomatul român Gheorghe Filality⁹, „cum că Turcia ar fi propus României mediațiunea ei în chestiunea Basarabiei”. Carp a dezmințit știrea și și-a lămurit omologul, spunându-i că Tevfik Rüșdü Bey doar îi expusese, în mai multe ocazii, „concepțiile sale asupra unui pact regional pe frontul ruses, dar în mod cu totul teoretic, fără nicio încercare de propunere concretă”, și că el a transmis toate acestea în țară, evitând însă să-și exprime vreo opinie personală. De altminteri, ministrul cehoslovac îi dezvăluise că și el știuse de planul lui Rüșdü, în virtutea căruia îl și îndemnase pe Beneș „să înceapă tratative pentru reluarea relațiilor diplomatice normale cu Rusia Sovietică” (Ib., f. 476). Știind toate acestea, și convingerea lui Kobr era că atitudinea ministrului de externe turc nu conta decât în măsura în care dorea să apară „ca o personalitate

⁸ Telegrama nr. 360.

⁹ Gheorghe Filality (1864-1941), ministrul României de la Legația din Praga (Cehoslovacia).

care joacă un rol important în Europa". Fără a-l contrazice direct, ministrul român nu era de acord cu punctul lui de vedere, ci credea că este o dorință sinceră a lui Rüşdü „de a vedea pacea definitiv asigurată pe frontul rusesc”. Ceea ce rămânea însă de discutat era dacă proiectele sale erau cele mai eficiente.

Încercând intuirea fluxului de informații, Carp presupunea că știrea putea parveni pe canalul Roma, pentru că în același sens i se adresase și baronul Aloisi (trimisul italian la Ankara). Cu aer de sfătuitor, îi spusese că „România ar trebui să reia relațiile normale cu Rusia, lăsând să *doarmă* chestiunea Basarabiei”. Carp i-a replicat: „Nu noi o trezim, căci nici nu există pentru noi, ci conducătorii politiciii sovietice o agită mereu. De aceea nu putem relua relațiile normale cu Uniunea Republicilor Sovietice fără recunoașterea formală din partea ei a statu quo-ului teritorial”.

Și Guvernul român a dezmințit știrea la 7 noiembrie 1930, prin ministrul Mironescu¹⁰, care a declarat presei următoarele: „S-a publicat că Republica Turcă ar fi propus Guvernului român bunele sale oficii, în scop de a realiza o înțelegere cu o mare țară vecină. Este pură fantezie. Avem cele mai bune raporturi cu Republica Turcă, însă nu a fost niciodată vorba de intervenția ei amicală între România și o altă țară.” (Ib., p. 477).

15 octombrie 1933, Ankara. Nicolae Titulescu, ministrul român al afacerilor străine, alături de Tefik Rüşdü Aras, ministrul turc al afacerilor străine. Vizita din Turcia s-a soldat cu semnarea Tratatului de amicitie, neagresiune, arbitraj și conciliațiune dintre România și Turcia. În imagine, printre alții, sunt: Numan Menemencioglu, secretar general al Ministerului Afacerilor Străine al Turciei, Ion Dragu, director adjunct al Direcției Presei române din Ministerul Afacerilor Străine, Nicolae Raicovicianu, Sergiu Nenișor și Dimitrie G. Buzdugan, secretari personali ai lui Nicolae Titulescu (<http://www.titulescu.eu/20/>)

¹⁰ Gheorghe Mironescu (1874-1949) a fost președinte al Consiliului de Miniștri al României în două etape: 7 iunie 1930 – 12 iunie 1930 și 10 octombrie 1930 – 17 aprilie 1931.

Totuși, Rüşdü Bey și-a dezvăluit aceleași idei și la Geneva, la 28 noiembrie 1930 (Ib., f. 259v; ff. 482, 483)¹¹, în fața lui Antoniadă¹², ministrul român delegat la Legația Ligii Națiunilor. Fără ocolișuri, diplomatul turc își exprimase dorința de a se ajunge la „constituirea unui bloc balcanic”, din care să facă parte Turcia, Grecia, Iugoslavia, România și Bulgaria, dar numai în anumite condiții. Printre acestea enumera:

- apropierea definitivă dintre Turcia și Grecia, care, după propria-i exprimare, „este ca și înfăptuită în urma încheierii ultimelor tratate între aceste două republici”;
- soliditatea blocului balcanic – pentru care era nevoie ca „fiecare din țările ce-l vor compune să șteargă orice divergențe nu numai între ele, dar și pe celelalte mai grave cu alți vecini ai lor”;

- în privința României, Rüşdü Bey credea că înțelegerea cu Bulgaria era „cea mai lesnicioasă”, însă „mai grea”, dar nu imposibilă era aceea „cu Ungaria și Sovietele”. Și dacă, după opinia sa, în Ungaria „rezistențele pot fi anulate cu timpul și nu sunt ireductibile, rămânea însă chestiunea Sovietelor”. Dar, și în privința acestora din urmă, Rüşdü Bey, prin „cuvinte învăluite”, după cum consemna mai departe ministrul român, lăsase să se înțeleagă că, în ultima sa vizită la Moscova, făcuse unele sugestii pe care rușii le-au „primit favorabil” și în virtutea cărora „Sovietele doreau o apropiere și de Polonia, și de România. Și acest lucru ar fi fost posibil dacă era înglobat într-o mai vastă înțelegere, care să comporte chiar garanții mutuale, în care să intre Turcia, Sovietele, Polonia, Cehoslovacia și România”. În aceste condiții, ministrul turc insista că Sovietele ar fi fost dispuse să recunoască posesia Basarabiei, „nu o recunoaștere directă a tratatului din 1920, adăuga el, la care sovietele nu s-ar putea preta, cred ele, fără pierderea prestigiului lor, ci o recunoaștere implicită, cu adaosul unei clauze în viitorul tratat că chestiunile de frontieră între cele două State vor fi regulate prin buna înțelegere, or ceva similar.” (Ib., f. 483). Diplomatul turc a mai explicat că „Sovietele ar consimți la posesiunea întregii Basarabii (de către România, n.a.) și că această clauză ar fi menită numai să-i ferească de acuzația că au primit pur și simplu faptul împlinit și impus de Marile Puteri”. În schimb, Rüşdü Bey credea că „ar trebui ca și noi să renunțăm la pretențiile asupra tezaurului depozitat la Moscova”.

Pentru materializarea propunerilor sale, Rüşdü Bey i-a transmis lui Antoniadă că va veni la București pentru diligențe, însă, ulterior, și-a declinat propria invitație (Ib., f. 260)¹³.

¹¹ Telegrama nr. 74997/1930.

¹² Constantin Antoniadă (1880-1954) a fost un jurist, scriitor, istoric, filosof și diplomat român de origine etnică greacă; a fost reprezentantul României la Liga Națiunilor între 1928 și 1936.

¹³ Tefik dezmințe știrea unei călătorii în România (telegrama 1143/1931).

Antoniade, în raportul său, nu uita să adauge că știrile aflate de la ministrul turc îi erau deja cunoscute de la ministrul român din Ankara, dar, cu toate acestea, ascultase cu deferență „expunerea nebuloasă” a lui Rüşdü Bey sau „voit nebuloasă în unele părți”, fără a emite vreo opinie personală. Și el era, totuși, convins că Rüşdü Bey dorea „să-și ofere bunele sale oficii ca mediator între România și Soviete” (Ib., f. 485).

În ceea ce privea relațiile directe cu membrii delegației sovietice de la Comisia Pregătitoare a Dezarmării, Antoniade preciza, referitor la cele de mai sus, că „niciun demers direct nu a fost făcut spre delegația noastră”. Iar potrivit instrucțiunilor de acasă, el consemna că a fost totdeauna „rezervat și n-a avut cu membrii acelei delegații alte relații decât cele strict protocolare și de curtenie, reduse și acestea la minimum”. În schimb, raporta o schimbare în atitudinea generală a membrilor delegației sovietice. Spre deosebire de altă dată, Antoniade remarcă că se arătaseră „mult mai modești și mai concilianți”. Nu mai veniseră „cu propuneri extraordinare, n-au mai vorbit, cum făceau la precedentele sesiuni, pentru sală și pentru propagandă, n-au mai făcut obstrucționism și nici n-au mai spus impertinențe la adresa Ligii sau marilor puteri <burgheze>. Și-au arătat punctele lor de vedere, dar cu destulă modestie”. Schimbarea de atitudine a sovieticilor fusese remarcată „de toată lumea”, după cum fusese observată și „îngrijorarea crescândă a șefilor (lor) din ultimul timp”. Se pare că noua schimbare de atitudine a sovieticilor se datora înrăutățirii stării interne din Republica Sovietelor, după cum mărturisiseră unii delegați sovietici „mai mărunți” cunoștințelor lor geneveze. Iar în momentul când „au început să transpire vești tot mai neliniștitoare din Rusia Sovietică (...), primul delegat, Litvinov, a părăsit Geneva”.

Și, spre sfârșitul aceluiași an (28 decembrie 1930), după Geneva și întrevederea Litvinoff-Grandi de la Milano, Tevfik își păstrase opiniile vizavi de raporturile româno-sovietice. În acest sens, îi spusese ministrului Carp: „La Milano, dl. Litvinoff s-a lăsat greu”, adică nu s-a arătat „dispus să negocieze cu privire la Basarabia decât dacă ar vedea un interes material sau moral”. Ca urmare, Tevfik considera necesar a se mai consulta în această problemă cu Guvernul de la Moscova, dar și cu „alte guverne” (Ib., f. 260)¹⁴. De altminteri și la 17 februarie 1931, Tevfik declara lui Carp că „chestiunea Basarabiei este pentru Guvernul sovietic exclusiv o chestie de prestigiu și că s-ar putea ușor găsi o formulă care să menajeze aceste susceptibilități” (Ib.)¹⁵. Cu același prilej, ministrul turc își exprimase și îngrijorarea față de zvonul că România își întărea flota, prin cumpărarea de vase de război din Anglia, ceea ce ar fi provocat

„mutarea flotei baltice (sovietice) la Sevastopol” și, astfel, ar fi „zdruncinat echilibrul forțelor” nu numai în Marea Neagră, dar și în Mediterana (Ib.; dosar nr. 81/1931-1932, f. 34).

Proiectele lui Tevfik despre pactul balcanic și cel de pe frontul sovietic se părea că erau agreate de Franța, după cum raporta ministrul român din Ankara, în urma dialogului cu omologul său francez, contele Chambrun. Acesta opinase că Guvernul francez „nu s-ar împotrivi” nici unuia dintre pactele preconizate, doar cu o condiție, de a nu „disloca Mica Înțelegerere și, în general, sistemul politic menit să mențină statutul teritorial stabilit prin tratatele de pace”. Or, Rüşdü Bey dorea înlocuirea alianțelor cu sistemul pactelor regionale.

„Iată, zicea Carp, două concepții diametral opuse și greu, nu imposibil, de conciliat” (Ib., f. 511)¹⁶. Opinia lui era că, totuși, așa cum concepea Rüşdü Bey pactul regional pe frontul rusesc nu însemna neapărat „dislocarea” Micii Înțelegeri, a cărei menire era: stabilitatea statu quo-ului teritorial față de Ungaria; nici slăbirea alianței dintre România și Polonia, pentru că aceasta putea intra în cadrul noului pact, așa cum alianța dintre Franța și Belgia intrase în Pactul de garanție reciprocă de la Locarno. Credea însă că „conciliațiunea și încadrarea ambelor sisteme cer o amănunțită pregătire” și, deci, Rüşdü Bey avea nevoie de ea.

Ulterior însă, concepția lui Rüşdü Bey se va materializa măcar în parte, prin preconizatul Pact Balcanic, semnat la 9 februarie 1934, la Atena, între Turcia, Grecia, România și Iugoslavia.

Instantaneu de la semnarea unor Protocoale militare incluse Pactului Balcanic (Patrimoniul Muzeului Militar Național, Colecția „Albume”, inv. nr. A.1641, f. 41).

¹⁴ Carp credea că este vorba de Guvernul de la Roma, telegrama cu nr. 557/1931.

¹⁵ Vezi și telegrama nr. 13050/1931.

¹⁶ Telegrama lui Carp din 3 ianuarie 1931.

PROPUNERI SOVIETICE PENTRU UN PACT DE NEAGRESIUNE PRIN INTERMEDIUL POLONIEI

Relațiile polono-sovietice intraseră într-o „fază acută” din 26 aprilie 1930, de când fusese aruncată la Legația sovietică din Varșovia o bombă, iar URSS acuza Guvernul polon că nu luase măsuri împotriva „cunoscutelor organizații teroriste (...), alcătuite din ruși albi și din alte elemente străine, care se bucur(au) de o protecție excepțională în Polonia.” (Ib., f. 283)¹⁷. Acestora, la Moscova, li se mai adăugau și comentariile defavorabile despre o „viitoare conlucrare” (Ib.) a unui grup de state în defavoarea Rusiei, interpretare ce-o dădeau vizitelor în Finlanda a șefului Statului Major polonez, a generalului Samsonovici, șeful Marelui Stat Major român, cât și a unui general francez.

În ultima parte a anului însă (2 octombrie 1930), trimisul special al României la Varșovia, Alexandru Cretzianu¹⁸, informa și el despre unele zvonuri legate de posibile negocieri sovieto-române pentru normalizarea relațiilor, prin intermediul Cehoslovaciei, ceea ce ar fi nemulțumit Polonia (Ib., dosar 80/1930, f. 431). Și, sondând terenul în capitala polonă (o discuție cu un înalt funcționar polonez de la Afacerile Străine), constatare că „un asemenea demers ar indispune grav pe aliații noștri poloni”, pentru că „acest caz ar fi prevăzut de articolele Tratatului de alianță”. Prin rezoluția din 10 octombrie 1930, ministrul român de externe dădea lămuriri Varșoviei, și anume că nu fusese vorba de nicio negociere, ci doar de o înțelegere în urmă cu doi ani, în cadrul unei Conferințe a Micii Înțelegeri, unde „s-a convenit ca, prin țara respectivă, să se facă o acțiune comună”, iar de atunci nu s-a mai întreprins nimic.

Constatăm, din cele prezentate anterior, că, în general, reprezentanții României în capitalele europene se arătau echidistanți în tratarea sensibilei problematice ce o prezentăm, aducând, astfel, reale servicii țării lor, ceea ce nu era tocmai cazul însărcinatului român cu Afaceri la Praga (numit în 1928), Th. Emandi¹⁹. În timp, se pare că el dezvoltase o adevărată pasiune pentru concepțiile politice ale lui Beneș, în materie de reluare a relațiilor diplomatice cu Sovietele. Răzbate acest fapt din multitudinea și vastitatea rapoartelor sale (Ib., f. 431)²⁰, care, deși importante, în privința lui Beneș erau partinice. De altminteri, Emandi îl caracteriza ca fiind

„singura personalitate europeană care are o reală autoritate asupra Sovietelor” (Arh., M.A.E., Dosar 80/1930, f. 330).

La fel se întâmplase și prin raportul de la începutul lui iunie 1930, când ministrul român de externe era prevenit să nu fie surprins „de viitoarea atitudine a lui Beneș”, pentru că fusese „rău impresionat” de faptul că Guvernul român nu a dat curs negocierilor din 1928, a căror bază serioasă se străduise să o aranjeze și din care ar fi „rezultat neîndoișor recunoașterea Basarabiei.” (Ib., f. 266). De aceea, Beneș considera că „nu mai are niciun angajament față de noi, fiind liber să lucreze pe cont propriu.” (Ib., f. 267). Insistând, Emandi adăuga: „Că chestiunea se va negocia de Cehoslovacia nu mai rămâne nicio îndoială, eu am avut onoarea să vă arăt prin rapoartele mele politice că actuala combinațiune guvernamentală (română, n.a.) are de rezolvat cele două mari probleme, și anume: chestia economică și relațiile cu sovietele”. Și, gândind că era „de cel mai mare interes pentru țară de a nu rămâne izolați”, recomanda ca, în chestiunea negocierilor cu URSS, să fim „strâns legați de cei doi aliați ai noștri”, pentru că amândoi fiind slavi ca și Rusia, „o elementară precauțiune (era) cu totul indispensabilă”. Apoi, altădată, accentua: „Nu e un secret pentru nimeni că se fac insistențe ca Cehoslovacia să reia relațiile cu Moscova. Politica externă a grupării de State (Germania-Italia-Ungaria) ar profita desigur, dacă statele Micii Înțelegeri, neînțelese asupra chestiei rusești, și-ar diferenția și mai mult punctele lor de vedere. Intermediarul ar fi, cine ar crede? Turcia, care caută să găsească momentul oportun, ministrul de externe turc a și mărturisit-o. Este inutil să arăt câtă bunăvoință va arăta Germania acestor insistențe” (Ib., f. 312).

Cu vădită influență a mediului politic în care trăia și mai puțin atent la realul interes național, Th. Emandi, cu privire la un protocol de normalizare a relațiilor româno-sovietice, sfătuitor, puncta: „Baza de negocieri ar fi fost înțelegerea dintre cei doi din care să reiasă că Rusia recunoaște Basarabia și România renunță la tezaur și la orice alte pretenții. După aceasta s-ar fi adunat conferința în patru, care ar fi procedat la organizarea relațiilor între țările Micii Înțelegeri și Rusia.” (Ib., f. 316). Era, deci, pentru părăsirea față de Soviete a „pasivității condamnabile” și schimbarea tacticii, în sensul de „a nu ne mai mulțumi cu libertatea ce ne-am impus în chestia rusească, căci oriunde izolarea și singurătatea sunt neputincioase.” (Ib., f. 318). Urmând o asemenea cale, ministrul român din Praga considera că anul 1930 putea fi unul pozitiv în cazul Basarabiei, în momentul când Mica Înțelegere se consolidase și-și demonstrase forța în plan internațional (Ib., ff. 320-321). Ce-i drept, unele dintre opiniile sale chiar erau valabile, însă Beneș nu-i era atât de fidel pe cât credea Emandi. Își dăduse singur seama de acest fapt, în urma unui eveniment petrecut în luna august al aceluiași an, ceea ce-l surprinsese și indignase în egală măsură pe ministrul român. Era vorba de întâlnirea lui Beneș cu avocatul

¹⁷ Știre din Atena, din 1 iulie 1930, de la Langa-Rășcanu.

¹⁸ Alexandru Cretzianu (1895-1979), în perioada la care facem referire, era reprezentantul țării la Legația română din Polonia, după care a fost numit membru al delegației permanente a României la Liga Națiunilor (1930-1932) ș.a.

¹⁹ Theodor Emandi (1868-1942) a fost un diplomat și politician român, de origine greacă. În perioada de care vorbim, a fost ministru plenipotențiar al României în Cehoslovacia (din 14 martie 1928 – 15 decembrie 1936; a rămas în acest post mai mult de patru ani, pentru că Nicolae Titulescu i-a prelungit numirea la Praga).

²⁰ Vezi și rapoartele din: 26 august 1930, ff. 308-336; 2 septembrie 1930 (ff. 338-374); 2 septembrie 1930 (f. 402); 3 septembrie 1930 (f. 403); 5 septembrie 1930 (f. 410); la 2 decembrie 1930 (f. 495) ș.a.

român J. Th. Florescu, pe care-l cunoștea din timpul exilului Primului Război. Acesta din urmă venise la Praga pentru a participa la Congresul Internațional de Drept Penal, din 25 august 1930, iar în urma întâlnirii cu Beneș, îi sintetizase lui Emandi următoarele concluzii, în privința implicării ministrului de externe cehoslovac în normalizarea relațiilor statelor Micii Înțelegeri cu Sovietele (și ca intermediar între România și URSS):

„1) Că (Beneș) este silit de situația politică internă să reia singur relațiile politice cu Sovietele, este liber s-o facă, căci și-a rezervat această libertate;

2) Că actualmente nu le ia împreună cu România, căci e mai greu ca în 1928, Sovietele cerând plebiscit;

3) Că va semna deocamdată cu Sovietele doar o Convenție de comerț;

4) Că este nevoie a se pregăti opinia publică a celor două state, căci, în tot cazul, Cehoslovacia va rămâne și de acum încolo o bună prietenă a României.” (Ib., f. 374).

Aflând acestea, Emandi a rămas uimit că Beneș discutase „fapte categorice” cu Florescu, „pe care mie, zice el, în cursul dimineții mi le evitase”.

Lăsând la o parte particularitățile caracterului ministrului român de la Praga, prin cele prezentate am încercat ilustrarea faptului că, indirect, prin diverse căi și canale diplomatice, România era presată de URSS pentru reluarea relațiilor diplomatice în termenii pe care încerca să-i impună, iar pe de altă parte, nu-și dezmințea nici calitatea de stat promotor al revoluției mondiale, pentru înfăptuire căreia nu se sfia să atenteze la siguranța națională a statului vizat, în speță a celui românesc. La vremea respectivă, acest lucru era evidențiat și de presa poloneză, mai exact în ziarul cracovian „Czas” (nr. 249/29 octombrie 1930), prin articolul Atac în contra României (Ib., f. 466)²¹.

Publicația dezvăluia că Polonia și România erau considerate de sovietici puncte cheie în realizarea planurilor lor de penetrare a frontierei vestice pentru răspândirea comunismului spre Occident, cu mențiunea că România era ținta predilectă pentru o ofensivă „de flanc”. Motivația unei asemenea ipoteze era legată de un caz de spionaj descoperit în România în 1930 și care fusese considerat ca „unul dintre cele mai mari care s-au descoperit ... de după război”, la care lucraseră „specialiști desăvârșiți”, cu ajutorul cărora se reușise „pătrunderea chiar în sferele înalte ale serviciului de siguranță român”, în intenția de a afla secrete militare mai importante, îndeosebi referitoare la convenția militară polono-română, despre schimbul de vederi între mareșalul Pilsudski și Guvernul român (Ib., ff. 467-469). Fiind însă descoperit la timp, relațiile militare româno-polone nu se putuseră compromite, aceste țări fiind legate „prin interesul important al menținerii siguranței comune față de vecinul ei” de la răsărit.

Din articolul amintit, de interes pentru România erau acele aspecte evidențiate și în sursele oficiale și care se refereau la un război contra Europei, îndeosebi prin neutralizarea alianței polono-române. Oficiosul polonez explica că preconizatul atac sovietic „nu l-ar face pentru a răpi Poloniei un petic de pământ sau (nu numai) pentru a instala într-una din țările învecinate un guvern sovietic”, ci pentru a-și crea „peste teritoriile vecinilor săi un drum până în centrul Europei, în Germania și țările dunărene, exploatând fermentele politice și economice care există acolo, și pentru a provoca, cu ajutorul comuniștilor locali și poate chiar a partizanilor lui Hitler, o mare revoluție socială și economică, cu un cuvânt, pentru a incendia Europa”. Dar, pentru că experiența anului 1920 spulberase speranțele sovietice la o trecere „fulgerătoare” prin Polonia, URSS devenise mai circumspectă. Și, pentru că sovieticii realizau că lupta cu Polonia ar putea dura mult timp, în planurile lor cuceritoare asupra vestului își reorientaseră planul strategic. Prin noua viziune, aveau două posibilități: de a ocoli Polonia fie pe la nord, fie pe la sud. Și, pentru că drumul prin Țările Baltice era considerat, din punct de vedere militar, „destul de riscant și puțin promițător”, atunci, mai atractivă era calea sudului, adică trecerea prin România, mai exact prin zona dintre România și Polonia. Sovietele considerau că punctul cel mai slab al frontului de la Marea Baltică și până la Marea Neagră este sectorul între Prut și Nistru, situat pe linia Kamenets-Podolsky-Cernauți-Kuty, unde teritoriul polono-român cuprindea o zonă îngustă de 150 km, cu o singură linie de cale ferată între Polonia și România. Planul era de a „invada această zonă cu forțe puternice”, pentru a separa Polonia de România și de a pătrunde în Rusia Subcarpatică, „subminată de bolșevici și de agitațiuni rusești”. De aici puteau, apoi, cu ușurință, să-și urmeze calea în Cehoslovacia și Ungaria, deschizându-și drum spre Viena. Era definit ca un plan „demn de Napoleonii de azi ai armatei sovietice, care visează un marș până la Dunăre și până la Rin”. Iar în acord cu geografia locului, se considera „că o asemenea lovitură va trebui să aibă loc îndeosebi pe teritoriul românesc, iar nu pe cel polon, care prezintă în Galiția Orientală mai multe dificultăți, expunând astfel Sovietele la riscuri mai mari”. Printr-o astfel de intervenție se miza pe separarea armatei române de cea polonă și, mai departe, s-o nimicească pe cea română sau s-o arunce spre sud. În stabilirea unui asemenea plan, sovieticii avuseseră în vedere că România era „un inamic mai slab” decât Polonia. Rațiunea era că, odată scos din joc un inamic slab, putea, apoi, învinge mai ușor inamicul mai tare, dar izolat. Iar cazul de spionaj surprins pe teritoriul românesc dezvăluia tocmai această „ofensivă a spionajului sovietic în România”. De aceea, România era atenționată să se pregătească să stârpească acele cazuri de spionaj și să realizeze „un control puternic și atent nu numai asupra valorii profesionale a persoanelor care se ocupă de activități cu răspundere, dar și asupra valorii lor morale”, indispensabilă pentru „menținerea unei atmosfere de siguranță și de încredere nu numai în țară,

²¹ Articol trimis lui Mironescu, la 1 noiembrie 1930, de consulul român de la Lwow (George Gallin).

dar și în statele aliatale”. Se puncta acest ultim lucru, știindu-se că, „de câțiva ani”, România trecea „printr-o grea criză politică internă”, în care se spera că, prin revenirea lui Carol al II-lea, avea să se sfârșească. La aceasta se adăuga și situația economică extrem de precară, fiind perioada crizei economice mondiale, care provoca „murmurul populației rurale extenuată și înglodată în datorii”, situație tocmai pe care mizau „speranțele elementelor subversive” comuniste, care urmăreau „distrugerea puterii” și „chiar a independenței României”. Știindu-se toate aceste lucruri, prin măsuri adecvate, numai astfel se spera zădărnicierea planului sovietic de incendiere a Europei, conchidea publicația poloneză.

Dacă așa stăteau lucrurile în subsidiar, oficial, la nici o lună de la știrea de presă de mai sus, URSS făcea o propunere Poloniei pentru încheierea unui Pact de neagresiune și neutralitate, după cum informa trimisul român din Varșovia, la 19 decembrie 1930 (Ib., f. 260v)²². Nu era un demers nou, ci îl reînnoia pe cel din 1928, prin care Puterea Sovietică dorise încheierea unui pact care „să stimuleze obligația pentru fiecare din părțile contractante de a nu face parte din nicio alianță îndreptată contra celeilalte părți contractante, în cazul când una din puterile semnatare ar fi atacată fără provocare din partea sa”. Adițional, URSS dorea și o convenție comercială.

Pentru acceptarea propunerii, Guvernul polon pusesese trei condiții:

1. Să fie prezentată simultan României și Statelor Baltice;
2. Prevederile pactului „să nu prejudicieze obligațiile statelor contractante ce decurg din tratate și, în special, față de Pactul Societății Națiunilor”;
3. Concomitent să fie creată o comisie de „conciliațiune și arbitraj”. În ceea ce privea convenția comercială, Guvernul polon socotea că trebuia eventual să prevadă clauza națiunii celei mai favorizate care ar putea fi dăunătoare, dar că această considerație n-ar trebui totuși să formeze un obstacol de neînlăturat pentru negocierile politice.

Polonia a adus la cunoștința Guvernului român și Statelor Baltice propunerea sovietică, recomandând, totodată, ca negocierile comerciale să fie „tărăgădate în mod abil”, până se ajungea la un rezultat în privința pactului de neagresiune (Ib., dosar nr. 81/1931-1932, f. 25)²³.

Îndeosebi, în ceea ce privea România, înainte de a da însă răspunsul definitiv sovietelor, Guvernul polon socotea „neapărat necesar” ca formalitățile pentru prelungirea tratatului de alianță româno-polon, care expira la 26 martie 1931 (Ib.)²⁴,

să fie începute până la 1 ianuarie, astfel încât ratificarea să aibă loc cel mai târziu prin 20 ianuarie 1931. Polonia dorea ca, de data aceasta, „să se stipuleze prelungirea prin reconduction” (Ib., dosar nr. 80/1930, f. 500).

Guvernul român și-a arătat disponibilitatea acceptării tuturor propunerilor și sugestiilor aliatului polon, la 22 decembrie 1930, cu un singur inconvenient, acela al operativității, pentru că ministrul Mironescu era plecat din țară, pentru 15 zile (Ib., f. 501). Apoi, negocierile păreau că-și urmează cursul normal, însă „o regretabilă indiscreție de presă prilejuia o dezmințire a agenției «TASS», care nega existența tratativelor” (Le Temps, 7 ianuarie 1931). „Indiscreția” apăruse sub semnătura L. Artemie (Arh. M.A.E., dosar nr. 81/1931-1932, f. 25), în ziarul „Lupta”, din 4 ianuarie 1931, deci înainte de începerea negocierilor pentru prelungirea tratatului de garanții româno-polon și consemna atât propunerea sovietică, precum și răspunsul Poloniei, cu mențiunea că știrea fusese aflată „întâmplător”, „dintr-o bună sursă diplomatică din străinătate”.

Indiscreția a stârnit la Varșovia „cea mai vie și îndreptățită surprindere”, iar ministrul polonez de externe, Zaleski, a declarat că, „în asemenea condiții, îi va fi foarte dificil a ne mai face vreo comunicare de natura celei în chestiune”. Consecințele au fost că negocierile polono-sovietice au fost întrerupte, iar Guvernul de la Moscova a dat dezmințire prin agenția „TASS”, ceea ce însemna limpede că Sovietele intenționau retragerea propunerii făcute. Incidentul nu era neînsemnat, îndeosebi pentru Guvernul din Varșovia. Fusese pus într-o poziție destul de delicată față de Moscova, deoarece demonstra că ține la curent Bucureștiul cu negocierile confidentiale ce le purta cu URSS. Ministrul Mironescu își exprima și el indignarea față de cele întâmplate, prin telegrama din 8 ianuarie 1931, prin care se exprima că „indiscreția (...) a împiedicat pentru un timp, care poate fi îndelung, destinderea ce se pregătise spre răsărit. Toată acțiunea diplomatică ce am început-o noi este acum zădărnicită. Rusia a reacționat și ne putem aștepta ca să retragă oficial zilele acestea propunerea ei.” (Ib., f. 26).

Pentru România, întâmplarea era și mai regretabilă, cu atât mai mult, cu cât, la Ankara, ambasadorul URSS în Turcia, Suritz, în convorbirile avute cu omologul său polon, se arătase dornic de o apropiere a Rusiei Sovietice cu România și Polonia, în vederea „încheierii unui pact prin care, implicit, s-ar recunoaște și alipirea Basarabiei” (Ib., dosar nr. 80/1930, f. 360)²⁵. Spunea că noul pact ar fi o dezvoltare a Pactului Litvinov prin adăugirea unor garanții, care „n-ar obliga pe semnatori la o cooperare militară, alături de Statul atacat împotriva Statului agresor”, ci numai la păstrarea neutralității: cooperarea militară n-ar fi decât facultativă.

²² Vezi și telegrama nr. 78971/1930.

²³ Letonia – vezi raportul de la Riga al Legației române, din 2 ianuarie 1931.

²⁴ Din: Memoriu asupra urmărilor indiscreției făcute de ziarul „Lupta”, relativ la negocierile polono-sovietice (ff. 24-28).

²⁵ Vezi și telegrama nr. 1143/1931.

„Indiscreția” articolului din ziarul Lupta, din 4 ianuarie 1931

(Arh. M.A.E., fond 71, 1920-1944, URSS, vol. nr. 81/1931-1932, p. 3)

Însă, redactarea de mai sus nu a fost admisă de Guvernul polon, pentru a menaja susceptibilitatea Sovietelor, care, în urma „indiscreției”, aveau să fie sur le quivive. Cu toate acestea, Polonia era dispusă, în continuare, să continue negocierile, fapt pentru care ministrul polon de la Moscova, Patek, sosea la Varșovia la 17 februarie 1931, pentru stabilirea unui „program detaliat în vederea conversațiilor cu Guvernul sovietic”, urmare a propunerii acestuia pentru încheierea Pactului de neagresiune. Se aprecia că, astfel, Sovietele doreau „a-și crea un nou argument la contra așa-zisa clauză rusă a art. 8 al Pactului Societății Națiunilor în vederea Conferinței Dezarmării, argument ce ar putea avea mare valoare de propagandă.” (Ib., dosar nr. 80/1930, f. 261)²⁶.

²⁶ De la Legația din Varșoviei, telegrama nr. 9712/1931.

În ceea ce privea atitudinea Statelor Baltice, deși erau, în principiu, „favorabile unui bloc burghez anti-sovietic”, se credea că, din cauza stării de criză economică prin care treceau, ar putea fi atrase de Rusia prin propuneri economice menite să le ușureze starea economică²⁷. Deja, angajamentele bilaterale ale Statelor Baltice cu URSS determinaseră Polonia să declare că nu va adera niciodată la Protocolul noului Pact, chiar dacă Polonia își luase obligația de a-l supune atenției miniștrilor de externe din Letonia și Estonia. Într-o asemenea ipostază „nu se mai putea conta cu aceeași siguranță pe dănuirea solidarității țărilor vecine cu Rusia”, pentru că în discuție nu mai rămăneau decât Guvernele din București și Varșovia, ca „să mai invoce excepțiunea vecinătății sovietice” (Arh. M.A.E., ib., dosar nr. 80/1930, f. 261v)²⁸ a Conferința Dezarmării. Era, astfel, o evidentă victorie diplomatică a sovietelor, obținută în urma presiunii economice în Țările Baltice, urmare a politicii de dumping.

Varșovia, octombrie 1933. În vizită oficială în Polonia. Nicolae Titulescu, ministrul Afacerilor Străine al României, este primit de președintele Poloniei, Ignacy Móscicki și ministrul de Externe, Józef Beck.

Imagine din: Titulescu, N. Politica externă a României (1937),
ediție îngrijită de: George Potra, Constantin I. Turcu, Ion M. Oprea, Editura Enciclopedică, București, 1994.

²⁷ Legația română din Riga, la 20 martie 1931, raporta că propunerea sovietică către Letonia și Estonia tindea să ducă la încheierea unor angajamente bilaterale, prin care fiecare parte contractantă se obliga să nu participe la nicio înțelegere politică sau economică îndreptată împotriva celeilalte părți. Față de schimbările în guvernele de la Riga și Tallin, se părea că Polonia nu intenționa să mai insiste ca negocierile cu URSS pentru semnarea unui pact de neagresiune să se realizeze concomitent cu celelalte state semnatare ale Pactului Litvinov, mulțumindu-se doar să condiționeze intrarea în vigoare a acordului de adeziunea celorlalte guverne (Legația din Riga, telegrama nr. 13296/1931; Buletinele Direcției Politici Orientale: nr. 4, p. 45; nr. 5, f. 39).

²⁸ Vezi și telegramele de la Legația din Riga, nr. 17389 și 20175/1931.

Referitor la situația României în conjunctura menționată, Patek, care revenise în capitala patriei sale, întâlnind pe omologul său român din Varșovia, a avut prilejul să-i transmită direct mesajul lui Litvinov, în vederea normalizării relațiilor româno-sovietice. Patek profitase de vizita demnitarului sovietic la Legația Poloniei din Moscova, pentru a-i reaminti de o promisiune făcută cu doi ani în urmă, în fața ministrului român Davila, de reluare a conversațiilor pe tema amintită. Prin urmare, Patek i-a subliniat că așteptase reluarea conversației de atunci, dar Litvinov, sec, i-a răspuns: „Noi nu putem reîncepe nici un fel de tratative cu România, care deține un teritoriu ce ne-a aparținut. Dacă România dorește, urmează ca să reia dânsa inițiativa unor tratative. Noi nu voim să redeschidem o negociere în care nu am avea decât de pierdut.” (Ib., dosar nr. 81/1931-1932, f. 39)²⁹.

ÎNCERCĂRI SOVIETICE DE NEGOCIERI DIRECTE CU ROMÂNIA PRIN CANALUL DIPLOMATIC LONDRA

Pentru că URSS nu obținuse rezultatele scontate în tatonărilor diplomatice consemnate, a inițiat negocieri cu România și în prima parte a anului 1931, pe canalul Londra, prin diplomatul român D.N. Ciotori. Acesta fusese contactat de A. Lias, redactorul pentru politica externă a ziarului „The Cristian Science Monitor” (Sucursala din Londra), care, în urma unei conversații cu Bogomoloff, consilier al Ambasadei Sovietice la Londra, i-a transmis mesajul demnitarului sovietic pentru România, și anume că „Sovietele ar dori să ajungă la o înțelegere cu România, dacă s-ar putea găsi o formulă așa încât ele să poată scăpa «cu fața curată»” (Ib., f. 102). Ciotori a încercat, apoi, „sondarea” aspirațiilor sovietice prin deputatul din Camera Comunelor, F.E. Wise, dar și printr-un prieten, Wickham Steed. Concluzia a fost că, într-adevăr, Sovietele năzuiau „o înțelegere cu România și că ar fi preferat negocieri directe, «pentru a nu mai plăti comisioane politice intermediarilor»” (Ib., f. 103).

La timpul respectiv, Ciotori informase în țară despre mesaj, prin N. Iorga (aflat în Franța, la Fontenay-aux-Roses), fapt pentru care istoricul îl înștiința, la 6 martie 1931, că autoritățile române au stabilit ca el, Ciotori, să meargă la Moscova cu împuternicirea de a discuta doar „restituirea de către Sovietici a arhivelor și averii muzeelor noastre.” (Ib.). Transmițând informația reprezentantului sovietic, prin aceeași sursă din Londra, răspunsul i-a parvenit abia la 23 aprilie 1931, prin intermediul lui F.E. Wise, după care l-a direcționat spre București (prin tel. nr. 24, 25/24 aprilie). În urma demersului, Ciotori era chemat în țară pentru instrucțiuni, „îndată ce se vor îndeplini formele”, adică obținerea documentelor și vizelor necesare din partea Ambasadei Sovietice, pentru a se putea deplasa la Moscova. A urmat un schimb de telegrame între Ciotori și oficialii țării, în urma cărora diplomatul român

se afla într-o oarecare încurcătură, pentru că, neprimind împuternicirea din țară, nu putea obține „formele”, fapt pentru care transmitea noi lămuriri la Afacerile Străine, pe care le formulase astfel:

1. inițiativa discuțiilor „nu ne aparține nouă sub nicio formă”;

2. „nu s-a discutat absolut nimic altundeva decât dacă Sovietele consimt sau nu ca să avem cu ele o discuție secretă pentru a se căuta bazele unei înțelegeri care apoi să fie desăvârșită într-o conferință oficială”; iar ca o completare, pentru evitarea oricărui dubiu, adăuga: „Sovietele nu consimt să discute separat restituirea arhivelor și averii muzeelor noastre, împuternicirea cerută pentru a discuta restituirea arhivelor era – pentru Soviete – numai un pretext. Împuternicirea generală era esențială și Rușii o cereau pentru a se discuta toate chestiunile în litigiu (Basarabia nu intra în chestiunile litigioase).” (Ib., ff. 105-106).

În perioada ce-a urmat, neajungându-se la niciun rezultat viabil, comunicarea cu canalul Londra a încetat.

CONEXIUNI FRANCO-SOVIETICE PENTRU ÎNCHEIEREA UNUI PACT DE NEAGRESIUNE CU REGLEMENTAREA RELAȚIILOR ROMÂNNO-SOVIETICE

Interesul normalizării relațiilor româno-sovietice era sporit din partea URSS, însă nu de dragul României, ci pentru că era condiționată de încheierea altor raporturi diplomatice. Acest lucru răzbătea din raportul lui Carp ce-l trimitea din Turcia, la 12 septembrie 1931 (nr. 53149) (Ib., ff. 116-118)³⁰, în urma discuțiilor avute cu contele Chambrun. Conținutul documentului ne face să înțelegem și de ce în negocierile intermediare ce aveau să vină, pentru normalizarea relațiilor româno-sovietice, România va fi presată de Franța și Polonia.

În calculul politic sovietic, al garantării securității din partea Occidentului prin pactele de neagresiune vizând încheierea cu succes și a unui asemenea acord franco-sovietic, în perioada la care facem referire, tratativele stagnau. Iar pe fondul accentuării crizei economice, contele Chambrun mărturisea că Franța fusese nevoită „să renunțe la politica de apărare împotriva dumpingului rusesc” (Ib., f. 116), datorită înrăutățirii progresive a balanței comerțului Franței cu URSS (diferența în defavoarea Franței era de 100 mil. fr.). Prin urmare, Franța ridicase toate măsurile prohibitive pentru combaterea dumpingului sovietic și considerase că-i mai potrivit să încheie un tratat de comerț. Dar, pentru că complexitatea problemelor economice se dovediseră a fi de nereconciliat, ambele părți resimțiseră necesitatea încheierii unui „acord politic mai simplu și mai repede de realizat” (Ib. f. 117). Pe această bază au fost duse tratative secrete între Ph. Berthelot și ambasadorul sovietic la

²⁹ Vezi și telegrama din Varșovia, cu nr. 508/20 februarie 1931.

³⁰ Raport nr. 1441, extras din: Therapia/6 septembrie 1931, înregistrat la nr. 53149/12 septembrie 1931.

Paris. Se și ajunsese la un punct comun de vederi, însă o „indiscreție” apărută în presa americană „a ridicat deodată problema conexării” acestor tratative cu acelea urmate între Varșovia și Moscova. Despre aceasta, același Chambrun, relatase: „La origine, deci, conexitatea nu pare a fi existat, punctele de plecare ale ambelor serii de negociațiuni fiind cu totul deosebite. Franța nu urmărea la început decât echilibrarea balanței comerciale cu URS.S; indiscrețiunea comisă a complicat însă problema în așa fel, încât, astăzi încheierea acordului franco-rus depinde de acordul polono-rus și acordul polono-rus de soluționarea problemei relațiunilor dintre România și Rusia”.

În condițiile date, Franța nu avea altă soluție decât să încheie un nou „Protocol Karahan” (din 1929) pe doi ani, iar contele francez spunea că o să ceară lămuriri la Paris dacă în relațiile cu sovietele „trebuie să atingă problema soluționării relațiilor dintre URSS și România” (Ib., f. 118), fără de care nu putea fi niciun pact de neagresiune franco-rus, polono-rus, sau pact multilateral de garanție reciprocă, pe care era de așteptat că-l va susține în continuare Tevfik Rüșdü Bey.

București, iunie 1934. Nicolae Titulescu, ministrul român al Afacerilor Străine, împreună cu Jean Louis Barthou, ministrul francez de Externe, însoțiți de o serie de oficialități române și străine, la Mormântul Eroului Necunoscut din Capitala României.

(Titulescu, ib.)

Pe această temă, în anul următor, presiunile aveau să crească asupra României, pentru „netezirea” relațiilor româno-sovietice, ceea ce părea destul de greu, în condițiile în care părțile rămâneau ireconciliabile în susținerea punctelor lor

de vedere. Și, ca să rămânem în același registru, situația era astfel exprimată la Ankara, de Husein Raghib Bey, fost ambasador în România și, la data de care vorbim (30 octombrie 1931), era trimisul Turciei la Moscova. Într-o întâlnire cu ministrul român, Carp, prilejuită de Sărbătoarea Națională a Turciei, Raghib Bey i-a transmis clar că „nu exista nicio posibilitate de apropiere” între România și URSS atât timp „cât nu intervine o modificare în poziția luată de fiecare” dintre cele două state vecine. Și, mai explicit, formulase: dacă statul sovietic „își menține integral punctul de vedere și nici România nu vrea și nu poate face vreo concesie în chestiunea Basarabiei”, în situația dată, nu se vedea nicio posibilitate de contact.

În cadrul aceleiași serbări, Rüșdü Bey dorise să îl prezinte pe Litvinov lui Carp, însă ministrul român i-a declinat oferta, nefiind autorizat pentru aceasta. Astfel, contactele oficiale româno-sovietice se vor amâna, până ce, peste presiuni și negocieri sterile, în condițiile dezbaterilor din Conferința Dezarmării din cadrul Ligii Națiunilor, se va ajunge la armonizarea relațiilor dintre cele două state prin semnarea *Convențiilor de definire a agresiunii de la Londra*, din 3-4 iunie 1933. A fost un pas important care, după un an, a generat și normalizarea relațiilor diplomatice româno-sovietice, la 9 iunie 1934.

BIBLIOGRAFIE:

1. Arhivele Ministerului Afacerilor Externe (Arh. M.A.E.) (1930). Fond 71/ URSS, Relații cu România, dosar nr. 80, f. 189, 192, 256-257, 259, 266, 267, 277, 278, 279, 312, 316, 318, 320, 321, 330, 374, 380, 431, 436, 445, 456, 466, 469, 471, 476, 477, 482, 483; dosar nr. 81/1931-1932, ff. 24-28 ; (1931). Fond 71/URSS, Relații cu România, dosar nr. 80, ff. 260v, 261, 283v, 485, 500, 511; dosar nr. 81/1931-1932, f. 28.
2. Buletinele Direcției Politici Orientale, nr. 4, p. 45; nr. 5, f. 39.
3. *Le Temps*, 7 ianuarie 1931.
4. Legația română din Riga (1931). Telegrama nr. 13296/1931.
5. Patrimoniul Muzeului Militar Național, Colecția „Albume”, inv. nr. A.1641, f. 41.
6. Titulescu, N., *Politica externă a României (1937)* (1994). Ediție îngrijită de: George Potra, Constantin I. Turcu, Ion M. Oprea. București: Editura Enciclopedică.
7. <https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Litvinov...jpg>, accesat la 22 iulie 2024.
8. <http://www.titulescu.eu /20/>, accesat la 11 august 2024.

COLABORAREA POLITICĂ, ECONOMICĂ ȘI MILITARĂ DINTRE ROMÂNIA ȘI STATELE SUCCESOARE ALE FOSTEI RHODESII BRITANICE (ZAMBIA ȘI ZIMBABWE) ÎNTRE ANII 1970 ȘI 1989

Colonel conf. univ. dr. Andi Mihail BĂNCILĂ

Academia Tehnică Militară „Ferdinand I”, București
10.55535/GMR.2024.4.47

Despite a rich international bibliography dedicated to the fight for national independence of African states and their evolution in the postcolonial period, the contribution of the Romanian state to the achievement of this important objective is completely neglected. An interesting chapter for our national history, little known to the public, is the military and economic collaboration of Romania with the successor states of the former British provinces of North and South Rhodesia, the current states of Zambia and Zimbabwe. That financially risky approach had all the chances to become a viable project to position Romania among the states with influence on the African continent.

Keywords: Rhodesia; defence industry; military collaboration; national liberation; anticolonial struggle;

INTRODUCERE

Unul dintre cele mai importante puncte de pe agenda de politică externă a celor două superputeri – Statele Unite ale Americii (SUA) și Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste (URSS) – în cea de-a doua fază a Războiului Rece a fost identificarea mijloacelor prin intermediul cărora să poată să-și extindă influența în statele „lumii a treia” (Tomlinson, 2003, p. 207)¹, din care făcea parte și continentul african. Pătrunderea lor în acest spațiu trebuia să se producă în detrimentul fostelor puteri coloniale Marea Britanie și Franța care, imediat după încheierea celui de-Al Doilea Război Mondial, speraseră să-și susțină reconstrucția propriilor economii devastate de conflict prin intermediul materiilor prime și al forței de muncă disponibile în imediata vecinătate, în teritorii care, din punct de vedere juridic, le aparțineau. Chiar dacă, în prima fază a Războiului Rece, SUA păruseră că vor sprijini financiar și militar menținerea celor două imperii europene (Darwin, 2021, p. 504)², ulterior, în ciuda intențiilor declarate de a sprijini Marea Britanie și Franța, americanii au investit enorm în susținerea mișcărilor de eliberare națională. Prin intermediul acestui demers, s-a dorit, cel mai probabil, spargerea monopolurilor economice pe care Franța și Marea Britanie le dețineau în colonii și deschiderea piețelor acestor noi state spre economia liberă în care SUA dictau regulile de funcționare. Slăbiciunea manifestată de metropolele europene a creat condițiile necesare și pentru alte state, cu niveluri diferite de dezvoltare economică, să încerce să dezvolte relații politice, militare și, mai ales, economice cu noile state de pe continentul african. Unul dintre statele care au riscat să investească în susținerea acestor mișcări a fost România, care, cel mai probabil, a dorit să își creeze o piață de desfacere pentru multe dintre produsele sale lipsite de competitivitate pe piața internațională.

¹ Termenul de *lumea a treia* descria comunitatea de state care, în acel moment, nu erau aliniate ideologic unuia dintre cele două blocuri politico-militare: lumea comunistă, condusă de URSS, și lumea „liberă”, condusă de SUA. În prima fază a Războiului Rece, interesul celor două superputeri fusese centrat pe consolidarea puterilor în teritoriile europene, unde aveau desfășurate armatele. (N.A.).

² Sumele puse la dispoziția celor două puteri coloniale erau considerabile pentru acea perioadă de timp. Temându-se de o posibilă expansiune a influenței URSS în Iran și în statele din Golful Persic, SUA alocaseră, începând cu finalul războiului, aproximativ 1 miliard de dolari anual pentru apărarea intereselor Imperiului Britanic în Orientul Mijlociu. (N.A.).

CONTEXTUL INTERNAȚIONAL CARE A PERMIS DECLANȘAREA LUPTEI ANTICOLONIALE

În ciuda unui scurt moment de ezitare imediat după finalul celui de-Al Doilea Război Mondial, pentru conducerea politică a SUA devenise deja evident faptul că Imperiul Britanic nu își va mai putea permite să susțină financiar și material conducerea politică instalată în diversele provincii ale imperiului. Acest fapt era recunoscut chiar de către britanici, care susțineau că, în foarte multe situații, cheltuielile deja depășeau eventualele profituri care s-ar putea obține acolo. Lordul Curzon, fost ministru de externe al Imperiului Britanic, declarase, încă de la finalul Primului Război Mondial, că prezența militară a Marii Britanii în Orientul Mijlociu, indiferent de viitoarele câștiguri rezultate din exploatarea petrolului, este prea costisitoare: „*cheltuielile nu mai pot fi susținute*” (Frankopan, 2019, p. 378). Luând în considerare potențialul de creștere economică din Orientul Mijlociu, care putea fi susținută prin exploatarea petrolului, și comparându-l cu așteptările reduse pentru viitoarele exploatare din diversele colonii africane, putem concluziona că Marea Britanie avea deja în plan să-și reducă cheltuielile prin abandonarea unora dintre aceste colonii. Această oportunitate a fost sesizată atât de puterile rivale, cât și de liderii școliți în Occident ai populației autohtone, care erau dispuși să se angreneze în conflicte militare pentru a prelua puterea politică din mâinile britanicilor.

În ceea ce privește susținerea mișcărilor de eliberare națională, poziția conducerii politice din SUA coincidea cu cea a URSS, ambele fiind dispuse, indiferent de costuri, să acorde ajutor material și financiar acestor lideri locali, în speranța că vor reuși să-și extindă ideologia și modelul de dezvoltare economică în acest spațiu. Acest ajutor, aparent dezinteresat, reprezenta ocazia perfectă pe care cele două superputeri au utilizat-o pentru a-și dezvolta noi piețe de desfacere pentru armamentul produs de industria lor de apărare. Cel mai bun exemplu îl reprezintă faptul că, în intervalul 1967-1978, sovieticii și americanii livraseră statelor africane armament în valoare de peste 4 miliarde de dolari (2,7 miliarde URSS și aproximativ 1,6 miliarde SUA) (Zaayman, 2010, p. 140). Prezența militară a SUA în Africa era consemnată încă din perioada celui de-Al Doilea Război Mondial, când forțele armate americane contribuiseră decisiv la evacuarea armatei Germaniei naziste din partea de nord a continentului. Acest moment a fost speculat de către americani, pentru a își consolida relațiile cu unii dintre liderii nord-africani, cărora le-a fost distribuit o parte a armamentului utilizat pe durata conflictului. Pentru URSS, acest pas reprezenta un element de noutate, conducerea politică a acestui stat fiind dispusă să livreze necondiționat mai multe tipuri de arme la prețuri uneori mai mici decât prețul de producție. Cifrele indică faptul că, în intervalul 1960-1970, valoarea

livrărilor de arme sovietice crescuse de la doar 150 de milioane de dolari la mai bine de 2,5 miliarde (Ib., p. 141).

Sub presiunea noilor idei și cu susținerea militară a URSS și a SUA, în multe dintre teritoriile fostelor imperii coloniale au luat naștere grupări paramilitare care au declanșat un șir neîntrerupt de conflicte. Foarte puțini specialiști au susținut ideea formării unor state naționale edificate în jurul ideii europene de națiune. Statele care s-au format pe teritoriul fostelor imperii aveau granițe neconforme structurii lor etnice și, nu de puține ori, popoare sau comunități tribale au fost împărțite de frontiere arbitrare trasate pe ruinele fostelor provincii din epoca colonială (Stockwell, 2007, p. 243). Acest lucru, cumulat cu nivelul foarte scăzut de educație și conștiință civică, a produs o adevărată tragedie, marea majoritate a noilor state fiind aruncate în războaie civile sângeroase. Mulți dintre liderii africani au fost dispuși să colaboreze pentru atingerea acestui obiectiv, urmând să-și regleze militar divergențele deja existente. Acest fapt a generat o creștere rapidă a nevoilor militare, înarmarea devenind unul dintre obiectivele majore ale noilor conducători.

Acestea sunt noile circumstanțe în care lideri politici ai unor state în curs de dezvoltare, precum statele central- și est-europene, aflate în zona de influență a URSS și care începeau timid să-și dezvolte sectoare militare, au început să colaboreze cu diverși lideri africani cărora le-au oferit sprijinul militar. Înarmați cu arme procurate din întreaga lume, aceste grupări paramilitare, încă conduse de liderii tribali, începând cu anii '50 ai secolului trecut, au devenit foarte active și au reușit să producă pierderi considerabile grupărilor armate conduse de lideri militari de origine europeană (Darwin, p. 535) și, ulterior, să obțină nu doar independența națională, ci chiar o poziție privilegiată în raport cu vecinii. Bogăția solului și subsolului statelor africane a devenit foarte rapid principalul lor dezavantaj. Atât fostele puteri coloniale, cât și cele două superputeri au ales să sprijine dictatori sângeroși pe care i-au înarmat pentru a putea să se impună în fața contracandidaților susținuți de puterile rivale. Numărul foarte mare de conflicte care au fost declanșate a creat premisele necesare ca, pe piața africană a armelor și exploatare de resurse, să poată intra și state care nu avuseseră până în acel moment mijloacele necesare promovării interesului lor în acest spațiu. Alături de R.P. China, care, în ciuda sudezvoltării sale economice și militare din acel moment, nuntrea ambiții mari, pe piața africană au intrat, cu produsele lor, și sateliții sovietici din Europa Centrală, printre care s-a regăsit și România.

Statul român a profitat din plin de deschiderea acestor monopoluri coloniale și a încercat să stabilească relații economice cu o parte a acestor state. Urmând un model de cooperare deja stabilit de cele două superputeri și de cele două foste puteri coloniale, au ales să susțină o parte a liderilor politici africani cu elementele

necesare consolidării puterii lor. Prima vizită a unui oficial român de rang înalt în Africa s-a desfășurat pe parcursul lunii mai 1970. Corneliu Manescu, ministrul de externe al statului român, a efectuat un turneu în state din Africa Centrală și de Est cu scopul declarat de a dezvolta relații durabile din punct de vedere economic și politic. În intervalul 3-26 mai, el a reușit să stabilească prime contacte cu oficiali din noile state apărute pe harta continentului african, precum: Gabon, Congo, Camerun, Nigeria, Burundi, Tanzania, Republica Malgașă (Madagascar) (Melinescu, apud Hlihor, 2024, p. 60). Vizita lui Corneliu Mănescu nu a reprezentat decât avangarda viitoarelor relații dintre statul român și multe dintre statele africane care își dobândiseră independența sau erau în curs de a și-o proclama. Primul lider african care a înțeles oportunitatea care se crea a fost liderul formațiunii paramilitare ZANU (Zimbabwe African National Union) Robert Mugabe. Acesta urmărea să-și consolideze poziția în fața liderului ZAPU (Zimbabwe African Peoples Union) Joshua Nkomo, care, de asemenea, lupta pentru obținerea independenței față de Marea Britanie a provinciei Rhodesia de Sud. Graba cu care Mugabe a răspuns invitației liderului român a fost frică față de adversarul intern Nkomo, care deja obținuse sprijin extern din partea Etiopiei.

CONTRIBUȚIA ROMÂNIEI LA CONSOLIDAREA INDEPENDENȚEI NAȚIONALE A STATULUI ZAMBIA

Pe 24 octombrie 1964, în momentul în care Rhodesia de Nord, devenită Zambia, și-a proclamat independența față de Imperiul Britanic, pe teritoriul ei locuia o populație de aproximativ 2.400.000 de oameni, dintre care 74.640 (Shurmer-Smith, 2011, p. 83) erau coloniști de origine europeană. Această minoritate, care beneficia de un sprijin direct al guvernului britanic, deținea marea majoritate a terenurilor agricole și a resurselor minerale ale tânărului stat. Acest lucru a generat o vie nemulțumire a populației native, care a făcut presiuni pentru a obține o naționalizare a terenurilor deținute de aceștia (Brown, în Evers, Spierenburg, Wels, 2005, p. 82)³. Urmare a desfășurării acestor reforme, noul președinte al Zambiei a pierdut sprijinul statelor occidentale pe care, la fel ca alți lideri ai noilor state africane, i-a acuzat de distrugerea spațiului etnic african și, implicit, a modului de viață al acestora. Conform punctului său de vedere, acest lucru a generat lipsuri materiale și înapoiere economică. În cadrul noului context politic care s-a format și interesului pe care statele socialiste îl manifestau pentru dezvoltarea relațiilor

³ În perioada colonială, o mare parte a populației native din Zambia fusese relocalată la marginea fermelor deținute de albi, acordându-li-se bucăți de teren insuficiente producției de hrană necesară populației în creștere. În acest mod, britanicii reușiseră să atingă un al doilea obiectiv de natură economică, și anume asigurarea forței de muncă necesară marilor exploatare agricole. (N.A.).

politico-economice cu statele africane, el s-a adresat președintelui României, Nicolae Ceaușescu, pentru a obține sprijinul economic de care avea nevoie. Conform documentelor păstrate în arhivele Comitetului Central al Partidului Comunist Român/PCR, România devenise statul care putea furniza nu doar materialele necesare luptei împotriva colonialismului, ci și sprijinul politico-ideologic necesar reformării statului Zambia în conformitate cu principiile socialiste.

Într-o scrisoare adresată președintelui român de către omologul său din Zambia, Kenneth Kaunda, trimisă pe 10 noiembrie 1970 (ANIC, f. 14), era menționat faptul că relațiile dintre cele două state deja puseseră bazele necesare dezvoltării unor acorduri tehnico-economice solide și, în acel moment, se dorea obținerea unui nou pachet de sprijin, care viza dezvoltarea unei cooperări și în domeniul apărării. Conform documentelor păstrate de Arhivele Naționale ale României, țara noastră se oferise să participe la organizarea forțelor armate ale proaspătului stat și să acorde sprijin politic în vederea formării unui regim politic similar celui care funcționa la București. În acest scop, Ministerul Apărării din România a invitat pe viitorul șef al Statului Major din Zambia (Good, 1989, pp. 297-313)⁴, locotenent-colonelul Chinkuli Kingsley, să participe la o vizită de documentare. În cadrul discuțiilor care s-au purtat, reprezentatul Zambiei a solicitat ca țara noastră să ofere un important pachet de tehnică militară ce ar fi trebuit să conțină și aeronave militare. Din delegație a făcut parte și ministrul de interne al acestui stat, care a fost interesat de modul în care era constituită și funcționa mișcarea de tineret din România. De asemenea, el a solicitat informații cu privire la formarea acestora ca specialiști agricoli (ANIC, f. 15).

Colaborarea dintre cele două state s-a consolidat pe parcursul următorului an, când, pe 4 mai 1971, președintele Zambiei a transmis mulțumirile sale pentru sprijinul acordat și a invitat un grup de consultanți politici, membri ai Partidului Comunist Român, să facă o vizită în țara sa, pentru a participa la lucrările Partidului Unit al Independenței Naționale. Se dorea ca aceștia să prezinte aspecte ale modului de lucru în domeniul securității economice și să participe la pregătirea personalului cu atribuții în domeniul combaterii dezinformării (Ib., f. 39).

Motivați de teama față de amestecul serviciilor de informații britanice în funcționarea politică și economică a noului stat, reprezentanții Zambiei au solicitat, printre altele, și formarea de personal cu specializare în domeniul combaterii spionajului. Astfel, pe 28 iunie 1971, președintele Kaunda a solicitat lui Ceaușescu să pregătească la București 6-10 specialiști care ar fi urmat să-și desfășoare

⁴ În data de 28 decembrie 1970, locotenent-colonelul Chinkuli Kingsley, în vârstă de doar 31 de ani, a fost avansat general și a devenit primul șef cu origini indigene al Statului Major al armatei din Zambia. În ciuda faptului că el fusese pregătit la prestigioasa British Royal Military at Sandhurst Academy (RMAS), pe parcursul carierei sale militare, el a devenit unul dintre principalii susținători ai mișcărilor de eliberare națională din statele vecine care urmau modelul Zambiei și își proclamau independența față de Regatul Unit.

activitatea în diferite structuri cu atribuții în domeniul securității naționale. Se dorea ca noii ofițeri, care ar fi urmat să activeze în domeniul administrației și internelor din Zambia, să fie în măsură să desfășoare activități de combatere a sabotajului economic și să poată participa la combaterea fraudelor (control vamal, valutar și impozit pe venit). De asemenea, se dorea pregătirea unor viitori ofițeri care ar fi trebuit să acționeze în domeniul informațiilor militare capabili să poată recruta agenți, să desfășoare operațiuni de investigații și interogare a suspectilor; era nevoie de formarea unor cadre în domeniul tehnic specific informațiilor, precum ofițeri responsabili cu cifru, scriere secretă sau fotografiere și operații de supraveghere. În cadrul discuțiilor purtate, s-a convenit ca pregătirea acestora să se desfășoare într-un regim intensiv, dar nu mai puțin de 6 luni (Ib., f. 21). Acordul, semnat pe 23 noiembrie 1972, a stabilit nu doar formarea în țara noastră a categoriilor de ofițeri de informații solicitați, ci a prevăzut o intensificare a colaborării în domeniul informațiilor militare dintre cele două state. Cu această ocazie, România și-a creat oportunitatea de a desfășura în Africa ofițeri de informații (Ib., f. 118), care ar fi putut să creeze un avantaj major în raport cu copetitorii săi economici atât din blocul statelor socialiste, cât și din Occident.

Relațiile politice dintre cele două state s-au consolidat pe parcursul anilor următori, cunoscând o nouă etapă, în care liderul african aducea la cunoștința României principalele sale decizii de politică externă. Un astfel de moment îl reprezintă consemnarea principalelor sale acțiuni pentru susținerea mișcării de eliberare națională din statul vecin Rhodesia de Sud, la acel moment încă o colonie britanică. Prin intermediul unei telegrame datate 23 martie 1973, Kaunda îl informa pe Ceaușescu despre mișcările agresive întreprinse de regimul ilegal (Nyerere, 1965, p. 373)⁵ al lui Jan Smith, conducătorul minorității albe din colonia britanică Rhodesia de Sud. Pentru a oferi detalii suplimentare cu privire la încălcarea repetată a frontierei de stat și a solicita sprijini militar președintele Zambiei, a trimis la București doi dintre cei mai importanți consilieri ai săi, pe Mark Chana și Lishomma Lisshomwa (ANIC, f. 72). Aceștia au prezentat dovezi ale agresiunii mișcării conduse de Jan Smith și ale colaborării sale cu forțele armate sud-africane (ANIC, f. 107-113)⁶.

⁵ Provincia Rhodesia de Sud și-a proclamat independența față de Marea Britanie pe 11 noiembrie 1965, sub conducerea minorității albe, care, în acel moment, reprezenta doar 5% din populația regiunii. Lipsa de legitimitate a noului regim, organizat similar cu regimul de apartheid din Africa de Sud, a justificat mișcarea de excludere a noului stat din comunitatea internațională până în anul 1980, moment în care populația nativă, condusă de viitorul președinte Robert Mugabe, a proclamat noul stat african, numit Zimbabwe.

⁶ Africa de Sud a fost, în repetate rânduri, acuzată de comiterea de crime împotriva populației civile, regimul de apartheid fiind, în concepția președintelui Zambiei, puternic susținut de corporațiile cu activitate în domeniul minier: „puterea politică a acestui regim era sprijinită de capitalul internațional prin intermediul corporațiilor multinaționale”. Regimul rasist sud-african a fost catalogat de președintele Kaunda drept fascist, iar lupta împotriva acestuia a fost descrisă drept o luptă împotriva „colonialismului, neocolonialismului, rasismului și fascismului”. Acesta menționa faptul că Zambia independentă are o „datorie și o responsabilitate istorică de a sprijini mișcările de eliberare”.

Prima intervenția a forțelor sud-africane pe teritoriul Rhodesiei de Sud a fost consemnată pe parcursul anului 1967, când poliția sud-africană a desfășurat, în sprijinul minorității albilor rhodesieini, peste 2.000 de membri care au trecut la mișcări represive împotriva populației native (Moorcraft, McLaughlin, 2008, p. 32). Pentru a limita aceste intrări care, oricum, se soldaseră cu moartea a 13 oameni începând cu 9 ianuarie 1973, Zambia închisese frontiera de stat și renunțase la rutele de aprovizionare care tranzitau această regiune. Această mișcare ridicase semnificativ costurile importului produselor necesare care trebuiau transportate via Dar es Salaam, prin Tanzania. În acest scop, președintele african solicita livrarea de instalații portuare, camioane, echipamente de comunicații, precum și sprijin financiar și pregătire tehnică a personalului care ar fi urmat să desfășoare activitățile de aprovizionare prin porturile tanzaniene (ANIC, f. 74).

Un alt moment delicat al relațiilor internaționale a fost dezbătut între reprezentanții celor două state pe 1 noiembrie 1973. Luând în considerare faptul că statul român rămăsese singurul stat socialist care, după finalizarea Războiului de Yom Kippur, încă păstra deschisă ambasada Israelului, președintele Kaunda a considerat necesar să informeze Bucureștiul cu privire la suspendarea relațiilor dintre Zambia și Israel. Această decizie era motivată pe baza presupusei tendințe expansioniste manifestate de statul evreu în raport cu vecinii săi. Acțiunea desfășurată de statele arabe în cadrul Războiului de Yom Kippur era considerată justă și necesară pentru temperarea tendințelor agresive ale acestui stat (Ib., f. 50). Cu această ocazie, el informa Bucureștiul că țara sa va susține poporul palestinian, dar acest lucru nu trebuie să afecteze relațiile foarte bune care existau între cele două state.

Colaborarea militară cu Zambia s-a întins pe tot parcursul deceniului al șaptelea, cunoscând o intensificare în ultima parte, moment în care sprijinul acordat regimului Mugabe din țara vecină a atins cotele cele mai ridicate. În urma vizitei președintelui Comitetului pentru Apărare și Securitate și ministru al Apărării Naționale, Alexander Grey Zulu, întreprinsă pe 7 iulie 1979, s-au stabilit detalii importante pentru continuarea colaborării militare între cele două state. Se dorea ca statul român să continue să instruiască militari din Zambia, însă, pentru reducerea costurilor, se propunea ca, pentru cea mai mare parte a efectivelor, pregătirea să se desfășoare în țara de origine. Singura excepție acceptată era pregătirea militarilor care ar fi urmat să acționeze în trupele de comando. Cu ocazia vizitei din 6 septembrie 1979 a ministrului de interne Wilfred J. Phiri, activitatea de cooperare a fost extinsă și pentru pregătirea trupelor Ministerului de Interne. Acest oficial solicita livrarea unui important pachet de tehnică militară, compus din 30 de transportoare blindate pentru trupele de poliție, 20 de furgonete pentru închisori, 80 de autoturisme ARO, 2.600 de arme automate cu peste 1 milion de cartușe, 200 de mitraliere cu peste 300.000 de cartușe, 50 de tunuri pentru apărare antiaeriană cu 100.000 de lovituri și 64 de mortiere cu 10.000 de lovituri (Ib., f. 102).

Pe 20 noiembrie 1982, la București a sosit ministrul afacerilor legale și procurorul general al statului Zambia, Gibson Chigaga, care avea misiunea de a se documenta cu privire la posibilitatea adoptării sistemului juridic românesc. Acesta își propusese să analizeze posibilitatea de a modifica sistemul juridic moștenit de țara sa din epoca colonială, pentru a elimina acele prevederi care continuau să „*protejeze interesele capitaliste*” (Ib., f. 126). Colaborarea dintre România și Zambia a atins punctul culminat la începutul anilor '80, moment în care țara noastră a devenit un posibil model de organizare și funcționare pentru statul african. Acest model urma să fie extins și pentru statele africane vecine, care își doreau o modernizare rapidă.

COLABORAREA MILITARĂ ROMÂNNO-ZIMBABWEANĂ, ELEMENT IMPORTANT ÎN DRUMUL STATULUI AFRICAN SPRE INDEPENDENȚA POLITICĂ

Utilizând experiența acumulată pe parcursul anilor '70 în susținerea mișcării de consolidare a independenței Zambiei, România a continuat să acorde noi pachete de sprijin Rhodesiei de Sud (viitorul stat Zimbabwe), care, în acel moment, desfășura propria sa luptă pentru proclamarea independenței de stat. Statul român își justifica sprijinul militar acordat unora dintre proaspetele state africane drept un mijloc necesar pentru susținerea luptei antiimperialiste. Aceste ajutoare financiare și militare erau acordate la solicitarea unor lideri ai mișcărilor de gherilă din Africa, precum Robert Mugabe. Acesta invoca în sprijinul propriei cauze faptul că adversarul său, Ian Smith, liderul comunității albilor din fosta provincie britanică Rhodesia de Sud, primea sprijin din partea marilor puteri. El argumenta că acest ajutor era livrat albilor rhodesieni într-o manieră indirectă (ANIC, 3Z/1979, f. 5), fără a atrage atenția asupra încălcării flagrante a directivelor ONU, care considera justă mișcare de eliberare națională a statelor africane. Liderul ZANU solicita statului român acordarea unui important pachet de sprijin economic, financiar și, în special, militar.

Printr-un acord bilateral aprobat de Nicolae Ceaușescu pe 7 mai 1978 (Ib., f. 3), statul român se angaja să ofere statului african arme, ajutor financiar și asistență în pregătirea unui numeros grup de militari. În prima fază, mai precis în următoarele trei luni derulate din momentul semnării acordului, România își luase angajamentul de a oferi echipament și armament pentru echiparea rapidă a 6.000 de soldați. De asemenea, trebuia să ofere materiale suplimentare echipării unor grupuri de noi recruți ce urmau să fie înrolați din populația regiunilor care urmau să fie eliberate. Cea mai importantă parte a acordului prevedea ca, pe parcursul anului 1979, România ar fi urmat să găzduiască, să echipeze și să instruiască 2.000 de militari africani care ar fi trebuit să sosească în țara noastră, astfel: 900 în perioada ianuarie-iunie, 900 în perioada iulie-decembrie, iar 200 urmau să fie găzduiți

de statul român pentru o perioadă de 3-4 ani, necesară formării lor ca viitori ofițeri specializați în armele artilerie, aviație și cercetare în dispozitiv (Ib., f. 5).

Constrâns de lipsurile majore cu care se confrunta, Mugabe a solicitat părții române să aprobe un sprijin financiar de 500.000 de dolari, necesari achiziției urgente de alimente strict indispensabile hrănirii atât a militarilor înrolați în armata sa, cât și a civililor din zonele eliberate. Bani erau să fie expediați ZANU prin intermediul ambasadei României din Mozambic. De asemenea, se dorea urgentarea livrării de medicamente, mijloace de transport și bani sau piese pentru asigurarea mentenanței. În ceea ce privește armamentul, Mugabe solicita expedierea, în cadrul acestei prime tranșe, a 5.000 de arme automate cu 800 de cutii de muniție, 1.000 de RPG-uri, 200 de piese de aruncătoare de 82 mm cu 800 de cutii de muniție, 50 de piese aruncătoare de 120 mm, 300 de mitraliere antiaeriene calibru 12,7 cu 200 de lăzi de muniție, 50 de tunuri cal 75mm, 25 de tunuri cal. 85 mm, 25 de tunuri de 107 mm, 400 de rachete sol aer, explozivi, mine antipersonal, substanțe chimice, radiouri și alte elemente de armament (Ib., f. 8).

O altă solicitare a regimului Mugabe era ca toate aceste arme și elemente de muniție să fie expediate în Zimbabwe până la sosirea în țară a unui grup de 1.000 de militari pregătiți de armata din Etiopia (Ndlovu-Gatsheni, 207, p. 63). Acești soldați făceau parte din gruparea concurentă, condusă de liderul formațiunii rivale ZAPU, Joshua Nkomo. În ciuda diferențelor etnice (Msindo, 2012, p. 200)⁷, lucru care, mai devreme sau mai târziu, i-ar fi adus în fața unei confruntări armate (Zhira), conducătorul ZANU solicita ca statul român să depună efort pentru echiparea lor. Acest lucru demonstrează nivelul de maturitate politică a regimului african și a faptului că reușea să conștientizeze că obiectivul de moment, urmărit de ambele grupări, era primordial. Obținerea independenței politice față de Marea Britanie și, mai ales, eliminarea grupării paramilitare a minoritarilor albi care urmăreau să extindă regimul de apartheid (Dubrow, 2014, p. 3)⁸ și în acest spațiu erau obiectivele cele mai importante ce se doreau a fi atinse. Pe parcursul anului următor, se solicita României să-și intensifice efortul de a pregăti militarii trimiși de regimul african ca urmare a posibilităților limitate ale regimului de la Addis Abeba, din Etiopia, de a suplimenta numărul celor pe care deja îi instruia. Acest stat era, la acel moment, deja angajat în susținerea luptei pentru independență a statului Zimbabwe

⁷ Mugabe aparținea grupului etnic Shona, trib asociat populației Bantu, populație majoritară în Rhodesia de Sud, în vreme ce rivalul său aparținea grupului etnic Ndebele, trib care făcea parte din familia populațiilor vorbitoare de limbă Nguni, popor care locuia predominant în Africa de Sud.

⁸ Apartheid a fost un slogan utilizat de minoritatea albilor sud-africani cu origini olandeze (burii) în campania care viza proclamarea independenței de stat în raport cu Imperiul Britanic. Ulterior, acest cuvânt a fost utilizat pentru a promova un regim de segregare rasială instituit în Africa de Sud între anii 1948 și 1994.

prin pregătirea unui număr semnificativ de militari recrutați în special din rândul tribului Nguni.

Într-un interval foarte scurt de timp, partea română și-a îndeplinit obligațiile asumate față de statul african. În luna februarie a anului 1979, consilierul militar și șef al Statului Major Central al Gărzilor Patriotice, generalul Constantin Olteanu⁹, i-a raportat lui Nicolae Ceaușescu faptul că ajutorul militar în valoare de 6.750.000 de lei era îmbarcat pe nava Tîrnăveni și urma să ajungă la destinație pe parcursul aceleiași luni. Următorul pas în etapa de consolidare a relațiilor României cu statul Zimbabwe a fost primirea la sediul Ministerului Apărării de la București a unei delegații formate din membrii ZANU, care au stabilit detaliile necesare sosirii în România a celor 1.000 de militari, precum și elemente cu privire la costurile de transport al acestora în țara noastră. Suma, în valoare de 35.160.000 de lei, urma să fie suportată tot de România (ANIC, f. 20).

Un lucru important de menționat este faptul că România a contribuit semnificativ la dezvoltarea structurilor de apărare a suveranității naționale a spațiului aerian al Zimbabwe. Tot la București au fost stabilite primele nevoi de pregătire a viitoarelor cadre care ar fi urmat să activeze în acest domeniu. Costurile programului de instruire a celor 200 de militari care ar fi urmat să fie încadrați în cadrul structurilor viitorului Stat Major al Forțelor Aeriene au fost evaluate, doar pentru prima fază, la peste 200 de milioane de lei. România urma să pregătească 10 piloți, 30 de persoane specializate ca personal navigant, 10 mecanici de aeronave, 100 de artileriști antiaerieni și 50 de transmisioniști. Fondurile urmau să fie alocate din Fondul de Solidaritate Internațională al C.C. al P.C.R. (Ib., f. 21).

Dezvoltarea colaborării în domeniul militar era doar una dintre componente, statul român urmărind creșterea nivelului de implicare în acțiunile de politică externă ale noului stat și prin pregătirea de viitoare cadre de conducere. În acest sens, a fost stabilit ca, în momentul sosirii militarilor la instruire, aceștia să fie însoțiți și de o serie de lideri politici. Cu ocazia sosirii în România a acestei delegații, au fost stabilite și primele relațiile diplomatice între cele două state. În avion a fost trimis și Lovemore Mazivisa, primul reprezentant al statului african în România. Printre cei care au vizitat România în acea perioadă s-au numărat comisarul național adjunct și membru al Comitetului Central al partidului de guvernământ, Josiah Tungamirai, viitorul șef al Forțelor Aeriene (acesta a fost numit în această funcție în anul 1982,

imediat după întoarcerea din România, unde a fost calificat ca pilot) (Ib., f. 25). O altă persoană importantă care a fost pregătită de statul român a fost Mike (Rex) Tichafa, comandantul militar al provinciei Harare Metropolitan. Ambii ofițeri, ulterior, au încadrat funcții înalte în conducerea militară și politică a noului stat.

Un lucru demn de menționat este faptul că, în acel moment, Mugabe căuta să obțină o poziție solidă nu doar în fața coloniștilor albi, ci și în raport cu adversarii săi africani, cu care deja anticipa că va lupta în perioada ce va urma obținerii independenței de stat. Pentru el, asigurarea unui monopol în colaborarea cu statul român era un imperativ major, care, ulterior i-ar fi putut asigura un flux constant de armament și muniții, precum și o eventuală piață de desfacere pentru mărfurile care ar fi putut fi exportate, în ciuda embargoului pe care britanicii l-ar fi putut impune.

Un capitol important în colaborarea dintre România și Zimbabwe rămânea industria de apărare și formarea de experți care ar fi trebuit să coordoneze noile capacități de producție. În vederea stabilirii viitoarelor detalii cu privire la investițiile ce urmau să fie efectuate de statul român, la negocieri a fost desemnat secretarul C.C. al P.C.R. și membru al Comitetului Politic Executiv, Ion Coman. Prima etapă prevedea ca președintele statului Zimbabwe să desfășoare o vizită în România pentru a vizita locația în care erau instruiți tinerii recruți din țara sa. Exceptând tabără militară din Cincu, județul Brașov, unde erau instruiți militarii africani, în cadrul vizitei de stat, președintele Canaan Banana a vizitat mai multe obiective industriale din vecinătate (Ib., f. 3). Semnificativ, în acest context, este faptul că președintele din Zimbabwe recunoaștea sprijinul acordat de țara noastră, inclusiv în ceea ce privește organizarea politică a statului său, în care, în ciuda faptului că alegerile fuseseră organizate de britanici, organizația ZANU, condusă de el, reușise să obțină o victorie zdrobitoare (Tevera, 1989, pp. 162-165). România a recomandat statului african să continue relațiile dintre cele două formațiuni politice – ZANU și ZAPU – și să coopteze la guvernare inclusiv membri ai minorității albe care dădeau dovadă de înțelegere a noului context politic.

În ciuda faptului că războiul fusese câștigat, liderii din Zimbabwe menționau marile distrugerii materiale lăsate în urmă și necesitățile urgente pentru reșezarea miilor de refugiați, reconstrucția fermelor distruse și chiar menținerea în teren, în anumite spații, a unor posturi cu militari înarmați, care ar fi trebuit să respingă orice posibilă încălcare a suveranității naționale (ANIC, 168/1980, f. 5). Colaborarea cu România era privită de liderii din Zimbabwe drept o oportunitate de a infirma teoria „imperialiștilor și colonialiștilor” care susțineau că, începând cu acel moment, dezvoltarea economică a acestui stat nu mai era posibilă. România își dorea să se afirme ca principalul model pentru emanciparea statelor în curs de dezvoltare

⁹ Generalul Constantin Olteanu era considerat, în acel moment, unul dintre oamenii de încredere ai lui Nicolae Ceaușescu, care, începând cu anul 1971, își asumase eliminarea din rândul cadrelor active ale Armatei Române a unui număr semnificativ de ofițeri școlarizați în URSS, parte dintre ei cadre active ale serviciului de informații sovietice KGB. Pentru sprijinul acordat în luna martie 1980, el a fost numit ministru al apărării naționale, funcție pe care a îndeplinit-o până în luna decembrie a anului 1985, moment în care a fost numit prim-secretar și Primar general al Bucureștiului. Ultima funcție importantă deținută până la momentul decembrie 1989 a fost Secretar general al Comitetului Central al P.C.R. pentru relații externe. (N.A.).

și să promoveze modelul „coexistenței pașnice” cu statele din lumea capitalistă cu care ar fi trebuit să colaboreze în continuare, singura excepție menționată fiind Africa de Sud, condusă, în acel moment, de un regim rasist (Ib., f. 10).

CONCLUZII

Acest capitol al istoriei noastre recente a fost foarte puțin analizat și, în puținele ocazii în care s-a vorbit, din păcate, au fost aduse în discuție doar neajunsurile de natură economică suferite de statul român. După ani întregi în care România a investit în susținerea economică, politică și militară a noului stat, așa cum era de așteptat, țara noastră a semnat mai multe contracte care vizau acordarea de credite pe termen lung în vederea dezvoltării unor ramuri industriale. Multe dintre noile întreprinderi ar fi funcționat în regim de întreprinderi mixte, în care o parte importantă a viitoarelor profituri ar fi revenit statului român. Primele investiții fuseseră făcute în sectorul minier, pentru care statul român exportase utilaje care urmau să fie decontate prin intermediul materiilor prime extrase. O altă contribuție importantă la dezvoltarea acestui sector a fost asigurată de inginerii geologi români care au desfășurat prospecțiuni și au oferit predictibilitate pentru viitoarele investiții. Pentru dezvoltarea mai rapidă a acestor întreprinderi, reprezentanții României își arătasera disponibilitatea de a coopera inclusiv cu firme cu capital privat (Ib., f. 8).

În mod normal, aceste pierderi economice sunt specifice oricărei perioade de formare a unei piețe de desfacere, ele fiind suportate inclusiv de marile puteri. Interesant de urmărit este faptul că fostele puteri coloniale au declarat, pentru perioada în care au controlat aceste teritorii, că balanța lor comercială este puternic dezechilibrată, ele înregistrând pierderi considerabile, ca urmare a incapacității de a pune în valoare investițiile economice făcute aici. Acest lucru indică clar faptul că, și în cazul statului român, rezultatele colaborării ar fi urmat să apară pe parcurs. Din păcate, după colapsul sistemului socialist, survenit la finalul Războiului Rece, statul român a renunțat, voit sau ca urmare a incapacității sale financiare, la majoritatea investițiilor pe care le-a făcut în Africa, punând, astfel, punct unui episod atipic al istoriei noastre naționale

BIBLIOGRAFIE:

1. Arhivele Naționale Istorice Centrale/ANIC, Fond C.C. al P.C.R., Secția Relații Externe, Dosar 22/1970, f. 14, 15, 21, 39, 50, 72, 74, 102, 107-113, 118, 126; Dosar 32/1979, f. 3, 5, 8, 20, 21, 25; Dosar 168/1980, f. 5, 8, 10.
2. Brown, T. *Contestation, confusion and corruption: Market-based land reform in Zambia*. În Sandra Evers, Marja Spierenburg, Harry Wels, eds. (noiembrie 2005). *Competing Jurisdictions: Settling Land Claims in Africa*. Leiden: Brill Academic Publishers.

3. Darwin, J. (2021). *Visul imperial. Ascensiunea și căderea puterii globale 1400-2000*. București: Editura Litera.
4. Dubrow, S. (2014). *Apartheid 1948-1994*. Oxford University Press.
5. Frankopan, P. (2019). *Drumurile mătăsii. O nouă istorie a lumii*. București: Editura Trei.
6. Good, K. (1989). *Debt and the one-party state in Zambia*. În *The Journal of Modern African Studies*, 27.2.
7. Hlihor, Const. (2024). *Cu „mâinile altora”. România și războaiele prin intermediari în Africa 1970-1985*. Cluj-Napoca: Editura Școala Ardeleană.
8. Melinescu, N. (2024). *Reporter TV în Africa în timpul Războiului Rece*. Interviu de istorie orală, colecția de documente audio-video a autorului, apud Hlihor, Const. (2024). *Cu „mâinile altora”, op. cit.* la pct. 7.
9. Moorcraft, P., McLaughlin, P. (2008). *The Rhodesia War. A military history*. Pennsylvania: Stackpole Books, Mechanicsburg, https://books.google.ro/books?id=oL-jaeM63P8C&printsec=frontcover&hl=ro&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false, accesat la 20 octombrie 2024.
10. Msindo, E. (2012). *Ethnicity in Zimbabwe. Transformations in Kalanga and Ndebele societies 1960-1990*. New York: University of Rochester Press.
11. Ndlovu-Gatsheni, S.J. (2017). *Joshua Mqabuko Nkomo of Zimbabwe: Politics, Power, and Memory*. Editura Palgrave Macmillan.
12. Nyerere, J.K. (1965). *Rhodesia in the context of Southern Africa*. În *Foreign Affairs*, nr. 44.
13. Shurmer-Smith, P. (2011). *Once the dust of Africa is in your blood: tracking Northern Rhodesia's white diaspora*. ACME: An International E-Journal for Critical Geographies, nr. 10.
14. Stockwell, S.E. (2007). *The British Empire: Themes and Perspectives*. Blackwell Publishing.
15. Tevera, D.S. (1989). *Voting Patterns in Zimbabwe's Elections of 1980 and 1985*. În *Geography*, vol. 74, nr. 2, JSTOR, <http://www.jstor.org/stable/40571607>, accesat la 20 octombrie 2024.
16. Tomlinson, B.R. (2003). *What Was the Third World?* În *Journal of Contemporary History*, nr. 2, <http://www.jstor.org/stable/3180660>, accesat la 22 iulie 2024.
17. Zaayman, W.H. (2010). *Three Scrambles for Africa*. Cehia: Praga, <https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/35273/140025509.pdf?sequence=1&isAllowed=y>, accesat la 12 octombrie 2024.
18. Zhira, M. *Uncovering the reality of state violence in Western Zimbabwe, 1982-1987*, <https://journals.library.ualberta.ca/pi/index.php/pi/article/view/1440/978>, accesat la 24 septembrie 2024.

REGRUPĂRI POLITICO-DIPLOMATICE ȘI IMPLICAȚII MILITARE LA MAREA NEAGRĂ (FEBRUARIE-OCTOMBRIE 1939)

Dr. George-Daniel UNGUREANU

Depozitul Central de Arhivă „General Grigore Constandache” din Pitești
10.55535/GMR.2024.4.48

Generally speaking, the main events marking the development of international relations during the tumultuous year 1939, at least in Europe, were framed, chronologically, into March and April, respectively August and September. However, February 1939 saw the regular annual meeting of the Balkan Entente's Permanent Council (in Bucharest) and also the Soviet initiative for a "Black Sea Pact"; while, in October, it was concluded the trilateral pact between Turkey, Britain and France, immediately after the failure of the Soviet-Turkish discussions on a bilateral alliance pact. Meanwhile, several dramatic political and diplomatic changes had also taken place in this part of Europe, mainly as a result of the surprising German-Soviet rapprochement from August 1939. The main sources of the article consist of documents from Romanian military and diplomatic archives, supplemented by a series of historiographical contributions, quite diverse in origin and language.

Keywords: alliances; agreements; balance of power; intelligence; war;

INTRODUCERE

Evenimentele și evoluțiile din cursul dramaticului an 1939 au făcut și continuă să facă obiectul unui număr uriaș de contribuții istoriografice, din motive mai mult decât evidente pentru orice cunoscător de istorie. Atunci când se pune problema unor delimitări cronologice în cadrul acestui an de răscruce în istoria europeană și universală, marea majoritate a specialiștilor în domeniu iau în considerare, ca elemente de reper, destrămarea totală a statului cehoslovac, la jumătatea lunii martie, urmată de renunțarea din partea Franței și a Marii Britanii la politica de conciliatorism în raport cu Germania, apoi de inițierea unor contacte, respectiv, din 14 aprilie, a unor tratative cu URSS, în vederea stăvilirii expansionismului german în centrul Europei, contactele și negocierile germano-sovietice (încheiate cu semnarea Pactului Ribbentrop-Molotov, Moscova, 23/24 august 1939), declanșarea războiului în Europa (la începutul lunii septembrie), înfrângerea și împărțirea Poloniei și, uneori, începutul „Războiului de Iarnă” dintre URSS și Finlanda, la sfârșitul lunii noiembrie.

Articolul de față este unul atipic din acest punct de vedere, având ca repere cronologice principale două luni calendaristice mai puțin dramatice din anul de foc 1939, anume februarie și octombrie. Totuși, în ceea ce ne privește, considerăm că aceste luni au fost de o importanță aparte, dacă avem în vedere evoluțiile politice, diplomatice și militare din zona Mării Negre. Astfel, la începutul lui februarie 1939, în contextul unui dineu oferit de ambasada Republicii Turcia, șeful diplomației sovietice, Maksim Maksimovici Litvinov, a lansat ideea unui „Pact al Mării Negre”, alcătuit din URSS, Turcia și Bulgaria, ca alternativă la Antanta Balcanică (Hitchens, 1983, p. 115), alianță regională alcătuită din România, Turcia, Grecia și Iugoslavia. În discuțiile de la ambasada Turciei, Litvinov nu menționase România, deși statul român avea o ieșire destul de largă la Marea Neagră. Totuși, pe la finele lunii ianuarie, partea sovietică inițiasse deja anumite sondaje privind un asemenea pact, pe lângă diplomații români acreditați la Moscova (Dobrinescu-Pătroiu, 1992, pp. 16-17). Între 20 și 22 februarie 1939, s-a desfășurat la București reuniunea obișnuită anuală a Consiliului Permanent al Antantei Balcanice (I.P.E.R.D., 2003, pp. 309-310).

STATELE RIVERANE MĂRII NEGRE LA ÎNCEPUTUL ANULUI 1939

Așa-numitul „*Acord*” de la München, perfectat la finele lunii septembrie 1938, a marcat apogeul politicii de conciliatorism, practicate de Marea Britanie și Franța în raport cu Germania, precum și începutul destrămării Republicii Cehoslovace. De asemenea, actul politico-diplomatic menționat a reprezentat și un moment de excludere a Uniunii Sovietice din concertul Marilor Puteri europene, de către tandemul Londra-Paris și Axa Berlin-Roma (Kissinger, 2001, pp. 272-278). Actualitatea politico-diplomatică europeană avea să stea sub semnul aranjamentelor din capitala Bavariei până la jumătatea lui martie 1939.

De departe cel mai puternic stat din zona Mării Negre, Uniunea Sovietică părea a se găsi, în iarna 1938-1939, într-o situație de izolare și slăbiciune fără precedent, după războiul civil din anii 1918-1921. Pe plan intern, epurările staliniste afectaseră și structurile superioare ale Armatei Roșii, iar statul sovietic, ignorat la München, se confrunta și cu acțiuni militare ostile în Extremul Orient, din partea Japoniei; ca soluție, Stalin și unii dintre colaboratorii săi luau în calcul tot mai mult varianta unei înțelegeri directe cu Germania, fiind emise anumite semnale discrete către Berlin (Ib., pp. 297-299; Constantiniu, 2010, pp. 85-86).

Anul 1939 găsea URSS cu o populație de circa 170.000.000. de locuitori (suprafața: peste 21.000.000 km²). Dezvoltarea impetuoasă a industriei grele și colaborările între statul sovietic și state sau firme din lumea capitalistă au înglobat sau implicat și o importantă dimensiune militară, fapt cunoscut, cel puțin la modul general și parțial, în afara Uniunii Sovietice, inclusiv în România. Întrucât, spre deosebire de Rusia țaristă antebelică, statul sovietic interbelic nu mai avea decât o deschidere scurtă la Marea Baltică, importanța comercială și militaro-strategică a Mării Negre și a coastei Peninsulei Kola sporise (Colecția XIV, crt. 254/1939, f. 16). Oricum, serviciile informative ale armatei române semnalau, la începutul anului 1939, o „*febrilă activitate în toate șantierele navale*” sovietice, fiind în construcție trei cuirasate și șapte crucișătoare mari. Uniunea Sovietică dispunea de nu mai puțin de 160 de submarine, dintre care doar „*o mică parte*” erau dislocate în Marea Neagră, situație pusă pe seama altor amenințări, anume niponă, în Extremul Orient, respectiv germană, la Marea Baltică (Ib., f. 23). Totodată, o mare importanță era acordată de către conducătorii politici și comandanții militari sovietici dezvoltării aviației (Fond 5417, crt. 900/1939, passim). În mediile militare românești, fusese deja sesizată tendința URSS de a crea *glacis*-uri (cuvântul este utilizat textual) strategice, deocamdată (doar) în Extremul Orient, R.P. Mongolă și Republica Tuva fiind percepute astfel (Colecția XIV, crt. 254/1939, ff. 18-19).

Pentru România, obiectivul fundamental de politică externă, la începutul anului 1939, rămăsese acela de a-și păstra integritatea teritorială, fără a exclude însă total posibilitatea unor concesi teritoriale în Dobrogea de Sud (Cadrilater), teritoriu cu populație preponderent neromânească, obținut de la Bulgaria în vara anului 1913.

Din punct de vedere politico-diplomatic, în condițiile disoluției statului cehoslovac (și, implicit, ale Micii Antante), România întreținea relații privilegiate cu Franța, Marea Britanie, Polonia și statele aliate din cadrul Antantei Balcanice, legațiile românești de la Paris, Ankara, Atena și Belgrad, dar nu și cele de la Londra și Varșovia, fiind ridicate la rang de ambasadă în iarna 1938-1939 (I.P.E.R.D., 2003, pp. 308-309).

Raporturile cu Germania trecuseră printr-o criză la cumpăna anilor 1938-1939, după asasinarea lui Corneliu Zelea Codreanu și a altor fruntași ai Mișcării Legionare, din ordinul regelui Carol al II-lea, dar pragmatismul a învins atât la București, cât și la Berlin, criza diplomatică fiind depășită la începutul lunii februarie 1939. Pentru guvernării de la București, necesitățile de materii prime ale Germaniei (în primul rând, cereale și petrol) reprezentau o premisă solidă nu doar pentru dezvoltarea schimburilor comerciale bilaterale, ci și, pe cale de consecință, pentru a disjunge Reich-ul de Ungaria și Bulgaria și a-l cointeresa în menținerea granițelor României Mari (Haynes, 2003, pp. 75-77). În consecință, în luna februarie au fost demarate discuții pentru încheierea unui tratat economic bilateral, care aveau să fie finalizate la 23 martie (Ib., pp. 85-90).

Mult mai problematice și imprevizibile erau relațiile cu URSS, în primul rând din cauza nerecunoașterii explicite de către Moscova a unirii Basarabiei cu România, *ipso facto* a frontierei comune pe cursul Nistrului. Oportunitățile comerciale bilaterale erau reduse, iar factorul ideologic își spunea și el cuvântul. Relațiile diplomatice bilaterale fuseseră restabilite în 1934, dar, după rechemarea lui Mihail S. Ostrovski, urmată de fuga înlocuitorului său interimar, Fiodor Butenko, în Italia (ianuarie-februarie 1938), guvernul sovietic nu mai desemnase un ministru plenipotențiar la București (Dobrinescu, 1991, pp. 116-117, 177).

Potențialul mobilizabil al României se cifra, teoretic, în anul 1939, la circa 3,5 milioane, reprezentând ceva mai mult de o șesime din totalul populației, însă în documentele de mobilizare figurau efectiv doar 1,55 milioane de oameni, grupabili în patru armate sau 11 corpuri de armată. Experții din conducerea Marelui Stat Major apreciau: „*Există forțe umane*”, dar, „*deocamdată, lipsa de materiale de război limitează numărul de mari unități ce putem mobiliza, cu toate că nevoile ar impune o majorare a prevederilor actualului plan de mobilizare.*” (Istoria românilor,

VIII, 2003, pp. 205-206). Forțele militare navale române includeau Divizia de Mare și Divizia de Dunăre, a căror dezvoltare era, în general, subfinanțată; în anii 1936 și 1939 au fost elaborate și aprobate noi programe navale, însă puține dintre prevederile acestora aveau să fie materializate, abia la 23 mai 1939 fiind lansat la apă primul submarin românesc, „*Delfinul*” (Ib., p. 200).

Republica Turcia suferise șocul pierderii autoritarului său lider fondator, Mustafa Kemal (supranumit *Atatürk*), la 10 noiembrie 1938. Locul acestuia fusese preluat de către un colaborator apropiat, İsmet İnönü, care avea să rămână președinte al Republicii preț de 11 ani și jumătate. La 25 ianuarie 1939, Mahmûd Celâl Bayar era înlocuit în funcția de prim-ministru de către Refik Saydam (Popa-Matei, 2002, p.534), iar Şükrü Saracoğlu îi succeda lui Tevfik Rüşdü Aras la cârma diplomației turce.

Suprafața Republicii Turcia era, la începutul anului 1939 (înainte de dobândirea zonei Hatay/Alexandrette, inclusă după Primul Război Mondial în Siria Franceză), de 763.000 km², dintre care numai 24.000 în Europa, formând așa-numita Tracie orientală (Fond 5417, crt. 878/1939, f. 29). Populația ajunsese la aproape 17,5 milioane de locuitori, sporind cu circa un sfert în decurs de 12 ani (Kyçyku, 2005, p. 95). Efectivele de pace ale armatei turce includeau circa 10.000 de ofițeri, 20.000 de subofițeri și 150.000 trupă (echivalentul a două contingente), în timp ce efectivele mobilizabile erau estimate la un maximum de 1.200.000 de oameni (Fond 5417, crt. 878/1939, ff. 9-13).

Pe plan politico-diplomatic, statul turc ducea o politică de echilibru între Uniunea Sovietică (marele său aliat inițial) și Marile Democrații occidentale (Franța și Marea Britanie), cu care își ameliorase progresiv relațiile în cel de-al doilea deceniu interbelic, fără a risca însă deteriorarea legăturilor cu URSS (Biagini, 2005, pp. 111-114). Turcia se pronunța ferm împotriva revizionismului teritorial promovat de Germania și Italia, însă, pe plan economic, conduita regimului de la Ankara era mai nuanțată, în anul 1938, Germania ajungând să preia 44% din exporturile Turciei și să furnizeze 11% din importuri (Özden, 2013, p. 94).

Cel mai mic și slab populat dintre cele patru state cu ieșire la Marea Neagră, Bulgaria, nu făcea parte din nicio alianță regională, promovând așa-numitul „*revizionism pașnic*”. Între 65% și 70% din importul și exportul Bulgariei se desfășura cu Germania, ponderea micului stat balcanic în comerțul exterior al *Reich*-ului fiind însă de doar 2%. După momentul München, crescuseră exponențial speranțele în obținerea pe cale pașnică a unor câștiguri teritoriale, cea mai vehiculată revendicare fiind Dobrogea de Sud, întrucât România părea a fi cel mai izolat și vulnerabil vecin (Ungureanu, 2009, pp. 327-333).

Având o suprafață de 103.000 km² și aproape 6.000.000 de locuitori, Bulgaria anului 1939 putea mobiliza, teoretic, circa 750.000-800.000 de oameni, însă, practic, efectivele instruite mobilizabile nu depășeau 500.000. Armata bulgară includea 14 divizii de infanterie, două divizii rapide, o divizie de munte și o divizie de mare. Aceasta din urmă includea două regimente de marină și două regimente de artilerie-coastă. Cele două regimente de marină erau dotate, conform informațiilor de care dispunea Marele Stat Major român, cu patru torpiloare, șase șalupe, trei nave auxiliare și unul sau două submarine, în timp ce regimentele de artilerie-coastă includeau fiecare câte două divizioane, dispunând de 72 de piese de diferite calibre (Colecția XIV, crt. 213/1939, passim).

Din punct de vedere militar, România, Turcia și Bulgaria se confruntau cu o serie de probleme și dificultăți similare: slaba dezvoltare a industriei proprii de armament și dependența de importuri, vechimea și eterogenitatea armamentului, gradul scăzut de motomecanizare etc., începând din 1936 fiind declanșate eforturi precipitate și doar parțial încununate de succes pentru remedierea acestor lipsuri.

În cadrul reuniunii din februarie 1939, de la București, a Consiliului Permanent al Antantei Balcanice, au ieșit din nou în evidență tendințele divergente din cadrul alianței, apărute încă din 1936/1937. Astfel, Grecia și Turcia se pronunțau pentru întărirea colaborării cu Marea Britanie și Franța, în timp ce Iugoslavia promova o politică tot mai „*echidistantă*” între Marile Puteri, conduită favorabilă, în fond, Axei Berlin-Roma, iar diplomația românească încerca să păstreze unitatea alianței. Bulgaria clama, pe de o parte, disponibilitatea de aderare la alianță, în condițiile satisfacerii unor revendicări teritoriale, iar pe de altă parte încerca să izoleze România și Grecia, prin dezvoltarea legăturilor cu Iugoslavia și Turcia (Ungureanu, ib., pp. 330-331).

La începutul anului 1939, relațiile sovieto-turce se mențineau bune, ameliorarea progresivă a raporturilor Turciei cu Marea Britanie și Franța nevenind în contradicție cu interesele URSS, pe de o parte, datorită precauției guvernului de la Ankara, iar pe de altă parte, datorită faptului că Uniunea Sovietică se situa încă în tabăra antirevizionistă. Precauțiile diplomației turce în raport cu marele vecin septentrional s-au manifestat și în cadrul Antantei Balcanice. Însuși documentul fondator al acestei alianțe regionale consemna, în anexa secretă, lipsa de disponibilitate a Turciei pentru implicarea într-un conflict cu URSS (I.P.E.R.D., 2003, p. 281), rezervă cunoscută în mediile diplomatice drept „*clauza rusă*”. Totuși, rezervele exprimate în mod categoric la începutul anului 1934 aveau să fie parțial atenuate spre finele anului 1937, când, printr-o scrisoare oficială a mareșalului Fevzi Çakmak, statul

turc și-a asumat obligația să acționeze împotriva Bulgariei, în caz de atac conjugat sovieto-bulgar asupra României (Ib., p. 302).

Pentru specificul relațiilor româno-sovietice în prima cincime a anului 1939, foarte relevant este conținutul discuției din 8 februarie, între M.M. Litvinov și ministrul român la Moscova, Nicolae Dianu. Conform diplomatului român, Litvinov și-a început expunerea prin a critica pasivitatea Marii Britanii și Franței în raport cu Germania, arătând, totodată, că URSS primise și respinsese o serie de propuneri de colaborare economică, venite de la Berlin. În continuare, înaltul demnitar sovietic s-a referit la ruperea relațiilor diplomatice cu Ungaria horthystă, ca urmare a adeziunii acesteia din urmă la Pactul Antikomintern, considerat „*un pact al agresorilor*” îndreptat însă, în primul rând, contra Franței și a Marii Britanii (!), iar spre final, a căutat să minimalizeze, în ochii interlocutorului român, pericolul revizionismului bulgar și, mai ales, semnificația unor referiri la Basarabia din presa locală sovietică, respectiv a ne-desemnării unui ministru plenipotențiar la București (M.A.E.R.-M.A.E.F.R., 2003, doc. 102, pp. 220-222).

Relațiile sovieto-bulgare începeau să cunoască tendințe de ameliorare și amplificare, pe plan economic, cultural, jurnalistic și propagandistic, evoluție sesizată și la nivelul structurilor militare informative românești, care consemnau inclusiv restabilirea colaborării între organizațiile subversive bulgare de dreapta (naționaliste) și cele de stânga din Dobrogea (Fond 950, crt. 651/1938, ff. 46-47; Ib., crt. 227/1939, ff. 159-160); de altfel, sondajele diplomatice bulgare întreprinse la Moscova în „*problema dobrogeană*”, în noiembrie 1938 și ianuarie 1939, se încheiaseră cu rezultate încurajatoare (Ungureanu, p. 330).

Încurajați de climatul general-european tot mai favorabil revizionismului teritorial, guvernării de la Sofia au abandonat, practic, tratativele directe cu România, inițiate în anul 1933, în vederea încheierii unui tratat bilateral pe baza frontierelor existente; metoda utilizată a fost cea a amânării *sine die*, conjugată cu revenirea asupra unor aspecte anterior convenite (Ib., pp. 332-333).

Relațiile turco-bulgare erau dominate, în această vreme, de eforturile diplomatice turcești în vederea atragerii Bulgariei în Antanta Balcanică și, totodată, grevate de tensiunile datorate tratamentului aplicat de către autoritățile bulgare minorității turco-musulmane din țară, reprezentând circa o zecime din totalul populației sau, în cifre absolute, circa 600.000 de suflete (Stănciugel, 2008, p. 171).

În prima jumătate a lunii februarie 1939, s-a produs, în Iugoslavia, înlocuirea guvernului Milan Stojadinović cu un guvern condus de către Dragișa Cvetković. Acest gest al prințului-regent Paul (Pavle, în sârbește) avea la bază atât rațiuni de politică internă, cât și de politică externă, prințul regent nefiind de acord

cu alunecarea Iugoslaviei în siajul Axei Berlin-Roma (Jelavich, 2000, pp. 187, 197), ceea ce se cunoștea și în anumite medii informativ-militare românești (Fond 950, crt. 201/1938, f. 157).

În cadrul reuniunii anuale a Consiliului Permanent al Antantei Balcanice de la București (20-22 februarie 1939), s-au manifestat și anumite diferențe de atitudine în fața pretențiilor teritoriale bulgare. În ajunul reuniunii, Gheorghe Kiosseivanov, șeful guvernului de la Sofia și, totodată, al diplomației bulgare, căutase să-l convingă pe Şükrü Saracoğlu de justetea și oportunitatea cedării Dobrogei de Sud, ca o condiție *sine qua non* pentru adeziunea Bulgariei la Antanta Balcanică, dorită foarte mult la Ankara, însă, la București, Grigore Gafencu și Ioannis Metaxas (șeful guvernului de la Atena) s-au opus ferm oricăror concesiilor teritoriale, pronunțându-se pentru colaborare regională pe baza frontierelor existente (Ungureanu, p. 331). După semnarea pactului bulgaro-iugoslav de „*prietenie veșnică*” din 24 ianuarie 1937, revizionismul bulgar fusese canalizat spre Grecia și România.

ULTIMELE LUNI DE PACE (MARTIE-AUGUST 1939)

Lichidarea statalității cehoslovace, la jumătatea lunii martie 1939, de către Germania nazistă, cu concursul naționaliștilor slovaci și al Ungariei horthyste, în ciuda tuturor asigurărilor anterioare, a determinat Marea Britanie și Franța să renunțe la politica de conciliatorism și să inițieze demersuri diplomatice pentru edificarea unui front antirevizionist cât mai larg în centrul și sud-estul Europei, incluzând și Uniunea Sovietică. Aceste proiecte și demersuri politico-diplomatice, cu importante implicații militare, au dominat actualitatea europeană până la perfectarea pactului Ribbentrop-Molotov, care a dat, practic, semnalul pentru izbucnirea războiului în Europa.

Evoluțiile politico-teritoriale dramatice din imediata vecinătate a României, suprapuse cronologic ultimelor etape ale negocierilor pentru tratatul economic româno-german, au creat o atmosferă tensionată în România, în acest context fiind decretată mobilizarea câtorva contingente și fiind lansat zvonul despre un ultimatum dat de *Reich* guvernului de la București, în vederea perfectării rapide a tratatului economic bilateral („*incidentul Tilea*”).

Chiar la 17 martie 1939, Virgil Violel Tilea, ministrul României la Londra, a avut o discuție cu reprezentantul Turciei în capitala britanică, și anume fostul ministru de externe Tevfik Rüştü Aras. Diplomatul turc s-a pronunțat ferm pentru formarea unui pact al Mării Negre și pentru consolidarea Antantei Balcanice, fiind ferm convins

că Uniunea Sovietică era interesată în blocarea expansiunii germane (Dobrinescu-Pătroiu, 1992, p. 28). A doua zi, atașatul militar român la Ankara, locotenent-colonelul Traian Teodorescu, arăta, în cuprinsul unui raport, faptul că atât guvernul Turciei, cât și opinia publică își doreau transformarea Antantei Balcanice într-o „*entitate politică externă cu scopuri mai largi decât actualmente*” (Fond 5417, crt. 830/1939, ff. 29-30).

Pentru diplomația turcă, proiectul Pactului Mării Negre nu venea, deci, în contradicție cu obiectivul consolidării Antantei Balcanice, fiind complementar acestuia, spre deosebire de propunerea inițială sovietică de la începutul lui februarie.

În perioada 17-19 martie 1939, Gheorghi Kiosseivanov a efectuat o vizită oficială în Turcia. În acest context, așa cum consemnează o multitudine de surse militare și diplomatice, demnitarii turci și-au manifestat, în modul cel mai clar și categoric hotărârea de a-și respecta obligațiile de aliat regional al României, în caz de atac bulgar asupra României, indiferent de alte circumstanțe ipotetice, evocate succesiv de către șeful guvernului de la Sofia și al diplomației bulgare: implicarea Ungariei și a Germaniei, pasivitatea celorlalți aliați balcanici etc. (Ungureanu, p. 332). Atașatul militar Teodorescu a transmis un raport pe această temă, la 22 martie 1939 (Fond 5417, crt. 830, ff. 9-12). Într-o discuție cu locotenent-colonelul Teodorescu, șeful Marelui Stat Major al armatei turce, mareșalul Fevzi Çakmak, și-a asigurat interlocutorul că Turcia dispunea de suficiente forțe pentru a neutraliza Bulgaria, chiar și în eventualitatea unui atac italian în regiunea Izmir (Ib., ff. 15-16). De asemenea, atașatul militar român de la Ankara comunica, la 22 martie 1939, faptul că primise asigurări din partea ambasadorului sovietic, Aleksei V. Terentiev („*Dacă România ține ferm, Rusia o va aproviziona cu tot ce are nevoie*”), exprimându-și, totodată, surprindea și suspiciunea față de atitudinea diplomaților sovietici din Turcia față de omologii români, considerată „*exagerat de curtenitoare*” (Ib., ff. 16-17).

A doua zi, a fost perfectat tratatul economic româno-german. Evenimentul a fost salutat la Berlin și Roma, criticat la Londra, Paris și Moscova, stârnind însă consternare la Budapesta și Sofia (Dobrinescu-Pătroiu-Nicolescu, 1999, pp. 226-227), ceea ce confirma, cel puțin temporar și parțial, corectitudinea anumitor calcule politico-diplomatice ale guvernanților de la București.

La 29 martie 1939, prin vocea lui M.M. Litvinov, guvernul sovietic și-a exprimat, în fața diplomatului român Nicolae Dianu, nu doar nemulțumirea, ci și unele suspiciuni față de conținutul și semnificațiile tratatului economic româno-german încheiat în urmă cu șase zile, inclusiv față de anumite presupuse clauze secrete

ale acestuia, susceptibile, în viziunea sovieticilor, de a transforma România într-o bază a expansionismului german la Marea Neagră. Șeful diplomației sovietice a pus în legătură actul de la 23 martie 1939 cu anumite poziții „*antisovietice*” din România și a reiterat cunoscuta sa poziție privind inutilitatea și inoportunitatea unei declarații oficiale sovietice de recunoaștere explicită a suveranității României asupra Basarabiei (M.A.E.R.-M.A.E.F.R., 2003, doc. 107, pp. 227-228).

La 8-9 aprilie 1939, ministrul de externe al României, Grigore Gafencu, a efectuat o vizită la Ankara, unde a purtat discuții cu omologul său turc, Şükrü Saracoğlu (I.P.E.R.D., 2003, pp. 312-313). Acest moment diplomatic a fost comentat favorabil de către agenția sovietică de presă TASS, probabil pe baza informațiilor provenite de la însărcinatul cu afaceri al URSS la București, Pavel G. Kukoliev (Fond 5417, crt. 830/1939, ff. 2-4).

Un moment diplomatic și mai important s-a consumat la 13 aprilie 1939, când Franța și Marea Britanie au anunțat în mod concomitent acordarea unilaterală de garanții solemne, vizând independența României și a Greciei (I.P.E.R.D., 2003, p. 313). Acest act avea o valoare mai mult morală și arăta, cel puțin în cazul României, o atitudine semi-angajantă de ambele părți: Franța și Marea Britanie evitau să garanteze explicit integritatea teritorială a României, păstrându-și, astfel, o anumită marjă de negociere cu Ungaria, Bulgaria și, mai ales, cu URSS, în timp ce România, la rândul său, evita să-și asume o poziție foarte categorică favorabilă celor două puteri garante, pentru a nu rupe, cel puțin deocamdată, toate punțile cu Germania, văzută ca o contrapondere la URSS.

La 14 aprilie 1939 au început, la Moscova, tratativele tripartite franco-britanico-sovietice, care aveau să dureze mai bine de patru luni, fără a se încheia cu un rezultat concret. Suspiciunile reciproce și divergențele de viziune și de interese aveau să se dovedească mai puternice decât potențialii factori de apropiere.

De nedepășit s-au dovedit o serie de aspecte privind statele central și est-europene situate între Germania și URSS, reticente față de marea putere bolșevică, dar care făceau obiectul unor exigențe și condiții puse de partea sovietică negociatorilor francezi și britanici. Foarte multă neliniște a provocat, în vara anului 1939, în toate aceste state mici și mijlocii, propunerea sovietică adresată Franței și Marii Britanii, privind includerea în textul viitoarei înțelegeri tripartite a sintagmei „*agresiune indirectă*”, definite ca o schimbare de politică internă a unui stat terț, în avantajul agresorului, ceea ce deschidea largi posibilități de ingerință în treburile interne ale acestor state (Kissinger, 2001, p. 305; Constantiniu, 2010, pp. 86-87).

Pe plan regional, pentru cea de-a doua jumătate a lunii aprilie 1939, putem consemna și o anumită nemulțumire manifestată de partea turcă, prin Şükrü Saracoğlu, față de atitudinea considerată prea intransigentă a diplomației românești în problema Dobrogei de Sud (Stănciugel, p. 175). Totuși, în perioada martie-aprilie 1939, cercurile diriguitoare de la București luau în calcul varianta cedării parțiale a Cadrilaterului, însă numai cu condiția ca Bulgaria să adere la Antanta Balcanică sau la un sistem de alianțe apropiat de Marea Britanie și Franța (Ungureanu, pp. 332-335). Exigențele bulgare erau însă mai ample, iar disponibilitățile, mult mai mici. Astfel, la 19 aprilie 1939, Gheorghi Kiosseivanov a transmis tuturor misiunilor diplomatice bulgare Directiva nr. 19, în șase puncte, privind poziția, conduita și scopurile Bulgariei în contextul general european al momentului. Conform documentului citat, revendicările teritoriale minimale bulgare erau Dobrogea de Sud și Tracia apuseană, iar disponibilitatea pentru integrarea într-un sistem regional de alianță era aproape nulă (I.I.D., 1993, partea a doua, doc. 44, pp. 358-359).

În perioada 26 aprilie-8 mai 1939, Vladimir Petrovici Potëmkin, unul dintre adjuncții șefului diplomației sovietice, a efectuat un turneu regional, incluzând România, Bulgaria, Turcia și retur, anume statele direct riverane Mării Negre. Cu câteva zile înainte de începerea acestui turneu, V.P. Potëmkin a avut o întâlnire cu Nicolae Dianu, în cursul căreia a subliniat importanța strategică a României și a Turciei pentru securitatea granițelor sud-vestice ale Uniunii Sovietice (Dobrinescu-Pătroi, 1992, p. 70).

În cursul deplasării sale prin România, spre Sofia, demnitarul sovietic nu a fost invitat la discuții cu niciun înalt oficial român, pentru a nu indispuce Germania (Haynes, 2003, p. 109). Tot dorința de a nu provoca Germania a reprezentat și explicația oferită la finele lui aprilie 1939 de către Grigore Gafencu interlocutorilor săi francezi, în cursul unei vizite efectuate la Paris, atunci când a fost chestionat în privința reticențelor României față de Uniunea Sovietică (Dobrinescu-Pătroi, pp. 76-77).

La începutul lunii mai, ambasadorul României în Turcia, Vasile Stoica, primea și el, din partea lui Şükrü Saracoğlu, sugestii în direcția ameliorării raporturilor româno-sovietice. Șeful diplomației turce a căutat să-i demonstreze ambasadorului Stoica lipsa de viabilitate a planurilor antirevizioniste implicând centrul și sud-estul Europei, în absența colaborării, cel puțin pasive (neutralitate binevoitoare) din partea URSS (Stănciugel, p. 187). Președintele Republicii Turcia, İsmet İnönü, mergea și mai departe cu raționamentele politico-militare, apreciind, în discuțiile cu interlocutori francezi și britanici, că, în caz de război, Armata Roșie trebuia implicată

direct și masiv contra Germaniei, astfel încât să nu se dea Uniunii Sovietice șansa de a rămâne neutră și de a profita de epuizarea reciprocă a combatanților, pentru a-și extinde, apoi, regimul social-politic în Europa (Ib.).

Tot la începutul lunii mai, ajuns la Ankara, Potëmkin s-a întreținut și cu ambasadorul Franței în Turcia, R. Massigli, responsabilul diplomatic sovietic lăsând să se înțeleagă că exista posibilitatea ca URSS să dea publicității o declarație oficială privind renunțarea la orice pretenții asupra Basarabiei; informația a fost comunicată de către diplomatul francez lui Vasile Stoica, fiind transmisă la București în ziua de 17 mai 1939 (Dobrinescu-Pătroi, p. 93, nota 100). În discuția cu omologul său francez de la Ankara, Vasile Stoica, luând notă de această informație, i-a declarat că o asemenea declarație unilaterală categorică nu putea avea decât un efect pozitiv asupra relațiilor româno-sovietice, arătând însă, totodată, faptul că, din punct de vedere strict juridic, România nu avea nevoie de un asemenea act din partea Sovietelor (Stănciugel, p. 176).

Totuși, în discuția directă cu Vasile Stoica, desfășurată la 3 mai 1939, Potëmkin nu a abordat această problemă, ci a prezentat un rezumat al discuțiilor purtate la Sofia cu Gheorghi Kiosseivanov, care încercase, din nou, să pună neaderarea Bulgariei la Antanta Balcanică pe seama intransigenței României în privința Dobrogei de Sud (Ib.). Apoi, demnitarul sovietic l-a chestionat pe diplomatul român asupra disponibilității României de a se alătura URSS și altor state „într-un *larg front antirevizionist*”. În răspunsul său, Vasile Stoica a relevat voința României de a-și apăra granițele și de a contribui la apărarea păcii și a *statu quo*ului teritorial din centrul și sud-estul Europei, pe baza alianțelor existente ale țării; ideea aderării României la noi alianțe nu era exclusă total, însă era considerată demnă de luat în calcul (numai) în cazul uni agresiuni iminente sau efective asupra statului român (Ib., pp. 187-188). Practic, Vasile Stoica reitiera, într-o formă alambicată și politicoasă, viziunea guvernanților de la București, care invocau riscul de a provoca inutil Germania, drept motiv pentru reticența față de diversele proiecte regionale implicând Uniunea Sovietică.

La 3 mai 1939, proaspăt instalat la cârma diplomației sovietice, Viaceslav M. Molotov, a expediat către V.P. Potëmkin una dintre primele sale telegrame, în această nouă calitate. Telegrama conținea o schiță de plan privind colaborarea regională, precum și două recomandări privind parcurgerea traseului retur Ankara-Sofia-București. Astfel, Bulgaria trebuia inclusă în „*frontul comun contra agresorilor*”, obiectiv pentru care Turcia ar fi urmat să facă presiuni asupra României, pentru cedarea Dobrogei de Sud. Totodată, Potëmkin era sfătuit de către noul său șef direct să revină direct la Moscova, eventual cu o scurtă escală în capitala Bulgariei,

pentru a le adresa gazdelor „câteva cuvinte calde, care nu obligă la nimic”. Față de România, atitudinea trebuia să fie și mai rezervată: „Vă sfătuim să nu vă opriți în România, iar dacă totuși românii vor urca în vagonul dumneavoastră, puteți să vorbiți cu ei despre vreme.” (Sturza, 2016, pp. 202-203).

Nu întâmplător, telegrama lui Potëmkin către Molotov, expediată București din 8 mai 1939, destul de sumară, începea cu fraza auto-justificativă „Nu am reușit să evit întâlnirea cu Gafencu” și era axată pe rezervele și nemulțumirile exprimate în discuția cu ministrul român de externe (Ib., p. 203). Șeful diplomației românești a oferit o descriere ceva mai amplă a întrevederii. Spre deosebire de interlocutorul său sovietic, Gafencu a consemnat, în primul rând, asigurările lui Potëmkin că înlocuirea lui Litvinov de la conducerea diplomației sovietice nu însemna și schimbarea liniilor directe ale politicii externe a URSS, iar în final, promisiunea interlocutorului privind iminenta numire a unui ministru plenipotențiar la București. Aprecierea privind inoportunitatea unor concesi, mai ales teritoriale, față de Bulgaria era pusă de Gafencu pe seama lui Potëmkin. În privința schimbului de păreri asupra alianței militare româno-polone, cele două relatări sunt, cel puțin *grosso modo*, convergente, ca și în privința evitării, din partea ambilor diplomați, a oricăror referiri directe la probleme sensibile din cadrul relațiilor bilaterale, precum Basarabia sau posibilitatea încheierii unui tratat de alianță (M.A.E.R.-M.A.E.F.R., 2003, doc. 112, pp. 234-235).

Caracterul exclusiv antisovietic al convențiilor subsumate alianței militare defensive româno-poloneze nu putea fi pe placul lui Potëmkin, dar Gafencu l-a asigurat că existau atât posibilitatea, cât și intenția transformării acestei alianțe într-una *erga omnes*, ceea ce însă nu avea să se întâmple, din cauza reticențelor manifestate de către partea polonă, care a invocat necesitatea de a nu provoca Germania (Dobrinescu-Pătroiu, p. 71). O lună mai târziu, Nicolae Dianu caracteriza ca „rece” atitudinea lui Potëmkin față de România (Ib., pp. 107, 116), în flagrantă contradicție cu imaginea lăsată posterității de către Grigore Gafencu în memoriile sale (Gafencu, 1992, pp. 187-190).

Semnarea declarațiilor turco-britanică (12 mai 1939) și turco-franceză (23 iunie 1939) delimitează o nouă etapă de evoluții politico-diplomatice în sud-estul Europei. Spre deosebire de garanțiile acordate României și Greciei la 13 aprilie, aceste acte aveau un caracter bilateral, presupunând o atitudine angajantă din partea Turciei (Cojocaru, 2014, pp. 195-201). Dintre statele membre ale Antantei Balcanice, Turcia resimțea cel mai puțin presiunea Germaniei și se orienta, tot mai transparent, spre Marea Britanie și Franța, care tocmai negociau un acord cu URSS, vechiul aliat al Turciei kemaliste.

Prin prisma acestor coordonate geopolitice și diplomatice, putem înțelege reacția dezaprobată a factorilor de decizie turci față de tratatul economic româno-german din 23 martie 1939, apreciat, în zilele imediat premergătoare momentului 12 mai 1939, drept „păgubitor pentru interesele României” (Fond 71/ Turcia 1920-1944, vol. 61, ff. 108-109). De altfel, imediat după semnarea declarației bilaterale de securitate turco-britanice de la 12 mai, ponderea Germaniei în comerțul exterior al Turciei a scăzut la jumătate (Özden, 2013, p. 94).

Conduita mai prudentă a României în raport cu Germania s-a manifestat și în cursul vizitei efectuate la Ankara, între 11 și 14 iunie 1939, de către Grigore Gafencu, la numai nouă săptămâni după precedentă, când șeful diplomației românești a obținut de la omologul său turc promisiunea ca zona Balcanilor să nu fie menționată în textul tratatului final anglo-franco-turc (I.P.E.R.D., 2003, p. 316). În același context, Gafencu a respins sugestiile lui Şükrü Saracoğlu, inspirate, probabil, de sovietici, privind aderarea României la Pactul Mării Negre și cedarea Dobrogei de Sud, în vederea atragerii Bulgariei în Antanta Balcanică, arătând că statul român nu-și putea schimba în mod precipitat atitudinea față de Germania sau URSS, respectiv că guvernul de la Sofia nu era cu adevărat interesat de aderarea la Antanta Balcanică (Dobrinescu-Pătroiu, pp. 103-104). Conform unei telegrame adresate de Gafencu ministrului român la Varșovia, Richard Franasovici, Saracoğlu ar fi insistat în privința Pactului Mării Negre, făcând cunoscut faptul că Turcia intenționa să încheie un tratat de alianță cu URSS, în completarea înțelegerilor cu Marea Britanie și Franța; în final, cei doi miniștri de externe au căzut de acord ca Turcia să intermedieze între România și URSS, iar România, între Turcia și Polonia (Fond 71/ Turcia 1920-1944, vol. 61, f. 169).

Tot pe la jumătatea lunii iunie 1939, așa cum dovedesc surse sovietice și germane, diplomația bulgară, prin ministrul la Berlin, Pârvan Draganov, căuta să potențeze tendințele de apropiere între Germania și URSS, deja sesizate în anumite medii. Conform jurnalului lui Gheorghi Astahov, însărcinatul cu afaceri al URSS în Germania, respectiv unui memorandum întocmit de către Ernst Woermann (unul dintre adjuncții lui Joachim von Ribbentrop), în discuțiile purtate separat cu cei doi diplomați, la 14, respectiv 15 iunie 1939, Draganov evocase în termeni favorabili posibilitatea unei înțelegeri directe și globale germano-sovietice, considerată ca avantajoasă nu doar pentru cele două Mari Puteri menționate, ci și pentru Bulgaria, în vederea obținerii de avantaje teritoriale. În acest context, diplomatul bulgar menționase, în cursul ambelor întrevederi, problema Dobrogei de Sud, iar în discuția cu Gheorghi Astahov, și problema ieșirii la Marea Egee, blamând Franța și Marea Britanie (Sturza, 2016, pp. 205-207).

La sfârșitul lunii iunie și începutul lunii iulie 1939, relațiile româno-sovietice au cunoscut momente dificile. Astfel, la 28 iunie, din dispoziția lui V.M. Molotov, adjunctul acestuia, V.P. Potemkin, l-a convocat pe ministrul român la Moscova, N. Dianu, pentru a-i comunica, în termeni foarte categorici, nemulțumirea guvernului sovietic față de utilizarea, în conținutul unei note adresare de către Legația României părții sovietice, a expresiei „*teritoriu românesc*”, cu referire la o localitate din Basarabia. Un asemenea fapt era considerat inacceptabil de către oficialitățile sovietice, lucru comunicat părții române încă din luna iunie 1938 și luat în considerare de aceasta pe parcursul următorului an. În consecință, nota Legației Române a fost returnată ca inacceptabil formulată, ceea ce reprezenta un veritabil incident diplomatic (M.A.E.R.- M.A.E.F.R., 2013, doc. 114, pp. 237-238). O săptămână mai târziu, Nicolae Dianu expedia, la București, o telegramă în finalul căreia constata reluarea de către sovietici a „*sistemului de șicane și șantaj pe chestiunea Basarabiei*”. Potrivit diplomatului român, această evoluție avea printre cauze, refuzul României de a accepta, în mod categoric și necondiționat, garanțiile și ajutorul Uniunii Sovietice, respectiv reticențele manifestate de România privința Pactului Mării Negre (Dobrinescu-Pătroiu, pp. 117, 127).

La 8 iulie 1939, regele Carol al II-lea a discutat cu Grigore Gafencu pe marginea situației internaționale, în special despre insistența sovieticilor în privința clauzei „*agresiunii indirecte*” în cadrul tratatelor cu francezii și britanicii; de asemenea, a fost abordat și subiectul reluării campaniei de presă sovietice privind Basarabia. Suveranul i-a cerut șefului diplomației românești să comunice la Londra, Paris și Ankara îngrijorarea României față de „*pretenția sovieticilor de a garanta țările, chiar fără voia lor, când URSS crede că sunt în primejdie*.” (Ib., pp. 118-123).

Mai vechiul subiect al posibilei aderări a României la Pactul Mării Negre era abordat, la 10 iulie 1939, într-o discuție a lui Vasile Stoica și Șükrü Saracoğlu. Ambasadorul român la Ankara se arăta favorabil ideii ca România să accepte adeziunea la Pact, în schimbul ne-explicit al unei declarații oficiale, (aparent) spontane și unilaterale din partea URSS, în sensul recunoașterii explicite a apartenenței Basarabiei la România (Stănciugel, p. 177.). Câteva zile mai târziu însă, șeful diplomației românești, Grigore Gafencu, a expediat o telegramă circulară în care, invocând complexitatea situației internaționale, argumenta lipsa de interes pentru Pactul Mării Negre, dar și abținerea de la proteste și alte gesturi, ca reacție la campania de presă din URSS privind Basarabia (Dobrinescu-Pătroiu, p. 124). Într-o altă telegramă, adresată lui Vasile Stoica, Grigore Gafencu respingea, la 14 iulie 1939, ideea aderării la Pactul Mării Negre, chiar și în eventualitatea recunoașterii de către URSS a graniței comune, pe cursul Nistrului (Ungureanu, p. 337).

O importantă discuție pe tema situației internaționale a avut loc la 26 iulie 1939 între regele Carol al II-lea, prim-ministrul Armand Călinescu și ministrul de externe Grigore Gafencu. Regele considera Turcia drept cel mai loial stat aliat al României, iar Ungaria și Bulgaria, ca trecute efectiv în tabăra Puterilor Axei. De asemenea, Turcia era văzută ca un intermediar viabil în relațiile dificile cu URSS, suveranul român sperând să poată ajunge chiar la încheierea unui pact bilateral de neagresiune, cu recunoașterea graniței comune la Nistru. În eventualitatea, nedorită, a debarcării de trupe sovietice în Bulgaria, în contextul unui ipotetic, dar tot mai probabil război, trupele turcești ar fi trebuit, în viziunea lui Carol al II-lea, să se poziționeze între unitățile militare românești și forțele Armatei Roșii, pentru a preveni un contact direct între acestea (Călinescu, 1990, pp. 420-421).

La sfârșitul lui iulie 1939 și începutul lunii următoare, o delegație parlamentară bulgară a efectuat o vizită în URSS. Conform unei surse italiene, în cursul discuțiilor cu membrii delegației, V.M. Molotov și-ar fi manifestat simpatia pentru revendicările bulgare asupra Dobrogei, evitând a se pronunța, însă, în problema accesului Bulgariei la Marea Egee și ar fi făcut, totodată, propuneri concrete privind amplificarea schimburilor comerciale bilaterale (I.I.D., 1993, partea a doua, doc. 48, pp. 368-369). În paralel, la 4 august, generalul sovietic Boris Șapoșnikov (viitor mareșal) pune pe hârtie câteva considerații privind mersul tratatelor militare tripartite cu Marea Britanie și Franța. Generalul Șapoșnikov considera necesară, între altele, asigurarea unui culoar de trecere a trupelor Armatei Roșii prin România, pentru a contracara o posibilă agresiune germano-ungaro-bulgară. De asemenea, în caz de implicare a Bulgariei în război, de partea „*agresorului principal*” nenominalizat (Germania, n.a.), Franța și Marea Britanie ar fi trebuit să atragă în război, în tabăra opusă, Grecia și Turcia (Sturza, 2016, p. 211).

La 11 august 1939, a avut loc cel de-al treilea contact politico-diplomatic la nivel înalt româno-turc în decurs de patru luni. De data aceasta, s-au întâlnit chiar cei doi autoritari șefi de stat, Carol al II-lea și İsmet İnönü. Republica Turcia se arăta dispusă să apere ferm *statu quo* teritorial.

Monarhul român și președintele turc au căzut de acord să-și intensifice demersurile la Belgrad și legăturile cu Polonia. În privința URSS și a poziției marelui vecin răsăritean față de România, partea turcă s-a angajat la efectuarea anumitor sondaje diplomatice, dar a reiterat sugestia ca România să adere la Pactul Mării Negre, în caz contrar, șansele de a obține anumite concesi de la sovietici fiind considerate minime (Fond 71/Turcia 1920-1944, vol. 61, ff. 189-204). Refuzul de a adera la Pactul Mării Negre a fost motivat, și de data aceasta, de către partea

română, cu aprecierea că un asemenea gest ar fi reprezentat o provocare față de Germania (Dobrinescu-Pătroiu, p. 134). La 13 august 1939, Carol al II-lea îi prezenta lui A. Călinescu, din nou, viziunea sa asupra raporturilor româno-turco-sovietice: „*Dacă Sovietul ne recunoaște formal (oficial, n.a.) Basarabia, vom putea după aceea să mergem la un pact de neagresiune, Saracoğlu va sonda la Moscova. Despre un pact al Mării Negre nu poate fi vorba.*” (Călinescu, p. 424). În aceeași zi, cel ce preluase în urmă cu cinci luni, oficial, președinția Consiliului de Miniștri al României, nota în jurnalul său: „*Generalul D. Popescu și colonelul Paul Leonida se întorc cu rezultate foarte bune de la Ankara, Turcia, vor aduce 200 de batalioane în Tracia și au ca obiectiv scoaterea din luptă a Bulgariei.*” (Ib., p. 424). Astfel, în perioada 15-21 august, în apropierea granițelor Bulgariei, au avut loc manevre militare sincronizate române și turce, pentru a descuraja un eventual gest agresiv din partea micului stat slav din centrul Balcanilor (Stănciugel, p. 199).

La nivel european însă, lucrurile începeau să capete o turnură pe care puțini o anticipaseră în urmă cu câteva luni. Contactele germano-sovietice s-au intensificat brusc pe la jumătatea lunii august, iar la 23 august 1939, ministrul german de externe, Joachim von Ribbentrop, a sosit la Moscova; între timp, deja fusese încheiat un acord economic bilateral germano-sovietic. Prin încheierea unor înțelegeri politice germano-sovietice, Hitler înlătura, cel puțin temporar, posibilitatea de a se confrunta cu adversari redutabili (Mari Puteri) pe două fronturi, în timp ce Stalin reușea, pe de o parte, să precipite declanșarea unui război între Marile Puteri capitaliste, iar pe de altă parte, să câștige oportunitatea de a crea un *glacis* strategic la granițele apusene ale URSS (Constantiniu, 2010, pp. 88-93).

În discuțiile germano-sovietice din 23 august 1939 a fost amintită și Turcia, acuzată de a fi aderat la politica de încercuire a Germaniei (Ribbentrop), respectiv, de labilitate și duplicitate, cum se exprima Stalin (Hitchens, p. 216). Hitler își propusese, în privința Turciei, să oprească apropierea acesteia de Franța și Marea Britanie și să o aducă la o politică de neutralitate echidistantă, nefiind de acord însă cu intrarea sa în sfera de influență sovietică (Ib., pp. 206, 223).

DE LA PACTUL RIBBENTROP-MOLOTOV LA PACTUL ANGLO-FRANCO-TURC (AUGUST-OCTOMBRIE 1939)

La 23/24 august 1939, la Moscova, după câteva ore de discuții purtate cu Stalin personal, Ribbentrop a semnat cu omologul său sovietic un „*pact de neagresiune*” bilateral, care conținea însă și un protocol adițional secret, privind delimitarea sferelor de influență între cele două Mari Puteri totalitare, de la Marea Baltică la Marea Neagră. Dacă, în privința spațiului baltic și a teritoriilor poloneze, delimitarea

era riguroasă, nu același lucru se poate spune și despre sud-estul Europei (I.I.P.E.R.D., 2003, p. 317; Sturza, 2016, pp. 224-225).

Încheierea acordurilor economice și politice germano-sovietice din august 1939 a reprezentat o surpriză de proporții pentru numeroși factori de decizie politici și militari, care își fundamentaseră o serie de calcule, ipoteze și proiecte pe ideea că între Germania și URSS contradicțiile ar fi fost ireconciliabile.

La 22 august 1939, Armand Călinescu a consemnat în jurnalul său: „*lovitura de teatru a acordului germano-sovietic*”, întrebându-se retoric: „*S-au înțeles oare asupra împărțirii Poloniei și României?*” (Călinescu, p. 425). A doua zi, prim-ministrul român consemna convingerea sa că, în pofida apropierei germano-sovietice, „*Anglia, Franța, Polonia și Turcia vor merge înainte*” (Ib.). Instituirea unui parteneriat economic germano-sovietic scădea în mod sensibil marja de manevră a României în raporturile sale cu Germania.

Vestea pactului Ribbentrop-Molotov l-a șocat și pe șeful diplomației turce, Şükrü Saracoğlu, care a caracterizat-o drept „*o lovitură de teatru nemaivăzută în istorie*”; în noul context, negocierile pentru un tratat de alianță turco-sovietic deveneau complicate (Hitchens, pp. 227-228). Totuși, ministrul de externe al Turciei aprecia, în mod corect, că țara sa nu fusese abandonată de Germania în sfera de influență a URSS; la 27 august, Republica Turcia a respins propunerile economice ale *Reich*-ului (Ib., pp. 231-232).

În Bulgaria, cotitura intervenită în raporturile germano-sovietice a fost primită cu satisfacție și entuziasm, întrucât pactul din 23 august 1939 unea cele mai populare Mari Puteri în cadrul opiniei publice bulgare (Ungureanu, pp. 342-343).

La 25 august 1939, diplomatul român Nicolae Florescu, subdirector în cadrul Ministerului Afacerilor Străine, adresa, de la Londra, o telegramă către ministrul de resort, Grigore Gafencu. În document, erau citate informații primite de la „*colegii diplomați din statele Înțelegerii Balcanice*”, conform cărora, încurajate de sovietici, autoritățile bulgare trecuseră la intensificarea propagandei panslaviste în străinătate (M.A.E.R.-A.A.E.F.R., 2003, doc. 117, p. 244).

La 1 septembrie 1939, începea agresiunea Germaniei naziste asupra Poloniei, iar două zile mai târziu, Marea Britanie și Franța au declarat război Germaniei agresoare. Astfel, izbucnea Al Doilea Război Mondial în Europa.

Chiar la 3 septembrie 1939, guvernul român a intervenit pe lângă cel turc și a obținut asentimentul acestuia pentru aprovizionarea armatei poloneze cu material de război, prin Strâmțori, *via* România (I.I.P.E.R.D., 2003, p. 318). La acea dată, încă mai era estimată o rezistență îndelungată a Poloniei, fiind așteptat un război de poziții. După numai două săptămâni, această rută de aprovizionare pentru armata

poloneză avea să se transforme într-un culoar de refugiu pentru numeroși demnitari, militari și civili polonezi.

La 4 septembrie, într-o discuție cu V.G. Dekanozov, unul dintre adjuncții lui Molotov din conducerea diplomației sovietice, ministrul Bulgariei la Moscova, N. Antonov, a comunicat satisfacția guvernului și a poporului bulgar față de ameliorarea relațiilor germano-sovietice, exprimându-și, în acest context, speranța că URSS avea să ajute Bulgaria în „*chestiunea Dobrogei*” (Sturza, p. 236).

În paralel, diplomații germani insistau, pe lângă V.M. Molotov, pentru ca guvernul de la Moscova să intervină pe lângă cel de la Ankara, astfel încât Turcia să păstreze o neutralitate strictă; germanii se declarau alarmați de zvonurile privind traversarea Strâmtorilor de către forțe militare franceze și britanice, pentru a debarca în România (Ib., p. 237).

În cadrul Consiliului de Coroană din 6 septembrie 1939, care a confirmat neutralitatea României, regele Carol al II-lea a menționat posibilitatea ca Turcia să intermedieze o destindere în relațiile sovieto-române (Mamina, 1997, p.182). Potrivit însemnărilor lui Armand Călinescu, în timpul discuțiilor, Constantin Argetoianu ar fi ridicat problema relațiilor cu Uniunea Sovietică („*Rusia*”), monarhul răspunzând că fusese deja inițiată o acțiune diplomatică în acest sens, prin intermediul Turciei (Călinescu, p. 430).

La 17 septembrie, când prăbușirea Poloniei era iminentă, iar Armata Roșie pătrunsese în teritoriile situate la est de linia Curzon, Armand Călinescu insera în jurnalul său două propuneri, ambele implicând un anumit rol al Turciei, anume un pact de neagresiune cu URSS, respectiv atragerea Bulgariei în Antanta Balcanică, inclusiv în condițiile satisfacerii unor revendicări teritoriale (Ib., p. 432).

În mod surprinzător, o rază de speranță părea că vine chiar dinspre Moscova. Comunicatul oficial sovietic privind intrarea unităților Armatei Roșii pe teritoriul statului polonez, aflat în disoluție, conținea perifriza „*râul Nistru, care constituie granița noastră cu România*”, fapt remarcat și de către Nicolae Dianu (Lungu-Negreanu, 2000, doc. 19, p. 188).

La 17 și 18 septembrie, în noul context, URSS și România s-au asigurat reciproc de neutralitate (M.A.E.R. – M.A.E.F.R., 2003, doc. 121-122, pp. 249-252), însă, la 20 septembrie, V.M. Molotov l-a admonestat energic pe Nicolae Dianu, pentru găzduirea acordată de România refugiaților provenind din armata poloneză, considerați un pericol la adresa Uniunii Sovietice (Ib., doc. 123, pp. 252-253). În ziua precedentă, A. Călinescu consemnase în jurnalul său îndepărtarea pericolului german și amplificarea celui sovietic, după ocuparea și împărțirea Poloniei (Călinescu, p. 432).

Sucesiunea rapidă a evenimentelor din Polonia încuraja diplomația bulgară să-și pledeze propriile revendicări. Astfel, la 18 septembrie 1939, diplomatul bulgar Karastoianov evoca, la Berlin, în fața lui Ernst Woermann, un scenariu care avea să prindă contur în vara anului 1940, întrebându-și interlocutorul ce ar trebui să facă Bulgaria dacă URSS ar ocupa Basarabia și ar oferi (Bulgariei) Dobrogea „*pe tavă*”. Funcționarul diplomatic german a răspuns, caracterizând acest scenariu ca improbabil, cel puțin momentan, și îndemnând guvernul de la Sofia să mențină o relație apropiată cu Berlinul (Sturza, p. 239). La 25 septembrie, Pârvan Draganov a purtat o discuție cu însărcinatul cu afaceri al URSS în Germania, A.A. Șkvarțev. Potrivit versiunii sovietice, ministrul Bulgariei din capitala Reich-ului, după ce și-a exprimat satisfacția pentru evoluția relațiilor între Germania și URSS, a reiterat argumentele bulgare în privința Dobrogei și a Traciei de Vest, făcând aluzie la o eventuală presiune sovietică eficientă asupra României, în problema Dobrogei de Sud și punând sprijinul britanic pentru Grecia, în problema Traciei apusene, pe seama temerilor guvernului de la Londra față de posibila extindere a influenței sovietice până la Marea Egee, prin intermediul unei Bulgarii mărite (Ib., pp. 242-243). Într-o telegramă adresată din București, la 27 septembrie 1939, Pavel G. Kukoliev cita o serie de informații obținute de la atașatul militar bulgar, conform cărora autoritățile românești începuseră deja evacuarea materialului arhivistic din Basarabia, fiind așteptată, deci, o acțiune sovietică în această provincie (Ib., p. 244).

Insistența diplomației bulgare pe „*cartea sovietică*”, în septembrie 1939, trebuie pusă în legătură, credem noi, (și) cu semnalele categorice primite de la Berlin, atât în iulie, cât și în septembrie 1939, în sensul că Germania nu intenționa să acționeze împotriva României, atât timp cât era satisfăcută de relațiile economice cu această țară (Ungureanu, , pp. 338-344).

Un episod (diplomatic) important pentru evoluția relațiilor politico-diplomatice în zona Mării Negre, în succesiunea evenimentelor dramatice dintre 23 august 1939 și 17 septembrie 1939, l-a constituit lungă și puțin fructuoasă vizită efectuată de Şükrü Saracoğlu la Moscova, între 25 septembrie și 17 octombrie. Scopul vizitei era finalizarea tratatelor bilaterale turco-sovietice, începute cu câteva luni în urmă, cu un tratat bilateral de alianță care, în viziunea guvernului de la Ankara, trebuia să completeze declarațiile bilaterale turco-britanică și turco-sovietică (Hitchens, p. 236). Totuși, raporturile URSS cu Marea Britanie și Franța se înscriaseră, după 23 august 1939, pe o pantă descendentă, fapt care nu putea decât să complice discuțiile turco-sovietice. În pofida acestui fapt și a satisfacției stârnite de perfectarea Pactului Ribbentrop-Molotov, în unele medii bulgare mai persistau,

la începutul toamnei anului 1939, temeri legate de un eventual pact sovieto-turc la Marea Neagră (Avramovski, 1986, pp. 335-336).

Pentru a nu irita URSS, Saracoğlu nu a dat curs sugestiei venite de la Grigore Gafencu, de a efectua o escală în România, fie în drum spre Moscova, fie la întoarcerea din capitala sovietică (Fond 71/Turcia 1920-1944, vol. 61, ff. 217, 222-223), însă, la plecare, a ținut să-l asigure pe Vasile Stoica de faptul că „*va apăra interesele românești la fel de energic ca și pe cele turcești*” (Ib., ff. 232, 236).

Dacă diplomații turci (încă) mai sperau să completeze printr-o înțelegere cu URSS opera de politică externă începută în mai-iunie, obiectivele sovieticilor în raport cu Turcia, așa cum aveau să se dezvăluie în cursul vizitei lui Saracoğlu la Moscova, erau cu totul altele. Astfel, partea sovietică dorea, practic, diminuarea suveranității Turciei, în special asupra Strâmtorilor, prin instalarea de baze militare (aero-navale) în proximitatea acestora, excluderea oricărei prezențe militare a statelor neriverane în zona Mării Negre, distanțarea Turciei de Marea Britanie și Franța, dar și de aliații balcanici (în primul rând, România), inclusiv prin reconsiderarea unor angajamente anterior asumate (Hitchens, pp. 236-242; Ekrem, 1993, pp. 98-103; Biagini, 2005, pp. 124-125).

Nu lipsit de importanță este și contextul mai general în care se desfășurau discuțiile turco-sovietice. La 28 septembrie, pentru a doua oară în mai puțin de 40 de zile, Ribbentrop sosea la Moscova; cu acest prilej, au fost amendate înțelegerile bilaterale secrete din luna precedentă, privind împărțirea Poloniei și a spațiului baltic (Constantiniu, 2010, pp. 94-98).

Totodată, între 28 septembrie și 10 octombrie 1939, Stalin a trecut la constituirea unui *glacis* strategic în zona baltică, impunând, succesiv și rapid Estoniei, Letoniei și Lituaniei, încheierea unor tratate „*de ajutor reciproc*” cu Uniunea Sovietică și demarând negocierile cu Finlanda, în vederea convenirii unor „*rectificări*” de frontieră (Ib., pp. 95-97). Nici spațiul sud-est european nu era neglijat de Moscova. Spre îngrijorarea factorilor de decizie de la București, la finele lunii septembrie, URSS a restabilit relațiile diplomatice cu Ungaria (Haynes, p. 130), rupte în urmă cu opt luni, iar la începutul lunii următoare, Bulgaria făcea obiectivul unei propuneri sovietice privind un pact bilateral de asistență mutuală (Miller, 1975, pp. 14-15). Era tot mai evidentă pierderea rolului privilegiat pe care îl avusese până atunci Turcia în politica URSS la Marea Neagră și în sud-estul Europei, în favoarea Bulgariei; în numeroase cercuri politico-diplomatice era vehiculat scenariul unei „*baltizări*” a regatului bulgar, prin instalarea de baze militare sovietice, în special aeriene și navale, pe teritoriul său, la fel ca în Estonia, Letonia și Lituania (Avramovski, 1986, p. 336).

Conform unui document diplomatic sovietic, reprezentând rezumatul discuțiilor purtate în ziua de 1 octombrie 1939, de Saracoğlu cu Stalin și Molotov, în fața avalanșei de cereri ale interlocutorilor săi, ministrul turc de externe ar fi declarat că Turcia avea să rămână neutră în caz de conflict militar sovieto-român pentru Basarabia, arătând însă că, în caz de agresiune bulgară asupra României sau, mai ales, asupra Greciei, țara sa avea să fie pusă în situația de a reacționa militar (Sturza, pp. 251-253).

Două zile mai târziu, Şükrü Saracoğlu s-a întâlnit, în capitala URSS cu noul ministru al României la Moscova, Gheorghe Davidescu. În discuția cu diplomatul român, ministrul de externe al Turciei s-a arătat optimist privind tratativele cu sovieticii, inclusiv asupra șanselor de a introduce în textul tratatului turco-sovietic precizarea că angajamentele contractate anterior de Turcia față de Marea Britanie și Franța nu veneau în contradicție cu interesele URSS (M.A.E.R. – M.A.E.F.R., 2003, doc. 132, pp. 265-266).

Prim-ministrul Bulgariei, Gheorghe Kiosseivanov, era la curent cu presiunile sovietice asupra Turciei, așa cum rezultă dintr-o telegramă a ministrului plenipotențiar italian la Sofia, Giorgio Talamo, expediată lui Galeazzo Ciano la 10 octombrie 1939; șeful guvernului de la Sofia și al diplomației bulgare îl informase pe reprezentantul italian de faptul că URSS privea cu simpatie revendicările teritoriale pe care Bulgaria le avea față de Grecia și România (I.I.D., 1993, partea a doua, doc. 46, p. 363). La 14 octombrie, Gheorghe Davidescu cita informații obținute din sursă franceză, privind activitatea ministrului Bulgariei la Moscova, incluzând întrevederi dese cu diriguitorii politicii externe și sovietice, dar și declarații, în discuții cu terțe persoane, cum că Germania lăsase la discreția URSS nu doar spațiul baltic (M.A.E.R. – M.A.E.F.R., 2003, doc. 135, pp. 269-270).

La 17 octombrie 1939, ambasadorul nord-american la Moscova, Laurence A. Steinhardt, după o discuție purtată „*în cele mai stricte condiții de confidențialitate*” cu Saraçoğlu, pe tema eșecului negocierilor sovieto-turce, arăta, într-un raport: „*Problema României a fost de asemenea ridicată de guvernul sovietic, pentru a obține asigurări ale neutralității Turciei nu numai în cazul (sic!) confiscării de către sovietici a Basarabiei, ci, de asemenea, în cazul unei încercări bulgare de a redobândi Dobrogea*”; cauza esențială a eșecului tratativelor era sintetizată în câteva cuvinte: „*refuzul turcilor de a accepta pretențiile sovietice*” (Sturza, pp. 254-255).

La 24 octombrie, Saracoğlu îi prezenta ambasadorului român, Stoica, principalele coordonate ale discuțiilor purtate la Moscova. Șeful diplomației turce îi dezvăluia interlocutorului său că unele dintre exigențele sovietice, anume instituirea obligației

ca Ankara să se consulte cu Moscova înainte de a trece la aplicarea obligațiilor asumate prin Pactul Balcanic, instituirea unei „clauze germane” în aplicarea unor obligații asumate anterior de Turcia, precum și asumarea unor obligații în eventualitatea unui război al URSS cu Marea Britanie și Franța. De asemenea, Vasile Stoica afla de la interlocutorul său faptul că acesta constatare la Moscova multă solitudine față de revendicările bulgare. Saracoğlu mai afirma, în același context, faptul că Stalin și Molotov nu făcuseră referiri explicite la România, ceea ce era, totuși, greu de crezut. Chestionat de către ambasadorul român care avea să fie atitudinea Turciei în privința trecerii flotei militare franco-britanice prin Strâmțori, în ajutorul României, în caz de agresiune sovietică, ministrul de externe turc a dat un răspuns evaziv, vag încurajator: „*Turcia va proceda după cum îi dictează interesele de apărare a teritoriului său, stabilind modul concret de acțiune în acord cu Marea Britanie și Franța*” (Fond 71/Turcia 1920-1944, vol. 61, ff. 248-252). Câteva luni mai târziu, în martie 1940, Şükrü Saracoğlu avea să recunoască faptul că fusese întrebat de Molotov despre atitudinea Turciei în eventualitatea unui conflict armat sovieto-român, oferind un răspuns ambiguu, menit să determine guvernul sovietic la prudență față de România (Ib., ff. 292-293).

La foarte scurt timp după încheierea vizitei infructuoase a șefului diplomației turce la Moscova, a fost perfectat pactul trilateral între Marea Britanie, Franța și Republica Turcia (19 octombrie 1939).

Conform acestui act, semnat chiar la Ankara, cele trei părți contractante urmau să-și acorde ajutor mutual, în caz de atac al unei puteri europene împotriva Turciei sau în eventualitatea unei agresiuni în zona Mediteranei. Prin articolul 3, Turcia se angaja să coopereze cu Marea Britanie și Franța în vederea punerii în aplicare a garanțiilor acordate de aceste state României, la 13 aprilie 1939. Totuși, în pofida răcirii considerabile a relațiilor turco-sovietice, partea turcă a solicitat și a obținut inserarea (și) în textul acestui acord a unei anexe secrete, în cuprinsul căreia era reiterată cunoscuta „clauză sovietică”, recte lipsa de disponibilitate a guvernului Republicii Turcia pentru o acțiune ce ar fi putut avea ca rezultat intrarea în conflict armat direct cu URSS (I.P.E.R.D., 2003, p. 320).

Oricum, în urma semnării acestui pact trilateral, se accentua caracterul favorabil Marii Britanii și Franței al neutralității (non-beligeranței) Turciei, ceea ce mărea clivajul dintre statul turc și aliații săi balcanici, în primul rând Iugoslavia. În aceste condiții, una dintre preocupările de bază ale diplomației românești, în ultimele luni ale anului 1939, a fost menținerea Turciei în cadrul Antantei Balcanice, în ciuda divergențelor crescânde turco-iugoslave (Avramovski, p. 333). Eforturile diplomatice

ale României au fost facilitate și de modul cum guvernul turc a înțeles să se raporteze la litera și spiritul tratatului din 19 octombrie 1939, evitând constant implicarea directă în conflagrație și invocând ca motiv, pertinent, de altfel, insuficienta pregătire a forțelor sale militare (Biagini, p. 126).

Scenariul unei eventuale încercări a flotelor britanică și franceză de a traversa Strâmțorile, pentru a da ajutor României, în baza garanțiilor din 13 aprilie 1939, preocupa și diplomația sovietică. La 28 octombrie 1939, ambasadorul URSS la Ankara, A.V. Terentiev, ridica această problemă într-o discuție cu Ș. Saracoğlu, care, inițial, s-a eschivat de la un răspuns categoric, afirmând că România nu părea a fi momentan amenințată de vreo terță putere, iar apoi, în fața insistenței diplomatului sovietic, l-a asigurat pe acesta că Turcia avea să se consulte cu URSS într-o asemenea eventualitate (Sturza, pp. 256-257).

În condițiile în care Marea Britanie și Franța se aflau în război cu Germania, Italia era văzută la București drept singura Mare Putere dornică și capabilă de a stăvili tendințele sovietice de expansiune în sud-estul Europei (Dobrinescu-Pătroiu-Nicolescu, 1999, pp. 243-245). La 30 octombrie, diplomația românească lansa cel mai complex, ambițios și reprezentativ proiect al său din perioada „*războiului ciudat*”, anume inițiativa „*Blocului Neutrilor*”. Această structură ar fi trebuit să reunească nu mai puțin de șapte state, anume cei patru membri ai Antantei Balcanice, plus Italia, Ungaria și Bulgaria. Practic, prin acest proiect, diplomația românească urmărea păstrarea neutralității și a unor relații amicale cu cele trei Mari Puteri beligerante (dar și cu URSS), consolidarea legăturilor în cadrul Antantei Balcanice, realizarea unei destinderi în relațiile cu Ungaria și Bulgaria, dar mai ales ameliorarea (relansarea) relațiilor cu Italia (I.P.E.R.D., 2003, p. 320).

În ultima zi a lunii octombrie 1939, un (nou) semnal neliniștitor a fost transmis de la Moscova. În discursul (raportul) său privind evoluția situației internaționale și a politicii externe a URSS, susținut în fața Sovietului Suprem unional, V.M. Molotov a vorbit, între altele, despre caracterul chipurile perimat și inadecvat pentru noua situație internațională al noțiunilor de „*agresiune*” și „*agresor*”, în sensul cunoscut și acceptat până atunci (Dobrinescu, 1991, p. 131). Numărul doi în ierarhia politică sovietică făcea, astfel, o aluzie transparentă la o serie de acte și documente internaționale la care Uniunea Sovietică era (încă) parte, în primul rând, la Convențiile de la Londra, din 3-5 iulie 1933, privind definirea agresiunii și a agresorului. În absența unei recunoașteri explicite de către URSS a unirii Basarabiei cu România și în lipsa unui tratat politic bilateral sovieto-român, aceste instrumente de drept internațional constituiau, din perspectiva Bucureștiului, baza juridică a relațiilor diplomatice cu Moscova, după cum arătase și Grigore Gafencu în discursul

său radiodifuzat de la finele anului 1938 (Ungureanu, p. 327, nota 766).

Noua poziționare a Turciei în cadrul relațiilor internaționale s-a reflectat și cu prilejul discursului tradițional anual susținut de către președintele Republicii, Ismet İnönü, la 1 noiembrie 1939, când a fost deschisă noua sesiune de lucru a Parlamentului de la Ankara. Prezent la acest eveniment solemn, diplomatul român Gheorghe Căpităneanu a remarcat faptul că pasajul din discursul prezidențial privind bunele relații cu URSS, care, de regulă, era aplaudat energic, de data aceasta nu stârnise decât aplauze slabe și de complezență, în contrast vizibil cu pasajele în care era prezentată importanța pactului anglo-franco-turc și era afirmată hotărârea Turciei de a-și respecta angajamentele asumate, pasaje primite cu aplauze prelungite și ovații. De asemenea, Gheorghe Căpităneanu a remarcat lipsa de la eveniment a oricărui reprezentant al ambasadei germane de la Ankara și atitudinea apatică a ambasadiorilor sovietic și italian (Fond 71/Turcia 1920-1944, vol. 61, f. 253).

EPILOG

Inițiativa diplomatică românească a „*Blocului Neutrilor*” avea să primească răspunsuri favorabile, dar foarte tardive de la Atena (16 decembrie 1939), Ankara (18 decembrie) și Belgrad (21 decembrie), după ce România abandonase de circa trei săptămâni acest proiect (Dobrinescu-Pătroiu-Nicolescu, 1939, p. 249). Eșecul proiectului era legat, în primul rând, de atitudinea nefavorabilă a Marilor Puteri totalitare, în primul rând, a URSS, urmate de Germania, care, inițial, arătase un anumit interes, apoi de Italia, care nu a vrut să-și asume rolul propus de România; în aceste condiții, Ungaria și Bulgaria, state revizioniste, au respins proiectul, așteptând momentul prielnic pentru satisfacerea imediată a unor revendicări teritoriale (Ungureanu, pp 342-345).

Răcirea relațiilor sovieto-turce a pus capăt speranțelor românești de ameliorare a raporturilor cu URSS prin intermediul Turciei, la 4 noiembrie 1939, Grigore Gafencu a solicitat, fără succes, ca Germania să inițieze intermedierea unui pact de neagresiune sovieto-român (Haynes, p. 130). Tot temerile față de URSS l-au determinat pe Carol al II-lea, în prima jumătate a lui noiembrie 1939, să încerce o acțiune de mediere între Germania și tandemul franco-britanic (Ib., p. 126).

Spre finele anului 1939, era abandonat definitiv proiectul româno-britanic de construire a unei baze navale militare la Taşaul – Năvodari (Ungureanu, p. 344), iar Marea Britanie dădea un răspuns practic negativ la demersurile diplomatice românești privind aplicabilitatea garanțiilor din 13 aprilie 1939, în caz de atac sovietic asupra României (Lungu-Negreanu, 2000, doc. 33, pp. 209-213).

CONCLUZII

La începutul anului 1939, Uniunea Sovietică reprezenta, de departe, cel mai puternic stat din zona Mării Negre, în timp ce Turcia juca, sau cel puțin părea să joace, rolul cheie în regiune, din punct de vedere diplomatic. Aflată într-o veche relație de prietenie cu sovieticii și, totodată, într-o alianță regională cu România (Antanta Balcanică), Turcia post-kemalistă reprezenta un factor diplomatic de legătură atât între București și Moscova (fapt dorit și în capitala României), cât și între România și Bulgaria, însă fără neglijarea de către Ankara a obligațiilor decurgând din pactul Înțelegerii Balcanice. Importanța regională a Turciei era potențată și de poziția ei geo-strategică, în special după ce, prin Convenția de la Montreux (1936), preluase controlul asupra Strâmtorilor.

Inițiativa sovietică de perfectare a unui Pact al Mării Negre nu avea să-și găsească, până în august 1939, susținere decât din partea Turciei.

Abandonarea de către Marea Britanie și Franța a politicii conciliatoriste față de Germania, la jumătatea lunii martie 1939, și ofensiva diplomatică declanșată în centrul, estul și sud-estul Europei au determinat sau favorizat apariția unor proiecte regionale mai complexe decât inițiativa sovietică din februarie 1939, implicând patronajul sau participarea britanică și franceză, ceea ce diminua temerile de cădere sub hegemonia URSS, destul de acute la București. Cele mai mari speranțe ale Bulgariei nu mergeau însă pe această direcție, ele fiind legate de Berlin sau de o posibilă sau probabilă apropiere germano-sovietică. Turcia s-a angajat hotărât în direcția cooperării cu Marea Britanie, Franța și URSS, văzute ca viitori aliați, în timp ce România a manifestat o mare doză de precauție în acest sens, motivată parțial de obiectivul de a nu provoca Germania, iluzoriu în condițiile marșului *Reich*-ului spre război.

Încheierea acordurilor germano-sovietice din august 1939, declanșarea celei de-a doua conflagrații mondiale și evoluția inițială a ostilităților au dus la o nouă configurație politico-diplomatică în zona Mării Negre. Astfel, Bulgaria a luat locul Turciei în politica regională a URSS, menținând concomitent relații economice și diplomatice privilegiate cu Germania, iar Turcia și-a continuat apropierea de Marea Britanie și Franța, fără a renunța la imperativul de a nu intra în conflict cu URSS.

Dintre cele patru state riverane Mării Negre, România a resimțit cel mai puternic șocul încheierii pactului Ribbentrop-Molotov și al declanșării războiului. Obiectivele politicii externe românești, în această perioadă, au fost cel mai bine sintetizate în proiectul „*Blocului Neutrilor*”, lansat la finele lui octombrie 1939, al cărui eșec oglindea izolarea crescândă a statului român.

BIBLIOGRAFIE:

1. Arhivele Militare Naționale Române, Depozitul Central de Arhivă „General Grigore Constandache”, Pitești. Fond 950 – Ministerul de Război – Cabinetul Ministrului; Fond 5417 – Marele Stat Major – Secția 2 Informații; Fond Colecția XIV (studii și căutări relative la Armata Română).
2. Arhivele Ministerului Afacerilor Externe al României. Fond 71/Turcia (1920-1944).
3. Avramovski, Ž. (1986). *Balkanska Antanta*, Beograd: Institut za Savremenu Istoriju.
4. Biagini, A. (2005). *Istoria Turciei contemporane*, traducere de Ioana Mândrescu. Cluj-Napoca: Editura Accent.
5. Călinescu, A. (1990). *Însemnări politice (1916-1939)*, ediție de Al. Gh. Savu. București: Editura Humanitas.
6. Cojocaru, I. (2014). *România și Turcia actori importanți în sistemul de relații interbelice (1918-1940)*. Târgoviște: Editura Cetatea de Scaun.
7. Constantiniu, L. (2010). *Uniunea Sovietică între obsesia securității și insecurității*, cuvânt înainte de acad. Dinu C. Giurescu. București: Editura Corint.
8. Dobrinescu, V.FI., *Bătălia pentru Basarabia*. Iași: Editura Junimea
9. Dobrinescu, V.FI., Pătroiu, I. (1992). *Ultimele luni de pace: martie-august 1939*. Iași: Institutul European.
10. Dobrinescu, V.FI., Pătroiu, I., Nicolescu Gh. (1999). *Relații politico-diplomatice și militare româno-italiene (1914-1947)*. Pitești-Craiova: Editura Intact.
11. Ekrem, M.A. (1993). *Relațiile româno-turce între cele două războaie mondiale (1918-1944)*. București: Editura Științifică.
12. Gafencu, G. (1992). *Ultimele zile ale Europei. O călătorie diplomatică întreprinsă în anul 1939*, traducere de Rodica Mihaela Scafeș, prefață și note: Cornel I. Scafeș. București: Editura Militară.
13. Haynes, R. (2003), *Politica României față de Germania (1936-1940)*, traducere de Cristina Aboboaie. Iași: Editura Polirom.
14. Hitchens, M.G.(1983), *Germany, Russia and the Balkans. Prelude to the Nazi-Soviet Non-Agression Pact*, New York: Columbia University Press.
15. IID (1993) – *Izvori za istorijata na Dobrudja 1919-1941*, otgovoren redaktor: Petăr Todorov, săstaviteli: Petăr Todorov, Kosjo Penčikov, Marin Tušov, Stela Izvorska, Antonina Kuzmanova. Sofiia: Izdatelstvo na Bălgarskata Akademiia na Naukite.
16. I.P.E.R.D. (2003). *Istoria politicii externe românești în date*, coord.: I. Calafeteanu. București: Editura Enciclopedică.
17. *Istoria românilor* (tratat academic), 2003, vol. VIII, *România întregită (1918-1940)*, coord.: Ioan Scurtu. București: Editura Enciclopedică.
18. Jelavich, B. (2000). *Istoria Balcanilor. Secolul al XX-lea*, traducere de Mihai Eugen Avădanei. Iași: Editura Institutul European.
19. Kissinger, H. (200). *Diplomația*, traducere de Mircea Ștefancu și Radu Paraschivescu. București: Editura BIC ALL.
20. Kycyku, K. (2005). *Atatürkismul în Turcia Mileniului Trei*, prefață de acad. Răzvan Theodorescu, București: Editura Adam.
21. Lungu, C.M., Negreanu I.AI. (2000). *România în jocul Marilor Puteri (1939-1940). Documente (1938-1941)*, cu o introducere de Dinu C. Giurescu. București: Editura Curtea Veche.
22. Mamina I. (1997). *Consilii de coroană*. București: Editura Enciclopedică.
23. Miller, L.M. (1975), *Bulgaria during the Second World War*. Stanford California: Stanford University Press.
24. Ministerul Afacerilor Externe al României, Ministerul Afacerilor Externe al Federației Ruse (2003). *Relațiile româno-sovietice. Documente. Vol. II. 1935-1941*. București: Editura Fundației Culturale Române.
25. Özden, H. (2013). *The diplomatic maneuvers of Turkey in World War II*, în Karadeniz Araştırmaları Dergisi/Revista de Cercetări a Mării Negre, Sayı/Anul37, pp. 91-110.
26. Stănciugel, R. (2008). *Lumea balcanică în misiunea și activitatea diplomatului Vasile Stoica*. București: Editura Colias.
27. Sturza, V. (2016). *Basarabia și destinul ei secret. Mărturii și documente istorice*. București: Editura Litera.
28. Ungureanu G. (2009). *Problema Cadrilaterului în contextul relațiilor româno-bulgare (1919-1940)*. Brăila: Editura Istros.

NICOLAE TITULESCU ȘI IMPLICAȚIILE SALE POLITICE EXTERNE PRIVIND SECURITATEA MĂRII NEGRE

Daniela Florentina BORCAN

Arhivele Militare Naționale Române
10.55535/GMR.2024.4.49

Romania has promoted an active foreign policy that aims to defend independence, territorial integrity, and develop security to ensure peace. Nicolae Titulescu, who was the main figure in Romanian foreign policy, safeguarded the country's borders during challenging times, taking into account the importance and advantages of our territory. The political man focused on the Black Sea and the issue of the straits. In a conciliatory framework, Titulescu supported strategic cooperation and advocated the conclusion of regional alliances and conventions to harmonize the interests of peoples, resulting in strengthening security in the face of expansionist trends as well as in enhancing trade and free movement of vessels in the Black Sea.

Keywords: Nicolae Titulescu; military power; Black Sea security; strategic cooperation; Montreux Convention;

Motto: „Eu aş zice că Strâmtoarele sunt însăşi inima Turciei. Dar ele sunt, în acelaşi timp, plămânii României. Când o regiune este, prin situaţia sa geografică, inima unei naţiuni şi plămânii acesteia, înţelepciunea cea mai elementară dictează acestor două naţiuni să se unească şi să facă un întreg”.

Nicolae Titulescu

INTRODUCERE

Securitatea în regiunea extinsă a Mării Negre este un subiect de interes al istoriografiei româneşti, cercetarea implicând o analiză complexă care acoperă mai multe aspecte, în speţă cele geopolitice, strategice, dar şi istorice. Lucrarea de faţă are ca principal obiectiv de cercetare importanţa evenimentelor politice din perioada interbelică a României, cu precădere importanţa diplomaţiei externe dusă de omul politic Nicolae Titulescu (1882-1941) şi acţiunile cheie ale acestuia privind aportul României la securitatea Mării Negre.

Nicolae Titulescu, una dintre cele mai proeminente figuri diplomatice ale României în perioada interbelică, a fost cunoscut pentru rolul său în politica internaţională din perioada interbelică, el având un impact semnificativ asupra evoluţiei politicii duse de România, ce viza securitatea în regiunea extinsă a Mării Negre, prin activitatea sa diplomatică intensă şi prin promovarea principiilor de securitate colectivă şi cooperare internaţională.

În perioada interbelică, Marea Neagră era o regiune de interes strategic pentru mai multe puteri, inclusiv Uniunea Sovietică, Turcia şi statele riverane, precum România şi Bulgaria. Regiunea era marcată de tensiuni teritoriale, precum şi de competiţia pentru influenţă în Balcani şi în Caucaz. România, cu o frontieră extinsă la Marea Neagră şi controlând gurile Dunării, avea interese vitale legate de securitatea acestei regiuni, inclusiv menţinerea stabilităţii şi a unui echilibru de putere favorabil.

DIRECȚII DE ACȚIUNE ALE POLITICII EXTERNE

În ceea ce priveşte politica externă a lui Nicolae Titulescu, el a avut mai multe direcții de acțiune privind principiul securității, în calitate de susținător şi promotor al acestuia. Pe lângă alianţele regionale la care a aderat România, menite să asigure securitatea României, precum Mica Înţelegere (alianţa dintre România, Cehoslovacia şi Iugoslavia), Înţelegerea Balcanică (un pact între România, Grecia,

Turcia și Iugoslavia), el a susținut și securitatea colectivă. Conceptul de securitate colectivă în sistemul european susținut de Titulescu promova cooperarea între statele europene pentru a preveni războaiele și a asigura stabilitatea. Alianțele aveau ca scop menținerea echilibrului de putere în Europa de Est, Sud-Est și protejarea României de eventualele agresiuni, inclusiv în regiunea Mării Negre.

Titulescu a susținut stabilitatea în regiunea Mării Negre și a fost implicat în diverse negocieri și tratative care aveau ca scop prevenirea expansiunii influenței străine în această zonă. Încercând să construiască relații de bună vecinătate, a susținut o serie de tratate pentru asigurarea păcii, un astfel de tratat fiind cel de la Lausanne, din 1923. Tratatul redefinea granițele și relațiile de putere din regiunea Balcanilor și a Mării Negre după Primul Război Mondial. Titulescu nu a fost direct responsabil pentru acest tratat, dar a activat în perioada ratificării acestuia, încercând să asigure un echilibru de putere favorabil țării. Acordul internațional stabilea granițele Republicii Turcia, reorganizând și raportul de forțe maritim. O principală și importantă prevedere a tratatului era recunoașterea suveranității Turciei asupra strâmtorilor Bosfor și Dardanele, care avea dreptul de a-și exercita controlul asupra acestora.

Raportul de forțe de care menționam anterior viza și poziția geopolitică a României, mai ales din perspectiva regimului internațional al strâmtorilor, dreptul liberei circulații a navelor în acea zonă și accesul țării noastre la Marea Neagră. Tratatul de la Lausanne a pus bazele unui cadru de cooperare în regiunea extinsă a Mării Negre și a unei colaborări între Turcia și vecinii săi. România a beneficiat de o stabilitate regională esențială ce s-a datorat și acestui tratat, mai ales că unul dintre beneficiile liberei circulații era comerțul maritim.

Fiind conștient de importanța menținerii păcii și echilibrului în zonă, Nicolae Titulescu devine unul dintre arhitecții Pactului de Înțelegere Balcanică, din 1934, semnat între România, Grecia, Iugoslavia și Turcia, cu scopul de a consolida rezistența în fața agresiunilor revizioniste, inclusiv în zona Mării Negre. Pactul de Înțelegere Balcanică era garanția consolidării granițelor României, stabilite după Primul Război Mondial și întăririi relației cu Turcia, având ca obiectiv consolidarea alianțelor României în Balcani. Pactul din Balcani a materializat viziunea lui Titulescu asupra unei Europe stabile, care să prevină conflictele armate.

În strânsă legătură cu tratatele menționate anterior se află și Convenția de la Montreux. Încheiată la 1936, după *Conferința privind regimul strâmtorilor Mării Negre*, ce se desfășurase cu scopul instituirii unui nou regim asupra strâmtorilor. Convenția reglementa regimul strâmtorilor Bosfor și Dardanele, ceea ce l-a făcut pe Titulescu să fie direct interesat de urmările Convenției. Astfel că Titulescu încearcă

să susțină ideea ca Turcia să reia puterea și controlul asupra acestor strâmtori, temându-se, ca în caz contrar, în regiune să se producă destabilizări.

Noua convenție înlocuia Tratatul de la Lausanne din 1923, care instituise un control internațional asupra strâmtorilor. Nicolae Titulescu sprijină noua situație, deoarece acest aranjament îi era mult mai favorabil României din punctul de vedere al securității în regiunea Mării Negre. Motivele pentru care el sprijinea Convenția erau pertinente și vizau viitorul securității României, relațiile diplomatice, dreptul la libera trecere a navelor, problema comerțului, viitorul economiei și contextul geopolitic. Pe lângă reducerea riscului invaziei puterilor revizioniste, convenția a garantat situația navelor comerciale, respectiv libera trecere a acestora pe timp de pace și care era esențial pentru comerțul internațional al României.

Totodată, în cazul unei situații de război, Turcia avea dreptul de a restricționa accesul navelor străine în regiunea Mării Negre, acest fapt protejând spațiul maritim de invazii externe. Un rol important l-a avut și Comisia internațională a strâmtorilor, cu reprezentanți precum cei ai Turciei, Greciei, României, Bulgariei, Rusiei, care a avut în vedere respectarea regimului strâmtorilor, obiectiv continuat de țările partenere sub prevederile Convenției de la Montreux. Pentru România, situația strâmtorilor avea o importanță aparte, ținând cont de efectele produse asupra navigației pe fluvial Dunărea. Mișcarea pe fluviu ducea la dezvoltarea economică a României.

În anii 1930, spațiul european se confrunța cu ascensiunea noilor ideologii politice totalitare, ce puneau în pericol integritatea politică și teritorială a acestora. Pentru pacea europeană, extinderea fascismului și nazismului era un real pericol, pe care națiunile îl conștientizaseră destul de repede. Nicolae Titulescu a jucat un rol important și în normalizarea relațiilor României cu Uniunea Sovietică în anii 1930. Deși precaut, el a considerat esențială menținerea unui dialog diplomatic cu Moscova pentru a proteja integritatea teritorială a României, în special în contextul disputelor legate de Basarabia și securitatea la Marea Neagră.

Relațiile cu URSS s-au bazat pe colaborare și prudență, pe dialog și cooperare bilaterală, susținând că o înțelegere cu URSS ar putea oferi României mai multă siguranță, un contrabalans încercând să introducă Rusia în alianțele de securitate colectivă. Așa cum era de așteptat, Titulescu a fost criticat pentru politica sa de cooperare cu URSS, mai ales de către partea conservatoare, care se temea de puterea și atitudinea schimbătoare a acestei mari puteri. Aici îl putem aminti pe Gheorghe I. Bătianu, care și-a manifestat neîncrederea și îngrijorarea față de acțiunile lui Titulescu, pe care le-a considerat, mai cu seamă, periculoase, viitorul și apărarea României putând cădea în mâinile Moscovei. Fără doar și poate, politica

sa a avut atât efecte pozitive, menținând o oarecare liniște și pace în ceea ce privea poziția României în fața tensiunilor regionale, și mai puțin favorabile odată cu demiterea lui Titulescu. Tensiunile privind viitorul Basarabiei, subiect rămas sensibil chiar și după discuțiile diplomatice purtate între România și URSS, a împiedat o colaborare permanentă, creând un cadru mult mai tensionat și greu de gestionat pentru România, culminând cu ultimatumul sovietic din 1940.

Prin eforturile sale de a construi un sistem de securitate colectivă și prin alianțele regionale pe care le-a susținut, Nicolae Titulescu a contribuit indirect la stabilitatea regiunii Mării Negre. Aceasta a fost crucială pentru România, care depindea de un mediu regional stabil pentru a-și proteja interesele economice și strategice în zona mării. Titulescu a utilizat tribuna internațională a Ligii Națiunilor pentru a promova dezarmarea și soluționarea pașnică a disputelor, inclusiv în regiunile adiacente Mării Negre. Deși succesul său a fost eliminat de ascensiunea regimurilor totalitare și de eșecul Ligii Națiunilor, el a stabilit un precedent pentru abordările ulterioare ale României.

CONCLUZII

Moștenirea diplomatică a lui Titulescu a influențat politica externă românească și după moartea sa, inclusiv în perioada postbelică. Principiile de securitate colectivă și dialog pe care le-a promovat au continuat să fie relevante în politica față de Marea Neagră, mai ales în cadrul NATO și a altor organizații internaționale. În contextul actual al tensiunilor din regiunea Mării Negre, ideile lui Titulescu privind diplomația activă, cooperarea internațională și prevenirea conflictelor rămân importante pentru abordarea României în gestionarea provocărilor de securitate din zonă.

Activitatea diplomatică a lui Nicolae Titulescu a avut un impact semnificativ asupra securității colective, el contribuind la crearea unui cadru diplomatic care a influențat stabilitatea și securitatea Mării Negre, un aspect crucial pentru politica externă a României în perioada interbelică.

Aflat în fruntea diplomației României, el a militat pentru pace, securitate, dreptul poporului la independență și unitate. Prezervarea integrității teritoriale a fost, de asemenea, un obiectiv pentru care Titulescu a acționat în politica externă. Cu toate acestea, el a fost criticat în perioada contemporană de acțiunile de apropiere de URSS, fiind catalogate periculoase și inadecvate. Marele diplomat a lansat, de-a lungul activității sale, idei originale, pacifiste, curajoase, mai ales în cadrul Ligii Națiunilor, într-un context primejdios, sub expansiunea regimurilor totalitare. Acțiunile sale, desfășurate acum mai bine de 80 ani, au efecte și astăzi, ceea ce ne demonstrează, încă o dată, puterea și dedicarea marelui om politic român.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE:

1. Arhivele Militare Naționale Române, Fond Microfilme 948, Secția 3 Operații.
2. Bărbulescu, P., Cloșcă, I. (2022). „*Repere de cronologie internațională 1914-1945*”. București: Editura Științifică și Enciclopedică.
3. Botoran, Const., Zaharia, Gh. (1981). *Politica de apărare națională a României în contextul european interbelic (1919-1939)*. București: Editura Militară.
4. Calafeteanu, I. (1997). „*Politică și interes național în România interbelică*”. București: Editura Enciclopedică.
5. Ciachir, N. (1996). „*Marile puteri și România (1856-1947)*”. București: Editura Albatros.
6. Oșca, Al. (2003). „*Managementul crizelor regionale. Modelul balcanic interbelic*”. București: Editura Academiei de Înalte Studii Militare.
7. Oșca, Al., Nicolescu, Gh. (1994). „*Tratate, convenții militare și protocoale secrete (1934-1939)*”. Pitești: Editura Vlasie.
8. Retegan, M. (1997). „*În balanța forțelor. Alianțe militare românești interbelice*”. București: Editura Semne.
9. Talpeș, I. (1988). „*Diplomație și apărare. Coordonate ale politicii externe românești (1933-1939)*”. București: Editura Științifică și Enciclopedică.
10. Titulescu, N. 1937 „*Relațiile dintre România și alte state*”, în vol, „*Politica externă a României (1937)*”.

ACȚIUNILE ARMATEI ÎN ASIGURAREA ȘI RESTABILIREA ORDINII ÎN TIMPUL POGROMURILOR DIN BASARABIA DIN ANII 1903 ȘI 1905

Dr. Artur LEȘCU

Universitatea de Stat din Moldova, Chișinău, Republica Moldova
10.55535/GMR.2024.4.50

The Russian Empire, an autocratic state with strong remnants of feudal caste law, was based on a legal system that aimed to intimidate the citizenry in order to defend and preserve the existing anachronistic social order. Various specialized state institutions were responsible for the security of the regime and internal order, among which the armed forces. The tsarist authorities widely used military units in the fight against mass demonstrations and the preservation of public order. In this paper, based on the vast new documentary material from the national archives of the Republic of Moldova, we will demonstrate the actions of the military units in order to save the Jewish population of Bessarabia during the pogroms of 1905 and 1907.

Keywords: Bessarabia; pogrom; regiment; infantry; self-defence;

INTRODUCERE

Către începutul secolului al XX-lea, Imperiul Rus dispunea de o vastă diasporă evreiască, lipsită de drepturi politice și cetățenești în urma adoptării unei serii întregi de legi cu conținut antievreiesc, impusă să locuiască în zone exclusive de reședință prestabilite. Conform primului recensământ general al Imperiului Rus, desfășurat la sfârșitul secolului al XIX-lea, în imperiu locuiau 5.215.825 de evrei, ceea ce constituia 4.15% din întreaga populație, dintre care în Basarabia – 229 de mii, adică 11.7% din populația regiunii (Nistor, 1991, p. 213). Concentrarea masivă a populației evreiești în centrele urbane din Basarabia ducea la numeroase tensiuni cu caracter antisemit, care, uneori, se finalizau cu izbucnirea actelor de violență, în formă de pogromuri, dintre care cel mai cunoscut este pogromul din Chișinău, din 1903.

POGROMUL DIN PRIMĂVARA ANULUI 1903 DIN CHIȘINĂU ȘI ÎNCERCĂRILE ARMATEI ÎN REPRIMAREA MASACRELOR

Începând cu luna martie 1903, Direcția gubernială a Corpului Independent de jandarmi din Basarabia, prin intermediul șefului său, colonelul V. Charnoluskij, și subalternul său, rotmistrul, baronul von L. Levendal, șef secție pază din Basarabia Departamentului pentru Apărarea Securității Publice și a Ordinii (Ohranka), atenționau autoritățile din St. Petersburg despre situația tensionată creată la Chișinău și iminența izbucnirii unui masacru asupra populației evreiești din oraș (Новицкий, 1991, p. 177). Datorită lor, autoritățile guberniale, în persoana guvernatorului, generalul-locotenent Rudolf von Raaben, sesizând că, în ajun de Paști, în oraș se încing spiritele, au întărit paza orașului, detașând poliției patrulă înarmate din partea garnizoanei militare Chișinău. La acel moment, garnizoana Chișinău era o forță militară impunătoare, compusă din două regimente de infanterie (R. 53 Inf. Volânia și R. 54 Inf. Minsk), un batalion infanterie de rezervă (Bat. 207 Inf. Rez. Chișinău), o brigadă de artilerie (Br. 14 Art.) și un regiment de cavalerie (Reg. 24 Dragoni Lubensk). Dar, ceea ce a urmat a depășit și cele mai sumbre preziceri despre situația existentă. Timp de trei zile, între 6 și 8 aprilie 1903, orașul era cuprins de explozia unei uri ucigătoare împotriva populației evreiești, degenerată în masacru, în urma căruia au fost ucise 51 de persoane, 456 au fost răniți, 1.350 de case au fost vandalizate, din cele 4.149 existente în oraș (Джадж, 1998, p. 86), suma prejudiciului ridicându-se la aproximativ două milioane de ruble

(Ib.). În astfel de cazuri, întrebarea principală este cum de s-a putut să se întâmple așa ceva, cine este vinovatul și unde era armata?

Să încercăm să răspundem la această întrebare ținând cont de investigațiile anterioare, acordând atenție specială analizei unor momente neglijate în trecut și care pot arunca o lumină nouă asupra desfășurării evenimentelor. După cum a fost menționat de către majoritatea cercetătorilor, evenimentele au luat prin surprindere autoritățile locale, care nu se așteptau la apariția unei crize. Ca și în anii precedenți, patrurile detașate organelor de poliție din partea unităților militare nu erau numeroase, rezerva fiind compusă din mai multe grupe adunate din toate unitățile de infanterie ale garnizoanei, fără coeziune internă și comandă unică, numărul nedepășind 1,5 companie de infanterie (Кишиневскийпогром, 2000, p. 224). Autoritățile militare au permis ostașilor, pentru ziua de 5 aprilie, ieșirea liberă în oraș, pentru a participa, de Paști, la Slujba de la miezul nopții. În pofida situației tot mai încordate din oraș, nu au fost anulate permisiile și pentru ziua de 6 aprilie, ostașii fiind, pur și simplu, preveniți de comandanți să revină în unitate în caz de apariție a unei situații excepționale. Decizia respectivă a comandanților îngreuna adunarea unităților pe alarmă și utilizarea lor eficientă în caz de necesitate. În cazul Regimentului 54 Infanterie Minsk, care a fost adunat în componența sa deplină în ziua de 6 aprilie, mult după ora 16.00, unii dintre ostașii reîntorși din permisie erau în stare de ebrietate (AOSPRM, fond 90, inventar 3, dosar 5, f. 2). Nu toți ostașii aflați în permisie au ajuns la unitățile sale, unii din ei, neidentificați, au fost observați în rândurile pogromiștilor, cum ar fi militarul în termen Ion Burduja, aflat în concediu, precum și foștii militari în termen, demobilizați din armată, Ion Vacari, Pavel Veto, Vasile Șarban, Anton Dulghier, Fiodor Gornostaev, Macarie Malașenco (Кишиневскийпогром, p. 278). Participarea ocazională a militarilor (foști și actuali) în evenimente, cu experiența lor de luptă, explică de ce pogromiștii acționau metodic, în baza „*unui plan*” (Джадж, p. 64), dar spontan, ceea ce exclude ipoteza că masacrul era organizat și dirijat de niște forțe obscure, neelucidate până în prezent.

Prima zi de masacru, 6 aprilie, a demonstrat că organele de poliție, întărite cu patrurile militare, cu greu făceau față evenimentelor în faza sa incipientă. Justificările poliției privind insuficiența personalului (213 de polițiști pentru un oraș cu o populație de peste 100 de mii de locuitori) sunt în afara oricărei critici și ar fi corecte în condiții de lipsă a unui ajutor din partea armatei. Patrurile comune, alcătuite din militari (fără ordin de a deschide focul) și polițiști, erau puse sub comanda generală a lucrătorilor poliției, care le utilizau ineficient, în lipsa comunicării și a coordonării acțiunilor între ele. Șeful poliției, A. Hanjenkov, deși fost militar de carieră și ofițer

superior din arma cavaleriei, în loc să preia comanda generală asupra operației de reprimare a pogromului, în perioada de timp cuprinsă între orele 13.00 și 16.00, circula pe străzile Chișinăului, inspectând principalele piețe unde se adunau oameni agitați, îndemnându-i a se împrăști, acțiune care era la îndemână unui polițist de sector și a șefului poliției. Risipirea mulțimii agresive de pe piața Ciuflea, care a avut loc după ora 16.00, nu a fost urmată de operarea unor arestări în masă ale persoanelor agresive. Chiar și cei arestați erau eliberați din mâinile poliției de către camarazii săi, fapt ce indica imposibilitatea poliției și a armatei în fața mulțimii (Кишиневскийпогром, p. 218). Mulțimea dispersată, dar nu și arestată, s-a răspândit pe străzile alăturate în toate cartierele orașului, grupându-se în jurul unor lideri neformali, agresivi, unii cu experiența militară, formând mici cete în număr de 10-20 de persoane, având în avangardă copii, întăriți în eșalonul secund de maturi. Curând au început dezordinile simultane în mai multe părți ale orașului. Patrurile comune ale militarilor și poliției au fost nevoite se acționeze separat una de alta, pe mai multe direcții, în lipsa coordonării și sistemului de legătură stabilit din timp, dispersând efortul comun al forțelor de ordine, puține la număr și fără o rezervă consistentă. Acest fapt se datorează nu existenței unui plan elaborat din timp de către lideri anonimi ai masacrului, ci reiese din logica evenimentelor și a greșelilor admise de autorități, de care pogromiștii au profitat din plin. Printre erorile comise de către autorități era aceea că în împrăștierea mulțimii divizate în grupe mici nu a fost implicată cavaleria, unica forță militară capabilă să acționeze mobil, cu viteze mari de deplasare pe străzile orașului.

Abia spre seară, după ce și-a dat seama că nu poate ține situația sub control, șeful poliției, A. Hanjenkov, s-a adresat pentru ajutor guvernatorului Basarabiei, generalul-locotenent R. von Raaben, care, la rândul său, l-a redirectionat către șeful garnizoanei Chișinău, generalul-locotenent V. Bekman, unde A. Hanjenkov a ajuns abia după ora 20.00 (Ib., p. 224), când situația în oraș deja se calmase. În urma consultărilor, s-a decis ca, pentru ziua de 7 aprilie, organelor de poliție să le fie detașate 9 companii de infanterie și 6 escadroane de cavalerie, fără dreptul de a deschide focul (Ib., p. 225), fapt ce a provocat noi violențe, începând cu dimineața zilei de 7 aprilie. Și de data aceasta, militarii și organele de poliție nu acționau coordonat, pășând responsabilitatea de la unul la altul. Forțe militare considerabile erau concentrate în parcul central, în așteptarea unei presupuse demonstrații politice, care nu a mai avut loc, dar, datorită acestei așteptări, ei staționau până la orele amiezii, în loc să participe în înăbușirea dezordinii. Forțe considerabile de militari erau detașate și pentru paza locuințelor comandantului de brigadă de infanterie, generalul-maior Glebov, și a comandanților de regimente și batalioane,

fiind excluse din acțiuni de refacere a ordinii de drept (AOSPRM, fond 90, inventar 3, dosar 5, f. 3). Pasivitatea echipelor mixte de militari, care își înțelegeau sarcina în paza arterelor de comunicații, și dispersarea mulțimii și polițiști, care deseori nu doreau să sancționeze arestările (Кишиневскийпогром, p. 333), au dezlănțuit mulțimea, evreii fiind agresați simultan în toate cartierele și suburbiile orașului. Mai hotărâți în împrăștierea mulțimii agresive erau dragonii, dar și în cazul lor ingeniozitatea criminală a ucigașilor a găsit ieșire într-un procedeu tactic de luptă – strecurarea, câte unul, printre caii cavaleriștilor (Ib., p. 260). Situația în Chișinău a scăpat de sub controlul autorităților.

La ora 15.30, dându-și seama de gravitatea situației, guvernatorul Basarabiei, R. von Raaben, i-a delegat, în scris, șefului garnizoanei militare din Chișinău, general-locotenentul V. Bekman, toate puterile în înăbușirea masacrelor, cu dreptul de a deschide focul. La orele 16.00, generalul V. Bekman a emis un ordin pe garnizoană prin care își asuma puterea deplină, divizând orașul în mai multe sectoare, repartizate unităților cu dreptul de a întrebuința armele din dotare. Începând cu orele 17.00, după ce ordinul a fost adus la cunoștință efectivului, au demarat măsuri de reprimare a pogromului, efectuarea arestărilor în masă, care s-au derulat destul de liniștit, nefiind necesară deschiderea focului, utilizând numai baionete și paturile armelor din dotare. Către miezul nopții, situația era sub controlul autorităților, cu excepția suburbiilor, unde masacrele au continuat până în seara zilei de 8 aprilie. În masacrele și omorurile din suburbii era implicată populația moldovenească, fapt ce exclude influența presei scrise, inclusiv a ziarului lui P. Crușevan, deoarece această populație, în masa sa absolută, era analfabetă.

În concluzie, putem afirma că pogromul din aprilie 1903 din Chișinău a avut la bază frustrările și ranchiuna unei părți a populației pauperizate a orașului, acumulate pe parcursul a mai mulți ani împotriva comunității evreiești, asmuțită de zvonuri transmise verbal, iar rolul presei, inclusiv a celei reacționare, într-o regiune preponderent analfabetă, a fost marginală. Amploarea tragediei se datorează stării de confuzie de care era cuprinsă conducerea guberniei, care a scăpat, momentan, din mâini frânele puterii. Acțiunile autorităților se caracterizau prin lipsa unei conduceri unice, a coordonării acțiunilor de reprimare a mulțimii, teamă de a deschide focul asupra manifestanților și de a opera arestări în masă în rândul rebelilor. Abia după ce autoritățile au revenit din șoc, pierzând o zi și jumătate, ei au început să acționeze concentrat și eficient, întrebuințând forța militară în stingerea focarelor de masacre existente în oraș.

ACȚIUNILE ARMATEI ÎN REPRIMAREA MASACRELOR EVREIEȘTI DIN 1905

Consecințe mult mai grave și ample au avut pogromurile din Basarabia, din octombrie 1905, despre care se cunoaște mai puțin, ele fiind, practic, ignorate în istoriografie. La 17 octombrie 1905, după ce la Chișinău a ajuns vestea despre emiterea de către Nicolai al II-lea a Proclamației despre îmbunătățirea ordinii statului, forțele revoluționare au participat la un miting politic, unde s-au strâns în jur de 10 mii de oameni. În opoziția acestui miting, forțele filogovernative pentru ziua de 18 octombrie au planificat desfășurarea unei manifestații patriotice, în susținerea monarhiei și a ordinii de drept. În dimineața zilei respective, în jur de 5 mii de oameni s-au adunat în piața Ciuflea, de unde au pornit, la 11.00, spre Catedrală, ținând în mâini drapelele naționale ruse și portretele lui Nicolai al II-lea. La intersecția străzilor Armenească cu Aleksandrovskia (bld. Ștefan cel Mare), asupra manifestanților a fost trasă o salvă de foc de niște necunoscuți, ceea ce a provocat reacția agresivă a mulțimii. Vecinătatea Pieței Noi (azi Piața Centrală) a determinat mulțimea la începerea jafurilor, oprite temporar de către rotmistru corpului independent de jandarmi Vasilev, delegat de către autorități pentru a însoți manifestația. Situația s-a repetat și la următoare intersecție cu str. Kupeceskaia (actuala str. Vasile Alecsandri). Iarși situația a fost salvată de către rotmistru Vasilev (ANRM, fond. 297, inventar 1, dosar 40, f. 1 verso). Ajunși în piața catedralei, manifestanții au luat parte la rugăciune, când, pe neașteptate, băiețelul-clopotar de pe clopotnița Catedralei a început să strige că evreii jefuiesc magazinele lui Gottlieb Gheer și Raymond Ghikish, unde, printre altele, se vindeau și armele de foc. Nu este clar cum băiețelul, de la înălțime de 40 de metri, a observat naționalitatea jefuitorilor care operau pe două direcții învecinate, chiar dacă și la distanțe mici una de alta. Mulțimea agitată a declanșat pogromul, care s-a extins în toate cartierele orașului.

Ținând cont de experiența pogromului din 1903, guvernatorul Basarabiei, Alexei Haruzin, a convocat de urgență ședința operativă la care au fost invitați comandanții unităților militare din garnizoană. La ședința respectivă s-a hotărât înființarea unor detașamente speciale de poliție de urmărire a pogromiștilor, unităților militare s-a dat dreptul de a deschide focul, inclusiv de artilerie, asupra centrelor de rezistență a rebelilor. Pentru a izola orașul de suburbiile și zonele agrare, au fost constituite detașamente călărețe de răzeși, care opreau țărani în drum spre Chișinău. Spre sfârșitul zilei, sub amenințarea aplicării armelor de foc, masacrele au fost oprite, dar au reînceput în ziua de 20 octombrie, când cetele de rebeli deschideau focul asupra militarilor, ucideau și prădau casele și magazinele evreiești.

Utilizarea forței armate, inclusiv câteva salve de tun, a pus capăt masacrului. În perioada 18-20 octombrie, au fost ucise 55 de persoane și rănite 107 (Ib., f. 2), fiind vandalizate și prădate 89 de case și magazine, printre care erau și cele care nu aparțineau evreilor, cum ar fi cea a principesei Evfrosinia Viazemskaiasau lui Tudor Grițan, suma prejudiciului constituind aproximativ 24 690 de ruble (Ib., ff. 2-11).

Spre deosebire de anul 1903, pogromurile din 1905 s-au răspândit pe teritoriul întregii Basarabii. Începutul a fost la 22 octombrie, când la Strășeni a izbucnit pogromul îndreptat împotriva populației evreiești din localitate. Datorită vecinătății cu capitala guberniei, masacrul a fost reprimat în aceeași zi (Ib., f. 17). Mult mai gravă era situația la Akkerman (Cetatea Albă), unde, la 18 octombrie, a avut loc o demonstrație politică, transformată în grevă generală. Cercurile naționaliste ruse din oraș au obținut de la primărie permisia de a desfășura, la 22 octombrie, mitingul în susținerea guvernului și monarhiei. Șeful poliției, contrar desfășurării mitingului, a refuzat acordarea asistenței poliției în supravegherea evenimentului, lăsând manifestanții să se descurce singuri. După oficierea serviciului divin la Catedrală, manifestanții, cu drapele naționale, portretele lui Nicolai al II-lea, intonând imnul național, au defilat pe străzile orașului și au pornit spre târgurile Popușoi (Peremozhnevo) și Turlaca (Vypasne), suburbiile Akkermanului. Aici, lor li s-a alăturat un grup de localnici, înarmați cu bâte, răngi, topoare și revolvere, care, împreună cu restul mulțimii, au început să incendieze și jefuiască casele și magazinele evreilor (Ib., f. 50). La reîntoarcerea în oraș, mulțimea agitată a fost oprită de o companie de soldați, dar, ocolind-o pe străzi laterale, au pătruns în localitate, începând, astfel, pogromul. În pofida faptului că armata a început să tragă în agresori, în perioada de la 18.00 și până la 04.00, au fost arse și distruse toate prăvăliile evreiești, orașul fiind cuprins de flăcări. Abia după ce la Akkerman (Cetatea Albă) din Bender (Tighina) a fost trimisă suplimentar încă o companie de ostași, situația în oraș a fost luată sub control.

În ziua de 23 octombrie, locuitorii din Popușoi (Peremozhnevo) și Turlaca (Vypasne), însetați de sânge, au încercat să pătrundă din nou în oraș, însă au fost opriți de focul armatei. Cum menționează în raportul său rotmistrul Vasiliev, ajutor șef Direcției guberniale a Corpului Independent de jandarmi, rușii din Popușoi (Peremozhnevo) și Turlaca (Vypasne) s-au transformat în adevărați bandiți, adunați în grupe de 6-10 persoane înarmate cu revolvere, care nu recunosc nicio autoritate, terorizează păturile înstărite ale populației, inclusiv și ruși, extorcând de la ei bani și bunuri materiale (Ib., f. 5). Populația rusă din târgul Șabo (Shabo), îndemnată de isprăvile conaționalilor săi din Popușoi (Peremozhnevo) și Turlaca (Vypasne), a încercat să-i jefuiască pe evreii din localitate, însă au fost opriți de patrurile înarmate

ale coloniștilor francezi și germani, care, deschizând focul, au omorât 2 și au rănit 3 atacatori. În zilele de 25-26 octombrie, au mai avut loc incidente în localitățile Divizia, Chebabcea (Shyroke), Monași (Monashi), Bairamcea (Mykolaivka), soldate cu jafuri asupra populației evreiești din aceste localități. Cu mari greutate, cu ajutorul armatei, ordinea în ținutul Akkerman (Cetatea Albă) a fost restabilită, cu prețul a 70 de oameni, uciși și răniți, ruși și evrei (Ib., f. 50 verso).

Situația gravă era și la Ismail unde, în ziua de 22 octombrie, între orele 19.00-21.00, a fost organizat un miting politic în centrul orașului, de către cercurile revoluționare, la care au fost puse în discuție urmările politice ale Proclamației din 17 octombrie 1905. După miting, o parte din participanți, reprezentând muncitorii necalificați din port, unii dintre ei fiind sub influența alcoolului, s-au deplasat în cartierul comercial, unde au început să distrugă dughenele evreiești (Ib., f. 34 verso). Situația din oraș s-a înrăutățit dramatic în ziua de 23 octombrie, când, începând cu ora 12.00, mulțimea, în număr de aproximativ 200 de persoane, compusă din adolescenți și muncitori, a început incendierea și distrugerea magazinelor și dughenelor care aparțineau evreilor. Autoritățile orașenești, într-o stare de confuzie, au repetat greșelile celor din Chișinău, din 1903, neputând opune rezistență masacraților, în condiții în care dispuneau de poliția locală întărită cu două plutoane ale Corpului Independent de Grăniceri.

De menționat este și comportamentul colaboratorilor corpului de jandarmi care, în evenimentele tragice din Ismail, au depus eforturi pentru a potoli spiritele. Astfel, sergentul Moisei Seledin și vagmistrul Semion Șavel au stins focul în incendiul care a cuprins un magazin, iar sergentul Anton Carlașevschi a apărut pe străzile orașului o familie numeroasă de evrei de furia mulțimii, salvându-i de la moarte. În contrast era comportamentul clerului local, care, involuntar, în loc să potolească, a agitat spiritele. Sosind în seara zilei de 23 octombrie la „*Piața Nouă*”, care era cuprinsă de flăcări, clerul, în straie de sărbătoare, cu cruci și prapure, era întâmpinat de mulțime cu urale și strigătele „*Ura!*”. Oprindu-se din jaf pe timpul îndemnurilor clerului de a înceta masacrul, mulțimea își continua imediat activitatea sa criminală după îndepărtarea procesiunii religioase către următor obiect aflat în flăcări. În condiții când toată partea comercială a Ismailului a fost cuprinsă de flăcări, câteva sute de evrei, cu permisiunea șefului vămii, s-au refugiat pe un șlep din vamă din portul Ismail, de pe care a fost scoasă pasarella pentru a interzice accesul pe timpul nopții (Ib., f. 35 verso).

Pentru a pune capăt pogromului care continua și în timpul nopții, colonelul N. Rogovschi, comandantul Brigăzii de grăniceri din Ismail, a întărit trupele din localitate cu o sotnie călare de grăniceri, trecând la acțiuni, cu începerea orei 01:00,

cu restul trupelor din oraș, deschizând focul asupra atacatorilor. Către orele 05:00, în ziua de 24 octombrie, în urma acțiunilor energice ale militarilor, care, pe timpul nopții, în urma deschiderii focului, au ucis 10 persoane și au rănit 11, toți muncitori necalificați, ordinea în oraș a fost restabilită (Ib., f. 37). Totuși, orașul era încă cuprins de panică și multe familii de evrei și funcționari de stat au trecut Dunărea și s-au refugiat în localitățile românești Satul Nou și Tulcea. Cu introducerea, pe străzile orașului, a patrulilor pedestre și călare înarmate, situația a fost luată sub control, orașul, începând cu 25 octombrie, să revină la viața normală.

După sud, a explodat centrul Basarabiei. Totul a început la 23 octombrie, la Călărași, ziua târgului, când în localitate se adună după cumpărături multă lume din satele învecinate. În jurul orei 10.00, s-a auzit o împușcătură care a declanșat furia mulțimii, în cea mai mare parte compusă din moldoveni, care au început devastarea prăvăliilor și a locuințelor evreilor. A fost incendiat centrul localității, în foc arzând până la 150 de case evreiești. Populația evreiască, în număr de aproximativ 2.000 de suflete, s-a refugiat în clădirea fostului depozit de vin al statului. La primirea vestei despre izbucnirea pogromului la Călărași, acolo, pe cale ferată, a fost trimis viceguvernatorul S. Tatișcev (Tatischev), însoțit de o companie de soldați. Ajungând la fața locului, S. Tatișcev (Tatischev) a blocat intrarea în localitate pentru țăranii din satele învecinate și, deschizând focul asupra tâlharilor, a restabilit ordinea. În general, în urma pogromului din Călărași au fost uciși 40 de oameni, majoritatea evrei, dintre care 5 arși de vii (Ib., f. 26).

În zilele de 23-25 octombrie au avut loc pogromurile în localitățile din nordul Basarabiei – Mîndra, Dereneu, Rădeni, Hirova, Hoginești, Onișcani, Pitușca, Hîrtopul Mare, Paustova, Bîrnova, Bahmut, în care au fost distruse cel puțin 14 gospodării și locuințe ale evreilor și bătute 4 persoane, printre care se afla și țăranul Petru Mezdru, bătut cu cruzime de către atacatori, pentru că a apărut familiile evreilor (Ib., f. 47-48 verso).

CONCLUZIE

Pogromurile evreiești din toamna anului 1905 aveau un caracter mult mai amplu decât cele din 1903, din Chișinău, în ele fiind înregistrate 105 victime, cert atestate (uciși), și 70 de persoane omorâte și rănite, fără distingere exactă, în total 175 de persoane (Ib.). Aria masacrelor a cuprins întreaga regiune, atât așezările urbane, cât și pe cele agrare. Acțiunile, practic simultane ale celor revoltați în diferite părți geografice ale Basarabiei, ar indica existența unui presupus centru coordonator care planifica desfășurarea pogromurilor. Însă, documentele din arhivă nu confirmă existența unui astfel de centru, ceea ce nu ne permite să tragem concluzia respectivă.

Spre deosebire de pogromul din 1903, cel din 1905 este caracterizat prin lipsa totală a influenței presei asupra izbucnirii masacrelor, fapt ce confirmă rolul minor al presei și în evenimentele din 1903. De data aceasta, autoritățile au reacționat prompt la provocările apărute, utilizând pe larg armata, care a acționat organizat, prompt și energic, deschizând fără ezitare focul asupra tâlharilor și ucigașilor, de unde și apare numărul destul de mare al victimelor. Lecția dată de autorități antisemiților a fost însușită, până în 1917, în regiune, nefiind atestate pogromuri antievreiești.

BIBLIOGRAFIE:

1. Arhiva Națională a Republicii Moldova/ANRM, fond. 297, inventar 1, dosar 40.
2. Arhiva Organizațiilor Social-politice a Republicii Moldova/AOSPRM, fond 90, inventar 3, dosar 5, f. 2.
3. Новицкий, В. (1991) *Из воспоминаний жандарма*. Москва: Издательство МГУ.
4. Nistor, I. (1991) *Istoria Basarabiei*. Chișinău: Cartea moldovenească.
5. Джадж, Э. (1998) *Пасха в Кишиневе. Анатомия погрома*. Кишинев: Лига.
6. Кишиневский погром 1903 года. (2000). *Сборник документов и материалов*. Кишинев: Ruxanda, 2000.

LECȚII ÎNVĂȚATE DE ARMATA ROMÂNĂ DUPĂ CAMPANIA MILITARĂ DIN ANUL 1916

Locotenent-colonel Ovidiu PĂDURARIU

Centrul militar zonal Iași „General Gheorghe Mărdărescu”, Iași
10.55535/GMR.2024.4.51

The military actions of the Romanian Armed Forces in 1916 gave rise to valuable lessons learned, some still applicable today. Of course, the proportions regarding the evolution of weapon systems, the diversification of military specialties, the emergence of hybrid actions, the accession to international alliances must be preserved. Nevertheless, the actions remained the same. On today's battlefield there is various equipment, technological and intelligent, that existed in rudimentary forms even 100 years ago. Although the equipment has evolved and diversified unimaginably, the goals and actions have essentially remained the same. A good example is the recent conflict in Ukraine, where, although we are talking about intelligent systems of detection, selection and hitting of targets, everything has been reduced to a ground confrontation, conquest of territories, employment of forces in the open field and localities, use of different techniques, tactics and actions like those of the First World War. Therefore, the analysis of past battles, such as the campaign of 1916, is not a pointless activity, but an exercise in analysis and thought, whereby old, not obsolete, tactics are superimposed on current conflicts.

Keywords: First World War; Romanian Armed Forces; military campaign; goals; lessons learned;

INTRODUCERE

Rezultatul campaniei militare din anul 1916 a avut efecte dezastruoase asupra României: teritoriul și populația, aflate sub ocupație, au fost exploatate la maximum de Puterile Centrale, Dobrogea a fost cucerită de Bulgaria, trecătorile din Carpați au fost controlate de Imperiul Austro-Ungar, s-a pierdut o cantitate semnificativă de echipamente militare, infrastructura națională a suferit distrugeri majore, iar moralul trupelor a scăzut considerabil. Cu toate acestea, țara noastră a rezistat ofensivei Puterilor Centrale, retrăgându-se în Moldova în scopul refacerii și reorganizării armatei, pentru reluarea acțiunilor militare. Printre motivele care au împiedicat înfrângerea totală a României se pot enumera epuizarea inamicului, starea precară a drumurilor, precum și ajutorul militar al Imperiului Rus pentru stabilizarea frontului din Moldova. În situația izbucnirii revoluției ruse mai devreme cu un an, cel mai probabil, situația țării noastre ar fi fost critică, frontul din zona Moldovei devenind mult mai slab și mai *accesibil* inamicului.

Au existat numeroși contestatari ai momentului ales pentru intrarea țării noastre în război, care au invocat unele situații favorabile Antantei, atunci când se afla în avantaj pe fronturile europene. Prim-ministrul Ion I.C. Brătianu a fost acuzat că a negociat prea mult condițiile intrării în război, în timp ce Puterile Centrale se aflau sub presiunea Verdun, Isonzo și în Galiția. Cu toate acestea, Guvernul român a căutat să pună la punct toate detaliile pentru intrarea în război: o armată bine echipată și pregătită, acțiuni de sprijin din partea Aliaților, precum și garantarea îndeplinirii idealului național de unire a teritoriilor românești, la tratativele de pace ulterioare.

Un motiv des invocat pentru insuccesul militar din anul 1916 a fost insuficienta dotare a trupelor române. În cei doi ani de neutralitate, au fost luate măsuri pentru dotarea corespunzătoare a oștirii, mai ales în ceea ce privește asigurarea cu armament, muniții și alte echipamente. Acestea au fost posibile atât prin alocarea unor sume importante de bani, cât și prin îmbunătățirea producției autohtone. Prin urmare, dacă, la intrarea în război, armata română a fost considerată insuficient pregătită, cel mai probabil, cu 1-2 ani înainte, ar fi fost la un nivel și mai scăzut.

Termenul *lecții învățate* este folosit, în sens larg, pentru a descrie oameni, lucruri și activități, în scopul de a învăța din experiențe și a obține avantaje pentru viitor. Folosirea lecțiilor învățate ajută indivizii și/sau organizația să reducă riscul

de a se confrunta cu aceleași probleme și crește șansele pentru obținerea succesului (The NATO Lessons Learned Handbook, 2022, p. 9). Scopul este de a învăța eficient din experiențe trecute și a furniza justificări validate pentru îmbunătățirea performanței. În mod concret, lecțiile învățate sunt absorbite și exersate în procesul de instruire, pentru ca trupele să fie pregătite în mod corespunzător în fața provocărilor actuale, schimbătoare, ale câmpului de luptă [Joint Publication (AJP)-3(C)2019, p. 149]. Pentru a emite lecții învățate, concluzii sau învățăminte, trebuie căutat răspuns la întrebările:

- *Ce trebuia să se întâmple?*
- *Ce s-a întâmplat de fapt?*
- *Ce a mers bine și de ce?*
- *Ce nu a mers bine și de ce?*
- *Ce învățăminte și concluzii se pot trage?*

Lucrările care au analizat campania militară a armatei române din anul 1916 sunt variate și influențate de autori, în special de cei participanți în mod direct la conflict. Dintre aceștia, se disting cei care s-au aflat pe câmpul de luptă și cei care au planificat operațiile militare în cadrul Marelui Cartier General. Deși reprezintă surse valoroase, aceste lucrări sunt marcate de un grad foarte mare de subiectivism, dat de afinitățile personale. Memoriile sunt lucrări subiective, care prezintă faptele prin prisma autorului, pe baza trăirilor personale, la momentul respectiv. În plus, conducătorii militari, prin intermediul propriilor scrieri, s-au disculpat, au căutat vinovați sau, dimpotrivă, și-au amplificat propriile decizii și acțiuni, în funcție de rezultatul obținut. Foarte multe lucrări au inserate, în cuprinsul lor sau în capitole special destinate, o serie de concluzii importante pentru subiectul suspus analizei.

OPERAȚIILE MILITARE ALE ARMATEI ROMÂNE DIN PERIOADA AUGUST-DECEMBRIE 1916

În perioada 1914-1916, România a rămas neutră, purtând tratative atât cu Antanta, cât și cu Tripla Alianță, pentru intrarea în război. La data de 4/15 august 1916, țara noastră s-a aliat cu blocul politico-militar Tripla Înțelegere/Antanta și s-a angajat să înceapă acțiunile militare, până la data de 17/28 august.

În urma analizelor variantelor de acțiune, luând în calcul năzuințele poporului român pentru realizarea statului unitar, Marele Stat Major a adoptat *Ipoteza Z*, care a prevăzut o operație ofensivă în Transilvania și una de apărare pe frontul cu Bulgaria. Planul de campanie, cu denumirea oficială *Proiectul de operațiune în vederea unui război contra Puterilor Centrale și a Bulgariei. România aliată*

cu Quadrupla Înțelegere (Toma, Boaru, 2018, p. 74), a definit și obiectivul politic al războiului: „realizarea idealului nostru național, adică întregirea neamului, prin eliberarea teritoriilor locuite de români, care se găsesc astăzi înglobate în monarhia austro-ungară.” (Ministerul Apărării Naționale, 1934, p. 97).

Scopul strategic al războiului a fost înfrângerea inamicului din Transilvania, iar ulterior, de a controla Câmpia Ungară, Văile Tisei și Dunării. Pentru cele patru armate au fost planificate acțiuni ofensive în Transilvania, Banat și Ungaria (Armata de Nord, 1 și 2) și apărare în zona de sud (Armata 3), urmată de o ofensivă româno-rusă, după 10 zile (Cupșa, 1967, p. 34).

Unii lideri militari, printre care generalul Alexandru Averescu, generalul rus Mihail Alekseev, șeful Marelui Cartier General rus, și generalul francez Joseph Joffre, comandantul Armatei franceze, au considerat ca variantă optimă de acțiune executarea apărării la nord și nord-vest, în timp ce majoritatea forțelor treceau la ofensiva în sud, contra Bulgariei (Stănescu, 2004, p. 18). Acest curs de acțiune, cel mai probabil, ar fi determinat următoarele:

- o planificare detaliată, în cooperare cu Aliații, pentru executarea unui atac concentric al trupelor franco-britanice de la Salonic – Armata de Orient, condusă de generalul francez Maurice Sarrail;
- armata bulgară, cu o capacitate combativă egală cu armata română, ar fi fost înfrântă în timp scurt, fiind întrerupte comunicațiile dintre Germania și Imperiul Otoman, ceea ce ar fi însemnat și capitularea acestuia din urmă;
- România ar fi continuat aprovizionarea prin Salonic, fiind scurtat traseul lung care străbătea Imperiul Rus;
- Puterile Centrale ar fi executat concentrarea în Transilvania, fără presiunea trupelor române, dar s-ar fi izbit de o apărare bine organizată în munți;
- frontul românesc, cu ajutor rusesc și venirea iernii, ar fi reprezentat un obstacol greu de trecut.

Pentru această variantă de acțiune, scopul campaniei militare nu ar mai fi fost recucerirea pământului românesc, care a constituit, de altfel, *justificarea* acțiunilor contra Imperiului Austro-Ungar. Toate demersurile inițiate în anii neutralității, de către oamenii politici, au fost pentru garantarea înglobării tuturor teritoriilor românești, ceea ce a reprezentat și motivația intrării în război.

Acțiunea ofensivă în Transilvania a avut la bază mai multe considerente, printre care:

- motivarea cetățenilor de a lupta într-un război național;
- stabilirea scopului politic al războiului – eliberarea teritoriilor românești;

- condiția impusă de ruși pentru acceptarea condițiilor țării noastre de a intra în război – armata română să constituie aripa stângă a armatelor ruse în Transilvania (Kirițescu, 1989, p. 569).

Scopul campaniei militare din anul 1916, desfășurată în perioada 15/27 august 1916-28 decembrie 1916/10 ianuarie 1917, a fost eliberarea cât mai rapidă a Transilvaniei, înainte ca Puterile Centrale să se concentreze în zonă. Obiectivele finale pentru armata română erau, în vest, orașul Budapesta și, în sud, Munții Balcani. Deși planificarea inițială a pus accentul pe două ofensive – una în Transilvania și una în Bulgaria, în cooperare cu trupele ruse, în mod real au fost executate o operație ofensivă și trei defensive, care au cuprins mai multe bătălii, astfel:

- ofensiva în Transilvania;
- apărarea pe frontul de sud;
- apărarea trecătorilor din Munții Carpați;
- apărarea teritoriului Munteniei.

Mobilizarea Armatei de operații a fost asigurată de 17 grupuri de acoperire, formate din 119 batalioane și 77 de baterii, cu un efectiv de aproximativ 135.000 de oameni, dispuse în zona trecătorilor din Munții Carpați, începând cu luna septembrie 1915 (Romanescu, Tudor, Cucu, Popescu, 1985, p. 77). Acțiunea grupelor de acoperire a reprezentat o tactică inedită, folosită de armata română. Potrivit normelor existente, adoptate și de alte armate străine, trupele de acoperire executau apărarea, pe alinamente intermediare, până la un aliniament final, care era menținut cu orice preț. Soluția aleasă, prin planul de campanie, a creat surprinderea și a permis forțelor principale să treacă munții, fără a întâmpina o rezistență puternică din partea inamicului (Cupșa, p.44).

Acțiunea ofensivă în Transilvania a fost realizată prin surprindere și a dus la înaintarea în adâncimea dispozitivului inamic, astfel:

- Armata de Nord: între 50-100 km în etapa întâi, 50 km în etapa a doua și 40 km în ultima etapă, eliberând 12.000 km²;
- Armata a 2-a: 120 km la flancul drept, 70 km la centru, 90 km la flancul stâng, eliberând 8.000 km;
- Armata 1: aproximativ 80 km, cu trei grupări de forțe în lungul râurilor Olt, Jiu și Cerna (Pavel, Ciobanu, 1993, p. 120).

Înfrângerea în urma bătăliei de la Turtucaia, din perioada 20-24 august/2-6 septembrie 1916, a afectat puternic armata română, dar mai ales opinia publică, aceasta cerând măsuri urgente pentru redresarea situației. În cadrul Consiliului de Război, de la 2/15 septembrie 1916, au fost enunțate două concepții contradictorii.

Generalul Constantin Prezan a cerut continuarea planului inițial și eliberarea Transilvaniei, iar mai apoi, concentrarea pe frontul de sud. Pe de altă parte, generalul Alexandru Averescu a susținut ofensiva în sud, variantă care a și fost acceptată, fiind concretizată în manevra de la Flămânda.

Schimbarea concepției operației, înainte ca trupele să ajungă pe aliniamentul râului Mureș, stabilit pentru prima etapă, a avut consecințe nefaste pentru întreg frontul. Atingerea acestui aliniament ar fi scurtat linia frontului, de la 800 km la 250 km, ceea ce ar fi permis organizarea unei apărări robuste, capabilă să țină piept unui inamic puternic (Otu, 2006, pp. 6-20).

La sfârșitul lunii septembrie 1916, trupele române erau retrase în Munții Carpați, dispuse pe fronturi mari, fără posibilități de sprijin reciproc. Inamicul, superior din punct de vedere al dotării cu echipamente militare și al experienței de război, beneficia și de avantajul căilor de comunicații dezvoltate din Transilvania. Pe frontul din Dobrogea, Armata 3 română a fost desființată, în locul acesteia fiind format Grupul Apărării Dunării (Ib., p. 117).

Oprirea Armatei 9 germană în zona curburii Carpaților a dejucat planul inamicului de a separa trupele române și teritoriul țării, precum și de a cucerii, într-un timp scurt, capitala. După numeroase rezistențe ale trupelor române, inamicul a reușit să rupă apărarea, dezvoltând ofensiva spre București, concomitent cu forțarea Dunării la sud (Ib., p. 102).

Marele Cartier General român a hotărât neutralizarea grupurilor inamice care se îndreptau spre București, constituind Grupul de armate Prezan, care, la data de 17/30 noiembrie 1916, a atacat inamicul, pe direcția Alexandria-Zimnicea. Atacul nu a avut succes, din cauza acțiunii trupelor germane în flancul și spatele trupelor române, precum și a capturării de către inamic a unui ordin al generalului Prezan către Armata 1 (Ib., p. 103). După deznodământul nefericit al bătăliei pentru București, de la Argeș-Neajlov, încheiată la data de 20 noiembrie/3 decembrie 1916, armata română a început retragerea către est, până pe aliniamentul delimitat de văile Șușiței, Putnei și Siretului, unde frontul s-a stabilizat, începând cu data de 28 decembrie 1916/10 ianuarie 1917. În Moldova, singurul teritoriu românesc neocupat, s-au retras Familia Regală, Parlamentul, Guvernul, clasa politică și instituțiile administrative centrale.

Oprirea înaintării trupelor Puterilor Centrale, în iarna anului 1916, l-a determinat pe generalul Erich Ludendorf, șeful Marelui Cartier General german, să afirme faptul că: „*noi am bătut armata română, dar n-am putut s-o distrugem. Am obținut rezultatele care au fost posibil de obținut, dar trebuia să lăsăm totodată în Dobrogea*

și Valahia forțe pe care înainte de intrarea României în război le foloseam pe frontul oriental și pe frontul occidental sau chiar în Macedonia. În pofida victoriei obținute împotriva armatei române, noi eram mai slabi în ceea ce privește desfășurarea generală a războiului.” (Mușat, Ardeleanu, 1983, p. 508).

Rezultatul campaniei din anul 1916 este reliefat de către viitorul mareșal Ion Antonescu, atunci ofițer în cadrul Biroului Operații al Marelui Cartier General, astfel: „în patru luni pierdusem: moralul și avântul, trei sferturi din țară; Capitala, cea mai mare parte din bogăția noastră națională – petrol, vitele și depozitele de cereale – și 400.000 de oameni – 100.000 de prizonieri, 150.000 morți și răniți rămași în mâna inamicului și 150.000 răniți evacuați în Moldova – din cei 650.000 care formau armatele de operațiuni.” (Antonescu, 1991, p. 24).

În iarna anului 1916, țările din zona Balcanilor, afiliate Antantei, a căror acțiune putea crea efecte decisive pe Frontul de Est, au fost incapabile să le realizeze. România și Serbia au fost scoase din luptă, iar Grecia neutralizată. În plus, Puterile Centrale beneficiau de două resurse importante pentru continuarea războiului, petrol și grâu, ambele furnizate de teritoriul românesc, pentru că, așa cum afirma prim-ministrul Regatului Unit, David Lloyd George, în România se aflau „puțurile petrolifere cele mai bogate din Europa.” (Preda, Pâslaru, Georgescu, Stănescu, 1996, p. 260).

LECȚII ÎNVĂȚATE DUPĂ CAMPANIA MILITARĂ DIN ANUL 1916

După ce au fost prezentate acțiunile militare de la debutul intrării țării noastre în Marele Război, urmează răspunsurile la întrebările: *Ce a mers bine și de ce?*, *Ce nu a mers bine și de ce?*, *Ce trebuie făcut diferit?*, care vor furniza soluțiile pentru dezvoltarea lecțiilor învățate.

Analizând principalele cauze ale înfrângerii din anul 1916, așa cum au fost prezentate de diferiți istorici și analiști militari, dar și de cei implicați direct în conflict, pot fi enumerate următoarele:

- momentul nefavorabil ales pentru intrarea în război;
- erori de ordin strategic și tactic (acțiuni ofensive pe două fronturi, oprirea ofensivei în Transilvania, inconsecvența în urmărirea scopurilor, reorganizări dese ale structurilor, lipsa coordonării la nivel central);
- pregătirea necorespunzătoare a armatei și a țării pentru război (dotarea precară cu echipamente, instruirea necorespunzătoare, încadrarea deficitară a unităților, experiență scăzută a comandanților și a trupei, rivalități între comandanți de rang înalt);

- neîndeplinirea, de către aliați, a unor condiții stabilite prin Convenția militară (inacțiunea Armatei de la Salonic, implicarea scăzută a armatei ruse, neasigurarea armamentului și munițiilor).

Momentul nefavorabil ales pentru intrarea în război.

La izbucnirea Primului Război Mondial, România a fost prinsă ca într-o *menghină*: la vest, într-un posibil război cu Imperiul Austro-Ungar, de la care dorea anexarea Transilvaniei, iar la est, într-un posibil conflict cu Rusia, pentru anexarea Basarabiei. Neutralitatea a fost o soluție provizorie, pentru pregătiri diplomatice și militare, în scopul aderării la unul din cele două blocuri militare – Tripla Înțelegere/Antanta sau Tripla Alianță/Puterile Centrale.

Începând cu luna iunie 1916, odată cu declanșarea ofensivei Antantei pe Frontul de Vest, România a devenit *ținta* presiunilor puterilor europene, pentru atragerea grabnică în război. Generalul Mihail Alekseev, șeful Marelui Stat Major al armatei ruse, și generalul Joseph Joffre, comandantul șef al armatelor franceze, au cerut României intrarea în război „*acum ori niciodată*” (Pavel, Ciobanu, 1993, p. 107). Acest ultimatum este susținut de o dezvăluire a lui Constantin I. Diamandy, ministru plenipotențiar la ambasada română de la Petrograd, dintr-un document secret între Franța și Rusia, care arată că, după luptele de la Somme și Verdun, armata franceză „*nu mai avea suflu*” și a făcut un „*apel călduros*” la Rusia, pentru „*a ceda cererilor României*” (Preda et al., p. 170). Așa după cum foarte bine aprecia Constantin Kirițescu, România a intrat în război „*nu la momentul favorabil, liber ales de noi, ci la cel impus de aliați, pentru ușurarea situației generale de pe fronturile europene*”. Poate și mai relevantă este afirmația generalului francez Joffre cu privire la atragerea țării noastre în război: „*esențial este ca România să intre în război, ce va fi pe urmă, se va vedea*.” (Kirițescu, 1989, p. 565).

Pe plan european, anul 1916 a fost marcat de patru evenimente majore: ofensiva aliaților de pe Somme, ofensiva Brusilov, ofensiva italiană și ofensiva română. Generalul francez Joseph Joffre a considerat că aceste patru acțiuni, dacă ar fi fost coordonate, ar fi avut efecte semnificative asupra Puterilor Centrale. Cel mai probabil, un plan de acțiune comun ar fi făcut din intrarea României în război un moment strategic valoros. În același timp, temerile prim-ministrului Ion I.C. Brătianu privind opoziția Rusiei la cererile și acțiunile României au avut ca efect tergiversarea semnării Convenției cu Antanta. După ce cunoaștem exact realitatea faptelor și, mai ales, modul de îndeplinire a sarcinilor de către Rusia, îi putem acord credit prim-ministrului în acțiunile sale privind garantarea satisfacerii cerințelor de intrare în război, în numele țării.

Sir Winston Churchill a afirmat că cel mai favorabil moment pentru intrarea României în război a fost atunci când ofensiva Brusilov avansa în Galiția și, „*dacă mobilizarea armatei române s-ar fi produs către 10 iunie, un număr important de unități ar fi putut intra în campanie înainte de sfârșitul lunii (...). Acest eveniment (...) ar fi decis, poate, soarta campaniei.*” (Preda et al., pp. 66-67). Practic, s-au pierdut șase săptămâni, în care ofensiva rusească a scăzut din intensitate. Față de promisa ofensivă a armatei de la Salonic, pentru sprijinul intrării armatei române în război, ofensiva Brusilov ar fi reprezentat o condiție mai credibilă, pentru ca Antanta să fi încercat o atragere a României de partea sa. Chiar și în aceste condiții, probabil, România ar fi ezitat, pentru că încă nu primise materialele de război solicitate, în cantități suficiente, și nici nu avea asigurări certe privind sprijinul trupelor ruse în Dobrogea.

La momentul intrării României în război, ofensivele Aliaților pe celelalte fronturi se opriseră și nici nu mai existau resursele necesare pentru desfășurarea unor acțiuni de amploare. Germanii își mutaseră anterior trupele de la Verdun, pentru a opri ofensivele aliaților de la Somme și de pe frontul de Est. După intrarea României în război, au avut loc reorganizarea și comasarea unor puternice trupe ale Puterilor Centrale pe frontul din Transilvania, treptat, formându-se Grupul de Armate Arhiducele Carol, din Armata IX germană (general Erik von Falkenhayn, fost șef al Marelui Cartier General german) și Armata 1 Austro-Ungară, precum și unele structuri din cadrul Armatei 7 Austro-Ungară.

Erori de ordin strategic și tactic.

La nivel strategic, războiul s-a desfășurat pe două direcții, fără a beneficia de un sprijin concludent din partea aliaților. Armata română a fost nevoită să lupte pe un front de 1.400 km, reprezentând peste 75% din lungimea totală a granițelor. Planul de campanie al armatei române a fost „*în concordanță cu scopurile politico-militare propuse, permitea rezolvarea unor situații strategice deosebit de complexe și era în acord cu situația în care se afla în acel moment România și armata română, precum și cu prevederile Tratatului de alianță din august 1916 încheiat cu țările Antantei*”. Repartiția forțelor pentru ofensivă a fost planificată judicios, având în vedere faptul că inamicul nu dispunea de trupe importante pe frontiera Carpaților, în luna august 1916 (Toma, Boaru, p. 78).

Lipsa rezervei în prima etapă a creat dificultăți pentru acoperirea unor breșe, înlocuirea unor forțe sau întărirea unor zone intens atacate. La data de 1/14 octombrie 1916, s-au constituit rezervele Armatei 2 și de Nord, iar la data de 9/22 octombrie 1916, după ce frontul din Dobrogea este împins înapoi, generalul francez

Henry Mathias Berthelot a insistat pentru crearea unor rezerve (Ib., p. 138).

Nu a existat o foarte bună coordonare a marilor unități, la nivelul Marelui Cartier General. Un exemplu, în acest sens, a fost retragerea Armatei de Nord, cu toate că își îndeplinise misiunea. Cel mai probabil, o variantă de atac asupra flancului și spatelui Armatei 9 germană ar fi fost de preferat, în detrimentul retragerii. Nici acțiunea Armatei 2 nu a fost coordonată cu manevrele Armatei 1, pentru că nu se cunoștea imaginea de ansamblu privind dispunerea trupelor (Ib., p. 157). Marele Cartier General a planificat manevra la flancul drept cu Armata de Nord, în condițiile în care Armata 1 nu constituia un pivot solid și nu a acționat hotărât, pentru ocuparea Văii Mureșului, ceea ce ar fi dus la întoarcerea dispozitivelor Armatei 9 germană și Armatei 1 austro-ungară. În bătălia pentru Sibiu, au lipsit decizia și acțiunea, iar orașul nu a fost ocupat de trupele române (Pavel, Ciobanu, pp. 126-127). Linia frontului, în formă de arc de cerc, favoriza trupele române aflate în ofensivă, deoarece unitățile austro-ungare erau avansate, cu vârful în Câmpia Bârsei. Existau, practic, condițiile necesare, cu *ajutorul* reliefului zonei, pentru o manevră dublă învăluitoare, executată cu Armata de Nord și Armata 1, care ar fi prins inamicul într-un clește. În plus, legăturile între comandamente, chiar și după trei luni de război, au funcționat cu greutate, iar subordonații nu au raportat comandamentelor superioare situația din teren, cu „*toate prescripțiile regulamentelor*” (Rosetti, 1997, p. 153).

Pe frontul de sud, în locul apărării capurilor de pod din zona Dobrogea, generalul Gheorghe Dabija, participant la Marele Război în calitate de comandant al Regimentului 6 Infanterie „*Mihai Viteazul*” și șef de stat major al Armatei 3, a propus „*retragerea Diviziei 17 din Turtucaia și chiar a Diviziei 9 din Silistra și concentrarea celor trei divizii și a Grupului rus la nord de Silistra, ceea ce ar fi constituit o masă compactă, cu posibilitățile de manevră și cu o creștere incontestabilă a puterii combative.*” (Moise, 2000, p. 273). O variantă de acțiune a fost propusă de generalul rus Mihail Alekseev, respectiv redislocarea a patru divizii de pe frontul din vest, pentru crearea unui grup de manevră de opt divizii în zona Bazargic-Silistra și continuarea ofensivei în Transilvania, cu Armata de Nord și Armata 2 română, deoarece inamicul nu-și terminase mobilizarea. Această opțiune avea unele puncte slabe, deoarece o divizie urma să apere un front de 15-20 km, într-o zonă de câmpie, cu lipsuri mari în artilerie și arme automate (Protopopescu, 1970, p. 385).

Pentru îndeplinirea scopurilor majore ale planului de operații din anul 1916, una dintre cele mai viabile variante ar fi fost retragerea apărării din Dobrogea pe un aliniament spre nord, pentru a proteja comunicația Cernavodă-Constanța,

evacuarea trupelor de la Turtucaia și Silistra, în același timp cu executarea ofensivei în Transilvania, până pe aliniamentul Munților Apuseni sau Mureș-Târnava Mare (Ib.). Astfel, se concentrau forțele pe direcția principală de acțiune către vest, iar în zona de sud, o apărare puternică, pe un aliniament bine pregătit din timp, ar fi sprijinit operația ofensivă și ar fi interzis pătrunderea inamicului către nord.

Referitor la ofensiva din Transilvania, mareșalul francez Joseph Joffre a considerat că rezultatele obținute trebuiau conservate, organizată apărarea și, abia apoi, dislocate trupele la frontiera de sud, care, împreună cu cele rusești, să atace pe bulgari, pentru a realiza joncțiunea cu Armata de Orient. Acesta a afirmat că, *„urmare a faptului că nu se executase la timp și cu suficientă energie, înaintarea armatei române în Transilvania cădea în gol și manevra decisivă împotriva armatei austriece părea pierdută.”* (Preda et al., p. 238).

Oprirea ofensivei în Transilvania a fost o decizie controversată, luată după eșecul de la Turtucaia, sub presiunea întregii societăți. Ulterior, s-a dovedit a fi o decizie greșită, care a determinat reacții în lanț, schimbând radical cursul de acțiune, care decurgea conform planului stabilit inițial. Practic, s-au preconizat două ofensive succesive, care s-au dorit a fi puternice și decisive, pentru care armata română nu avea resursele necesare și depindea de doi factori externi: sprijinul rusesc pe frontul din Dobrogea și acțiunea armatei de la Salonic (Cupșa, p. 181).

La nivel operativ, în apărare, dispozitivele de luptă au fost formate dintr-un singur eșalon, cu o rezervă de nivel divizie, fiind grupate pe direcțiile principale de interzis, dar despărțite de intervale mari, din cauza lungimii frontului. Trupele române au executat manevre și contraatacuri, iar atunci când apărarea a beneficiat de obstacole naturale, inamicul a fost respins cu succes. Ripostele ofensive pentru refacerea limitei dinainte a apărării sau pentru nimicirea inamicului pătruns în interiorul apărării, atacând unul sau ambele flancuri ale acestuia, au fost executate cu trupele din rezervă, regrupate sau primite ca întărire. În cadrul ripostelor ofensive s-au executat învăluiri și întoarceri, fiind adoptată deseori *întoarcerea ofensivă*, la care luau parte toate forțele mării unități (Ib., p. 196).

La nivel tactic, campania din anul 1916 a fost dominată de executarea operațiilor defensive de către marile unități și unitățile ale armatei române, cu toate că, inițial, planificarea a avut la bază desfășurarea ofensivei.

Un dispozitiv de apărare optim pentru o divizie trebuia să aibă un front de 10-15 km. În realitate, acțiunile de luptă ale diviziilor au fost executate pe fronturi largi, respectiv 20 km în apărare, 10-15 km în ofensivă. Astfel, dispozitivele de luptă nu au asigurat concentrarea trupelor pe direcțiile principale de interzis, fiind necesar

un număr mai mare de subunități pentru acoperirea întregii zone de operații, ceea ce a dus la imposibilitatea creării unor rezerve puternice. Divizia de infanterie a avut în rezervă unul, cel mult două batalioane de infanterie, din totalul de 20 de batalioane aflate în organică. Rezervele s-au aflat în raioane apropiate de limita dinainte a apărării, fiind constituite din unități cu oameni în vârstă, dotați cu armament vechi (Ib., pp. 184-188). Acestea au fost angajate ușor de inamic și au fost introduse în luptă mai devreme, fără a putea fi folosite în momentele decisive.

În lupta de apărare, limita dinainte a apărării a fost aleasă, de obicei, pe creasta militară a vârfurilor muntoase, pentru asigurarea condițiilor de observare și tragere. Următorul aliniament de apărare a fost amenajat în contrapantă, unde erau dispuse și rezervele, fiind foarte dificil de lovit de către inamic. Artileria a ocupat poziții de tragere în lateral, pentru executarea tragerilor de flanc (Ib., p. 193). În unele situații, au fost adoptate dispozitive de apărare și la poalele munților sau la ieșirea din masivul muntos.

Dispozitivul de luptă ofensiv a fost format din mai multe detașamente, cu o structură diferită, care au executat misiuni independente. În cadrul mării unități, detașamentele au acționat descentralizat, fiind sprijinite de acțiunea rezervei, formată din 1-3 batalioane de infanterie și o baterie de artilerie. Fiecare detașament avea o avangardă, formată din o treime din totalul forțelor, precum și artilerie dispusă intercalat (Ib. p. 190).

Pregătirea necorespunzătoare a armatei și a țării pentru război.

Deficiențele în domeniul înzestrării și instruirii trupelor nu au putut fi acoperite în anii neutralității, raportate la amploarea acțiunilor militare desfășurate pe cele două fronturi și experiența celor doi ani de război a inamicului (Prisăcaru, 2016, pp. 238-260).

Participarea armatei române la cel de-al Doilea Război Balcanic, în anul 1913, a demonstrat lipsurile majore și a tras un semnal de alarmă guvernului liberal instalat la începutul anului 1914. Premierul Ion I.C. Brătianu, care asigura și portofoliul Ministerului de Război, în cooperare cu Marele Stat Major, a elaborat o serie de planuri menite să completeze deficitele de bunuri materiale și să asigure dotarea corespunzătoare a armatei române. În acest sens, au fost alocate sume importante de bani atât de la bugetul de stat, cât și din credite externe.

Situația României la debutul războiului nu era foarte bună în ceea ce privește industria și economia. Industriile grea și producătoare de mașini erau aproape inexistente, iar cele ușoară și alimentară puțin dezvoltate. Prin urmare, și industria de armament nu oferea produsele cerute, majoritatea armamentului și munițiilor

fiind importate din Germania și Imperiul Austro-Ungar. În august 1916, industria proprie de apărare producea „două proiectile pentru fiecare tun și un cartuș pentru fiecare armă de infanterie pe zi” (Cupșa, p. 22). Dacă o mitralieră avea o cadență de tragere, în medie, de 500 lovituri/minut, este ușor de observat gradul de asigurare cu muniții, din producția internă.

Izbucnirea războiului a determinat blocarea unor comenzi și rezilierea unor contracte de echipamente militare, de către statele beligerante, ca urmare a lipsei de hotărâre a guvernului român privind alegerea unei tabere, precum și pentru satisfacerea propriilor nevoi. Pentru acoperirea unor lipsuri, au fost adoptate soluții de compromis, prin utilizarea muniției noi la piese de artilerie vechi, transformarea artileriei de fortificație în artilerie de câmp și reprofilarea unor întreprinderi civile (Pașcu, 1988, p. 123). Infanteria română a avut arme moderne, dar insuficiente ca număr, iar unitățile de rezerviști erau dotate cu armament vechi. În timp ce la un batalion român existau 1-2 arme automate, un batalion german sau austriac a avut în dotare 5-6 mitraliere grele și 9 mitraliere ușoare (Cupșa, p. 28).

Atât lipsa industriei autohtone de apărare, cât și diminuarea importului de echipamente militare puteau fi atenuate printr-un plan pe termen lung de achiziții de armament și muniție, astfel încât să se realizeze dotarea corespunzătoare a structurilor. Lipsa acestui plan a dus la achiziția diversificată a echipamentelor militare, în ultimă urgență. Trebuie avut în vedere și faptul că semnarea convenției defensive cu Puterile Centrale, în anul 1883, a pus țara noastră la adăpostul pericolului din est, dar a creat și o *dependență* față importurile de echipamente militare.

Au fost create structuri numeroase, pentru a răspunde criteriului cantitativ, dar fără a fi dotate și instruite corespunzător. De la 15 divizii, în anul 1914, s-a ajuns la 23 de divizii la mobilizare, prin folosirea unor structuri slab încadrate și pregătite, care au scăzut capacitatea combativă în ansamblu (Kirițescu, p. 578). Încadrarea armatei române a fost deficitară la mobilizare, deoarece nu s-au școlarizat suficiente cadre militare pe timp de pace. Astfel, la o divizie cu un efectiv de 27.000 de militari, în loc de 2.000 de ofițeri, erau încadrați 640 de ofițeri. În plus, multe structuri erau formate din rezerviști, cu o pregătire militară precară (Cupșa, ib.).

La intrarea României în război, a existat o lipsă de omogenitate a structurilor, pentru că „s-au creat unități noi, prin diluarea celor existente; iar pe de altă parte, confundându-se acoperirea mobilizării și concentrarea cu operațiunile propriu-zise, s-au amalgamat unitățile.” (Averescu, 1935, p. 18). Un exemplu, în acest sens, a fost dezorganizarea de la comandamentul Armatei 1, semnalată la data

de 28 octombrie/10 noiembrie 1916, ca urmare a *schimbărilor silite* ale comandanților de armată, corp de armată și divizii (Rosetti, p. 146).

Lucrările de amenajare a teritoriului pentru apărare au urmat prevederile planurilor de operații, care au fost modificate permanent, în funcție de evoluția evenimentelor pe plan internațional. La începutul secolului XX, au fost executate lucrări la zonele fortificate Turtucaia, Silistra și Bazargic, au fost pregătite trei alinamente de apărare succesive în Dobrogea, fiind construite centre de rezistență, șanțuri de tragere, adăposturi, puncte de comandă, poziții de tragere pentru artilerie, rețele de sârmă, a fost amplasat un baraj de aproximativ 90 mine tip *Hertz* pentru apărarea portului Constanța și au fost create baraje genistice în principalele trecători din Munții Carpați (Croitoru, 2015, pp. 35-45).

Cu toate acestea, măsurile dispuse pentru amenajarea teritoriului nu au fost suficiente pentru asigurarea unei apărări puternice. După cum a afirmat generalul Traian Moșoiu, comandantul Diviziei 23 infanterie, armata română a stat „*aproape o lună de zile în cea mai mare pasivitate, așteptând pe inamic să ne impună legea lui*”. Întărirea pozițiilor de apărare „*cu toate mijloacele de luptă ale unei armate moderne*” ar fi creat avantaje majore și ar fi întărit apărarea trecătorilor Carpaților (Moșoiu, 1987, p. 97). Generalul rus Aleksei Alexeevici Brusilov, comandantul Armatei 8 rusă, într-un dialog cu generalul Ion Rașcu, comandantul Grupului de Divizii 9 și 19 din Dobrogea, considera că armata română a fost înfrântă în anul 1916, pentru că nu a pregătit „*mai dinainte poziții întărite în toate direcțiunile de atac, din care cauză am pierdut atâta teritoriu într-un timp așa de scurt*.” (Dumitrescu, 2008, p. 181).

Neîndeplinirea, de către aliați, a unor condiții stabilite prin Convenția militară

Mobilizarea și concentrarea armatei române urmau să fie sprijinite de acțiunile ofensive ale Imperiului Rus în Bucovina și ale Armatei de la Salonic împotriva trupelor bulgare. Rusia se angaja să trimită pe frontul din Dobrogea două divizii de infanterie și una de cavalerie contra armatei bulgare și să acționeze cu Flota din Marea Neagră pentru a împiedica orice încercare de debarcare pe teritoriul românesc a inamicului (Cupșa, p.21). Aliații recunoșteau „*independența organizatorică și de comandament a Armatei române*” și se obligau să livreze, contra-cost, muniții și material de război, în limita a 300 de tone pe zi (Milea, 1987, pp. 149-151).

Au existat unele teorii cu privire la intenția reală a Antantei de a atrage țara noastră în război, pentru polarizarea unor forțe ale inamicului, în scopul de a depresuriza forțele proprii de pe alte fronturi, în special de pe cel de vest.

Glenn E. Torrey susține, în lucrarea sa referitoare la participarea țării noastre la război, faptul că *„înfrângerea României a fost un fapt previzibil pentru cei care cunoșteau poziția geografică vulnerabilă din punct de vedere strategic a țării, armata prost instruită și slab echipată, incompetența înaltului comandament și promisiunile îndoielnice de susținere făcute de aliații ei. Fără îndoială că la acești factori s-a gândit atașatul militar britanic, când i-a mărturisit, cu conștiința încărcată, colegului său francez la scurt timp după ce semnaseră convenția militară: «Mă simt ca un asasin plătit».”* (Torrey, 2014, p. 349).

Din nefericire, angajamentele luate de aliați referitoare la România nu au fost respectate în totalitate, ci doar în părți esențiale. Nu a fost executată ofensiva Armatei ruse în Bucovina și nici a Armatei de la Salonic, în sprijinul acțiunii armatei române. Ofensiva Brusilov, executată la data de 22 mai/4 iunie 1916, a avut un succes inițial, care a determinat Puterile Centrale să disloce în Galiția și Bucovina un număr de 26 divizii germane, 7 austrice și 2 turce. Trupele aduse în sprijin au oprit ofensiva rusă, contrabalansând raportul de forțe (Moise, 2000, p. 270). Prin urmare, o acțiune ulterioară, în aceeași zonă, erau greu de anticipat că va avea același efect ca cea inițială, având în vedere faptul că apărarea se întărise cu trupe suplimentare.

Referitor la sprijinul Imperiului Rus, au existat neconcordanțe între măsurile asumate prin Convenția militară și cele executate. În principal, liderii militari ruși au considerat că România ar trebui să se apere pe Siret, prin urmare, au întârziat trimiterea de trupe și au invocat lipsa unei infrastructuri adecvate pe cale ferată, care să asigure transportul unităților și proviziilor pe teritoriul românesc. Generalul rus Mihail Alekseev a declarat, în ianuarie 1916, că poate sprijini România cu o armată formată din 10 divizii și va declanșa o ofensivă în nord-vest, pentru a permite acțiunea forțelor române în Transilvania (Atanasiu, Iordache, Iosa, Oprea, Oprescu, 1979, p. 121). Pe de altă parte, rușii nu au sprijinit România, considerând că a avut timp, *„într-o perioadă de doi ani de tergiversări, să se organizeze din punct de vedere militar.”* (Preda et al., p. 376).

Trupele ruse au fost uneori lipsite de o acțiune energetică, au sosit târziu în zonele de acțiune, fără a realiza o concentrare de forțe, acționând pe alte direcții decât cele indicate sau invocând diverse motive de a nu participa la luptă. Livrările de armament către România au fost obstrucționate de Imperiul Rus, pentru ca armata română să nu devină prea puternică. Sprijinul Rusiei a fost acordat atunci când propriul teritoriu i-a fost amenințat, iar alianța cu România avea ca obiectiv principal eliminarea unui adversar zonal – Imperiul Austro-Ungar. Istoricii ruși erau de părere că ar fi fost mai benefică o Românie neutră, care să garanteze flancul

stâng al armatei țariste, decât o Românie aliată, care să păzească rău un front întins (Kirițescu, p. 575).

La Salonic se afla o armată de aproximativ 400.000 de soldați – francezi, britanici, sârbi, italieni și ruși. Cifrele privind compunerea Armatei de Orient, așa cum a mai fost denumită această grupare, au suferit numeroase modificări, în funcție de sursele citate – raportul unui oficial francez prezintă un număr de 127.000 combatanți în loc de 307.000, cum prezenta Marele Cartier General francez (Ib.). Cererea României a fost ca această armată să declanșeze ofensiva, pe cât posibil, cu 15 zile înainte de intrarea sa în război. Generalul francez Maurice-Paul-Emanuel Sarrail, comandantul Armatei de la Salonic, denumită și Armata de Orient, a primit ordin de la generalul Joseph Joffre să execute atacul, cu toate forțele, asupra frontierei grecești și să urmărească inamicul pe direcția generală Sofia. Guvernul britanic însă nu a avut încredere în acțiunile generalului Sarrail, din cauza unor dificultăți care nu garantau succesul: lipsa forțelor necesare pentru a ataca un front atât de întins, realizarea dificilă a legăturilor între națiunile componente, lipsa artileriei grele și slăbirea flancului stâng prin prezența soldaților sârbi (Preda et al. p. 68).

Acțiunea Armatei de Orient, așa cum a fost planificată inițial, a avut ca obiective: lovirea forțelor bulgare din sudul Macedoniei pentru a acoperi mobilizarea și concentrarea armatei române, continuarea ofensivei și nimicirea inamicului din adâncime, simultan cu atacul trupelor române la sud de Dunăre. Deși a fost planificată cu opt zile înainte de intrarea țării noastre în război, ofensiva generalului Sarrail nu a fost posibilă din cauza atacului armatei bulgare asupra ambelor flancuri ale frontului de la Salonic și neimplicării armatei engleze, care condiționa acțiunea de declarația de război a României contra Bulgariei. După ce a fost cucerită Muntenia și a avut loc retragerea în Moldova, ofensiva Armatei de la Salonic pentru sprijinul României a luat sfârșit, iar generalul Sarrail a primit ordin să execute o operație defensivă, pentru apărarea teritoriului recucerit (Moise, p. 344).

CONCLUZII

Cei doi ani de neutralitate, deși au îmbunătățit, cantitativ și calitativ, pregătirea pentru război a țării, au reprezentat o perioadă în care inamicul, la rândul lui, s-a întărit și a câștigat experiență pe câmpul de luptă. Aceste atribuite, alături de folosirea tuturor categoriilor de armament și aplicarea tacticilor exersate în luptă, au reprezentat atuuri folosite cu succes de Puterile Centrale pe frontul românesc. Succesul inițial al trupelor române, din august 1916, a creat premisele continuării

ofensivei, dar lipsa de organizare și deficitele de armament și muniție, precum și neîndeplinirea de către aliați a obligațiilor asumate prin Convenția militară au stopat acțiunile și au dat posibilitatea organizării trupelor germane și austro-ungare.

Cu toate că aproximativ 3/4 din teritoriul țării a fost cucerit, Puterile Centrale nu au reușit să își atingă scopul propus – eliminarea României din război. Retragerea în Moldova a dus la salvarea ființei statului român, dar și la păstrarea organismelor de conducere care luau decizii pentru un stat independent și suveran. În plan strategic, armata română s-a salvat, reușind să reziste în fața unui inamic superior. În cadrul Alianței, România a reușit să polarizeze un număr important de unități și mari unități ale Puterilor Centrale, eliberând presiunea din alte zone ale frontului european.

Participarea întregii națiuni la efortul pentru război

Până la executarea acțiunii militare propriu-zise sunt dispuse măsuri de pregătire și sprijin al armatei, din partea clasei politice și a întregii societăți. Mobilizarea implică participarea atât a persoanelor active, cât și a personalului în rezervă, care a executat diferite forme de pregătire militară și este apt să fie combatant. Pregătirea teritoriului și a economiei pentru apărare, precum și trecerea de la producția de pace la cea de război au implicat și implică activitatea unei importante părți a societății, care își desfășoară activitatea în anumite domenii – industrie, agricultură, construcții, transporturi etc. În cazul unui conflict, armata reprezintă vârful de lance, care are în spate sprijinul întregii societăți, pentru efortul comun de apărare a suveranității, integrității teritoriale și independenței. De asemenea, este necesară dezvoltarea unei industrii de apărare autohtone și a stocurilor de materii prime esențiale.

Coordonarea între obiectivul politico-militar al războiului și resursele avute la dispoziție

După cum bine se cunoaște, armata pune în aplicare deciziile politice, prin urmare, trebuie să existe o unitate de efort și gândire între conducerea politică și conducerea militară. Planul de campanie a avut la bază obiectivul politic – realizarea statului unitar, pentru realizarea căruia au fost planificate acțiuni militare. Prin urmare, caracterul drept de participare la război a fost reprezentat de eliberarea teritoriilor locuite de populația română din Transilvania, acesta fiind și un element moral, de motivare a populației, care dorea unirea cu frații de peste munți. Alocarea forțelor, raportată la efectivele mobilizate și întinderea granițelor țării, a fost corespunzătoare și a avut în vedere condițiile de teren și posibilitățile inamicului. Armata română a creat, în schimb, structuri numeroase, care nu au putut fi încadrate și înzestrate corespunzător.

Realizarea surprinderii

Esența acțiunii inițiale a trupelor române nu trebuia să fie realizarea surprinderii, ci, mai mult, susținerea acesteia, până la momentul sau locul care permiteau crearea condițiilor pentru realizarea unei rezistențe puternice împotriva inamicului. Înfrângerea de la Turtucaia a pus capăt elanului atacului, înainte ca trupele să ocupe un aliniament tare în teren – râul Mureș sau Munții Apusenii. Reluarea ofensivei în Transilvania, după insuccesul manevrei de la Flămânda, a oferit inamicului posibilitatea câștigării de timp necesar organizării forțelor. Înfrângerea de la Turtucaia nu ar fi trebuit să afecteze ofensiva din vest, care se desfășura cu succes. În plus, în Transilvania au acționat trei armate, despărțite de masive muntoase, cu posibilități reduse de coordonare, iar scurtarea liniei frontului ar fi oferit condițiile necesare pentru o apărare robustă.

Superioritatea unei forțe constă în buna organizare, înzestrare, instruire și conducere

Cu urmări dureroase, campania militară din anul 1916 a adus armatei române o bogată experiență de război, materializată prin adaptări ale tehnicilor, tacticilor și procedurilor de ducere a luptei și folosirea armamentului din dotare. Dacă, în august 1916, vorbeam de experiența de război a inamicului, în decembrie putem discuta și de o experiență de război a trupelor române. La începutul războiului, organizarea armatei române era asemănătoare armatelor europene – în eșalon de tip armată, corp de armată și divizie, iar infanteria era folosită, într-o proporție mai mare, în detrimentul artileriei. A fost folosit Grupul de armate pentru realizarea unor acțiuni de amploare, dar nu au fost constituite de la început rezerve puternice, pentru rezolvarea situațiilor neprevăzute.

Dezvoltarea industriei proprii de apărare

Din punct de vedere al înzestrării, armata română a avut numeroase lipsuri, cauzate de inexistența unei producții autohtone, dar și de neîndeplinirea de către aliați a furnizării echipamentelor militare în cantitățile convenite. Dezvoltarea industriei de apărare proprii este importantă din două motive: asigurarea necesarului de echipamente și independența față de importurile din alte state. Campania militară din anul 1916 a evidențiat, prin lipsurile înregistrate de trupele române, necesitatea unei bune dotări cu avioane, artilerie antiaeriană, mijloace de transmisiuni și echipamente de geniu.

Comportamentul în situații extreme

Sarcina de a căuta vinovați pentru insuccesul campaniei militare din anul 1916 este dificilă și inoportună. Fără îndoială că anumite comportamente ale unor militari – lipsa de inițiativă, de pregătire, neexecutarea ordinelor, părăsirea câmpului de luptă, dezertarea – sunt de condamnat și, în unele momente, au hotărât rezultatul luptei. Pe de altă parte, trebuie avute în vedere și acțiunile unor comandanți care au executat lovituri frontale, învăluri, întoarceri, infiltrări și acțiuni prin surprindere cu scopul de a învinge inamicul. Fără aceste acțiuni, nu ar fi fost posibilă o rezistență a trupelor române până în luna decembrie 1916 și nici numeroasele acțiuni care au dus la oprirea inamicului.

BIBLIOGRAFIE:

1. Antonescu, I. (1991). *Românii. Originea, trecutul, sacrificiile și drepturile lor*. Iași: Editura Moldova.
2. Atanasiu, V., Iordache, A., Iosa, M., Oprea, I., Oprescu, P. (1987). *România în anii Primului Război Mondial*, vol. 1. București: Editura Militară.
3. Averescu, A. (1935). *Notițe zilnice din război (1916-1918)*, ediția II, București.
4. Croitoru, M.C. (2015). *Pregătirea pentru apărare a economiei, teritoriului și populației (1877-1939)*, în „Document: Buletinul Arhivelor Militare Române”, XVIII, nr. 4 (70), București.
5. Cupșa, I. (1967). *Armata română în campaniile din anii 1916, 1917*. București: Editura Militară.
6. Dumitrescu, H. (2008). *Figuri de comandanți din Primul Război Mondial în Jurnalul de front al generalului Ion Rașcu*, în „Cronica Vrancei”, nr. VII. Focșani: Muzeul Vrancei.
7. Joint Publication (AJP)-3(C) (2019). *Allied Joint Doctrine for the Conduct of Operations*. Edition C. Version 1. NATO Standardization Office (NSO).
8. Kirițescu, C. (1989). *Istoria războiului pentru întregirea României*, vol. I. București: Editura Științifică și Enciclopedică.
9. Milea, V. (1987). *România în anii Primului Război Mondial*, vol. I. București: Editura Militară.
10. Moise, L. (2000). *Importanța frontului de sud în planul de campanie adoptat la intrarea României în Primul Război Mondial*, în „Revista Analele Dobrogei”, an IV, nr. 1. Constanța: Editura Muzeului de Istorie Națională și Arheologie.
11. Moșoiu, T. (1987). *Memorial de război (august-octombrie 1916)*. Cluj-Napoca: Editura Dacia.
12. Mușat, M., Ardeleanu I. (1983). *De la statul geto-dac la statul român unitar*. București: Editura Științifică și Enciclopedică.
13. Otu, P. (2006). *Turtucaia. Sfârșitul iluziilor. Începutul dezastrului*, în „Document: Buletinul Arhivelor Militare Române”, IX, nr. 1-4 (31-34), București.
14. Pașcu, Ș. (1988). *Istoria militară a poporului român*, vol. V. București: Editura Militară.
15. Pavel, T., Ciobanu N. (1993). *Armata română și Marea Unire, contribuții la realizarea Unirii și la consolidarea statului național*. Cluj-Napoca: Editura Daco-Press.
16. Preda, D., Pâslaru, Ș., Georgescu, M., Stănescu, M. (1996). *România în timpul Primului Război Mondial – Mărturii documentare, vol. I (1914-1916)*. București: Editura Militară.
17. Prisăcaru, D. (2016). *Starea armatei României la declanșarea Primului Război Mondial. Cauze și determinări pentru adoptarea neutralității armate în perioada 21 iulie/3 august 1914-4/17 august 1916*, în „Acta Moldaviae Meridionalis: ActaMM”, XXXVII. Vaslui: Editura Pim.
18. Protopopescu, G. (1970). *Mari comandanți români în Primul Război Mondial*, în „Acta Mvsei Napocensis”, nr. VII. Cluj-Napoca: Muzeul de Istorie.
19. Romanescu, Gh., Tudor Gh., Cucu, M., Popescu I. (1985). *Istoria infanteriei române II*. București: Editura Științifică și Enciclopedică.
20. Rosetti, R.R. (1997). *Mărturisiri (1914-1919)*, ediție, studiu introductiv și note de Maria Georgescu. București: Editura Modelism.
21. Stănescu, M. (2004). *Turtucaia în viziunea unui ofițer german*, în „Document: Buletinul Arhivelor Militare”, VI, nr. 2-3 (24-25). București.
22. The NATO Lessons Learned Handbook (2022). Fourth Edition, Joint Analysis and Lessons Learned Centre.
23. Toma, Gh., Boaru, Gh., (2018). *Planurile de campanie și gândirea strategică românească în Primul Război Mondial. Concluzii și învățăminte pentru arta militară românească*, în „Revista Academiei de Științe ale Securității Naționale”, nr. 1. București: Editura Sitech.
24. Torrey, G.E. (2014). *România în Primul Război Mondial*. București: Editura Meteor Publishing.

Ordinul „Meritul Cultural”
în grad de „Cavaler”, categoria F
– „Promovarea culturii”
(Decretul Prezidențial nr. 646
din 24.08.2004)

Ordinul „Meritul Cultural”
în grad de „Ofițer”, categoria F
– „Promovarea culturii”
(Decretul Prezidențial nr. 483
din 30.06.2014)

Ordinul „Meritul Cultural”
în grad de „Comandor”, categoria F
– „Promovarea culturii”
(Decretul Prezidențial nr. 483
din 10.05.2023)

gmr.mapn.ro
facebook.com/gmr.mapn.ro